ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉЕЖЕЋЕ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1899. ГОДИНЕ Б 204. ВРЕМЕНСКИ ДРУШТВЕНИ ПОСЕ ПОШТА ОСЛОБАЂАЊА.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ЗАДРУГАМА, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. ЛАДЕ, ЧЕТИ, ПАНАЈОТИЋИ, ПЕЋКОЗАДИЧКИ ЗАДРУГЕ И ЧЕТВРТ ПУНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ:
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУЗИМА И ПОЈЕДИНИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ПОЉОПРИВ. ЗАДРУГЕ И ЧЕТОВИЋИ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СУ ПРЕТПЛАТИЛИ ПОД СВОЈ ЗАДРУЖНИ ПРЕКО ЈОСА ЈЕДАН СУ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАЈЕ СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО | УРЕЂУЈУ: ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ. | ОДГОВОРНИ УРЕДНИК АЛЕКСАНДАР М. СЕНТЕЉИЋ

БРОЈ 1. | У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 9. ЈАНУАРА 1900. ГОДИНЕ | ГОДИНА XXXI.

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXXI. ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР

НА ТРИ ЈЕРАРХА (30 ЈАНУАРА) ОВЕ ГОДИНЕ У 9. ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ У СВОМЕ ДОМУ (НЕМАЊИНА УЛИЦА БР. 11.).

ДНЕВНИ ЈЕ РЕД ПРЕМА ЧЛ. 45. ДРУШТВЕНИХ ПРАВИЛА ОВАЈ:

1. Председник или његов заменик (чл. 24.) отвара Збор;
2. Подноси се извештај о радиу Управног Одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу;
3. Председник подноси на решење писмене предлоге Одбора, Подружина и појединих чланова а затим долазе предлози појединих чланова на самоме Збору;
4. Бирају се чланови Управе према чл. 20 и 21. друштвених Правила;
5. Подносе се предрачуни прихода и расхода за идућу годину, која почиње 1. Јануара; и
6. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, Пољопривредне Подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи Друштва и српске пољске привреде да дођу на овај Збор.

Бр. 11712/99 год. Из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва 1. Јануара 1900. год. у Београду.

ИЗВЕШТАЈ
О раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899 г.

Одазивајући се пропису члана 40. Правила Српског Пољопривредног Друштва, Управи друштвеној част је поднети Збору *Извештај о раду Друштва и његових Подружина у 1899. год.* у коме што иде:

Да би рад друштвене Управе одговарао друштвеним Правилима, сваке године је нарочити Одбор састављао Програм друштвеног рада и подносио га Управном Одбору на одобрење. Тако је и за 1899. годину састављен Програм најпре, и кад га је Управни Одбор усвојио изабрани су, према члану 9. друштвеног Пословника, ужи одбори, који су у извршивању предвиђених послова као саветодавна тела помагали Управном Одбору.

Уколико је, на овај начин, извршен Програм друштвеног рада, који је у целини штампан на страни 119 броја 15. *Тежака* од ове године, види се из овог Извештаја, у коме је рад изложен истим редом као и прошлих година.

I. Практични радови

1. На друштвеном добру у Шапцу.

Како Министарство Народне Привреде није могло примити уступљено имање друштвено у Шапцу за пољопривредну школу, то је и ове године одржавано на њему пређашње стање, јер би свако увођење нових начина рада, изазвало промену већ поминаног стања претпоп и некротног инвентара.

Шта је на имању рађено и са каквим успехом види се из извештаја управитеља друштвеног добра. (вид 1 Прилог)

2. Друштвени врт и пчелињак.

У врту ове године нису предузимани никакви нови послови. Сва важна обрађена је неговању засађених воћака и одржавању парцела у чистом стању. Парцеле нису засејаване. Воћака није прикаљано јер није било сремљених садница, а места има само за кордоне. Засађених воћака има високих 25, једно високо дрво — трешња осушило се због неподесног земљишта) 36 ниских пирамида, 122 једно и двокраких кордона и 86 шпалирја јагодастог воћа — огрода и рибњака, свега дакле 219 разних

2. Кад треба отпочети а над престати са каламљењем зелених ластара.

3. На шта треба пазити при избору домаће — калам — лозе и како се припрема палем лоза и подлога;

4. О прибору (алату) и материјалу за зелено каламљење;

5. Главнија начини зеленог каламљења и како се сваки врши;

6. Како треба негонати зелене калеме преко лета до дозревања;

7. Потањање и полагање зеленог калама (на месту где се окламе).

8. Како се чувају зелени калами;

9. Кад треба садити лозу зелено окламљену и како се спремају при сађењу;

10. Одгајивање и орезивање лозе зелено окламљене на сталном месту до навршетка треће године;

11. Познавање перонспоре.

Из практичког дела рађено је:

1. Припремање подлоге;

2. Припремање калем лозе;

3. Каламљење на показане начине;

4. Справљање „бордоске чорбе," руковање прскалицом, и прскање лозе.

Општи распоред извршен је овако: Први дан: теорија и показивање, другог дана, вежбање, а трећег, четвртог и петог дана — рад.

Обреновачко. Приредила је калемарски курс о каламљењу воћака. Курс је трајао од 25 маја па до 2. јуна ове 1899. год. Слушалана пријавило се само 6 због тога што је среска власт доцно објавила држање курса. Предаваньма руководио је подружнички економ т. Вујица Борђевић по овоме програму:

1. Производња дињљака из семена и поштица;

2. Спремање коштичавог воћа до клијања — стратификацирање

3. Извођење дињљака и лоза, положницима, потопницима, резницима и надницима;

4. Каламљење воћа и лозе оченем и простим спајањем;

5. Споредно каламљење врелом гранчицом.

Слушаоци курса окламели су око 1500 воћака и око 1000 лоза. — ластара. Успех је врло добар.

(наставиће се)

СРЕДЊА ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА У ХРУШИМУ

(свршетак)

Наставни програм појединих предмета

I. Година

1. ***Морал*** (поуке) један час недељно.

2. ***Чешки језик.*** Понављање, с времена на време, науке о језику. — Читање и објашњавање за то подесних чланака из Читанке. Основа и план прозе и главни јој циљ; описо песништво. — Најважнији појави из књижевности старога века; читање и објашњавање изабраних чланака из старогрчке књижевности. — За пољопривредну писменост узето је: Општа припрема за дописивање; приватна писма; најпотребније ствари за живот на поште, телеграфа и железничког реда. О удруженима и скуповима. — Задаци школски и домаћи увек треће недеље. — 2 часа недељно.

3. ***Немачки језик.*** Читање узорних чланака из I дела Пољопривредне читанке *Маркалусове* и објашњено онога, што се прочита. Превођење и изучавање на памет краћих чланака. — Фразеологија, скупљање и уређивање фраза и друго испорефђивање с чешким говором. — Понављање граматичког учења спојеног с правописом; разговори. Задаци домаћи или школски увек треће недеље. — 2 часа недељно.

4. ***Земљопис и месгопис.*** а) *Земљопис математични;* б) *Физикални земљопис* свију делова земље. — в) *Прегледна слика* физикалног земљописа Државе Аустро-Угарске — г) *Земљопис:* Немачке, Британије, Холандије, Белгије, Француске, Швајцарске, *Србије,* Румуније, Русије и Сједињених Североамерчких држава. — д) *Народа мапа.* — 2 часа недељно.

5. ***Математика.*** а) *Аритметика и Алгебра:* четири вида рачуна; рачунање с разломцима десетним и простим. Размере и сразмере. Рачунање с једном и више непознатих; логаритми. Сложено правило интереса с особитим обзиром на пољопривредну задаћу.

б) *Планиметрија.* Тачка, права линија, угао, троугао, четвороугао и многоугао. Подобност и подударност, круг; пренераваньe површина у опште; промена и дељење површина. Обим кружног лука. — У I и II полг. 3 часа недељно.

6. ***Физика и Метеорологија.*** а) *Физика.* Увод. Природне силе-Опште особине тела. Густина и мерна тежина тела, силе молекуларне; наука о топлоти, најважнији део о електрицитету. Употреба електрицитета у пољопривреди. Механика тела чврстих, течних и ваздушастих.

б) *Метеорологија.* Важност метеорологије. Дељење топлоте у ваздуху и на земљу површини. Ветрови. Притисак ваздушни и влага; облаци и кише. Други разни појави у ваздуху. Карактерни знаци о времену. — У I полгоћу 5 часова а у II полгоћу 2 часа недељно.

7. ***Хемија општа.*** а) *Из неорганске хемије.* Задаћа хемије и њезин значај за пољопривреду и индустрију. Прикази хемиски. Сједињења, елементи и смесе. Хемиски закони; молекули, атоми и јачина атома. Кассеник. хидрати, киселине и соли. — Затим пробрани елементи, потребни пољопривреднику, пољопривредној индустрији и за обичан живот.

б) *Из органске хемије.* Увод; унутрашње слагање и анализа органских једињења. Угљен-водоник и петролеј, алкохоли, киселине, етери, масти, сапуни, воск. Угљо-хидрат; ароматична једињења; балсами и смоле. Танин, беланчевина и материје смолисте, квасасте и алкалоиди. — У I полгоћу 6 часова, у II полгоћу 3 часа недељно.

8. ***Минералогија и геологија.*** а) *Минералогија.* Особине минерала. Описивање и распознавање минерала, нарочито пољопривредно важних.

б) *Петрографија.* Висински значај земљишта с погледом на пољопривреду. Особине његове.

в) *Геологија.* Како утиче ваздух и вода на кору земљине површине. О вулканским појавама и леденьацима. — Преглед формација земљиних, нарочито заступљених у Чешкој и Моравској — У II полгоћу 4 часа недељно.

9. ***Ботаника.*** а) *Морфологија.* Наука о саставу биљака и њихов развитак.

б) *Систематика.* Подела биљака у редове и врсте. Из описне ботанике преглед најважнијег растиња са особитим погледом на биљке од пољопривредне важности, нарочито на траве и кукељ. — У I полгоћу 3 часа, у II полгоћу 2 часа недељно.

10. ***Анатомија, физиологија, и патологија биљака.*** а) *Анатомија.* Микроскопско градиво биља. Ћелије, судови, ткања. Унутрашња организација лишћа, стабла, корена и других органа, — Развитак органа, њихова различност и јачаље. — Спољашње и унутрашње погодбе биљног живота.

б) *Физиологија биља.* Начин живота и храна биља.

в) *Патологија или болести пољопривредних биљака,* прозроковане самом природом. — У II полгоћу 3 часа недељно.

11. ***Зоологија.*** Подела животиња. Основни знаци свију врста њихових. Подробни опис животиња пољопривреднику корисних и штетних и то: сисавача, птица, пузаваца и водоземаца, риба, инсеката и њихог утамањивања, затим паукова и црва. Код сваке врсте описује се живот и даје наука, како да се пољопривредник поваша наспрам корисних а како опет најлакше утамањује штеточине и како да ограничава штетну радњу њихову. — У I полгоћу 3 часа, а у II полгоћу 1 час недељно.

12. ***Анатомија животиња.*** Општа анатомија. Поједина ткања животињског тела. — У II полгоћу 2 часа недељно.

13. ***Цртање топографско.*** Познавање уобичајених знакова на плановима ситуационим са особитим погледом на планове пољопривредне. Копирање, увећавање и умањавање планова. Планови градина и паркова; планови читавих пољопривредних добара.

II. Година

1. ***Морал.*** (поуке). — 1 час недељно.

2. ***Чешки језик.*** Читање и објашњавање подесних чланака из Читанке. — Песништво лирско и дидактично. — Из књижевности средњег века и новог до Јунгмана. Читање и објаш-

ћење. Цртање парних машина према моделима. Цртање машина у пресеку. — У првом течају 2 часа недељно.

III Година

1. *Морал.*. — 1 час недељно.

2. *Чешки језик.* Карактер драмског песништва на основу прочитане драме. — Из нове књижевности почевши од Јунгмана. Читање и објашњавање или читавих дела или појединих чланака из списа новога века. — Говоричка вежбања. — Из пољопривредне књижевности: исправе, службени извештаји и захтеви у опште. — Задаци као и у првој години. — 2 часа недељно.

3. *Немачки језик.* У првом течају: Вежбање у доношењу стилу и превођење тежих чланака с немачког на чешки. У другом течају: Писање и састављање писама приватних и службених и превођење тежих чланака с чешког на немачки. При избору тема обраћа се нарочита пажња на пољопривредне науке. — 2 часа недељно.

4. *Општа статистика* аустро-угарске државе са поређењем других држава културних. — Земљиште. — Становништво, насеље, приватај и покрет становништва. Народопис и вероисповед. — Земљорадња; пољопривредни производи. Из животињског и минералног царства. — Индустрија, трговина и саобраћајна средства (железница, путеви, поште, телеграфи и водени путеви). — Просвета и образованост. — Банкарство и кредит. — Државна управа. — Државна економија и ратовање. — Преглед појединих држава. — У првом течају 2 часа недељно.

5. *Пољопривредна статистика.* Капвим се средствима уједиње народна пољопривреда. — Преглед у појединим државама, плодност и неплодност земљишта; гајење жита и индустријских производа; градинарство; виноделе; ливадарство; подизање стоке; добивање гвожђа, соли, угља и тресети. — Преглед развитка и задавог стања светске трговине с раном, стоком и другим земаљским производима. — У другом течају један час недељно.

6. *Законодавство.* Важност те науке за пољопривредника. Појам породице, општине и државе. — Уређење државно, земаљско, окружно и општинско. — Значај самоуправе, самоуправна тела и објашњење самоуправе. Општинска управа, изборна реда, грађанско право. — Окружно заступништво. — Експропријација земљишта; ништење поседништва; службеност. — Закони о чувању поља, о храни птица и корисних животиња, о уништавању инсеката и кукоља. Закон о уништавању вилине косице. — Правила слугу. — Подизање путева и њихна полиција. Закон о говеђој куги и о лечењу кужних болести сточних. Закон шумски и закон о лову. — Закон о подизању воћних садњица покрај путева и друмова. — Закон о ослобођењу пореза на земљиште. — Закон о груписавању и уједињавању имања. — Осигуравање радника. — У првом и другом течају по 2 часа недељно.

7. *Градинарство.* а) *Воћарство.* Важност воћарства. Особине и услови за напредовање појединих воћних садњица. Подела воћа. Избор земљишта за воћни расадник, одгајавање добрих садњица у расаднику и њихово чување. О осиновању воћњака и начину расађивања. Избор положаја и земљишта за поједине воћне врсте; сађење воћа и чување посађених младица. Опште чување и предохрана воћњака. Употреба воћа. — Штеточиће и разне болести воћних дрвета и рода.

б) *Повртарство.* Избор положаја и земљишта за гајење поврћа. Подизање врта за повреће; грађење клиа. Гајење разних врста поврћа у слободном простору; потанко о гајењу појединих врста поврћа.

в) *Виноделе.* Природописне особине винове лозе; гајење лозе у виногради и на чардаклијама; избор врста за сађење у винограду, градини и за чардаклије. Болести лозе и њезини непријатељи.

г) *Цветарство.* — У првом течају по 3, у другом по 2 часа недељно.

8. *Аналитична хемија.* Задатак и циљ. Испитавања; испитавање материја пламеном на жици од платине и на угљу. Испитавање киселина мокрим путем. Вежбања у познавању хемиских једињења и најважнијих почетних радова. Одређивање хранивих материја биљних у вештачком ђубрету и храни; испитавање хране и врсте земљишта. — 2 часа недељно.

9. *Технологија.* Важност пољопривредне индустрије. Израда шећера; израда штирка (шкроба); винарство; употреба воћа; израда шпиритуса; израда пива; млекарство и сиратство; израда маргарина; прерада лана; справљање олаја; печење креча; добивање сирћета; спремање квасца; пиварство и млинарство; прерада костиљу и израда цикорије. — Код сваје врсте пољопривредне индустрије обраћа се нажња на израду сировине поједине за дотични завод, даље на практична израчунавања и калкулацију, оцењују се отвори дотичне гране индустријске, одређује се вредност тих одпадака и определују се услови, под којима би завод најбоље напредовао. — У прном и другом полугоју по 4 часа недељно.

10 *Наука о пољопривредном газдинству и економија.* а) *Значај и циљ те науке.* Природни односи, капитал и рад. — Пољопривредно добро, његови делови и прилике.

б) *Организација пољопривредног добра.* Циљ и важност. — Уживање орног земљишта. — Пољопривредни системи. — Гајење и припремање домаћих гра за тегљење и гојење. — Радови ручни и машински; вуча. Управљање и надзор. — Трошење и продавање пољопривредних производа. — Управно особље. — Осиновање пољопривредног капитала (капитал покретни и непокретни). Калкулација приноса појединих пољопривредних система. Ради практичног вежбања изведена је била потпуно такса-ција имања у величини 250 хект.

в) *Газдинство.* Руковање лично имањем и давање оног под закуп. Лица на имању: тежак, поседник и великопоседник-изајамник и чиновник. Подела управе на извесне врсте; коре спонденција и надзор; потребна упутства; контрола над управом имања и рачуноводство; ревизија рачуна.

г) *Процена имања (такса-ција).* Израчунавање целокупног и чистог дохотка. — Процена поља, ливада, испашта, градина, рибњака и осталих делова. — Начин процењивања; експропријација. — Недељно у оба течаја по 5 часова.

11. *Пољопривредно рачуноводство.* Важност рачуноводства. Подела рачунског рада. Инвентура и њезино изношење. Пољопривредни предрачуни, рачунски списи и књиге. Разлика између простог и двојног књиговодства. Књиге и начин њихова вођења и по простоме и по двојном књиговодству. Предрачуни, прорачуни и калкулације. — У прном течају по један а у другом по 3 часа недељно.

12. *Мелиорација.* а) *Пољопривредна мелиорација у опште.* Важност и задатак мелиорације. Мелиорачна удружења. Поравнање неплодна земљишта, испашта и лука; чишћење од камена, поравнавање земљишта, сагоревање; терасе и жица ограда.

б) *Ливадарство.* Пољопривредни значај ливада; њихова важност и однос према имању. Околности које имају утицаја на принос ливада. Гајење и хранивост трава; подсејавање и освежавање ливада. Разни начини наводњавања, и правила за то. Принос сена, разне врсте његове и продаја. Принос ливада како по количини, тако и по каквоћи; пренос и пресоавање.

в) *Техничка мелиорација.* Значај воде у пољопривреди. Пад реке и профил. — Мерење и израчунавање брзине и количине воде. — Јазови и уставе. — Поправка и уређење реке. Одводњавање отворним проконима и цевима; справе за извлачење и црпљење воде. — Наводњавање свима начинима; начин Петерсенов. Снабђевање водом. — Планови и предрачуни за наводњавање и одводњавање. — У прном и другом течају по 3 часа недељно.

13. *Грађевинарство.* а) *Општи део.* Грађевинарски материјал: камен, цигла, дрво, метал, материјал за спајање и предохраву. Грађевинарске конструкције: основа (темељ), задови, веза дрвета, сводови, кров, гесаме и под. Распоређивање грађевинско у опште: прозори, врата, степенице, кров, нужници.

б) *Подробни део:* Постројавање појединих пољопривредних грађевина: подрума и леденице, гувна, житнице (амбара), стајаћ уопште, стаје за млада гра, за гра тегљења и она за гојење, ђубришта, свињца, кокошара итд. — Предрачун грађевина. — У прном полугоју по 2 часа недељно.

14. *Наука о здрављу.* а) *Важност ветеринарско-лекарства за пољопривреднике.*

б) *Узоде.* Ток, трајање и последице болести; подела болести. Узроци побољевања. Лекови и њихова употреба; — заљевање и грозница.

в) *Кренє болести и заразе;* болести мозга, мождине, органа за дисање, кркотока и органа за мокрење. Болести племенске, урођене и органа за кретање; болести коже, очне и уше.

г) *Познавање копите и потковање коња.* Узоз; анатомски и физиолошки део копите; разни начини потковања здраве и болесне копите; потковање волова.

Д) Поравање код стоке. Увод. Анатомски и физиолошки део; болни органи; правилан и неправилан порођај и помоћ у овом другом случају.

15. *Цртање грађевинско.* Цртање пољопривредних грађевина, нарочито имања ђачких родитеља. — У другом полугоду по 2 часа недељно.

СИР РОКФОР

Рокфор је село у округу Аверон јужне Француске. Од Мошељеза се стигне за три часа брже вожње до станице Турнемир одакле до села нема ни пуна три километра.

Није утврђено кад је то било кад се на северној страни простране висоравни Ларзака, која се завршивала каменитом литицом, опучила огромна маса камена и посрнули читави слојеви те се уереду потрпали једни на друге остављајући дубоких пукотина, пећина, неправилних ходника и безбројног гротла. Нередиакост температуре тих шупљина, њихова шкркпитаност, потпомогнута кишницом која се међу кроз замлаћену кору површинску, отвара јаке и жиже струје ваздуха које испаравањем те кишне воде своде температуру шупљина на 4° С. на устима а на 8° С у унутрашњости. Ту ниску температуру ваздуха и повољан ступањ постојане влажности употребили су мештани за подруме у којима пречишћују сир кршћен именом села. Овај „краљ сирева“ је толико цењен да Французи имају изреку: ручак без Рокфора је што и лепа девојка без једног ока. — У почетку тим су се рупама служили опљачкаша какве су, а данас су на њиховом месту у стени исечени засвођени петоспратни подруми осветљени електричном светлошћу, са парним машинама које олакшавају манипулацију грдних маса сира што ту преврве за 3—5 месеца.

Места на улазу тих рупа и око њих скупља се плаћени у Паразу. И пре но што уђе у такав подрум, човек у пролазу улицом осети не свежу, но мокну ледену струју, а кад у јулу са загрејана споль. ваздуха струи унутра, ноћне му се набирати кожа а дуж кичме као да му се слевају крупне ледене капи воде. У подрумима све пламе пажњу: огромност и чудноватост просторија и њиховог распореда, грдна стоваришта сира, живост рада, разноврсност послова итд. У већим друштвеним подрумима девојке су скоро једине радинце. Њихов број лети, за време најживљег рада достиже до три стотине у једном подруму. Овако исто као што су на раду хитре послушне и веште, тако су на одмору, у чистом једнообразном радничком оделу са древном сиретном обућом на ногама, несташне брбљиве и умиљате.

Поред великих подрума који припадају јаким удруженима, постоје мањи појединачни подруми као саставни део кућа за становање. У селу, које се уз ту стрму надину пружило као гнездо, све се живо бави кром сира. Па и оно неколико занатлија раде предмете који се односе на овај посао.

На друштва ни појединци не негују само свој сопствени производ. Сав свет што фабрицира Рокфор шаље га у подруме било као продан било да се о његовом трошку и ризику негује док узри. Сир се, као ово у нас ради по кућама и обично два пут недељно носи у подрум и предаје на кмету. Друштва уводе у обичај да купују млеко од појединаца или удруженa и да га сама сире у нарочитим млекарима, који данас имају и по 80 километара удаљено од подрума. На тај начин добијани производи су једнообразнији и фабрикација редовнија. Поступак при сиреву има доста општег са сиревем осталих француских сирева; особено је код Рокфора што се при пуњењу калупа слојеви посипревине посоле прашином од исушеног пребуђалог хлеба од пшеничне и јечмена брашна. Такав прах справља се у Рокфору и раздаје бесплатно становништву које доноси своје сирене у подрум. То као и пробадање сира нарочитим шилима има за циљ да олакша појаву планчастих тачака и линија које Рокфору дају особени изглед и толико цењени укс а које су у ствари споре бељног рода. Распрострто вероване да су то нарочити врсти прави сир, проста је бајка.

Овца која даје млеко за справљање овог фина сира чини засебну расу, и од досад покушаваних укрштања са мерино и другима, ниједно није одговорило очекивањима. То је, како се то каже, сиваорна овца, малог раста, ситне главе и ушиљ, голог трбуха и ногу, широких груди, месната репа, веома издржљива на жеђи што је особито чини цењеном у овом крају где на пашама нема воде. Пре тако 100 година број оваца на Ларзаку износио је до 150.000, данас преко 700.000 комада. Мува почиње у равници око Вожиља а на висини у фебруару, а завршује концем јула. Једна овца може дати годишње млека за 10 кграма сира. Справљање Рокфора се почиње ширити не само у оближње срезове и округе, но и у далеким областима. За крај у коме је новишао, тај је посао и данас не само надјачи извор прихода, но право богатство. Рокфор иде у све делове света. Обрт је у прошлој години износио до 30 милиона динара.

* * *

Наша три округа: тимочки, топлички и пиротски имају скоро толико исто оваца колико Ларзак, а наша Сићевачких клисура јако опомиње на његову. Истина, код нас се не зна за природне хладне подруме за негу сира ако би се ова покушала, али то више није неизвесно. Данас и у француској има пуно млекара где се вештачким путем добија колика се жели температура и где се чак и од краљег млека прави Рокфор с доста укуса. Овчег млека има доста у новоослобођеним крајевима Србије и радосна је појава што надлежни разбирају за начин којим ће се то млеко што рационалније употребити.

Овим се само хтело указати на један најкоренитији начин његове употребе.

КЊИЖЕВНОСТ

Српска Књижевна Задруга штампала је у **осмом** колу својих књига и једну књигу пољопривредне садржине. Та је књига **Воћке и воће** од *Благоја Тодоровића.* Књига има 452 стране и 263 слике у слогу, а цена јој је, кад се купује за себе 4 дин. Цело коло, добијају оснивачи за 10 а улагачи за 6 динара) У њој су обухваћени ови одељци:

I *Из историје воћарства*
II *Користи од воћака*
III *Којих материја има у воћки*
IV *Грађа и органи воћака:* 1. Грађа воћана 2. Органи у воћана: Корен, Стабло, Пупољци, Гране, Лишће, Цвет, Плод (род) и Семе.
V *Живот воћака:* 1 Кајање, 2 Храњење, 3 Растење воћака 4 цветање и оплођавање.
Спољашне погодбе за живот воћака: 1 Ваздух, 2 Светлост 3 Вода. 4 Топлота, 5 Положај и 6 Земља.
VII *Подизање воћака:* 1 Јабука, 2 Крушка, 3 Дуња (дгуња гуња, мркатуна) 4 Мушмула, 5 Оскорупа, 6 Трешње и Вишње, 7 Шљива, 8 Кајсија, (зерделија) 9 Бресква (проска, шефтелија) 10 Бадем (бајам, мендуо) 11 Орах, 12 Дрен, 13 Леска, 14 Кестен (костањ) 15 Дуд, (мурва) 16 Смокиа, 17 Винова лоза, 18 Огроз, (морско грожђе, трн боба, шпанђак) 19 Рибизла, (чмањци, бимберско грожђе) 20 Малина (сушица) 21 Куинна (оструга) 22 јагода.
VIII *Расадник:* 1 Семениште 2 Растило.
IX *Присађивање* (навртање, калањење, калемљење) *воћака:* 1 О присађивању у опште. 2 Важнија искуства до којих се дошло присађивањем. 3. Користи које се постижу присађивањем. 4 Погодбе од којих зависи успех присађивања. 5 Избор подлоге. 6 Избор, чување и пренос кијова за пролетње присађивање. 7 Избор, чување и пренос кијова за летње и јесење присађивање. 8 Подлоге и кијове. 9 Време присађивања. 10 На ком се месту воћке присађују. 11 Оруђа за присађивање. 12 Воћарски восак. 13 Прибор за везивање присада.
X. *Разни начини присађивање воћака:* 1 Присађивање прљубљивањем — на принр (аблакторане). 2 Присађивање у процеп. 3 Присађивање под кору. 4 Присађивање сијањем. 5 Очеље граничном. 6 Очеље пруљном.
XI. *На који начин и у које време треба присађивати поједине врсте воћака:* 1. Присађивање јабука. 2. Присађивање крушака, 3. Присађивање дуња, 4. Присађивање мушмула, 5 Присађивање оскорупа. 6. Присађивање трешања и вишања. 7. Присађивање шљива, 8. Присађивање кајсија, 9. Присађивање бресака, 10. Присађивање бадема, 11. Присађивање ораха 12. Присађивање дрена, 13. Присађивање леске, 14. Присађивање кестена, 15 Присађивање дуда, 16. Присађивање смокава, 17. Присађивање огроза и рибизле.

XII. *Поступање с воћкама у расаднику од присађивања до присађивања на стално место:* 1. Обрађивање и ђубрење земље. 2. Привезивање и скривање младара и уклањање надавака, 3. Преприсађивање воћака, 4. Обележавање сората, 5. Произвођење високих воћака, 6. Произвођење високих воћака двогубим присађивањем, 7. Произвођење осредњих воћака, 8. Произвођење ниских воћака, 9. Исконавање воћака.

XIII. *Присађивање воћака на стално место:* 1. Избор места, 2. Одређивање растојања, 3. Обележавање места за сађење воћака 4. Копање јамиће за високе и осредње воћке 5. Сађење воћака на хумиће, 6. Доба сађења, 7. Избор и спремање садница, 8. Побијање притака, 9. Сађење воћака, 10. Привезивање воћака. за притке, 11. Сађење воћака поред путова, 12. Сађење воћака на голим косама, 13. исконавање и сађење великих садница.

XIV. *Нега воћака:* 1. Нега скоро посађених воћака, 2. Навођено дотеривање круне високих воћака, 3. Поступање с младим воћкама преко лета, 4. Проређивање круне високих воћака 5. Чишћење воћака, 6. Кречење воћака, 7. Паразе воћака, 8. Подмлађивање воћака, 9. Преприсађивање воћака, 10. Обрађивање земље, 11. Ђубрење воћака, 12. Подупирање воћака, 13. Неродност воћака, 14. Заштићивање воћака од непогода, 15. Заштићивање воћака од непријатеља и болести.

XV. *Непријатељи воћа:* 1. Домаћа стока, 2. Глодари, 3. Бубе, 4. Пипе, 5. Смотавци, 6. Гусенице, 7. Гусенице зоља, 8. Вши, 9. Мрави, 10. Зоље, и Стршљени.

XVI. *Пријатељи воћака.*

XVII. *Болести воћака:* 1. Болести на деблу, гранама и жилама, 2. Болести лишћа.

XVIII. *Борба воћа.*

XIX. Пренос воћа.

XX. Чување воћа.

При крају књиге је и *кључ* (регистар) ради бржег проналажења одељка који се жели читати. Техничка је израда како треба а слике су врло јасне, те се њима слог објашњава потпуно.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XIX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 10 новембра 1899 год. у Београду.

Били су: Чланови одбора г.г. Др. Марко Лепо, Александар М. Секулић, Ана Живановић, Милан Јовановић, Илија Кремић и благајник г. Благоје Д. Тодоровић.

Председавао г. Др. Марко Лепо члан одбора, бележио г. М. Јовановић секретар.

Председавајући саопштава да су се уписали за чланове учитељске Српског Пољопривредног Друштва г.г. Др. Владан Ђорђевић Председник Министарског Савета и министар иностраних дела; Коста Николић трговац у „Кнез Михаиловој улици; Таса Банковић, заступник управника београдске задруге за помагање и штедњу; и Ђорђе Одавић мењач овдашњи; а за члана добротвора г. Франц Нехвил фабрикант из Беча. — Одбор прими к знању са захвалношћу.

Председавајући саопштава, да је 9-ог прош. месеца смрћу Милована Јанковића бив. председника главне контроле Друштво изгубило једног свог редовног члана. — Одбор изрази своје жаљење и устајањем указа последњу почаст. Бог да му душу прости.

187. Прочитани Записник XVIII седнице — Одбор усвоји.

188. Секретар прочита извештај друштвеног изасланика г. Ил. Кремића, о стању Подружина Пожешке и Драгачевске, у коме је изнео све што је учињеном истраги саслано — Одбор прими к знању и упућује друштвеној администрацији на даљи поступак у смислу друштвених правила с тим, да се у даној прилици обрати Одбору, ако би јој било потребно одборско решење, за коначно расправљање појављеног питања.

189. Секретар прочита извештај оцењивачког суда о утакмицама у раду плугоима дрљачама и вољицима, које су извршене у Топчидеру 15 и 16-ог септембра ове године — Одбор прими к знању с тим

1. Да се извештај штампа у Тежаку;

2. Да се члановима оцењивачког суда и друштвеном особљу које је по дужности у овоме послу суделовало признаје у име трошкова по 10 динара на дан;

3. Да се 370 динара, колико је претекло од суме, коју је Г. Министар народне Привреде дао за награде, депонује и у идућој години нада у име награда у утакмици справа домаће израде.

190. По молби г. Димитрија Бурничића, да му Српско Пољопривредно Друштво одобри помоћ за годину дана, да у лаборској школи у Хумолцу (у Чешкој) продужи и довврши свестрано лане започето изучавање лаборства — Одбор одлучи:

1. Прима се молба г. Бурничића с тим, да у ратарске лаборској школи у Хумолцу (у Чешкој) довврши школовање које је лаљске године о друштвеном трошку започео.

2. Да се с њим закључи уговор, по коме ће бити дужан, по свршеном школовању, које има трајати најмање још једну годину дана, рачунајући од 1 нов. ове године донети спедоцбу о свршеном школовању, и провести у служби друштвеној или државној најмање три године. У противном да накнади Друштву сав новац, који је оно на његово школовање утрошило.

3. Да се г. Бурничићу на име месечног издржавања издаје по 180 динара у злату. Издатак овај до конца ове године да падне на терет напредних трошкова; а од 1 јануара до 1 новембра идуће године да се стави у буџет друштвени за идућу годину.

4. Ову одлуку донети у идућој седници, да се дефинитивно прими.

191. Према понуди г. Косте Главинића да му Друштво одкупи 200 књижица „Кратко упутство за орезивање винограда подигнутих калемљеном лозом — Одбор реши да се та понуда упути књижевном одбору на мишљење.

192. Секретар реферише да се, по поновнику Књижевног Одбора, Практичне пољопривредне Поуке, које Друштво издаје, могу само повезане раздавати, и да према томе треба да се реши питање о повезивању Практич. пољопр. Поука. — Одбор одлучи: уредника Тежака, благајника и секретара друштвеног да ово расправе и са књиговесцем закључе погодбу о повезивању.

193. По питању секретара друштва, шта да се ради са њеном и осталим предметима, што је изложено било о слави друштвеној 30 октобра до 3 новембра ове год. — Одбор реши да се пшеница, поиљке Одбору за париску изложбу према тражењу његову, а воће сирово и прерађено као и конзерве, да се прода. За извршење овога овлашћује се друштвени секретар.

194. Прочита се понуда г. Теодора Теодоровића за испорацију 7—8 вагона плава камена. — Одбор реши да се, набавка плава камена за идућу годину изврши путем оферталне лицитације најдаље до 10 децембра т. год.

ЗАПИСНИК XX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 15 новембра 1899 год. у Београду

Били су: Председник г. Раша Милошевић, благајник г. Благоје Д Тодоровић, чланови одбора г.г. Александар Секулић, Ана Живановић, Милан Јовановић, Илија Кремић.

Председавао г. Раша Милошевић председник, бележио секретар г. М. Јовановић.

195. Прочитани записник XIX. седнице. — Одбор усвоји. Тако исто дефинитивно прима одлуку донету по молби г. Димитрија Бурничића с таме да се г. Бурничићу на име путног трошка за одлазак да 150 дин. у злату из партије на напредне непредвиђене потребе, а за повратак да се сума у 150 дин. стави у буџет за идућу годину.

Уједно овлашћује се председник Друштва да са г. Бурничићем уговор закључи и подпише.

196. Благајник извештава да је до сада унесено у пољопривредни фонд 4190 дин., на шта хоће ли овај новац и даље остати код Управе Фондова, или ће се купити хартије од вредности — Одбор реши да се купи 20 акција Српског бродарског Друштва.

197. По молби Крајинске пољопривредне Подружине, да јој се одређена помоћ за ову годину, пада ако је иначе могуће сва у новцу — Одбор одлучи да остаје при ранијој својој одлуци да јој се одређена помоћ пада пола у новцу а пола у пољопривредним справама.

198. По молби суда општине прокупачке од 9 н. м. Бр. 6101 да му Друштво одобри почек за исплату 608 кил. и 200 грама плава камена што је од Друштва набавио — Одбор реши: да се наплата тражи од Начелства окружног јер се оно обвезало да наплату изврши и новац пошље.

199. Секретар реферише да су и ове године на прављењу стелажа и уређењу локала за ложбу радили мајстор Тончидерске Економије Степан Катић и пет осуђеника београ. казненог Завода, на предлаге да им се одреди на ине награде по оно лико, колико је и ланске године за такав посао у име награде дато — Одбор реши да се Степану Катићу пада 12 а осуђеницима 10 динара на име награде из партије на прирођ. изложаба.

200. Чита се писмо Главне београдске поште од 28 пр. м. Бр. 3932 којим извештава Друштво да је цан сенена детелине које је 5 априла ове год. одправљен у Косјерић, да се за доплату преда Сретену Томићу, у путу повређен и штета утврђена на моли Друштво да повређени пакет — пак прими а оштета ће се исплатити кад се буде од одговорног лица наплатила — Одбор реши: Друштво не може да прими повређени пакет, и тражи да се од одговорног лица наплати цела означена вредност у 43·60 дин. а повређени пакет стаља се на расположење пошти да га преда одговорном лицу.

201. Секретар реферише да је Пољопривредна Подружина среза бољевачког, учинила измене у чл. 9 и 17. својих правила према примедбама Друштва на моли да је Друштво прими у састав — Одбор реши да се ова Подружина прими у састав Друштва и да јој се правила одобре.

202. Чита се извештај Обреновачке пољопривредне Подружине о држаном календарском курсу од 25 маја до 2 јула тек. године — Одбор прими к знању.

203. Чита се писмо друштвеног питомца г. Павла С. Петковића, којим извештава Друштво, да га је Управа школе у Гајденхајму примила до 1 марта идуће год. као екстернисту да изучава практичну радњу: винодеља, воћарства прераду воћа и подумарства а од 1 марта као редовног ђака за 2 године — Одбор прими к знању.

204. Чита се молба Милоја Р. Нешића срп. ђака Виноделско-Воћарске школе у Букову, којим моли да га Друштво као свог питомца пошље на страну да продужи школовање у којој пољопривредној школи. Тако исто чита се и писмо г. Милосава Ж. Потровића друштвеног члана, којим молиоца препоручује Друштву — Одбор одлучи, да је немогуће Друштву молиоца да прими за свога питомца.

205. Чита се писмо Министарства Народне Привреде којим шаље 100 књига „Практично Воћарство" да их Друштво безплатно раздаје правилном утакмицу изложба, предавања и т. под. — Одбор прими са захвалношћу.

206. По молби Стевине Пољопривредне Подружине, да јој Друштво поклони за њену књижицу по један примерак књига од свих досадашњих друштвених издања — Одбор реши да јој се од свих друштвених издања, којих има поише по један примерак, пошто по чл. 56 правила друштвене Подружине имају на то права.

207 Секретар реферише да је сваке године поклањано чиновницима и службеника поштанским по један *Пољопривредни Календар*, и да су се и ове године прајавили њих 25 лица; да им се по један календар поклони — Одбор реши: Пошто је сваке године Уредник Календара предлагао, коме треба поклонити, то да се, и ове године, поклони оним лицима и надлештвима по један Пољопривредни Календар, које Уредник предложио буде. У тај рачун да се упрете и прајављени чиновници и службеници поштански.

208. Благајник реферише да је за банкет тридесетогодишње свечаности који је приређен о слави друштвеној 30-ог октобра ове год. у вече, издато 106 дин. на моли да се овај издатак одобри — Одбор реши: Одобрава се учињени издатак за приређени банкет 30 пр. м.

ОБЈАВА

Претплатници Тежака — моле се да пошљу претплату за *Тежак* за ову (1900.) годину, јер се *Тежак* неће слати ником на вересију. Ово важи и за општине, подружинске чланове и понажиље чланове.

Исто тако моле се сви дужници друштвени да ускоро измире сва своја дуговања, јер је Друштву потребан новац за разне набавке.

Од Српског Пољопривредног Друштва 1. јануара 1900. године у Београду.

Уредништво *Тежака, Пољопривр. Календара и Пољопривр. Гласника* налази се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Срп. Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

Седнице облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На иницаву Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика колачина садница облагорођених воћака, украсног шибља и четинара.

Који би желео набавити ове саднице нека се изволи обратити непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако огласивање по 20 пара дин. државне таксе.
За огласивање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 1. броја Тежака: Позив. — Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899. годину (наставиће се). *Чланци:* Средње пољопривредне школе у Хрушуму (свршетак). — Сир Рокфор. — *Књижевне.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Објаве.* — *Цена огласима малим.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

Ј. VI
РПІ
53

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 26689

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:

ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ, В. Д. ТОДОРОВИЋ

ПОКЛОН
УНИВЕРЗИТЕТСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ
ОД
Г. Срп. Пољопр. Друштва

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

ГОДИНА XXXI

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1900

ПРЕГЛЕД

САДРЖИНЕ „ТЕЖАКА“ ЗА 1900 ГОДИНУ

Објашњење; (гл.) значи да је рад штампан у Тежаку као *гласник*, (бел.) као *белешка*, (подл.) као *подлистак*, (искр.) као *искрице*, (пит. и одг.) као *питања и одговори*.

А. ПО ПИСЦИМА

I. САРАДНИЦИ

Администрација друштвена — Нова члан добротвор Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 28 — Нови чланови утемељачи Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 29, 38, 103 — Нова управа Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 37 — Нова управа Медијешке Подружине Српског Пољопривр. Друштва (гл.) 38 — Нова управа Тимочке Подружине Српског Пољопривр. Друштва (гл.) 38 — Нова управа Крушевачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Нова управа Сићевачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Нова управа Пиротске Подружине Срп. Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Нова управа Подружине Српског Пољопривредног Друштва за срез посавски и околину у Обреновцу (гл.) 52 — Нова управа Стапиће Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Нова управа Гесаске Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Нова управа Жичке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Примљени у чланствоју (гл.) 54 — Помоћ Српском Пољопривр. Друштву (бел.) 64 — Нова управа Гор. Милановачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 85 — Награде за увођење напредних начина радње (гл.) 104 — Курс Медијешке Подружине за зрело заланчене воће (гл.) 157 — Нова управа Ужичке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 182 — Пети Конгрес земљоделничких задрута у Шапцу (гл.) 182 —

Андоновић Милан — Десето пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (о трупској шкољи) 395, 404. — Милош Велики о комасацији и катастру 409 —

Бајић Ј. Милан — Анализа грожђа 22 — Шећерна репа у 1899 години 100 — Вина за пазарну изложбу 162 — Пољопривредна хемиска и огледна станица 212 — О кукурузу 338 — О пасуљу у Мађарској 339. —

Богдан Максим — Помажући члан (гл.) 280 — Изложба стоке (гл.) 280 — Помоћ Ужичкој Подружини Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 280 — Изложба (гл.) 280 — Награде Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 288 — О борби кукурузу 289 — Награђени излагачи на изложби говеда и оваца у Крагујевцу (гл.) 302 — Чланови помагачи Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 303 — Награде (гл.) 303 — Конкурс кукурузу 308 — Одликовани и унапређени чланови Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 311 — Пажња пољопривредника (гл.) 311 — Пред сејању озиме пшенице 313 — Постављена за пољопривредну стручу (гл.) 336 — Трајеви (гл.) 336 — Пољска (гл.) 336 — Практична шумарска школа у Краљеву (гл.) 343 — Одликовани (гл.) 350 — Чланови утемељачи (гл.) 351 — Чланови помагачи (гл.) 351 — Одликовани чланови Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 398 — Постављена и разместаји (гл.) 406. — Чланови добротвор (гл.) 406 — Чланови утемељачи (гл.) 406.

Борисављевић Алекса — Десето пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (кратку штета од града) 381, 387. — Поновљене ставке пшенице и замене стоке у Србији 412.

Бурмичић Димитрије — Кратко упутство о гајењу и ћерапљивању лана 41. —

Валента Венцеслав — Стање шећерне репе у срму рамском (гл.) 239 — Како се испитује гајење шећерне репе у нас насиран других усева који су се досад гајили 34. —

Гавриловић Љ. Светозар — Свиларство и свиларска трговина Србије 362, 370, 378 — Шта не треба убијати (бел.) 406.

Драшковић Милорад — Сир Рокфор 6 — Мутара 44 — Млекарске задруге 46 — Посно млеко 59 — Српски сирени 66 — Кајмр (бел.) 71 — Млекарска индустрија у Угарској 108 — Мартарни 112 — Производња меса у Данској (гл.) 112 — Кондензовано млеко 131 — Холандски сирева 138 — Млекарске задруге у Белгији 150 — Туберкулозно млеко 162 — Стерилизација млека 260, 267. —

Ђорђевић М. Живојин Др — О увођењу и побољшању ливаде приредних трава 60, 67 — Рибарство у слободним водама 163 — Осно пољопривредно предавање (о рибама) 204. —

Зега Др — Пасуљ као храна 133. — Орнина 4 0.

Јевић М. Јован — Из закона о лову (гл.) 78 — Помоћ Ужичкој Подружини Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 103, (гл.) 111 — У вршају уваређена шумарске струке у нас (гл.) 105 — Друштво за помагање голети (гл.) 112 — Нешто о досадашњем ограничавању шума у нас и сметње које су ономе на путу стајале 158 — Упутство за ограничавање државних шума (гл.) 175 — Комисија за ограничавање државних шума (гл.) 175 (гл.) 272 — Друштво за помагање голети у голубачком срезу (гл.) 237 — Употреба бувовина за жеваничке кратоге у нас 238 — Последње самоласке горосеке (бел.) 351. —

Јовановић Пинко — Наложена пропиљалима дугана (гл.) 351. —

Кремић Н. Илија — Трошкови око гојења свиња у Немачкој 147 — † Рудолф Сак (искр.) 235 — Бели кукурузи 282 — Букарске крмача 297 — Неколико важних напомена одгајивачима стоке 369 — Жиниварки треба чисто дркати — 378.

Кремановић С. Душан — Потребне зелених калемова лозе 90. —

Кумарић Савко — Питање о уређеју утрине и о подели и ограничавању шума 68 — Пројект правила за уређење општинских и сеоских утрина и испуста 83 — Седмо пољопривредно предавање (из шумарства) 189 и 195 — Један поглед на прикредно стање у источном делу Србије 231, 239, и 269 — Шта треба предузети ради побољшања приредног стања у источном делу Србије 338, 344 — Како неки кортиран успоравају кланјаност семена (бел.) 396. —

Лапчевић Н. Драгутин — Да се лук не бели (бел.) 310 — Средство против прса у квечвану (бел.) 310 — Сигурна и јевтина лек против бразвине (бел.) 311 — Нерпинска раж (бел.) 349 — Бубрене липада (бел.) 349 — Не бакајте кости (бел.) 349 — Да нопи не исијају јајце (бел.) 349 — Где је среће (подл.) 386.

Локо Т. Марко Др — Четврте пољопривредно Предавање (о пожиравном киму) 148 и 156. —

Лукић Милун — Летње пан јесење потавкиње лозе 81. —

Лукићевић Н. Милош — Важност правилног избора семена за сејање 37 — Машине за сортирање и претшкавање жита 65 — Кајзерова сортирајућа жита или контрмрта за сортирање жита 81, 93, и 144 — Пролетни радови 196 — Кратко упутство мађарске винарске земљорадње о одбрани и предохрани од хоспшке шуше 243 — Гајење жишине облагорђана (бел.) 247 — Међународни конгрес за искрану стоке 281 — Рушуиске дрвене пуне 282 — Жиниварство у Јапану 291 — Да се јаја дуго свежа одрже (бел.) 295 — Наслеђе 300 — Разно воће шумадијета у јарету (бел.) 301 — Коза као домаћа дете (бел.) 335 — Да ли за време хранења пала мисти (бел.) 335 — Зоре до среће најгодније за храњење стоке с обзиром на добро искоришћавање хране и на здравље домаћих животиња (бел.) 335 — Како коза плаћа своју храну (бел.) 349 — Нега коже код домаћих животиња (бел.) 350 — Јесења кана за млечну стоку (бел.) 350 — Сточна стија (бел.) 350 — Разлика за стоку (бел.) 360 — Коса 372 — Жетва свежа у овој години (бел.) 374 — Кретање и одмор домаћих животиња (бел.) 375 — Пољопривредна настава код војника (бел.) 375 — Какво користи имамо од државна свиња (бел.) 375 — Пољопривредна изложба у Темишвару (бел.) 375 — Пољопривредна мађарска изложба — у Парагу у Будим-Пешти (бел.) 375 — Нови државни расадник америчке лозе у Хрватској (бел.) 375 — Вилина посика 385 — Утицај врупноће семена за сејање на принос 393 — Користи које имамо од тетеревих јајаца (бел.) 397 — Користна јаја (бел.) 397 — Отели са њом (кукурекци) (бел.) 397 — Животиње које треба заштитити и штедити (бел.) 399 — Прикада за стоине стаје 401. — Десет заповести за чување старских дубрета 402 — Шести међународни пољопривредни кон-

грес у Паризу 403 — Колико траје клијавост семена разних поврћа (бел.) 406. —

Марковић, Јован — Прилодни биоком 73 — Лисови лиходеје изуг 74.

Матић, Вида — Зашто се пољарских соја ређи споро развија и како се та мана може исправити 137. — Јоп поврх и подјанку бајрина 261. —

Милојковић, Киса А. Др — Пасуљ као храна 153. — Оранак 410.

Нешић, Ранко — Снага пуносе земље 45. — Мусарино вине 323, 331 —

Нешић, С. М. Ранко — Коприна (бел.) 328 — Цреша као салата за јаку (бел.) 374. —

Поповић, А. Срета — Средња пољопривредна школа у Хрудиму 3 — Практични радови ученика средње пољопривредне школе у Хрудиму 23, 35, и 45 — Градјанска школа у Хрудиму и курсеви практични, девојачки, лиходеје и градјанска 117 — Наша народно школовање и полска природа 177 — Кратко учутство за утврђивање и популаризаше вишог вешта у Русији 223 — Јеврејц у земјорадњи 253 — О заштиту птица у пољопривреди 341 — У правоу гајењу свиња (бел.) 349 — Пајеви жижарнцих на свету (гл.) 407 — Зимна метеоеесна школа за домаћице у Хрудиму (гл.) 407 — Бртварски курс за учитеоиде у Хрудиму (гл.) 407. — Развитак маркетиа у Угарској 413 — Голубн у пољопривреди (бел.) 413.

Радић, Б. Др — Мелем за розаво вобне (бел.) 390 — Дуван против гусеница и бубача (бел.) 390 — Како ваво одјаћи житиде од тоћних зоја (бел.) 383 — Да ли је скорашње семе боле од старијега 378 — Вербена 394. — Да растерани живаи (бел.) 390 — Соде средствиреју укисаваиаве млека (бел.) 390 — Које вобне захтевају и које водносе ниђиве оранице 412. —

Ранојевић, Никола — Плашевача на вашим житима и средства за њено суђбајаве 401. —

Ружић, Добросав — Поруганска лепка (бел.) 302 — Зашто кокреше варе (бел.) 302 — Крст против тусеница (бел.) 302 — Како се воцају свиња јаја (бел.) 302 — Да се свиње месо одрин (бел.) 302 — Растерајне мрави (бел.) 302 — Голубарство (бел.) 302 — Надимоет краве вуларе (бел.) 302 — Цена краставца у Чешиј (бел.) 302 — Сточарство у Шваајарској (бел.) 302 — Да се вожа на ког ке се јајета излеђи пуијак а из кеје женка (бел.) 302 — Недјоротиа проба млека (бел.) 302.

Савић, Милутин — Прво Пољопривредно Предавање за шира круг слушалаца із обиласлаку виногреда) 91 — О преради вобе 219, 229 и 234. —

Секулић, М. Александар — Вобе и вобе (књиж.) 6 — Одлука четвртог конгреса земљоделдјских задруга у Србији 24 — Птице и пчеле у служби вобарства 33 — Цветаве вајеја (гл.) 38 — Постављена по пољопривредно-ветеринарској стручној 52, (гл.) 71, (гл.) 85, (гл.) 174, (гл.) 206, (гл.) 246 — Шкодина бајта 57 — Утакмица прилодних грла на светској изложби ове године у Паризу (гл.) 64 — Сточни конкурс 78 — Пољопривреда и шумарска настава у Босни и Херцеговини 74 — Уједини житарарини из дражавних пољопривредних завода (гл.) 76 — Правила за дразбе и гајеоо живиоо и за зобене радчуваних пиаца во грани житарарства у пољопривредним дражавним заводима (гл.) 77 — Дугорка или пада 89, 97 — Учутство за правене дужности кутних учитеља у Далмацији 84 — Др. Бикрат о пушењу дувана (пскр.) 85 — Гајеоо кукуруза и пасуља 105 — Шести међународни пољопривредни конгрес. 109 — Десет заповести о разумном гајеоу кокошиу (бел.) 111 — Одликовани редовни чланови Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 111 — Продајоет сиаоке (бел.) 119 — Полска природа у Србији (књиж.) 120 — Извјеоа светске изложбе у Паризу (гл.) 127 — Добар коеаг и добра коса иису иикад скуби 145 — Полезаве шишиое 161 — Задруге за продаваае јаја у Германској 163 — Житарарство у Енглеској 171 — Ко у ветвлау траву коси тај ракиду просе (бел.) 174 — Засађаваае путева родним дрвећем у Луксембургу (бел.) 174 — Знаиа сунчаве светлости на биоке (бел.) 174 — Унапређоае пољопривредне наставе (гл.) 175 — Бајрем, вегетаија и употреба 178 и 187 — Оранитоваски међународни конгрес у Паризу (гл.) 183 — Конгрес о предаваиу пчеларе (гл.) 183 — Семе 189 — Каша и лепо време 186 — Жиоина као лудска храна 188 — Перника живина као предмет статистичке пописивања (гл.) 192 — Прочет пољопривредних производа 191 — Поступаае с пленом на месту производае 195 — Основа Шумарства (књиж.) 198 — Учутство за правене дужности сталних пољопривредних кутних учитеља у Моравској 203 — Нов чаи утемељаи Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 207 — Прва вчеларска изложба (гл.) 215 — Верене Његовог Величанства Краља 217 — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва на честитаку код Његовог Величанства Краља 218 — Нов министар народне привреде (гл.) 222 — Женидба Његовог Величанства Краља 225 — Разорваае стрвежта 126 — Дана 126 — Српска полска природа на карпској изложби 233 — Честитка о рођеи дану Његовог Величанства Краља 241 — Награда за домаћице у Франкуској 242 — Дубоко оране 249 — Жетви житаиина у Немачкој 253 — Пети конгрес српских земљоделдјских задруга у Шапцу (гл.) 264 — Дисте и крапи (бел.) 271 — Гајеоо живаае с природног гледишта (књиж.) 304. — Србија на карпској изложби 305 — Нов земљоделдјаи 318 — Великорени (пскр.) 316 — Шаиа (книж.) 320 — Извоз кукурузу на америчких средњевских дражава (бел.) 328 — Чишћеоо орова (бел.) 328 — Сер Цан Бенет Лоос (пскр.) 335 — Управа добара (књиж.) 336 — Четврта слава Српског Пољопривредног Друштва 345 — Четврта годишња изложба Српског Пољопривредног Друштва 353. —

Спасовић, Радослав — Против говедјих шиа (бел.) 287 — Семе од сунцокрета као храна пчеларе живаае (бел.) 287 — Како се грожђе дуже време може свежим одржати (бел.) 287 — Бог неиа те каграти (подц.) 354 —

Стаиојевић, Милош — Један поглед на оечу и употребу дрва из шуме по закону о шумама и хранилима на сену дрва 92 и 99 —

Тодоровић Б. Борислав — Друго пољопривредно предавае за шири круг слушалаца (из Мајкарства) 116 и 125 —

Тодоровић, Д. Благоје — Гуидоа (мајска буба) вошиа, хуи, мол) 51 — Отаиаае за отаукаваае жетрава (гл.) 71 — Одгајиваае свиаеаих буба (гл.) 78 — Нагреде пајболем одгајиваае свиаеаих буба (гл.) 78 — Тежиа, да у овој години буде ито веће бројо одгајиваа свиаеаих буба (гл.) 78 — Гаавиаиваае сушиица нагрвдена (гл.) 85 — Оиитиае, хоје су пропае године (1899) пропаае и продаае пајеаку количину жетрава (гл.) 85 — Количина откуплених жетрава 1898 и 1899 године (гл.) 90 — Гајеоо свиеаиах буба у основним школама (гл.) 111 — Треће пољопривредно предаваае шири круг слушалаца (из Сиијарске) 132 и 139 — Пољопривреда о правилну итичиу гнезда (подц.) 212, 218 и 228 — Пастиае (бел.) 214 — Из правила о душности средњих надзорника сиијарства и управника конкоиија у Мајарској 227 — Ваиархеиеа патентоваа бубалиаа 231 — Штете коју земљорадаи причиоавају инсекти 235 — Основеае сиијаре (гл.) 239 — Оиитиаае будиеи морају имати и воиија за извршеае закона во пољопривредној струци (гл.) 259 — За ово ваиаае у средњих вобиаем радаиаиаае бриау се средњи економи (гл.) 239 — Штете од инсеката могоо се приилежу другим ваиаем упрошена 242 — Адиинстрација и рачуноводство средњих надзорника сиијарства у Мајарској 244 — Душности средњих надзорника сиијарства у Мајарској за време пруог путоваа 262, 278 и 286 — Вино од јагодастог воћа 265 — Прегледа снежног воћа за извоз (гл.) 271 — Прегледа суших шиаиа (гл.) 271 — Отруиа лиаа за средњи сушеа шиаиа (гл.) 271 Правила о прегледу суших шиаиа (гл.) 272 — Мера да ваше суше шиаие буду што боле ваиоое 283 — Кувае компота 273 — Велика ваи путничаи екаиаиаи 277 и 283 — Раствор пана камена против гаиаиаае (свети) (бел.) 280 — Преглед грожђа за извоз (гл.) 280 — Прикаае житоваиа у Угарској вивоу (гл.) 280 — Извоз шиаиа за шеиено ракије (бел.) 280 — Нарефда за извоз грожђа (гл.) 288 — Прирема за сваиаваае производе грожђа у земљи (гл.) 228 — Кувае слатка 291 — Душности средњих надзорника сиијарства у Мајарској за време другог путоваа 294 — Прикаае воћа за сушеае (бел.) 295 — Непогоде у Мајарској (гл.) 296 — Хесеиска мушица 298 и 309 — Нагреде пајболем одгајиваае свиаеаих буба (гл.) 311 — Душности средњих надзорника сиијарства за време трећег путоваа 314 — Оиогодиваае борба грожђа у Србији (гл.) 318 — Учутаи воће 422, 330 — Пиииде од воћа 340 — Сиијаа 346 — Душности средњих надзорника сиијарства у Мајарској за време четвртог путоваа 347 — Душности средњих надзорника сиијарства у Мајарској за време отукуваае жетрава 356, 365 —

Тодоровић, Т. Павле — Расиие о вабоаи средства против пламежака на шиаиама (гл.) 28 — Од жетрадоет отаиа у облаае у Кавади (гл.) 28 — Поручие паиа камеа (гл.) 28 — Учутство надзорника народних школа (гл.) 29 — Пут пампаиера (гл.) 29 — Уплеиа учитеаи народних школа (гл.) 29 — Домаће сорте грожђа на карпској светској изложби (гл.) 48 — Приивтаи учениди у Шиодеаско-Вобарској школи (гл.) 48 — Изиеае у ваиоу о обиаиаиу и унапређеиу виногрдарства (гл.) 48 — Виногрдарство Србије у 1898 години 50 — Курсеии за зрело пилаае и сајеае лозе (гл.) 78 — Курсеии за зрело и зелено калаиаае у Крушеваку (гл.) 78 — Полска природа Србије на карпској светској изложби 101 — Из живота пок Светозара Милојевића (пскр.) 102 — О решењи чоота на водоои рупостраца 107 — Гоплоиер за одбрану слаие и мраза 115 — Циклус вино (бел.) 126 — Међународни виногрд. конгрес у Паризу (гл.) 143 — Антиоидијум (бел.) 151 — Демаеае у одбрани од мраза и слаие 155 — Калемарски курс зеленог калаиаеа лозе (гл.) 160 — Калемарски курс зеленог калаиаеа за свештеиае и учитеае (гл.) 160 — Пуиаае у облаае (гл.) 160 — Пето Пољопривредно Предаае за шири круг слушалаца (болести кеиое лозе) 164, 172 и 180 — Гоплоиер за предсиаиаае веииодо (бел.) 167 — Слаиа у Угарској (гл.) 168 — Посета једне уеедие изложбе бавте (гл.) 198 — Плаии камеи у Угарској (гл.) 207 — Пуиаае вротиу града (гл.) 215 — Вобиаиа и производиа воћа у 1897 години 250 — Рано сазреваае грожђа (бел.) 254 — Оиогодиваае калемарски курсеии (гл.) 254 — Свештеиици и учитеаи на курсеиима за калаиаеае лозе (гл.) 254 — На виногрдарском проучаваае (гл.) 255 — Сазреваае грожђа у лозиии расадиицама Виноделско-Вобарске школе (бел.) 263 — Оиииаае злагаае школе у Гочијеру (гл.) 271 — Цена лозе и издаваае лозе из дражавних лозиих расадиика за ждуу јесеи и пролеће (гл.) 272 — Конференција виногрдара у Сведереу (гл.) 272 — О иивоу сведереског грожђа 387 — Издрживост сората лозе према слаии (бел.) 374 — Бесплатна лоза из држав. расадиика (гл.) 375 — У проесору Емерах Ратуд (гл.) 379 — За унапређеае вобарства и прерађиваае воћа у Мајарској (гл.) 383 — Мајарска полска природа (гл.) 390 — Виногрдари у Мајарској (гл.) 383— Филоксера у округу подрвичком (гл.) 388 Бесплатна лоза средњих расадиицама (гл.) 388 — Извоз грожђа из Сведереа (гл.) 568 — Нагреде виногрдарима (гл.) 398 — Пастерски курс у Сведереу (гл.) 407. —

Шокорац А. Живко — Заслужни поиеиик (пскр) 214. —

Б. ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ

СТРАНА

I. Од општега значаја

Бог нека те награди (подл.) 351
Без земљорадње 313
Вереве Његовог Величанства Краља 217
Голуби у пољопривреди (бел.) 413
Жалобна Његовог Величанства Краља 225
Испуста општинских и месних, уређење пројекат правила за то . . . 83
Јерејри у земљорадњи 253
Конгрес, међународни пољопривредни, пести у Паризу 400
Мере за побољшање привредног стања у Источном делу Србије . 326, 334
Награда за домаћине у Француској 242
Настава пољопривредна и шумарска у Босни и Херцеговини . . . 74
Наставе пољопривредне упаређене (гл.) 175
Пољопривредна хемиска и огледна станица 212
Помени заслужни (искр.) 214
Пописивање стаповништва и домаће стоке у Србији 412
Предлоге о груписању нкава за шире друштвене заједнице . . . 385, 401
Привредно стање у Источном делу Србије 251, 259, 269
Птица у пољопривреди, шкодљ 341
Србија на паризкој изложби 305
Срећа где је (подл.) 386
Српска пољска привреда на паризкој изложби 101, 233
У чутању за преневе дужности путних учитеља у Далмацији . . . 94
Утрина и испуста опсских и општинских уређене 83
Утрина уређене, подела и ограничавање шума 68
Честитка о рођен-дану Његовог Величанства Краља 241

II. Земљорадња

1. У опште

Бојан кукусар 282
Вок земљорадње 313
Велики лан путнички скланиа 277, 288
Гнезда птичјих хранилске (подл.) 212, 218, 228
Гуљда (мајска буба, кокнка, жук, мол) 51
Димљене у одбрани од мраза и слане 155
Јесте напомени за чуване стајског буфера 402
Буберств стајског чување 402
Животиње које треба заштићивати и штедити (бел.) 368
Жетва сеткова у овој години (бел.) 374
Избор семена за сејање 57
Инсектима ситним крилнкене штете чести се крилнцу другим кланим 242
Јерејри у земљорадњи 253
Кајзерова сортирајлиа жита или центрифуга за сортирање жита 81, 98, 145
Кина и лепо време 1, 6
Комисије стоне 73
Кости не бацајте (бел.) 349
Мађарски пољска привреда (гл.) 380
Мајине за сортеране и пречишћавање жита 65
Мере какве треба предузети за побољшање привредног стања у Источном делу Србије 326, 334
Милоје Велини о помаскиђи и житастру 409
Мраз како се растурају (бел.) 302
Настава пољопривредна и шумарска у Босни и Херцеговини . . . 74
Оране дубоко 249
Плави камен против гљивице (сметн) (бел.) 280
Планемаче на нашим житима и средство за њено суздајање . . . 401
Плутоник (гл.) 336
Пољопривредна хемиска и огледна станица 212
Предлаже о обезбеђивању против града 381, 387
Привредно стање у Источном делу Србије 251, 259, 269
Прикладних гаја на светској изложби у Паризу, утвикнца (гл.) . . 64
Пролетна радови 106
Путнички лан велики скланиа 277, 288
Путници против (гл.) 215
Разоравање стрњишта 126
Размишљања о правилу птичјих гнезда (подл.) 212, 218, 228
Раствор плава камена против гљивице (сметн) (бел.) 280
Светлости сунчане значај за биље (бел.) 174
Семена за сејање избор 57
Сварка 316
Топломер за одбрану од слане и мраза 115
Топломер за предсказивање времена (бел.) 167
Трајрје нова патентована (гл.) 311, 336
Убојати нта не убоја (бел.) 406
Хесенска мушица 243, 258, 309

СТРАНА

Дуван против гусеница и бувача (бел.) 390
Жита за паришку изложбу 124
Конгрес о продавању вишеше (гл.) 183
Коњиване кукуруза 308
Коприва (бел.) 328
Крупноће семена за сејање утицај на принос 383
Кукурз 398
Кукуруза берба 289
Кукуруза гајене 195
Кукуруза извоз из америчких Средњених Држава (бел.) 328
Лана, гајење и прерађивање 41
Лучерна или виђ 89, 97, и огледи с њом (гл.) 397
Орашат 410
Пасуљ градитанскн зајбоји наградиће се (гл.) 343
Пасуљ као храна 150
Пасуљ мађарски 339
Пасуљ гајене 195
Пшенице озиме — сејано 313
Пшенице полетане 161
Произвођачима дувана, взимова (гл.) 351
Рак поражена (бел.) 343
Семе спорадне да је боље од старијег 378
Сламне вредност (бел.) 119
Шећерна репа у 1899 години 100
Шећерне репе гајене, како се исплаћује у нас пасиран других усева које су сејане гајени 84
Шећерне репе стиже у среду рамском (гл.) 239

3. Ливадарство

Уређене ливаде (бел.) 349
Косак добар и добра коса, шту пиаад сиуни 145
Паут Лаксон, ливадник 74
Сено 186

4. Виноградарство

Анаиија грожђа 22
Антиподиуа (бел.) 151
Берба грожђа, оногодишња у Србији (гл.) 318
Вина за паришку изложбу 162
Виногради у Мађарској (гл.) 188
Виноградарски, међународни конгрес у Паризу (гл.) 143
Виноградарско прочуваиме (гл.) 255
Виноградарство Србије у 1898 години 100
Грожђе, гајено се за доме преко воле свежим одржати (бел.) . . . 287
Домаће сорте грожђа на паришкој светској изложби (гл.) 48
Извоз ежедерских грожђа 307 (гл.) 568
Издржљивост сората лозе према слани (бел.) 374
Извозе и довуне у закону о обнављању и унапређењу виноградарства (гл.) 48
Јесење или летње потапање лозе 81
Конференција виноградара у Сиедереву (гл.) 372
Калемарски курс зеленог калемљена лозе (гл.) 160
Калемарски курс зеленог калемљена лозе за свештенике и учитеље (гл.) 160
Калемарски курсеви, овогодишни (гл.) 254
Курс Медвешке Пољопривредне Подружнице за зрело калемљење лозе (гл.) 175
Курсеви за зрело и зелено калемљење лозе у Крушевцу (гл.) . . . 78
Курсеви за зрело калемљење и сађење лозе (гл.) 78
Летње или јесење потапање лозе 81
Лоза бесплатна, из државних расадника (гл.) 375
Лоза бесплатна српским расадницима (гл.) 383
Награђени виноградари (гл.) 398
Народа за извоз грожђа (гл.) 288
Одлуке међународног конгреса на пуклаву у облаке, у Кијеву (гл.) . 28
Плави камен, поручен (гл.) 28
Плави камен у Угарској (гл.) 207
Потапање зелених калемова лозе 90
Пољопривредно предавање о болестима винове лозе . . . 104, 122, 180
Пољопривредно предавање о земљорадним вишима 148, 156
Пољопривредно предавање о обнављању винограда на америчкој подлози 91
Прикрпена за сазнавање производње грожђа у земљи (гл.) 288
Пушање у облаке (гл.) 160
Разно сакрвене грожђа (бел.) 254
Расадник америчке лозе у Хрватској, државна лоза (бел.) 375
Расиде о набавци средстава против пламеначе на винској лози (гл.) . 28
Резидба чокота на водици рукестриса 107
Сакривене грожђа у лозних расадницима Вировитичко-Вировитичке шкоде (бел.) 264
Саветници и учитеља на курсевима за калемљене лозе (гл.) 254
Филоксера у округу подримском (гл.) 188
Цена лози и издавање лозе из државних лозних расадника за идућу јесен и пролеће (гл.) 272

СТРАНА

Пијало вино (бел.) 130
Шампањерац, пут (гл.) 29

5. Вокарство

Важо од јагодастог воћа 265
Воће, како се припрема за сушење (бел.) 295
Воће, укувано 322, 330
Воћњаци и производња воћа у 1907 години 250
Главнијеа сушнаа награђена (гл.) 85
Извоз шљива за велико растојање (гл.) 280
Кајсија — цветање (гл.) 38
Кестеља — кување 273
Креч против гусеница (бел.) 303
Мелем за рањаве воћке (бел.) 306
Мора да имају суше шљиве буду што боље квалитете 275
Мере за увиђавање зобарства и прерађивање воћа у Мађарској (гл.) 383
Набавке у среским расадницима врше срески економи (гл) 229
Ораси како се чисте (бел.) 328
Орезивање које воћке захтевају и које шљиве подносе 412
Пастиле (колачи од воћа) (бел.) 314
Питије од воћа 340
Правила о прегледу сушиих шљива (гл.) 272
Преглед свежег воћа за извоз (гл.) 271
Преглед сушиих шљива за извоз (гл.) 271
Прерада воћа 219, 220, 234
Пчеле и пчеле у служби зобарства 33
Пучева, заслуживаче родних дрвећем у Луксембургу (бел.) 174
Слатко само се кува од различитога воћа 291
Стручна лица за преглед сушиих шљива (гл.) 271
Трешња, ако у кошници кости, тај расцвиу кроси (бел.) 174

6. Градинарство и цвећарство

Вербена 324
Дина 126
Жижак растерати (бел.) 390
Квајзвост повртарског семена како се укорава (бел.) 356
Квајзвост разног повртарског семена колико траје (бел.) 406
Кртиде како се могу одлати од топлих леја (бел.) 383
Курс вртларски за учитеље у Хрватској (гл.) 407
Лук да се не бачи (бел.) 310
Шпилска башта 57
Шпилска башта уређена (гл.) 198
Шпинат као салата за зиму (бел.) 374
Цена вртлинама у Чешкој (бел.) 302
Цвеће у цветњаку како се такиме (бел.) 310

III. Сточарство

1. У опште

Вине мајарино 323, 331
Време најпогодније за храњење стоке с обиром на добро искоришћавање хране и на здравље домаћих животиња (бел.) 335
Јесења паша за млечну стоку (бел.) 350
Кретање и одмор домаћих животиња (бел.) 375
Конгрес међународни за искрану стоке 281
Мусти да ли вала за време храњења (бел.) 335
Напомена неколико важних одгајивачима стоке 369
Наслеђе 3 0
Паша јесења за млечну стоку (бел.) 350
Напајање за стоку (бел.) 360
Правила за сточне тајне 401
Сточарство у Швајцарској (бел.) 302
Сточна стаја (бел.) 350

2. Говедарство

Биволи кршлодни 73
Ваши говеђе како се такиме (бел.) 287
Вине мајарино 323, 331
Волови тегљени од колиде су користи (бел.) 397
Издашност краве мајаре (бел.) 302
Колубарска сој говеда зашто се споро развија и како се та мана може поправити 197
Мајара 44

3. Коњарство

Коњ 372
Коњ, како лакша своју храну (бел.) 349
Коњ као дојилиа дете (бел.) 335

4. Свињарство

Букарење крмача 297
Користи од домаћа свиња (бел.) 373
Свиња гојење — прилог (бел.) 349
Тровање око гојења свиња у Новатској 147

5. Живинарство

Боје разне жуманцета у јајету (бел.) 301
Гојење живине облагорфаја (бел.) 246

СТРАНА

Голубарство 302
Досег заповести о разумном гојеву кокошију (бел.) 111
Живинарина најрекла на свету (гл.) 407
Живинарник треба чисто дркати 378
Живинарници уређени во државним поћоћиреднима заводима 76
Живинарство у Енглеској 171
Живинарство у Холандији 291
Живинарство у Јапану 163
Задруге за зрадивање јаја у Немачкој 295
Јаја за хрто сачувати одржати (бел.) 397
Јаја кокошиња (бел.) 3
Јаја разликовати по томе да ли ће се из њих извести мужјак или женска (бел.) 302
Јаја свежа како се познају 302
Јајце кокоши да се исијје (бел.) 349
Правила за државне и гајење живине и на водене рачунских књига по трани живинарства у колоиредним државним заводима (гл.) 77
Семе од сухокрета као храна перјине живине (бел.) 287

6. Свиларство и Пчеларство

Администрација и рачуноводство среских надзорника свиларства у Мађарској 244
Гајење свилених буба у основним школама (гл.) 111
Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време првог, другог, трећег и четвртог пупоника и откупљавања пупхурака 262, 278, 286, 294, 314, 347, 356, 365
Количина отутљених жехурака у 1898 и 1899 години (гл.) 86
Награде најбољим одгајивачима свилених буба (гл.) 78, 311
Одгајивање свилених буба (гл.) 78
Опитине које су прошле године (1899) произвеле и продаје најјеку количину жехурака (гл.) 85
Осеоћење свиларе (гл.) 239
Правила о дужностима среских надзорника свиларства и управника кокошиња у Мађарској 227
Предавање из Свиларства за шири круг слушалаца 182, 139
Пчеларска изложба крна (гл.) 33
Пчеле и птице у служби зобарства 71
Станице за откупљавање жехурака (гл.) 71
Тежина, да у овој години буде што већа број одгајивача свилених буба (гл.) 78

7. Рибарство

Предавање из рибарства за шири круг слушалаца 204
Рибарство у слободним водама 103
Уређење и побољшање неких природних срана 60, 67

9. Сточно лекарство

Брадавице, како се сигурно и јевтино лече (бел.) 311
Ваши говеђе како се такиме (бел.) 287
Боже домаћих животиња неговање (бел.) 350

9. Млекарство

Бубњаница Вишерхелена, катеитовина 231
Задруге млекарске 49
Задруге млекарске у Белгији 150
Кочер (бел.) 71
Мартарин 117
Масло производња у Данској (гл.) 112
Млекарска индустрија у Угарској 108
Млекарска радионица у Угарској 413
Млеко конденсовано 131
Млеко посно 59
Млеко туберкулозно 162
Млеко, како треба поступати на месту произвође 195
Предавање из млекарства за шири круг слушалаца 116, 125, 189, 195
Проба млека, најпростија (бел.) 302
Сир Рокфор 6
Сирени срески 66
Сирени холандски 128
Сода предупређује увиђавање млека 390
Стерилизација млека 260, 267

IV. Шумарство и лов

Багрена подизање и употреба 178, 187, 341
Буковине употреба за жељезничке прагове 258
Горњетче самоникле, поседиве (гл.) 351
Друштво за попуњавање голети (гл.) 113, (гл.) 237
Жилот лешки попуњавање у Русији 221
Закон о лову — плод (гл.) 78
Земље пусте, спага 45
Испусти опитинских 83
Комисија за ограничавање државних шума (гл.) 272, (гл.) 175
Лов — из закона (гл.) 78
Наставе шумарске и поћоћиредне у Босни и Херцеговини 71
Ограничавање шума 68
Ограничавању шума у ком каква сметње постоје 158
Подела шума 68
Пројекат правила за уређење опитинских и сеоских утрина и испуста 83
Ружичске државне шуме 282

СТРАНА

Сеча и употреба дрва из шуме по закону о шумама и проклиника за сечу дрва 92, 99
Снага шумске земље 45
Узурпе за ограничавање шума (гл.) 175
Узурпе за утврђивање и попуњавање живот песма у Русији 221
Узурпе за уређивање 68, 83
Шума уређене, водиле и ограничавање 68
Шумарска школа, практична у Крљеву (гл.) 343
Шумарске струже у нас, увиђрешене, врилог (гл.) 103

V. Пољопривредна техника и примењене науке

1. Агрикултурна хемија

Грожђа зноја 22
Орешка водица 410
Сирова вода 153
Светлости сунчане значај за биљке (бел.) 174
Шећерна репа у 1899 години 100

2. Климатологија

Дивљење у одбрани од мраза и слане 155
Киша и лепо време 186
Конгрес међународни за пушење у облаке у Кијеву (гл.) 28
Новогодо у Мађарској (гл.) 296
Предлазе за шири круг слушалаца о обезбеђењу противу града 381, 387
Пуцање у облаке противу града (гл.) 28, (гл.) 160, (гл.) 215
Слана у Угарској (гл.) 168
Токомор за предсказивање новогодо (бел.) 167

3. Технологија

Лепак зарнелијски (бел.) 302
Месо да се одржи свежо (бел.) 302
Сода предупређује уквасавање мреже (бел.) 390

4. Хигијена и Медицина

Др. Вајрот о пушењу дувана (изв.) 95
Живина, као људска храна 188

5. Природна историја

Бели купусар 282
Велики или путнички скакавац 277, 283
Врапци и ласте (бел.) 271
Гнезда земљих зрналаца (подл.) 212, 218, 238
Голубе у полопривреди (бел.) 413
Гусеница (мајска бубе, жуч, хомиа, мол) 51
Дуван противу гусеница и бувача (бел.) 390
Животиње које треба заштићавати и штедити (бел.) 398
Жилкав растворати (бел.) 390
Инсекти, који штете крушкама у земљоделу 235
Инсекти ситних штета, чиста се прикисују другим казним узроцима 243
Кокошка (бел.) 338
Копрене, зашто жаре (бел.) 302
Кртице, како се одбијају од тоалих леја (бел.) 383
Купусар бели 282
Ласте и врапци (бел.) 271
Мрави, како се растерују (бел.) 302
Птице у полопривреди значај 341
Скакавац велики или путнички 277, 283
Скврна 346
Убијати пта не треба (бел.) 406
Филоксера у округу подрисном (гл.) 383
Хеленска мушица 243, 288, 309

VI. Пољопривредно законодавство и установе

1. Пољопривредне школе

Грађанска Школа у Хрушану и курсеви практични девојачки, лиазарски и грађанскрки с кројарским 117
Земка пољопривредна школа за домаћице у Хрушану (гл.) 407
Народне школе наше и колеса крајевда 177
Настава полопривредна и шумарска у Босни и Херцеговини 74
Настава полопривредна код војника (бел.) 375
Наставе полопривредне увиђрешене (гл.) 173
Практични радови ученика средње полопривредне школе у Хрушану 25, 35, 45
Питомачка ратарске школе примаво (гл.) 280
Средња полопривредна школа у Хрушану 29
Уређени учитеи народних школа (гл.) 29
Учитеи за вођење дужности путних учитеа у Далмацији 94
Учитеи за вођење дужности станих полопривредних путних учитеа у Моравској 203
Учитеи надпривредних народних школа (гл.) 29
Ученици практити у Виноделско-Воћарској школи (гл.) 48
Шумарска практична школа у Крљеву (гл.) 343

2. Удружења

Говор Вељка П. Куртовића (подл.) 316
Добротвори Српског Пољопривредног Друштва нови . . . (гл.) 28, (гл.) 405
Друштво за попуњавање голеза (гл.) 112 (гл.) 207
Задруге за продавање јаја у Француској 163
Записници Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 7, 13, 15, 16, 20, 31, 33, 52, 78, 86, 87, 93, 96, 127, 136, 143, 151, 175, 188, 198, 207, 215, 223, 240, 247, 255, 256, 303, 311, 312, 319, 343, 351, 390, 392, 414 и 415 18
Извештај о прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва и о поучној изложби на дан те славе 113, 221, 129
Извештај о раду Бољевачке Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Брајићске Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Моравске Пољопривредне Подружине 21
Извештај о раду Пиротске Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Пожаревачке Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Посавске Пољопривредне Подружине 21
Извештај о раду Сићевачке Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Смедеревске Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва 1, 9, 17
Извештај о раду Стишке Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Тимочке Пољопривредне Подружине 21
Изложба (гл.) 280
Изложба стоке (гл.) 280
Изложба, четврта, поучна Српског Пољопривредног Друштва 353
Конгрес пети Српских Земљоделачких Задруга у Шапцу (гл.) 182, (гл.) 264
Конгрес међународни, виногрардарски у Француској (гл.) 143
Конгрес међународни за искрчну стоку 281
Конгрес међународни орнитолошки у Француској (гл.) 188
Конгрес међународни пољопривредни, поети 109
Конгрес међународни пољопривредни у Француској 403
Конгрес о продавању пшенице (гл.) 183
Конгреса четврто Земљоделачких Задруга у Србији, Одзиве 24
Конференција виногрардара у Смедереву (гл.) 272
Награде Српског Пољопривредног Друштва за увођење напредних начина радне (гл.) 104, (гл.) 280, (гл.) 303
Нови за XXXI главни годишњи збор Српског Пољопривредног Друштва 17
Помажући чланови Српског Пољопривредног Друштва, нови (гл.) 280 (гл.) 303 (гл.) 351
Примљени у аудиенцију (гл.) 64
Помоћ Српском Пољопривредном Друштву (гл.) 64
Помоћ Ужичкој Пољопривредној Подружини (гл.) 103 (гл.) 111 (гл.) 280
Слава Српског Пољопривредног Друштва, четврта . . . 321, 329, 337, 335
Управа Горњо Милановачке Пољопривредне Подружине (гл.) 83
Управа Жичке Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Крушевачке Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Медвешке Пољопривредне Подружине (гл.) 38
Управа Пиротске Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Посавске Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Решетске Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Сићевачке Пољопривредне Подружине (гл.) 37
Управа Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 32
Управа Стишке Пољопривредне Подружине (гл.) 38
Управа Тимочке Пољопривредне Подружине (гл.) 38
Управа Ужичке Пољопривредне Подружине (гл.) 182
Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва на честитању мол Негошеф Великчанства Краља 218
Учитеачи Српског Пољопривредног Друштва, нови (гл.) 29, (гл.) 38 (гл.) 175, (гл.) 207 (гл.) 351 (гл.) 406

3. Закони, правила, расписи и предлози

Буџети општински морају имати и позиција за набављање закона за пољопривредну струју (гл.) 239
Измене и допуне у закону о обавезној и увиђрешеној виногрардарству (гл.) 48
Комисије стоке 73
Мера, да наше суве шаше буду што боље квасоће 273
Мере за побољшање воћарства и прерађивање воћа у Мађарској (гл.) 383
Мере о побољшању пољопривредног стања у Источном делу Србије . 326, 334
Набавке у среским воћним расадницима преко среске економије (гл.) 284
Наредба за шаше трожђа (гл.) 288
Правила о хрчеву сувих шаша (гл.) 272
Пројекат правила за уређење оптинских и сеоских утрина и пашуна 83
Распис Министра Народне Привреде свима окружним начелствима (гл.) 168
Распис о набавци средстава против изједања на винској лози (гл.) . 98
Распис свима окружним начелствима и управи града Београда о вожу свиња 169
Шумарске струже у нас, врилог за увиђрешене (гл.) 103

4. Изложбе и утакмице

Вина за царску изложбу 162
Домаће сорте трожђа за царској изложби (гл.) 48
Жита за царску изложбу 124
Награди награђени на изложби говеди и ована у Кратајици (гл.) . 302
Изложба летњег и јесењег воћа и трожђа у дому Српског Пољопривредног Друштва 177
Изложба пољопривредна мађарска у Француској — у Будим-Пешти (бел.) 375
Изложба пољопривредна у Темишвару (бел.) 375
Изложба пчеларска, прва (гл.) 215
Отварање изложбе у Француској (гл.) 127
Полска приврада Србије на царској светској изложби 101
Утакмица приплодних грла на светској изложби у Француској (гл.) . 64
Србија на царској изложби 305
Српска полска приврада на царској изложби 239

5. Статистика

Берба трожђа оногодишња у Србији (гл.) 318
Виногрардарство Србије у 1898 години 50

СТРАНА

Вођењем и производња воћа у 1897 години 250
Жетва светска у овој години (бел.) 374
Жишна вереста као предмет статистичког пописивања (гл.) 199
Покривање становништва и домаће стоке у Србији 412
Припрема за спасавање производног грожђа у Србији у овој години (гл.) 288

6. Аграрна политика

Житни магазини у Немачкој 254
Извоз грожђа из Смедерева 307 (гл.) 568
Извоз кукуруза из америчких Сједињених Држава (бел.) 328
Извоз шљива за пешпир ракије (гл.) 280
Катастар — Види предавање . . . . . .
Милион Велике о комасацији и катастру 409
Преглед грожђа за вино (гл.) 280
Преглед спеката воћа за извоз (гл.) 241
Преглед сувих шљива (гл.) 271
Предавање за шири круг слушалаца о комасацији имања 395, 404
Промет полопривредних производа 194
Сточарство и сточарска трговина Србије 362, 370, 378

7. Радиност и занати

Курс плетарски у Смедереву (гл.) 407
Плетарске школе у Топчидеру оснивање (гл.) 271

VII. Књижевност

1. Прикази и књижевни огласи

Воћке и воће 6
Гајење шљиве о приредоног гаслинта 304
Извештај Министарства Народне Привреде по струци полопривредној 50
Основи нумарства 198
Полопривредни Гласник 72
Полска привреда у Србији 120
Полопривредне воће 208
Полопривредни Календар 384, 388, 416
Полопривредник 152
Управа добара 336
Шљива 320
Шуме у Краљевини Србији 152

СТРАНА

2. Од удружења

Администрација тражи да јој се врате књиге 32, 48
Претплатници Тежака 8, 16, 32, 48
Радови за Тежак, Полопривредни Календар и Полопривредни Гласник где се шаљу 96, 120, 200, 208, 223, 248, 256, 312
Седнице Књиж. Одбора кад се држе . . 96, 120, 200, 208, 223, 248, 256, 312
Уредништво Тежака, Полопривредног Календара и Полопривредног Гласника, где се шаљу . . . 8, 16, 32, 56, 96, 200, 208, 228, 248, 256, 312

VIII. Дописи

Из Ваљалаче 288

IX. Личне вести

1. Одликована чланова Српског Полопривредног Друштва: 47, 52, 71, 85, 174, 206, 222, 246, 336, 406
2. Постављена и разместаји по пољопривредно-ветеринарској струци 111, 311, 350, 398

3. Разно

Вилмореки (некр.) 316
Сер Џон Бенет Лоос (некр.) 335

X. Некрологија

† Емерих Ратај (гл.) 376
† Рудолф Сак (некр.) 296
† Светозар Милојевић (некр.) 102

XI. Стечаји, обанане и позиви

1. *Стечаји:* 204, 272, 288, 296, 376
2. *Обанане и огласи:* . 8, 16, 32, 33, 39, 48, 55, 56, 72, 79, 80, 88, 96, 103, 104, 112, 119, 120, 128, 136, 151, 153, 168, 176, 177, 185, 193, 201, 209, 223, 232, 240, 248, 256, 257, 280, 296, 312, 320, 416.
3. *Позиви:* 1, 9

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКЕ ДРУШТВЕНУ ПОСЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима наложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОЉАТАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ЗОРИЋИ СТАЛ. ЗАДРУГА, ЧАИЋИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ ПУТА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ВОЉНОМ ПРЕТПЛАТУ УПЛАТЕ ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВАЛ. НО СРП. ФОЛОВРИ. ЧДРУЖИНА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ ИЛО И СРПСКИ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВАЛ. АКО УПЛАТЕ ПОЛОВИНУ ПРЕТПЛАТУ И КАД СУ ПРЕТПЛАТИЛИ ЈОШ СВОЈ ЧДРУЖИНА ПРЕКО КОЈА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂУЈУ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 2. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 16. ЈАНУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI.

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXXI. ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР

НА ТРИ ЈЕРАРХА (30 ЈАНУАРА) ОВЕ ГОДИНЕ У 9. ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ У СВОМЕ ДОМУ (НЕМАЊИНА УЛИЦА БР. 11.).

ДНЕВНИ ЈЕ РЕД ПРЕМА ЧЛ. 45. ДРУШТВЕНИХ ПРАВИЛА ОВАЈ:

1. Председник или његов заменик (чл. 24.) отвара Збор;
2. Подноси се извештај о радњи Управног Одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу;
3. Председник подноси на решење писмене предлоге Одбора, Подружина и појединих чланова а затим долазе предлози појединих чланова на самоме Збору;
4. Бирају се чланови Управе према чл. 20 и 21. друштвених Правила;
5. Подноси се предрачун прихода и расхода за идућу годину, која почиње 1. Јануара; и
6. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, Пољопривредне Подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи Друштва и српске пољске привреде да дођу на овај Збор.

Бр. 11712/99 год. Из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва 1. Јануара 1900. год. у Београду.

ИЗВЕШТАЈ
О раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899 г.

(НАСТАВАК)

Крушевачка приредила је од 7. до 14. марта калемарски *курс о зрелом калемљењу лозе и воћака.* Прва два дана предавана је теорија о калемљењу и сађењу: затим вежбање у засецању — задељавању и калемљењу на прућу а друга 4 дана практичан рад у калемљењу лозе и воћака, прорезу и сађењу. Курсиста је било свега 55. Курс су свршили с одличним успехом 19; врло добрим 23 и добрим 13. Свима је дата награда: одличнима по 100 резница и књига *о Пероноспори*, врло добрима по 50 резница а добрима по 30 резница америчке лозе. Курсисти су накалемили 2030 калема на резницама Монтиколе, а калемили су и воћкице са врло повољним успехом.

Од 21. до 30. маја приредала је ова Подружина калемарски *курс за зелено калемљење лозе* за срез расински и околину. Било је курсиста 15. Свршили су с одличним успехом 10, врло добрим 3, добрим 2. Окаламили су на Порталису 2.648 зелених калемова Рескавца и Зачника. Проценат примања је 85%.

Сваки је курсиста још окалемио очељем по 5 воћака ради вежбања.

Од половине јануара до почетка марта подружински калемар и пчелар г. Љубомир Владисављевић држао је плетарски курс у грађанској школи крушевачкој за обучавање ђака у плетењу котарица и других ствари од рогоза и прућа. Ђаци ма да је материјал давала Подружина и сваки је ђак оплео по једну плетеницу од рогоза од 5 метара дужине и по једну котарицу. Ученика је било 25. Успех задовољава.

Пожешка Подружина приредила је у марту петнаестодневни *калемарски курс* на своме расаднику. За све време трајања курса било је доста слушалаца.

У априлу приредила је ова Подружина, у споразуму са школским надзорником петнаестодневни *курс за учитеље из пожешког округа из плетарства и пољопривреде.* На курсу било је 30 учитеља, који су обучени у изради разних плетарских предмета. Из Пољске привреде држана су предавања: о уређењу школске баште, на градинарства, воћарства, и пчеларства. Осим тога

Пошто је био пријављен само један ваљак за утакмицу, то није у ствари ни било такмичења, због тога није за ову врсту справа никаква награда ни досуђивана.

Опширнији извештај о раду Оцењивачког суда штампан је у броју 50. *Техника.*

9. Испитивање земље на калциметру.

У овој години испитивање земље калциметром било је незнатно, због тога, што сада сви државни расадници имају калциметре, па је многима угодније да се за ово обрате оном расаднику који им је најближи. Осим тога ова испитивања чини и Агрикултурно хемијска и огледна станица Министарства Народне Привреде.

10. Награде за напредније начине радње.

За награде:

1. Ко постигне најбољи успех у попуњавању једног хектара живог песка најасеном или багреном у току од три године. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. марта 1899. године;

2. За стално произвођење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајнији и подесан за извоз. Награда I. 500 а II. 200 динара. Могу се такмичити округи: крушевачки, руднички, ужички, нишотски и топлички. Рок за пријаву до 1 октобра 1899 год. (истиче но други пут). — до одређеног рока није се пријавио ниједан такмичар, те због тога у овој години није издата ниједна награда.

II. Посредовање

1. Набавка пољопривредних машина, справа и алата, семена и других потреба.

Од свога постанка Друштво се старало да у народ унесе што више савршенијих справа и алата, што бољег семена оних корисних биљака за које има услова у нас, и тај посао у последње време толико је развијен да долази међу прве друштвене послове.

И ове године посредовање Друштва у набавци пољопривредних справа, машина и алата а тако исто и семена и других потреба обилазе је, што се може видети из ниженалаженог извода.

Тако дакле, набављено је и протурено:

Кајзерових центрифуга са сортирање жита	2
Американских ножева за сечење сена	4
Преслица чешких	5
Ашова	2
Брусева	11
Котарица за воће	52
Вејалица Бакерових	1
Враћева за превирање вина	2
Стаклених цеви за испирање песка	1
Ареометара	2
Шаромера	6
Калциметара	8
Трокара	2
Носних прстенова за бикове	2
Ножица (маказа) за стрижу оваца	10
Млекомера	1
Ланчева за краве	2
Маказа воћар. и виноградар. Дитмарових	54
„ „ „ „ Кундеових	58
„ „ „ „ простих	40
„ „ за мотку	1
„ „ за гусеничка гнезда	23
„ за сасецање ограде	4
Кундеових ножева разних модела	600
Дитмарових „ „ „	15
Ножева за калемљење ластара	67
Тестерида Кундеових	33
„ Дитмарових	16
Рихтерових чуњева	2
Револвера за клишење лозе	1
Четака за скидање маховине	5
Стругача за маховину	3
Справа за љуштење воћа	1
Берила за воће	20
Мехова за запрашивање лозе	39
Апарата за „ „	3
Лампица за спаљивање гусеница	7
Цедница за трожље	4
Муљача „ „	6
Плужних трупина	3
Плугова Сапових	36
Раоника за плугове разне конструкције	30
Обичних плугова	2
Плугова прашача — огртача	17
„ обртача	8
Дрљача	6
Тријера Мајерових	16
Сецкалица за сламу и шашу	10
„ „ репу	4
Крупача за кукуруз	6
Прекрупача	2
Мотика и мотичица	55
Коса за кошење траве	1
Сејалица машина	1
Прскалица Нехвалових	965
Бодљаве жице и кукиња	6502 кгр.
Плава камена	64193 „
Рафије	2769 „
Сумпора	542 „
Сумпорног угљеника	25 „
Плуте за калемљење лозе ком.	11400 —
Везе (гуме и ужа) за везивање каламова	13 кгр.
Гледичије	191 „
Секлерског кукуруза	34 „
Чиникантина „	208 „
Краљ Филипа „	100 „
Луцерске детелине	4104 „
Црвене детелине	74 „
Еспарете	260 „
Грахорице	906 „
Мухара	2087 „
Енглеске траве	121 „
Сточне репе	195 „
Багреновог сеђена	86 „
Овса Тријумф	15 „
„ Канадског	83 „
Семена од сунцокрета	4 „
„ „ белог дуда	1 „
„ „ маклуре	1 „
„ „ сивне проје	101 „
Голог — јерусалимског јечма	10 „
Хана — јечма	30 „
Скорцонере	1 „
Ђаде	91 „
Хелеровог сочива	165 „
Угарњаче	8 „

Сузбијање Пероноспоре и Еринозе.

Рад на сузбијању Пероноспоре, већ је толико ухватио корена, да се готово може рећи, да је и код наших виноградара прскање винограда постао редован посао који се, као и сви послови око обделавања и чувања винограда, мора предузимати и у своје време извршивати. Резултати, који су постигнути прскањем винограда, тако званом бордовском чорбом, у сузбијању Пероноспоре, толико су убедили виноградаре, да данас нема скоро ниједнога, који би у корисност овога посла посумњао. Због тога и у овој години Друштво је имало и сувише посла да савлада и одговори оном силном тражењу плава камена и прскалица. Нема сумње, да је ово огромно тражење плава камена и прскалица много изазвало и то што су виногради ове године врло добро били попели, па се свако старао да му тако богата берба не пропадне само с тога, што је пропуштено, да се прскање противу Пламењаче — Пероноспоре у своје време изврши.

Колики је напредак прскањем винограда учињен и колико се верс овоме послу — сузбијању Пероноспоре поклања, најбоље показује то, што је у овој години утрошено 64193 килограма плава камена и купљено 965 прскалица осим оних, које су преко приватних лица набављене.

Овај огроман посао, разуме се, да Друштво не би могло извести, да није имало обилату помоћ у позајмици од 20.000 динара, коју је добило од Управе Класне Лутрије према решењу Господина Министра Народне Привреде.

Како је у овој години објављена појава *Оидијума* у виноградима: спедеренским, крајишким на и жупском, Друштво је припремило за потребе виноградара извесну количину сумпорног прашка а тако исто и мехова за запрашивање.

Због тога што се Оидијум појавио доцио, у овој години није био тако јако развијен посао око сузбијања оне болести на виновој лози. Али, на сваки начин, у наступајућиа годинама и овај ће се посао развити исто тако, као и сузбијање Пламењаче — Пероноспоре —, кад је већ утврђена појава Оидијума.

3. Рад с Подружинама

На крају ове 1899. године имало је Друштво 39 својих Подружина, од којих је само Бољеваочка при крају године примљена у састав Друштва.

Друштво је, као што је на једном месту напред у овом Извештају казано, првенство одређивало помоћ оним Подружинама, које су на време поднеле програм својих радова и које имају своју земљу — имање, или које су пројектовале изложбе или курсеве или практична предавања.

Колико је помоћи којој Подружини у овој години дато, види се из записника XIV. седнице Управног Одбора, који је штампан у *Технику* на 278 страни.

Према извештајима, уколико су од Подружина досада прибављени, даје се извести закључак: Оне Подружине, које имају своје земље а то и јачу интелигенцију на управама — долазе у први ред. Оне показују најбоље успехе. За оним долазе оне које на Управама имају енергичне људе, да изводе ове послове, којима своју околини непосредно користе. На жалост међу Подружинама има и таквих које постоје само на хартији.

III. Књижевни рад

Књижевни рад Српског Пољопривредног Друштва, као што је познато, сачињава:

1. Издавање *Техника*, који је у смислу друштвених Правила, практичан лист Друштва;

2. Издавање *Пољопривредног Календара*;

3. Издавање *Повременог Списа*, који је научан часопис Друштва;

4. Издавање *Практичних пољопривредних поука*;

5. Откупљивање књига од пољопривредних писаца, кад их они понуде и кад се нађе, да се и тим путем може допринети ширењу знања о пољској привреди у земљи;

6. Одржавање и попуњавање *библиотеке* с *читаоницом*, и

7. Прикупљање и чување *дворева*, употребљених у горњим издањима Друштвеним.

1. *Техник* је и у 1899. години, која је 30. година његова излажења, излазио седмично на једном табаку с практичном садржином, онако како је предвиђено Правилником који о томе постоји.

Техник се у 1899. години печатао у 2000 примерака, од којих се разашиљало:

а). Добротворима	22
б). Утемељачима	97
в). Редовним члановима	183
г). „ претплатницима	240
д). Претплатницима у пола цене	306
ђ). Бесплатно установама, удруженима итд.	8
е). У замену	58

ж). Остали примерци налазе се у библиотеци.

У 1899. години штампана је *Садржина радова у Технику за прих 25 година* његова излажења, која је у 1898. години била за штампу спремљена.

2. *Пољопривредни Календар* за 1899 годину штампан је у 10.000 примерака и од ове количине распродато је 8.890 а 1100 налази се у библиотеци.

3. У 1899. години изашла је, после дужег припремања, 1 свеска *Пољопривредног Гласника*, повременог списа Српског Пољопривредног Друштва и тиме испуњена тачка 7. друштвених Правила, која Друштву налаже да овај спис издаје.

4. Од *Практичних пољопривредних поука* у 1899. години штампане су две свеске, IV. и V. по реду и то *О одгајивању стоке* од Паје Т. Тодоровића-Баковчића и Пере Д. Тодоровића, и *Гајење пољских усева* од Паје Т. Тодоровића и Благоја Д. Тодоровића.

Сем тога у току 1899. године примљени су и прописно одобрени рукописи још за две свеске ових *Поука*, које ће се штампати у 1900 години као VI. и VII. свеска *Практичних пољопривредних поука* Српског Пољопривредног Друштва.

5. Српско Пољопривредно Друштво у току 1899. године *откупило* је и то:

Од Владимира Ђорђевића *Марсеј Лекар* 50 комада.

6. *Библиотека друштвена* броји сада 611 дела на српском, руском, чешком, бугарском, немачком и француском језику.

Од листова и часописа Друштво је у 1899. години примало.

А. у претплати

Oesterr-landw. Wochenblatt, Fricks Rundschau, Der Prakt. Landwirth, Wiener Landw. Zeitung, Weinlaube, Ungarische Weinbau Journal d' agriculture pratique.

Б. у замену

Hrvatska Pčela, Gospodarski List, Školski Vrt, Šumarski List, Списанието на българското економическото дружество, Орало, Пчела, Hospodarski List, Hospodar, Трудіи Императорскаго Вольнаго Економическаго Общества, Сельскохозяйственн Журналъ, Хуторянинъ, Земледѣлическая Задруга, Привредник, Српски Пчелар, Пчелар, Витез, Учитељ, Просветни Гласник, Наставник, Војни лист, Весник Српске Цркве, Учитељски Весник, Српски Технички лист, Лонац, Српски Архив целокупног лекарства, Женски свет, Школски лист, Школски Вјесник, Просјета, Луча, Бгарска, Брашно, Домаћица, Ручни рад.

7. *Дворева*, употребљени у издањима друштвеним у току 1899. године, прибрани су и сложени по полицама, које су за то уређене.

Напослетку напомиње се и то, да је *локал*, спремљен и подешен за уредништва *Техника*, *Повременог списа*, *Пољопривредног Календара* и за *Библиотеку* ове године служио и за држање одборских седница и да је и тој сврси у пуној мери и на задовољство послужио.

IV. Трећа слава друштвена и научна изложба на дан славе.

По Програму друштвеног рада у овој години предвиђено је да се ове године приликом друштвене славе приреди Изложба поука и шпиљеше са њеним производима а још и то да се о слави, ове године, прослави и *тридесето-годишњих* друштвеног рада и опстанка. За извршење овога Управни Одбор усвојио је предложени програм и за извршење његово изабрао нарочити приређивачки Одбор у који су ушли: г.г. Раша Милошевић, председник; Благоје Д. Тодоровић, благајник; Паја Т. Тодоровић, члан управног одбора, Жико Шокорац и Милош Хаџи-Поповић, редовни чланови Друштва и Малутин М. Јовановић друштвени секретар.

Прва брига приређивачког Одбора била је, да се спреми локал за излагање предмета.

По усвојеном програму, требало је спремити нарочити павиљон. Сума, која је по предрачуну предузимача износила 8259·51 динар, била је и сувише велика, да би се одбор могао решити на прављење павиљона, те је с тога успојно комбинацију, да се најнужнијом преправком магацина добије угодан локал за излагање предмета. Али за ову преправку требало је израдити план, по коме треба тражити одобрење од грађевинског одбора. Остало је било мало времена да би се све ово могло навреме поспрашавати и због тога се није смело одуговлачити са осталим припремањима за Изложбу, и с тога се морало задовољити са оволико просторије, колико се могло добити у локалима друштвене зграде, а да се неремети стално постављени канцеларијски намештај.

На дан славе било је богослужење у Вазнесенској цркви, коме су присуствовали чланови управног и приређивачког одбора

и остали пријатељи српске пољопривреде, који су се, у то време, у дому друштвеном затекли.

Водосвећење и сечење колача у дому друштвеном извршио је Његово Високопреосвештенство Архијепископ и Митрополит Господин *Инокентије* у присуству Председника Министарског Савета и Министра Спољних Послова Г. Др. Владана Ђорђевића; Министра Финанција Г. Вукашина Петровића, Министра Народне Привреде Г. Живана Живановића, многих чланова добротвора и утемељача, изасланика Женског Друштва, Подружина, много почасних и редовних чланова Друштва, председника општине града Београда и много гостију из појединих округа.

По свршеном сечењу колача, председник Друштва, у своме свечаном говору изнео је рад Српског Пољопривредног Друштва од његовог постанка па за минулих 30 година и *опис је прослављена тридесето-годишњег друштвеног рада на унапређењу поље привреде.*

Овај говор штампан је у 47, 48. и 49 броју *Томића.*

После послужења, председник Друштва, на уласку у салу где је било наложено воће, пратким говором, који је штампан на стр. 375 *Тежака* изнео је важност воћа ка износног артикла и циљ приређивања ових поучних изложаба и укратко Г. Министра Народне Привреде да Изложбу изволи отворити. Г. Министар у своме говору, пуном дубоког схватања важности рада на уваређењу Пољске Привреде захвалио је Друштву на труду и истрајности и пожелео му да и даље са сном вољом продужи рад, а затим огласио да је *треба поучна изложба* Српског Пољопривредног Друштва отворена. Говор г. Министра штампан је у 45. броју а говор г. Раше Милошевића у броју 47. Тежака.

Излагача на овој изложби било је 189 а изложено је 595 предмета.

Излагачи су по окрузима подељени овако:

Из врањског	5
„ ваљевског	13
„ крушевачког	10
„ моравског	45
„ нишког	6
„ подринског	26
„ подунавског	11
„ пожаревачког	7
„ рудничког	16
„ тимочког	12
„ топличког	2
„ ужичког	19
„ крагујевачког	4
„ нишког	11
„ Београда	2
Свега	189

(свршетак се)

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 3. децембра 1899 год. у Београду

Били су: Председник г. Раша Милошевић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Др. Марко Лекић, Коста Главинић, Паја Тодоровић, Александар М. Секулић и Милан Јованић.

Председавао председник г. Раша Милошевић, бележио секретар г. М. Јованović.

209. Пре него што се отпочео рад по дневном реду, председник саопшти да су се уписали и то за члана добротвора Српског Пољопривредног Друштва г. Милутин Поповић прототрезитер окр. моравског са својом супругом госпођом Софијом, а за чланове утемељаче г.г. Антон Коблишка марвени лекар из Смедерева и Божа Милановић трговац из Шапца — Одбор са захвалношћу прими к знању.

210. Прочитани записник XX. седнице — Одбор усвоји.

211. Секретар реферише да је г. Стевану Вилотијевићу књижару из Лесковца, послано 80 уверења за подвоз посетилаца друштвене славе и наложбе по саутнетној цени, да их као и остали поверенници друштвени издаје свима, који му се за уверења обрате.

Ни њему, као ни осталима повереницима, није наређено да ма какву таксу за уверења наплаћује, нити је тога ради такса за уверења одређена. На ипак је г. Вилотијевић, на своју руку, наплаћивао за уверења, како он сам у свом писму вели, од неких 1 динар а од неких по 50 пара и у име прихода од продатих уверења послао Друштву 17 данара — Одбор саслушав ово, одлучи да се ова недозвољена радња г. Вилотијевићева достави среској полицијској власти и пошљу акти а тако исто и повиц, да се по свршеној истрази врати онима од којих је и наплаћен.

212. Чита се писмо Г. Министра Народне Привреде од 12 пр. мес. ЗБр. 6410 којим извештава Друштво да је наставио за доцнијег економа друге класе подринског округа г. Светолика А. Петковића, управитеља утеледног друштвеног имања и моли да се г. Петковић увути да се дужности држеног окружног економа што пре прими — Одбор прими к знању, с тим да г. Петковић дужност преда помоћнику г. Живку Јосиповићу. При предаји и пријему дужности да присуствује благајник друштвени г. Благ. Д. Тодоровић.

У исто време молити г. Петковића да г. Јосиповића у раду упућује док се не изврши коначна предаја имања држави, по ранијој зборској одлуци.

213. Чита се писмо Г. Министра Народне Привреде од 14 пр. мес. ЗБр. 4094, којим извештава Друштво да ће ускоро следовати пријам друштвеног имања, о чему ће Министарство за најкраће време предузети све потребне мере — Одбор прими к знању.

214. По реферату уредника Пољопривредног Календара за 1900 год. о награди родова штампаних у календару, а тако исто и по предлогу истог о новчаној награди слагачима — Одбор одреди награде, а уредно оказати уреднику г. Пају Т. Тодоровићу да у једном списку именује сва лица и надлештва, којима треба и ове године поклонити по један календар за назначеном јеси и у каквом повезу, а слагачима одобри да се изда у име награде 30 динара.

215. Секретар реферише да у претпрошлој седници није одређено колику количину плава камена треба набавити, пошто та околност утиче јако на цену, на моли Одбор да се то сада учини. — Одбор одлучи да се за идућу годину набави десет вагона плава камена. За набавку ове количине камена да се расипше стечај за подношај оферата до конца овог месеца. Услови су: исплата у злату стаке примљене партије за шест недеља по пријему. Сва количина плава камена да се испоручи у три пута: I-ви пут 5 вагона до 30 марта, II-ги пут 3 вагона до 30 Априла и III-ћи пут 2 вагона до 30 Маја 1900 године. Превоз у бурадима на паробродској или железничкој станици у Београду. Камењ плава камена да буде најмање 98% цена за нето сто кгр.

216. Поводом ове набавке плава камена, члан одбора, г. Павле Т. Тодоровић, предлаже да се за идућу 1900 годину набави 4000 килогр. сумпорног прашка и бар 20 запрашивача „Торнија“ за сузбијање *Оидијума*, јер је ове године констатована вегона појава у смедеревским, крајинским и ужичким виноградима — Одбор усвоји предлог с тим, да се пита Управа барутане у „Обилићеву“ може ли потребну количину сумпора у врло ситном прашку испоручити и по коју цену, на како не може онда расписати стечај за подношај оферата.

217. Секретар реферише да у неколико страних семенара послали мустре семена детелинског — луцерског и препоручују се за инсеровање семена уопште, — на моли да се одреди начин за набавку семена за идућу годину — Одбор одлучи да се за набавку оних семена, која се троше у већим количинама расипше стечај за подношај мустара и оферата, а она семена, која се троше у малим количинама, да се по потреби набављају по ценовнику и досад што је рађено.

218. Благајник чита изводе о стању благајне за месеце септембар и октобар ове године који гласе: (види на 14. и 15. страни) — Одбор прими к знању.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец Септембар 1899. године.

Ред. број	ПРИМАЊЕ	до септемб. дин.	п.	за септемб. дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	136367	14	10737	96	147305	10
2	Депозит у новцу	—	—	28641	44	28641	44
3	Депозит у артијама	—	—	6159	50	6159	50
	Свега	136367	14	45538	90	182106	04

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до септемб. дин.	п.	за септемб. дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	130987	38	4834	10	135821	38
2	Капитал пол. фон. код Уз. Фондова	19204	10	—	—	19204	24
3	Капит. пољопр. фонда у артијама	5539	50	—	—	5539	50
4	Депозит разних лица у харт.	620	—	—	—	620	—
5	На штедњу код Управе Фон.	1770	35	2000	—	3770	35
6	Готовина у новцу	—	—	6019	61	6019	93
7	Приврежени издаци	—	—	11131	—	11131	30
	Свега	158121	33	23984	71	182106	04

Ред. број	ПРИХОД	до септемб. дин.	п.	за септемб. дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак по дн. касе за 1898. год.	1855	08	—	—	1855	08
2	Државна помоћ	14251	—	—	—	14250	—
3	Од зрелијате „Тежака"	6098	95	1032	10	7131	05
4	„ улоге чланова добротвора и утем.	3990	—	200	—	4190	—
5	„ „ „ помоћника	335	50	—	—	335	50
6	„ прихода на капитал пол. фонда	74	90	552	66	928	56
7	„ продаје књига	553	62	94	—	647	62
8	„ „ календара	2765	90	63	50	2829	40
9	„ „ семена	10900	33	432	65	11333	—
10	„ „ справа	15500	75	2094	95	17604	70
11	„ виђате дуга за семе и справе	947	45	—	—	947	45
12	„ продаје пол. производа и прехрамбе	77495	52	2504	—	79999	52
13	„ друштвеног добра у Шапцу	316	60	—	—	316	60
14	Напредни приходи	1393	52	24	10	1417	62
15	Доносовано	—	—	3950	—	3950	—
	Свега прихода	136567	14	10737	96	147305	10
	По одбитку расхода	—	—	—	—	135821	48
	Остаје за 1 Октобар	—	—	—	—	11483	62

Ред. број	РАСХОД	до септемб. дин.	п.	за септемб. дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депозиту приход Пољопр. фонда	—	—	—	—	—	—
3	На награде по рас. стат. за напредн. начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На приред. и држање 1 окр. изложбе	—	—	—	—	—	—
5	„ помоћнике Подруж. које држају своје земљиште	625	75	950	—	1575	75
6	На одржавање друштв. начелника	1150	80	213	60	1364	40
7	„ остала помоћника пољопр. производње приказа у земљи и осматрање друштв. и подружн. послова	1198	95	417	15	1616	10
8	На трошкове ово друштв. слаже	—	—	—	—	—	—
9	„ приређ. изложбе приказом друштвене слаже	610	15	38	—	648	15
10	На набавку књига, новина, дневника и осмо књига и календара	1040	92	86	95	1138	87
11	На издавање прилог. пољопр. поука	795	—	1022	50	1817	50
12	„ „ пољопр. списа	—	—	—	—	—	—
13	„ „ 25-год. садрж. „Тежака"	—	—	—	—	—	—
14	„ награде сарадн. Тежака и Калеид.	1570	26	113	—	1683	26
15	На набавку и експедицију семена	13203	99	—	—	13203	99
16	„ „ „ „ справа	24934	20	449	—	25381	20
17	„ набавку и експедицију вештог камена и прехрамбе	73795	75	160	—	73955	75
18	На огрев, осветљење, канцеларијске потребе и намештај	1677	40	13	—	1690	40
19	На експед. Тежака Калеид. и књига	253	30	—	—	253	30
20	„ пакту управн. друшт. добра у Шапцу и надржавање добра у Шапцу	4174	06	—	—	4174	06
21	На плату секретара	935	—	200	—	1135	—
22	„ „ касара	800	—	125	—	925	—
23	„ „ експедитора	475	22	80	—	555	22
24	„ дневне консумцијеа	1270	—	160	—	1430	—
25	„ награду благајнику	640	—	80	—	720	—
26	„ „ уреднику „Тежака"	560	—	70	—	630	—
27	На подизање канцелона изложбеног, претрезање ограде, обраћ. друшт. врта, и поправку куће	259	40	—	—	259	40
28	На непредо издатке	1003	20	25	90	1029	10
29	На утакмице справа	—	—	630	—	630	—
	Свега расхода	136987	38	4834	10	135821	48

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец Октобар 1899. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до октобра дин.	п.	за октобар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	147305	10	9494	42	156799	52
2	Депозит у новцу	—	—	28693	44	28693	40
3	Депозит у хартијама	—	—	6159	50	6159	50
	Свега	147305	10	44347	86	191652	46

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до октобра дин.	п.	за октобар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	135821	48	5217	91	141039	39
2	Капитал. пол. фон. код Уз. Ф.	19204	10	—	—	19204	10
3	Капит. пол. ф. у артијама	5539	50	—	—	5539	50
4	Депозит разних лица у харт.	620	—	—	—	620	—
5	На штедњу код Управе Фон.	1770	35	3284	—	5055	—
6	Готова новца у каси	—	—	9063	47	9063	47
7	Приврежени издатци	—	—	11131	—	11131	—
	Свега	162955	43	28697	03	191652	46

Ред. број	ПРИХОД	до октобра дин.	п.	за октобар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак во дин. касе за 1898. год.	1855	08	—	—	1855	08
2	Државна помоћ	14250	—	4500	—	18750	—
3	Од представе „Тежака“	7131	05	1155	22	8286	27
4	„ улога чланова добротвора и утем.	4190	—	—	—	4190	—
5	„ „ „ поклонатча	355	50	—	—	355	50
6	„ прихода на капитал пол. фонда	627	56			627	56
7	„ продаје књига	647	62	8	60	656	22
8	„ „ календара	2822	40	271	80	3101	20
9	Од „ „ семена	11883	—	10	75	11893	75
10	„ „ „ стрка	17604	70	1861	65	19466	35
11	„ поклате дуга за семе и справе	947	45	—	—	947	45
12	„ продаје плав. камена и кречњака	79799	52	650	—	80449	52
13	„ друштвеног добра у Шашцу	316	60	—	—	316	60
14	Евентални приходи	1417	62	36	40	1454	02
15	Депоновано	3950	—	—	—	3950	—
16	Од вин. нар. прир. за ученике, справа	—	—	1000	—	1000	—
	Свега прихода	147805	10	9494	42	157299	52
	По одбитку излазана у	—	—	—	—	141039	39
	Остаје за 1 Новембар	—	—	—	—	15360	13

Ред. број	РАСХОД	до октобра дин.	п.	за октобар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депонту приход пољопр. фонда	—	—	—	—	—	—
3	На награде во ратаиским стечај. за напредније начине радио	—	—	—	—	—	—
4	На приређивање и друкање разне окр. плодове	—	—	—	—	—	—
5	На помоћ. Подруж. које имају своје земљишта	1575	75	—	—	1575	75
6	На одржавање друштвенома	1364	40	—	—	1364	40
7	„ остала помагања пољопр. прогучавања предмета у земљи и осигур. друштв. и подружних посојева	1616	10	206	85	1822	95
8	На трошкове ове друштвене славе	—	—	—	—	—	—
9	„ прирођ. изложбе разним друштвене славе	648	15	45	—	693	15
10	На набавку књига, новина, дневнера и новог књига и календара	1133	87	—	—	1133	87
11	„ издавању прост. пољопривр. науке	18	50	—	—	1817	50
12	На издавање повремених списа	—	—	—	—	—	—
13	На издавање сарадње „Тежака“ за прних 25 год. његова излажења	—	—	—	—	—	—
14	„ награде сарадн. Тежака и Календ.	1683	20	29	10	1712	30
15	На набавку и експедицију семена	13248	99	39	90	13287	89
16	„ „ „ „ справа	25391	29	1712	71	27104	—
17	„ набавку и експедицију планог камена и кречњака	73953	75	231	—	74186	75
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и намештај	1690	40	155	—	1845	40
19	На експед. Тежака, Календ. и књига	253	30	18	—	271	30
20	„ плату управн. друштв. пол. у Шашцу и издржавање добра у Шашцу	4174	06	—	—	4174	06
21	На плату секретара	1135	—	200	—	1335	—
22	„ „ писара	925	—	125	—	1050	—
23	„ „ плату експедитора	553	22	80	—	633	22
24	„ плату дворске послужитеља	1430	—	160	—	1590	—
25	„ награду благајника	720	—	80	—	800	—
26	„ „ „ уредника „Тежака“	630	—	70	—	700	—
27	На одржавање зграда, изложбиног, претресаве ограде, обраб. друштв. врта, и вожњу кубе	259	50	2	—	261	40
28	На напредне радње	1029	10	2009	35	3038	45
29	На утемељу сарана	630	—	—	—	630	—
	Свега расхода	135821	48	5217	91	141039	39

219. Чита се извештај друштвеног изасланика г. П. Т. Тодоровића о *изложби стоке и сточних производа* коју је приредила ужичка пољопривредна Подружина 14 септембра ове године — Одбор прими к знању, да се у целини штампа у *Тежаку*. Изасланику друштвеном г. П. Т. Тодоровићу признаје се у име дневнице по 10 дин. за проведена три дана.

ЗАПИСНИК XXII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 16. децембра 1899. год. у Београду.

Били су: чланови одбора г.г. Милутин Савић, Др. Марко Лекић, Коста Главинац, Паја Тодоровић, Александар Секулић, Илија Кремић и благајник г. Благоје Тодоровић.

Председавао члан одбора г. Милутин Савић, бележио секретар г. М. Јовановић.

220. Председавајућа саопшти да је Друштво преко Краљ. Српског Посланства у Бечу добило одговор — изјаву благодарности Његовог Величанства Краља Александра I Заштитника Српског Пољопривредног Друштва, на честитања која је Друштво најавило о ђ. Николи, Његовог пресног имену — Са усклицом Живео! Одбор прими к знању.

221. Прочитани записник XXI седнице — Одбор усвоји са незначним изменама.

222. По реферату уредника *Пољопривредног Гласника* о награди радова у I свесци *Гласника* од ове године — Одбор одреди награде како писмима тако и уреднику.

223. По реферату Уредника *Тежака* о награди радова штампаних у 45, 46, 47 и 48 броју *Тежака* — Одбор одреди награде.

224. По молби управитеља зимске продужне пољопривредне школе у Пољни, да школу Друштво потпомогне морално (потребним упутствима) и материјално (књигама, алатима и др. — Одбор одлучи: упутити управитеља ове школе, да се најпре за све потребе обрати школском одбору, који је дужан да подмири све потребе школске, у другом реду школском надзорнику, за тим Министарству Просвете и најзад Министарству Народне Привреде.

225. Чита се писмо Ресавске Пољопривредне Подружине, којим извештава Друштво, да је Управни Одбор њен у седници својој од 19 новембра ове год. Бр. 125 донео одлуку: да се сва земља под расадником преда општини, усаде, пољопривредне справе, сав расаднички прибор, књиге и сва остала имовина подружинска, да се уступи срезу ресавском бесплатно, а готов новац и новац који ће се узети од евентуалне лозе да се поклони Друштву за регулисање Ресаве — Одбор реши: умолити г. Илију Кремића члана управног Одбора да по овоме предмету реферише с погледом на одредбе Правила друштвених а и подружинских.

226. Чита се молба Млекарске задруге, да јој Друштво у својој згради одреди једну собу за канцеларију Млекарске задруге — Одбор реши: Пошто постоји ранија одборска одлука, да се само за зборове појединих задружена може сала уступати, то је немогуће одазвати се овој молби Млекарске задруге.

227. По молби друштвеног особља, да им се поклони по један Календар, један Гласник и по једна књига евентуалног друштвеног издања — Одбор одлучи да им се поклони у повезу.

228. По предлогу секретара друштвеног, да се старе непотребљене справе расходују и лицитацијом продаду — Одбор реши да се упути одбору за набавку справа, да поднесе своје мишљење.

229. Секретар извештава да је за пчелаиих у овој години узето из магацина 600 грама вештачког саћа у вредности 3·60 дин. па моли за нарефење да се ова количина вештачког саћа расходује по магацинској књизи — Одбор одлучи да се 600

грама пештачког сѣна у вредности 3·60 дин. по магац. књизи урасходује.

230. Секретар извештава, да је за потребу пчеланика узета из магацина:

1 истресалка у вредности 40 динара и
1 светњак за земљене сѣна 3 „
Свега 43 „

на моли да се по магацинској књизи ове ствари урасходују — Одбор реши да се истресалка и светњак по магацинској књизи урасходују а затим у инвентар заводу.

231. Секретар извештава, да је по тражењу поженске подружине набављено семена од скорцонере 1 килогр. у вредности 8·75 дин. па је остало. Моли, шта да се ради да не би пропало — Одбор реши да се ово семе пошље коме пољопривр. заводу бесплатно, да се изврши оглед у храњењу свил. буба лишћем ове биљке. Тога ради да се по магацинској књизи урасходује.

232. Секретар извештава да се у друштвеном магацину налази још из ранијих година разна семена која су већ изгубила клијавост, па моли да се урасходују по магацинској књизи и да се одреди начин како то да се учини — Одбор реши да се испод руке прода оно што се може продати а оно што не може да се избаци као неупотребљиво. Ово да се изврши пошто се вредност овога семена по магац. књизи урасходује.

233. Чита се извештај друштвеног питомца г. Павла С. Петковића о његовом практичном раду у школи за месец Октобар и Новембар ове год. — Одбор прими к знању.

234. Чита се писмо г. Дим. Бурничића друштв. питомца којим извештава да се уписао у „Rolnicko-Lnarsku“ школу да нету ове 1899/900 школске год. свршн — Одбор прими к знању.

235. Драгачевска Пољопривредна Подружина извештава, да је 30 пов. ове год. био сазван збор и тада је обновљена Подружина и изабрана нова управа у коју су ушли: за председника: Младен Бројић трговац, за потпредседника Лука Лукић учитељ школе начке, за секретара и благајника Милош Гавриловић трг. из Гуче, за чланове одбора г.г. Јован С. Јовановић начаљ. среза драгачевског, Глиша Бројић земљорадник из Гуче, Савко Булија земљорадник из Виче, Светозар Ђорђевић трговац из Гуче и Ватор Ђоловић земљорадник из Јеоча. Тако исто изабран је и надзорни Одбор — Одбор прими к новољном знању.

236. Благајник реферише да се услед нагомиланих послова, показала потреба за преуређење благајничких књига, како би се посао упростио, и да је тога ради њиђен корак код Главне Контроле, но да је добио одговор, да она непосредно са Друштвом у овоме питању није надлежна да се споразумева.

У исто време извештава благајник да је и за општинске благајне усвојен исти формулар књига, какав је пројектован и за друштвену благајну, па моли Одбор да га усвоји — Одбор реши: прима се предлог друштвеног благајника и усвоји пројектовани формулар благајничких књига, јер налази да је практичнији и прегледнији.

237. Секретар реферише да је добивен рукопис „*Млекарство*“ са затвореним писмом под шифром „*млеко је прво храна новорођенчета*“. Овај спис намењен је за Практичне пољопривредне науке — Одбор реши да се упути Књижевном Одбору, да изјави своје мишљење: коме да се да на рецензију.

ЗАПИСНИК XXIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 26. децембра 1899 год. у Београду

Били су: чланови Одбора г.г. Милутин Савић, Паја Тодоровић, Александар М. Секулић, Милан Јовановић, Илија Кренић, благајник Благоје Д. Тодоровић.

Председавао члан одбора г. Милутин Савић, бележио секретар г. М. Јовановић.

Председавајући саопштака да је прног дана Божића изјутра преминуо Светозар Милојевић, члан Главне Контроле, редовни члан и бив. Председник Српског Пољопривредног Друштва — Указујући последњу почаст уваженом покојнику, Одбор устајући изјави своје жаљење. У исто време реши да се седница прекине, а породици покојниковој да изјави саучешће цео Одбор и присуствује при погребу.

ОБЈАВА

Претплатници Тежака — моле се да пошљу претплату за *Тежак* за ову (1900.) годину, јер се *Тежак* неће слати ником на вересију. Ово важи и за општине, подружинске чланове и поважуће чланове.

Исто тако моле се сви дужници друштвени да ускоро измире сва своја дуговања, јер је Друштву потребан новац за разне набавке.

Од Српског Пољопривредног Друштва 1. јануара 1900. године у Београду.

Уредништво *Тежака, Пољопривр. Календара и Пољоприв. Гласника* налази се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Срп. Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

Садница облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На имању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина садница облагорођених воћака, украсног шибља и четинара.

Ко би желео набавити ове саднице нека се изволи обратити непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара [10 фор. а. в.] пола стране 10 дин. [5 фор.] четврт стране 3 динара [2·50 фор.]
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 2. броја Тежака: Позив. — Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899. годину (свршће се). — *Друштвени и подружински послови.* — *Објаве.* — *Цена огласима мањим.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЗНАЧЕЊА РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1899, ПОДНИ № 204, ПРЕМИОНОГ ДРУШТВЕНИМ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ТАЊИ, МАНАСТИРИ, ВИЊОГРАДАРИ ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦИ ПУНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖИНА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ВИЊОГРАДЕ, ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦИ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СУ ПРЕТПЛАТИЛИ ПОД СВОЈ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 3. и 4. — У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 30. ЈАНУАРА 1900. ГОДИНЕ — ГОДИНА XXXI

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXXI ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР

НА ТРИ ЈЕРАРХА (30 ЈАНУАРА) ОВЕ ГОДИНЕ У 9. ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ У СВОМЕ ДОМУ (НЕМАЊИНА УЛИЦА БР. 11.)

ДНЕВНИ ЈЕ РЕД ПРЕМА ЧЛ. 45. ДРУШТВЕНИХ ПРАВИЛА ОВАЈ:

1. Председник или његов заменик (чл. 24.) отвара Збор;
2. Подноси се извештај о радњи Управног одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу;
3. Председник подноси на решење писмене предлоге Одбора, Подружина и појединих чланова а затим долазе предлози појединих чланова на самоме Збору;
4. Бирају се чланови Управе према чл. 20. и 21. друштвених Правила;
5. Подноси се предрачун прихода и расхода за идућу годину, која почиње 1. Јануара; и
6. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, Пољопривредне Подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи Друштва и српске пољске привреде да дођу на овај Збор.

Бр. 11712/99 год. Из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва 1. Јануара 1900. год. у Београду.

ИЗВЕШТАЈ

О раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899 г.

(ОПИСАТАК)

Изложбених предмета било је:

Јабука домаћих сората	253
„ страних „	41
Крушака	59
Мушмула	49
Дуња	21
Оскоруша	1
Сарцаде жуте	1
Ораха обичних	13
„ врло крупних	3
„ с танком љуском	1
Осушени јабука	2

Сувих шљива:

Сушених на обичној домаћој пушници	19
„ „ Главашићевој сушници	1
„ „ промаји (Пелегриновом апарату)	1

Слатко:

Од дуња	2
„ шљива	1
„ ораха	1

Пекмез:

Од шљива	5
„ јабука	1
„ крушака	1

Пиће:

Сок од малина	1
Јабуковаче	1
Шљивове ракије	1

Пшенице:

Обичне озиме	56
Белије	6
Мурешке	3
Голије	1
Раталије	1
Косовке	1
Америкашке	1
Осуље	1
Јарице (пролетње)	2
У целим биљкама (у влаћу)	16

Брашно:

Обично за хлеб	14
Млинско № 0	2
„ № 1	2
„ № 2	2
„ № 3	2
„ № 4	1
„ № 5	1
„ № 6	1
„ № 7	1
„ № 8	1
Гриза	3
Мекиња ситни	4
„ крупни	2
Пасиља	1

Уродице:

Кукоља	3
Слачице	1
Гроора	1
Стокласа	1

и једна колекција млинарског производа за хлебно брашно.

Укупно дакле било је предмета 586.

Све изложене предмете цениo је *Оцењивачки суд* који је подељен био у две групе.

У првој групи *за воће* били су: Благоје Д. Тодоровић, друштвени благајник, Светозар Петковић, управитељ друштвеног добра у Шапцу; Антонијe Мајеровић, баштован Виноделско-Воћарске школе, Војтех Бурјан, воћар Управе Топчидерске Економије и Антонијe Целба, државни економ среза јасеничког.

У другој групи *за пшеницу и житне производе* Јаков И. Бајлони, индустријалац, Милан Јованић друштвени члан и Милан Бајић агрикултурни хемичар Министарства Народне Привреде.

И ове године одабране су боље сорте воћа, које су, како за јело тако и за прераду од већег значаја и послане ради поделисања.

Изложба је трајала и ове године *пет* дана и за то време било је посетилаца преко 5000. Петог дана у подне г. Министар Народне Привреде приказадним говором затворио је изложбу. Говори и г. Министра и Председника Друштва приликом затварања изложбе, штампани су у Тежаву.

Оцениран извештај о *трећој слави и поченој изложби* предаће се јавности.

V. Бројно кретање друштвених чланова

И ове 1899 године знатно је увећан број чланова: добротвора, утемељача и редовних.

Приновљени су *добротвори:* Филип Јовановић, народни посланик из Крушевца;

А. С. Фарвић, повлашћан за гајење свил. буба — Лаћово. Округ Крушевачки и

Франц Нехвил фабрикант из Беча.

Приновљени су *утемељачи:* Јосиф Алмули, трг. из Шапца.

Рета Дамјановић трговац из Шапца.

Игнат Винтерштајн „ „ „

Јаков Раиил „ „ Сиска (Словонија)

Филип Павловић „ „ Шапца

† Нахман Авраамовић-Кајен трговац, из Шапца.

† Бубомир Н. Стојановић судија окр. смедеревског суда у пенсији.

Срез посавски у округу подунавском.

Сава Ђ. Милановић и Брања, пољопр. из Сараораца.

Миливој Ђурђевић учитељ мачачки.

Пера М. Дамјановић економ из Смедерева.

Љуба Панковић трговац из Шапца.

Ђорђе Милојевић трговац из Марковца.

Васа Свиларковић и синови бив. трговц. из Параћина.

Мијаило Јовичић винарски трговац из Београда.

Бела Мајер гостионичар из Београда.

Др. Владан Ђорђевић, председник Министарског Савета и Министар Спољних Послова.

Таса Банковић заступник Управника Београдске Задруге за штедњу и кредит.

Коста Николић трг. у Краља Михаиловој улици — Београд.

Божа Милановић. трговац из Шапца.

Ђорђе Р. Одавић, исељач из Београда.

На прошлогодишњем Збору, који је држан 30. јануара 1899. год. изабрани су за почасне чланове Српског Пољопривредног Друштва: Никола Тесла, електротехничар у Америци, Јован Станојевић, прота из Неготина, Петар Лелековић, цариник из Београда, Павле Стојановић цариник из Шапца.

Према овоме Друштво сада има живих чланова:

Добротвора	22
Утемељача	97
Почасних	66
Редовних	188
Помажућих	132

У току 1899 год. Друштво је изгубило смрћу: Утемељача Нахмана Авраамовића-Кајена; почасног члана Јана Улриха, пређашњег управитеља школе у Крућему, и Др. Лазу Димитријевића; и редовне: Димитрија Катића, Стевана Т. Јакшића, Милована Т. Јанковића и Светозара Милојевића. Бог да им душу прости.

VI. Друштвена зграда

Од како је у Друштву јаче развијен рад набављања и растурања справа, семена, плана камена и других потреба, а нарочито од како је Друштво отпочело славити своју славу и том приликом приређивати *поучне* изложбе, опажа се да су локали друштвене зграде недовољни да одговоре оној потреби, која се појавила.

На предлог једнога члана Управног Одбора, да се друштвена зграда прошири и повећа, изабран је нарочити Одбор који ће се старати о извршењу предлога, како у техничком тако и у финансијском погледу.

Пре него што се могло приступити пројектованој проширавању зграде, Одбор је, проучавајући ово питање, нашао, да треба тачно испитати: нагиб терена, просторност његову, распоред постојећих зграда а нарочито јачину и сигурност постојећих зграда; па према томе тражити на који ће се начин моћи по најповољније извршити проширење. Како је за ово нужно чути мишљење стручњака — техничара, Одбор је умолио г. Косту П. Јовановића инжињера да нужне техничке радове изврши а потом и испита шта треба урадити да овај посао исвадне како ваља. И сада је рад по овоме питању остао на томе, да г. Јовановић инжињер изради нужне снимке и испита стање постојећих зграда, на према томе видеће се: може ли се и шта даље предузети.

VII. Друштвене финансије.

По буџету за 1899 годину предвиђено је прихода 109511·63 динара а толико исто и расхода. Но из приложеног рачуна Српског Пољопривредног Друштва, Збор се може уверити, да јесте варно и примање и издавање у тој години било знатно веће:

Примање је било веће за 77897·18 динара, а издавање за 73982·27 динара.

По дневнику касе од 1 до закључно 4147 броја, примљено је 187408·18 динара, а издато, од 1 до закључно 883 броја 183·493·90 динара.

По томе обрт друштвени у 1899 години био је 370.902·71 динара.

Примања ова увећана су погланито:

1) Од претплате Тежака.

2) „ улога чланова добротвора и утемељача.

3) Од продаје Календара.
4) „ „ семена.
5) „ „ справа.
6) „ „ плава камења и прскалица.

А према буџету, напротив приметно су подбацише партије од улога чланова помагача и наплате дуга за семе и справе.

Осим тога, из депозитника унесена је у Дневник касе за штампање Практичних пољопривредних поука, Садржине Тежака за прих 25 година и штампање Пољопривредног Гласника сума у 3950 динара чиме је такође повећано приходе.

Оволиком сумом, Друштво је било у могућности да учини ове издатке који су изложени у расходу рачуна, потрећи строго да се пређе у границама одобрених кредита, у чему је, најпећим делом, то и постигло.

Више издате суме на набавку семена и справа, учињене су на основи тачке 2. буџета за моменту 1899 годину, јер је том тачком одобрено, да благајна може учинити по овим партијама веће издатке за оволико, за колико је у 1898 години издато мање због набавке и исплате плава камена.

У 1898 години за семе и справе издато је због исплате плава камена за 10823·09 динара мање но што је примљено. Осим тога, ове године мање је издато по партији плава камена и прскалица 9849·12 динара, и те две суме, Друштво је употребило на потпуно одужење свога дуга за семе и справе.

Збору ће свакојако бити по вољи кад сазна, да је Друштво у овој години постигло исплатити преко 10000 динара за справе и семе по рачунима из ранијих година, и да сада нема никаква дуга.

Осим тога, у овој години, Друштво је исплатило и Управи Класне Лутрије половину позајмице (10000) а другу половину мораће јој издати чим се буде продао плави камен који је остао од прошле године и чија вредност с непродатим прскалицама поклапа тај део позајмице.

Дакле, сем ових 10000 динара Управи Класне Лутрије, Друштво нема више никаква дуга.

Поред најбоље пажње, кредит по партији на Канцеларијске потребе, осветљење, огрев и намештај, није могао подмирити потребе друштвене у овој години, већ је прекрачен са 895·70 динара. Ово се морало учинити с тога, што је набављено нешто намештаја и што су послови у Друштву јако разгранати, да се у погледу администрације може потпуно равнати државним надлештвима. Сама друштвена благајна броји као што је поменуто 4147 примања а административни одсек пренео је у овој години 12000 нумера. — Управни Одбор у својој седници одобрио је овај издатак на основи чл. 33 друштвених Правила, а нада се, да ће то и Збор учинити, и то толико пре, што је но другим позицијама учињена знатна уштеда.

Сума у 1850 динара, показана у издавање на награде по расписаним стечајима, није стварно издата, што у овој години није било такмичара, а да би се у своје време могла употребити, депонована је, сообразно друштвеним правилима.

Од добивених 5140 динара, од улога чланова добротвора и утемељача, Друштво је у овој години набавило за 2000 дин. 20 акција Српског Бродарског Друштва, а остатак у 3140 дин. предало на приход Управи Фондова.

Пољопривредни Фонд друштвени на крају ове (1899) износи:

1). У новцу . . . . . 17751·25 дин.
2). У држав. лозовина, 35 лозова купљени за 2959·50 „
3). У акцијама Срп. Бродарског Друштва. 26 акција купљени за . . . . . 2600·— „
4). У обвезницама 6% за грађење локалне железничке пруге 20 обвезница купљени за 1980·— „

Свега 25291·75 дин.

У ниме интереса на Пољопривредни Фонд добивено је у овој (1899) години 1009·81 динар, и ова се сума чува у депозиту, а по Друштвеним Правилима, она се, према решењу Управног Одбора може и трошити.

У Управи Фондова храни се и сума од 970·35 дин. колико је добивено од продаје кукуруза у 1897 години, који је Друштву ставило на расположење Министарство народне привреде за оне крајеве, који су те године страдали од поплаве. Ту суму, на овај начин, чува Друштво за сличне прилике.

И остали новац Друштво не чува у својој каси, већ га даје на приход Управи Фондова, па, кад му и колика сума затреба, изузима је почесно.

У опште, чини се све, да друштвене финансије теку правилним током и на задовољство Одбора и Збора, па ипак и ове године био је један случај, који је друштвене финансије снашао за 1485·05 динара.

Управа државне штампарије и ове године није хтела штампати друштвени Календар, док јој се није положила горња сума, и тако сада Друштво има у приверменим надзирима од прошле године суму од 3.485·05 динара. Оно је и ове године изашло са својом скромном молбом пред Народно Представништво, да се и Тежак и Календар штампају бесплатно по закону који о томе постоји, да се Друштву не тражи у овом погледу никакав дуг, и да му се врате досада издате суме на тај циљ.

Готовина по рачуну у 3915·10 динара, који преостаје по одбитку издавања од примања, обухваћена је у буџет за 1900 годину. (Види биланс на стр. 20.)

VIII.

На завршетку овог Извештаја износи се још и то, да по чл. 21 друштвених Правила иступају из Управе:

Председник, г. Раша Милошевић.
Потпредседник, г. Мата Јовановић.
Благајник г. Благје Д. Тодоровић.

Чланови Одбора: г.г. Душан М. Спасић, Алекса М. Живановић, Коста Главинић, Вучко Богдановић и † Стеван Јакшић.

А остају у управном Одбору још годину дана: Милутин Савић, Др. Марко Т. Леко, Александар Секулић, Паја Тодоровић, Драгутин Јовановић, Милан Јованић и Илија Кремић.

ПРИЛОЗИ ГОДИШЊЕМ ИЗВЕШТАЈУ СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА

I.

ИЗВЕШТАЈ

Добра Српског Пољопривредног Друштва за 1899. годину

У овој години сви су усеви уопште на добру добро напредовали. Истина преко зиме изгледали су озими усеви ретки, али су се после избокорили тако, да су ниве доцније биле потпуне. Ова реткост усева на овом добру долази отуда, што се усеви сеју машином — врстачком сејалицом којом се баци у земљу само потребна количина семена и што се увек предузима позније сејање због бујности земљишта.

Но, поред свог овог красног напредовања свију усева, на један пут у другој половини месеца Јуна нао је јак град, који је падао само 12 минута. Истина је падао кратко време, али је усевима прилично велике штете. Пшеница озимица која је већ упола зрела била, доста је омлаћена, а исто тако овас и кукуруз. Род воћни који је био изванредно добар као никада досада, омлаћен у половину, а исто тако род винограда. Садници пак у воћном расаднику које су старије биле, изубијане су а од једногодишњих калема многи су преломљени до места калемљења.

Кошнице су биле све изубијане од јаког удара града, због чега су пчеле јако узнемирене. На самма аградама излуплено је прозора скоро на половину.

Одмах потом прегледани су сви усеви и расадник и нашло се, да штете неће бити веће од 1100—1500 динара, али, после неколико дана уверило се да је штета далеко већа. Тако код овса који је био изванредан штете има до на половину, код пшенице на четвртину, а код кукуруза штета је незнатна. Боља је остало истина за половину но пошто је оно повређено, то је све мало но мало опадало тако, да су већ у септембру месецу остала дрвета без икаква рода. Исто тако је било и са грожђем, — оно мало рода што је остало, и то је опало.

Вотњак је стао на род у пуној снази и од њега би се имао леп приход, а после тога, управа овога добра имала је намеру да изађе на друштвену Наложбу са целим својим сорти-

РАЧУН ПРИХОДА И РАСХОДА

Српског Пољопривредног Друштва у 1899. години

Ред. бр.	ПРИХОДИ	Буџетом предвиђ. дин.	п.	Приказано дин.	п.	Више приказано дин.	п.	Мање приказано дин.	п.
1	Остатак по дис. касе од 1898	1855	08	1855	08	—	—	—	—
2	Државна помоћ	25000	—	25000	—	—	—	—	—
3	Од претплате Тежака за 1899 и раније године	4000	—	9496	47	5496	47	—	—
4	Од улога доброт. и утемељ.	4000	—	5140	—	1140	—	—	—
5	„ улога чланова помагача	1000	—	363	50	—	—	636	50
6	„ камате на капитал Пол. Ф.	956	55	1000	81	53	26	—	—
7	„ продаје књига	200	—	884	72	684	72	—	—
8	Од продаје Пол. Календара за 1899 и ранијих год.	3000	—	3590	60	590	60	—	—
9	Од продаје семена	10000	—	11436	95	1436	95	—	—
10	„ продаје сирака	20000	—	26491	15	6491	98	—	—
11	„ наплате дуга за семе и сирак	4000	—	947	45	—	15	3052	55
12	Од продаје плаћа камена и крешаника	25000	—	84823	57	59833	—	—	—
13	Од других добра у Шапцу	9000	—	9784	84	784	84	—	—
14	„ напредна прихода	1500	—	1604	67	104	86	—	—
15	„ Депоновано	—	—	3950	—	—	67	—	—
16	„ Министарства Нар. Прир. за утвар. сирака	—	—	1000	—	—	—	—	—
	Свега	109511	63	187408	81	76630	23	3689	05
	Примљено је више, но што је буџетом предвиђено							76630	23
	Примљено је мање буџета, бр. 15 и 16							4056	—
	Свега више примљено							81686	23
	По одбитку суме, која је мање примљена но буџету у							3689	05
	Стварно је више примљено							77897	18
	Додаје се сума предвиђена буџетом							109511	63
	Свега је дакле примљено							187408	81
	По одбитку издавања у							185493	90
	Остаје							3914	91
	Додаје се мање уведено у Партијалник							—	19
	Остаје за принос у 1900							3915	10

Ред. бр.	РАСХОДИ	Буџетом предвиђ. дин.	п.	Издато дин.	п.	Више издато дин.	п.	Мање издато дин.	п.
1	Пољопривредном заводу	4000	—	5140	—	1140	—	—	—
2	На награде по расписеном отеч. за напред. радње	1850	—	1850	—	—	—	—	—
3	На прирођ. и државне радње окружне жалбе	3000	—	140	20	—	—	2859	80
4	На помоћ. Подрум. које имају свог земљишта	3000	—	2925	75	—	—	74	25
5	На надзр. дрвств. житонда	1610	—	1478	50	—	—	131	70
6	На остала помоћна, полопр. проучавања итд.	3500	—	3366	25	—	—	1134	75
7	На трошкове ово друшт. слане	150	—	145	10	—	—	4	90
8	На прирођ.ване жалобе, приликом слаже друштвене	1350	—	1266	45	—	—	83	55
9	На набавку позн. књиге, дрворезе, конс. книга и калеид.	1500	—	1165	46	—	—	334	54
10	На водов. крајт. полов. поука	1500	—	1897	50	397	50	—	—
11	На издавање потреп. списа	2000	—	1788	55	—	—	211	45
12	На садрање Тежака за кроз 25 год.	800 —		2138	50	1338	50	—	—
13	На изгр. сирапиче. Тежака и Календара	3000	—	2230	75	—	—	769	25
14	На набавку и експедиц. семена	10000	—	13329	54	3329	54	—	—
15	На набавку и експед. сирака	2000	—	42581	45	22581	45	—	—
16	На набавку и експедиц. плаћа камена и крешаника	25000	—	75004	45	50004	45	—	—
17	На огреч. осигурање, канцел. потребе и накнаде	1600	—	2465	70	865	70	—	—
18	На експедиц. Тежака, Календ. и књига	500	—	361	25	—	—	138	75
19	На плату управника друштвен. добр у Шапцу и надзр. добра	9000	—	13471	52	4471	52	—	—
20	На плату секретара	3000	—	1755	—	—	—	1245	—
21	На плату писара	1500	—	1300	—	—	—	200	—
22	На плату експедитора	900	—	295	22	—	—	164	78
23	На плату дворске служитеља	1920	—	1910	—	—	—	10	—
24	На награду благајника	960	—	960	—	—	—	—	—
25	На награду уред. Тежака	840	—	840	—	—	—	—	—
26	На поправку кућа, воћн. вашара, врт и т. д.	1600	—	301	40	—	—	1298	60
27	На закредне издатке	4415	08	4905	75	—	—	2494	33
28	Депоновати, приход камату по чл. 38. правила	956	55	1009	81	53	26	—	—
29	На утвамину сирака	—	—	1000	—	—	—	—	—
	Свега	109511	63	185493	90	84121	91	111129	65
	Издато више но што је буџетом предвиђено							84121	91
	Издато ван буџета под бр. 29							1000	—
	Свега више издато							85121	91
	По одбитку суме, која је мање издата							111129	65
	Стварно више издато							73992	27
	Додаје се сума предвиђена буџетом							109511	63
	Стварно издато							183493	90

Бр. 431.
30. Јануара 1900 год.
Београд.

Благајник,
Благ. Д. Тодоровић.

Председник,
Раша Милошевић.

ментом, где би се виделе све сорте које су у овом расаднику гаје. Оно би било важно с те стране, што би посетиоци из других округа могли видети род од оних сората од којих су куповали садњице из расадника, те би на тај начин овај исти расадник стекао себи још лепшег гласа.

Према таквом стању култура после града видело се, да је штета од истог далеко већа, него што се првих дана могло оценити. Слободно се може узети, да најмања штета причињена градом износи 4000 динара.

После ове велике штете, на приход је утицало много и то, што је Друштво отказало закуп земље г-ђе Магазиновићке коју је држало разних 10 година. Ово је земљиште пре 10 година закупа било после лоше сваге као и физичких особина; на њему је било силество корова и трња, који је јако отежавао рад; шанчева војничких још из српско-турског рата, била су огромна 2 као и преграде од малих шанчева који су били обрасли трњем. Све је то за неколико година поправљено; трње искрчено, шанчеви војнички и преграде порушени и коров, које добрим усевним редом, које добром културом — уништен сасвим. Да се ова земља овако дотера у ред, стало је и Друштво доста материјалних иртава и сада би се тек могло да користи. Поред овога земљиште ово предало се новом закупнику за малу суму новаца (220) динара. Оно је све готово било посејано стрмини јесењим усевима, а једна парцела од 5 хектара била је и поугарена за окопавине. Од овако уређеног имања разуме се да би било и чистог дохотка који би приход целокупног имања побољшао.

Радна снага у овој години нарочито за време жетве била је веома скупа и морало се да ради и са лошијим радницима. Поред тога, усеви су од града тако нескршени били и земља оборена, да се косачица није могла никако да употреби, него се морало све то да жариши ручном радном снагом. Овако прибране усеве оштећене од града, није хтео нико да врше парном вршалицом, те се једва једна добила у најам за овај посао.

Све ове незгоде напредномисте учиниле су, да је приход толико умањен, као никада досада. Још да није продаја воћних садница пребацила предвиђену суму, приход би био далеко мањи. На овакав лош приход утицала је и та околност, што је при оваком смањеном земљишту и плата управника добра стављена на терет истога, што других година није било.

Земљиште које је остало под управом овога добра овако је било распоређено.

I. под воћњаком и расадником	5	хект.
II, „ пшеницом озимицом	10	„
III, „ овсем	8	„
IV, „ кукурузом	8	„
V, „ муваром	1	„
VI, „ кромпиром	0·80	„
VII, „ луцерком	0·75	„
VIII, „ баштом за поврће, двориште путеви и сеньак	2·50	„
Свега	36·05	хект.

Уколико је од прода остало, можаевена је са ових парцела, следећа количина.

Са парцеле II, пшенице озимице	10706	кгр.
„ „ III, овса	9625	„
„ „ IV, кукуруза у клипу	25079	„
„ „ V, муваря	4000	„
„ „ VI, кромпира	8103	„
„ „ VII, сена	1200	„

и храњена је стока уколико преко целог лета.

Сламе пшеничне добивено је	20000	„
„ овсене „ „	15000	„

Слама је рачуната од прилике.

Паше је добивено 12 пластова.

Воћарство

У погледу воћарства ради се у оном истом правцу, у коме се и других година радило. Но због јаке тражње расадник треба да се прошири, како би се могла што већа количина садница да произведе. Због тога се у овој години настало да се што више дивљака из семена и коштица произведе, како би се доцније имало довољно материјала за калемљење.

У семеништу је произведено:

Шљива јапанска	2000	садница
„ жути ранки	388	„
„ ранки прејови	70	„
Магриме (Prunus Machaleb)	3773	„
Трешања	600	„
Крушака	4000	„
Јабука	15.000	„
Багрема обичног	16.000	„
Гледичија	4000	„
Ораха	215	„
Свега	45046	садница

Сем овога има мале количине и у приноришту, а наиме дивље рибизле, које служе за калемљење, платана и три сорте плетарске врбе.

Продаја воћних садница у овој години била је већа но у прошлој години а најчешће је распродато као округу подринском.

По окрузима, овако је продаја распоређена:

			садница	шљива
1. Округ подрински	купио	је	1950	15700
2. „ ваљевски	„	„	265	—
3. „ подунавски	„	„	1038	5850
4. „ крушевачки	„	„	354	—
5. „ нишки	„	„	595	—
6. „ моравски	„	„	9	—
7. „ праљски	„	„	63	—
8. „ топлички	„	„	—	400
9. „ крајински	„	„	33	—
10. „ пиротски	„	„	34	—
11. „ крагујевачки	„	„	282	—
12. „ Аустро-Угарска	„	„	48	—
Свега			4581	21950

Остало је садница још у расаднику, али су оне младе, једно — и двогоде које ће се све у овој 1900-тој години распродати, те ће тако расадник остати празан, без благородних садница. Овоме је понајглавнији узрок, што се пре године кад је хтела држава да прими имање за пољопривредну школу није ништа обављало у расаднику, те се тако та година није могла никако постићи.

Воћњак је стигао на род увелико, и ове године родио је изобиљно. Да није било гарда и да се имала справа, могла је се знатна количина прерадити. У будуће, ако не би ово добро прешло у државне руке, требало би да се Друштво побрине за једну добру сушницу, једну казаницу и справе за прерађивање јабуковаче.

Сточарство

На овоме добру од стоке гаје се само коњи, свиње и пчеле. Коњи углавноме служе за оранье и сарћивање свију спрежних радова на овоме добру а кобиле од којих има 3 служе још и за приплод.

Од свиња на овоме добру налази се 9 комада, од којих се 6 комада хране за продају, а остало ће се задржати на овоме добру за приплод. Од пчела — кошница на овом добру налази се сада 22 комада, од којих су 14 комада остале од прошле 1898. године; 4 комада којих је још било услед јаке хладноће угинуло је, а у 1899. години приплођено је 8 комада. Борба меда била је ове године врло рђава, нешто услед града а нешто услед врло промењливог времена тако, да све што се могло добити од њих остављено ми је за резервну храну — у пролеће. Восак који се добија прилком одбацивања старог и неупотребљивог саћа на овоме добру употребљава се за прављење калем воска за калемљење воћа, а нешто се и продавало.

Бр. 19.
12 Јануара 1900. год.
у Шапцу.

Жикко М. Јоевић
економ добра.

II.
ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА

О раду оних Пољопривредних Подружнца Српског Пољопривредног Друштва које су за 1899 годину досад поднеле своје извештаје и поред опота, што је већ о Подружницама напред речено.

Тимочка Пољопривредна Подружница. Рада живо на обнављању винограда, у коме послу предњачи и на овом земљишту подиже виноград на америчкој подлози, ради чега има и своја економа. Има своју расадник подељен на више табла. Сејала је семе од гледичије за живу ограду, а и семе од шећерне репе за пробу. Посредовала је у набавкама разног семена, справа, алата, плава камена, и рафије и утицала на сузбијање перонопоре. Изјављује благодарност окружним начелницима г.г. Божа Маршићанину и Сави Јанковићу, на заузимању и поклоњеној пажњи њеном развићу, и г. Милошу М. Милановићу учитељу у пензији за уступљене локале за подружинску канцеларију. Чланова има добротвора, утемељача и редовних. На расаднику је озидала кућу од тврдог материјала. Има разних пољопривредних справа, алата и књига. Прихода је имала 3590·80 дин. а расхода 3590·80 динара. Има да прима од обећане јој помоћи, чланова, и закупца имаља још 892 динара која се сума рачуна као готовина подружинска.

Моравичка Пољопривредна Подружница. Радила је на ширењу пољске привреде и на рационалнијем обрађивању земље. Посредује у набавкама справа, семена и пољопривредних књига. Имаља свога нема. Од чланова има добротвора 2, утемељача 10 а редовних чланова 49. Прихода је имала 81·20 дин. а расхода 40·56 динара. Имаовина јој се састоји на 90 разних пољопривредних книга и 38 килограма разног семена, предност обојих износи 147·50 динара.

Посавска Пољопривредна Подружница у Обреновцу. Раздавала пољопривредне списе. У месецу мају и јуну држали је практичне поуке ради калемљења воћа и винове лозе. Слушаоци су награђени пољопривредним књигама. Посредовала је у набавци и растурању разних семена. Давала је обавештења пољопривредницима и упућивала их на рационалније начине радње и сејање оних усева од којих се већи принос добија. Производи и облагорођава воћне саднице. Имаовина јој се састоји на расаднику и на њему 2 куће: једна од тврдог а друга од слабог материјала, конаклука са 14 кошница са пчелама и 30 без пчела, воћарског и пчеларског алата и канцеларијске сирене. Прихода је имала 2894.55 динара а расхода 2566·35 динара. У готовом новцу има 328·20 динара.

Белеовачка Пољопривредна Подружина. Радила је на прскању винограда против пероноспоре и растурању плана камена, разног семена, справа, и виноградарско воћарског алата. Приредила је једно практично предавање калемљења винове лозе и воћа. Изедствовала је да се прскање винограда бордоском чорбом у наступајућој (1900) години изврши по свима општинама онамошњег среза, на буџета, нарочито за ову цељ предвиђеног. Од чланова има добротвора 2 а редовних 121. Прихода је имала 406·70 динара, а расхода 210·30 динара. У готовом новцу има 196·40 динара. Свога земљишта нема.

Пожаревачка Пољопривредна Подружина. Радила је на унапређењу и подизању виноградарства, ради чега је шиљала о свом трошку питомца у Смедеревској лозни расадник, ради изучавања. Посредовала је у набавци и растурању разног семена, плугова, прекалача, плавог камена и др. Утицала на пољопривреднике ради производње жутог кукуруза, пошто се овај више тражи и боље цени плаћа на свима трговима. Од чланова има добротвора 4, утемељача 52 редовних чланова 164 и помажућих 38. Прихода је имала 1989 динара а расхода 320·85 динара. Готовог новца има 1668·15 динара. Имаовина јој се састоји из пољопривредних справа и књига. Помоћи је добила од окрута Пожаревачког и Српског Пољопривредног Друштва.

Пиротска Пољопривредна Подружина. Радила је да задобије што већи број чланова и ових има редовних 111 и 1 помажућег члана. Посредовала је у ширењу и распростирању савршенијих пољопривредних справа и разног семена. Знатно је радила на сузбијању пероноспоре, ради чега је растурила већи број прскалица и већу количину плава камена. Раздавала је за пробу семе од шећерне репе. Ради на унапређењу пчеларства, ради чега има свој рационални пчеланик са 20 херсонских кошница. Има већи део воћарског алата и ради на оснивању расадника. Помоћи је имала од Српског Пољопривредног Друштва, округа Пиротског и пиротске задруге за помоћ и штедњу. Примања је имала 1122·50 динара а издавања 991·80 динара. Готовине има 130·70 динара.

Крушевачка Пољопривредна Подружина. Радила је на упошењу и распростирању савршенијих справа у народу и упућивала пољопривреднике на рационалније обрађивање земље. Знатно ради на унапређењу сточарства, ради чега на свом имању има 2 добра бика и 3 нераста за приплод. Раздавала је семе од шећерне репе и свилобуба. Издржава о свом трошку сваке зиме по 30 младића, које шаље у Виноделско Воћарску школу ради изучавања савршенијих радова у пољопривредним гранама: воћарства, и виноградарства. Ови пробаве у зимској школи по 3 месеца. Ради на сузбијању пероноспоре и уноси у народ већи број прскалица и већу количину плава камена. Ради на унапређењу пчеларства. Знатно утиче на обнављање и подизање винограда на америчкој подлози, ради чега је ове (1899) године расписала 6 награда, које се имају дати онима пољопривредницима који подигну најбољи виноград. Сума ових награда износи 3100 динара. Има своје имање на коме је подигла воћни расадник и виноград. Од чланова има утемељача 9 а редовних 15. Готовог новца има 1000 динара.

Сићевачка Пољопривредна Подружина. Радила на унапређењу виноградарства и воћарства, ради чега је основала расадник. Посредовала је у набавкама разног семена и савршенијих пољопривредних справа. Утицала је на сузбијање пероноспоре. Приредила је курс калемарски у селу Сићеву, на коме је било 18 курсиста и провели су на опоме 3 дана. Од чланова има утемељача 1 и редовних 132. Има воћарско виноделски алат за калемљење и разне друге пољопривредне справе и књиге. Прихода је имала 1167·95 динара, а расхода 951·95 динара. Готовине у каси има 206·90 динара.

Смедеревска Пољопривредна Подружина. Радила је на сузбијању пероноспоре и растурала је ради тога прекалаче и плави камен. Посредовала је у набавкама разног семена, савршенијих справа и алата као и пољопривредних књига. Намерава да у наступајућој (1900) години отвори плетарску школу. Расадника свога нема пошто у Смедереву постоји државни расадник америчке лозе.

Сувоборска Пољопривредна Подружина. Радила је на болитку пољске привреде. Држала је практична предавања по разним пољопривредним гранама. Уступа на читање пољопривредницима своје пољопривредне књиге. Радила је на подизању винограда на америчкој подлози, на унапређењу воћарства, сточарства у свима гранама и пчеларства. Има разне пољопривредне справе, алате и књиге. Од чланова има добротвора 1 утемељача 2 носних 4 редовних чланова 30. Прихода је имала 555·80 динара а расхода 190·30 динара. Готовог новца има 365·50 динара.

Из седнице Управног Одбора Срп. Пољопр. Друштва 10. јануара 1900 године.

АНАЛИЗА ГРОЖЂА

У циљу испитивања наших домаћих сората грожђа као и оцењивања оних страних сората грожђа, које су се код нас почеле одомаћивати, био сам ове године између 15. и 30. септембра по одобрењу Г. Министра Народне Привреде у Виноделско-воћарској школи у Буковцу, где сам ја онамошњих сортиманских винограда анализо већину сората грожђа.

Како су ова испитивања само почетак од започетог дела, и како се на основу једногодишњег испитивања и то са једног само места не могу изнести никакви стални резултати, опет би се могло уненколико утврдити, које су сорте грожђа боље а које лошије за наше прилике, утолико више кад ова моја испитивања упоредимо са испитивањима, која су у другом свету са тим истим сортама грожђа вршена и закључима, који су тамо добивени. Ево прегледа мојих анализа.

ТЕК. БРОЈ	СОРТА ГРОЖЂА	БОЈА	СПЕЦИФИЧНА ТЕЖИНА 15°	ТЕЋ. СОКА % (ЕКСТРАКТ)	ШЕЋЕРА %	КИСЕЛИНЕ %
1	Пловдина	црвена	1.0767	20.17	17.07	0.478
2	Плава Мусјателер	црно плава	1.1059	27.97	24.78	0.594
3	Португизац (опорто)	црна	1.0890	22.65	19.49	0.525
4	Аврегет	„	1.0859	22.63	20.04	0.840
5	Малвоа Ројал и Анжевен	бела	1.0847	22.30	20.12	0.479
6	Будимска зеленика	„	1.0729	19.17	16.16	0.802
7	Бакатор	крваво плава	1.0681	23.21	20.06	0.792
8	Еренко (Шпанија)	—	1.0792	20.83	18.29	0.742
9	Српска зеленика	бела	1.0796	20.91	18.14	0.726
10	Талијанска Рислинг	„	1.0863	21.12	18.29	0.561
11	Кеј бели	„	1.0727	19.11	16.63	0.760
12	Славкаменка	„	1.0726	20.78	18.18	0.619
13	Алиајанте Буше	црна	1.0633	15.62	13.33	0.840
14	Француски Кабарнет	„	1.0901	23.73	19.96	0.599
15	Малбек	„	1.0911	24.00	19.50	0.782
16	Вердо	„	1.0873	22.88	20.56	0.888
17	Зелени Силванац	бела	1.0953	25.12	20.44	0.728
18	Бели Рислинг	„	1.0891	23.46	20.28	0.608
19	Рајски Рислинг	„	1.0958	25.26	20.98	0.604
20	Жути Мосланац	„	1.0879	23.16	19.96	0.712
21	Багрена	крваво-жута	1.0844	22.21	18.44	0.760
22	Арамон	црвена	1.0.04	18.50	15.69	0.852
23	Барбера	црна	1.0954	25.15	19.25	0.884
24	Мерло	„	1.0669	24.56	21.10	0.602
25	Блауерешки	„	1.0921	24.26	20.52	0.640
26	Лисичина	црвена	1.0871	22.93	19.83	0.546
27	Сетка Белина	бела	1.0766	20.12	17.11	0.508
28	Крупна Белина	„	1.0758	19.94	16.85	0.640
29	Бели Дрепин	„	1.0721	18.85	15.93	0.498
30	Мускат Александринер	„	1.0870	22.91	20.28	0.690
31	Бели Мосланац	„	1.0807	21.25	18.21	0.960
32	Трамини	крваво-жута	1.0962	24.83	21.55	0.503
33	Харе Лиред	—	1.0937	16.47	13.72	0.884
34	Тероздого	црна	1.0963	25.38	21.98	1.020
35	Бела Воделеника	бела	1.0821	21.60	18.29	0.670
36	Бели Мађарац	„	1.0846	22.28	19.16	0.752
37	Марисино	црна	1.0806	22.80	20.20	0.890
38	Бели Сичини (Несмешаде)	бела	1.0932	24.56	21.38	0.740
39	Скадарка	црна	1.0796	20.93	17.99	0.796
40	Смедеревка	бела	1.0766	20.18	16.28	0.840
41	Мускат Лиред	„	1.1067	26.88	23.68	0.764
42	Шасла бели	„	1.0811	21.35	18.21	0.524
43	Шасла црвени	црвена	1.0778	20.47	17.30	0.512
44	Ц ровуши	црна	1.0858	22.60	20.36	0.630
45	Зачинак	„	1.0701	18.42	15.21	0.820
46	Нозиола	бела	1.0736	19.36	16.20	0.920
47	Мосланац фуминат	„	1.0857	22.04	19.72	0.850
48	Лагрен	црна	1.0879	23.16	20.60	0.712
49	Прокупац (жиги песак)	„	1.0774	20.35	17.20	—

Из таблице у којој су изложене анализе грожђа, види се да су од наших домаћих сората грожђа имале највише шећера *Прокупац, Лисичина* и *Багрена*, а најмање *Зачинак* и *Бели Дрепин*.

За производњу вина наше су најбоље сорте грожђа за црно вино *Прокупац* и *Скадарка* а за бело вино *Багрена* и *Белина*

Прокупац има превагу над Скадарком што готово није подлежан квару и трулењу, док Скадарка у кишним годинама, као што је био случај са овом, веома јако трули. Прокупац најзад даје мање шире од Скадарке.

Од страних сората грожђа највише су шећера имале: *Плави Мускателер*[1]) 24·8%, *Мускат Лунел* 23,7%, *Тероалдего* 22,0%, *Трамиен* 21,5%, *Бели Сиганен* (Nessmelyer) 21,4%, *Мерло* 21,1 *Рајнски Рислинг* 21,0%, *Блауфренкиш* 20,0%, *Лагрен* 20,6%, *Мускат Александринер* 20,3 *Зелени Силванац* 20,4%, *Вердо* 20,6% *Бели Рислинг* 20,3%, итд.

Најмање шећера имале су ове врсте грожђа: Аликанте Буше 13,3% Харс Лашел 13,7%, Арамон 15,6%, идр.

Најмање киселине имали су: Пловдина 0,48%, Мадлен Роајал и Анжевен 0,40%, Бели Дренак 0,50%, Талијански Рислинг 0,50%, Шасла црвени 0,51%, Шасла бели 0,52 Португизац 0,52%, идр. А највише киселине: Тероалдего 1,02%, Бели Мосланац 0,96%, Вердо 0,89%, Мосланац фурминат, 0,85%, Аликанте Буше 0,84, Смедеровка 0,84, Лаурент 0,84 и Зачинак 0,82%.

Како наше домаће сорте грожђа дају често врло добро и јако вино, оне не дају готово никада тиско вино, што долази углавном и од самих сората, јер наше сорте не дају вину готово никакав „букет" а друго, што у нашим виноградима нема чистих садова, већ се у њима налази десетину а често и више сората грожђа, које кад се помешају, без икаквог одбирања, природно је да дају вино без икаквог одређеног типа.

Из тих разлога, *да би лакше добили вино са одређеним карактером сорте од које је ово, треба у винограду имати све сорте одвојено*, и то само оне сорте, за које се утврди, да за наше прилике уопште а специјално за ону околину у којој је виноград, — успевају добро и дају вино најбоље квалитете. С тога је довољно да у винограду имамо само 2—4 сорте грожђа за бело а толико исто и за црно вино, на приликом грађења вина сваку сорту одвојити за себе и само од ње градити вино. Најзад допуштено би било сличне сорте међусобно мешати. Велики број сората може имати само овај виноградар, који грожђе и не употребљава за вино, већ за јело и извоз. Како Мускателери (Тамњанике) дају завредно добро вино, то ако их не можемо имати у великој количини, можемо ону количину коју већ имамо одвојити и њој додати два па и четир пута већу количину другог грожђа, те ћемо и на тај начин добити вино које ће имати доста тиског карактер Мускателског вина.

Да би нам имали вина са лепим букеом треба, да извесне стране сорте грожђа, које су чувене са свога букеа, што је могуће више одомаћамо. Те сорте су Рислинг, Трамиен, Мускателера, Силванац идр.

Најзад, има доста страних сората, које би за наше прилике дале врло добро вино, шта више можда и боље, него што су наша домаћа вина.

Да би ово све могли учинити потребно је да са некојим сортама учинимо огледе у већем размеру, како би могли до стварнијих закључака доћи. Без пробе, не може се ништа учинити. *С тога би требали сви савесни виноградари да предузму огледе са овим сортама, које ће нарочито истаћи.* Па ако увиде, да су неке од тих сората за њихову околину погодне, да само те сорте и размноже. Ово се истина не може учинити за годину и две већ за мало већа има година.

Кад узмемо у обзир, да су готово све ове поменуте сорте грожђа, које су ове године у Букову биле најбоље, т.ј. које су имале највише шећера — у исто време и најболе сорте грожђа уопште: то смемо исте сорте и нарочито препоручити, да би се код нас што више одомаћиле. Из тога разлога држим, да ће бити добро, ако се са тим сортама мало боље упознамо. С тога нека ми је допуштено, да те сорте по Бабу и Маху укратко опишем.

1. **Рислинг.** Ово је најбоља сорта грожђа за бело вино. Има лишће средње величине, дубоко резано, доста мљаво. Грозд је мали, кратак а широк, просто гранат. Петељка и нетељчице кратке. Зрно је ситно округло, зелено жуте боје, са кестењавим пегама, нада пресе изгледа црвенкасто. *Рислинг* је порекла са Рајне, где се нарочито много и гаји, сем тога гаји се доста и у Горњој Аустрији, Штајерској, Тиролу па и у Италији. Рислинга има више фела: *бели, зелени, црени, без семена* идр. Рислинг није тако подлежан Оидиуму, али Антракнози прилично. Рислинг зри доста доцкан, с тога га треба нарочито гајити на добрим положајима. *Рислинг даје најболе бело вино, које има изврсно лен „букет"* Како се материје, које му дају букет, находе нарочито у љуски, то треба измуљано грожђе оставити на комини неко време, (12—24 сата), на тек потом пресовати или оцедити. Нарочито се цени вино од рислинговог суваника.

И ако је опажено, да што год се иде јужније, у толико вино од Рислинга губи од свог карактеристичног букеа, онет сам на основу двогодишњег испитивања вино од Рислинга (у Букову), дошао до закључка, да је оно вино задржало јасно рислинтов букеа. *У Букову се исх три године на свако грозд вино од Рислинга и оно заслужује сваку пажњу, — много је боље но сви остала буковска вина.* На кад све ово узмемо у обзир, и још додамо, да *Рислинг добро рађа, то га треба код нас него је могуће више одомаћити.*

2. **Траминац.** Има Трамиона *белог* и *црвеног*. Црвени Траминац је ђењенија, њега сам и испитивао. Лишће му је мало, често шире него дуже, шаиасто, горња је страна лишћа затворено зелена мало мљана, доња пак сиво зелена и јако мљана. Грозд је мали, кратак а широк, јако разгранат. Зрно је мало, дугуласто, љуска врло чврста и дебела, сок лигав. *Садржај обично много шећера 20%* а често и до 26%, а *мало киселине.* Рађа осредње, даје истина мало шире, али је *вино од њега врло добро са пуно букеа. Букеа му је сталан и карактеристичан.*

Поред Рислинга Траминац је највише распрострањен на Рајни, сем тога има га у Аустрији, Француској, Тиролу идр.

После Рислинга *Траминац је најчешће грожђе за бело вино.* Траминац зри сразмерно доста рано. Траминац се одликује тиме, што готово никако не трули а и мало је подлежан Оидиуму.

При грађењу белог вина треба по мљаву ширу одмах оцедити, да не би вино добило прекомерну боју. Од Траминца се може градити и црно вино, само та тада треба са Зачинком помешати. *Траминац треба што је могуће више распространити.*

3. **Силванац.** Има та *зелено* и *црвено*, прво је распрострањенија. После Рислинга и Траминца, ово је најчешће грожђе на Рајни. Лишће му је округло, тупо зупчасто, готово голо. Грозд је мали, широк, разгранат, збијен. Зрна су округла му услед збијености мало нагњечена. Зелени Силванац зри рано, тражи јану земљу, доста је подлежан болестима. Рађа врло добро и подједнако, даје врло добро вино, са доста екстракта, али без нарочитог букеа.

4. **Бели ситниш.** (Несмелиер). Лишће му је велико, дубоко засечено, на доњој страни јако мљаво. Грозд је прилично велики, дугачак. Зрна су округла, средње величине, боје су жуте до златно жуте, са танком љуском. Имају арому сличну Рислингу.

Бели ситниш има обично много шећера и *даје врло добро и јако вино са нарочитим букеом*, али са мало екстракта.

5. **Мускателери** (Тамњанике) има их више сората, све се одликују са мање више карактеристичним укусом и мирисом. Грозд им је обично велики, зрна округла.

Мускателери успевају добро и на лошем земљишту, сем тога нису много ни према клими осетљиви, т.ј. успевају и рађају добро у влажним а и у сушним годинама.

Вино од Мускателера је врло добро, има неки нарочити карактеристичан букеи мирис. Па не само што вино од чистог Мускателера има пријатну арому, већ и кад се у вину налази и мања количина мускателера, вино добива тај карактеристичан букеа. С тога *Мускателере треба што је могуће више размножити* и то како за искључиву производњу, тако и за поправљање вина.

Једина је мана Мускателера, што врло подлежи Антракнози.

Мускателери су најзад и веома ђењено столно грожђе.

Најчешћенија од свих Мускателера је *Мускат Александринер.* Грозд му је јако гранат, прилично дугачак, зрна доста ситна, дугуласта, боје жуте, на сунчаној страни са кестењавим пегама. Љуска му је дебела. Укуса је пријатног са врло јаким мускателерским мирисом (на тамјан).

Мускат Александринер сазрева доста позно. Рађа врло добро. *Даје вино са изврсно пријатним пуним укусом и букеом.*

6. **Велтелинке.** Има их више врста: *црвена, зелена* и *рана.* Дају вина осредње квалитете, али како добро рађају и рано сазревају, могу се препоручити. Нарочито је за препоруку првена рана Велтелинка.

[1]) Ову сорту грожђа погрешно зову у Букову црвени Мускателер.

Досада смо се упознали са сортома грожђа, које дају бело вино а сад да пређемо на оне које дају *црно вино.*

1. Плави Мускателер. *Ово је најбоља сорта грожђа за црно вино.* Има лишће осредње, прилично рецкасто. Грозд је средње величине, дугачак, валькаст, ретко кад гранат, прилично збијен. Зрна су мала плаво црне боје, са прилично дебелом љуском. Укуса је врло пријатног са јасном мускателерском аромом. *Садржи обично много шећера,* до 28%. У Букову је ове године имао највише шећера око 25%. Зри доста рано. Рађа врло добро. Успева на најсувљим и топлим положајима. Задовољан је са сваком земљом. *Даје црно вино најболе квалитете, са летом бојом, мало киселине и изврсним укусом и буксом. Ову сорту грожђа требало би код нас од свију других сората највише распрострањити.*

2. Мерло. Лишће затворено зелене боје, шапасто, с доње стране вунасто. Грозд средње величине прилично дугачак, врло разгранат зрна округла, боје црне, љуска мека, садржи мало танина. Мана му је што трули. Рађа врло добро, даје добро вино. Оно је једна сорта бордоска.

3. Вердо. Нарочито је у Борде-у распрострањен. Грозд је прилично мали, разгранат, зрна округла мала коре плаво-црне љуска дебела, петељчице црвенкасте боје. Рађа врло добро, зри најпозније од свих бордоских сората. Даје врло добро вино.

4. Блауфренкиш. Такође бордоска сорта. Има лишће врло велико, ньоснато, прилично зуначто, с доње стране длакаво. Грозд је велики, пирамидалног облика. Зрна средње величине потпуно округла, боје црне, љуска танка, зри доста позно. Тражи топло и суво земљиште. Страда прилично од Антракнозе. Рађа врло добро. Даје јако и пуно вино ну нешто опоро. Како добре рађа, и даје за наше прилике добра вина требало би га код нас одомаћити, а исто тако и њему сличан *Португизиц,* који је ове године, можда случајно показао мање шећера.

5. Теролдего. Грозд средње величине пирамидалан, збијен, зрна средње величине боје црне. Љуска садржи доста боје. Не сазрева тако доцкан. Не трули. Садржи обично доста шећера. Даје врло јако пуно вино, са врло пријатном аромом. Нарочито је она сорта у Тиролу чувена. *Ова сорта заслужује да се код нас што је могуће више умножи.*

6. Логрен. Грозд средње величине, дугачак, зрна дугуљасто округла, средње величине, боје црне љуска садржи врло много боје, с тога се може врло добро употребити за вачинак, т.ј. да вину лепу боју. Зри позно. У добрим положајима *даје врло добро вино са карактеристичним укусом.*

М. Ј. Бајић.

ОДЛУКЕ IV. КОНГРЕСА ЗЕМЉОРАДНИЧКИХ ЗАДРУГА У СРБИЈИ

У броју Тежака за 1899. годину донели смо одлуке 1., 2. и 3. Конгреса Земљорадничких Задруга. Сад саопштавамо и Одлуке IV. Конгреса ових Задруга, како их наславимо у *Земљорадничкој Задрузи,* органу Главног Савеза Српских Земљорадничких Задруга, у свесци за децембар 1899. године.

I.

О расправи задругара *Војислава Ст. Шумарца,* секретара Ротинске Земљорадничке Задруге: *Земљорадничка Задруга с националног гледишта,* конгрес изјављује:

Да је поменутом расправом утврђен у уверењу о корисности расправљања тога питања и налази, да треба радити преко земљорадничких задруга на одржавању и чувању народних обичаја и свега онога што носи народне обележје.

II.

О расправи задругара *Глише Јовановића,* секретара Глибовачке Земљорадничке Задруге: конгрес налази:

Да је говорник ово питање лепо расправио, и мисли да треба радити преко учитеља у нашој отаџбини, а се главна мисао, коју је расправљач нетакао, а то је мисао о штедњи код деце, особито код ученика основних школа, и у деле приводи.

III.

Поводом расправе задругара *Срећета Дошића,* секретара Кладушничке Земљорадничке Задруге: *Неслоге селака вам села — у поље, — с погледом на земљорадничке задруге,* конгрес налази:

Да је нетакнуто питање врло важно и савремено, ну да би га требало, на основа прикупљених података, боље и свестраније проучити.

Осим тога конгрес је мишљења, да би ваљало скренути пажњу Влади Његовог Величанства Краља на бољу заштиту пољске имовине увођењем пољске полиције — питање које стоји у вези са горњом расправом.

IV.

Поводом друге расправе задругара *Срећета Дошића,* секретара Кладушничке Земљорадничке Задруге: *О најглавнијим узроцима слабога напретка у поменом земљорадничком задругама, као и шта би требало још радити, да да земљорадничке задруге боље напредују,* конгрес утврђује:

Да се оне сметње, које расправљач налази у унутрашњем поретку задруга, могу отклонити једино просвећивањем задругара' а особито приређивањем курсева за секретаре и остале послеснике задруга, као и увођењем задружних читаоница.

А за спољне сметње, које расправљач помиње, конгрес ставља у дужност управном одбору Главнога Савеза да се свесрдно стара о њиховом отклањању.

V.

Поводом расправе задругара *Вукашина Ј. Петровића,* потпредседника управнога одбора Главнога Савеза: *Подаци о бројном, имовном и умном стању нашега народа,* конгрес:

Изјављује захвалност расправљачу на драгоценим подацима о бројном, имовном и умном стању нашега народа, и препоручује је топло пажњи свих задругара.

VI.

О расправи задругара *Велка Поповића,* председника Кладовске Земљорадничке Задруге: *Стање добра и организација заједничкога рада у пољопривреди,* конгрес:

Изјављује захвалност расправљачу и упућује расправу управноме одбору Главнога Савеза да о њој размисли и одлучи.

VII.

О расправи задругара *Михаила И. Поповића,* члана управнога одбора Аланьске Земљорадничке Задруге: *О моралном утицају земљорадничких задруга,* конгрес:

Изјављује захвалност говорнику на искреном расправљању ове теме, а особито на изношењу лепих и поучних примера о благотворном утицају земљорадничких задруга у моралном погледу, и препоручује је топло свим задругарима.

VIII.

Осим тога конгрес је одлучио:

1. Да Земаљски Савез Земљорадничких Задруга узме стручно лице, које ће поучавати задругаре у руковању, складању и расклапању пољопривредних справа, и вршити оправке истих.

2. Усвојио је нова правила Главнога Савеза Земљорадничких Задрга.

3. Усвојио је нова Правила Земаљскога Савеза Земљорадничких Задруга (пређе: Главна Земљорадничка Задруга).

4. Решио је и да земљорадничке задруге снесе неки део трошкова Главнога Савеза, који се стара о њихову правилну пословању и напретку. За 1900. годину тај део износи по 50 пара од задругара годишње.

5. Изабрао је чланове за управни одбор Главнога и за управни одбор Земаљскога Савеза Земљорадничких Задруга: Г. Г. *Стевана Р. Поповића,* државнога саветника у пенсији, *Љубомира Клерића,* министра на расположењу, *Саву М. Лозановића,* мин. на расположењу, *Вукашина Ј. Петровића,* министра финансија, *Живана Живановића,* министра народне привреде, *Др. Ми-*

тавка М. Поповића, управника Прометне Банке, *Милића Радоваановића*, професора Велике Школе, *Тасу Банковића*, заступника управника Београдске Задруге, *Михаила М. Аврамовића*, управника Земаљскога Савеза Земљоделничких Задруга, *Стојадина Драгићевића*, свештеника, председника В. Поповачке Земљоделничке Задруге, *Атанасија Вучићевића*, свештеника, председника Грочанске Земљоделничке Задруге, *Милована П. Марковића*, свештеника председника Звечанске Земљоделничке Задруге, *Милана Љ. Поповића*, свештеника, председника Коларске Земљоделничке Задруге, *Војислава Ст. Шумарца*, учитеља, секрет. Гротинске Земљоделничке Задруге, и *Јосифа Бојановића*, пољопривредника председника Иверске Земљоделничке Задруге.

6. Изабрао је чланове за надзорни одбор Земаљскога Савеза Земљоделничких Задруга: Г. Г. *Јована Стојадиновића*, протуу, председника Неготинске Земљоделничке Задруге, *Јована Б. Павловића*, свештеника, председ. Кусадачке Земљоделничке Задруге, *Саву П. Марковића*, учитеља, председника Седларске Земљоделничке Задруге, *Милорада Ив. Протића*, свештеника, председника Каменичке Земљоделничке Задруге, *Гргурију Лукићевића*, учитеља, председника Трнавске Земљоделничке Задруге, *Милутина Сикића*, свештеника, председника Бадњевачке Земљоделничке Задруге, *Војислава Катића*, учитеља, секретара В. Дреновске Земљоделничке Задруге, *Павла М. Влајића*, пољопривредника, председника Жарковачке Земљоделничке Задруге и *Ђорђа Миловановића*, пољопривредника, председника Јелашничке Земљоделничке Задруге.

7. Изјавио је жељу, да се 5-ти конгрес држи у Шапцу.

ПРАКТИЧНИ РАДОВИ

УЧЕНИКА СРЕДЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У ХРУЋИЋУ

Имали смо прилике, да се на овоме месту упознамо са теоријском обуком ученика средње пољопривредне школе, но неће бити на одмет, да сада разгледамо и практичне радове њихове, који су са теоријским у одвећ тесној, непосредној вези.

I. година

1. *Пољопривредна пракса уопште.* — При обуци у пољопривредној пракси иде се на то, да се ученици постепно привикну тачном, исправном раду свију пољопривредних послова. У првоме реду упознају се са руковаоцем и предношћу разноврсног ручног пољопривредног алата и његовим утицајем на свекалике пољопривредне послове. Даље узевши уопште, праксом у првој години иде се на то, да се ученици обуче *техничком познању* и окретности у свима пољопривредним радовима.

Подела пољопривредне праксе извршена је у првој години на овај начин:

а). *Објављивању се у школи* — када то не допушта време на њиву — разни послови у практичном земљоделском раду, као о орању, преношавању, риголовању, дрљању, сејању, вршењу и свима врстама обрађивања земље.

б). *На орању ученици се вежбају:* У вршењу и млаћењу све врсте жита и плодова помоћу млаћења и разних машина; затим у пречишћавању пољопривредних производа, крљењу кукуруза ручно и помоћу машине; у чувању и дрљању хране у кошевима и амбарима, подрумима и трановима.

в). *У земљоделству уче се:* у спрашљању компоста и његовој употреби, у разноврсном орању (плитком, дубоком, заораваању и разораваању), у дрљању и поравнавању земљишта, у сејању жита, шећерне репе и кукуруза руком и машином, у сађењу кромпира; млевењу; у радовима око обрађивања репе.

г). *У пољу, оделеном за ученичку праксу*, одели се сваком ученику по један комад земље у величини $^1/_4$ ара где у времену одређеном за ученичку праксу — преношавају, сеју разноврсне усеве и раде све послове до жетве. О свему томе воде ученици у својим записницима опширну белешку.

д). *При екскурзијама ван места, у поља и луке* скреће се пажња ученицима на све важније послове, који се том приликом уоче, што они такође заводе у свој дневник. Нарочито се упоређују: на све пољопривредне радове тога доба, на презимљавање усева, њихов нораст итд. — У првом и другом течају по 4 часа недељно.

2. *Градинарска пракса.* — Ученици се вежбају у свима градинарским радовима, који се у разно доба године врше, било то у градини или у расадници. Нарочито се вежбају у сејању семена у воћњом расадницу свију воћних врста. Даље се вежбају: у пресађивању младица, копању рупа, подрезивању дрвећа, ђубрењу и нагнојавању, у правилном постављању воћних садница у редове, гајењу жиге ограде, скидању находиве и чишћењу од гусеница. — Недељно, према потреби, једновремено с пољопривредном праксом.

3. *Природописна пракса.* — а). *Из Минералогије.* Ученици се уче распознавати минерале и разне врсте земљишта; подела њихова према особинама њиховим. При излетима у околна места објашњавају се ученицима правилне геолошке и педолошке хрушћанске оклине. Осим тога ученици су основали минералне збирке свију врста.

б). *Из зоологије и ботанике.* Упознају се са микроскопом, његовим саставом и његовом употребом. Даље се уче да под микроскопом распознају све биљне органе, а на живим и осушеним биљкама опредељују се најважније болести њихове. Даље се демонстрирају предмети, које није могуће показати на биљкама. — Ученици узимају ученика и у свима практичним радовима у ботаничкој градини. — Приликом честих излазака у околину ученици пажљиво проучавају примерке и из биљног и из животињског света. Нарочито вредно прикупљају и проучавају инсекте штетне и корисне, разни коров и расматрају штету коју усевима и растињу у опште причињавају разне њихове болести. — Осим тога ученици и сами прикупљају у хербарију ливаде траве и састављају збирке разних штетних инсеката — 4 часа недељно.

4. *Метеоролошка пракса.* — У заводу се чине редовна посматрања количине пале кише; даље топломера, влаге и ваздушног притиска. — Сваки се ученик мора сместрано упознати са свима важнијим метеоролошким справама, како би био у стању да и сам састави прогнозу времена. Уз то води се тачна белешка о резултату чињених посматрања.

Царско-краљевски државни метеоролошки завод шаље школи дневне мапе времена ради тога, да их ученици науче читати и све из њих објашњавати.

Како су ученици правилно и разумно и у тај посао упућени, напешћено, као резултат ученичких посматрања, ради примера, само ова факта.

Према ученичком мерењу пало је године 1898 кише у Хрићуму у милиметрима:

у јануару	34·1 mm	у јулу	55·9 mm
„ фебруару	25·3 „	„ августу	75·7 „
„ марту	27·6 „	„ септембру	33·5 „
„ априлу	76·5 „	„ октобру	82·9 „
„ мају	117·6 „	„ новембру	19·9 „
„ јуну	63·4 „	„ децембру	43·8 „

Свега 656·2 m m

У ранијим годинама, према посматраньма вршеним од стране ученика, износила је у Хрићуму количина пале воде m m. год. 1896 : 673·7, 1897 : 773·0,

II. година

1. *Пољопривредна пракса.* а). У другој години спремају се ученици да оносују пољопривредне радове с погледом на доба године и погодбе, под којима поједине врсте пољопривредних производа најбоље напредују. Начела и становишта, која су у школи изношена и заступана, примењивана су сместрано у практици. Школни дневни надзор над стајама вазда воде по дојица од ученика, те свакодневно заводе у књигу: колико је кога дана намужено млека. Осим тога сваковме се ученику одели по један део заводске земље, на коме он ради и о својим посматрањима, која редовно врши од сејана на до жетве, подноси реферат: о развитку усева, важнијим појавама и примеђенним недостацима и болестима. С времена на време врше сами разноврсне ручне радове, о којима им се теоријски предаје у школи за све врсте пољопривредних послова. Објашњава им се усевни распоред опитног поља, као и начин сејања и поступање у чувању добивених усева.

б). У пракси пољопривредних усева и биљних производа Хоћите, вежбају се ученици у распознавању појединих биљних

врста и у познавању и разликовању корова и његова семена, и семена добрих и лоших ливадских биљака. Ради тога ученици праве збирку семена разног културног растиња и збирку семена разна корова, па и сами чине опите у погледу чистоте семена и његове клијавости. Осим тога вежбају се ученици у оцењивању земљишта и које је земљиште за коју врсту усева најподесније.

в). На школском имању ученици узимају учешћа у свима радовима: сеју усеве, гаје их и воде белешку о свима важнијим појавама.

г). Исто тако ученици воде белешку и о практичним предавањима, о свима радовима на школском имању, о излаженим ван места ради екскурзије.

д). О честим излаженима на велика и уређена пољопривредна добра у Хрушиму и околини, који се чине по могућству сваких 14 дана, ученицима се све потанко објашњава, на сваку околност скреће им се пажња, те све то и у свој дневник заводе.

ђ). На хмељишту демонстрирају се сви радови око гајења хмеља.

е). *При пракси у гајењу стоке* оцењују ученици у стајама домаћим, као и при излаженима у стајама других домаћина; спољне знакове домаће стоке, нарочито особине добрих крава музара, грла за гојење и бучу. О дневним оброцима намужена млека воде ученици белешку и упознају се потанко са свима околностима, које су од утицаја на мужу и млечни принос. — Такође се ученици упознају са устројством стаја и са свима радовима у њима, одређују тежину уравњених грла од ока, вагом и мереном пантљиком и заводе у свој бележник количину дневне хране у оброцима, која се даје дотичним грлима.

ж). Ученици редно походе и стална тржишта.

з). На пчеларницама при хрушимских пчелара, као и на заводском пчеларнику, демонстрирају се свеколики пчеларски радови. — Недељно у I течају 2 часа, у II течају 4 часа

2. *Градинарска пракса.* Наставља се у вежбању опленењивања воћа у расаднику а затим у затвореном простору, као и у орезивању, гајењу и неговању воћа свију врста. Увијају се и спремају воћне саднице за пошиљку и припрема се хладно кљало. — Недељно према потреби једновремено с пољопривредном праксом.

3. *Пракса у познавању пољопривредних справа и алата.* Ученици чешће посећују познате фабрике за израду пољопривредних справа у Хрушиму и у Пардубицу и међународно пољопривредно тржиште у Прагу. Том приликом упознају се са конструкцијом пољопривредних справа и појединих им делова. У пољу вежбају се ученици да рукују тим справама. Даље уче се да сваку справу знају наштрати како у целини, тако и појединe јој делове. — Недељно 2 часа.

4. *Анатомска пракса.* Демонстрирају се микроскопски препарати и поједини органи сточјег тела. Осим тога ученици су присутни и сваком другој прилици, где се могу поучити анатомија појединих грла домаће стоке. Недељно 1 час.

5. *Шумарска пракса.* Чине се чести излази у околне шуме и гајеве, где се ученици упознају са сејањем семена и пресађивањем младиша и где разгледају разне културе. Даље чине се опити у клијавости семена разних шумских дрвета, опредељују се врсте и род дрвета оборених и необорених. Осим тога сваке године чини се већи излет на уређена шумска газдинства околних великопоседника, нарочито великопоседа храстецког. — У II години 1—2 пут месечно.

III. година

1. *Пољопривредна пракса.* Ученици се вежбају у распореду послова и раде заједнички на општем плану, који саставља дотични наставник. Дотле је свака радио самостално само на једноме делу школског имања, а сада већ свака добија за задаћу израду организационог плана свога домаћег пољопривредног добра и то на основу природних прилика и околности. — Зими се опет ученици поучавају: у продаји и куповини школске робе, у тржишном реду берзанском, у осигуравању против пожара и града; затим се упознају са дужностима канцеларијског чиновника и књиговође, са ревизијом рачуна, са пољопривредном контролом и индустријским заводима итд. Свакодневно по двојица од ученика врше хитне послове у управи пољоприв. добра. — Недељно по 2 часа.

2. *Градинарска пракса.* Ученици узимају учешћа у самосталном пресађивању воћних садница и свима пословима те врсте. — Даље се вежбају у размножавању винове лозе, орезивању и свима другим пословима те врсте. — Раде све послове око гајења зелени. Ради тога одели се сваком ученику по један део земље на школском имању за производњу разне зелени, коју сам окопава, плеви и залива. Ради познавања бољих врста воћа вежбају се ученици упознавањем на Арнолдову збирку вештачки израђеног воћа. — Недељно по 1 час.

3. *Технолошка пракса.* Честим излаженима у индустријске заводе, — нарочито у фабрике шећера, шкроба, сирћета и шпиритуса, млекара, пивара и цигљана, млинова и завода за сушење воћа — објашњава се и научава хемијска технологија. — У хемиском лабораторију врше се све потребне анализе. Нарочито се опредељује вредност: кромпиру, шећерној репи, јечму, млеку, вештачком ђубрету итд. — Недељно по 2 часа.

4. *Пракса марвеносткарска.* — Према потреби воде се ученици на градску кланицу, где се демонстрирају разне болести. Исто тако ученици присуствују тежим порођајима и операцијама, које врши оружни марвени декар. Вежбају се у поткивању коња и походе коњска тржишта. — Преко недеље по један час наизменце са шумском праксом.

5. *Пракса земљочка (геодетска).* Премеравају се површине ланцем и осталим справама, мерење висине деидрометром, нивелисање. — Све то преноси се још и на хартију при изради уређених ситуационих планова. — У II течају 2 часа недељно.

6. *Пракса књиговодства.* Ученицима се објашњава како се оснивају књиге потребне за рачуноводство, како се у њих заводи, како се закључују и контролишу. За тај циљ изведе се потпун пример годишњег воћења књига на пољопривред. добру средње величине по начину простог књиговодства. — У III години један час недељно.

Помоћна учбена средства

1. *Излаженя.* Мимо кратке изласке у поља и луке, као и изласке природоисп. са ученицима I године у околину хрушимску; даље осим многобројних излазака у индустријске заводе (у шећерну фабрику, фабрику шпиритуса, слада и пивара, као и у градску кланицу); затим поједа излазака на уређена пољопривредна добра и радионице пољопривредних справа и алата. — пршене су ове екскурзије:

а). *Технолошке* (са ученицима III. године):
19 октобра у фабрику шећера у Слатинаме.
7 новембра у фабрику шећера у Пардубицу,
14 новембра у фабрику шећера у Росице, код Пардубица.
21 новембра у фабрику шкроба у Сеземици.
26 новембра у фабрику шкроба у Тиништу и у Требеховици.
7 марта у индустријске заводе у Пардубицу, нарочито у фабрику шећера г. Вертхајма.
16 марта на циглану у Хрушиму.
5 априла у пивару у Медлешицу.
6 јуна у фабрику цигуре г. Франка у Пардубицу.
7 јуна у фабрику шпиритуса у Хробицу.
12 јуна у фабрику шпиритуса у Жиђовици.

б). *Пољопривредне екскурзије* (са ученицима II. и III. год.)
27 септембра у Праг ради прегледа изложбе јечма и градинарских производа.
7 и 8 октобра у Мјељник. Прегледана је винарска и воћарска школа, винарски завод г. Викторина и великопосед J. J. кнеза Ђурђа од Лопковица.
10 новембра у Драшковицу ради прегледа изведене мелиорације и орања парном машином.
22 новембра у Пардубице, где је прегледано узорно гајење свиња јоркширске расе и гајење говеди.
26 и 27 марта у околину Литовла на Морави. Ученици су походили земљорадничку пивару у Литови, земљорадничке млекарнице у Хунчовици и Приказу; осим тога прегледано је више угледних имања у тој околини.
5 априла ученици су походили великопосед у Медлешицу ради сејања.
12 априла пошли су на имање J. J. кнеза у Слатинаним.
15 априла на угледно добро у Стрибриху.

15 маја у Праг на међународно тржиште и пољопривредну изложбу. Осим тога ученици су разгледали величанствени млекарски завод на Смихову г. Кирхера.

19 маја ради прегледа радова решне културе у Медлешици.

3 јуна опет на исто место, а у истом циљу.

13 јуна у Вејвановицу ради прегледа имања кнеза Ф. Кинског.

14 јуна ради прегледа регулације реке Лоучне и мелиорачних радова у Дашицу.

18 јуна у фабрику вештачког ђубрета у Лукавцу.

18 јуна у Тршиц код Олмица ради прегледа тамошњих хмељарских завода. Осим тога прегледана је и изложба стоке у Приказу.

26 јуна на имању Ј. Ј. кнеза у Зајечнцу.

28 јуна у ергелу г. Вагнера у Чаславу. Осим тога су ученици походили и Кутну Хору, где су разгледали фабрику дуванa и величанствени храм у Седлици.

8 јуна у Драшковци и Пардубице ради прегледа семенарнице г Бедриха Кабрела.

2. *Расправе, читаонице, певање и музика.* Сваких 14 дана ученици су, у управникову присуству, вршили разне расправе. За сваку је изабрат по један тема, о коме је вођена дебата: даље подношени су извештаји о чињеним екскурзијама и по канто рецитиране су и по неке прикладне песме.

У таким приликама председава један од ученика, кога другови изаберу. Они у исто време бирају потпредседника и повереника.

Циљ је таким састанцима и расправама да ученици привикну да о изабраном предмету јасно и у вези могу исказати јавно своје мишљење, да у дебати узимају учешћа и да се мирно и угледно понашају у таким приликама.

Годишње се изабере по дваестак разних пољопривредних питања, која ученици на поменути начин међусобно претресају.

У читаоници било је изложено 16 разних листова и часописа стручних и забавних.

Часови певања држани су 2 пут недељно. Наставник је био градски капелник, који је имао и свога помоћника. Те часове походило је 48 ученика, који су се тако у певању спремали, да су се с успехом и јавно могли приказати. Музички збор имао је 16 часова. Наставници су били исти, који и за певање.

30 ученика придружили су се, ради *гимнастике*, хрушинском „Соколу“.

У помоћна учебна школска средства могу се упрегити још и ова:

А. Учбена средства уложена у 7 кабинета и лабораторије.

Б. Књижница.

В. Газдоваље на школском имању.

Г. Разне градње.

А. *Кабинети*

1. *Кабинет пољопривредни.* У томе је кабинету смештена збирка модела свију машина, које се употребљавају у пољопривреди као: плугова, дрљача, сечкалица, свију врста ваљака, плевача, грабаља, машина сечкалица, машина за млачење, пречишћавање, за припрему ниђа, за прекрупу, тријера, машине Вајцирлове за пречишћавање семена од детелине; Махова справа за везивање, узорци разноврсних других справа, нарочито оних за дренирање земљишта. Даље ту су модели справа и алата лаварског, модел за наводњавање лука и модели разних конструкција за прерду хмеља. У прошлој школској години набављен је и модел прашке машине за прљење и све врсте сечкалица и друге.

Од помоћних средстава за гајење стоке наводимо: збирку модела говеди свију раса, модела свију раса коња, оваца и свиња, даље збирку хране итд. — Од помоћних средстава за марвено лекарство наводимо: збирку разних врста потковица, разних справа и алата. — За пчеларство: збирка кошница, препарата, производа и алата пчеларског, збирка воска итд.

Свега садржи пољопривредни кабинет по инвентару: 157 комада разних машинских модела у цени 1734·30 фор., 64 ком. модела за гајење и неговање стоке у вредности 179·60 фор., 111 ком. помоћних средстава за марвено лекарство у вредности 63·30 фор., и 97 ком. пчеларских препарата у вредности 77·95 фор., — Свега, дакле, има предмета 429 у вредности 2055·15 форината.

2. *Кабинет градинарски и шумарски.* У овоме кабинету находи се помологија збирка Арнолдова, збирка градинарског алата, алата за корисну употребу воћа, модели разних врста сушница, нарочито згодна сушница фирме А. Хмелик у Новој Бицови, пресa за производење вина од воћа, збирка дрвета и атлас свију шумских дрвета. Најновије слике Лаухове помологије и т. д. Свега предмета има у ономе кабинету на 282 комада у вредности око 395·40 форината.

3. *Кабинет за зоологију, ботанику и минералогију.* У томе су кабинету:

А. Збирке зоологије: Збирке костура — нарочито костур човека, свиње, овце и пса — велики модел краве, анатомски модели појединих делова људског тела, збирка изпуњених сисавца и птица, збирка буба — нарочито велика збирка штетних инсеката; — збирка риба, прва и рептилија. Збирка микроскопских препарата: Сарторијева машина за извођење живине, којом је руковалаи кабинета проф. Хеслер чинио опште и нилад подгајио пештачком кокошом. Познати афрички путник Др. Емил Холуб, многобројним даровима своји знатно је прошириоову збирку. — Инвентар показује 626 ком. у вредности 1418·65 фор.

В. *Збирка минералошка* садржава многобројне минерале и збирка палеонтолошку, нарочито из срезова хрушинског и пардубичког; цела збирка броји 366 ком. у вредности 122.41 фор. Осим тога завод је купио у прошлој години од прашке фирме Фрич збирку минерала и окаменотина од 265 ком. за 103 фор.

Г. *Збирка ботанична:* Збирка модела цвећа појединих врста биљних; Хофманов атлас ботанички, атлас корова, велики, нов хербаријум; збирка семена од корова и др. Збирка броји 274 ком. у вредности 449·50 фор.

У кабинету природописном има свега 1310 предмета у вредности 12.04·26 фор.

4. *Лабораторија.* У кабинету хемијском находи се велика збирка разних хемијских једињења, збирка справа за експериментисање, збирка за мерење густине, аналитичне ваге, справе за хемијску анализу, справе за клијање семена, разне справе за плевељење; збирка свију врста земљишта; велика врста дијаграма из пољопривредне хемије.

Лабораторија је најмодерније уређена, тако да одговара свима потребама за радове професора и за аналитична испитивања 24 ученика, од којих сваки има за хемијска испитивања сам потребни прибор. Прошле године лабораторија је још проширена са једним одељењем у коме има 12 столова за радове ученика тако да сада 36 ученика могу ту радити. За тај циљ добијао је завод за последње 4 године просечно годишње по 400 фор., У све одаје лабораторије спроведено је гасно осветљење и водовод. За заједничку потребу свију ученика намештене су у лабораторија: четири ваге аналитичне, сушнице, дигесторијум, разне справе за одмеравање при анализи итд.

Поред лабораторије за ученике находи се кабинет за радове професора хемије за извођење свију радова квалитативних и квантитативних.

Тај кабинет с ученичком лабораторијом броји свега 1495 ком. у вредности 1138·65 фор. не рачунајући ту разне хемикалије.

5. *Кабинет хемијски и технолошки.* У овоме су кабинету збирке за опште технолошке и пољопривредне хемије, од којих нарочито наводимо: збирка справа и машина за испитивање млека; велика збирка млекарских справа уопште, нарочито: центрифугална ручна машина „Викторија“, центрифугална машина „Колибри“, справе за прераду масла и сира, Соклетова машина за стерилизовање млека, дра. Гербера Ацетибутиромеетар итд. Даље, ту се находе разни дестилациони апарати; збирка која представља поступно развитак рада у шећерној фабрици, фабрици шпирауса и шкроба; збирка зејтина и средстава за подмазивање; опити са сировинама, које употребљавају у пољопривредној индустрији; мерила за одређивање шкроба у кромпиру; 2 полариметра; фарината; модел машине за израду сирћета, збирка вештачког ђубрета. Вагнерове дијаграме, таблица Др. Франка за физиологију растиња и др. Најновија збирка сирарских справа. У технолошком кабинету находи се свега 244 модела и препарата у вредности 1010·64 фор.

6. *Кабинет физички.* У томе су кабинету разне справе за механику, топлоту, електрицитет, и метеорологију. Нарочито вреди помена: парна машина са $^1/_4$ коњске снаге, сан прибор за електрицитет; микроскоп, телуријум, модели, пумпе, штрцаљке, најважније справе метеоролошке итд. — Цена свеколиких предмета кабинета износи 2191.31 фор. и броји 219 комада.

7. *Кабинет механички и грађевински.* У томе су кабинету средства за цртање, мерење и грађевинарство, од којих нарочито помињемо: све врсте справа за мерење, крокирање и нивелисање, дендромере, угломере, геометриска тела, збирка градива и материјала за подизање грађевина, збирка асфалтова, својвиће дрвене и сва помоћна средства за цртање планова грађевинских и ситуационих. — У томе је кабинету смештено свега 155 предмета у вредности 712·84 фор.

8. *Кабинет семенски* садржи велику збирку семена свију врста пољопривредних производа у теглицама; збирку семена корова; даље велику збирку класја разних жита: велику збирку трава, збирку семена шумских дрвета у стакленом ормару; збирку прба; збирку израђена лана; моделе врста шећерне репе, моделе врста сточне репе — Цена овде наведених предмета представља по амортизацији 183·95 фор. а збирка износа 797 ком.

9. *У пароочитој згради* смештено је мноштво разноврсних пољопривредних справа. Поред осталог ручног алата наводимо — разне врсте плугова, ваљака, машина за пљевљење и окопавање, сечкалице, машине за кљушење и пречишћавање хране итд. Све те справе употребљавају ученици при практичном вежбању, а осим тога њима се служе и при обрађивању школског добра. Сваки ученик има за рад сам потребни ручни прибор, који му се преда у почетку школске године, а који је дужан вратити у исправном стању свршетком школске године. Вредност је тих справа, не узимајући у рачун справе ручне, 826·30 фор. а број 68 ком.

10. *Пчеларник* је подигнут на месту одређеном за ученичка вежбања. Ту је смештена збирка разних врста кошница и пчеларских справа.

11. *Слике и дијаграми.* Најзад завод има велику количину мапа, атланта, дијаграма, богатих слика на технологије, гајења стоке, статистике, градинарства итд. У најновије доба купљена су особито добри технолошки дијаграми проф. др. Шванхофера. То одељење броји 798 ком. у вредности 900·70 фор.

Б. *Књижница*

Књижница има свега 3.087 свезака у вредности 5228·92 фор. Ту су заступљена најважнија дела чешких писаца не само пољопривредних, него и уопште. Има мноштво часописа стручних, домаћих и страних.

Вредност је свију пољоњих учбених средстава у кабинетима и књижници на 16.582·69 фор. не рачунајући ту ручне пољопри. справе, семена, хемикаије и наместај.

(наставиће се)

ГЛАСНИК

Распис о набавци средстава против Пламењаче на виновој лози (Перонеспора). — Да би општинске власти могле правилно да одговоре својим дужностима, које су им прописане чл. 3 и *Правилнику о суздбјану Пламењаче на виновој лози*, Господин Министар Народне Привреде расписом позвао је сва окружна начелства, да она падају наредбу, да општинске власт оних општина где има винограда ваљде ово:

1, да у буџет свој безусловно стане потребну суму за набавку плавог камена и прекалца према површини која је под виноградима, још здрвини или обновљеним, на америчкој подлози;

2, да се за потребну количину *плавог камена* и потребног броја *прекалца* обрате Срп. Пољопривредном Друштву и порубљину ваљде наздаље до *20 јануара ове године.*

Саопштавајући ово и ми од наше стране позивамо општинске власти, да неодложно ваљде што се овим расписом тражи. Данас је већ сваки уверен, да се употребом смеше плавог камена и креча сасвим поуздано виногради спашавају од *Пламењаче.* Према томе сваки ималац винограда, у интересу своме, треба да сматра *нужним* бордовском чорбом, дванут па и трипут преко лета, као неодложни посао у винограду, исто тако као што су остали послови од којих зависи успешаво лозе и доношење рода. Нека, дакле, сваки прајани одмах потребу плавог камена за површину коју има под виноградом, како би и општински суд могао, према пријавама свих ималаца винограда, израчунати, колико треба да има у приправности плавог камена и прекалца. Од тога много зависи да се прекаљи *на време* изврше, а од овога опет зависи успех прекаља.

Нов члан добротвор Срп. Пољопривредног Друштва. — Срез Зајечарски у округу Пожаревачком изволео се уписати за члана добротвора Српског Пољопривредног Друштва са улогом од 500 динара. Новац је Друштвена благајна примила.

Нека је од наше стране велика хвала поменутом Срезу, који на овај начин даје могућности Српском Пољопривредном Друштву да лакше свој циљ постизава.

Нов члан утемељач Срп. Пољопривредног Друштва. — Срез Пиротски у округу Ужичком изволео се уписати за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва. Улог утемељачки у 100 динара положио је друштвено, благајни.

Нека је од наше стране хвала именованом Срезу, који на овај начин даје могућности Друштву да лакше свој циљ постигне.

Са међународног конгреса пуцања у облаке у Казали. — Ми смо у *Тежаку* пр. године саопштили неколико тачака из извештаја о овоме веома интересном конгресу. Осем оних, има још неколико важнијих одлука, које су на конгресу донесене, с којима желимо упознати наше читаоце.

Тако, по питању *о одстојању станица за пуцање*, као и *о времену над треба да отпочне пуцање и да се завршаи*, донета је ована одлука:

1, Станице за пуцање треба да буду једна од друге удаљене најмање 1000 м. и да се наместе у два правца; а према оној страни, од куда већином долазе олује.

2, У свакој групи станица треба да буде једна најстарија станица, која ће да руководи пуцање, т.ј. која ће да отпочиње пуцање, да даје бранну пуцања и да га завршује, и по којој се имају све остале станице равнати.

3, Пуцање треба да отпочиње, чим се облаци почну наваљивати, но на сваки начин пре но што дођу у зениту места.

4, Пуцање треба да се одржава најмање по 2 до 3 пуцња у минуту.

5, Пуцање треба да траје све док не ослаби олуја, јер тада опасност за место већ прелази. Није саветно прекидати пуцање доцле год пада киша, која је са олујом; јер се из искуства зна да се олује са градом могу образовати одмах једна за другом.

У погледу *основања друштва* — конспирација — *за пуцање у облаке* донета је одлука, да је жеља конгреса: да у свакој општини образовањи пољопривредници и остала лица, која имају утицаја на народ, шире мисао о образовању оваких друштва, као и да се ваше оближњих друштва здружују у *синдикате*, те да заједнички раде на одбрани од града и бележењу осматрања.

По питању *о опасности од пуцања* и *несретним случајевима*, који се том приликом могу десити, конгрес је изјавио жељу, да власти у погледу тога не чине никакве сметње. Пре свега опасност и несретни случајеви искључени су, ако се само вешто и присебно рукује, те с тога мере, које би власт имала предузимати, могу сасвим отпасти. Ради тога донесена је одлука:

1, Да се за послугу на станицама узимају само старији, присебни и умешни људи;

2, Да се узимају само апарати који су солидно направљени и опробани, као и од најбољега материјала;

3, Да се колибе поделе на два дела, тако да одељак за барут буде одвојен од апарата за пуцање;

4, Да се људи који се употребљавају на станицама за пуцање обезбеде од несретних случајева.

Изјављено је уједно, да је опасност вероватнија код апарата који се зале кавсалма, као и код оних који се пуне одзади. Зато су у првом реду препоручене прагнуће с пуцањем спреда и које се упаљују фитиљима.

Најзад се конгрес занимао и *трошковима око пушаћа у облаке*. Износеси су подаци, да ови трошкови износе укупно 1·70 лира (динара) или 0·77 форината од хектара годишње. Други један изнео је рачун, да трошкови ови, заједно са амортизацијом уложеног капитала, износе годишње око 2·40 фор. а, в. (око 5·50 дин.) по хектару.

Поручен плавн камен. — Срп. Пољопривредно Друштво закључило је повољну погодбу за набавку *плавог камена* за сву годину, тако да ће овога моћи имати и по умерену цену а и у времену кад треба да се разашиље. Но да би Друштво могло све своје поручноце раније да снабде овим материјалом, те да се спакоме паће у припрамности кад затреба, поручиоци ваља *што пре* да јаве Друштву, колико им плава камена треба и да означе тачну адресу за пошиљање. Плави камен као и досада шиљаће се само *на доплату*, или кад се новац унаред пошаље. Укоро ће се моћи објавити и овогодишња цена плавом камену.

Упутство надзорницима народних школа. — У *Српским Новинама* (бр. 4 ове год.) изашло је упутство Господина Министра Просвете и Црквених Послова за надзорнике народних школа. У истоме се потанко прописују дужности школских надзорника, које се односе на преглед школа, одношаје надзорника према учитељима, дужности у окружном и месном школском одбору, држање курсева и др. Да на ово „упутство" сратимо пажњу и ми разлог је, што смо тражили, да ли се и њиме прописује у дужност надзорника у погледу на извршење одредаба о пољопривредним поукама у народној школи и школској градини. У најлепшој жељи да видимо да упутство оно што детаљније обухвати прошасе који се тичу и ових предмета у основној школи, ми од тога ништа не наћосмо. Ено шта се само спомиње:

У чл. 16 под л. „има ли школа какво *имање* своје или фонд и у каквом је стању".

У чл. 97 „*О школским градинама*, школским радницима за Ручни Рад, о продужним школама, о заслузи награда по чл. 61 као и о приватним школама и под надзорницу подносе посебно извештаје.

У чл. 128 „Слично овим курсевима могу се приређивати и други курсеви, нарочито *пољопривредни* и за какво нарочито стручно усавршавање учитељско."

Као што се види, у „упутству" су остале опет велике празнине о предметима, који су за основну школу новина. Док тако пољопривредним поукама и школским градинама споро никаква пажња није свраћена, дотле се предмету *Ручни Рад* и школским *радионицама* и сувише пажња обратила. Тако о њима говоре чл. 16 (т. а.), 94, 97, 102, 110, 123. Без обзира на остале погледе, основа Ручном је Раду *занатска*. Па да ли он збиља, полазећи са те основице, заслужује *приоритет* према пољопривредним поукама и школској градини, и да се за увођење Ручног Рада толико ангажују и надзорници и учитељи и школски одбори, а за пољопривредне поуке и школске градине да се оде нијкоме ништа у дужност не ставља....

Пут шампањера. — У једном француском месту изнесен је рачун о потрошњи познатог пенушавог вина, названог „шампањер", у појединим земљама. По овоме, из Француске је предпрошле — 1898 — године продато за стране земље 19,682.000 литара шампањера и за то је добила 91,327.552 динара. Први је потрошач шампањера Енглеска, са 10,559.300 литара; после ће долази Немачка, са 1,859.200 литара, Русија са 498.500, Аустрија са 152.300 и Италија са 129.700 лит. Русија је дакле мањи потрошач; али зато је Руско царство, поред Енглеске и Сједињених америчких држава земља, где се сразмерно најскупље шампањер продаје. Цени се, да је просечна предност једне боце шампањера у Русији, Енглеској и Сједињеним Државама 5 динара, док је она у осталим извозним земљама 4 дин.

Угледни учитељи народних школа. — Ми смо у *Теежову* прошле године саопштили, који су учитељи народних школа награђени *новчаном наградом* од Г. Министра Народне Привреде, које су одређене за минулу школску 1898—9 годину.

Од интереса је знати, чиме су се ови учитељи одликовали. Зато ћемо навести податке о учитељима, који су добили две *прве награде*, по 300 динара у сребру. —

1. **Драгољуб Тодоровић**, учитељ у **Грбавцу**, (срез сврљишки округ нишки). — Свршио је учитељску школу у Београду. Учио је пољопривредни курс у Виноделско-воћарској школи 1897 године. Обилат радом како у школској башти, коју је засновао пре 2 године, тако и у месту и околини. Башта је поред школе и има површине 20 ара. Земљиште и положај не баш најудеснији, али је подела баште и уређење на рационалној основи. Већи је део плана за уређење баште проведен и с добрим успехом. Засада су најбоље заступљене гране: виноградарство, воћарство и пчеларство. У башти је *матичњак од америчке лозе* у добром набору и најбољем стању; исто тако и *приорнице*, у коме има упоредних зрелих каламова и резница по начину приорена у полубанковe. *Семенске воћке* је такође у добром стању, а *расадник* је попуњено с окалемљеним воћницама, које су бујности пораста. За *градинарске усеве* нису добре погодбе, јер је оскудица у води за заливање; али иак у башти је заступљен приличан број ових усева. *Огледно поље* за пољске усеве обилује довољним бројем ових усева, познатих у околини, а и непознатих. Сејане су и *медоносне биљке*. *Пчеларник* има 16 јерболака и 2 вршкаре; налази се у најбољем стању. Што је веома значајно, учитељ има особену кошницу за гајење матица, а то се ретко ваља и у покојим већим пчеларницима. У башти је, даље, укусно *одељење за цвеће* и каламљене руже, поред неколико ровеленца које су по средини главног пута. Најзад, има и *медоносне семенске* и неколико представника *лековитог и отровног биља*. Накратко: башта она, поред правилног утиска, који чини на посматраоца, приближила се јако да одговара свима захтевима привредним и педагошким. У дворишту школском су засађене неколико *окалемљених воћака* и ове *окренене*. Гајио је и *сваленe бубе*.

У школској је башти радио учитељ са својим ученицима, а и ђацима *продужне школе*, коју је имао. Продужна школа је трајала од 1 јануара па до 9 марта. Посећивали су је и неписмени људи, а поука је давана поглавито из пољске привреде и то: воћарства, виноградарства и пчеларства.

Изван школске баште и школе учитељ је био такође веома обилат радом. Он је са ученицима ишао те у месту и околини, *окалемио преко 1500 дивљака*. Набављао је калам грањчица из Топчидера и Букова, а размножавао је поглавито домаће сорте, којих има и у селу у добром набору. Посредовао је у *набавци гходених шлугова*, који су у селу били непознати, петрењача и осталих препоручљивих пољопривредних справа и алата. Сад у селу има преко 20 плугова боље конструкције, а спремљен је, настојавањем учитеља, и *мајстор* који оправља плугове, па и нове израђује. Успео је код сељака да *земљу уграде*, а прскало им је и *виноградске пруговиу перомоторе*. Сад риголи земљу за подизање угледног *новог виногрда* америчком лозом. Накратко: Учитељ је и изван школе био необично усталашан, имао је сталног утицаја на запођење усавршица у пољопривредном раду, о чему постоје потпуни докази. Ради тога је код мештана веома поштован.

Ваља споменути још, да учитељ врши метеоролошка опажања на станици III. реда. На пољској привреди ради као активан од 1892. године, био је један од оснивалаца Медијешке Подружине Срп. Пољопривредног Друштва и радио је на оснивању и подизању расадника и виограда исте Подружине.

2. **Светолик Јовановић**, учитељ у **Сенјима** (срез лепеничког округа крагујевачког). — Свршио је учитељску школу у Београду. Учио је 1897 године пољопривредни курс у Ратарској школи. Школска је башта уза школу. Основана је пре 2 године и потпуно по плану „угледне школске баште" Ратарске школе. Има површине 10 ара. Путеви су посути, а окрајци парцела оперважени бусењем. У одељењу за воћарство има: *семенске* са лепо пониклим младицама, и *расадник* од шумских дивљачица, од којих су неке окалемљене с добрим успехом. Около баште по работнама расађене су високе каламљене воћке, а између ових су збунасте као: малине, рибизле итд. У одељењу *за лозу* има: *матичњак* од америчких лоза за подлогу, у бујном порасту, и *приорнице*, од резница каламова, такође у добром стању. У *Огледном пољу* од пољских усева обилато су заступљени сви представници пољских усева и пашњих биљака. *Градинарски усеви* су такође у обилатом и одабраном избору а *уз то је и подела леје медоносне биљке, лековите и отровне биљке*, имају својих важнијих представника. Има *пчеларник* са 3 јерболке, врло напредне код којих је пренесо вештачко ројење. Учитељ се побринуо и за одабрани избор *пчела* у засебним укусним лејцама и у овешој рондели на средини баште, ово које су и лепа збуновни окалемљених ружа. Најзад, у школској је башти и мало

шумско семениште, и у њему нарочито одваја, врбљак од *врба за плетарство*. Учитељ је гајио и *свилене бубе*. Накратко: тако систематски и складно уређење школске баште, на да је још и у таком бујном порасту и у брижљивој нези, није било ни у једног учитеља, који су у прошлој години препоручени за награду. Башта потпуно одговара привредним и педагошким захтевима.

Поред овако систематског рада у школској башти, учитељ је врло ревносан и на пословима изван баште. Тако, он је растурао семе од сточне репе, семе од поврћа и кошнице, које набавља од Српског Пчеларског Друштва. Упућивао је народ у подизању винограда америчком лозом; раздавао је калам граничице од воћњака своје школске баште. Најзад учитељ је установио и *Земљорадничку Задругу*, којој је он председник и главни чинилац.

Свршио је прошле године курс *„ручног рада“*; и по моделима, које је сам израдио, обећава да буде и овим радом користан за школу а посредно и околину.

Учитељ је у 1898 год. одликован од Г. Министра Народне Привреде *Похвалницом*....

Нека би ова два узор учитеља била довољан подстрек да се и други на њих угледају. А поред новчаних награда, које им предстоје, захвалност подмлатка им и народа неће им изостати: а *ова* је заиста и — највећа награда.

— — Ђ.

КЊИЖЕВНОСТ

Извештај о раду Министарства Народне Привреде по струци пољопривредној у 1898. години. — Изашао је као издање Министарства Народне Привреде, са овом садржином:

Предгуп, (у коме је изложен задатак одељења за земљорадњу и сточарство, особље Одељења за 1898. годину; закони, који су те године обнародовани, и надлештва и установе, које су у 1898. стајале у подручју истог Одељења) . . . . . стр. 1

Управа дужности среске:

Земљиште. — Зграде. — Приплодно стадо коња. — Говеда, овце и свиње. — Радна снага. — Сточна храна. — Приходи. — Расходи. — Новчана вредност заводске привреде . . . . . стр. 3

Управа топчидерске економије:

Ратарство. — Сточарство. — Воћарство. — Виноградарство. — Цвећарство. — Радна снага. — Приходи. — Расходи . . . . . стр. 25

Управа ратарске школе:

Питомци и настава. — Бројно стање питомаца. — Теоријска настава. — Збирка и учила. — Школске просторије. — Здравствено стање питомаца.

Школско имање. — Башта и воћни расадник.

Сточарство: Говеда. — Теглена стока. — Свиње. — Здравствено стање стоке. — Живинарство. — Пчеларство. — Свиларство.

Курсеви за учитеље основних школа . . . . . стр. 35

Управа школе за виноделе и воћарство . . . стр. 51

О школи:

Питомци настава. — Наставници и остало особље школско. — Зграде. — Књиге збирке и учила. — Здравље ученика. — Практична спрема ученика. —

Утицај школе на народ и његову привреду.

Ученике школе на изложбама.

Имање школско:

Извештај о економским радовима. — О пчеларству. — Свиларство — Живинарство. — Извештај о плетарским радовима.

Новчани приходи школе који се на крају године предају Министарству народне Привреде и Начелству окружном. — Метеоролошка станица. — Испитивање земаља . . . . . стр. 51

Извештај по грани виноградарства . . . . стр. 80

Послови вршени по закону о мерама против филоксерне заразе и Конвенцији о филоксери. — Лозни расадници и резултати њихова рада. — Остали послови по Закону о обнављању и унапређењу виноградарства. Додатак.

Извештај по грани воћарства . . . . . стр. 144

Воћни расадници. — Школске баште.

Извештај по грани свиларства . . . . . стр. 183

Рад по закону о опитним станицама . . . стр. 193

Извештај о раду полоп. хемијске и огледне станице . . . . . стр. 221

Извештају о раду Министарства Народне Привреде по пољопривредној струци за 1898. годину приложено је око 15. које табеларних прегледа које пацрта школских башта и лозних и воћних расадника.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXIV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 28. децембра 1899 год. у Београду

Били су: Чланови одбора г.г. Милутин Савић, Паја Т. Тодоровић, Александар М. Сенулић, Милан Јовановић, Илија Кремић и благајник г. Благоје Тодоровић.

Председавао члан одбора г. Милутин Савић, бележио секретар г. М. Јовановић.

238. Прочитане записнике XXII и XXIII седнице — Одбор усвоји.

239. Секретар моли да се одреди дан за Годишњи Збор за 1899 годину сходно чл. 44. друштвених Правила — Одбор одлучи да се *Годишњи Збор* за 1899. годину држи 30 јануара 1900 год. са дневним редом који је прописан чл. 45. друштвених Правила.

240. Секретар извештава да треба, као и досада, да се изабере Одбор, који ће да изради предлог буџета за 1900 год. — Одбор изабра г.г. Аћу Живановића, Илију Кремића одборнике и Благ. Д. Тодоровића благајника.

241. Секретар извештава, да је потребно да се одреде лица која ће прегледати понуде — оферте семенара а тако исто и поднесене мустре и о томе известе Одбор ради управљања за набавку потребног семена. — Одбор одреди г.г. Др. Марка Леко, Милана Јовановића чланове одбора и М. Јовановића секретара.

242. Секретар моли да се одреди, који ће отворити понуде — оферте за плаву камен — Одбор одреди г.г. Милутина Савића, Др. Марка Леко и Пају Тодоровића чланове одбора.

243. Уредник *Тежака* предлаже да се Друштво и за 1900 годину претплати на све стране новине и часописе које је држало и у овој 1899. год. — Одбор усвоји овај предлог.

244. По реферату уредника *Тежака* о наградама радова штампаних у бр. 49, 50, 51 и 52 *Тежака* — Одбор одреди награде по предлогу.

245. Уредник *Тежака*, као референт за књижевне послове, реферише да је „Садржина Тежака за 25 година“ штампана. Сређена је азбучним редом и по писцима и по стружама и изнела је $16^1/_2$ штампаних табака — Одбор прими к знању извајљујући своју захвалност уреднику г. Благ. Д. Тодоровићу на труду, који је око овога посла уложио с тим да му се награда исплати по ранијој донесеној одлуци.

246. Чита се представка Павловића и Стојановића овд. штампара о тешкоћама, које су имали око штампања садржине Тежака за 25 година, и да су овим послом наложени били ванредним издатцима, које нису могли предидети, па моле да им се призна 100 динара као за плаћену коректуру на Садржину — Одбор налазећи да овакван тражењу преко утврђене погодбе нема места одлучи да се не може по молби учинити.

247. Секретар извештава да се у друштвеном магацину по магацинској књизи налази још из ранијих година неке пчеларске справе и остали предмети, од којих се није могло за последње 2 године ништа продати на предлаже да се сви пчеларски предмети понуде Пчеларском Друштву, било да их одкуни или на поклон, само да се и даље не повлаче по магацину — Одбор реши да се уступе или Пчеларском Друштву или Пчеларско-Воћарској Задрузи или најзад ма коме другом са попустом 25% од цене поштанска.

248. Секретар извештава да се на друштвеном пчеларнику пчелари са 10 кошница и то 8 сви. почетник. и 2 алберитијеве, па предлаже да се задрже сних 10 кошница за пчеларење но само да све буду српске почетничке и подједнаких димензија, а павиљон да се задржа и преправи. Одбор усвоји предлог с тим да се Пчеларском Друштву понуде старе кошнице кад се исправе за нове са извесном доплатом.

249. Чита се рецензија г.г. Паје Тодоровића и Раша Петровића на спис. „*Штетни и корисни инсекти*“. Г.г. Рецезенти налазе да је дело непотпуно и да није за Практичну Пољопривреду Поуку — Одбор усвоји мишљење рецензената и кад је отворено писмо писца нађено је да је писац пок Дг. Радмило Лазаревић.

Рецензентима у име награде Одбор реши да се изда по 40 динара.

250. По молби г. Срете А. Поповића да му Друштво откупи 500 примерака његових књижица „На мирасноме Златибору“ по 0·80 динара са рабатом 30% а на предлог референта г. Куртовића — Одбор одлучи да се откупи 200 примерака по означеној цени а са рабатом 30%.

251. Чита се извештај друштвеног изасланика г. Вел. Биторовића о *Изложби* коју је приредила Жупска пољопривредна Подружина у Александровцу 19, 20 и 21 септембра ове год. — Одбор прими к знању с тим да се пропусти кроз *Тежак* у изводу.

252. Секретар извештава да је тражено од Управе ратар. школе 50 колекција повртар. семена за чланове помагаче, и да их она не може послати, па пита како да се набави потребно повртарско семе — Одбор одлучи да се потребно семе само за оне чланове помагаче који га затраже набави ако је могуће у земљи, у противном случају са стране.

253. Чита се писмо „Моравско алексиначке Подружине“ Срп. Пољопр. Друштва којим извештава да су на Збору од 12 децембра ове год. измењена и допуњена правила „Моравске Подружине“ у томе што је променен назив и седиште, па моли да јој Друштво ово одобри и прими је у састав. Одбор реши да се умоли г. Благ. Д. Тодоровић друштвени благајник да о овоме реферише.

254. Чита се писмо Министарства Народне Привреде којим шаље Друштву на употребу 30 примерака *Извештаја о раду Министарства Нар. Привреде* по пољопривредној струци за 1898 годину — Одбор прими са захвалношћу и одлучи да се по један примерак пошље свима Подружинама.

ЗАПИСНИК XXV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 2. јануара 1900 године у Београду

Били су председник г. Раша Милошевић, чланови Одбора г.г. Алеса М. Живановић, Паја Т. Тодоровић, Милан Јованић и Илија Кремић.

Председавао председник г. Раша Милошевић бележио секретар г. М. Јовановић.

255. Чита се протокол оферталне лицитације за набавку 100.000 килограма плава камена, по коме је најнижа цена за 100 кгр. чистих 64·50 дин. у злату, а на почек за три месеца 65,50 динара у злату франко обала или железничка станица — Одбор налазећи да су понуђене цене за набавку плава камена скупе, решио је: да се набавка плава камена не прими ни од једног понуђача.

256. Секретар реферише да ће, према прикупљеним податцима, бити доста ако се набави осам у место десет вагона плава камена, и то да се одмах набави не само због тога што за подвоз треба више од месец дана него из других разлога који јаво утичу на цену плава камена.

Па како је Теодор Теодоровић заступник куће Beer, Sondheimer & на Франкфурта, понудио 100 кгр. за 64·40 дин. у злату на почек за три месеца, предлаже да се с њим погодба закључи с тим да и за ову погодбу важе они исти услови који су предвиђени за оферталну лицитацију — Одбор усвоји предлог друштвеног секретара под условима да се набавка 80.000 килограма сматра као обавезна за Друштво, а г. Теодоровић обеазује се да ће набавити под истим условима Друштву још (2 вагона) 20.000 килограма ако му буде потребно, о чему га је Друштво дужно известити на време.

ЗАПИСНИК XXVI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 15. јануара 1900. године у Београду

Били су председник г. Раша Милошевић, благајник г. Благ. Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Милутин Сакић, Александар М. Секулић, Паја Тодоровић и Илија Кремић.

Председавао председник г. Раша Милошевић, бележио секретар М. Јовановић.

257. Председник саопштава да је се за члана *добротвора* Српског Пољопривредног Друштва уписао срез зајечарски, заузимањем среског начелника, и да је послао и прописни улог у 500 динара — Одбор прими к знању са захвалношћу.

258. Председник саопштава да је се за члана *утемељача* Српског Пољопривредног Друштва уписао срез ћипрички у окр. ужичком, заузимањем среског начелника и да је послао прописни улог у 100 динара — Одбор прими к знању са захвалношћу.

259. Прочитани записник XXIV. седнице — Одбор усвоји.

260. По питању хоће ли се обуставити шиљање *Тежака* онима, који нису обновили претплату за 1900. годину — Одбор реши да се обустави.

261. Секретар извештава да пошта није хтела примити на отправљање без таксе ни *Тежак* ни *Садржину Тежака*. Ову таксу тражи на основу решења Г. Министра Нар. Привреде од 28. децембра 1899. год. ПТБр. 48393.

Поводом овога, друштвена администрација известила је Поштанско-телеграфско одељење да је Друштво ослобођено плаћања такса поштанских височајшим решењем од 1869. године Бр. 204, али да још није по томе добинен одговор.

Извештавајући о свему овоме, моли Одбор да изволи донети одлуку: хоће ли се обуставити шиљање листа док се оно питање не разчисти, или ће се по тражењу поште плаћати такса прописана поменутим решењем — Одбор одлучи: да плаћање таксе не може важити за Друштво, кад је ослобођено од тога. Умолити г. М. Савића да у име Одбора лично подјествује где треба за што скорије повољно решење, а дотле да се са експедицијом прачека.

262. Чита се реферат г. Илије Кремића члана Одбора о одлуци, коју је донео Управни Одбор ресавске Пољопривредне Подружине о уступању своје имовине. Налази да одлука Подружинске управе није правилна и да ово треба да расправи Збор — Одбор усвоји мишљење референта у погледу подружинске својине, а што се тиче земљишта на коме постоји подружински расадник, пошто је својина општанска, може градити онако како се са Општином споразуне.

О овоме известити Ресавску Подружину ради њеног управљања.

263. Секретар чита акт кварта савамалског од 10. јануара 1900. год. Бр. 8112, којим моли да се плац друштвени огради

отрадом, коју је грађевински закон предвидео — Одбор прими к знању с тим, да благајник друштвени прикупи цене и изнесе пред Одбор на одобрење.

264. Секретар извештава, да је поводом тражења Одбора за Париску изложбу писано свима Подружинама да пошљу прикупљене изложбене предмете. Тако исто писано је и Управи друштвеног добра.

Неке Подружине су нешто мало предмета послале али већина нас извештавају, да је прикупљање предмета предузела окружна, среска или општинска власт уз суделовање Подружина.

Према томе Друштво ничим другим не би могло узети учешћа на Париској Изложби, кад Управа добра није могла ништа спремити због тога што је град потуко, до моделима воћа и књижевним радом Друштва — Одбор налазећи и сам да Друштво према оваком стању, а због краткоће времена не може ничим другим на ПарискојаИзложби учествовати до својим књижевним радом и моделима воћа реши: да се од свих друштвених издања а тако исто и од откупљених, по један примерак елегантно увориче. У колико их не би било да се позајме или откупе. Осим тога да се од свега моделисаног воћа по један модел спреми за изложбу, и да се краткоће ради у дијаграмима представи развитак Друштва за свих 30 година по могућству у свима правцима његовог рада.

265. Секретар извештава да су неке Подружине поднеле извештаје о своме раду за 1899 годину. На како се друштвени годишњи извештај већ штампа, моли да се реши хоће ли се подружински извештаји дати у штампу да се штампају у целини или у виду извајући у виду да ће то моћи просторност *Тежака* да прими — Одбор одлучи да се у најкраћим изводима само имовно стање Подружина кроз Тежак пропусти.

266. Чита се оставка г. Косте Главиниће, коју подноси на звање члана Управног Одбора — Одбор прими к знању с тим да се изнесе Збору на решење.

267. Председник изјављује да му је немогуће и даље остати на звању друштвеног Председника, јер је своје приватном душношћу толико оптерећен да му је поред најбоље воље просто немогуће отправљати и дужност друштвеног Председника — Одбор прими к знању с тим да се изнесе Збору на решење.

268. Секретар извештава да је г. Др. Ђорђе Радић у своме спису. *„О производњи раног поврћа“* колорисане слике замено прима, на пита хоће ли се због израде клишета ово дело дати у израду Државној штампарији или којој другој — Одбор реши да се претходно умоли г. Радић, да набави, ако може, клишета за слике и онда дати овај штампарији која је израдила IV и V књигу а ако не може, онда изузетно дати израду овога дела Државној Штампарији.

269. По молби Г. Ст. М. Димитријевића свештеника да се од свију семена, које Друштво има на стоваришту а тако исто и од свију књига, које још има за продају пошље школи — Одбор реши да се од семена по малу количину а од књига по 1 примерак поклони Призренској Богословији.

270. По молби Танасија Марковића из Смедерева да му се дозволи да може на друштвену адресу преко Смедерева упести справе за Пастеризирање и претакање вина — Одбор реши да му се дозволи.

271. Стишка Пољопривредна Подружина јавља да ће 27 јануара ове године држати *Главни годишњи Збор* — Примљено к знању.

272. Сићевачка Пољопривредна Подружина јавља да ће II *Главни годишњи Збор* држати 22 јануара ове год. — Примљено к знању.

ОБЈАВА

Администрација друштвена моли сву ону господу, која су узела на читање и послугу књиге и часописе из друштвене библиотеке, да их изволе што пре а најдаље до 1. фебруара ове године вратити. Ово је потребно ради преуређења друштвене библиотеке и контролисања књижничког инвентара.

Претплатници Тежака. — моле се да пошљу претплату за *Тежак* за ову (1900.) годину, јер се *Тежак* неће слати ником на пересију. Ово важи и за општине, подружинске чланове и помажуће чланове.

Исто тако моле се сви дужници друштвени да ускоро измире сва своја дуговања, јер је Друштву потребан новац за разне набавке.

Од Српског Пољопривредног Друштва 1. јануара 1900. године у Београду.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

Садњице облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На знању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина садњица облагорођених воћака, украсног шибља и четинтра.

Ко би желео набавити ове садњице нека се изволи непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; о осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) ола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јептиније.

Преглед 3. и 4. броја Тежака: Позив. — Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899 годину (свршетак). — Анализа грожђа. — Одлуке IV. Конгреса Земљоделничких Задруга у Србији. — Практични радови ученика средње пољопривредне школе у Хрушуму (настављене се). — *Гласник — Друштвени и подружински послови. — Објаве. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. КРЕЋЕМУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. ЗА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТ. ПОДРУЖЊЕА, ОСНОВ. НИКОЉ, ВОЗНИЦИ СТАЛ. ЖАДРА, ЧАКИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ ПУНЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОШЕ ПРЕТПЛАТУ УЗАУРЕ ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УЗАУРЕ ПОЉОШЕ ПРЕТПЛАТУ И АКО СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД ОВОМ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОЈА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊЕ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕО, М. М. САВИЋ, Д. М. СЛАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. НИКАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 5. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 6. ФЕБРУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПТИЦЕ И ПЧЕЛЕ У СЛУЖБИ ВОЋАРСТВА

Смишљено гајење воћака неоспорно је једна од најкориснијих пољопривредних споредних грана, као што су то и напредни и увиђавни земљорадници већ одавно увидели. Али колико има таквих уваљаних земљорадника? Велика их се већина још и сада држи старих навика, да се напредоване једна и опажа....

Као што је познато, воћарство нам награду наших напора не доноси одмах, него тек после неколико година. „Зашто дакле, да се мучимо сађењем дрвећа, кад ипак за нас отуда нема никакве користи? Нека то раде деца ако им треба.... чује се још и сада на много места.

Али би и воћарство несразмерно већи принос давало, кад против себе не би имало безброј заплетих непријатеља. Остављајући на страну невољну децу која кваре суседног лепог воћњака сматрају за своју најмању радост, сетимо се овде само оних милијуна ситних природних непријатеља, који за најкраће време могу да упропасте читав воћњак и према којима је човек сасвим немоћан. Гусенице најразличитијих врста, розци, жукови и како се већ сви не зову, ови ситни и опет тако силни непријатељи воћарства и пољске привреде, појављују се често у тако великој па чак и у невероватној множини, да се ми нехотице морамо питати, где је управ узрок њихову тако јаком множењу?

* * *

Свако, ко намерно не жмури, може на ово питање врло лако и сам да одговори.

Нестајање птица, које би ове штеточине таманиле, узрок је претераном множењу ових штеточина....

Ово сви добро знамо, али уместо да се што брже покажемо да злу завремена доскочимо, ми често седимо скрштених руку. Шуме се и сада свуда секу, старо дрвеће, у чијим су се дупљама корисне птице толико и толико година легле, и сада се свуда крчи, збуње што га је пређе било око башта и по ливадама, све је ређе и ређе, и чак кад буде с јесени и с пролећа, невољала деца и несавесни лопци шуњају се по гајевима и по шумама те растерују и оно мало птица, који су остале и које су наши неуморни помагачи.... Па, где ће се птице онда лећи?

Нека се не мисли да су птице у природној економији као нешто без чега се може бити и да су оне на свету само зато, да красе природу. Нека се не мисли ни то, да ће се марљивим скупљањем гусеница и намештањем лепљивих прстенова око воћних стабала ове штеточине успешно сузбијати. Најезда и ждерање гусеница равна се болести, која се лако запремена може предупредити, али која се тешко савлађује, кад се већ појавила. Ждерању пак гусеница може се доскочити само упиштавањем јаја и то тамањење успешно не може да врши човек, него само — птице.

Пажљиви испитивачи природе предузимали су о корисности некојих врстá птица потанко изучавања. Бројеви, које су они нашли, говоре врло гласним језиком. Неке од тих бројева хоћемо да наведемо овде. Посматрало се да краљић у средњу руку сваког дана поједе по 100 мрамиших лутака. С тога потрошња хране краљића износи отприлике на 2850 грама. Уместо мрамиших лутака ова птица у слободи тражи наравно јаја лептирова, лисне вашиће, гусеничице и друге ситне бубиће, од којих отприлике 20.000 комада иде у 20 грама. По том сваки краљић утамани годишње више но $3\frac{1}{2}$ милијуна штетних бубица и њихових јаја. Уз то ваља напоменути, да краљићи као год и царићи, сенице и друге сродне ситне птице изводе веома многобројно потомство. Један пар краљића излеже у години 16 до 20 младунаца полетараца. И како се, даље, посматрало да обе матице у сваком сату 35 пута, дакле дневно по 567 пута доносе храну у гнездо, то се приближно може оценити, како грдан број шкодљивих бубица уништава мужјак и женка ове врсте птица.... О плавићу сенници срачунало се да она свакодневно потроши бар по 20 грама лептирових јаја и да то у погледу на злогласну калуђерову гусеницу износи 15.000 до 20.000 комада. Па тај начин она птичица уништи у години по $6\frac{1}{2}$ милијуна таквих шкодљивих бубица. Сваки пар плавића сенница излеже годишње по 12 до 16 младунаца. Ако се сада храна оних младунаца узме само уопште хране за матице, то се ипак показује грдна сума од 12 милијуна инсеката за једну породицу плавића сеница.... Једна кукавица потроши више но 100 гусеница у једноме сату; једна превеспетка око 600 мушица. И оваквих примера могло би се још небројено навести.

Али би био узалудан посао, ако би још више речи трошили доказујући користи од птица. Само се морамо дивити, што се воћари још никако не могу да реше да у својим воћњацима намештају доста ковчежића за птичја гнезда, нарочито за сенице и њене сроднике....

* * *

Исти немар, који воћари и земљорадници показују према птицама, исти немар показују они и према *пчеларству*, које се, не без права, зове *пајезља пољске привреде*.

Па ипак су *пчеле*, као што је опште познато, воћарству толико исто неопходно потребне, као и *птице*, јер су то ове које у највише случајева врше оплођавање цветова. Ако се цветови наших воћака не би оплодили, ми би на област род воћа исто тако мало могли рачунати, као и кад би дрвеће оставили да та гусенице обрсте.

Поред тога пчеларство већ и по себи представља врло пријатно и у исто доба поучно занимање. Како велику корист оно може да донеси, ако се смишљено руководи, зна сваки, који се ваме бави.

У воћарству, у пчеларству и у заштити птица, у овоме дакле тројству, лежи сиас пољске привреде.

* * *

Школи припада задатак да у овом правцу корисно утиче. Свакој школи општина мора уступити повећи простор земљишта за оснивање *школске баште;* али ту не треба гајити само зеље и шарено цвеће нити много некорисног шибља, него оснивати воћне расаднике и подизати пчеларске а тако исто намештати доста кућица за птичја гнезда ради довољне заштите птица. Чист приход у свима случајевима припада, разуме се, учитељу за негов труд. На овај начин извесно би се покренули многи учитељи да се упознају *с подизањем воћака, с гајењем пчела* и *са заштитом птица.* Мали новчани издатак од стране општине у току времена обилато би се исплатио у већем благостању општине, а колику би неизмерну корист отуда имала младеж, то се не да измерити.

КАКО СЕ ИСПЛАЋУЈЕ ГАЈЕЊЕ ШЕЋЕРНЕ РЕПЕ У НАС НАСПРАМ ДРУГИХ УСЕВА, КОЈИ СУ СЕ ДОСАДА ГАЈИЛИ?

Како је већ прва новлашћена фабрика шећера Голдшмита и Вајшенка објавила да ће плаћати 1·8—2·— дин. за 1 товар репе, то је време, да се цифрама уверимо, хоће ли се њено гајење рентирати или не, те да не радимо без рачуна, као што се досада ваљда код свију усева радило.

Цифре, којима се будемо служили с малим разликама имају вредност у целој земљи. Неке од њих утврђене су а неке треба да себи сваки сам израчуна. Зна се на пример колико кошта 1 надница мушка лети, колика је цена 1 хектара земље, колико треба платити камате на позајмљени новац, колико платимо за 1 двоспрежни коњски дан другоме итд. но не зна се без претходног рачуна на пр. колико нас саме кошта 1 двоспрежни коњски дан, кад радимо себи својом стоком. Да би сваки научио, како се таке калкулације праве и због тога, што је то за израчунавање рентабилитета гајења шећерне репе потребно, следује овај рачун, колико кошта један радни двоспрежни коњски дан земљорадника, кад ради себи.

Храна као ствар на пијацу произведена и потрошена не рачуна се; рачунају се само готови издаци:

1. Капитал тегљеће стоке:

За два коња по 300 дин. = 600·— дин.		
Интерес од ових 600 дин. (6%) = ...	36·—	
Амортизација овог капитала 600 дин. 10%	60·—	
Лекови и лечење	5·—	= 101·— дин.

2. Капитал грађевина:

Два кокова траже простора 15 м², тако да штала кошта око 350 дин; интерес од 350 дин. као капитала грађевина 6% . . .	21·—	
Амортизација и осигурање штале 2% . .	7·—	= 28·— дин.

3. Капитал алата:

За један пар коња треба 1 кола за 300 дин.		
1 плуг за 90 дин. 1 дрљача за 60 дин.		
1 ваљак за 40 дин. амова за 120 дин.		
укупно износи капитал за набавку потребног алата 610 дин. и од тога интерес 6% = ...	36·60	
Амортизација и трошак за оправке износи од 610 дин. 25% = ...	152·50	= 189·10 дин.

4. Капитал потрошни:

За коломаз и маст за амове	10·—	
Осветлење штале 3 нгр. гаса по 60 пара	1·80	
За потковање	45·—	
Разни издаци	5·—	= 61·80 дин.

5. Плата:

Сеје по 36 дин. месечно	432·—	= 432·— дин.

6. За управу и надзор 5% од укупног расхода 811·90 дин.	40·60	= 40.60 дин.
		Свега дин. 852·50 дин.

Расход за један дан, ако се ради у години 283 дана (дакле сваки дан сем недеље и празника) износи 3·— динара.

Кад се ради у години 250 дана, кошта 3·41 а кад се ради само 200 дана, износи дневни расход 4·26 динара.

Кад узмемо за наш случај вредност 1 двоспрежног коњског дана 3 дин., вредиће за гајење репе ове цифре:

1. Плитко оране стрњике 2½ дана 2 спрежни дан коњска по 3 дин. = ...	7·50 дин.
2. Дрљање угара 1 хектара 2 пут у место ½ дана по 3 динара = ...	1·50 „
3. Дубоко оране у јесен 3½ дана по 3 дин. =	10·50 „
4. Подривање у јесен 3½ дана по 3 дин. =	10·50 „
5. Ђубрење: 80 кола шталског ђубрета = 80 дин; Товарење истог 8 дана = 8 дин; Растурање 6 дана по 1 дин = 6 дин; Загрљивање у бразду 3½ дана = 3½ динара; Снега 97·05 дин. А како шталско ђубре дејствује 3 год., то рачунамо за репу само 40% ове суме било за шталско, било за вештачко ђубре, дакле	39·— „
6. Дрљање у пролеће ½ дана по 3 дин. =	1·50 „
7. Оране пред сејањем 3 дана по 3 дин. =	9·— „
8. Дрљање и ваљање 4½ дана, да се земља истроши и спреми за сејање по 3 дин.	13·50 „
9. Сејање репе вретачном сејалицом ¼ дана по 3 динара = ...	1·— „
10. Ваљање глатким, 2 м дугачким дрвеним ваљком ¼ дана по 3 дин.	1·— „
11. Прва копиа ручна ђутуре од 1 хектара =	16·— „
12. Плевљење плевачем између редова 1 дан	3·— „
13. Проређивање репе ђутуре по 1 хектару =	25·— „
14. Друга копиа ручна ђутуре од 1 хектара =	16·— „
15. Плевљење плевачем између редова 1 дан	3·— „
16. Трећа копиа као и прва и друга ђутуре по хектару	16·— „
17. Плевљење плевачем између редова 1 дан	3·— „
18. Ваљање репе по хектару 20 надница по 1 д.	20·— „
19. Товарење на кола 300—400 товара ђутуре или надницом	8·— „
20. Подвоз у фабрику или филијалну вагу 2 пут дневно; за 25—33 кола је потребно до 15 дана по 3 дин. дневно = ...	45·— „
21. Порез, прирез и др. државни, општ. итд. трошкови по хектару	20·— дин.
22. Интерес за ½ године од свију досада учињених трошкова = 270 дин. = ...	13·50 „
23. Интерес 6% од 600 дин., која сума представља вредност 1 хект. земље = ...	36·— „
	Расхода свега 319·50 дин.

Напротив овим расходима има приход за 300 товара шећерне репе по 1·8 дин. = ... 540·— дин.

Одбије ли се расход од прихода, преостаје чист приход од 1 хектара шећерне репе . . . . *220·50 дин.*

Тражимо сада, колико донесе у истим приликама 1 хектар исте земље посејан кукурузом чистог прихода:

1. Угарење стрњике 2½ дана	7·50 дин.
2. Дрљање 2 пут у место ½ дана	1·50 „
3. Дубоко оране 3½ дана	10·50 „
4. Дрљање ½ дана	1·50 „

5. Бубрење као код репе . . . . . 39·— дин.
6. Оране за сејање 3 дана . . . . . 9·— „
7. Сејање руком 3 дана . . . . . 3·— „
8. Прашење плевачима 2 пут = 4 дана . . 12·— „
9. Прашење рукон 7 дана . . . . . 7·— „
10. 2 копње кукуруза руком по 10 дана . . . 20·— „
11. 2 копње кукуруза окопавачем 4 дана . . 12·— „
12. Чупање заперака и прорећивање 4 дана . 4·— „
13. Берба кукуруза 22 дана . . . . . 22·— „
14. Превоз у кош 3 кола = $1^1/_2$ дана . . . 4·50 „
15. Кош за овај кукуруз košта 100 дин. и 6% интереса од те суме = ... 6·— „
16. Крљење 30 товара кукуруза по 20 п. ручном крљачом . . . . . 6·— „
17. Превоз на пајацу 3 дана . . . . . 9·— „
18. Кошење тулузине 4 дана руч. . . . . 4·— „
19. Превоз тулузине 2 дана коњ. . . . . 6·— „
20. Порез као код шеч. репе . . . . . 20·— „
21. Интерес за $^1/_2$ године од свију досада учињених трошкова = 204·05 дин. по 10% = . . . 10·20 „
22. Интерес 6% од 600 дин., која сума представља вредност 1 ект. земље = ... 36·— „

Расхода свега . 250·70 дин.

Напротив овим расходима има приход за 30 товара кукуруза по 8 динара = ... 240·— дин.

По овоме се види, да је приход мањи од расхода за 10·70 дин., која сума представља штету, коју има земљорадник са гајењем кукуруза на 1 ектару.

На исти би начин израчунали чист приход од 1 ектара посејаног пшеницом на 66·05 динара.

Сравнимо ли дакле чист принос усева досада код нас гајених, са чистим приходом, који нам може донети шећерна репа, видимо да је овај пут и камо бољи. А кад узнемо у обзир још и многе друге користи, које нам гајење шећерне репе доносе не можемо друкче но пожелети, да се она корисна биљка што више рашири на место досада у сувише великој количини гајеног кукуруза, који се продаје у бесјеме.

В. Валента
економ срез а ромског

ПРАКТИЧНИ РАДОВИ

УЧЕНИКА СРЕДЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У ХРУЋИМУ

(НАСТАВАК)

В. *Радови на школском имању.*

Да би се с једне стране намирила давно осећана потреба „да се ученици средње пољопривредне школе и практични спреме у свима врстама пољопривредних радова“, а с друге опет стране да би ученици при изучавању пољопривредне праксе били увек у раду: управа средње пољопривредне школе заснивала је мало школско газдинство. У току школског распуста 1895 године подигнута је стаја за 6 грла говеди, на шта је утрошено 919.59 фор. Даље је узето под закуп 11 јутара и 333 □° земље, потребне за радове ученичке.

Таблице подигнуте на извесном растојању, казују величину појединих одељења и начин рада.

На свима тим појединим одељењима вежбају се ученици у свима културним радовима, нарочито: у орању, влачењу, сејању машином и руком, у обрађивању репе, као и ђубрењу вештачким ђубретом. И у свима другим пољопривредним радовима ученици узимају жива учешћа.

Стока заводска састоји се из две краве музаре, једне јалове и једног пара волова за тегљење.

Свиње су држане од две расе: јоркширске и бекширске.

Ученици III године распоређују пољопривредне послове, врше куповину и продају и све заводе у рачунске књиге.

Г. *Градине.*

1. Поље за огледе. Ту се ученици вежбају у свима пољопривредним радовима и гајење усева ту је њихов самосталан рад. Величина поља са оним делом намењеним повртарству износи на 1·06 хект. Тај је део имања ограђен глоговом оградом и подељен на 8 делова и то за детељину, пшеницу, репу, јечам, сочиво, кукурузу, кромпир и овас.

2. Гајење хмеља. На нарочито одређеном делу имања врше се огледи за испаливање предности разне врсте хмеља и начину његова обдеравања. Величина је тога дела имања 1500 м².

3. Градина ботаничка. У овој је градини а за школску потребу одгајено на 400 разних ботаничких примерака. На тај начин ученици имају прилику да се упознају са растињем, које се истина у Чешкој не гаји у већем размеру, но које је ипак од важности. Даље, ту добијају прилику да се упознају и са украсним шибљем за домаће вртове и назад са биљем лекарским, отровним итд. Ту се такође гаји збирка најразличнијих трава, одабраних ружа итд.

Уз ту градину подигнута је и дивна стаклена башта, која је коштала на 400 фор., те да ученици имају прилику да се познају и са заграничним биљкама, гајеним по стакленим баштама.

4. Воћњи расадник. Он мери 60 ара. У њему се ученици вежбају у свеколиким практичним радовима око гајења воћних младица. Да би се так ученицима, који долазе с године у годину, дала прилика и могућност да се упознају са свима врстама практичних радова, у расаднику је тако удешено, да се сваке године сеју семена, известан део земљишта ротацује, воћке пресађују итд.

За обилнија практична вежбања у потресавању и чишћењу воћних дрвета, служи ученицима још и огромна воћни расадник општински.

5. Повртарство. Једно нарочито одељење намењено је гајењу разна поврћа. Ту се ученици упознају са свима врстама рада и испитују: која врста поврћа најбоље напредује у там. приликама и даје највеће користи. У прошлој години гајено је на 50 врста поврћа.

6. Виноградарство. У једном одељку ботаничке баште подигнут је мали виноград, где се ученици вежбају у гајењу винове лозе. Ту имају најбоље врсте винове лозе.

Ради упознавања са виноградарским радовима у већем размеру, стављен је ученицима на расположење одлично уређен виноград на Ландерови, великоноседнице Јос. Клајнеша. (Види таблицу на стр. 36).

Економски односи ученика и трошкови

Да би се похођење школе омогућило и сиромашнијим ученицима, гледа се поглавито на то, да би им бављење њихово у Хрућиму било што јевтиније.

Ученички трошак за целу годину у заводу износи без одела, и приватних задатака:

Храна, стан и пранье за 10 месеци — месечно по 18—22 фор. — просечно по 20 фор.	200 фор.
Уписна такса 5 фор, школарина 40 фор. годишње улог за лабораторију 5 фор. годишње, на књижницу и новине 3 фор. годишње	53 фор.
Књиге и школске потребе око	30 „
Екскурзије око	20 „
Свега	303 фор.

Сиромашни а добри ученици могу бити ослобођени од школарине. — Молбу за ослобођење школарине подносе ученици II и III год. за првих 14 дана у почетку школске године, ученици I. год. истом по пријем поштоћу. — Уз молбу подносе се и прописно уверење о немаштини. — Од десеторице ученика увек се по један ослободи школарине.

Приликом експурзија родитељи шаљу синовима трошак само тада и у оној количини, колико је и када назначено на писмену, које школска управа даје ученицима за те случајеве.

Школска управа располаже свима адресама, где би ученици могли настанати. То су солидни фамилијарни домови. За станове, које ученици сами изаберу, управа не одговара ни у ком погледу. Нарочита комисија састављена за тај циљ, испитује станове ученичке са здравственог гледишта, на исто се за који стан иде да није здрав, ученик га мора одмах напустити.

Забрањено је ученицима становање по крчмама и гостионицама.

НАСТАВНИЧКО ОСОБЉЕ

РЕДНИ БРОЈ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ПРЕДМЕТ	ГОДИНА	НЕДЕЉНИ БРОЈ ЧАСОВА У ТЕЧАЈУ: ЗИМЊЕМ	НЕДЕЉНИ БРОЈ ЧАСОВА У ТЕЧАЈУ: ЛЕТЊЕМ	ПРИМЕДБА
1	*Адолф Екерт,* управник.	Повртарство	II[a]	5	5	
		Усмена вежбања	—	1	1	
		Свега		6	6	
2	*Ант. Докоупил,*[1]) професор.	Народ. пољопривреду	II[a]	3	3	Заступа управника када овај осуствује
		„ „	II[b]	3	3	
		Администрацију	III[a]	5	5	
		„	III[b]	5	5	
		Рачуноводство	III[a]	2	3	
		„	III[b]	2	3	
		Свега		20	22	
3	*Јан Тројан,*[2]) професор.	Чешки језик	II[a]	2	2	Разредни је старешина у III[b] год. и управник кабинета технолошког и лабораторије.
		„ „	II[b]	2	2	
		Хемија земљоделска	II[a]	2	2	
		„ аналитична	III[a]	2	2	
		„ „	III[b]	2	2	
		Технологија	III[a]	4	4	
		„	III[b]	4	4	
		Технолошка пракса	III[a]	2	2	
		„ „	III[b]	2	2	
		Свега		22	22	
4	*Густ. Бугхаузер,* професор.	Ситуационо цртање	I	2	2	Разредни је старешина у III[a] год. и управник кабинета машинског и за мерење.
		Механика и пракса	II[a]	4	4	
		„ „	II[b]	4	4	
		Мерење	II[a]	3	2	
		„	II[b]	3	2	
		Механичко цртање	II[a]	2	—	
		„ „	II[b]	2	—	
		Мелиорација	III[a]	3	3	
		„	III[b]	3	3	
		Мерење	III[a]	—	2	
		„	III[b]	—	2	
		Свега		26	24	
5	*Франц. Хеслер,*[3]) редовни учитељ.	Зоологија	I	3	1	Разредни је старешина у II[b] и управник кабинета природописног и књижнице.
		Минералогија	I	—	4	
		Анатомија стоке	I	—	2	
		Природн. пракса	I	6	4	
		Гајење стоке	II[b]	5	5	
		Немачки језик	II[a]	2	2	
		„ „	III[a]	2	2	
		Књижница	—	2	2	
		Свега		20	22	
6	*Јозеф Стрнтелски,* редовни учитељ.	Ботаника	I	3	3	Разредни је старешина у II[a], управник заводске пољопривреде, поља за рад и семенарског кабинета.
		Пољопривр. пракса	I	8	8	
		„ „	II[b]	2	4	
		„ „	II[a]	2	4	
		„ „	III[a]	2	2	
		„ „	III[b]	2	2	
		Повртарство	II[a]	5	5	
		Свега		24	28	
7	*Јос. Власт. Рујл,* супл. професор.	Грађевинар. и цртање	III[a]	2	2	Разредни је старешина I год. управник ботан. врта и физичког кабинета.
		„ „	III[b]	2	2	
		Физика	I[a]	4	3	
		Пољоприв. хемија	II[a]	2	2	
		Красноспис	I	1	1	
		Анатомија биља	I	—	2	
		Немачки језик	I	2	2	
		„ „	II[b]	2	2	
		Гајење стоке	II[a]	5	5	
		Свега		20	21	

[1]) Осим тога имао је предавања и у школи за домаћице 4 часа.
[2]) И у школи за домаћице имао је 4 часа.
[3]) Осим тога имао је предавања и у вртларској школи зими 4 часа, лети један.

РЕДНИ БРОЈ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ПРЕДМЕТ	ГОДИНА	НЕДЕЉНИ БРОЈ ЧАСОВА У ТЕЧАЈУ: ЗИМЊЕМ	ЛЕТЊЕМ	ПРИМЕДБА
8	*Рудолф Павлер,* суд. професор.	Земљопис	I	2	2	
		Историја	II[a]	2	2	
		„	II[b]	2	2	
		Статистика	III[a]	2	1	
		„	III[b]	2	1	
		Математика	I	4	2	
		Општа хемија	I	6	3	
		Свега		20	13	
9	*Франт. Воралик,*[1]) градинар.	Шумарство	II[a]	2	2	
		„	II[b]	2	2	
		Градинарство	III[a]	3	2	
		„	III[b]	3	2	
		Градинар. пракса	III[a]	1	1	
		„ „	III[b]	1	1	
		Свега		10	12	
10	*Фр. Шкепанек,*[2]) марвени лекар.	Анатомија стоке	II[a]	1	—	
		„ „	II[b]	1	—	
		Марвено лекарство	III[a]	2	2	
		„ „	III[b]	2	2	
		Свега		6	4	
11	*Алоиз Голот,*	Познавање закона	III[a]	2	2	
		„ „	III[b]	2	2	
		Свега		4	4	
12	*П. Ј. Рубрингер,* вероучитељ.	Моралност	I—III	5	5	
		Поуке	I—III	1	1	
		Свега		6	6	
13	*Фр. Виликовски,* суд. прос. трго. академије.	Чешки језик	I	2	2	
		„ „	III[a]	2	2	
		Свега		4	4	
14	*Олдрих Сикора,* професор трго. академије.	Чешки језик	III[b]	2	2	
		Немачки језик	III[a]	2	2	
		Свега		4	4	
15	*Алоиз Тума,* учитељ грађанске школе.	Пчеларство	II[a]	—	1	
		„	II[b]	—	1	
		Свега		—	2	
16	*Јозеф Немпер,* евангелијски свештеник.	Веронаука еванг.	I—III	1	1	

[1]) Осим тога је главни наставник градинарске школе и на курсу за домаћине и има 3 часа.
[2]) Осим тога предаје и на курсу за домаћице.

Многи срезови одредили су скромне суме као помоћ у име издржавања ученика свога краја. Тако је:

1	хруњимски	одредио	за 4	ученика	по	60	фор. годишње.
2	скутечки	„	„ 2	„	„	50	„ „
3	чаславски	„	„ 2	„	„	60	„ „
4	васокомитски	„	„ 2	„	„	80	„ „
5	полички	„	„ 2	„	„	80	„ „
6	јаромјерски	„	„ 2	„	„	100	„ „
7	пролучки	„	„ 2	„	„	50	„ „
8	смиховски	„	„ 1	„	„	100	„ „
9	холишки	„	„ 1	„	„	50	„ „
10	њемец. брод.	„	„ 1	„	„	50	„ „
11	чес. скалички	„	„ 1	„	„	50	„ „
12	збировски	„	„ 1	„	„	50	„ „
13	новомјески	„	„ 1	„	„	50	„ „
14	карлински	„	„ 1	„	„	50	„ „
15	пардубички	„	„ 2	„	„	50	„ „
16	хлинецки	„	„ 1	„	„	50	„ „

Свега 26 срезова

(скупити се)

ГЛАСНИК

Нова управа Српског Пољопривредног Друштва. — На Главном годишњем Збору Српског Пољопривредног Друштва, који је држан 30 јануара ове год. изабрани су за 1900. и 1901. годину:

За председника г. Милутин М. Савић;

За потпредседника г. Александар М. Секулић;

За благајника г. Благоје Д. Тодоровић;

За чланове одбора: г.г. Душан М. Спасић, Алекса Ђ. Поповић, Алекса М. Живановић, Мирко Миљковић и Јован Јекић.

Накнадно изабрани су г.г. Јаков А. Марковић и Ниико Јовановић; а остали су у Управи још за једну годину: г.г. Др. Марко Т. Леко, Паја Т. Тодоровић, Драгутин М. Јовановић, Милан Јованић и Илија Кремић.

Према томе Управу Српског Пољопривредног Друштва по чл. 20. Правила представљају:

Председник г. Милутин М. Савић;

Потпредседник г. Александар М. Секулић;

Одборници: г.г. Др. Марко Т. Леко, Паја Т. Тодоровић, Драгутин М. Јовановић, Милан Јованић, Илија Кремић, Душан

М. Спасић, Јаков А. Марковић, Алекса М. Живановић, Алекса Љ. Поповић, Јован М. Јекић, Нинко Јовановић и Мирко Миљковић:

Благајник г. Д. Тодоровић;

Секретар г. Милутин М. Јовановић.

Нов члан утемељач Српског Пољопривредног Друштва. — Срез нишавски у округу пиротском, уписао се за члана *утемељача* Српског Пољопривредног Друштва. Улог утемељачки у 100 динара положен је друштвеној благајни.

Нека је од наше стране хвала поменутом Срезу, кад и на овај начин даје могућности Друштву, да може лакше свој циљ постићи.

Нова Управа Медвеђске Подружине Срп. Пољопривредног Друштва. — На главном годишњем Збору Медвеђске Подружине, који је држан 27. децембра пр. године, изабрана је нова Управа у коју су ушли: за председника Алекса Стојановић; за потпредседника Јова Милошевић; за благајника Љубомир Градишанац; за пословођу Драгутина Ђорђевића; за чланове одбора: Тодор Брадић, Петар А. Стојановић и Арса Ђукић; и за руководаоца баште Петар А. Стојановић члан одбора.

Нова Управа Тимочке Подружине Српског Пољопривредног Друштва. На главном годишњем Збору Тимочке Подружине, који је држан 16 јануара тек. године, изабрана је нова Управа у коју су ушли за председника Адам Ј. Пековић; за потпредседника Божа М. Милановић; за благајника Андра Валовић; за чланове одбора: Милан Т. Грковић, Љуба М. Стојановић, Цветко М. Николић, Васа Лазаревић, Васа Ницић, Милош М. Миленовић, Јован Недељковић, Илија Тодоровић и Илија Живановић.

Цветање кајсија. — Један пријатељ *Тимокоа* јавља, да је на Савиници у Београду о *Сретењу*, 2. овог месеца, видео кајсију, на којој је било 4—5 цветова. — Заиста, и сунце рано!

ПРОЈЕКАТ БУЏЕТА

Српског Пољопривредног Друштва за 1900. годину

БРОЈ	ПРИМАЊЕ	дин.	пр.
1	Остатак по дневнику касе из 1899 године	3915	10
2	Државна помоћ	27600	—
3	Од преплате Тежака за 1900 и раније године	6600	—
4	„ улога добротвора и утемељача	4000	—
5	„ „ чланова помагача	500	—
6	„ камата на капитал Пољопривр. Фонда	1363	—
7	„ продаје Практ. Пољопр. Поука и ост. књига	1500	—
8	„ „ Пољопривредног Гласника	500	—
9	„ „ Пољопр. Календара за 1900 и ран. год.	3500	—
10	„ „ семена	10000	—
11	„ „ справа	25000	—
12	„ наплате дуга за семе, справе и остале поручбине	1000	—
13	„ продаје прскалица и плава камена	80000	—
14	„ „ запрашљивача и сумпора	2000	—
15	„ друштвеног добра у Шапцу	7720	—
16	Ванредни приход	1504	93
	Свега	176703	03

БРОЈ	ИЗДАВАЊЕ	дин.	пр.
1	Пољопривредном фонду	4000	—
2	Депоновати приход (камату) по послед. ставу чл. 38 Правила	1363	—
3	На награде по расписаним стечајима за напредне радње	1100	—
4	На приређивање и држање окружне изложбе	3000	—
5	На помагање Подружина	3900	—
6	На надржавање друштвеног питомца	4200	—
7	На остала помагања пољопр. проуч. прил. у земљи и осмат. Подруж. и друш. послова	2500	—
8	На трошкове око друштвене славе	200	—
9	На трошкове око приређивања изложбе	1300	—
10	На набавку нов., књига, дрвореза, повез књига и Календара	4000	—
11	На штамп. и награде Практич. Пољопр. Поука	2500	—
12	На „ „ „ Повр. Списа (две свеске)	3500	—
13	На награде сарадницима Тежака и Пољопр. Календ. за 1900 и ран. година	2500	—
14	На набавку и експедицију семена	10000	—
15	На „ „ „ справа	25000	—
16	На „ „ „ прск. и плава кам.	80000	—
17	На „ „ „ запрашљив. и сумп.	2000	—
18	На огрев, осност., канцелар. потребе и намештај	1800	—
19	На експедиц. Тежака, осталих друштв. издања и књига	500	—
20	На надржавање друштвеног добра у Шапцу	7720	—
21	На плату секретара	3000	—
22	На плату два писара (1500 + 1000)	2500	—
23	На „ два експедитора по 1000 дин.	2000	—
24	На „ два послужитеља по 960	1920	—
25	На награду благајнику	960	—
26	На награду уреднику Тежака	840	—
27	На подизање зграда, ограда, опр. куће, обрађ. врта и прет. ограде	2600	—
28	На ванредне издатке	1800	03
	Свега	176703	03

т. ј. сто седамдесет шест хиљада седам стотина три динара и три паре.

Објашњење

1. По партији на приређивање окружне изложбе помагања Пољопривреде и приређивања изложбе приликом славе друштвене, може се утрошити и више но што се буџетом предвиђа ако стану друштв. прихода то дозвољава;

2. У колико буду већи приходи од набавке семена, справа; плава камена, прскалица, запрашљивача и сумпора, но што је буџетом предвиђено у толико могу бити и већи издаци.

3. Плата секретара не сме се делити.

Бр. 516. Из седнице управног одбора 27 јануара 1900 у Београду.

Благајник,
Благ. Д. Тодоровић.

Председник,
Раша Милошевић.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXVII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 25. јануара 1900 год. у Београду

Били су чланови одбора: г.г. Милутин Савић, Др. Марко Лепо, Паја Тодоровић, Драгутин М. Јовановић, Александар М. Секулић, Илија Кремић и благајник г. Благ. Тодоровић.

Председавао члан одбора г. Милутин Савић. бележио секретар М. Јовановић.

273. Председавајући саопштава да је редовни члан Друштва Драгољуб Шајковић бив. професор Виноделско-Воћарске школе умро и да је од стране Друштва телеграфским путем изјављено сажаљење удови покојниковој — Одбор прима к знању и устајањем изјави своје жаљење. Бог да му душу прости.

274. Благајник реферише да су у току 1899. године прекорачени кредити и то:

1. На издавање практичних пољопривредних поука	397·50
2. Га издавање садржине *Тежако* за прних 25. г.	1338·50
3. На набавку и експедицију семена	3329·54
4. На набавку и експедицију справа	22581.45
5. На набавку плана камена и пресвлаке	50004·45
6. На огрев, осветлење канцеларијске потребе и намештај	805·70
7. На плату Управника друштвеног добра и издржаље добра у Шапцу	4471·52

Објашњава се да су издати под 1 и 2 подмирени из сума које су за те потребе депоноване од прошлих година; за издатке пак под 3, 4 и 5 оваштћена је Управа зборском одлуком да се могу учинити у колико приходи по тим партијама буду већи, и тиме да се исплате дуговања друштвена по тим партијама; за издатак на канцеларијске потребе пранда се тиме што су увећани послови, увећане и потребе канцеларијске а сем тога што је набављен и најнужнији намештај што улази у инвентар као друштвена имаовина. Прекорачење кредита буџетског на издржаље добра у Шапцу учињено је с тога, што је на рачун кредита буџетског Управник добра изузимао из друштвене благајне и трошио на трошкове добра, а тако исто утрошено је и сав приход на одржаваље добра. Овај утрошак треба да објасни Управитељ добра, пошто то није учинио ни по рачунима ни у свом годишњем извештају — Одбор усвајајући разлоге за прекорачене кредите који су напред поређани под 1, 2, 3, 4, 5 и 6 одобрава учињене издатке а за прекорачење кредита за суму изнету под бр. 7. решено да друштвени благајник са г. Светозаром Петковићем управитељом добра, који је издатке на добру чинио, ово расправи и нужно објасњење поднесе.

ЗАПИСНИК XXVIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 27. јануара 1900 године у Београду

Били су чланова одбора: г. г. Милутин Савић, Александар Секулић, Ада Живановић, Паја Тодоровић, Драгуин М. Јовановић, Илија Кремић, Милан Јованић и благајник г. Благоје Д. Тодоровић.

Председавао члан одбора г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

275. Прочитани записник XXVII седнице. — Одбор прими.

276. Чита се објашњење управитеља друштвеног добра г. Светолика А. Петковића о прекорачењу одређене суме кредита на издржаље и трошкове друштвеног добра за 1899 годину за 4471·52 дин. — Одбор већином гласова прими објашњење и одобри више учињени издатак у 4471·52 динара с тим да се изнесе Главном Годишњем Збору на одобрење.

277. Изабрани ужи одбор за састав друштвеног буџета износи предлог друштвених прихода и расхода за 1900 годину. — Пошто су претрешене све позиције предложеног буџета прихода и расхода за 1900 годину. Одбор усвоји овакан буџет прихода и расхода, који ће се и Главном Год. Збору изнети на одобрење. (Види пројекат буџета на стр. 38).

278. Чита се предлог чланова секција који су били искупљени у седницу 16 јануара ове год., којим се предлажу извесна лица за редовне чланове. — Одбор одлучи, да се оногодишњем Главном Збору не предлажу ни редовни ни почасни чланови, пошто предстоји измена друштвених Правила, којима ће се другие регулисати односи чланова.

279. Чита се предлог чланова секција да се распису две нове награде за напредније начине радња и то:

1. За правилно подигнут јабучар (воћњак од самих јабука). првенство од оних српских сората јабука, које су најпогодније за справљање јабуковаче с обзиром на избор пресадница, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака и на површини најмање од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи: Подрински и Ужичка. Рок пријаве до 1 септембра 1904.

2. За стално произвођење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајанан и подесан за пренос. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења из округа: крушевачког, рудничког, ужичког, пиротског, топличког, врањског и крајинског. Рок пријаве до 1. октобра 1903. год. — Одбор прими с тим да се изнесе Главном Годишњем Збору на одобрење.

280 Секретар извештава да је послане пчеларске справе у Скопље надлежно лице примило. — Одбор прими к знању.

281. Благајник подноси изводе о стању друштвене благајне за месец децембар ове год. који гласе: (Види стане благајне на стр. 40).

Одбор прима к знању.

ОБЗНАНЕ

Бесплатно раздавање ланеног семена. Поручени 5000 килограма ланеног семена, примили су и Српско Пољопривредно Друштво раздаваће то семе, преко државних економа, само школованим пољопривредницима под условима, које је Министарство Народне Привреде прописало и који се могу од државних економа сазнати, ако их нису већ преко надлежних власти обзнанили.

Који би год хтео, од школованих економа, да гаји лан, нека се благовремено изволи пријавити државном економу било среском или окружном где ови постоје; из среза пожаревачког, економу Државне Ергеле; из среза врачарског, економу Топчидерске економије; из среза жичког, економу Ратарске школе; и из среза неготинског економу виноделско-воћарске школе, јер је наређено да само они примају пријаве за ланено семе и они ће га у своје време и раздавати.

Благодарност. Г. Милош М. Миленовић учитељ у пензији из Зајечара уступио је бесплатно одају за канцеларију Тимочке Пољопривредне Подружине од 1. новембра 1899 па до Ђурђева-дна 1900. године.

Управа Тимочке Пољопривредне Подружине као своме члану утемељачу изјављује г. Миленовићу благодарност.

Председник
М. Н. Лагодинац

Садинце облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На имању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина садница облагорођених воћака, украсног шибља и четинара.

Ко би желео набавити ове садинце нека се изволи непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец децембар 1899. године.

Ред. бр.	ПРИМАЊА	до децембра дин.	п.	за децембар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	162785	92	24625	89	187408	81
2	Депозит у новцу	—	—	32190	—	32190	—
3	Депозит у хартијама	—	—	8159	50	8159	50
	Свега	162785	92	64972	39	227758	31

Ред. бр.	ИЗДАВАЊА	до децембра дин.	п.	за децембар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	143905	25	39488	61	183393	86
2	Капитал. пол. фон. код Ур. Ф.	17751	15	—	—	17751	25
3	Капит. пол. ф. у архијама	7339	50	—	—	7339	50
4	Депозит разних лица у харт.	620	—	—	—	620	—
5	На штедњу код Управе фон.	1576	55	—	—	1576	55
6	Готова новца у каси	—	—	6768	65	6768	65
7	Приврежени издатци	—	—	10108	50	10108	50
	Свега	171392	55	56365	76	227758	31

Ред. бр.	ПРИХОД	до децемб. дин.	п.	за децемб. дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак по дн. касе за 1898. год.	1855	08	—	—	1855	08
2	Државна помоћ	18750	—	6250	—	25000	—
3	Од претплате „Тежака"	8844	32	552	15	9396	47
4	„ улога чланова добротвора и учен.	5140	—	—	—	5140	—
5	„ „ „ помагача	363	50	—	—	363	50
6	„ прихода на капитал пол. фонда	560	26	449	55	1009	81
7	„ продаје књига	850	32	34	40	884	72
8	„ „ календара	3356	60	234	—	3590	60
9	„ „ семена	11422	95	14	—	11436	95
10	„ „ справа	22139	55	48	60	22491	15
11	„ наплате дуга за семе и справе	947	45	—	—	947	45
12	„ продаје плах. камена и арсеника	81608	37	3245	20	84853	57
13	„ друштвеног добра у Шапцу	408	60	9376	24	9784	84
14.	Разредни приходи	1488	92	115	75	1604	67
15	Депоновано	3350	—	—	—	3950	—
16	Од Мин. Нар. Приир. за узајм. справа	1000	—	—	—	1000	—
	Свега прихода	162785	92	24622	89	187408	81
	По одбитку расхода	—	—	—	—	183493	90
	Остаје	—	—	—	—	3914	91

Ред. бр.	РАСХОД	до децемб. дин.	п.	за децемб. дин.	п.	свега дин.	п.
1	Пољопривредном заводу	—	—	5140	—	5140	—
2	Депозиту прихода Пољопр. фонда	—	—	1009	81	1009	81
3	На награде по расп. стеч. за напредн. научне радње	—	—	1850	—	1850	—
4	На приред. и државне 1 окр. изложбе.	140	20	—	—	140	20
5	„ помагање Подруж. које нијесу своје земљиште	2025	75	900	—	2925	75
6	На одржавање друштв. штампа	1364	40	113	90	1478	30
7	„ остала помагања пољопр. прочавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружни. послова	2142	55	222	70	2365	25
8	На трошкове око друштв. слане	146	10	—	—	146	10
9	„ приредиа. изложбе пролазном друштвене слике	1176	40	90	05	1266	45
10	На набавку књига, новина, дворева и повез књига и календара	1133	87	31	59	1165	46
11	На издавање практ. пољопри. новина	1817	50	80	—	1897	50
12	„ „ поремен. списа	—	—	1788	55	1788	55
13	„ „ 25-год. сварак. „Тежака"	—	—	2138	50	2138	50
14	„ награде сарадн. Тежака и Календ.	1832	50	388	25	2220	75
15	На набавку и експедицију семена	13237	80	91	65	13329	54
16	„ „ „ „ справа	27957	45	14624	—	42581	45
17	„ набавку и експедицију плаког камена и арсеника	74416	75	587	70	75004	45
18	На огрев, осветљење, канцеларијске потребе и намештај	1929	85	465	85	2395	70
19	На експед. Тежака, Календара и књига	336	45	24	80	361	25
20	„ плату управн. друштв. добра у Шапцу и одржавање доброг Шапцу	4192	26	8279	26	12471	52
21	На плату секретара	1633	—	200	—	1733	—
22	„ „ касира	1175	—	125	—	1300	—
23	„ „ експедитора	715	22	80	—	795	22
24	„ „ двојице послужитеља	1750	—	160	—	1910	—
25	„ награду благајнику	880	—	80	—	960	—
26	„ „ уредницу „Тежака"	770	—	70	—	840	—
27	„ одјашње пашћова изложбеног, претресане ограде, образ. друштв. врта, и поправку куће	301	40	—	—	301	40
28	На непредне издатке	1918	75	47	—	1965	75
29	На уређење сарана	1000	—	—	—	1000	—
	Свега расхода	143905	25	39488	61	183493	90

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; о осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Великим огласима од целе стране 20 динара (10 зор. а. в.) ола стране 10 дин. (5 зор.) четврт стране 3 динара (2·50 зор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 5. броја Тежака: Птице и пчеле у служби пољарства. — Како се испитују гајење шећерне репе у нас наспрам других усева, који су се досада гајили? — Практични радови ученика средње пољопривредне школе у Хрушиму (свршиће се). — *Гласник — Друштвени и подружнички послови. — Обзиме. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАРЕЂЕЊА РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕМА ОСЕ ДРУШТВЕНУ ПОСТА ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 5 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ПОЉИЦИЈА СТАЛ. КАДРА, ЧАЈИЋ, ЖАНДАРМИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКИ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 8 ФОР. А. ВРЕД. ВО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУЖНИЦА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. АКО УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И АКО СУ ПРЕТПЛАТИЛИ ПОД СВОЈ ЗАДРУЖНИ ПРЕКО ЊИХ ЈЕ ИМ СЕ И ЛИСТ САЛЕ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЛИ И ИЗДАВАЈУ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЛИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕНО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕНУЛИЋ

БРОЈ 6. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 13. ФЕБРУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

КРАТКО УПУТСТВО О ГАЈЕЊУ И ПРЕРАЂИВАЊУ ЛАНА

А. ГАЈЕЊЕ

I. Земља и обрада њена.

1. *Положај* земље где се намерава сејати лан, треба да је раван и влажан, то јест да је подложан росана и испаренима а окренут сунцу; али ако такнот положаја нема, онда може и сваки други да поднесе.

2. *Земља* треба да је влажна и топла песковита иловача, али је главно да буде са дубоком подлогом. Тешке, хладне и пешчане земље, нису добре за лан. На кречној земљи нека нико лан не сеје.

3. *Обрада* земље треба да је марљиво извршена.

Оране да је што је могуће дубље. Орати треба с јесени и с пролећа пред сејидбу.

Дрљане гвозденом дрљачом неопходно је потребно, те да се земља добро исчини и уравна, а у исто време и корење од корова да се извуче.

II. Ђубрење.

1. Пошто лан успева добро на јакој земљи, то слабије земље ваља ђубрити.

2. Свежим стајским ђубретом не сме се за лан ђубрити. Прегорелим, по нужди, може.

3. Најбоље ће лан успевати на земљишту које је ђубрено за претходни усев.

4. Пепео дрвени, осока, кујинска со и мешано ђубре (мешанац) добра су ђубрива за лан. Још боље је иструлели поздер ланени, а најбоље је нарочито за лан спремљено вештачко ђубре; али пошто ни овог ђубрета немамо, то се задовољимо оним што имамо.

5. Ђубре треба да се равномерно по њиви растури тако, како на неким местима не би било више а на другим мање, јер онда лан неће израсти подједнаке висине, те ће и влакно бити рђаво.

III. Усевни ред.

1. Најбољи ће лан бити на ледини. Али ће добар бити и после: конопље, ражи, пшенице, детелине, кукуруза, овса и јечма, ако је за ове усеве прошле године њива ђубрена.

2. Тек после 6 година може лан на исту њиву да се сеје, али пре никако, пошто му онда влакно неће бити добро.

3. После лана може сваки усев добро успевати.

IV. Семе и сејање.

1. Ланено семе за сејање треба да је *добро зрело*, да је *тешко*, и да је *чисто од сваке тродице*.

2. *Добро зрело* семе познаје се по мркој сјајној боји; *тешко* семе одваја се кад се у добро засољену хладну воду баци, па оно које је тешко падне на дно, а лако плива, а *чисто од тродице* познаје се самим погледом.

3. Неки праве разлику између старог и новог семена, али је искуство показало, да је добро и једно и друго. Двогодишње и трогодишње семе као да је најбоље.

4. Добро ланено семе треба да има клицавости по 96 од 100 семенака. Клицавост семена испитује се у нарочитим апаратима као што је Нобзон, али тај се оглед може извршити и на простој упијачи артији, кад се на половину табака нареде 100 семенака па се другом половином покрију и ова одозго непрестано влажи наквашеним сунђером. За 6 до 8 дана виде ће се, колико ће од 100 клијати.

5. Пошто се наше домаће семе од лана већ изродило, то је Српско Пољопривредно Друштво по захтеву Министарства Народне Привреде и за његов рачун набавило и бесплатно раздаје руско семе познато *первоско*. Ово семе треба да се обавља сваке треће године.

6. Од правог (оригиналног) руског семена добиће се код нас сене, које је свуд у свету познато под именом *„ружичасто семе“*. Од овог семена излази најбољи лан у далем сејању, с тога прве године све добивено руско семе треба посејати ради „ружичастог семена“ и то ретко, на тек догодине од добивеног семена сејати лан ради влакна на већем простору.

Према овоме, влакно од посејаног руског семена прве године неће бити добро, (јер се мора оставити да добро сазре, а после и због гранања мора бити кратко) али ће се добити доста *ружичастог семена*, које ће тек догодине дати добро влакно.

7. Од нашег домаћег лана сеје се *озими* и *јари* лан. Од руског семена не саветујемо да се сеје *озими*, али се умаломе могу чинити огледи и о успесима Српско Пољопривредно Друштво известити и послати му ради опита киселене (мочене, квашене топљене) и некиселене стабљике и семе.

8. Руско семе сеје се с пролећа и то што је могуће раније. Од позног сејања добија се рђаво влакно.

9. Пре сејања земља се преоре плиће и добро дрљачом уравња.

10. За семе лан се сеје ређе, најбоље у редове на 20 сантиметара или у сваку бразду, а за влакно гушће. *Што се лан ређе сеје, тим се добија боље и више семена, а што чешће, тим горе и мање семена, али одлично, лепо и дуго влакно.*

Према томе, на 1 *ар земље* треба засејавати:

а) за семе: 680 до 850 грама.

б). За влакно: 1·80 до 1·90 килограма.

11. Сејање мора бити равномерно т.ј. семе да падне свуд подједнако, па се затим лаком дрљачом повлачи и валком превала да се збије.

V. Нега.

Сва дала нега лана после сејидбе састоји се:

1. *У плевљењу* од разног корова. Коров се у лану никако не сме трпити, и

2. У чувању од непријатеља а нарочито док је млад од бубе *бухача* (купусарка, конопљарка). Од ове се може сачувати сејањем пепела или прскањем „бордовском чорбом“ (она што се њом прскају виногради).

VI. Жетва.

1. Лан, сејан за семе чупа се онда *кад семе добро сазре*, без обзира какво ће му влакно бити.

2. Лан, сејан за влакно, чупа се онда, кад му се доњи листићи сасуше и стабљика зажути, без обзира на то, какво ће му семе бити.

3. Очупан лан оставља се да се просуши на њиви, уређен у редове од по 4 до 5 метра дуге. Ту остане дан два, а затим се везује у снопове који се дену у камару, где могу остати до мочења.

4. Семе са стабљика никако да се не млати, већ да се чупа на гребенцима (који могу бити и од дрвета) или на простим гвозденим који се и вуна гребена, јер ако се млати, онда ће се стабљика тешко прерађивати у влакно и много ће влакна отпасти у кучине због тога, што ће се гужвати.

Б. МОЧЕЊЕ (киселење, квашење, топљење) ЛАНА

Лан се може мочити (киселити, квасити, топити):

1. *У текућим водама;*
2. *У стајаћим водама или у барама и мочилима;*
3. *На роси;*
4. *У топлој води;*
5. *На пари;* и
6. *На хемијски начин.*

За нас су важна прва три начина, и о тога ћемо дати упутства за мочење лана на та 3 начина.

I. Мочење лана у текућим водама.

1. У брзим текућим водама не сме се лан мочити, јер ће влакно бити лако и суво, (посно), и због тога неће вредети. Платно од таквог лана је оштро и слабо.

2. Само у водама које тихо и једва приметно теку, може се лан добро умочити, да му влакно буде тешко и масно.

3. Воде гвожђевите и кречовите нису добре за мочење лана и никако у таквим водама да се не мочи лан. Вода треба да је: чиста, мека и сунцу изложена.

4. Пре мочења ланене стабљике увежу се у мале снопиће од по 5 до 6 кгр. тежине са по 3 везе, једна на средини а две по крајевима.

5. Ако је могуће воду треба зајазити тако, да се може испуштати и задржавати. Ако то није могућно због дубине воде, онда од дасака и гредица треба начинити сплав који Белгијанци зову балон у коме ће се лан моћи наредити и мочити.

6. И у јаз и у сплав снопове лана треба наредити да стоје дупке а никако да се не полажу, јер кад се снопови лана нареде дупке, онда се добија влакно подједнаке боје, док кад се положи добија се влакно у разним бојама: бело, зелено и ирко.

Пошто се лан тако нареди у јазу или сплаву, онда се он одозго покрије сламом а више сламе поређају се унакрст даске на које се стави терет од камена да сав лан буде у води. Затим се у јаз пушта вода, а сплав се може камењем притиснути пошто се одгурне у воду, ако је лан у њему на суву ређан.

7. Ради мочења лан стоји у води према њеној топлоти. Ако је топла, онда 5 до 6 дана а ако је хладна 7 до 10 дана. Најлепша је вода кад је топла 15 до 20° Реомирових, и онда се лан петог или шестог дана може вадити из мочила.

8. Кад се лан мочи у текућим водама добро је, ако пре мочења подуже стоји у сноповима да се исуши. Што дуже стоји у сноповима, то ће влакно лепше бити.

9. Да је лан умочен познаје се по овим знацима:

а). Кад се стабљика савије на ова одмах прсне и преломи се;

б). Кад се међу два прста стабљика протрља па се од ње лика одвоји с краја на крај стабљике;

в). Кад се узме неколико стабљика па њима по врх воде удара, а ове се положе и лика од њих одели;

г). Кад се неколико стабљика вежу у снопић па овај баци у воду и потоне;

д). Кад сплав или снопови у дубљој води почну да тону; и

ђ). Најсигурније је пак, кад се ручица лана извади, осуши, отрли и испеђа. Онда ће се најбоље познати да ли је лан умочен и да ли га треба вадити или не.

10. Чим се опази по горњим знацима, једном или више, да је лан умочен, треба га одмах вадити из воде.

При вађењу не сме се лан прати ударањем о воду, већ се само пропере и горња нечистоћа скине.

11. Извађене снопове треба оставити 24 сата да се процеде, па лан онда распрострети да се суши.

12. За време сушења треба га чувати од кише, да му она не спере потребну масноћу. Онда се склони па кад се време пролепша, опет се износи на сушење.

II. Мочење лана у стајаћим водама.

1. Стајаће воде су: *баре, језера* и нарочито уређена *вештачка мочила* у која се вода спроводи.

2. Од уређења мочила зависи много доброта ланеног влакна. Мочило треба да буде:

а). Дубоко толико како би у њему снопови лана могли стати дупке, усправно а да их вода прелива;

б). Пространо толико, колико би било потребно за мочење произведеног лана.

У мочило од 1·20 до 1·80 мет. дубине, 2 метра ширине и 4 метра дужине, може стати 3 до 4 метарских товара сухих ланених ручица;

в). Да је по поду и са стране обложено даскама јер онда престаје опасност и бојазан од гвожђевите или кречовите — земље;

г) Да се у ѣ' пушта и из њега испушта вода, било текућа, било са стреха, по потреби. Изворска вода не сме се

употребити док не постоји у почилу неколико недеља да се утицајем сунца и ваздуха умекша и поправи.

3. Снопови у мочила са стајаћом водом ређају се дупке као и код мочења у текућим водама, само се снопови везују једанпут и то лабаво, да вода свуда по снопу слободно продире.

4. У стајаћој води може се лан мочити одмах пошто се почупа, просуши и од семена одвоји.

5. Мочење у стајаћој води брже се спроводи но у текућој. С тога треба пазити да се не премочи. У стајаћој води мочење се спроводи за 4—5 дана кад је топло време.

6. Час кад је лан умочен, познаје се по истим знацима као и код текућих вода.

7. У новоисопаним јамама, необложеним даскама, не сме се лан одмах мочити, већ у њима треба вода да постоји неколико недеља на онда да се лан мочи.

8. Ако да се лан мочи у барама, било у вештачким мочилима, не сме се блатом одозго покривати, већ сламом или лишћем, па каменем притиснути.

9. Умочен лан види се из мочила, меди и суши онако, као што смо казали и код мочења у текућим водама.

III. Мочење лана на роси.

1. У брдским пределима где нема ни текућих ни стајаћих вода, може се лан мочити на роси.

2. На роси умочен лан може дати тако исто добро и фино влакно, као и онај у води умочен. Само је лан, мочен на роси, по тежини лакши и боје нешедиаке и неприметно пегаве.

3. Лан на роси мочи се: кад се на утрини, луки, ливади или стрњишту, ирло танко, тако рећи стабљика до стабљике распростре и тако остави, да на њега роса и киша пада док се не умочи.

4. Лан се на роси кад је топло време умочи за 2—3 недеље а на хладном времену решење траје и до 6 недеља.

5. За време мочења на роси треба лан превртати тачно у одређено време, т. ј. да и друга страна стоји на сунцу онолико колико и прва.

6. Да је лан на роси умочен познаје се:

а.) По мрко-пепеластој боји стабљика јаким пегицама попрсканим;

б.) По томе, кад се неколико (3—4) стабљике узму, изнеђу прста на средини стрљају и поздер строши и отпадне а чисто влакно остане.

7. Лан који се мочи на роси не треба оставити да буде бео, јер ће онда бити сасвим труо, већ напротив баш та мрко-пепеласта боја се добро цени. Он се убели после као платно. *Дакле нипошто се не треба бојати што ће му боја бити мрко-пепеласта а не бела.*

8. Кад се увиди да је лан на роси умочен, онда се на сухом времену скупља, везује у снопова и оставља на каквом сухом месту, па кад се добије времена онда се трли.

Опште напомене при мочењу лана.

1. Честе грмљавине јако утичу на брзину мочења лана. С тога онда треба обратити пажњу да се не премочи.

2. Меко, фино, танко и бело влакно добија се, кад се лан дуже у води задржи но што су знаци показали, или је онда то влакно *слабо; јаче* влакно добија се, кад се лан извади из воде раније но што треба, или онда то влакно није тако меко, фино и танко. С тога је благословена **средина.**

3. Од преумоченог или недомоченог лана добија се више опадине но влакна, те и у првом и у другом случају производњач губи.

4. Од 100 кгр. сувих ланених стабљика без семена на мочењу се губи 20—30 кграма.

5. Танке ланене стабљике моче се дуже од дебелих.

6. У лакши, мекши речним водама мочење се брже спроводи но у тврдим бунарским и кречним.

7. Што лан дуже престоји од мочења до прераде, то је боље.

8. Вода од моченог лана добра је за ђубрење ливада, с тога није на одмет може се користити.

9. У *интересу здравља* воду из мочила треба одмах испуштати, а у интересу *рибарства* је, да се таква вода не испушта у реке и потоке. Шта је у коме месту претежније, одлучују месне прилике.

10. Удружујмо се и удружена подижимо вештачка и рационална мочила за лан, јер тиме не само да ћемо олакшати себи посао око мочења лана и распростирања ове корисне предиве биљке, већ ћемо спасти себе и од могуће штете коју нам могу причинити реке својим изненадним придоласком, кад у њима будемо мочили лан на досадашњи начин.

В. ПРЕРАЂИВАЊЕ ЛАНА РАДИ ВЛАКНА

1. Ако је лан добро одгајен и умочен, ирло ће се лако прерадити и најпростијим справама. Рђано одгајен и рђано умочен лан, не могу добро прерадити ни најсавршеније машине.

2. Она вештина у преради лана у влакно, састоји се у томе, да се од умочених ланених стабљика одвоји влакно тако чисто, да на њему не остане ништа поздера.

3. Прва прерада лана после мочења почиње на *трлици*. На њој се издробе дрвенасте честице ланених стабљика на најситније комаде који отпадну, а само влакно остане у *повесму*.

4. На трлици се може радити и преко зиме у кући или на каквој стаји, кад преставу сви послови; само та трлица треба да је на погарана те да се преноси, а не као сада да је на пољу на почетима у земљи, па се никуд не може преносити.

5. Сем пале ручне трлице на којој се мало лана може израдити, има и *американска машинска ручна трлица*, на којој се и лакше и брже може много више лана отрлити. Она се може добити преко Српског Пољопривредног Друштва.

6. После трлења повесмо лана *перја се* или опет на трлици или на белгијској перјајици. Перјајицом се од повесма перјају све заостале на влакну дрвенасте честице ланених стабљика или *поздер*. Ну не само то. Него се перјањем дели лане влакно још и на најтања влакнина, из којих се може прести најтања прећа. Иначе би лане влакно влакно остало дебело.

7. На белгијској ручној перјајици не може се испрати како треба више од 2—4 кгр. дневно. С тога је склоњена и начињена машинска ножна перјајица, на којој могу у једно исто време радити два човека ногом и испрати 20 до 30 кгр. дневно. Може се и она добити преко Српског Пољопривредног Друштва.

8. После перјања повесмо се и даље прерађује и припрема за прећу и ткиво. Наше га домаћице гребенају, затим чешљају четком од чекиња, тукају, кувају и тек онда преду и ткају.

Остављмо домаћицама нек засада продуже овај посао као што су га и досада радиле. Само ће им сада утолико лакше бити, уколико је који домаћин гајио, мочио, трлио и перјао лан по овом Упутству. Ну пошто наше домаћице неће моћи за домаћу потребу да прераде сав лан који су им вредни домаћини произвели, и како наш домаћин треба за свој труд за сувишак произведеног лана да добије и нешто награде, то ћемо се вратити њему и дати му упутства:

Шта да ради с оперјаним ланом и како да га уновчи?

Старајући се непрекидно о народном благостању, Господин Министар народне привреде решио је да се за 1900 годину на-

бави и преко Српског Поверивр. Друштва разда земљорадницима 5000 кгр. руског ланеног семена које ће они посејати и лан неговати по овом Упутству. Нема сумње да се Господин Министар неће зауставити на томе но ће се постарати још и за то, да ове године припреми и изнађе начин: *како да се произведени лан ставља у промет* т. ј. *да се од произвођача откупљује*. И кад то буде, онда ће наши домаћини, који се буду решили да гаје лан и у том циљу приме *руско семе*, лако моћи свој производ и уновчити. Само после перјана треба да припреме свој лан онако, како ће га моћи по добру цену продати.

Та припрема састоји се у овоме:

1. *У трговини се продаје само добро исперјани лан* и никакав више, јер даљу прераду од исперјаног лана врше саме фабрике, и ма како га произвођач после перјана гребенао, чистио и чешљао, то му ништа неће помоћи, него ће све то бити само на његову штету, пошто му се неће скупље платити, или и ако се плати, то врло мало.

Преко тоне, сву пажњу после гајења и мочења, треба обратити само на то, *да лан буде добро исперјан*.

2. Исперјана повесма лана треба после *добро сортирати: по боји, по сјајности, по масноће, мекоће, чистоте и по дужине*.

У I класу долазила би повесма која су: дугачка, пепељасто-сјајна, масна, мека и чиста;

У II класу повесма: кратка, боје првенкасте или зеленкасте, сува (посна) и тамна;

У III класу опадина или кучина.

3. Сортирана повесма треба затим везати у дељкове. Дељци могу бити: или по целој дужини повесма или заврћена и у пола пресавијена па у редове сложена тако да главице буду споља.

4. Дељци да буду добро утегнути са четири конопца упредена од лана, и то на средини и по крајевима.

5. Дељци да буду тешки тачно: или по 50 или по 100 кила.

6. Повесма лана не смеју бити влажна, већ добро осушена.

7. Да се овај посао најсавесније врши, без икаквих мешанина или нечасних подметања, јер ко би се ухватио у томе, биће најстрожије кажњен.

8. Опадина — кучина — такође да се веже у дељкове, пошто се претходно добро отресе од поздера. Опадина се може везивати у дељкове са више конопаца, и то најлакше у каквом нарочито начињеном сандуку од дебелих дасака у коме може стати 50 или 100 кила. У сандуку том мора се добро набити и дељак утегнути.

Тако урађен и уређен испрјани лан може се после у своје време, кад се обзнани, износити на најближи трг и продавати.

Ну сем влакна, произвођач ће моћи продавати и *лаперо семе*.

Семе мора бити добро очишћено и такође сортирано. Тако: *семе од лана густо сејаног за влакно и раније пожњевеног* мора се засебно одвајати од семена *ретко сејаног ради семена*. Ако би се помешало, онда би то било несавесно, и пошто се тако помешано семе лако може распознати, то ће таквог несавестника државна власт такође најстрожије казнити.

Српски земљорадници! Управљајте се по овом Упутству и будите савесни у свом послу, па знајте, да ћете од *Лаперства* имати велике користи, јер лан је биљка, која богато награђује произвођача.

МУЗАРА

Реч је о музној крави. У нас се није задовољно ни количином ни каквоћом музне стоке наше. Предлагане су и покушаване разне мере да се поправи и умножи сој рогате марве. Покушаји нису успели у мери у којој се желело. Укрштање наше стоке са одређенијим расама које је свеопште било примљено као поуздан пут поправке домаће расе, донело је много разочарења а често и штете. Све те неостварене наде погрешно је ставити на терет самом начелу укрштања; ако оно није вршено под условима који зајемчавају успех, кривица није до начела. Али, шиуколико неопрезарајући несумњиву научну основу укрштања и знатан удео који је оно имало у облагорођавању домаће стоке уопште, ваља напоменути да се у новије доба и у науци и у пракси поставља у том погледу више ограничења, но што је то чињено у почетку.

Поред осталих, тежива укрштања је и да повећа млечност стоке. Она није потпуно остварена. Прва нарастаја, који је произашао на таког укрштања и давао је наде у доста случајева, али се у току времена и у даљем низу поколења све изметнуло. И та неисправна покушаји дали су повода потањем изучавању појава. Утврђено је да свака раса стоке има своју област у којој се најредовније појављују, најправилније развијају и најпотпуније у потомство преносе одлике те расе. Што друга која област већма остуна у погледу атмосферских и земљишних прилика, утолико ће бити теже пренести и одомаћити у њој расу стоке било путем укрштања, било одгајивања у чистој крви увезене расе. Италијани су на пр. уз холандске краве донели у земљу и холандске краваре, који су их неговали и хранили исто онако као и у Холандији на је ипак млечност њихова спала на половину и испод половине. И у нашој земљи, поред тога што је погодна за одгајивање стоке, она нега и пажња не успена да код увезених крава стране расе одржа количину и каквоћу млека какву оне дају у својој отаџбини. —

Но питање о унапређењу домаћег сточарства неће се решити правилно све док се буде сматрало да се то чини самом поправком расе. Следствено ни поносање млечности стоке неће се постићи док постоје стари, они данашњи односи млекарења. Појединац може, на пр. због својих изузетних прилика и наћи рачуна да купи и подиже скупе, млечније краве боље расе, народ у целини не може. Међутим ово је желети. Ова два питања: о поправци домаће расе стоке, и о млекарењу, у тако су тесној вези и тако се међусобно условљавају да тај однос заслужује највећу пажњу. Задатак је овог чланка и био да укаже на тај однос. Негов је оквир сувише узак да би се могло приступити излагању те узајамности у свему пространству. Може се само као на сјајан прилог за ово гледиште навести факт: да је сточарство напредније у оним земљама где је млекарење — израда млечних производа, као народни рад најбоље организовано. Сточарство на пр. Швајцарске не би никад достигло данашњу завидну висину без швајцарске индустрије млека. Тамо где је осигурана добра прода каком производу, није бринути да ће тај производ бити занемарен. Нека се сутра у нашем коме селу, оснивањем млекара за савремену прераду млека свих сеоских крава створи овоме прода, биће већ на крају прве године приметан напредак и у количини и у каквоћи крава. Једном кренут у том правцу одбирања и разумне него своје стоке и *непосредно* уверен у стварну и брзу корист свог рада, произвођач ће наш исто као швајцарски, продужити њим даље за својим интересом.

Тада ће и питање о поправци расе наше стоке почети бити решавано практичном и искуством производњима, која, ако је нешто и спора, у накнаду је поуздана. Брло је неоровато да ће лепо подизан, добро храњен, одабран, сам сој наших музара дати најрадоснијих резултата. Истиснути и путем увоза и одгајивања нове племенитије расе заменити стару домаћу, посао је огромно тежак, скуп и спор. Нас нису опити са домаћом кравом уверили да од ње немамо шта очекавати, па да би њеном истискивању приступили услед неопходности, на коштало шта коштало. Може се рећи како наша крава ма како одгајена, одабрана и храњена никад неће дати оволико млека колико холандска. То је истина, али она никад неће поштати на трећину оног што кошта она, а даће млека пуније но ова. У Швајцарској се признаје да је холандска крава млечнија, па се ипак остаје при домаћој раси. И с разлогом. И ми би исто тако с разлогом могли бити задовољни, бар за ово предлано доба у нашој привреди, усавршавањем и разумнијим искоришћавањем оног што већ имамо.

ОНАГА ШУМСКЕ ЗЕМЉЕ

У шумама редовно има један кат прие, растресите земље, коју наши земљорадници зову *чрнотом*. Она је прнца постала трулењем онога свакојаког зељастог биља, што је преко лета расло испод дрвећа и шибља шумског, и по окрајцима. Још више прнца постаје трулењем онога лишћа што опада с дрвећа и шибља о јесени *(белогорица)*, или у пролеће и лети *(зрногорица)*.

Прнце у разним шумама није напад подједнако, него у неко шуми ће је више а у неко мање. Тако ће је редовно више у старим *муклим* шумама а мање у млађу. А ни у једној истој шуми ће није на свима местима подједнако, него у *местима* и по заравњеним местима свагда је ће више, а по стрмјима, у *редочима* и на пропланцима свагда мање.

Прнца даје снагу шумској земљи, она је управо шумска *живота* онако, као што је и оранци живица оно доиле залази плут, разним ни мотина. Она земља испод прнце шуми је *мртва* онако исто, као што је и оранци мртваца све оно што се не преврће орањем ни копањем; или косаници све оно што се дохватају жиле ливадног биља, а то је управо доиде докле продире ваздух и сунчана светлост. Прнцном управо шума живи и развија се, опет онако исто као што и пољском прнцном живи и развија се пољски усев и ливадно биље. По томе, што више прнце у шуми, тим је снажнија шумска земља.

Мртвину испод прнце чини или сув камен, или земљани слој врло различита склопа и различите дебљине. И мртвина је у једној шуми готово свуда подједнака склопа и изгледа, на пр. у буковој шуми, и још за то по кречним планинама, она је махом *бела (бели буковача*, врло слаба, бледо жута) *пескушо*; или је *зелена пескушо* по серпентинским брдима; или је *сива пескушо*, по планинама које су на мрко-сиву пешчару; или је *црвена пескушо*, по планинама на црвеном пешчару итд. У свима овим пескушама може бити подеста ивоаче од најразноврснијих боја, и онда ће се те земље тада звати: *жуте, зелене, сиве, црвене* итд.

Али ако прнца даје снагу шумама, опет вредност земљишта шумског много зависи од онога слоја земљина што је испод ње, зависи од мртвине. Превиђајући то, дебели слојеви шумске прнце донели су многим шумама праву погибељ. Они и данас често намаме лаковерног земљорадника те зиђе секиром немилосрдно таманити муклу шуму, своју или сеоску, надајући се да ће после са шумске прнце за много, много година сносити тешке пшеничне снопове и брати големе кланове кукурузе. Али многоме је шумска крчевина најпре затирала снагу а после га врло брзо оставила и гладна и осебла. Јер примамљива шумска прнца донела му је свега једном или два пута добар грах, на је нестало, а за њом често остане мрша која се једна и боцом заодети може.

Учени земљорадници утврдили су истину, да шумска прнца иснад није опака као што је прнца у отвореном пољу, у оранци, у косаници итд. Шумска је прнца растресита и лакша него ли пољска; она је сувља и поснија него ли она. Затим да и најдубљи слојеви шумске прнце, чим се скине с њих шумски хлад, врло се брзо истроше, много брже него ли што би се истрошили да су постали на отвореном пољу. Једно мало проматрање о томе ће нас брзо уверити. У свакој шуми има и пропланака, давнашњих или скорашњих. Кад зачепркамо земљу на пропланку, па је упоредимо са земљом под прним дрветом на шумском сипору, одмах ћемо познати, како је много тањи слој прнце на пропланку него ли под дрветом. И он је све тањи што се више од шуме одмичемо; обрнуто он је све дебљи што дубље у шуму залазимо; и у чести је дебљи него ли у *проредима*.

Учени шумари споро су чинили овакe огледе: оборили су честу, те су наложили дебели слој прнце слободном утицаљу сунчане зраке, кишама и снеговима. Опазили су убрзо, да се снага честине земље јако мењала. Тако где је било више прнце, ту је она и много браће опадала и земља браће мрвила. Опазили су још, да је и бранна опадања различита за земље испод различитих шума. Тако најбрже опадање прнце испод *зрногорице* (четинара), а спорије је у земљи испод *белогорице* (шума листаног дрвећа). Онде опет брже испод букове и брезове шуме, а спорије испод растове.

Нестајање прнце изазивају оштри сунчани зраци, појачана и промењивија топлота, и оно неспречено утицање кише и снегова. Од тих чинитеља почну се губити састојци прнчини; заприменска тежина њенна све више и више опада; а она највећа количина воде, коју је могла у се упити шумска прнца, све се мало по мало смањује на искреченоме пропланку, на с тога је та сва земља све мање воде упијала у се, и све више је воде отицало с ње, и сливало се у ниже места. А где је било упутних места, на још ако је ту била и мртвина од пловаче, онда су се на пречвини полако стварала подводна и баровита места. А најгоре кварење земљишта, управо неупутним радом припремаље најштетнијег земљишта у људском домаћају, то су таква подводна и баровита места, којих у шуми није било, а крчењем шуме су постала.

Сада нам је лако упаред сравнати, где чинимо себи већу штету крчењем шуме, где ли опет мању. Лако ћемо познати, да су најмрњавије њиве које су постале крчењем прногорице, на пр. по Златибору, Шаргану, Гомји итд. а гора која је пре на тим њивама расла то је најскупоценија гора: бор, смрча, јела, оморика. Нису много снажније ни њиве које су постале крчењем букове и брезове шуме. А за земље на којима расте растова гора, особито лужник, то се већ не може рећи, јер испод ње су земље далеко снажније на пр. у Мачви, Посавини, у равном Подунављу. Али та се гора у нас другчије и чува и мање проваси него ли остале горе.

Врло је лако сада поставити себи правило, где се шума не сме никако затирати, а где се опет она наменто и може искрчити и у зиратну земљу претворити. Тако с каменита земљишта никако се не сме гора дићи, на ма каква била; сва места под прногорицом треба вечито тако и да остану, а колико се горе скине, толико треба и поље да се подгаји; сва места обрасла буковом гором врло се ретко кад могу корисно преокренути у зиратну земљу јер је махом земља и под оном гором толико слаба, да ничим не може корисније послужити него што би служила гором. Само земље под гором растовом, брестовом, јасеновом, доњеце и грабовом могу се корисно употребити и у зиратну, ако нису камените или много стрмените, али ту ваља добро прорачунати колико ће заиста бити корисније таку земљу обзиратити а оку врло скупу гору с ње скинути, него ли гору и даље гајити и паметно употребљивати.

Али поштто је врло тешко људе усаветовати, да чувају једном већ подигнуту гору, можда ће бити од неке ваљде знати онима који су се већ једном опекли, како се може уварено поправити. Свима огоголим местима може се опет повратити њина изгубљена прнца поновним засађивањем шуме. Јер засађујући шуму почиње се одмах испод ње стварати нови слој живе прнце која мршаву земљу полако поправља. До десете године то је поправљање слабо, али преко десете врло брзо.

ПРАКТИЧНИ РАДОВИ

УЧЕНИКА СРЕДЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У ХРУЋИМУ

(свршетак)

Статистика ученика за школску год. 1898-1899 год.

	Год. I	Год. II		Год. III		Свега
		А.	Б.	А.	Б.	
а) Број ученика:						
У почетку године примљено је	65	30	30	25	36	186
У току године отпало	1	—	1	—	—	2
Касније примљено	2	—	1	—	—	3
На крају год. дакле остало	66	30	30	25	36	187
б) По вери је било ученика:						
Католика	56	25	23	20	31	155
Евангелика	5	4	7	3	3	22
Јевреја	2	1	—	1	1	5
Православних	3	—	—	1	1	5
в) По земљама:						
Рођених у Чешкој	53	27	25	22	34	161
„ „ Моравској	10	3	4	2	1	20
г) По народности:						
Чеха	63	30	30	24	35	182
Немаца	—	—	—	—	—	—
Друге народности	3	—	—	1	1	5

	Год. I	Год. II		Год. III		Свега
		А.	Б.	А.	Б.	
д) Занимање родитеља:						
Земљоделца	50	20	21	11	29	131
Пољопривр. чиновника	1	—	—	3	—	4
Других чиновника	9	4	2	5	—	20
Учитеља	—	—	1	—	—	1
Индустријалаца	3	3	5	1	2	14
Разно	3	3	1	5	5	17
ђ) По годинама:						
Од 15—17 година	45	9	13	10	14	91
„ 17—20 „	19	17	15	12	17	80
Преко 20 година	2	4	2	3	5	16
е) С обзиром на будући позив:						
Остају на своме имању	27	13	15	6	20	81
Иће ће у службу	36	14	14	12	15	91
Неодређено	3	3	1	7	1	15
ж) С обзиром на приремну школску спрему:						
Ђака из ниже средње школе	14	—	—	—	—	14
С грађанске школе	45	—	—	—	—	45
Понављајућих и других	7	1	3	—	—	11
Напредњих	—	29	27	25	36	117
з) По успеху:						
С одликом	20	3	7	7	9	46
С врло добрим успехом	34	25	19	18	26	122
С понављ. из једног предмета	9	2	3	—	1	15
С једва добрим успехом	3	—	1	—	—	4
Неиспитаних	—	—	—	—	—	—

Испит зрелости

У школској 1898-9 години испит зрелости полагао је у заводу по тринаести пут.

Писмени задаци решавају се увек 29., 30 и 31 маја, а усмени 4., 5., 6., 7. и 8 јула. У тој години за председника испитне комисије при испиту зрелости био је одређен земаљски инспектор пољопривредних школа, г. Др. Франт Сителски. Владин комесар био је царско краљевски дворски саветник, професор чешке техникe и инспектор пољопривредних школа г. Др. Ј. Б. Ламбл.

Од 25 ученика III године А јавило се на крају године 22; из III године В од 36 ђака пријавило се 35.

За писмени испит зрелости одабирао је питања председник г. Др. Фр. Сителски. Између многих других питања пала су и ова:

1. *Из белих области*: Разред А.: У чему се састоји абсорпција земљишта и какав значај има та особина за гајење пољопривредног биља?

Разред Б.: Како се земљишту може дати азот (азот) и како дејствује вештачко ђубре азотасто?

2. *Из мелиорације*: Разред А.: Има да се исуши цевима подводно земљиште у облику паралелограма, чија дужина износи 220 м. ширина 125 м. пад је у правцу ширине 0·36%, у правцу дужине 0·2%; земљиште је теже, иловача.

а) Да се изради нацрт дренаже и предрачун израде.

б) Изнети цео ток рада при извођењу

Разред В.: Одводњавање земљишта, његов пољопривредни значај извођења уопште, нарочито:

а) Главна начела и користи исушивања цевима.

б) Израчунавање најмањег пада за цеви 5, 8 и 10 см.

в) Израчунавање површине, која се одводњава цевима 5 см. при паду 0·2%.

3. *Из администрације и науке о управљању*. Разред А.: Развитак пољопривредних система и које системе по својој важности ваља најпре упознати?

Разред Б.: Начини закупа и шта све ваља да садржи правилно састављени уговор о закупу?

Дисциплинарни ред

1. *Како се владање и понашање тражи од ученика*: 1. Понашање ученика и у школи и ван школе ваља да је пристојно.

2. Сваки је ученик дужан иходити се према својим претпостављеним увек учтиво, послушно и искрено.

3. У друштву су ученици дужни понашати се лепо и уљудно; *ако је према коме ученик неправеда, нама да се жали или управнику или разредном старешини.*

4. Као будући пољопривредници ученици су дужни одликовати се вредноћом и штедљивошћу, а нарочито чувати се излишних трошкова и прављења дугова.

5. Одело ваља да је просто, ма вазда чисто. Одело је вазда грађанско без сваких знакова.

6. Све недопуштене игре и забаве, нарочито игре у новац — забрањене су.

7. У колико би се ученицима с родитељским допуштењем могло дозволити да похађају приватне гостионице — али нигда не до по дне — о томе ће решавати наставнички збор и одредиће дотичне гостионице за сваку школску годину.

8). *За посебне јавних забава и позоришта потребно је вазда нарочито допуштење управниково*; исто тако и за учешће у таким приликама у суделовању. У колико ученици смеју учествовати у школи играња, о томе решава у појединим примерима наставнички савет у договору с родитељима.

9). Исто тако и на јавне претресе могу ученици одлазити само с нарочитим допуштењем управниковим.

10. Пушење је забрањено ученицима у школи и јавно на улици; млађима се у опште пушење забрањује а у најблажем случају с родитељским допуштењем.

11. Са стварима школским сваки је дужан смотрено поступати, у просторијама школе и при практичним вежбањима дужан је сваки ученик одржавати највећу чистоту. Таблице које се скидају са завода ради прецртавања, ваља опет на своје место оставити и у опште највећи поредак одржавати. За причињену штету одговоран је ученик заводу, а и сви су ученици сваког разреда солидарно одговорни за штету, која се учини у томе разреду, ако се учинилац не пронађе и када се јасно утврди, да је неко од ученика из тога разреда причинио ту штету. За накнаду тих штета сваки је ученик у почетку школ. године дужан дати заводу залогу, коју управник школе одреди.

12. Учионице се отварају пада на четврт часа пре предавања. Када ученици долазе у школу или из ње излазе, то мора бити тихо и без галаме. Испред школе није ученицима допуштено стајати узалудно.

13. Ученике изазивати с предавања допуштено је само појединим наставницима; у школску зграду не сме нико са стране долазити без нарочитог допуштења.

14. На предавања дужни су ученици долазити тачно и на време. За време предавања нико од ученика не сме говорити, осим када га наставник буде питао. Осуђивати може ученик за један час када му то допусти наставник дотичног предмета; једнодневно осуство може дати разредни старешина, а на дуже време од два дана само управник.

15. Када се ученик поболи, те не може да походи школу, дужан је у року од 24 часа известити или управитеља или свога разредного старешину. И у опште сваки недолазак ваља оправдати код разредногa старешине уверењем родитеља или старалаца, у коме се наводи узрок недоласка и време.

Ако се посумња у то, да је болест прави узрок честим изостанцима учениковим, наставничи збор има право да тражи, да ученик недоласке оправда лекарским уверењем.

16. Ако ко од ученика изостане од школе два дана а о узроку свога недоласка не извести управу школску, он се сматра као болестан и управник је власан да му о његову трошку пошље лекара, те да види: од чега и како болује.

17. Касно долажење у школу, као и немарно похођење школе уопште, казни се тиме, што се дотичном ученику дође мања оцена из прељежања и владања и број неизвињених изостанака уписује му се и у сведоџбу.

18. Ко не би походио завод узастопце и беспрекидно за осам дана, а не оправда ничим тај свој изостанак ни писмено, ни усмено, брише се из школских каталога, јер се сматра да је школу напустио и не може бити у школу примљен без одобрења највише просветне власти.

И због трајно немарног похођења школе може, када не помогну ни казне, ни опомене, ученик бити из школе искључен.

19. Оснивање друштава или учествовање у другим друштвима није ученицима допуштено.

20. Допуштено је ученицима искупљање ради литерарног образовања и племенитих забава у присуству наставника, као и научне изласке предузимати са својим учитељима.

21. Скупљање добротворних прилога за која му драго циљ допуштено је ученицима, када се за то добије од школске власти допуштење.

22. Школарина, пријемна такса и друге таксе морају се редовно увек у почетку школске године положити, као и у почетку другог тромесечја.

23. Потребу приватних студија и читања намирује књижница заводска. Књиге из ње позајмљене морају се пратити књижничару у одређено време. Ко том приликом учини штету, мора исту накнадити.

24. Сведочанства полугодишња, као и сведочанства испита предности сматрају се за јавне исправе; ко их хотимице уништи, кажњава се по дисциплинским правилима; ко их преправи и фалсификује осим тога одговара кривично.

25. О иступању из завода дужан је сваки ученик известити управитеља; но сведоџбу за одлазак може добити само тада, ако докаже да је то жеља његових родитеља.

26. Ко се пријави за изучавање каквог необавезног предмета, дужан је изучавати га преко целе школске године. Према томе недоласци на предавања тога предмета у свему су једнаки са онима из предмета обавезних.

27. Пушење се, да се ученици пристојно понашају за време школског распуста.

Домаћи ред

28. Промену стана ученикова може учинити само родитељ или старалац. Они су у исто време дужни извештавати школску управу о свакој тој промени.

29. Сваком домаћину, код кога је ученик на стану, даје се по један примерак овога реда и позива се, да се стара како би се тај ред у свему тачно чувао и када види да је исти ма у чему повређен, дужан је одмах о томе известити школску управу.

30. Ако се примети, да се ученик огрешио о ова правила са знањем и пристанком свога кућног домаћина, а овај то није јавио школској управи, управник школе има пуно право да ученику нареди да се из његова стана одмах исели.

31. Када управник добије уверење, да је стан, у коме ученици наставају, од штете по њихов морал или успех школски, има право да према потреби с места уклони ученика из таквог стана; када ученик не би следовао наређењу управитељеву, може бити из завода искључен.

32. Само с нарочитим допуштењем управитељевим могу ученици становати код људи, који држе крчме и гостионице.

33. Хранити се у гостионици допушта ученицима само управник.

34. Вечерње доба ваља ученик да проведе код куће и лети треба да је у своме стану најдаље до 9 часова, а зими до 8. Нарочито нико се не сме наћи после тога доба у гостионици.

35. Ученици у свима уобичајеним приликама присуствују свима верозаконским обредима, а недељом и празником иду и у цркву на службу Божију.

Опомене и казне

36. Чуваље дисциплинарног реда за све ученике ствар је части. Преступљење тих наређења важнимо је.

37. За мање, непримиљене иступе ученици бивају опомењени.

38. Ако при мањим иступима опомене нису дејствовале, као и ако се деси грубље погрешке, онда долази опитрија опомена, која се изврнује на овај начин:

а). Саопштава је или наставник дотичног предмета или разредни старешина;

б) Заводи се у разредну књигу;

в) Саопштава се ученику укор пред друговима од стране управитеље или и у самом наставничком савету;

г) Приређује се ученику искључењем из завода.

Све казне, изузимајући приватне опомене, заводе се у разредну књигу и оне утичу на оцену из владања. Ако се ученик после казне у истини поправи, онда оцењује наставни збор: да ли да му се она лоша оцена из владања избрише из књиге.

39. У случају, да кажњени ученик добиса од кога помоћ за своје школовање, онда наставни збор ако нађе за потребно извештава о томе онога, који ученику даје ту помоћ.

40. Ученици, који су више пута опомињани, и кажњавани, па се код њих ипак не опази поправка, или код кога се примети на каква неправилност, или који дуже од 8 дана без оправдања не дође у школу, или ако у оба тромесечја исте године добије лошу сведоџбу: отпуста се из завода.

41. Решење о отпуштању ученикову из завода само тада има предности, када га утврди највиша просветна власт. И до тога доба може ученик остати у школи. — У случају да би по морал осталих ученика било убитачно даље седење таког ученика, може се у томе случају и одмах одлучити од школе.

42. Из завода искључени ученик губи право на сваку школску сведоџбу.

43. У случају да је кривица ученикова такога рода, да и у другој какав завод не би могао бити примљен без упитра по морал ученика, таког ученика може проф. збор предложити за искључење на свагда и из свију завода у земљи.

Делање наставничког особља ван завода. Дужност наставника средње пољопривредне школе у Хрушиму није само у школи, но се простире и ван ње. Наставничи збор гледа, да осим те своје редовне дужности у школи, шири и ван ње стручно знање у круговима земљоделским. То се чини путним предавањима из области пољопривреде и другим стручним курсевима.

Управитељ Ад. Еверт издаје недељни часопис „Хосподарски лист", а поред тога уређује „Збирку ситнијих пољопривредних дела, од које је већ изашло 45 свезака. Он је члан земљоделског савета, члан управе средњинског пољопривредног Друштва нардубичког, председник друштва за гајење домаће стоке и градинарства у источној Чешкој и члан комисије за полагање учитељских испита за земљоделске школе.

Професор А. Докоупил главни је сарадник „Хосподарског листа".

Проф. Ј. Тројан је окружни царско-краљевски хемичар у Хрушиму, главни сарадник „Хосподарског листа" и члан здравственог већа места Хрушима.

Проф. Г. Бургхаузер имао је учешћа једновремено са проф. Голехом у лиадарском курсу у Хрушиму.

Проф. Ј. Стрателска је пословоља Хрушим. пољопривредног друштва.

Супл. проф. Ј. Рум је пословоља друштва за гајење пољопривредна грла и градинарства у источној Чешкој.

Нарочита се пажња обраћа на путна предавања. У тому последње школске године било је свега 46 таквих предавања од стране наставника средње пољопривредне хрушимске школе.

ГЛАСНИК

Постављена по пољопривредној струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 1. овог месеца постављени су:

У Одељењу за пољску привреду и ветеринарство:

За секретаре треће класе: Благоје Д. Тодоровић и Илија Кремић, стручни економи министарства народне привреде.

У лозном расаднику у Јагодини:

За руководоца друге класе, Петар Стојадиновић, руководоц лозног расадника у Смедереву.

У лозном расаднику у Александровцу:

За руководоца треће класе, Душан С. Брсмановић, руководоц истог расадника.

У лозном расаднику у Нишу:

За руководоца треће класе, Алекса Жарковић, руководоц истог расадника.

У лозном расаднику у Смедереву:

За напредног писара четврте класе министарства народне привреде а до врши дужност руководоца, Цветан Гроздановић, калемар прве класе лозног расадника у Јагодини.

Приватни ученици у Виноделско-воћарској школи. — У овој школи има на школовању *36 ученика* који се о свом трошку издржавају. Од тих су:

У I разреду . . . . . 18 ученика
У II „ . . . . . 11 „
У III „ . . . . . 7 „

Толико се, према простору којим управа школска располаже, могло највише примити. Пријаве су за I разред биле много веће, тако да је знатан број одбијен за ову годину.

Измене и допуне у Закону о обнављању и унапређењу виноградарства. — Народна Скупштина решила је и Његово Величанство *Краљ* благоволео је потврдити Закон о изменама и допунама Закона о обнављању и унапређењу виноградарства. По овима утврђује се звање руководаца лозних расадника као *управног* чиновника; а за расаднике, који стоје под управом школа и економских завода, остаје пређашње звање настојника, који ће се постављати претписом Министра Народ. Привреде. Важна је и допуна, да Министар Народне Привреде има право надзора и над приватним расадницима и свима онима, који народу продају лозу за подлогу. Смер је ове допуне: да се и приватни продавци лозе подвргну свима правилима, која важе у погледу на издавање лозе из државних расадника; као и да се стане на пут несавесној спекулацији лозом, која је прилично ухватила корена и у нас. Тиме ће се се уједно одговорити одлуци јесењашњег *виноградарског збора*у Смедереву, да Министар Пар. Привреде објати нажву на приватне продавце лозе, те да се и они при продаји лозе управљају по прописима лозе, државни лозни расадници. Министар Пар. Привреде овлашћен је, да за извршење ове одредбе пропише Правила.

Домаће сорте грожђа на париској светској изложби. — Да би се главније домаће сорте грожђа, које страном свету нису познате, могле приказати на париској светској изложби, Господин Министар Народне Привреде одобрио је, да се у масним бојама и у моделима израде ове три сорте: *Прокупац* (каменчарка), *Зечевац* и *Смедеревка*. Скадарка, која је позната у страном свету под именом „*Кадарка*", сади се доста и у другим земљама, нарочито у Мађарској, Хрватској и Словонији (где је зову и „Браничевка"), те, пошто се сматра као познатија сорта, неће бити приказана као наша домаћа сорта. Израда слика и модела поверена је нашим уметницима, и то: слике г. Кирилу Кутлику управитељу српске сликарске школе, модели г. Петру Убавкићу, вајару и професору моделисања. Како слике тако и модели веома су лепо и верно израђени.

ОБЗНАНЕ

Бесплатно раздавање ланеног семена. Поручени 5000 килограма ланеног семена, приспели су и Српско Пољопривредно Друштво раздаваће то семе, преко државних економа, само школованим пољопривредницима под условима, које је Министарство Народне Привреде прописало и који се могу од државних економа сазнати, ако их нису већ преко надлежних власти обзнанили.

Који би год хтео, од школованих економа, да гаји лан, нека се благовремено изволи пријавити државном економу било среском или окружном где они постоје; из среза пожаревачког, економу Државне Ергеле; из среза врачарског, економу Топчидерске економије; из среза жичког, економу Ратарске школе; и из среза неготинског економу виноделско-воћарске школе, јер је наређено да само они примају пријаве за лапено семе и они ће га у своје време и раздавати.

Благодарност. Г. Милош М. Миленовић учитељ у пензији из Зајечара уступио је бесплатно одају за канцеларију Тимочке Пољопривредне Подружине од 1. новембра 1899 па до Ђурђева-дна 1900. године.

Управа Тимочке Пољопривредне Подружине као своме члану утемељачу изјављује г. Миленовићу благодарност.

Председник
М. Н. Јагодинац

Саднице облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На имању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина саднице облагорођених воћака, украсног шибља и четинара.

Ко би желео набавити ове саднице нека се изволи непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

Администрација друштвена моли сву ону господу, која су узела на читање и послугу књиге и часописе из друштвене библиотеке, да их изволе исто при а најдаље до 1. фебруара ове године вратити. Ово је потребно ради преуређења друштвене библиотеке и контролисања књижничког инвентара.

Претплатници Тежака. — моле се да пошљу претплату за *Тежак* за ову (1900.) годину, јер се *Тежак* неће слати ником на вересију. Ово важи и за општине, подружинске чланове и ванајуће чланове.

Исто тако моле се сви дужници друштвени да ускоро измире сва своја дуговања, јер је Друштву потребан новац за разне набавке.

Од Српског Пољопривредног Друштва 1. јануара 1900. године у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 6. броја Тежака: Кратко упутство о гајењу и прерађивању лана. — Музара. — Снага шумске земље. — Практични радови ученика средње пољопривредне школе у Хрушиму (свршетак). — *Гласник*. — *Обзнане*. — *Цене огласима*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ КЊИГЕ

НА ОСНОВУ НАЛОЖЕЊА ГОСПОЂА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕКИНУТ ДРУШТВОМ ПОСЕ ПОШТА ПЕСЛАЊОВ.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЕЛНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЧИ СТАЛ. КАДРА, ЧАИЋИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДЊИЧКИ ЗАДРУГЕ И ЧИТАВИ ПУКА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗДРУЖЕЊА И ВИЋОВИ ЧЛАНОВИ БАО И СРПСКИ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТЕ КОД СВОГ ЗДРУЖЕЊА ВРЕМЕ ПОТА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊЕ ОДНОСЕ:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРАН УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 7. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 22. ФЕБРУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

МЛЕКАРСКЕ ЗАДРУГЕ

Овом чланку није намера да улази у историју постанка и развића млекарских заједница ни да опширније излаже њихов значај по народну пољску привреду. Поводом оснивања млекарских задруга у нашем најближем суседству, у Бачкој и Банату, жели се само скренути пажња наших пољопривредника на један посао колико лак толико користан.

Потрошња млека и млекарских производа и масла узима у свима образованим земљама све шире и шире размере и њихова је тражња нарочито на већим трговима столна. Већа имања, властелинства јужне Угарске редовно су слала своје израђевине ове врсте на бечки и пештански трг. Њиховом примеру сад почињу следовати сељаци. Немоћни да од своје сопствене стоке добију толико масла и сира, колико се испољује слати на преради, и уверени да рад у већем обиму даје и бољи производ и већи приход, почели су се удруживати *ради заједничке прераде млека своје стоке*. Један разлог више упућује их на то. Из godine у годину употреба сточног ђубрета постаје све непоставнија, јер се земља све јаче испаћа. Осим тога, принос неексплоатисане земље да се појачати, ако се обилније ђубри. Од како на пољоградарство одлази знатна количина ђубрета, потреба је за њим све већа и да се једино задовољити повећањем броја стоке. Као најпробитачнија показала се рогата марва, краве.

Покрет у оснивању млекарских задруга шири се у селима насељеним Немцима. Првих година у селу се уносу у задругу 80—120 крава и ради само месло, које се претходно уговором са трговцем у Б. Пешти обезбеди редовна продаја и стална цена. Већ идуће године задрузи приступају и они који су у почетку били неприступни и не само то, но су сви стари задругари докупили и у заједницу уписали колико су могли више грла. Редовна је појава да већ у другој години рада бива више но удвојен број крава.

И код нас у Србији постоје исте побуде које су изазвале склапање млекарских задруга у поменутим местима. Шта више у нас су природни услови за то повољнији. Непознато нам је са којих су се узрока онамо зауставили на производњи масла, али ако је то са немогућности да се од њиховог млека због каквоће хране крава и других земљишних прилика израђује добар сир, та немогућност не постоји код нас. Наше траве и напајањи нису барски, воде има доста и свеже, гориво је јевтиније. У том погледу ми смо у бољим приликама. Ну, израда масла посао је лакши и простији, не тражи нарочите скупо опремане просторије, машине; задругари могу уговорити да после скидања поваке за израду масла, они могу односити натраг посно млеко да израђују телад, прасад, итд. Нека би се дакле и код нас за први мах рад задруга ограничио на масло. Ма колико да би у почетку трошкови и тешкоће да се производу уједчи редовна продаја смањивали чист принос задруге, ипак би сваки задругар имао два пута више користи од своје стоке но незадругари од своје.

Узмимо пример из околине Београда. Први круг села око вароши донеси на продају млеко. Други круг, донеси лети мале ваљушке масла на кошима се познају преко кроја су их умесили и свеж бео сир још неоцеђен од сурутке. Масло је често неукусно замотано у ма какав бељи лист и по ништавну цену опет не може себи да прокрчи пута. Нека се десет њих из села заврсну торбицама и каблицама у којима доносе у Београд свој производ, па то су већ десет скоро изгубљених надница за пољски рад. Додајте томе оно мало што сваки потроши на се тог дана, а сетите често потребне набавке које им се наметну у вароши, па се запитајте шта однесе кући такав човек или домаћица. Да ли нису изгубили остављајући пољски рад у време кад се послови сустигну?

Удружите сад те сељаке ради заједничке производње масла и истог сира који они данас знају радити. Сваки од њих имао би само јутром и вечером да однесе млеко до заједничког млекара и да месечно или недељно прими свој део у новцу. Онај коме је поверена израда масла, био задругар или био најмљен од друштва, имао би да се стара да прерада буде чиста угледна, продаја осигурана, рачуни у реду и друго. Једном или два пут у недељи он би слао у Београд своме трговцу сам производ и не би дангубио пудећи га по улицама. Сопственицима млека не само да би била уштеђена дангуба око израде и пошља на продају, трошкови око набавке и обнављања прибора за рад, но би производи задружних млекара неминовно били бољи, очуванији, те и боље плаћени. Ако се у том селу збуде што је правило код млекарских задруга да број млечне стоке одних порасте, представимо себи колики мора наступити преображај у привредним приликама читавог негоина. Више стоке значи више покретног капитала; више ђубрета нагнојивања поља и удвојен род.

Од мерâ којима се стварно унапређује пољска привреда, најдјелотворнија, најпоузданија, и најтрајанија је стварање млекарских задруга, ког било типа. За пример је доста околина Београда, али сличне користи би од таког уређења односа видело ма

које село српско даље или ближе вароши. — Потребно је само одредити задруги према месним приликама право, уже поље рада најсвраходнијe неном положају.

ВИНОГРАДАРСТВО СРБИЈЕ У 1898 ГОДИНИ

Из *Извештаја о раду Министарства Народне Привреде по струци пољопривредној у 1898 години*, који је приказан у *Тежаку* (бр. 3 и 4 ов. год.), отштампан је у засебној књизи *Извештај по струци виноградарства*[1]) за исту годину. Вредно је видети, како је ова пољопривредна грана стајала у поменутој години. Зато ћемо навести главније тачке из тог извештаја.

1, *Појава филоксере у крајевима који нису били заражени:*

У тој години завршен је преглед винограда у *Прокупљу*. По извештају изасланика, који је тај преглед вршио, нађено је заражених чокота и већ пропалих винограда у 8 сопственика. Зараза се шири на северној страни Прокупља, на тако званој Турској страни, док је на североисточној страни, названој Црквени Поток, у мањој мери.

2, *Одобрена за увоз грожђа из других држава:*

Одобрена за увоз грожђа издало је Министарство Народне Привреде за 34 лица. По подацима, који су добивени из царинског одељења Министарства Финансија увезено је у нашу земљу *свежа грожђа:* преко царинарнице ваљевске 2,162.246 килограма, преко царинарнице београдске 23.865 килограма, тако да је укупни увоз износио 2,186.111 килограма, који представља вредност 434.673 динара, — скоро *пола милиона.*

Вина је увезено из страних држава свега 4,043.229 килограма, што чини вредност 944.142 динара, — дакле скоро *један милион.*

3, *Издавање лозе из државних лозних расадника у 1897 години:*

По окончаном рачуну за годину 1897/8 издато је из државних лозних расадника:

Зрело каламљене лозе (зрелих каламова)	99·540	ком.
Зелено каламљене лозе (зелених каламова)	74.794	„
Припрака (ожиљене лозе)	289.400	„
Резница	564.925	„
Укупно	1,028.749	ком.

И за ту лозу добивено је укупно 19.121 дин. и 55 пара

4, *Издавање лозе бесплатно и по сниженој цени:*

По решењу Г. Министра Народне Привреде издавана је на државних лозних расадника лоза бесплатно:

а, народним школама за *школске баште*, и то поглавито резница и припрака, а каламова највише до 30 комада;

б, пољопривредницима округа крајинског, и то — *резница* превенствено од Рипарија Соваж, а *припрака* по предлогу Управе Винодељско-воћарске школе, или путног наставника виноградарства за округ крајински.

На предлогу Управе Савеза Земљорадничких Задрута Г. Министар Народне Привреде решио је, да се члановима ових задруга из свих државних лозних расадника издаје лоза, ма које врсте, *у пола цене.*

У пола цене издавани су каламови на расадника крајинског (Винодељско-воћарске школе) и свима онима из округа крајинског, где је грађ употребљен зелене каламове.

5, *Државни лозни расадници и стање њихово у години 1898:*

Државних лозних расадника било је у тој години:

а, У *Крајини*, код Неготина (лозни расадник Винодељско-воћарске школе) с површином 38·61 хектар.

б, У *Топчидеру* (Топчидерске Економије) с површином 16 хектара

в, У *Нишу* с површином 17·28 хектара.

г, У *Александровцу* (жупски лозни расадник) с површином 13·81 хектара;

д, У *Смедереву* с површином 11·64 хектара;

[1]) Овај се *Извештај* може добити *бесплатно* у свима државним лозним расадницима.

Осим тога основан је у тој години расадник у *Јагодини*, с површином од 36.08 хектара. По томе под расадницима има укупно *133·42 хектара.* Површина је ова доста велика; и по њој производња лозе у државним лозним расадницима могла би бити знатно већа, да се скоро сви расадници не налазе још у засађивању одељења, намењених за *матичњаке.* Кад се и то доврши онда ће производња свих врста лозе далеко одмаћи од досадашњег броја.

Чокота *издржљиве лозе* има у расадницима:

а, крајинском	108.816
б, топчидерском	32.541
в, нишком	70.068
г, смедеревском (на државном земљишту)	24.151
д, жупском	47.978
ђ, јагодинском (прва година)	14.674
Свега	298.228

У години 1898 *произведено* је у свима државним лозним расадницима укупно:

Зрело каламљене лозе	206.349	ком.
Зелено „ „	93.554	„
Припрака	642.923	„
Резница	2,626.569	„
Свега	3,569.395	ком.

Према години 1897 произведено је: *мање* зелених каламова и резница, а *више* зрелих каламова и припрака. По томе година 1998 била је погодна за припреме лозе.

Највећи је произвођач лозе: Крајински расадник (са укупно 1,184.958 комада); после овога је: жупски расадник (са 826.278), па нишки (са 575.790), за овим је смедеревски (са 555.600) и најзад топчидерски (са 427.269).

Каламова, зрелих и зелених, произвео је највише крајински расадник (116.053 комада), после овога нишки расадник (74.790), па жупски (43.821), за овим смедеревски (40.900), и најзад топчидерски (24.329).

На зрелом каламљењу највише је рађено у крајинском расаднику, па онда у нишком, затим у жупском, после у смедеревском, и напоследку у топчидерском. На зеленом каламљењу највише је рађено у нишком расаднику, затим у смедеревском, па у крајинском, онда у жупском и најзад у топчидерском.

Чокота *каламљене лозе* има у расадницима:

а, крајинском	55.284
б, топчидерском	2.338
в, нишком	7.070
г, смедеревском	1.582
д, жупском	1.771
ђ, јагодинском (у првој години)	8.608
Свега	76.653

Крајинском расаднику припада још и *виноград на жаговом песку* у Гадљевцу, у коме има чокота *домаће лозе* 40.000

6, *Проценат примања (срашћивања) каламова у расадницима:*

Проценат примања *зрелих каламова* био је 1898. године просечно код свих врста подлога и калама:

а, У крајинском расаднику 29·1% (највећи 96% и то Смедеревка на Рипарију Соваж, на резницама, а најмања 9·6% на припрама Рупестрис Форворта);

б, У топчидерском расаднику 27·50% (највећи на Рипар. Порталису 50%, а најмањи на Рупестрис Монтикола 10%, и то све на резницама);

в, У нишком расаднику 39·33% (највећи код Хибрид Фран са Смедеревком 90%, а најмања код Солониса 20%);

г, У смедеревском расаднику 26·77% (код ранијe каламљених 37%, а код позније каламљених 16·5%.[2])

д, У жупском расаднику 57%.

Проценат примања (срашћивања) код *зелених каламова* био је просечно:

а, У крајинском расаднику	77%	
б, „ топчидерском „	60%	
в, „ нишком „	56%	
г, „ жупском „	90%	
д, „ смедеревском „	?	

[2]) Тукао је каламове грађ

По томе *просечно приличе* било је у свима расадницима:

Зрелих каламова . . . . . 35·94%
Зелених каламова . . . . . 70·75%

7. *Путни наставници виноградарства:*

Путни наставници виноградарства врше дужност путних учитеља, који путујући дају поуке пољопривредницима у подизању винограда, врше испитивања земље односно садржине креча и уопште су при руци државним лозним расадницима.

Такав службеник био је у 1898 години *један*, и то за округ крајински.

8. *Ослобођена земљишта под виноградима од пореза:*

По члану 9 Закона о обнављању и унапређењу виноградарства земљишта која се засаде лозом, као виноград на издржљивој лози, или као расадник издржљиве лозе, ослобођавају се пореза за 10 година.

У току 1898 године ослобођено је на тај начин *40·87 хектара* и то:

У округу крајинском 22·67 хект.
„ „ крагујевачком 10·81 хект.
„ „ пожаревачком 7·39 хект.

9. *Виногради у округу крајинском:*

По подацима које је пријавио путни наставник виноградарства за округ крајински, површина обновљених винограда у целом округу крајинском износи 141·41 хект. На тој површини има:

каламљених чокота 785.775
некаламљених чокот 353.000

Чокота за непосредну производњу (који рађају без каламљења — Хибриди) 247.832.

Подаци су изложени у особеним таблицама, и по садржини нема су поучни.

— — ъ.

ГУНДЕЉ

МАЈСКА БУВА КОКИЦА ЖУК МОЉ

(Melolontha vulgaris)

Општина негбинска у округу ужичком, послала је Министарству Народне Привреде преко начелства ужичког у једној кутији прићке (ларве) инсекта који је онамо познат под именом *моль*, у циљу да Министарство одреди, како се зове тај инсекат и покаже мере како се уништава, жалећи се у исто време, да тај *моль* већ од десетак година причињава ужасне штете усевима.

Ми смо били у прилици видети прићке (ларве) у поменутој кутији и инсекат је на жалост у нас, врло обичан. Зове се *гундељ, мајска буба, кокица* или *жук*, а има као што видимо и ново име — моль.

О њему, па и ако је многима познат, казаћемо неколико речи.

*

У *бубе* савршеног инсекта, глава изгледа као да је састављена из једног комада: груди имају три а трбух девет чланака, трбух се завршује у повијен шиљак. Покрилци (први пар крила) су тврди и рожасти и имају пет пруга по дужини; други је пар крила оплет и испаран танким и гранатим жилицама. Покрилци су црвено мрки с кратким длачицама које се могу и отирати, а остали део тела је црне боје. Уста имају два пара вилица (предње су горње а задње доње вилице). Пипци су сложени из више чланака и на врху су раширени у виду лепезе. Груди су обрасли сиво-белим длакама; са стране трбуха су по пет лусекастих троуглића белих као преда. Очи су сложене из више очица. Дугачак је 25 мм. а највећа је ширина тела 13 мм. Јаја се у мају те се зато у неким местима зове најобичније: *мајска буба*.

Прићк (ларва) је скотурев. Има шест жутих ногу. Тело је прљаво-бело с појединим чекињама; последњи је прстен, дванаести на реду, најширн и више је мрко-плав. Прстенови су жути. Глава је жуто-мрка, рожаста и *без очију*; пипци су четворочлани а делови уста развијени су врло јако. Прићк је прве године врло мали но већ другог лета израсте за 2 до 2·5 см. а у дебљини гушчијег пера. Трећег лета, ако су повољне прилике, израсте потпуно, но обично порастe постиже тек 4—5 године. Тада је дугачак 4—5 см. а дебео као шиљака (плајвас). За све време док је у земљи преселачи се по два пут сваке године, па се затим учаури, тј. претвори у лутку. Млади прићи разликују се од старих, потпуно развијених, само у томе, што су окретнији и што су више чекиња. Живе у земљи 3—5 година. У јесен укопају се у земљу нешто дубље да би лакше презимили а у априлу поћаче се на више на површини земље.

Слика 1.

Гундељ и његово преображавање (прир. величина). Горе 2 гундеља (мужјак и женка) *доле* у земљи два прићи један пола а други сасвим развијен и у узгу с десне стране чаура — лутка.

Лутка је сиво-жута, личи доста на савршеног инсекта а налази се у земљи и то од *од јула до септембра*.

*

Савршен инсекат, *буба*, вија се у мају за време од 8 до 14 и више дана. Женка после 24 часа по спаривању снесе на 70 прљаво-белих кугластих јаја која по 12 до 30 заједно уносе у земљу дубоко на 10 до 30 см. Након 4 до 6 недеља, давде у јуну или јулу, изиђе из јаја прићи који, као што је поменуто, живе у земљи за 3 до 5 година, хранећи се за то време жилама усева, воћа и другог дрвећа. У јулу, августу или септембру, четврте односно пете године учауре се. Из чауре изађе после 4 до 8 недеља савршен инсекат — гундељ. Гундељи и презиме у земљи па се почевши од фебруара подижу постепено површини земље а у мају и сасвим излете из ње. За време док женка не снесе јаја, брсте лишће многих воћака па и шумског дрвећа; буково, растово, тополово, грабово и јаворово а причињавају штете и мајским младарима нарочито смрчевим, боровим и аришевим. По томе гундељи су велике штеточине, јер причињавају штете и мајским младарима нарочито смрчевим, боровим и аришевим. По томе гундељи су велике штеточине, јер причињавају штете и као савршени инсект и као прићи, ларве. Штета је коју усевима и другим биљкама наносе прићи знатно већа, с тога, што живе дуго времена у земљи, па где се настане чине пустош.

*

Да се овај штеточина уништи, препоручују се многа средства, но између свих највише се цене: *скупљање прићка* (ларва) и *скупљање савршених инсеката* — гундеља.

Да се ларве униште препоручује се:

1. Орање плугом у дубини у којој се налазе ларве, да се тиме избаце на површину земље па затим покупе и униште;

2. Наметање разних мамаца на обрађеним земљама, пр- ђубренте земље, ђубрета, бусења (које треба преокренути), корова итд. да се ларве овде скрију, јер са ове предмете радо налазе, па их затим од времена на време проналазити и таманити;

3. Пуштање свиња по местима где их има да их ове рилкањем проналазе и униште, и

4. Заштићавање птица које их стамањују.

А да се униште сапршени инсекти, гундеља, потребно је у мају, нарочито пре док женке нису почеле носити јаја, стресати их сваког јутра с дрвећа на их затим или погазити, или попарити врућом водом у каквом суду, или их дати свињама и радна за све пољопривреднике, јер је радња појединца у овом погледу сасвим ништавна. Рад треба понављати сваке године дотле, докле год има гундеља и једном их нора — нестати.

Б. Д. Т.

ГЛАСНИК

Постављена по пољопривредној струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 10. овог месеца постављени су:

За среског економа друге класе за срез грачански округа крагујевачког Веселин Ђоћић сreски економ исте класе за срезове грачански и крагујевачки по потреби службе;

За писара друге класе министарства народне привреде, одељења за пољску привреду и ветеринарство Милош Н. Лукићевић, писар треће класе исте министарства и одељења;

За среског економа треће класе за срез јасенички округа крагујевачког, Милоје Петровић, сreски економ исте класе за срез азбуковачки, округа подринског по молби;

За среског економа треће класе за срез бањски, округа нишког Јосиф Пуцаревић, сreски економ исте класе и среза;

За среског економа треће класе, за срез ресавски, округа моравског, Станислав Симић, писар Српског Пољопривредног Друштва;

За вапредног писара четврте класе министарства народне привреде, а да врши дужност економа среза деспотовачког округа моравског, Огњан Н. Лукић, писар исте класе управе државне ергеле;

За писаре четврте класе управе државне ергеле, Милисав Ђорђевић, земаничник среза ресавског округа моравског и Ђура Змијанац, економ, свршени ђаци ратарске школе;

За вапредног писара четврте класе министарства народне привреде, а да врши дужност економа среза голубачког округа пожаревачког Благоје Милановић, калемар прве класе државног лозног расадника у Букову;

За вапредног писара четврте класе министарства народне привреде, а да врши дужност економа среза беличког округа моравског, Софроније Партовић, калемар друге класе државног лозног расадника у Топчидеру; и

За вапредног писара четврте класе министарства народне привреде а да врши дужност економа среза расинског округа крушевачког, Стојан Петровић, калемар друге класе државног лозног расадника у Нишу.

Нова управа крушевачке Подружине Срп. Пољопривр. Друштва. — На Збору који је држан 2. фебруара т. год. изабрана је нова управа и то: За председника Велимир Витровић, пензионар; за потпредседника Драгослав Кедровић, апотекар; за благајника Светозар Бабовић, трговац; за деловоду Љубомир Владисављевић, економ; за магационара Ђорђе Н. Качанић, трговац; за одборнике: г.г. Васа Терзић, учитељ; Светозар Каракушевић, сајџија; Лазар Николић, пивар; Димитрије Кожетинац, трговац и Мајанло Н. Зојић, трговац. *За заменике г г.* Светислав Здравковић, судија; Стеван Стаменковић, трговац; Аранђел Ђокић, економ из Биоље и Милеко Илић, економ из Мудраковца. За рачунопрегледаче: г.г. Младен Ристић, трг.; Светислав Хаџуковић књиговођа, и Вучко Вучковић трговац.

Нова управа свићевачке Подружине Срп. Пољоприв. Друштва. — На Збору свићевачке Подружине на дан 23. јануара тек. год. изабрани су за председника: Ђорђе Раденовић; за потпредседника Коча Првуловић, за благајника Мита Ђ. Илић; за деловоду Благоје Ђ. Павловић; за одборнике г.г. Милан Станковић, Марко Раденовић, Маринко Петровић и Тодор С. Милеиковић; *за заменике:* г.г. Мијанло Поповић, Симеун Првуловић и Петко Ранђеловић.

Нова управа пиротске Подружине Срп. Пољоприв. Друштва. — На дан Збора који је Подружина држала 30. јануара тек. год. изабрана је нова управа у коју су ушли за председника Војин Ћирковић; за благајника Ваца Манић; за чланове: г.г. Алекса Христић и Павајот Кирић; и за секретара Мих. Ђ. Стаповић.

Нова управа Подружине Српског Пољопривредног Друштва за срез посавски и околину у Обреновцу. — На дан 30. јануара тек. године држала је Збор обреновачка Подружина на ком је поред осталих послова изабрала и нову управу у коју су ушли за председника Милош Марковић; за потпредседника Јов. Ж. Марковић; за благајника Владимир Савковић; за деловоду Милан С. Лунић; за чланове управе: г.г. Никола С. Николић, Никола Тошић, Милорад Васић, Милутин Кавандић, Петровоје Тешић, Петар Крстић, Васа Вујић и Митар Симонић, и за *заменике:* Бура Мишковић, Милан Спасојевић, Рад. Жиковић, Станко Канченић, Марко Д. Марковић и Драгољуб М. Ерић.

Нова управа станице Подружине Срп. Пољоприв. Друштва. — На Збору станице Подружине који је држан 27. јануара тек. год. изабрана је нова управа у коју су ушли: за председника Љубомир Симоничић учитељ; за потпредседника Светозар Ђукић, свештеник; за благајника Стојадин Лазаревић; за секретара Живан Марјановић; за чланове: г.г. Отокар А. Бајлонн, Станојло Богићевић, Димитрије Радивојевић, Игњат Младеновић, Станојло С. Милаковић и Добросав Стевић; за контролни одбор: г.г. Стојан Обрадовић, Јован Малошевић, Милош Младеновић, Михајло Марјановић и Станко Стевић.

Нова управа ресавске Подружине Срп. Пољоприв. Друштва. — На VII. Глав. годишњем Збору ресавске пољопривредне Подружине 30. јануара тек. године изабрана је нова управа у коју су ушли: за председника Мита Исаковић; за чланове управе: г.г. Мита Исаковић, Јулиус Драш- ковић, Љуба Ф. Поповић, Драгољуб С. Илић, Мата Костић, Лазар Ђ. Николић, Тодор Николић, Алекса Марјановић и Јевта Ђ. Марковић; за контролни одбор: г.г. Мијајло С. Тодоровић, Драгутин М. Голубовић и Алекса Милчић.

Нова управа жичке Подружине Српског Пољопривредног Друштва. — На Главном Збору 2. фебруара тек. год. који је жичка Подружина држала изабрана је нова управа у коју су ушли: за председника г. Влад. Ђорђевић проф. ратарске школе; за потпредседника Божа Новаковић, економ; за благајника Јеврем Златић; за секретара Милорад Николић; за одборнике: г.г. Никола С. Белобрк, Петар Богавац, Милија Жарковић, Коста Мицић, Филип Цветић, Никола Дунић и Јосиф Сточес, баштован ратарски.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК
XXXI. ГЛАВНОГ ГОДИШЊЕГ ЗБОРА
Српског Пољопривредног Друштва

ДРЖАНОГ 30. ЈАНУАРА 1900. ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ.

На окуну било је 30 чланова с правом гласа.

Рад је отпочет у 10 часова пре подне.

Председник Друштва г. Роша Милошевић, пошто је утврдио да на окуну има довољан број чланова, који је потребан према чл. 16. друштвених Правила за пуноважно решавање, отворио је Збор.

Пре него што се прешло на дневни ред. Председник предложи Збору, да се депешом поздрави *Највисоко Друштвени Заштитник Његово Величанство Краљ* **Александар I.** овако:

„Главни Збор Српског Полопривредног Друштва поздравља свога Незнатног Заштитника Ваше Величанство са желом, да још година поживи на срећу Свога народа и Српске Пољске Привреде, Живео!

Збор се одазва бурним живео, живео, живео!

Председник саопштава да је на реду читање Извештаја о раду Управног Одбора за 1899. годину и моли Збор да саслуша извештај. (Чује се није нужно да се чита над је штампан). — *Председник* поново моли Збор, да саслуша бар финансијски део Извештаја.

Збор пристаје.

Благоје Д. Тодоровић, благајник друштвени чита финансијски део извештаја и објашњава све позиције и примања и издавања.

Председник пита: има ли но од чланова да говори о финансијском делу извештаја. —

Борисав Тодоровић пита је ли управитељ друштвеног добра у Шанцу учинио већи издатак на издржавање добра са знањем Управног Одбора или је он то учинио без одобрења.

Благајник објашњава да је Одбор одобрио учињени издатак

Председник пита: Прима ли Збор Извештај о раду Управног Одбора и рачун о приходу и расходу за 1899. годину и одобрава ли прекорачене суме кредита — Збор прима.

Председник: оглашавам, да је примљен извештај о раду Управног Одбора Српског Полопривредног Друштва и тако исто и рачун о приходу и расходу са прекораченим сумама кредита за 1899. годину.

Председник саопштава да су на реду писмени предлози Одбора, Подружина и појединих чланова на самоме Збору и изјављује, да ова да напомене само ради знања, да је конференција свих секција предложила извесну господу за чланове редоше, но да Управни Одбор није овај предлог успојио на моли Збор да саслуша разлоге Управног Одбора.

Секретар чита: По предлогу конференције свих секција Управни Одбор у седници својој од 27 јануара ове године, решио је: да се овогодишњем Главном Збору не предлажу ни редовни ни почасни чланови, пошто предстоји измена друштвених Правила којима ће се друкчије регулисати однос чланова.

Председник моли Збор да саслуша предлог за две награде за напредније начине радње.

Секретар чита: За напредније начине радње предлажу се две награде и то:

1. За правилно подигнут јабучар (воћњак од самих јабука) пренесено од оних српских сората јабука, које су најпогодније за справљање јабуковаче с обзиром на избор просадница, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака а на површини од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити округи подрински и ужички. Рок пријаве до 1 септембра 1904. године.

2. За стално произвођење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је саданњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајанан и подесан за пренос. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења из округа: крушевачког, рудничког, ужичког, пиротског, тимочког, врањског и крајинског. Рок пријаве до 1 октобра 1903 г.

Председник пита: Усваја ли Збор, да се по предлогу и ове две награде за напредније начина радње распису.

Збор усваја.

Председник оглашавам, да је усвојен предлог да се распису и ове две награде за напредније начине радње које су прочитане.

Председник саопштава да је на реду предлог чланова на самоме Збору, и пита, има ли који од чланова да износе какав предлог Збору. — Пошто се нико не јавља Председник саопштава да се прелази даље на дневни ред, извештавајући да је на реду предрачун прихода и расхода за ову 1900 годину и моли Збор да саслуша овај предрачун.

Благајник чита: буџет прихода и расхода за 1900. годину. (Види предлог буџета на стр. 54.)

Г. Борисав Тодоровић, пита да ли за два експедитора има посла преко целе године.

Г. Ана Живановић. Мени као редовном члану и као члану Управног Одбора Српског Полопривредног Друштва већ од толико година, познато је и уверен сам да је, према пословима који су се у Друштву развили, персонал што је у буџету предвиђен недовољан и налазим да бојазни г. Борисављевој нема места.

Г. Борисав. Ја тражим образложење и налазим да Збор има права на то. Због тога г. Живановић нема права да се љути. Сад имам да предложим оно: Ако није потреба за два експедитора налазим да је уносније, да се боље плати један јер „весело срце кудељу преде,“ а нарочито овде у Београду, где је све тако малом платом тешко живети, нарочито фамилијарним људима.

Благајник објашњава да послови експедиторски току један за другим кроз целу годину и извршују се кад је које време. Тако сада настаје експедиција семена, затим плана шамена и прекалница, па онда спрана итд.

Секретар. Ја руководим свима канцеларијским и осталим пословима у Друштву, с тога ми је најбоље и познат цео друштвени рад. Истина је да су послови у Друштву тако умножени да је у предлогу буџета стављено најнужније особље за свакдашњиње истих на време. Ја мислим да се бар приближно и овде оценити може колико су послови у Друштву, кад изнесем, да је у прошлој години кроз деловодну књигу прошло једанаест хиљада седам стотина и неколико предмета, на чему се на сваком по неколико редова напише то је прилично новелник посао. Што се тиче експедитора у буџету је стављено 2 експедитора али један је од њих у ствари архивар и помаже експедитору.

Г. Борисав. Кад је тако ја предлажем да се плате овима повише тако да им буде месечна плата бар по 100 динара.

Председник. Ја налазим да је још рано да се плате повишавају јер су то млади људи а мислим да су и нежењени, па засада може да се издржавају и са овом платом која је стављена у буџет а доцније ће им се повисити ако буду заслужили својим радом и прилежањем. Ја мислим да примимо буџет овако како је предложен (чује се да се прими).

Председник. Пошто нема изјављује да се прима, оглашавам да је усвојен предложени буџет прихода и расхода Друштвених за 1900 годину.

Сада је на реду избор чланова Управе према чл. 20 и 21. Правила. По члану 21. Правила из Управе иступају: Потпредседник, благајник, и три члана Управе и поднела су оставке: г.г. Вучко Богдановић, Коста Главинић и ја. Према томе треба да се изабере: Председник, потпредседник, благајник и пет чланова одбора. Што се мене тиче ја и пред Збором изјављујем да ме на подношење оставке нагоне моји приватни послови јер сам толико опнерећен мојом службом у Бодарском Друштву да кроз целу годину једва да сам могао неколико пута доћи у седнице и ја благодарим члановима Одбора, благајнику и секретару што су послови посвршавани. Ја молим Збор да у интересу друштвеног рада прими ову моју изјаву и уважи оставку и моју и г. Главинићеву.

За избор кандидата дајем $^1/_4$ часа одмора. Изволте се споразумети.

После одмора, Председник позва Збор да приступи гласању. *За бележење гласова и оверавање записника предлаже г.г. Алексу Љ. Поповића, Илију Кремића и Димитрија Путниковића — Збор усваја.*

По свршеном гласању добили су:

За Председника:

Г. Малутин Савић 21 глас;

За потпредседника:

Г. Александар М. Секулић 19 гласова;
Г. Паја Т. Тодоровић 2 гласа;

За Благајника:

Г. Благоје Д. Тодоровић 19 гласова;
Г. Илија Кремић 2 гласа;

За одборнике:

Г. Душан М. Спасић 20 гласова;
Г. Марко Миљковић 18 гласова;
Г. Алекса Љ. Поповић 17 гласова;
Г. Ана Живановић 16 гласова;
Г. Јован Лекић 9 гласова;

ПРОЈЕКАТ БУЏЕТА

Српског Пољопривредног Друштва за 1900. годину

БРОЈ	ПРИМАЊЕ	дин.	пр.
1	Остатак по дневнику касе из 1899 године	3915	10
2	Државна помоћ	27600	—
3	Од преплате Тежака за 1900 и раније године	6600	—
4	„ улога добротвора и утемељача	4000	—
5	„ „ чланова помагача	500	—
6	„ камата на капитал Пољопривр. Фонда	1363	—
7	„ продаје Практ. Пољопр. Поука и ост. књига	1500	—
8	„ „ Пољопривредног Гласника	500	—
9	„ „ Пољопр. Календара за 1900 и ран. год.	3500	—
10	„ „ семена	10000	—
11	„ „ справа	25000	—
12	„ наплате дуга за семе. справе и остале потраживања	1000	—
13	„ продаје прекалица и плава камена	80000	—
14	„ „ запрашивача и сумпора	2000	—
15	„ друштвеног добра у Шапцу	7720	—
16	Напредни приход	1504	93
	Свега	176703	03

т. ј. сто седамдесет шест хиљада седам стотина три динара и три паре.

Објашњење

1. По партији на приређивање окружне изложбе помагања Пољопривреде и приређивања изложбе приликом славе друштвене, може се утрошити и више но што се буџетом предвиђа ако стане друштв. прихода то дозвољавао;

2. У колико буду већи приходи од набавке семена, справа; плава камена, прекалица, запрашивача и сумпора, но што је буџетом предвиђено у толико могу бити и већи издаци.

3. Плата секретара не сме се делити.

БРОЈ	ИЗДАВАЊЕ	дин.	пр.
1	Пољопривредном фонду	4000	—
2	Депоновати приход (камату) по послед. ставу чл. 38 Правила	1363	—
3	На награде по расписаним стечајима за напредне радње	1100	—
4	На приређивање и држање окружне изложбе	3000	—
5	На помагање Подружнца	3900	—
6	На издржавање друштвеног питомца	4200	—
7	На остала помагања пољопр. прочв. прил. у земљи и осмат. Подруж. и друшт. послова	2500	—
8	На трошкове око друштвене славе	200	—
9	На трошкове око приређивања изложбе	1300	—
10	На набавку нов., књига, дропреза, повез књига и Календара	4000	—
11	На штам. и награде Практич. Пољопр. Поука	2500	—
12	На „ „ „ Попр. Списа (две свеске)	3500	—
13	На награде сарадницима Тежака и Пољопр. Календ. за 1900 и ран. година	2500	—
14	На набавку и експедицију семена	10000	—
15	На „ „ „ справа	25000	—
16	На „ „ „ прск. и плава кам.	80000	—
17	На „ „ „ запрашив. и сумп.	2000	—
18	На огрев, освет., канцелар. потребе и намештај	1800	—
19	На експедиц. Тежака, осталих друштв. издања и књига	500	—
20	На издржавање друштвеног добра у Шапцу	7720	—
21	На плату секретара	3000	—
22	На плату два писара (1500 + 1000)	2500	—
23	На „ два експедитора по 1000 дин.	2000	—
24	На „ два послужитеља по 960	1920	—
25	На награду благајнику	960	—
26	На награду уреднику Тежака	840	—
27	На подизање зграда, ограда, опр. куће, обраћ. врта и прет. ограде	2600	—
28	На напредне издатке	1800	03
	Свега	176703	03

т. ј. сто седамдесет шест хиљада седам стотина три динара и три паре.

Бр. 516. Из седнице управног одбора 27 јануара 1900 у Београду.

Благајник,
Благ. Д. Тодоровић

Председник,
Раша Милошевић

Г. Нико Јовановић 8 гласова;
Г. Јаков Марковић 6 гласова;
Г. Никола Велковић 4 гласа;
Г. Савко Кечмарић 4 гласа;
Г. Никола Станојковић 2 гласа;
Г. Живојин Јуришић 1 глас.

Председник. Према овакном резултату добили су највише гласова и оглашавам да су изабрани: За Председника г. Милутин Савић; за потпредседника г. Александар М. Секулић; за благајника г. Благоје Д. Тодоровић; за одборнике: г.г. Душан М. Стојић, Марко Мићковић, Алекса Љ. Поповић, Ана Живановић, и Јован Јекић.

Пошто су два члана одбора овим избором изабрани један за председника а други за потпредседника то треба њихова места у Одбору попунити.

Г. *Ранко М. С. Попић.* Предлаже да на њихова места у Одбор уђу двојица, који после већ изабраних чланова по реду имају највише гласова — Збор усваја.

Председник. Кад Збор усваја предлог г. Попићева, онда оглашавам да су накнадно у Одбор изабрани г.г. Нико Јовановић и Јаков Марковић.

Изводте, господо, још саслушати поздраве који су Збору упућени.

Секретар чита:

Из Трстеника:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Честитам Друштву главни годишњи скуп са жељом, да дични српски пољопривредници стално греде овој мети, којој их је повео Највећи Заштитник српске привреде наш узвишени Господар и Краљ Александар I.

Моје је тврдо убеђење да ће Србија таквим радом заиста бити богата, напредна, срећна, снажна и угледна.

Радимо неуморно у овом правцу а све у славу Краља, Отаџбине и Велике Србије.

Председник,
трстеничке Пољопривр. Подружине
Драгољуб Д. Стевановић
учитељ и управитељ трстеничких основних школа.

Из Алексинца:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Моравско-Алексиначка Подружина, честита Друштву XXXI. годишњи Збор.

Председник Подружине
Јов. М. Мартиновић
из Житковца

Секретар,
М. К. Прендић

Из Сурдулице:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Сакупљеним пољопривредницима и пријатељима Пољске Привреде честитамо Збор са жељом да испрају на своме часном али тешком задатку. Живео највиши Заштитник Друштва Његово Величанство Краљ Александар I. Живео његов узвишени отац Његово Величанство Краљ Милан. Живели пољопривредници

Мићић држави економ
Матејић помоћ. економа

Из Мајдановца:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Корисном раду Збора привредног честита

Вића Матић.

Из Миновца:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Данашњи Збор пољопривредника срдачно честитам

Миленовић.

Из Пирота:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Збор пиротске Подружине честита друштвени рад са жељом да буде од обилне користи за српску привреду.

Председник,
Војин Ђирковић.

Из Ивањице:

Збору Пољопривредног Друштва

Београд.

Желимо срећан рад поздрав

Председник Подружине,
Савић.

Из Крушевца:

Пољопривредном Друштву

Београд.

Честитајући Друштву постојани рад на бољитку српске пољопривреде крушевачка Подружина жели и у будуће сјајне успехе.

Председник Подружине,
В. Виторовић.

Из Пирота:

Пољопривредном Друштву

Београд.

Данашњи рад сакупљених трудбеника и пријатеља пољопривреде честитају са жељом да Друштво под моћном Заштитом Његовог Величанства Краља Александра постигне сјајне успехе у пољској привреди и користи народу и милој нам Отаџбини.

Тренутно начелник округа пиротског, Св. П. Стојановић, начелник срез. пиротског, Гавриловић, секретар начел. писари среза пиротског Мих. Мијовић, Видак Пајетић, Петар Кузмановић и Мих. П. Плаћ, писари начелства: Петар Павановић и Јов. М. Плаћ, и Срески економ Паја Радосављевић.

Из Пожаревца:

Пољопривредном Друштву

Београд.

Стишка Подружина жели срећан рад.

Председник
Љуб. Симоновић.
учитељ

Из Соко-Бање:

31. Збору Пољопривредног Друштва

Београд.

Срећан вам рад поштовани трудбеници са жељом да још пуно година дочекујете одличне успехе својих трудова.

Јосиф Пуцаревић.

Председник. Помало је исцрпљен дневни ред ја вам, господо благодарим на пажњи коју указујете сложним радом српском пољопривредном напретку, и изјављујем да је Збор закључен.

Председник
Раша Милошевић

Секретар, Делегија
М. Јовановић

Оверавају изабрани потписници:

Алекса Љ. Поповић
И. Кремић
Д. Ј. Путниковић.

ОБЈАВЕ

Награде за увођење напреднијих начина радње. Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове напредније радње.

1. За рационално подигнут виноград на песку, а на простору најмање од пола хектара с обзиром на припремање и

и правилно засађивање земљишта као и на избор подесних сората винове лозе за ову потребу. Награда 400 динара. Рок 1. Јула 1900 године.

2. Ко први с успехом засади на живом песку у срезу ранском или голубачком округа пожаревачког 500 двогодих белих или црних борића и очува их у добром стању тако, да у времену оцењивања буду у 5-тој или 6-тој години. Награда 500 динара. Рок за пријаву 1. Јула 1901 године.

3. Ко на ма којој брдској страни у срезу нишком на усамљеној чистини удаљеној свуда унаоколо од ма какве шуме на 2500 метара, подигне из семена вештачким сејањем сад на простору 1 хектара, и то помешан највише беликом, букном и јасеном. Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1901 годину.

4. Ко се од одгајивача коња у Краљевини Србији са села пријави писменим уверењима Друштву да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда I пријавнику 500, а II 400 динара. Рок за пријаву до конца 1903 године.

5. Који се од одгајивача коња у Краљевини Србији из вароши пријави писменим уверењима Друштву, да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1904 године. Право овог такмичења оснива се на чл. 22 тач. 7 под б, Правила друштвених које гласи: Сви они који се, уз друго занимање, баве једном или више грана пољске привреде, али у ширем обиму.

6. За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор воћака и пресадница; даље на правилност растојање воћака, начин пресађивања и негу, а на површини најмање пола хектара. Награда 200 динара. Могу се такмичити срезови: нишки окр. нишког и белопаланачки окр. пиротског. Рок за пријаву до 1. Септембра 1900 године.

7. Ко подигне угледни живинарник за ове четири врсте пернате живине: кокошке, ћурке, гуске и пловке од најмање 300 комада, но тако, да једна или две преовлађују према месним приликама у којима одгајивач газдује, и према томе шта се на најближем тргу тражи и плаћа. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи: подунавски, подрински и пожаревачки. Рок за пријаву до конца 1900 године.

8. За виноград засађен америчком лозом и окаленьем домаћом од најбољих врста, на површини најмање од 20 ара, с тим, да свака врста буде издвојена. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Рок за пријаву до 1 Септембра 1901 године.

9. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа. Награда 300 динара. Рок до конца 1901 године. и

10. За сталну употребу вештачке сејалице за стрнишне на неодређеној површини. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из округа моравског и пожаревачког. Цениће се изникли усев. Рок за пријаву до 1. Априла 1900 године.

Нове награде за напредније начине радње.

11. За правилно подигнут јабучар (воћњак од самих јабука) првенствено од оних српских сората јабука, које су најпогодније за справљање јабуковаче с обзиром на избор пресадница, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака и на површини најмање од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи Подрински и Ужички. Рок пријаве до 1. Септембра 1904 године. и

За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је саданњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајнан и подесан за препос. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења из округа крушевачког, ђурдевачког, ужичког, пиротског, топличког, врањског и крајинског. Рок пријаве до 1. Октобра 1903 године.

Садница облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На имању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина садница облагорођених воћака, украсног шибља и четинара.

Ко би желео набавити ове саднице нека се изволи непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сва радова, намењена било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шаљу се управо **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јентиније.

Преглед 7. броја Тежака: Млекарске задруге. — Виноградарство Србије у 1898. години. — Гундељ. — *Гласник.* — *Друштвене и подружнички послови.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЉУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 2304. КРЕЋЕМО ДРУШТВЕНИ ПОСЕ ПОШТА ПРОСТАТИО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИМА ПОМАЋАЛИМА, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТВА-ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ПОЉСКИМ СТАЛ. КАДРА, ВАШИ, МАНАСТИРИМА, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАРИ ПЕТНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОКЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ЗА СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА И ВИШОВИ ЧЛАНОВИ ИЗО И СРПСКИ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЉОШЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРИЧО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ	КЊИЖЕВНИ ОДБОР:	ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО	ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.	АЛЕКСАНДАР М. СЕНУЈИЋ

БРОЈ 8. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 27. ФЕБРУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ШКОЛСКА БАШТА

Тешка је земља, коју земљорадник обрађује. Ако она и има своје године изобиља, има их када сасвим штедљиво подмерава своје дарове. Земљорадници без сваке двоумице проживљују тешке дане. И сеи онота што нам од Бога долази, ми још страдамо и због своје несмотрености, својих старих навика. Ми од земље немамо оних користи, које би она могла да дође. Данас се производи за трг и ко на тај трг изиђе пре и на ц изнесе бољу робу, његова је победа. У тој пољопривредној борби за промет наших производа наши такмичари нас су претекли. То се виђа сваког дана и на свима трговима. Узмите промет пшенице, промет шљива, промет кукуруза, промет свуда наши супарници на међународном тргу добијају боље цене.... Откуд то, и зашто то? И шта управо да радимо?

И важно и тешко питање. Али ми морамо напред, јер натраг не смемо....

* * *

Треба преобразити своје њиве и озбиљније се окренути пољопривредним пословима.

Тај преображај њиве и тај прекрет у пољопривредним пословима није, опет, посао једног дана. Потребно је и више времена и више рада, али... где само да почнемо?

Од деце, од омладине.

* * *

Душа је детиња као од воска за прве утиске. Одвратно према укаљуљеној строгој настави, дете с радоснолошћу прима очигледне представе, које незагладно остају у његовој памети. Њега занима оно што оно види, оно што оно опипа и нарочито га привлачи посао, за који се и оно прилива.

Пољски рад, који је одвећ заплетен, опиче му се. Да би му се отворила лубав према земљи, треба на мањоме простору, који је сваког дана пред његовим очима, показивати му како се земља обрађује и како се сваки на да на њој напредују разнолики усеви, који се наметно нестају. Ову земљу треба да припрема оно, да засејава оно, и кад се по њој заталаса златаи пшеница, кад се окити ношем или цвећем, оно да се поноси успехом, за који ће оно поздраво веровати да је његово дело.

Као што се види, ми овим пружамо прет на *школске баште*, којих срећом већ имамо на доста али не још и на довољно места.

Министарство просвете и црквених послова узаконило је да свака народна школа има и своју школску башту а Министарство народне привреде одређивало је и за ову годину одредило награде оним учитељима народних школа, који би у томе последу постигли најповољније успехе. Ми смо у *Тежаку* саопштавали сточиће за те награде као што смо објављивали и часна имена награђених трудбеника на том пољу. То ћемо то чинити и одсада *у уверењу, да од школских башта ваља почети с преображајем наших њива и с прекретом у радовима пољопривредним, ако у међународној утакмици хоћемо да заузимамо и одржавамо оно часно место, које одговара нашем народном частољу и које обезбеђује нашу народну будућност.*

Како? — О том други пут.

ВАЖНОСТ ПРАВИЛНОГ ИЗБОРА СЕМЕНА ЗА СЕЈАЊЕ

„Од првога почетка кијања, од првога корена, који млада биљка у земљу пусти, зависи њено развијање, па с тога и јесте избор доброга семена за усев од највеће важности за будућу биљку.“

„Мешавина семена, које је недовољно у развићу или које садржи неједнаке количине сероба (жижака), зелена и органских материја, кад се посеје даје биљку која је такође у своме развићу неједнака као и она од које је произишла“.

Либиг.

То су две изреке славнога *Либига*. Оне садрже довољно, па да се лако може увидети од какве је важности избор семена за усев. Од доброте семена зависи напредак биљке, зависи потоња жетва. Порицати се не може да развиће биљке и њен принос зависи такође и од самога земљишта, ђубрења, начина обраде, временских прилика итд. Али све ово утиче и на сваки обраде, временских прилика итд. Али све ово утиче и на сваки усев, било да је семе правилно изабрано или не, било да су сви радови извршени на време и онако како треба.

Припрема доброга семена за усев од неоцењене је важности. Поједини предели културне Европе чувени су данас отуда што производе одлично семе. Не сме се тврдити, да је само оваво клима и земљиште тако подобно, да се може производити добро

семе, но ће много појимљивије бити ако напокенемо да се онамо *највећа брига и најбрижљивије старање води о припремн семена за усев.* Сваки пољопривредник може сигурно добро семе добити, само ако се буде старао да изабере *најбоље зрно* за усев.

Семе — зрно — од житá није никада потпуно чисто; никада сва зрна нису потпуно једнаке величине; никада нису сва зрна потпуно здрава. — Бацимо ли овако зрно у земљу добићено неједнак узраст биљке, развиће нам се корон — некорисне биљке, — добићено много мали принос но што бисмо имали, да смо семе сортирали, да смо га очистили од кварних и наједених зрна, да смо га ослободили од уродице итд.

„*Како сејеш онако ћеш и жњети*“ вели наш народ.

Хоћемо ли да се надамо доброј жетви, онда

1., *Морамо правилно и најбрижљивије изабрати семе за усев;*

2., *Морамо добро припремити земљиште и правилно семе посејати, и*

3., *Морамо усев добро неговати и на време производ сабрати.*

На шта треба да обратимо нажњу при избору семена за усев?

Покушаћемо да то у неколико кратких тачака покажемо. —

1., *Порекло семена.* — Свака клима даје биљци извесан и одређен карактер. Семе наслађује оне особине до извесне старости. Уколико се биљка развија под другом климом и другим приликама, уколико она губи од првобитних особина. Уколико семе више одступа од првобитних особина, уколико *јаче* наслеђује ова одступања. Ово *дегенерисање* семена уколико је брже уколико је оно само старије и уколико се земљиште и климатске прилике од првобитних разликују. Из овога се, дакле, види, да биљка своје особине губи, и да, ако се хоће да добије и одржи биљка са истим особинама, које има у месту одакле је добављена, мора се од времена на време *семе мењати*, мора се ново набављати. Ово дегенерисање семена може се опазити код многих усевних биљака, само ако се дуже времена семе не мења. Видео сам у Тошчидеру кукуруз *Чинкватчи* и *Секлерски* који само то име носе, а у ствари веома се мало или скоро никако не разликују од обичнога кукуруза.

2. *Крупноћа зрна.* — Свака врста жита има зрна разне величине. Она не могу бити сва једнака, јер се тако и у самоме класу образују.

Крупноћа зрна од врло је велике важности по развитак биљке. *Клица* није у стању у прво време свога развитка да узима потребну јој храну одмах из земље. Она је упућена на само зрно да из њега црпе храну све док не ојача и док се не оспособи да може храну из земље црпети. *Резервне материје у зрну* и јесу за то да хране клицу у првоме почетку њеногa развитка. Од количине резервних материја у зрну зависи јачина и брзина развитка клице, — јачина и брзина развитка биљке. Јасно је, да крупнија зрна имају више натомилане резервне материје од ситнијих зрна. Из овога опет излази да-ље се клица крупнога зрна брже и јаче развијати, нарочито у прво доба растења, од клице ситнога зрна, која мора увек бити крњавија.

„Ако посејемо крупно зрно и посматрамо развитак биљке, примећ̂ћемо: да се она много брже развија, да много брже пушта корен, а тако исто много се брже развијају и делови надземни, но што бива код ситног зрна. — Површина корена увећава се нагло, а тако исто и површина листа. Са оним увећањем иде упоредо и у правој размери увећање поне органске материје“.

Клијавци ситнијих зрна много брже изумиру од оних крупних зрна.

Свако дакле зрно носи у себи клицу из које ће се биљка развити, кад семе досне у прилике, које су за то повољне. *Поимливо је, дакле, да крупнија зрна имају веће и развијеније клице, да ће произвести боље и снажније биљке.*

Ово је многобројним огледима потврђено, и сви ови огледи говорили су у прилог крупноће зрна.

Да наведемо неке од тих огледа:

1. Грашак	крупна зрна	ситна зрна
Слане	4185 гр.	4074 гр.
Плеве и нахуна	1519 „	1405 „
Зрна I врсте	1375 „	540 „
Зрна II врсте	554 „	1045 „
Свега	7633 гр.	7064 гр.

2. 188 гр. ситног зрна дало је 1590 гр. зрна
188 „ зрна средње крупноће дало је 2224 гр. зрна.
188 „ зрна крупног дало је 2307 гр. зрна.

Крупна зрна дају крупније биљке и доносе већи принос. Но крупнија зрна искоришћавају боље и земљиште од ситнијих, као што се то из онога огледа види:

Пшеница-грашак	крупна зрна	средња зрна	ситна зрна
На неђубреном земљишту	769,9	552,5	279,9
На јако ђубреном „	1083,9	623,9	295,1

Спољни утицаји утичу јако на развитак биљке. Доказано је, да су *клице крупнога зрна* далеко издржљивије према спољним утицајима од клицâ ситнијег зрна. Ово је поимливо, јер су оне много развијеније код крупнога зрна. Клице крупнога зрна много брже развијају корен; овим много лакше продиру у земљу; много се боље учвршћују у земљи и осигуравају себи положај од клица ситнијег зрна.

Хемиском анализом нашло се:

1., да најкрупнија зрна садрже:
а) више протејина;
б) више масти, и
в) екстрактних материја више од ситног зрна,

2., да ситна зрна имају:
а) више протејина;
б) више пепела (неорганских материја).

Где се, дакле, жели да се добије што више угљених хидрата и зејтина, треба брати крупна зрна.

Ситна су зрна само добра за храну.

Из овога што смо досада навели, види се како је важно крупно зрно. *С тога пољопривредник треба да увек сеје најкрупнија зрна од оних која је жетвом сабрао* и онда се може више но сигурно надати доброј жетви, претпостављајући да је све радове извршио као што треба.

3., *Повређено зрно.* — Треба избацити и не употребљавати га за усев. Напред смо поменули, да од количине резервних материја зависи целокупан развитак биљке. Повређено зрно морало је изгубити од својих резервних материја и тиме је већ ометен правилан развитак клице. А, ако је и сама клица повређена, онда семе не може ни клијати, дакле биљка неће никада ни порасти.

Да би испитали уколико утиче губитак резервних материја на развиће биљке, научењаци су вештачким путем извадили из семена главну резервну материју (беланчевину) и то извесну количину и дошли су до оваких резултата:

	крупно зрно		ситно зрно	
	цело	$^1/_2$ белавч. изваткано	цело	$^1/_2$ белавч. изваткано
Висина сламке	195 мм.	135 мм.	84 мм.	32 мм.
Дужина корена	496 „	310 „	200 „	115 „

Повређених зрна има у сваком житу, с тога их треба пажљиво издвајати.

4., *Апсолутна тежина зрна.* — Под апсолутном тежином разуме се тежина једнога зрна. Обично се узме 1000 зрна и испита тежина њихова и то се онда подразумева под апсолутном тежином.

Већ из овога, што сме напред напомену, може се закључити да *најкрупнија и потпуно здрава* зрна имају и највећу тежину.

И у овоме погледу чињени су огледи, који су показали, да се најбоља жетва добија од *најтежих* односно *најкрупнијих* зрна.

Леман је узео по 528 зрна грашка од разне величине а исте врсте. Тежина је дакле била разна. Ово је посебно на једнак простор и све их је једнако гајио. Жетва је била оваква:

528 ситних зрна дало је 998 гр. зрна
528 средњих „ „ „ 1495 „ „
528 крупних „ „ „ 1814 „ „

Поука из овога огледа очевидна је.

5., *Запреминска тежина.* — То је тежина једнога хектолитра. Ова је тежина доста важна, јер се по њој може закључити на каквоћу зрна и семена. Запреминска тежина није уопште сразмерна са величином зрна. Много више тежина једнога хектолитра зависи од наслагана зрна једнога на друго и од његовог облика. — Запреминска тежина не може, дакле, поступно служити за оцену семена. Али код житâ ни њу не треба из вида губити. Код јечма, ражи и пшенице треба увек више ценити теži хектолитар.

6., *Специфична тежина зрна.* — То је однос тежине једнога зрна исте запремине воде. Веза између специфичне тежине и величине зрна не постоји. Исто је тако са специфичном тежином и хемиским саставом. Специфична тежина зависи поглавито од стања ћелија и материја у њима.

На специфичну тежину има јака утицаја *садржина воде.* Што год зрно има више воде, тим му је мања специфична тежина. Зрно при клијању узима много воде, али у истој размери не бива теже.

Специфична тежина није, дакле, никакво мерило при одређивању каквоће семена за усев.

Ово не важи за кромпир и шећерну репу. Што је крупнији кромпир и што има више штирка (скроба) утолико је већа и његова специфична тежина. Такав је отприлике и однос са шећером.

7., *Облик зрна* — врло је важан. Зрно треба да је што пуније, што трбушатије, јер ће тако, *без* сумње, бити и најтеже и највеће и садржаваће много резервних материја које су тако нужне за развиће клице.

Осим свега побројаног треба обратити пажњу при избору семена за усев

а). *На његову чистоту.* — Не сме имати никаквих страних примесака;

б). *На његову зрелост.* — Семе се не сме брати у незрелом стању;

в). *На старост семена.* — Старије семе не клија добро или ако већ клија, даје биљке врло слабе;

г). *На клијавост семена.* Овде се мора тачно испитати како семе клија, јер су спољашњи знаци несигурни. Чим се зна чистота семена и клијавост лако је одредити и његову *употребну вредност,* и

д). Најзад треба обратити пажњу и на *боју, сјајност, мирис,* итд. код семена изабраног за усев, што су чисто испитивања лична.

Из свега овога што смо досада навели излази: да доброту семена за усев условљава *његова крупноћа и његов облик* поред клијавости, старости, чистоте итд.

Оно се одавна научним огледима доказало, па се увек и старало, да се добије чисто семе за усев, и зрна да буду и *најкрупнија и најлепшега облика.*

М. Н. Лук.

ПОСНО МЛЕКО

Под посним млеком у техничком смислу речи разуме се млеко из кога је нарочитим машинама или простим плакљењем после извесног стојања на миру извучен мастан део. Иначе, хоће да се каже да је посно и оно млеко које није нарочито опоштавано, али је пореклом мршаво, — са врло малим процентом масти. — У којој је мери млеко посно зависи од начина на који је опоштено; машином центрифугом се извуче више, плакљењем много мање павлаке. Кад су задовољени сви услови рада центрифугом, маст у млеку може се свести на 3—5% пробитне јој количине, док при плакљењу после извесног мировања под најповољнијим условима — природно плакљење, не може се постићи ни приближно повољан резултат: масти ће остати у млеку још око 20%.

Зато је и питање о употреби посног млека добило много већи и нарочити значај од времена, од ког су машине снажније и свеопштије почеле истискивати пробитни начин плакљења.

Посно се млеко данас употребљава тројако: 1, прави се постан сир; 2, даје се стоци (теладма, свињама итд.) и 3, продаје се за непосредну потрошњу људи или онако како је, или кондензовано или као кефир. Као четврти начин употребе, нека је потпуности ради наведен почетак, да се од његове посреднике, примењивањем боракса, сулфата гвожђа, бакра и других соли, праве разни рожни предмети, дугмета и сл.

Сад ће бити реч само о *продаји посног млека такког какво је за непосредну потрошњу.* Оваква продаја у нас не постоји. У страном свету, нарочито у Данској, Немачкој, Русији, продају га се огромне количине.

Посно млеко је нешто теже и недрикастије од читавог. Специфична му је тежина (ареометер) од 1032—1036 на топлоти од 10°Ц; средњи састав: воде 90, масти 0·50, казеина 4·30, шећера 4·40, соли 0·70.

Оно је мучно прокрчило себи пут, на тржиште. Требало је савладати неповерење света и забране власти. Обе су сметње долазиле са погрешног мишљења о хранивој вредности овог млека. Истина и добро схваћен рачун најзад су продрли и данас се стараше власти сводн на то да несавесни продавци не продају *водено* млеко уместо посног.

Већ по наведеном средњем саставу таквог млека, да се врло повољно закључити на његову хранивост. Ко зна улогу масти у исрану тела, томе је јасно да млеко плакљењем није много изгубило у том обзиру. Др. *Гербер* рачуна да је изгубило само једну трећину своје снаге хранивости. Према томе, ако литар читавог, пуног млека, плаћамо 30 пара динарски литар, посног би вредио 20 пара. У самој ствари, у већини случајева он се плаћа по 8—10 пара. Јасни доказ о хранивости посног млека и о знатним користима које оно може донети нарочито оскуднијем роду становништва, може се изнести овим рачуном: у нас је цена говеђем месу 1 динар од килограма. Средњи састав говеђине без коста је 72% воде, 21% албумина и 5·2% масти, што значи да у килограму меса има 210 грама албумина и 52 грама масти. Ако проценимо ових 52 грама масти са пет пара (што није мало) и тих пет пара одбијемо од цене меса, добићемо вредност свега албумина. У нашем рачуну, вредност 210 грама албумина износиће 95 пара. Међутим толика иста войлчина албумина добије се за *мало те цене* купујући је у облику посног млека по само 10 пара динарских литар. Поврх тога, у млеку има знатан проценат млечног шећера и нешто мало масти коју никад није могуће потпуно извући. Један писац француски који прави сличан рачун, налази: „да албумин млека стаје ток

трећину тога што стаје албумин меса,* јер он у процену узима млечни шећер и маст коју смо ми занемарили, желећи упростити ствар. За све прилике резултат и није исти. У Швајцарској, на пример, где је месо скупо а млеко јевтино, албумин млека кошта свега четврти део онога што кошта албумин меса. Једно је и свуда истина да се у посном млеку јевтиније купује хранина материја но у маком другом предмету исране људске.

Да се и не додирује питање како се обиљеви јевтиног а здравог млека може утицати на субјијаве алкохолизма, довољна је сама његова вредност у исрани сиротинјег света да га препоручи пажњи.

Посно млеко чистије је од читавог и садржи сразмерно мање микроба. Ко је радио на машини за сплављање млека, зна да увек после 2—3 сахата рада ваља скидати са ентурабе стране лопте читаву шицинрицу образовану од честица бело органског ткива музаре било других предмета досталих у млеко, које због њихове мајушности никако цедило није у стању издвојити. Таквих честица нема у посном млеку.

Разуме се, чисто млеко боље је од посног, али је и скупље. Има сиротиње која своју деци није у стању понудити довољно читавог млека. Посног би могла.

Зато је желети да га буде на продаји бар у нашим насељенијим градовима.

Мил.

О УВОЂЕЊУ И ПОБОЉШАЊУ НЕКИХ ПРИВРЕДНИХ ГРАНА[1])

од

ДР. ЖИВОЈИНА М. ЂОРЂЕВИЋА.

БАНУ. ПРОФ. ЗООЛОГИЈЕ НА ВЕЛ. ШКОЛИ.

Намеран сам да у низу чланака изнесем и претресем неколика питања опште привредног значаја, која стоје у тесној вези с мојом струком, јер јој чине примењен, техничи део т.ј. зоотехнику. И ако за ту струку има стручно спремних зоотехничара, ипак сам се решио да уђем у некоја зоотехничка питања, једино из жеље да користим општим интересима отаџбине, која ме је досада шиковала.

Неке су од ових грана новина за нас, бар онако како држим да би их требало увести. Од њих мислим засада да одаберем само оне, које имају општи значај, било тиме што је корист коју нам пружају, дакле рентабилитет велики, било што доприносе бољој исхрани становништва. А међу тима отпочећу гајењем и размножавањем риба у малим, приватним добрима и у државним т.ј. рекама. Овај део у зоотехници носи назив писицикултура, т.ј. наука о гајењу (култури) риба. На ово ме још гони факт, што ме је Министарство привреде, увиђајући потребу исте у нашој земљи, почастовало својим поверењем и донеле потпомогло да у разним државицама Немачке и у Швајцарској проучим заводе, школе и законе о рибама и риболову, те да се користимо што боље искуством тих народа при увођењу исте код нас.

С обзиром на задатак који ова грана има код нас да постигне, ја сам међу многобројним заводима изабрао само оне, у којима сам имао прилике да проучим не само рибарство у великим размерама, а нарочито гајење шарана, већ и у малим размерама двојаког задатка; 1). за чисту културу младих, почев од икре на до пораста кад се убацују у рибњаке и 2). за гајење племенитих раса одређених за њиву.

Пу пре но што бих почео да говорим о могућности остварења ове гране и њеним користима, изнећу врло кратак опис само неколиких завода, да би се јасно видело какве користи имају тамо људи од рибарства у малим и већим размерама. За тим ћу бацити кратак поглед на рибарство у Немачкој и тек за овим говорићу о користи које би имали, ако би се овај грана поклонила пажња коју заслужује, онако како је урађено код напреднијих народа.

I. Опис некојих завода у Немачкој.

1). *Завод Талмиле код Франкфурта на Одри.* Ово је један од најпрактичнијих изводила немачких и за наше прилике најзгоднији модел. Он је пример како се с мало трошкова, кад се рационално и интелигентно ради, може толика корист да извуче, да газда овог завода може врло лепо да живи од његовог прихода, који не заузима ни два хектара у површини.

Завод је са свију страна окружен малим брдашцима и тако заштићен од северних и источних ветрова. У њему се сваке године на лак начин изводе стотинама хиљада младих пандера и шарана, као и т. зв. регенсбоген форела; многе се од ових риба задраже до потпуног развића, већином се продају по добру цену за настањивање разних рибњака било по Немачкој, било у иностранству.

Рибњак је углавном уређен по принципима Бурдеа. Само је важно споменути т. зв. пригрејаче, у којима се пригрева вода утицајем сунчане топлоте што је необично потребно за кирење шарана и осталих сличних риба.

Како сваки наш интелегентнији економ, пољопривредник, учитељ, свештеник и др. могу да овакве рибњаке имају, прецртао сам план и шематички удесио уређење једног дела тог рибњака.

Довољну воду доноси један поточић од 0·4—0·5 мет. шир. и 0·1—0·2 мет. дубине. Вода иде прво у пригрејаче, где остаје по неколико дана, па тек тако смлачена пусти у басене за кирење, у које се сад убаце мужјаци и женке шарана са зрелим млечима и икром. Кирење и оплођење обично се свршава за један, два дана и тада је врло корисно, да се рибе одмах вадеје, јер је доказано да су они сами врло опасни затирачи властитих јаја, која по нарочито за то убаченим бељкама прилепљују.

После неколико дана излегу се млади а после три, четири дана затим пренесу се из ових у т. зв. басене за развиће.

Поједини басени не морају бити већи од 5 м. у дужину, два до три метра у ширину и 0·3—0·6 м. у дубину.

Још ваља споменути како се на врло рационалан начин употребљава иста вода из једног басена у други, пуштајући је да се оксидише претходно, т.ј. доводити је у тешњи додир с ваздухом. Иста се вода, пошто се филтрира употребљава за пастрмке и како се вода истим простим апаратом оксидише и таласа, и тиме учини, да се не награди скрамица по површини, што би худило развићу риба а нарочито пастрмкама. Исто су тако просте конструкције отпусти и валови, као и канал за сигурност, које сваки наш привредник може ма где био да сагради.

Поред овога налази се и једна кућица за становање рибара и мали завод за вештачко извођење форела по упрошћеним начелима М. Борнеа.

Многобројне су прилике за подизање оваких завода код нас, нарочито у крајевима у којима је риба достигла скоро два пут већу цену од говеђег меса. Само су и изгледи на зараду скоро исти као у Немачкој!

Један овакав рибњак могу да сагради неколико људи за петнаест дана, а како је корист од доброг рибњака пет пута већа од ма каквог агрикултурног предузећа јасно је од колике би користи био инаоју.

Овакви су заводи најзгоднији за заводе модела, које би наше пољопривредне друштве имале да подигну, како ћу у трећем делу у довољној светлости да изнесем.

2). *Шварски рибњаци кнеза Хацфелда од Трахенберга и бројних станаца малеских рибарских друштва.* — Док је прво споменути рибњак модел за мало газдинство, овај је рибњак пример како се у великим размерама треба да производи риба, јер он заузима више од 1500 хектара у ареалу. Он је инаоовина кнеза Хацфелда и доноси му годишње до 100.000 марака прихода. Терен на коме је једна је пештолина, која му пређе, док није рибњак подигнут, није никакве користи доносила већ штете. Рибњак је са шаранима, ческом и пољском расом, и то већином за њиву.

Рибњак је тако удешен да сваке године до 1000 хектара стоје под водом а остатак је сух, како би се земља пагнојила и тако постала подобна да идућих година одржа многобројну вегетацију, а с њом и микроскопски, биљни и животињски свет, потребан за добро успевање риба. Овде је врло лепо примењено једно од врло важних начела модерног рибарства: и рибњак ваља ђубрити и његову земљу не испостити, исто онако као земљу намењену агрикултури.

Рибњак се може поделити на двоје. У првом много већем делу су т. зв. зимски рибњаци, како за одрасле, непродате шаране, тако и за оне који се чувају за идуће кирење. У тим басенима пресмиљују и млађи шарани, који нису још за продају.

---

[1]) О овоме сам послао још 1 маја 1898 год. Извештај, који сад уколико измењен штампам. Досад није штампан јер сам се доскоро бавио на страни ради стручних студија.

Овим се пословима занима један признат практичар, коме су придати стално још десет рибара и послуга. И тај управник и сви ти људи имају стан и остало на месту самог рибњака. И за овај део рибњака прилажем шематичан план. Доводни поток није шири од 1—1½ мет. доводи потребну воду за све басене. Он је нешто узвишенији над басенима, како би вода могла увек да салази било директно било подземним цевима прво у басене 3, 4, 5 и 6 а одатле пошто се претходно океидише у басене 8—15. Подземним цевими доводи се вода у т. зв. просејне басене, 16, у којима се налази риба одабрана за продају, и у басене 1—2 који служе за оне шаране који су најбољи најздравији, најтежи и од најбоље расе одређене за икрење.

вода отиче награди се једно дубље место у које доводе многи споредни каналићи и један главни канал. Кад се хоће риба да ухвати онда се пусти да вода отиче отпустом а риба идући за струјом сама се скупи у дубље место, из које је лако ницем извући.

По истом су плану и остали велики басени, у којима се једногодишњи, двогодишњи и трогодишњи шарани. Површина је оваквих басена по неколико десетина и стотина хектара, и за њих је потребно по 15—20 дана док се натопе потребном водом. За исцеђивање и локљење риба потребно је двадесет и више дана; с тога се риба продаје из једног басена наједанпут па редом из другог итд.

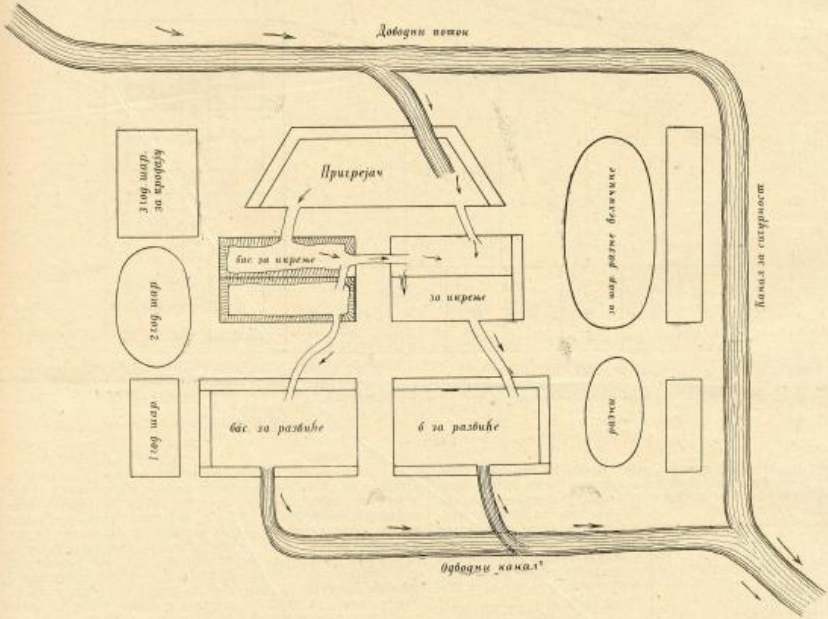

Слика 1.

Ови су басени 1 м.—1·50 мет. дубине и ови се излијају у један заједнички одводни канал. Цео овај део не заузима више од 1·5—2 хектара. Овим се многим а мањим басенима добија много, јер се риба исте старости и величине може у појединим да смести, принци, који је дао практичне радове од кад се употребљује.

На неколико десетина метара од оних басена, пружају се велика поља која служе као одгајивачки рибњаци за шаране. Одмах поред зимских басена, налазе се неколико малих рибњака од 20, 50, 100 мет. који служе прво да шаран при проповењу прилепе оплођена јаја на за то убачеиим биљкама; друго за изведене младе; треће за дво-тро месечнаће. Кад настане зима одаберу се и те величине и убаце у већ споменуте зимске басене, који су дубљи и према томе не мрану, те у њима налази риба довољно заклона од зиме и угушења.

Ово пренашање оногуђака једна врло проста конструкција свију ових рибњака. На месту где је најнижи ниво, где дакле

На овом би се месту могли запитати, да ли радови око грађења и одржања ових огромних басена не стају више од прихода који нам могу да дају? Обично се за рибњаке не употребљава добра земља за агракултуру, већ таква, која је било својим саставом, било ма чим другим неподесна за исту. То су већином пиштољине или места, која стоје често под водом. Отуда није потребно овакве рибњаке опасивати до само на местима највећег притиска и навале воде. Знатнији послови иду на копање удубљења и шанчева око истог а сами рибњаци не морају бити дубљи по целој површини од 0·4—0·5 мет.

Биолошка станија у Трахенбергу. Има већ 15—20 год. од кад се почело у већим размерама испитивање биолошких услова слатких вода. Али тек од пре десет година подигнута је уз државну и трошком холштајнске варошице Плена прва биолошка станија. Од тога су се врехена подигле овакве станије по многим местима богатим рибњацима, и једна од тих јесте она у Трахенбергу, подигнута поглавито субвенцијом Министарства при-

вреде, шлеског Рибарског Друштва и помоћи коју јој свакодневно даје кнез од Хацфелда.

Задатак је овим станицама, да уз чисто научно испитивање животних услова слатких вода, воде нарочити рачун о биологији риба и на тај начин допринесе побољшању культуре истих на рационалнијој основи. Тек од кад се почело овако да ради, могло је рибарство да уђе као засебни привредни део у програм Министарства привреде, јер је од тог времена постало сигурна и практична модерна писцикултура, која се битно разликује од

Тако:

1). Субвенција Министарства привреде . . . . 6000 марака
2). „ централног пољопривр. Друштва у Шлезији . . . . . 600 марака
3). Пољопривредне коморе провинције Шлезије 600 „
4). Шлеског Рибарског Друштва . . . . . 2470 „
5). Књаза Хацфелда . . . . . 1050 „
6). Остали приходи . . . . . 717 „

Свега . . 11437 марака

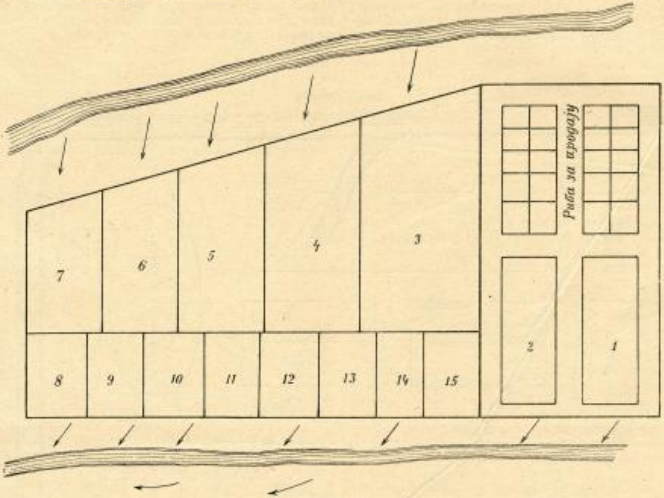

Слика 2.

старе, нерационалне культуре риба. Незнајући биологију риба, стара је писцикултура била више као нека врста спорта, несигурна и скупља, него шта би се од ње могло оченивати прихода.

Благодарећи овакним испитивањима, данас знамо начин живота, исхране и развића већине културних риба, што опет омогућава вођену рационалну культуру.

У овим се станицама испитују слатке воде, не само за себе саме, већ и у односима с биљним и животињским светом, који је настањује; испитују се даље сва жива бића од микроскопских планктона — па до најсавршенијих раса риба; траже се односи који постоје између ових разноликих бића у свима периодима годишњим и добима вољне старости; испитује се њихово развиће и засебна им биологија и као резултат свега тога тражи се, да се из свих тих дата извуку практичне користи за гајење риба. Од какве су важности ове станице видеће се најбоље, ако изнесем будет за 1895-96 год. ове мале биолошке станице у Трахенбергу.

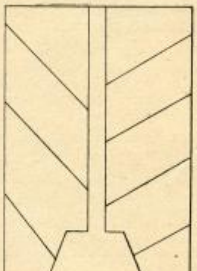

Слика 3.

За то су ове станице дужне да детаљно у поменутим односима проучавају воде своје провинције и обележавају реалне подобне за гајење ове или оне врсте риба. Оне убацују сваке године количине младих риба по водама, у којима је опажен мањак, и оне су засада једино средиште организованих рибарских курсева. Оне сваке године штампају популарне упуте за гајење риба и раздају их привредницима који се баве рибарством.

Управник је ове станице, као и учитељ при курсевима и државни изасланик за оцену пода мој колега по струци г. Др. Е. Валтер, коме сам нарочито захвалан за многа факта од практичне вредности, али која овде не могу да изнесем.

Тако благодарећи истом имам тачан план и распоред оних рибарских курсева, као и планове свију рибњака за испитивање, који су му стављени на расположење.

Већина слушаоца су људи више интелигенције и међу њима има великопоседника, стручно образованих економа, учитеља итд. План и начин изношења оних курсева, необично је подесан за наше прилике, како ћу да изложим у идућем делу мога извештаја.

Исто сам се тако користио и прегледом малог завода, необично примитивног у тарандској школи за шумарство. Тамошњи професор зоологије, г. Ниче предаје један курс за гајење пастрмака, нарочито вештачко им оплођење и гајење младих, јер се за даље може видети у више таквих завода у непосредној околини Тарода. По свршеном курсу слушаоци могу да добију за 16 марака цео прибор потребан за гајење и изношење форела, смештен у једној кутији с књижицом, која им служи као упут.

3). *Рибњак форела у Штарнбергу у Баварској.* У свима брдовитијим крајевима Немачке где се врло много пастрмака и то било потоњих или што је много издашније т. зв. америчких регенбоген форела. Од свију тих завода спада међу најуређеније

ма да и најскупље овај завод у Штарнбергу. о коме хоћу сада да говорим.

Овај је завод својина баварског рибарског друштва и њиме се као и осталим заводима бави нарочити инспектор с неколико чиновника Министарства привреде. Ово је врло нејамно за свакот, ко је само видео колика је део од Рајхенбаха па до Регенсбурга и даље до Минхена заузет многобројним рибњацима. Држим да се изузев Пруске нигде толико није урадило на овом послу колико у Баварској.

Овај завод лежи у брдовитом делу на обали штарнбершког језера у близини Штарнберга. Снабдевен је необично бистром водом у толикој мери, да је у свако доба године има у изобиљу, што је за ову врсту риба од најјаче вредности.

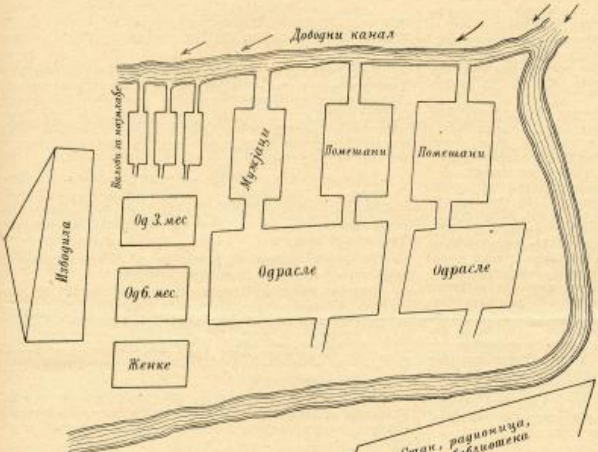

Слика 4.

Завод има три дела: 1) изводила, сменгено у нарочитој кућици; 2) део са басенима обичним и од бетона за прве и најмлађе стадијуме, напред с басенима за пренос пастрмке; и 3) стан за надзорника у коме је још библиотека, музеј и сала баварског рибарског друштва.

Све се ово види из плана, који сам на лицу места шематички препртао. Сл. 4

Милионима јаја чувају се по вештачком оплођењу у малој кућици у нарочитим апаратима најновијих система. Кад младе мреле изиђу из јајне опне, преносе се у спољне валове од бетона конструкције како се види из сл. 5. оксидишући се у путу на један точак система Бејерса из Ерфурта, окреће и тим чини да храна, која је у њ' сменгена налази на мале отворе на поље у облику цраћа. Рибице воле ову врсту исхране и тако је с необичним апетитом једу, мислећи да су то природни

Слика 5.

цви. Осем тога овај апарат гради непрестано таласе и тим одржава воду у свежем стању и не да да се нахватају алге и др. биљке или нечистоћа по површини, што би било од штетног утицаја по здравље младих рибица. Сваки је овакав валов дугачак по $1^1/_2$ мет.

Пастрмке од три месеца већ су достигле пораст да се из валова преместе у басене. Свака је басен овако сграђен (види сл. 6.). Около је за 0·3 мет. трава, као зелена ограда по баштама. За тим долази речни шљунак све до средине. У средини је још један сточић од 1—$1^1/_2$ мет. одозго с биљкама а испод сештачким пећиницама, пролазима и другим направама згодним за склониште риба за време одмора великих врућина.

Сваки је басен осим тога сграђен по модерним принципима, од којих сам неке већ споменуо. Дужина им варира од 4—10 мет., ширина од 3—5 мет. а дубина од 0·6—1 мет.

Нигде нисам видео тако згодне басене као овде, и држим, да кад би се код нас хтело да подигне један угледни завод за пастрмке, ваљало би га подићи по угледу на овај.

Од завода које сам по околини разгледао поменућу ради своје практичности и великог прихода рибњаке познатог практичара г. Рауха у Берниду, који има огромне басене од 15 до 20 хектара искључно за млађе стадијуме шарана.

Начин како су уређени ови басени, скупљи је од трахенбершког, али су зато исти елегантнији и лакши за манипулацију.

Рибњаци у Хинингену. При заврштетку овог побрајања завода треба да поменем један од најстаријих и највећих завода европских, у Хинингену у Лотрингији (Лорену). Овај је завод за време последњег царства француског био једини европски завод, а и данас се одржао на старој висини, благодарећи жртвама које је немачка влада учинила и интелигентнији најпризнатнијег немачког рибара г. Хака.

Као завод за извођење младих раба, ово је без сумње и сада највећи, док су га претекли многи други заводи за продаје рибе. Ово је мешовит завод, јер се у њему производе и гаје у правим стадијумима многе врсте риба у великим валовима Костеове конструкције, који су још за време Француза врло добро служили. Међутим г. Хак негује и рибе за пијацу, а нарочито шаране и америчке пастрмке, које је он у чистој раси или разним хибридима унео при у Европу.

Слика 6.

На једном форелском басену од 10 мет. дужине и 5 мет. ширине г. Хак ме је уверавао да има преко 1000 марака прихода, рачунајући средњу продајну цену пастрмака по 4 марке.

Басени за све ове врсте риба сграђени су по општим обрасцима, док су изводила уисколико застарела. — Ово долази одтуда, што су још Французи на овај завод необично много трошили, прилично зграда сградили и за исту сврху уредили, те их је сада тешко мењати.

II. Општи поглед на писицикултуру у Немачкој.

Нигде се у Европи писицикултура није толико развила и унапредила као у Немачкој. Скоро свака провинција има своје рибарске подружине и заводе, који су пре неколико година били на број 150, а сад су се удвостручили. Овај се напредак има нарочито да приписе брзи познаних људи да народу дају што бољу и издашнију исхрану, даље необичној пажњи коју сва ми-

нистарства привреде указују овој грани и интелигенцији немачке аристократије и многобројних рибарских подружина, којима је на челу Немачко Рибарско Друштво.

Напори свију ових фактора могу се регулисати у ових 5 тачака: 1) истраживање начина, да се воде настане максимуком риба; 2) проучавање начина, који омогућавају да се оно благо што више употребљава и увек неисцрпно одржи; 3) проучавање вештачког гајења риба; 4) увођење правилних закона о риболову; и 5) изучавање поред рибарства још и културе ракова, која лепи приход доноси, али о којој ја не мислим да говорим из обзира на слабе изгледе које може имати код нас.

Сва су ови фактори силама радили да се: 1) забрани затрашке седентерних риба за време прирођења и уреди риболов риба селица; 2) свуда где се могло подизали су и старали се о њиховом одржању нарочите заклоне или лествице тамо где су јаке струје или повећи водопади, те тим омогућавали рибу да нађе згодна места за избацивање своје икре; 3) свуда су подизали заклоне у којима рибе налазе згодне услове да сместе сву икру и 4) гледали су да ма све могуће начине што више подигну културу племенитих раса, од којих сада знатан део рибара живи!

Тако Немачко Рибарско Друштво само за свој рачун баци годишње у воду преко 6,000.000 младих рибица разних раса и врста. Држава увиђе велику корист, коју од овог Друштва има даје му годишње 25000 марака субвенције и све могуће олакшице на железницама, лађама и код полицијских власти.

Нарочито у Пруској постоје у овом погледу тесни односи између министарства привреде и просвете. Тако сви учитељи који рачунају на што год, треба да су у стању да се или занимају рибарством или дају елементарна упутства из истог. Шумари имају првенство, ако поред осталих квалификација показу да умеју да подижу рибњаке. Готово сва виша и ниже пољопривредне заводи имају нарочите курсеве за рибарство.

Кад овоме дода, да се у Немачкој почеа од највиших аристократа и великоподседнике, од научара на до најсиромнијег рибара, све заузело за ову ствар, није чудо што немачко министарство привреде жртвује сваке године суму од по милиона марака на умножавање риба по рекама и језерима.

Отуда је индустрија и култура риба достигла необичан успех, те се још пре десет година било у стању да држи једна велика и прва изложба снега онога, што је с животом риба у вези. Такне су се изложбе низале затим у Енглеској, немачким државицама и нарочито у Сједињеним америчким државама, где је рибарство достигло невероватан успех.

(свршиће се)

ГЛАСНИК

Примљени у аудиенцији. — Нова Управа Српског Пољопривредног Друштва имала је част бити примљена у аудиенцији код Његовог Величанства Краља на дан 15. ов. м. при Његовом Величанству Краља Милана Команданта Активне Војске на дан 18. ов. м. по подне. Њихова Величанства примила су Управу овога Друштва врло љубазно.

Тако исто нова Управа имала је част представити се Господину Председнику Министарства Министру Иностраних Дела и Господину Министру Народне Привреде где је врло љубазно дочекана.

Српско Пољопривредно Друштво које стоји под Највишим Заштитом Његовог Величанства Краља изражује овим најтоплију своју благодарност меродавним факторима пољопривредног напредка, који неуморно раде на унапређењу пољске привреде и темељно помажу Друштво у остварењу његове племените задаће.

Похвала Српском Пољопривредном Друштву. — Скупштина округа крагујевачког дала је видљивих доказа колико цени рад Српског Пољопривредног Друштва те је изволела у свом буџету одобрити и издати Друштву 2000 динара на име помоћи а тиме је указала Друштву велику олакшицу у остварењу његове тешке или племените задаће.

Српско Пољопривредно Друштво овим изјављује топлу благодарност Скупштини округа крагујевачког на указаној му помоћи и жели да њеном примеру следују и остале окружне Скупштине.

Утакмица приплодних грла на светској изложби у Паризу ове године. — Многе државе, које желе уделовати на светској изложби у Паризу ове године тражиле су обавештења о томе: каква уредба постоји о увозу *живих грла* која би се такмичила на изложбама приплодних грла у Француској. Тим поводом Министарство земљорадње у Француској објавило је ово што иде:

I. *Говеда стешке расе* не примају се ни под каквим погодбама.

Говеда из Аустро-Угарске, Русије, **Србије**, Бугарске, Црне Горе, Румуније, Турске, Грчке, Египта, Северноамеричких Сједињених држава, Африке и Азије, изузев француске насеобине, такође се не примају.

II. *Овце* из **Србије**, Бугарске, Турске, Египта, Африке и Азије, изузев француске насеобине, не примају се.

Овце из Румуније, Немачке, Аустро-Угарске, Белгије, Холандије, Швајцарске, Италије (изузев Сардиније), Шпаније и Португалије, примаће се пошто се лекарски прегледају и пошто издрже карантин од десет дана на граници.

Овце из Русије и Црне Горе примаће се после простог прегледа лекарског и имаће олакшице по особеној уредби која сада у Француској постоји.

III. *Свиње* из Данске, Немачке, Аустро-Угарске, Белгије, Холандије, Швајцарске, Италије, Шпаније и Потугалије примаће се после лекарског прегледа и пошто издрже карантин од десет дана на граници.

IV. *Коње* ће се увозити као и досада.

Дакле, и ако би се ко решио да у Француску ради такмичења увади грла *говеда* и *овце*, то не би могао учинити, јер се та грла не пуштају.

Свиње се пуштају, пошто се само прегледају.

Ово треба да имамо на уму, да сада **говеда** и **овце** боље да чувамо, а нека сумње да ће оваква *мера* од стране француске владе покренути и све остале чиниоце да о њој размишљају.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 8. броја Тежака: Школска башта. — Важност правилног семена за сејање. — Посно млеко. — О увођењу и побољшању неких привредних грана (свршиће се). — *Гласник.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉИЧНИХ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 294. ПРИПИСУЈУ ДРУШТВУ ПОСЕ ПОШТА ОСЛАЋАЊА.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАЋИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДУЧИТЕЉИ, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЖАКИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКИ ЗАДУГИ И ЧИТАЛИ ЈЕДНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОКИ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА И ПАЋОНИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ЗЕМЉОРАД. ЗАДУГИ И ЧИТАОЦИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД ПРИЛОЖЕ ПОЉОКИ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИТЕ КОД СВОГ ДРУШТВА ВРЕЋО ЗОНА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ИЗДАВАЧКИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ • Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 9. — У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 5. МАРТА 1900. ГОДИНЕ — ГОДИНА XXXI

МАШИНЕ ЗА СОРТИРАЊЕ И ПРЕЧИШЋАВАЊЕ ЖИТА

У прошлом броју *Тежака* изнелисмо у најкраћим потезима на шта пољопривредник треба да обрати највећу пажњу при припреми семена за усев, а сад мислимо да покажемо пут и начин на који се то најлакше и најсигурније може постићи.

Вољаност семена за усев зависи у првоме реду од *крупноће, тежине* и *облика зрна* претпостављајући још уз то, *чистоту, старост, клицавост* и *једнакост* семена. Ово се већ давно увидело и пољопривредници се вазда старао да за усев одабере најкрупнија и најбоља зрна. — Одабирање зрна по његовој крупноћи, тежини и једрини; ослобађање семена за усев од свих страних примесака (уродичног семеня, плеве, класја, земље, прашине итд.), није могућно извршити руком, јер би тај посао толико времена одузео, да се не би ни у најбољим околностима могло нешто постићи. С тога је рад ручни убрзо заменила машина, која много брже и много сигурније тај посао врши. — Машинама су претходили разни други покушаји за одвајање зрна, а међу њима биће да је најстарији начин одвајања и пречишћавања зрна онај, који се још и данас код нашег народа на ниже места нађа, а тај је употреба природног чиниоца — *ветра*. Лопатама баца се зрнаста храна (овршена на гувну копима) у правцу ветра, те овај односи плеву, прашину, класје итд. Услед тога што ветар удара истом јачином на сва зрна, он она која су лакша и ситнија даље тера, а остала по њиховој сопственој тежини падају ближе или даље од места, где је лопатом у вис бачено. Рачуне се да је сигурност и ревоатновља пречишћавања и сортирања тако мала, да је овај начин пречишћавања морао отпасти. — После овога наступила је употреба разнолико направљених решета са њиним и већим рупицама, са отворима дугуластим, округлим, четвртастим итд. док се најзад није увидело да се овим не постиже много и да је рад не само спор но и добивено зрно врло нечисто и за усев рђаво.

Комбиноване машине замениле су ручни рад. Оне су производиле ваздушну струју а зрна су пиала да иду преко разнолких решета док се не прочисте и не сортирају.

Како ове машине врше свој задатак видећемо укратко из оцене о овим машинама у *Извештају саксонске станице за испитивање машина*.

Међу разним машинама, које служе за припрему семена за усев, могу се разликовати оне, које зрна сортирају поглавито по *тежини* (ветрењаче) и оне које зрно сортирају по *крупноћи*, или по *облику* (тријери).

Код ветрењача зрно пада у широком млазу — излаже се јакој струји вентилаторовој. Лакша зрна, услед незнатне тежине ваздушна струја истерује далеко а тежа и гушћа зрна падају у мањем удаљењу према својој већој тежини.

Каковоћа рада ових машина зависи у првоме реду од *равномерности* којом ваздушна струја удара на поједина зрна која су у ветрењачу лаки.

Но, треба само да погледамо на ове оне машине. Од њих се тражи да су што јеотиније па се зато врло просто и врло рђаво праве. Услед тога право сортирање рђаво направљеним вентилаторима изостаје много иза онога што би се теоријски очекивало. Произведена ваздушна струја врло је несигурна, јер њена јачина зависи од *равномерног обртања вентилаторовог*. Јачина струје мења се у квадратној сразмери при најмањој промени брзине окретања.

С друге стране *вољаност* рада условљена је тиме што свако зрно треба да добије исти удар ваздушне струје. Ово се у пракси не може постићи, јер, прво, зрна нису уопште једне величине и облика, а затим, услед врло примитивних регулатора за пропуштање зрна, зрна падају врло неправилно и различито тако, да свако зрно удара ветра окреће другу површину па је с тога и само дејство ваздушне струје код сваког зрна друкчије.

У пракси се, дакле, овом машином не може доћи до оваког сортирања како је нужно за сирему вољаног семена за усев — на пример, припреме једнообразног јечма за производњу пива.

Ствар ни у колико не мењају разна решета (сита) за сортирање, која се у овакe машине уњеђу. У четвороугалним отворима (а увек су скоро два сита једно преко другог), наслажу се зрна убрзо тако јако, да их је неогућно, при овоме како је машина уђешена, удаљити. Сортирање је потпуно беспредметно, јер пошто се прво напуни доње сито, могу се само две врсте одвајати, а кад се напуни и горње решето (сито), онда из машине излазе сва зрна несортирана и тешка и лака, и ситна и крупна.

Осим тога ваља имати на уму, да се при вршидби (била она парном вршалицом или вршалицом са витлом — гепом), добија зрно у коме се налази велика количина расеченог, разбијеног зрна и сваковрсног округлог семена од уродице. Ова страна зрна или она разлупана имају скоро исту тежину и гу-

стину као и здрава житна зрна, с тога их је немогућно издвојити помоћу ваздушне струје и решета ветрењачиних.

Ветрењаче (вејалице) су, дакле, неподесне да нам дају тако семе за усев, које би било чисто, потпуно очишћено од семена уродичног и чија би зрна имала приближно једнаку крупноћу и тежину, на је с тога и нужно да се ово још једном *кроз тријер* пропушта, да би се семе очистило од повређених и разлупаних зрна, од кукоља и разноврсних других уродица. Ово је, без сумње, свакоме земљораднику из искуства познато.

И *тријер* није у стању да жита правилно сортира и да најзад издвоји чиста, најкрупнија и најтежа зрна, која би била погодна за усев. Каквоћа рада зависи овде у првом реду од тога, да површина слоја од зрна остаје увек тако ретка, да *свако зрно* добије времена, да пређе преко сваког рупа цилиндера за сортирање како би напоследку прошао баш кроз onу рупу, која одговара потпуно његовој крупноћи и облику.

Чистилицама, пак, сва зрна, која из рупица вире (на цилиндеру која се у кругу креће) скупљају се на релативно мали простор на доњем крају цилиндерског огртача тако, да зрна леже у више слојева једно преко другог — никада, пак, не могу да леже једно поред другог. Врло би, пак, нужно било да зрна не дођу никада једно преко другога, јер је пут зрна релативно мали (јер је и дужина цилиндера мала) — *а она треба да нађу згодан отвор кроз који би испала.*

Потпуно сортирање и то тако да *најтежа* зрна буду за себе издвојена, искључено је. Исто тако немогућно је избећи, да се и зрна — доста шупла и врло рђава за усев — но издвоје са крупним зрнима и онима која имају чврсти склоп. Ова зрна испадају или кроз отворе или на крају самога цилиндера.

Нарочито је код овса немогућно тријером одвојити најкрупнија зрна. Величина зрна код овса може долазити отуда што зрна врло овлаш седе међу листићима (нису сраслa са мушуљицом), те тај изгледа да имају већи пречник од специјалних тежих и најболих зрна, која су са својим листићима потпуно сраслa, дакле немају никакврта празнога простора. Према томе напред наведена зрна врло су лагана, дакле за усев потпуно рђава.

Најзад, вала напоменути, да је тријером немогућно потпуно растаљавање житних зрна од уродичног семена. Може се, пак, удешеном направом губитак зрна повећати или умањити т.ј. испадање семена онде где се семе од уродице скупља. Али се овим не постиже много, јер у овом случају више семена од уродице остаје житу, а у другоме више доброта зрна житног иде у уродично семе. Из овога излази: *да нити је начело на коме је основан тријер; нити, пак, начело на коме су основане ветрењаче (вејалице), згодно да нам да тако семе за усев, које би се састојало из најлепших, најтежих, најкрупнијих и потпуно једнаких зрна, а које би још уз то било потпуно очишћено од разбијених зрна и семена од уродице.*

* * *

Врло је лако, после ове краће оцене, утврдити којој врсти од ове две машине припада већа важност.

У истини ветрењачом се не постиже ништа друго до ослобођавању зрна од оних лаких делова као: сламе, класа, плеве, прашине итд. док сигурно сортирање није могућно.

Издвајање разбијених зрна, округлога семена од уродице и других страних тела, *може се постићи само тријером.*

Име *машине за пречишћавање хране* само је малим делом оправдано, на ове машине не могу се уопште узети као савршене машине за сортирање и пречишћавање житног зрна.

Ове две справе нису више нужне за припрему зрна за усев, јер већ имамо *тријер са вентилатором* (патент *Кригер*), који се жито чисти од сламе, плеве, прашине итд. као што то чини и сама ветрењача. Није, дакле, нужно ово жито, које је тек овршено пуштати прво кроз ветрењачу у циљу ослобођања од лаких делова, но се одмах на чишћење може предати овом тријеру са вентилатором.

Али и сам рад тријеров није такан, према опоне, што смо напред казали, да нам дâ семе за усев, које би било потпуно једнако, најкрупније, најтеже и без икаквога уродичног семена, па отуда и настаје питање: *да ли не би било могућно да се то постиже којим другим путем?*

М. Н. Лукић.

СРПСКИ СИРЕВИ

У Србији постоје углавном две врсте сира. Оне се разликују како укусом тако и начином израде. Но количини производње *качкавал* не стоји на првом месту, али стоји по својој одрживости и значају у извозу. Он једини и заслужује с правом име сира од конзерве. Међ *белим сиревима* који се производе у Шумадији, ужичком и др. окрузима постоји разлика али не велика, а нарочито не у погледу начина израде. Сва је готово у томе што су једни спрашљени од млека с кога је оплављен скорум, те су посипани и често и са сваи посни, а други су од читаног млека. Различан укус добијају мешањем у овој или оној размери више млека међусобом: краљеву, овчег и козјег, природи суда у коме се чувају, старости, добу године у ком се износе на трг итд.

Према начину спрашљања сиреви се данас у индустрији млекарској деле на:

1, *меке* где се посиревина не загрева и не пресује;

2, *тврде и бареке* где се ова доводи и ради на извесној температури и ставља под пресу, и

3, *чврсте*, код којих се посиревина не загрева али пресује.

Наши бели сирева дошли би у овај трећи ред. Али, они остају несазрели, непрефињени сирева и то је узрок те сир у исхрани нашег варошког становништва не узима толико места колико у западним државама.

Сир садржи оне исте састојке које и млеко, само што је међусобни однос тих састојака промењен. Он може бити без масти — постан сир, али не без казеина. Казеин је тесто сира. Под префињавањем сира разуме се поглавито преображај — прерада тог казеина у датом правцу. Уколико је тај преображај мање одмакао, утолико је производ сировији те и несазрелији.

У чему се састоји тај преображај и уопште процес сазревања? — Наука даје овај одговор: *у суделовању микроорганизама.* Колико има врста тих преситних бића и које најживље учествују код појединих врста сирева, није тачно утврђено. Зна се да их има више и да се за потпун успех у изради извесног сира има захватити преласта поју је једна врста одржала над осталима, исто као што неуспех долази отуда што су штетни микроби потиснули корисне.

Задатак је разумне фабрикације да олакшава победу тих корисних микробима стварањем најповољнијих услова за њихово развиће и множење. Било би много за један чланак улазити у набрајање средстава за то, нарочито што су она различна код разних врста. Важно је код свију отклонити природну или стечену киселост коју има посиревина. Докле је год те киселости, квасац казеина, микроби његови, остају без дејства. Уколико она слаби утолико они заузимају све шири простор, док најзад не овладају целом масом казеина. Њиховим радом та се маса раствара, постаје уједначенија, глаткија, мекша, добија нешто жутњавију боју, пријатнији укус и нарочит мирис. Тај рад микроба није неограничен. Вештина фабрикације појединих врста сирева је у томе: да се прерада казеина, пептонизација, заустави на одређеном ступњу. Код меких префињених сирева у том се последу иде даље, код тврдих, сувих већ се постављају уже границе.

У исти мах, ступањ прерађености казеина мерило је при груписању сирева по сварљивости: најнесварљивији су они код којих се претварање казеина извршило највепотпуније. Наш бели сир долази према томе у ред *најнесварљивих* сирева. Његов казеин је најмање прерађен. Шта више, изгледа да је тежња фабрикације да он остане нетакнут. Ако сир није намењен продаји онако свеж, одмах пошто је посирен, наше станаре слажу га кришкама у качиће или чаброве, пилају т.з. соком и посоле. Тај је сок кисео и има да стане на пут развијању оних микроорганизама који прерађују казеин. Сир остаје сиров, неузрео, бео, крт, често пресланд, накисео и несварљив: са свим особинама које прогони данашњи промет. *Према предпоменом сиру он стоји од прилике као хлебни колач замешен без квасца према сомуну.*

Овако, разумеће се, не може остати. Наше варошке становништво уколико се више упознаје са странним увезеним сиром утолико мање мари и тражи наш. Овај ће дакле нагубити и оно мало потрошача. Производња ће се ограничити на чисту домаћу потрошњу и штета ће се одазвати на целокупно сточарство услед смањења броја млечне стоке које неминовно наступа. — Један само поглед на прилике сточарења код наше браће преко Саве и Дунава где су српска села прошарана немачким убедиће нас у то. У немачким кућама се вариђује масло што га на жалост и Београда троши, а у српским нак сир који је на пијаци потиснут сиревима из Горње Аустрије. И зато у немачким селима видите рогате марве доста и добре, а у српским живе правље косторе.

Нужно нам је почети што пре савременo млекарење. Што пре то боље. На прагу смо пролећа. Ако га пропустимо, пропустимо сво читаву годину а ми смо и иначе јако иностали.

Мил...

О УВОЂЕЊУ И ПОБОЉШАЊУ НЕКИХ ПРИВРЕДНИХ ГРАНА

од

ДР. ЖИВОЈИНА М. ЂОРЂЕВИЋА,
ванр. проф. зоологије на пед. школи.

(СВРШЕТАК)

III. Рибарство У Србији

Још 1860 год. Панчић у свом делу Рибе у Србији помиње како је „риба у многима крајевима наше земље редка.“) а ово се на жалост сваким даном све више потврђивало. Опажања која сам у овоме правцу чинио екскурзирајући по Србији, а нарочито говор с нашим рибарима и привредницима, надају у великом делу наше отаџбине необично висока цена рибљем месу, где је најбоље говеђе испод половине цене рибљег — факта су која јасно говоре, да је рибе сваким даном мање или да је недовољна да подмири потребу становништва за њом.

А како је најмањи део нашег становништва упућен православном вером, да се сто три дана у години храни поред биљне и рибљом храном, ова се потреба подмривала сланом рибом, која је у већини случајева неупутно спремљена и као таква повод многим случајевима тровања и неумереном пићу (Панчић нав. мес.)

Риба је ова већим делом довожена са стране, нарочито из Румуније, факт коме ваља поклонити нарочиту пажњу.

Наш народ показује нарочити укус за рибљом храном, на како ћу може да употребљава за време постова, кад му падају најтежи радови и за време којих се великим делом храни грејом, луком и сирћетном водом, реће пасуљем, сланином и другом издашнијом храном, то је сам тај факт довољан на да држава као најнозванија поклони најозбиљнију пажњу овом земаљском производу тим пре, што је факт, да су се наши стари боље хранили. А како су долазиле све теже прилике за живот, а нико се није старао да исхрану становништва одржи сразмерно већим напорима, то се упућај овога већ нечиме јасно да опажа, како нам леп доказ даје регрутација наших младића.

Па кад се у Немачкој, где сваки радник има за обичну храну комад пшенична хлеба, путера и шунке и од стране државе и од стране научних и привредних друштава свима силама ради на умножавању рибе *за народну исхрану*, са колико се више права и дужности овај принцип треба да примени код нас!

Па да видимо да ли се ово може да оствари, и како може како и на који начин?

Засада је код нас најпозванија Министарство Привреде, да се на ову ствар заузме, а она то може да постигне уз мале новчане жртве, благодарећи своме ауторитету, на врло много начина. Ово умножавање риба у целој народне исхране може да се постигне т.зв. природним размножавањем т.ј. убацивањем у водама, у којима је дотле није било у довољној количини. Ово се ради по правилима модерног рибарства и за ово треба да стоје Министарству на расположењу неколико стручних људи. Ну ово би било излудорно, кад Министарство не би својим угледом допринело да се ово што се добило и одржи.

Ну ово није довољно. Поред овог природног умножења у великим размерама оних раса, које су понајзаходније за овај посао Министарство се има да стара да уведе т.зв. вештачко гајење риба у малим размерама, али које доноси највеће користи било општинама, било друштвима, било појединцима. Ове су две врсте културе у тесној и зависној вези једна с другом и ја бих рекао да једна без друге не иде.

Из овога излази да би Министарство Привреде имало да порађа да се у земаљским водама, изузев Дунава и Саве, размножавају рибе и природним и вештачким путем. Ово то може да постигне: 1) својим ауторитетом, т.ј. бољим законима о риболову; 2) школом т.ј. спремањем људи у пољопривредној и учитељској школи, богословији и др. које ће се бавити овом струком и размножавати је у народу; 3) уз припомоћ пољопривредних и других сличних друштава, која у земљи постоје; 4) стварањем нарочитог друштва, било независног, било зависног од већ постојећих привредних, и које би у прво време уз припомоћ Министарства могло да уведе ову грану привреде и одреди најбоље услове за исту и 5) установом једне биолошке станице.

Намерао сам сада да поједине тачке што боље аргументима утврдим, како би им значај као боље у очи.

1.) *Закони.* Они закони што сада постоје, потпуно су илузорни, јер их се не држе баш они, који су најпозванији да се о њиховом одржању старају. У Србији доскоро су ловили рибу динамитом баш онда кад је забрањено било! На првом месту истиче се давно потреба за законима које треба да израде људи који виде мало даље и који се умеју да користе и принципима модерне писицкултуре и законима, који су у напреднијим земљама већ написани но тим принципима.

Ну ма какви закони били, они ће све дотле бити илузорни, док у народу не буде свести о њиховом одржању и користи. Ово се може постићи, ако се у народу нађе довољан број људа, који ће се овом граном да баве, а ово се може постићи тако, ако се овим људима пружи прилика да ову грану изуче.

На овом би месту ваљало споменути и намену садашњег закона са суседним државама, јер по њему наши суседи имају користи од риба у Дунаву и Сави.

2). *Полуодгајалиште школе и рибарски курсеви.* Ма само данас прилично одмакли од принципа старе писицкултуре да „гребење не потребује ни особитог знања, ни великог капитала; три или четири, неколико хвати у четврт и у разну дубину исповане с једно бар стране каменеви или колци ограђене јаме и т.д.“ (Панчић нав. мес.). Док се овако радило биле су рибљаци више на штету, него на корист имаоца и могли су бити само под богатијих људи и по манастирима, којима није стало до трошкова, само да имају рибе у свако доба године.

И ако по принципима модерне писицкултуре не треба много капитала за исту, а оно треба прилично интелигенције и умешности, па да се од ње добију шест пута већи приходи, него што би се добили, кад би се исто земљиште употребило за агрикултуру. Има подоста ствари које садашњи рибар има да упозна и да се њима користи, ако жели да му се рентира предузеће. Ове ствари сваки поле образованији човек може лако да савлада и да их даље на свој начин експлоатише. С тога се у Немачкој држе сваке године многи курсеви, које сам споменуо у првом делу оне расправе.

Ми данас имамо неколико привредних школа, једну учитељску и богословију, и у њима до данас није било ни речи о овој грани привреде. Уосталом Учитељска школа и Богословија биле су а још су и данас без осталих привредних знања!

---

[1]) Ово и сада као и пре важи за прајсе по унутрашности Србије. Дунав и Саву ваља изузети, јер нам гледећи на њихов правилан положај и величину они изазе из обима наше расправе. Уосталом овај је део и данас богат рибом, али која нада кад то богатство ми не умемо да употребимо на своју корист, нити се користе наши суседи и добро би било, кад би се ово могло регулисати међународним рибарским законима, јер тако да и ми видимо мало користи.

Отуда није чудо, што се нигде у Србији не види рибњак, или ако га има он стаје спуђе него приход што га донси.

С тога је моје мишљење да би требало основати нарочите рибарске курсеве и то *сталне* у свима нашим садањим и будућим школама и привредне у Учитељској школи и Богословији.

Ови би курсеви давали спремне људе за најглавнији и најекономнији део, за писицикултуру умалом, и добре учитеље народу за т.зв. барску културу шарана. Они су људи осем тога својом интелигенцијом и положајем најзгоднији да дају потребна обавештења и упутства околним привредним друштвима и да буду руководе *модела рибњака*, о којима ће мало даље говорити.

Нека они људи упуте сиротиње становништво на подизање т.зв. барске културе, т.ј. малих рибњака, у којима се сваке године убацују двогодишњи шарани, да их без брига и послова, после неколико месеца добијемо од 1 кгр. и више на би вахова мисија била корисно заступљена.

Додајмо к томе, да сваки учитељ може да добије од општине згодно место (које је и иначе општини без никаког прихода), да сваки свештеник има такође и могућности и нарочите потребе за подизање истих — на би нам била јасна корист њу би нам ови фактори могли у том погледу да учине.

3). *Пољопривредна Друштва.* Ну највећу корист овом предузећу могла би учинити наша пољопривредна Друштва. Ми знамо сад скоро у сваком срезу и повећој општини пољопривредних подружина, које су баш као нарочене тако организоване, како ће у овом погледу и себи и држави много користи да донесу.

Да се досадаљи, старији кадар привредника и економа заинтересује за ову корисну ствар, најбоље би било држати у центрима т.ј. среским или осталим већим подружинама, рибарске курсеве, који трају 10—15 дана и при којима би се нити у најкраћим потезима увутили овој грани привреде.

Свака би оваква Подружина требала потом да о свом трошку оснује рибњаке, које сад можемо назвати *рибњаци модели* по угледу на „речне моделе“ у Швајарској и Француској. Из оних бих се рибњака раздавала добра раса економима и у њима би исти могли увек да нађу даља потребна обавештења.

4). *Биолошке станије и Рибарске удружене.* Ове су станије новине и за тако напредне земље као Немачка и Француска, па би се могло рећи, да је сувише рано да их ми сада добијемо. Међутим, оне би за нас биле од необично користа, не само по привреду, него и за наставу. С тога сам, још сам још био у најбољој садашњој станији, у Плеву (Холштајн) имао част да учиним предлоге г. Министру просвете и преко овога г. Министру привреде, али ми је непознато, да ли је на пута у овом правцу рађено. Међутим идеја о овоме искрела је још пре и да је било мало више усталашта и добре воље, она би била досад остварена.

У овој би се станији проучавала из основа биологија наших вода, која нам је готово сасвим непозната; одређивале би се воде удесне за поједине расе риба; одредиле би се наше домаће рибе подесне за културу и исте би се вештачки умножавале и раздавале осталима; она би уводила странске расе признате као најбоље. Она би издавала популарне пригодне расправе, као што ради њене друге у Немачкој, и на тај начин допиносила ширењу ове привредне гране. Она би била центар писицикултури за целу земљу и највиша школа, око које би се правили сви будући интелигентнији радници. Једном речи она би била мотор за све што треба у овом правцу а њена установа и одржане тако су незнатне према користи, да би је ваљало у интересу привреде што пре остварити.

Уосталом овај завод као важан просветни фактор треба да помогне Министарство просвете а и општина, у којој он буде подигнут. По моји предрачунима трошкови око једне скромне станије и прве најнужније инсталације не би изнели више од 12—15.000 динара. Годишње одржање не би изнело више од 4000—5000 динара од којих би половина падала на терет Министарства привреде а половина Министарству просвете.

Да се што више наших грађана заинтересују за ову ствар, добро би било основати нарочито рибарско удружење са седиштем у будућој биолошкој станији и разним пододборима по пољопривредним друштвима у унутрашњости.

Из свега овога излази:

1). *Да је потребно установити сталне курсеве и сталне моделе завода у свима нашим привредним школама.*

2). *Основати привремене курсеве у Учитељској школи и Богословији.*

3). *Одређивати нарочите награде учитељима, економима и осталима, који би се у овом правцу одликовали, и*

4). *Основати у свима згодним местима рибњаке моделе који би имали да буду предмет старања пољопривредних подружина. Ове би издавале и старале се, да се што више изгаји млади шаран за т.зв. барску културу.*

5). *Културу шарана нарочито подићи и отворити природно размножавање риба у свима водама по унутрашњости.*

6). *Основати једну централну биолошку станицу за целу земљу а нарочито рибарско удружене.*

7). *Изменити досадање законе о риболову и одредити боље време држане и појединача на поједине воде.*

8). *Регулисати правилније законе о риболову с пограничним државама око Дунава и Саве.*

ПИТАЊЕ О УРЕЂЕЊУ УТРИНА И О ПОДЕЛИ И ОГРАНИЧАВАЊУ ШУМА

Одкако је извршен попис имовине и заведен порез на земљу и одкако је ступио у живот нов закон о шумама, одтада се осетила више но икада потреба за уређењем утрина и за поделом и ограничењем шумâ.

Ова се потреба јавља углавном у два правца:

а, Да се сазна количина простора, квалоћа и употребна вредност земље на коју се порез разрезује, и

б, Да се надноје и грунашу за себе шуме од утрина, како би се могле запести засебна газдинства на истима.

Да је премер целокупне површине земље уопште повраћан и нетачан а посебице простори утрина и шумâ, уколико је приликом пописа имовина извршен, то је изван сваке сумње. Јер се та нетачност са многим другим недостацима одмах осетила, чим се почео примењивати на делу закон о непосредној пореза и закон о шумама.

И сва накнадна премеравања и исправке које су досад чињене како ради тога, да се дође до позданијег основа за тачнији и правилнији разрез пореза, тако и ради потреба изазваних извршивањем закона о шумама, мало су помогле општој потреби; јер су ти премери и исправке чињене нестимачно од чести и без нарочитог плана намењеног за целину и општу потребу. Услед тога и после толико година по извршеном попису имовина пописне нам књиге представљају само велику гомилу нетачних података, како о простору земље, о класама и распореду истих према стварној квалоћи земље и употребној вредности њеној; тако и према томе, колико у ствари има простора под шумом а колико под утрином. На опет при свем том, ми немамо нигде на другом месту прикупљену целокупну количину тих података о простору и распореду земље но само у пописним књигама.

Узен само то у обзир — довољан би био разлог да се уради, како је крајње време, да се тачнији премер и распоред земље по класама изврши, како ради потребе порезивања, тако и ради других привредних потреба, а уз то, да се и тачније књиге прибаве.

Оне напомене које су иначе сваком познате учинисмо овде само зато, да се зна како непоуздану основу имамо кад хоћемо да какав пољопривредни рад да заснивамо ослањајући се на податке из пописних књига.

Уосталом предмет нашег расматрања овом приликом није са гледишта порских потреба, ради чега је углавном попис имовине и извршен; него нама је намера да расмотримо ово питање са гледишта уређења шума и утрина за потребе газдинства; с тога о овом нећемо даље у погледу пореза ни говорити; већ ћемо само напоменути још то: да се у питању о уређењу утрина и шума не састоји сва тешкоћа само у томе, што ми не знамо тачно колико имамо простора под утринама а колико под шумама, већ заиђеђему уредиијег газдинства на једним или другим просторима земље сметају и други недостатци; а између ових највише *непрецизиранемо питање о праву својине утрина и шума између државе и осталих сопственика.*

Да је потребно утрине уредити и да је то питање већ изашло на површину, иставуту економским потребама, о томе су разлози изнешени у 23 и 24 броју Тежака од прошле 1899.

године, с тога ћемо доказе о том овом приликом изоставити напомињући само то, да ова група — простор земље што представљају утрине, у целини узета као једна економска јединица нимало није мање важна у народно-економном па и домаћином погледу, него што је важна у том погледу целокупна количина земље која се под шумом налази. Па поред свега тога *ми још немамо чисте и јасне законске одредбе шта је управо утрина и какав је задатак овог општег имамо у пољопривредном погледу* т.ј. немамо још ни закона о уређењу утрина; а камо ли да је што год с које стране досад поражено на томе, да нам велики простори земље што постоје под утринама буду производњи, па да од њих ма на који начин имадемо већу корист него што је сад имамо.

Оно уколико се говори о утринама у закону о порези, у закону о општинама и у закону о шумама, — то су само посредне напомене уколико се тичу потреба са гледишта задаће тих закона. Пресада на овом месту може се с правом замерити, зашто у закону о шумама нешта више и јасније није унесено него само оне непотпуне напомене (у 12, 15, 64 и др. члановима). А нарочито осетна је празнина (у Правилима о ограничаву шума) зашто једновремено није унесена и одредба и о ограничаву општинских — сеоских утрина и шума, који се посао иначе не разликује од посла око ограничавања државних шума и утрина; те би се могао са врло мало више труда заједно извршити и овај посао уз ограничавање и поделу државних шума и утрина. Тим пре, што надзор и управа над утринама као и над шумама сеоским и општинским долазе под шумарску управу министарства народне привреде.

Али морано напоменути да је и сам рад на ограничаву државних шума још тек у почетку, и да је на овом врло важном послу који је тако рећи основа за сваки даљи рад на унапређеву шумарства, сразмерно мало урађено према времену од кад је предузет да се ради.

Узрок овом спорном напредовању посла изгледа да не стоји ни до оскудице у техничкој снази, ни до величине и тешкоће посла, него изгледа да је више узрок неко колебање и бојазан да се свом снагом и свом збиљом приступи овом послу. И заиста ако с једне стране узмемо у обзир то, да ми немамо у овом послу својег сопственог искуства; а с друге стране да је тешко овај посао — поделу шума извршити тако, да свака заинтересована страна буде задовољна, онда колебање и бојазан која — рекли бисмо да се осећа при овом послу, били би уненолико и оправдани. Нарочито ако се узме у обзир и то, да се тај посао у другим државама по негде није свршавао без озбиљних сукоба између заинтересованих страна а нарочито отпора од стране сеоског становништва. На тога налази по себи питање, кад је тако замашан и озбиљан посао само ограничавање и подела државних шума и утрина; онда каког смисла има предлагати и истицати могућност у исто време уз речени посао и ограничавање и поделу сеоских — општинских шума и утрина; кад овај други посао сам за себе узет није нимало мањи него што је за се посао подела и ограничавање државних шума?

Да би одговорили на оно питање нужно је да напоменемо неке опште услове који стоје у вези са оним питањима, па ће се видети зашто ми предлажемо и износимо могућност заједничког рада.

Тако, односно питања тога, уколико се може постићи правда да се подела шума изврши тако, да буду задовољене све заинтересоване стране, има се казати то, да у том питању уопште о некој идеалној правди која се само замишља не може ни говора бити; па макар и премер и поделу земље ма како тачно извршили. Не може бити говора зато, што земља није свуда подједнака по каквоћи, по употребној вредности итд. и што многе месне а и опште привредне околности стичу се и имају већу или мању вредност у решавању овог питања, а које околности ми не можемо овде потанко наводити.

Но велика тачност у погледу премера и поделе шумских и утринских простора земље у практици и не остварују се зато, што тако велика тачност није ни потребна нарочито код нас, а ево зашто:

Што ни у много јаче насељеним земљама — државама у којима је вредност земље уопште знатно већа него што је код нас, шумске и утринске земље немају велику вредност, нити се цене као и земље зратне и др. на зато, и при премеру и подели утринске и шумске земље не тражи се тако велика тачност, као што се тражи при премеру зратних баштенских и других врста скупљих земаља. Отуда држава и друге заинтересоване стране при подели шумских и утринских простора земаља не могу нити имају разлога тако јако залузимати се до граница међусобних сукоба и спорова при деленју ових простора земље тим мање, ако су у питању обрађи и мањи простори земље који никад не засењају дубље у интерес ни једне ни друге заинтересоване стране.

То је опште економско правило које нам говори у прилог тога, да нема места великој бојазни да не дођу у сукоб заинтересоване стране при подели и ограничававу шума и утрина. Но и ако ово као опште правило преди; опет у свима државама нису подједнаке остале околности и економске прилике које имају везе са овим питањем. Па ако и са овог гледишта ово питање расмотримо, онда ћемо углавном наћи овакво стање:

У овим државама у којима су шуме већим делом сопственост појединих великих поседника и државе а маса сеоског — земљорадничког света т.ј. општине и села само су у незнатном делу, или никако се и не јављају као сопственици шума и утрина; у таким приликама на сваки начин подела и ограничавање шума и утрина нужно је да се приђа са већом обазривошћу.

Зашто је то тако, лако је закључити и кад се зна, да је кроз сва времена главни предмет око чега се свет корио била земља, препласт и право својине над земљом.

И кад је то тако драгоцен предмет за владаоце, државе и народе, који тек посредно узимају корист од овог добра, то, колико мора да цени и уважава ово добро сам земљораднички свет, који опстаје и жива једино радећи земљу. И заиста, не треба нам даље да тражимо већег доказа колико млого земљорадњски свет цени земљу у опште, а нарочито зратну земљу, него што ћемо то наћи код нашег земљорадничког света. Тако није ни мало редак пример видети код нас да земљораднички свет више цени земљу него новац, а да је то тако, може свак закључити по томе, што прави наш земљорадник често пута млого скупље плаћа земљу него што она у ствари вреди; т.ј. уложе новац за земљу која никако не доноси толико приход колико би могао доносити кад би уложио тај новац у какво друго предузеће а не за куповину земље и земљораднички посао.

Кад тако цени земљу наш земљораднички свет која уопште није оскудан са земљом и који млого лакше на нта више и бесплатно под изнесним околностима може постати сопственик земље; то колико још већа жудња мора бити развијена за сопственошћу земље код овог земљорадничког света у оним државама, где је земља већином у рукама великопоседника. Отуда је сасвим природна појава та, да свет који је под оваквим условима живота, т.ј. нема земље а радећи земљу мора од тога да живи не може бити равнодушан кад се земља дели, и кад се у овом погледу ма каквој већој реформи приступа од стране државе; па било да се земљорадничком свету — односно општинама и селима земља одузима или додаје. — А напротив да свет земљорадници у чијим је рукама земља, као што је то код нас нема узрока и оправданога разлога да буде неспокојан кад се приступи неком уређењу у погледу груписања, поделе, ограничавања итд. шума и утрина, — ако се с поделом нар. где је случај да се од општине — села земља уненолико одузима и другом додаје, не одузме толико да се отежа опстанак — села општине.

Па да ли може код нас наступати такав случај да се неком селу одузе утрине или шуме толико да село због тога почне осећати оскудицу у подмиривању својих потреба с те стране.

Ми ћемо казати слободно да такав случај не може се десити и не треба да се деси код нас, ево зашто:

1, Зато што код нас има утрина и шума тако доста да их села — општине у чијим се атарима налазе не могу да изупотребе — разуме се рационално изупотребљавати.[1])

А да је то тако, знак је то, што је тако рећи општа појава код нас та, да села и при тако незнатној стопи пореза од хектара на шуме и утрине, одричу се плаћања пореза на знатне просторе ове врсте земље.

2. Што држава нема намеру нити јој је то задатак да у државне просторе узима оне просторе утрина и шума који су у домаћају села, које просторе могу села да изупотребљују узимају и обдржавају плаћајући порез на њих; но само оне и онаке просторе, који величином својом премашају могућност чувања

[1]) У каквом се пак стању наше шуме налазе и како су распоређене а како би требало да су — то је засебно питање.

и одржавања од стране дотичних села у чијем се атарима налазе.

Даље држава у овом послу више има задаћу да заведе ред: да подели и групише шуме и утрине према потреби сопственика и употребној предности ових простора с погледом на будућност газдинства на овим просторима земље; а мање јој је намера и задаћа да се истакне као сопственик шума и утрина и заступи свој сопствени интерес.

Држави је дакле као најмоћнијој чиновској задаћа да очува шуме и утрине као опште добро потребно народу за сва времена и да притекне у помоћ ово очувавања овог добра народу — селима и општинама уколико је њихова снага недовољна за овај посао. Даље да газдујући на оним просторијама шума и утрина које узме под своју управу заведе бољи ред и покаже бољи начин газдовања те да се сваком свет угледа на и сам прегне на бољи начин рада и газдинства на својим — сеоским просторима шума и утрина.

Ако се сопственици шума и утрина на које се она добра деле држе оног правца који закон и правила у овом погледу прописују и ако имадну довољно узајамне тежње да скупа послуже овој општој задаћи која се има овим радом постићи; *онда свака бојазан и сумњичавост да се овом сталном приступом овом послу по нашем мишљењу нема довољно разлога.*

Али представимо да би држава и скренула са правца своје праве задаће да буде регулатор у газдинству над овим добрима; него би зажелела да се више истакне као сопственик ових добара и истакла своју тежњу да што више за се добије простора ове земље. — Настаје питање, докле би могла држава истаћи такову тежњу и има ли свог интереса да узима у својину просторе земље који по праву и из економских потреба и разлога треба да припадну селима — општинама.

На то се питање може одмах одговорити, да би такав захтев и поступак од стране државе био штетан за саму државу, јер чим би држава узела у својину ове просторе шума и утрина који по праву и на економских обзира треба да припадну селима — општинама, држава би таквим поступком чинила сама себи штету тиме, што би сузбијала напредак у газдинству своје сопствене грађане и посредно радила на оспромашавању њихном, а то би била и њена сопствена штета, *пошто се моћ и богатство државе састоји у моћи и богатству њених држављана.*

Неуместан корак у овом погледу од стране државе у пракшци још више показује рђаве последице. Јер кад држава узме у својину ове просторе земље, који су неопходно потребни селима за службеност и уживање, то се држава излаже извјесном трошку око чувања тих на сваки начин за државу малих добара са којих од прихода ретко кад може да покрива трошкове. А осим тога на малим просторима држава не може никада тако интензивно газдовати као што то могу села — општине у чијем се домаћају та добра налазе. И обратно, села — општине као што смо већ напред казали нису у стању одржавати велика имања и завести на истима као што ваља газдинство, као што то држава може чинити. Отуда постоји граница између економске потребе села — општине и економске потребе државе у погледу својине над овим добрима; т.ј. има границе докле и колико треба да заузму простора утрина и шума према битној потреби својој села — општине, а одавле и колико треба од истих простора да заузме држава; само те су границе релативне и не могу се на први поглед уочити и оценити.

Умети изаћи те границе и право поделити утринске и шумске просторе између сопственика тако, да не буде оправдане жалбе ни с једне ни с друге стране то стоји доста до увиђавности и практичне умешности комисије која на томе послу ради, уколико она уредне уочити и оценити разне економске прилике у разним местима као могућност изунутреће тих простора потребе службености и све остало што има значај у овом раду.

Али једну околност која је садашњим правилима о ограничавању шума превиђена и неуношена, на сваки начин комисија не би требала никада да напушта у раду и сматра за маловажну у решавању питања око поделе и ограничавања шума и утрина. А та је околност, да комисија мора и треба свој рад да заснива на постојаном основу т.ј. *на извесној утврђеној економској јединици;* а та се јединица не може произвољно узимати и стварати, већ она треба да постоји да је створена и утврђена, као што у ствари и јесте створена и утврђена не вештачки и на чијој заповести на ни законском одредбом већ традицијом обичајем и поделом коју је народ признао и усвојио; а та јединица *јесте овај простор шума и утрина који се налази у атару сваког појединог села.*

Питање о атарима — односно о простору земље што у атар једног села — општине долази у нас је пречишћено, те вероватно да нема тако рђаве пиједног села у Србији које не би знало докле је његов атар. А сад је већ ретка и та појава да село једно другом спори границе атара.

Тај простор требало би да буде основ рада и полазна тачка комисији кад дође у једно место да дели и ограничава шуме и утрине. А величина простора требала би да буде мерило при оцени да ли ће се више или мање узети простора шума и утрина под државу или више или мање оставити селу, узимајући наравно у обзир при овој оцени и остале околности, као величину села, каквоћу земље, климатске односе, начин газдовања економске потребе мештана и остало што се мора узимати у оцену при овом раду.

Не ћемо спорити да постојећим законом и упутствима о ограничавању и поделн државних шума није унешена одредба, да комисије при раду морају обраћати пажњу на то, колико ће ком селу остати утрина и шума, на према томе, да се крећу у свом раду и цене треба ли више или мање узети у својину државе или оставити селу. Та је одредба прописана *али није нарећено обавезно премеравање простора и сазнање величине истих, а без тога нема поузданог основа за даљи успешан и тачан рад.*

Кад би комисија сваћда пре него што приступи поделн шума и утрина између појединих сопственика и утврђену границни белеза најпре премерила шуме и утрине у атару дотичног села где има да ради, онда не би се десило да држава узме за се овај део што треба селу оставити, нити би се десило да се остави селу више простора него што исто може одржавати.

Кад би се на овај начин рад ово поделе и ограничавања шума и утрина државних вршио, природно је да се не би могао одјадати ни овај други део посла т.ј, морала би се у исто време вршити подела и ограничавање и сеоских — општинских шума и утрина коју смо могућност и потребу овом приликом истакли.

С тога, по нашем мишљењу кад би се на овај начин подела и ограничавање шума предузело, цео посао био би на ширем основу заснован и већег би јенства имало и за државу и за села, да би се овај посао тачније и на веће задовољство заинтересованих страна извршио него надвајањем једног посла од другог. Јер ма колико да се нема шта приметити на законске прописе и упутства за поделу и ограничавање шума односно обзира који се морају имати на уму при оном раду, те да држава — односно комисије не скрену са правца праве задаће у овом погледу и не узму у државну својину оно што не треба да се узме; опет ништа се не би изгубило, него само добило тиме, ако би се у исто време извршио и овај други не мање важан део посла.

Да то не би био заметан посао и много већа, као што неки можда замишљају него што је сама подела и ограничавање државних шума, нека се узме у обзир то:

Што се на многим местима неби имало шта радити око поделе шума и утрина између државе и села (где год неби имало шта да се од простора за државу одваја); као што се неби имало шта да се од простора за државу и утрина и између појединих села, јер је та подела досад сада већ извршена и утврђена посредством атара. Премеравање пак морало би се сада извршити, и то кад се узме у обзир да се тај посао и иначе на сваки начин мора извршити т.ј. премер ограничавање и подела сеоских — општинских шума и утрина макар и засебно и одвојено од посла око поделе и ограничавања државних шума и утрина; онда на сваки начин боље би било, јевтиније и брже да је усвојен заједнички начин извршења овог посла.

Ми не можемо овде налагати како би се и на који начин премер простора извршио најбрже и најјевтиније, на инак доста тачно за ове потребе, те да се добију потребне карте о величини простора утрина и шума појединих сопственика, без чега се у управи и газдинству под овим добрима ништа не може радити; али толико можемо напоменути да има начина и да би се могао овај посао доста брзо и јевтино извршити што би доцније не само оне опште користи која се очекује од решења овог питања, него би у великој мери задовољило и наш земљоделски свет који није без разбора у овом погледу и који би извесно са благодарношћу одазвао се томе предузећу од стране државе, којим се иде на то, да се и њему олакша један посао који се не може без његовог учешћа извршити а извршити се мора.

БЕЛЕШКЕ

Кефир. — Сад кад је у изгледу, да ће и наша земља, по примеру других напредњих, добити завод за справљање кефира, пралика је рећи коју о том „млечном шампању кавкаском“. Његов значај, истина, далеко је већи за народно здравље но за народну привреду, али то је један облик прераде млека и долази у област млекарска као грана пољопривредне индустрије, те је и читаоцима Тежака корисно да знају о њој.

Кефир као и кумис, као и норвешко отегљиво млеко, јесу млечна преврела пића. Кумис је само од кобиљег млека и ма да се укусом разликује од кефира, по саставу му је веома близак.

О обома постоји читава књижевност и на више језика.

Кефиру дају грађевници кавкаска око Елбруса, Казбека итд. божанско порекло. За њих је оно дар пророков вернима и начин његова справљања дуго је држан као племенска тајна. У ствари то је крање млеко чије се превирање изводи данас нарочитим квасцем у виду зрна, зрна кефирона. Та зрна су на продају у трговини и цена им је око 80 дин. килограм.

Брижљивим испитивањем нашло се у њима квасца који доводе у врење млечни шећер и микроба који мењају природу казеина.

Превирање млечног шећера прави се у два правца: превирање млечно и превирање алкохолно. Но оба та врења не потроше сав млечни шећер; анализом налази се у кефиру поред алкохола, млечне киселине још и шећера. Ово превирање шећера даје кефиру пријатан укус, примамљивији изглед и пикткост, чему још доприноси нешто етра кога бива при сним алкохолним врењима. Али оно не би било довољно, да кефир учини шећом лековитим. Његов значај по здравље долази од промена које наступе код млечног казеина. У чему су те промене? — У томе, што казеин постаје непоспрљив, не згрудвана се. Микроби казеина који се вршима кефира посеју у млеко, разбију казеин у веома ситно промењене и толико га преграде да је он већ пола сварен, пептонизиран. Главни је недостатак слатког, свежег млека што се оно у стомаку згрудва, нарочито кад се пије нагло. Ту груду стомак истина разбија у грумене, али му треба опет времена и напора док та се опрости. — *Кефир се не згрудвава, те зато не замара органе варења; исхрана је потпунија и много бржа.*

Кефир личи на густу пенушаву павлаку; укуса је накисела и пријатна.

Лекари који су у пракцији испитивали дејства кефира на разне болести, препоручују га одушевљено: један га француски научар означује као: потпуну храну, на највишем ступњу сварљивости. Србин Др. Данић на основу својих личних проматрања и искуства говори о њему у својој докторској расправи као о најбољем од свају познатих хранивих средстава. Професор Вис је опазио, да се при употреби кефира за 35 дана, број крвних зрнаца увећао скоро за трећину, сан је мирнији, болови утољавају, повраћа се прохтев за јело, живци су тиши и тежина тела расте. Нарочито се препоручује као изврсно средство за опоравлање иза тешких болести. Као лековит прописује се за болести: органа за варење, хроничних катара, органа за дисање, малокраности итд.

Према томе на коме се ступњу превирања налази, кефир се разликује на *слаб, обичан* и *јак*. Слаб се узима против тврде столице, а јак у обратном случају.

У осталом, та питања против које ће се болести употребити, да ли слаб или јак, да ли као искључива храна или уз другу, треба увек оставити лекару да реши.

Кефир треба пити на гутљаје, не на душак. Начету боцу не ваља остављати за сутра дан. При свирању у чашу, запушач не отварати широм, да се не би испуштала угљена киселина и слабило укус кефира.

У Русији постоји више завода за лечење кефиром, руски су га лекари почели прва прописивати. У Швајцарској се израђује на више места нарочито тамо где на одмор или лечење долазе богати странци.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривредној струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 19. фебруара ове године постављени су:

За вредног економа треће класе а да врши дужност професора школе за виноделе и воћарство и прима плату на плате овога, Радомир Нешић, економ исте школе, по потреби службе.

За економа школе за виноделе и воћарство, Сава Јовановић, срески економ треће класе среза орашког с платом, коју је и досада имао, по потреби службе.

За среског економа треће класе среза колубарског округа ваљевског Вићентије Матић, економ, свршени ђак ратарске школе.

За вредног писара четврте класе министарства народне привреде а да врши дужност економа среза орашког и прима плату из плате овога, Милен Миленовић, вредни писар министарства народне привреде исте класе и вршиоц дужности економа среза колубарског округа ваљевског по потреби службе.

Станице за откупљивање мехурака. — Одгајивачи из округа београдског, крагујевачког, крушевачког, моравског, нишког, пожаревачког и смедеревског, који ће добити бесплатно потребну количину семена од г.г. Фаркића и Анђелковића свилара из Лапова, могу своје мехурке продати само у станицама за откупљивање мехурака.

Станице ове биће:

За округ београдски: у дому Српског Пољопривредног Друштва (у парку министарства финансија);

За округ крагујевачки: у Лапову, у свиларе (код железничке станице) и у Крагујевцу, у општинској згради;

За округ крушевачки: у вроју свилари у Крушевцу;

За округ моравски: у Јагодини и Параћину, у општинској згради;

За округ пожаревачки: у Пожаревцу и В. Градишту, у општинској згради;

За округ нишки: у Нишу, у општинској згради; и

За округ смедеревски: у Пољници, у општинској згради.

Свака станица има се уредити овако:

1. У станици (одељењу за примање мехурака) биће 1 сто (астал) за државне контролоре, 1 астал за писара и 1 за благајника;

2. Испред стола писарског намештаће се децимална вага, која ће бити гарирана (подмерена) према општинској ваги и на којој ће бити потврда надлежног општинског суда, да је вага тачна. За примање мехурака, на ваги ће бити лакши сандук од еспана и тежина овог подмерује се гизом (сачмом) која ће бити у ушиненој кеси. Кеса ће бити утврђена за вагу.

3. Пред станицом имаће се наместити на зиду три кутије са стакленим поклопцем с нустрама прве, друге и треће класе, по којима треба сваки одгајивач да сортира своје мехурке. За сортирање мехурака биће намештене у дворишту на висини од пола метра изнад земље лесе на погарама. За сортирање иде брже, повластичар имаће више раденица нешто овом послу и оне ће бити дуже, да у томе бесплатно обучавају одгајиваче на е саме да врше сортирање мехурака, ако би то који одгајивач захтевао.

4) На зиду испред стола писарског и ваге висиће црна табла дужине 80 см. а ширине 60 см. на којој ће бити црвеном бојом исписано: име и презиме одгајивача, место одакле је и колико је продао мехурака I, II и III класе, као и колико је динара за њих добио.

Према решењу Господина Министра Народне Привреде од 26. јула пр. године, ЗБр. 4094. повластичари, г.г. Фаркић и Анђелковић дужни су платити одгајивачима за сваки килограм **неухртвљених** (живих) **мехурака:**

а) **Прве класе,** у коју се имају уврстити сви здрави (непрогризени) тврди и чисти мехурци (не смеју бити нимало пљљани) и сви тврди и чисти мехурци, чије су бубе боловале од *кречавине*, по два динара и потпаст пара;

б) **Друге класе,** у коју се имају уврстити сви мекани и мало пљљани мехурци, као и они чије су бубе боловале од *самовине* и тако зване *двојке*, т.ј. мехурци у којима има по две или више лутака, по **један динар;** и

в) **Треће класе,** у коју се имају уврстити сви сасвим пљљани и влажни мехурци, т.ј. у опште врло лоши мехурци, који могу упљити и друге мехурке по **двадесет и пет пара динарских.**

Откупљивање мехурака има се вршити у присуству државних контролора, који ће имати:

а) да паде, да се мехурци сортирају по класама;

б) да мотре, да сваки одгајивач по списку, донесе на откуп **најмање половину** произведених мехурака а да другу половину,

ако је не би задржао за домаћу потребу, уступа такође повластичарима, по исту цену као и прву половину;

в) да шаље, да се откупљивање мехурака не врши ван станице;

г) да сваког дана за време откупљивања мехурака подносе извештај Министарству Народне Привреде: колико је кога дана откупљено мехурака од сваке класе на по се;

д) да о свакој неправилности за време откупљивања извештају окружно начелство и Министарство Нар. Привреде;

ђ) да по свршеном откупљивању мехурака подносу Министарству Народне Привреде извештај о целокупном раду и списак лица, која нису хтела продати прву половину мехурака повластичарима, који су другу половину или целу количину продали коме другом лицу; и

е) да Министарству Народне Привреде предлажу за награде најбоље одгајиваче свилених буба.

Само пак откупљивање мехурака има се вршити овако: Чим који одгајивач буде ступио по реду да прода своје мехурке има му се записати на табли име и презиме и место одакле је. Затим ће се мехурци I класе изручити у сандук, премерити и на табли забележити њихова тежина. На мехурке ове класе ставиће се затим застор (платно) па на овај сручити мехурци II класе, премерити, и записати на табли њихова тежина. Потом се на мехурке те класе има ставити други застор, на овај сручити мехурци III класе, премерити и забележити на табли њихова тежина. Кад се то уради, онда се опасно јавно, има да израчуна: колико одгајивач има да прими динара (новаца) за сваку класу мехурака на по се, и за све укупно, и кад се то изврши, онда одгајивач има добити од писара признаницу (упутницу) по којој ће од благајника примити новац. Затим се табла има обрисати, из сандука изручити мехурци и пустити други одгајивач, по реду.

ОБЗНАНЕ

Пољопривредна Предавања у Дому Српског Пољопривредног Друштва у Београду. — Да би Српско Пољопривредно Друштво потпуније одговорило своме циљу те и ширењем успешне науке олакшавало увођење бољих начина рада, решило је да преко својих чланова и пријатеља привреде приређује недељним данима пољопривредна предавања за ширу публику.

Ова предавања држаће се у дому Српског Пољопривредног Друштва недељом пре подне, и то с пролећа и зими. Преко лета и с јесени уступиће се место извештајима и почесним изложбама, које понајуспешније износе резултате бољих начина рада.

Прво предавање ове године држаће се 12 Марта у 10 и по часова пре подне „О обнављању винограда америчком лозом и о важности разних врста винове лозе за околину великих варошиа.“

Друго предавање држаће се 19. Марта О млеку, сиру и маслу.

За остала предавања јавиће се доцније, по свагда на време, како би то могли дознати сви који желе предавањима присуствовати.

Позивају се пољопривредници из ближе и даље околине, имаоци винограда у Београду, Ритопеку, Гроцкој и Смедереву, чланови Земјорад. Задруга чланови Срп. Пољоприв. Друштва и сви пријатеља привреде да овоме предавању присуствују.

Како у срезовима: врачарском, космајском, посавском и грочанском нема среских ни окружних економа да они држе ова предавања, то се надамо да ће пољопривредници нарочито из поменутих срезова похитати овоме предавању.

Из Српског Пољопривредног Друштва у Београду.

Књижевни оглас

Изашло је

ПОЉОПРИВРЕДНИ ГЛАСНИК

ПОВРЕМЕНИ СПИС

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

СВЕСКА I.

уредник

АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

ЦЕНА 1·50

Садржај ове I. свеске ово је:

	СТРАНА
Предговор	I.—XVI.
Чланци	
Кратак поглед на наше земљорадње односе и привреду ранијих година од *Д-ра Милована Спасића*	1
Пољопривредно или агрикултурно инжењерство, од *Н. Н. Сталенсковаћа*	8
О хранивим материјама биљним уопште и о азотном питању напосе, од *М. Т. Грковића*	22
Сађење воћака и другог дрвећа поред друмова и путева уопште, од *Н. Н. Сталенсковаћа*	32
Промене у животиња услед примитомљавања, од *М. Петровића*	49
Помолошки системи и њихов значај за развој воћарства од *Б. Д. Тодоровића*	59
О подизању шума на природан начин, од *М. Јовановића*	84
Историја домаћих писара, од *Симе Трајановића*	96
Свилени мехурак, од *Б. Д. Тодоровића*	101
О пиринчу, од *Ж. Ј. Журишића*	135
Предео Тимока у области економској, од *Д. К. Јовановића*	154
Гајење змијака у циљу храњења свилених буба, од *Б. Д. Тодоровића*	180
Пољопривредни преглед	
Белешке	
Енглеска пољска привреда	193
Гласник	
Српско Пољопривредно Друштво	195
Министарство Народне Привреде	199
Књижевност	
Horticulture dans les cinq parties du monde, par *Charles Baltet*, Paris 1895	202

Цена 1·50 динара. Може се добити од Српског Пољоприв. Друштва. Књижарина 20% рабата.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 9. броја Тежака: *Чланци*: Машине за сортирање жита. — Српски сиреви. — О увођењу и побољшању неких привредних грана (свршетак). — Питање о уређењу утрина и о подели и ограничавању шума. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Обзнане.* — *Књижевни оглас.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛЕЊИЋ УКИЊА ОД ЈАНУАРА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕМИСОВУ ДУГАЧИЋЕМ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАЋАНИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ЗАДРУГА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЋИ СТАЛ. КАДРА, ТАШИ, МАНАСТИРИ, ЗИЊЕЛОРАДИЧКИХ ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ ИЗУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ЗО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА И ПОЈЕДИНИ ЧЛАНОВИ ИЗО В СРПСКИ ПОЉОПРИВ. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИМА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УНАПРЕД ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И АКО СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД СВОЈ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊЕ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕНТЕЛИЋ

БРОЈ 10. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 12. МАРТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СТОЧНЕ КОМИСИЈЕ

По члану 6. Закона о унапређењу сточарства од 24. новембра 1898. године *„никаме није дозвољено употребити за приплод мушка грла домаће стоке, ако их пре тога није прегледала Сточна Комисија и огласила као способна за приплод“*.

Ову комисију састављају државни економ, марвени лекар и председник дотичне општине а деловоља јој је писар општински.

Грла, за приплод неспособна, обележавање се видним знаком и та ће се грла, за месец дана од дана обележавања или за приплод онеспособити или касапници продати.

Правилник, прописан за извршење Закона о унапређењу сточарства 23. марта 1899. године ЗБр. 1687, у члану 15 садржи одредбе *о Дужностима* Сточне Комисије, које овако гласе:

1, да сваке године у месецу фебруару прегледа и оцени сва мушка приплодна грла домаће стоке у свима општинама у погледу њихове употребљивости за приплод;

2, да према броју женских грла способних за приплод одређује бројно стање мушких приплодних грла;

3, да недостатак мушких приплодних грла, ако та буде, (осим коња) изналази и општини писменим актом набавку у дужност ставља, и

4, да уопште контролише извршење Закона о унапређењу сточарства и Правилника.

За приплод неспособна грла по члану 17. Правилника јесу она:

1, која су према својој старости и раси остала довољно неразвијена;

2, која имају каквих телесних недостатака, који би могли утицати на њихову употребљивост за приплод, и

3, која имају какву наследну ману или болест.

Кад Сточне Комисије издвоје грла, која су способна за приплод, оне ће их увести у нарочити списак, на ће онда власницима тих грла издати *Дозволе* да их за приплођивање могу употребити.

Грла, способна за приплод а напредне лепоте и употребљивости, Сточне ће Комисије тачно описивати и подносити предлог министру народне привреде, да се власницима тих грла изда *награда* или *потпора*.

* * *

Велики је задатак Сточних Комисија. Одабрана мушка грла, почев од овог првог прегледа на сваке године унапред све ће се више приближавати оном облику, који се у сточарству према појединим расама и сојевима истиче као савршен облик. Не ће проћи много година па ће се овим поступним одабирањем све бољих и бољих мушких грла за приплод у свакој општини осетити не само бројно повећање но и побољшање и по висини и по обиму уопште но каквоћи домаће стоке. То ће стање наступити утолико пре, ако се и власници женских грла буду старали да своја приплодна грла не само воде под одабрана приплодна мушка грла, него да их и боље хране, и боље негују, и паметно употребљавају.

Чланови Подружина Српског Пољопривредног Друштва и сви пријатељи Српског Пољопривредног Друштва који живе у народу и који се баве одгајивањем стоке, нека свим својим силама приномогну послу одабирања приплодних грла кад Сточне Комисије крећу који дан отпочну рад и нек живо настану да се одсада и њихова приплодна мушка грла не само оглашавају као способна за приплод но још и истичу као грла напредне лепоте и употребљивости, те да они, као власници тих грла, добијају за то још и *награде* и *потпоре*.

Српско Пољопривредно Друштво и његове Подружине за обилату потпору Министарства народне привреде приредили су досада више сточних сресних и окружних изложаба и на њима издали доста знатну суму награда. Таквих сточних изложаба биће и одсада са још обилатијим наградама. Нека одгајивачи, не забораве ни на ове часне мегдане, где се поред новчаних награда тече и — слава одгајивача и надалеко преноси име онога, који је — бољи; а ко је бољи онога је и — будућност!

ПРИПЛОДНИ ВИКОВИ

Да се добар бик дуже времена може употребити за приплод, треба се држати оних правила:

Бика не треба пре времена пуштати на краве. Када се бик млад пушта на краве, или када као такав одвећ много скокова учини, изгуби после кратког времена полну способност

па зато не може добре своје особине пренети на потомство. Исто тако не може се препоручити да се бик два пут једно за другим на краву пушта, јер је један добар скок потпуно довољан а други само слабе бика.

Бика не треба много и сувишно хранити. Главна храна треба да му је овас и добро сено. Мекиње, кукуруз и јарму од осталих жита треба избегавати. Лети је наша боља но храњење у стаји, и ако нема услова за испуст, тада је нужно хранити га зеленом сточном храном (детелином и травом) у смеши са добрим сеном.

Бик треба да се свакодневно креће у слободи. Кад нема прилике да бик борави на пашњи, онда се ваља побринути за већи отрањени простор (обор). Није шкодливо већ корисно а и препоручује се употребљавати бика почешће у запрези за мање и лакше радове.

Треба настојавати да се са биком благо поступа и опходи. Док је млад треба та поверити мирном и разумном одгајивачу, који ће се њиме питомо опходити, јер немиран бик и невољно чувар често се јављају тако, да је тешко погодити но је кога покварио.

Ј. М.

ЛАКЕОВ ЛИВАДСКИ ПЛУГ

Подмлађивање ливада спада у главне радње пољопривредникове, па опет се оно ређе и непотпуно врши, и ако од тога зависи количина и доброта сена. Доскора није било савршене справе којом би се ова радња правилно и јефтиније вршила, па је сигурно и то узрок што се није овом начину негована ливада обраћала већа пажња.

Инжењеру *Лакеу* пошло је за руком да састави нарочити плуг којим се брже, јефтино и савршено ливадски бусен поправља и подмлађује. Гредељ и колечке овога плуга исте су као и оне на Саковом плугу. На гредељу учињене су у извесном размаку по ширини два цртала којима се ливадски бусен до потребне дубљине у отвесном правцу одсече. Разник одреже бусен у водоравном правцу и преноси га на даску која има оквираст облик.

Даска бусен не преврће, већ га одсеченог спушта на исто место где је био и пређе. За доњу страну даске причвршћени су челични зупци који земљу испод одсеченог бусена уситне пре него што се бусен преко даске спусти на своје старо место. Дубина подмлађивања лако се уделава помоћу јастука на колечкама. За вучу довољна су два вола или три коња.

Рад овога плуга препоручују ове околности:

1, старо и дубоко у земљу пуштено корење трава сасеца се, тиме се бусен нагони на бокорење, и младе жилице трава кад испод бусена нађу на мекану земљу бујније напредују;

2, атмосферски ваздух боље улази у земљу те растварa земљине саставне делове и увећава плодност земљину на корист ливадских трава;

3, умерава се земљина влага те тада траве мање страдају од суше и претеране влаге;

4, најбрже и најлакше се очисти ливада од корова и шкодљивих инсеката;

5, љубре се брже, јаче и потпуније изупотреби, и

6, Ливадски бусен не квари се, него се само подмлађује.

Солидан састав и потпуност рада Лакеовог плуга препоручује се сваком који жели старе ливаде подмладити.

Јоца Марковић.

ПОЉОПРИВРЕДНА И ШУМАРСКА НАСТАВА
У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У реду установа за пољопривредну и шумарску наставу у Босни и Херцеговини прво место заузима шумарска настава, за коју на *Техничкој средњој школи* у Сарајеву, основаној 1889. године постоји нарочито одељење док се пољопривреда, као што ће се мало ниже видети, не предаје у нарочитим стручним школама, него у четири земаљске пољопривредне и двема станицама за воћарство и виноградарство, и то скоро искључно само практично.

I.
Шумарска Настава

Као што је горе поменуто, шумарство се предаје у *Техничкој средњој школи* у Сарајеву, о чијој су уредби, у административном и дидактичном погледу, од значаја ови податци:

Општи циљ овога завода, који стоји непосредно под управом земаљске владе за Босну и Херцеговину, јесте: „Образовање техничких школованих младића у грађевинарству, *шумарству* и рударству, и то у оним гранама, за које се не изискује свеучилишна спрема“.

Од ова три стручна одељења, која се по Правилима намеравају установити, створена су досада само два: за грађевинство и за шумарство.

Ко хоће да ступи у једно од ових стручних одељења, треба да је физички здрав и да је свршио троразредну трговачку школу у Босни или Херцеговини, или нижу гимназију или нижу реалку. Да би доказао да има тражену спрему, мора поднети сведоџбу од дотичне школе, или мора полагати пријамни испит у *Техничкој средњој школи*. О коначноме примању одлучује земаљска влада а на основу предлога које подноси управитељ школе. За пријамни испит и пријам у школу не плаћа се никаква такса.

Настава у Техничкој средњој школи такође је бесплатна. Ученици, који имају уверења о сиротном стању, добијају још и благодејање, ако су примерног владања и ако се добро уче. За време практичних вежбања и путовања ученици добијају и извесну дневницу а, по потреби и нешто мало новчане помоћи за одело и обућу.

У *наставноме плану* завода према циљу самога завода, поред *теоријске* наставе, заузимају угледно место и *очигледна настава* и *практично вежбање* у стручним радовима.

Основни предмети предају се у оба стручна одељења заједнички; стручни предмети предају се засебно за свако одељење.

Грађа која се има проћи и у грађевинском и у шумарском одељењу распоређена је на *три године*.

У свакој години предавања почињу 1. октобра а завршују 31. августа, трају, дакле, по 11 месеци од којих прних 6 месеци (октобар до краја марта) долазе на зимски течај, осталих 5 месеци на летњи.

У зимскоме течају преовлађују теоријска предавања.

Летњи течај служи поглавито за практична вежбања у стручним радовима. Још у ономе течају ученици сваке године предузимају са својим стручним наставницима већа поучна путовања.

Наставни језик је српски.

Предмете као и њихов *распоред* на три године и распоред недељних часова показује овај преглед:

ПРЕДМЕТИ	БРОЈ ЧАСОВА НЕДЕЉНО								
	Годишњих часова на основним предметима	ПОСЕБНА ПРЕДАВАЊА ИЗ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА							
		ГРАЂЕВИНСКО ОДЕЉЕЊЕ					ШУМАРСКО ОДЕЉЕЊЕ		
		РАЗРЕД							
		I	II	III	I	II	III	I	II	III
Наука хришћанска	2	2	2	—	—	—	—	—	—
Српски језик са стилским вежбањима	1	1	1	—	—	—	—	—	—
Немачки језик са стилским вежбањима	2	2	2	—	—	—	—	—	—
Алгебра и равна тригонометрија	4	3	2	—	—	—	—	—	—
Природне науке	2	2	2	—	—	—	—	—	—
Прерачунавање и цртање планова	—	3	5	—	—	—	—	—	—
Слободно цртање	—	—	—	4	4	—	—	—	—
Наука о пројекцији и пројекционо цртање	—	—	—	6	4	—	—	—	—
Грађевинско цртање	—	—	—	12	12	16	—	—	—
Наука о грађевинском материјалу	—	—	—	2	2	—	—	—	—
Наука о грађевинама	—	—	—	5	5	6	—	—	—
Грађевинска механика	—	—	—	—	—	5	—	—	—
Ботаника заједно са специјалном шумарском ботаником	—	—	—	—	—	5	10	—	—
Наука о земљишту	—	—	—	—	—	—	5	—	—
Наука о клими	—	—	—	—	—	—	5	—	—
О заштити шума	—	—	—	—	—	—	2	—	—
Подизање шума	—	—	—	—	—	—	—	8	8
Употреба шума и шумска технологија	—	—	—	—	—	—	—	10	8
Наука о премеравању дрва	—	—	—	—	—	—	—	5	3
Рачуноводство	—	—	—	—	—	—	—	3	2
Пољопривредна енциклопедија	—	—	—	—	—	—	—	3	6
Свега	11	13	12	29	27	27	28	36	27

Према задатку *шумарскога одељења* да за државну шумарску службу у Босни и Херцеговини спреми особље које ће управне шумарске органе потпомагати у раду и чувању шума, при настави из шумарства највише се полаже *на науку о производњи шума с особитим обзиром на особине и потребе земље и државних шума у Босни и Херцеговини.*

Циљ наставе за поједине шумарске гране углавном је овако прописан:

Наука о биљу заједно са посебном шумарском ботаником. Грађа и живот дрвећа, уколико ове науке имају основа за гајење дрвећа и уз то још систематски опис важног шумског дрвећа у Босни и Херцеговини. Још се предаје познавање дрвећа и шибља, које се гаји у овим земљама, и растиња, које је важно с агрономског гледишта; исто тако познавање шкодљивог шумског с пољског корова и паразитских гљива.

Наука о земљишту. По краткоме геолошкоме опису прелази се на унутрашњу грађу земљине коре утолико, уколико је то потребно за разумевање односа између врста планина и образовања земљишта и уколико то стоји у вези са растењем дрвећа. — После тога треба земљиште тачније испитати (састав земљишта, физичке особине, стање земљишта, снага земљишта, оцењивање земљишта). Најзад треба изложити дотадашње искуство о дејству извесних культурних метода (одводњавање, наводњавање, ђубрење, обрађивање земљишта итд.).

Наука о клими. Уз потребне науке о метеоролошким елементима, ваља дати обавештења о клими, која одговарају нарочитим потребама шумаревим, а уз то још обележје климе у Босни и Херцеговини.

Заштита шума. Науке на који је начин шума (од времена над се засади, па док не буде стигла за употребу) изложена квару и штети „коју јој наносе човек, животиње, елементарне невогоде итд., и како се томе може стати на пут сасвим или бар увелико. При томе ваља узети у обзир законе, који важе у Босни и Херцеговини. Животиња, које су особито штетне или корисне шуми.

Подизање шума. Науку о подизању шума треба опширно предавати, с изузетком оних делова из те науке, који су за шумарске и опште пољопривредне прилике у Босни и Херцеговини без важности. Нарочиту важну треба обратити на пошумљавање кршева.

Употреба шума и шумска технологија. Употреба шуме с обзиром на употребу дрвета, предаје се опширно. Од споредних употреба предаје се само о оним, које се тичу Босне и Херцеговине, нарочито о употребљивању шумског лишћа за храну стоке. Уз ово треба предавати о употреби дивљачи, даље о риболову и гајењу риба, а и дотичне законе, који важе за Босну и Херцеговину. Шумарска технологија, изузев прављење дрвеног угља, ограничава се на кратак опис суштине те радњости.

Наука о премеравању. Наука о шумским мерама и теговима, израчунавање кубе садржине посеченог и непосеченог дрвећа и одређивање количине дрвета (од ока, мерењем и срачунавањем свију стабла на целој површини или само у једноме делу те површине). Преглед о растењу дрвећа и шума и разне врсте прирастања на једноме дрвету или шуми. Одређивање старости појединих дрвета и читавих шума.

Рачуноводство и канцеларијски рад. Ради разумевања у овим гранама треба пре свега предавати оно што је најпотребније о уређењу земаљске службе а нарочито шумарске службе и о уделовању разних службених органа, нарочито техничког помоћног особља. Из Рачуноводства, поред основних правила о општем обрачунавању које се примењује у сваком посебном газдинству, треба предавати и о нарочитим прописима за обрачунавање и за благајничке прописе за Босну и Херцеговину, и то за рачуноводну службу у земљи само уопште а за речуноводну службу при шумарским управама опширно.

Пољопривредна Енциклопедија. Најпотребније из пољопривредних знања, заједно са *воћарством, виноградарством* и *повртарством*, према земљишним, климатским, културним и спообраћајним приликама у Босни и Херцеговини, с обзиром на рационално обрађивање сеоских имања.

* * *

Као *научна средства* школи стоје на расположењу добро спремљена књижница и богате збирке научних средстава за основне и стручне предмете; поред тога школска шумска башта и ботанична башта (у једноме делу градског парка у Сарајеву).

Целокупно *наставничко особље* Техничке средње школе састоји се — заједно са директором — из 10 редовних професора. Од њих су четворица искључно за шумарске предмете (заједно са рачуноводством и пољопривредном енциклопедијом). Осим тога има још два помоћна учитеља за опште предмете и три вероучитеља (један за муслимане, један за православне а један за католике).[1]

Испити ученика доле се и у току школског течаја и, обавезно, на крају сваког течаја.

Ученици, који су све три године свршили с добрим успехом, могу се, по својој молби, пустити на *стручни испит.* Ученици шумарског одељења, који хоће да полажу овај испит, не полажу прописани испит из Науке о заштити шума и из Правила службе за државне шумаре у Босни и Херцеговини.

* * *

О овоме „стручноме испиту“ рећићемо овде коју уватко. Циљ је стручног испита да докаже стручну и општу спрему ученикову а врши се засебно за ђаке шумарског, а засебно за ђаке грађевинског одељења.

Право на овај испит имају ученици најстаријег (III) разреда Техничке средње школе, који су последњи разред свршили с добрим успехом.

Испитну комисију састављају:

а), владин изасланик, који је у исто доба и председник комисије (за грађевинско одељење виши технички, за шумарско виши шумарски чиновник земаљске владе);

б), управитељ завода или његов заступник;

в), дотични стручни учитељ завода, које за то буде одредила земаљска влада.

Испит се састоји из писменог (или цртања) и усменог.

Писмени испит, (клаузура), мора се полагати бар за 14 дана пре усменог испита.

Ученици шумарског одељења морају полагати испит из ових предмета: а) премеравање дрва; б), употребе шума; в) математике, и г), матерњег језика (опис каквог путовања или сличан састав, који има везе са струком, из које ученик испит полаже).

За израду ових писмених школских задатака предвиђено је по пет часова дневно за три дана узастопце.

---

[1]) Редовни професори рачунају се у земаљске чиновнике. Прво је постављење привремено и траје годину дана. Плата је управитељу 1600 фор. (а повишава се после исте године на 2000 фор; а после 20 на 2400 фор; са додатком од 700 фор. Плата учитељима је 1300 са повишењем као и горе 1600 и 2000 фор., и с додатком од 400 форинта.

Дотични учитељ III разреда предлаже најмање троструки број задатака, на од оних владин изасланик изабере задатак који он хоће. Изасланик има још право да предложене задатке замени или да их другима замени.

Сви чланови испитне комисије имају право да прегледају и оцењују писмене задатке. Задаци са испитним записником морају се наћи у недељу дана по писменом испиту послати владином изасланику.

Ученици који из два писмена задатка добију оцену „слаб“ не пуштају се даље на испит.

Усмени испит ученици шумарског одељења полажу из: Науке о премеравању, Ботанике, Чувања шума, Подизања шума, Употребе шума, Шумарске технологије и Премеравања дрва, а оба одељења полажу још и испит из немачког језика (превођење лакших ствари са матерњег језика на немачки и читање немачког текста са препричавањем).

Из Рачуна, Пољопривредне енциклопедије, Физике, Климатологије, Науке о земљишту, Веронауке и Слободног цртања не полазе се испит. Из ових се предмета у сведоџбу заводи годишња оцена.

Из сваког предмета испитује управљајуће овај наставник, који је тај предмет у последњем разреду предавао. У његову одсуству владин изасланик, у споразуму с управитељем, одређују му заменика. Председник има право да учествује у испитивању на начин, који не би убијао углед дотичноме наставнику.

Испит не може трајати дуже од 8 часова дневно (четири часа пре и четири после подне).

О резултатима усменог испита води се табеларни записник, у који имају да се заведу питања, која су задавана појединим испитаницима, и оцене, по предлогу дотичнога изасланика.

Као мерило по коме ће се одређивати питања за писмене и усмене испите и за оцењивање ученика, важе уопште прописи, који се налазе у наставном плану Техничке средње школе.

Комисија одлучује, да ли ће испитани добити сведоџбу „способан са одликом“, „способан“ или „неспособан“. „Способан са одликом“ добијају они ученици који немају ниједне тројке. Као за оцене из појединих предмета тако и за целокупан успех гласа се (с простом већином гласова). При подједнакој подели гласова одлучује глас председников.

Резултат гласања заводи се у испитни записник, а одмах по збору испитанчина саопштава се резултат испита.

У сведоџбу се уноси кратак животопис испитаников, оцена о владању за време свеколиког школовања, оцена коју даје из предмета разредно веће и општа испитна оцена. Сведоба се издаје на матерњем језику. Ученици православне вере добијају сведоџбу написану ћирилицом, сви остали латиницом.

Ученици Техничке средње школе, који су родом из Босне или Херцеговине, имају (по § 26. војнога закона за Босну и Херцеговину) право на једногодишњу војну службу за босанско-херцеговачке резервне официре, што одговара потпуно једногодишњој-добровољачкој служби у Аустро-Угарској држави.

Осим тога сведоџба Техничке средње школе, у смислу §. 64 војног закона, има исту важност као и сведоџбе осталих аустријских школа, које су у рангу више гимназије или реалке. На основу ових повластица право на једногодишњу војну службу имају и они ученици, који су свршили Техничку средњу школу, па ма били родом из Аустрије или Угарске. [1])

II.

Пољопривредна Настава.

За пољопривредну частаву у Босни и Херцеговини не постоје никакве нарочите стручне школе, већ се пољопривреда предаје, и то скоро само практично, *на пољопривредним земаљским станицама у Гацку и Модрићу, Ливу и Илицама* и на *воћарском* и *виноделском станицама у Мостару и Дервенту*. У Гацку и Модрићу предаје се од 1887 год., у Ливу од 1890 год. у Илицама од 1894 год. а у Мостару и Дервенту од 1893 год.

Задатак је оних предавања, да практично образују младе земљорадничке домородце у свима пословима који се односе на сточарство, неговање стоке, и пољорадњу, као год млекарство, воћарство, виноделство и вртарство, тако да је ученик (шегрт) по свршетку те школе, у стању да предузме очево имање или да буде самостаран земљорадник који ће се придржавати савремених начела.

За примање као шегрта у једну од земаљских пољопривредних односно воћарских и виноградарских станица, захтева се да ученици поднесе уверење о свршетку основне школе, даље морају поднети уверење о своме владању, о здрављу а мора да су навршили 16 година. Они, који су прешли 24 годину не примају се. У изузетним случајевима који заслужују нарочита обзира могу се примити и ученици који нису свршили основну школу. *Учење* траје три године а почиње и завршује се 15. новембра.

Према задатку горе поменутих станица при образовању шегрта главна се важна има обраћати на практичну ручну окретност и то како при неговању и храњењу стоке, при млекарству, при засађивању воћњака и винограда, при калемљењу и подизању свог корисног биља и ово свуђ начина употребе, тако и око осталих пољопривредних радова (рад у пољу, на њиви, руковање пољопривредним справама итд.).

Према ступњу образовања ученичког држаће се с времена на време и *теоријска предавања*; недељом и празницима, а зими и радним даном ученици ће се с вечери вежбати по један до два часа у читању, писању и рачунању, а држаће им се и предавања о општим начелима пољопривреде и сточарства, или воћарства, виноделства и вртарства.

Предавања се држе на српском језику.

Као *научна средства* служе све справе, које се при станици буду налазиле као и земља, fundus instructus, пољопривредне зграде и постројења за поправку земља.

Особље у пољопр. станици састоји се из по једног управника, једног помоћника, једног економа и два мајстора, према потреби, и из једног справа а у Ливу и из једног млекара.

Особље у станицама, за воћарство и виноградарство састоји се из по једног управника станице и по једног баштована. Обојица имају целокупну управу над заводом у рукама, и дужност им је да дају практична и теоријска упутства ученицима.

Наставе је за све време не само бесплатна, него још сваки ученик има у заводу и бесплатан стан а уз то још по 50 новчића дневно; при ступању у завод добије још ново одело и обућу. Ученици се хране заједнички у заводу и за то им се обија од дневнице, коју примају у новцу. Али трошкови за храну не износе више од 20—25 новчића дневно на главу. Ученици II и III разреда имају поред дневнице још и месечни додатак од 3—5 фор. Сваки завод има свога лекара, који указује ученицима бесплатну помоћ. Праве рубља врши се о заводском трошку. Још се у току године указује ученицима унеколико помоћ у рубљу и оделу.

Испита нема; иначе сваки ученик по напршеном трећем разреду добија сведоџбу о својој марљивости и стеченој способности и о владању.

Одлични ученици добијају награде, које се састоје из пољопривредних справа, грла за приплод, жита за усев, калемљених воћака, семена од поврћа итд. и овим се практичним наградама ученици не мало подстичу да што корисније употребе време, проведено у школи.

ГЛАСНИК

Угледни живинарници по државним пољопривредним заводима. — У 9. и 10. броју *Техника* за 1898. годину објављено је да је г. Министар Нар. Привреде наредио свима државним пољопривредним заводима и пољопривредним школама да уреде угледне живинарнике за све врсте домаће живине најбољих раса.

Државни пољопривредни заводи: управа државне ергеле и управа топчидерске економије и обе ниже пољопривредне школе подигли су оне живинарнике и приступили гајењу живине у њима.

[1]) Бројно стање ученика у шумарском одељењу у години 1889—90 до закључно 1896—97 види се из овог прегледа:

године 1889—90	(I година)	10 ученика
„ 1890—91	(I и II год.	17 „
„ 1891—92	(I, II и III.)	25 „
„ 1892—93		24 „
„ 1893—94		24 „
„ 1894—95		19 „
„ 1895—96		20 „
„ 1896—97		20 „

Доцније ћемо у спискима приказати живинарске ових државних пољопривредних установа и наложити врсте домаће живине које се у њима гаје а сад ћемо да изнесемо *Правила* за држање и гајење живине и за вођење рачунских књига по грани живинарства од 29. децембра 1899. године ЗБр. 7381. и *Ценовник* за продају грла живине и јаја из државних завода у 1900. години од 29. фебруара ове године ПБр. 2099.

I
ПРАВИЛА

За држање и гајење живине и за вођење рачунских књига по грани живинарства у пољопривредним државним заводима

1. Која ће се врста живине и која раса њена у ком заводу држати одређује, на предлог Управе Завода, Министар Народне Привреде: бројно пак стање одређује сама Управа Завода према својој имућности и према циљу држања.

2. За вођење рачунских књига по грани живинарства у државним пољопривредним заводима постоји *Списак живине и Бележник о посеву и потрошњи јаја.*

3. Ове рачунске књиге спрема и заводима раздаје Министарство Народне Привреде свршетком сваке године за идућу годину.

4. *Списак живине и Бележник о посеву и потрошњи јаја* водиће се месечно и закључивати свршетком сваког месеца, тако да се сваког месеца спрема и примање и издавање и готовина преноси у идући месец.

5. Ове рачунске књиге водиће економи пољопривредних завода а оверавање их Управитељи тих завода.

На свршетку сваког месеца економи ће ове књиге закључивати овако: *Списак живине..... Бележник о посеву и потрошњи јаја.....* водио економ Управе.....

Овај потпис економа оверавање Управитеља дотичних завода овако:

а) Да је *Списак живине* уредно вођен, приход тачно унесен у касу и означена количина хране уредно давата и из *Магацинске књиге* расходована, тврди Управитељ.....

б) Да је *Бележник о посеву и потрошњи јаја* уредно вођен а приход тачно уведен у касу, тврди Управитељ.....

6. У *примедби* како *Списка* тако и *Бележника* стављаће се свеколика објашњења, која би била потребна да се боље представе цифре, уписане у појединe рубрике *Списка* и *Бележника*

7. У *Списак живине* уводиће се сваког месеца количина хране, која се на живину пада и рефератом из *Магацинске књиге* разводити тако, да се види колико је од сваке врсте хране на живину утрошено (пшенице, јечма, овса, кукуруза итд.).

8. Грла живине приплођена у Заводу, заводе се у *Списак живине* у рубрику: *пилићи, гушчићи* или *пуићи* десетог дана по извођењу, а одатле преводе у рубрику: *кокошке, гуске* или *ћурке* кад навршe по шест месеца. Грла набављена као одрасла заводе се онда, кад се у живинарник унесу.

9. Расходовање грла, која угину, врше саме Управе Завода и назначавају, на основу извештаја свога сточног лекара, болест од које су или узрок због кога су угинула. У годишњем извештају, који подносе Министарству Народне Привреде, Управе су дужне и о томе поднети сва потребна објашњења.

10. Продавање грла живине за приплод врше саме Управе Завода, по ценама, које на предлог Управа одређује Министар Народне Привреде почетком сваке године, или се и то све има у *Списак живине* уписивати и позивати на Ценовник, по коме је продаја извршена.

11. Продавање грла живине, која се због извесних мана не могу држати нити продати за приплод, врше Управе и о томе подносе извештај Министру Народне Привреде; добивени новац уносе у своју благајницу и у *Списку живине* означавају продају и цене.

12. Продавање јаја, уколико Заводу не би била потребна врше саме Управе Завода по ценама, које на предлог Управа одређује Министар Народне Привреде почетком сваке године, и то све уписују у *Бележник о посеву и потрошњи јаја* и позивају се на Ценовник, по коме је продаја уступљена.

13. Количина хране, која се на једно грло живине разне врсте има дневно односно месечно из магацина издавати и по *Магацинској књизи* разводити, није одређена. Она зависи од доба године, од врсте и одраслости живине и од циља, у коме се живина држи. Али се никад и ни у ком случају храна не сме бацати без тачног повременог сравњавања, што ће се и у *Примедби* увијек и означавати.

14. Како *Списак живине* тако и *Бележник о посеву и потрошњи јаја* спроводиће се Главној Контроли уз остале годишње рачуне Завода.

II
ЦЕНОВНИК

За продају грла живине и јаја из државних пољопривредних Завода у 1900. год. од 29. фебруара 1900. год. ПБр. 2099.

А. Живина

I.	1 петао	4	динара
	1 кокошка	2	„
II.	1 плован	5	„
	1 пловка	3	„
III.	1 ћуран	4	„
	1 ћурка	3	„
IV.	1 гусан	10	„
	1 гуска	6	„

Б. — Јаја

а) — 1 јануара до 1. јула.

I. кокошија	0·20	динара	комад
II. пловка	0·20	„	„
III. ћурећа	0·30	„	„
IV. гушча	0·50	„	„

б) — од 1. јула до 31. децембра

I. кокошија	0·10	динара	комад
II. пловка	0·10	„	„
III. ћурећа	0·10	„	„
IV. гушча	0·20	„	„

Набавка семена свилених буба. — Решењем Господина Министра Народне Привреде од 26. јула пр. год. ЗБр. 4094. уступљена је набавка семена свилених буба и откупљивање мехурака г.г. Фаркићу и Анђелковићу свиларима из Лапова, под обавезом:

1, да за пет година и то о своз трошку врше набавку семена произведеног по Пастеровом начину за одгајивање у окрузима: београдском, крагујевачком, крушевачком, моравском, нишком, подринском, пожаревачком и смедеревском;

2, да сваке године буду дужни набавити између 100—200 килограма поменутог семена;

3, да у августу сваке године одреде количину семена коју имају набавити за сваки округ и да набавку семена изврше, пошто распоред о томе утврди Министарство Народне Привреде;

4, да набављену количину семена буду дужни продати Министарству Народне Привреде ради испитивања; и

5, да одгајивачима свилених буба буду дужни давати бесплатно потребну количину семена за гајење.

За ову годину, г.г. Фаркић и Анђелковић набавили су по одобреву Господина Министра Народне Привреде 115 килограма семена свилених буба из Вара у Француској и од ове количине раздаће бесплатно одгајивачима из округа:

крагујевачког	15 кгр.
крушевачког	25 „
моравског	20 „
нишког	10 „
подринског	10 „
пожаревачког	25 „
београдског и смедеревског	10 „
Свега	115 кгр.

Осим ове количине набавили су још 10 килограма, јер имају уверења, да ће сву набављену количину раздати брзо, пошто већ и сада имају за семе велики број пријава.

Сваки који жели гајити свилене бубе, а живи ма у коме од поменутих округа, ваља да поднта с пријавом.

Обавезе одгајивача свилених буба. — Одгајивачи свилених буба из округа београдског, крагујевачког, моравског, нишког, подринског, пожаревачког и смедеревског, који желе добити семе свилених буба од г.г. Фракиђа и Анђелковића свилара из Лапова, којима је уступљена набавка семена свилених буба и откупљивање мехурака, дужни су од своје стране потписати обавезу:

1, да ће гајити свилене бубе по штампаном упутству Министарства Народне Привреде;

2, да неће ни од кога другог примити семе ради гајења;

3, да за гајење неће употребити домаће семе;

4, да добивено семе неће ником давати ради гајења;

5, да од добивених мехурака неће производити семе;

6, да ће најмање половину произведених мехурака продати г.г. Фракиђу и Анђелковићу;

7, да ће за сваку купљу семена (десет грама) ако г.г. Фракиђу и Анђелковићу не би хтео продати најмање половину произведених мехурака платити без икаква изговора 20 динара (16 за државу а 4 за повластичаре), а ако би задржану, другу, половину продао коме другом лицу, онда 10 динара (8 за државу а 2 за повластичаре).

Из закона о лову. — По чл. 31. закона о лову, пресуде полицајских власти изречене по овоме закону разматра Министар Народне Привреде. По томе, од како је овај закон ступио у живот па до краја прошле године било је на разматрању Министра народне привреде свега 102 пресуде, од којих су 78 одобрене, 22 поништене и две пресуде враћене неразмотрене. Међу казненима, поред осталих, било их је прилично и из реда државних службеника, од којих су се неки доста опекли за хватање и држање забрањене дивљачи. По томе, дакле, није слободно више ни под каквим изговорима држати и чувати срнчад и јаребе затворену у својим авлијама и оборима.

J.

Награде најбољим одгајивачима свилених буба. — Откупљивање мехурака свилених буба, имају повластичари вршити у свиларским станицама у присуству државних контролора. Поред дужности контролора за тачно откупљивање, они имају још и то у делокруг свога рада: *„да Министарству Народне Привреде предлажу за награде најбоље одгајиваче свилених буба“.*

Да би се ово могло извести, Г. Министар Нар. Привреде изволео је решити:

1, да свака станица за откупљивање мехурака, којих ће ове године бити осам, може за одгајиваче своје околине предложити по **две награде**: *једну* од **сто** а *другу* од **педесет** *динара;*

2, да се поменуте награде могу издати одгајивачима:

а), из општине, у којој је, у том округу, раздата највећа количина семена свилених буба и у којој има најмање седам одгајивача пријављених за такмичење;

б), који се до првог маја пријаве својој општинској власти, да се желе такмичити за награду и тон приликом изјаве: да ће гајење свилених буба вршити под надзором одређених лица; да ће у присуству тих лица мехурке скинути с чаурнице, спаковати и под печатом општинске власти однети у станицу, и, да ће станици односно повластичарима г.г. Фракиђу и Анђелковићу, продати целу количину произведених мехурака; и

3, који, између пријављених такмичара, добије, рачунајући на десет грама семена, највише новаца за мехурке прве класе.

Тежња, да у овој години буде што већи број одгајивача свилених буба. — Г. Министар Народне Привреде наредио је свима начелствима у чијим ће се окрузима гајити ове године свилене бубе (београдском, крагујевачком, крушевачком, моравском, подринском, нишком и смедеревском):

1, да преко среских и општинских власти упозна одгајиваче свилених буба с тим: да ће повластичари г.г. Фракиђ и Анђелковић, свилари из Лапова отпочети раздавати семе свилених буба од 15 марта ов. године;

2, да повластичарима буде у спему на руци, да у округу могу раздати по могућству што већу количину семена;

3, да за овај циљ начелство задобије г.г. свештенике и учитеље, да се преко посредништва у раздавању семена и надзора над гајењем свилених буба у својој околини, како би сваки одгајивач добио што боље мехурке а с тим и више новаца;

4, да одгајивачима скрене пажњу на то: да се неће откупљивати они мехурци које су поједини произвели из домаћег семена (које су задржали од прошле године) већ само мехурци из семена које је прегледао Министарство Народне Привреде, а које *бесплатно* раздају поменути повластичари г.г. Фракиђ и Анђелковић; и

5, да настане, да одгајивачи ни у ком случају не гаје свилене бубе из семена домаћег, једно зато, *што ће сваки добити бесплатно потребну количину семена*, а друго и поглавито с тога, *што су такви мехурци лоше какоће и што су бубе из таквог семена подложне разним на често и зарезним болестима.* Тога ради, као и да се болести оних буба не би пренеле на бубе које се гаје из семена које раздаје повластичар, захтеваће је од Начелства да настану: да сваки који жели гајити бубе води продаје мехурака, претходно уништи домаће семе.

Надамо се, да ће се Начелства, г.г. свештенници, учитељи и остали пријатељи свиларства заузети, да у њиховој околини буде што већи број одгајивача, у ком је смислу и горње наређење.

Курсеви за зрело каламљење и сађење лозе. — У државним лозним расадницима држаће се курсеви за зрело каламљење лозе ове године овим редом:

1, *У лозном расаднику Крајинском* (Школе за Виноделье и Воћарство) у Букову и то два курса;

2, *У лозном расаднику Топчидерском* један курс:

3, *У лозном расаднику Смедеревском* један курс;

4, *У лозном расаднику Новском*, два курса;

5, *У лозном расаднику Жупском*, у Александровцу, два курса;

6. *У лозном расаднику Јагодинском*, два курса.

Општински курсисти, по чл. 17. закона о обављању занатарства, одређени су:

За курсеве у крајинском расаднику, из округа крајинског и тимочког;

за курс у топчидерском расаднику, из округа подунавског и крагујевачког;

за курс у смедеренском расаднику, из округа подунавског и пожаревачког;

за курсеве у нишком расаднику, из округа нишког, топличког и врањског;

за курсеве у жупском расаднику, из округа крушевачког; и

за курсеве у јагодинском расаднику, из округа моравског.

Осем ових обавезних курсиста, биће допуштено да на свима курсевима суделују и *добровољни слушаоци*, који се пријаве управама расадника.

Курсеви за зрело и зелено каламљење у Крушевцу. — Крушевачка Подружина Српског Пољопривредног Друштва објавила је, да ће ове године држати калемарске курсеве за зрело и зелено каламљење лозе и каламљење воћака за срезоне расински, ражански и трстенички; и то за зрело каламљење: од 12 до 19 марта, а за зелено каламљење од 14 до 21 маја и од 21 до 28 маја о. г.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК I. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 5. фебруара 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић; чланови одбора: г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Алекса Живановић, Алекса Поповић, Милан Јованић, Јован Лекић и Никко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић бележио секретар М. Јовановић.

1. *Председник.* Пошто нисам био онда на Збору, над сам изабран за председника Срп. Пољопривредног Друштва, то бих ја барем данас пред вама имао, господо, да изјавим ово:

Ко цени рад пољопривредни и пожртвоване овога Друштва око унапређења наше пољске привреде, тај ће, као и ја, сматрати за највећу част да буде обичан редов на пољу за унапређење пољске привреде, толико већа част за онога који предводи редове.

Но који зна како се много очекује од онога који седи на овом одговорном месту, који је имао много пута прилике, као ја, да своју слабу снагу увиди, тај ће се при склоности да толико почасти, колику доноси председништво у Српском Пољопривредном Друштву, но што ће се поласкомити, да са пуном свешћу одговорности прими то тешко бреме, и ако само за половину рока колико то моји часни претходници надржаше.

Па ако се при свем том усудих да поред толиких одушевљених и опробаних бораца изађем пред нас и ако само као изабрани, а још не и као утврђени председник, мени ће се то опростити из ових разлога:

1. Што Друштву предстоји промена Правила и с воме и саванише новог Збора па и избор новог председника.

2. Што је Збор милостиво изабрати ми у помоћ најистаћнијега међу нама за потпредседника; а за благајника човека који је не само примерном вредноћом, вештином и савешћношћу довео друштвене финансије до стања, које може сваког уредног човека само обрадовати.—Не мане и с тога што су они, који су на овом месту претходили томе ту прокрчили да се данас с половином труда може ићи даље;

3. Што се Одбор попуни оним људима, који су и одушевљеном и истрајношћу и тако јаким жељама поћати са снажа пољопривредницима и привредним крајевима у земаљи;

4. Што је надзор службеника у бироу већ давно у томе послу, нарочито што је сваки већ толико ојачао у самосталном раду, да се надам да ће и даље отправљати своје послове, а да за то не очекује ни заповести ни опомене, ни надзора и гоњења;

5. Што ме је највећа осоколити могло, да ће се неиспо моји поступи, то је, што се са Највећега места прокламовало *праведно добро*, над ће се на рад привредника другачке гледати, и кад напоре друштвене има да потпомогне један уледан број српских и окружних економа.

Кто то су, другови и господо, оно побуде, које су ми уделале слободу и дрскост, да се, перујући у добру заједу водиљу, слушајући нудре савете наше, руководећи се примером добрих претходника, примим ово бреме, које на сваки начин превазилази моју снагу, али је часно и онда кад му човек подлеже.

У свему осталоме да се ослоним на помоћ Божију у чијој је руци успех нашег рада —

Одбор је пажљиво саслушао говор г. Председника и захваливши му узвику: Живео!

2. *Потпредседник.* У свечаном тренутку, кад Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва приступа својим пословима, који му по Правилима у дужност спадају и када у тоне Одбору стајем на оно место, на коме је досада тако часно и заслужно стајало девет потпредседника Српског Пољопривредног Друштва, ја сматрам за своју неодложну дужност изјавити своју најтоплију благодарност оним редовним члановима Српског Пољопривредног Друштва који су ми на 31. Главном Збору поклонили своје поверење и одредили ми ово часно место међу вама, Господо Одборници, који сте и заслужнији на поноснији од мене да о друштвеним пословима одлучујете.

Уколико не у овом тренутку испуњена осећање благодарности према гласачима, које по имену и не знам, јер у часу бирања чланова Управе нисам био за Збору, утолико ме наше обузима осећање страха, да ли ћу с оном честа одговорити високим очекивањима у оној мери, у којој су они замишљали, сад су ме за оно место бирали.

Послова у Српском Пољопривредном Друштву многобројни су и одговорни. Правила, под којима оно има да развија своју посленост, нису ни данас, после 30 годишњег друштвеног опстанка, тако поводне, да се лична вредноћа и лично пожртвоване чланова Управе могу одмах да опазе на току друштвених послова.

У колико се те прилике, на корист Пољске Привреде, могу мењати радом друштвене Управе, ја ћу најревносније помагати поштованога председника и са своје стране живо настојавати, да се узнајдј Друштва и корисно и обилато осети на унапређењу Пољске Привреде о чијем се развијању и усавршавању Српско Пољопривредно Друштво има да стара.

Ако сам, као скоро 20 годишњи часник Српско Пољопривредно Друштво добро схватио и довољно оценио путеве, којима Српско Пољопривредно Друштво вала да иде па да и *са своје стране* појачава развијање и унапређење пољске привреде у Србији, нашој лепој домовини, да бих поштовиоме Одбору, у коме имам част да будем потпредседника, стално топло на срце ове три брге:

1, да свој задатак и свој рад најбрже и најсмишленије именом садашњих Правила доведе у склад с потребама, које су за унапређење и развијање пољске привреде створене највишим законодавством по пољопривредној струци у Србији;

2, да свој дом и своје имање уреди како захтевају његов задатак и његово име, и

3, да и за извршење задатка, који по Правилима буде на се примило и за одржање дома и имања свога, обезбеди себи колико стручно толико и предано особље.

Благодарећи још једном бирачима и дајући пред Управним Одбором ову своју изјаву, ја и њима и нама желим срећан и поштен рад.

Одбор и овај говор потпредседника пажљиво саслуша и захваливши му узвику: Живео!

3. Секретар чита изјаву г. Јакова А. Марковића инспектора шумарског одељења Министарства Народне Привреде, којом извештава Друштво да му није могућно примити се избора за члана Управног Одбора Друштва, због тога што му службени послови не остављају ни најмање времена за рад у друштвеној Управи. — Већином гласова Одбор одлучи да се ова изјава прими к знању.

4. За састав програма друштвеног рада за 1900. годину. — Одбор изабра г. Малутина Савића, председника; г. Александра Секулића потпредседника, г. Благоја Д. Тодоровића благајника, г. Павла Тодоровића и г. Алексу Љ. Поповића одборнике, а за деловођу М. Јовановића секретара.

5. По питању о набавци семена — Одбор изабра г. Александра Секулића, Др. Марка Леко и М. Јовановића у комисију за преглед, и оцену поднесених понуда за набавку семена.

6. По молби г. Светолика Петковића досадашњег управитеља друштвеног добра у Шапцу да му се нада уверење о годинама службе; о владању и прављењу његову — Одбор овласти председништво да му у име Одбора нада уверење.

7. На предлог потпредседника, да се одреди и утврди један дан у недељи, кога ће се редовно сазивати седнице Управног Одбора — Одбор утврди да се седнице редовно сазивају суботом а што се тиче времена остаља се да га председништво одређује.

8. Секретар извештава да су јавиле да ће држати годишњи Збор и то Подружине Горњо Милановачка 13 фебр. о. г.; Жичка 2 фебруара ове год.; Пиротска 30 јануара ове год. и Крушевачка 30 јануара ове год. — Одбор прими к знању.

9. Секретар извештава да су изабране нове управе ове Подружине: Стишка, Крушевачка, Пиротска, Медведјска, Тимочка, Жичка, Обреновачка, Сићевачка и Ресавска. — Одбор прими к знању.

10. Секретар прочита писмо Управе државне штампарије којим извештава Друштво да је на основу члана 14 закона финансијског за 1900 год. обуставила сваки рад штампања за рачун Српског Пољопривредног Друштва из разлога што још нема никаква наређења од Господина Министра Просвете и црквених послова — Одбор реши: умолити Господина Министра да изволи наредити, да се штампање *Технике* продужи у границама одређеног кредита.

ОБЈАВА

Награде за увођење напреднијих начина радње. Српско Пољопривредно Друштво понавља и распису награде за ове напредније радње.

1. За рационално подигнут виноград на песку, а на простору најмање од пола хектара с обзиром на припремање и и правилно засађивање земљишта као и на избор подесних сората винове лозе за ову потребу. Награда 400 динара. Рок 1. Јула 1900 године.

2. Ко прави с успехом засади на живоме песку у срезу рамском или голубачком округа пожаревачког 500 двогодих белих или црних борића и очува их у добром стању тако, да у времену оцењивана буду у 5-тој или 6-тој години. Награда 500 динара. Рок за пријаву 1. Јула 1901 године.

3. Ко на ма којој брдској страни у срезу нишком на усамљеној чистини удаљеној свуда унаоколо од ма какве шуме на 2500 метара, подигне из семена вештачким сејањем сад на простору 1 хектара, и то помешан највише беликом, буквом и јасеном. Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1901 годину.

4. Ко се од одгајивача коња у Краљевини Србији са села пријави писменим уверењима Друштву да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда I пријавнику 500, а II 400 динара. Рок за пријаву до конца 1903 године.

5. Који се од одгајивача коња у Краљевини Србији из варошки пријави писменим уверењима Друштву, да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1904 године. Право овог такмичења огноси се на чл. 22 тач. 7 под б, Правила друштвених које гласи: Сви они који се, уз друго занимање, баве једном или више грана пољске привреде, али у ширем обиму.

6. За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор воћака и пресадница; даље на правилност растојање воћака, начин пресађивања и негу, а на површини најмање пола хектара. Награда 200 динара. Могу се такмичити срезови: нишки окр. нишког и белопаланачки окр. пиротског. Рок за пријаву до 1. Септембра 1900 године.

7. Ко подигне уређени живинарник за ове четири врсте пернате живине: кокошке, ћурке, гуске и пловке од најмање 300 комада, но тако, да једна или две преовлађују према месним приликама у којима одгајивач газдује, и према томе шта се на најближем тргу тражи и плаћа. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи: подунавски, подрински и пожаревачки. Рок за пријаву до конца 1900 године.

8. За виноград засађен америчком лозом и окаљмљен домаћом од најбољих врста, на површини најмање од 20 ара, с тим, да свака врста буде издвојена. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Рок за пријаву до 1 Септембра 1901 године.

9. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа. Награда 300 динара. Рок до конца 1901 године. и

10. За сталну употребу вештачке сејалице за стрнишне на неодређеној површини. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из округа моравског и пожаревачког. Цениће се изникли усев. Рок за пријаву до 1. Априла 1900 године.

Нове награде за напредније начине радње.

11. За правилно подигнут јабучар (воћњак од самих јабука) превенствено од оних српских сората јабука, које су најпогодније за справљање јабуковаче с обзиром на избор пресадница, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака и на површини најмање од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи Подрински и Ужички. Рок пријаве до 1. Септембра 1904 године. и

За стално производење доброг сира у већем размеру, који би било маснији и укуснији по што је садашњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајнији и подесан за пренос. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења из округа крушевачког, рудничког, ужичког, пиротског, топличког, врањског и крајишког. Рок пријаве до 1. Октобра 1903 године.

Продаја приплодне стоке из државне Ергеле.

— Као суишна и управа државне Ергеле непотребна, продаће се ова стока:

15. Марта у Љубичеву: 5 кобила, 12 ждребица од 3 и 2 године и 3 ждребца од 2 и 1 године старости.

17. Марта на сточноме тргу у Пожаревцу 7 крава, 5 јуница и 4 женска телета расе марајаховско-лавантаске;

18. Марта у Ћуприји: 4 краве и 1 теле колубарског соја, 12 ована кривовирског соја, 2 крмче и 2 прасета шумадијског соја и 2 петла расе брама.

Чине се нарочитим привредницима на ову продају, нарочито пољопривредници на продају рогате стоке 17. марта у Пожаревцу.

Ближи податци о свој овој стоци изложени су у огласу у „Српским Новинама“; а потребна обавештења даје управа државне Ергеле.

Уз овај број шаљемо Садржину Тежака за 1899. израђену по писцима, по струкама и по азбучном реду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара [10 фор. а. в.] пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 10. броја Тежака: *Чланци*: Сточне комисије. — Приплодни бикови. — Лакеов ливадски плуг. — Пољопривредна и шумарска настава у Босни и Херцеговини. — *Гласник.* — *Друштвени и задружни послови.* — *Обмане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ ШАЉУ СЕ СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ ПРЕДСЕДНИК ДРУШТВЕНУ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима наложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛ ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИМА ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТАВА, ПОДОФИЦИРА, ОСНОВН. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЋАЦИ, ЖАКАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДЕЋИМА ЗАДРУГЕ И ЧЕТВРТИ ПУТА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ПРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУЖНИЋА И ЖИВОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ПРЕД. АКО УНАПРЕД ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И АКО СЕ ПРЕТПЛАТЕ КОД СВОГ ЗАДРУЖНИЋА ПРИКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЋА СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂУЈУ ОДБОР: ДР. М. Т. ЛЕНО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК АЛЕКСАНДАР М. СЕНТЛИЋ

БРОЈ 11. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 19. МАРТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЛЕТЊЕ ИЛИ ЈЕСЕЊЕ ПОТАПАЊЕ ЛОЗЕ?

Као што је познато потапање америчке лозе може се извршити лети зеленим ластаром или с јесени. Који је од ових начина бољи показаће доцније искуство.

На пошто сам и сам пробао то сам намеран да коју и сам о томе нађем са жељом, да и остали виноградари који су ово пробали, изнесу своје приседбе. Ја сам потапао жило, 400 чокота лети а остало до 2000 с јесени, и могу рећи да је потапање летње боље из ових узрока:

1), што се лоза не ломи као с јесени, већ се да савијати како се хоће;

2,) што се овај посао јевтиније може урадити, дан је дужи и има се на расположењу више и лепшег времена;

3,) што лоза пусти жилице до јесени не само на зеленом ластару већ и на основним жилама. Све ране произведене приликом потапања до јесени потпуно зарасту и основне се жиле лепо развију, па с пролећа чокот одмах крће, не болује нимало;

4), што идуће године има више рода;

5,) што се изданци на дивљој подлози не морају чистити, и

6,) што инакО калеме са стране са жилицама, који су свакојако бољи и сигурнији за нов сад.

Потапати треба што пре. Чим су се калеми мало здренили и одвезани, а то бива на 6 недеља по калемљењу, и тада треба приступити овоме послу. Ово обично бива у јулу.

Потапање у августу не би требало вршити из узрока што баш онај калем, који сто намењен за стални чокот, може да остане зелен испод спојног места, а то с јесени не можемо приметити кад је калем у земљи био. То се мени десило и исти калеми лепо су крепули с пролећа али свенуше.

Не могу, а да не споменем овде што противници летњег потапања веле: да је бујност чокота идуће године, који је лети потопљен, знак, да ће чокот пропасти. Ја држим да бујност долази отуда, што се чокот већ лепо прошлог лета ожилио на сад одмах крће, а никако у томе не видим знак за кратки век.

М. Лукић.

КАЈЗЕРОВА СОРТИРАЛИЦА ЖИТА ИЛИ ЦЕНТРИФУГА ЗА СОРТИРАЊЕ ЖИТА

Кајзерова сортиралица основана је на ономе начелу на коме су основане многе машине које се данас с успехом употребљавају у фабрикацији шећера, у млекарству, пчеларству итд. т.ј. основана је на начелу центрифугалне снаге.

Шпешанин *Лунгмост* основао је и у *Гласу шведске Академије Наука* св. XIV. описао такву једну *центрифугу*, којом се жито сортира у више слојева по тежини и крупноћи, — па се може одвојити оволико врсти колико се жели.

Исти је пут и начин којим ради граф *Берг* са својом сортиралицом жита која је у новије време добро позната — центрифугом за сортирање жита. — На отвесној основи налази се карличаст суд од белога лима. Он се покреће трансмисионим кретањем. Окретање је доста брзо. Жито из левкастог суда испада у карличасти и то у његову средину и на све се стране разбацује центрифугалном снагом.

Рад ове машине врло је добар. Овим сортирањем могу се добити *најкрупнија и најтежа зрна* на спољном делу центрифуге, канва се за усев само пожелити могу.

Начело центрифугалне снаге заиста је згодно за сортирање жита. Центрифугалној снази делују ови чиниоци у противном правцу: *отпор околног ваздуха и тежина*, која је сваком зрну својствена. Ова два чиниоца далеко су сигурнији и постојанији чиниоци за сортирање и пречишћавање зрна од онога потреса ваздуха, који се добија сразмерно спорим окретањем вентилатора ветрењаче или од онога лакога пружног кретања цилиндерових сита у тријеру. Свако зрно или свако страно тело, које се у житу налази, добија почетну брзину онога сталног тела, које се окреће, и по закону о тежи слаже се тако, да се најлакши састоји као: плева, прашина, слама итд. најаре у малкини на дну слажу, — најкрупнија, најтежа зрна или страни састоји наслаге се одбацују.

Према овоме рад машине и вајаност његова није ничим условљена, јер промена у брзини окретања није тако лако могућна као код тријера и ветрењача, — пошто центрифуга, која се у кругу креће увек тако делује да кретање изједначава, јер јој је то својствено по закону сталности.

На основу онога начела основао је *Наман* у Шелтаин у новије доба једну центрифугу са водоравном осовином. Рад ове машине надмашује, што се сортирања тиче, све досадашње машине.

Да не помињемо друге тешкоће за примену ових машина, напомињемо само *изискивање сувише великога простора* за расипање и сортирање жита — код *Берга* на све стране, а код *Наумана* на једну страну. Њихова је примена, дакле, врло ретко могућна, што је свакојако врло штетно, јер је рад ових машина одличан.

Кајзерова сортиралица жита (Хермана Кајзера у Лајпцигу) заузима исто толико простора као и ветрењача или тријер и

тако јој је одличан рад да у највећој мери мора пробудити вољу и пољопривредника, и пивара, и трговаца — семенара.

Ми ћемо укратко навести:

I Опис Кајзерове сортиралице жита;

II Испитивање у раду; и

III Оцену о њој.

I., *Опис.* — Кајзер је направио две врсте ове сортиралице и то: а) Сортиралицу са тријером и вентилатором и б) Сортиралицу без тријера и вентилатора.

Пошто је сортиралица (центрифуга) са тријером и вентилатором много савршенија и за наше прилике згодија описаћемо њу, а поменућемо и сортиралицу без вентилатора и без тријера, за коју опис важи исти као и за прву само она нема вентилатора и тријера.

а) *Сортиралица са вентилатором и тријером* (сл. 1. и 2.) — Жито, овако како се при вршидби добије, меће се у сандук *А*, који се налази на горњем делу машине.

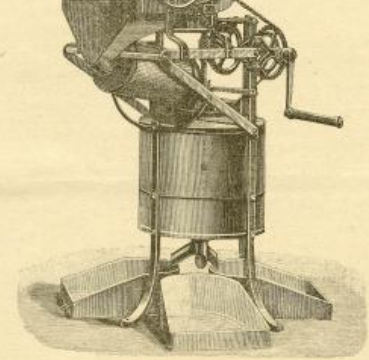

Сл. 1. Кајзерова сортиралица жита са вентилатором и тријером — спољни изглед.

Доњи отвор, који служи за пропуштање зрна, може се направом затворити. Жито, које налази на овог сандука, скупља се у левкасти простор а из овога широком пругом помоћу спужастог обртача *В*, долази на сито *С*. Већ на овоме ситу зрно подлеже дејству вентилатора *Е*, — састављено из 4 крила. — Овде се зрно ослобођава од свију лаких делова као: плеве, класја, сламе, шуљких зрна, прашине итд. и тада доспева на сито *Д*. Пречник вентилаторових крила велики је од прилике 215 мм, а правоугаони отвор за струју ваздушну дугачак је 450 мм, а висок 20 мм. Сито *Д* може се наместити, а уз сваку машину налазе се три таква сита, која се мењају по житу које се сортира. — Утицај ваздушне струје појачава се тиме, што се цело сито подиже за 6 мм, и тада брзо пада на подлогу — услед чега се, даклe, јако тресе. Ово тресење сита крши спужасти обртач (који зрно из сандука *А* на сита истерује) точком на коме имају упишенка и удубљења и која сито захватају и подижу, да га одмах спусте. Спужасти ваљак у непрестаном је окретању.

Тако пречишћено зрно пропада кроз доњи крај сита *Д* (а оно има дугачке правоугаоне рупе) дочим сва округла зрна и страна тела и остале примесе, које су веће од отворâ самога сита као: пасуљ, кукуруз, грашак, камење, земља, итд. тако звани неваљали делови, доспевају у сандуче *F*. У тријер *Г* који стоји под углом од 14° доспевају зрна која пропадају кроз сито *Д*, и која су већ прилично очишћена. Тријер има задатак, да из жита издвоји још ситно уродично семе, ралупаке зрна и друге стране примесе. За овај циљ на унутрашњем зиду тријеровом налази се полужугласта удубљења у која долазе кратка и округла зрна, песак итд., која треба да се изуче. Ова при окретању цилиндра дижу се и назад у карличасти простор доспевају и, без помоћи спужастог ваљка или шрафова, крећу се стрмом равнином у лим Х. Њихово кретање потпомаже један мали чекић, који при сваком обртају цилиндеровом лупи једном на унутрашњи зид јако нагнутог коритастог простора. Тријер се може лако променути, а уз сваку машину долазе два: један за пречишћавање јечма и овса, а други за пшеницу и раж.

Што је сад очишћено од свих промесака и уродичног семена, доспева из тријера кроз отвор J на дно центрифуге К која има облик одрубљене кугле. Пречник горњега отвора је

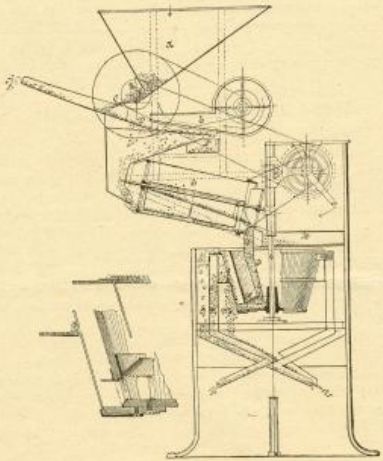

Сл. 2. Кајзерова сортиралица жита са тријером и вентилатором — уздужни пресек.

400 мм, пречник дна 270 мм, а дужина осовине 240 мм, конусна осовина са центрифугом опкољена је с доња челичним оквиром (ситом) од штапића *Л*. Ови челични штапићи — (пречник 2½ мм) спојени су са дном оквира помоћу једне утврђене површине у средини и на горњем крају имају одговарајуће урезе, а на спољној страни ових утврђени су тако звани „прстенови за управљање" — Простор између појединих штапића одговара постепеном ширењу кугласте центрифуге одо на навише. На дну центрифуге овај је простор 1½ мм, у средини 2½ мм, па се онда идући навише шири до 3½ мм.

„Прстенови за управљање" образују истовремени и горњи затвор за коморе *М* и *Н*.

Жито кроз рупе, а услед центрифугалне снаге, доспева на дно самога сита (оквира) састављеног на челичних штапића, који њиховој одбојној сили отпор дају тако, да зрна морају да се крећу дуж овога огрнача од челичних штапића а увек навише. Она даље, услед спојствене им лепиности морају да пролазе кроз просторе између штапића. Али пошто су ови отвори неједнаки — (од два на навише бивају све већи и већи), то онда зрна само до навесне величине кроз отворе могу проћи и то: *најситнија зрна* пролазе доле, у средини *средње* крупноће, дакле *најкрупнија* зрна на горњем делу, а и преко овога сићнога

огртача беже на поље. Прво из овога сита од челичних штапића излазе она зрна која су најситнија и падају у одељење *M*; средним зрнима, II. врста, затворен је пут у одељак *M*, (нарочитим прстеном) с тога она и иду преко овога у одељак *H*. Овај је затворен горњим прстеном за управљање тако, да најкрупнија зрна, I врста, не могу доспети у одељак *H*, него преко овога морају да иду у одељак *Q*. Из ових одељења зрна потпуно сортирана доспевају нарочитим каналима у три врсте, у нарочито подметнуте судове.

Ово већ само по себи јако сортирање побољшава се већ тиме, што сва зрна, пре но што ућу у овај оквир од челичних штапића, морају проћи преко једног места, које им допушта улазак само једно за другим, дакле по реду.

Да би се спречило заустављање зрна у просторима између челичних штапића, намештена су два колута с прстеновима од гуме, који помоћу једнога пера притискују све штапиће на унутрашњу страну и на тај начин ове одржавају у непрекидном покрету.

Цела центрифуга са ситом од челичних штапића и одељењима за поједине врсте опкољена је потпуно јаким лиманим огртачем, тако да је свака опасност за прсте или друге делове тела онога који ради потпуно искључена.

На једној и другој страни овога оквира налазе се по једна врата, која кад се отворе може се лако до саме центрифуге доспети. Кад се врата отворе види се осим два прстена за управљање још један управни прстен (у сл. 2 као управна линија поред ограде одељена *M* и *O* и на одговарајућем месту у сл. 2. десно може се видети) који се за 2 см. нагоре или надоле може помицати, — према томе жели ли се — у првом случају више, у другом мање — више или мање I врсте жита добити.

Помоћу зупчастог точка, који улази у спужасто увијени део управне осовине, креће се цела машина и управна осовина *s* саме центрифуге. На овој управној осовини налази се и сама центрифуга *к*. Осовина центрифугина мора се у доњем своме лежишту увек *потпуно у зглобу окретати*, рупа за подмазивање може се наћи, кад се на лиманом огртачу врата отворе и кад се потражи на ономе лиманом полукугластом огртачу, који лежиште покрива. Она рупа за мазање има свој затвор да не би прашина унутра упадала.

Кретање се преноси Гадеовим ланцем на спужасти регулатор испадања зрна, а увијеним кајишима на вентилатор *E*, и тријер *Г*.

Ако узмемо да је редовно обртање у минуту 50 пута — онда је за управну осовину формула обртања $n = \frac{40}{5}$ и тада се окрене центрифуга у минуту 400 пута.

Према томе је обртање спужасте направе за истеривање зрна из сандука $A = \frac{46}{21}$ обртање вентилатора $\frac{46}{21} \times \frac{81}{10}$, обртање тријера $\frac{6}{22}$ тако да се за сваки обртај главне осовине окрене:

Спужаста направа	2,19 пута
Вентилатор	17,74 „
Тријер	0,28 „

Цела машина висока је 1·70 м. Пречник центрифуге са лиманим огртачем итд. износи 600мм. Тријер и сандук *(A)* за примање хране пружају се напред (узех једну страну у обзир) још за 380 мм тако, да је цела дужина (највећа) 880 мм, или округло 1 м. — Ова машина не заузима, дакле, већи простор од обичног тријера или ветрењаче.

Машине са два тријера, ситима и осталим припадлежностима, преносом итд. кошта око 600 динара.

Ваља напоменути, да оваких машина има и са двогубо јачим радом, а простор им није увећан.

Тежина је целе машине 240 или 335 кгр. према томе за који је посао уређена — да ли за рад од 4—5 хектолитара у сахату или за 8—10 хектолитра.

б). Кајзерова сортирајућа жита без вентилатора и тријера. — Из слике 3. види се спољни изглед ове центрифуге па је према њој лако видети да ова центрифуга нема ни вентилатора ни тријера.

Жито, које се мене у горње левкасто сандуче, по отвору затварача за пропуштање зрна, доспева право у центрифугу која се брзо окреће и исто се онако, као што је описано код Кајзерове сортирајуће са тријером и вентилатором, сортира у три врсте. И овде важи исти опис. О пречишћавању зрна и излучавању кварног и страног семена овде не може ни говора бити. Жито, које се, овом сортирајућом жели сортирати мора се по вршају добро изветрити и претпрерисати па се тек онда може сортирати. Иначе сортирање се изводи потпуно онако добро као и код прво описане Кајзерове сортирајуће.

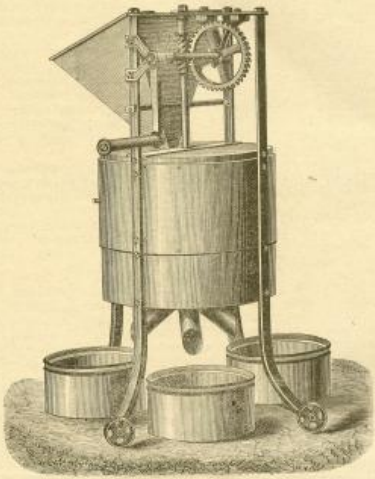

Сл. 3. Кајзерова сортирајућа жита без тријера и вентилатора.

Кајзерова сортирајућа без тријера и вентилатора употребљава се искључиво за сортирање већ пречишћеног зрна и прави се у две величине: са радом у сахату од 4—5 хектолитара или од 8—10 хект. а цена јој је знатно мања него оне сортирајуће са тријером и вентилатором.

Тежина је ове сортирајуће од 130—170 кгр.

Поито ова сортирајућа без тријера и вентилатора захтева већ пречишћено зрно од свих страних тела, кварних зрна, плеве земље и прашине, за сортирање, то ћемо се ми при даљем опису испитивања и оцене Кајзерове сортирајуће држати само сортирајуће са вентилатором и тријером која је и много згоднија за наше прилике и којом се дају три посла у исто време свршити т.ј. и ветрењаве, и тријерисаве, и сортирајуће.

М. Н. Лукићевић.

ПРОЈЕКТ ПРАВИЛА

за

УРЕЂЕЊЕ ОПШТИН. И СЕЉСКИХ УТРИНА И ИСПУСТА

Чл. 1.

Општинске и селске утрине и испусти јесу они простори земље, који служе као опште имање за заједничку заупотребу и уживање становништву дотичног села или општине а нису издвојени и за нарочиту потребу одређени. Тако:

У утрине долазе испусти и пашњаци за стоку, па биле ти простори културна или апсолутно шумска земља, ако није нарочито као шумска земља за подизање шума узета; даље простори земље под спрудовима и речиштима, сточни прогони, пајишта и одморишта за стоку, каменаци и песишта ако нису мајдани итд.

Чл. 2.

Општинске и селске утрине и испусте јесу својина дотичних општина или села.

Њима рукују општине и села самостално по одредбама закона о уређењу утрина.

Чл. 3.

Општине и села дужни су да своје утрине и испусте тачно премере, планове — карте од истих прибаве и да се на исте убележе.

Овај су посао дужне извршити у времену од две године, од дана кад закон о уређењу утрина ступи у живот; и то оне општине и села у чијим се атарима не налази државних шума или утрина; а у општинама — селима у којима ових има, извршиће се у исто време над се изврши подела и ограничење државних шума, ако општине за то пајаве жељу; или пошто се оделе и ограниче државне шуме и утрине, и то надаље у року две године по свршетку овог посла.

Овај посао извршиће комисије које ће одредити Министар народне привреде на начин прописан законом за поделу и ограничавање државних шума; но за оку потребу прописаће нарочита Правила.

У један план могу ући и простори шумске земље и утринске али морају се засебно мерити и у плану означити.

Чл. 4.

Општинске и селске утрине имају се употребљавати за пашњаке. Но она села — општине које би биле оскудне у утринама а не би имале одкуда да докупе и прошире своје утрине, биће дужне да своје утрине све или по један део према потреби заједнички узиране и претворе у сеоска детелишта, која ће служити као резерва и допуна исхране стоке дотичног села — општине у оно доба године кад стока немадне довољно хране да нађе на утрини. Како ће се детелишта засивати и храна делити о томе ће се нарочита Правила прописати.

Али ако која општина или село има довољно утрине или испуста за попашу стоке, онда може по решењу општинског односно селског збора и одобреву Министра народне привреде, сувишан део утрине или испуста употребити за зарађење или подизање шуме и приход отуда добивени употребљавати на своју корист.

Но свагда пре него што се приступи обрађивању ма ког дела утрине дужна је свака општина — село своје утрине поделити у групе према употребној — културној вредности земље, — за себе земљу за пашњаке, за пољске усеве за шуме, воћњаке, винограде итд. па на истима заводити таква обрађивања, кад се за то осети потреба.

Сваки простор утрине кад се уме у обрађивање за ма коју привредну потребу, мора се тачно премерити, но могућству заградити или сталним белегама утврдити; па на истом завести по могућству што бољи начин обрађивања.

Са шумама које су подигнуте на овим просторима има се руковати по закону о шумама.

Простори утрина одређени за пашњаке морају се чисто држати и требити од боће, трња, камења, отровних трава и свега осталог што гуши и спречује нораст добре траве; а тако исто село — општина биће дужна доводити и изводити воду за појење стоке на пашњаку где буде потребно, садити дрва, подизати хладове заклоне од рђава времена и друге зграде потребне за чобане и стоку, бачије итд.

Пуштање стоке на пашу на утринама мора се вршити по извесном реду у извесно доба дана; али никада се не сме пуштати стока без чобана у сванце и да пасе по свој утрини, већ пашњак ће се делити на делове и део по део за пашу изупотребљавати; па чим се један део изупотреби и стока на други пусти, пре ће се ставити под забрану да трава порасте и тако редом.

Чуване стоке на утринама биће заједничко. Чобане погаћаће свако село колико је коме потребно. Где су села планинска са израздвајаним засеоцима и где потреба изискује услед такног распореда утрина може се стока на више места и утрина разделити и чувати, на према томе и чобани према потреби засеока погаћати.

Где је год могуће неће се све врсте стоке изгонити на пашу заједно на један исти простор и у једно исто време; већ за сваку врсту стоке засебна ће се места одређивати и размењивати не само по врстама стоке, него и према потреби лучења и рада са стоком једне врсте стоке изр. одвојено музна стока од јаловика, одвојено један пол од другог итд.

Чл. 5.

На општинским — селским утринама и испустима има право да држи своју стоку житель дотичне општине — односно села.

На којима ће се деловима општинских и селских утрина и испуста држати који род стоке, као и кад ће се стока на њих пустити, а кад с њих уклањати, одређиваће одбори дотичних општина и села.

И жители околних општина и села могу се користити утринама и испустима суседних општина и села, ако им одбори ових општина и села то дозволе и ако у корист касе дотичне општине или села плате таксу коју ови буду за то одредили.

Величина ове таксе има се управљати према роду стоке и броју грла, која се на попашу имају држати.

Ако више села имају заједничке — неподељене — утрине и испусте, онда ће они о начину уживања попаше поступити по претходном договору зборова дотичних села. Но оно не искључује дотична села да изврше прописе чл. 3. ових Правила.

Чл. 6.

Ако у којој општини или у коме селу има довољно утрине и испуста за попашу стоке а у њима има грађана земљорадничког сталежа, који су у земљи тако оскудни, да своју породицу не могу издржавати, а другог начина зараде немају, онда се може по предлогу збора дотичне општине или села и одобреву Министра народне привреде, пошто прочуи разлоге збора, дати један део утрине или испуста бесплатно на уживање ових људма. Према броју чланова породице може се једном лицу на овај начин уступити највише пет хектара земље заједно са окућницом.

Но прављење кућа и насељавање по утринама изван села неће се ником без разлике дозволити, већ у сваком селу за речену потребу одредиће се по један крај од утрине на подесном месту где ће се за окућнице земља издавати.

Исто тако одредиће се подесно место за насељавање на селској утрини и у оним селима у којима прети опасност од поплаве затрпавања и одношења појединих кућа и села због голог и несгодног положаја околине села.

Но ако у близини самог села утринске земље подесне за населење нема, онда ће село откупом или разменом за утрину на другом месту од приватних сопственика за ту селску потребу набавити нужан простор земље.

Но овим просторима најбоља ће се места уступити за дворишта цркава, школа, општинских судница и за друге јавне грађевине и потребе селске и општинске.

Овај, коме се на овај начин земља уступи не постаје одмах њен сопственик, него добија на њу само право уживања, и то томе он је за 15 година но може продати, поклонити, у размену дати, задужити или другим начином отуђити. Но сад овај проведе 15 година у уживању исте, може захтевати да му надлежни пресудни суд изда на њу тапију, а суд ће по саслушању општине или села то учинити и тек по добивеној тапији он постаје од те земље прави сопственик.

Чл. 7.

Ако би у којој сеоској општини или у ком селу било довољно утрине и испуста, а у њима не би било грађана оскудних у земљи, онда се у случају пакне велике и неодложене потребе по решењу збора дотичне општине односно села, и одобреву државног савета, а по предлогу Министра народне привреде, може један део утрине или испуста одојити и равним надиставањем продати, па добивена сума новаца употребити за намирење указане потребе. Но ово може бити само у том случају, ако преостатак утрине и испуста износи најмање још по 5 хектара на сваку породицу исте општине односно села. Првенство куповине на овај начин продате земље од утрине имају суседна села оскудна у утринама на тек онда други купци ако праве не би надкупили.

Чл. 8.

Где би општинска или селска утрина и испуст износили сразмерно велики простор према броју становника и били би

општини односно селу на терету у погледу плаћања пореза, па би становници општине — села зажелели, да напусте уживање једног дела тога земљишта, да би се ослободили плаћања порезе, моћиће то да учине по решењу збора општине односно села, ако преостатак утрине и испуста износе најмање још по 5 хектара на сваку породицу те општине односно села. Ово вреди за сеоске општине.

Но простор земље пога се село — општина одриче има се премерити и оценити предност истога на понудити суседном селу или општини која је оскудна у утрини — шуми или испусту да прими у својину и плаћа порез. Али ако исту не би нико од околних суседа хтео да прими а земља по месту где се налази, по својој величини и каквоћи не би имала економну вредност да би држава могла на истој заснивати какво веће или мање газдинство, а не би се могла ни под закуп издати, онда ће се тај простор земље придати простору државне земље — шуми или утрине ако се таква државна земља налази у атару дотичног села или општине и граничи том земљом.

Но ако се не граничи том земљом државна земља а не би се без осетне штете за општину — село или државу могла разменом ни довести у везу са државном земљом; онда ће се та земља ослободити од пореза и сматрати као својина државна, па ма се на ком месту налазила; и свако ма чије уживање те земље престане, а држава ако је не може на што друго употребити сматраће исту као апсолутно шумску земљу на којој ће шуму подићи.

Од дана кад се општина — село земље одреже на за годину дана мора се донети од стране пореске управе решење чија остаје та земља у погледу плаћања пореза а од Министарства народне привреде решење на шта се иста земља одређује.

Чл. 9.

Општинске и селске утрине, пошто се изврши подела премер и убаштињење истих према члану 3. ових Правила, ни цеде на у појединостима не могу се давати у размену за друге просторе земље без претходног решења дотичног општинског односно селског збора и одобрења Министарства народне привреде и државног савета. Но у циљу бољег уједињавања нужно је за размену појединих делова само решење општинског — селског збора и одобрење Министра народне привреде.

За увећавање општинских и селских утрина и испуста докупљивањем земљишта као и за уступање једног дела утрине и испуста у накнаду на заузете просторе земље јавним друмовима, нужно је само претходно решење општинског односно селског збора.

Чл. 10.

На општинским и селским утринама и испустима не могу се подизати никакве сталне грађевине без претходног одобрења општинског — селског збора. Но подизање зграда на утринама и пашњацима по одредби чл. 4 став 6-ти ових Правила ако села — општине не би то изричито не могу то забранити појединцима који би то хтели чинити а који имају своје стоке на пашњ.

Исто тако не може се забранити ни бесплатно пренођење или одмаравање пролазећој трговачкој стоци на општинским — селским утринама и испустима, ако то не траје дуже од 24 часа; ако се пак стока задржава више од овог времена, онда је сопственик стоке дужан положити у корист општинске односно селске касе таксу, коју за то општински суд сваке године у почетку месеца марта одређује по роду стоке и броју грла.

Чл. 11.

Текуће и стајаће воде као и бунаре што су на општинским и селским утринама и испустима, слободно је сваком употребљавати за пиће, појење стоке и намирење осталих потреба.

Чл. 12.

Општинске и селске утрине и испусти могу се једним делом а на краће време употребити и на друге циљеве нпр. на држање пашњура, за војено вежбање итд. ако то одобри општински односно селски збор или наређ надлежна војена власт. А за потребу пољопривредних — привредних удружења и установа које би радиле на општем добру, као што су пољопривредне подружине, млекарске задруге и друге, може им се уступити на употребу и на већи број година извесан део утрине бесплатно или под закуп кад се за то сагласе збор дотичног села или општине и одобри Министар народне привреде.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривредно-ветеринарској струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 2. марта ове године постављени су:

За окружног марвеног лекара прве класе округа београдског, са седиштем у Београду Петар Тодоровић, марвени лекар исте класе округа крагујевачког по молби;

За окружног марвеног лекара друге класе округа смедеревског, са седиштем у Смедереву Авраи Петковић, марвени лекар исте класе округа врањског по потреби службе;

За окружног марвеног лекара друге класе округа београдског, са седиштем у Младеновцу, Антоније Коблишка, марвени лекар исте класе округа подунавског, по молби;

За окружног марвеног лекара друге класе округа крагујевачког, Љубомир Борђевић, марвени лекар исте класе округа ваљевског по молби;

За окружног марвеног лекара друге класе округа врањског, са седиштем у Лесковцу, Вождар Драгићевић, марвени лекар исте класе округа тимочког, по молби; и

За окружног марвеног лекара треће класе округа врањског, са седиштем у Врању, Јован Антић, марвени лекар исте класе округа подунавског, по молби.

Нова управа Пољопривредне Горњо-Милановачке Подружине. — Скупштина ове Подружине 13. фебруара ове године изабрала је управни одбор у који су ушли: Коста Борисављевић за председника, Тодор Тодоровић за благајника, Максим Сретеновић, Павле Анђелић, Владислав Милошевић, Миладин Ковачевић, Војислав Јовановић и Крста Салајић за чланове одбора.

Главнићева сушница награђена. — Господин Министар Народне Привреде од 6. т. м. изволео је решити: да се г. *Кости Д. Главнићу* професору В. Школе нада награда у 1200 динара, расписана стечајем од 31. маја 1889 за најбољу сушницу за сушење шљива, пошто је *Главнићева сушница* показала у раду резултат којим је сваки задовољан.

Сви који суше шљиве треба да имају ову сушницу.

Општине, које су прошле године (1899) произвеле и продале највећу количину мехурака. — Прошле године повлашћени откупљивачи свилених мехурака г. Мориц А. Тајтацак, садаља члан фирме Фаркић и Анђелковић, раздавао је семе свилених буба само у окрузима *крушевачком* и *моравском*, и у тим окрузима, према количини продатих мехурака, заузимају прво место и то у *округу крушевачком* **општина јасичка** а у *округу моравском* **општина варваринска.**

Општина јасичка продала је мехурака:

I класе	1020·100	кгр.
II „	516·800	„
III „	269·250	„
Свега	1806·150	кгр.

и за ову количину мехурака добила и то за мехурке

I класе	2348·20	дин.
II „	594·30	„
III „	67·30	„
Свега	3009·80	дин.

Општина варваринска продала је мехурака:

I класе	925·400	кгр.
II „	653·100	„
III „	235·300	„
Свега	1814·300	кгр.

и за ову количину мехурака добила је и то за мехурке:

I класе	2129·55	дин.
II „	750·95	„
III „	58·75	„
Свега	2939·52	дин.

Цифре говоре да су одгајивачи свилених буба у првој општини приредили 3009·80 динара а у другој 2939·25 динара; да су обе општине продале готово подједнаку количину мехурака, но да су одгајивачи из општине јасичке били бољи одгајивачи, јер су произвели већу количину мехурака прве класе која се скупље плаћа, те зато добили и више новца. — Видећемо, како ће се обе општине показати у овој години, кад се за овакав рад имају издавати и награде.

Количина откупљених мехурака 1898. и 1899. год. — Повлашћени откупљивач, откупљивао је мехурке (чауре) 1898. поглавито у *крушевачком* округу, а 1899 у *крушевачком и моравском* округу и за поменуте године откупио је и то:

1898. године

I класе	3847·2 килгр. мехурака за	8754·45	динара
II „	5651·6 „ „ „	6181·30	„
III „	1029·5 „ „ „	302·60	„
Свега	10528·3 килгр. мехурака за	15238·25	динара

1899. године

I класе	14556·5 килгр. мехурака за	33479·95	динара
II „	8337·6 „ „ „	9587·12	„
III „	2832·2 „ „ „	707·85	„
Свега	25726·3 килгр. мехурака за	43774·92	динара

Према томе:

1. Процентат откупљених мехурака износио је код мехурака

1898. годови

I класе	36·5%
II класе	53·7
III класе	9·8

1899. године

I класе	56·8
II класе	32·4
III класе	10·8
Свега	100·0

Средња цена мехурака од 1 килограма била је:

1898	1·45 дин.
1899	1·70 „

Повластичар Еразмо откупио је кгр. мехурака;

1891	5135
1892	5891·75
1893	14735·80

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК II. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 12 фебруара 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора г.г. Павле Тодоровић, Милан Јованић, Алекса Љ. Поповић, Мирко Миљковић, Јован Јекић и Никко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић бележио секретар М. Јовановић.

11. Чита се писмо Господина Министра Народне Привреде којим извештава да је Српском Пољопривредном Друштву одређио у име помоћи за 1900 годину 28000 динара у сребру — Одбор са изразима благодарности прима к знању.

12. Чита се писмо Начелства окр. крагујевачког којим шаље Друштву 2000 динара у сребру на име одређене помоћи од округа за 1899 год. за ширење пољско привредног знања — Одбор са великом благодарношћу прима к знању.

13. Чита се писмо Начелника среза нишавског којим шаље 100 динара као утемељачки улог среза нишавског — Одбор са захвалношћу прими к знању.

14. Приступљено је претресу Програма друштвеног рада за 1900 год. и — Усвојен је овакав Програм:

1. да се у овој години продуже радови на друштвеном добру у Шапцу до предаје имања Министарству Народне Привреде;

2. да се у друштвеном врту не предузимају никакви радови у погледу даљег засађивања воћака, него само да се одржава у добром и уредном стању;

3. да се приреди утакмица справа за прашење и окопавање кукуруза, пасуља, кромпира и по могућству и репе (шећерне и сточне) и то онда, кад је коме раду време;

4. да се приреди у Крагујевцу окружна изложба говеди и ована на којој могу учествовати сви срезови округа крагујевачког и срезови јасенички и орашки окр. смедеревског. Даве изложбе да одреди ужи одбор за ову изложбу.

5. да се ове године, приликом друштвене славе приреди изложба поћа, кукуруза и пасуља;

6. да се настави рад ово основана Подружине у околини Београда а од постојећих да се превенствено помажу оне Подружине, које буду приређивале изложбе, курсеве и практична предавања из појединих или више виде грана пољске привреде и које поднесу програм радова за ову годину надјаше до 10 марта ове године;

7. да се изради и спреми предлог за измену друштвених Правила.

8. да се продужи рад по питању о спречавању поплава а осим тога да се покрене питање о обезбеђивању усева од града;

9. да се приступи проучавању питања о уједиљавању имања и питању о пољској полицији која су раније покренута;

10. да се посредује у набавци материјала и справа за сузбијање Перонеспоре и Оидиума.

11. да Друштво и даље *посредује* у набавци семена, савршенијих справа и машина и да размишља о начину да се справе у јачој мери употребљавају и у земљи израђују.

12. да се и ове године књижевни рад друштвени повери нарочитом одбору, који ће прерадити и допунити Правилник о књижевној радњи Друштва.

13. да се саслове повремени Збор.

14. Пошто је довољно доказано да друштвени дом нема довољно и уделних локала за потребе, које су се појавиле, то да се ове године размисли шта би се могло предузети у погледу прибављања и проширивања потребних локала и зграда за разне друштвене потребе.

15. да се одреди и одржава стална изложба винодеско-воћарских и повртарских справа и да се држе повремене (темпорерне) изложбе оних производа, који би били вредни да се овај начин приказују.

16. да се држе предавања у Београду из Пољске Привреде за шири круг слушалаца.

17. И ако је расписан стечај за сушење воћа, ипак да се и кроз *Тежак* и иначе на све згодне начине шири поука о потреби сушења воћа на начин, који ће задовољити трговинске захтеве.

18. Приступљено је избору чланова за уже одборе, који ће Управни Одбор помагати у извршивању Програма рада — па су изабрани:

I. *У Одбор за Повремене Изложбе.*

Г.г. Милутин Савић, Александар Секулић, Благоје Тодоровић, Марко Миљковић, Никко Јовановић и Милан Јованић.

II. *У Одбор за Окружну Изложбу.*

Г.г. Александар М. Секулић, Паја Тодоровић, Алекса Љ. Поповић и Илија Кренић.

III. *У Одбор за измену Правила.*

Г.г. Александар М. Секулић, Паја Тодоровић и Др. М. Леко.

IV. *У Одбор за набавку семена и справа.*

Г.г. Александар М. Секулић, Др. Марко Леко, Благоје Тодоровић и Милан Јованић.

V. *У Одбор за Повремени Збор.*

Г.г. Милутин Савић, Александар М. Секулић и Мирко Миљковић.

VI. *У Одбор за дом.*

Г.г. Александар Секулић, Аца Живановић и Јован Јекић.

Књижевни Одбор, који ће бити и Одбор за предавања, да остане досадашњи.

19. Приступљено је избору уредника Пољопривредног Календара за 1901. год. а тако исто и уредника Пољопривредног Гласника — Одбор изабра: За уредника Пољопривредног Календара за 1901. г. Пају Т. Тодоровић, а за уредника Пољопривр. Гласника г. Александра М. Секулића.

20 Благајник чита извод о стању друштвене благајне за месец јануар ов. год. који гласи (види на стр. 87.) — Одбор прими к знању.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец јануар 1899. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до јануара дин.	п.	за јануар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	—	—	9177	90	9177	90
2	Депозит у новцу	—	—	32198	—	32198	—
3	Депозит у хартијама	—	—	22859	50	22859	50
	Свега	—	—	64035	40	64035	40

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до јануара дин.	п.	за јануар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	—	—	3209	60	3209	60
2	Капитал. пол. фон. код Упр. ф.	—	—	18451	25	18451	25
3	Капит. пол. ф. у артијама	—	—	7539	50	7539	50
4	Депозит разних лица у харт.	—	—	15120	—	15120	—
5	На штедњу код Управе фон.	—	—	7507	—	7507	—
6	Готова новца у каси	—	—	2270	85	2270	85
7	Привремени издатци	—	—	9937	20	64035	40
	Свега	—	—	64035	40	64035	40

Ред. број	ПРИХОД	до јануара дин.	п.	за јануар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак по дне. касе за 1899. год.	3915	01	—	—	3915	01
2	Државна помоћ	—	—	—	—	—	—
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	—	—	1406	20	1406	20
4	„ улога чланова добротвора и утем.	—	—	700	—	700	—
5	„ „ „ помагача	—	—	304	—	304	—
6	„ прихода из капитал. пол. фонда	—	—	—	—	—	—
7	„ продаје књига	—	—	—	—	25	40
8	„ Пољопривредног Гласника	—	—	—	—	—	—
9	„ „ календара за 1900. и ран. г.	—	—	1414	55	1414	55
10	„ „ семена	—	—	1885	—	18	85
11	„ „ справа	—	—	1074	20	1074	20
12	„ наплате дуга за семе и справе	—	—	—	—	—	—
13	„ продаје плах. камена и кречњака	—	—	316	30	316	30
14	продаје запрашивача и сумпора	—	—	3	30	3	30
15	„ друштвеног добра у Шапцу	—	—	—	—	—	—
16	Разноврсни приходи	—	—	—	—	—	—
	Свега прихода	3915	16	5228	80	9177	96
	По одбитку расхода	—	—	—	—	3209	60
	Остаје за 1 фебруар	—	—	—	—	5968	36

Ред. број	РАСХОД	до јануара дин.	п.	за јануар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Девоновати приход (камату) по посл. тач. чл. 38. Правилника	—	—	—	—	—	—
3	На награде по расп. стеч. за напредн. научне радње	—	—	—	—	—	—
4	На хрпеф. и државе 1 окр. изложбе	—	—	—	—	—	—
5	„ помагање Подриг. које имају своје земљиште	—	—	—	—	—	—
6	На задржавање друштв. питомца	—	—	634	40	634	46
7	„ остала помагања пољопр. прочитавање предавања у земљи и осигурање друштв. и водружни. послова	—	—	—	—	—	—
8	На тропоље ово друштв. слове	—	—	—	—	—	—
9	„ приредиш. изложбе приликом друштвене славе	—	—	—	—	—	—
10	На набавку књига, новина, дворева и попис књига и календара	—	—	768	80	768	80
11	На издавање прант. пољоприв. поука	—	—	—	—	—	—
12	„ „ попремен. слова (дне свеске)	—	—	—	—	—	—
13	„ награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и ран. годин	—	—	418	75	418	75
14	На набавку и експедицију семена	—	—	—	—	—	—
15	„ „ „ „ справа	—	—	218	86	218	86
16	„ набавку и експедицију плавог камена и кречњака	—	—	39	60	39	60
17	На наб. и експед. запрашивача и сумп.	—	—	—	—	—	—
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и канцелар.	—	—	238	80	238	80
19	На експед. Тежака, Календара и књига	—	—	7	40	7	40
20	„ издржавање добра у Шапцу	—	—	—	—	—	—
21	На плату секретара	—	—	200	—	200	—
22	„ „ писара	—	—	205	—	205	—
23	„ „ експедитора	—	—	160	—	160	—
24	„ дворске послужитеља	—	—	160	—	160	—
25	„ награду благајнику	—	—	80	—	80	—
26	„ уреднику „Тежака“	—	—	70	—	70	—
27	„ подизање пашњака изложбеног, просечне ограде, обраћ. друштв. врта, и поправку куће	—	—	—	—	—	—
28	На непредне издатке	—	—	8	—	8	—
	Свега расхода	—	—	3209	60	3209	60

18. За стање магацина — Одбор овласти потпредседника г. А. М. Секулића и благајника г. Благ. Д. Тодоровића да присуствују при предаји дужности г. Ст. Симића, који је досада магацином руковао, на том приликом утврде право стање магацина, а убудуће да се преглед магацина врши шестомесечно.

19. Секретар извештава да је са извештајем о слави и изложби за 1899 годину готов — Одбор реши да се упути Одбору за славу и Изложбе да га прочита и учини предлог на који начин да се преда јавности.

20. Чита се молба Г. Душана М. Спасића, да му је немогуће примити се избора за члана Управног Одбора — Одбор прими к знању.

21. Чита се писмо Министарства Народне Привреде од 6 фебруара о. г. Шбр. 672 којим извештава Друштво, на који ће се начин друштвено добро у Шапцу предати држави. Том приликом тражи да Друштво изабере чланове комисије за оцену стања друштвеног добра у часу кад се буде држави предавало — Одбор ово саопштење прими к знању, а за чланове комисије, која ће ценити стање добра изабра г.г. Алексу Љ. Поповића и Благоја Д. Тодоровића с тим да им се у име дневнице признаје по 12 дин. а осим тога и подносни трошак. Издатак овај да се стави на терет добра.

ЗАПИСНИК III. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 19. фебруара 1900. године у Београду.

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Лепо, Паја Т. Тодоровић, Алекса Љ. Поповић, Јован Јекић и Нико Јовановић.

22. Прочитани записник I-ве седнице — Одбор прими.

Председник поведе реч о предавањима из Пољске Привреде за ширу публику. Пошто је ово питање претрешено — Одбор одлучи да се са овим питањем, писменим путем, упознаду и остала г.г. чланови, и умоле да изјаве Председништву о чему желе држати предавања и кад, па према добивеним изјавама да се ово питање у првој идућој седници, на првом месту, уме поново у претрес и реши.

23. По молби моравско-Алексиначке Подружине да се њена нова Правила одобре и Подружина у састав прими — Одбор усвоји мишљење референта да се Правила одобре и Подружина прими у састав Друштва.

24. Чита се писмо новообразоване Подружине среза студеничког, којим шаље своја правила на одобрење с молбом да је Друштво прими у свој састав — Одбор реши: умолити г. Благоја Тодоровића да ова правила прочуи и изјави своје мишљење.

25. Благајник извештава да је Подружини Стишнској издато у име помоћи за пр. год. 100 динара, па моли за одобрење да се овај издатак укњижи у овој години пошто су књиге за 1899 годину закључене — Одбор одобрава.

26. Благајник извештава, да је Управа Винод. Бељар. школе исплатила за рачун Друштва а по ранијој друштв. одлуци 33 динара учињеног трошка око прибирања наковања и експедовања изложбених предмета за изложбу о слави друштвеној у прошлој години, па моли за одобрење да ову суму може накнадити школи на кредита за изложбе одређеног за ову 1900 год. пошто су рачуни за пр. годину закључени — Одбор одобрава.

27. Благајник извештава да је од Управе државних дугова примљено на име исплате изучене обавезнице Бр. 08335 6% зајма — 100 динара у злату или претворено у сребро 112·25 дин Одбор прими к знању.

28. Благајник извештава да су се за прављење ограде пријавили само три мајстора два са допуном материјала колико је стара неупотребљив а један са новим материјалом.

Мишљења је да треба ограду правити од новог матерјала, па предлаже да се распише стечај — Одбор усвајајући предлог реши да се распише стечај за израду нове ограде са лица улице, а стари матерјал да се у олакшицу плаћања за нову ограду, прода путем надметања, уколико се не би утрошило за подизање ограде између дворишта и врта.

29. Секретар извештава, да је од прошле године остало 142 килограма ланеног семена, па моли за одобрење да се ова количина бесплатно раздa одгајивачима лана, као што је то и лањске године чињено — Одбор одобри да се бесплатно раздаје онима одгајивачима, који се буду пријавили.

30. По молби Грочанске Пољопривредне Подружине да Друштво пошаље једног свог члана коме би Подружина предала сву своју имовину, јер даље не може да продужи свој рад — Одбор реши: Упутити Подружину да према Правилима сазове збор, да питање о престанку Подружине реши, а тако исто и шта да се уради и са подружинском имовином.

31. По молби Пиротске Пољопривредне Подружине да је Друштво помогне у набавци плава камена и прекалица тиме, што ће јој отворити кредит за 2000 динара с тим, да се обрачун врши на крају сваког месеца — Одбор реши: Постојећ ранија одборска одлука, да се никоме и ништа на вересију не даје, но само за готов новац. Та одлука важи и за Подружине.

32. По молби Г. Јована С. Миловановића начелника Министарства унут. дела да му се одобри да може на друштвену адресу унести за потребу виноградарства.

10 килогр. лизола; и

25 килогр. креча анхидр. — Одбор одлучи, да се не може одобрити, док се ово средство не би опробало.

33. По молби Г. Др. В. Суботића оператора, да му се дозволи да може унести на друштвену адресу 6—7 хиљада притака за виноград — Одбор реши: Пошто се притке у земљи могу набавити, то се не може дозволити увоз са стране на друштвену адресу.

34. По молби Г. Љ. Градиштанца из Медвеђе, да му Друштво да једну прекалицу у пола цене — Одбор одлучи да му се не може по молби дати задовољења.

35. По молби Мих. С. Костића књиговеза који повезује Практичне Поуке да му се на рачун погођеног посла да 600 динара да набави потребне ствари — Одбор реши да му се плаћа по оволико колико кад буде израђио од погођеног посла.

36. По молби Тимочке Пољопривредне Подружине, да јој Друштво поклони од свих друштвених издања књижевних по 1 примерак а тако исто *Темиок* и Пољопр. Календар за све год. којих Друштво има — Одбор реши да јој се од свих књига, којих има на продају поклони по један примерак за књижну с тим да их уведе у инвентар и стара се да се и сачувају.

37. По реферату председника Јованке Пољопривредне Подружине о дојакошњем подружинском раду и даљем опстанку Подружине — Одбор одлучи да се упути овај предмет г. Благ. Д. Тодоровићу на реферисање.

ОБЗНАНЕ

Пољопривредна предавања за шири круг слушалаца. — Друго и треће пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривредног Друштва и то: У недељу 19 ов. нес. држаће друго предавање г. Борисав Тодоровић, управитељ Трговачке Академије *О млеку, сиру и маслу*, а 25-ог ов. месеца држаће треће предавање г. Благоје Д. Тодоровић секретар Министарства Народне Привреде *Из сељарства*, када ће се раздавати и семе од сејалених буба сијна, који би хтели ове године гајити сејалену бубу.

Семе од луцерке и сточне репе. Српском Пољопривредном Друштву пристело је 5.000 кгр. семена француске луцерке 1 квалитета. Цена је овом семену 1·70 дин. од килограма.

Скреће се пажња пољопривредницима да је ово семе од луцерке потпуно чисто од вилине косице и сваке друге нечистоће и да има моћ клијања 95%. Коме треба нека се изволи обратити Српском Пољопривредном Друштву.

Има и семена од сточне репе (мангут и оберидорф). Цена је првој 1·50 а другој 1·40 дин. од килограма.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед II. броја Тежака: *Уводник*: Летње или јесење потапање лозе? — Кајзерова сортиралица жита или центрифуга за сортирање жита. — Пројекат Правила за уређење општинских и селских утрина и испуста. — *Гласник*. — *Друштвени и подружински послови*. — *Обзнане*. — *Цене огласима*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ № 2204. ПРЕВОЗСКИ ДРУШТВЕНИ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИМА ПОМАГАЧИМА, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТАВА, ПОЉОПРИВРЕДНИХ, ОСНОВНИХ, ШКОЛЕ, ВОЈНИЧКИ СТАЛ. КАДРА, БАЊЕ, МАНАСТИРЕ, ЗЕМЉОРАДЊИЧКИ ЗАДРУГЕ И ЧИТАЋИ ПУНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОПРИВ. ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕЂ ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОТ. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВИМА И ЊИХОВИМ ЧЛАНОВИМА КАО И СРПСКИ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ НА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОТ. А. ВРЕД. ПА УНАПРЕЂ ПОЉОВИ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД СВОЈ УДУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ИЗВЕШТАЈНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЈЕНО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 12. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 26. МАРТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЛУЦЕРКА ИЛИ ВИЈА

Обична или усевна луцерка или вија *(Medicago sativa)* пореклом је из Средње Азије или Мидије. Налазили су је у дивљем стању у Анатолији, у Персији, у Авганистану, у Белуџистану и у Кашмиру (по Декандолу). Из Мидије унесена је у Грчку у време рата против Персијанаца, отприлике 470 година пре хришћанског доба; отуда и име *мидијска трава* које јој је дато и које су јој Римљани задржали, пошто су је и сами увели, вероватно у веку који је претходио хришћанском добу. *Варон Колумела и Вергил*, много говоре о користима које ова биљка може да даје римским земљорадницима. Мало времена после тога луцерка је продрла у Шпанију и у Грчку, где се јако раширила. Од седамнаестог века биљка се ова много цени, али су на много места падали у погрешку што су је чешће гајили на истом земљишту но што је требало.

У садашње доба луцерка ина врло велики земљописни обим; она успева од југа Персије па до севера Немачке. Исто тако она успева и на врло разним висинама: док су, на пример, у Француској, лена луцеркнта одмах на неколико метара над морским огледалом, у Швајцарској их има на висини од 1300 метара. — Али углавноме луцерка је биљка која успева онде где успева и кукуруз; изнад тога положаја она тек у повољним местима може додавати своје највеће приносе. Од суше браће је дугачке јој жиле, ако само суша није дуга; а ако баш и потраје она, задржана за тренут у порасту, крене одмах новом снагом чим атмосферске прилике буду повољније. Напротив влага јој видно шкоди. Мисли се да су за луцерку неподесни сва они предели, у којима пада више кише од једног метра висине.

Уважа се да је 8 степени средње топлоте у ваздуху потребно па да луцерка почне да расте а цвета кад је ушла 825 степени топлоте.

Зимски мразеви не шкоде луцерки само ако је земља добра; има примера да је луцерка издржала хладноћу и од 23 степена испод нуле. Напротив у влажним глиновитим земљама од јаких мразева она делимично страда.

Има лепих луцеркнта на свима геолошким слојевима. Оранице у правом смислу игра тек споредну улогу, док је здравица овде од особитог значаја. Кадгод жиле луцерке могу да иду дубоко, земљорадник може скоро посигурно рачунати на успех. Али има две сметње које ометају развијање жила ове мехунасте биљке, а то су: *непропустљивост* или *влага у здравици*. Трошна или бар јако растресита здравица, једино је подесна за гајење луцерке. С тога, ако су земљишта плитка или влажна, треба их пре засијавања луцеркнта подубити или одводнити.

Што се тиче хемиског састава земаља, повољним успесима ваља се надати само од оних, које су снажне. Изгледа да је потребна јака мера кречњака а тако исто да има изобила и оосворне киселине и поташе.

Стајско ђубре даје, истина, све саставке, који су за растење потребни, али их не може давати у оним размерама у каквима их свака биљка тражи; дакле, не може се световати да се оно искључно употребљава. — Уосталом ваља приметити да стајско ђубре, употребљено баш пред само сејање луцерке, шкоди, јер потпомаже развијање коровских биљака. Вала, дакле, бирати земљу која је пре неколико година ђубрена. Имајући на тај начин одавно са земљом и заорано дубоко, стајско ђубре игра важну улогу у снажењу потонег луцеркнта. И додавање кречњака на свом је месту онде, где тога саставка нема.

За луцерку треба да је земља потпуно припремљена, јер је младој луцерки потребна сасвим трошна, добро очишћена земља, а то се постиже, ако се она сеје после какве окопавине, или стрмиње, која је доказила после окопавине.

Једна од најзначајнијих тачака у гајењу луцерке јесте *избор семена*.

Добро семе сасвим је жуто, сјајно, једро, то јест што може бити крупније и што може бити правилније; један хектолитар (запремине) тежи отприлике 80 килограма (78 до 82 кгр.)

Назад при гајењу луцерке преко је потребно да се зна *степен чистоће* његог семена и његова *моћ клијања*.

Средња чистоћа усевне луцерке по продаваницама јесте 97·2 од сто а моћ клијања 89 од сто. Семе *средње доброте* треба да има 98 од сто чистих зрна од којих су 90 од сто у стању клијати и развијати се, што чини 88·2 од сто добрих зрна; овај број 88·2 представља тада *усевну вредност* семена. Ваља приметити, да се при огледима клијања јавља велики број тврдих зрна а међутим у практици се зна да половина ових зрна ипак клија после дужег или краћег времена. Размера ових тврдих зрна утолико је већа што је семе млађе и с тога гледишта семе од једне или две године боље је од семена последње бербе, касније. Међутим ни у томе не треба претеривати а иначе и она сјајност која се од семена тражи, губи се ако семе дуже стоји.

Најобичнија нечистоћа у луцернином семену, јесте *вилина косица*, а због велике цене луцерниног семена, често се дешавају и свакојаке преваре, с тога је најбоље, ако сваки пољопривредник може сам себи да произведе потребну количину семена. — Ако то не може и док то не могадне нек семе купује само од оних продавница, које су семе испитале у Државној огледној хемиској и пољопривредној станици у Београду.

(свршак се)

ПОТАПАЊЕ ЗЕЛЕНИХ КАЛАМОВА ЛОЗЕ

Поводом чланка *Летње или јесење потапање лозе* у 11. броју *Земљика* хоћу и сам да изнесем своје гледиште и да положим своје огледе.

Потапање зелених каламова вршио сам и *преко лета*, а вршио сам и *с јесени*.

Да би добио што потпунију слику овога рада извршио сам три понаособна огледа, и то на овај начин:

Од 28 маја до 8 јуна 1897. године окалемио сам више разних сората америчких лоза и више сората домаћих лоза, високих и стобих. Као год што сам намеравао да имам од више разних подлога (амер. лоза) и калама (домаће лозе), тако исто гледао сам да то извршим и на разним земљама; како по положају, тако и по физичким особинама и хемијском саставу.

При огледу извршен је на положају јако стрмом од прилике под углом од 35—38°, а који је окренут северној страни на земљи глинастој, иловачи, (шољница) са местимичним кречњаком од 10—15%, а на подлози (амер. лози) Новој мексикани, Рупестрис Монтиколи, Рупестрис Металики којој је било згодније, окалемљено је више разних врста домаћих лоза као: Скадарка, Зачинак, Смедеревка, Лисичина и т. под. и то оним редом:

На новој Мексикани окалемљено је 348 комада зелених калема, на Рип. Монтиколи окалемљено је 104 комадо, на Рип. Металики окалемљено је 92 комада и на Рип. Ганзину окалемљено је 54 комада зелених калема. Од снега окалемљених 598 комада зелених калема, једна половина т.ј. 275 комада зелених калема потопљена је тога лета, а друга половина остављена је да се потопи с јесени.

Други оглед извршен је на положају благо стрмом, од прилике под углом од 8—10°, који је окренут југо-источној страни, а на земљи песковитој иловачи са местимичним кречњаком од 1—8%, а на подлози; Рип. Порталису и Солонису којима је било две године окалемљено је више разних врста домаћих лоза и то оним редом. На Рип. Порталису окалемљено је 354 комада зелених калема. Од снега окалемљених 669 ком. зелених калема, једна половина т.ј. 325 комада зелених калема потопљена је истога лета, а друга половина остављена да се потопи с јесени, и

Трећи оглед извршен је на положају равном, који је окренут југо-источној страни на земљи ливади са доста великом количином глине, која воду тешко упија а тешко и испушта, и при суши јако испуца, са кречњаком од 1%, а на подлози Рип. Соважу окалемљено је истим врстама домаће лозе 392 ком. зелених калема, једна половина т.ј. 169 ком. зелених калема потопљена истога лета, а друга половина остављена је да се потопа с јесени.

Потапање на свима положајима извршено је на овај начин:

Између редова, обично с јужне стране чокота или ако је положај на ту страну нагнут (стрм) онда са противне стране пре потапања попуку се канапом бразданце и кочићима обележе редови, затим око чокота ископа се јама 70—80 см. у пречнику а 25—30 см. у дубину и до кочића. Горње (површне) жиле од чокота амер. лозе прилином копања јаме посеку се а остане се непоређене најдубље жиле. На дно ископане јаме положи се чокот амер. лозе са северне стране к јужној т.ј. ка кочићу и један од најразвијенијех зелених калема изведе се до кочића, а сталан чокот, а остали калеми распореде се по јами у једном правцу, да као резерва послуже, а затим се јама загрне и чокот је — потопљен.

На овај начин потопљени зелени калеми нити се увијају нити ломе и пупају, те се и најнежнији као и најчвршћи калеми могу без икакве штете правилно потопити.

После потапања опажено је код калема нагло развијање, тако, да је дужина ластара прешла преко 1·80 мет. висине. Калеми су преко лета двапут прскани раствором плавог камена и креча (бордовском чорбом) против Пероноспоре, а у јесени кад је лишће са калема опало орезани су, на по једно окце (у главу), а главни калам који ће као главни чокот остати орезан је на један кондирић од 2 окца. По свршеном орезивању калеми су огрнути земљом и остављени да се у пролеће повде.

У пролеће 1898. године потрошено је право стање ових калема и нађено ово: Од потопљених 275 комада зелених калема, на првом измрзло је и осушило се 47 комада, дакле 17·09%. Од потопљених 325 комада зелених калема на другом положају измрзло је и осушило се 36 комада, дакле 11·05% и од потопљених 169 комада зелених калема на трећем положају, измрзло је и осушило се 32 комада, дакле 19·10%.

На преосталим зеленим калемима нађено је даљим истраживањем ово: Калем (домаће лозе) сразмерно развијенији од подлоге (амер. лозе) 1—2 пута, на чланцима амер. лозе нађене су танке а 10—30 см. дугачке жилице, од којих су већина, и то оних горњих (површних) измрзле и осушиле се, а остале су само оне доње; спољна покожица на подлози оних калема почрнела, изумрла, лушти се и опада, дрво при пресеку крто. У унутрашњости боје бледо-суре, срж мрко-прна обојена, више водњикава и пиктијаста, дакле у свему личи као да су ургућом водом попарени.

У пролеће те године кретање калема отпочело је доцније но код других, пораст лозе није био тако бујан, цветање је отпочело доцније него обично, плод се развијао споро, а кад је узрео личио је на грош (јагуриду), количина шећера била је мања а киселина већа.

У јесен калеми су орезани са по два кондирића од 2—3 окца а остали ластари на глави калемовој орезани су на по једно окце (у главу) а затим огрнути.

У пролеће 1899. године одгрнута су исти калеми и нађено је да се у свима положајима велики број калема сасвим осушио а на појединим калемима примећено је да је само известан део главе или цела једна страна подлозе сува. Преостали калеми отпочели су развијати ластаре много доцније и спорије од осталих калема, и што је најгланије не обећавају добру берву.

Упоредо са овим летњим потапањем зелених калема чињени су огледи на истим положајима, на једнаким подлогама (амер. лоза) и са истом негом са другом половином зелених калема с јесењим потапањем и добивени су ови успеси:

Калеми су остакљени да до јесени потпуно узру и да се здравене, а преко лета указивана им је нега: у чешћем чишћењу заперака из подлоге (амер. лозе), у прскању бордовском чорбом против Пероноспоре итд. итд.

У јесен 27. октобра, пошто су калеми потпуно зрели и здрављени се, а лишће отпочело опадати, извршено је потапање на начин који је горе описан. По свршеном потапању калеми су орезани на овај исти начин као и зелени калеми летњег потапања, а затим огрнути.

У пролеће 1898. године калеми су одгрнути и нађено је ово: од потопљених 1659 комада зелених калема измрзло је и осушило се преко зиме снега 49 комада, дакле 3% и то оних калема где је на једном чокоту било више од 5 комада, јер због велике бујности ластара на домаћој лози унутрашњи калеми у средини чокота остали су у засенку и без довољне свелости (топлоте) те нису могли потпуно узрети, и они су се преко зиме осушили, зато сам мишљења, а о томе сам довољно и уверена добро, да је потребно зелене калеме, а нарочито оне где на чокоту има више од 5 комада, у августу месецу ослободити од горње везе те да се ластари разреде, али да не попадају по земљи већ да само висе, како би подлога и калем нарочито на спојеном месту што потпуније узрео.

После одгртања на неколико дана сви су калеми једновремено кренули и потерали снажне ластаре, а на остављеним кондирима било је и плода, који се развијао правилно и до јесени потпуно узрео.

У јесен 1898. године понављени су резервни калеми, и на њима нађени они знаци: Калем код појединих врста домаће лозе као: Скадарке и Смедеревке, развијенији је од подлоге — Рип. Порталиса, Солонаса и Рип. Ганзина, на чланцима подлоге нађене су лепо развијене жиле, спољна кожица испуцала је услед једрања (ширења) подлоге али није иструлила, дрво при пресеку жилаво и тврдо и боје беличасте, срж је сунђераста, мала и боје жуте пурпурне, дакле уопште здрави.

Они калеми који су остали као стални, орезани су на по 2 кондира са по 2—3 окца и затим су загрнути, а резервни калеми употребљени су за подизање нових винограда.

У пролеће 1899. године калеми су одгрнути и потерали бујне ластаре са доста плода, који обећава добру бербу и одличне успехе рада.

Ако критички расмотримо оба она рада и ако најстрожије одмерио све мане и добре стране летњег и јесењег потапања а имајући у виду будућност калемљеног чокота, добићемо прилично јасан резултат: *да је јесење потапање зелених калема много боље од летњег потапања.*

На пишчеве разлоге о летњем или јесењем потапању наводим оно:

1. Ако потапање извршимо на начин, као што горе описасмо, онда нема потребе да се калем при потапању савија нити пак увија као што то многи раде, а то се и не сме чинити, јер ако се калем (подлога) при потапању увије, онда на томе месту где је увијена у унутрашњости својој испупа а у пукотине кроз кору уђе вода и на томе месту образује се трулеж, а и правилно кружење сокова из корена у лист и обратно кроз увијени део сиречен је, отежан и такав калем не расте бујно, а после неког времена лишће отпочне да жути, подлога (амер. лоза) почне избијати иданке који калем сасвим и осуше.

2. Кад је у питању будућност чокота онда и већи новчани издатак у неколико динара оправдан је, јер се доцније да лако и накнадити.

3. На жилице које летње потопнице за време од потапања до јесени развију, не полажемо тако много, јер у више случајева оне у првој години пре зиме измрзну и осуше се зато, што су зелене и недрвењене, а ретко се, изузимајући кад је зима блага, дешава да оне доње жилице, које се на основним (главним) жилама развију сачувају да не измрзну и не осуше се. Што се тиче зарастивања повреда на деблу амер. лозе у пракси је већ доказано, да било на зеленим било на зрелим калемима ране — повреде тешко зарастују, а има више случајева где се калем од чешљих механичких повреда сасвим и осушио. На оном месту где је повреда извршена, сокови у свом кружењу наилазе на препреку, услед чега су приморани да се нагомилавају у крајњим делицама, или се враћају натраг у корен и нагомилавају у крајњим деловима жила. Услед нагомилавања сокова бројне се рашире испупаду, дакле изгубе моћ еластичности, те се цела једна страна чокотова осуши; а ако је прекид сокова — повреда, на надземном делу (врату) чокота, онда се ту образују неке пренакасте кврге кои брадавице услед којих се чокот осуши и изумре, а велика је ретност, да такав чокот поново испод калема избије ластаре.

4. Летње потопнице не могу дати више плода од јесењих, јер се оне непрестано боре са природом док под земљом потпуно не узру и док се не здрвене, и у тој природној борби за опстанак потопница и болује, на ако добије услове који су за њен опстанак потребни она се одржи у животу, а ако не, она изумре, и такав болесан чокот не може дати оно што здрав даје.

5. Истина је да је чишћење иданака скопчано са већим новчаним издацима, али кад се узме у обзир да један радник за један дан може да очисти иданке са 1000 чокота а плати му се 1 динар, а ових чишћења треба да буде највише 3, то и издатак од 3 динара за 1000 чокота зелено калемљених лоза није велики; даље кад се узме у обзир да свака сесока задруга има у својој кући деце, која се за тај посао могу корисно употребити, то и овај издатак отпада, и

6. Оним калемима не дајем тако велику важност, јер кад се овакви калеми посаде на стално место они болују исто онако као и посађени зелени калеми без жилица, те због слабог примања остају празна места (шаренпло у винограду). Зато их је потребно пре засађивања на стално место упроприти да у упропрштy пуште жиле и праве се. Овде изузимам резервне зелене калеме од јесењих потопница, јер они остају у земљи годину дана, а овим радом уштеди се упропрене које би се иначе морало засебно извршити.

Душ. С. Кремановић
руков. шум. лов. расадника

I. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

Дозволите ми, господо и браћо, пре свега, да вас овако искупљене у лепом броју и са разних страна у овоме дому поздравим од стране Српског Пољопривредног Друштва са искреним добро дошли!

Добро нам дошли сад и свакад кадкод се затекли под оним кровом и кад год се сетили земљорадње те најважније хранитељке наше!

У круг радње Српског Пољопривредног Друштва спада (чл. 2. точка 13) „да приређује јавна пољопривредна предавања и да потпомаже оне стручњаке који би хтели да држе такна предавања по разним крајевима наше отаџбине.

Овогодишња управа друштвена примила је на се да и ову одредбу друштвених правила изврши. А мени је дужност као предавачу за данас одређено предавања да најпре објасним побуде и разлоге као и начин извођења тих предавања па отуда да пређем на своје предавање.

Управа овогодишња жели да не остане ніједно слово неизвршено, од оних дужности које су Друштву Правилима његовим прописане, па ни ова, коју нарочито цени као потребну ради успешнијег извођења привредног програма Ив. В. Краља Најмлађег Заштитника овога Друштва које сматра за највећу срећу и част да и себе може увратити у добровољне сарадднике на испуњењу тога привредног програма.

Овим предавањима у Београду Друштво нарочито жели да покаже боље начине рада оних становника близе и даље околине Београда који су у свакодневним додиру с Београдом те им није тешко долазити у Београд, а још неђу своје Подружине.

И како Подружанама Пољопривредног Друштва у круг рада спада на првом месту да приређивањем предавања утичу на ширење пољопривредног знања у своју околину, то Друштво тиме мисли да постиже двоје: и заступа Подружину, докле се она не осиује, и даје пример осталим Подружинама, којих у земљи има преко 30 и где би по томе примеру могло данас на толико места да се ово ради што ми данас овде радимо.

Ова предавања овде држана не стају Друштво никаких издатака, нити смета предаваче у редовним њиховим дужностима. Недељним данима може сваки жртвовати толико колико му за то треба, а чланови Срп. Пољопривредног Друштва и сада као и иза досад, умели су да од свога времена, свога знања и труда одноје и принесу као жртву на олтар привредног напретка, што сведочи њихов предани и несебични рад за ово 30 пуних година.

На долазак пољопривредника и земљорадника у Београд, држимо, неће стати особених издатака ни труда у ово доба, где поред поуке могу земљорадници себи да набаве од овог Друштва какве год потребне справе за рад, или прочишћено семе од детелине, шећерне репе, или др. какве биљке, која још није тамо одомаћена, и где себи могу наћи и других обанештена сасвим искрених и савесних.

Друштву је утеха засада што не може слати своје другове у остале крајеве отаџбине та: што ти др. крајеви имају већ своје среске и окружне економе и своје пољопривредне школе, па неће остати без учешћа; сем тога, у оно доба године сви специјално спремни предавачи који би поједина стручна питања боље обрађивали у ово доба године у Министарству имају толико посла ово извођења разних привредних закона, да се неби ни могли уступити Друштву, или би њихово осуствовање оставило у редовној служби њиховој осетне штете. Тако то иде где је „мало руку милена и снага, једна сламка међу вихорове". Све ово, ако да Бог може бити с јесени и зими боље. Овда ће се моћи слати специјалисте да бар по оним местима држе предавања, где има Подружина и где ће потом имати ко да и на даље разноса ту поуку по оној околини за коју је Подружина намењена.

Напоследку што се у *Београду* држе она предавања нека за оправдање и то послужи, што су све престонице служиле као воље у многоме покрету, на нека то буде и Београд у овоме преображају наше земље. Усталом има питања привредних која треба и Београд за се да расправља.

Снабдевање Београда храном за људе и стоку, нарочито за људе здравим млеком и правилно однегованим вином почиње озбиљно интересовати наше мисаоне људе, пријатеље привреде и све земље.

---

[1]) Ово предавање држао је 12. марта ове године у дому Српског Пољопривредног Друштва председник друштвени г. Милутин Сашић.

Нека би Друштву послало за руком да пружи који користан приложак за решење овога питања, на оним предавањима, која ће доћи за овим, па ће и то опрадатан што је Друштво за прво време набрало Београд за држање ових предавања у своме дому, који се и онако поноси многим именима добротвора и др. чланова из редова београдских трговаца.

Помињем примера ради име † чика Арсе Лукића који је давно новчане прилоге да се израђују извесне поуке, затим Мијаила Павловића утемељача овог Друштва итд.

Како сам то објаснио откуд у Београду место овим предавањима, тако ћу поменути и то, како су одабране оне теме или питања која ће се расправљати на овим предавањима.

Друштво Пољопривредно није могло чинити у овај мах големе припреме за ова предавања, ни да бира теме на предаваче, но је позвало чланове из своје најближе околине да се сами пријаве са својим предавањима и временом кад их могу држати. Тако их је и пореда́ла како су се они јавили. Нити је циљ овим предавањима да износе неке нове научне проналаске нити да се предавачи ученошћу својом размеђу. Они су сви тако заузети својим редовним дужностима да им не претиче времена нити имају средстава за какве научне проналаске и новине. Они много више полажу на то, да већ познате и опробане истине што чешће износе пред очи великога броја пољопривредника, како би се бољи начини рада што пре међу њих раширили и у свему народу одомаћили.

Може се десити да по неки од предавача изнесе и по неко ново или још непотврђено и у нас неопробано мишљење. Само предавач носи моралну обвезу да га доказује, а никако Друштво и овај дом. Зато доћле се о томе не изради правилник треба избегавати она мишљења која су спорна, и остављати их за нарочите повремене зборове, над ће се и такви предмети заједнички претресати и решавати. Овде пак, као што рекох, износиће се само оно што је несумњиво утврђено и у нас опробано.

То је о предавањима и предавачима.

А сад да приступимо нашем *данашњем* предавању, да на њему претресемо, шта треба да знају земљорадници из околине Београда, па да се обнављање винограда убрза и довоз грожђа са стране умањи или престане.

Овде су сад следоване напомене о томе:

Колики је био извоз вина и какна цена земље у Крајини пре филоксере, —

а каква после?

Колики је сад увоз грожђа и колика отуда штета за земљу и народ?

Шта чини држава за обнављање винограда.

1. Лозу дељу даје бесплатно а сну другу на и калемљену напредно јептино;

2 бесплатну анализу земље;

3 „ поуку на курсевима;

4 „ спрема учитеља основних школа за калемљење итд.

5, без таксене марке прима пријаву за лозу;

6, ослобођава засађено земљиште од пореза;

7, даје нарочите новчане награде учитеља који у добрим баштама нешто покажу;

8, даје нарочите награде оним пољопривредницима који одгаје лозу како ваља у понекој одређеној површини винограда.

Па и Друштво Пољопривредно и његове Подружине раде тим чесним путем, и ено сем свега прикаје и посредоваље у зближавању трговаца и произвођача у томе што ће отварати изложбе и депо-е мустара у свом дому итд.

Крајње је време и потребно је да се и сам земљорадник руком маши за своје спасење, и кад се већ прими посла, да га ради како ваља и с разумевањем.

А то он не чини. Зато мислим да и треба *о правилном* раду у обнављању винограда држати што чешће предавања, те да се на добро упуте они који то раде или мисле да раде.

Овде је изнео предавач како наши привредници греше у избору места и лозе, греше у засађивању лозе и доцнијем раду. Затим је изнео како би то требало радити. Затим је наставио:

Има многих старих људи који ће одмах рећи: Откуд може то знати господин из канцеларије, кад то незнам ја, кога пали сунце и шиба ветар по брежуљима виноградским.

И ја заиста признајем да овај наш пољопривредник који је досад домаћу лозу садио зна како треба с њоме радити, али ово што данас ваља чинити, то он не зна, то мора чути од кога који то боље зна.

Знали су они из Ритопека да изберу брежуљке за рад, али не знају да треба земљу испитати на садржину кречњака итд.

Овај је посао *мог* данас и свакоме старијем виноградару непознат ма колико он са ранијим начином рада био упознат.

— Тако је предавач додирнуо и важност избора домаћих и страних сорти грожђа које раније сазревају и завршно овим речима:

За олакшицу мога данашњега предавања нека послужи то: што сам ја све те важније напомене скупио у ову књижицу, коју можете у Друштву набавити, и о чему због краткоће времена неби могли колико треба говорити. Тако исто за тај циљ нека послужи и та олакшица, што су скоро дружни, а и опет ће се држати курсеви у Топчидеру, где то може сваки радо видети и опробати, и где баш и ја најрадије на делу показао како ваља све те послове изводити. За данас нека је доста и оволико. А вас све молим од стране Српског Пољопривредног Друштва да дођете не само недељних дана, кад се држе ова предавања или изложбе, но и сваким др. радним даном, кад ће вас сви од најмањег до највећег радо дочекивати и свачим услужити што у делокруг рада друштвеног долази. Дођите и добри дошли!

(Како су предавања намењена широј публици, тако се и нашло почев од земљорадника до оних пријатеља пољске привреде који су се налазили и сада налазе на највишим местима држ. службе, или међу веома богатим трговцима који имају своје винограде, или се баве подизањем истих.

На предавању је могло бити око 180 душа, али и за тај се број видело да је недовољан простор у дому за повеће скупове, и да се неће моћи за дуже време одлагати проширење тога дома. Велики је број слушалаца стајао у ходнику.

Велики број редовних чланова друштвени, многи земљорадници из Ритопека и др. околних села, ученици практичне шум. школе, управитељ топчидерске економије и многи виноградари и имаоци винограда из Београда и околине били су присутни ономе предавању, а тако исто и велики број пријатеља привреде из реда учитеља и професора.

Нарочиту су пажњу обратили овом послу посетиоци из Смедерева, међу којима је био прваг П. Дамјановић, затим краљев виноградар и изасланици пољопр. Подружине).

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА СЕЧУ И УПОТРЕБУ ДРВА ИЗ ШУМА

ПО ЗАКОНУ О ШУМАМА И ПРАВИЛИМА ЗА СЕЧУ ДРВА

Законом о шумама од 30. марта 1891. године, и његовим изменама и допунама од 2. августа 1898., законодавство је прописало јаче и енергичније мере за подизање и чуваље шума. Државне, општинске и сеоске шуме, стављене су под јачи надзор; уређене су шумске управе и органи за чуваље и гајење шума, прописан је нов начин у поступању са шумама у опште, и узакоњене су строжије казне за нарушиоце правила која је прописао нови закон. И саме приватне шуме, које се налазе на извесним местима, стављене су под државни надзор, и чуваље — одржаље — и опште узеи боље је осигурано.

Поступаље са шумама, у опште, по новом закону, и правилима за сечу дрва, прописаним на основу овог закона, у многоме се разликује од поступања по уредби од 1861. г. коју је заменио нови закон, тако да је потрошња шума, у опште узеи, знатно ограничена, а за приватне шуме изрично прописивала: да њихови сопственици „за сечу дрва у својим забранима, *неће* ни од кога какво дозволење тражити,“ нови закон нарећује: „да су и сопственици приватних шума и шумских земљишта, при поступању са оним, дужни придржавати се правила и ограничења, која за њих пропише Министар Народне Привреде“. (Чл. 81. зак. о шумама).

Општа опасност од пропадања ове народне имовине, и јавни интерес, захтевали су све ове мере, и јаче посредоваље државе, у заштити шума у опште, које је било и потребно, и законито. Право својине сопственицима приватних шума, овим није ни у колико повређено, јер је овим правилима уређена само упо-

треба шума, и сузбијена самовољна сеча, која је водила њиховој пропасти. Не познавајући ова правила о сечи дрва, нарочито што се, као што рекосмо, знатно разликују од старе уредбе, многи може лако погрешити при употреби шума, и учинити што противно закону, и онда, кад је свршено, далеко од намере да то учини, и због тога искусити казну, по овом закону. Ма да се исти, поодавно, већ у велико примењује, ипак је доста непознат, и често многи погреше, из самог непознавања његових правила, што, разуме се, никога не може извињавати. У циљу, да се што боље упозна начин, на који је закон уредио сечу и узимање дрва из шума, и сачувају од рђавих последица за кривице, које се чине *из незнања* и неразумевања *његових правила* они, који се непосредно служе шумом, наложићемо из овог закона и правила за сечу дрва, ово што се односи на исту. Претходно ћемо показати, које су то потребе, које је закон предвидео, за које се може упоште сећи гора у шумама; а по том показати: како треба при томе поступити, а да се не огреши о закон, и не учини кривица за коју се може искусити казна у колико је могуће све ово овде наложити према простору и циљу овога листа.

Три су у главном циља, које предвиђа закон у шумама, у којима се може узимати гора (сећи дубеће дрво, или оборено извлачити) из шума:

а) за *домаћу потребу* (чл. 48. зак. о шумама).

б) за *прерађевине дрвета* (чл. 50 истог зак.) којима се баве мајстори, који израђују виле, лопате, сејалице, и т. д. направе, побројане у овом члану (50). Овамо спадају и прерађевине, којима се баве занатлијска удружења, индустријска и рударска предузећа; и пољопривредни агати, као и прерада дрвета, којима се баве као кућном радњом извесни земљоделци; и

в) за *извезивању* (чл. 47. зак. о шумама).

У домаћу потребу долазе: дрва за огрев до 30 кубних метара на породицу, грађење кућа за своје лично становање, и зграде за смештај хране и домаће стоке; прављење воденице, качаре, пивнице, или кад се коне куће или какве зграде услед дотрајности, ветра, снега или других елементарних неногода сруши или хоће да падне. У домаћу потребу рачуна се грађа потребна за грађење школа, цркава, мостова и утврђење путова, дрва за огрев школа и државних надлештава и жежеље креча (чл. 48. пом. зак.). У ма ком од поменута три циља, да се хоће да уже дрво из шуме — приватне или јавне —, по правилима за сечу дрва и закону о шумама, треба овако поступити:

I. О сечи и уопште и узимању дрва у приватним шумама.

Као приватне шуме (забрани) по закону сматрају су оне, које каквом приватном лицу припадају по праву својине (чл. 1. зак. о шумама). Према томе, да се какво приватно лице може сматрати за сопственика какве шуме, потребно је да има тапију, потврђену овлашћеним судом, или извршну судску пресуду. Прост упис у пописне књиге није по закону доказ за својину, и према томе, док се не изврши ограничавање шума, сваки који хоће да се служи шумом, који сматра за своју, треба да је прво на чисто: да ли му је својина несумњива, или се спори, било од стране државе, општине, села или баш и приватних лица, јер свако такво оспоравање повлачи одговорност за сечу на случај да му је својина не буде призната.

Приватне се шуме разликују на оне, које *подлеже* државном надзору, и оне које истом *не подлеже* (чл. 81. 82. 83. зак. о шум.). Ово је врло важна околност, коју треба имати у виду, за сечу дрва из ових шума, и на коју се мора пазити пре него што се хоће шума да употреби, јер не водећи рачуна о томе, може се лако упасти у кривицу.

Не подлеже државном надзору само оне приватне шуме, које се налазе у равницама, по потесима, изнад њива и осталих заратних земљишта, по нижим планинским странама и обронцима, а чија земљишта имају плитка, песковита, или каменита, и тако положена да им усиротст — угао нагиња — не иноси више од 20 степени (чл. 43. I правила за сечу)

Подлеже државном надзору оне приватне шуме, које се налазе по планинским странама, и висовима, од куда долазе јаки ветрови и олујине; по каменитим брдима, странама и обронцима, на којима шума има да спречава нагло отицање воде, спирање и одношење земље, образовање вододерина и поплава, и по свима несталним и мочарним земљиштима, а нарочито по летњем песку (II одељак чл. 43. правила и чл. 81. зак.).

Сеча и уопште извлачење ма какве горе у овим приватним шумама, т.ј. оних, које *не подлеже* државном надзору, *потпуно је слободна, и сопственици ових шума нису ни у чему ограничени при употреби истих*. Као са својом својином могу располагати истом, по свом нахођењу, и у свој корист кад хоће и како хоће. За сечу горе у овим шумама није потребно никакво претходно одобрење ни од кога, само **у случају продаје дрва или грађе из ових шума**, дужан је сопственик *да уже уверене од свог општинског суда о томе:* да су дрва, или грађа, која су намењена за продају, заиста из његовог сопственог забрана. За ова уверена, која издају општински судови, *не плаћа се никакво такса* (распис Министра Народне Привреде од 26. фебруара 1899. год. ПБр. 3291 решење Министра Финансије од 19. ист. мес. ПБр. 1955). Без овог уверена дрва, или грађа не смеју се продавати, јер ће се иначе одузети и сопственик бити кажњен за овај поступак (чл. 127. т. 5. зак. чл. 43. 51. 53. правила за сечу). Ово је уверење доказ да гора није крађучарска, и сваки је дужан да исто покаже шумском органу, и у опште власти, кад год му се затраži. Без овог уверена не пуштају се у саобраћај никанва дрва, ни грађа, а за сваку сечу намењену продаји, мора се узети особено уверење. Макар дакле, да је какво лице несумњив сопственик шуме, и у својој својини секао гору: макар да по положају његов забран не подлежи државном надзору, и није му потребно никакво претходно одобрење, за сечу дрва, ипак, код иста продаје, мора узети ово уверење. Чак и онда, кад дрва из ових забрана нису намењена за продају, већ сечена за своју личну домаћу потребу, *не мора се*, али је добро узети ово уверење, нарочито, ако је гора у већој количини, да би се отклонила сумња шумских органа о недопуштеној сечи, и месту сече, ма да они немају право и не смеју да оптужују сопственике у таквим случајевима, нити иначе праве сметње, кад се из свих околности да јасно видети: да дрва нису сечена на недопуштен начин, нити намењена за продају.

У оним пак приватним шумама, које по свом положају *подлеже* државном надзору, не сме се гора сећи, ни ни сува оборена и по земљи лежећа дрва извлачити, на за какву потребу, пре него што се прибави за то одобрење од Министра Народне Привреде. Поступак за тражење овог одобрења овакав је: молбу треба поднети Министру Народне Привреде, и у истој означити: име и презиме молиоца, место у коме живи, и општину, којој припада, место где се шума налази, и назив исте; на основу каквих доказа оснива право својине, на наведену шуму, у каквој цељи жели да сече шуму, колико му је дрвета и какве дебљине потребно. Молба се може поднети преко целе године, у свако доба, и по прибављеном извештају о положају и физичним особинама земљишта врсти, старости, густини и општем стању шуме, Министар решава: може ли се одобрити тражена сеча, о чему се извештава и молиоц. Поито се сеча одобри окружни шумар или подшумар, а где овах нема чувар државних шума обележава дрвеће за сечу и даје потребна упутства. Сеча и извоз материјала из шуме мора се вршити на начин, и у оно доба године и до оног времена, како у одобрењу буде наређено, но, док надлежни шумски орган не изда објаву не сме се кретати. (чл. 45. 46. 47. 48. 49. Правила за сечу дрва.) Пре овог одобрења сеча се не сме почети, нити се сме осећи више, него што је одобрено. ни друго дрвеће сем онога, које је обележено за сечу. Ако сопственик оне овако осечене горе, т.ј. по прибављеном одобрењу хоће исту да прода, било сирову, или суву, или грађу од исте, мора тражити уверење од општинског суда, као што је изложено о продаји горе из приватних шума, које не подлеже државном надзору. У уверењу мора бити означено: шта је и колико продато или се тера на продају, да ли је сирово и суво, и да ли је дрво заиста осечено на приватном земљишту и номенеце на ком месту. Ово важи и за продају дрва за сушење шљива, пуњење пенмеса, печење креча и цемента, воденице, рудиике и остала фабрична предузећа. Разуме се, по себи, да ако је одобрење тражено за сечу за домаћу потребу, и у том циљу шума употребљује, ово уверење није потребно. Продаја горе без *овог уверена*, као и у оном првом случају, макар да је сечена на казани начин, није допуштена, и одузима се, а њен сопственик казни се.

(свршиће се)

УПУТСТВО ЗА ВРШЕЊЕ ДУЖНОСТИ ПУТНИХ УЧИТЕЉА У ДАЛМАЦИЈИ

Године 1898. издато је овако *Упутство* за вршење дужности путних учитеља у Далмацији.

Члан 1. Дужности пољопривредног путног учитеља побројане су у уговору, који је с њиме закључен, а ближе му се одредбе налазе у овоме *Упутству*.

Члан 2. Путноме учитељу спада у дужност:

1, да марљиво проучава пољопривредне прилике у Далмацији, нарочито у овоме крају, за који је постављен; ако би опазио какве неправилности, да их по могућству отклања упућујући становништво на разумнији рад и унапређујући пољску привреду у сваком погледу;

2, да о наредбама претпостављене власти даје стручно мишљење;

3, да одржава непрекидне везе са стручним пољопривредним заступништвима у својој области и са ц. к. пољопривредном школом и станицом, која би се имала подићи у Сплету или у Сењу;

4, да на своме путу ступа у везу са онима председницима општина, поседницима пољских имања, учитељима и свештеницима, од којих може очекивати нарочито разумевање у пољопривредним пословима и успешну потпору у своме наставничкоме раду; на њихова стручна питања треба по могућству да даје обавештења и савета, уопште да им развија вољу за пољопривредом у прилог саме пољске привреде;

5, да нарочиту пажњу обраћа на пољопривредну наставу у основним школама; да у договору са школским властима води надзор над њом и да обавештава дотичне учитеље, нарочито у одржавању школских башта.

Члан 3. Поред горњих општих задатака, дужност је путног учитеља да држи популарна предавања сеоскоме становништву, и то на језику којим народ говори. Предавања треба да буду:

а, из опште и посебне гајева биља;
б, о гајењу стоке, о млекарству и о сирарству;
в, о виноградарству и подрумарству;
г, о гајењу маслине и уљарству;
д, о воћарству и употреби воћа;
е, о повртарству и гајењу дувана;
ж, о шумарству;
з, о свиларству;
и, о пчеларству;
ј, о гајењу риба у слаткој води;
к, о задругама и кредитним установама.

Још спада у дужност путном учитељу, да проучава питања о филоксери, нарочито да упућује становништво, како ће најлакше запазити филоксеру, а и како ће гајити и калемити америчку лозу. А у случају нарочитог наређења, дужност му је да руководи и надгледа расаднике за америчку лозу.

Назад путном учитељу спада у дужност да се особитом ревношћу заузима и поглавито своју пажњу да управи, да се гдегод би било могућно, оснивају установе за кредит, подрумарске, уљарске и млекарске задруге; виногради и маслинари; огледи са гајењем разних биљака, и с разним плодоредом, као и огледи с ђубрењем; да се подижу вештачке ливаде, сточне станице и станице за спаривање стоке (нарочито за говеда, овце и свиње), на било да их подижу приватна лица или поједине општине, и да води бригу и о томе, да се закони о прегледу приплодних грла у интересу коњарства у свему тачно испуњавају.

Члан 4. Рад путнога учитеља сваког месеца распоређује Намесништво, на основу програма, који је путни учитељ дужан да подноси најдаље до 25 сваког месеца.

При изради онога програма путни учитељ ваља да има у виду и све радове, које ц. к. влада или далматински земаљски пољопривредни савет намерава да предуме у дотичном месецу, и да их по могућству у својој области потпомаже.

Члан 5. Путни учитељ просечно сваког месеца има 15 дана да посвети практичним предавањима и путовању по службеним пословима. При томе треба да гледа, да обиђе не само већа места него и најмања и најзабаченија села, и сврха да потражи боље и имућније домаћине, да их обавести и подстакне, да добрим примером предњаче у остварењу мера, које се предузимају ради подизања и побољшања разних пољопривредних грана.

Путни учитељ треба вазда да има на уму, да, ако хоће успешно да утиче на ваљану пољопривредника, треба темељно да проучи не само аграрне и економске прилике у својој области, већ и навике, обичаје, тежње и празноверице у сеоском становништву. А то ће постићи, ако се што чешће састаје с народом и ако се потруди, да придобије поверење према себи, и ако земљорадницима буде верни саветодавац и искрени пријатељ њихову раду.

О своме доласку у какво место треба благовремено да извести представнике дотичне општине, ради договора и саопштења својих наредаба; а где има среских пољопривредних удружења, ту треба њихове представнике да извештава.

Члан 6. Путни учитељ треба да се стара да пронађе паметно уређена на ма то била и мања имања, и да при својим предавањима на њих указује као на угледна имања, на ма то било само у појединим гранама пољске привреде.

Ако би путни учитељ ма где нашао на знатне сметње у неговању ма које пољопривредне гране, дужност му је да становништву на то скрене пажњу и да га упути, како ће те сметње отклонити.

Исто тако треба да своју пажњу обраћа на појаву биљних болести.

Члан 7. За предавања треба да изабере већа, лако приступачна и иначе посећена места, (у којима је школа и где има свештеник) где у близини има више села, те да буде што већи број слушалаца. После сваког предавања треба слушаоце позвати да учитељу полажу нарочита питања, ако би им требало какво обавештења.

Учитељ се може споразумети и са управитељима грађанских и народних школа, да у вишим разредима о нарочито важним пољопривредним питањима држи предавања.

При практичним огледима учитељ треба да потражи пољопривредника у самоме дому му и да му и делом и речју помогне при самоме раду. Практични огледи треба да се у присуству учитељеву у једноме крају распростиру на што већи број имања.

Ако учитељу устреба какна прибора за показивање, може га добити од Намесништва у Задру.

Члан 8. Учитељу се стаља у дужност, да при показивању и предавању јасно и разумљиво говори. Становништво треба при томе, као и сваком приликом, љубазно да предусреће и да у њему буди љубав к раду.

Члан 9. Учитељ има гдегод је могуће, и за становништво пробитачно, да посредује да се зиратна општинска земља уступа становништву, у смислу државних и земаљских закона.

Члан 10. Учитељ треба да ступа у везу са пољопривредним друштвима и среским задругама земљорадничким где их има; да на њихна питања као и на питања земаљског пољопривредног савета, даје обавештења и савете; уопште да пољопривредна друштва колико год може, потпомаже и да се спуда заузме око установљавања среских удружења пољопривредних, у смислу земаљских закона.

Члан 11. Учитељ стоји под влашћу Намесништва и у свакој прилици стручне природе потчињен је надзорнику земаљске пољске привреде, чијим се наредбама и упутствима има безусловно покоравати.

Сем тога он је помоћник службеник среске власти оногa среза, у коме је са седиштем и има да извршује њене наредбе, уколико се оне односе на његов круг рада; ако би у ком особном случају у извршивању наредаба које изда Намесништво или надзорник земаљске пољске привреде, било каквих сметња, путни учитељ дужан је ово изречно саопштати сресној власти, која ће се у случају потребе обратити Намесништву за одлуку.

Кад год путни учитељ нутује по службеној дужности на доје у какво место, у коме се налази политичка власт, увек се мора представити старешини те власти.

Члан 12. Путни учитељ мора увек, кад год се крене на пут по службеној дужности, или кад се отуд врати, на најпростија начин пријавити се надлежној ц. к. сресној власти, а ако му је седиште у Задру, онда преко ц. к. надзорника земаљске пољске привреде и у случају његова одсуства онда непосредно Намесништву.

Члан 13. Путни учитељ дужан је да, ако се налази у месту, где му је седиште, долази сваког дана у кancеларију, и да за време радних часова свршта све послове, који се тичу његове струке.

Члан 14. Путни учитељ мора да прати надзорника за земаљску пољску привреду, ако би овај то захтевао и кад надзорник путује службеним послом по овоме срезу, који је путоме учитељу одређен. Том приликом треба да скреће пажњу надзорнику на своја посматрања и опаске у погледу поправака које би требало завести, или у погледу сузбијања болести или отклањања других каквих сметњи; даље, треба да га упознаје са пољопривредницима, и да му показује на лицу места радове, који су предузети ради унапређења ове или оне пољопривредне гране, и успехе, који су њима постигнути.

Члан 15. Путном учитељу ставља се у дужност да ради у споразуму са осталим путним учитељима, како би сви методички у истом правцу и једнообразно радили; с тога се путни учитељ нарочито строго има придржавати наредаба, које шаље ц. к. надзорник земаљске пољске привреде, и да учествује у зборовима путних учитеља, који се и сазивају ради једнообразног рада путних учитеља.

Члан 16. Путни учитељ мора да води дневник о своме раду у који ће уносити сваког дана све што је радио. Овај дневник може у свако доба прегледати старешина онога среза, у коме путни учитељ врши своју дужност.

Члан 17. Путни учитељ дужан је слати недељни извештај ц. к. Намесништву, и кратак месечни преглед о своме раду. У томе извештају мора навести путовања, шта је на њима радио, места, дане и часове, кад је држао теоријска и практична предавања, и број слушалаца, који су предавањима присуствовали.

Заједно са овим чисто службеним извештајима треба путни учитељ да шаље и подесне описе, који се имају штампати у пољопривредноме листу (сада Poljodjelski Viestnik), који је Намесништво за то одредило. Ти описи треба да садрже важније податке, на у главноме и садржину предавања и садржину упутстава практичних предавања, ако и опаске, које је учитељ чинио у области, по којој је путовао, а које се тичу пољске привреде уопште, и шта би требало путни учитељ ради поправака у пољској привреди.

На крају године путни учитељ дужан је подносити главни извештај о своме раду и опостигнутим успеснима, и своје предлоге. Особито важне опасне путни учитељ треба одмах да саопшти Намесништву, заједно са предлозима, ако их буде; а где треба предузети какве мере без одлагања, онда то одмах саопштити среској на и општинској власти.

Члан 18. Путни учитељ треба у свакоме погледу да потпомаже пољопривредни лист (Poljodjelski Viestnik), и да га сматра као свој службени лист.

Члан 19. У случају преке потребе Намесништво путноме учитељу може дати одсуства највише 15 дана.

Члан 20. Ако путни учитељ болује дуже од 5 дана, мора о томе известити ц. к. Намесништво.

Члан 21. Путни се учитељ мора строго придржавати ових *Упутстава*, на што треба и да се закуне.

У случају да путни учитељ не испуњава у свему своју дужност, Намесништво је у праву да раскине уговор.

ИСКРИЦЕ

Доктор Биларот о пушењу дувана. — У Трговинском Гласнику од 18. ов. мес. Бр. 61 под насловом **Здравље** изашло је и писмо доктору *Ловенсгајму* у Берлину од 31. октобра 1889 године, које и ми овде доносимо:

„Ја држим као несумњиво, да је пушење дувана и ширкање бурмута шкодљиво за здравље. Тим се изазивају и одржавају катари у устима, у гуши и у стомаку, и потпомаже се оболевање од рака, нарочито на језику. То је лако разумети по јакој садржини амонијака и карболне киселине у дуванском диму (по анализи професора др. Е. Лудвига). Осим тога никотин у дувану ван сваке сумње штетно утиче на нервни систем. Мука у стомаку, несвестица, дупање срца, напрасни хладни зној, уопште наступи већег или мањег тровања никотином, појављује се чешће но што се мисли код свих оних, који пуше цигаре или цигарете. Нарочито енглески и амерички лекари утврдили су ако последице од пушења и нервну слабост очних живаца и очних нерва, па чак и слепило. Ове але последице ограничене су у неколико кругом изнесене спољашности и навике појединаца на дувански отров, као и на сваки други отров. Али се никада не може унапред одредити степен те личне надражљивости, и ја држим да на то што не треба, као што на жалост обично бива, навикавати младеж на одвратни порок пушења неком врстом друштвеног присиљавања. У многим случајевима пушење је последица нерада и дуга времена (нарочито код сељака), с тога није лако искоренити ту навику, као ни алкохолна пића, јер људи се увек хватају за средства, којима могу да преваре досаду и време нерада и неспавања. Не треба се ништа чудити, што је све слабијих нерава потомство алкохолисаног и никотинисаног отменијег друштва. Огромно умножавање нервних и умних болести у наше доба без икоје сумње стоји у вези, поред осталога, и с пушењем дувана, и с употребом алкохолних пића, а нарочито с употребом ових отрова до крајњег раздражења нервноста система.

С одличним поштовањем
Др. Т. Биларот

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК IV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 22 фебруара 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Др. Марко Лепо, Милан Јовановић, Јован Јекић и Никко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

39. Прочитане записнике II. и III. седнице — Одбор своји са малим изменама.

40. Приступљено је претресању питања о државној пољопривредним предавања за ширу публику, и поито је саветрано претресено — Одбор одлучи да се прво предавање из Пољске привреде о *обнаваљу винограда америчком лозом и о важности раних врста винове лозе за околину великих варошиа*, држи у друштвеном дому 12. марта ове године, а у идућој седници да се реши које ће предавање бити друго на реду и у коме ће се месту држати.

41. По реферату уредника Тежака о награди радова штампаних у 1, 2, 3 и 4. броју *Тежака* од ове године — Одбор одреди награде.

42. Чита се писмо Подружине Горње-Милановачке, којим извештава о државном збору и изабраној новој управи — Одбор прими к знању.

43. Чита се извештај о раду Подружине горњо-милановачке за 1896, 1897, 1898 и 1899. годину, који је био поднесен и збору подружинских чланова — Одбор прими к знању с тим да се из извештаја штампа у *Тежаку* оно, што уредништво нађе да треба и да се може штампати.

44. Чита се писмо Горњо-Милановачке Подружине, којим извештава Друштво, да је скупштина њених чланова решила да се подружинско имање понуди срезу таковском за срески расадник, па моли да то решење и Друштво одобри — Одбор прими к знању с тим да Друштво нема шта по овоме радити, кад је то питање расправила подружинска скупштина према својим Правилима.

45. Чита се писмо Министарства Народне Привреде од 24. фебруара ове године, ПБр. 1781. којим извештава Друштво да су, од стране Министарства Народне Привреде, одређени за чланове комисије, која ће ценити стање угледног имања друштвеног у Шапцу, г.г. Никола Вељковић секретар и Милош Н. Лукићевић писар министарства — Одбор прими к знању.

46. Чита се писмо Министарства просвете од 24. фебруара ове године, ПБр. 1653, којим се извештава Друштво, да је наређено Управи државне штампарије да на основу чл. 14. под а,

закона финансијског за ову годину продужи штампање *Тежака* у износу до 3000 динара годишње — Одбор прими к знању.

47. Тим поводом што су у комисији за оцену друштвеног добра у Шапцу при предаји Држави г.г. Благоје Д. Тодоровић, Алекса Поповић и Никола Вељковић, секретар предлаже да се за чланове комисије за оцену начина потхрањења стоке пријављених такмичара потхранича за расписану награду Милована Бошњаковића и Мирка Војновића на Шапца, изаберу за чланове оцењивачког суда на место г. Пере Д. Тодоровића, Алекса Љ. Поповић; а на место М. Јовановића секретара, — г. Благоје Тодоровић, да са трећим чланом г. Вељковићем изврше оцењивање — Одбор усвоји предлог.

ЗАПИСНИК V. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 4. марта 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Милан Јованић, Нинко Јовановић и Јован Јекић.

Председавао председник г. Милутин Савић бележио секретар М. Јовановић.

48. Председник саопштава да се уписао за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва г. Милијоје Паушовић учитељ из Миновице — Одбор са захвалношћу прими к знању.

49. Приступљено је претресању питања: хоће ли се предавања из пољске привреде држати и у другим местима осим Београда, и које ће предавање бити III-ће на реду. Пошто је претрешено и саслушано мишљење — Одбор одлучи да се предавања држе засада у Београду. Треће предавање да буде 25. Из *свиларства*, ако у то време предавач г. Благоје Тодоровић не буде ван Београда, у противном случају, тога дана да буде предавање О *неисправном вину* г. Др. Марка Т. Леко.

50. По питању у колико ће се примерака штампати *Тежак* с погледом на средства за то — Одбор одлучи да се *Тежак* штампа у 1500 примерака.

51. По питању о Друштвеној повластици за увоз семена, справа и осталих потреба — Одбор реши да секретар у идућој седници реферише.

52. По молби Сићевачке Подружине да јој се одреди помоћ према прорачуну, како би и она могла из свог расадника издавати лозу бесплатно, или да Министарство Народне Привреде подружински расадник узме у своје руке — Одбор реши, да се умоли г. Павле Тодоровић да ову молбу проучи и о њој реферише.

53. По молби школе бошњанске да јој се поклоне или бар у пола цене диду изнесене воћарске алатке — Одбор реши да се не може по молби учинити јер је то, према средствима друштвеним, немогуће. Међутим школски одбори дужни су да за школе набаве све потребе.

54. По молби г. Мијаила Милошевића вишег учитеља грађанске школе у Нишу да му Друштво да једне добре макаве и један калемарски нож — Одбор реши да се не може по молби учинити, јер Друштво нема могућности за то.

ОБЗНАНЕ

Пољопривредна предавања. — Треће и четврто пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривредног Друштва и то: у суботу 25-ог овог месеца држаће треће предавање г. Благоје Д. Тодоровић секретар Министарства Народне Привреде, Из *Свиларства*, када ће се раздавати и семе од свилених буба сина, који би хтели ове године гајити свилену бубу; — а 2-ог Априла тек. године држаће четврто предавање г. Др. Марко Леко, професор Велике Школе *О неисправном вину*.

Предавања ће почети и то: 25-ог овог месеца у $10^1/_2$ часова пре подне а 2-ог Априла у $3^1/_4$ часа по подне.

Семе од луцерке и сточне репе. Српском Пољопривредном Друштву пристело је 5.000 кгр. семена француске луцерке I квалитета. Цена је овом семену 1·70 дин. од килограма.

Скреће се пажња пољопривредницима да је ово семе од луцерке потпуно чисто од илине косице и сваке друге нечистоће и да има моћ клијања $95^0/_0$. Коме треба нека се изволи обратити Српском Пољопривредном Друштву.

Има и семена од сточне репе (намуг и оберндорф). Цена је првој 1·50 а другој 1·40 дин. од килограма.

Прскалице Нехвилове и плави камен. — Може се добити под Српског Пољопривредног Друштва и то: Прскалице по 31 дин. комад, а плави камен по 80 пара килограм.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара* и *Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Великим огласима од целе стране 20 динара (10 аор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 аор.) четврт стране 3 динара (2·50 аор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 12. броја Тежака: *Чланци*: Луцерка или виђа (свршиће се). — Потапање зелених каламова лозе. — I. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца. — Један поглед на сечу и употребу дрва из шума по закону о шумама и Правилима за сечу дрва (свршиће се). — Упутство за вршење дужности путних учитеља у Далмацији. — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЉУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉЕЊЕНЕ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 2204. ЕРЕКИЈСКУ ДРУШТВУ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ КОМАТАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВА, НИОЛИЋ, ПОЖЕШКИ СТАЛ. КАДРА, ЧАЧИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ ЧИТАЊА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ЗА СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. НО ОСТ. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕВА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИЈЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ЕРКО ЊИХ ТЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАЈУ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ГЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 13. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 2. АПРИЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЛУЦЕРКА ИЛИ ВИЈА

(СВРШЕТАК)

Луцерка се сеје *сама за себе*, или *заједно с другим усевом*, *с јесени* или *с пролећа*, *наомашке* или *орстачно*.

Тек после дугог проучавања места, у коме који земљоделник живи, може се рећи: који је начин сејања најбољи. — Сваг да, кадгод атмосферске и минералошке прилике допуштају, сејање саме луцерке за се боље је.

Количина семена за ектар зависи од начина сејања. Наомашке сеје се од 25 килограма; орстачно од 15 килограма, па навише — све према томе је ли земља чиста од коровског семена.

Семе од луцерке треба да се врло мало покрије. Кад се сеје у сасвим трошну земљу, ваљање је довољно да се оно и затрпа. У сваком случају само се лако подрља. Ако се сеје орстачном сејалицом, ваља поскидати оне тегове који разоричиће притискују да у земљу залазе.

Пошто луцерка свој највећи принос даје тек у другој години, има се рачуна да се с њом сеју друге биљке које брже расту, које су дакле кадре да повећају прву косидбу.

Разна је нега, коју луцерка тражи и зависи од положаја. Где су земље камените, ваља је чистити од камења; то се ради обично зими. Где су земље збијене, ту дрљаче с пролећа друге године изврсно дејствује, јер уситнава горњи слој земље и ослобођава га од корова, који се тек мало ужиже.

У свима скоро земљиштима, гипс много потпомаже пораст луцерке.

Луцерка своју храну прие у дубоким слојевима, које изнурава и онда је јасно да је ђубрину, које се по површини разастре потребно извесно време да сиђе у здравицу, те се отуда и усвојило, да луцерка на исту земљу сме да дође тек после онолико година, колико је луцериште трајало.

Први откос почиње идуће лета по сејању. Луцерка се коси наја или јуна, т.ј. кад је у цвету. Троши се час *узелено*, или у виду *сена*, или *се стоком пасе*.

Трошење узелено захтева извесну смотреност, јер луцерка има особину да стоку надува. Тој се невгоди доскаче, ако се стоци зелена луцерка не даје пре док не поједе оброк суве хране, сена или сламе, и ако се даје пошто се провене.

Луцерку стока може и да пасе, само да се крупна стока пашњак а овце даље у покретној огради, која се по потреби преноћта, али овце се не смеју дуго по луцеришту задржавати, јер загризају и врат оне биљке.

Кад се луцерка хоће да коси за сено, то бива као и обично, косом или косилицом, па се затим суши.

Сушење луцерке при спиравању сена нема никаквих тешкоћа, сем што колико се више може треба избегавати сувишно превртање и претурање покошене луцерке, јер јој лишће лако опада. Откоси се преврћу и пред вече навиљче; пошто сутрадан спадне роса, навиљци се разастру на опет пред вече у неке навиљке сложе. Кад су навиљци довољно суви, они се увласте и пламће остане на луцеришту још неко време, где сено лако преврћ.

Сви ови послови иду лако, кад је време лепо и кад луцериште није велико; али кад је простор за косидбу велики а време неподесно, сушење сена иде мучније а често се луцерка не може ни сушити. —

Принос луцеришта врло је разан. Он на првом месту зависи од доба ове биљке; у другој години принос је највећи. Није, дакле, ништа чудно, што има приноса од 3000 а и од 15.000 килограма сувог сена.

Луцерка сушењем губи отприлике 75 од 100 своје тежине. Кубни метар после природног слегања тежи 60—65 килограма

Сено од луцерке на великој је цени, али лако постаје прашљиво. Отава је осетно боља но при откос, али не на тргу но на самом газдинству; с тога отаву од луцерке не треба продавати.

Разоравање луцеришта није ни по чему тешко; бива с јесени или врло рано с пролећа.

Позната је особина мехунастих биљака да земљу поправљају азотним материјама и с тога се и зову *биљке које земљу поправљају*, као што се то види по усеву, који се *после* луцерке на луцеришту сеје.

Производња семена. — Луцерка за семе сеје се орстачно и доста ретко, по 24 сантиметара ред од реда. За семе се остављају младе и здраве стабљике а никако матора луцерка. *Други откос треба године ваља оставити да узри.* Махуне треба потпуно да сазру, јер нема опасности да ће им зрно сано по себи поиспадати.

Кад је зрно потпуно зрело, луцерка се косом покоси и откоси после бројог сушења скупе у снопове и повежу на посе дома. Снопови они сиђу се под каквим наслоном наслагати без икакве зебље да ће се зрно покварити; оно се врло добро чува у својим махунама, у којима треба што дуже да остане.

Ако луцерке за семе има мало, онда се она *млати* а ако је има много, употребљавају се нарочите вршилице, које најпре одвајају махуне а затим зрно из махуна.

С једног ектара може да се добије од 400 до 700 ки лограма чистог зрна за семе.

КАЈЗЕРОВА СОРТИРАЛИЦА ЖИТА ИЛИ ЦЕНТРИФУГА
ЗА СОРТИРАЊЕ ЖИТА

II. Испитивање Кајзерове сортралице у раду. — 1896. године испитана је Кајзерова сортралица жита на једном имању блану Лајпцига. Чланови комисије били су: Управник опитне станице, затим г.г. великопоседник Деворцц, Гонтрад, саветник Фолсак, мајор Цикмантел и Шмит и професор Штребер.

За испитивање служала је пшеница, раж и овас онако како су добијени из парне вршилице. Од јечма је, пак, I врста била већ одвезена, с тога при сортирању његовом и било је мало прве врсте.

Код ветрењача и трајера записи квалитет рада поглавито од брзине окретања вентилатора, односно цилиндера тријеровог. С тога се прво морало и код ове машине утврдити: *како се она понаша према различитим обртају у једној минути?*

Да би се то утврдило, отпочео је испит са јечмом и то тако, да се курбел једном 60, други пут 50, а трећи пут само 42 пута у минуту окренуо. Ресултат се види из ове таблице:

I. Рад житне центрифуге при разном броју обртања курбла.

	60 обртаја у минуту				50 обртаја у минуту				42 обртаја у минуту			
	врсте			укупно	врсте			укупно	врсте			укупно
	I	II	III		I	II	III		I	II	III	
Израдила у минуту кгр.	0·84	3·01	0,43	4·47	0·60	2·70	0 93	4·21	0·75	2·94	0·46	4·04
Рад у % суме	18·80	67·32	13·87	—	19·24	67·98	12·84	—	19·16	69·06	11·83	
1 литар тежи грамова	7·48	7·30	6·20	—	7·60	7·28	6·10	—	7·60	7·10	7·20	

Диференције су при овоме тако мале, да се може рећи, да је за одвајање појединих врста потпуно једнако: да ли се курбел у минуту окрене 40, 50 или 60 пута. У свима случајевима бива сортирање помоћу центрифуталне снаге и на исти начин, потпуно равномерно. Ово је већ један доказ за преимућство центрифуталне снаге као средству за сортирање зрна према досада примењеним принципима за сортирање.

Али поштo је одвећ брзо окретање неповољно за чисто издвајање семена од уродице у тријеру, окреталa се — по упуству г. Кајзера — при свима досадашњим покушајима курбла само 50 пута у минуту.

Од свакога жита пре него што је дошло на центрифугу, мерен је хектолитар; узимате су просечне пробе од 100 грама да се у њима нечистоће одреди. Тек је тада тачно измерена количина узимата и сортирана а при томе се унек бележило време свршетка и почетка рада. По свршеном сортирању мерене су све сорте, а тако исто и излучене количине семена од уродице. Сваки је пут мерена тежина хектолитра од све три врсте, а тако исто узето је по 100 грама од сваке врсте и испитано колико зрна, односно колико још страних тела има. Од времена на време додаван је извесан број зрна гранка и мешан је са пробом.

Рад је био код свих врста жита потпуно задовољавајући и витрал. За време свих опита машина је радила потпуно равномерно, без икаквога прекида и на сам рад не може се никаква примедба учинити. Из следећих таблица виде се податци:

II. Рад машине у 1 сахату времена.

Врста жита	Количина за сортирање у кгр.	Трајање		Један литар тежи квартала	Ради за 1 с.	
		мин.	секун.		кгр.	хекл.
Пшеница	21	3	—	86	420	4,20
Раж	21	2	50	81	445	5,50
Јечам	21	4	—	71	315	4,41
Овас	14	3	30	54	240	4,44

III. Рад машине при чишћењу и одабирању.

Од узетог жита за сортирање		Очишћено је и издвојено						
Врста жита	Количина	Који садржи	Време, за које је ради.	У њему	У %	Од тога	Остаје зрна	У свему је: разлика зрна, које из зарна у сит. зрнима	Свега
		у 100 гр.	у цел. колич.	гр.					
1	2	3		4	5			6	7
Пшеница	21	0,5 гр. 165 гр. различ. зрна	10		40	1	140	нешто делом разбијена зрна	190
Раж	21	0,7 гр. 126 гр. различ. зрна 4 ком. 840 с.	10		90	—	140	нешто делом разбијена зрна	240
Јечам	21	1,71 гр 360 гр. разбијен зрна	60	нешто делом пуних зрна	10	6	370	Скоро сама разбијена зрна	450
Овас	14	1 гр. 140 гр. пуних зрна	150		25	3	20		195

IV. Рад машине при сортирању.

Од узете количине	Издвојено је								Свега
	I. врста		II. врста		III. врсте		Свега 3+4+5		Тач. III ред 7+ из тач. IV ред 6
Врста	Кгр.	Кгр.	%	Кгр.	%	Кгр.	%	Ред кгр	
1	2	3		4		5		6	7
Пшеница	21	13,40	64,02	5,60	27,14	1,67	8,00	20,81	21, кгр.
Раж	21	11,97	57,14	5,30	25,09	3,60	17,52	20,86	21, кгр.
Јечам	21	4,30	20,52	12,86	58,10	4,30	20,44	20,85	21, кгр.
Овас	14	6,322	45,02	4,02	29,64	3,56	25,39	13,885	14, кгр.

V. Добивене тежине 1 литра и број зрна у њему.

	Пшеница		Раж		Јечам		Овас	
	Један литар							
	Тежи гр.	Садрж. зрна	Тежи гр.	Садрж. зрна	Тежи гр.	Садрж. зрна	Тежи гр.	Садрж. зрна
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Узета кол. за сорт.	860		810		710		540	
III. Врста	810	30680	780	55800	620	44120	540	47840
II. Врст	835	26400	810	35800	710	29600	560	32040
I. Врста	860	20200	830	28900	760	24000	570	25680
Број зрна I. врсте у једном литру, смањо се према ономе броју зрна у 1 лит. III. врсте за ком.	10480	—	26840	—	20120	—	22160	

VI. Средња тежина једнога зрна.

	ПШЕНИЦА			РАЖ			ЈЕЧАМ			ОВАС		
	I ВРСТА	II ВРСТА	III ВРСТА	I ВРСТА	II ВРСТА	III ВРСТА	I ВРСТА	II ВРСТА	III ВРСТА	I ВРСТА	II ВРСТА	III ВРСТА
100 зрна теже гр.	4,900	3,888	3,200	3,250	2,097	1,192	3,760	3,318	2,886	3,014	3,121	2,000
Једно зрно теж мг.	49,00	37,88	32,00	34 10	28,90	17 92	37,60	33,18	32,86	38,04	31,21	20,00
Дек. у милиграм.												
Имаћу												
а) 1. зрна I и II врс.	11,82			6,03			13,86			7,72		
б) 1. зрна II и III „	5,29			9,95			11,12			10,21		
г) 1. зрна I и III „	16,91			16,03			19,00			18,04		

Овим одличним сортирањем нису још *најбоља зрна* излучена. Јер кад се I врста још једном пропусти кроз центрифугу, издваја ова и но други пут најбоља зрна тако, да се тада у истини добијају *најбоља и најкрупнија зрна*, што досада није могућно било.

Такав један опит извршен је са ражју.

Од 5,21 кгр. ражи I врсте добијено је: 3,200 кгр. I. врсте, 1,304 кгр. II врсте и 0,080 III врсте. Један литар овога I. квалитета тежио је 0,732 кгр. и имао је 25,910 зрна. 100 зрна I. квалитета тежила су 4,324 грама; једно зрно према томе 45,24 мг. Дакле, даљим пропуштањем кроз центрифугу још се сортирање побољшало.

Да би се испитало шта може ова машина да уради код ваљ рђавог жита, узета је за опит ситна, рђава пшеница; она је била прилично чиста од страног семена, али по спољашњем изгледу није могла важити као пијачна еспап, јер је имала прилично количину разбијених и згњечених зрна.

Резултат сортирања и пречишћавања био је врло повољан.

Од 15 кгр. ове пшенице добило се:

I врсте	= 1,240 кгр	= 8,26 %
II „	= 6,900 „	= 46,00 %
III „	= 3,920 „	= 25,27 %
иломљених и згњечених зрна	= 2,640 „	= 17,60 %

Иломљена зрна састојала су се из $^{9}/_{10}$ разбијених и преломљених зрна и из $^{1}/_{10}$ семена од корова.

Као што се види из горњег прегледа: *из потпуно рђаве пшенице добио се не само један врло велики део пијачног еспапа* (II врста) *него чак више и око 9% доброга семена за усев.*

Најзад узето је 10 кгр. јечма и овај је пречишћен тријером без вентилатора (систем Мајер и Холцах), па се онда узео на овај начин добијени добар продукат и пропустио кроз центрифугу. Центрифуга је још надвојила:

0,720	кгр. I врсте	=	9,72 %
5,100	„ II „	=	73,12 %
1,010	„ III „	=	12,80 %
а осим тога 320 грама		=	4,72 % разбијених (понајвише полутине зрна.)

Од појединих сората сваке врсте жита узете су пробе од 100 грама и брижљиво су испитане у погледу садржине семена од корова и разбијених зрна. Резултат је и овде био врло добар, јер све сорте сврју врста жита бејаху потпуно очишћене од уродичног семена и разбијених зрна. — Машина је, дакле, пошло за руком да жито од примеснака свих врста потпуно очиста и оно што је најбоље одабере. Код огледа са јечмом, коме се придодало 125 зрна грашка и код пшенице у коју се помешало 10 комада зрна грашка, нађен је грашак у истом броју у сандучету I².

М. Н. Лукићевић

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА СЕЧУ И УПОТРЕБУ ДРВА ИЗ ШУМА

ПО ЗАКОНУ О ШУМАМА И ПРАВИЛИМА ЗА СЕЧУ ДРВА

(СВРШЕТАК)

II. О сечи дрва у државним, општинским и сеоским шумама.

Из државних, општинских и сеоских шума, дрва се дају по *такси* а и *бесплатно*. (Чл. 47. 51. 52. 68. 69. зак. о шумама).

У ма ком од оних циљева, који су побројани у почетку ових излагања, да се хоће да употреби гора из ових шума, мора се претходно тражити одобрење оним путем, и онако, како је прописано у закону о шумама. Сеча дрва у овим шумама, без овог одобрења, сматра се и казни као крађа, (чл. 114.) под који појам долазе све оне шта се уноше *без одобрења*, прописним путем, узме из ових шума, као: сокови са дрвета, смола, мезгра, ломљење и сеча грана са необреног дрвета, купљење сувих огранака, лишћа, сувог или зеленог, маховине, шипарке, жира и осталог шумског семена, рода, воћа, земље, камена, жиле и траве (чл. 115. 116. 117. зак. о шумама).

А) *О давању горе бесплатно из општинских, сеоских и државних шума;*

а) *из општинских и сеоских шума.* Сува дрва за домаћу потребу добијају грађани дотичне општине или села, бесплатно по одобрењу општинског одбора (чл. 68. зак. о шумама).

Сем тога на бесплатну гору, уноше, за грађу и огрев, из ових шума, имају право:

аа) општине и села за подмирење општинских и сеоских потреба, у које спадају: грађење цркава, школа, општинских и сеоских зграда, утврђивање путова, прављење ћуприја, општинских кошева, и потребна количина дрва за огрев школе, учитељских станова и општинске суднице.

бб) сиротиња становнци, а за такве се сматрају они, који плаћају испод 15 динара непосредне порезе, за домаћу потребу. (Чл. 68. зак. и чл. 25. правила за сечу).

б) *Из државних шума* бесплатно могу добити гору, само сиротиње породице које плаћају испод 15 данара непосредне порезе, а и од пожара и поплаве пострадали, које општинским уверењем докажу, да неби могле новцем набавити потребну количину дрва за огрев и друге домаће потребе, но, и то само онде где нема општинских и сеоских шума, и оним лицима, која немају сопственог забрана. Само ова лица и у овом случају, који је моменат моту бесплатно купити сува по земљи ложеља дрва у државним шумама, а тек у недостатку ових може им се одобрити и сечење сирових дрва.

Сем овог случаја, не могу се више никоме ни за какву потребу дати бесплатно дрва или саднице из државне шуме, изузимајући дра из огрев шумарској особа и прављене станова за исто (чл. 52. зак. и чл. 6. правила за сечу дрва).

Б) *По такси* из општинских, сеоских и државних шума, дају се дрва свима осталим становницима, који плаћају преко 15 дин. непосредне порезе, т.ј. који немају право на бесплатну гору, а немају својих забрана.

Гора по такси из ових шума, даје се за домаћу потребу и прерађевину — грађу. Из државних шума по такси, коју одређује Министар Народне Привреде, а која не сме бити мања од таксе за домаћу потребу, могу се продавати и за шпекулацију дрва за огрев од сувог по земљи лежеће дрвећа, грана, клада, пањева и искорутина, као што се дрва из ових шума уноше могу продавати и оферталном лицитацијом, но, о овоме ћемо доцније говорити.

Поступак за добијање дрва из сиих поменутих шума, по *такси* или *бесплатно*, овакав је:

1). Из општинских и сеоских шума.

Пријава за гору из ових шума подноси се председнику општинског суда односно сеоском кмету. У истој треба означити: колико се и каквих дрва тражи, за какву потребу, и тражили се бесплатно или по такси. Пријава се подноси надаље до 1. октобра сваке године. На суву дрва за огрев, као што је напред наведено, имају право бесплатно сва становника дотичне општине или села. Но, у једној години не може се дати више од 30 кубних метара једној задрузи за огрев, ни више од 30 дрвета разне дебљине за грађу. Ове пријаве прегледају окружни шумари или подшумари са председником општинског суда, односно сеоским кметом, и одобравају сечу а општински суд издаје објаву. Место где ће се гора сећи одређује окружни шумар, или подшумар, а где ових нема општински председник или кмет сеоски. Само дакле одобрење општинских власти без шумског органа, није довољно, као што се не сме гора сећи пре него што се обележи. Обележавање горе врши општински подшумар, а где овога нема председник општинског суда или кмет дотичног села, са чуварем општинских шума. Пре него што се одсечена гора или грађа жигоше од стране одређеног лица, не сме се изнети из шуме.

Гора за испепелување из ових шума, може се добити само оберталном лицитацијом, (чл. 71. зак. чл. 32. правила за сечу) и предходном одобреју Министра Народне Привреде.

2). *Из државних шума.* Пријава за сечу горе и изношење сувих по земљи лежећих дрва, за домаћу потребу, подноси се општинском суду. У пријави молиоц треба да означи: зашто су му потребна дрва, колико и каквих дрвета треба за грађу, а колико кубних метара за огрев. Општински суд дужан је да од пријављених лица за сечу, а који заиста немају сопственог забрана, направи списак, у коме ће тачно означити: колико је коме од пријављених лица и зашто потребно дрва, да заиста потребу не може да подмири ни из свог забрана, а ни из општинске или сеоске шуме, и колико плаћа годишње непосредне порезе. Ова се списковн подносе окружној шумској управи — шумару или подшумару — а где ових нема среској полицијској власти, надаље до новца октобра сваке године. Доцније поднесене пријаве не важе, осим случаја да се тражи сува по земљи лежећа гора, грађе, кладе и искорутине, која се може тражити преко целе године. Ови се списковн спроводе на одобрење сече Министарству Народне Привреде. По добивеном одобреју, а пошто се плати такса, ако молиоц подлежи плаћању таксе, полицијска власт надаје објаву дотичном лицу, са којом се обраћа окружном шумару или подшумару, а где ових нема државном чувару шума, који одређује место сече, обележавају гору за сечу или купљене дрва. Док надлежни шумски орган не обележи сечу неће сећи, нити се уопште, без пријаве и знања окружних шумара, подшумара или чувара шума, смеју дрва купити. Противан поступак сматра се као као самовласна гороседа и казни се. Као таква — самовласна — гороседа, сматра се и сеча и купљење дрва на другом месту, а не на одређеном месту, без обзира на то, што дотично лице има шумску објаву. Док се осечена дрва не жигошу, не смеју се кретати са места где су сечена, а ако су дрва за огрев док се на њих не добије уверење. — Чл. 38. зак. о шумама.

Дрва, која су из државне шуме добивена, бесплатно или по такси, за домаћу потребу, не смеју се продавати, поклањати, давати у размену, или уопште употребити на друго што, но, на оно ради чега су узета.

По такси одређеној за домаћу потребу, гора из државних шума, даје се још и мајсторима, који оспаћским писмом докажу да спадају у ред мајстора, а српски су поданици, и израђују: кише, лопате нејалице, дркалице, косиља, четке, дрвене клинце, обуварске лубове и обаде за сита, мераце, карлице, корита кашике, заструге, чабрице, каце, бурад, сељачка кола, колица чутуре, клупе, аталеа, столице и орманс; занатлијским удруженима, и индустријским и рударским предузећима; земљорадницима за нужне пољопривредне алате, као и оним планинцима који се поред земљорадње занимају још и прерадом дрвета, као кућевном радњом (чл. 50. зак. о шумама).

Сем наложених потреба — т.ј. домаће потребе и ових из члана 50. гора из државних шума по такси даје се и за *шекумлоју*, као што је напред наведено, и то дрва за огрев од сувог по земљи лежећег дрвећа, грађа, клада, пањева, и искорутина, но, она такса не сме бити мања од таксе за домаћу потребу, а продаје се и оберталном лицитацијом, у ком случају њена предност не може бити мања од 2000 динара но, ако понуђена цена на две лицитације не би била повољна, као и у случају да је предност горе мања од означене суме, продаје се на начин, на који се ваће да је најкорисније за државне интересе, као што се на овај начин — продајом путем оберталне лицитације — може куповати гора, и из општинских и сеоских шума, но, у овом случају потребно је за ову продају одобрење надлорне шумске власти (Министра Народне Привреде).

ШЕЋЕРНА РЕПА У 1899 ГОДИНИ

Као што је познато раздато је прошле године семе шећерне репе да се ради огледа у разним крајевима Србије посеје. Многа привредници то су и учинили и засејали мањи или већи простор шећерном репом. Како пак приликом давања семена не беху давата никаква упутства, како се репа гаји, то су махом сви са неразумевања падали у разне погреше, те су с тога они претходни огледи испали доста лоше и не би могли никако бити од великог значаја за културу репе.

1. *Многи су посејали репу суваче домаћин*, чак у другој половини маја;
2. *Доста мих посејало је репу на неходном земљишту* у винограду, кукурузу;
3. *Готово сви сејали су репу суваче раздалеко*, понеки пта више 1 метар у квадрату;
4. *Неки су репу расадивали;*
5. *Доста мих вису репу усамљивали* већ су често по две и више репе готово сраслс;
6. *Било је и таквих који су репи лишке закидали;*
7. *Готово нико није репу*, која је из земље главу помолила *огрнио* итд.

Да би се сазнали резултати и овако погрешног гајења репе, шиљате су пробе репе пољопривредној хемиској и огледној станици на анализу. Како држим, да ће резултати тих испитивања интересовати читаоце „Тежака", а нарочито оне који су репу гајили и исту на анализу шиљали, и да овим последњим не би морао посебице саопштавати, — то налажем у таблици резултате тих испитивања:

РЕДНИ БРОЈ	ЧИЈАЈЕ	КАКВА ЈЕ	АНАЛИЗИСАНА	ТЕЖИНА 1 РЕПЕ У ГРАМ.	ШЕЋЕРА %
1	Тошчидер, економија Банјица		10/IX	393	11·3
2	Тошчидер, економ. окол. банја		„	460	12·0
3	Тошчидер, економ. окол. мајура		„	442	10·2
4	Тошчидер, економ. зок. расад.		„	620	9·2
5	Станица		„	590	11·3
6	П. Николајевић Пожаревац		„	—	9·0
7	Станица		„	660	12·5
8	Франц Шмит Београд		25/X	—	11·4
9	Учитеа Жељезник		„	—	9·0
10	М. Радојевић Жељезник		„	—	8·4
11	М. Лазаревић		„	—	9·2
12	В. Бошковић банта Пешко поље		крај X.	—	10·7
13	В. Бошковић винеград		„	—	13·1
14	В. Бошковић горњи винеград		„	—	11·3
15	В. Бошковић Пешко поле		„	—	15·8
16	В. Бошковић мала горњи винег.		„	—	13·9
17	Гроцка		„	—	14·3
18	Николић Београд		12/XI	—	15·8
19	Алексинац		„	—	13·6
20	Алексинац		„	—	13·4
21	Опшпо поле		„	—	14·2
22	Лубичево		16/XI	805	11·0
23	Добричево		„	1639	11·0
24	Гаврилић Стојановић Параћин		„	442	10·0
25	Арандјеловац		„	2600	11·0
26	Рача (крагујевачка)		„	2850	9·
27	К. Гвоздић ново гробље Београд		16/XI	610	14·2
28	М. Теокаревић Лесковац		„	120	8·9
29	Жарковица задруга		20/XI	810	12·7
30	М. Димитријевић Кошава (рисав.)		„	400	11·0
31	П. Брнић Бабиног Посавини		„	875	14·6
32	Л. Матковић Београд		„	620	12·6
33	Пчелар. земјар. задруга Тошчид.		„	710	13·3
34	Седларска задруга	глава прилично	26/XI	495	12·0
35	М. Марић Трстеница	корени прилични	„	463	12·1
36	Школа Мајдановачка	ситне главе	„	293	12·5
37	Бресјеска задруга	рђава, главе корена	„	840	9·6
38	Тиковска водоувања	врло добра	„	785	14·1
39	С. Стефановић Крагујевац	добра	„	520	14·0
40	Брајићка задруга	добра	„	725	12·8
41	С. Брашновић Јасодина	добра	„	800	14·7
42	Н. Петковић Пожаревац	главе, корени, ситна	„	366	12·9
43	Љ. Вучетић Цветојевац	прилична	„	750	12·8
44	С. Дајчевић Прокупље	крупна, добра	„	1300	14·3
45	Барска задруга	главе, корени	„	1366	9·8
46	Кушиљевачка задруга	главе, корени	27/XI	500	13·5
47	В. Прошић Арандјеловац	добра	„	800	14·4
48	Подгужанска Обреновац	круп. прилична	„	1100	12·3
49	В. Брнић Богутац	прилична	„	600	12·3
50	Америјска задруга	добра	2/XII	430	13·6
51	Пиротска подгужина	главе	„	550	11·0
52	Кушиљевачка задруга	прилична	„	900	12·5
53	Т. Прокић Ораше	прилична	„	420	11·8
54	Дренска задруга	земља, главе	„	765	11·2
55	Ж. Жарковић Топола	прилична	„	730	14·6
56	М. Петковић Петровац	добра	„	650	12·0
57	Трстеничка задруга	крупна	13/XII	1750	11·0
58	Подгужина Горњи Милановац	труло срце	„	975	9·7
59	Ј. Сикоповић Липовац		„	560	13·5
60	Пчелар. земјар. задруга Параћин	лепог облика	„	720	15·6
61	Блажевац		„	2330	10·2
62	Михаиловачка земјорал. задруга		„	675	13·2

Како се из таблице види било је 62 пробе репе и то:

4 пробе	са преко	15%	шећера
10 „	„ „	14—15%	„
23 „	„ „	12—14%	„
15 „	„ „	10—12%	„
10 „	„ испод	10%	„

Репа преко 14% шећера сматра се уопште као врло добра репа. Репа са 12—14% шећера је обична добра репа, репа са 10—12% шећера лоша је, а репа испод 10% шећера и није шећерна репа већ сточна.

На овом месту да напоменем, да је и код самог семена било неисправности, јер је оно садржавало и семе од сточне репе, шта више и „Обердорфа“, на су многи произведоци мислили, да што год је већа репа, да је и бољa, те су баш ове најпеће репе на анализу шаљали, а ове су биле често сточне репе.

Држим да неће бити на однет да нарочито нагласим неке грешке и мане које су послате ми репе имале, као и то како би требало ове мане уклонити:

1. Било је *врло много репа са зеленом главом*. У зеленој глави има сразмерно мање шећера, но у осталој репи. Ове зелене главе долазиле су од *раздалеког сејања, од закасјала лишћа и незагртања*.

Репа треба да је тако посејана, да ред од реда буде *35 до 40 см. далеко*, никако више, у редовима пак треба репу тако разредити да репа од репе буде *22—25 см. далеко*, и то рачунајући од средине репе:

2. Било је врло *много одвише круне репе* чак до 5 кгр. Што год је репа крупнија утолико има мање шећера, а притом што год је репа већа, она више изиђе земљу. Најбоље је да репа тежа $^1/_2$—1 кгр. Овако сувише крупне репе биле су такође услед *раздалеког сејања*, јер је у том случају репа сувише бујала.

3., Било је доста репа *неправилног облика* и са *разгранатим кореном*. Разгранат корен није добар, јер се у том случају репа врло тешко из земље вади а и гране корена лако ломе и пропадају. Најбоља је репа *правилног облика* и без споредних коренака. Разгранат корен и неправилан облик долазио је услед каменитог земљишта а нарочито због *расабивања*.

4., *Било је репе са залиманим лишћем*. Ово није добро с тога, што репа у том случају лако добије зелену главу, а нарочито пак с тога што тада *обично из репе избије ново младо лишће* и то на рачун шећера који се већ у репи образовао, а што је најглавније закашњењем лишћа спета се репа у своме *порасту* и *образовању* шећера.

5., Било је и *сувише ситне репе*, што је дошло од *позног* а нарочито од *густог сејања*, можда и на сачму.

6., Било је репе које су једна у другу *сраслe* и биле сувише *крупне*, што је долазило од *неправилног разређивања*. Репа треба да је увек *усамљена*, а не да расту две једна поред друге или једна уз другу.;

6., Било је репе са *трулим срцем*, што је долазило од сејања репе у *влажној и мочарној земљи*, а и од држања репе по вајеву у влажним местима.

Да из свега овога изведемо кратак закључак.

Кад узмемо у обзир све прилике под којима је репа гајена, почетнички рад неразумевање и немање упутства, излази: *да је репа у 1899 год дала добре и задовољавајуће резултате*.

Да би репа у будуће била боља, треба је на *време посејати* (у половини априла) на *време разредити и усамити* (и то тако да ред од реда буде 35—40 см. и да репе у реду буду 22—25 см.) на време и то бар *двапут окопати*, и најзад по неку из земље помољену репу *огрнути*.

М. Ј. Бајић.

ПОЉСКА ПРИВРЕДА СРБИЈЕ НА ПАРИСКОЈ СВЕТСКОЈ ИЗЛОЖБИ

Познато је већ у целој земљи, да ћемо и ми имати учешћа на Париској Светској Изложби, која се ове године приређује, и која се, по најновијим извештајима, отвара пашег 1. априла.

Три године се ради на припремама, да и наша земља буде достојно заступљена на тој светској утакмици. Изабран је нарочити *Одбор* за то; дата су обилата средства и чињено је све, да изађемо светла образа. Саграђена је на изложби и нарочита градa (павиљон), која носи име наше Отаџбине, и у коју ће се сврти све оно, што се буде у нас одабрало и послало, те да покаже потпуну слику умног рада и производње наше Отаџбине. Ту ће бити: пољска привреда, кућевна радиност, занати, индустрија, школе, уметност, књижевност, шумарство, рударство и све оно, што је наша земља кадра да понуди. Како појединици, тако и сва заводи и установе позвани су, да пошаљу производе и предмете за ту изложбу.

И ако се на припремама радило скоро 3 године, ипак ова *последња* година била је најважнија у томе. Нарочиту је радљивост развило биро Министарство Народне Привреде, које је примило на себе задатак, да изнесе пред ту светску утакмицу производе земаљских *пољске привреде, шумарства и рударства*, најбогатијих и најпозванијих извора наше Отаџбине. Све су се снаге сврстле да ове гране народне нам привреде изађу на изложбу у потпуној слици својој, те да свет и интелигенција светска види неисцрпно благо, које наша земља даје на површини, и сакрива у дубинама својим. И нема сумње, *тиме* нећемо бити постиђени....

Да прегледамо шта се за ту изложбу у нас прикупило из *пољске привреде*.

Пре свега има се напоменути, да су сви производи пољске привреде, који су намењени били за Париску Изложбу, претходно строго *комисијски* оцењивани. И само оно, што наша земља као *боље* може да да, и што нам служи као особеност, одабрано је и послато на изложбу. Али вредне руке наших пољопривредника постарале су се, те су комисије за оцењивање производа мало и имале шта да одбаце. Једино скучени простор у изложбеној згради и нарочито утврђени програм за излагање били су узрок, што су многи предмети излагати морали да отпадну.

Ради прегледности ми ћемо предмете поделити по гранама:

I. Земљоделство. По овој грани има:

Пшеница	60	излагача	са 60	предмета
Раж	16	„	„ 16	„
Јечам	18	„	„ 18	„
Овас	16	„	„ 16	„
Крупник	9	„	„ 9	„
Ситна проја	10	„	„ 10	„
Ељде	7	„	„ 7	„
Кукуруз у зрну	20	„	„ 20	„
Кукуруз у клипу	27	„	„ 27	„
Пасуљ	31	„	„ 31	„
Грашак	3	„	„ 3	„
Сочиво	8	„	„ 8	„
Боб	5	„	„ 5	„
Пиранац	1	„	„ 1	„
Лан у повесму	8	„	„ 8	„
Лан у семену	2	„	„ 2	„
Конопље у повесму	19	„	„ 19	„
Конопље у семену	3	„	„ 3	„
Биљке за бојење	6	„	„ 6	„
Паприке у венцима и туцана	21	„	„ 21	„

II Сточарство. По овој грани има:

Вуна	9	излагача	са 9	предмета
Козина	9	„	„ 9	„
Чекиње	2	„	„ 2	„
Лој	10	„	„ 10	„
Мехурци и свила	2	„	„ 8	„
Слане сардиревог предузећа Фаркића и Анђелковића	1	„	„ 5	„

III. Воћарство. По овој је грани одабрано:

Ораси	11	излагача	са 11	предмета
Лешници	4	„	„ 4	„
Суве шљиве:				
у сандуцима	14	„	„ 34	„
у бурадима	1	„	„ 4	„
у џаковима	3	„	„ 12	„
Суве јабуке:				
(крижане)	1	„	„ 2	„

Суве крушке:
(тапуше) . . . . . 1 излагача са 2 предмета

Пекмез:
у бурадима . . . . . 1 „ „ 2 „
у стаклетима . . . . . 2 „ „ 2 „

Слатко:
у стаклетима . . . . . 3 „ „ 22 „

Пиће:[1])
шљивовице (и од суних шљива) . . 43 „ „ 53 „
Остали дестилати (и лековите) . . 10 „ „ 12 „
клекованча . . . . . 15 „ „ 16 „

Осим тога:
Модели воћа српског (од Српског Пољопривредног Друштва) . . 1 „ „ 32 „
Сушнице: модел Главиничеве . . 1 „ „ 1 „
Модел домаће . . . . . 1 „ „ 1 „
Нацрт Главиничеве . . . . . 1 „ „ 2 „
Ступа и цедиљ за јабуковачу: модели 1 „ „ 2 „
Планови угледних шк. башта . . 1 „ „ 2 „

VI. Виноградарство. По овој грани има:

Вино: Бело . . . . . 25 излагача са 29 предмета
Црно . . . . . 23 „ „ 30 „
Комовица . . . . . 18 „ „ 18 „
Коњак . . . . . 2 „ „ 2 „

Осим тога:
Слике грожђа: Смедеревске, Прокупца и Зајчанка (у боји) . . . 1 „ „ 3 „
Модели петог грожђа (у типсу) . . 1 „ „ 3 „
Албуми слика фотографских: виноградâ у Смедереву, Параћину, Нишу и крагујевач. Јасеновци 4 „ „ 4 „
Планови држав. лозних расадника: у Топчидеру, Смедереву, Јагодини, Александровцу и Нишу 1 „ „ 5 „

Збиркама *разних* предмета (колективним) суделују:

I. Пољопривредне школе и заводи

1, *Виноделска-воћарска Школа* из:
виноградарства са . . . . . 67 предмета
воћарства са . . . . . 41 „
земљорадње са . . . . . 116 „
сточарства са . . . . . 8 „
плетарства са . . . . . 27 „
фотографске слике имања школског (албум) . . 15 „

2, *Ратарска школа*, из:
земљорадње са . . . . . 12 „
сточарства (свиларства) . . . . . 3 „

3, *Топчиделска Економија*, из:
земљорадње са . . . . . 13 „
воћарства[2]) . . . . . 2 „
виноградарства[3]) . . . . . 1 „

4, *Дожанова Ергела*, из:
земљорадње са . . . . . 11 „

II Приватни

5, *Шабачка Трговачка Банка* из:
земљорадње са . . . . . 5 „
воћарства[4]) са . . . . . 19 „
шум. производа (шипарке) . . . . . 1 „

[1]) Воће је у боцама већином од 0·7 и 1 литра, и зо 2–5 ком.
[2]) Суве шљиве и шљивовиц ушле у опити списак.
[3]) Исто тако и комовица.
[4]) Суве шљиве и пекмез ушли у опити списак.

6, *Божа Малановић*, из Шанца, из:
земљорадње са . . . . . 25 предмета
воћарства са . . . . . 1 „
шум. производа (шипарка млевена) . . . 1 „

7, *Фарчић и Анђелковић*, из Крушевца — Лапова, српски грб од разне свиле и махурака . . . . . 1 предмет;

8, *Живко Давидовић*, из Београда: пуг с колечкама и један јарам . . . . . 3 предмета;

9, *Фабрика Р. Гобеона*, из Београда: решето за суве шљиве 2 прушача за кукуруз, муљача за грожђе, сецкалица за сточну храну и прскалица за Перонеспору . . . . . 6 предмета.

Кад се споји укупно сви предмети *по групама*, који су наведени засебно и у збиркама, онда излази, да ће Србија својом пољском привредом бити заступљена на Париској Светској Изложби овако:

	излагача	предмета
Из *Земљорадње*	296	472
„ *Сточарства*	34	55
„ *Воћарства*	118	259
„ *Виноградарства*	76	161

Пића биће:

Шљивовице	215	боца[1])
Комовице	80	„
Клековаче	63	„
Пелинованче и др.	44	„
Коњака	7	„
Црна вина	125	„
Бела вина	125	„

Најзад имамо да додамо, да је Министарство Народне Привреде, поред других предмета који су ушли у опити списак, спремило и: *карту пољопривредних завода* у Србији за годину 1900; а као најзлаћнији још штампало је, на српском и француском језику дело: **Пољска привреда у Србији** које је написао г. Л. Р. Јовановић, државни саветник.

— — ъ.

ИСКРИЦЕ

Из живота † Светозара Милојевића. — Покојни Милојевић родио се у Краљеву. Свршио је у нас права, па је као државни питомац пробавио у свеучилиштима на страни учећи државне науке. Доцније, као државни чиновник Министарства финансије изаслат је био у мање неначке државе (нарочито у Хесенску и Баденску) ради проучавања државног благајништва, којим знањем много је користио новом реду и новом уређењу државног благајништва у нас. Као државни чиновник служио је преко 28 година, и то: као финансијски преко 26 година, нешто мало (преко 7 месеца) као начелник Министарства Народне Привреде и, најзад, као члана Главне Контроле сустигла га је и смрт.

Као редовни члан Српског Пољопривредног Друштва покојни Милојевић је био 17 година. За то време он је у пословима Друштвеним узимао свагда живог учешћа, и био је готов да све своје јако и богато знање, народно-економно и финансијско, уложи, кад су пред Друштвом била питања, која су изискавала потпору тако образованих људи. Због тога је он био неколико пута члан Управног Одбора друштвеног, па је био и подпредседник и председник Друштва.

Али најјачи и најпресиднији био је покојни Милојевић у пословима *Секције за земљоделство и пољопривредне установе*. Његова је прва мисао у Српском Пољопривредном Друштву, на слободно се може рећи и у Србији, о оснивању *Разфајзенових задруга* у нас. Имајући прилике из литературе а и лично се уверити, какве користи пружа *малом* пољопривреднику тако *просто* удружење, и како огромни утицај оно врши према том малом пољопривреднику, бранећи га, с једне стране, од пропасти

[1]) Од 0·7—1 литра.

а подижући га с друге стране, материјално, умно и морално, својим проницавим и строго критичким умом пок. Милојевић видео је у том удружењу *замену мањим сеоским породичним задругама*. Од њега потиче и назив том удружењу „*Задруга* на модерној основи,“ који је назив, као и уређење правих задруга на таквој основи, примењен на првом *виноградарском збору у Нишу* године 1889. када су усвојена била „*Правила земљоделских задруга*,“ као угледна за оснивање задруга за разумну прераду грожђа и неговање вина. Основе и склоп тим Правилима дао је пок. Милојевић, са још једним чланом Друштва; а основе и склоп „*Правилима за оснивање угледног задрума*,“ као средишног за све задруге, која су долазила такође на претрес на истом Збору, дао је опет он, у друштву са једним другим чланом друштвеним. „Угледни подрум“ одговарао је Рајфајзеновом уређењу „Главне касе“ земљоделичких задруга; који би као год што је Главна каса регулатор новчаног стања земљоделичких кредитних задруга, био регулатор и скупљач производа виноградарских задруга.

По томе, први покретач практичне примене начела Рајфајзенових удружења у нас био је покојни Милојевић. Он је својим одлучним пристајањем уз та начела приномагао да се њему придруже сви они, којима су Рајфајзенова удружења позната била, са њиховога силнога утицаја на Западу; па да задобиде и остале, који нису још имали чиста појма о тим удружењима, али су чезнули за обнављањем наших сеоских породичних задруга, или за закуђењем сеоских удружења за узајамност, па макар ма другим, савременим основама. Из тога се види: *када* је управо почетак примењивању начела „Рајфајзеновог уређења“ у нас, и коме припада прва заслуга, што се доцније настало на оснивању удружења по начелима Рајфајзеновим у ширем размеру. Та је начела пок. Милојевић свагда, кад год је било у питању усавршавање какве радње, која изискује више трошкова и употребу савременијих средстава, истицао као искључиву меру за наше прилике. Само сувише интересјем службеним пословима, није био кадар да се истакне и као плодан творац, као што је био одлучан мислилац; те би писао, коју је као први практички покренуо, *много раније* могла да покаже тако повољне успехе, који се данас остварују.

Ми споменусмо једну, али вредну, путању на делања пок. Милојевића, као члана Српског Пољопривредног Друштва. Његова приврженост пољској привреди, његова жива жеља, да пољској привреди и сам да практичкога примера рационалнога рада огледа се и у томе, што је једног од својих синова дао на школовање у нашој Ратарској школи и што је тежио, да он, по школовању буде и угледан практичан пољопривредник. У ту сврху је пок. Милојевић изранје прикупио земље, близу Београда, саставио имање и наместио сина да ради. Снабдео га је одабраном стоком, потребним модерним средствима, тако да је одиста постао угледан економ за околину.

Покојни Милојевић је био и члан *Привредног Савета*, који постоји у Министарству Народне Привреде, у коме је он био такође врло активан радом.

Накратко: живот Милојевићев, и као јавног посленика, и као службеника друштвеног, био је драгоцен, веома плодан и успешан, тако да му се мало који може испородити. Свуда је показивао дубоку мисленост, јак разлог, одлучну вољу и трајну радљивост. Као јавном посленику и Београд има му бити много захвалан; нарочито врачарски крај за своје уређење дужан је да буде особито благодаран установству Милојевићеву.

Покојни Милојевић се одужио достојно својој средини, својој Отаџбини. Нека би му остао вечити спомен међу нама.

— — ъ.

ГЛАСНИК

Нови чланови утемељачи Српског Пољопривредног Друштва. — *Г. Милоје Ж. Поуновић*, учитељ у Мијовици добио је 100 динара од Министарства просвете и цркених послова као награду за одличан рад у продужној школи мијовичкој, на жеље дати доказа колико цени рад Српског Пољопривредног Друштва изволео се уписати за члана утемељача и послати му добивених 100 динара на име чланског улога.

Г. Јован Огњановић економ из Смедерева изволео се уписати за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва и при уплати од 50 динара на име улога положити.

Хвала г. Поуновићу и г. Огњановићу на лепом прилогу и великој пажњи, коју су овим Српском Пољопривредном Друштву указали и са своје стране обилато допринели, да му олакшају благотворни задатак на унапређењу пољске привреде у Србији!

Помоћ Ужичкој Пољопривред. Подружини. — Скупштина округа ужичког одредила је ужичкој Подружини Српског Пољопривредног Друштва 2000 динара на име помоћи за ову годину и то на име помоћи 500 дин. и за приређивање окружне изложбе 1500 динара.

Желети је да се и остали окрузи угледају на округ ужичка у потномагању пољске привреде.

У прилог унапређења шумарске струке у нас. — 1. За спрему стручног шумарског особља за уређење и управу шума изабрани су конкурсом и послати у иностранство још 6 питомаца, који се сада налазе на предходној пракси у разним местима на уређеним шумским доменама.

2. Отворене су две практичне школе у Београду и Краљеву са једногодишњим курсом за спрему ваљаних и поуздане чувара шума, на којима се до сада јако оскудевало. У овим се школама обучавају сада око 60 ученика.

3. Прописана су и штампани обрасци — формулари — за оптужне протоколе по чл. 136. зак. о шумама. Овим је уведена једно-образност, олакшан и убрзан поступак у оптуживању шумских преступника, знатно олакшано и убрзано испитивање и пресуђивање оних дела у законом року (чл. 139.), а што је најглавније, искључена је могућност да се невини оптуже или повини избегну заслужену казну.

4. Прописан је и оштампан „Дневник“ целина књига за чуваре шума, са упутством за вођење истог. У овај „Дневник“ чувари заводе све своје дневне службене послове, као јаче јемство за контролу и озбиљнију шумарску службу.

5. Прописана су и оштампана „Правила за шумарско особље“, у којима су изближе опредељене дужности свакоме државном службенику у овој струци. У исто време прописани су и сви остали обрасци за шумске управе, који иду уз ова правила. Овим је правилима боље учвршћен потребан ред и контрола у шумарској служби, надзор над шумама, и у опште јаче јемство за извршивање закона о шумама и на основу овога издатих наредаба. Оваква су правила особито потребна, пошто их досада није било.

6. Груписане су и подељене све шуме на извесне шумске округе. Ма да је ово привремено, ипак је оваква подела шума била потребна и од не мање важности по управу и бољу контролу над истима.

7. Но, што је најглавније, да би се започето ограничавање шума наставило и што пре успешно довршило, а са обзиром на досадање искуство, учиниће су законодавним путем потребне измене у закону о шумама, којим је упрошћен поступак у саставу и раду комисија; и према томе прописана су и нова упутства за комисије, како ће се ове моћи наћи у свима разновврсним случајевима. Овим је посао самога ограничавања шума и расправљања правних односа у овима много олакшан и убрзан, тим више што је и рад комисијски извршан а изглед је да ће се приступити ограничавању још овог пролећа чим време допусти.

Ови радови, махом као резултати јесенашњег шумарског збора и договора у шумарском одељењу Министарства народне привреде, нема сумње, учинили су један корак више напред у шумарској струци у нас.

Јов. М. Јежић.

ОБЈАВА

Прскалице Нехвилове и плави камен. — Могу се добити код Српског Пољопривредног Друштва и то: Прскалице по 31 динар комад, а плави камен по 80 пара килограм.

Награде за увођење напреднијих начина радње. Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове напредније радње.

1. За рационално подигнут виноград на песку, а на простору најмање од пола хектара с обзиром на припремање и и правилно засађивање земљишта као и на избор подесних сората винове лозе за ову потребу. Награда 400 динара. Рок 1. Јула 1900 године.

2. Ко први с успехом засади на живоме песку у срезу рамском или голубачком округа пожаревачког 500 двогодих белих или црних борића и очува их у добром стању тако, да у времену оцењивања буду у 5-тој или 6-тој години. Награда 500 динара. Рок за пријаву 1. Јула 1901 године.

3. Ко на на којој брдској страни у срезу нишком на усамљеној чистини удаљеној свуда уназоколо од на какве шуме на 2500 метара, подигне из семена вештачким сејањем сад на простору 1 хектара, и то помешан најпише беликом, буквом и јасеном. Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1901 годпно.

4. Ко се од одгајивача коња у Краљевини Србији са села пријави писменим уверењима Друштву да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда I пријавнику 500, а II 400 динара. Рок за пријаву до конца 1903 године.

5. Који се од одгајивача коња у Краљевини Србији из варошки пријави писменим уверењима Друштву, да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1904 године. Право овог такмичења основа се на чл. 22 тач. 7 под *б*; Правила друштвених које гласи: Сви они који се, уз друго занимање, баве једном или више грана пољске привреде, али у ширем обиму.

6. За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор воћака и пресађивања; даље на правилност растојање воћака, начин пресађивања и негу, а на површини најмање пола хектара. Награда 200 динара. Могу се такмичити срезови: нишки окр. нишког и белопаланачки окр. пиротског. Рок за пријаву до 1. Септембра 1900 године.

7. Ко подигне угледни живинарник за ове четири врсте пернате живине: кокошке, ћурке, гуске и пловке од најмање 300 комада, но тако, да једна или две преовлађују према месним приликама у којима одгајивач газдује, и према томе шта се на најближем тргу тражи и плаћа. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи: подунавски, подрински и пожаревачки. Рок за пријаву до конца 1900 године.

8. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини најмање од 20 ара, с тим, да свака врста буде издвојена. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Рок за пријаву до 1 Септембра 1901 године.

9. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа. Награда 300 динара. Рок до конца 1901 године. и

10. За сталну употребу врстачне сејалице за стрмине на неодређеној површини. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из округа моравског и пожаревачког. Цениће се изникли усев. Рок за пријаву до 1. Априла 1900 године.

Нове награде за напредније начине радње.

11. За правилно подигнут јабучар (воћњак од самих јабука) првенствено од оних српских сората јабука, које су најпогодније за справљање јабуконаче с обзиром на избор presadnica, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака и на површини најмање од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи Подрински и Ужички. Рок пријаве до 1. Септембра 1904 године. и

За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајнији и подесан за пренос. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења из округа крушевачког, рудничког, ужичког, пиротског, топличког, врањског и крајинског. Рок пријаве до 1. Октобра 1903 године.

Пољопривредна предавања, за шири круг слушалаца. — Четврто и пето пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривредног Друштва и то: 2. априла ове године држаће четврто предавање г. Др. Марко Т. Леко професор Велике Школе *О неисправном вину* а пето предавање држаће 10. априла ове године г. Павле Т. Тодоровић, секретар Министарства Народне Привреде *О главнијем болестима винове лозе.*

Предавања ће почети и то оно 2. априла у $3^1/_2$ часа по подне а 10 априла у $10^1/_2$ часова пре подне.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 13. броја Тежака: *Чланци*: Луцерка или вија (сврштак). — Кајзерова сортирлаица жита или центрифуга за сортирање жита. — Један поглед на сечу и употребу дрва из шума по закону о шумама и Правилима за сечу дрва (сврштак). — Шећерна репа у 1899 години. — Пољска привреда Србије на Париској Светској Изложби. — *Искрице.* — *Гласник.* — *Обзанс.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉЕЖИЋЕ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 294. ВРХОВНОГ ДРУШТВЕНОГ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ВОДУЋИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ТАЦИ, МАНАСТИРИ, ЖЕЉОЗАДАЈАЧИ ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ ПУНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ЗАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 8 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЖЕЉОЗАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СУ ПРЕТПЛАТИ ВОД ОВОГ ДРУЖЕЊА ВРЕМЕ КОЈА ВЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАЈУ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ГЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊЕ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕНУЛИЋ

БРОЈ 14. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 9. АПРИЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ГАЈЕЊЕ КУКУРУЗА И ПАСУЉА

Кукуруз и пасуљ, два су усева, који се у нас махом заједно гаје. Кукуруз је у овоме случају главни усев а пасуљ је узгредни, узродица.

По подацима, које је *Тежак* прошле године објавио о кукурузу је 1897. у Србији било посејано на 448.334 ектара, принос с ектара био је 19·33 товара, свеколика производња 8,654.178 товара, а целокупна вредност производа износила је 81,482,691 динар.

Највише је кукуруза сејано у пожаревачком округу, где та површина износи 81.021 ектар а најмања у топличком, где није било више посејано но 9.882 ектара.

Пасуља је 1897. године било засејано и то самог за себе свега 4798 ектара, принос је с ектара износио 12 товара а вредност свеколике производње 59.223 динара.

С другим усевима, где кукуруз заузима прво место, пасуља је те године било засејано 45.318 ектара, принос је био 4 товара а вредност производа 199.456 динара, што износи свега 50.117 ектара, 258.579 товара и 4,177.037 динара.

У својој седници од 12. фебруара Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва одлучио је да се о слави друштвеној, 30. октобра ове године, приреди изложба *воћа, кукуруза и пасуља*.

Није непознат значај ових двају усева за храну становништва у Србији. Је ли добро или не, што народ највише живи од проје и пасуља, није овде питање, али је наша дужност да укажемо на то стање које постоји и на одлуку Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, која је, с обзиром на то стање, донесена. Једно ћемо само рећи да проја сама по себи није тако рђава, као што је рђава тога што се — *сува* мора да једе. То исто треба и о пасуљу.

* * *

Од сората кукуруза које се у нас гаје, без сумње је одвојила *жута* и *бела* сорта.

За храну људи боља је жути кукуруз али народ гаји више белог јер му, вели, више роди.

Министарство Народне Привреде расписало је својим државним економима да народ упућују да гаји више *жутог кукуруза*, јер му је цена боља и што је у погледу да ће се само жути кукуруз на најближем тргу тражити.

При одабирању предмета за Светску Изложбу у Паризу, видело се да се кукуруз преко сваке мере изметнуо тако, да превлађују клипови, који су — шарени. То је тако отежавало избор, да се човек морао чудити: откуд то све у једној кукурузној земљи? И ми, дакле, светујемо, да се за продају, за храну људску и сточну у зрну гаји *жути* кукуруз, где год је то могућно а где би обичаj и навика надвлађивала и где би земљоделници остајали и при гајењу *белог* кукуруза, нека гаје само *чисто бели кукуруз*, а никако шарен и изметнут, тако, да на једном клипу има зрна свију могућих боја. — Међу клиповима кукуруза, који су за Светску Изложбу у Паризу били послати, било је много клипова кукуруза *коњски зуб*, који су били тако неугледни и тако неједнаки и неправилни, да њихово и даље гајење прети да сасвим искваре наше две одличне, старе сорте кукуруза *жути и бели*, са сјајним једрим и једнаким зрном.

Коњски зуб препоручујемо само за сејање ради храњења стоке *зеленом стабљиком, тулузином*.

* * *

И пасуља има у нас више сората. Од свију тих сората ми би *за трговину* препручили *беле* и на своме дому нека троши свако ону сорту, коју хоће. Ми нетачемо трговину на прво место, јер одавна кроз ступце *Тежака* истичемо правило: *да се производи за трг*, дакле оно што се највише плаћа.

У погледу гајења пасуља за трговину, радо овде износимо и ове напомене г. Јована Савића, трговца из Крушевца:

„До пре 3—4 године мало се што пасуља извозило за иностранство; кривица је за то само до произвођача; но од пре три године трговци су почели сами да ту произвођачеву грешку поправљају тиме што су прерађивали произвођачев пасуљ врло просто пребирајући га све зрно по зрно рукама, те је тиме сортиран тако да буде свако зрно потпуно подједнако и сасвим бело без ніедног зрна шареног; такав канан се само продати може на светским трговима; овај је покушај трговачки учинио те се српска роба почела да тражи, и одмах се осетила измена извоза тако да је у години 1898. извезено 640.000 килограма, а у години 1899. сума 1,700.000 кила а насигурно у овој години биће и преко $2^1/_2$ милиона кила. Према овој грани производње трговац је у потпуној немогућности да сам преради у онолико колико би извести могао: I-но због времена за то утрошеног II-го због коштања по 2—3 динара од 100 кила за пре-

раду; ову суму од 2—3 динара могао би произвођач скупље продати само кад би хтео да пасуљ при сејању одвоји и да сваку сорту засебно сеје, оберe и на пијацу посебно за продају донесе.

I. Највише се троши за извоз пасуљ бели, ситан лозан, да је свако зрно једне величине, међу којима не сме бити ни једно зрно ниво ни шарено нити пак (буђаво) трудо.

II. Округласти пасуљ бели чучавац (путер) засебно без ніедног зрна друге које сорте.

III. Лозан округласти бео, засебно без ніедног зрна другог и шареног.

IV. Пасуљ чучавац дугуљасти бели, засебно.

V. Пасуљ лозан бели крупан пљоснати.

* * *

Ово кратко подсећање о гајењу кукуруза и пасуља износимо читаоцима *Земаска* сад када је то време и с погледом на изложбу оних усева о слави друштвеној на дан 30. октобра ове године у Београду, позивајући их да гаје сорте, које смо горе поменули и да на изложбу о слави друштвеној пошљу своје тако одгеноване сорте кукуруза и пасуља.

ПРОЛЕТЊИ РАДОВИ

Добар домаћин мора познавати своје имање скроз и скроз. Он мора знати све до најмањих ситница на своме имању. Мора бити вешт да одреди време кад треба шта да уради; мора знати распоредити своју радну снагу тако како ће све послове на време свршити. Он мора у пролеће своје имање обићи, не на коњу или колима но пешке; мора све своје њиве прећи уздуж и попреко; мора се уверати о стању своје озимих усева, ливада, пашњака, детелишта итд. и мора бити начисто с тим кад који посао треба да предузме.

Пољопривредник, који непрестано своје имање обилази истина да ће „у зноју свога лица јести свој хлеб“, али ће он увек боље проћи од онога, који то не чини. Вредан пољопривредник знаће шта треба да предузме да да поправи оно што је рђаво урађено и да нареди да се изврше они послови које је само могућно у пролеће извршити, а који ће учинити те ће му принос са његових њива бити већи.

Озими усеви добили су у пролеће довољну количину влаге; сунчана светлост и топлота — ти извори снега живота на земљи — отпочели су свој утицај на њих и они су кренули. Сва поља засејана озеленила су и човеку је милина погледати како се усеви почињу да развијају. Но прави пољопривредник не може и не сме само да ужива у зеленилу својих засејаних њива, јер он мора знати, да, ако мисли да му се рад плати и труд награди, мора још много на тим истим зеленим њивама да ради докле усеве не буде дотле одневгоао да се сигурном успеху може надати. *Па у чему се састоји рад око озимих усева у пролеће?*

Пођимо по њивама засејаним озимим усевима. Немојмо да се задржавамо само на границама тих њива, но ујмо у њих и пређимо их с краја на крај — и уздуж и попреко. Видећемо како су нам жита никла; видећемо има ли празнина или не; видећемо како нам се жито почело да бокора; приметићемо да је усев или суваше густ или редак; приметићемо да није сувшина влага утицала на усев тако да је почео да трули итд.

За развитак биљке нужно је поред *хране* и *влаге* у земљи — још и *топлоте, светлости* и *ваздуха*. Ако је сувише бујан раст биљака онда и оне убрзо јако убокорују и ако се оставе тако да даље напредују, онда сувише густе биљке спречавају приступ ваздуху и светлости а последица тога је закржљавање биљака, ако је земљиште испоњено. Ако је пак земљиште јако, онда ће биљке бујно напредовати све дотле док не полегну. *Полегле стрмиике* не само да отежавају рад земљораднику но *далеко мање принос* дају од неполеглих.

Сувише густ усев не ваља. Пролеће је време кад га треба проредити и ніедан паметан пољопривредник не треба да заборави да обиђе своје њиве и да види да није сувише семена у земљу бацио и да му усев није сувише густ. Ако то примети, онда ваља такав усев *разредити* а то се да најлакше постићи *дрлачом*. Такве њиве ваља одмах, чим су се ниве толико просушиле, да се дрљати може и да стока штете гажењем не може учинити — *подрлати*. Шта се постиже дрљањем оних усева који су сувише густи? *Дрљањем тако разребујемо биљке* које би биле сувишне и на тај начин *потпомажемо брзо растење и развитак заосталих биљака*. Но није само то. *Дрљањем се разбија и кора земљишта*, која је постала, услед тога што је после велике влаге дошла сунчана топлота, која ју је тако спекла да она не дозвољава приступ ваздуха, топлоте и влаге у земљу у овој мери колико би то потребно било. Осим тога *дрљањем се увећати у пролеће добар део исхрањених биљака* — корова, који има слабији и плићи корен — које такође с пролећа почињу да напредују и назад *дрљањем се омогућава брже и лакше ширење корена у земљи*.

Сувише густи усеви могу се, дакле, разредити дрљањем и ово у пролеће не треба пропустити из горепоменутих разлога, ако желимо да осигурамо бољи и већи принос наших њива. Нарочито треба пшеницу и раж дрљати, без обзира на то како је земљиште на коме су посејани. Да је разрађивање сувише густог стања усева нужно, познато је сваком, јер биљка, као што смо већ поменули, за правилан развитак потребује поред хране и влаге, још и ваздуха светлости и топлоте, и ово све не може имати у густом стању кад биљке једна уз другу дођу. Исто онако као што је нужно, да се кукуруз, шећерна и сточна репа, итд. разреди, нужно је и разрађивање стрмина како не би биљке сувише близу једна до друге дошле, јер ће само тада моћа добро напредовати, боље се убокорити, имати више хране, светлости и ваздуха за развијање.

Поменули смо кад треба дрљати али још ваља имати на уму да се дрљати *не сме онда кад дува јак и хладан ветар*.

Ако је с пролећа стање усева слабо, биљке стоје ретко, и рђаво напредују, помоћи се може *валањем*. Ваљак раздробљава земљину кору — дозвољава, дакле, слободнији приступ ваздуха, утврђује боље биљку. *Валање не треба никад пропустити код усева на пескушама и на земљишту које је богато хумусом*. Овим се помаже много утврђивање корена биљног у таком земљишту.

Слабо стање усева долази отуда што је мало семена бачено или што је земљиште рђаво приготовљено или од штеточина које су већи део семена уништиле и назад од тога што је земљиште сувише испоњено, те нема хране за нова усев. У овоме, последњем, случају најлакше се може помоћи пролетним *ђубрењем* и то вештачким, а најбоље је за то чилеска шалитра.

Ако наступе пролетњи мразеви *валање је од преке потребе* јер оно чини те се земљиште збије, уравни; биљке се боље и сигурније укорене и тако се од мраза могу сачувати.

Често пута примети се, да је озими усев почео да трули. Ово долази од прекомерне влаге и јаког снега, који није дозвољавао приступ ваздуху. Ако се мало причека, приметиће се, да се усеви опорављају или сасвим пропада. У последњем случају ваља ниве преорати и засејати другим којим пролетним усевом јер ћемо тим путем земљиште опет искористити — а штета ће нам бити само у баченом семену. Но и ова није тако велика, јер се земља обогатила биљним хранивим деловима, који су остали у земљишту од озимих усева. Ово би било као нека врста *зеленог ђубрета*.

У напреднијим државама искоришћује се земља много боље но код нас. У стрминне које су ретко посејане сеје се с пролећа, еспарета (најбоља у пшеницу), луцерка (обично у овас) и смеса разних трава (обично у јечам). — Главни усеви, стрмине, треба на су што ређе посејани како не би било полегања, те би луцерна, еспарета или смеса разних трава могле имати довољно светлости, ваздуха влаге — дакле све услове за напредак. Засејавање оних сточних биљака најлакше се врши вргачком сејалицом и то у противном правцу редова усева у стрмине засејане. Ово не стаје много, а по скоњеној косидби (зрелог или зеленог жита) остаје нам еспарета, луцерните, смеса разних трава, које, после, неколико година лен принос пољопривреднику дају. Ово не би требало губити из вида, јер се овим путем најлакше долази до добрих пашњака и доброг сена, које је сваком привреднику од неопходне потребе, а и земљиште се како у погледу физичком тако и хемиском много понаша и доцније засејани усеви дају нам много већи принос.

Вредан пољопривредник обилазећи посведневно своје имање рано с пролећа осмотри своје ливаде, пашњаке и детелишта

и стараће се да и на њима изврши све пролетне радоне како би учинио да му и оне што већи принос дају. У пролеће има се на ливадама, пашњацима и детелиштима много што шта да уради. Све радоне треба најтачније и најбржилвије извршити, јер ће се само тако моћи осигурати бољи принос са њих.

Пролажећи преко ливада, пашњака и детелишта приметићемо многе *кртичњаке*; *они не смеју никако остати, морају се потпуно растурати. Камење и све убране које* се на ливадама нађе мора се нажљиво уклонити. Тече ли какав поточић кроз ливаду или поред ње или је вештачним путем уђешено наводњавање и одводњавање, *онда ваља све канале прочистити и у ред довести.*

Ако има каквих ђуприја или мостова преко којих се у ливаду доспева, ваља их прегледати и у исправно стање довести, јер за то доцније неће бити довољно времена, а оне ће од потребе бити. Сваку појаву *корова и отровних биљака* на ливадама и пашњацима треба још у почетку спречавати и такве биљке из корена уништавати. Ако се нађу празна места на ливадама, ваља их засејати, а то се најлакше може учинити тринама од сена или готовим семеном од смесе различних трава. На детелишту ово извршити семеном од детелине; на луцеришту семеном од жуђерке итд.

Дрљање ливада ливадском дрљачом посао је који не треба никада прескочити. Дрљањем ћемо уништити маховину, почистићемо и доцније уравњати ливаду; поправиће земљишта разрађено и тиме дозволити јачи приступ ваздуху и убрати рашчешће трава. Дрљање ваља предузети и на природним и на вештачним ливадама онда, кад се ливада довољно просушила те се дрљати може лако, а стога гажењем не може учинити никакве штете. Најзад ваља имати на уму и само *уравњивање* ливада, јер ће се тиме олакшати рад косачу и машини — косилици. Ово уравњивање треба такође у пролеће предузети, а рад је најлакше и најзгодније извршити *валком*.

Детелишта, луцеришта, еспарсету итд. ваља такође с пролећа подрљати, јер ће се дрљањем уништити доста корова а осим тога и бољке биљке разредити и потпомоћи боље успевање заостлих биљака. Нарочито ваља имати на уму да се дрљање мора извршити од детелишта, луцеришта итд. онда над су она стара преко 2— год.

Све путеве мора вредан земљородник у ред довести, јер ће му они доцније од користе бити, а ништа не баца гору сенку и не даје тако ружну и одвратну слику на једном имању но неуређени и запуштени путеви. *Двориште* своје ваља с пролећа у ред довести, очистити га и ограду прегледати и поправити како ово дворишта тако и целоме имању.

Нарочиту пажњу ваља посветити своју *стоци*. Чистоћа је један од најбитнијих услова за напредак стоке. Сточне стаје треба у пролеће што је могуће боље чистити и извртавати, а стоку кад је лепо време терати испусте ограђене у близини стаја. *Телекој стоци* побољшати храну, јер она у ово доба има и највише и најтеже послове да изврши. Према стоци треба пажљиво бити и чувати их од нагле промене топлоте, јер она у ово време мења длаку. Коње и ждребад чувати од нагле расхладе, јер им то може проузроковати грче и тешке болести. *Овце* се могу терати на ливаде које су суве или тек онда, кад роса потпуно спадне.

Живинарнику мора се нарочита ваља обратити. Сунчана топлота изазива налажење вашију, које страва напаст за пернату живину. Чистоћа је услов напретку живине. Не само да се перната живина мучи услед нагомилане гада, но је доказано да кокошке тада престају да несе и неће губе вуну за оплођавање. Прва, дакле, дужност у пролеће треба да је сваком привреднику, да очисти свој живинарник од свога гада и вашију и да своју пернатој живини спреми чистан. Ово може учинити у дане кад је лепо, сунчано време. Живина може за време чишћења бити на пољу, а живинарник треба најбржилвије дезинфецирати. Зидове ваља остругати и са дрљаштину уклонити, а затим живинарник и сумворисати, добро затворити и прозоре и врата и затворети у унутрашњости живинарника сумпор. Пошто је сумворисање довршено, ваља живинарник добро окречити а при томе ваља се саветно у креч умешати креолина која уништава све шкодљиве материје.

Дрвене делове треба такође прио креолином, креолом или карболом намазати. Ова једињења продиру у дрво и служе као одбрана за настањивање разног гада.

За време сумворисања самога живинарника, живина мора бити од њега далеко удаљена и тек пошто се потпуно изветрио, може се живина у њ пустити.

На овај начин очистићемо потпуно живинарник од свега гада и своју живину дићемо чист и леп стан у коме ће нам она и боље напредовати и више користи доносити.

Рано с пролећа ваља насађивати живину и старати се да се што више младица изведу, јер не само да се живинарство код нас у последње време у напред почело да крета, но ово је врло важна привредна грана, која се заједно добро рентира, а лако је живину и одгајити поштро пошкова пису великој; код правога привредника и радне снаге не треба му много, јер му у врши његова домаћица са деном.

М. Н. Лукићевић.

О РЕЗИДВИ ЧОКОТА НА ПОДЛОЗИ РУПЕСТРИСА

Није непозната ствар, да се резидба каламљене лозе мора на други начин вршити, него што је у нас била. Шта вине изгледа, да се резидба мора удешавати и према подлогама, без обзира каква је *лозе* (каламлоза), да упрано свака подлога изискује дручију резидбу.

У прилог овом важном питању, од којег много зависи принос од обновљених винограда, преносимо важнија места из чланака који је под горњим натписом изашао у стручном виноградарском листу „Угарсчег Виноградарству“ (Ungarischer Weinbau). —

— „Зашто управо желимо да пишемо о резидби каламова од Рупестриса, објашњавано оним редовима.

Каламови на Рупестрису у свој северној половини европске виноградарске области, гдегод се употребљавају, неједнако и неправилно рађају. Ти каламови, ако се режу исто онако као и други, понесу често по 1—2 несавршена грозда, док каламљено чокоће на Ринарији или Солонису има по 5—6 великих гроздова.

Ма с којом се сортом Рупестрис калами, та се особина показује, само код неких у мањој а код других у већој мери. Код оних домаћих сората, које и некаламљене рђаво рађају, та се лоша особина појачава, а код оних које и непосредно обилато рађају родност се на овој подлози смањује.

Ова појава стоји у непосредној вези са познатом појавом; да лоза на чокоћу, каламљеном на Рупестрису, много доцније сазрева, него на чокоћу каламљеном на Ринарији, или на некаламљеном, од домаћих сората. Последња је тога, да се родна окца не развију на доњем делу лозе, где обично држимо да се налазе, него за 2—4, па некада и више, окаца даље навише.

Ако сад виноградар испусти из вида ову појаву, која стоји у вези са сазревањем лозе, на чокоће, каламљено и на Рупестрису, исто тако реже на кондире са 2,3 или 4 окца, као што реже и каламоне на Ринарији, или јевропске лозе, то ће он одбацати тиме најважнија део лозе који би му рода понео.

По овоме што је речено сасвим је појмљиво, да код чокоћа на Рупестрису морамо применити начин *доњег* резидбе, који одступа од обичног, како нећемо да будемо изложени штети. Колико високо треба резати то чокоће, каламљено са разним благородним сортама, не може се поуздано казати; то се може само у практици утврдити. Јер висина резања мора да се мења: по јачини пораста чокотовог, зрелости лозе, по пределу, години и сортама. Но, ако су пределе близу, и ако између сората, некаламљених, нема знатног одступања, онда неће бити велике разлике.

Код чокота на Рупестрису ваља применити резидбу на 5, 6 до 8 окаца, по методи Енгелбрехтовој, или по другим старајим методама резидбе.

Тако и у Француској, у пределу Бургањском, Бургунду), где се у последње доба у већој мери саде Рупестриса, и где је родност ових темељито проучена, нема образованијег виноградара, који не би чокоће на Рупестрису резао на роднице. Сваки је увиђео, да каламови на Рупестрису не роде скоро ништа, када се режу по старој резидби која је примењивана код јевропских сората. Француз зна добро, да се чокот не гаји рада лишћа, него да даје грожђа за вино.

Претеновање лозе препоручује се такође као особито добар рад да се повећа родност чокоћа на Рупестрису. У највише случајева то се примењује на родницима или на чокоту са високом резидбом. Циљ је: да се род који је на родницама лепше и боље развије.

Обе ове методе међусобно се допуњују.

У јесен 1899. бавећи се у Француској, у Бургоњу, имао сам доста прилике посматрати високу резидбу у вези с претеновањем; на сам видео, како се тај рад успешно примењује на чокоћу на Рупестрису. Док је на таквим чокотима по обичној резидби било једва по једног до 2 грозда, дотле је на кокоћу, резаном високо, на роднице, и претенованом, било по 3 до 4 лепо развијених и зрелих грездова.

Претеновање је веома прост посао. Високи кондири или роднице претенују се изнад првог или другог видног развијенијег окца. На тај начин утицају претеновања подлеже сва окца која су над претеном. Поступак је дакле много простији, него када би се претеновање морало извршити на свима младим ластарима. Па и из доњих окаца вршити избије ластар, ако се нарочито раније овај посао предузима. А то се управо и жели, да би се и за идућу резидбу имало лозе, те да се не мора с резидбом ићи све више горе.

Најбоље би било да се претенује за време саме резидбе; но, може и касније, само на сваки начин то мора бити пре цветања. Но нала имати на уму, да се на чокоту не осталају више од две претеноване лозе.

Једног таквог пролећа које је дошло после рђаве године, када лоза није могла довољно да узри, рад који је напред описан сасвим је на месту, нарочито — како је речено — за чокоће на подлози Рупестриса. Може се огледати и на чокоћу са другим подлогама; али свакојако обазривије код каламона на Рипарији и Солонису који су родници, да се неби изнурили.

Бојазан је да услед прошлогодњег лошег сазревања лозе и неугодне зиме нису прорвала непокривена окца. С тога неће згорега бити огледати у у нас описани начин резидбе. Разуме се, само на неколиким чокотима и редовима, како би се на искуства могла вредност оваког рада навести.*

Државним лозним расадницима и школованим људима у нас препоручујемо, да у овој години чине огледе са овим начином, који изискује мало више рада а и пажње, али се награђује обилатијим родом. Ако је и у нас за подлоге Рупестриса утврђено да су каламони на њима слабе родности, метода ова биће средство, да се родност регулише на праву меру.

— — Ђ.

МЛЕКАРСКА ИНДУСТРИЈА У УГАРСКОЈ

У Угарској се приметио брзо слабљење средњег пољопривредног сталежа, малих сопственика. Статистика је помогла да се утврди како се непокретност све више измиче из његових руку и како и овај мали покретни капитал није употребљен тако да даје корист која је могућа. Чести захтеви за исељавање чак и из оних крајева која се с правом зову житница Угарске и из реда становништва позната по својој радљивости и разборитости, дали су познати на још осетнији начин колико је тежак постао опстанак сељаков.

Од мера којима се угарско министарство привреде труди да поправи положај малог сопственика једна је: *стварање млекарске индустрије*. Колико су ти напори успели види се из оних бројева које видимо из економског дела једног великог дневног листа будимпештанског:

Угарска је још 1894. год. увозила 200.000 килогр. масла, 1895 године основана су три млекара; годину по том било их је 10—15 а у трећој години 1897-ој већ 40 када је донаша производња већ достигла количину потпуног увоза. Овај ход у бројном напредовању млекара задржава исту брзину и у годинама 1898-ој када их је било 70 и 1899. кад су порасли на 145.

Број сопственика крава чије се млеко прерађивало у тим друштвеним млекарима, количина прерађеног млека, израђеног масла и вредност његова расли су у последњем трима годинама, како показују ове цифре:

год.	број задруг.	крава	колич. млека	масла	вредност
1897	2767	5937	4790132	191254	539281
1898	10402	19701	10581407	429838	1,153456
1899	15358	26917	22147144	878144	2,327202

Ове бројеве не треба ценити по њиховој апсолутној вредности. Тако би им се значај потценио. Сума од 2—2·5 милиона у целокупном привредном буџету једне велике земље не би заслуживала нарочите пажње, кад она не би значила један нов јак врутак народног прихода, који је већ за прве три године свог века зајло и у живот повратно многи, већ до смрти клонули домаћук и да не обећава за кратко време срећно преобразити изглед читавих области.

Количим средствима и како је у Угарској отворено ово ново поље рада и народне зараде можда ћемо говорити другом приликом. Засад ограничимо се на напомену, да, ма колике иначе слабија финансиски и оскудија снагама, *Србија расположиве с толико средстава и с толико људи да код нас учини то исто.*

Пример Угарске доказује да се напори и жртве на то лакиљуђу обилато и брзо. Писац ових врста могао би се неизредно уверити како је само подстак енергичан и смишљен био довољан да се покрет за оснивање млекарских заједница расте и дан данас све дубље и шире истом снагом и брзином којом и за првих дана. У пољопривреди не може се указати ни на једну другу област рада, у којој би се за краће време почели брати плодови нове установе.

Значај млекарске индустрије не треба ограничити просто на вредност млечних производа. Скоро толика зета, ако не већа је добит по целокупно сточарство земаљско. Свако исто као што се земљишта уз варошиа боље обрађују зато што се на њих због близине трга збира већи принос, исто ће тако бити боље негована и боље храњена стока чијем се млеку савременом прерадом да повећати вредност. Данас у српским селима мулену краву ретко је наћи у зиму. Тамо мужа тако зеби почиње и свршава се кад и рад у пољу, јер су млеко и сир намењени поглавито домаћој исхрани. Тако неће остати ако се путем стварања друштвених млекара, створи од млека његових прерађевина трговински артикал. Да би му приход од млека био што већи и редовнији, сељак не не само гледати да музе и зими како би му пара капала преко целе године, нег и да капљице оснажи у мокан извор својих прихода на та начин, што ће одабрати, чувати и набављати само млечну стоку и ону која задовољава што више услова за висину редовних прихода. Мужа зими условљава држање стоке у стајама и кошарама, а то је, да ничег другог не би било, далеко већи корак унапред у нашем сточарству, но укрштање са одгајивањем сојевима под данашњим условима.

Према наведеним цифрама добија се просечно од краве годишње око 90 динара за сво масло, а где је посно млеко, теле, где вредност љубрета. Узмајући у рачун сав трошак хране и неге једне краве, може ли се указати на ма који други састојак иновине, који би реално давао толики приход да се добити? — Толики је приход по крави у Мађарској. По свему баш би толики исти и у Србији. На крави у Мађарској долази нешто преко 800 литара млека годишње. Толико могу дати и наше краве. Вероватно и би цена маслу у нас била испод цене у њих, али је код нас и цена стоци нижа.

Но, претпостави да би наша крава дала само $^1/_2$ или чак половину онога што је дала мађарска: 45 динара годишње за масло. Који то лески сељак не би био пресрећан кад би му крава давала годишње 45 динара у новцу, 5—600 литара посног млека, теле и још љубрета? Колико добија ужички сељак по крави, саносе под зиму на самару свој скроћи чак у Београд? Да ли и ћешину ове суме.

У нас је саме релативно мање но у Угарској, више је свеже изворске и брже текуће воде, ваздух је лакши, и наше масло, при јаким условима производњања, несумљиво би већ овим почело стало у ред добре робе. После би била ствар новом надзора државна да српском маслу унапређује добар глас.

И тиме све. У Угарској су имали разлога зауставити се погледа то на производњи масла. Тај разлог не би већ у нас важио с обзиром на исте земљишне и атмосферске различности наше и њихове земље. Ми би имали свога рачуна да пригрлимо и индустрију спра. — Но то је већ друго питање.

Овом је чланку смер, да избегавајући све друго, укаже на један пример у нашем најближем суседству коме Србија може и треба да следује што пре!

Једна новина најбоље тим доказује своју животну снагу и истиче своју економну предност што се пре почне ослањати слободно на своје ноге. Млекарска је индустрија дала доказ те своје способности.

ШЕСТИ МЕЂУНАРОДНИ ПОЉОПРИВРЕДНИ КОНГРЕС

На међународном пољопривредном Конгресу у Паризу 1889 године установљен је *Међународни Пољопривредни Одбор*, ком је стављено у дужност да ради на сазивању и руководењу Међународних повремених Конгреса.

Тако се за ову установу везују Конгреси, који су држани: у **Хагу**, 1891; у **Бриселу**, 1895; у **Будапешти**, 1896; и у **Лозани** 1898. године.

Ма да је Конгрес у Будапешти сазвала и руководила нескрвно угарска влада, опет је министар земљорадње у Угарској молио Међународни Пољопривредни Одбор да се и он упусти у ред Међународних Конгреса, које је тај Одбор од 1889. године припремао. Одбор се радо овој жељи одазвао.

Међународни Пољопривредни Конгрес у Лозани одлучио је да се идући Конгрес држи у Паризу, 1900 године.

Главни Одбор за Конгресе, који ће бити приликом Светске Изложбе у 1900. години, спојио је Међународни Пољопривредни Конгрес са низом Конгреса из Изложбе и одлучио да француски Одсек Међународног Пољопривредног Одбора буде Припрећивачки Одбор с неким другим члановима, које је он за тај циљ предложио.

Припрећивачки Одбор: Председник: *Мелин*, потпредседник *Тисеран*, главни секретар *Сантје*, два секретара и 15 чланова.

Међународни пољопривредни Одбор:

Почасни председници: *Мелин*, председник Конгреса у Паризу 1889. године; *Бодмен*, председник извршног одбора на Конгресу у Хагу 1891; *Добрмен*, почасни председник Конгреса у Бриселу 1895; *Картиној*, председник извршног Одбора на Конгресу у Бриселу 1895; *Дарами*, председник Конгреса у Будапешти 1896, и *Виксера*, председник Конгреса у Лозани 1898. године.

Почасни чланови: *Холандско пољопривредно друштво и Угарско пољопривредно друштво*.

Чланови Одбора: Из Француске 10 чланова; Из Германије 3 члана; из Аустро-Угарске 5 чланова; из Белгије 4 члана; из Данске 1 члан; из Италије 3 члана; из Сједињених Северноамеричких држава 2 члана; из Велике Британије 3 члана; из Грчке 1 члан; из Италије 3 члана; из Луксембурга 1 члан; из Холандије 4 члана; из Португалије 1 члан; из Румуније 3 члана; из Русије *Јермолов*, министар земљорадње и домена и још два члана; Шведске и Норвешке 2 члана, Швајцарске 2 члана.

Правилник Конгреса

Чл. 1. Шести међународни пољопривредни Конгрес држаће се у Паризу, за трајања Светске Изложбе 1900. године и то од 1 до 8 јула.

Чл. 2. Чланови су Конгреса све особе које своје пријаве буду послале секретару Припрећивачког Одбора пре отварања Конгреса, или које се за време Конгреса упишу и уплате улог који износи по 20 динара.

Чл. 3. Пољопривредна друштва, подружине, синдикати и уопште свако удружење пољопривредне струке, могу уделовати на Конгресу и на њ шиљати изасланике. Улог се плаћа за сваког изасланика.

Чл. 4. Чланови Конгреса, поито плате свој улог, добиће карту коју ће им издати Припрећивачки Одбор.

Ове карте, које не дају никакна права за бесплатан улаз на Изложбу чисто су личне. Свака показ̄ана карта одмах ће се одузимати.

Чл. 5. Чланови Конгреса добиће бесплатно издања, која потичу из Конгреса.

Чл. 6. Послове за Конгрес спрема Припрећивачки Одбор.

Чл. 7. Конгрес ће држати јавне, опште и секцијске седнице, предузимаће екскурзије и походити пољопривредне заводе.

Чл. 8. Само чланови Конгреса имају права присуствовати седницама које нису јавне, и посетама које припрема Припрећивачки Одбор, подносити радове и уделовати у претресу.

Изасланици француских и иностраних државних надлештава уживају иста права као и чланови Конгреса.

Чл. 9. Конгрес се дели на седам одсека:

1. одсек: *Економско-економски* (Пољопривредни кредит, Пољопривредна удружења, Катастар, Аграрна питања итд.)

2. одсек: *Пољопривредна настава* (Агрономске станице, Огледна поља и поља за показивање, итд.).

3. одсек: *Агрономија* (Примена наука у пољској привреди, Пољопривредне поправке).

4. одсек *Сточарство и гајење коња*.

5. одсек *Пољопривредно грабежарство, Индустријске биљке и пољопривредне индустрије*.

6. одсек *Посебна привреда за топле пределе* (Свиларство, рано повреће, мирисне биље итд. и *Привреда по пасовбишима*.

7. одсек *Борба против паразита (паразита), заштита корисних животиња* (Међународне мере).

Чл. 10. Послове сваког одсека припрема Секцијски Одбор, који одреди Припрећивачки Одбор.

Секцијски Одбори спремаће Реферате о питањима која буду одређени за претрес на Конгресу. Реферати ће се предавати Припрећивачком Одбору у року, који он буде одредио те да се они Реферати штампају у целини или у изводу, пре Конгреса.

Ови претходни извештаји претресаће се у одсецима пре но што се поднесу општим седницама.

Чл. 11. Особе, које би желеле своје радове поднети Конгресу, шаља да их пре 1 марта 1900., преда̄ду Припрећивачком Одбору, који ће их доставити надлежном Одбору одсека.

Ниједно питање неће се претресати у општој седници пре но што се испита у одсеку.

Чл. 12. У првој седници при отварању Конгреса, Припрећивачки Одбор предаје свој власт Управи Међународног Пољопривредног Одбора који прима дужност привремене управе.

Одмах се приступа бирању сталне управе, коју саставља председник, потпредседници и секретари.

Чл. 13. Одсеци ће, у својој првој седници, изабрати своје засебне управе које ће састављати председник, потпредседници и секретари.

Чл. 14. Језик француски усваја се за издања и записнике Конгреса.

Чл. 15. Управе одсека споразумевају се с Управом Конгреса за утврђивање дневног реда општих седница.

Чл. 16. Закључци, који се предлажу општим седницама, подносиће се увек написмено.

Беседници, који буду узимали реч у којој седници, предаваће секретару у року од 24 часа, извод из својих саопштења за записник. У случају ако се овај извод не би предао, слог који саставе секретари долази уместо тог извода.

Беседници не могу на говорници дуже говорити од петнаест минута, сем ако скуп, питан о томе, дручче одлучи.

Чл. 17. Извештај о радовима Конгреса издаће Припрећивачки Одбор. Он задржава себи право да одреди колики ће простор заузимати споменици или саопштења, која у тај извештај буду ушла.

Чл. 18. Управа Конгреса решава у последњем степену о сваком случају, који овим Правилником није предвиђен.

Програм Конгреса.

1. Одсек. — *Економско-економски, (Пољопривредни кредит, Пољопривредна удружења, Катастар, Аграрна питања итд.)*

Одбор: Председник, два потпредседника, два секретара и један помоћник секретара, и 29 чланова.

Програм питања поднетих Конгресу. — 1. Фискалне дажбине свију врста, које пољска привреда плаћа у свакој земљи. Проучавање начина по којима се ове дажбине оцењују; упоредно проучавање резултата. (Известилац).

2. Уајамни пољопривредни кредит. Његово развиће и његови резултати. (Известилац).

3. Практичка средства да се предупреди и суђије скиташтво и просјачтво по селима. Упоредно проучавање законодавства,

јавног или приватног уређења и о резултатима у свакој земљи. (Извештилац)

4. Законодавство и правилници о трговини пољопривредним производима и тргови с роком. Уређење и рад трговинских берза уколико се то тиче производа пољске привреде. Злоупотребе спекулације; средства да се оне предупреде и сузбију. (Изв.)

5. Разлике између продајних цена пољопривредникових и куповних цена потрошачевих. Колебања и узроци ових разлика; средства да се оне ублаже. (Извештилац)

6. Узајамна обезбеђивања и са сталном премијом од града, помора у стоци. Обезбеђивања од несретних случајева при раду. (Извештилац)

7. Синдикати и кооперативна удружења. Установе за помагање и за штедњу. Узајамност. (Извештилац)

8. О Катастру у свакој земљи: садашње стање, делимична или целокупна измена, одржавање. (Извештилац)

9. О пашњу, који се на сврштеку закупа има признати закупцу, који иступа. (Извештилац)

10. Аграрна питања. (Извештилац)

11. Средства да се олакша прибављање мале пољопривредне сопствености. (Извештилац)

2. **Одсек.** — *Пољопривредна настава (Агрономске станице, Поља за огледе и за уређе итд.).*

Одбор — Председник, два потпредседника, два секретара и 37 чланова.

Програм питања поднетих Конгресу. — Одсек се ради проучавања овога програма, поделио у четири пододсека чија је надлежна улога одређена овако како стоји:

1. *Пододсек.* — *Пољопривредна настава у правом смислу те речи.*

1. Општа настава пољске привреде (више пољопривредне школе, и колеџи за пољску привреду, практичке школе, школе на угледним имањима.) (Извештилац).

2. Стручне (специјалне) школе и стручна (специјални) заводи за стручну наставу (школе ветеринарске, шумарске, ковјарске, за разне пољопривредне индустрије, за баштованство, виноградарство, за пољску привреду по насеобинама. (Извештиоца има четири).

3. Настава по универзитетским заводима (универзитети, лицеји, колеџи, нормалне школе, основне школе). (Извештилац)

4. Путна настава, предавања. (Извештилац)

5. Стручна (специјална) настава за женскиње. (Млекарске школе, школе за домаћице) Извештилац госпођа *Бодек.*

2. *Пододсек.* — *Заводи за агрономска истраживања.*

1. Агрономске станице. (Извештилац)

2. Лабораторије за пољопривредне анализе и пољопривредна истраживања (хемија, физиологија, патологија, бактеорологија, зоотехника, екологија, огледи семенсви, огледи машинама). (Извештиоца има четири).

3. Контрола ђубрива и других производа, који се тичу пољске привреде. Утгушивање преваре при продаји ђубрива, семена и других пољопривредних производа.

3. *Пододсек.* — *Поља за практичке огледе и за практичко уређење.*

1. Предмет и уређење (метод гајења, примена ђубрета, избор врста, справе за обрађивање) (Извештилац).

2. Пољопривредно приказивање у основној школи. (Извештилац *Гомо*, бивши министар земљорадње, сенатор.)

4. *Пододсек.* — *Шумске пољопривредних усавршавања.*

1. Пољопривредне утакмице и изложбе, подружине и пољопривредна друштва, пољопривредни синдикати награде за напредање начине радње. Специјални Конгреси (Извештилац).

2. Пољопривредне библиотеке и пољопривредне књиге. (Извештилац).

3. **Одсек.** — *Агрономија (Примене науке у пољској привреди, пољопривредне вештаке).*

Одбор — Председник, 4 потпредседника, 2 секретара и 32 члана.

Програм питања поднетих Конгресу. — Одсек се поделио у два пододсека, која су одредили програм као што иде:

1. *Пододсек.* — *Примена науке у пољској привреди.*

1. Однošај између геолошког састава земљишта и његове особине. Агрономске карте. (Извештилац)

2. У којој се мери родност земље може изводити из физичких и хемијских анализа? (Извештилац)

3. Обрађивање земље. (Извештилац)

4. Гајење репе за сточну храну. (Извештилац)

5. Гајење кромпира. (Извештилац)

6. Полегање стрмина. (Извештилац)

7. Утицај избора семена; утицај начина сејања. (Извештилац)

8. Утицај разатирања ђубрива. (Извештилац)

9. Природне ливаде. Избор врста биљака (Извештилац)

10. Употреба нитрагина у гајењу варива. (Извештилац)

11. Други усев једне исте год. на истој земљи. (Извештилац)

12. Одношај између метеоролошких прилика и изобиља жетава. (Извештилац)

2. *Пододсек.* — *Пољопривредне вештаке.*

1. О удруживању у пољској привреди. — Путеви и средства. — Законодавство. (Извештилац).

2. Употреба воћа о пољопривредног гледишта. Извештилац

3. Исушивање. (Извештилац).

4. Поправљање приморских и других породних земљишта. (Извештиоца 3)

5. Гајење биљака за сточну храну. Заједнички пашњаци и њихово уређење. Планинска паша. (Извештилац)

4. **Одсек.** — *Сточарство и гајење коња.*

Одбор — Председник, 4 потпредседника, 2 секретара и 25 чланова.

Програм питања поднетих Конгресу. — Одсек се поделио у два пододсека, чији је програм овако утврђен:

1. *Пододсек.* — *Сточарство.*

1. Развиће одгајивачких синдиката и развиће трговна за приплодна грла. (Извештилац)

2. О ширењу поправљених раса. (Извештилац)

3. Примена мерења при оцењивању приплодних грла. (Извештилац)

4. Млекарска индустрија. — О удруживању у млекарству: његови напреци и његови резултати; подела производа члановима удружења по количини добивене повлаке или масних делова. Употреба отпадака у млекарству, могуће опасности по здравље домаће стоке, средства да се оне отклањају. — (Извештилац)

5. Напредовање туберкулозе код говеди с гледишта производње говеди и средства да се ово напредовање заустави. (Извештилац *Покер*).

6. Истовремена производња и вуне и меса. (Извештилац *Сансон*).

7. Храњење: о практичној вредности правила о хранивог однošаја. (Извештилац)

II. *Пододсек.* — *Гајење коња.*

1. Утицај државе, приватне иницијативе на гајење коња и посебним друштвима. Поклоничке књиге; њихова корисност и њихово стварање. (Извештилац)

2. Утицај механичких средстава за кретање на гајење коња. Привредни резултати. — Чему треба да се тежи при одгајивању коња. — (Извештилац)

3. Проучавање потпора при гајењу коња: трке у галопу и у касу, награде на изложбама итд. (Извештилац)

5. **Одсек.** — *Пољопривредно грабежништво. Индустријске биљке и Пољопривредне индустрије.*

Одбор — Председник, 5 потпредседника, 2 секретара и 34 члана.

Програм питања поднетих Конгресу. — 1. Производња семена од шећерне репе. (Извештилац).

1. Производња семена од шећерне репе. (Извештилац).

2. Разни начини сејања шећерне репе. (Извештилац).

3. Вађење шећерне репе на земље разним справама. (Извештилац).

4. Утицај гајења шећерне репе на производњу пшенице. (Извештилац).

5. Разни начини цеђења сока у дистилеријама: мацерација и дифузија. (Извештилац).

6. О употреби нечистог (ненатрисаног) алкохола. (Извес.)

7. Воде у пољопривредним индустријама, на одахле отичу. (Извештилац).

8. О садржини лепка у разних врста пшенице које много рађају. — Утицај ђубрења, начина гајења и млевења на садржину лепка у брашну. (Извештиоца 2).

9. Употреба дрождине и других отпадака шећерних фабрика у храњењу стоке.

10. Вредност отпадака, који се добијају при прављењу штирке и сировине за штирак. (Известиоца 2).

11. Примена електрицитета у пољопривредним пословима. (Известилац).

12. Везивање сламе справама и пресовање сламе.

13. Сирове, које имају да штите радинке од несретних случајева при раду пољопривредним машинама. (Известилац).

14. Употреба воде из градских канала у пољској привреди. (Известилаца 3.)

6. Одсек. — *Посебна привреда за топле пределе (Сељаштво, рано поврће, мирисно биље итд.) и пољска привреда по насеобинама.*

Одбор — Председник, 2 потпредседника, 2 секретара и 25 чланова.

Програм питања поднетих Конгресу. — 1. *Пододсек. — Посебна привреда за топле пределе.*

1. Напретци, који би се имали остварити у гајењу жбунастог дрћеће (маслинки, дуда, итд.). (Известилац).

2. Развиће гајења раног поврћа; његове последице за пољопривредно благостање. — Исто проучавање за украсне биљке. (Известилац).

3. Мирисно биље, гајење, употреба итд. (Известилац).

4. Напретци остварени у методама гајења свилених гусеница. (Известиоца 2.).

2. *Пододсек. — Привреда по насеобина:*

1. Садашње стање и скорашњи напретци пољске привреде по јевропским насеобинама и у топлим земљама уопште. — (Известиоца 9).

2. Упоредна статистика пољопривредне производње по насеобинама разних земаља. — Узроци њиових разликама. (Извест).

3. Пољопривредна надница по насеобинама. (Извест.).

4. Пољопривредни кредит; његов утицај на развој пољске привреде. (Известиоц.)

5. Сточарство по насеобинама: месне тешкоће на које оно наилази; користи; резултати од остварених предузећа. (Известиоца 2.).

6. Биљке (кафа, какао, чај, памук, арапида, каучук итд.) које ваља ширити по тропским земљама. — Поређење резултата. (Известиоца 11.).

7. Насеобинске баште: њихов утицај на пољопривредни развој једне насеобине. (Известиоц).

8. Економска уредба насеобина и цијанске тарифе, однос између престоница и њихових насеобина. (Известиоц).

7. Одсек. — *Борба против наметника (паразита), заштита корисних животиња. (Међународне мере).*

Одбор: — Председник, 3 потпредседника, 2 секретара и 11 одборника.

Програм питања поднетих Конгресу. — 1. Међународни споразум за спречавање увожења наметника и њихово разношење, чим се опазе. (Известиоц).

2. Гљивице и инсекти који нападају на кафено дрво (Известиоц).

8. Гљивице и инсекти који нападају на шећерну трску.

4. Гљивице и инсекти који нападају родно дрвеће у великој привреди (јабуке, крушке, маслинке, кестен итд.).

5. Паразитне нематоде културних биљака. (Известиоц).

Опште напомене

Претходни програм обухвата питања, о којима ће се претходни извештаји, спремљени од стране Одбора, одсека поднети на саветовање Конгресу.

БЕЛЕШКЕ

Десет заповести о разумном гајењу кокошију. — Главни закон за корисно гајење кокошију јесу ред и чистота. У томе погледу нека се пази на ових десет правила, од којих су ова три прва најважнија:

1. Ваља се бринути о раном извођењу; после месеца маја ваља само онда насађивати јаја за леженье, кад се хоће да гаји живина за кланье. Само пилићи који су изведени пре јуна месеца развиће се бољих година потпуно, биће снажни и здрави, и биће добре носиље у јесен и у зиму, када су јаја и најскупља;

2. Ваља хранити све кокошке после трећег, најдаље после напршене четврте године живота; такође маторе кокошке посеђем јаја не испуњују више храну, али још увек дају укусно месо или добру чорбу;

3. Ваља сваке друге или треће године остављати живахног, крепког петла, не млађег од две и не старијег од четири године, и на осам до десет кокошака рачунати по једног петла;

4. Јаја за извођење узимати само од најбољих и најснажнијих кокошака, којима је но две до четири године; јаја не треба да су старија више од четрнаест дана;

5. Од хладне влаге све кокошке ваља чувати, нарочито пилиће; суха хладноћа шкоди мање;

6. Кокоши напредују, као што је познато, најбоље по рудина; где рудине нема, потребно је свакодневно давати зелени, траве или салате;

7. Храњење ваља да је редовно: дневно два или три пута, код младих кокошака у првих шест недеља чешће и особито брижљиво; врло мокру храну ваља избегавати;

8. Свеже воде за пиће ваља сваког дана спремати;

8. Чисто држање судова из којих се живина храни и пои безусловно је потребно, и

10. Потпуна чистота у легалама; ова легала морају се безусловно сваких осам дана чистити и дезинфиковати у години сви зидови кокошарника пречом и гасом обедета, да се никакав гад не појави. Ако је мали простор за претиње, ваља пазити да се и тај простор временом много не загади. То се постиже ако се тај простор чешће прекопава и посипа средствима која гад уништавају.

ГЛАСНИК

Одликовани редовни чланови Српског Пољопривредног Друштва. — Указом Његовог Величанства Краља од 2. априла ове године одликовани су:

Орденом Белог Орла V. редом

г. Никола И. Стаменковић редовни члан Српског Пољопривредног Друштва и професор Велике Школе.

Орденом Таковског Крста III. редом

г. Коста Главинић, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва и професор Велике Школе.

Орденом Таковског Крста V. редом:

г. Александар М. Секулић, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва и уредник *Земоика*, листа овог Друштва.

г. Нинко Јовановић, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва, члан Управног Одбора истог Друштва и, шеф одсека за производњу дувана у Монополској Управи.

Помоћ ужичкој Подружини. — Управа ужичке повлашћене акцинар. ткачке радионице одредила је ужичкој Подружини Српског Пољопривредног Друштва 200 динара помоћи ради награђивања на овогодишњој окр. Изложби оних привредника који се буду показали као најбољи *одгајивачи лана.*

Нека је велика хвала Управи ткачке радионице која се нашла побуђена да постакне и даде воље одгајивачима оне по све корисне биљке.

Гајење свилених буба у основним школама. — Школски надзорник окр. пожаревачког, издао је расиле свима управитељима основних школа у своме округу, да учитељи поучавају народ у гајењу свилених буба и да, ради угледа и сами гаје свилене бубе, са својим ученицима.

Том приликом захтевао је да учитељи настану, да пиједна ђачка кућа не остане без извесне количине семена свилених буба и да око школске баште подигну живу ограду од белога дуда.

С новцем од произведених мехурака, који се добију гајењем свилених буба у школским просторијама, има се поступити овако: једна половина има припасти учитељима који су радили на овоме послу, а друга се има употребити на набавку одела сиромашним ученицима.

Казала сам, да је овај распис, који је врло драгоцен за унапређење свиларства прихваћен једнодушно од свих учитеља основних школа поменутог округа.

Производња масла у Данској. — С нарочитом намером хоћемо да после прегледа стања млекарске индустрије у Угарској, говоримо о њеном стању у Данској. На Угарску указали смо као на пример, на Данску ради смо као на циљ. Прва успешно ствара једну нову грану народног рада, а друга јој је већ створила.

Данија је мала краљевина; становништвом од прилике колико наша, простором мања од ње, дакле насељенија. Сви тежачки послови тамо се раде боље и сврсиходније брже но у нас, али нас ниједе није за собом толико оставила колико у млекарству, т.ј. не само нас, но и толике образоване народе.

Код Угарске је била реч само о производњи масла, па ће само о том бити и овде.

По статистичким подацима недавно објављеним, (M. Ztg.) у Данској је до маја месеца 1897. године било *хиљаду сто четрдесет пет млекарских удружења*, (међу њима 47 се нису бавила производњом масла). По попису од 1898. године крава музара било је: *милион* и 67.000. Производња масла у тој години рачуна се на $70^1/_4$ милиона килограма, према чему се од једне краве добило масла нешто преко 66 килограма годишње. Целокупна маса годишње намуженог млека, да се, према горњој количини масла, даље спра (мреног), непосредне потрошње становника, исхране телади, — оценити на наше од две милијарде и сто милиона литара (21.000.000 хектолитара). И то је, одмах напоменимо, само млеко оних сопственика стоке који су чланови млекарских удружења.

Година 1898. је била *изузетно* богата маслом, то је истина али узимимо који хоћете други размак времена за последњих 10—15 година, од како је производњи масла обраћена пуна пажња државна и појединачна, сретаћемо се увек с цифрама које нам се чине невероватним за једну малу земљу но само једној пољопривредној грани рада. За последњу рачунску годину од 1. октобра 1898. — 30. септембра 1899. њихов је *извоз* и то само њихових сопственог масла, преко *сто четрдесет милиона* динара. И погрешио би било мислити да је ту врхунац. Кад се цифре производње последњих година пореде међу собом, онда се види приметно и стално растење.

За само масло своје краве, Данац дакле узме годишње 150 динара и претекне му до 1700 литара оплашћена млека. Поврх тога долази теле и краље ћубре.

Где је тајна овог успеха коме се диве народи? *У млекарским задругама; у начелу удружења.* Девет десетина ($^9/_{10}$) сопственика стоке, носе своје млеко на прераду у задружне млекаре.

Израда масла у Данској, није као израда сирева у Швајцарској, вајкадање занимање пољопривредника. Она је теновина једног појаса људи, овог данашњег. Пре четрдесет година једва је заслуживала помена. У томе је доказ да се људским рукама ништа није отело кад се послуже с прегњућем и вером у напредак. Јер, да је то последња неких природних преимућстава Данаца над осталим људма и над нама, остало би нам да слегнемо раменима, али кад је дело нашље, савесности и истрајна рада, онда не смемо слегнути, већ напротив кренути и раменима и духом те ноћи по њихову трагу.

Мил.

Друштво за пошумљивање голети. — Дознајемо, да је ових дана у Голупцу образовано „*Друштво за пошумљивање голети*“ заузимањем окружног шумара и угљавних грађана града Голупца. Поздрављамо ову новину као корисну и суврмену у нас, са жељом на успех.

J.

ОБЈАВЕ

Пољопривредна предавања, за шири круг слушалаца. — Пето и шесто пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривредног Друштва и то: Пето предавање држаће 11. априла ове године г. Павле Т. Тодоровић, секретар Министарства Народне Привреде *О главнијим болестима винове лозе*, а шесто предавање држаће г. Коста Д. Главинић, професор Велике Школе 16. априла ове године *О савршенијим сушницама за сушење воћа и њиховом значају за пољску привреду.*

Пето предавање ће почети у $10^1/_2$ часова пре подне, а шесто у $3^1/_4$ часа по подне.

Управа топчидерске економије. — Има за продају до 15.000 двогодишњих гледичајевих садница (бодљикав багрен) добро ожиљених; у порасту до 1 метра; врло подесне за ограђивање имања. Хиљада ових садница коште двадесет динара. — Могу се одмах добити.

Семе од луцерке и сточне репе. Српском Пољопривредном Друштву приспело је 5.000 кгр. семена француске луцерке I квалитета. Цена је овом семену 1·70 дин. од килограма.

Скреће се пажња пољопривредницима да је ово семе од луцерке потпуно чисто од вилине косице и сваке друге нечистоће и да има моћ клијања $95^0/_0$. Коме треба нека се наноли обратити Српском Пољопривредном Друштву.

Има и семена од сточне репе (мамут и оберндорф). Цена је првој 1·50 а другој 1·40 дин. од килограма.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Великим огласима од целе стране 20 динара [10 фор. а. в.] пола стране 10 дин. [5 фор.] четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 14. броја Тежака: *Чланци*: Гајење кукуруза и пасуља. — Пролетњи радови. — О резидби чокота на подлози Рупестриса. — Млекарска индустрија у Угарској. — Шести међународни пољопривредни Конгрес. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Објаве.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ МИЊИЊЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРИНОСИ ДРУШТВЕНУ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима наложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОЉОПРИВ. ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА-ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЧАЈНИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ ПЕТИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ВОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ЗАДОВОЛНО. ЗАДРУЖНА И ПОЈЕДИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ПОЉОПРИВ. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ПА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ВОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД СВОЈ ЗАДУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ЊИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 15. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 16. АПРИЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ИЗВЕШТАЈ

О прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899.) и о поучној изложби на дан те славе

По програму друштвеног рада у овој години, који је у IV. седници Управног Одбора од 5. марта ове год. усвојен, предвиђено је да се ове године приликом друштвене славе приреди Изложба воћа и пшенице са њеним производима, а још и то да се о слави ове године прослави и 30. годишњица друштвеног рада и опстанка. За извршење овога Управни Одбор изабрао је нарочити ужи Одбор за Славу, Изложбе итд. Тај ужи Одбор утврдио је овакав програм Славе и Изложбе:

I. Програм Славе

Српског Пољопривредног Друштва које стоји под Највишим Заштитом Његовог Величанства Краља Србије ***Александра I.***

На дан Св. Краља Милутина 30. окробра ове год. Српско Пољопривредно Друштво слави своју славу у своме дому (Немањина улица бр. 11.) по овоме реду:

1. У 7 часова у јутру богослужење у Вазнесенској цркви, коме ће присуствовати Председник са Управним Одбором, члановима друштвеним, пољопривредницима и пријатељима пољске привреде.

2. У 8 и по часова скуп свих друштвених чланова, пољопривредника и осталих гостију у друштвеном дому, а затим

3. У 9 часова водоосвећење са сечењем колача. На молитве одговара умољени хор певача.

4. По свршеном сечењу колача, свечана прослава тридесето-годишњице: Председник у свечаном говору пропраћа цео друштвени рад, износи рад друштвеног самоопредељења, рад практични и рад њиљежени за сих 30 година с погледом на стање пољопривреде од пре 30 година упоређујући га са садашњим стањем. За овај говор, секретаријат да спреми све о друштвеном практичном раду; Уредништво Тежака о њиљеженом раду, а благајник о средствима новчаним, којима је Друштво располагало и на који су начин прибављана.

5. По свршеном говору послуживање гостију уз свирање војне музике. Дочекивање гостију траје цео дан.

6. Свечано отварање изложбе воћа и пшенице са њеним производима. Изложба траје 5 дана са бесплатним уласком.

7. Истог дана у вече банкет тридесетогодишње свечаности. На овај банкет да се позову сви живи оснивачи, добротвори, утемељачи, помажући и редовни чланови.

8. Свечано затварање изложбе 3. новембра у 11 часова пре подне.

II. Програм Изложбе

1 Воће.

а. *јабучасто:* јабуке, крушке, дуње и мушмуле;

б. *коштичасто:* конзервисано и свеже очуване шљиве, брескве, кајсије, трешње и вишње;

в. *језграсто:* орасе, лешњици, кестење и бадем; и

г. *јагодасто:* конзервисане малине, рибизле, огроз, смокве и тако даље.

2. Пшеница и њени производи

а. *Све сорте пшенице: Целе биљке са жилама.*

Зрно: са гуном (испод вејалице), пречишћено (тријерисано) за трг, и пречишћено за семе.;

б. *Брашно:* обично за сеоски хлеб; бело (млинско) по нумерама.

в. *Круз.*

г. *Мекиње.*

д. *Пасвал.*

ђ. *Уродице пшеничне.*

За излагање ових предмета да се спреми нарочити локал — павиљон.

За извршење овога програма да се изабере Приређивачки Одбор.

Овај програм у целини усвојен је у седници Управног Одбора од 26. јуна ов. год. и тада су у приређивачки одбор изабрани: г.г. Раша Милошевић, председник; Благоје Тодоровић, благајник; Паја Тодоровић, члан Управног Одбора, Живко Шокорац и Милош Хаџи Поповић ред. чланова друштва и Милутин М. Јовановић секретар.

Овако састављен приређивачки одбор предузео је одмах све послове око припремања. Прва брига била му је да се спреми локал за излагање предмета.

По већ усвојеном програму требало је спремити нарочити павиљон. Тога ради позван је био г. Фрања Фајхнер овд. предузимач да направи предрачун. Он је одмах изјавио да се тога посла не може примити пре с тога што нема плана по коме треба да се павиљон сагради, а друго што има пуне руке узетог посла. По његовој препоруци позван је г. Адолф Шток грађевинар који је према месту и најзаљеној потреби направио скицу и предрачун. Сума, која је по предрачуну износила 8.259·51 динар и сувише је велика да би се Одбор могао одлучити на прављење павиљона, те је с тога прахватио комбинацију, да се најнужнијом преправком магацина добије угодан локал за излагање предмета. По најновијем закону о грађевинама за преправку магацина требало је да се направи план и да се поднесе на одобрење Грађевинском одбору. Па како је остало мало времена, није се смело више одуговлачити са осталим припремањем за изложбу, и с тога се морало задовољити са оволико простора колико се могло добити у локалима друштвене зграде, да се не ремете стално постављени ормани за књиге, каса итд.

У погледу приређања и прибирања предмета за изложбу:

1. Писано је друштвеним подружинама и повереницима, којима се и лањске године Друштво обратило било за прикупљање изложбених предмета, да у својим местима и околини свим силама настану и постарају се да што више предмета за изложбу прикупе и пошљу. Тога ради штампано је и разаслато им: Програм славе и изложбе; лист за попуњавање подацима о изложбеном предмету; упут за наковање и пошиљање предмета за изложбу и образац натписа — етикета за сваки предмет.

2. За посетиоце Славе и Изложбе издејствовано код г. Министра Грађевина, Српског Бродарског Друштва, и Дунавског Паробродског Друштва, да могу путовати железницом за $^1/_4$ а лађама за $^1/_2$ подвозне цене по тарифи.

3. Умољене су Управе: Топчидерске Економије, Гатарске Школе, Виноделско-Воћарске школе да пошљу не само своје производе и предмете на изложбу, него да се побрину да се и из оближњих места приберу и пошљу подесни предмети за изложбу.

4. Штампана су Уверења за подносе посетилаца по спуштеној цени и разаслана свима подружинама, српским економима и друштвеним повереницима, да их бесплатно раздају свима онима, који би желели друштвену Славу и Изложбу да посете или да се при издавању ових обрати нарочита пажња, да се дата повластица не проиграва

5. Умољена је Управа Београдског Казненог Завода, да пошље неколико осуђеника за прављење стелажа и уређивање локала за изложбу.

9. Умољена је Управа Топчидерске Економије да унути свога столарског мајстора да руководи прављење стелажа. У исто време да изради и пошље венце и цвеће за декорисање.

7. Од Суда Општине Града Београда узето је на послугу потребан број барјачића већих и мањих и неколико грбова за декорисање локала.

8. Умољено Певачко Друштво Станковић, да при свећењу колића и сечењу колача одговара на молитве.

9. Изабрани су Оцењивачи судови у које су ушли за чланове:

I. За воће: г.г. Благоје Д. Тодоровић стручни економ Министарства Народне Привреде, Светолик А. Петковић управитељ друштвеног дома у Шанцу, Антоније Мајеровић воћар-баштован Школе Виноделско-Воћарске, Антоније Целба економ среза јасеничког округа подунавског и Војтех Бурјан воћар Топчидерске Економије.

II. За пшеницу и њене производе: г.г. Јаков Бајлони индустријалац, Милан Јованић члан одбора Српског Пољопр. Друштва и Милан Бајић агрикултур. хемичар Министарства Народне Привреде.

10. Како се тада узвишени Заштитник друштвени *Његово Величанство Краљ* ***Александар I.*** налазио ван отаџбине, то је на сам дан славе депешом поздрављен. Тако исто извештени су и позвани да славу посете и изложбу разгледају узвишени почасни чланови: Његово Величанство Краљ ***Милан*** Командант Активне Војске и Њено Величанство Краљица ***Наталија.***

И Његово Високопреосвештенство Митрополит г. Инокентије извештен је нарочитим писмом о друштвеној слави и изложби и умољен да је изволи посетити.

Извештени су о слави и изложби и позвани сви Чланови Краљевске Владе, Управитељ Града Београда, Председник Општине Града Београда, затим Управа Трговачког Удружења, Управа београдске Трговачке Омладине, Управа Учитељског Удружења, Управа Техничког Друштва, Управа млекарске Задруге, Управа Женског Друштва, Управа Ловачког Удружења, Управа Савеза Земљорадничких Задрута, Управа београдске Берзе, Управа Новинарског Удружења; па онда сви друштвени чланови: оснивачи, добротвори, утемељачи, почасни и редовни и надзад извештене су све Подружине и позване да за славу пошљу своје изасланике.

Са локалима друштвене зграде за ову свечаност учињен је овакав распоред:

За сечење колача дочекивање и послуживање гостију употребљене су канцеларије друштвене, а велика сала и главни ходник за изложбу и то сала за воће, а ходник за пшеницу и њене производе.

За распоређивање изложбених предмета спремљени су и у сали и у ходнику нарочити стелажи, застрвени црвеним и плавим платном.

До последњег дана за примање изложбених предмета пријавило се 189 излагача са 595 изложбених предмета.

Излагачи су по окрузима подељени овако:

Из врањског	5
„ ваљевског	13
„ крушевачког	10
„ моравског	45
„ пиротског	6
„ подринског	26
„ подунавског	11
„ пожаревачког	7
„ рудничког	16
„ тимочког	12
„ топличког	2
„ ужичког	19
„ крагујевачког	4
„ нишког	11
„ Београда	2
Свега	189

На *дан славе* у 7 часова изјутра отишли су на богослужење у Вазнесенској цркви чланови Управног и приређивачког одбора и остали пријатељи српске пољске привреде, који су се у то време у дому друштвеном затекли.

Око 10 часова пре подне, у присуству Председника Министарског Савета Министра Иностраних послова г. Др. Владана Ђорђевића; Министра Финанција г. Вукашина Петровића; Министра Народне Привреде г. Живана Живановића, многих чланова добротвора и утемељача, изасланика Подружина; много почасних и редовних чланова Друштва; Председника Општине Града Београда и много гостију из појединих округа; извршио је водосвећење и сечење колача у дому друштвеном Његово Високопреосвештенство Архијепископ и Митрополит Господин Инокентије а чиподејствовали су из почасти Архимандрит Кирил, ректор богословије и прота Вићентије Поповић из Жежевице. На јектенија одговарао је меншопати хор певача „*Стојковић*“.

По свршеном сечењу колача председник Друштва г. Раша Милошевић у свом сјечаном говору, изнео је рад Српског Пољопривредног Друштва од његовог постанка па за минулих 30 година и овим је на начин врло скроман али пун значаја прослављена Тридесетогодишњица друштвеног рада на унапређењу Пољске Привреде.

Овај значајан говор председникова штампан је у 47, 48 и 49 броју *Тежака* од ове године.

Пошто су Његово Преосвештенство Митрополит, г.г. Министри и остали одлични гости послужени кољивом и осталим понудама по обичају, Председник Друштва г. Милошевић на уласку у салу, где је изложено било воће, кратким говором који је штампан на стр. 375 у 47 брбу Тежака од ове год. изнео је важност воћа, као извозног артикла и циљ приређивања ових поучних изложаба, и умолио г. Министра Народне Привреде да Изложбу изволи отворити.

Г. Министар у своме говору пуном дубоког схватања важности рада на унапређењу Пољске Привреде захвалио је Друштву на труду и истрајности и пожелео му да и даље у слоги и миру са свом вољом продужи рад на унапређењу Пољске Привреде јер је ту темељ нашег материјалног богатства, а затим огласио да је трећа поучна изложба Пољопривредног Друштва отворена.

И Његово Високопреосвештенство Митрополит и г.г. Министри интересовали су се и распитивали о појединостима.

После свршених формалности водосвећења, сечења колача и отварања изложбе настало је примање и послуживање гостију, и трајало је до у саму ноћ.

Осим г.г. Министара, који су присуствовали сечењу колача и отварању изложбе, лично су Друштву честитали Славу и разгледали изложбу: Министар унутрашњих дела г. Ђорђе Генчић, Управитељ Града Београда г. Раста Бадемлић, многи од пређашње господе министара и дижаних саветника: Управа Женског Друштва с председницом г-ђом Карамарковићком; изасланици удружења из Београда, многи чланови Друштва из Београда и унутрашњости и остали пријатељи Пољске Привреде из места и унутрашњости.

У вече био је у одвојеном локалу „Коларчеве пивнице“ банкет тридесетогодишње свечаности, у ужем кругу пријатеља — пољопривредника. Прву здравицу напио је председник Друштва Узвишеном Заштитнику друштвеном *Његовом Величанству Краљу* ***Александру I.*** истакнувши познато старање *Његовог Дома* за унапређење Пољске Привреде, и пажње које се Друштву указују. Здравица ова пропраћена је бурним *Живео* и *многа лета*. Другу здравицу напио је г. Живко Шокорац *Његовом Величанству Краљу* ***Милану*** Команданту Активне Војске, почасном члану Српског Пољопривредног Друштва, истакнувши заслуге Његове у постављу темеља земаљској пољској привреди. И ова здравица пропраћена је бурним усклицима *Живео* а затим и са *многаја лета*. Остале здравице заслужним људима за постанак и опстанак Друштва текле су једна за другом уз весеље које је трајало до пола ноћи.

* * *

Напред је већ казано да су у друштвеној згради за излагање предмета спремљени у сали и главном ходнику нарочити стелажи. У сали било је распоређено неке по групама, као што је у програму означено, на четири нарочито уређена стелажа застрвена ћилимом и главним платном који су са свих страна били слободни. Овакав распоред стелажа усвојен је зато да се не би намештањем поред зидова кварили тапети и гуљили дуварови. Због тога, може бити стелажи нису чинили баш најбољи утисак а осим тога и ограничени простор није дозвољавао да поред ноћа буде више украсних предмета умешано, те и она збиновност изложеног робља престајала је некако доста хладну монотону слику, која није доносило раздрагавала, колико би могло бити према материјалу у изложбеним предметима, само да је било простора довољно, да се раскошније распореди и декорише.

У ходнику на постављеним стелажима поред дуварова с једне и с друге стране, застрвеним ћилимом и главним платном, поређана је била у несама пшеница у зрну, брашно, мекиње и разне уродице. У овом одељењу Хемијско пољопривредна огледна станица изложила је читаву серију испитане пшенице, коју је из свих скоро крајева Србије прибрала. Ту је изложена била и најсавршенија справа за одређивање специфичне тежине пшенице. Вредно је поменути да је у овом одељењу била изложена једна врло поучна колекција занатске прераде пшенице у обично брашно, паризер — вештачког млина „Захарија“ уважене ов. фирме Браће З. Поповића. Тако исто и колекција свих врста брашна, криза и мекиња, које израђује млин Браће Бајлони заслужује нарочиту пажњу. И ако је ово одељење било мало и скромно, ипак је могло бити занимљивије и пријатније и за око, да је било више просторије да се пшеница у влату и другим тресним предметима окити са оволико раскошно колико ова врста изложбеног предмета пружа.

И ове године и то још у јачој мери увиђело се да локали друштвене зграде не дају могућности да се изложба и ређање предмета тако уђеси да чини на посетиоце онако пријатан утисак какав може да буде, ако се уз то одреди довољна сума кредита, те да се не мора скомрачити и од старога правити ново.

За све време трајања изложбе демонстрирано је Кајзеровом центрифугалном справом за сортирање пшенице.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ТОПЛОМЕР ЗА ОДБРАНУ ОД СЛАНЕ И МРАЗА

Благодарећи неуморном истраживању и размишљању долазимо до све шире моћи, да можемо супротстати природним силама које штетно утичу на производе рада пољопривредникових.

У *Темаку* је било спомена о средству, које се употребљава у одбрани противу града. Употреба истога налази све ширег пријема, тако да неће проћи дуго, па ће наде које се данас полажу на „пуцање у облаке“ наћи у пракси свога оправдања.

Средство противу пролетњих поних мразева и слана већ је поодавно познато, само се још довољно не искористује. Дивљење је и научно и практично доказано средство, да се виноград, воћке, повреће и све остало што може да подлегне пролетњем или јесењем мразу и слани, може од тога сачувати. Напредније пољопривредници којима је то добро познато не пропуштају користити се њиме, и то махом успешно. Али као што је за суђивање војничке штеточина, с којима се пољопривредник бори у пракси, потребно *виђ заједничке сарадње* у одбрани, тако је случај и у употреби овог средства. Широм и заједничком сарадњом успех је много поузданије, него кад се појединачно ради. У белешкама о раду конгреса приврженика „пуцања у облаке“ у Италији, које је *Темак* донео,[1]) наведено је, да се у циљу употребе пуцања у облаке у одбрани противу града састављају удружења. На исти начин потребно је организовати и употребу средства противу мраза и слана, ако се већ не би законом огласила та радња као *обавезна* за сваког, који би корак био доиста веома оправдан. У нас је таква мера већ проведена за штетне животиње и биљке[2]) на сасим слично томе може се учинити и за мразеве и слане у пролеће и у јесен, као и за град, две најшкодљивије и најчешће елементарне непогоде.

У одбрани противу мраза и слане врло је важно да се може за неко време раније знати, када се може очекивати. Нарочито је то потребно с тога, што се мраз и слана прваче *моћу*, те налазе пољопривреднике неспремне да се од штета сачувају. Ради тога врло је корисна справа *топломер за одбрану од мраза*, коју је по упутству директора једне земске пољопривредне школе у Аустрији израдио *Кагелер* (H. Kappeller) у Бечу. По њему може се још *у вече* тачно знати, хоће ли те ноћи бити мраза или слане.

Ова справа (слика) састављена је из једне беле емаљиране (угласте) лимане плоче која је под провијем, и два топломера, од којих је леви *суви*, а десни *влажни*. Цела справа дугачка је 15 сантиметара, а широка 10 сантиметара. Десни влажни топломер одржана се влажан помоћу стењика (фитиља), који је на другом крају замочен у стакленој судићу с водом. Оба топломера напуњена су обојеним алкохолом (шпиртом) и показују степене од 0 до 10°C.

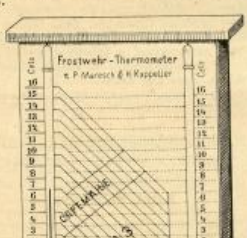

Равне црте левог топломера су црне и у продужењу на лоне се надоле; а црте десног топломера црвене су и управљене су равно на лево. На тај начин су на плочи која је између оба топломера, које стоје усправно ове црте укрштене, и то на позадини од три боје: белом, жутом и плавом.

Укрштене црте на горњем белом пољу означавају *безопасност*; црте на жутом пољу означавају *малу опасност*, у кон случају потребно је и даљег ноћног осматрања, а црте на плавом пољу значе *велику опасност*.

Правилна употреба овог топломера прописана је овако: Треба топломер, са подлогом од даске или без ње, закачити на каком слободном и усправном дреку, који треба да је висок 1·5 м. За влажан топломер ваља у судић насути дестиловане и прокуване воде, а може и чисте кишнице. Ако се употребљава бунарска вода мора се цев влажног топломера чистити, од скраме

[1]) *Темаг* бр. 5 и 4. о. г.

[2]) Закон о уништавању штетних животиња и биљака и о заштити корисних животиња.

која се нахвата, сваких 4 или 5 дана. Капица и стењак на овом топломеру морају се на сваки начин мењати сваких 14 дана.

На топломер се гледа само у хладу, *око 5 или 6 часова у вече*, и тада поудано казује. Кад се у то доба гледа, има се довољно времена, да се учине све потребне припреме за мраз или слану.

Ако се покаже осматрање на *жутом* пољу, онда тог вечера треба објавити спрему, и сву ноћ посматрати *сув* топломер; па ако пада, ноћу дати знак на посао. Падне ли осматрање на *плаво* поље, то онда још с вечери треба поспитрио изнети материјал за димљеве и спремно дочекати опасност.

Само један случај може бити, да се опасност не показује а да мраз ипак наступи. То је онда, ако доцније увече, после осматрања, у околини буде олује с градом, и то буде узрок да се ваздух много расхлади, ма да у месту где се осматра ни киша не падне. Но падне ли ту киша, онда је и овде опасност отклоњена.

Ако који да себи труда па на топломеру чини осматрања после подне *сваког сата*, моћи ће да предвиди опасност и пре 5 часова. Добро ће бити, да се ради бележења осматрања исшпартају табаци, на да се осматрања сваког дана бележе редовно.

Цена је овом топломеру код његовог изналазача 8 круна (око 10 дин.); а та цена, разуме се, сасвим је ништавна према огромној услузи коју топломер може да учини. Топломер се може набавити и преко Администрације листа *Weinlaube* (у Клостернајбургу код Беча). Који уважели набавити га, може се обратити и Срп. Пољопривредном Друштву.

Како је сад доба, када нас могу изненадити позни мразеви и слане, ове напомене биће сасвим умесне. А разуме се, справа ова може да буде на услузи и за јесење раке мразеве и слане, када плодови који могу страдати од њих, леже напољу недигнути, или необрани. Тај случај, између осталога, може бити, ако се на пример извађени плодови (кромпир, репа, итд.) не дигну с вечера, него се оставе на њиви преко ноћ за сутра. Али опет нигде и никоме од толике користи такав топломер не може бити, као винограђару и воћару *у пролеће*, кад их тако тачно и сигурно може опоменути на опасност, коју ни може нанети један ноћни мраз или слана.

— — Ђ.

II. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

(*у изводу*)

Млеко, масло, сир

Важност млекарства. Млекарство се толико развило да је постала читава индустрија, а њени производи су опет предмет светске трговине. Да се млекарство толико унапреди учинили су велики градови, напредовање разних индустрија, имућност потрошача, који могу да подмирују свакидашње потребе у млеку. Савремени саобраћај помогао је повољњу млека и белог сира.

До чега стоји да се добије више млека. Разне насмине стоке разно су млечне, тако од крава холандских узуже се 3000 литара млека, од крава швајцарских 2600 литара, од крава алгајских 2500 литара. Ова количина млека изузе се за годину дана т.ј. у времену од једног телења до другог. На другом месту долази храна (пића, крма), појење, сољење и чистота. Стока се мора појити више пута преко дан. Со се додаје храни која се даје стоци. У лето је најбоља пића паша, а иначе полагање зелене пиће: пије (луцерке), граховине (еспарете), црвене детелине, грахорине итд., јер кад се краве хране овим биљкама дају највише млека. У јесен када детелина нада даје се кравама музарама зелен кукуруз с мекињама или овсом, и напоследку лишће од шећерне репе. Зими се полаже сено и сецкана слама с додатком исецкане репе или мркве или резанада од шећерне репе из шећерне фабрике. Од ове пиће не може да буде *у* млеку доста масла и сира, зато се мора додавати мекиња, пиварске дрождине (требера), клица од слада (малца). Све се ово меша с осталом сувом храном, а само за гојење стоке даје се у води као међа.

Чистота што толико много годи човеку веома је потребна и музовној крави.

Количина млека. Према соју, храњењу и осталој нези одличне краве дају дневно 36 килограма млека, врло добре краве по 24 до 26 кгр. Али се ово ускоро смањи на 14 до 18 кгр. И ово је добро стање. Од целог млека што се помузе од једне краве долази на прву четвртину године 50 до 54%, на другу четврт године 26 до 30%, на трећу четврт 15 до 16% и на последњу четврт 0 до 9%. Престаје се мусти краве последњих недеља пред ђењене, обично на шест недеља. Иза ђењена почиње се мусти после 8 до 14 дана. У средњу руку музење траје код краве 300 дана, код коза 125 дана и код овца 120 дана.

Музење. Краве се музу обично трипут дневно; када су на пашњи музу се двапут, а веома млечне краве музу се дневно по четири или пет пута. Жена *музља* може помусти у сату десет крава. И како за велике краварнице треба доста руку старало се о томе да се изумеју машине за музење, машине *музље*, и занста има таквих машина али нема изгледа да ће се овде моћи заменити руке. Прво млеко у музењу има само 1% масла, последње 6 до 7%, а у последњим капљама има 10% масла; средња мера масла 3,8%. Из тога се види да ваља добро изузати и све млеко сипати уједно да се измеша. Пре музења треба опрати виме млаком водом, руке треба да су сасвим чисте, а разуме се да мора бити чиста и музилица. Понузено млеко неди се кроз цедило.

Продавање свежег млека. У лето млеко лако ускисне, помодри, огорчи, развлачи се као расо и уопште рекашши лако се уквари. Ако је виме чисто, ако су чисте руке и музилице, онда се неће млеко тако брзо кварити. Да би се млеко мало дуже очувало мора се одмах по музењу охладити, јер се у хладну млеку не развија квасац што чини да се млеко квари. У великим краварницама имају нарочите хладионице за млеко. Кроз цеви тамо амо тече хладна вода, а из горњег олука (жлеба) разлева се млеко преко хладних цеви и слева се у доњи жлеб, одакле отиче у судове. Други је начин да се млеко угреје, да проври, те квасци угину а хорида од скоруна чуна да квасци не могу више нападати у млеко. То је онај обични добро познати начин варења млека. Други је начин грејање у флашама на 70° Ц., па се при том флаше тако затворе да ништа не може ушасти у млеко. Овако стерилено млеко за децу одојчад каже со стерилно то ће рећи непладно, бесквасно, јер у њену нема клица од квасца, што би се развијао и чинио да се млеко уквари. Или се вари, греје млеко на 100° Ц. у затвореним судовима, па се носи такође у добро затвореним судовима. То се зове пастеровано млеко.

Оне познате канте за ношење млека веома су добре, израђене су из једног комада. Затварају се потпуне помоћу натуреног прстена од каучука и притискивањем облучцем. Прстен од каучука може се и мењати кад се поквари. Ове канте требало би трљати (рибати) само мекињама и прати прво врућом водом, па исплакати хладном водом и оставити изврнуто да се вода оцеди и потпуне осуши. У ношењу морало би се гледати на то да се много не дрмусају, јер може почети да се одваја масло (бутер).

Огледање млека. Није свако млеко једнако добро, јер разне врсте крава, различна храна, разно време рачунајући од ђењена, млађе и старије краве, све то чини да је млеко гушће и боље или жиће и слабије. Сем тога свет хоће јеитино млеко, млекари хоће што више да добију, па зато додају воде млеку. Поједини и надорна власт старају се да се сачува од такве преваре, па огледају млеко. Начини огледања су различни. А све се своди на то да се одреди густина млека и количина масла (бутера). Густина млека или као што се друкчије каже специфична тежина млека одређује се онет различито. Најбоље је и најлакше је то учинити помоћу ареометра (градуса). Стаклена ареометаста цев тоне више у жиђем млеку, а тоне мање у гушћем млеку. И према томе колико тоне зна се да је млеко жиће или гушће. Али и ту има тешкоћа, јер топлије млеко жиће је, а хладније млеко гушће је. Зато се мора топло млеко расхладити на 15° Ц. стављајући суд с млеком у хладну воду или хладно млеко умлачити до 15° Ц. стављајући суд с млеком у топлу воду. Ну како је овај посао заметан, нађен је бржи и лакши начин, а то је да се читају гради густине млека и гради топлине, па да се у нарочитој таблици нађе права густина млека. (Та се таблица зове таблица за поправку — за корекцију, корекциона таблица).

[1]) Ово је предавање држао 19. марта ове године г. Борисав Тодоровић управитељ Трговачке Академије

Кад се млеку дода воде жиће је, или мање је специфичне тежине, мање је гради. Кад се с млека скине павлака онда је веће специфичне тежине, с тога овај начин није баш сваг да поуздан. Зато је поузданија начин да се одреди количина масла (бутера). Али опет овај начин је потежак и управо је могућан и лак за хемичара.

(свршка се)

МАРГАРИН

Маргарин је погрешно звати вештачким маслом. Он уопште није никакво масло. То је једна врста масти, која се по природи својих састојака, по укусу мирису и неким физичким особинама разликује од масла.

Француски хемичар Меж-Мурје први је дошао на мисао и у практици почео справљати из говеђег лоја један мастан производ сличан маслу. Он је погрешно држао да маст у млеку, потиче из масти у органском ткању животиње која га даје, и да се у вимену израђује у оне ситне масне кугљице што пливају у млеку, па је на том заснован цео поступак при добијању маргарина.

Тај је поступак са изменама које су се у току времена наметнуле као корисне у овоме: говеђи лој што свежији очисти се од крви и жилица и испере добро рукама или машином у хладној води. Тада се сечком исече у кајише, који се потом иситне нарочитим жрњевима у са сним фину и растреситу масу, која се баци у каду са засољеном врелом водом од 70—80° Целзијевих да се истопи. Истопљена претаче се у другу каду да мирује неко време, затим се разлива у калупе да се лагано стине када се исече у грумење од по једног килограма звиже у грудњачице, полаже на металне дашчице и ставља под јаку хидрауличну пресу. Тим се начином од сто килограма сирова лоја иседи око 50 кгр. олеомаргарина жутиваве боје. У грудњачицама заостаје стеарин који се употребљује за справљање свећа. Тачка топљења олеомаргина уголико је мање или више изнад тачке топљења масла уколико у њему има више стеарина. Та се тачка топљења да спустити примењивањем обичне масти или боље уља које нема истакнут мирис ни укус. Такан је олеомаргарин у погледу мекости и једноставности раван маслу. Недостаје му укус овога, мирис, зрнаст изглед и боја. И то се постиже у новије доба овако: растопи се тај олеомаргарин и заједно са извесном количином павлаке пропусти кроз центрафугалну машину да се што потпуније измешају. Уједнено је да се та смеса нагло расхлади и ухвати чим је машина избаци. Тако се добија и овај изглед масла са онолико мириса овога, колико му је могла саопштити употребљена количина павлаке. Боја му се даје нарочитом течнашћу. Даља рад је као и са маслом. — Ово су укратко главне радње а свака фабрика има неке појединости којима се одваја од осталих.

Ма да је израда маргарином уопште почета тек пре 30 година (1869.) достигла је до данас огромне размере како у Француској где се јавила, тако у Енглеској, Северној Америци, Холандији (где је релативно највећа у Европи) Данској, Немачкој, Русији, Аустрији и другим земљама.

Од прве своје појаве био је предусретнут неповерењем потрошача, али је себи упорно тражио право грађанства међ средствима за исхрану, позивајући се на своју јевтиноћу. То му је право у Француској признато у почетку под изричним условом, да се не сме звати маслом.

Овако брз развој и ширење индустрије маргарина не значи никако да су се потрошачи помирили са њим. У основу свог постанка, он има нечег недовољненог, од другога присвојеног, како би се рекло, много туђег перја, па је тако и са његовом прошом. И ту се недовољено, противправно, служио именом масла и као такво *по могу нему* улазио у промет. Петнаест година труде се законодавства свију земаља у којима се производи или у које се увози да учине крај штетној и варалачкој утакмици коју он чини маслу и нису ни данас задовољна резултатима. И данас се поред свих забрана, надзора, казни, маргарин продаје под именом и што је најгоре по цену масла. Није немогуће, врло је вероватно шта пише, да то бива у нашем Београду са маслом што га он троши са стране.

Његов постанак правдао се олакшицом коју ће пружати сиротном свету да јевтино дође до једног производа сличног маслу, кад право масло не може куповати због његове веће цене; међутим се на делу показало, да је баш та сиротиња истина јела маргарин али плаћала масло.

У 1894-тој години је сама померанских млекарских друштава у четири маха куповао и подвргавао испитивању пробе „масла“ у свима продавницама берлинским и тад се доказало да је просечно око 50% тих проба фалсификано маслом т.ј. или чист маргарин или смешан с нешто масла. И најчешћи проценат превара као је баш на оне продавнице где купују радници и ситни, ниži чиновници:

Али сав грех и штета од маргарина није још у томе, што ће га под именом масла трошити сиротиња. Од тога трпи велики унутрб целокупна млекарска индустрија. Маргарин се данас не справља само од свежег лоја домаће поклане стоке, па да би његова производња била ограничена бројем те стоке, већ се из колонија довозе силне масе лоја и уља те прерађују у маргарин. Тиме је он изгубио и последње своје оправдање да повећава цену домаћег лоја.

Такву неравну утакмицу, разуме се, масло не може издржати.

Стање какво је данас не брани нико; само, једни су зато да контрола над производњом и продајом буде будница и спречи превару, а други су за меру одсудицу; кад се из обзира на слободу рада не може сасвим забранити производња маргарина, они траже, да му се забране узимати боју и позајмљивати изглед масла.

Француски извоз масла у Енглеску има делом за свој узрук да зажали на маргарин. Данија је била увиђавнија и у интересу доброг гласа и будућности своје трговине маслом потпуно забранила извоз маргарина из земље.

И у Србији је на дневном реду стварање индустрије млекарске. У припремама за то, добро је знати и по су њени непријатеља.

Мил.

ГРАДИНАРСКА ШКОЛА У ХРУЂИМУ И КУРСЕВИ

ПРАКТИЧНИ ДЕВОЈАЧКИ, ЛИВАДАРСКИ И ГРАДИНАРСКИ У ВЕЗИ С ПЧЕЛАРСКИМ

I. Градинарска школа

Увиђајући велику важност градинарства уопште, а нарочито у источној Чешкој, Чеси основаше, уз средњу пољопривредну школу у Хрућиму, и школу градинарску, која би отворена 1 новембра 1892 године.

До тога дода ученици градинарске школе имали су заједничка предавања са ученицима зимске пољопривредне школе: а поштo се зимска пољопривредна школа одделила од средње пољопривредне школе, градинарска школа буде организована као завод самостаран, спојен са средњом пољопривредном школом. И тако од дана самосталног делања те школе, ученици имају и засвим засебна, самостална предавања. Пређе се та школа издржавала само из средстава средње пољопривредне школе, а године 1896. царско-краљевски министарство народне привреде дало је школи нарочиту помоћ од 150 фор. годишње. Године 1897. добила је школа и земаљску потпору у 150 фор. која је у 1899. години повећана на 200 форината. А поред тога и сама варошица Хрућим унела је у свој буџет и нову рубрику: помоћ градинарској школи.

Када је зимска пољопривредна школа била одељена од средње пољопривредне школе, онда је с надлежне стране донесена овака одлука:

1. Да градинарска школа остане при средњој пољопривредној школи;

2. Да буде организована у томе правцу, како ће ученици имати самостална предавања;

3. Да рок ученку буде и надаље двогодишњи.

Разлози, који су диктовали оваку одлуку, да градинарска школа и надаље остане при средњој пољопривредној школи, били су углавноме ови:

1. Средња пољопривредна школа има не само богата спомоћна учбена средства, већ и потребне зграде, где се ученици градинарске школе могу у пуној мери занимати; на пример

градину за поврће, ботанички врт, стаклени врт, врт под дозом итд.

2. Учење баше равномерније подељено. Отпре се учило од 1. новембра до 30. марта по цео дан искључно теоријски, тако да ученици нису могли у то доба имати никакве праксе, ма да се и у то доба истичу важни радови: а опет од 1. априла до 30. октобра ученици уопште нису школу ни походили. С тога је предложена оваква подела: да зими учење теоријско траје до подне по три часа, а после подне практично учење; у летње пак доба теоријском учењу дају се свега 2 часа дневно.

3. Многобројније наставничко особље средње пољопривредне школе баше у већој и јачој могућности да држи самостална предавања на школи градинарској.

Тако реорганизована школа беше отворена 1. новембра 1896. године.

Учење на њој овако је распоређено:

Градинар Ф. Вохралик предавао је: воћарство, помологију повртарство, винарство и украсно градинарство.

Ј. Бачковски, учитељ грађанске школе: чешки језик.

Б. Холас, учитељ грађанске школе: цртање.

П. Павечер, професор: мерење.

Ф. Хеслер, професор: природну историју.

Ј. Румл, професор: рачун и краснописе.

П. Ј. Рубрингер: морал.

Циљ је градинарској школи: да теоријски и практички наспита своје ученике у свима градинарским пословима, 2. да имућнијим породицама даде могућности, да своје синове, који хоће да се посвете градинарству, образују што боље и што савршеније и теоријски и практичка, а не као до тога доба што су добијали само површна знања од појединих градинара. Учење, као што је напред казано, траје две године или четири полугођа, а распоред часова овако је утврђен:

У I години учи се:	У течају зимњем	У течају летњем
Чешки језик	1	1
Рачун	2	—
Мерење	1	2
Цртање и краснописе	3	2
Природопис и испитивања	6	2
Воћарство	5	5
Винарство	1	1
Основна начела у гајењу растиња	1	1
	Свега 20 час.	14 час.

У II години учи се:	У течају зимњем	У течају летњем
Писмени задаци	2	1
Рачун и мерење	4	2
Цртање	2	—
Физиологија биљака	2	—
Воћарство (помологија и употреба воћа)	2	1
Повртарство	2	1
Семенарство	1	—
Украсно градинарство и наука о цвећу	1	2
Рачуноводство	1	1
Латински језик	1	1
Наука о биљу	—	1
Земљопис и историја	1	1
	Свега 19 час.	12 час.

Практичне радове распоређује наставник градинарства средње пољопривредне школе. То практично учење траје целе године и то у зимњем течају свако после подне а у летњем све оно време, које претиче од теоријског учења.

У доба од 15 јула до 15 октобра све је време посвећено практичном учењу. — Ученици поступно изводе све радове у вртовима. Ученици II године дужни су наименично још водити и записку и одређивати распоред рада за сваку седмицу унапред.

Погодбе под којима се ученици примају у градинарску школу ове су:

а). Да имају 14 година;

б). Да су с добрим успехом свршили основну школу;

в). Да поднесу уверење родитеља да могу своје дете издржавати о своме трошку за све време учења.

Свеколика је настава потпуно бесплатоа.

Као помоћна учбена средства служе:

а). Велики воћни расадник, где се негују све врсте воћа;

б). Вотвак потпуно развијен;

в). Кило;

г). Повртарска и ботанička градина, као и виноград средње пољопривредне школе;

д). Помоћна учбена средства средње пољопривредне школе.

Поштo је средњу пољопривредну школу узела држава под своје окриље, то су чињени кораци, да прими и градинарску школу.

II. Практични девојачки курс.

Увиђајући, да је и међу могућним домаћицама, од преке потребе темељно стручно образовање — ако се хоће да како ваља одговоре многобројним дужностима својим — Чеси су се постарали, на енергичан захтев пољопривредних кругова својих, да отворе *практични истомесечни курс за девојке, као будуће сеоске домаћице*. Од колике је важности овај курс лако је појмити, када се зна, како су разгранате дужности једне сеоске домаћице; како од ње умногоме зависе не само породична срећа, но иногo пута баш и сама привредна самосталност домаћинова.

На томе курсу предавани су ова предмети:

Наука о здрављу стоке	2	часа недељно
Градинарство	3	„ „
Млекарство	2	„ „
Домаћи рад	4	„ „
Гајење стоке	2	„ „
Рачуноводство	2	„ „
Хемија	2	„ „
Наука о васпитању	2	„ „

Те предмете предавали су проф. Јан Тројан, млекарство и хемију; проф. А. Докоупил гајење стоке и рачуноводство, г-ђа Терезија Прашилова домаћи рад, а после пременитаја њезина у Вис. Мит проф. Ј. Тројан; градинар Ф. Вихрачик градинарство; марвени лекар Ф. Шпеланек науку о здрављу стоке: г-ђа Терезија Прашилова науку о васпитању а касније професор Докоупил.

Време учењу било је до подне од 8—10 часова, а после подне од 2—5. Два пута недељно вежбале су се девојке у женском Друштву у разним ручним радовима.

На практичне радове одређено је 3 часа. У тим часовима вежбале су се девојке: у радовима око гајења зелени и гајења цвећа, даље у изради масла и разних сирева, као и у спремању воћа за зиму; затим је разгледано опште поље, ботанички врт и кобилчета средње пољопривредне школе. А једно после подне у недељи употребљавано је на изласке: у паркове и вртове у Хером. Мјесецу, у млекарнице на Високом Миту, у зоолошки музеј у Хрућиму, у фабрику за производњу цигуре у Пардубицу итд.

За наставу плаћале су девојке 20 фор. годишње, а школу су све примерно походиле. С почетка имало је ученица свега 10, јер су учионице биле веома тесноће, но тај је број доцније повећан.

Сада су предузете све мере, да се што скорије „оснује у Хрућиму самостална школа за домаћице,“ за неко време са једногодишњим курсом и интернатом, а доцније да се опет реорганизује и усаврши према потреби.

III Практични курс ливадарски

У низу разних курсева, које је средња пољопривредна школа приредила, истиче се својом практичном страном мелиорационни курс ливадарски, који траје од 1—28 августа.

То је већ двадесети курс, који се приређује у Чешкој захваљивањем и трудом професора Фр. Болеха. А у истини мелиорација је данас једно од најважнијих средстава у Чешкој, за унапређење њиховог земљоделства у опште. Тим се путем у огромној мери повећава плодност земљишта, заједчава корист и продужава доба вегетације.

Мелиорација је у ужем смислу речи циљ, да количину воде распореди према захтеву растиња. Вода — поред топлоте и

светлости — јесте најјачи и најмоћнији чинилац за развиће и порест пољопривредних производа. Вода сачињава главни састојак биља (60—80%) и у исто време доноси храну биљу у растворепом стању. Разуме се да је сувишност воде од штете растењу као и недостатак. А баш задаћа је мелиорације да сувишну воду одлучи с једнога краја и спроведе другоме, који ју је жељан.

Задаћа је, дакле, тим мелиорационим курсевима, да изазову и повећају интересовање за мелиорацију земљишта, да на лак и појмљив начин даду поуке, како се мале мелиорације могу с успехом изводити и на основу тако добивених резултата, проћрчити пут за покушаје у већем размеру и за напредак у модерној пољопривди. — На ливадарском курсу нецбају се на тај начин, да слушаоци на основу теоријских објашњења, изводе самостално на ливадама и лукама све мерничке и остале радове које захтева наводњавање и одводњавање земљишта.

Главни је предмет на томе курсу: *технички део*, који су заједнички предавали и у школи и на ливади проф. вишег пољопривредног завода таборског Франт. Болех и проф. Густав Бургхаузер. Пољопривредни део предавао је проф. Јозеф Стрителски а праксу на ливади учитељ земљ. лиц. школе у Вис. Мишу Лудвик Шишка.

Предавано је и објашњавано:

а). *Из техничког дела:* најзначајније партије на практичном мерења, разни начини одводњавања и наводњавања ливада, одводњавање поља дренажом итд.

б). *Из пољопривредног дела:* о земљишту, начину обраде, ђубрењу и подмлађивању ливада и ливадских биљака.

На прошлогодишњем курсу било је 37 слушалаца и то махом из редова свршених ђака свију пољопривредних школа: зимних, средњих и виших као и учитеља школа грађанских и других. Теоријски часови држани су од 8—10 часова а практични од 10—12 пре подне од 2—6 часова после подне. То доба учења разуме се мењано је према потреби и времену.

Да би учење на курсу било што живље, земаљски одбор одредио је 23 стипендије по 20, 25 и 30 форината. Уписна такса за сваког износила је 5 форината.

Земљиште, које је служило за опите, износи $^1/_2$ хект. и у згодном је положају између пута и железничког колосека и околини селима може послужити за углед.

IV Курс градинарски у вези с пчеларским

За учитеље народних школа приређује се у времену од 20—26 августа курс градинарски у вези с пчеларским. Циљ је томе курсу, да обучи народне учитеље како се воћке подижу и гаје и да познају: које су врсте за који крај најподесније с обзиром на месне прилике. Пре подне држана су увек теоријска предавања а после подне радило се практички у расаднику. Исто тако упознавали су се слушаоци и са разумним радом на пчеларства. Предавања из градинарства држао је Фр. Вохралик, наставник градинарства средње пољопривредне школе; предавања из пчеларства држао је Ал. Тума. На курсу је било у прошлој години 15 слушалаца

После свију оних курсева, са којима смо се упознали, треба поменa још и *путна предавања*, која приређују с времена на време наставничке снаге. Само за време трајања средње пољопривредне школе приређено је на 780 путних пољопривредних предавања, која су била од огромног утицаја по пољопривредни напредак онога краја. Тима се предавањима има управо захвалити, што је многи појединац задобијен за разумни начин пољорадње, што је изведено безброј мелиорација и што је у народу основано много пољопривредних друштава.

Из свега што је довде казано јасно се види: *да средња пољопривредна школа Хрубијешка, заједно са својим огранцима, савесно и у пуној мери одговара својој задаћи, да стручно образовање неуморно шири како међу омладином, тако и међу старијим пољопривредницима и да је средњите сасвољиког пољопривредног покрета у источној Чешкој.*

БЕЛЕШКЕ

Вредност слачице. — *Трговински Гласник* у своме 74 броју од 5. априла ове године донео је ову белешку о вредности слачице:

Велика је вредност ово биљко, коју би требало наше Пољопривредно Друштво што више да распоструља у Србији. Јер данас наш народ зна само за ону обичну дивљу слачицу и употребљује је за лекове; о овој другој култивисаној нема ни појма наших света. Дан кад би се свима објаснила вредност и све користи од слачице, народ би је врло радо сејао, пошто јој не треба бог зна каква нарочита нега, а принос би био знатан.

Кад би то учинили не би морали ићи са стране ни омиљени и укусни зачинак „сеф,“ који се прави од слачице, а и оне лекове по апотекама противу назеба и пробадања уопште, могли би овде израђивати од наше сопствене слачице. Осем ових има још и других вредности ова биљка, само то треба народу објаснити, те да је што више гаји.

ОБЈАВЕ

Пољопривредна предавања за шири круг слушалаца. — Шесто, седмо и осмо пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривредног Друштва и то:

Шесто предавање држаће 16. овог месеца г. Коста Д. Главинић, професор Велике Школе *О савршенијим сушницама за сушење воћа и о њиховом значају за пољску привреду.* Ово предавање почеће у $3^1/_2$ часа по подне;

Седмо предавање држаће 23. овог месеца г. Савко Кучаревић *О поправци кашкавља и осталог белог сира у нас.* Ово предавање почеће у $10^1/_2$ часова пре подне;

Осмо предавање држаће 30. овог месеца г. Др. Живојин Ђорђевић ван. професор Велике Школе *О вештачком и природном разножавању риба.* Ово предавање почеће у $10^1/_2$ часова пре подне.

У исто доба овим се објављује да је осмо пољопривредно предавање за шири круг слушалаца уједно и *закључно* предавање овога пролећа. Прво предавање идуће јесени објавиће се у своје доба.

По одлуци Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, — имају се у *Пољопривредном Календару* за 1901. годину штампати чланци, који ће расправљати ове предмете:

Гајење живине;

Сувати као напољаци за извозну рогату стоку;

Кромпир као сточна храна;

Рад кравама;

Поткивање коња;

Болест свиња;

Машина косилица и машина жетелица;

Ремонтски заводи као установе за унапређење коњарства;

Употреба меда;

Разместај пољопривредних зграда на средњем сеоском имању;

Гајење оновна шкопаца;

Рана зелена пића у пролеће;

Извоз дрва из стрмеитих шумских положаја;

Стране сорте лозе, које би се могле препоручити за гајење у нас; (с нарочитим погледом на подобност грожђа за извоз);

Подизање винограда на живом песку;

Неговање високих воћака од пресађивања на стално место;

Пољопривредна приповетка;

Позивају се писци, да ове чланке израде и Српском Пољопривредном Друштву их пошаљу најдаље до 1. јула о. г.

Који чланци не буду могли ући у календар а употребљиви су, ти ће се штампати у *Тежаку*.

Величина чланака, а и награда за њих по дојакошњој норми.

Бр. 2351 Из Седнице Српског Пољопривредног Друштва 5. Априла 1900. год. у Београду.

Управа топчидерске економије. — Има за продају до 15.000 двогодишњих гледичијевих садница (бодљикав батрен) добро ожиљених; у порасту до 1 метра; врло подесне за ограђивање имања. Хиљада ових садница коште двадесет динара. — Могу се одмах добити.

Семе од луцерке и сточне репе. Српском Пољопривредном Друштву приспело је 5.000 кгр. семена француске луцерке I квалитета. Цена је оном семену 1·70 дин. од килограма.

Скреће се пажња пољопривредницима да је ово семе од луцерке потпуно чисто од примеше косиде и сваке друге нечистоће и да има моћ клијања 95%. Коме треба нека се изволи обратити Српском Пољопривредном Друштву.

Има и семена од сточне репе (шамут и оберндорф). Цена је првој 1·50 а другој 1·40 дин. од килограма.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

Прскалице Нехвилове и плави камен. — Могу се добити код Српског Пољопривредног Друштва и то: Прскалице по 31 динар комад, а плави камен по 80 пара килограм.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изишла је из штампе

ПОЉСКА ПРИВРЕДА У СРБИЈИ

СПОМЕНИЦА ЗА СВЕТСКУ ИЗЛОЖБУ У ПАРИЗУ 1900. ГОДИНЕ

НАПИСАО

А. Р. Јовановић

Садржина ове Споменице ова је:

СТРАНА

Увод 1

I. Општи услови за развитак пољске привреде у Србији

1. Клима 7
2. Земља 11
3. Насељеност 14
4. Саобраћај 17
5. Сигурност 24

II. Развитак земљорадње у Србији

1. Ратарство уопште 29
2. Пољски усеви 34
3. Ливадарство 44
4. Градинарство 47
5. Воћарство 49
6. Виноградарство 55

III. Развитак сточарства у Србији

1. Сточарство уопште 65
2. Коњарство 72
3. Говедарство 75
4. Овчарство 79
5. Свињарство 82
6. Живинарство 86
7. Рибарство 89
8. Пчеларство 92
9. Свиларство 94
10. Млекарство 97

IV. Развитак пољопривредних установа у Србији

1. Пољопривредна настава 103
2. Пољопривредна удружења 111
3. Пољопривредна огледна станица 119
4. Топчидерска економија 121
5. Окружни и срески економи 124
6. Општински пошени 128

Ми ћемо, кад нам се за то укаже згодна прилика, својим читаоцима изложити и поједине податке из горњих одсека и тачака *Споменице*, коју овим само овде приказујемо.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 15. броја Тежака: Извештај о прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899.) и о поучној изложби на дан те славе (свршиће се). *Чланци*: Топломер за одбрану од слане и мраза. — Друго пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — Маргарин. — Градинарска школа у Хрушиму и курсеви практични, девојачки, ливадарски и градинарски у вези са пчеларским. — *Белешке. Обтане. — Књижевни огласи. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 294. ВРЕМЕНСКИХ ДРУШТВЕНИХ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОЊАТАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЖАКИ, МАНАСТИРИ, ЖЕМАЂАДИЈИЧЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ ПЕТА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОКИ ПРЕТПЛАТУ УПЛАТЕ ПО ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУЖЕЊА И ВИЉОНИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УПЛАТЕ ПОЉОКИ ПРЕТПЛАТУ И КАД СУ ПРЕТПЛАТИЛИ КОД СВОГ ЗАДУЖЕЊА ПРЕКО ЈОГА ТЕ ИМ СЕ И ЛИСТ ШАЉЕ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 16. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 23. АПРИЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ИЗВЕШТАЈ

О прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899.) и о поучној изложби на дан те славе

(НАСТАВАК)

Како су на овој малој и ограниченој изложбици били заступљени предмети и које сорте виђа се из овог прегледа:

I. Воће сирово.

а, јабучасто.

1. Јабука домаћих сората	253
2. „ „ страних сората	41
3. Крушака	59
4. Мушмула	19
5. Дуња	21
6. Оскорупа	1
	= 394

б, јешграсто.

1. Ораха обичне крупноће	13
2. „ врло крупних	3
3. „ са врло танком љуском	1
	= 17

II. Воће прерађено.

а, јабучасто.

1. Јабука сувих у кришкама	2
	= 2

б, коштичасто.

1. Шљива сушених на обичној сушници	19
2. „ „ „ Главишњевој сушници	1
3. „ „ „ Полегриновом апарату	1
4. Сарајаде сушене	1
	= 22

в, конзерве

1. Слатко од дуња	2
2. „ „ шљива	1
3. „ „ ораха	1
4. Пекмез „ шљива	5
5. „ „ јабука	1
6. „ „ крушака	1
	= 11

г, пића.

1. Сок од малина	1
2. Јабуковаче старе и нове	6
3. Шљивове ракије	1
	= 8

III. Пшеница и њени производи.

а, пшеница.

1. Обичне озиме	56
2. Бенље	6
3. Мурејске	3
4. Голиће	1
5. Раталиће	1
6. Косовке	1
7. Америкашеке	1
8. Осуђе	1
9. Јариће (пролетње пшенице)	2
10. У целим биљкама (у плаћу)	16
	= 88

б, брашно.

1. Брашна № 0	2
2. „ № 1	2
3. „ № 2	2
4. „ № 3	2
5. „ № 4	1
6. „ № 5	1
7. „ № 6	1
8. „ № 7	1
9. „ № 8	1
10. „ сељачко обично	14
	= 27

в, граз.

1. Граз № 1	1
2. „ № 2	1
3. „ № 3	1
	= 3

г, мекиње.

1. Крупне	2
2. Ситне	4
	= 6

д, пасиаљ

д. Пасиаљ	1

б, уродице.

1. Кукоља	3
2. Слачице	1
3. Граора	1
4. стокласа	1
и једна полежиија млинарског производа за хлебно брашно	1
Изложено снега	586

По окрузима изложени предмети распоређени су овако:

1. Из округа врањског	5
2. „ „ ваљевског	33

3.	Из округа крушевачког	46
4.	„ „ моравског	92
5.	„ „ пиротског	26
6.	„ „ подринског	101
7.	„ „ подунавског	45
8.	„ „ пожаревачког	33
9.	„ „ рудничког	73
10.	„ „ тимочког	27
11.	„ „ топличког	10
12.	„ „ ужичког	59
13.	„ „ крагујевачког	8
14.	„ „ нишког	26
15.	„ „ града Београда	2
	Свега	586

Све наложене предмете ценили су изабрани Оцењивачки судови. Оцењивачи суд нашао је да треба наградити похвалницама ове излагаче:

1. *Јована Златића*, економа из Честина среза грушанског округа крагујевачког, за јабуке: *колачарке.*

2. *Милку Бабовић*, из Коцељеве среза Посавотамнавског округа подринског, за јабуке: *стрекке* и крушке: *аранка и поповаче.*

3. *Милију Милошевића*, учитеља из Бољевца, среза бољевачког округа тимочког, за јабуке: *пераике.*

4. *Фелекса Хофмана*, економа из Кучева среза звишког округа пожаревачког, за *страке јабуке.*

5. Проту *Викентија Поповића*, из Жежевице среза трнавског округа рудничког за јабуке: *сенабеје, буле, ананске, дукате, тетовке*, крушке: *зимске карманке, зимске воденице, мушмуле* и *пекмез.*

6. *Милијана Малешића*, земљоделца из Гуче, среза драгачевског округа рудничког, за јабуке: *буле* и *пранцуже.*

7. *Милисава Прендића*, телеграфисту из Алексинца, за *јабуке* и *шарене аранке.*

8. *Тодора Брадића*, свештеника из Медвеђе, среза трстеничког округа крушевачког, за *јабуке страке.*

9. *Марку Богојевића*, економа из Медвеђе среза трстеничког округа крушевачког, за јабуке: *буле* и *пекмез.*

10. *Ђорђа Радојковића*, земљоделца из Сићева среза нишког округа нишког, за јабуке: *ресонке.*

11. *Марка Петровића*, свештеника из Бранковине среза и округа ваљевског, за јабуке: *колачарке.*

12. *Љубомира Новаковића*, земљоделца из Костојевића округа ужичког за крушке: *аранке.*

13. *Манастир Бешленик*, у срезу левачком округу моравском, за *јбуке*: *колачарке* и крушке: *аранке.*

14. *Милоја К. Стаменка*, учитеља из Ресовца у округу моравском, за јабуке: *зелемике* и *буле.*

15. *Милана Стојиљковића*, тежака из Ресовца округа моравског за *јабуке*: *колачарке.*

16. *Косту Ресовца*, тежака из Ресовца округа моравског за *јабуке*: *стрекке.*

17. *Тамаска Петровића*, земљоделца из Смоковца округа моравског за *јабуке*: *колачарке.*

18. *Косту Радоваановића*, земљоделца из Богалинца округа моравског за *јабуке*: *колачарке.*

19. *Мику Милошевића*, земљоделца из Дубича у округу моравском, за *јабуке*: *сенабеје.*

20. *Илију Симића*, земљоделца из Мишара округа подринског за *јабуке*: *колачарке*, крушке: *поповаче, аранке* и *пекмез.*

21. *Тому Јуришића*, земљоделца из Цриде Баре округа подринског, за *јабуке*: *колачарке.*

22. *Чедомира Аксентијевића*, земљоделца из Трбосића округа подринског за крушке: *алмаске.*

23. *Анту Кисјевића*, земљоделца из Мишара округа подринског за *јабуке*: *шпанке.*

24. *Милутина Тадића*, земљоделца из Дрљаче округа подринског, за *јабуке*: *колачарке* и *суве шљиве.*

25. *Саву М. Тодоровића*, земљоделца из Рељца округа моравског за *јабуке*: *сенабеје* и крушке: *тврдонке.*

26. *Мелентија Арсијевића*, земљоделца из Придворишје округа топличког, за *јабуке*: *буле.*

27. *Василија Јовића*, земљоделца из Кореније округа подринског, за крушке: *аранке* и *суве шљиве.*

28. *Петра Хајн Манића*, економа из Прокупља округа топличког за *јабуке*: *левантке* и *аранке.*

29. *Мијаила Мионића*, свештеника из Мајдена округа крушевачког за *јабуке*: *колачарке.*

30. *Крушевачку Полоопштарску Подружину* за *јабуке*: *белоике, нарке, тетовке, расонке*; крушке: *сенке воденеје* и *аранке, дуне* и *мушмуле.*

31. *Вуку Матића*, економа из Мионице округа ваљевског, за *јабуке*: *колачарке колубарке, аранке, стрекке*, и *шекерлије.*

32. *Радомира Марића*, земљоделца из Мионице округа ваљевског, за *јабуке*: *стрекке, аранке* и *зеленике.*

33. *Павла Дрнића*, економа из Ђурђевца округа ваљевског за *јабуке*: *шекерлије, колачарке*, крушке: *аранке* и *дуне.*

34. *Велимира Стојановића*, земљоделца из Ђурђевца округа ваљевског, за *јабуке*: *колубарке.*

35. *Мијаила Јеремића*, земљоделца из Цветановца округа ваљевског за *јабуке*: *беле колачарке.*

36. *Станислава Јеремића*, земљоделца из Цветановца округа ваљевског, за *јабуке*: *шекерлије.*

37. *Милоша Мошића*, земљоделца из Лукова округа тимочког за *јабуке*: *скрмижанке.*

38. *Управу Ратарске Школе*, у Краљеву за *страке јабуке.*

39. *Светозара Трифуновића*, окружног начелника у пензији из Алексинца за *јабуке*: *тајмановке, дуке* и *тетовке.*

40. *Ужичку Полоопштарску Подружину*, за *јабуке*: *сенабеје* и *водумане.*

41. *Борисава Новића*, калемара из Крушевца за *јабуке*: *гонбаче.*

42. *Јосифа Вујића*, земљоделца из Рогачице округа ужичког за *јабуке*: *колачарке* и крушке *тврдоје.*

43. *Милојина Николића*, земљоделца из Рогачице округа ужичког за крушке: *аранке* и *ораке.*

44. *Атанасија Стојановића*, економа из Ушћа округа рудничког за *јабуке*: *сенабеје.*

45. *Димитрија Поповића*, свештеника из Рогачице округа ужичког за *јабуке*: *колачарке.*

46. *Радосава Јовановића*, земљоделца из Рогачице округа ужичког за *јабуке*: *колачарс.*

47. *Лазара Јовановића*, економа из Рогачице округа ужичког за *јабуке*: *стрекке* и *колачарке* и крушке *аранке.*

48. *Јеврема Николића*, земљоделца из Вукаље округа крушевачког за *јабуке*: *јаострачанке.*

49. *Господу поч. Др. Лазе Димитријевића*, из Смедерева за *страке крушке.*

50. *Тодора Јовића* из Јагодине за *дуне.*

51. *Василија Анђића*, из Врање за *дуне.*

52. *Алексу Поповића*, из Ужице за *дуне.*

53. *Бранислава Павловића*, земљоделца из Злакусе округа ужичког за *дуне.*

54. *Илију Јанковића*, свештеника из Добрајевца округа нишког за *мушмуле.*

55. *Лорана Лукића*, економа из Рогачице округа ужичког за *мушмуле.*

56. *Молутина Жујовића*, из Боговађе округа ваљевског за *мушмуле.*

57. *Драгомира Тодића*, земљоделца из Мишара округа подринског за *ораке.*

58. *Михаила Поповића*, земљоделца из Сићева округа нишког за *ораке.*

59. *Јеротија Лукића*, земљоделца из Суботице округа подринског за *суве шљиве.*

60. *Мојсија Тешића*, економа из Недељице окр. подринског за *суве шљиве* и *ракију од јабука.*

61. *Радосава Јовића*, земљоделца из Рогачице округа ужичког за *суве шљиве.*

62. *Стевана Дамјановића*, земљоделца из Синошевића округа подринског за *суве шљиве.*

63. *Фарнике и Анђелковића*, концесионаре за откуп сувлених мехурака Лапово, за *суве шљиве.*

64. *Милоша Бајића*, земљоделца из Вакиноице округа ужичког за *пекмез.*

65. *Косту Николића*, апотекара из Београда за *сок од малина.*

66. *Јована Илића*, свештеника из Дубља округа подринског за *јабуковачу.*

67. *Мојсија Тубегурића*, из Штипара округа подринског, за *јабуковачу.*

68. *Саву Јовановића*, учитеља из Штипара округа подринског за *јабуковачу.*

69. *Илинку Гламашевић*, из Шапца за *јабуковачу.*

Оцењивачки пак суд за шпенцу и њене производе нашао је да треба наградити похвалницама ове налагаче:

1. *Косту Бутурудка*, свештеника из Дедевана у округу рудничком за *озиму пшеницу* у зрну.
2. *Управу Ратарске Школе* у Краљеву за *озиму пшеницу*, за *пшеницу голицу* и *колекцију брашна*.
3. *Николу Тодоровића*, трговца из Водица округа подунавског за *озиму пшеницу*.
4. *Обрада Вукановића*, земљоделца из Рогачице округа ужичког за *озиму пшеницу*.
5. *Василија Јовића*, земљоделца из Коренте округа подринског за *озиму пшеницу*.
6. *Земјоделску полуварредну Подружину* у Варварину за *озиму пшеницу*.
7. *Милосава Дрогачевца*, земљоделца из Бела Поља округа ваљевског за *озиму пшеницу*.
8. *Петра Миленковића*, земљоделца из Куприје за *озиму пшеницу*.
9. *Јеремију Томића*, земљоделца из Поље округа моравског, за *озиму пшеницу*.
10. *Мату Јовановића*, земљоделца из Сиљева округ нишки за *белију пшеницу*.
11. *Срећка Рајића*, земљоделца из Бањице округа рудничког за *пшеницу озиму*.
12. *Луку Достанића*, економа из Турије округа рудничког за *пшеницу космату*.
13. *Милована Вилотијевића*, земљоделца из Бојића округа подринског за *озиму пшеницу*.
14. *Луку Кнежевића*, земљоделца из Мишара округа подринског за обичну *озиму пшеницу*.
15. *Требиша Лолића* економа из Причиновића округа подринског за *озиму пшеницу* и *испросејано брашно*.
16. *Јеврема Гајића*, земљоделца из Вражогрнаца округа тимочког, за *озиму пшеницу*.
17. *Лубомира Р. Вучетића*, учитеља из Цветојевца округа крагујевачког за *пшеницу*.
18. *Јована Вемковића*, земљоделца из Сиљева округа нишког за *пшеницу мурешку*.
19. *Стевана Мисића*, земљоделца из Голобака округа подунавског за *озиму пшеницу у главу*.
20. *С. Милојевића*, земљоделца из Вел. Крсне за *озиму пшеницу у главу*.
21. *М. Милојевића*, земљоделца из Азање округа подунавског за *озиму пшеницу у главу*.
22. *Т. Даниловића*, земљоделца из Азање округа подунавског за *белију пшеницу у главу*.
23. *И Бајлоне и Сиеоне*, из Малог Пријића округа пожаревачког, за *колекцију брашна и продуката млинарских*.
24. *Млин Захарија*, Браће З. Поповића из Београда за *колекцију млинарских продуката за обично брашно*.
25. *Кнежевића и Радовановића*, из Краљева округа рудничког за *колекцију млинарских продуката и брашна*.
26. *Тому Јурјевића* земљоделца из Цриг Баре округа подринског за *просејано лебно брашно*.

И на овој трећој поучној изложби јабуке су заузимале и по количини и по каквоћи најугледније место, и међу њима је Оцењивачки суд и овом приликом нашао неколико особито добрих сората, које би ваљало моделисати и препоручити за размножавање.

Неки јабукама Оцењивачки суд дао је *нова имена* да би се према крају у коме се налазе могле лакше уочити и размножити.

Помолошки опис одабраног воћа за моделирање овај је:

Шуматовка (црвеника)

Род средњи, округла, према чашици сужена (задубљено купаста), правилна облика.

Чашица мала, неразвијена, отворена. Удубљење око чаше подубоко правилно левкасто.

Петељка кратка, танка. Удубљење око петељке подубоко, чисто и правилно левкасто.

Љуска карминаста, с присојне стране скерлетна, сјајна (љаштећа). Једна од најлепших облика — за око.

Месо бело чврсто с црвенастим жилицама, нарочито испод љуске; сочно, накисело, пријатна винска укуса.

Семена кућица затворена, правилно звездаста. У семенним собицама по 1 крупна семка.

Особито добра сорта за јело, трговину и прераду.

Из околине Алексинца, од г. Св. Трифуница, под именом *Прсенка*.

Листренчанка.

Род крупан, пљоште округао, колачаст, правилна облика.

Чашица мала, упола отворена. Удубљење око чаше плитко, правилно.

Петељка кратка, средње дебљине. Удубљење око петељке плитко, правилно левкасто, нешто рђасто.

Љуска зелено жута, у зрењу карминаста, сјајна са сивим тачкицама, нарочито с присојне стране.

Месо бело, крто, рскано, пријатно накисело, винског укуса.

Семена кућица упола затворена, правилна. У семенним собицама по 1 семка.

Сазрева новембра а траје до фебруара.

Одлична сорта за јело и трговину.

Од Јеврема Николића из Вукање, среза расинског округа крушевачког под именом — „Невозвате“.

Сенабија.

Род средњи, дугуљасто купаст, правилна облика.

Чашица мала, затворена. Удубљење око чаше плитко, правилно левкасто.

Петељка кратка, танка. Удубљење око петељке дубоко, и широко правилно левкасто, рђасто.

Љуска зелено жута, глатка, у зрењу пљувао карминаста, више од половине, с многим белим тачкицама и пегицама, а по који пут и с неколиким брадавицама.

Месо жућкасто бело, меко, сочно, пријатно накисело.

Семена кућица затворена, мала, правилна. У семенним собицама по 2 семке.

Сазрева новембра, а траје до пролеће.

Одлична сорта за јело и трговину.

Опште позната сорта.

Перајка.

Род средњи, округао правилан.

Чашица мала, упола отворена. Удубљење око чаше плитко, мало ребрасто и неправилно.

Петељка кратка, танка. Удубљење око петељке плитко, правилно левкасто.

Љуска зелено жута, глатка у зрењу лимуноста, првено пругаста (стрекваста), са тачкицама према чаши.

Месо, чисто бело, чврсто, накисело, сочно.

Семена кућица затворена. У семенним собицама по 1 семка.

Сазрева новембра, а траје до пролећа.

Врло добра за сто, трговину и прераду.

Од Милоја Милошевића из Бољевца.

Колубарка.

Род крупан, дугуљаст, зарубљено купаст, неправилна облика.

Чашица омања, затворена. Удубљење око чаше плитко, нешто ребрасто и правилно левкасто.

Петељка подугачка, танка. Удубљење подубоко, неправилно; нешто рђасто.

Љуска зелено жута, у зрењу карминасто пругаста, чиста, сјајна.

Месо бело, меко, и пријатно накисело.

Семена кућица отворена. У семенним кућицама по 2 семке.

Сазрева новембра, а траје до јануара.

Врло добра сорта за јело и трговину.

Од Вајке П. Матића из Миовице, под именом „Шареника“.

Сладунка.

Род крупан, пљоште округао, неправилан.

Чашица велика, упола отворена. Удубљење око чаше дубоко, ребрасто неправилно.

Петељка кратка, средње дебљине. Удубљење око петељке врло дубоко, неправилно левкасто и рђасто.

Љуска зелено жута, у зрењу лимуноста, с присојне стране карминасто пругаста, често више од половине, љаштећа.

Месо бело, сочно, меко, врло слатко.

Семена кућица отворена, правилна, звездаста. У семеним собицама по 1 семка.

Сазрева новембра, а траје до јануара.

Врло добра сорта за јело и трговину.

Од Петра Х. Манића из Прокупља, под именом „Слатка јабука“.

Стрекиња.

Род крупан, дугуљасто ваљкаст, правилан.

Чашица омања, упола отворена. Удубљење око чаше по дубоко, доста неправилно левкасто.

Петељка кратка, танка. Удубљење око петељке обично. (плитко) и правилно левкасто.

Љуска зелена, у зрењу пругасто црвена с многим беличастим тачкама према чаши.

Месо жућкасто бело, једро, кисело, пријатна винска укуса.

Семена кућица затворена правилна, звездаста. У семеним кућицама по 1 семе.

Сазрева децембра и траје до марта.

Одлична сорта за јело и прераду.

Из Мионице од Радомира Марића

Ситни озимаци (турнијаре).

Род ситан, широко купаст правилан.

Чашица велика, отворена. Удубљење око чаше врло плитко, правилно.

Петељка танка и дугачка и усађена. Удубљење око петељке незнатно.

Љуска зелено жута, с присојне стране румена, с многим сивим тачкицама.

Месо жућкасто, крупно, зрнасто, опоро — слатко, сочно.

Семена кућица мала, упола отворена. У семеним собицама по 2 семке.

Сазрева новембра, траје до пролећа.

Врло добра за прераду,

Од крушеначке Пољопривредне подружнице.

Аранка.

Род врло крупан, тиквичаст, правилан.

Чашица мала, затворена. Удубљење плитко, правилно левкасто.

Петељка подугачка, осредње дебљине, усађена. Удубљење око петељке неправилно.

Љуска зелена, у зрењу мрко рђаста, с многим сивим тачкицама и рђастом мрљом нарочито са осојне стране.

Месо жућкасто бело, ситно зрнасто, опоро слатко и сочно Семена кућица осредња, затворена. У семеним собицама по 2 семке.

Сазрева децембра а траје до пролећа.

Врло добра за сто и прераду.

Опште позната сорта.

Зимска Караманка.

Род крупан, дугуљасто купаст, правилан.

Чашица осредња, отворена. Удубљење око чаше плитко правилно левкасто.

Петељка кратка, осредње дебљине, усађена. Удубљење око петељке неправно.

Љуска зелено жута, с присојне стране осута лакиим руменилом, с многим тачкицама и пегама.

Месо жућкасто бело, мекано сочно и слатко.

Семена кућица осредња, отворена. У семеним собицама по 2 семке.

Сазрева новембра, траје до марта.

Врло добра сорта за сто и трговину.

Од проте Виће Поповића из Лежевице, среза тршанског округа рудничког.

Зелени Озимаци.

Род осредњи, кугласт, правилан.

Чашица велика, отворена. Удубљење око чаше плитко, правилно.

Петељка кратка, дебела, усађена. Удубљење око петељке незнатно.

Љуска зелена, с присојне стране осута мало руменилом, нешто роава, с многим рђастим тачкицама.

Месо зеленкасто бело, крупно зрнасто, опоро слатко, сочно.

Семена кућица отворена, велика, правилна. У семеним собицама по 2 семке.

Сазрева децембра, траје до јануара.

Врло добра за прераду.

Од Чеде Анесинијевића, из Трбосиља, среза јадранског округ подрински.

(свршиће се)

ЖИТА ЗА ПАРИСКУ ИЗЛОЖБУ

Као што је познато,[1]) ради шиљања жита на париску Светску Изложбу, сакупљене су из целе Србије пробе жита. Ове пробе оцењивала је нарочита стручна комисија и после пре претходне оцене, ја сам предузео мерење хектолитарске тежине одабраних проба жита, по ономе тек дошло је коначно одбирање за Изложбу.

Ја сам мерио:

164 пробе пшенице;
73 „ јечма;
53 „ овса;
40 „ ражи;
5 „ крупника;
1 „ ситне проје.

Најтежа *пшеница* имала је 82·3 кгр. а најлакша 72·0 кгр.

Најтежи *јечам* имао је 69·2 кгр. а најлакши 53·1 Голи јечам најтежи имао је 75·3 кгр.

Најтежи *овас* имао је 54·5, а најлакши 38·2 кгр.

Најтежа *ржс* имала је 76·0, а најлакша 62·5 кгр.

Најтежи *крупник* имао је 52·8, а најлакши 49·7 средња проба пак имала је 50·8 кгр.

Просо је имало 76·5 кгр.

Кад упоредимо тежину жита по окрузима имаћемо:

Пшеница:

1. Ваљевски 15 проба: најтежа 79·7 кгр.; најлакша 76·7 кгр.; средња 76·5 кгр.

2. Врањски са 2 пробе: најтежа 79·4 кгр.; најлакша 72·0 кгр.; средња 75·5 кгр.

3. Крагујевачки 14 проба: најтежа 82·3 кгр.; најлакша 76·7 кгр.; средња 79·1 кгр.

4. Крајишки 5 проба: најтежа 80·8 кгр.; најлакша 78·1 кгр.; средња 79·4 кгр.

5. Моравски 9 проба; најтежа 78·9 кгр.; најлакша 75·0 кгр.; средња 76·7 кгр.

6. Подрински 11 проба: најтежа 79·7 кгр.; најлакша 75·2 кгр.; средња 77·1 кгр.

7. Пиротски 4 пробе: најтежа 79·6 кгр.; најлакша 76·3 кгр.; средња 78·0 кгр.

8. Подунавски 10 проба: најтежа 79·2 кгр.; најлакша 76·1 кгр.; средња 76·8 кгр.

9. Пожаревачки 29 проба: најтежа 78·5 кгр.; најлакша 72·0 кгр.; средња 75·7 кгр.

10. Руднички 9 проба: најтежа 80·4 кгр.; најлакша 75·8 кгр.; средња 78·4 кгр.

11. Тимочки 22 пробе: најтежа 80·2 кгр.; најлакша 74·4 кгр.; средња 77·8 кгр.

12. Тимочки 18 проба: најтежа 80·9 кгр.; најлакша 75·9 кгр.; средња 77·9 кгр.

13. Ужички 16 проба: најтежа 81·6 кгр.; најлакша 74·2 кгр.; средња 77·9 кгр.

Кад узмемо средњу тежину појединих округа за мерило излази да су *најтежу пшеницу* имали окрузи *крајишки 79·4 крагујевачки 79·1, а руднички 78·4 кгр.* Најлакшу пак окрузи врањски 75·5 и пожаревачки 75·5 кгр.

У опште узев било је:

14 проба са преко 80 кгр.
52 „ „ „ 78—80 кгр.
86 „ „ „ 75—78 „
12 „ „ испод 75 „

[1]) Види *Тежину* за ову годину бр. 13.

Најтежу пшеницу имао је Р. Тимотијевић из Котраже окр. крагујевачки *82·3* кгр.; Д. Селановић из окр. ужичког 81·6 кгр и Д. Стојановић из Треткова окр. ужички 81·0 кгр.

Јечам:

1. Ваљевски 7 проба: најтежа 64·9 кгр.; најлакша 59·7 кгр.; средња 62·4 кгр.
2. Крагујевачки 6 проба: најтежа 69·2 кгр.; најлакша 63·6 кгр.; средња 66·4 кгр.
3. Крајински 3 пробе: најтежа 65·6 кгр.; најлакша 54·7 средња 59·3 кгр.
4. Моравски 4 пробе: најтежа 66·9 кгр.; најлакша 64·2 кгр.; средња 65·7 кгр.
5. Подрински 5 проба: најтежа 65·4 кгр.; најлакша 61·7 кгр.; средња 63·1 кгр.
6. Подунавски 8 проба: најтежа 65·7 кгр.; најлакша 58·9 кгр.; средња 62·1 кгр.
7. Пожаревачки 8 проба: најтежа 76·2 кгр.; најлакша 57·2 кгр.; средња 61·4 кгр.
8. Тимочки 14 проба: најтежа 67·2 кгр.; најлакша 53·1 кгр.; средње 63·8 кгр.
9. Топлички 12 проба: најтежа 67·0 кгр.; најлакша 61·1 кгр.; средња 63·9 кгр.
10. Ужички 7 проба: најтежа 67·5 кгр.; најлакша 55·4 кгр. средња 65·4 кгр.

Најбоље јечам (по средњој тежини) *имало су* окрузи: *крагујевачки 66·4 кгр., моравски 65·7 и ужички 65·4 кгр.* а најлакши окрузи пожаревачки 61·4 кгр., подунавски 62·1 и ваљевски 62·4 кгр.

У опште било је:

3 пробе и то голог јечма преко 70
40 „ обичног јечма од 65—70 кгр.
9 „ „ „ испод 60 „

Кад не рачунамо голи јечам, онда је најтежи јечам имао Ђ. Симић из Блазнаве (крагујев.) *69·2* кгр., Ј. Бакарић, из Корена (ужички) 67·5 и С. Јоцић из Кожеља (тимочки) *67·2*

Овас:

1. Ваљевски 9 проба: најтежа 44·0 кгр.; најлакша 38·2 кгр.; средња 41·4 кгр.
2. Врањски 2 пробе: најтежа 48·2 кгр.; најлакша 40·9 кгр.
3. Крагујевачки 4 пробе: најтежа 50·9 кгр.; најлакша 41·2 кгр.; средња 45·7 кгр.
4. Крајински 1 проба: тежине 44·0 кгр.
5. Моравски 1 проба: тежине 43·6 кгр.
6. Подрински 7 проба: најтежа 64·5 кгр.; најлакша 40·5 кгр.; средња 51·8 кгр.
7. Пиротски 1 проба: тежина 41·1 кгр.
8. Подунавски 8 проба: најтежа 48·6 кгр.; најлакша 41·8 кгр.; средња 45·2 кгр.
9. Пожаревачки 4 пробе: најтежа 50·3 кгр.; најлакша 42·0 кгр.; средња 47·0 кгр.
10. Тимочки 3 пробе: најтежа 43·8 кгр.; најлакша 41·0 кгр.; средња 42·2 кгр.
11. Топлички 8 проба: најтежа 44·9 кгр.; најлакша 39·5 кгр.; средња 43·7 кгр.
12. Ужички 6 проба: најтежа 48·8 кгр.; најлакша 39·7 кгр.; средња 43·2 кгр.

Најтежи овас (по средњој проби) имали су окрузи: *подрински 51·8, пожаревачки 47·0 и крагујевачки 45·7 кгр.*

У опште било је:

3 пробе преко 60 кгр. (?)
2 „ од 50—60 кгр.
19 „ „ 44—50 „
26 „ „ 40—44 „
3 „ испод 40 кгр.

Најтежи овас имао је О. Андрић Жабаре (подрин.) *64·5 (?)* и још двојица из истог округа преко 60 (?) по том Ж. Павличевић, Топола, 50·9 и С. Ђурић, Бољевац, *50·3 кгр.*

Раж:

1. Врањски 4 пробе: најтежа 74·4 кгр; најлакша 62·5 кгр.; средња 68·6 кгр.
2. Крајински 1 проба: 73·7 кгр.
3. Моравски 4 пробе: најтежа 74·2 кгр.; најлакша 68·1 кгр. ; средња 71·7 кгр.
4. Подрински 2 пробе: тежа 75·9 кгр.; лакша 72·7 кгр.; средња 74·3 кгр.
5. Пиротски 2 пробе: тежа 70·9 кгр.; лакша 70·2 кгр.
6. Подунавски 3 пробе: најтежа 73·4 кгр.; најлакша 68·8 кгр.; средња 71·8 кгр.
7. Пожаревачки 5 проба: најтежа 74·2 кгр.; најлакша 70·6 кгр.; средња 72·4 кгр.
8. Руднички 1 проба 69·4 кгр.
9. Тимочки 3 пробе: најтежа 76·0 кгр.; најлакша 71·1 кгр.; средња 74·1 кгр.
10. Топлички 10 проба: најтежа 74·2 кгр.; најлакша 71·3 кгр.; средња 72·7 кгр.
11. Ужички 4 пробе: најтежа 73·5 кгр.; најлакша 68·3 кгр.; средња 70·4 кгр.

Најтежу раж имао је окр. подрин. 74·3 и тимочки 74·1 кгр.

У опште било је:

3 пробе преко 75 кгр.
11 „ од 73—75 кгр.
19 „ „ 70—73 „
7 „ испод 70 кгр.

Најтежу раж имао је П. Јовановић из општ. селачке (тимочки) 76·9, општ. зајечарска 75·9 и М. Васиљевић из Васала (тимоч.) 75·4 кгр.

М. Ј. Бајић.

II. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(НАСТАВАК)

Састојци млека. 1-во *Масло.* У литару млека плива 100 до 200 милијуна канљица масла, и од ових маслених канљица долази млеку она бела боја. У процентима исказано у млеку има 2 до 6% масла, а у најбољем млеку може имати до 8% масла. Састојци су масла: стеарин, палмитин и олеин; у малој мери долази ту капронин и бутирин од којих опет долази онај пријатан мирис и укус што осећамо у маслу. Од ова два састојка у распадању постају киселине: маслена, капроска, каприска, каприлска, те се тако масло уквеже, укваси.

2-го *Сирутина, казеин.* Сир без масла и без других састојака каже се *казеин.* Има га у млеку 2 до 4½%. Казеин је размуљан у млеку, набубрио је, те млеко изгледа лепрано. Кад се млеку дода киселине или кад постане киселина у млеку т.ј. када млеко укисне, онда се угрушта, прогрушта млеко, од сиришта пак млеко се прогрушта и угрудва се.

3-ће. *Албумин* (беланце) налази се на беланце јајиће, има га ½% и растворен је у млеку.

4-то. *Шећер,* сласт у млеку, има га у прављем млеку 3—6%, сасвим је растворен. Бактерија (бацил) млечне киселине чини да овај шећер пређе у млечну киселину и тако млеко укисне и угрушта се. Овај квасац млечне киселине је развија се испод 10°Ц, млеко неће да прокисне, и зато се хлади чим се помузе. На 15°Ц. добро се развија овај квасац, а још најбоље на 32° до 45°Ц. и то је она подесна топлота за киселење млека у лонцу у млаку пепелу. Млечни шећер вади се из слатке сурутке.

5-то. У прављем млеку има соли (минералних састојака) мало и то 0,7% до 0,8%. Али и ово мало минералних састојака веома је важно за развијање костију.

У овчјем млеку има масла 5,3%, сира 4,6%, шећера 4,6% и беланчевине 1,7%.

Пољако (пољака). Кад млеко мирно стоји маслене канљице пену се на површину млека, јер су оне лакше од остале течности. Крупније маслене канљице пре се издигну, а врло ситне канљице остану доле по млеку. Најбоље је да млеко стоји на неком месту где је топлина 10—15°Ц., ако је топлота испод 10°Ц., млеко је гушће и маслене канљице теже се пену. Ако је опет топлије од 15°Ц., онда млеко укисне. Плитким шкољцама сплави се пакласа и употреби се као *зачина* или *заслочак* (немачки; милерам, обере, сапе), или се бучкањем одвоји масло (бутер). Млеко испод пакласе подсири се и то је постан сир

(немачки: топоченкез). Разлевати млеко у судове, остављати да се ухвати павлака, скидати павлаку, те је посао заметан и дуготрајан, баш се машином одмах из млека одваја павлака, онако као што се машином из саћа одваја мед. У млеку је павлака лакша а остало је теже. Кад се млеко у машини брзо обрће, онда павлака као лакша заузака средину а остало млеко као теже бега као обиму (околину). Ту кроз једну цев отиче павлака а кроз другу поспо млеко (окиселено млеко). Млеко се узмлачи 30°Ц., мешћи у њ суд с топлом водом, јер из таког узмлаченог млека лакше и боље се одваја павлака у машини. (Машина се зове центрифуга или ова за павлаку зове се сепаратор т.ј. одвајалица).

У павлаци има 15 до 20% па и до 30% масла.

Масло. У павлаци има 15 до 20 па и до 3% масла, сем тога има млечног шећера, сира и соли. Маслене капљице течне су, у бучкању изгубе свој облик, стану се, згрудвају се и тако се створи масло (бутер). Масло се може употребити одмах из слатке павлаке, али се лакше одваја из киселе павлаке. Многи свет наше воли баш ово масло од киселе павлаке. За ово остаља се павлака да стоји 12 до 24 часа како би укисела, или се дода кисела млека да се убрза киселење, или у садашње доба додаје се гајени квасац (гајење бактерије) за киселење баш онако као што се купује квасац за мешење кисела теста. У Данској 90% млекарница употребљавају куповни квасац за подкиселавање павлаке. Павлака се бучка (буђка) у бучки (буђки, бучкалици) 30 до 45 минута. Направана може се бучкаве убрзати, али је то овде непробитачно, јер масло буде љигаво и ружно изгледа. (Овде прикажује две бучкалице, једну холштајску и једну врло просту и практичну америчку). Из практиче се зна да је најудеснија температура за бучкање и то за киселу павлаку 12,5 до 20°Ц., а за слатку павлаку 11,25 до 15°Ц. За ово се удешава умућивањем суд с топлом или хладном водом да се павлака доведе на одређену температуру.

У маслу извађену из бучкалице има 30 до 40% млека, које се уклања гњечењем малих на мешење теста. Или се масло гњечи и пере у води више пута, при чему изгуби арому, али буде трајанијег т.ј. дуже се може одржати а да се не уквари.

Масло се може одвајати и бучкањем млека, али се тада добија за 5% мање масла. Зато је пробитачније добијање из павлаке него из млека.

Вештачко масло. Да угред споменемо и вештачко масло. Ово се справља из жићер дела лоја (олеомаргарина). То јест надвоји се тушћа, чврћа део лоја, а овај жићи део пречисти се и меша се с памуковим уљем да буде још жићи и додаје се млека да добије укус и мирис.

Сир. Сир се справља од јомуже (помуженог млека), од млека с кога је скинута павлака, од павлаке и од млека иза масла. Млеко се узмлачи на 35 до 40°Ц., па се дода сирилте. Сирилте је квасац у желуцу сирилту, а одваја се из жлезда код сисанчета и то најпшеце у телета. Желудац сирилте осуши се и чува се док затреба. Сув желудац кваси се у млакој киселој сурутци, па се од те сурутке долије у узмлачено млеко да се подсири. Иеигрда је у томе што је сирилте разне јачине, па се не може да удеси потребна количина. Отуда опет подсиравање не иснада свакад добро, те станарице не знајући у чему је узрок нагађају да ће бити неки чудни уроци. Сада се готова у фабрикама сирилте одређене јачине, и кад се једном зна колико треба узети за одређену количину млека, онда је лако узмати по мери. Значајно је да кад се узме повише сирилте и кад је температура млека 35 до 40°Ц., добиће се тврди сир; уме ли се мање сирилте и мање топло млеко биће меки сир. Подсирено млеко т. ј. згрудвани сир и сурутка изруче се у цедило, које се обеси да се оцеди сурутка, па се затим стави између две даске и притисне се каменом, те се сурутка још оцеди а сир се сабије у сираћ у облику погаче. После се сече у крајице, слаже се у чабрицу и соли се. То је обичан сир. Ну боље врсте сира друкчије се приређују. У Италији и Шпанјарској сир се сече у комаде у самој сурутци затим се меша мешалком и то испочетка лакше а после све јаче и брже. Одатле се вади сир и меће се у калупе. У Холандској, Данској, Шведској итд. сир се само у сурутци исече, истиња. После се извади на сурутке па се јако гњечи рукама или у сировом млеку. Затим се сир ставља у калупе и долази под тиијесак (пресу). Пресовање се постепено повећава а траје 24 сахата, и то у простору где је температура 12—15°.

Сољење сира различно је. Тако соли се при гњечењу руками, или се после пресовања сираћ остави да плива по сланој води неколико дана, а при том се опет посипа сољу. Ну најбоље је суво сољење, што се употребљава код оних врста сира. Сираћ се после пресовања остави да се осуши и трља по површини со руком или влажном крпом. То се чешће понавља. Со се растварА у води коју извлачи на површину, па се полагано увлачи у унутрашњост од сирца. Они велики сирци швајцарски (енентальски) соле се т.ј. трљају се сољу по више недеља па и месеца. Испочетка соле се сваког другог дана, а доцније сваке недеље по једанпут.

Сазревање сира веома је важно. За време сољења и доцнијег стајања у подруму сир зри. Скорашњи сир је бео, мек је и трошан, а има бљутав укус; у сазревању постане сврх сир једнолик, боја буде загаситија, више или мање жута, укус пријатан. У томе сазревању сиреница (казеин) се нева налик на варење у желуцу. Отуда опет долази да је стара сир сварљивији дакле боли за јело него млади сир. И млечни шећер што је у сиру прелази у врење, те постаје млечна и маслена киселина; уљеничиа диоксид при том врењу чини да сир нарасте налик на тесто. У овом сазревању сира делују сатни организми и квасци, што чине проме̂не у сиру.

Швајцарски сир (ементалски) готови се из јомуже и то обично се меша млеко вечерње и јутрење. Млеко се узмлачи на 33 до 35°Ц., и дода се течно сирилта да се подсири за 30 минута. Дрвеним ножем исече се унакрст и преврне се т.ј. да дође доје горе. По том се нарочитом решетастом справном дроби док се не уситни у комадиће као зрно грашка. Загреје се на 55 до 60° и меша се мешалком 30 до 50 минута док не очврсне. Тада се извади на казана на једнако разастре и утврђено на обручу (колуту). Сир се завије у то једнако и стави се заједно у округли калуп и под тијесак (пресу). Притискаје се у почетку мало, после 10 минута промени се једнако и сираћ се преврне, што се после два до три часа понови, кроз 5 до 8 часова повећа се притисак до најјачега т.ј. притисак износи петнаест до двадесет пута оволико колико је сираћ тежак. (Ако је сираћ тежак 100 кгр. притисак ће бити 2000 кгр.) Под овим притиском остаје сираћ обично 12 часова у пресу. Затим се остави дванаест часова на промајном хладном месту, па се носи у спечатиште за сазревање, где се трља и посипа сољу и за 4 до 5 месеца сазри. Ако је добро сазрео и преврео има крупне шупљике („крупне очи"), или много ситне шупљике, или и нема никако шупљака и овај није пријатног укуса. Швајцарски сираћ има облик воденичног камена а тежак је 100 кгр. или и 200 кгр. и прода се за 1000 динара. Мека сир „Брн" продаје се 10 динара и то у кришкама од 100 грама по један динар. — Нам најбољи сир кашкавељ стоји у цени по солунском тржишту (15—20 фебруара ове 1900 године) овако: „Из Србије 7000 ока сира кашкавеља, није имао неку цену од дин. 1,00 на оку. Још је довезено 1000 кгр. сира кашкавеља и није плаћано више од 0,75 на оку."

Има на 200 врста разних сирова, који се разликују по укусу, по твардини, по саставу, а нарочито по укусу.

Вештачки сир. У Америци готове и вештачки сир. За ово узима се жићи део лоја (олеомаргарин) меша се с млеком на кога се одвојена павлака на машини центрифуги (сепаратору, одвајалици), па се подсири сирилтем како обично млеко. Дакле поштто је одузео млеку масло дода лоја коју замени масло. Овај је сир јевтин, а добро је при том што се употреби оно посно млеко иза павлаке и употреби се лој.

Кефир, вино од млека. На запрнетку да поменемо и ниће од млека. Особити квасац (у коме су микробе и квасци) чини да се млечни шећер прометне *алкохолом* и *млечном киселином* са нешто *мало етара, сир постаје неподсирлом* то јест неће се у желуцу згрушати као у обичном млеку, те ће се много лакше и брже сварити и прећи у крв.

Додатак. *Ситне белешке из млекарства.* Речи: јомужа, јомужа, млеко непарено, јомужа, јомужан сир т.ј. сир успрен; од јомуже; варенша (варенша) варено млеко, благо млеко; сир, сираћ (2 и. сирца), сирилте, сирење, сирити, подсирати; сирић, (сирна каца), млекар и млечар значи и зградиц и човека; киселити, подкиселити (млеко); муза, музара и мусина крава; музиља (жена); мулница, ведрица, кабао, крављача, кабли, каблица, пуђерица; мужа, мужење; бућка, бучка, бучкалица, стаг; стапанца овај штап с колом чим се бучка (преврпа) масло; масло, маслеиї

(лонац), наслѣвак т.ј. лонац или ћун; љуба она соха у коју се вата теле кад се крава музе; пајалка, појалка; скруп (кајмак). За стоку се каже: сој, раса, арста, род, бигра, пасмина, пасма, трћа. — Код нас се пари млеко у калајисану бакрачу, разлева се у плитке, дугуљасте карлице, у којима се охлади и ухвати скруп. Обично јутросе млеко предаси а вечерње пренори у карлици. Карлица се нагне, млеко отече а остане скруп по карлици као лист. Скруп се скида ожицом и мѣше се у чабрицу соленом добро сваки слој. Оно густо испод скрупа скине се ретом с карлице и зове се *зачин* (то је управо пајалка, немачки: милерам, сане, оберс), којим се зачињају јела (јела и варива). — У околини Београда подсиравају сирантет од јагњета Из јагњета сисаћета извади се цео желудац — сирите, у коме се млеко усирило, па се осуши Од тога се одсече комадић и метне се у млеко за подсиравање. — Цедило за млеко и за сир јест ретко конопљано платно. Чабрица у којој је сложен сир налева се сурутком и млеком да сир не стоји сув. Сир се добро соли као и скруп, а тледа се на то да је со лепа бела. — Стан, бачија бачина где се стока држи; бачија или стапарица, пајанчка; стапар, бач, пајанчар; тор, торци (пир, маљ, нас), струга за затварање стоке; торење т.ј. ђубрење баше где се стока затвара, торина је оно земљиште, торити земљу (ђубрити).

ГЛАСНИК

Отварање Светске Изложбе у Паризу. — Светску Изложбу отворио је 2. априла ове године у Паризу Председник Републике у присуству посланика свију држава, министара и државних великодостојника

Светска Изложба је свечковање рада, узајамности и мира. Као шта је нарочито истакнуто у говору министра трговине и Председника Републике:

Министар трговине рекао је: „Што се више развијају међународна одношаја, који проистичу из многострукости потреба и олакшица у промету, утолико више имамо разлога надати се и веровати да ће доћи дан када ће свет знати само за плодно такмичење у миру и часно борење у раду.

Рад је сила која ослобођава, рад је оснажен; он је тај који опленењава и који утешава. Под дахом рада нестаће се растерује а зло одгони. Човечанство, радом ослобођено од робства мрака, даће се, уздиже се без престанка на оном светлом и видном циљу, где ће се једног дана остварити чежња и потпуна слога моћи, правде и доброте“.

Председник Републике рекао је: „Француска је желела принести видни прилог слози између народа. Она живи у уверењу да ради за добро света, на измаку овог племенитог столећа, које заблуду и мржњу истина још није потпуно победила али које нам у аманет оставља назад живу веру у напредовање.

С тога установе друштвене економије и заузимају овде најшире место. Умножајући нас с посебним напором сваке државе на путу усавршења у животу друштва, она своје суштаственo обележје дају овој Изложби, која треба да буде јасна и велика школа за узајамну помоћ. Оне нам износе и открића науке, и ремек-дела уметности и радиности; оне нам изгледају као циљ цивилизације и оправдане посленсти.

Дигни је овај призор разума, који управља силама физичког света и који природу подвргава недогледним умношајима из којих се новечава наше благостање и наше уживаље лепоте, али и ако геније влада сленом материјом, он овде записи од правде и доброте. Најузвишенији облик доброте није овај који се може исказати бројевима у каквом спису: тај је облик стварен, ако се виши умови, уједињујући своје напоре, крећу великим заједничким покрећањем: *осећањем узајамности*“.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК VI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 18. марта 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, чланови одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Паја Т. Тодоровић, Јован Јекић и Никко Јовановић.

Председавао г. Милутин Савић председник бележио секретар М. Јовановић.

56. Прочитане Записнике IV. и V. седнице — Одбор усвоји.

57. Председник известава да је смрћу Јована Екера Друштво изгубило једнога свога редовног члана, који је од првих дана друштвеног постанка ревносно помагао рад Друштва на унапређењу пољске привреде. Од стране Друштва учествовала је у спроводу покојника чланова друштвене Управе — Одбор саслуша ову тужну вест одавајући последњу почаст устајањем. Бог да му душу прости.

58. Чита се писмо г. Ђоке С. Симића, председника Министарства у пенсији, којим шаље Друштву *пет* разних публикација о сузбијању филоксере и пероноспоре у Италији, за друштвену књижницу — Одбор прими са захвалношћу с тим, да се уведу у списак књига.

59. Секретар реферише да су за израду ограде поднесене четири понуде и то:

једна од подужног метра		15·—	дин.
друга „ „ „		9·50	„
трећа „ „ „		9·45	„
и четврта А. Лепчевића „		8·50	„

— Одбор реши да се прими понуда Антонија Лепчевића по цени, коју је у понуди означено но с тим да одмах отпочне рад и што пре сврши.

60. Секретар реферише како је од неког времена ушло у обичај да многа приватна лица сама поручују разне предмете за своју потребу на страни па или јаве да су то учинила и да ће порубина доћи на друштвену адресу, или чак ни то не учине, те се отуда чине разне незгоде, које отежавају правилан рад Друштва, јер је такав поступак несагласан са повластицом коју Друштво има и која гласи *„да се од сваке бухарчиске и при увозу и при извозу ослободе оруђа и справе за пољску привреду, биље, семеће и уопште све што би Друштву за пољску Привреду са стране за његову потребу и ради долазило или од него одилазило.“*

Мишљења је да Друштво прима само оне пошиљке са стране, које је оно и поручило, а ко жели да своју потребу подмири порубином са стране и то од фирме, коју је изабрало, да буде дужан тражити од Друштва, да порубину за његов рачун изврши. Међутим да се са стране набавља само оно, што се у земљи не може никако или у довољној количини да набави а искључиво је предмет пољопривредних потреба — Одбор усвоји мишљење по с тим, да пријаве за порубине прима, цени и извршује председник односно друштвена администрација, а по свом нахођењу може и Одбору изнети на решење.

61. По молби Шумарског Одељења Министарства Народне Привреде да може разне објекте из области шумарства сместити у друштвени магацин док се нарочита зграда или шупа за смештај не начини — Одбор одобри.

62. По молби г. Пере Дамњановића из Смедерева да му се дозволи да може на друштвену адресу поручати за своју потребу до 2 бале рафије — Одбор одлучи да се не може дозволити да сам то чини јер набавке само Друштво врши: а сем тога што није тачно у килограмима одређена количина, и најзад, што се порубине могу примати само у Београду под контролом Друштва.

63. По молби г. Милана А. Пајловића трговца, да му се дозволи да може на друштвену адресу набавати четвтаре, руже и дуд — Одбор реши да му се дозволи набавка четвтара и дуда а руже не, и то с тим да се обрати Друштву, да оно набавку изврши за његов рачун.

64. Чита се предлог Моравско алексиначке Подружине, да Друштво прихвати понуду општине Техничке, којом нуди 40 хектара земљишта, пошто би и општина Турјска толико исто дала те би се на тај начин могло добити велико земљиште за уређено добро или за какав велики расадник — Одбор одлучи, да се овај предмет упути г. Благоју Д. Тодоровићу с молбом да га проступира и поднесе своје мишљење.

65. Секретар реферише да је г. Љуба Рајковић као изасланик смедеревске Подружине најавио да ће за смедеревске и околне винограде ове године бити потребна велика количина плава камена, па је молио да се од стране Друштва омогући овој Подружини набавка бар 10.000 килограма плава камена тиме, што ће јој се она количина дати у комисиони са несечним обрачунавањем — Одбор реши: Из разлога што је у Смедереву

и околини велика потреба у планом камену, одобрава се да се Подружини смедеревској уступи на продају у комисијон до 2000 килограма плава камена ако положи кауцију у хартијама од вредности. Даља потраживања Подружине одних ће се подмирити чим прву количину плава камена исплати готовим новцем, и тако редом, докле год буде имала потребу за плавим камеи.

66. О предстанија председника Јоанчке Подружине о могућности даљег рада ове Подружине — Одбор усвоји мишљење благајника г. Благоја Д. Тодоровића да има могућности да Подружина ради са успехом и без свога земљишта, и зато препоручити Управном Одбору њеном да умоли свога председника да и даље остане у Управи, ако у томе не успе онда да поступа по својим Правилима.

67. По молби Студеничке Пољопривредне Подружине, да се одобре послана Правила и прими у састав Друштва — Одбор усвоји мишљење благајника Друштвеног г. Благоја Д. Тодоровића и одлучи да се ова Подружина прими у састав Друштва, јер су јој Правила саобразна друштвеним Правилима.

68. По молби Жичке Пољопривредне Подружине да јој се дозволи да може сама непосредно са стране поручивати справе за своје чланове а на адресу Српског Пољопривредног Друштва — Одбор одлучи да се не може дозволити јер је противно одлуци, којом је расправљено ово питање.

69. По молби Лазара Станојевића из Смедерева да му се дозволи да може са стране набавити и на друштвену адресу унутрити 300 килограма камана простог за вешавање винограда — Одбор одлучи да се не може дозволити.

70. Моравска Пољопривредна Подружина у Ореовици саопштава да је 27. фебруара ове године држала своју годишњу скупштину и да је тада изабрана и нова управа — Одбор прими к знању.

71. Смедеревска Пољопривредна Подружина саопштава да је 5. фебруара ове године држала свој годишњи збор и да је тада изабрана нова управа — Одбор прими к знању.

72. Секретар предлаже, да се школи мољковачкој и и осталима где је случај да су у прошлој години положили у ине претплате за *Тежак* поштн 8 динара а имају права на лист у половину цене, да ни се и за ову годину лист шаље а за убудуће да се саопшти на згодан начин свима који имају право на *Тежак* у половину цене да претплату шаљу непосредно Друштву — Одбор усвоји.

73. По предлогу да се удруженьима: Побратимство, Будућност, Учитељској Школи у Јагодини, Ратарац, Читаоницама српским у Цариху и Минхену шаље *Тежак* бесплатно — Одбор усвоји мишљење Књижевног Одбора да се шиље као и прошле године бесплатно.

74. По предлогу: да се цена и укорченим Пољопривредним Поукама сведе на најнижу меру; да се у будуће коригу само по 500 примерака а остатак да се броширан продаје по најнижу цену; и да се државним српским економима пошље по известан број Поука а и осталих друштвених књига на распродају са рабатом 25% — Одбор усвоји мишљење Књижевног Одбора:

1. да се и укорчене Поуке продају као и пре неукорчене по одређену цену.

2. да се корче и одсада све.

3. да се економима државним уступи распродаја по 25% попуста.

75. На предлог Књижевног Одбора да се писцима чланака у Пољопривредном Гласнику поклони по известан број примерака Гласника — Одбор реши да се писцима поклони по 25 примерака Гласника на њихову употребу.

ОБЈАВА

Пољопривредна предавања за шири круг слушалаца. — седмо и осмо пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривр. Друштва и то:

Седмо предавање држаће 23. овог месеца г. Савко Кучаревић *О поправци пашњака и осталог белог земљишта у нас.* Ово предавање почиње у 10½ часова пре подне;

Осмо предавање држаће 30. овог месеца г. Др. Живојин Ђорђевић ван. професор Велике Школе *О вештачком и природном размножавању риба.* Ово предавање почиње у 10½ часова пре подне.

У исто доба овим се објављује да је осмо пољопривредно предавање за шири круг слушалаца једно и *закључно* предавање овога пролећа. Прво предавање идуће јесени објавити ће се у своје доба.

По одлуци Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, — имају се у *Пољопривредном Календару* за 1901. годину штампати чланци, који ће расправљати ове предмете:

Гајење живине;

Сукати као пашњаци за извозну рогату стоку;

Кромпир као сточна храна;

Рад краваша;

Поткивање коња;

Болест свиња;

Машина косилица и машина жетелица;

Ремонтски заводи као установе за унапређење коњарства;

Употреба меда;

Разметај пољопривредних зграда на средњем селском имању;

Гајење опшова шкопаца;

Рана зелена шљива у пролеће;

Извоз дрва из стрмеитих шумских положаја;

Стране сорте лозе, које би се могле препоручити за гајење у нас; (с нарочитим погледом на подобност грожђа за извоз);

Подизање винограда на живом песку;

Неговање високих воћака од пресађивања на стално место;

Пољопривредна приповетка;

Позивају се писци, да ове чланке израде и Српском Пољопривредном Друштву их пошаљу најдаље до 1. јула о. г.

Који чланци не буду могли ући у календар а употребљени су, ти ће се штампати у *Тежаку.*

Величина чланака, а и награда за њих по дојакошњој норми.

Бр. 2351 Из Седнице Српског Пољопривредног Друштва 5. Априла 1900. год. у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 16. броја Тежака: Извештај о прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899.) и о починој изложби на дан те славе (свршење се). *Чланци:* Жита за Српску Изложбу. — Друго пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обмане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛОЖЕЊА УЗИЗЕЋА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ Ж 204. ПРЕЗИДИЈУМУ ВОЈНИ КОНТА ОСЛОБАЂЕНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛА, ВОЈНИЋИ СТАЛ. КАДРА, ЖАКИ, МАНАСТИРИ, ЈЕМЛОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИ ИЗВАН ДОВОЉАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ВИШОМ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЈЕМЛОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИМА, ДОБИЈУЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЊА ПРИЕО КОЈА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ГЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 17. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 30. АПРИЛА 1900. ГОДИНЕ . ГОДИНА XXXI

ИЗВЕШТАЈ

О прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899) и о поучној изложби на дан те славе

(свршетак)

На позив Друштва, у подне 3. новембра дошао је доста велики број чланова оснивача, добротвора и утемељача, почасних и редовних чланова и гостију из унутрашњости. Тада је председник Друштва г. Раша Мићоновић, обративши се господину Министру Народне Привреде, који се и тада изволео одазвати позиву Друштва, изнео податке о бројном стању изложених предмета и оцене Оцењивачких судова и у кратком говору изложио циљ приређивања поучних изложаба о друштвеној слави на изјавивши: да ће Друштво у овоме правцу истрајати на корист земљорадника а на славу Највишег Заштитника Српског Пољопривредног Друштва *Његовог Величанства Краља* ***Александра I.*** (бурно Живео, Живео, Живео) замолио је господина Министра да ову *трећу* поучну изложбу изволи закључити.

Министар Народне Привреде, г. Живан Живановић, одобравајући приређивање поучних изложаба и желећи да се то приређивање и даље изводи и признавајући и овом приликом заслуге како оних, који су ово Друштво основали тако и оних, који су га прихватили и рад корисно продужали изјавио је, да ће као члан Краљевске Владе, свагда кад буде требало, Српско Пољопривредно Друштво, снажно и обилато потпомагати, јер је уверен да ће се под кровом Српског Пољопривредног Друштва и одсада налазити људи, који ће на започетом послу истрајати предњачећи добром вољом слогом и љубављу, те тиме припомоћи да Друштво још много година приређује овакве и богатије поучне изложбе о својој слави Светом Краљу Милутину. На завршетку свога говора са узвиком Живео Највишем Заштитнику Српског Пољопривредног Друштва *Његовом Величанству Краљу* ***Александар I*** објавио је да је трећа поучна изложба Српског Пољопривредног Друштва службено закључена.

После тога настала је скромна закуска, при којој је Министар г. Живановић напио прву здравицу *Његовом Величанству Краљу* ***Александру I.*** под чијом моћном Заштитом Српско Пољопривредно Друштво пршећи свој благодатни утицај слави своју трећу славу и утешно погледа на своју трећу скромну али зато ипак поучну изложбу воћа и пшенице. Затим су се низале здравице редом, који је за ову малу гозбу утврђен: *Његовом Величанству Краљу* ***Милану,*** српским пољопривредницима, првоме председнику Српског Пољопривредног Друштва г. г. Миловану Спасићу, првоме Министру Народне Привреде г. Јеврему Гудовићу, Подружницама Српског Пољопривредног Друштва, које раде у правцу којим иде Српско Пољопривредно Друштво и које Друштво потпомаже и морално и материјално.

Посетилаца било је преко 3000. Тачан број није се могао сазнати јер је првог дана била велика навала.

На овом месту право је, да се помене да су овом приликом Друштву учинили велике услуге г. Максим Флајшер трговац што је Друштву бесплатно дао на послугу тањире и чаше, затим г. Јулијус Шпехер гостионичар код Бајлона што је бесплатно и врло услужно послужао Друштво својим прибором за постављање столова и потребним бројем столица, тако исто и г. Бајлони пивар, што је поклонио Друштву један сандук пива од 50 боца. Свима нека је велика хвала.

Издатака учињено је за славу и изложбу и то:

I. За Славу.

1. За свећу, колач и кољиво	25·10
2. За каву, шећер и колаче	19·50
3. За пиће, пуште и остало послуживање	97·50
4. За послугу	4·—
Свега	146·10

II. За Изложбу.

1. За прављење стелажа и декорисање локала	87·15
2. На подвоз изложбених предмета и осталих ствари	81·25
3. За штампање објава, уверења, пријава и осталог	224·—
4. Награда Оцењивачком суду	120·—
5. Пренос воћа у Дирекцију посланог на моделисање	15·90
6. Цркви за благодарење	16·20
7. За јело и пиће, набављено за закуску приликом затварања изложбе	212·45
8. За музику	45·—
9. За послугу	17·50
Свега	819·45

Укупан трошак за славу и изложбу за 1899. годину износи 965·55 динара.

* * *

На сам дан славе Друштво је поздравило депешама: *Највишег Заштитника Његово Величанство Краља* ***Александра I.*** а тако исто и *узвишеног почасног члана Његово Величанство Краља* ***Милана,*** који су благоизволели захвалити се и честитати Друштву славу депешама ове садржине:

Председнику Пољопривредног Друштва.

БЕОГРАД

Благодарим Пољопривредном Друштву на поздраву и изјављеним осећањима љубави и одданости.

Александар

Српском Пољопривредном Друштву.

БЕОГРАД

Честитам славу, желећи Друштву да својим радом помогне Краља у пажњи коју обраћа народној привреди, основу државне моћи и напретка.

Милан

Осим ових депеша Друштво је добило о слави и изложби још 82 телеграфске честитке и то:

СПИСАК

Лица и Друштва који су телеграном честитали славу Српском Пољопривредном Друштву

Тек. бр.	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОДАКЛЕ
1	Краљевог Жичког Сабора	Чачак
2	Душан Стојановић	Кучево
3	Вучко Богдановић	»
4	Тимочка Подружница	Зајечар
5	Српска Агенција	Будим Пешта
6	Брајићева Пољопривредна Подружница	Неготин
7	Љуба Новаковић	»
8	Драг. Шајновић	»
9	Алекса Ђорђевић	»
10	А. Крајевић	»
11	Славолуб Илић окружни пумар	Крушевац
12	Тобић	Крагујевац
13	Филип Јовановић народни посланик	Крушевац
14	Ђорђе П. Куртовић	Шабац
15	Пера Петровић	Јагодина
16	Јован И. Алексић окр. жарвени лекар	Митровица
17	Илија Радосављевић економ	Прокупље
18	Јован Живановић	Кладово
19	Васа Симјановић и Симеон	Параћин
20	Лазар Мартиновић свештеник	Житковац
21	Наталија супруга тобличког	Прокупље
22	Сретен Јевтић	Бутрија
23	Милан Грујовић	Зајечар
24	Петар Хаџи Манић	Прокупље
25	Димитрије Јовановић	Пожега
26	Дранковци	Смедерево
27	Јован И. Јовановић учитељ	Крагујевац
28	Василије Терзић учитељ грађ. школе	Крушевац
29	Лазар Павићевић учитељ грађ. школе	»
30	Павле Стојановић	Крагујевац
31	Тодосије Радичевић	Деспина
32	Петар Јоцић	»
33	Јован Вашић	Крагујевац
34	Вида Матић	Мионице
35	Милан Јовановић окружни пумар	Трстеника
36	Срез подрински	Шабац
37	Срез водорски	Валево
38	Марко Марковић окружни пумар	Ужице
39	Атанасије Стевановић	»
40	Радивојевић	Мостар
41	Сава Дечић економ	Пожаревац
42	Милен	Мионица
43	Васа Н. Новић свештеник	Чајетина
44	Владимир В. Поповић економ	»
45	Генерал Ђукић	Крагујевац
46	Субић	Параћин
47	Милоје Петровић српски економ	Љубовија
48	Мих. Тадић	»
49	Милисије Ђурђевић учитељ	Градиште
50	Милан Симић учитељ	Ресавица
51	Александар Мијовић	Краљево
52	Владимир Ђорђевић	»
53	Никола Бесарба	»
54	Крушевачка Подружница	Крушевац
55	Подружина драгачевска	Гуче
56	Трајко Недић помоћник српског економа	Орашје
57	Матковић	Бајина Башта
58	Божа Милићевић помоћник благајне	Зајечар
59	Милан Поповић свештеник	Чачак
60	Милош Поповић учитељ	»
61	Никола Милошевић економ	»
62	Павле М. Анђелић	»
63	Пов. Мита	»
64	Антоније Н. Бајовић	Пожаревац
65	Христодуловић	Градиште
66	Коста Григорац	Смедерево
67	Бубрешко	Будим Пешта
68	Стојан Дачићевић	Прокупље
69	Брин. Павловић	Пожега
70	Сиса Филиповић	Обреновац
71	Божа Јанковић кухиница	Зајечар
72	Јован Матејић	Крагујевац
73	Живко Јанићијевић	»
74	Павле Радосављевић економ	Ниш
75	Мих.	Параћин
76	Петар Илић наставник учитељ. школе	Алексинац
77	Тихомир Ђорђевић наставник учит. школе	»
78	Владимир Стојановић настав. учит. школе	»
79	Милун Јовановић	»
80	Благоје Илић	»
81	Јован Јекић	Дрежник
82	Јован Буквица	»

СПИСАК

Лица која су за време изложбе приложили разна воћа и предмете

Тек. бр.	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОДАКЛЕ ЈЕ	ШТА ЈЕ ИЗЛОЖИО
1	Живојин Т. Златић	Грабовац	Јабуке и крушке
2	Гојковић и Новаковић	Крагујевац	Пекмез
3	Милутин Жугић	Боговода	Мушмуле
4	И. Бајовић и Синов	М. Цриљче	Пшеничко брашно пекмез, грах и кукурузу.
5	Радован Ж. Ранковић	Рудовци	Оскуу пшеницу
6	Лазар Петровић	Дарошево	» »
7	Радосав Марковић	Рудовци	Јабуке
8	Милош Јабоснића	Кодељево	»
9	Милија Живановић	Бољевац	Јабуке и крушке
10	Живко Милосављевић	Добрујевац	Јабуке
11	Добросав М. Петровић	Бољевац	»
12	Милутин Живадиновић	Ивања	»
13	Мајајло Милосављевић	»	»
14	Живојин М. Ристић	»	»
15	Славко Миладиновић	»	»
16	Милија Живановић	»	»
17	Свештије М. Грбић	Бољевац	Крушке и јабуке
18	Риста Н. Мићајловић	»	Пшеницу
19	Милан Божић	Злагуша	Крушке, јабуке и кпиев.
20	Бранислав Николић	»	Суво обичне
21	Фелис Хохман	Кучево	Јабуке
22	Мика П. Драгомировић	Кладурово	Пшеницу
23	Вићентије Поповић	Жеженице	Јабуке, крушке мушмуле и пекмез.
24	Сретен Рајић	Бањица	Пшеницу брашно
25	Милорад Јоксић	Жеженице	Пшеницу
26	Јока Живковић	Бадуте	»
27	Милоје Павић	Бошње	»
28	Мишко Перовић	Гуча	Јабуке
29	Милојин Милошић	»	»
30	Лука К. Достојић	Турија	»
31	Милош Гавриловић	Гуча	Крушке
32	Мићо Гавриловић	»	Крушке, пшеницу
33	Милисије Прендић	Алексинац	Орахе, дуње, јабуке
34	Илија Јанковић	Добрујевац	Мушмуле
35	Петар А. Стојадиновић	Медијеве	Крушке и мушмуле
36	Тодор С. Брандић	»	Јабуке
37	Мирча Н. Богојевић	»	Јабуке, дуње, крушке пекмез и пшеницу
38	Рајко Николић	Сићево	Јабуке, дуње и крушке
39	Вучко Ђорђевић	»	Јабуке
40	Ђорђе Радоњић	»	Крушке и јабуке
41	Зеленко Бокић	»	Јабуке и крушке
42	Живко Филиповић	»	Јабуке
43	Мијајло Поповић	»	Крушку, орах и мушмулу.
44	Јеротије М. Лукић	Суботице	Суве шљиве, пшеницу, пекмез, кукуз, грашак и пшенично брашно
45	Марко Петровић	Брановине	Јабуке и орах.
46	Стеван Трифуновић	Смедерево	Јабуке и крушке
47	Милисав Драгићевић	Бело Поље	Пшеницу
48	Јеврем Гоић	Бражогрица	»
49	Манастир св. Романа	Св. Роман	»
50	Аврам Јовић	Прасковче	»
51	Јован Бекић	Сићево	»
52	Мита Јовановић	»	»
53	Драг. В. Симић	Кличенац	»
54	Кнежевић и Радовановић	Краљево	»
55	Јока Новаковић	»	Брашно пекмез и кукуз
56	Коста Бунарџић	Дедејевци	Пшеницу
57	Милан Милосављевић	Краљево	»
58	Љубомир Новаковић	Костојевића	Крушке јабуке
59	Темник. кольорник. Подруж.	Варварин	Пшеницу
60	Петар Хаџи Манић	Прокупље	Пшеницу сошу
61	Јован Марковић	Бојрије	» »
62	Јеремија Темић	Поље	» »
63	Петар Миленковић	Бојрије	» »
64	Светозар С. Марковић	»	Пшеницу мирођу
65	Добросав Петковић	»	»
66	Стојко Стојковић	Орахонице	Крушке Гукаци
67	Радојев Стојиаковић	»	Пшеницу
68	Велко Николић	»	»
69	Василије Милосављевић	»	Пшеницу
70	Манастир Каленић	М. Каленић	Пшеницу, јабуке, крушке, дуње, и ораха
71	Стојан Радосављевић	Трешњевица	Јабуке и крушке
72	Петар Д. Поповић	Јошаница	Јабуке и мушмуле
73	Данило Аћимовић	»	Крушке
74	Бранко Кецић	»	Јабуке
75	Мијајло Отезановић	»	Дуње
76	Светозар Ничић	»	Јабуке

Тек. бр.	Име и презиме	Одакле је	Шта је изложио
77	Васа Малић	Јовка	Ораси
78	Тимотије Јовановић	»	Пшеницу
79	Тодосије Јовановић	Мајура	»
80	Живојин Лаврановић	Јовка	Ораси
81	Милоје К. Спасић	Ресовка	Јабуке
82	Милан Стојановић	»	Јабуке, крушке
83	Мијајло К. Спасић	»	Крушке
84	Коста Ракић	»	Јабуке
85	Коста Спасић	»	Крушке
86	Милан Кушић	»	»
87	Тимасио Јеванић	Лаћарица	Јабуке и крушке
88	Стеван Старчевић	Рикота	Јабуке
89	Јеврем Давинић	»	Јабуке и крушке
90	Глиша Петровић	Рукавица	Јабуке
91	Тавасио Петровић	Смоковица	Крушке и јабуке
92	Јована Антић	Ресовица	Јабуке
93	Мирча Јеветић	»	»
94	Ристивоје Жужић	»	Крушке и јабуке
95	Мијајло Борђевић	Г. Лубић	Јабуке
96	Коста Радојковић	Богаћница	»
97	Игнат Павловић	Г. Лубићто	Јабуке
98	Мина Миладиновић	Дубоста	»
99	Славољуб Дожић	Јагодина	Јабуке и шумске
100	Мијушко Сикић	Ресовац	Јабуке
101	Илија Главаниченица	Шабац	Јабукованч и јабуко
102	Мијајло Туфегџић	Штитари	Јабуке
103	Петар Дамјановић	Смоковић	Суве шљиве
104	Вељко Туфегџић	Штитари	Пшеницу
105	Мијајло Туфегџић	Штитари	Орасе и брашно
106	Ада Кнежевић	Мишара	Орасе и пшеницу
107	Трифун Лалић	Причиново	Пшеницу
108	Добросав Петровић	Месница	Пшеницу, дуње, јабуке, и крушке
109	Иван Сикић	Мишара	Дуње, крушке, јабуке, орасе, пшеницу, брашно, шумске, суве шљиве, пшенице и пшеницу
110	Степан Перишић	Штитара	Јабуке
111	Тома Јуришић	Прва Бара	Јабуке и пшеницу
112	Ђорђе Витазић	Борић	Суве шљиве и пшеницу.
113	Јовко Илић	Дубље	Јабукованч стару.
114	Драгомир Тирић	Мишар	Суве шљиве, дуње и јабуке
115	Петар Перић	Борић	Јабуке и суве шљиве
116	Мадам Тешић	Недељице	Јабуке суве шљиве и јабукованче
117	Петар Павловић	Рибарице	Јабуке, крушке, суве јабуке, суве шљиве и пшеницу.
118	Чедомир Анђелићевић	Трбосиље	Јабуке и крушке.
119	Стојан Јовановић	Штитара	Јабукованче
120	Живан Гашић	Мешница	Пшеницу.
121	Митар Николић	Штитара	Шљивове ракије
122	Милутин Гајић	Дрлаче	Пшеницу, крушке, јабуке, суве шљиве, и јабукованче.
123	Манастир Витановица	Витановица	Пшеницу.
124	Милосав Богдановић	Петровица	»
125	Ђорђе Секулић	Раље	»
126	Живко Жертић	Кусадак	»
127	Саша М. Тодоровић	Ћићица	Дуње, јабуке.
128	Светозар Марковић	Смедерево	Слатине и крушке.
129	Тодор Јовић	Јагодина	Дуже крушке.
130	Живко Чолаковић	Ресовац	Јабуке.
131	Јеврем Давинић	Цикоте	»
132	Милан Ерамић	Опарина	Крушке.
133	Таса Марковић	В. Крушевар	Јабуке
134	Никола Тодоровић	Водице	Пшеницу.
135	Жикин Марјановић	Батуше	»
136	Витомир Жужић	Ужице	Јабуке.
137	Лубомир Г. Вучетић	Цветорезица	Суве шљиве и пшеницу.
138	Ваша Т. Радојковић	Водице	Пшеницу.
139	Видеј Станковић	Бабушница	»
140	Ђорђа Крстић	»	Јабуке.
141	Милисије Арсенијевић	Предворице	Суве шљиве и пшеницу.
142	Манастир Тронога	Тронога	Пшеницу, суве шљиве, пшеницу, брашно, јабуке крушке и шумске.
143	Василије Јовић	Коренита	Орах, дуже, јабуке и пшеницу.
144	Петар М. Хаџи Мићић	Прокупље	Јабуке, крушке и суве шљиве.
145	Мијајло Мишић	Мајдево	Пшеницу, брашно, кукол, пшеница, суве шљиве и пекмез.
146	Мијајло Мишић	»	Јабуке, крушке, суве шљиве и орасе.
147	Вићентије Матић	Мајовица	

Тек. бр.	Име и презиме	Одакле је	Шта је изложио
148	Радомир Марић	Мајовица	Јабуке и крушке.
149	Павле Драгић	Турбеаца	» »
150	Велимир Стојановић	»	» »
151	Милутин И. Поповић	Бабушнитца	Мушмуле
152	Михајло Јеремић	Цветановац	Јабука
153	Милутин Стојановић	Гакара	»
154	Станисав Јеремић	Цветановац	»
155	Будимир Стојановић	Велишевац	»
156	Вићентије Средојевић	Бабајка	Суве шљиве
157	Милосав Мишић	Лужно	Јабуке
158	Ратарска Школа	Крајево	»
159	Светозар Трифунац	Алексинац	Јабуке и крушке.
160	Полопривредна Подружница	Ужице	Јабуке
161	Алекса Б. Поповић	»	Дуже
162	Пољопривредна Подружница	Крушевац	»
163	Борисав Пешић	»	Јабуке
164	Подружница	»	Јабуке и крушке
165	Велимир Сајинић	Ратарица	Крушке и јабуке
166	Јосиф Вујић	»	» » »
167	Богосав Божић	»	(Суве шљиве, пшенице и јабуке.
168	Ђорђе Јовановић	»	(Крушке, јабуке, дуже и пшенице
169	Радомир Јеветић	»	Пшеницу
170	Обрад Вукашиновић	»	Пшеницу и орасе
171	Михајло Николић	»	Јабуке и орасе
172	Аћимије Стојановић	Студеница	Јабуке, пшенично бра-
173	Аврам Лукић	Ратарица	Крушке, јабуке и муш.
174	Обрад Вукашиновић	»	Суве шљиве
175	Радомир Јеветић	»	» »
176	Димитрије Поповић	»	Јабуке и дуже
177	Радосав Јовановић	»	Јабуке
178	Јаков Јовановић	»	»
179	Коста Богдановић	Бакионица	Дуже
180	Милан Бојић	»	Пекмез
181	Милан Крстић	Бахта	Јабуке јаблан
182	Станоје Петровић	»	Јабуке, крушке и дуже
183	Александар М. Илић	Сврдиа	Јабуке и дуже
184	Павле М. Радосављевић	Пирот	Слатко од дуња, дуже, (јабуке, крушке, оскоруше, мушмуле сариледе жуте
185	Јеврем Николић	Вушиће	Јабуке пекмезе
186	Фирмић и Алексијевић	Круш. Лаз.	Суве шљиве
187	Василије Х. Антић	Врање	Дуже врањске
188	Коста Николић	Београд	Сок од шљива
189	Др. Лиа Димитријевић	Смедерево	Докантонка
190	Тодчидерска Економија	Тодчидер	Јабуке, дуже и мушмуле

КОНДЕНЗОВАНО МЛЕКО

Кондензовано је млеко храна добијена згушњавањем обичног млека. То се згушњавање врши под нарочитим условима који произиоду обезбеђују трајашност и неукварљивост, за дуг низ година. Оно је сведено на мању запремину и кад се разблажи обичном водом у размери коју означује фабрика на свакој кутији, даје млеко које је нешто слаће или са свима осталим особинама природног свежег млека. Кондензација је до данас најуспешнији начин одржавања млека са његовим редовним својствима; успешнији од оног, но коме се испаравањем млеко сведе само на суви остатак, који се доцније, размућивањем у води не да довести на природни увус и изглед млека.

Ова је индустрија америчка порекла а творац јој је Гаиа Борден из Њујорка. У Европи је прва фабрика за згушњавање млека основана пре 34 године у Швајцарској варошици Каму, близу Лудерна. Предузеће је од почетка имало необично добро и данас то акционарско друштво има, које у Швајцарској и осталој Европи, које у Америци десет фабрика. У Швајцарској има још једно снажно друштво за исти рад, а фабрике за кондензацију постоје већ и у Француској, Енглеској, Немачкој, Холандији, Белгији, Норвешкој, Данској и Сједињеним Америчким државама. Колика је годишња производња и потрошња тог млека у сним земљама мучно је сазнати, али да свуда расте и једна и друга, очевидна је ствар. Швајцарска је највећа произвођач а Енглеска највећи потрошач у свету. Прва узима годишње преко двадесет милиона динара, а друга издаје за њ око тридесет милиона за потребе своје велике трговачке и ратне морнарице, својих ко-

ловија у жарким пределима и потребе радника у насељенијим индустријским местима. Центрифугом испоштено на кондензовано млеко, радници енглески при јелу, размазују на хлеб онако неразблажено, као ми млад скоруп. — Велико питање у земљама које производе масло: како да се на опланљена млека извуче што већа корист, делом је нашло решење у овом производу који је врло снажна, а притом врло јевтина храна; два и три пута јевтинија од меса при истој хранљивој снази.

Кондензовано неопоштено млеко употребљава се и за исхрану мале деце у свим земљама. Извоз иде за Аустралију, Кину, Јапан и Јужну Америку. У Трансвалу којим се данас занима цео свет троши га се такође за време зимских месеца чак и на оним добрима која преко лета имају по стотину музених крава, с тога што питање о хранљиву стоке у стајама стоји и код њих као и код нас још отворено.

Мало час речено је да је кондензовано млеко кад се по упутству фабрике разблажа водом слаје но обично. То долази од великог процента шећера од трске или репе који се додаје млеку приликом справљања. То додавање шећера сматрало се као неопходно за успех фабрикације, као услов за одрживост производа. Међутим исти резултат постиже се од неколико година, без додавања шећера, јачим загревањем млека, услед чега је овај нови производ још и стерилизован. Само потрошачи су навикли на заслађено млеко, те се оно незаслађено мање тражи.

На жалост „изоначавање је продрло и у ову грану индустрије“, као што вели француски професор Дикло. Кондензовано млеко не показује при анализама оволики проценат масти колики свеже. Фабриканти су убичајили да та делимично опосте центрифугом те да из млека извуку два производа, па и две користи, на штету потрошача: масло и кондензовано млеко. Као што настављa поменути професор, кондензовано би млеко довољно било размутити само два пута равном количином воде, па да се у погледу садржине масти и кажена успостави средње редовно свеже млеко. Али кад би се само толико додало, млеко би било прешећерено; мора се дакле размутити у четири пута већој количини воде. Тада се истина добије четири пута више млечне течности, али млека само оволико колико га је у ствари: Свако види, да је прекомерно додавање шећера једино у себичном рачуну фабриканата и ни у чијем више.

Американци су отишли и даље на том кривом путу. Има их који оплане млеко, па му, као оно при фабрикацији маргарина примесе олеомаргарина из лоја или другог каквог уља, па тада кондензују као пуно, масно меско.

Како се врши згушњавање, описаће се онако како је то писцу показано у Бушеу (у Швајцарској) у фабрици Нестле и комп.

Фабрика је у једном потоку, подалеко од села, а 2 до 3 километра од станице. У оно зимско време прерађивала је до 34.000 литара млека дневно, које либерију око 40 ближњих села. Од станице до фабрике судова с млеком преносе се сандучима који висе о металним ужетима на висини од 7—8 метара и крећу се у једном и другом правцу помоћу парне снаге која се из фабрике преноси на њих.

Пошто се млеко проба и испита загрева се паром у котловима са двојним платнима до 90°, тад се у њ усе 12—13% чиста шећера у кристалићима (ие у главама ни велијама). Пошто се шећер истопио, настаје главни део посла: испаравање воде из млека, свођење њене запремине на четвртину или трећину првобитне. То бива у котловима, или правије рећи у огромним бакреним куглама од неколико акова, које као и котлови имају двојна платна и греју се паром. Да би се постигло испаравање воде из млека, нада да оно кључа; али, кључање млека бива на топлоти нешто већој од 100° Ц. и млеко њиме добија укус куваног. — Нада дакле извести кључање на температури нижој од стотине степени, да би се очувао укус свежине.

Као што се зна, појав кључања је у вези са ваздушним притиском. Што је већи тај притисак кључање је теже, и обратно. Сељани знају да на планини (где је притисак ваздушни мањи) лонац пре проври но у долини (где је већи). Треба дакле смањити притисак ваздушни, па да се кључање добије и пре достигнутог стотог степена топлоте. Овај котао за испаравање млека зато и јесте затворена кугла: да се из њега парним шипком да исцрпети и разредити ваздух. Разређени ваздух је лакши. Кад се овај толико разреди да кључање може наступити од прилике на 60° Ц. отвори се полако славина којом из котлова за заслађивање млеко покуља у овај котао за испаравање. Кад млеко задни већ котао, пушта се и пара на којој треба да испарава, и замало, оно у истини почне да кључа великим кључевима. Кад се котао напуни до изнесене висине, затвори се славина за притицање млека, а оно што је у котлу остави да дотле кључа и испарава, док не постане густо као сируп. Надзорник котла има нарочит град којим одређује је ли достигнута потребна густина, и кад већ јесте, спречи се даљи приступ паре, пусти ваздух у казан и кроз нарочити отвор прима кондензовано млеко жућкасте боје, у металне судове, која се одмах спуштају у корито хладне воде која непрестано отиче. Читав систем малих кутлачица покретаних локомобилом, меша то млеко док се расхлади толико, да опет парним чекром могне бити узнесено на први спрат, где се разлева и заварује у мале лимане кутије. — Котлови за испаравање имају по два стаклена прозорчића кроз које надзорник мотри на рад у казану или посетиоци задовољавају радозналост; осим тога снабдевен је манометром, термометром, цевљу за кондензоване развијене паре и отицање воде.

Разуме се, да треба бити особито спреман и искусан те избећи да се маса не ушећери, не прегори, не прекува или недокува, да се грејањем и притицањем млека лада како треба изд.

Кад не би излазило из размера обичног чланка, занимљиво би било дотаћи се дивне и до најзанах ситница изведене поделе рада у фабрици.

У близини је свињац где се сплачинама фабричким израњује повећа број свиња.

Ова је фабрика најмања од три (у Најерну и Бевеју) које припадају истом друштву и у време најограниченије производње млека прерађивала га је 34.000 литара дневно. Узимо само ту количину за просечну цифру дневне прераде преко целе године и одредимо цену по 10 п. д. литру млека, па ћемо наћи да фабрика издаје ратарској околини својој око 1,250.000 дин. год. Поврх тога из те околине, зарађују у њој преко 120 радника и раденица свој хлебац.

Тако је благодатна индустрија која прерађује земаљске сировине!

III. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

Из Свиларства

Поштовани слушаоци

Треће предавање у овоме дому пало је мени у део.

Ја се јављам после одличних професора и изврсних говорника, те вас зато молим, не замерите ни моме слабом говорништву, ни моме површном предавању.

Жеља ми је, да вам изнесем неколике напомене о нашем Свиларству, да би смо приграли и ту привредну грану, јер налазим, да би нам могла бити врло корисна. Тога ради, ја ћу бити слободан изнети вам користи које може имати привредник од ове гране; изнети вам у главноме слику нашег Свиларства, упознати вас с неколиким нерама које су предузимане у њиму, да би се и у нас Свиларство могло одомаћити; изнети вам главније незгоде које су ометале Свиларство у развијању и завршити неколиким напоменама чамењеним привредницима који се желе занимати гајењем свилених буба.

*

Има доста разлога који говоре у прилог Свиларства. Тако:

1. Гајење свилених буба траје снега месец дана, а труда озбиљна, треба само за десетак дана, па да се тај труд, према другим гранама, пристојно награди;

2. Гајење свилених буба пада у оно доба године, када су пољски радови незнатни, те се може имати довољно радне снаге за заслађивање овог, иначе врло лаког, посла;

3. За гајење свилених буба нарочито где има дудова у изобиљу, могу се с користи употребити и деца и старији људи и жене, дакле оне снаге, које нису за теже пољопривредне радове.

4. Сиромашни, у доба гајења свилених буба, могу више привредити него надничењем у то доба, због тога, што су тада, као што је поменуто незнатни пољски радови па не могу имати сваког дана посла а с тим ни сталних надница;

---

[1]) Ово је предавање држао 25 марта г. Влаховић Д. Тодоровић, секретар Министарства Народне Привреде.

5. Новац, који се добија од продаје мехурака то је *прва пара, први приход у години*, а пада у доба кад је за њ најјача потреба за многе закрпе, у кући и за многе послове у пољу који се јављају у то доба;

6. И у тровини осеља се у то доба знатно живљи покрет но обично, јер се добра половина суме добивене за мехурке одноји за пресне намирнице у кући или да се њоме купи поновн.

7. У местима где су опустошени виногради и где је ограничена производња дувана, Свиларство је врло удесно да накнађује раније приносе и на тај начин чува привредника од дугова и многих непријатности;

8. У земљама, где је велика производња мехурака ничу различне свиларске установе као: радионице за одмотавање свиле, радионице за прераду свиле и радионице за производњу семена свилених буба, те у њима, као и у осталим фабрикама, може наћи знатан број радника и раденика сталну и повољну зараду.

Свиларство је, многи веле, ситна грана у пољској привреди, али у земљама где се она негује као што треба, даје она у вештини сразмерно велике и сталне дохотке.

*

Нема података о томе, да ли је српски народ у ранијим временима имао и какве користи од Свиларства, или, *да се свила прела и радила*, то нам казују наше народне песме. Оне неке, да је Краљевић Марко пио рујно вино под *свиленим шатором*, да су наши дин-јунаци Малан Топлица и Иван Косанчић носили *свилене кошуље*, да се златом везло *све по чистој свили* и да се као обичан девојачки дар сматрала *свилена кошуља*.

Наше народне песме у устима самога народа и његова гуслара, баде су уљбенік Српске Историје за време Турског Ига; оне су Србину биле потсетник на стару славу и величину и потстрекач на борбу за ослобођење и независан живот, и, те тако дивне народне творевине да би биле лепше и поносније: протпане су *свилом и свиленим ткањем* а то се не би могло учинити *да гајење свилених буба није било познато, да свиле није било*.

Није овде место да истражујемо историјске податке о развијању Свиларства у Срба, да доказујемо, да су они били и у њеној могућности занимати се озбиљно овом привредном граном, пошто се зна, да је гајење свилених буба започето најпре у Цариграду и то још у VI веку; главније је, да видимо *како сто стојали са Свиларством пре краткога времена и који је то узрок те се ово није могло одомаћити у овој мери као у другим земљама*.

*

Ретка је кућа била, у којој се по ослобођењу од Турака није могла наћи свила а поред ње и свиленн дарови који су свакојако наслеђе старих лепих српских обичаја. То исто видимо и данас. Кад се томе дода да се и данас сматра за грехоту уништити свилене бубе и да се семе, да би се из њега извеле бубе што боље, повија и у сама недра, онда је то скоро довољно на да можемо рећи, да се Свиларство у нас ценило и цени и да се гајењу свилених буба приклањ с највећом љубављу.

Даље је познато, да је Великн Милош издао наредбу, да општине подижу дударе на општинским утринама, како би женскиње ткало боље рубље.

Кнегиња Јулија, издавала је новчане награде оним домаћицама које су производиле највећу количину мехурака и водиле најлепше свиле.

Држава је, као што се то види из званичних података и извештаја, раздавала бесплатно народу семе свилених буба, семе дудово и дудове садивце; утицала је на жреговање оне гране и многобројним расписима; и сама је у својим заводима („Бубиљеву и Тошчидеру) и појединим добрима (у Шапцу на имању Шабачке пољопривредне Подружине) претходила у гајењу свилених буба. да би тај рад послужио околини за углед; издавала је и потпомагала издавање практичних поука о гајењу свилених буба и бесплатно их раздавала.

Има и предлога поспешењу унапређењу Свиларства, и, уместо, да је ова грана, колико се за њу залагало, ојачала, она је тек једва животарила. Гајење свилених буба, ограничено је само на домаћу потребу, па се шта наше, ни та потреба није подмирвала, нити се и сад подмирује.

Тако стање утврђује статистика. За време од 1884 до закључно 1895 године, Србија је издала на свилу и свилене производе 6,244.050 динара, издала је у средњу руку сваке године по 520,339 динара, а примила је за све то време само 14.041 динар, једва на годину по 1170 динара.

Зашто је то тако, могу бити у главноме два узрока: или *да се због домаће потребе мехурни продају нерадо*, или *да се за мехурке нема правих и сталних купаца*.

*

Најживљег полета Свиларство је имало у нас пре 20 до 30 година, управо у доба, кад је у Италији и Француској беснила Пебрина, опасна болест свилених буба, јер су тада полетели у наше крајеве „Латини“ да из наших мехурака производе семе и ово затим односе у своју отаџбину. То је тако трајало дотле, док се није запазило да су Пебрину добиле и наше свилене бубе.

У *Тежаку* од 1885 године прибележен је један податак који говори о Свиларству у раније доба[1]), и ја ћу молити за дозволу да га могу приказати у ополико, колико је то потребно.

„Питао сам, прича *Хаџиток Мисоч.*-враћанац, једну бабу којој је било око 100 година, од када се у Врањи гаје свилене бубе, на ми рече, *да се гаје од када памти*. Од 1859 године па до 1870, свила се употребљавала на одело. Тада су наше сељанке посиле од сукна дугачку, горњу хаљину, и ту хаљину, даје девојка момак који је испроси. Та је хаљина *била окићена свилом све кити до ките*. За једну хаљину требало је 70 до 200 грама свиле. Варошанке, трошиле су свилу на чаршаве, пешкире и пошуље. Свила се производила у Врањи, јер су гајене свилене бубе, но доносила се и из Скопља и то офарбана. Таку свилу продавали су бојаџије, а они су куповали и мехуре и точили с њих свилу. Године 1859 оден у Приврен и разговарајући се с једним из Скопља, упита ме: има ли у вас свиле, одакле је набављате и да ли гајите бубе. Ја му одговорим: да се код нас гаје бубе и да се чауре продају 7 до 9 гроша ока. Он ме одмах скоивтли да начинимо уговор за 500 ока да му продам оку по 30 гроша. За мехурке, дошао је кад су се бубе завијале, и ја му продам 600 ока. Из тих мехурака извадио је семе и послао у Италију. Године 1860 уговорим с њим за 1200 ока. Тада дођоше у Велес два Талијана и један Скадарац те почеше куповати чауре по 40 до 50 гроша оку. Идуће 1861 године, састанемо се у једном месту тај трговац из Скадра, један Србин из Котора и ја, на сазнав да смо сви дошли за мехурке, сагласимо се на ортачењу. Купимо 2400 ока, сваку оку по 25 гроша, од чауре добијемо семе које поделисмо, па ја онда с мојим делом оден у Италију где прођем срећно. Године 1862 најурише Талијани и Скадарци по целој Старој Србији и Македонији као скакавци и у свакој вароши откупише све чауре. Плаћали су их и то у Велесу оку 80 до 100 гроша, у Скопљу по 50 до 60 а у Врањи 30 до 40 Но те године у Италији се паће да је и овако у свиленим бубама уништила болест те нас то спречи да продамо семе за чауре које смо купили. Шта да радимо? Дадосмо некима семе на бериħет, т.ј. њихов труд и лишће за храну а нама да припадне пети део. Тада се и сами уверисмо, да је семе било одиста болесно, јер бубе помањкаше а ми, који дадосмо семе на бериħет, пропадосмо коначно. Од тада Свиларство овде поче да опада и сада се бубе гаје врло мало.“

Поменути примери утврђују да нема места оном узроку, као да наши одгајивачи нерадо продају мехурке. Њима се супротни утврђује, *да се радо приступало трговини мехурака, кад им је неко била повољна и кад је имало кога који бе их купити*. Да наше женскиње, које се највише и занима гајењем свилених буба, тражи у овој грани и *новчану добит* доказ је и тај, што се упредена и убељена свила и данас продаје по утврђеној цени: *грош драм*.

Отуда, да се Свиларство у нас покреће, но застоја, потребно је: *да се мехурни могу одмах продати, т.ј. да за њих имамо правих и сталних купаца*.

Наравно, да за развијање Свиларства не могу бити никако повољне погодбе, *кад се килограм мехурака продаје само за пола динара или и нешто више*, као што је до скора било, нити ће те погодбе бити повољне и онда, *кад се за купљену одмах количине мехурака мора пробити десетину села на и тада купити робе врло мерђанске такорде*. У том случају немају никакна ра-

[1]) Стр. 18 свеска за фебруар.

чуна ни одгајивачи ни трговци, а да га имају и један и други, потребно је: *осигурати цену мехурака и концентрисати рад на овој грани, т.ј. потребна је нарочита организација рада.*

Организацију рада за ову потребу у стању је навести како ваља једино држава, и с тога је налазимо њена дужност: да створи погодбе за развијање ове гране и да тражи и налази начине како да се ова у нас у истини одомаћи. У овом погледу она може имати сигурна успеха *и кад би лично радила и кад тако и кад би у обележеном оквиру покретали и потпомагали приватну иницијативу.*

*

Државни рад у овом правцу почиње тек од 1891 године. Те је године као што је познато, дата нарочитим законом повластица г. Ерасму Марију за 15 година на раздавање семена свилених буба и на фабричку (машинску) израду свиле — отпредање чаурица.

Том повластицом није било ограничено одмотавање свиле које се врши фабричким (машинским) путем, нити је било спречено даље развијање и усавршавање овога начина израде свиле који у земљи већ постоји као кућевна радиност.

Исто тако том повластицом није било спречено право на повластицу за ткање и фарбање свилених материја ако би ко и такву повластицу потражио.

По том закону повластичар је био дужан испунити ове обавезе:

1. да подигне најмање једну угледну свилару у којој ће гајити сам свилене бубе. То је био дужан учинити још *у другој години* по добивању повластице;

2. да одгајивачима свилених буба даје бесплатно поуке о рационалном гајењу свилених буба и дудова;

3. да одгајивачима раздаје бесплатно и у довољној количини семе од свилених буба и то пошто се од стране Министарства Народне Привреде утврди да је семе здраво;

4. да откупљује мехурке по цени коју утврђује нарочита комисија одређена од стране Министарства Народне Привреде у споразуму с повластичаром;

5. да откупљује неумртвљене, живе мехурке, т.ј. чим се свршн завијање а ако их не би откупио у своје време, да је после тога рока дужан плаћати по пола динара скупље сваки килограм за сваки месец;

6. да за време докле траје повластица, плаћа државној благајни по 3 паре динарске од сваког килограма купљених мехурака;

7. да производњу мехурака не сме ограничити ни у том случају;

8. да подигне фабрику за отпредање (одмотавање) свиле, чим годишња производња чаура достигне количину од 60.000 килограма;

9. да у фабрици за одмотавање свиле, од дана, кад је подигне, одржава непрекидну радњу а само у случају рата или каквих елементарних сметњи да тај рад може обуставити највише за годину дана и то по одобрењу Министра Народне Привреде;

10. да у својој фабрици запима превасходно српске радионике;

11. да повластицу може пренети на своје законе наследнике а то одобрењу Министра Народне Привреде и на друга лица;

12. да положи кауцију од 10.000 динара у новцу или у српским државним хартијама за сигурност испуњења наведених обавеза.

Повластичару пак, поменути закон давао је ове олакшице:

1. да за 10 година може увозити са стране без плаћања царине и угредних такса: машине, машинске делове и алате за уређење и рад фабрике као и семе од свилених буба и дудова;

2. да се за 10 година ослободе плаћања извозне царине и угредних такса: фабрикати, мехурци и семе свилених буба које буде извозио;

3. да се за све време док не подигне фабрику ослободи од плаћања непосредног пореза и за пет година, од када фабрику подигне;

4. да му се уступи на бесплатно уживање за подизање фабричких зграда и на месту који одреди Министар Народне Привреде до 1 хектара од државног земљишта, ако га буде било у месту где би се фабрика подигла;

5. да му се бесплатно уступи дудов лист с дудова на државним добрима;

6. да се за време трајања повластице неће давати ником другом повластица на производњу и раздавање семена свилених буба и да ће се сваки, који су у томе ухвати, казнити као кријумчар по царинским законима;

7. да се за време трајања повластице неће дозволити никоме да купује мехурке произведене у земљи сем повластичару;

8. да се такса за експедицију мехурака, које се имају, експедовати брзим возом, рачуна у таксу за товар;

9. да се повластичару уступе бесплатно за вожњу на нашој државној железници једна годишња карта I класе, две годишње карте II класе а осем тога, за време сезоне гајења свилених буба и 20 карата III класе.

Даље, у поменутом закону предвиђено је да повластица престаје важити:

а) Кад јој истекне рок, и

б). Ако повластичар не подигне фабрику и не отпочне у њој радити и онда кад се утврди, да се у земљи производи 60.000 килограма мехурака. У том случају, заложена кауција има се предати државној благајни.

*

У закону су обухваћене у главноме све погодбе за развијање Свиларства: држава је ставила повластичару многе олакшице у овоме погледу, а повластичар је опет пристао на оне обавезе којима се постиже промет мехурака на и њихова прерада у земљи. Инак неколике ствари изгубљене су из вида. Тако:

1. Није одређено која количина семена свилених буба може бити најмања, који повластичар може раздати;

2. Није утврђено коју количину мехурака мора одгајивач продати повластичару;

3. Није утврђен начин откупљивања мехурака, т.ј. по закону се зна да ли ће одгајивачи односити и где мехурке на продају или ће чекати повластичара да им тога ради лично дође;

4. Нема никаквих прописа у погледу надзора над радом повластичара, нити се овај обвезао давати Министарству какве податке о своме раду и успеху, па ни оне о количини откупљених мехурака; и

5. Није ујемчено, да ће повластичар плаћати мехурке ценом коју је одредила комисија, јер он од своје руке не даје ништа ни Министарству ни одгајивачу.

У осталом, ове су се ствари могле регулисати и доцније, да је повластичар збиља дошао био у тој намери да унапреди Свиларство у Србији и сам се њиме користи. Његов трогодишњи рад на овом послу, утврђује: *велику немар и неодговорност.* То се најбоље може закључити по количини раздатога семена и то у свих 15 овдашњих округа, изузевши Београда и Ниша, где семе није ни раздавано.

Раздао је:

1891	године	6·000 кгр.
1892	„	13·395 „
1893	„	21·645 „

За озбиљно предузеће као што се види цифре су ове и врло незнатне и врло жалосне!

*

Нека ми буде дозвољено изнети овде и неколике захтеве повластичара за које се, да би тобож могао озбиљно радити, обраћао Министарству Народне Привреде. Тражио је:

1. да се свуда уништи домаће семе свилених буба и да се спречи употреба кришом увезеног семена са стране, које је, вели, узело огромне размере;

2. да се одреди количина мехурака коју одгајивачи могу задржати за домаћу потребу;

3. да му одгајивачи буду дужни продавати мехурке најбоље каквоће а не само шкарт;

4. да се стане на пут кријумчарењу мехурака, јер вели, више од $^{1}/_{3}$ од целе производње одлази кријумчарским путем из Србије;

5. да се не спречава одгајивачима брање лишћа с дудова на државним добрима; и

6. да се спречи извоз дудовога лишћа из пограничних места Србије.

Карактерно је, да су „жеље“ у овом погледу, у којима се истичу и многе „повреде“ законске, поникле још прве године, и да се од стране повластичара износиле и такве ствари, којима никако није било места.

Истина је, да је у нас прилично раширена производња домаћега семена, али, зар се домаће семе могло уништити и поред најстрожих наредаба Министарства, које су у обиљној мери и отпуштане, кад је повластичар раздавао ошако незнатну количину семена?

Каква је то употреба кришом унесенога семена са стране? Ко је тај који је смео и који је имао рачуна поред жива повластичара раздавати семе и какви би рачуна имали одгајивачи куповати семе кад га од повластичара добијају бесплатно? И, зар наше власти не би томе ушле у траг?

Исто тако измишљен је и навод да се више од $^1/_3$ од целе производње извози крајумчарским путем из Србије, јер мехурци нису такав предмет да се могу лако прикрити. Осем тога, томе народу није било места ни с тога, што се доказивало, како одгајивачи задржавају најбоље мехурке за продају а повластичару продају само шкарт, и онда, ко је тај, који је могао и крајумчарити?

Нема доказа да су управници наших привредних завода икада спречавали браће дудова лишћа за потребу гајења свилених буба, на вероватно ни за време рада повластичара. Али, откуда је то, да он тражи лист за одгајиваче а не за себе, јер такву повластицу има само он — са свиларг?

Истина је, да се у неколико места са оне стране Дунава, према В. Градишту, извозе доста знатне количине дудова лишћа за храњење свилених буба. али, зар би било тога извоза, да је повластичар раздавао семе свилених буба у довољној количини?

У првом годишњем извештају повластичара *наглашене су* неке „сметње“, у другом, те су сметње *побројане*, а у трећем, кад је ваљда и сам себе уверио да оне постоје, пошао је корану: да није ваљан продужити даље вршење повластице, ако му Влада не одобри накнаду штете за „*неиспуњене уговора*“.

Важно је поменути, да је г. Еразмо кад је добио повластицу отишао из Србије у коју се није више враћао, и да се ни у једној прилици, како се то види из аката, није хтео ставити у споразум с Министарством Народне Привреде, а то је, нема сумње, најбољи доказ, с коликом је збиљом ценио повластицу и у којој се мери решио чинити издатке на то своје предузеће. Цео његов рад у том погледу био је више у циљу: да експлоатише ову привредну грану него да јој користи. —

А какав је био у погледу испуњавања својих обавеза?

Ево одговора:

1. Није подигао никакве уследне свиларе, па ни ону једну једину, коју је имао подићи још у другој години по поменутој повластици;

2. Издао је само једну брошуру „Кратко упутство на Свиларства“ а друге какве поуке о рационалном гајењу свилених буба и дудова, није дао према обвези;

3. Откупљивао је мехурке по цени коју је сам одређивао, без обзира на то, што је цена била утврђена нарочитом комисијом, а у неким местима откупљивање није ни вршио;

4. Није раздавао семе свилених буба у довољној количини а 1894 године прекинуо је с раздавањем и сасвим; и

5. Није полагао државној каси предвиђену суму на откупљене количине мехурака. —

Ето, тако се изашло с разлозима и с једне и с друге стране, и последица тога била је, да се повластица одузме од повластичара. То је било 14 марта 1894 године.

Озбиљан покушај да се наше Свиларство унапреди, остао је дакле без успеха.

*

После овога настало је питање: *шта да се ради?*

Велики број одгајивача са целе земље обраћао се за семе, неки Министарству Народне Привреде а неки Српском Пољопривредном Друштву, а између наших већина је постављала питање: *ко ће откупљивати мехурке?*

У Српском Пољопривредном Друштву, Свиларство је било у то доба предмет озбиљна размишљања. Тога ради организован је у Друштву нарочити *Одбор* који се старао за попуњавање семена свилених буба оним одгајивачима који су изјавили да ће мехурке употребити за домаћу потребу. Овај се пристанак морао тражити од њих, с тога, што ни у Министарству, које је о своме трошку вршило набавку семена ни у Друштву, није било никакве организације у погледу откупљивања мехурака, а међутим неки одгајивачи то су постављали као погодбу самог гајења. По овом питању, саслушана је и надлежна секција друштвена, па се затим од стране Друштва сва размишљања послала у виду предлога Господину Министру Народне Привреде (1895). Друштво је тада предлагало, да у погледу развијања Свиларства у нас треба радити: *на ширењу поуке; на оштром подзиању дудова; на производњи и раздавању семена свилених буба; на инспекцији и на откупљивању произведених мехурака*, —

У погледу *ширења поуке*, Друштво је предложило, да би ваљало порадити на томе:

1. Да ниже пољопривредне школе, сваке године у време гајења свилених буба, држе јавне курсеве из Свиларства упоредо с праксом;

2. Да се према приликама и потреби потпомогну учитељи основних школа у гајењу свилених буба и да се ревносним учитељима у том раду издају награде и јавне похвалнице;

3. Да се рационално гајење свилених буба потпомаже и код војске по градским посадама, војним болницама и згодним приликама и да ради тога ревносним официрима и подофицирима треба издавати награде; и

4. Да се поуке о рационалном гајењу свилених буба и о подизању белих дудова шире и популарним књижицама за које би се рукониси прибављали стечајем.

У циљу *подизања дудова* Друштво је изјавило да би требало:

1. Ставити у дужност подизање дудова оним општинама где зато има могућности, нарочито сеоским, на општинским и сеоским утринама и да потпомажу школе и цркве у засађивању дудова;

2. Ставити у дужност подизање дудова и производње садница из семена старешинама приватним и школским;

3. Ставити у дужност пољопривредним заводима да у својим воћним расадницима производе дудове саднице и ове раздају бесплатно, а исто тако да издају бесплатно и семе белог дуда;

4. Настати да и железничке инспекције засаде дудове поред железничких пруга, и

5. Настати, да се и дворишта касарни и логора засађују белим дудом.

У погледу *производње семена свилених буба*, Друштво је предложило:

1. Да би производњу семена требало првенствено ставити у дужност нижим пољопривредним школама под руковањем наставника за сточарске науке;

2. Да се производња семена врши по ћелиској системи и да се пре употребе семе подвргне научном испитивању;

3. Да се потребна количина семена, у колико се не би могла произвести у школи, добавља из страних, репомираних завода за производњу и испитивање семена свилених буба;

4. Да се производња овога семена може поверити и приватним привредницима и то оним, за које се има уверење, да тај посао могу стручно и савесно вршити но свакако под контролом стручних лица и завода и да се семе, произведено, на овај начин, пре употребе, испита у пољопривредним школама на овде и чува до раздавања; и

5. Да се раздавање семена врши преко нарочитих повереника у свакој општини где се жеље гајити свилене бубе. Повереници да се бирају у првом реду међу усталашњим члановима Српског Пољопривредног Друштва и школованим економима, на онда и међу свештеницима, учитељима, вићенијим људима занатлијског и трговачког реда, с претпоставком, да се они потпуно разуму у рационалном гајењу свилених буба и манипулацији мехурака до продаје.

У циљу, *да би се гајење свилених буба, вршило под надзором стручних лица*, нарочито у прво време, док поука о рационалном гајењу не продре у све слојеве оних који се занимају оним послом, Друштво је предложило:

1. Да би за руковање и надзор свеколиких радња у гајењу свилених буба требало завести у Министарству Народне Привреде место државног инспектора за Свиларство у рангу секретара или најмање стручног економа више класе; и

2. Да надзор над гајењем свилених буба врше поверенници који се изаберу за раздавање семена.

*

Напослетку, *у погледу откупљивања мехурака*, Друштво је, уверено у то, да су покушаји, који су 1895 године предузимани да се прибаве приватни купци, остали без успеха, заступало гледиште:

1. да откупљивање мехурака врши сама држава;

2. да тога ради на средокрађи оних места, у којима се гаје свилене бубе, ваља подићи магацине (коконијере) за откуп мехурака и поставити лице које би управљало убијањем, сушењем и сортирањем мехурака; и

3. да се откупљивање врши готовим новцем, ради чега основати нарочити фонд из кога би се чинили сви издаци на ово и на организацију целе оне државне установе.

*

У Министарству Народне Привреде, требало је, да би се могле усвојити мере, које предлаже Српско Пољопривредно Друштво, бити одмах начисто с многим питањима која се у вези са извршењем тих мера — На име: Да ли се за те располаже потребним средствима? Која би количина семена свилених буба била довољна за све одгајиваче у земљи? Колико у земљи има дудова? Колико би требало подићи магацина (коконијера) за откупљивање мехурака? Шта стаје један такав магацин и на који начин да се то сазна? Како да се приступи оснивању фонда за откупљивање мехурака и организацију државне радње у овом погледу и да ли за ову *створену* привредну грану треба подносити веће жртве но за оне привредне гране које су у пољској привреди *главне* и за које се има уверења, да земљи за сада доносе велике користи?

У Министарству Народне Привреде свакојако се морала истицати она и слична питања, јер би иначе био нејасан рад Министарства у томе, што је 1896 и 1897 године набављано и преко Српског Пољопривредног Друштва раздало само по 16 кгр. семена свилених буба и ако је тражиља била знатно већа. Да је мислило на тај предлог, доказује и то што је за то време прикупљало и потребне податке о организацији рада по тој грани у Мађарској, где је Земљорадство данас у великом полету и на чијој се организацији и наслањао поглавито друштвени предлог.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Цикло вино. — У Француској је одавно у неким крајевима поступак, да се цикла вина поправљају кад им се дода неколико крижана *мркве* (шаргарепе), у величини од пилиће као талир. У мркви има веках састојака, који се једине с киселином; осим тога даје и уље које има јану антисептичну особину. Тако, вино, које је већ имало од 3 до 10 киселине у коме се алкохол смањио готово за 2°, постало је по употреби овог домаћег средства опет добро. Но, и тако лечено вино треба убрза потрошити: јер уље од мркве није кадро да сасвим поништи ферменат која ствара цикло вино. По томе, не треба рачунати да се овим средством могу веће количине киселог вина поправити; него да се само по неколико хектолитара на брзо поправе — и без употребе креча, поташа и сличних средстава која имају својих мана — те да се могу пустити у потрошњу.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖНИЧКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК VII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 5. априла 1900. године у Београду.

Били су: председник г. Милутин Савић; потпредседник г. Александар М. Секулић; благајник г. Благоје Д. Тодоровић; чланови одбора: г.г. Паја Т. Тодоровић, Алекса Ј. Поповић, Јован Лекић и Нинко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

76. Председник извештава да је данас у подне, сирћу Јеврема П. Гудовића пређ. првог Министра Народне Привреде, Српско Пољопривредно Друштво изгубило још једнога свога редовног члана од првих дана друштвеног постанка; једнога великога пријатеља Пољске Привреде и Српског Пољопривредног Друштва — Одбор саслушавши ову тужну вест и указујући уставањем своју почаст сени покојниковој одлучи: да се у знак жалости данашња седница посвети покојнику и даљи рад прекине; да председник у име Друштва изјави саучешће породици покојниковој а цео Управни Одбор да присуствује погребу.

ОБЗНАНЕ

Пажња Пољопривредницима. — Дешавало се да су извесна лица а и установе сами непосредно поручивали са стране разне потребе за своја пољопривредна подузећа, и тамо нарећивале да се поруџбине шаљу на адресу Српског Пољопривредног Друштва да би се користили увоженьем без царине и узгредних такса. Овакими ниховим поступком Друштво је стављано у положај, да пошиљке праћа, за које није могло прибавити потребна уверења да су искључиво предмет пољопривредне потребе, те су на тај начин поручиоци излагани штети.

Да би се ово избегло Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва донео је одлуку, да само Друштво по пријавама врши наруџбине, а сваки који жели да се користи поменутом друштвеном повлашћицом дужан је од Друштва тражити, да му се извесна справа или семе или што друго, и то искључиво за његову потребу набави.

Ово не искључује да се то набави из оног места или фабрике, коју сам поручиоц означи као ни уговорену цену и начин исплате, ако се ко у томе нада повољнијим погодбама. Но да ли се по оних тражењима може поруџбина дозволити решиће председништво односно друштвена администрација а по потреби и Одбор. Решења Председништва или Одбора извршују се одмах. Међутим свакоме се ставља унапред до знања да ће се са стране набавити само оно, што се у земљи не може никако или у довољној количини да набави, а искључиво је предмет пољопривредних потреба.

Обраћа се пажња пољопривредницима на ову одлуку, да би се знали по ној управљати.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 17. броја Земљорадника: Извештај о прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899.) и о поучној изложби на дан те славе (свршетак). *Чланак:* — Кондензовано млеко. — Треће пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — *Белешке.* — *Друштвени и подружнички послови.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. ЗА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ЗАДРУГАЊА, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛА, ВОЈНИЦА СТАЛ. КАДРА, ТАКИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАЊА ИМАЈУ ДОБИЈАТИ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОПР. ПРЕТПЛАТУ ТЕКУЋЕ ПА ЈОШ ЗА ЈЕДАН ГОДИНУ.

ЗАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ПАЋОВИ ЧЛАНОВИ ЗАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО ГАШЕЊЕ ПОЉОПР. ПРЕТПЛАТУ И АКО СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО ЛОГА ТЕ ИМ СЕ И ЛИСТ ШАЛИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ПОДАВАЛАЦ СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО | ЗА УРЕЂИВАЊЕ ОДГОВОРНИ: ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ. | ОДГОВОРНИ УРЕДНИК АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 18. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 7. МАЈА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

За што се колубарски сој говеди споро развија и како се та мана може поправити?

На основу новога закона о унапређењу сточарства, Сточне Комисије у нас, први пут ове године напрнјуу одабирање приплодних грла домаће стоке, ради побољшања и унапређења нашега сточарства.

Поводом овога важнога посла сматрамо за дужност да проговоримо о поправци нашег колубарског соја говеди, од којег се остали крајеви наше Домовине могу снабдети добрим приплодним грлима.

Наш колубарски сој говеди у данашњем међувремену налази се у једноме прелазноме стању између природнога и вештачкога гајења. То и нагло купљење приплодних грла из овога места где је легло соју, узроци су те је он данас у важности сразмерно застао, јер, природне су му погодбе умањене а вештачке нису створене. Ево од куда то долази.

Пре тридесет година, у нас су биле обилате паше: сеоски и општински испусти и ограђени чаири, у којима стока слободно пландовале и топљаше се. Пијаћа вода на текућим рекама: Бањи, Лепеници, Рибници, Топлици, Колубари и Љигу, била је стоци више приступачна, те се она снабдевала здравом и свежом водом. Шуме пређе беху у своме напону, те и ове јачим пречишћавањем ваздуха и заклоном од ветра и непогода такође добро годиле нашем колубарском соју говеди. Мања спрежна употреба, знатно је утицала на његово боље развиће. Најзад наше породичне задруге у то доба биле су у најбољем реду и оне су са довољно радне снаге снабдевале стоку: добром храном на и негом, каква се тада за добру сматрала.

Ове су погодбе биле довољне да наш колубарски сој говеди добије светскога гласа, који се према приликама и данас довољно одржава, а крајње је време да смишљено и озбиљно порадимо, да се он уздигне на степен, који му доликује.

„Ако сам ти продао бика и краву нисам моју Лепеницу“, рекао је пок. Мијаило Лаловић из Савковића једноме тамнавцу, кад га је овај при куповини запитао, да ли ће и његова говеда бити као Лаловића. Ово је најбољи доказ од каквога су утицаја природне погодбе на развитак нашег колубарског соја говеди.

Па и са оваквим природним погодбама, наш колубарски сој има особину да се споро развија. То опет долази отуда, што наши сточари из неразумевања а и нехата, користећи се тим богатим природним погодбама, нису се старали, *да вештачким гајењем приномогну и са колена на колено преносећу и постепено достигну брже развиће у своме соју стоке.*

Противно споменутој изреци Лаловића, има живих примера да наш колубарски сој говеди може одлично напредовати у сивна крајевима наше Домовине, док код страних раса и сојева није тај случај. Ово је и лако појмљиво, јер је свако место у нашој земљи по свему ближе и сличније Колубари, но местима из којих сио стране расе и сојеве добављали.

Да споменемо те живе примере.

1. Веса Варагић из Тометина Поља, среза пожешког округа ужичког, купио је од Милорада Радоановића из Радобића два јунца у другој години. Неговао их је и хранио нешто боље од остале своје стоке. Сада су у шестој години. Један од њих ове је величине:

обим груди и плећака	2·28 мет.
обим трупа преко кукова	2.22 „
дужина од рогова до решаче	2.34 „
обим рога до главе	0.29 „
дужина једног рога	0.58 „
размак између врхова рогова	1.40 „

И зар се може пожелети боље грло *но ово*, које има овакву грађу тела, а одгајено је у ужичком округу. Хиљаду динара сигурно се може добити за ове волове да се добро угоје, а довољно су и гојазни.

2. Пољопривредна Подружина у Гор. Милановцу има врло лепих приплођених грла у околини од бикова, које је из Колубаре купила. Много су боља од оних, која су укрштањем са страним расама приплођена.

3. Пок. Панта Живковић трг. из Београда, послао је својој браћи у Паштриће овога среза једнога бика алгајског соја, ради спаривања са кравама колубарског соја. — Испали су жутомуљани, који ни по чему не заслужују пажње.

Сличних примера има свуда где се са овим покушавало.

Резултат је, да чилоноги колубарски сој за приплод у нас однеси победу.

Е, али њему су разорани природни пашњаци, а није му посејано довољно детелине; млађи је ночево да вуче терете, а зрнасте хране, мекиша и јарме мање му се даје: распадањем задруга, станарице су принуђене да му врло мало најчинога

млека, те прве и најпотребније хране остане; остављен је често без склоништа, јер иноносни одгајивачи мало имају снаге да му склоните подигну, или су неки нехатни, а неки немају свести да уче, и су нета и храна нерадовље и изсушне потребе на напредоване шихова домаћина.

Зато је наш колубарски соj говеди данас у извесноме заостоjу. На шта да предузмемо да тај соj поправимо? — Ево одговора:

1. Да разумно применимо закон о унапређењу сточарства. Разборитије сточаре да обавестимо а нехатне силом власти да натерамо да подигну склоништа за сву стоку, да преко зиме не сто остати ниjедно грло без склоништа;

2. Да у идућоj години свака општина мора ставити у буџет суму новаца за набавку прекрупана да одгаjивачи стоке прекрупаjу зрнасту храну и даjу jе стоци, jер се сада производна кукуруза савршенiим радом увећала, па се може извести део стоци давати;

3. Детелане што више сеjати и њове лети стоку хранити, а постепено уводити и остале биљке;

4. Наставанти започето одабиране приплодних грла сваке године, са већом пажњом, и

5. Нарочиту пажњу обратити на то: *да се мушка и женска грла одаjвала и довогоа што боље негуjу и хране да се овим путем пренатаньем с колена на колено убрза развиjање грла колубарскогсоjа, те да му се та особина постепено придобиjе а остале усаврше.*

Кренимо рад у овоме правцу на њемо ускоро осетити, а убуђуjе све више и више осеjати богате користи од нашег колубарскогсоjа говеди.

Вуја Матић
ср. економ

ХОЛАНДСКИ СИРЕВИ

Две холандске вароши Едам на северу, недалеко од Амстердама и Гуда на jугу, дале су ние двама сиревима који су најлако предмет трговински и долазе међ до нас. Читаоце ћемо ради упознати с начином шихове израде, још нарочито зато, што jе ова могућа и тамо где се за рад немаjу велике количине млека, потребне нар. за Ементал и Грjер, и, што Едам, или како га још у Француској зову Маврова глава, (tete de Maure) спада међ сирене који се надуже — више година, одриже непокварени.

Како се раде и негуjу, ова два сира се врло мало разликуjу међу собом, али немаjу ни исти облик, ни исти укус, ни исти проценат масти. Гуда jе мастан сир од неопслављена крављеа млека; облика оних лебова што се код нас пеку у лиманим судовима, само са још заобљенiим ивицама; — тежак обично 3—4 килограма највише 12; укуса благог; у пресеку показуjе ситне честе рупице — очи, које су отворили гасова развиjени приликом превирања и зреньа које се сврши за 2—3 месеца.

Едам jе напротив, сир полумрсан, често сасвим постан; потпуно округао, као велика поморанџа (неранџа); коре обојено жуте, плаво или црвено; тежак 2—3 килограма, такође са ситним очима; укуса нешто накисела.

Плављење млека при изради Едама jе услов за његову одрживост. Масни сиреви се тешко пресуциjу и, кад се то већ хоће, постаjе се куваньем; Едам jе мећутим некуван сир и почесно плављење млека jе нужно, jер постаи сир, истина спорије зри, али се зато држи боље и дуже.

Млеко се опаста како где: плављењем после неког времена лежаньа на миру, машином центрифугом; на половину, трећину или четвртину.

Пре но што ће се закиселити — пресеби, доведе се на 30—32° Ц. према добу године и својству млека. Да би се то спречавање могло извести тачно за колико се времена хоће, употребљаваjе се, како код овог сира, тако и код многих других, сирениште концентрисано: течно или у прашку.

Течно сириште нпр. може за четрдесет минута закиселити на температура од 35° Ц. десет литара пуна топлиу количину млека. У прашку још jе снажниjе. При закисеоьаваньу у изради Едама, прорачуна се колико треба таквог сиришта на дану количину млека, на да се ово како треба ухвати за 20 или 30 минута, (како jе обичаj код радника.) Сириште се разблажи у нешто мало млаке воде, сасиде, и млеко узмути у свима правцима, како би киселина свуда подjеднако дошла. У исти мах, или одмах пред тим, дода се 4—5 грама боjе на сто литара млека, откуда сир добиjе своjе познато жутуньаво тесто, месо или како ће се већ рећи.

Кад jе довољно измешано, заустави се даље круженьe и таласаньe млека, покриjе да се не хлади и остави на миру 20 односно 30 минута.

По истеку тог времена, млеко се обично довољно ухватило да се може сећи. За то се узима нарочити секач са више жица на облик лире и њиме, у почетку дакле, а затим брже и брже, исече што потпуниjе и што равномерниjе цела маса посреднице. Тим се пресецањем одлакшана излучаньe сурутке, те она зрна посреднице још боље очврсну. Кад су после 10—12 минута пресецања зрна доведена на величину ситног пасуља, остави се све на миру, да се посреднина слегне на дно котла или нарочитих ваньана у којима jе сирено; тада се прци сурутка, шмрком или обичним судом.

Посреднина се сада настаньа још једном на ватру, или се, ако су казан или ваньe са двојним платнима, пуста пара, док се маса не загреjе од 34°—36° Ц. Гдегде се у посреднину досина загреjане сурутке док се не добиjе исти ступань топлоте. Загревати на голоj ватри — пламену — незгодно jе што се врло лако може превазићи одређен степен топлоте, а то jе на штету сира: зрна се пресуше и сир узрена спориjе, губећи тим нешто и од укуса. Ако се опет не подгреjе довољно, зрна остаjу мека, сир зри суваше брзо и не држи се колико иначе. Потребно jе вештаньем умети познати кад jе зрно удешено. Посреднина се за овим устура на jедан крај притискуjући, док се не покрие и онаj остатак сурутке. За то време дрвени калуни набуђени на три четири места, са поклопцима, лежали су у млакоj сурутци како би између шихове топлоте и топлоте посреднине била што мања разлика.

Радник узима сада jедан такав калуп, мење га преда се у котао где jе посреднина и нешто ову надроби и промеша међ прстима и длановима, баца jе у калуп тако да га преврши. Други радник прима тај калуп, притискуjе посреднину, обрћући jе у калупу да би добила његов кугласт облик и тако редом. Треба назити те рупе на калупу отпуштаньа ако посреднина спречава отицаньe сурутке.

Пошто jе посреднина примила облике калупа и не расипа се више, умота се у мале грудвачице ситна тканина, повраћа у калуп, покрива поклопцем и носи под пресу. Преса jе удешена, да се снага притиска дâ постепено увећавати, од 2 на 4 пута толико колико jе тежак сир. Највећи притисак даjе се на крају пресованьа и за сиреве којима се жели обезбедити дуга трајашност, неће се на осам и више пута тежину сира. Под пресом остаjе како кад: 12—24 сахата, када се извади одвиjе на трудньаче и носи да соли. Соли се или у истим калупима, кад се дно овог после крушиjе самлевеном солу, а гола страна сира тако исто, или потапа у саламуру. Сољеньe траjе 6—8 дана. У оба случаjа ваньа пазити да температура не буде сувише ниска; со треба да проживе целу главицу сира. Пошто су усољене, отру се и осушe на преносе у подрум, који не треба да jе испод 12 ни изнад 18° Ц. и ту ноређаjу на полице тако да не дотичу jедна другу.

Нега у подруму састоjи се у том, да се за првих три недеље дана преврну с једне стране на другу, затим потоне у млаку воду за неколико минута, исперу четком и опет поврате на своjе место. Сад их jе довољно преврнати други или трећи дан. — За продаjу приме лета раниjе но зими: после три месеца, шест, годину па и после две године дана, ако су посни и исушени.

Практикуjе се да се главице пре стакьаньа под пресу пробаньу 2—3 минута у сурутци врелоj 50—55° Ц. како би се боље одржала и заваранла зрна једно уз друго.

Остаjе још да се сиреви *остружу* и *бojадишу*.

Прво се у фабрикама врши једном малом справом. Главица се постави на покретну плочу и на супротноj страни притисне. Кад се плоча доведе у покрет врти се и сир с њоме; притом

му струшка која се олако наслони, лепо очисти кору од свију неравнина и рапавости, а не засече га нити зашкуљи.

Тако очишћен премаже се лапеним уљем обојеним жуто или црвено према томе на коју ће се страну извозити. Уљу је задатак да сир обложи лаким слојем који би одстрањивао спољне утицаје на сир и што дуже непромењено одржао стање које постоји у време бојадисања.

Пошто је млеко већ донекле опоштено то га је за један килограм сира потребно просечно 11—12 литара. Садања му је цена на берлинској пијаци 150—160 марака сто килограма.

Израда сирева у Холандији је и кућевна и фабричка. Кућевни се сир у кући ретко одигнуте до краја. Произвођач гледа да што раније сну брачу око тога и око тражења пијаце, пренесе на трговца. Зато је одређених дана у варошима холандским које леже у средишту производње, трг претоварен шареним хрпама главица још несазрелих сира, које трговци, пошто их на свој начин опробају, купују и препињају у својим подрукама. То је опет и трговчев и произвођачев интерес. Једнообразно одношење и у великој маси понуђен производ лакше се продаје и по бољу цену. Домаћи сир више је цењен но фабрички, зато што је овај други увек посипан или сасвим постан. Врло често се опоштеном млеку дода олеомаргарина или уља на место набубканога масла. и такав сир продаје као природан и мастан. — Оваке и сличне злоупотребе јако су поколебале не само добар глас овог сира, но уопште млекарске индустрије холандске. Она је, као што се зна, највећи произвођач маргарина у свету и свој маргарин где може, продаје под именом масла. Зато њено масло, баш и кад је часто и савесно израђено, нема поверења трговаца и не плаћа се никад као суседна: данско или француско масло.

Да напоменемо један потпроизвод ове фабрикације сира, нарочито маснијег. — При сирењу никад сва маст млека не оде у сир; 0·3—1% остане у сурутци. Ако се та сурутка расхлади и остани на миру, маст ће испливати и на површини образовати слој павлаке из које се да набубкати масло. Холанђани тако и раде, јер по њиховим навикама штићења пшита не сме ни у растур. Зато што се сир јако боји, и овс је масло обојено. Холанђани су савладали малу неугодност коју осећа лица такво масло изазива и својим укусом и његова потрошња унутрашња врло је велика. У Швајцарској се масло из сурутке добија на против загревањем ове до 80—90° Ц. и додавањем нешто љуте сурутке.

Међутим ако се сурутка пропушти кроз центрифугу и из тако одвојене павлаке набије масло, оно се једва да разликовати од масла читавог млека. Колачари и мешаре нарочито га цене.

Случајно немамо при руци података о количини и новчаној предности извоза млекарских продуката Холандије, али при свом том, што су се у њену млекарску индустрију увукли недозвољени обичаји, *ова је један од најјачих извора богатства холандских пољопривредника.*

Томе је у осталом доказ, што се нигде у свету стока не држи боље и чистије. Стаје холандских крава нису само удобне, но *раскошне.* У многима порцелан претеже над бетоном — О том, други пут.

Мил...

III. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(свршетак)

Сваковјако добавени подаци из Мађарске, нису били примамљиви. Њима је утврђено, да се на Свиларству не може и у нас радити на исти начин за простог разлога: *што су жртве које изискује ова грана за своје развијање, посе велике, толике, да их можда неједно Представништво не би одобрило.*

Помислите: килограм семена свилених буба стаје на 200 динара. Треба купити најмање 100 кила, то је већ 20.000 динара. Тај издатак треба да буде сваком годином све већи и већи. Подизање завода за производњу семена, такође је скопчано великим трошковима. На онда, да се откупе мехурци произведени само из 100 кгр. семена, треба одмах имати и издати на 200.000 динара, а ако би се откупила половина, произведених мехурака, онда на 100.000 динара што такође није мало. Затим, и за откупљивање треба у свакој години имати све ваше новаца, а може се десити, да се за мехурке мање добије, него што се да. И магацини стају много, само за један треба 100.000 динара, а ваљало би их имати бар у сваком округу по један. Томе треба додати плату на особље, награде повереницима, одгајивачима и осталима који се ангажирају за Свиларство, итд. итд. С тога се свакојако предложеној организацији рада као у Мађарској, није могло приступити, и зато је остало, да се на Свиларству ради као и за моменте две године (1896 и 1897) тј. да Министарство набавља извесну количину семена за оне одгајиваче, који ће свилу употребити за домаћу потребу, и да им ово раздаје бесплатно преко Српског Пољопривредног Друштва.

*

Пријаве за семе расле су, и зато за 1898 годину би утврђено да се набави већа количина семена. Набављено је 25 кграма, више дакле за 9 кгр. но прошле године.

За ову набавку било је више понуда: из Француске, Италије а једна из земље. Сви они, као да се беху договорили тражаху једну цену, 200 динара у злату од килограма, и да би се сад могло решити од кога да се набави поменута количина, донесе се решење: *да се набавка уступа ономе, који буде пристао да откупљује мехурке по цени као што се они плаћају у Мађарској.* Изнесена је, као што се види, једна погодба, за коју се, више но наспутрно рачунало, да је ниједан од тих понуђача неће примити.

Али, ствар се окрену како треба. Понуђач из Србије, који се обавезао набавити семе из Француске, приступе врло радо на ову погодбу, а за то још, и да његов рад у раздавању семена и откупљивању мехурака, може држана контролисати на начин који она за то буде изабрала.

На тај начин ето, појавио се као свилар, откупљивач мехурака, г. А. Тајтацаковић, трговац из Крушевца.

*

Рад г. Тајтацаковића у погледу раздавања семена и у погледу откупљивања мехурака био је те (1898) године ограничен поглавито на крушевачки округ, јер је он само у том округу раздао преко 15·5 кгр. семена и откупио 8015 кграма мехурака.

На тај начин концентрисањем рада у једном округу, подстакло се већ прве године на 1364 породица да приступе гајењу свилених буба. То је свакојако била лепа појава, нарочито, кад се у оном погледу учини упоређење с Мађарском. У Мађарској приступило се гајењу свилених буба 1882 године, и те године у целој Угарској било је свега 1658 породица које се одазвале гајењу, а у нас, само један округ, и то округ који не обилује тако количином белих дудова, јер их према попису има само 12.770 комада, дао је, као што је речено 1364 породица.

Целокупни откуп мехурака у 1898 години изнео је 10528·300 килограма. За ову количину одгајивачи су добили 15.238·35 динара.

У тој количини било је мехурака:

I класе	3.847·2 кгр.	у вредности	8754·45 динара
II „	5.651·6 „	„ „	6181·30 „
III „	1.029·5 „	„ „	302·60 „

Проценат откупљених мехурака износио је и то код мехурака:

I класе	36·5%
II „	53·7%
III „	9·8%

Отуда, просечна цена свих класа од килограма изнела је по *1·43 динара.*

*

Покушај је, као што се види, дао доста повољне резултате. За килограм мехурака који се дотле продавао по 60 највише 80 пара, добијо се 1·43 динара. Зато је Министарство било вољно да са истим откупљивачем настави рад и у идућој 1899 години.

За ту годину набављено је 34 кгр. семена, више за 8 кгр. но прошле године. Откупљивач је раздао семе бесплатно и то одгајивачима из округа крушевачког и моравског, од којих је био дужан откупити најмање половину произведених мехурака.

Министарство је од своје стране дало потребан штампан материјал за прибирање извесних података; штампао је о свом трошку упутство за гајење свилених буба, које је раздавало бесплатно, упућало је преко власти на одгајиваче, да приступе гајењу у већој мери, и израдило план по коме се има вршити цео овај посао.

Резултат је био овај:

Откупљено је у оба округа мехурака

I класе	14.556·5	кгр. у вредности	33479·55	динара
II „	8.337·6	„ „ „	9587·12	„
III „	2.832·2	„ „ „	707·85	„
Свега	25.726·3	кгр. у вредности	43.774·92	динара

Проценат откупљених мехурака износе је код

I класе 56·8%
II „ 32·4%
III „ 10·8%

Отуда, за килограм мехурака откупљивач је надао у средњу руку по *1·70 динара*, т.ј. по 27 пара више но сваком килограму но прошле године.

Успех је дакле био знатно повољнији но минуле године. За обе године није било жалбе ни откуда. Откупљивач је био задовољан а исто тако и одгајивачи.

*

Сад је требало настати да се у овом правцу продужи рад и на даље, па се и у томе успело.

Г. Тајтаћак, који се презива и Анђелковић, и његов зет г. А. Фаркић, поднели су Министарству у овом погледу повољну понуду: да им се за неколико округа уступи набавка семена свилених буба и откупљивање мехурака.

Тако је поникла фирма: *Фаркић и Анђелковић*. Они су примили на се обавезе:

1. да код надлежног суда протоколишу своју фирму;

2. да за пет година и то о свом трошку врше набавку семена свилених буба произведеног по Пастеровом начину за одгајиваче у окрузима београдском, крагујевачком, моравском, нишком, подринском, пожаревачком и смедеревском;

3. да сваке године буду дужни набавити између 100 до 200 кгр. семена;

4. да у августу сваке године пре порутбине семена одреде количину семена коју имају набавити за сваки округ и да набавку семена изврше тек онда, пошто распоред о томе одобри Министарство Народне Привреде;

5. да набављену количину семена буду дужни предати одмах Министарству Народне Привреде ради испитивања;

6. да одгајивачима буду дужни давати бесплатно потребну количину семена свилених буба;

7. да буду дужни о раздатој количини семена поднети Министарству Народне Привреде надаље до 20 маја свиларске листе, те да се према овима састане списокаи за откупљивање мехурака за сваки округ, како би им се надаље до 10 јуна вратили, те да по њима врше откупљивање;

8. да ће у поменутим окрузима и за означен број година од сваког одгајивача купити најмање половину произведених и неумртвљених (живих) мехурака, а на случај, да би одгајивач хтео продати и другу половину мехурака, да су дужни откупити и те мехурке као и прве мехурке;

9. да ће неумртвљене мехурке плаћати и то мехурке:

Прве класе у коју се имају уврстити сви здрави (непрогрижени) тврди и чисти мехурци (не смеју бити шиналo прљави) и сви тврди и чисти мехурци чије су бубе боловале од кречавице, килограм по *два динара и 15 пара*;

Друге класе, у коју се имају уврстити сви меканн и мало прљави мехурци као и они чије су бубе боловале од сапуновице и тако зване *дојке*, т.ј. мехурци у којима има по две и више лутака килограм по *један динар*; и

Треће класе, у коју се имају уврстити сви јасним прљави и влажни мехурци, који могу упрљати и друге мехурке, килограм по *25 пара дин.*

10. да буду дужни имати у сваком округу потребан број станица за откупљивање мехурака, узимајући за основу да на сваких 20 килограма раздатога семена буде по једна станица;

11. да сваку станицу за откупљивање мехурака уреде овако:

а). У станици (одељењу за примање мехурака) да буде 1 сто (астал) за контролере, 1 астал за писара и 1 за благајника;

б). Испред стола писарског да буде децимална вага која се пре тога има таритати (подмерити) према општинској вази и на којој ће бити потврда општинског суда да је вага тачна. За примање мехурака да буде на ваги намештен лакши сандук од еспана и тежина овог да се подмери гмизом (сачмом) на гмиза да се изручи у платнену кесу и она пошто се ушије утврди на вагу;

в). На зиду пред станицом да буду намештене три кутије са стакленим поклопцем у којима ће се наложити мустре мехурака I, II и III класе, по којима треба сваки одгајивач да сортира своје мехурке;

г. На зиду испред стола писарског и ваге, да буде намештена црна табла дужине 80 см. а ширине 60 см. на којој је приљепен бојом исписано име и презиме; количина мехурака I, II и III класе и сума која припада за откупљене мехурке сваке класе и за све укупно.

12. да ће приликом откупљивања мехурака бити дужни дати сваком одгајивачу потребну помоћ било у обучавању одгајивача у сортирању мехурака било у самом сортирању ако ову буде захтевао одгајивач;

13. да ће до 1 маја ове године бити дужни подићи у Лапову три Пелегринове пећи за умртвљавање и сушење мехурака, једну за 1000, једну за 2000 и једну за 3000 кгр. мехурака; и

14. да ће у вредећим државним хартијама давати сваке године у ме кауцију по 20% вредности набављеног семена и то одмах чим се семе преда Министарству.

*

Сваки одгајивач који добије семе свилених буба дужан је:

а) потписати купон свиларске листе ради потврде примања добивене количине семена и пристанка на све обавезе које се тичу одгајивача а свиларску листу задржати за уписивање осталих података ради продаје откупљивачима;

б). да гаји свилене бубе по упутству Министарства Народне Привреде и упутству органа које би за овај циљ одредило Министарство Народне Привреде;

в). да неће ни од кога другог примити семе ради гајења;

г). да добивено семе неће ніком давати, делити;

д). да за гајење неће употребити домаће семе;

ђ). да од добивених мехурака неће производити семе;

е). да ће најмање половину мехурака продати г.г. Фаркићу и Анђелковићу и том приликом предати им свиларску листу, показати целокупну производњу мехурака и од њих узети признанице на откупљену количину мехурака; и

ж. да ће за сваку кутију семена, ако г.г. Фаркићу и Анђелковићу не би могао продати најмање половину најмање половину произведених мехурака платити без накада наговора *двадесет динара* и то 16 у корист државне касе а 4 за повластичаре, а *десет динара* и то 8 за државу а 2 за повластичаре, ако би другу половину произведених мехурака продао коме другом лицу.

Министарство Народне Привреде обвезало се пак од своје стране:

1, да ће сваке године штампати потребан број поука о гајењу свилених буба ради раздавања одгајивачима без обзира, да ли они такву поуку већ имају или не;

2, да ће штампати потребан материјал за срећивање података о количини раздатога семена одгајивачима и откупљених мехурака;

3, да ће поредити код Министра Финансија те да се приликом откупљивања мехурака не тражи од одгајивача наплата дуговне порезе нити да се произведена и откупљена количина мехурака порезује на одгајиваче и откупљиваче;

4, да ће поредити код Министра Грађевина:

а), да се неумртвљени (живи) мехурци који се буду експедовали државном железницом експедују брзим возом, а такса да се рачуна као товар — спороводна роба, и

б) да се откупљивачима стаде на расположење бесплатно две карте друге класе за све железничке пруге а за време од 15 децембра до 15 априла;

в), да ће поредити код Српског Пољопривредног Друштва те да на адресу овога могу увести без наплате царине и царинских трошкова одређену количину семена свилених буба, Пелегринове пећи, делове ових и остале потребе које су у вези са овом граном, и

г), да ће за откупљивање мехурака где је станица за откупљивање поставити нарочите контролоре и овима ставити у дужност:

аа), да мотре да сваки одгајивач по списку донесе на откуп најмање половину произведених мехурака и да другу половину ако је не би задржао за домаћу потребу уступа повластичарима по исту цену као и прву половину;

бб) да пазе, да се откупљивање мехурака не врши ван станице;

вв), да сваког дана за време откупљивања мехурака подноси извештај Министарству Народне Привреде колико је тога дана откупљено мехурака од сваке класе на по се;

гг), да о свакој неправилности за време откупљивања извештавају окружно начелство и Министарство Нар. Привреде;

дд), да по свршеном откупљивању мехурака поднесу Министарству Народне Привреде извештај о целокупном раду и списак лица која нису хтела продати прву половину мехурака оказашњеним откупљивачима ако и списак оних лица која су другу половину или целу количину продала не надлежном лицу;

ђђ), да, Министарству Народне Привреде предлажу за награде најбоље одгајиваче свилених буба.

*

Између повластице коју је имао г. Еразмо и ове повластице коју имају г.г. Фаркић и Анђелковић, разлика је у главноме у томе: што је у овој повластици предвиђена најмања количина семена свилених буба коју могу раздавати; утврђена је количина мехурака коју су одгајивачи дужни продати, утврђен је начин откупљивања мехурака и место где се има вршити откупљивање; јасна је тачна мера и тачно сортирање мехурака по важности и истакнута обавеза да повластичари извештавају Министарство о количини раздатога семена, о количини откупљених мехурака и о стварно надатој суми за мехурке за сваку класу на по се и за све укупно.

У тој повластици не говори се ништа да су повластичари дужни подићи и свилару т.ј. радионицу за одмотавање свиле коју је био обавезан подићи г. Еразмо а коју није подигао с тога, што није постигао имати годишњу производњу мехурака од 60.000 килограма.

*

Неће ми се, рачунам замерити, ако на овом месту упоредим поменуте две повластице и у погледу показаног успеха у самоме раду коме су и намењене.

Пре свега, повластица г. Еразмова је *закон*, а она г.г. Фаркића и Анђелковића, *решење* Министра Народне Привреде. По томе, г. Еразмо, требао је, а нарочито као јак капиталиста, јер се за такмог сматра, да на томе послу буде издржљивији и тачнији.

Г. Еразмо је, као што је поменуто, за све три године (1891, 1892 и 1893) раздао само 41·040 грама семена свилених буба, а г.г. Фаркић и Анђелковић, спремили су за ову као прву годину од када имају повластицу 130 килограма семена у вредности на 24.000 динара.

Г. Еразмо био је обвезан подићи свилару по поменутом закону, и ту обавезу није испунио, међутим г.г. Фаркић и Анђелковић, подигли су зграду у Лапову за свилару и ако те погодбе немају у решењу; они за њу тек траже одобрење. У тој згради су према обвези подигли све три Пелегринове пећи, које су за сада најудеснеије за умртвљивање и сушење мехурака. Употребом ових пећи, није потребне имати ни подизати онако скупоцене магацине (коконијере) јер се мехурци могу спремити за извоз већ после 18 часова. Те се пећи у Италији употребљавају за сушење кукуруза, због чега је престала употреба кошева; удесне су за сушење пирића и меса, а у нас показале су добар резултат и у сушењу шљива. Набавком ових пећи, они су створали себи погодбе да раде са успехом и на другим гранама. Од своје стране дакле испунили су тачно све обавезе на дати још и нешто више.

*

Кад знамо, да ће се ове године раздати одгајивачима 130 грама семена свилених буба, онда да покажемо приближно *колико ће килограма мехурака имати да откупе повластичари ове године и колико ће новаца имати да добију одгајивачи за продате мехурке.*

Ако рачунамо да се од једног грама семена добије по 2 кгр. мехурака, што се лако постиже кад се бубе гаје као што треба, онда ће производња овогодишњих мехурака бити, ако не буде било каквих незгода на 260.000 грама, и ако сваки одгајивач буде задржао половину мехурака за домаћу потребу, онда ће повластичари имати да откупе 130.000 грама мехурака.

Прошле године плаћени су мехурци у средњу руку по 1·70 динара по килограму, те отуда да откупе свих 130.000 кгр. имаће да учине издатак на 221.000 динара. То је у случају кад им се прода само половина произведених мехурака, а ако откупе целу количину, онда два пут толико.

Како у 130 кгр. семена има 13000 кутија од по десет грама семена, то ће сваки одгајивач, који узме кутију семена, према прошлогодишњој средњој цени имати да добије у најмању руку 32·40 динара, ако би продао целу количину мехурака, или око *две банке*, ако би неку количину задржао и за домаћу потребу. То би било у случају, кад би се мехурци сортирали према средњој каквоћи мехурака од прошле године, т.ј. да од 20 кгр. мехурака дође у

I класу	11·360 × 2·15	динара	= 25·40
II „	6·500 × 1·—	„	= 6·50
III „	2·140 × 0·25	„	= 0·50
Свега	20·00	кграма	= 32·40

Но ако одгајивач буде радио као што треба, тачно по упуству које ће добити кад и семе, онда ће добити знатно боље мехурке, а с тим и више новаца. Ко би имао све мехурке I класе, добио би 43 динара.

Но томе, *ако се свилене бубе боље гаје, биће више новаца, и обратно мање, ако се у томе не ради како треба.* Зато је у повластици и унесено, да се мехурци пре откупа морају сортирати.

Свакојако сиромашним породицама 3—4 банке од 1 кутије семена, неће бити на одмет, нарочито кад се узме, да је за гајење потребно мало више труда само за последњих 10 дана.

*

Ако желимо одомаћити Свиларство у нашој земљи и да од њега имамо ове користи које од шале можемо имати, онда је потребно да имамо дудова у изобиљу, и да их имамо свуда: по утринама, јавним местима, поред путева, друмова итд.

У повиње доба препоручује се лишће неколиких биљака за храњење свилених буба, да би се тиме помогло Свиларству, у местима, где дуд не може успевати, али то су још само оследи. У нас дуд успева како се само пожелети може, па зато и у случају кад би било и таквих биљака чијим се лишћем дудово лишће могло и потпуно заменути у исхрани свилених буба, не би требало да се за ње бринемо, с тога, што од дуда имамо и друге користи. Његов род, као што је познато изврсна је храна за живину и свиње; деци су дудиње права забава и задовољство, а дрво се употребљава на много што шта а нарочито за ракијску бурад.

Г. Еразмо Мари у једној књижици својој вели: „Заиста нема удесније земље за дудове но што је Краљевина Србија. У њој они найдешће успевају.“ Она је, вели, то исто што и наша поодна Ломбардија, с којом од прилике и лежи у једној географској дужини и ширини.“

То је он добро уочио, јер је одиста ретко надети дудове старије од 30 година, а они су у нас — горостасни грмови.

То повољно напредовање дудова није се измакло из вида ни Великом Мајстору, пао што му се на Свиларство није чинило тако пиштавном привредном грапом, те је зато и издао већ споменуту наредбу, да општине подиђу дудове. Његова је свакојако највећа заслуга, што се у нас дуд одомаћио у тој мери, да и овом количином дудова којом данас располажемо можемо с приличним успехом радити на Свиларству.

Угарска живо ради на подизању дудова још од 1882 године, и после толиког напорног рада није имала наше до 1897. године од 1,663.250 дудова, наравно осредње старости и младих, међутим у нас, најновији попис који је извршен по наређењу Министарства Народне Привреде у 1897 години показао је да имамо 772.837 дудова и то белих: 303.919 прних, 291,824 мртвастих 169.285 и јалових 7819, и до свих тих дудова, ми смо дошли, неосетно, и сами незнамо како.

Тај попис казује нам:

1. да најмање дудова имамо у окрузима подунавском (садашњем београдском и смедеревском), моравском, подринском, крагујевачком и врушевачком;

2. да је бројно стање дудова у земљи врло повољно за гајење свилених буба у далеко већој мери но досада;

3. да је производња дудова у земљи могућна у свима крајевима у земљи, изузевши неколико општина у округу ужичком, те је отуда могућно да сваки крај има лене користа од Свиларства;

4. да је могућно убрзати производњу дудова, јер се сваке године може из саме земље набавити потребна количина семена и садница, а нарочито, кад се у сваком срезу буду основали воћни расадници, којима је, као што је познато, стављено у дужност да издају бесплатно дудове садинце.

Али, и ако је бројно стање дудова такво да се за сам почетак гајења свилених буба у већој размери може имати довољно хране, ипак се не може рачунати на то, *да ће се сваке године моћи користо употребити лишће свих дудова за гајење свилених буба*, зато: што су они највећим делом сводила појединих привредника, те је вероватно, да лишће својих дудова кад не би гајили свилене бубе не би за овај циљ радо и бесплатно уступали они својим суседима који не би имали дудова.

Зато је потребно настати, да се дудови подигну по јавним местима, поред путова и друмова и поново захтевати од општина да подижу што веће дударе.

Наравно и појединци ваља за дудове да одвоје по које парче земље на своме имању, а зато ми се даје и лена прилика, јер је од стране Министарства Народне Привреде нарећено свима државним привредним заводима: да сваке године сеју дудово семе у што већој количини; да сваке године прибављају што више семена белога дуда и оно бесплатно раздају свима који желе гајити дудове и да из својих расадника издају исто тако свима бесплатно и дудове садњице.

Осим тога, као што је наведено, и из среских воћних расадника, моћи ће сваки добити садњица белога дуда колико му треба.

Ми сво дакле у повољним приликама да можемо имати дудова у изобиљу а с тим и истински радити на унапређењу домаћег Свиларства.

*

Да се произведу што бољи мехурци а с тим и да се добије више новаца, зависи много од вештине самога одгајивача т.ј. од тога, да ли се гајење свилених буба врши онако, како то захтева њихова природа.

У упутству Министарства Народне Привреде о гајењу свилених буба,* које ће добити сваки одгајивач, изложено је све о гајењу свилених буба и зато ћу ас замолити за дозволу, да овде, изнесем само неколике напомене.

1. *Сваки одгајивач треба да има топломер.* То је справа која показује колика је топлота у соби а се да се према томе соба, ако је хладнија но што треба, загреје, или ако је топлија нехлади, колико треба. Свилена је буба нежна животињица, на хладњи развија се споро а кад је сувише топло, разболи се, и ако не угине, завиде се у мехурак који је много лакши но обично. Справица је она по томе добар путеводач у раду, на њој нема ништа да се квари и зато ваља да је има сваки одгајивач а 2 до 3 гроша колико стаје, није бозна какав издатак.

2. *Семе свилених буба је скупо, свака кутија од 10 грама стаје на 3 динара и зато га треба чувати што боље до дана кад се има приступити изношењу буба, а само изношење извршити тачно као што је то речено у упутству.* — Семе је жив створ, па зато да се из њега развију здраве бубе, треба га чувати у соби у којој има довољно свежа и здрава ваздуха, и у којој је, мања топлота но што је потребно на да се бубе могу извести пре времена.

Остале начине изношења буба који су у нас познати не треба употребити. Тако:

Не ваља изводити бубе у недрима, као што то многи раде, јер је ту већа топлота но што је потребно и нема довољно ваздуха а и бубе је немогућно сортирати по њиховој старости.

Не ваља изводити бубе у постељи, јер кад се спава, онда се загреју више но што треба, а ослан опет исхладне;

Исправодно је убрзавати изношење буба прегревањем собе, јер тада се бубе или не изведу, или и ако се изведу лако се побољевају. То исто преди и за оне, који међу семе поред ватре, близу пећи или у оџаку!

Не ваља изводити бубе ни испод шиваше, јер су и ту исте исгоде као и кад се бубе изводе у недрима.

Никако не ваља поспнати пепелом изведене бубе, што се чини из сујеверја, да их ко не урече. Бубе дишу кроз кожу и кад им се затворе шупљике, онда хоће ли имати ваздуха?

Угарска производи сама семе свилених буба, и да би избегла велике штете које је имала отуда што се њиого семе упропашћивало изношењем буба на недозвољен начин, избегла је те штете тиме *што одгајивачима раздаје у место семена изведене бубе.* Семе дали тога раздаје у сваку општини учитељу или другом ком који се раније одликовао као добар одгајивач. Овај изведе бубе за све одгајиваче и овима затим подели гусеонице. Тај је начин врло згодан, а добит је од њега и у томе, што сваки одгајивач добије подједнако велике бубице, које с тога, што су подједнаког узраста, спавају у исто време па се у исто време и завиђу, међутим, кад бубе изводе сами одгајивачи, онда се и поред најбоље нажње добију бубе различне старости, па то доцније знатно отежава рад у гајењу.

У том случају, може се згодно употребити и *пећ*, или тако звана „кочка" који видите. Пећ има двоструки зид. У шупљину између зидова успеше вода која се затим загреје лампом колико је то потребно, пасе тако скоро све бубе изведу у исто време.

3. *Треба пазити да се бубе изведу у доба кад дуд потера лист, а мајболе је, кад лист буде у величини наклоа нетарпо.* Ако се бубе изведу раније, угинуће од глада, а ако доцније, лишће може бити тврдо, па с тим и мање за њих подесно. Зато је у Свиларству и изведено правило: *бубе треба да расту упоредо с дудовим лишћем.*

4. *У соби, у којој се гаје свилене бубе, ваља да буде примерна чистота и увек да је оволико топла колико је потребно за који дан.* При том треба пазити, да се прашина с патоса и свих места у соби купи влажном крпом, т.ј. собу не треба чистити метлом као обично.

5. *Нарочиту пажњу ваља обратити на то, да бубе никад не гладују и да се оне најмање за прових 15 дана хране исеченим лишћем.* — Бубе, као што је познато, једу лист само са окрајака а никако од средине, те ће по томе у искрајаном листу бити више ивица, окрајака, него кад је цео лист. Лишће треба прикази на чистој дасци оштрим ножем онако као и зеље, само при том треба пазити, да се криже у толико ситније у колико су бубе мање и обратно крупније, у колико су веће.

6. *Треба пазити, да се бубама не даје влажно, хладно ни прашњаво лишће,* — Од влажног и хладног лишћа добију бубе пролив, који може изазвати разне болести нарочито сушицу, а прашњаво не једу и тако гладују.

7. *За време кад бубе спавају не треба их хранити нити узнемиравати,* јер ако се покрену с места, неће се моћи пресвући, јер тада немају запта да заиу, утврде кожу из које треба да се извуку. Док се бубе потпуно развију, оне морају преспати четири пута сваку кожу, јер им је ова тесна, и да то постигну морају провести у миру учвршћења за под но читав дан и више. Тада подигну главу у висину, т.ј. *спавају.*

8. *Да се бубе могу развијати, ваља им дати довољно места, т.ј. треба их разређивати,* а да би се могло запита у мехурке у исто време, треба их том приликом и *уједначавати* т.ј. сортирати тако, да на табаџама чисте картије буду *најсеће* бубе за себе, *средње* за себе и *најмање* за себе.

9. *Кад год се бубе разређују и уједначују ваља избацити сваку постељу, на том приликом и све бубе које су заостале на постељи, јер су то болесне бубе.* Здраве бубе пређу одмах на свеже лишће.

10. *Треба пазити да се чаурица стресе на време,* да се свила не би губила, а при самом прављењу чаурица обратити пажњу на то, *да место за заптајте буба не буде тесноби,* јер би се тада добијале *двојке* т.ј. мехурци у којима су по две лутке и који се, као лошија роба, плаћају у пола јевтиније.

11. *Не треба с чаурице скидати мехурке пре док се не сазна да ли се бубе потпуно завиле.* Ако лутка у мехурку клопара, може се скинути, а ако не, онда јоп причекати, и

12. *Скинуте мехурке треба затим сортирати по квалитету, по половину или целу количину одмести повластичару.* Повластичар откупљује само неумртвљене т.ј. живе мехурке, а они су и најтежи. Да се у путу мехурци не би гњечили, најбоље је преносити их у котарицама.

*

Да завршим.

Гајење свилених буба, је врло пријатна забава, а при том врло корисна.

Од те ситне привредне гране, Италија нпр. добија годишње у средњу руку по 100 милиуна динара а Француска 30 милијуна.

Суме ове као што се види нису наведене и баш зато што су тако велике, оправдано је, да и ми приђемо Свиларству са више збиље и више одважности, и то у толико пре, што смо и за ту привредну грану у такво повољним приликама, да би нам многе државе паспоро позавиделе.

Зато, одазовимо се послу који нас зове. Учинимо сваки од своје стране што можемо за унапређење домаћег нам Свиларства.

*) *Краткиа кнуга о гајењу свилених буба* са 38 слика у тексту написао *Благ. Д. Тодоровић*, друго издање, Београд штампано у државној штампарији Краљев. Србије 1900. Издање Министарства Нар. Привреде.

ГЛАСНИК

Међународни виноградарски конгрес у Паризу. — Осим пољопривредног конгреса у Паризу, о коме смо већ донели програм рада,[1]) биће у Паризу особени међународни виноградарски конгрес, који ће трајати од 31 маја на до 4 јуна. Предмети за разговоре биће ови: 1, *Обновљање винограда* (реконструкција): подлога, прилагођавање (адаптација), срођавање (афинитет), лозе које рађају без калемљења, референат Проспер Жерве; 2, *Болести винове лозе:* болести које проузрокују гљивице, болести које проузрокују животиње, референат Петар Вијала; 3, *Винске болести:* напреци у области винарства, референат Н. Гајон; 4, *Вино и санитетске установе:* референат Др. Шари; 5, *Да се одреди један извјестан начин описивања сората*, референат Куанон. С конгресом биће у вези *четири* екскурсије у важнијe виноградарске области Француске. Тако: прва екскурсија водиће се у *Бордо;* полазак из Париза последњег дана конгреса (4 јуна), у 10 часова у вече, а повратак 8 јуна у вече. Друга екскурсија иде у *Средњу Француску* с одређивањем Марсеља и Монпелија; полазак 7 јуна у вече, а повратак 11 јуна. Трећа екскурсија иде у *Бургунд* (Бургињ); полазак 7 јуна у 8 часова у вече, повратак 14 јуна. Четврта екскурсија иде у *Шампањ;* полазак 14 јуна у вече, а повратак 16 јуна. Полазак и повратак ових екскурсија тако су удешени, да се може узети учешћа у свима. Цена је за сачешће: у I. екскурсији 65 франака, у II. 70, у III. 50, у IV. 40. Ту се разуме: железница, гостионица, храна, ноћа и све остало. Примање пријава до закључно 12. маја (25 по нов. календару).

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК VIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 6. априла 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић; чланови одбора г.г. Паја Т. Тодоровић, Алекса Љ. Поповић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

Председавао г. Милутин Савић председник бележио секретар М.Јовановић.

77. Прочитани записник VI. седнице — Одбор усвоји.

78. Благајник прочита извод утрошених сума на канцеларијске трошкове у 1899. години — Одбор прими и знању.

79. Прочитани извод о стању благајне друштвене за месец фебруар о. г. који гласи: (Види таб. на стр. 144).

Одбор прими к знању.

80. Приступљено је одређивању помоћи Подружинама за ову годину, и ценећи поднесене програмо радова и прилике у којима се поједине Подружине налазе — Одбор одлучи да се у име помоћи за ову годину да:

Подруж. крушевачкој	200	динара
„ тимочкој	200	„
„ дубићској	50	„
„ бољевачкој	150	„
„ пиротској	250	„
„ крајинској	200	„
„ жупској	200	„
„ моравичкој	100	„
„ трстеничкој	50	„
„ медвеђској	100	„
Подруж. обреновачкој	100	динара
„ сићевачкој у новцу	250	„
„ пожаревачкој	150	„
„ драгачевској	100	„
„ стишкој	150	„
„ књажевачкој	150	„
„ моравско-алексиначкој	200	„
„ ужичкој	250	„
„ жичкој	200	„

81. Приступљено је одређивању награде писцу VII Пољопривредне поуке о подизању винограда америчком лозом — Одбор одлучи да се у име награде писцу да по (70) седамдесет динара од штампаног табака и 25 комада књига за његову личну потребу.

82. По реферату уредника Тежака за награду радова штампаних у 5, 6, и 7 бр. Тежака од ове године — Одбор одреди награде.

83. По предлогу уредника Пољопривредног Календара за 1901. годину — Одбор усвоји да Пољопривредни Календар за ту годину буде овако садржине:

I. *Календарски део.* Осем црквеног дела све исто као и у 1900. годину.

II. *Пољопривредни подсетник.* Исто као у 1900. год.

III. *Пољопривредни заводи и установе.* Исто као у 1900 г. с потребним изменама и допунама.

IV. *Додатак:* Стечаj, ценовник, књиге исто као у 1900. с потребним изменама и допунама.

V. *Поучни део.* Теме од прошле године:

Гајење живине;
Сувати као пашњаци за напојну рогату стоку;
Кромпир као сточна храна;
Рад кравама;
Потковање коња;
Болест свиња;
Машина косилица и машина жетелица;
Ремонтски заводи као установе за унапређење коњарства;
Употреба меда;
Размештај пољопривредних зграда на средњем сеоском имању;
Гајење овочна шкопаца.
Теме нове:
Рана зелена шиша у пролеће;
Извоз дрва из стрмнитих шумских положаја;
Стране сорте лозе, које би се могле препоручити за гајење у нас (с нарочитим погледом на подобност грожђа за извоз);
Подизање винограда на живом песку;
Неговање високих воћака од пресађивања на стално место;
Пољопривредна приповетка.
Величина Календара да буде 10 табака.
Награде од 60—80 динара од табака.
Да се израде нова клишета за корице и мосеце.
Месечни радова да се попуне и измене колико је потребно.

84. Чита се предлог благајника друштвеног да се издате суме на штампање Календара за 1899 и 1900. годину, које су вођене као привремени издатак, унесу у дневник касе, ради чега отворити нарочиту позицију на штампање Календара и Тежака, исплата да падне на терет друштвених прихода — Одбор усвоји.

85. По тражењу друштвеног благајника, да се учињени издатак на коричење књига и прављење кутије за моделе сређене за Париску Изложбу стани на терет напредних издатака — Одбор одобрава.

86. На предлог председника друштвеног — Одбор реши да се г. Миловану Мићковићу експедитору повећа плата на 120 динара на месец и да је прима из плате старијег писара, пошто посао старијег писара и отправља. Повишица да му се рачуна од 1. априла ове године.

[1]) Види *Тежак* о. г. бр. 24. страна 109.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец фебруар 1900. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до фебруара дин.	п.	за фебруар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	9177	90	7388	25	16567	15
2	Депозит у новцу	—	—	34205	40	34205	40
3	Депозит у хартијама	—	—	22500	50	22500	50
	Свега - -	9177	90	64133	15	73333	05

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до фебруара дин.	п.	за фебруар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	3205	60	2804	16	6013	76
2	Капитал. пол. фон. под Упр. ф.	18451	20	212	27	18663	55
3	Капит. пол. ф. у артијама	7440	50	—	—	7440	50
4	Депозит разних лица у хаус.	15120	—	—	—	15120	—
5	На отпису под Управе Фонд.	7507	—	6500	—	14007	—
6	Готова новца у каси	—	—	1890	44	1890	44
7	Привремена издатци	2667	29	900	60	10197	80
	Свега - - -	61605	60	11667	45	73333	05

Ред. број	ПРИХОД	до фебруара дин.	п.	за фебруар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак по дне. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	—	—	—	—	—	
3	Од пренлате Тежака за 1900. и ран. г.	1406	20	1142	70	2548	90
4	„ улога чланова добротвора и утем.	700	—	212	25	912	25
5	„ „ „ помагача	304	—	36	—	340	—
6	„ прихода на капитал пол. фонда	—	—	146	—	146	—
7	„ продаје књига	25	40	74	95	100	35
8	„ Пољопривредног Гласника	—	—	—	—	—	—
9	„ „ календара за 1900. и ран. г.	1414	55	504	80	1919	35
10	„ „ семена	18	85	331	45	350	30
11	„ „ справа	1074	20	1870	75	2944	95
12	„ наплате дуга за семе и справе	—	—	235	80	235	80
13	„ продаје ист. камена и прекалица	316	30	2774	55	3090	85
14	„ продаје закрпљивача и сувора	3	30	26	50	29	80
15	„ друштвеног добра у Шапцу	—	—	—	—	—	—
16	Разредни приходи	—	—	33	50	33	50
	Свега прихода	9177	90	7389	25	16567	15
	По одбитку расхода	3209	60	2804	16	6013	76
	Остаје за 1 март	5968	30	4585	09	10553	39

Ред. број	РАСХОД	до фебруара дин.	п.	за фебруар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	ددоношени приход (камату) по пос. тач. чл. 38. Правилника	—	—	—	—	—	—
3	На награде по расп. стеч. за напредн. пчелне радње	—	—	—	—	—	—
4	На прерађ. и држање 1 окр. изложбе	—	—	—	—	—	—
5	„ помагање Пољопривредних Подружина	—	—	100	—	100	—
6	На издржавање друштв. питомаца	654	40	630	95	1285	35
7	„ остала помагања пољопр. прочување прилика у земаљи и остварење друштв. и подружних послова	—	—	—	—	—	—
8	На трошкове око друштв. слава	—	—	2	40	2	40
9	„ прерађај. изложбе приликом друштвене славе	—	—	99	85	99	85
10	На набавку књига, новина, дворева и попис књига и календара	708	80	—	—	708	80
11	На издавање прист. пољопривр. новина	—	—	245	50	245	50
12	„ „ поправак списа (две свеске)	—	—	—	—	—	—
13	„ награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	418	75	147	95	566	70
14	На набавку и експедицију семена	—	—	37	40	37	40
15	„ „ „ „ справа	218	85	327	51	546	36
16	„ набавку и експедицију калоп камена и прекалица	39	60	36	55	76	15
17	На наб. и експед. закрпљивача и сувора	—	—	—	—	—	—
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и намештај	238	80	212	80	451	60
19	На експед. Тежака, Календара и књига	7	40	8	95	16	35
20	„ издржавање добра у Шапцу	—	—	19	30	19	30
21	На накту секретара	200	—	200	—	400	—
22	„ „ писара	205	—	102	50	307	50
23	„ „ експедитора	160	—	160	—	320	—
24	„ „ дворске послужитеља	160	—	160	—	320	—
25	„ награду благајнику	80	—	80	—	160	—
26	„ „ уреднику „Тежака“	70	—	70	—	140	—
27	„ подизање пашњака изложбеног, претрешане ограде, образ. друштв. врта, и зграде куће	—	—	—	—	—	—
28	На непредвиђене издатке	8	—	162	50	170	50
	Свега расхода - -	3209	60	2804	16	6013	76

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 18. броја Тежака: *Чланци:* — Зашто се волубарски сој говеди споро развија и како се та мана може поправити? — Холандски сиреви. — Треће пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — *Гласник.* — *Друштвени и подружнички послови.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕКОМОРСКИ ДРУШТВИМА ШАЉЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена оглесима назначена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОЉАРИЋИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, БАЊЕ, МАНАСТИРИ, БЕОГРАДСКИЕ ЗАДУГЕ И ЧИТАВИ НУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОСЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДУЖЕНА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ ВАН И СРПСКИ БЕОГРАД, ЗАДУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ ЗАДУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ТЕ ЊИ СЕ И ЛИСТ ШАЉУ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ГЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 19. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 14. МАЈА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ДОБАР КОСАЧ И ДОБРА КОСА НИКАД НИСУ — СКУПИ

Нема занимања у коме се сваког дана и сваког часа на толико начина и на толико страна толико дангуби, као што то бива у земљорадњи; оно што се у овом погледу земљоделнику чини да је најмање и најситније, опет је и страшно и опасно, јер се на много страна дешава и врло се тешко може да избегне.

У такве послове спада косидба ливада, која нам се приближава и за коју нам наранје ваља спремити и добре косаче и добре косе.

Значај ливада у једном пољопривредном имању опште је познат; земља под ливадом двапута је скупља но свака друга земља. Сваки, дакле, земљорадник треба да тежи да од својих ливада вуче што више може користи; ради тога он их чисти од трња, корова и кртичњака, љубри, ограђује, наводњава итд.

Па опет све то није довољно да себи обезбедимо принос, ако се још пре косидбе ливада нисмо постарали за добре косаче и добре косе.

У чланку *Ко је добар косач*, штампаном у 21. броју *Тежака* за 1899. годину, ми смо поменули да „велика тајна доброг кошења траве лежи у вештини косачевој да добро спреми и одржана своју косу“, — и изложили најпотребније напомене о: насађивању, откивању и оштрењу косе.

Што се тиче избора добре косе, ми изјављујемо потребу, да сваки косач лично сам себи избира косу, којом ће траву да коси, јер искуство и наука још нису у овом погледу поставили стална правила, те да, држећи се тих правила, овај избор врше и они, који косом неће радити.

Коса се бира по зреку, кад се узме за петицу на врхом удара о камен или о гвожђе. То бирање није рђаво, али се ипак косач и по зреку косе може да превари. Зато и најискуснији косач, често пута поред зрека косе тражи да који пут челиком превуче по резу косе, да тим сазна где и која места на коси ваља овако или онако откивати.

Ливадско сено добра је а у нас готово још и једина храна за домаћу стоку преко зиме. Већ и само то довољно је да косидби ливада обратимо своју највећу пажњу. Сваки земљорадник у свом властитом рачуну, треба, дакле, да се сад пред косидбу ливада побрине да онога дана, кад ливадске траве за кошење стасају, има и добрих косача и с добрим косама. Нека још сада припреми све што је за овај тежак и толико важан посао потребно, да у очи дана косидбе не трчи по селу сад за једну ствар сад за другу. Он тиме много дангуби а доба косидбе не чека. Измакну му најбољи косачи и протекну најподеснији дани..... па онда ето невоље и оскудице....

Кад треба приступити косидби ливада?

Онда, кад је већина ливадских трава у цвету.

КАЈЗЕРОВА СОРТИРАЛИЦА ЖИТА ИЛИ ЦЕНТРИФУГА
ЗА СОРТИРАЊЕ ЖИТА

III. Оцена Кајзерове сортералице. — Кајзерова сортералица (комбинована) сложена је машина. Из одређеног жита за сортирање издваја она, *помоћу вертикалне струје*, све лакше примесе као: сламе делове, плеву, класје, шушља зрна, прашину итд. а затим, *помоћу тријера*, чисти жито од сваковрсног семена од корова, од разбијених зрна, страних тела итд. и најзад сортира жито у три врсте *помоћу праве центрифуге*.

Све ово извршује Кајзерова сортералица само како се пожелети може. Излучивање лаких примеса помоћу вентилатора врло је јако и правилно. Оно много потпомаже правилно издање жита (које се регулише регулатором В.) и положај и конструкција сита С, јер већи део лаких делова излучује се већ на ситу С.

Како добро машина чисти жито, најбоље се види из таблице III, ако само упоредимо ред 3 и 4 код ражи и опса. Раж је била ослобођена од свих уродичних зрна, а овас од свих шушљих зрна. Боље пречишћавање није у стању извести ни најбоље конструисана ветрењача.

Из исте таблице може се видети да машина тако исто добро одваја из жита разбијена зрна и семе од уродице, само треба да упоредимо редове 3 и 6. Сва разбијена зрна код пшенице и ражи, а нарочито код јечма излучена су и сабрана у сандуче Н. — Најбрижљивије издвајање разбијених и покварених зрна мора бити код јечма, јер је то од највеће важности за припрему слада. Ова разбијена и наједена зрна баш су право гнездо за развијање разних гљивица, које сав слад коначно упропашћују. Што која машина боље издваја разбијена зрна у толико јој је већа вредност у пивоварству, *јер само најбрижљивије изабрано зрно од јечма може дати добар слад*. По одличним резултатима при испитивању, мора се признати, да Кајзерова сортералица жита не може бити у овоме погледу надмашена тријерима. Видели смо, да је она из онога јечма, који је био пречишћен на Мајеровом и Холиаховом тријеру, издвојила још 5% разбијених зрна а раније сам напоменуо, да је потпуно издвајање семена уродичног од чистог зрна тријери немогућно ако нећемо да нам и сувише доброта зрна иде у штету. — Јер

или се има жито потпуно чисто од семена уродице и корова, или за то доста доброга семена у суду где се скупља и издваја страно семе, или у поменутом суду нема доброга зрна, или зато има страног семеља у зрну за усев. С тога се већ данас праве тријери којима се мора оно зрно опет пречишћавати које је отишло у онај суд где се скупља страно семе.

Кајзерова сортиралица показала се у овоме погледу потпуно добра. У пробама од појединих врста није се могло наћи никакво страно семе, али зато у сандучету Н. није било ни једнога доброга зрна. У сандучету F код пшенице нађено је само 5, код овса само 3, код јечма само 2, а код раже нађено добро зрно. С тога се може тврдити *да је Кајзерова сортиралица идеална машина, која одваја из жита свако страно семе, а притоме се не губи скоро ништа од доброга зрна и није је сортирање и пречишћавање потпуно и много савршеније него код тријера.*

И, ако, назад, пређемо и на трећи рад — *сортирање* — морамо констатовати да су сва господа, присутна при испитивању, била пријатно изненађена и обрадована кад су видели све сорте од све 4 врсте жита распоређене на земљи. То су биле одлично сортиране масе. Зрна су била са најчешом тежином и величином и потпун пијачан производ. Свакоме се отео суд, да се тако једнообразна маса зрна, потпуно очишћена од свих других примеса, без и једнога зрна — тешко може којом другом машином добити. Да ова оцена није претерана види се из резултата у таблицама IV—VI, а морамо приметити да су сва пребројавања најсавесније вршена, јер се много полагало на то пошто су она од великог значаја.

Ако означимо I врсту као семе за усев, а II. као пијачан еспап, онда би могли, ради испитивања каквоће рада извући упоређење из таб. IV. у односу са другим машинама и количинама добивеног семена за усев.

И ако тежина литра (у таб. V) бива већа у колико је зрно бољег квалитета, ипак на то не треба полагати велику вредност, јер највећа тежина не зависи од велике количине једнообразних и потпуно једнаких зрна. Тежина литра увек је већа при мешавини зрна разне крупноће јер код зрна различите крупноће не остају многи међупростори као што је то случај код једноликих зрна.

Ако се тражи мерило побољшања еспапа сортирањем, онда се оно може утврдити само бројањем зрна, која се у једном литру налазе. *Што је год мање зрна у једном литру, утолико је боље сортирано семе.* Па и на резултата — таб. V. види се, да се број зрна од врсте до врсте постепено умањава, али ипак тежина литра расте од једне врсте до друге — а то је, без сумње, очити доказ за ваљаност сортирања, јер овде најмањи број крупних зрна (који многе међупросторе остављају) више тежи но највећи број ситних зрна (која се у литру тако наслажу да скоро никакви међупростори не остају). — Да I врста у истини садржи најкрупнија и најпотпунија зрна види се из таб. VI јер једно зрно II врсте теже је за 5—11 милиграма од једног зрна III врсте, а једно зрно I врсте теже је за 6—11 милигр. од једног зрна II врсте и, назад, једно зрно I врсте теже је од једног зрна III врсте за 16—19 милиграма.

Овом житном сортиралицом без сумње је постигнут врло велики успех тако, да I квалитет даје једнолико и потпуно савршено семе за усев. Поједине врсте тако су међуначене, нарочито код јечма, да је апсолутно немогућно другом којом машином добити такав производ који био подесан за спрашљање слада као што је то случај код ове сортирајуће житне.

Прегледају ли се још једном резултати постигнути Кајзеровом сортиралицом долази се до правилнога суда: *да је Кајзерова сортирајућа жита — машина која пречишћавање, издвајање и сортирање врши тако добро, да јој се друга међедма машина не може равнати.*

Добар рад јамчи, да је машина добро конструисана и добро израђена. Оно је доиста тако. Само точкови и лежишта ливени су. Све је остало од коваиога гвожђа. Зупци и осовине направљене су од челика. Конструкција је врло добро смишљена. На први поглед сито од челичних штапића изгледа слабо али раденик нема никаква посла с њим. Он не треба никада да га дира и чисти, јер то врши сама машина до последњега зрна, само кад се мало с њом престане радити и после неколико секунада опет неколико пута окрене. Претесони за управљање направљени су од месинга, а штапићи су од челика и сигурно су утврђени са самом центрифугом тако, да кварење није ни на овоме делу веће но на другоме. Трајаност машине, дакле, доста је велика.

Услед тога што се машина сама чисти, сам рад с њом веома је прост јер се и улаз жита може потпуно регулисати. Машина је тако удешена, да се сами имају уметути одговарајућа сита, са лежишта намазати и онда се нема шта удешавати за време целога рада. Испадање зрна и улаз у тријер тако су удешени, да се никада не може центрифуга препунити и рад јој је према томе увек равномеран и једнако добар. Још једна добра особина машине та је, да се зрна не могу нахватати и застати на ситу од челичних штапића као што је то случај са ветрењачом и њеним ситима, одавде се сама не могу надвојити.

Машина се лако креће и није нужна велика снага. Пусти ли се курбла, она остаје сама, а машина се и даље креће. На овај начин избегнута је опасност, која би се могла десити онда, кад би се и курбла окретала.

Ваља још напоменути, да је принос машине с места на место исто тако лак као и пренос тријера. Пренос је још тиме олакшан што се тријер, сита, најши Галеов ланац и точкови могу лако скинути и машина се може доста лако пренети. Скидање ових делова при преносу машине не треба никад изоставити.

Кад се узме у обзир одличан рад ове машине, онда јој није цена велика. На жалост, пољопривредници траже увек оно што је јевтиније не обзирући се често на квалитет и квантитет рада дотичне машине. А зар може бити машина скупа, која нам пружа тако семе за усев, које је не само најбоље но и *потпуно* чисто од свих страних примесака?

Из таб. III. видимо колико још има нечистоће у житу овршеном на парној вршалици. Узмемо ли зрно у руку одмах по вршидби, нећемо моћи приметити толику нечистоћу.

Парна вршалица не може да нам да жељено семе за усев. Саме ветрењаче нису такође у могућности да нам дају добро семе за усев и онда нам не остаје ништа друго но да та пречишћавамо тријером. Али којим тријером? Обичан тријер, који одваја само једну врсту, није згодан за одвајање доброга семена за усев — морали бисмо, дакле, узети тријер Кригеров, а један такав стаје без вентилатора (овај и није потребан онда, кад се парном вршалицом врше) на месту око 450 дин., а изради за 1 сахат 4—5 хектолитара дакле таман околико колико и обична Кајзерова сортирајућа.

Ако се, пак, врше вршалицом са витлом — гепаом, онда треба и плену, прашину итд. издвојити, на се с тога, да би се добило приближно добро семе за усев, морамо послужити или,

I. а) ветрењачом за одвајање лаких делова, стаје	70 дин.
б) тријером без вентилатора и то обичним, који сортира у 2 врсте, а стаје	380 дин.
Свега	450 дин.

Таква машина уради за 1 сах. око 7 хектолитара, али кад се узме, да се морају две машине употребљавати, онда Кајзерова сортирајућа са вентилатором и тријер (II. величине) уради ако не више а оно сигурно толико; или,

II. Морамо ветрењачу заменити тријером са вентилатором, који чисти, одваја и сортира зрно (патент Кригер), а један такав стаје са резервним цилиндерима преко 500 дин. По при раду с њим морамо употребити још један тријер да оно пречисти што је отишло у сандуче где се скупља тродимно семе и тек тада могли би оно поредити са Кајзеровом сортирајућом жита.

Вредност Кајзерове сортирајуће жита са вентилатором и тријером израчуната је са свима трошковима, а све горенаведене машине рачунате су по контању на лицу места. Кад се ово узме у обзир, поред квалитета и квантитета рада, радо ће се дати Кајзеровој сортирајући првенство.

* * *

Из снега овога, што смо досада навели излази, да је Кајзерова сортирајућа жита са тријером и вентилатором одлична машина и да у упоређењу са другим машинама није ни скупа. За поједиицу можда би ова машина била и скупа, али сваки не мора ју ни имати. Далеко је лакше набавити исту у друштву и тада не би много трошкова ишло на поједине. Општине, пољопривредне подружине, земљоделске задруге итд. могле би ову машину набавити и пружити могућности својим члановима да

дођу до одличнога семена за сејање. — Ово могу учинити тим пре што машина ради доста брзо и што се преко целе године може спремати семе за усев, те ће увек бити доста времена за свакога члана да себи потребну количину доброга сеј̂ена припреми. Рад машином веома је прост и лак. Каварење појединих делова није тако лако могућно — а, ако баш и буде, резервних делова увек има.

Довољно се не може препоручити како је важан посао око припреме семена за сејање. У једном чланку у „Тежаку" изнели смо то, а на овоме месту још једном понављамо, да је то код земљорадника један најважнији посао, посао који је узлов за већи успех. Семе које је најбоље и потпуно чисто, не само да осигурава земљорадницу најећи принос но уштедује му много залишне послове око плевљења стрнишна. — које, кад се не би извршило, отежава све доцније радове и умањује принос. Колико стаје плевљење стрнишних усева, познато је свакоме, а брдемо ли припремали семе за усев онако као што треба, биће и на нашим њивама корова и некорисних биљака много мање, тако да ће то из године у годину опадати док их скоро сасвим не истребимо. Принос земљишта јако увећана семе које је чисто и најлепше изабрано.

Кајзерова сортиралица жита са тријером и вентилатором не би требала да и дуже остане нашем земљораднику непозната. Ми немамо довољно речи којам би препоручили ову у сваком погледу одличну машину.

Министарство Народне Привреде набавило је две Кајзерове сортиралице (са струјом и вентилатором и без тријера и вентилатора) и предало их на употребу Управи Топчидерске Економије. Оне су у Топчидеру комисијска испитане и о њима је најбоље мишљење добијено. Нарочито је згодна за наше прилике Кајзерова сортиралица жита са тријером и вентилатором.

Кајзерова сортиралица жита са тријером и вентилатором незамењива је и за наше прилике неопходно нужна машина, *и желети је, да се ово што пре одомаћи у нашем народу; да му буде у помоћи при извршавању једног од најважнијих послова — спремању семена за сејање; — да му донесе користи и да га приучи на употребу машина, које су јаке врло добре и по све корисне.*

Па и сами житарски трговци и пивари требало би да се послуже оном машином, а уверени смо да ће се сви врло брзо уверити о целисходном раду Кајзерове сортиралице.

М. Н. Лукићевић

ТРОШКОВИ ОКО ГОЈЕЊА СВИЊА У НЕМАЧКОЈ

У тридесетом броју *Немачке Пољопривредне Пресе* од ове године извео је један немачки одгајивач и гојач рачун о трошковима које је учинио око гојења свиња.

Овај рачун, по начину изношења, доста је прост, те би према њему и наши трговци и одгајивачи који свиње гоје, могли рачунати и видети: да ли им се посао плаћа или не.

Ми ћемо тај рачун овде изнети онако како је у поменутим новинама изнесен:

Немачка гојач вели: „На дан 1. јуна 1899. године имао сам:

2 старе крмаче (раније бале приплодне) у вредности		100·00 м.[1]
13 свиња просечне вредности по 25 м.		325·00 „
5 свиња „ „ „ 18 м.		90·00 „
	Свега	515·00 м.

Свиње су храњене од 1. Јуна 1899. до 1. Марта 1900 године и утрошено је на њих:

10	центи пшеничке лошије каквоће у вредности	71·00 м.
13·5	„ ражи у вредности	86·00 „
37·5	„ озимог јечма у вредности	255·00 „
52	„ јарога јечма	351·83 „
46	„ смеше боба и грашка	281·25 „
00	„ зелене детелине	14·75 „
50	„ хране од кромпира по 1 марку	50·00 „
70	„ реце по 0·5 марке	35·00 „
180	литара млека	13·50 „
750	литара обраног млека	19·53 „
	Свега	1177·86 м.

[1]) Једна немачка марка равна је 1·25 динара нашег новца а 10 пфенига среда колико наших 12·5 пара.

Остали трошкови:

За посење у воденицу, доношење детелине и одлазак на пијацу, утрошено је 15 запрежних дана, рачунајући на дан по 3 марке, чини:	45·00 м.
За чување и храњење за 8 месеци по 15 марака месечно	120·00 „
За рабаћење свињада по 1·5 процентат на 2000 марака	30·00 „
За рабаћење прибора, намештаја, на вредност од 100 марака по 10 процента	10·00 „
Свега	205·00 м.

На гајење свиња издато је:

а. 1 јуна за свиње	515·00 м.
б. за утрошену храну	1178·00 „
в. други трошкови износе	205·00 „
Свега издато	1898·00 м.

За угојене браве добивено је и то:

а. за продатих 10 брава од 2338 фунти[1]) живе тежине	841·00 м.
б. за кућевну потребу задржато је 8 брава од 1635 фунти тежине у вредности	944·00 м.
в. две свиње задржате за занат вреде	135·00 „
Свега добивено	1920·00 м.

Као што се види, за свиње добивено је 1920 а утрошено 1898 марака; добивено је свега 22 марке.

Да видимо сад колико нам је просечно плаћена 1 фунта живе телесне тежине.

Продате свиње, и оне, које су за кућевну потребу задржате, тежиле су 4973 фунте и за њих је добивено 1785 марака. Једна фунта дакле, плаћена је отприлике 0·36 марке, а толика је била и пијачна цена.

Као што је горепоменуто сума трошкова износи 1898 марака а добивено је од:

10 продатих брава	2338	фунти	живе тежине
8 заклатих за кућу	2635	„	„ „
2 задржатих за приплод	350	„	„ „
Свега живе тежине	5323	фунте	

Према овој тежини, једна фунта кошта: 036 марке, а ово је уједно и овогодишња пијачна цена. Може ли дакле бити речи о какној заради?

Да бих нашао право коштање, завршићу обрачун још једном, али нећу узимати у рачун и остале послове при гојењу свиња.

Дакле:

Вредност свиња 1 Јуна била је:	515·00 м.
За утрошену храну издато је	1178·00 м.
Свега	1693·00 м.

За ових 1693 марке добивено је 5323 фунте живе тежине, што значи да нас једна фунта кошта 32 пфенига.

Овде, као што се види, није урачуната људска и сточна радна снага, рабаћење свињца и прибора, па ипак је једна фунта коштала јевтиније за 4 пфенига, но што се могла продати.

Противу овога мога рачунања могло би се можда рећи, да би било јевтиније, кад би се уместо јечма давао помало и кукуруз. Признајем, да би храњење ове године било и јевтиније, с погледом на ниску цену кукуруза; но због извесногa разлога ја га нисам могао давати. Храну, с мога имања, употребио сам за храњење, а као што се из података види, нисам јој дао високу цену, нити сам пак вредност свиња прецењивао. Због тога, не верујем, да би се за њих много више добило, па баш да су другом храном храњене. За потврду овога позивам се на податке економског саветника Уљмајера из Миндена, које је приликом једнога свога предавања саопштио. Он увелико гоји свиње и у том прошле зиме дао је ове податке:

Једна фунта живе тежине не рачунајући рад, кад се храни:

Самим зрном кошта	42 пфенига
Пшеницом и јечмом	40 „
Зрном и пресованом храном	33 „

На завршетку овога рачунања, хоћу да кажем још и то: колико ми је интереса донео новац који је у гојење свиња утрошен, само ако још уопште може бити речи о каквом интересу;

[1]) Једна фунта равна је половини килограма.

У свињац уложено	2000	марака
„ прибору и посуђу	100	„
„ свиње уложено	515	„
Свега	2615	марака

Овај капитал од 2615 марака, донео је интереса 22 марке као што је и горе речено, што одговара проценту 0·84.

Овај интерес, као што се види, чак ни ово име не заслужује.

Дакле, пољопривредник, који сад гоји свиње не заслужује наједан пун проценат! — Шта веле на то господа индустријалци и трговци чије радње донесе по 10 и 20 процената, а који сад устају да спрече извршење закона који штити немачког пољопривредника од предузимача и великих капиталиста с оне стране океана.

* * *

Наши пољопривредници и гојачи, ретко кад да воде тачна рачуна о свима трошковима које чине при гојењу свиња, па ваљда отуда и бива тако често губљење капитала и пропадање наших свињарских трговаца. И, баш с тога, што они долазе врло често у положај немачких пољопривредника услед сметњи при извозу, добро би било да бар обрате већу пажњу на трошкове те да они буду мањи, а напред изнети начин рачунања назаће да ли им се рад плаћа или не.

IV. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА [1])

О неисправном вину

Поштовани Зборе!

Тек кад сам почео размишљати о предмету, о коме треба данас да говорим, видео сам, да сам се примио једне, у извесном погледу, доста тешке дужности.

Не с тога, што би можда тешко било говорити о неисправном вину, — оно нам је данас на жалост боље, познато, но исправно, — већ што није лако и о једном таквом опште познатом питању држати предавање, које би све поштоване слушаоце могло до краја да занима.

Није свакоме дато, да располаже оном нештином у говору, која се у овакним приликама обично тражи.

И заиста, да је за ова наша предавања, у своје време било довољно прајављених предавача, на мене не би још дошао ред.

Али овако, и кад сам се већ ту нашао, као члан Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва сматрао сам за дужност да и ја допринесем колико могу задатку, који се овим нашим предавањима жели да постигне.

*

Ма да има иречих и важнијих питања, о којима би у оном дому требало говорити, исказана је жеља, да говорим *о неисправном вину.*

Прво предавање било је намењено виновој лози и већ у данашњем, које је по реду четврто, опет се поклана пажња нечима не виновој лози, већ једном и то главном производу плода винове лозе, — вину, — производу, који као што се види, у оште има на ђуде неку особиту привлачну моћ, производу, који се као пиће, место воде, у огромним количинама троши.

Вода је на сваки начин најдаљавије пиће, али ипак, радо се пије и вино, јер „и вино весели срце човеково.“

Навикнути више мање на то уживање, незадовољни смо, што данас није баш тако лако наћи доброта и у свему исправнога вина.

Поштовани председник Српског Пољопривредног Друштва г. *Милутин Сенић* мислећи ваљда, да ћу моји допринети што год побољшању прилика у промету вина, почаствовао ме је позивом, да *о неисправном вину* данас говорим.

Ослањајући се на своју вишегодишњу праксу у испитивању и оцени вина, примио сам се те почасти и држим, да ће најбоље бити, ако овом приликом укратко изнесем *оне неисправности у промету вина, које сам у нас имао прилике да докажем.*

За време мога бављења у Држ. Хемијској Лабораторији имао сам прилике да прегледам и оценим преко *две хиљаде разних проба вина,* од којих, и поред најблаже оцене, било је *409 неисправних проба.*

Од прегледаних 2254 проба било је:

137 јако сумпорисаног вина;
110 проба вина таквих, које су биле с водом мешане;
55 укварених вина;
40 проба гипсованог вина;
31 „ фабрикованог вина;
14 „ аналинским бојама обојена и иначе по боји сумњива вина;
9 проба вина, која су са шпиритусом мешана;
8 проба са сахарином заслађена вина, и
5 проба вина, у којима је било олова.

Свега дакле 409 неисправних проба, или приближно свака пета, од прегледаних проба вина, била је неисправна.

То на сваки начин није мало, мање је можда но што се обично мисли а и вероватно је, да је у ствари било више, јер није баш тако лако за хемијска испитивања добавити праве сумњиве пробе вина. Обично, кад се зна, да се проба вина узима за хемијско испитивање, онда се на све могуће начине гледа, да се ради анализе пошље најбоље вино, које потрошачи можда никад и не виде.

Од појединих врста неисправних вина, било је као што се види највише *сумпорисаних* и то нешто мало више од $^1/_3$ или тачније $33^1/_2$ % од целокупнога броја неисправних проба. Ако ради бољега прегледа, за све пробе, израчунамо проценат појединих врста неисправних вина, онда излази да је нађено:

сумпорисаних	33·5 %
„крштених“	27·0 „
укварених	13·5 „
гипсованих	9·7 „
фабрикованих	7·5 „
нештачко обојених	3·4 „
са шпиритусом мешаних	2·2 „
сахарированих	2·0 „
с оловом	1·2 „
	100·0 %

Да узмемо сад, те да се мало ближе упознамо с тим разним врстама неисправних вина. —

У начину израде и неговању вина имамо један веома важан извор неисправних вина. Поред тога, што се у изради вина због непажње и немарности много греши, и из *незнања* често се поквари и добро вино,

Пошто овом приликом не маслимо говорити и *о исправном вину,* то се засада нећемо ни упуштати у расправљање додирнутога питања, т.ј. какве се погрешке чине из незнања и давању поуке о правилној производњи и неговању вина. О томе однеће важном питању може бити говора у другом једном предавању а сад се имамо ограничити само на неисправна вина, јер и о таквом вину имали би много више да кажемо, но што се у једном једном предавању казати може. —

Да би се поправиле многе грешке, које су у изради и неговању вина почињене и да би се поред свију мана, које вино има и наклоности, да се лако уквари, ипак бар привидно у исправном стању одржало, оно се *сумпорише.*

Сумпорисана вина зову се она, у којима се налази продукат горећег сумпора. Кад сумпор сагорева, онда се развија нека пара, која има врло непријатан загушљив мирис и веома је шкодљива и кад се удише а и кад се пије с вином, које је ту пару упило.

(Даје присутнима да осете како мирише растворг сумпор-двоксида у води).

Кад не би тога било, т.ј. кад она пара, која се сагоревањем сумпора ствара не би била по здравље шкодљива, онда би се можда и могло допустити, да се у вину налази, јер има ту добру особину да чува вино, не да му да се квари па ни онда, кад и у већој мери има наклоности, да се преврне.

Али пошто је доказано, да су претерано сумпорисана вина шкодљива за пиће и пошто се вина врло често сумпорину погланито с тога, да би се, као што поменух, прикрилне многе грешке,

[1]) Ово је предавање држао 2. Априла 1900. г. Др. Марко Т. Леко проф. Велике Школе.

које су у изради вина почињене, да би се поред свију мана, које вино има и поред наклоности, да се лако уквари, ипак бар привидно одржало у исправном стању и скупље но што иреди продавало, то се сумпорисана вина не могу никако сматрати као исправна.

Међутим не само, да не треба бранити, већ се шта више и препоручује, на се бурад чисте паром горећег сумпора, јер није увек лако ваља очистити винску бурад. Најмања клица нечистоће, која би у бурадима заостала а и иначе, може да уквари вино. За уништавање те штетне клице, пара горећег сумпора изврсно је средство.

При свем том, средства, која су добра за чишћење бурада, не морају бити добра и за правилно чишћење вина. Сапун и цеђ врло су добра средства за прање маснога посуђа, рубља и других таквих предмета, али ко пере салату сапуном и цеђем?!

Добро опрану бурад ради веће сигурности корисно је дакле окадити паром горећег сумпора и затим их поново чистом водом опрати. Али, тако се обично не ради, већ се у бурад запали сумпор и буре још онако пуно паре, која се приликом сагоревања сумпора ствара, напуни се вином и то се приликом сваког претакања понавља, тако, да вино може толико те паре да упије, да постане одвећ шкодљиво за пиће.

Имао сам прилике да испитам и такве пробе сумпорисаногa вина, које су ударале на пару запаљеног сумпора. Па и ова, која немају толико те паре, да се осети, ипак могу бити шкодљива. Код таквих неисправних вина, може се осетити мирис на запаљени сумпор, тек кад се вино онако као ракија пренеће. Она пара од запаљеног сумпора лакше ветра од вина и зато ће се однах у почетку печења — у тако званом „*првенцу*" — појавити, и ту се може по мирису познати.

(Показује такав „првенац" сумпорисаногa вина, у коме се сумпордиоксид но мирису јасно осећа и „првенац" несумпорисаногa вина, у коме тога мириса нема).

Не само по мирису, сумпорисана вина можемо лако и поуздано познати хемијским путем.

(Показује опитом како се помоћу раствора јодне киселине и хлороформа у дестилату вина може не само познати, већ и приближно оценити количина паре сагорелога сумпора код сумпорисаних вина).

И онда кад се у вину налазе и тако незнатне количине оне паре од запаљеногa сумпора, да не може бити од штетнога утицаја по здравље људско и онда се она хемијским путем може лако познати. Приликом сумпорисања бурада може случајно незнатна количина паре од запаљеногa сумпора да пређе у вино. Вино, које услед тога, сасвим незнатне количине те паре садржи, а зна се у опште, који је количина те паре допуштена, да се у вину налази, — така вина не сматрају се као шкодљива и као неисправна.

Тако исто не сматрају се као шкодљива и неисправна и она умерено сумпорисана вина, која су старија. Доказано је, да дужим стајањем, дакле код старијих вина, она пара горећег сумпора толико се измени или се споји с једним другим телом, које се у старом вину ствара, да се у том случају умерено сумпорисана вина, такође не сматрају као шкодљива. —

Сумпорисање вина у колико ми је познато, није у нас одомаћено, јер већим делом била су страна она вина, која сам због претераногa сумпорисања мораo као неисправна оглаасити.

*

После сумпорисаних имао сам најваше оних неисправних вина, која су с *водом* била мешана, тако звана „*кршћена вина.*"

То је најобичнији и најпростији начин фалсификовања вина. Истина није шкодљиво по здравље људско мешати вино с најздравијим пићем водом, то често и ми сами радимо и многи обично пију само мешано вино с водом. Али, по правилу то несме да чини продавац вина, јер купац хоће чисто не мешано вино и препара је под именом вина, за скупе новце продавати воду.

Веле а и познато је, да се обично тражи јеатино вино и многи винарски трговци, да би одговорили тој тражњи а и да би што већу добит имали, они према потреби и приликама већу или мању количину воде у вино спијају.

Вино од природе има доста, а по кад-кад и суване воде.

Вода је по количини најглавнији саставни део вина. У 1000 делова вина има 800 до 940 делова воде. Вода, која се од природе у вину налази, одржана у раствору она тела, која карактеришу вино. Вино карактерише као што знамо *алкохол* или *шпирутус*, који даје вину јачину и друга тела, која дају вину лепу боју, пријатан мирис, укус итд. и која су позната под именом *екстракта* вина.

Вино, које пр. у 1000 делова има 855 делова воде може имати: до 120 делова алкохола, и до 25 делова екстракта.

У оних 25 делова екстракта налазе се различна тела приближно у оним количинама: око $5^1/_2$ делова разних киселина: као јабучне, винске ћилибарне, сирћетне итд.

око 2 дела соли: стрема итд.
„ 2 „ танина и боје.
„ 2 „ беланчевинастих тела.
„ 9 делова глицерина.
„ $2^1/_2$ дела пепела.

(Показује поједине саставне делове вина и у каквом односу по количини стоје међу собом).

У томе вину, које смо за пример узели, и које у 1000 делова има 855 делова воде, у томе вину има дакле свега 145 делова других материја, које карактерису вино а то је приближно само $^1/_5$ део од целокупне количине вина т.ј. у 7 делова таквога вина имала би 6 делова воде и само 1 део других винских материја.

Кад у вину од природе има тако много воде, онда би се могла запитати, на како је могућно познати, да је вино нештачки мешано с водом с једним телом, које је дакле природни и по количини најглавнији саставни део вина.

И заиста обично и није лако поуздано доказати, да је вино „кршћено." Лако би било познати таква фалсификована вина, кад би свако вино било сталнога састава или пр. приближно оваквог, као што је оно, које смо за пример узели. У том случају, свако оно вино, које би у 1000 делова имало знатно више од 855 делова воде, могли би дакле огласити као вино, које је мешано с водом. Али и од природе има слабих вина, која имају и знатно више воде, на ипак нису „кршћена," има чистих природних вина, која као што поменусмо у 1000 делова имају и 940 делова воде. У један литар оногa вина, за које рекосмо, да у 1000 делова има 855 делова воде могли би усути један литар воде, на опет да имамо вино, које би било јаче, т.ј. које би имало мање воде но најслабије природно вино.

Многи винарски трговци, кавеџије и у опште продавци вина знајући, да није лако доказати, да ли је вино од природе слабо или је „кршћено," у толикој мери (не сви већ многи) злоупотребљавају ту околност, т.ј. без икаквих обзира повећавају количину вина водом, да се морало најенергичније тражити, како да се тој злоупотреби доскочи.

Свестраним хемијским испитивањем многобројних вина из разних крајева и из разних година, нашло се шта, која се вина могу сматрати као вина, која суештачки с водом мешана. Сазнало се, да у обичном природном вину постоји извесан однос у количинама поједиих састојака вина и према томе добивена су подаци, који нам у извесним приликама могу послужити за распознавање вина, које је с водом мешано. Утврђено је, каквога састава према томе морају бити она вина, која се на продају износе и вина, која том саставу не одговарају, оглашавају се као неисправна, оглашавају се као вина, која су с водом мешана.

Истина, може се десити, да се на тај начин и неко вино, које је од природе необично слабо, огласи као неисправно. Али у том случају продавац вина мора бити у стању да докаже, да је оспорено вино заиста од природе тако слабо, т.ј. да су и остала вина из истога краја и од исте године, од које је оспорено вино, у опште испала необично слаба, дужност му је то да доказује једно с тога, што тако необично слаба вина не би требало износити на продају као вина, која су више мање обичнога састава и друго што се на рачун оних од природе слабих вина, а с намером на што већу добит, количина вина бездушно водом повећава.

Пре једно десет година, у оно доба још, када смо у земљи имали толико вина, да смо га могли и извозити, један наш суграђанин послао је новчу партију крајинскога вина у Швајцарску, да га тамо прода. При самом увозу у Швајцарску, на царинар-

ница, то је вино хемијски испитано и према добивеном резултату оглашено је као неисправно и то као вино, које је вештачки с водом мешано.

Наш извозник изненађен таквим непријатним гласом из Швајцарске, дојури у Министарство Народне Привреде и пожали се на неправду швајцарских хемичара, који су му његово у свему исправно вино огласили као неисправно.

Тим поводом позову ме у Министарство Народне Привреде и повере ми, да тај случај проучим и ја сам та проучио и нашао сам, да заиста вино нашега извозника није било „крштено," али и да је анализа швајцарских хемичара тачна.

Из Швајцарске добијена је службеним путем и мени на анализање упућена проба оспореног вина и резултати моје анализе слагали су се врло добро с резултатима анализе истога вина, која је у Швајцарској извршена. Према томе и ја сам могао навести закључак, да је прегледано вино неисправно. Али знајући, да је оне године, од које то вино беше (од 1889. г.) услед переноспоре вино у Крајини испало одвећ слабо, умолим Министарство Народне Привреде, да се надлежним путем прибави неколико проба несумњиво чистих вина из тога краја и кад сам те пробе од Министарства добио и анализао, уврио сам се, да су и те у ствари исправне пробе вина биле такве, да би се према резултатима анализе могле огласити као неисправне, т.ј. као вина, која су с водом мешана.

Није ми познато и не сећам се, да ли је после тога и какве кораке предузимало наше Министарство Нар. Привреде да нашега извозника, ако не и од материјалне а оно од моралне штете заштити, само знам, да сам једноме моме колеги државном хемичару у Швајцарској, који је случајно био и мој школски друг и који ми се поводом тога догађаја обратио извесним питањима, тражећи поред осталога и податке о саставу српских вина, целу ту ствар објасним и уверио га, да оспорено српско вино у Швајцарској није било фалсификовано, већ чисто вино, како га је Бог те године дао.

Све је то лепо и красно, али би се инак могли заштити, па ко је у овом случају био крив, што је наш извозник при увозу српскога вина у Швајцарску имао овакових неприлика?

Је ли крив онај швајцарски хемичар, који је огласио једно од природе слабо вино, као вино, које је „крштено," или је крив наш извозник, што је не познаћа навезао тако вино, које се по саставу сматра као неисправно?

Поред све моје искрене симпатије према нашем извознику, не могу да осудим хемичара, који је у овом случају савсим правилно извршио своју дужност.

Правило је, да се вино по саставу оцењује, и кад по саставу не одговара обичном вину, онда се без обзира на то, да ли је оно од природе тако слабо или је фалсификат, огласиће као неисправно вино. То је правило оправдано једно с тога што су такви случајеви ретки и изузетни и друго, што се због таквих случајева не могу оглашавати и она вина као исправна, која то у ствари нису. Овај пак, који се реши да тргује вином, треба добро да познаје правила, која на винарским трговима важе за оцену вина, те да се не излаже опасности, да му се и исправна роба огласи као неисправна.

Такве опасности сачуваћемо се, ако и на основи хемијске анализе робу познајемо, а и то није тако тешко као што можда изгледа.

Треба се тога ради обратити једном од наших хемијских завода, у којима се не само вина, већ и остали производи могу хемијски испитати и оценити. Уз приномоћ хемијске анализе бићемо у стању не само да сазнамо, да ли извесна роба одговара свима захтевима пијачне робе, већ и да јој одредимо правилнију цену.

Поред тога, што се према количини сталних састојака може сазнати, да ли је вино мешано с водом, има још и један други начин за распознавање „крштеного вина", који вам могу и показати.

У извесним водама налазе се неки састојци, који се иначе у вину не налазе, и кад се у вину нађе такав саставни део, онда је то такође један од знакова, да је вино „крштено".

(Показује, како се према диференциламину и конц. сумпорној киселини хемијски поваћа вино, које је с извесном водом помешано и чисто вино без воде).

По броју неисправних проба вина, после сумпорисаних и „крштених", нашао сам највише неисправних вина, која су била *мутна, укварена* или *болесна*.

Вина, која су у тој мери укварена или болесна, да се не могу више сматрати као исправна, таква вина не би требало износити на продају.

Од те врсте неисправних вина било је највише *усиснутих*. Имао сам од те врсте и таквих проба усиснутога вина, да се од обичнога сирћета готово нису разликовала, и морао се чудити, да и за таква назови вина има потрошача, који се место вином задовољавају сирћетом.

Изглед, мирис и укус вина казује нам већ, да ли је вино здраво или укварено.

И без хемијскога испитивања, могу се даиле уопште познати болесна и укварена вина. Помоћу хемијскога испитивања може се то само потврдити и поуздање одредити нпр. узрок болести и лакше наћи средство, те ако је могућно, да се вино поправи и излечи.

Да би се таква укварена, неисправна вина инак могла проучити, дотерују се на разне допуштене и недопуштене начине. По себи се разуме, да је допуштено мутна и болесна вина правилно лечити, и излечена, исправна вина на продају износити, али не може се допустити и не могу се сматрати као исправна и она вина, која су нпр. да би им се забашурио кисео укус, заслађена *сахаром*.

За пример поменуо сам сахарин, јер већ наших неисправним пробама вина било је и таквих, које су сахарином биле заслађене, и као што сам већ поменуо, овом приликом задржаћу се само код оних, које сам у мојој пракси, на основи стручне оцене, могао квалификовати као неисправне пробе вина.

(свршиће се)

МЛЕКАРСКЕ ЗАДРУГЕ У БЕЛГИЈИ

По Лимбургу, једној провинцији Белгије, зове се познати сир лимбург, који се одавна израђује и продаје на милионе, не само у Белгији, но нарочито у јужној Немачкој.

Но млекарство у Белгији добило је у свем пространству државе снажна полета тек од како је ојачао или боље од кад се појавио покрет за склапањем млекарских задруга.

Овде ће се укратко изложити, кад је и како назван тај покрет; како се подржава; и, докле се већ развио.

Белгија је поодавна индустријска држава, али је тек десет година, како је стигла да млекарској индустрији поклони нарочиту пажњу; то задоцњење она надокнађава удвајањем жртава и снаге, да и у том погледу стане напоредо са својим суседима. Већ је била код њих у школи; њени изасланици, пошто су добро проучили млекарске установе Француске и Данске, израдили су план, по коме се неуморним десетогодишњим радом већ положио здран основ животу и напретку млекарске индустрије у Белгији.

То се успело извршити ноглавито трима средствима: полуприредним предавањима, покретним (амбулантним, летећим путничким) школама; и ноћним потпором: државе, округа, општина и полуприредних друштава.

Предавања су обухватила сва питања у вези са млекарством, и за *шест* година, почев од 1891-не, држано их је не мање од *хиљаду шест стотина педесет* у 292 *разна* места. У сваком од тих места држан је *шест* предавања, којим су се не само давале поуке у раду, но нарочито буђен интерес за њ' и за млекарске задруге. Тако је цело јавно мишљење земље усталасано и добијено за мисао млекарских заједница.

Покретне школе дошле су да по тако узораном земљишту, баце сене што потпунијег практичког и теоријског знања. То су у неку руку били курсеви од *три месеца* (а гдеде и мање) приређивани у разним местима, нарочито за образовање женских радника. Настава је бесплатна, а ученице су по свршетку дневног рада одлазиле свака својој кући. Прерађивало се млеко родитеља ученичких, или целог оног места где је школа, увек за заједнички рачун свих који су га приносили. Испит се полагао при пријему у школу на општих, основних знања: а по свршетку из успеха у раду школском. О њему се даје сведоџбе, које тако спремљеној радници отварају врата за самостално плаћено место у ком малом млекару.

Полуприредница из околине позвани су два пут недељно да присуствују раду.

У току од *шест* година држано је *осамдесет* путничких школа (без оних које су трајале мање од три месеца) *осамдесет шест* у *разним* местима. Оне су биле довољне да женскиње спреме за вичне раднице у малим млекарама са ручним радом и да у пиру мазу унесу послове тачног познавања млека и његове разумне прераде. — За велике млекаре, фабрике, где је ручни рад недовољан; где је нужно више знања из механике, грађевинарства; рачуноводства, спремају се засебно стручни људи, у школама са ширим програмом и дужим трајањем учења. После строгог испита и неког времена праксе у којем већем млекару, они су озбиљно спремљени, да рукују фабрикама где се дневно стиче до десет м више хиљада литара млека. Извесно време праксе у фабрици, тражи се и од инжињера агронома, који би хтели предузети управу великог кооперативног млекара.

Таква једна школа постоји за фламански део Белгије, а за валонски одлучено је да се подигне и програм израђен.

Сви млекари не раде једнообразно. За нас је најпоучније како раде они, где је због мале количине млека у месту, немогуће подићи већи млекар: ту се у сваком селу, обична чиста зграда, у близини воде, праћени колико је могуће за млекарић, снабде ручном или малом парном машином за сплављање млека (центрифуга) и најпотребнијим алатом. У одређено време, јутром и вечером, сељани доносе своје млеко, оцеде га, а посно млеко опет свеже односе натраг за своју домаћу потребу, исхрану телади, прасади итд. Павлаку (крем, милхрам) се потом најмеђе новар, по могућности за два или више суседних млекарића, пренуће још свежу и слатку, у велику средишну радионицу где се пастеризује, хлади, закисељава, набубка у масло и спрема за продају. Средишна радионица је дакле орган читаве једне области и зато се овај систем млекара зове регионалан.

Плод приредне наставе народа изведене на овако широком темељу су *две стотине двадесет шест задружних* млекара са *5000 машина* за сплављање млека за мање од 10 година дана.

Коликом брзином млекарске задруге освајају земљиште и стичу присталице, казују ови бројеви:

1. У Луксембургу тек 1895 год. подигнута су три млекара, а у 1898-ој било их је недесет пет. „Већина ових млекара су регионални. Неки од њих обухватају више од по 40 сеоских млекарића, и, грађајући се на таком великом простору, доспели су до заиста огромне дневне производње; они су праве фабрике с најусавршенијом опремом..... Док је у 1895 год. било само три млекара за 330 чланова, било их је у септембру 1898 год. 55 са *више од 10.000* чланова; у 1895 год. производи су продати за 78.000 динара а у 1897-ој за више од *три милиона* динара; постигнута добит је сваке године дакле веома велика.“

2. У провинцији Лимбургу број задружних млекара порастао је за осам година од 2 на 77 и не само да је произведено више, но и бољег масла — цена му се од 1·80—2, попела на 2·60—3 динара по килограму.

Слични односи су и по другим областима.

Као год што су се пољопривредници једног места стекли у задругу, тако се и задруге извесног краја скупљају у савез. На Савезу су задаци, које ниједна задруга сама за се не може вршити, исто онако као што пољопривредници сваки за се, без задруге, нису свом производу могли дати праву вредност и уђенчену пробу. Савези задруга теже, да се такође прикупе у један дали средишни савез, онако како су то урадиле наше Земљорадничке Задруге.

Тако распоређени послови у једној области рада осигуравају је од штета и изненађења. Средишни Савез имајући преглед света што бива у његовом подручу и око овог, боље и пре умотри којим пращем треба ићи, и кад је време променити га, узети други. Он се дакле брине о општим интересима и користима свију задруга. Белгија и данас увози много страног масла, али од како је арада овог у њој постала задружна, увоз *не расте*, макар да је потрошња све већа. То значи да домаћа производња сузбија страну и да тежи за освојењем унутарњег трга пре но што се крене на страни. И тек кад то буде настаје велика задаћа савеза задруга. Он ће је и извршити, по закону неодољиве моћи кооперације.

Проф. Ж. Триго на колежу у Бешану из чијег су дела узети горњи подаци, вели на једном месту: „Министар који је предузео стварање млекарских задруга, може се данас дивити чудној плодности свог дела.“

И јесте дивотно и за пример!

БЕЛЕШКЕ

„Антиоидиум.“ — У Загребу од прошле године разнео се глас о неком новом леку против *пламени винове лозе* (Оидиуму). Плаћао се по скупу цену, и мислило се да је много бољи лек од *сумпора* Али кад је анализован, нађено је да у њему, у 100 делова, има:

91 део обичног брашна,
5 делова обичне соли (морске).
1 део туцаног бибера и
3 дела прашине од опеке.

Све укупно да вреди 34 хелера, а продавано је килограм по 5 форината!

Свраћамо пажњу и нашим имаоцима винограда, да не поверују одмах на препоруке нових лекова. Противу Оидиума најбољи је чист *сумпор*, ситно истуцан и просејан кроз честа сита. Употреба његова чини поуздан успех, само кад се употреби кад треба и како треба.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК IX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 15. априла 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић; чланови одбора: г.г. Ана Живановић, Паја Т. Тодоровић, Илија Кремић и Јован Јекић.

Председавао г. Милутин Савић председник бележио секретар М. Јовановић.

87. Прочитане записнике VII и VIII седнице — Одбор усвоји.

88. Чита се писмо Управе Државне Штампарије којим тражи да Друштво измири суму од 6953·62 динара, колико дугује за штампање Тежака и Пољопривредног Календара — Одбор одлучи да се овај предмет упути друштвеном благајнику да о њему поднесе исцрпан реферат.

89. Чита се писмо Министарства Просвете и црквених послова, којим се извештава Друштво, да се по молби Друштва од 9 марта ове године Бр 1541. у погледу штампања *Тежака* и *Пољопривредног Календара* за ову годину не може ништа више учинити него што је законом учињено и да је нарећено да се штампање продужи у границама одређеног кредита — Одбор прими к знању.

90. Чита се молба Обреновачке Пољопривредне Подружине којом моли Друштво, да јој издејствује код г. Министра Нар. Привреде државну помоћ за ову годину — Одбор решиа: Према програму рада ове Подружине, који је за ову годину предвидела, Друштво јој је из својих средстава одредило помоћ. А за државну помоћ чиниће се предлог, кад се Друштво увери на начин, који нађе за згодан, о постигнутим резултатима радом ове Подружине на унапређењу чисто Пољске Привреде. Тога ради ослањује се потпредседник да изабере начин и учини распоред.

ОБЗНАНЕ

Важно за израђиваче плугова. — Српско Пољопривредно Друштво приређује у Темичадеру Наградне утакмице у раду справама за прљнење и окопавање кукуруза, пасуља, кромпира а по могућству и (шећерне репе и еточне) под овим условима:

1. Право на такмичење имају они мајстори, који се баве израђивањем гореречених справа:

2. Све деловe справа, у колико је то према њеном склопу могућно постићи, да буду ручна израда из радионице такмичара — мајстора.

3. Награђен такмичар дужан је дати Друштву писмену обавезу, ако се од њега затражи да ће и убрдуће израђивати справе исте доброте као што је справа за коју је награђен.

4. Такмичење ће се извршити ако се пријави најмање три такмичара. У противном случају извршиће се само пробе послaних справа за препоруку или без права на награду:

5. Пријаве прима Српско Пољопривредно Друштво а иреески или окружни економи, где оних има. Уз пријаве треба одмах слати и справе Српском Пољопривредном Друштву, у Београду.

У пријавама треба тачно казати:

а, име и презиме мајстора;

б, место становања (где справе израђује);

в, цену, по коју би справе за Друштво израђивао;

г, пристаје ли на услове под тач. 3. Сточаја;

д, марка — знак — жиг мајстора;

ђ, одкад се занима израдом пријављених справа; и

г, је ли српски подданик.

6. Оцену ће вршити Оцењивачки Суд Српског Пољопривредног Друштва а цениће се поред јачине материјала чистота и лакоћа у раду а никако излишно глачање (полирање) и фарбање.

7. Награда има три: I 120, II 100, III 80 динара.

Награђенима издаваће се Уверење о добивеној награди.

8. Превоз справа железницом или лађом од ма које железничке или паробродске станице до Београда односно до Топчидера и натраг сноси Друштво а превоз до и од станице сноси дотични такмичар.

Пошто се не може унапред тачно да одреди време кад ће који усев стасати за прашење а кад за окопавање, није могуће ни одредити дан кад ће се утакмица извршити у присуству такмичара.

Ако буде икако могуће објавиће се дан такмичења преко домаћих листова, ако би који такмичар желео да присуствује, да би могао доћи.

Бр. 2545 Од Управе Српског Пољопривредног Друштва 25. априла 1900 год у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПОЉОПРИВРЕДНИК

Недељни лист, под класништвом *Пољопривредне Подружнице* у Смедереву почео је излазити 23. априла ов. год. у Смедереву

Садржина 1. броја ова је:

Реч две читаоцима

Пољопривредни преглед.

Како се реже лоза калемљена на Рупестрису (Тежак).

Виноградарско-воћарске задруге (писмо из Париза).

Штедите новац.

Када је где жетва.

Зрица

Белешке

Посетио Подружницу.

Српско Пчеларско Друштво.

Друштво за пошумљивање голети.

Бујна кина с градом.

Подружнички послови. (У реду ових послова објављена су и имена редакционог одбора, у који су изабрани: г.г. Влада Лотић, Милан Бранковић, Влада Петровић, који је одговорни уредник, Пера Матровић и Љуба Рајковић).

Кнежевност

Смедеревски трг

Цене храни на светским тргоцима

Листак

Како се Кина користи водом.

Читаоцима Пољопривредника.

Обзнане.

Лист излази недељно на табаку осмине, а до краја ове године стаје 4 динара.

Изишла је из штампе књига

ШУМЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ

СПОМЕНИЦА ЗА СВЕТСКУ ИЗЛОЖБУ У ПАРИЗУ 1900. ГОДИНЕ

написао

К. Ђ. Ђорђевић

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1900.

Споменица ова има ову садржину:

	СТРАНА
I. Положај и облик земље	
Планинска разграна и земљиште	6
Речна мрежа	8
Клима	10
II. Стање шума до 1891. године	
III. Опис шума	
Шумска управа	30
Шумске установе	35
Експлоатација шума	36
IV. Лов	

Ово је друга *Споменица* која је штампана о пољопривредним гранама у Србији за објављење тих грана на Светској Изложби у Паризу 1900. године, и коју ми овде, засада, само приказујемо пажњи својих поштованих читалаца.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 19. броја Тежака: *Чланци:* — Добар косач и добра коса никад нису скупа. — Кајзерова сорсиралица жита или центрифуга за сортирање жита. — Трошкови око гојења свиња у Немачкој. — Четврто пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — Млекарске задруге у Белгији. — *Белешке.* — *Друштвени и подружнички послови.* — *Књижевни огласи.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ВРШИОЦИ ДРУШТВЕНОГ ПОСЛА ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 дин. на пола године 4 дин. чланови помагачи, чланови свих друштв. подружина, основ. школе, војници стаћ. кадра, ћаци, жанстини, земљоделчиче задруге и читаоци изван доношаја лист у поља шине, ако положе претплату унаред за цеју годину.

ВАН СРБИЈЕ
за год. 10 франк. или 5 фор. а. вред. по срп. пољопрв. задружина и лицови чланови као и сувоје земљоделчиче задруге и читаоници, доносиоју лист за 6 фр. или 3 фор. а. вред. кад уваред положе претплату и кад се претплати под овог задружна пречо кога ће им се лист слати

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ГЛАСНИК И НАДАЛЕЖАН
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ЕДИЦИОНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 20. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 21. МАЈА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ИЗЛОЖБА

ЛЕТЊЕГ И ЈЕСЕЊЕГ ВОЋА И ГРОЖЂА

У ДОМУ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Српско Пољопривредно Друштво одлучило је да приреди изложбу *трешања, марела, вишања, кајсија*, затим *летњих* и *јесењих јабука*, и *крушака*, а доцније *бресака, грожђа* и *шљива* свих сората и то кад је коме воћу и грожђу време.

Главни циљ овога излагања јесте, да се на тај начин сазна и проучи: да ли воће, што га сада у Србији има, заслужује да га ваља размножавати, или за подмирење потреба треба тражити друге боље стране сорте.

Нема сумње да у Србији има доброга воћа свих врста и само због тога што није продрло на тржишта остало је непознато. С тога се Друштво одлучило да овако, на овај начин, прикупи на једном месту све воће и да упоређујући га сазна у којим местима која врста воћа боље успева и да ли га и у којим местима треба што јаче размножавати те да се од гајења воћака добива она користи коју воће може да даје.

Већ се чине припреме за ову изложбу а ког ће се дана отворити и ставити посетиоцима на разгледање јавиће се доцније.

Сви пријатељи напретка пољопривредног у опште а воћарства и виноградарства посебице без сумње ће своме силама помоћи Друштву, да се она његова намера што потпуније оствари и да се обезбеди успех у прикупљању сората воћа и грожђа за проучавање воћарства и виноградарства у земљи.

ПАСУЉ КАО ХРАНА

ПРЕДАВАНО НА XXVII. САСТАНКУ ХЕМИЈСКОГ ДРУШТВА 18. АПРИЛА 1900. У ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ

Шта је главна храна народу у Србији?

Кукуруз.

Овај би одговор морао дати сваки, који поле познаје наш народ и начин његовог живота. Наш народ иде у томе тако далеко, да многи радије дају пшеницу у размену за кукуруз, него да је сами једу. Кукуруз, дакле, у нашем народу има двоструку вредност: народу је поглавита храна, а као сточна храна, нарочито за гојење свиња, изврстан је и ненадмашан.

За кукурузом може доћи и пшеница, и раж, и јечам, па, по невољи, и са свима уродицама, што се, разуме се, мора узети као изредан изузетак; али, све ове поменуте врсте жита веома се ретко троше као храна код нашега сељака, и то скоро искључиво као хлеб.

Међутим, други део хране нашега народа, нешто „пуз хлеб“ какво вариво, без чега скоро није ни једна кућа у Србији, није ништа друго до — пасуљ (Phaseolus — разне врсте).

И сочиво, и грашак, и боб, па и месо, могу се узети само као споредна варива, што би одговарало оним набројаним споредним врстама за хлеб.

Као хлеб проју, а као вариво пасуљ, наћи ћете скоро у свакој, и најсиромашнијој кући, у Србији.

Вредно је навести нешто из историје пасуља, као и то: за што се баш пасуљ тако одомаћио по целој Србији, кад се зна, да и остала варива веома добро успевају у њој.

Још на две хиљаде година пре Христова рођења, пасуљ је био познат народима оно средњеземног мора. У Египту је било забрањено свештеницима да га једу, шта више, нису смели ни да погледају оне биљке, ако су били ради да се не оскврне. И сам Питагора, који је знатан део свога знања покупио из Египта, забрањивао је својим ученицима да једу пасуља. Вероватно да је то забрањивање потицало отуда, што је пасуљ у класично старо доба важио као „мртвачки плод“, који је у извесним свечаностима спреман као подупље сенима покојних. Мислило се, да мртваци на оном свету једу пасуља. Ова одијатност према пасуљу, као јелу, ишчезавала је веома споро, па и сами европски народи дуго нису хтели ни да чују о њему.

У Немачкој је пасуљ увезиват тек за време Карла Великог, који је народно средњи чиновницима, да настану да се што више сади. Из Немачке је пренесен пасуљ у Холандију, а отуда, тек у почетку 16. века, у Енглеску.

Али од када је познат Србима и како је у почетку код њих био примљен, на жалост, нисмо могли наћи никаких података; али судећи по географском положају земља, у којима су

се Срби од најкада кретали, веома је невероватно, да је код Срба много раније био познат, него у Немачкој.[1]) Главно је, да га је српски народ некако инстинктивно примио и истакао међу осталим варивима, садећи га од незапамћених времена.

До неиле је утицала и сама вера, да се вариво у опште одомаће код Срба, јер се скоро половина године проведе у посту. Хранећи се махом вегетабилном храном, народ је сам, без икаквог стручног испитивања, веома правилно оценио, да му пасуљ служи као изврсна храна, а при том и сам начин сејања (поред кукуруза) и брања, све ако узгредно, уздигао је вредност пасуљу изнад осталих варива.

Ну пасуљ се није одомаћио само код сељака, као кукуруз: пасуљ је примљен и по градовима, и данас је ретка кућа, у којој се, ако и ређе, вари и пасуљ, вариво, са зејтином, машћу, поред меса, сланине, пастрме и других додатака, што је код сељака ређе.

Али, код сељака је пасуљ као главно, а каткад и јединствено вариво, које се често понавља у разним варијацијама: жути пасуљ, бели, плави и т. д., па онда „претрљаник“.[2]) који се на врло прост начин справља, али даје врло укусну и добру храну. Нарочито овај „претрљаник“, који се обично справља из добро сваченог пасуља, празог лука и соли, од велике је предности за раднике, који га дан раније спреме, па се сутра дан зором крену на рад, понешни и „хлеб и с хлебом“.

[1]) Код С. Трајановића, у испрвном делу „Старинска српска јела и пића“, помиње се грах, очиво и боб као варива, у доба кад се почиње у историји писати о старим Словенима.

Г. М. Вукићевић, проф., стално нам се на расположење ради тога истраживања, али ни сам које нашао никаквих података у старим словенским: само је само да се у старом грчком језику зове φασέολος, фасолос, а у грчком веку φασόλε (фасуле), те је отуда закључак, да је наш израз пасуљ домаћ од грчке речи. Међутим у Херцеговини, па и код нас у ужичком округу, пасуљ се назива грах, што је, по свој прилици, словенско ако ли пасуљ. Али, ако га је било у старих Грка још пре Христа, а било га је и после Христа, било га је, без сумње, и код Срба, у старој њиховој држави.

[2]) Овако справљени пасуљ у разним крајевима Србије има разне називе: претрљаник у алексиначко-моравској околини, ћићеви у рудничком округу, кашула у крајинском и т. д.

Док је земаљ, као боранија, и код сељака и код грађана укусна је храна, а код грађана троши се још и као салата, а врло често остаља и за зиму.

Милина је погледати разне врсте пасуља (зрнаст), у разним бојама и облицима, којима се одликује. Тако исто му је и цвеће разноврсно и у ванредно лепим бојама, чиме се већином легуминозе, а нарочито пашњинаеће одликују, због чега по која врста пасуља, у по гдекојим местима више служи као биљка за украс него за храну, као што су махом врло крупни пасуљи. Ови се пасуљи већином пужају, као ладолеж, окићени лепитрастим цветовима у разним бојама.

Али, и ако су од њега добри хладњаци, лепо цвеће, украсне салате, укусна зимска остава боранија: зрнаст пасуља разне врсте јесу и остаће као најбоља варива нашега народа, који му је дао најважније место међу варивима, наденувши му често и веома лепа имена.

Народ је са своје стране, све учинио и истакао пасуљ и са практичне и са корисне стране, а ми, накнадно, долазимо са анализама, да се види, да је народ потпуно оправдано истакао пасуљ, као изврсну храну. У азотним материјама пасуља има просечно око 80—94% частих беланчевинастих састојака. Док се, на прилику, код цереалија азотне материје појављују као лепљиве протеинске материје (Kleberproteinstoffe), код легуминоза су као обични казеин. Због тога легуминозе се теже варе од цереалија, али за то што су тако богате азотним материјама, мора се узети да су врло важна и богата храна.

Таблица коју овде износимо, показује нам разне врсте пасуља, на разних крајева Србије, са напоменом и како изгледају зрнаст дотичног пасуља, заједно са резултатима анализа појединих пасуља, поред којих имамо и четири „претрљаника“.

Као што се види, резултати анализа појединих пасуља варирају, али су разлике, сразмерно, незнатне. Нарочито код сличних пасуља скоро су исти резултати, и цела би се разлика могла свести само на земљиште, јер је неко боље неговано, на, према томе, и већи проценат протеина, док је код других мање.

Поред ових потпуних анализа, навешћемо још неколико непотпуних, из којих ће се видети, у главноме, однос протеина.

ТАБЛИЦА I

НАЗИВ	МЕСТО ПОРЕКЛА	ЗРНАСТА СТРУКТУРА ЗРНА	ВОДА %	АЗОТНИ ЗАГ. %	МАСТ %	УГЛЕНИ ХИД. %	ПЕПЕЛ %	НОВО %	НАПОМЕНА
Кириловац	Манастир Манасија	45·20	11·96	21·76	1·19	59·78	1·87	3·45	Бео, дугаст, као врунан грашак.
Бобић	Трожка	50·20	10·60	19·97	1·57	60·89	3·47	3·50	„ плоснаста зрна.
Чучавац бели	Грчка, опр. крушев. ср. жупски	49·16	13·01	20·46	1·76	61·29	2·36	3·12	„ плоснаста зрна.
Пруткаш градиштанац	Делиград, алек. нишки	45·46	9·15	24·43	1·56	57·64	3·47	3·75	„ плоснаста зрна.
Бели ситан — пасуљиц	Манастир Тронова	24·51	9·56	20·20	2·01	61·38	3·75	3·10	„ ситна зрна.
Лежак	Трстеник	46·67	9·28	21·68	1·85	61·22	3·21	2·96	„ заобљаста зрна.
Шећерац — пратиан	Делиград	46·60	11·87	21·45	0·90	57·39	2·13	3·56	Мрко-плаве боје, округласт.
Лимунац	Манастир Манасија	21·40	11·44	16·51	1·79	65·69	2·66	2·91	Лимунасте боје, обл. као у пасуљице.
Пешак	Делиград	65·10	11·18	19·49	1·26	61·12	3·28	3·67	Зеленасте жућкасте, округласт.
Бисерац	Медвеђе Ресава	34·50	11·28	22·24	1·38	57·78	3·78	3·54	Бледо-плавкасте боје, ситан.
Жуварац округли	Врање	41·80	10·75	20·05	1·60	61·76	2·53	3·30	Жуте боје са белом кајмом.
Чучавац	Манасија	54·60	10·60	20·00	1·36	61·71	2·70	4·23	Бледо-пепељасте боје, заобласт.
Васони	Врање	44·11	11·65	18·36	1·12	62·13	3·33	3·41	Бледо-жуте боје са белом кајмом.
Жуте рани	Медвеђе	43·36	10·13	15·14	1·41	67·28	2·40	3·64	Затворено жуте боје, дугуласта зрна.
Модри	Делиград	41·71	10·01	22·81	1·15	58·83	2·97	4·23	Мрко-лубичасте боје, обичан.
Пешак ситан лимунац	Кутлово	32·29	9·88	18·35	1·98	63·63	2·71	3·45	Лимунасте боје, округласт.
Жуте округли	Врање	45·62	9·79	17·60	1·60	61·85	2·98	3·17	Мрко-жуте боје, округлас.
Пасуљ шнајдасти	Врање	69·09	8·98	21·27	1·80	60·44	3·32	3·26	Прасно-лубичасто боје, при дна плоснаста
Вишњак крупан	Нагиа-Село, Гудиик	102·50	10·27	17·69	1·44	63·25	2·72	3·29	Прасно-лубичас. само знатно крупнија.
Пешак прин-бутерни	Велико Село, Београд	49·55	11·95	17·72	1·19	61·75	3·50	3·89	Скоро сасвим прасе боје, округла зрна.
Лепи Јова	Делиград	45·40	11·79	20·57	1·10	61·00	3·16	3·38	Бео, са жутим венцем око кајмо.
Седљеста тревина	Кутлово окр. крал.	51·30	10·66	18·95	0·80	63·55	2·53	3·51	Пола бео, пола прасн.
Кулин	Кутлово	59·40	10·46	17·99	1·75	62·60	2·87	3·33	Куласте боје, са врвним прежјама, дуг. зрна
Немак жути	Манастир Тронова	56·31	9·76	20·07	1·42	63·84	2·85	3·06	Бледо-прасн. боје, са мрко-прасним прежама
Шарени	Медвеђе	48·15	11·80	17·60	1·62	62·66	3·50	3·42	Подолина лубич.-прасна, воз. бела, дугуа.
Шарена тревина I	Кутлово крагујев.	52·48	9·62	20·46	1·23	61·83	3·18	3·68	Скоро округ. зрно, куа. боје са пра. пругама
Мацарац	Турија, рудн.	43·58	9·98	18·95	1·29	63·43	3·07	3·87	Куа. боје са мане пра. пруга, а дугуа. зрна.
Шарена тревина II	Округ пожаревачки ср. шимнч	41·34	10·10	20·64	1·45	61·12	3·13	3·56	Врло незнатна разлика од I
Сельачки претрљаник*	Алексинац	—	71·29	7·43	0·62	18·23	1·02	1·42	
Претрљаник*	Из Београда	—	70·00	6·68	3·15	17·06	1·05	1·96	

* Испитивали смо по две врсте и од једног и од другог претрљаника, па како су се показали скоро исти резултати, навели смо само по једну врсту.

ТАБЛИЦА II.

НАЗИВ	МЕСТО ПОРЕКЛА	ТЕЖИНА СУВОГ ЗРНА	ВОДА %	АЗОТНИ МАТЕРИЈА %	МАСТ %	УЉАНИ ХИДРАТИ %	ЦЕЛУЛОЗА %	ПЕПЕО %	НАПОМЕНА
Пасуљица	Београд	24·00	14·86	18·35	—	—	2·60	3·60	
Градистасе	Градиште	56·00	15·32	22·51	—	—	—	3·37	
*	Чачак	31·00	14·48	19·79	—	—	—	3·73	
Жути	Београд	28·00	14·82	19·10	—	—	—	3·79	
	Параћин	27·00	13·64	18·27	—	—	—	3·70	
	Зајечар	28·00	14·28	15·71	—	—	—	3·45	
	Ужице	27·00	13·79	22·40	—	—	—	3·65	
	Ниш	30·00	14·44	18·73	—	—	—	3·32	
	Крушевац	28·00	13·87	20·80	—	—	—	3·55	

У опште узевши, све се врсте пасуља одликују знатним процентом протеинских материја, и, према томе, све би се врсте и могле препоручити. Али, кад се узме у обзир целулоза, дакле несварљива материја, онда би се бео пасуљ само у толико више истакао, што су резултати анализе показали да се код белог пасуља налази једна врста са најмањим процентом целулозе. У осталом, народ и иначе сеје знатно више бели пасуљ, и ако чешће кари и друге, иножда само ради промене.

Претрљаници, које спрањају по селима, махом дају исте резултате, док они други, што се спрањају по градовима, према додацима, дају веома разноврсне резултате.

При закрштетку, мишљесна сно, да ће бити корисно поменути, да постоји извесна разлика између резултата нашег и страног пасуља: просечно, наш пасуљ даје овакве резултате: воде 10·58%, азотних материја 20·04%, масти 1·24%, уљених хидрата 61·52%, целулозе 2·93%, пепела 2·52%. Међутим, страни пасуљ, просечно, даје овакве резултате: воде 11·24%, азотних материја 23·66%, масти 1·96%, уљених хидрата 55·60%, целулозе 3·80%, пепела 3·66%.

Судећи по њеном делу ових резултата, наш би пасуљ био погоднији за храњење од страног, али страни пасуљ даје већу количину протеина и масти, а то је, по свој прилици, само за то, што се тамо земља боље негује. Да на пасуљ, парочито у погледу протеина, доста утиче ђубрење, доказују бројни које смо узели из Кенига, а ове је опште извршио Гудолф, и ако није анализао врсту Phaseolus, већ Vicia Faba. Према његовој анализи налази, да исти плод на нађубреном земљишту даје 28·78% протеина, док земља ђубрена азотом и фосфорном киселином даје плод са 33·79% протеина; међутим, ако је земља ђубрена само азотом, испитивана врста плода има 36·10% протеина.

Све ово доказује, да је рационално гајење земље од неопходне вредности и за пасуљ, као и за све остале усеве, јер је плод не само лепши, већ има много више састојака, који су главна храна.

Изнесши ове податке о пасуљу, показаћемо, да је народ сам нашао храну, коју ће као вариво употребити, онако исто мудро и са научне стране оправдано, као што је нашао и кукуруз, да му служи као хлеб.

Др. Александар Зега
Др. Добр. М. Кнез-Милојковић.

ДИМЉЕЊЕ У ОДВРАНИ ОД МРАЗА И СЛАНЕ

Чувени метеоролог Dove био је први, који је у свом спису од године 1873 препоручио *вештачке облаке, у циљу одбране од мраза.*

У виноградарским областима Европе и Америке различно се поступа, да се димљењем виногради сачувају од мраза и слане. У главноме су четири начина, којима се то постиже; ти су: 1, помоћу *апарата* (справа) за произвођење дима: 2, помоћу *осих ватри*; 3, помоћу *малих ватри*; и 4, *покретним ватрама.*

1. *Апарати* за произвођење дима новија су откровења и на томе се још раде. Тежи се, да се направи такав апарат, којим би се, као каквом локомотивом, производио дим и пара, и то што брже, како би се могли направити облаци у тренутку кад је то потребно, и за целе виноградске положаје. Први апарат огледан је године 1899 у Калифорнији (у Америци), и показао је добар успех.

Апарат стоји на једним двоколицама, а састављен је из огњишта, решетке, на коју се мење стајско ђубре, а над овим је буре с водом, из којега вода непрестано пада на ђубре, услед чега се прави магла и пара, кад се апарат стави у рад.

У Француској (округу орлеанском) граде од скоро зидане пећи ради тога.

У Доњој Аустрији неки Кнап (Кварр) начинио је апарат од гвожђа и механа, који је такође на огледима произвео много дима и паре. Један други апарат који је поправљен од истога, и који се преноси на двоколицама, дао је такође на огледу лепе резултате.

Нехвал, који прави добре прскалице, наградио је гвозденој покретну пећ, снабдевену решетком од жице, у коју се баца тресет, четиње, струготине, поздер и др., на док гору поливају се водом, те се производи изрено деловање.

Има у виноградима среза Кархбершког (на Ваграму) зиданих пећи са цевима, а граде их неки Гмајнер (Gmeiner), које су такође врло употребљиве. Пале се катраном (од камена угља).

2. *Велике ватре* у употреби су нарочито у Доњој Аустрији. Као материјал служи: стара лоза, трава, супе и зелене гране, маховина, иверје, трње, четиње, лишће, сламнато ђубре, па и разни коров. Све се ово, још влажно, скупи на велике гомиле, прелије катраном (тёром) и запали.

Гомиле се на случај потребе направе одмах за више дана.

3. *Мање ватре* већином су у употреби; и не само за виноградне него и за воћњаке. Ватре су од пралике на 15—20 корака једна од друге, тако да се дим од њих може саставити. Материјал који је зато подесан помешa се с катрином, или сламом, па се осуши. Кад затреба припали се на каквим каменим плочама, или на старом лиму, или у старим лонцима и тепсијама, па и у плитким јамицама, које се ради тога по винограду ископају.

У Француској радо употребљавају као материјал за паљење: тресет и табачке отпатке (од чињева кожа); а може се употребити и: струготине, осје (плева) итд., који се збиђу у опеке, или кугле (просечна тежина 5—8 килограма), и тако се употребљавају. У Хајлигенштату (код Беча) године 1898. употребљене су ради тога старе неупотребљене лимане кутије или канте.

У С. Дијегу (у Калифорнији) и другим местима употребљавају у циљу одбране од мраза и слане непречишћени петролеј и друге ствари које се пуше, са влажним стајским ђубретом, и постижу особите успехе.

Индијанци у Перуанској завели су потпуно уређену одбрану од мраза и слане још од године 1870, а раде са успехом. Често морају димити 6—8 дана узастопце, да се одбране.

У Пањи (Француској) постоји најбоље уређена одбрана од мраза и слане. Знак се даје звоњењем на узбуну. Хиљадама се кутија са катраном запале. Године 1887 било је на 4000 малих ватрица; топлота је спала на 2° испод 0, и морало се димити 3 дана узастопце. Циљ је потпуно постигнут; младар је остао поштеђен од квара.

У Горњој Италији употребљава се за димљење стара, трула слама, да би се после изласка сунца спречило нагло раскрављивање, што се свагда с успехом ради.

Уређеници у Горњој Перуанској још у години 1818 постигли су лепе успехе, паљећи по висовима многе ватре од сламе, у које су бацали стајско ђубре, кад год су у мају биле ведре и звездане ноћи.

При боји резултати показали су се од димљења у Горњој Пинигавској, Лунгавској, године 1869 и 1870. И сад се тамо изводе у потпуној војничкој организацији.

У Поатјеву (у Француској) употребљавају за паљење лишће и мање отпатке од дрвета зелене гранчице, да би произвели што више дима, па у години 1896 имали су најбоље успехе.

Сасвим је извесно, да пара на ма била готово и невидљива, знатно смањује зрачење топлоте земљине; јер се пара по својој природи већ као гас, брзо шири у хладним просторима.

У Француској у новије доба употребљавају други метод у одбрани од мраза и слане. Они плажно ђубре попрскају растопљеним катраном (тером), набију га потом у јакове, па их понаместају стотинама по њојама и другим местима. Про но што их потпале, полију их петролејом. Петролеј је у опште најбољи за потпаљивање катре.

У С. Бернардини (у Калифорнији) постоји добро организована одбрана; тамо штите своје лимуноке ноћњаке вешином пароа. Наместе хиљадама котлова с водом над катрама, и на тај начин чувају своје скупоцене ноћњаке од мраза и слане.

Године 1897 и 1898 било је у Риверсиди (Америка) неколико дана априлских мразева. Мале катре учиниле су велику услугу, те се мали труд богато наградио. Последњих дана употребили су само катру од угља, коју су посклали водом.

Још би се имали напоменути успеси од малих катра који су постигнути у Доњој Аустрији године 1883, и то по последњој методи.

4. *Покретне катре* јесу средство новијега доба, и сматра се као веома употребљиво. У Вилалији у (Америци) употребљено је на тај начин, да су у једном већем винограду радници вукли двадесет колица с катрама. У сваким је колицима био суд са катраном или смолом, која је била запаљена.

У Француској се употребљавају двоколице, на којима су старе котарице од угља, на се запаљена терају по винограду; а вуку се место двоколица и саонице са катром од запаљене смоле.

Од пре више година служе се у Француској за шиске и жбунасте воћке, у ограђеним градинама, старим *штитовима* (амерлина), у одбрани од мраза и слане. Штитови се граде и од ретког платна (муселина). Кад наступи опасност ноћу, штитови се отворе; утврдо се на јачим воћкама, или на сојама изнад жбунова и чокота у винограду.

Кад се употреби димљење у циљу одбране од мраза и слане, онда је безусловно потребно изводити га с највећом пажњом, настојавањем и систематски; јер само тако може бити успех извесан. Зна се већ, да се димљењем у неколико и суседа заштићује; на зато оно треба да буде општи, заједнички посао, који ваља да буде под једним руководењем. То се уређење у другим земљама зове: *одбрана од мраза и слане.*

По „W-ber" — — Ђ.

IV. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(СВРШЕТАК)

Сахарин, (показује како изгледа сахарин у разним облицима, у којима се на продају налази), то је једно вештачки једињење, које се у фабрикама вештачки производи. Оно се одликује ванредно слатким укусом. Од шећера је на 300 пута слађе т.ј. извесна количина течности биће исто толико заслађена ако јој додамо 300 парчета обичнога шећера или само једно такво парче сахарина.

Вина заслађена сахарином не могу се сматрати као исправна поглавито с тога, што се додатком сахарина прикрива извесна мана, због које вино не може имати оне вредности, као кад те мане не би имало, и што многи потрошачи, кад би знали, не би пожда пили вино, које је заслађено сахарином, ма да се оне количине сахарина, које се у вину обично налазе не сматрају да су шкодљиве. Превара је дакле под именом чистога природнога вина продавати вино, које је сахарином заслађено.

(Показује, како се из вина, које сахарина има одваја сахарин и то на овај начин: вино се измућка једном течношћу, која у већој мери но вино раствара сахарин, а која се с вином не меша већ се из вина као згушњ од воде одваја. Једна од таквих течности у опште је позната као лек у тако званим Хофмановим капљицама. Има особени опијајући мирис, врло лако ветри и зове се *етер*. Кад се старом измућка вино, које има сахарина и остани се, да се етар из вина одвоји, па за тим етар, који по вину влина пажљиво од вина одвоји и остани у какав пошира плитак суд да изветри, у остатку нађићемо сахарина и познаћемо га по слатком укусу.

*

Да пређемо сад на тако звана *гипсована вина*, која сам у приличном броју већ испитиваним пробама нашао.

У јужној Француској, Шпанији и на неким местима Италије производе се тако звана *гипсована вина*. Под именом *олчаја* служе се у *Македонији* минералом гипсом. (Показује разне врсте гипса и укратко их описује.)

Ситно истуцани гипсом обично се посе грожђе пре но што се измуља и онда се с гипсом измуља и даље као обично прерађује.

Држи се, да се употребом гипса добива вино, које има лепшу и живљу боју и које се боље држи. Па и кад би се то у ствари гипсом могло постићи, ипак се данас у правилној производњи вина не допушта употреба тога минерала. Дејством гипса таложи се из вина стреш а на место стреша, долази у вино неко друго тело, које је шкодљиво а које слично као будимска горка вода на организам дејствује.

Да ли у вину има тога шкодљивога тела, које се *калијумсулфат* зове, лако је хемијским путем познати. (Показује како се из оних вина, која су гипсована додатком раствора баријумхлорида и сône киселине одваја без талог у много већој мери, но из негипсованога вина и у колико је количина тога талога већа, у толико је вино јаче гипсовано.)

У колико ми је познато, наши произвођачи вина у опште не употребљавају гипс, и готово све пробе вина, које сам нашао, да су претерано гипсоване, биле су странога порекла.

Поито је доказано, да гипсоване вина нема никакве практичне важности, за тим, да су претерано гипсована вина шкодљива и напоследку поито се гипсована вина у опште као неисправна сматрају, то ни један савестан произвођач вина неће додавати гипс у вино и још мање у грожђе.

*

Остало нам је још да видимо, какве су била она *„фабрикована"*, *„фарбана „шпрегована"*, и она вина, у којима сам нашао *олова.*

У *фабрикована вина* рачунају се обично она, која су у главном вештачким путем произведена, т.ј. не из грожђа, већ из другога квског материјала, који кад се додатком или без додатка природнога вина измеша, даје неку течност, која је више мање слична вину.

И међ фабрикованим вином као и међ природним има велике разлике. Има фабрикованог вина, које је тако добро израђено, да га је тешко од природнога вина разликовати, а има опет и таквих фабриката који се толико од природнога вина разликују, да не заслужују ни назив фабрикованог вина. Такви су у главном били фабрикати, који су у нас похваљани. Оне пробе фабрикованога вина, које сам имао прилике да прегледам, биле су у главном смеша *воде, сирћета, шећера* и *анилинске боје.* У неким од тих проба било је и по мало алкохола, вађа од додатога вина а у неким пак није било ни трага, тога битног саставног дела вина.

Такнога фабрикованога вина или правилније таквога буђурина нашли смо 1894. године у великим количинама у једном месту у Србији, које је чувено својим племенитим грожђем.

Слични буђурина нађени су прошле године у једном нашем крају, који је опет као најславнији винарски крај познат.

Иагледа врло чудновато, да има у нас купаца, који под именом вина, могу куповати и пити и такве течности, које једино с тога што мирину на сирће, имају неке сличности с оскисним вином.

Наш народ у сретно доба, нити је имао прилике, нити је био навикнут, да пије фалсификована вина. Али кисела и то врло кисела вина у нас доста су распрострањена. Наша страна, по материјалу изрсна вина, због неумешности у неговању имају у већој или мањој мери клицу киселине. И ми смо се на таква вина у толикој мери навикли, да поједини чак и не сматрају, да је вино старо, ако на сирће не мирши. „Вештаци" у произвођењу фабрикованог вина, знајући за тај у нас доста распро-

страњем изоначен укус, они се тиме користе и у фабрикат додају сирће као саставни део, не доброта, већ ускиснутога природнога вина.

Кад упоредимо чисто добро природно вино с таким једним надри фабрикатом, какви су у нас похватани, онда се види, до каквих се граница довило у фалсификовању вина. С једне стране имамо чисто добро природно вино а с друге, једну течност, која се под именом вина продаје а у којој нема ни траг правога вина, која чак није ниештачко вино.

Дуго би се задржали, кад би се сад решио, да изнесем и распоредим све разне врсте исправних и неисправних вина, које се између тих крајњих граница налазе.

Сасвим чисто *неметано* природно вино, које је само од сока од грожђа без икаких додатака произведено, сумњам да се данас где год у трговини може наћи. Или је природно вино разређено водом, или је лошије и укарено вино помешано с болим вином, или је мешано с разним срествима за пречишћавање, или се у шпраци није обратила довољна пажња на чистоћу, или му је додаван шећер, или шпиритус, или мермер, или поташа, или гипс, или танин, или винска или салицилна киселина, или сахарин, илиештачка боја, или какве есенције, мириси итд.

У самој производњи вина узбичајено је и несматра се као грех ради побољшавања вина послужити се неким невиним додацима, које се пир у шпра или вину налазе.

Као год што је погрешно мишљење, да свако старо вино треба да мирише на сирће, исто тако погрешно је тражити апсолутно чисто вино и сматрати као неисправно свако оно вино, које је изнесним допуштеним додацима у неколико дотерано.

Није свака година подесна за грожђе и кад се пир. добије одњеј слаба шпра, која од природе нема довољно шећера, грех би био, такву шпру не појачати шећером.

Боље је и према приликама нашим лакше, додавати шпри потребну количину шећера, но дошијеј вину шпиритус.

Велика одвратност у опште влада противу вина, за које се мисли, да је са шпиритусом мешано. Така, да их назовемо *шпритована вина*, сматрају се као неисправна. Међ неисправним пробама, које су у нас нађене, било је неколико и таких. Зна се у главном, у каквом однос међу собом стоје поједина саставни делови вина. Додатком веће количине шпиритуса тај се однос поремети и тиме се а помоћу хемијскога испитивања, или већ и укусом, могу познати шпритована вина.

Кад и у природном вину, као што знамо има шпиритуса, и кад се зна, да се шпиритус у вино ни уколико не разликује од чистога фабричкога шпиритуса, онда зашто се толико плашимо вина, на које се сумња, да јеештачки са шпиритусом мешано.

Та плашња у главном оправдана се једно е тога, што сваки фабрички шпиритус није довољно чист, а други што се у додавању шпиритуса може и да претера.

Кад је у главном само то, онда би се дакле у изнесним приликама имао могло допустити разумно додавање ограничене количине сасвим чистога шпиритуса у вино.

(Показује како изгледа и каквим се особинама у главном одликује чакав сасвим чист шпиритус).

Кад је вино од природе тако слабо, да се не би могло одржати и како каља одиграти, у такним изузетним приликама и допушта се разумно мешање вина, а још боље шпре с изнесном најпотребнијом количином сасвим чистога шпиритуса. Место шпиритуса разуме се, да је у таким приликама боље употребити *комак*, јер сасвим чистога шпиритуса не производи свака фабрика шпиритуса, а свани шпиритус, као што поменусмо, неће се употребити за мешање с вином.

Да ли и у којој мери може се допустити мешање вина са шпиритусом, треба регулисати нарочитим одредбама. Пошто таких одредаба у нас још нема, то док их не добијемо, морамо сматрати свако вино као неисправно, за које се докаже, да је са шпиритусом мешано.

*

Међ разним врстама неисправних вина, *ештачки обојена вина* заузимају врло важно место. Не толико због тога, што је заиста доказано, да се у знатној мери износе на продајуештачки обојена вина, већ поглавито с тога, што се често код сваког мало јаче обојеног пића вина посумња у боју.

Свега код 14 од 409 неисправних вина нађено је, да су била које обојена анилинским бојама, које но боји сумњива.

Лако је познати вина, која су обојена анилинским бојама.

Парче бешике, које је од масти сасвим ослобођено (пркљем алкохолом и етаром) може да послужи за распознавање вина, која су анилинским бојама обојена. Тако парче бешике потопи се у вино и остави у вино једно 4 сата. Ако је вино обојено анилинском бојом, бешика ће се обојадисати. И од чистога вина бешика ће се обојадисати, али не тако јако и тако лепо као од анилинске боје. Од природне боје пића вина може се бешика обојадисати само *слабо* и то не *исто* већ *лубичасто* *плаво*.

(Показује ту и другу једну пробу за распознавање анилинске боје у вину и то помоћу олова-ацетата и амил-алкохола).

Има врло шкодљивих боја, које за бојење вина служе а има их и које нису шкодљиве. И једном и другом врстом боја обојена вина, не могу се сматрати као исправна, не само с тога што би могла бити шкодљива, већ и што је превара у опште,ештачким бојењем прикривати праву боју вина и бело вино нпр.ештачким бојама претварати у црно.

(Показује како се лако помоћу анилинских боја може из белога начинити лепо по боји црно вино).

Напослетку имамо још да поменемо неисправна вина, која су мешана с *оловним шећером*.“ Така неисправна вина налазе се данас врло ретко или готово никако. Од ових 409 наших неисправних проба, било је само нет, које су имале олова. Па и то је сувише, према ономе, како се у другим земљама така неисправна вина налазе. У нас је прилично распрострањено мишљење, да у неисправном вину може бити и оловнога шећера, и несавесни и необразовани произвођачи вина можда с тога верују, да оловни шећер или оловна препарати могу дати вину привидно добре особине?!

Кад се већ неко одлучи да производи неисправна вина, не само да је грех, већ је и најсева глупост, поред сахарина и обичнога шећера и других ваше маше невиних срестава ради ублажавања киселине, заслађивати вино једним такним шкодљивим управо отровним срестном, као што је олово.

(Показује како се хемијским путем помоћу сумпороводоника доказује олово у вину).

*

На вино је уопште врло велика новика, много већа но на друге потребније и важније предмете, које такође својом употребом могу шкодљиво утицати на здравље људско, а која се у тако неисправном стању на продају износе, да су и од најнеисправнијега пића вуд и камо штетнија и шкодљивија но здраве потрошача.

Поминући олово у вину, сетих се нашега земљаног посуђа, које је, као што ми је из искуства познато, тако хрљаво глеђисано, да се многи свет употребом таквога посуђа и незнајући постепено оловом трује.

*

Нашега санитета, те важне установе, која има да се брине о чувању народнога здравља дужност је, да предузима све мере, које су потребне ради спречавања продаје и употребе како неисправних вина, тако и свију осталих предмета, који би својом употребом могла шкодљиво утицати на здравље људско.

Али, санитетске власти и поред највеће заузимљивости, не могу се толико упуштати и у обавештавање произвођача других предмета, те да спрече, да се бар из незнања не греши и непроизводе неисправни и шкодљиви предмети.

Дужност је привредника и хемичара, да практичним поукама, на место тога штетнога незнања, распростру корисна знања.

На томе великоме послу рада требало би дакле узајамно да се помажу и заједнички да раде и лекари и пољопривредници и хемичари.

*

Говорећи о *неисправном вину*, показао сам, у коликој се мери и каква неисправна вина, према може искуству на продају износе. Сад би на реду било да говоримо о мерама, које би требало предузети, да се спречи прода̄вање неисправних вина, али, време је да завршим.

Кад се зна, да су наши стари чувени виногради већим делом од филоксере упропашћени, да је и пероноспора почишла огромне штете а и да свака година није за винову лозу добра, онда није само незнање и несавесност, већ има и других важних узрока, због којих данас није лако наћи исправнога вина.

Кад се једном Божјом помоћи у нас опет стари виногради обнове и према новим искуствима развију, код добрих и сретних година, најмање ћемо имати прилике, да се на *мало* неисправна вина жалимо.

Нешто о досадањем ограничавању шума у нас и сметње које су овоме на путу стајале

Једно од најречитих питања из уређења наших шума то је ограничавање, којим се у исто време уређују и правни односи. Без овога се не може ништа са успехом у шумама предузимати. Али, ово је у исто време и једно од најтежих и најзамршенијих послова, поводом чега су у врло краткоме размаку до данас већ два пута чињене измене у закону о шумама. Прво ограничавање шума по закону о шумама почето је у 1891. и продужавано у 1892. и 1893. но само у почетку са три, затим са осам, и напослетку са десет комисија, и само са по 2—3 месеца годишњега рада. Како је пак овај комисијски рад текао видићемо из следећег.

I. Састав Комисија.

Комисију за ограничавање шума по закону о шумама пре садашњих измена састављали су и то: три стручњака: правник, шумар и инжењер, који су постављани указом по предлогу Министра Народне Привреде, три лица од стране сваке општине, у којој се је ограничавање вршило, и једног лица, које је бирао Стални Окружни Одбор од стране округа. Овакав састав комисија био је врло сломзан и отежан разним формалностима, а у местима где су више општина и села били заинтересовани око једне шуме нису се комисије могле ни саставити, пошто се општине нису могле сложити у избору чланова, које су оне давале у састав комисија.

Но, и кад је састављена, комисија је у своме раду наилазила на многоврсне и несавладљиве препоне. Наш се је народ навикао да са шумама неограничено поступа па је у ограничавању шума предвиђао у неколико и своје сопствено ограничавање, те зато је и комисије предусретао са већим или мањим неповерењем, особито у почетку рада докле није био обавештен о потреби самог ограничавања, и, као сваку новину, тако је и ово ограничавање шума наопачке тумачио. Тако једни су мислили да држава тиме предузима отмицу туђих шума; други су опет држали: кад се извесна шума огранича, да нико више веће сећи пустити стоку ни набрати граничне сукадје у ограниченој шуми. Отуда је заступник једне општине и могао рећи комисији при ограничавању једне општинске шуме: „Та молим вас останите нам бар један шумар [1]) да нам стока има где пландовати"! Много су општине, шта више бан и намерно прикривале поједине веће или мање просторије шума, те опе остале неограничене, и то: нешто из напред наведене бојазни: „Да се наше зло не требало", а више из себичних рачуна и да би је доцније могли поделити без знања државне власти.

По томе и сами чланови комисије општинског избрани нису могли мислити боље од своје околине и носити на себи карактер непристрасних судија и ако су иначе полагали заклетву на комисијски рад, већ су на сваком кораку гледали да државно право или сасвим оспоре или што више суже; шта више истицали су се често и као адвокати и бранили себичне интересе самовласних заватинара, бан и онда, кад се је извесна шума досуђивала у својину њихове општине; а да би своје намере постигли често су напуштали и осуђивали правилан комисијски рад. Овако своје понашање они су правдали и тиме, што им је тако од стране бирача пропоручено, иначе да се немају куд натраг враћати, што је у осталом и вероватно с обзиром на сродничке везе и уплив околине у којој су.

Све ово дало је повода, да се у саставу комисија учине битне измене, какве су већ и учињене.

II. Технички део комисијског рада.

Састав комисија није био једина сметња њиховоме раду. Комисија је пре доцнијих измена морала ограничавати, како државне, тако и општинске, селске, манастирске и црквене шуме: а све ове шуме не престављају велике целине без спорова и заватина, већ напротив престављају остатке, из извршенога на честа и осакоћавања (чапирања, препродајама итд.) грабежа, престављају остатке шума, који се налазе на најневрстанијим местима, урвинама, потоцима и каменьарима и који су једно од другога још и правично удаљени. На како у датим јој упутствима није била предвиђена најмања величина испод које не би требало ограничавати, то је комисија много дангубила ограничавајући поједине просторе и испод једног хектара, чак и од само неколико ари, чија је вредност куд и камо мања и од дневнога комисијскога трошка.

Поред тога ограничавањем удаљених и забачених шума, комисија је немајући потребних шатора за своје склониште морала по 5—10 километара путовати до најближег села ради преноћишта и обратно, услед чега је не само јако дангубила у своме раду, но и физички се сувише морила и напрезала.

Ма да су шанчеви најсигурнији гранични знакови, кад иначе нема других видљих и сталних природних белега, и ма да су исти копани само на угловима и на већим дужинама, ипак копање опих јако успорава комисијски рад.

Како су упутства издата комисијама за пре две 1891. и 1892. г. била непотпуна, то је још у почетку рада било запето питање, како ће се вршити само премеравање, т.ј. да ли ће се све шуме без разлике и са којом тачношћу премеравати? Питање је оно расправљено на разне начине, и напослетку је остало само на простом одмеравању дужина у обиму и снимању углова на већим скретањима, а то само око државних шума. Али, како све комисије нису биле снабдевене потребним справама ни за овако премеравање, то су оне вршиле само одмеравање дужина и обележавање граница државних шума у обиму и без снимања углова. Шта више неке комисије нису одмеравале ни оне дужине већ само ограничавале и крокирале.

Поред шанчева, комисија је како око државних тако и око општинских, сеоских, манастирских и црквених шума стављала белеге на затесаном дубећем дрвећу, стенама и побијеном колу на граничној линији обележавањем редних бројева и других знакова црвеном јрсном бојом.

Спрема потребнога кола, копање шанчева, потребно просецање и засецање дрва за стављање белега, пучење линија и других послова при ограничавању и премеравању вршено је махом народном снагом (кулуком), што је свака њу било тешко и на преме добити, као и при свима осталим пословима, који се овим начином раде. Па и најновијим изменама и допунама у закону о шумама наређено је остављено да се овај посао врши кулуком, што ће нема сумње опет отежавати комисијски рад.

Комисије су имале задатак, да према упутствима образују и шумске округе, но овај су посао оставиле напоследку, кад потпуно довршe ограничавање у једноме крају, нарочито кад заокруже ограничавање већих планина, ради што бољег и правилнијег груписања ових у шумске округе. Само је комисија у округу крушевачком образовала шумски округ „Жељин — Гоч" пошто је била довршила ограничавање ових планина. Поред тога, опе су имале дужност да врше и потребне размере, те да ограничене шуме остану што чистије од појединих сопственика. Овај иначе врло важан задатак, ретко је где могао бити извршен у духу закона и самим потребама једне и друге стране, јер су комисије у пракнци наилазиле на велике тешкоће. Сопственици су своје земље злом обрадили, за које траже у размену такође обрађене земље, какве нема, већ би се морале замењивати са већим просторијама под шумом. Међутим, врло је незгодно ради ових размена кварити границе једанпут већ ограничених шума и увуђивати сопственике на нове кћчевине, до које се они тешко могу надржати са храном, пошто су она махом сиротиња класа. Из ових разлога и и да би се комисијски рад убрзао одустало се је од ових размена још у току ограничавања 1892. год.

III. Судски део комисијског рада.

Расправљање многобројних шумских спорова, које су комисије на сваком кораку наилазиле, било је од најтежих задатака, а међу тим упутства су баш у овоме била најслабија, јер се нису могле ни предвидети све тешкоће, које су се у току рада показале. Комисије су се у почетку рада биле упутиле у формално судско испитивање, протоколарна саслушавања и доносиле су опширна решења по сначајем тражењу, што је јако успоравало рад и овоме не би могло бити краја, тим више што је комисијски рад подлежао расматрању правостепеног суда. Кад се је ово приметило, онда је накнадним упутством наређено комисијама да свој рад у овоме погледу упросте и да једним решењем обухвајају што више спорова. Но ма да се је овим унеколико убрзао комисијски рад, али је опет с друге стране овакав рад имао за последицу ту рђаву страну, што је по закону пре његових измена незадовољена страна имала право жалити се суду, и онда кад суд поништи комисијско решење, које обухвата више спор-

[1]) „Шумар", тако у неким крајевима у нас зову лесничара.

них предмета, само зато што један спор између многих није расправљен по закону, онда је тако решење надало на суду и за ове спорове, који су иначе по закону расправљени, те тако сви постојећи спорови у ограниченој шуми врањају се у непобитно стање. Поред тога, кеградa је била још и та, што у случају над суд поништи комисијско решење о раду у једној општини, комисија се мора враћати из друге општине, да поново према судским примедбама извиђа и доноси ново решење, или остати да чека док јој се решење не одобри или не поништи, што би било немогуће с обзиром на огроман тропак и остављени рок за ограничавање.

Правници — чланови у комисијама шумским тешко су се могли мирити са одредбом у закону о шумама, по коме се комисија упућта у расправу чисто правних питања за што су надлежни само редовни судови са обзиром на ондашњи земаљски устав. Другим речима, правници су држали, да комисија нема права доносити судске одлуке о приватним споровима у државним, општинским, сеоским, манастирским и приквешним шумама, већ само да их тачно ограничи у циљу да их поједини у будуће не би присвајали, и да заинтересована лица упућује у извесноме року на царницу за доказ својине ако немају тапије или судске пресуде.

Многи наши правници, особито млађи, којима оспудева још и дужа судијска пракса, нису изблизе посвећени у постанак и развиће нашег шумског законодавства, иначе би видели, да се шумско законодавство у нас развија скоро независно од општег грађанског права и да оно, што по грађанском законику може важити за њемска имања не може важити за планине и чисто шумска земљишта. У осталом подела и ограничавање шума не да се ни замислити а камо ли извршити без претходног решења о својини и границама спорних шума, кад иначе не постоје тапије или судске пресуде.

Поред тога, нити је у закону о шумама нити пак у упутствима од 1891. и 1892. год. било предвиђено: но ће пред комисијом заступати државне интересе но тек у упутствима од 1893. год. наређено је да државне интересе заступају државни чланови у комисији, што је било незгодно да једно лице буде и заступник и судија. Незгоде су ове у толико биле веће што комисија у већини случајева није имала писмених доказа, нити је била довољно упућена, на које шуме држава полаже право својности, док међу тим општински заступник потпомогнут још, поред осталог, и са своја три члана у саставу комисије, држе у рукама попису књигу и разноврсна писмена, која, ако ништа више, а оно доказују пред комисијом државину, по којој чланови — правници доводе јаче право онога у чијој се државини спори предмет налази, те је, разуме се по томе ограничавање шума на више места извршено противно државним интересима, а с обзиром на многобројне завате и у општинским и у сеоским шумама, често противно и општинским интересима.

У овоме погледу највеће су погреше учиниле при ограничавању у округу врањском године 1892. и у округу моравском године 1893.

По упутствима издатим комисијама, оне су биле оплашћене да саме спорна земљишта процењују, у случају, ако се својина доказује сведоцима, па ако је вредност према § 242. грађ. суд. поступка до 200 динара онда да заинтересованима допусте доказивање сведоцима иначе не, већ да како у погледу граница тако и у погледу својине траже за то уредне тапије или судске пресуде. Ово наређење, које је проневаљало у упутствима за све три године пресра ограничавања било је од битног значаја за расправу многобројних спорова где нема тапија или судских пресуда. Но приостеници судови, који су имали да расматрају комисијска решења налазили су да комисија није надлежна да сама и процењује и суди, зато су у даним приликама ништили комисијска решења не обзирући се на §. 245. реченог судског поступка на коме се је горње упутство и основало, а но коме и суд може бити процениитељ.

Како је по чл. 11. закона о шумама, пре доцнијих измена незадовољна страна имала право жалбе, то је ових жалаба било где више где мање, а највише у окрузима подунавском, подринском и тимочком. Приостеници судови, који су ове жалбе расматрали у последњем степену, уважавајући закон о шумама и са овим законодавчену намеру мање су били објективни у својим одлукама. Једино шабачки приостеници суд ставио се је сасвим на супрот и свако комисијско решење без разлике ништио у корист заватинара противно државним и општинским интересима, јер је сасвим порицао комисији судеће право по реченом чл. 11. зак. о шумама и иншао је на то, да рад комисијски подведе под одредбе прекршаног закона, не обзирући се на то да самоваслаством грабежу државних и општинских шума треба једанпута крај учинити пошто то забрањује и сам грађански законик (§. 248.)

Како год што у упутствима за прве две године ограничавања тако ни у једном упутству за све три године није било предвиђено коме ће се комисијска решења доставити ради употребе права на жалбу у остављеноме року од 15 дана, у случају ако би држава била оштећена. Услед тога, неке су комисије чак и двоумиле да ли држава у опште има право на жалбу кад у упутствима није било ништа предвиђено.

Саме половице „шумских објава“ по упутствима нису у свакој прилици могле бити пред комисијом сигуран доказ сопствености државне на спорну шуму; нити је у упутствима било предвиђено, шта ће комисија радити кад држава не би имала никакна документа, па ни саме половице „шумских објава“ за доказ свога права, а међу тим спорне шуме налазе се у државних суседних општина, заинтересованих села или појединих лица. Шта више, било је случајева да су и општине подносиле своје половице „шумских објава“ за доказ сопствености. Ово је био узрок што су неке шуме ограничене као општинске и ако су иначе по своме постанку, величини и планинском карактеру општенародне — сада државне — јер према поднесеним доказима и једне и друге стране ни комисија није могла другачче судити противно §§. 223. и 929—931. грађ. зак. и својој савести.

У упутствима за прве две године није било предвиђено ни то: ће ли комисија при ограничавању сваке поједине шуме претходно донети своје писмено решење о својини и онда приступити ограничавању нанесне шуме и обратно најпре ограничити а по том донети решење о својини, што није било све једно. Исто тако није било предвиђено шта треба да садржи решење, а шта гранични протокол. Зато је свака комисија на свој начин састављала граничне протоколе и своја решења. Доцније пак упутствима од 1893. г. у неколико је постигнута једнообразност у овоме раду. Поред свега реченога што је комисији отежавало рад при ограничавању шума, приметила је се у поменем крајевима и једна врло велика иначе нехотична раније чињена погреша од стране Министарства Финансија а доцније и Министарства Народне Привреде. Погреша се ова састоји у томе: што се је, ослањајући се на додатак §. 26. шумске уредбе док је она била у важности, дозвољавало појединим селима пошумљавање голети и надавала упапред писмена решења да та пошумљена места остану у својини дотичних села, а нису се предходно испитивали узроци и побуде, које су ово пошумљавање изазвале. Кад би се у духу шумске уредбе само постојавше голети пошумљавале онда би се наведена Министрова решења могла не само прандати, но и са похвалом предусретати и само предузеће оних села, која су се прихватила пошумљавања оваквих голети. Али кад поједина села намерно исеку и упропасте готову Богом-дану државну гору, а затим траже да исечени простор кобајаги пошуме, често још и за напат других суседних села, онда су оваква Министрова решења, којима се уз дозволу пошумљавања ових намерно исечених шума давало и право на сврху, — могла бити с једне стране постицање на затирање и заузимање, а с друге стране и легло неприлика комисијском ограничавању ових шума.

Како је дакле ограничавање шума изукрштано разновршним тежњама с једне стране правних, с друге стране уображених сопственика и с треће стране и других разних више мање до сада неограничених уживаоца, а при томе још од кајкада вођеним споровима скоро ово сваке поједине шуме за доказ траженог права подносе се разноврсне често и супротне судске пресуде и решења административних власти, — то за оваквим посао као нов није било ни лако прописати такна упутства, по којима би се комисије лакше могле наћи у оваквоме сплету супротних рачуна. Отуда су се ова упутства сваке године на и у току самога комисијског рада мењала, допуњавала или на разне начине објашњавала. Но ове честе измене, допуне и тумачења издатих упутстава, која су често и противу речала, нису скаи пут добро утицале на комисије, јер су их често доводиле у забуну и у малаксавање у раду. Упутства од 1893. год. надата на основу стеченог искуства првих двеју година, изгледа, као да су била и најпотпунија. У осталом у колико су где комисије баше разумевале дух и циљ закона о шумама у толико су и сама упутства са бољим разумевањем примењивала и обратно. Све ово зависило је од избора чланова, а особито од председника, који је руководио радом једне комисије.

IV. Време, трошкови и резултат ограничавања.

У почетку је речено, колико је у којој години радила комисија и по колико просечно, а овде ћемо из ближе навести, у којим су окрузима комисије колико свега радиле и укупно, колико су којих шума ограничиле. Тако: комисије у округу крајинском и крушевачком за све три године радиле су 8 месеци а комисија у округу подринском 10 месеца; комисије у округу врањском, топличком и тимочком за две године радиле су свега 6½ месеци; а у округу подунавском и рудничком 6¼ месеци; и навлетку комисије у округу ужичком и моравском, радиле су само 2½ месеца.

За све ово време ограничено је свега 107.508 хект. државних, 47.604 хект. општинских и сеоских, и 6.252 хектара манастирских и црквених шума, или укупно 161 364 хектара, у 585 засебних парцела, находећих се у 160 општина, односно у 302 разна села.

Доцно почињање и често прекидање комисијског рада, удало је јако самоме циљу, и то, како у материјалном, тако и у техничком, па шта више, и у моралном погледу. У овом случају, што су чиновници толики излишни надаци; у другоме, што се није могла одржавати потребна веза у радовима, јер је често пута једна комисија поново предузимала и радила посао, који је једанпут био урађен; и, на послетку у трећем случају што се честим прекидањем овога рада, губи ауторитет комисија, каквоћу самога посла и сама нада да ће се ово питање икад расправити, а особито у случајевима кад се је комисија на пречац морала разилазити. —

За све наведено време ограничавања издато је на комисијске и друге трошкове око 100.000 динара. —

Једно с тога што се комисијски рад није могао тако кретати како се је очекивало и што се је на више места ограничавање извело штетно по државне, а по где где, шта више, и по саме општинске интересе, с једне, и друго многе жалбе на комисијски рад с друге стране, доведен је у питање цео комисијски рад.

Но иак за све је било лако, само за комисијске погрешке у окр. врањском, теже је било наћи излаза, и то тим теже, што су растиње и друге извесне сметње у законодавству, што је имало утицаја и на састав комисија по закону о шумама. По томе се комисије за ограничавање нису могле више саставити да продуже рад и да оне саме поправе своје погрешке.

Остало је дакле на томе, да се и закон о шумама измени у погледу на састав комисија и упрости поступак при ограничавању. Чекајући, дакле, на оне измене и докле се је поново приступило ограничавању, протекло је скоро 6 година. За ово је време не само напуштен скоро цео комисијски рад, него је шта више, онда онда у даном признавана огланавам у опште да не важи, и ако иначе о томе није донето никако формално законо решење. Са ограничењем шумама управљало се је и поступало и даље као и пре тога ограничавања, нити су државном шумарском особљу задавање какве наредбе за чување граничних белега. Нису узимане у обзир ни комисијске одлуке по чл. 3. тач. 6, зак. о шумама о најмужнијем стављању под забрану ради пошумљавања и утврђивања несталног земљишта, а напротив о овоме тражени су подаци од полицијских власти и неписмених чувара! Једном речју скоро васколики комисијски рад урађени за речено време сведен је на нулу.

Овако стање било је добро довело но самовласне завативаре и заинтересоване суседе државних и општинских шума, јер су се после тога ограничене државне, општинске и сеоске шуме, поново делиле, заузимале и убаштињавале, узимале у поседе и излагале продаји под видом сопствених забрана.

Са обзиром на тешкоће, са којима се ограничавање шума у нас изводи, са обзиром на толике учињене трошкове, ауторитет државни и озбиљност самога посла, није требало тако олако напустити и оваловажити толики комисијски рад, већ га је требало у начелу прихватити, но са резервом потребних исправака као што се је тако у први мах и мислило. Иначе је тиме, што се комисијски рад није прихватио, неопростима погрешка на мучноме пољу уређења наших шума учињена баш од оне стране од које се онако што није могло очекивати.

Грехови онако нерамишљеного поступка, осећају се и у прошлогодишњем упуству, што се је морало прибећи и таквим мерама, по којима су комисије, поред и онако свога посве мрскога (непопуларнога) посла, упућене још и да извесне такође не примају за доказ сопствености.

Дај Боже, да се, према најновијим изменама у закону о шумама и прописаним новим упуствима, а на основу свију ранијих искустава, — ограничавању шума што пре приступи и оно што правилније изведе.

Јов. М. Јекић.

ГЛАСНИК

Калемарски курс зеленог каламљења лозе. — Курс зеленог каламљења приређује се и ове године за општинске и добровољне слушаоце у свима државним лозним расадницима; у ово доба:

1, *у лозном расаднику крајинском* (школе за виноделе и воћарство у Букову код Неготина) од 22 до 26 маја о. г.;

2, *у лозном расаднику топличедерском* (Топчидерске Економије) од 24 до 28 маја о. г.;

3. *у лозном расаднику нишком* од 22 до 26 маја о. г.;

4, *у лозном расаднику смедеревском* од 22 до 26 маја о. г.;

5, *у лозном расаднику ужичком* од 22 до 26 маја о. г.;

6, *у лозном расаднику ваљевском* од 22 до 26 маја о. г.:

Калемарски курс зеленог каламљења за свештенике и учитеље. — За свештенике и учитеље народних школа биће приређен курс зеленог каламљења у свима државним лозним расадницима *30. и 31. маја о. г.* Бала се пријавити до 22 маја управама расадника.

Пуцање у облаке. — Овај врло успешни начин у одбрани од града (тучe) *огледаће се и у нас.* Како смо сазнали, позвана је Управа Опсерваторије Велике Школе да да мишљење у опште о научној вредности пуцања у облаке, и да прими на себе организацију и руковођење огледа у нас. И као што се могло очекивати, Управа Опсерваторије примила се да ступи у ближи споразум односно извођења огледа. Како је Смедерево и околина му, по терену, врло подесно за такав оглед, то је била намера, да се само прво отпочне. Али како су, по *Пољопривредноју*, Смедеревци већ одлучили да пуцање у облаке сами организују, то ће се на сву прилику први оглед, под научним и стручним руковођењем, предузети на околним висовима Топчидерским. Мило нам је, што ћемо у овом послу видети на челу један наш научни завод, који нашој пољској привреди, може много да користи.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 20. броја Земака: Надозба летњег и јесењег воћа и грожђа. *Чланци:* — Пасуљ као храна. — Дињалење у одбрани од мраза и слане. — Четврто пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — Нешто о досадањем ограничавању шума у нас и сметње које су овоме на путу стајале. — *Гласник.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉАНИЋ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРИЈАВНОМ ДРУШТВЕНОМ ПОСЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИМА ПОМАГАЧА, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТАВА, ПОДГРЕЖИЋА, ОСНОВ. ШКОЛА, ВОЈНИЧКИ СТАЛ. КАДРА, ТАЈНИ, МАНАСТИРА, ПЕЉОПРИВРЕДНИЧКИМ ЗАДРУГАМА И ЧИТАВИМ ШКОЛАМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОШЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖИНА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ПЕЉОПРИВ. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЉОШЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД ЈЕДАН УКУПНИ ЗБИРНО ПУНО КОЛА ЗА ЊИХ СЕ И ЛИСТ ШАЉЕ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂУЈУ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 21. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 28. МАЈА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОЛЕГАЊЕ ПШЕНИЦЕ

Земљорадници су одвајкада разбирали о полегању пшенице и о вероватним узроцима његовим исказивали много претпоставке.

Кадкад се мислило, да слама пшенице своју чврстину добија од силиције и да пшеница само онда полеже, кад влат нема довољно те материје. Силиције има у врло разним облицима: као тврди лепо провидан камен, она је кристал; у виду простог камена, то је кремен; претворен у прах, то је песак; уједињена с водом, она је час мека, час лепљива, раствара се у води у којој има карбонске киселине и у том стању у знатној количини продире у влат пшенице, јер 100 делова пепела од сламе имају 70 делова силиције.

Замишљало се да ова силиција сушењем поново задобија тврдоћу кремена и да образује као некакав чврст костур, који држи овај тешки клас, којим се влат завршава.

Учени пољопривредници доказали су да изобиље силиције у влату нема свршено никаква утицаја на његову чврстоћу, јер силиције има нарочито у лишћу а не у влату. И ако доњи део листа, обавијајући влат, даје влаву неку снагу, која га подржава и штити, то опет други део листа одваја се и лелуја у ваздуху, те далеко од тога да влат штити он га напротив оштећује; и управ у овом листићу, што се делуја и има највише силиције. По самом месту, на коме се налази, ова силиција не може, дакле, имати никаква утицаја на отпор, који влаће показује према полегању.

Усталом непосредним огледима доказано је, да је и пшеница, којој је додавано силиката поташе, тако исто полегала као и друга којој силиката није додавано, на да је прва имала више силиције но друга. Ова претпоставка о утицају силиције данас је сасвим напуштена и полегање треба приписивати сасвим другим узроцима.

*

Кад се добро посмотре пшенице, које су полегле, у њима се види много белог класја, које је уненолико суво, које је као што се обично каже, *подусирено, подгорело.*

Из тога се изводи, да су се ти влатови слабо хранили, то јест да су се сокови, које жилице црне у земљи, тешко пели до горњих делова. Ових подгорелих класова нема по пшеници, која успрвно стоји, што значи да некакав месни узрок ствара ово болесно стање, — а сви могу видети да полегање не долази од силине ветра, јер ако би пшеница и могла од ветра полећи, она од ветра не може подгорети.

*

Тачнијим посматрањем виделе су се при дну влаћа полегле пшенице неке мрке пеге, што значи да ту живи каква гљивица готованка, — и ако се из дна таквог влаћа узму пресеци толико танки, да се могу посматрати под стаклом које увеличава, расповаје се да су стране ћелија исканене и да сржи замењују гљивични кончићи.

Ваше природњака проучавали су гљивицу, која проузрокује ову болести и о њој износили своја посматрања и своја мишљења.

Ова болест влада кад су услови влаге повољни; ако су с пролећа кише обилате, болест ова јавља се тиме, што квари судове биљке и што спречава сокове да се пењу до горњих делова влата, који се тако *подусиари* и полегне.

*

Међутим све ово не објашњава још зашто на једном истом имању две деонице полегну а две не, што је особито важно за земљораднике.

Признато је да се овој или оној пшеници ова болест наметне, ако се земља на којој је пшеница посејана, заразила семкама ове гљивице и да та пшеница на тој деоници полеже док на другој не, с тога, што на овој другој није било семки од гљивице, која ову болест проузрокује, а на првој јесте.

Гљивице ове после жетве пшенице остају на стрњци њеној, ту сазревају, шире се по земљи, заражавају је и чекају да обузму стрмине идућих година, чим услови топлоте и влаге за то буду повољни.

Уопште семке гљивица достижу своје потпуно развиће тек доцкан, те у доба жетве земља још није много заражена и због тога се препоручује, да се стрњика одмах после жетве загрева.

*

Наравно, да нико не пада на памет да тврди, да је ова болест једини узрок полегању. Не, стрмине полежу и онда, кад достигну претерану висину, па им влаће не може да држи класје, које је, рецимо, због кише отежало; или и онда, кад владају јаки ветрови с олујином, но само што ово бива ређе и тек доцније у лето, те више отежава и поскупљује жетву, а не спашује много и сам принос, као што бива при полегању од гљивичне болести.

ВИНА ЗА ПАРИСКУ ИЗЛОЖБУ

Приликом спреме за париску изложбу сакупљена су вина из разних винарских крајева Србије. Ова вина оцењивала је нарочита стручна комисија, и само она за који је нашла да би могла за изложбу да поднесу одабрала. Ја сам анализо већину тих одабраних вина па како држим да ће те анализе интересовати и читаоце Технка, то их излажем.

ТЕК. БРОЈ	ЧИЈЕ ЈЕ	ИЗ ГОДИНЕ	АЛКОХОЛА %	ЕКСТРАКТА %	ПЕПЕЛА %
	Бело вино				
1	Наталија Богдановић Параћин	1896	8·8	1·90	0·534
2		1896	11·2	1·45	0·762
3	Јеврем Ж. Марић Смедерево	1890	14·5	1·38	0·591
4	Атанасије Радојковић Сићево	1896	12·4	2·06	0·585
5		1888	15·2	2·06	0·615
6	Стојан Данчевић Прокупље	1896	13·2	2·12	0·807
7		1884	15·9	2·06	0·612
8	Ј. Ж. Поповић Врагогрдо	1896	11·3	1·67	0·624
9	Пет. Ј. Поповић Власотинце	1896	9·5	1·05	0·753
10	А. В. Цвијановић Пожеге	1890	10·25	1·41	0·783
11	Лаза Митровић Д. Јозна	1888	9·7	1·15	0·394
12	Мата Радојковић Сићево	1891	11·4	1·75	0·891
13	Аврам Јовановић Јагодина	1890	10·2	1·75	0·879
14	Борђе Радојковић Сићево	1890	12·1	1·67	0·846
15	Тодор Цицановић Прокупље	1896	11·2	1·72	0·831
16	Тома Ј. Ђорђевић Петровац	1886	9·0	1·80	0·804
17	Мата Радојковић Сићево	1884	12·0	2·30	0·888
18	Јован Кошић Ниш	1896	10·9	1·05	0·684
19	Јован Недимовић Параћин	1885	7·5	1·93	0·813
20	Атанасије Радојковић Сићево	1880	11·9	3·33	0·927
21	Тавка Кукић Пирот	1891	8·8	1·93	0·855
22	Ђорђе Милановић Јелашница	1896	11·8	1·93	0·696
23	Атанасије Радојковић Сићево	1891	12·0	2·35	0·759
24	П. Стојановић Локошица	1884	9·3	1·88	1·086
25	Благоје В. Стојановић Прокупље	1896	12·1	1·45	0·540
26	Марко Богдановић Александровац	1873	9·5	2·00	0·792
27	Владимир Милорадовић Деспотовац	1895	9·5	1·50	0·855
	Црно вино				
28	Јулије Драшковић Свилајнац	1896	9·5	1·70	0·843
29	Ка. Ђорђевић Брус	1896	10·05	1·80	0·762
30	Јеврем Ж. Поповић Врагогрдо	1895	9·25	1·70	0·969
31	Мил. Ристић Ћуприја	1885	11·20	2·32	1·047
32	Јеврем Ж. Марић Смедерево	1891	14·10	3·10	0·804
33	Тодор Цицановић Прокупље	1896	10·02	1·34	0·705
34	Атанасије Радојковић Сићево	1896	12·82	2·00	0·537
35	Јак. Петровић Александровац	1896	9·60	1·45	0·849
36	Стеван Воденић Прокупље	1898	10·05	1·50	0·675
37	Мих. Марковић Александровац	1896	11·20	1·70	0·591
38	Тавка Кукић Пирот	1889	9·45	1·50	0·846
39	П. Ж. Павловић Врњачка Бања	—	13·20	2·20	0·816
40	Брева Ранко Копрола	—	12·95	2·65	0·831
41	Тодор Станковић Бања	—	10·00	1·70	0·444
42	Стојан Ђукић Белопаланка	—	12·25	2·32	0·492
43	Прота Виборије Јеленковић	1882	11·20	2·06	1·272
44	Брева Воденић Прокупље	1896	11·10	1·55	0·747
45	Саваомир Матијевић Неготин	1887	15·80	3·87	0·951
46	Стојан Данчевић Прокупље	1896	12·20	2·91	0·291
47	Мил. Станојевић Д. Речица	—	12·05	2·25	0·438
48	Јован Кокић Ниш	1896	10·10	1·70	0·771
49	Лаза Поповић	—	12·50	2·28	0·573
50	Сима Милић Александровац	1883	9·60	1·35	1·101
51	Велко Миласављевић Бања	—	11·00	1·76	0·381
52	Ожитина В. Орашац	—	11·10	2·58	0·549

Као што се из таблице види било је:

5 проба са преко 14% алкохола
13 „ „ 12—14% „
20 „ „ 10—12% „
14 „ „ испод 10% „

5 проба са преко 3% екстракта
15 „ „ 2—3% „
23 „ „ 1,5—2% „
9 „ „ испод 1·5% „

4 пробе испод 0·5% киселине
25 „ 0·5—0·8% „
19 „ 0·8—1·0% „
4 „ преко 1·0% „

М. Ј. Бајић.

ТУБЕРКУЛОЗНО МЛЕКО

Један престонички дневни лист, пре две три недеље изнео је, да према подацима о узроцима смртности у Београду, свака четврти умире од сушице (сачиће, туберкулозе) и за узрок томе наводи окуженост земљишта услед неизведене канализације и нерегулисаних улица.

Ми ћемо указати на још један узрок исто толико вероватан, а још спаснијег и редовнијег. Овај први извор болести позвана је да затрпа техника, а овај други је у вези с питањима која улазе у програм Технка, те ће се о њему рећи две три на овом месту.

Утврђено је одавна, има тридесет година, да је и млеко спроводник кужних болести. То се доказало у Енглеској и то са тифусном грозницом. Кад се већ нашло и на та врата којим се заразне болести улазе и распростиру, обраћена је већа пажња и сад је ван сумње да су многи болесници добили своју болест употребом туберкулозног млека, млека у коме се находили туберкулозни бацили.

Веровало се да иначе туберкулозна крава може давати здраво млеко, ако јој вине није туберкулозно, а да је крава туберкулозна судило се по кашљању, иршљању, кострешењу длаке, утабљану од болова ако се притисне на извесно место итд. Захваљујући бактеериолошкој анализи млека и убризгивању туберкулина, данас се има да сношни добар изглед краве и осуство свих знакова болести, нису поуздано јемство да је она здрава и њено млеко безопасно.

Туберкулин је маја (серум) коју је пре неколико година пронашао професор немачки Кох. За тај су проналазак везивали наде у спасење многи туберкулозни, верујући да је то за сушицу оно исто, што је серум од бесњала за бесњало, или данас серум против дифтерије. Међутим, иде су те наде и сад, у примени на туберкулозу код говеди, туберкулин је средство да се с доста вероватноће одреди је ли говеде туберкулозно или не. Ту пробу врши лекар убризгивањем туберкулина под кожу говедета и о његовом здравственом стању суди по променама какве се јаве у топлоти тела. Сматра се да није туберкулозно оно на које то убризгивање не учини никакво дејство — Но, више о том другу пут, сад је реч о туберкулозном млеку.

Ако се млеко крава које су туберкулином нађене за сачињене или само сумњиве, подвргне бактеериолошком испитивању, бива да се у њему не нађе бацила туберкулозе ако већ и вине није оболело, али бива и да се нађе. Један манчестарски професор, од 11 проба констатовао је туберкулозне бацише у млеку баш оне краве коју су држали за најздравију од свих које је туберкулин показао као болесне. Тумачи се, да се у тим случајевима, бацил пробије кроз кране судове или користи каквом прелином њиховом те се излучи у млеко.

Могуће је да бацил пробе у вине с поља, механичким путем, али то је изузетак према *правилу:* да вине постаје туберкулозно услед наимоћности и навале бацила који су раније били обузели други неки део организма. Обично се настављу у задњем делу вимена у почетку. Ово одмах почиње отицати, отврдњава и постаје теже. Млеко из такве сисе или вимена и ако неће садржи бацише туберкулозе, изгледа је потпуно исправног. Могу да протекну читаве месеци болести вимена, да оно буде цикнутно прожето болешћу, на тен да се на млеку појаве нередовни знаци: жутило, слузавост, водљивавост итд.

Којим се путевима доспеје је ли туберкулозан брав или вине; садржи ли млеко туберкулозних клица, није наше да излажемо. Наука је стручним људима то *потпуно* омогућила.

Туберкулозне клице доспеће такође у иначе беспрекорно млеко, ако их садржи ваздух у коме се музе и држи или предмети с којима долази у додир. Исто тако, ако је туберкулозан онај који ваме ради.

Млеко само једне туберкулозне краве чини опасним велике количине млека здравих крава кад се са онима сасне у исте судове. Опасност даде не треба ценити по броју болесних крава музара. Управо опасност заразе млеком општа је због његове свеопште употребе.

Срећа је те се она да одстранити поуздано и релативно јевтино. У нас је добар обичај прокувати млеко пре употребе. Бацил туберкулозе гине на високој температури. Но то прокувавање често се своди на просто загревање млека и пошто иначе

у потрошњу улази много млека и млечних производа који нису прошли кроз то чисталиште вагре, једна је неопа нужна дужност настала да се опасност заразе корепитије сузбије. У томе се мора прихватити мера чија се успешност доказала код народа на западу.

Контрола млека састоји се у нашим варошима у мерењу густине млека. Ниште више. Ако млеко одговара прописаној мери на граду, добро је. — Таква је контрола уска и сувише недовољна. Ако ко прода водено млеко он купца штети материјално, али је далеко већа штета у оним људским жртвама нездравог млека које је прегледом нађено за добро. *Контрола млека не треба да се односи само на физичке особине његове.* Против водена и опоштена млека, потрошача ће се на пијацу и сами умети бранити, али против болесног и опасног не ће знати. Потрошач не може улазити у кошаре призвођачене, а не преди му све и да може, а контрола може и њена посета кошара, преглед крава и подробнија анализа млека, одазвале би се најповољније на здравље грађана.

Рекли ће се: стране, културне расе крава дају тај велики процепат туберкулозних, на нашима је нема или је ретка. Тако тек прикривамо опасност од самих себе! Кранари оно народни махом држе краве стране расе због веће млечности и то у тако мрачним, тесним, влажним и непрозајним просторијама да нема те расе која би могла одолети клицама болести које се ту лако запате.

Најзад, бољу и оцпиринје изведену контролу није само желети у интересу потрошача. Она би имала за неминовну последицу повећање потрошње млека, а то је интерес произвођачев. Том би контролом и његове кошаре биле опрошћене болесних брава, те здрави стаљевни ван опасности.

При доста високој цени млека у нашим већим местима, не би било никакав тежак намет ако би се од произвођача захтевало да стаје за млечну стоку подигну и одржавају по начелима савременог сточарења.

ЗАДРУГЕ ЗА ПРОДАВАЊЕ ЈАЈА У ЊЕМАЧКОЈ

У округу лингенском у Немачкој постоје четири задруге за продавање јаја. Поштто је ово једна нова грана задругарске поспености, то неколико саопштења о овим удруженима неће бити без користи и читаоцима *Технике.*

Најстарије је удружење оно у Лентериху, које је свој рад отпочело почетком марта 1899. године. При оснивању удружењу је приступило 64 испоручиоца, данас та задруга броји 95 испоручиоца. Како се пре оснивања Задруге за продавање јаја држаху кокошиј није обраћала никакна пажња, то није чудо, што је средња тежина јаја износила само 42 грама: (највећа тежина 60 грама, најмања 25 грама). Задруга јаја купује по тежини од испоручиоца а продаје их по комаду. Она испоручена јаја продају се седморици, који их пасипно продају. Као прибор за паковање служе бурад са исецканом сламом, сеном, итд. Цена јајима према прешашњој цени скочила је за добрих 50 постотака. Ово скакање цене јајима имало је, разуме се, и повољна утицаја на гајење живине. Тежа се да се домаћа кокош, која је несмишљеним гајењем у сопственој кући закржљала поправи како по крупноћи тако и по тежини јаја укрштањем с *талијанком* и *моторком,* а данас је већ и храна живине боља и нега брижљивија.

У половини прошле године основана је у Ветрупу код Лентерика друга Задруга са 39 чланова, којима је досада приступило још 60 испоручиоца. И овде се јаја купују по тежини а продају по броју. Најтежа јаја теже 80 грама, најлакша 25 грама; средња је тежина 45—50 грама. Јаја се поглавито продају трговцима који пасипно раде, овде онде и приватним купцима. Ако би било сувише јаја, њих прима трговац који на велико ради. Ако јајима нема пробе, онда се јаја испод 45 грама уступају повереницима са 2 постотка попуста, али тако, да се јаја не испоручују самим повереницима, него они достављају задрузи само име и презиме онога који јаја желе купити, на му Задруга сама наручену количину шиље. Као прибор за паковање служе овде дрвени ковчези с облогом од артије и нешто мало какве исецкане сламе. Раније се за једно јаје плаћало по 3·5, 4, највише 5 фенига. За једно кило јаја плаћано је:

У Марту	84	фенига
„ Априлу	84	„
„ Мају	84	„
„ Јуну	86	„
„ Јулу	94	„
„ Августу	104	„
„ Септембру	110	„
„ Октобру	130	„
„ Новембру	160	„

И овде је увођење Задруге знатно поправило гајење, негу и држање кокошиј. Што се тиче расе, овде се поглавито држе талијанке.

Око половине марта прошле године удружење је отпочело свој рад у Бавинкелу са 117 чланова, којим је број скочио на 170.

Јаја се по испоруци одмах шиљу. Испоручивање се до 1. октобра вршило двапут недељно, од 1. октобра једанпут недељно. Купује се по тежини, продаје по броју. У средњу руку јаја су тежила 48·7 грама; највећа тежина износила је 70 грама; најмања 35 грама. Јаја се сортирају у три крупноће и то до 40 грама,, од 40—50 грама и изнад 50 грама. Купци су ситничари у Вестфалији и у Рајнској. Приватних купаца мало има. Паковање бива у дрвеним ковчезима с облогом од артије по 600, 400 и 200 јаја. Заступници за продају добијају за 100 јаја по 1 марку. И овде се има забележити видна поправка корисне живине. Држе се талијанке, мињорке и укрштања ових раса с домаћом кокошком.

Задруга за продавање јаја у Месингену основана је 1. јуна прошле године са 50 чланова. Данас јој припадају 62 члана. Јаја се купују по тежини а продају по броју. Средња тежина износи 55 грама. Продавање врше повереници. Јаја се пакују у ковчеге с облогом од артије. Раније су плаћана отприлике 4 фенига у средњу руку, док се данас плаћају по 7 фенига. Поправљање живинарства није ни овде изостало, и данас се угланном држе талијанке.

Ми још објављујемо овај Пословник Задруге за продавање јаја у Ветрупу; он онако гласи:

Члан 1. Јаја, која се испоручују морају с поља бити чиста, свежим скорашња и предају се оног дана, који одреди пословођа, станици за примање.

Члан 2. Јаја, која немају тежину коју је управа утврдила, не могу се примати.

Члан 3. Сваки испоручилац има у књизи примања одређену нумеру и печат, који носи исту нумеру; овим печатом мора испоручилац пре испоруке обележити свако јаје, да би пословођа Задруге могао контролисати, ко је које јаје испоручио. Печате даје Задруга по наплати трошкова од испоручиоца.

Члан 4. Јаја, која су старија од пет дана, не смеју се испоручивати, јер таква јаја не могу предати као свежа јаја и кварила би посао, ако би се мешала.

Члан 5. Да би испоручилац могао тачно контролисати, колико дана има јајима, која су на његовом имању добијена, тражи се ово што иде:

а). да се као полог употребљавају свуда јаја од порулана;

б). да се сва јаја, која се при којој испоруци не донесу, потроше код куће:

в). да се сва јаја која кокошке несе по корову и која се случајно овда-онда нађу, избацују из испоруке.

г). наједан испоручилац или члан не сме јаја других тако званих трећих лица, обележавати својим печатом и тада са јајима својих кокошиј испоручивати.

д). за лупање јаја испоручених при станици одговара испоручилац; за свако покварено јаје испоручилац плаћа по 20 фенига. Свако се јаје испитује лампом за испитивање јаја.

Члан 6. Сваки члан испоручилац одговоран је према Задрузи за све штете. које настану његовим неизвршењем тачака, које су напредложене.

РИБАРСТВО У СЛОБОДНИМ ВОДАМА

По нашим водама има још доста врста риба, које су безразложним затирањем сведене на најмању меру, тако да има крајева по нашој отаџбини где је риба ретка и с тога веома

скупа. Међутим кад би се разложније радило могле би се рибе да намноже а тим би се задовољала потреба народа за овом врстом исхране и дала прилика многима да што зараде.

Ми ћемо у овом чланку у најкраћим потезима изложити како ваља радити, да да се ово постигне.

Међу рибама разликујемо селице и ставане. Прве се, особито за време припрема, селе из већих река, некад и мора у мање воде, некад доспевају и до извора и тамо у горњем току бацају икру. Такве су младице, пастрмке итр. Ставане рибе крећу се по једном ограниченом простору, некад већем некад мањем, према врсти риба, или која се никад не простире надалеко. Такве су шарани и њима сличне рибе.

Ако желимо да размножимо рибе по водама, онда ваља водити рачуна о том начину живота и условима под којима се подкладак развија, без чега би нам сваки покушај био узалудан. Радећи тако сазнало се тачно време кад се и где се која врста припори као и начин исхране и самоодржања младих. А како је плодност риба необично велика, јер један икрашт може да избаци по неколико десетина или стотину хиљада јаја, то као да се сама природа побринула да овом размножавању на руку иде и рибље врсте сачува од сувишног и безразложног затирања. Само би ваљало што више осигурати младе, који врло много непријатеља имају. Исто тако ваља осигурати и матворе од лова у доба кад бацају икру. Отуда свуда на и код нас постоје закони, која тачно одређују кад се која риба бије и према томе кад се сме а кад не сме ловити. А за заштиту младих прописана је величина окаца мреже, како би млада риба могла кроз њих проћи и тако сачувати до пораста, кад се може да ишкри и тим послужи размножавању.

Али ако би се ослонили на ове законе, па ма како их строго примењивали, опет би још дуго чекали па да у нашим водама имамо толико риба, колико је потребно да подмири потребу становништва за овом врстом исхране. Отуда се поред строге примене закона још и вештачким путем ради, да се ово размножавање, што је могуће више осигура у водама, у којима већ живе матворе.

Ово се може да постигне ако се селидама моје приликом сообе имају велике препоне и тегобе да савладају олакшају исте и уравна пут до места мреста, како би у пуној снази и здрављу могле да избеге здраву и снажну икру и како би у што већем броју могле до жељених места доспети. А затим се и селидама и сталним врстама риба стварају згодна места за икру, тј. икришта, у којима налазе најзгодније услове да избаце своју икру.

Да би ово било јасније послужићемо се једним примером.

Много од наших риба чије је месо највише цењено путуљу, кад време припорева дође, из већих и дубљих река у плитке и брдске и тамо бацају икру. Кад време бијеву дође, онда се наједанпут по нашим планинским речицама пијају у већем броју икрашт и млечнице, а свакоме је јасно колико су препона имале да савладају, док су до тих места дошле. Тако су се борале против речног тока и брзака, прескакале плитка места, водопаде, бране, уставе итд. Сваки ко познаје наше планинске реке лако ће појмити све тешкоће које риба има да савлада, док до згодних места за мреске досе. Борећи се тако с разним незгодама, велики их број пропадне баш тада, кад их најмање ваља чувати. Отуда су такве рибе врло ретке, и како им је месо веома укусно, врло цењене.

С тога су практични људи у другим земљама, много богатијим од наше, већ одавно законом одредили где се, како и које бране могу подићи те да се риба у том свом путу не омета. Тамо се по свима местима где има водопада или уставе вештачких или природних, већ одавна начинили пролази за рибу. Сваки овакав пролаз треба да одговара неким условима од којих је најважнији, да је рибама улазак у исти и дали прелаз олакшан. Риба увек покушава прелаз онде, где је вода најдубља, где је дакле највећи ваз и брзина. Отуда прелазе по тим местима ваља постављати и умртвити уколико је више могуће брзину речног тока. С тога се разлога прелази праве у облику степеница (лествица) у облику брдских путева, на савеже лево и десно; другде се вода претходно пропушта кроз решетке, уставе итд. Којамно је да ће се на разним местима и према приликама ови пролази разно градити.

Други је услов, да је прелаз с доста воде а нарочито у почетку, како би се риба осмелила да кроз исти прође.

Друга помоћ коју би рибама у слободним водама могли указати јесте да им се подигну вештачка икришта по местима, по којима се у слободној природи икре. Има риба које икру бацају у низовима и лепе је за високе биљке; друге пак бацају икру у одељним јајима по дну итд. Отуда ће за разне врсте риба и икришта бити разна. А и места по којима икришта ваља подизати такође су разна. Ова икришта могу наши пољопривредници сами да подижу или општине или срезови у својим водама.

Тако за врсте риба које као шарани бацају икру по обалским биљкама, ваља по странама изложеним југу или истоку испопати са стране корита благе обале и засадити их воденим биљкама. Још се могу да обичне котараче напуне земљом, по којој се засаде биљке и тако припремљене блиу обале чувају. Ово је нарочито подесно за оне, који имају рибњаке и желе да шаране почев од јајета на даље изводе.

Ако је вода по тим местима брза, онда ваља заштитити икришта лесама које се за обалу конопцима или ма каквим другим начином утврде. За оне врсте риба које се икре по дубинама ваља икришта градити од нашироко испреплетаних дасака или леса у облику сандука, који се испуни трском, рогозом, воденим биљкама итд. наслеђи при том да вода може слободно кроз икраште да пролази а с њом и риба. Према јачини воде овакна се икришта постављају напоредо току, или косо или управно. Да би се икраште одржало на жељеном месту ваља за понопац привезати камен и спустити га до дна тога места.

У сваком случају икришта ваља поставити бар на један до два месеца пре икрења, како би се риба на њих навикла.

Да напоменемо само да има разних икришта од метала и по врло скупу цену, ну како су прва простија и јевтинија и довољна, ми их једино за наше прилике и препоручујемо.

За врсте риба које се икре по дну на песку и шљунку ваља икришта по обалама градити како је већ речено или по средини и на новине места шљунак спуштати.

Али с оним још није све учињено и овако рађени често је труд безуспешан. Тако се ради да се запате само оне рибе, које су од веће користи укусним месом и великом пијачном ценом али се ваља старати исто тако и о мање цењеним врстама риба, које су познате под именом белих риба. Зна се да су најукусније рибе највеће грабљивице и да се хране најмање оним белим рибама и ако нема довољно њих, биће нам сваки труд узалудан и племенитих риба неће бити, јер ће све од глади поцркати. С тога ваља подједнаку бригу поклањати како белој риби, тако и племенитој, која се њоме храни.

Осем тога многи су наши предели оголићени и обешумљени тако, да пиђедна вода није заштићена од прекомерних надолажења, што је поносад за рибе врло убитачно. С тога би без одлагања ваљало пошумљивати сва оголићена места, што би од велике благодети било не само за воде и рибе у њима већ и за побољшање климатских прилика у нашој земљи.

Др. Живојин Ђорђевић.

V. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

Главније болести винове лозе

Поштовани слушаоци,

Наш поштовани господин Председник отпочео је низ ових предавања у дому нашега Друштва — новим начином подизања винограда. Он је својим слушаоцима дао пну поуку, показао пре путове, који воде успешном савременом подизању винограда.

У једном предавању, допустиће ми се рећи, не може се исцрпити све, што би слушаоцима потребно било да знају у једном предмету. Па и наш господин Председник није могао својим говором, и ако веома популарним, да скрене пажњу на све послове, које иште један виноград. Његова је намера била, да

[1]) Ово је предавање држао П. Т. Тодоровић, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва, 11. априла 1900. г. у дому Друштвеном. — У опису болести, току ширења находог и начинима сузбијања вредеког се погдавато користио делом Les maladies de la vigne par P. Viala.

укаже на опај део послова, који долази у *гајење*, подизање лозе, док се не добије потпун виноград. У виноградарству не мање је важан део — *неговање лозе*; а то је управо: да се очува оно што се подигне.

Ставио сам себи у задатак, да у оном предавању превремен који лист из поуке о негованју лозе, што ће бити допуна говору нашега господина Председника. Одобрао сам из овог великог дела науке један не баш тако примамљив; јер има да потсетим слушаоце на, може се рећи, најгоре недаће с којима се ималаш виноградја борн.

Намера ми је, дакле, да поштоване слушаоце моје проведем кроз један најсенћушнији свет, чији је значај, у природи и раду људском, онако лепо објасњо у свом предавању директор Трговачке академије, наш поштовани друг господин Борисав Тодоровић.[1]) То су — *ситне главице*. Иједна врста људског рада нема толико посла са тим главицама, као пољопривредна. Ено једних где потмижму трулеће у земљи (сапроњте), услед чега се хумусни — причини — делови распадају и састоји биљне хране се ослобођавају, те их жилице прихватају и биљке се њима хране. Ено других, где се закачиле за лишће и сламе пшенице, те производе врло познату „рђу", или како се обично зове пламењача": опет треће уђе у клас, те производе „снет", или „гар", а названу обично „главицу", и, најзад, четврте залегне се у класу ржаном; на направиле неке зрна, која стрче на класа, позната под именом „главице", итд. итд.

Од таквих непријатеља страда и наша винова лоза; и на њој неке производе болести, које се рачунају међу најновијеје, јер се непрестано развијају и необичном се брзином шире, причињујући ужасно кварење и разорење.

„Старо добро време" постала је обична узречица, тако да се већ неки и љуте што се понавља. Али у суштини, она има свога оправдања. Наши стари нису имали да се боре с тако великим бројем биљних и животињских штеточина, с којима се има пољопривредник данас да бори. Савршенија и увеђанија производња заводи благородније усеве, бољу стоку итд., а ови су осетљивији према штеточинама. Мимо то, и жирна међународни слобрачај који постоји данас у свету, чини нам и ту услугу, да нам и те штеточине разноси, те се оне јављају брже, и онде, где их никада пре тога није било. Отуда и научници који се баве испитивањем разних животиња и биљака, данас муку муче, кад хоће да одреде границе, докле се која животиња или биљка на земљи шири. Зар нам није пример за то и злогласна *сушибуба* (филоксера), која беше негда искључиви становник Америке, а којој се данас доиста не знају границе. Као што се зна, први пут је пронађена у Енглеској 1863 године; 1867 године нађена је у Француској, а 1872 у Аустрији, 1874 у Немачкој, 1875 у Угарској, код нас 1882 и у Румунији 1884. Данас је има у свима земљама где има винограда, па не само у Европи, него и у Азији и Африци, па да су државе филоксерном конвенцијом, закљученом 1881 године, склониле формалан савез, да узајамним мерама спречавају њено разношење и ширење.

На као год што је суши буба, тако су и неке *нове* главице врло нагло прелазиле велике просторе. И за чудо, управо најопасније болести, које данас имамо на виновој лози, дошле су нам од главица, којима је вештном нореклу земља, — навичај сушибубин.

Казао сам, да наши стари нису имали да се боре с толиким штеточинама, које силно уђе биљу и животињама пољопривредним. Али и то је истина, да је вредност њихове производње била рана уложеном труду. Данас је производња већа, а и вредност је далеко одмакла. Принос од винограда услед болег гајења, ђубрења итд., на онда — разумнијег неговања вина, може се толико подићи, да буде несравњено већи но некада, са истог простора земље. Но шта вреди рационалнији рад и спеколики труд, ако се наиђоше изгледи на обилату бербу остане на мислост и немилост разних штеточина, којих има данас изобиља? — Налази то: да би се за наш свеколики рад могли да наградимо, потребно је усталашно стати на пут штеточинама, које ометају добру бербу. А то се може постићи, када се држимо ова два главна правила:

1, *познати добро штеточине и њихов начин кварења*; и

2, *употребити средства за спречавање и сузбијање, кад треба и како треба.*

[1]) Друго јавно пољопривредно предавање (*Тежак* о. г. бр. 15. стр. 116)

I. Пламењача на виновој лози.

(Перонспора)

Пламењача, Перонспора, Милдеј, јесте болест на виновој лози, коју производи једна врста гљивица [названа од неких Peronospora viticola (Бари), а од других Plasmopora viticola (Шретер)]. Запажена је најпре у Француској године 1878. Суђено је ваљда било, да је први запази овај исти научник, који је, први у Француској, запазио сушибубу (Планшон). У Америци се о овој болести одавно зна, јер је има на дивљим америчким лозама, које расту по шумама. У Француској пронађена је најпре на лишћу Жакеза.

По томе пламењача нам је гост амерички, и пренета је америчким лозама. Она се по Европи врло нагло ширила. 1880 године већ је јављено о њој из Немачке, Аустрије, а 1881 из Угарске, Румуније, Турске и Грчије. Тако данас има пламењаче свуда где има винограда: на старом и новом континту; али само различни положаји виноградски чине, да се она не јавља сваке године на свима местима с једнаком силином. При свем том, цела је истина, да је пламењача нашла погодајег земљишта у Европи, на нашим европским лозама, него у Америци. Упоредно са сушибубом она је вршила и врши сталан утицај сатирања винограда; а сама за се утиче врло неповољно на принос винограда, како по количини тако и по каквоћи. Чокоће, које је заражено пламењачом, не може да да зрело грожђе; вино је оскудно јачине (алкохола), боје и сталности.

Од пламењаче оболе сви зелени делови (органи) лозини: *лист, ластар* и *грозд*. На површини ових начине се беличасте, млечне, пеге; и кад се гљивица потпуно развије, појаве се неке сјајне лучевине, или као кад се посипе ситним шећером.

Чини се, да се гљивица држи, од почетка још, само доње стране *листа*. Она се зачне на горњој страни, поред ребара (нерава) листа, и на кривини листа ближе дршци. Зато се, у почетку заразе, најпре покажу на горњој страни листа појединачне тачке, с малим зеленим *жутим* кружићима; па, потпомогнуте влажним и влажним ваздухом, избије испод њих, на доњој страни бели прашак. Пеге убрзо промене боју, постану отворено мрке, после угасуто мрке и закључно добију боју сувог листа. У исто доба оне се шире, састављају, те услед тога и сав лист постане мрк, а одо се покриће белим прашком (показује на сл.). И тако. лишће се згрчи (показује на сл.). сасвим повкари и рано опадне.

Ако за развијање пламењаче нису погодне повољне, пеге се скуне, а ако постану нове, оне се ограниче само на место где су постале. То бива онда кад настане суша; или кад гљивица већ има слабију моћ за живот, а то је позније у лето, кад лист одебља, те не може да даје хране гљивици. Лист се на тим местима осуши, покидкад и пробуши, с рупом заокруженом мрким кругом; али чим наступи влага или јача роса, неге се стану увећавати и одо избије бели прашак. Мале мрке пеге налазе се у великом броју нарочито у јесен, са жутилом које лист у то доба већ има, и с врло слабим прашком који је сад сивасто бео (показује на сл.).

Бива да се пеге и рупе опасе на лишћу и услед влаге од буба (инсеката); као и да жутило наступи услед влажног времена. Али у свима таквим случајевима — нема на доњој страни прашка, који постаје само од пламењаче.

Лист на коме има *пегла* (ерипеум) (показује на сл.) добије пликове; но они остају на једном месту и не шире се по лишћу. На доњој је страни бела навлака, али је ова вуната, а не као прашак. Даље и лист се од пегла не суши, те по томе болест коју казива овај ситни штеточина, позната под именом *Ерипеум*; не може се сматрати као опасна.

На *ластору* пламењача држи се само врхова, и то док је ластар још зелен, зелјаст и нежан; навлака пак не може пламењача досађивати ластару кад отврдне, а још мање зрелој лози. На ластару који је болован од пламењаче остају модро-мрка трагови и утисци, али на лози нема никаквих повреда и раздеротина.

На *роду*, грожђу, може пламењача да буде, од како процвета па до сазревања. И због тога, што се, према стањима развијања грожђа, пламењача јавља у разна доба, добила је разна имена. Тако разликује се: *Сива трулеж* (Gris rot или Rot gris) и *Мрка трулеж* (Brown rot или Rot brun.) Прва се јавља на млађем грожђу (грешу), а друга на старијем, пред сазревање.

Строго узевши, међу сивом и мрком трулежи нема велике разлике. Тако код *прес*, зрна се честимично или сасвим обложе

прашком, или зараза поквари петељке, те услед тога зрна се збрчкају, осуше и опадну. Осем тога, најчешће бина, да зрна почевши од петељке постану морасти, збрчкају се и назад добију боју угасито сиву. Зрна се осуше и држе лабаво на грозду и, према врсти лозе, или су сиво румена или сиво ружична, а код сорте с црним грожђем, — угасито црвена. У средини су зрна мрка

Код *мрке трулежи* (показује на сл.) појави се модар појас око врха петељке, или на ком другом месту на зрну, па зрно добије боју мрко-плаву или сиво-модру, према врсти лозе, а средина му је мрка. Пега се увећава и обухвати цело зрно; кожица се збрчка, и боре се скупе бливу петељке; зрна коначно добију боју кестењану (чокладну) више или мање угаситију, — према врсти чокота и доба када се врши кварење, — и држе се лабаво на грозду. На тај начин се грожђе убрзо поквари скроз, или се на њему одржи по које здраво зрно. Тада мрка трулеж личи много на другу болест, названу „куга лозина“ (блек-рот); али пажљивије прегледање кроз стакло може увећана изненађе на сумње, јер ова болест има особене своје знаке, по којима се распознаје.

Развијање пламењаче зависи од влаге и топлоте, које треба да су здружене. Услед тога и јављање пламењаче није свагда у једно исто доба. Понекад се она јавља раније, а понекад позније. По многим испитивањима потврдило се, да се гљивица налази на лози у *другој половини априла*, надјаде у почетку маја. Дознало се и то, да се пламењача свагда више развија по местима писким и влажним, где има изобилно влаге, јаке росе и довољно топлоте. Виногради близу већих река најчешће су изложени зарази; тако и они на обалама мањих река, поред бара, у низинама и влажним равницама. Много је ређа пламењача: по брежуљцима и стрмнама, чистим долинама, кроз које провејавају ветрови, али и не на брежуљцима, окренутим водама.

Кад се уједини подесна влага: од киша, росе, магле, са подесном топлотом (око 20 до 25° С.), пламењача се може јавити као зараза за 48 часова. Но, у редовним приликама њено развијање траје 8 до 10 дана. Али ако је сувo, постојано време, и ако је хладно, топлота неска (испод 9° С.), зараза се сасвим задржи у развијању.

Има искуства, да се лоза могла сачувати од пламењаче, над је покривана на вештачки начин, или је била заклоњена крупама од оближњих дрвета. То је побудило Американце да се баце на измишљање начина (система) за застирање чопота рада обезбеђења од пламењаче. Ова заклони не сметају доласку семена гљивице на лозу, него стају на пут падању росе на лишће.

Но, да погледамо мало изближе гљивицу која производи пламењачу.

Гљивица пламењачина размножава се семеном, од којега, кад на лист лозин падне, постаје нешто налик на корен (мицелиум,) који се пробије у средину листа, пусти сисалке и сиса сок из листа. У исто доба, избије неко ситно влакнасто рашће (конидиофоре), на врховима којег налазе се гомиле *семена* (конидије). Ове служе за разношење заразе лети. Позно у лето развију се у лишћу друкчија тела за размножавање, која се зову *„зимска јаја“*; она могу да издраже све непогоде зиме, па да са кретањем лозе изађе пролећа и она крену.

Бели прашак који се налучи на доњој страни лишћа јесте управо споменуто влакнасто рашће, на коме су семе. Ове су врло лаке, те се с тога могу пренети на велике даљине. Њих може бити на једном месту до $^1/_2$ милиона. Зимска јаја нак опадну с лишћем у јесен; па кад се лишће, услед трулења, распадне, она се ослободе, и у пролеће су узрок *трећу* зарази.

Овако се пламењача множи, развија и шири по свима одликама винове лозе: питоме и дивље, па се налази и на белој лози (Ampelopsis). Ниједна врста и сорта лозе није сасвим безбедна од ње, ма да су неке надржљиве више, неке мање, а друге су према њој веома слабе. Тако америчке сорте, које се у нас гаје, све су надржљиве против пламењаче; веома су слабе на пламењачи: Жакез, Отело, Тригуф и др. Међу нашим домаћим сортама лозе, најјачичаје се држи *Каменичарка* (Прокупац); а најслабије су: Адаклака, Ранке, Тамјаника.

Кад се не могаше наћи ниједна лоза, која би сасвим давала отпора пламењачи, онда је још остало било развити *одлучну борбу* против пламењаче. Борба је, разуме се, управљена била непосредно *против гљивице*, као *правом узроку болести*.

Средства која су употребљена била у намери, да гљивицу униште, кад је већ у развијању, нису помагала. Поништити овај део гљивичин који се завукао у лист није било могућно а да се уједно не нашкоди и самом листу. Исто је тако било безуспешно уништавање зимских јаја — сабирањем лишћа у јесен по винограду. Али клице које се развију од семака неома су осетљиве; најмаљи делићи од капног лека, који делује отровно (токсично), у воденим каљвидама, да прођу мимо њихово слабо биће, чине их немоћним за даље развијање. Тај начин — *попаћивање клица*, отворио нам је пут за спашавање од пламењаче; а један случај, што је неколико чокота, попрсканих нутрет *смешом од плавог камена и креча* у једном пределу у Француској (у Жиронди), било поштеђено од пламењаче, показао нам је и *средство* с којим можемо одсудно да се бранимо од пламењаче. Утицај овог средства објасниће француски научник Миљарде. Он је рекао: бакарне соли, које у плавоме и поништују клице, треба да се нађу у каљвидама воденим на лишћу пре оног трепутка, кад се семке спусте на лист и почну клијати. По томе, прво прскање треба неминовно да се изврши *на 15 дана пре оног доба*, када се у неком месту наће пламењача. У нашим крајевима је доба јављање пламењаче: друга половина маја, изузетно прва половина истог месеца.

У плавом камену и кречу, поменашим у воденом раствору, имамо, дакле, поуздано средство противу пламењаче, — свуда и на сваком месту.

Да се задржимо мало на употреби овога лека.

Плави камен (назван и „синьи камен“, „коњски камен“, „плава галица*) за справљање смеше противу пламењаче треба да буде чист, у већим ледцима (кристалима). Кад се у раствор плавог камена усне кречно млеко, па је смеша чисто плава, онда је плави камен чист; а ако смеша преврне боју и запрља се, онда има у њему примеса (зелене галице и цинкове галице). Креч пак треба да је од врсте „масног“ креча; хидраулички креч није за то. Место живог (жеженог) креча може се узети и раније угашен, из кречана, који је као тесто. Но тада количина треба да је два и по пута већа од количине негашеног креча. На раду показао се као најбољи овакав поступак: Жив креч се истуца, брижљиво просеје да се очисти од нечистоће, и онда се узима двапут толико, колико је прописано за справљање бордоске чорбе; а то је управо *толико, колико се узима плавог камена.*

После многих огледа, у Француској је утврђена опака формула за справљање лека противу пламењаче:

плавог камена . . . . 2 килограма
живог креча . . . . . 1 „ (или *негашеног* — 2 кгр.)
воде . . . . . 100 литара

За *прво* прскање, или кад је зараза слабија, постижу се добри резултати, ако се узме и мања количина плавог камена, на: 1 килограм, 0·75 ($^3/_4$) килограма, на и 0·5 ($^1/_2$) килограма.

Смеша се овако справљa: Од 100 литара обичне воде одноји се 95 литара, те се у тој количини раствора плави камен; а у осталих 5 литара угаси се креч. Кречно млеко треба да изгледа онако као кад се кречи. Затим се кречно млеко сипа понајлак у раствор плавог камена, и за то се преме непрестано меша, па и кад се раствори поменају за неко се време смеша још меша. Тако постаје *бордоска чорба*. Кад се погледа у чаши, она има лепу плавичну боју. Кад постоји, одлучи се талог; на зато свагда треба пре захватања промешати је, да се смеша изједначи.

Овакав начин справљања смеше даје већ преко 15 година изврсне резултате Али при свем том, то не треба да буде разлог, да се не огледа и други начин. Тако Американци справљају чорбу на један како веле подеснији начин.[1]) Тако они растворе плави камен у 50 литара воде и угасе креч такође у 50 литара воде. После обе течности сипају се *једновремено* у буре у коме се справљa бордоска чорба чорба, и у *истину* течности се мешају (показује сл.). Та радња, која није ни у колико заметивања од друге, има ту превагу што се добина чорба растворљивија.

Да се направи тако названа *неутрална* бордоска чорба, која је и најбоља за прскање противу пламењача, треба имати при руци лакмусову хартију, која се може добити у свакој апотеци[2]). Кад пресна лакмусова хартија замочена у смешу поплави, онда је смеша добра. Али ако немамо те хартије, можемо чорбу

[1]) *Le progres agricole viticole* № 14. пр. год стр. 422. — Испореди *Технк* 1889. год. стр. 162.

[2]) А и код Српског Пољопривредног Друштва.

испитати на овај обичан начин: Захватимо плитком чашом озго од бистре течности, над се чорба почне таложити, па је принесемо наспрам белог зида, или према табаку беле хартије. Ако је боја плавичаста или слабо зеленкаста, може се посигурно узети, да у чорби нема сувише слободног планог камена, и онда неће лишће да прогори. А кад се дуне у чашу, па се на површини навуче танка сламица, знак је да има више креча (базна чорба).

Бордовска се чорба спрашка у судовима које не наједа плави камен; за то могу да послуже дрвени судови: чабрице и каце. Плави камен доста се брзо раствара; али ако се хоће да се још брже раствори, онда треба загрејати воду (2 литра воде на 2 килограма планог камена), па у ову спустити комаде планог камена. Док се спреми вода за чорбу и кречно млеко, и раствор планог камена биће готов. Обешен плави камен, у кесици од ретког платна, у води, ближе површини, такође се брзо раствара.

Бордовску чорбу треба употребити по лепом и тихом времену. Употреба први се справама, које чорбу распрскавају у ситним капљицама (показује на сл.). Главно је правило у овом послу:

1, да се прска на горњој страни лишћа;
2, да се понајвише прска доње, старије лишће;
3, да се поред лишћа прска и ластар и грожђе; и
4, да се наједан чокот не остави не попрскан.

Мраз од чорбе осушиће се после 1 часа; али држаће се на лишћу само тако, ако је за један или два дана пре тога било лепо време, а спраће се већи део тих мраза, акоускоро после прскања пада киша.

Но и без тога, мраз од бордовске чорбе не остаје дуго. Зна се, да се оне држе на лишћу 1 до 1½ месеца. И у томе лежи разлог, што за сузбијање пламењаче *није довољно само једно прскање.*

Мало пре смо видели, да треба први пут прскати против пламењаче. Када управо треба почети тим радом одлучује и време (метеоролошке погодбе) које иде на руку развијању заразе. Но, свакојако с првим прскањем не треба одлагати, преко крајњега рока за то, *а тај је у нас половина маја, поред могућне лоше.*

Друго прскање је врло важно, јер пада у доба, када је пламењача најжешћа. По искуствима, досад стеченим, другипут треба прскати одмах поштo се заметне род, ускоро по цветању. Од првог прскања треба да прођу најмање *три* недеље или месец дана.

Мимо ова два прскања потребно је и треће; а ако се зараза оснаи, онда још једанпут или двапут прскати, или двапут запрашивати прашком од планог камена, ма да је, по огледима који су вршени у пољопривредној школи у Монтелију (Француској), прскање свагда претежније. Где у виноградима владају разне болести, као у јужној Француској, тамо се прска сваких 15 дана, почевши од првих дана маја. Последње прскање, у сваком случају, треба да буде најдаље за 20 дана пре бербе.

Рачуна се у средњу руку потреба бордовске чорбе по хектару: 200 литара за прво прскање, а по 400 до 500 литара за остала прскања.

Справе којима се прска бордовском чорбом зову се *прскалице.* Них има данас у великом избору, и добрих. У Француској је на гласу „Eclair" (Еклер), од Верморела; а у нас као практична успоређа је Нехвилова прскалица (показује на сл.) које има од две врсте. Боље су новије Нехвилове, које имају додатак, да се чорба меша, те да се спречи таложење....

Осем планог камена и креча, у бордовској чорби, препоручивана су и препоручују се и друга средства противу пламењаче. Она се деле у главноме: на *течна* (чорбаста), и на *суви* (прашкове). Ја не мислим упустити се да вас упознајем са тим средствима с тога, што су она готово сва отпала из употребе, према успешном деловању које показује бордовска чорба. Прошле године, нарочито у суседству, препоручиван је на јако *Дистебром-ом прашак* у раствору. О њему има повољних резултата; и по огледима употреба налази сразмерно јевтинија од бордовске чорбе. Ми ћемо сачекати на огледе, који ће се ове године у нас чинити у државним лосним расадницима.

Наласим, да не треба де пропустим скренути вам пажњу на тако знане *рђаве последице,* које долазе од прскања бордовском чорбом. Те се последице приписују утицају планог камена; а то је: да он рђано утиче на ток превирања, па и на доброту вина. Још се наводи, да је прскање бордовском чорбом и отровно за живот човекових. Много су таква мишљења нагнала да изврше тачна испитивања и анализе. У вину које није бистрено нађена је једна врло незнатна количина бакра (испод пола милиграма у једном литру); а кад се талог слегао било је само трагова од бакра. Тако малене количине не могу бити ни од каквих рђавих последица по здравље.

Исто тако не може плави камен вршити никакав рђав утицај на превирање; јер, ако се и нађе што на гроњу кад је у кљуку, отиде нечином у комином, или се одлучи у самом превирању.

У нашој је земљи први пут запажена пламењача на 2 године, пошто је пронађена сушиброја, а после 6 година, од кад је болест констатована у Француској. Вредни и веома пажљиви председник Крушевачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва био је први, који ју је у августу 1884 године нашао на лишћу у виноградима *околине Крушевца* и у Жупи[1]). Исте је године, али само под сумњом, јављено о њој из Лапова[2]) У прво време прозвана је именом: „тоња", „жута роса", негде и „бастра" и „мана". Као обично и ова се појава узимала овако; јер јој се узрок доводио у везу са променама времена, кише и сунца, као што се обично објашњава свака „пламењача". Но, људима од књиге јасно је било, да ми имамо посла са једном ноном опасношћу за наше винограде. Наскоро беху заражени сви важнији виноградарски крајеви. И када се у туђем свету кренуше у одсудну борбу *бордовском чорбом,* и у нас Српско Пољопривредно Друштво, у почетку прошле десетине година, приступи одлучно послу. Уз обилату помоћ од Министарства Народне Привреде прикажаћи је успешан начин непосредне практичне поуке; изашиљани су неколико година узастопце „прскачи", који су имали да изврше две дужности: да очигледно поуче народ су употреби средства, и да га увере о истинској користи прскања.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ

Топломер за предсказивање непогоде. — У *Темеску*[3]) ми смо увозили читаоце са једном врстом топломера, којим се може унапред знати, када ће бити мраза и слане. То је новина, која је оног пролећа скренула на себе пажњу. Сад се опет јавља о другој новини, и то опет о топломеру којим се може предсказати непогода — олуја с градом. И овај топломер произлази од истог проналазача, управника једне зимске школе (П. Марена).

Топломер за предсказање непогоде састављен је такође из 2 термометра: леви суви, а десни влажни. Подела је у обоје 0 до 25°C. Суви има пре линије, које се десно ломе на ниже, а влажни има плаве линије; обоје се секу на разно обојеним пољима: белом, жутом, отворено црвеном и угасито црвеном. Укрштене тачке на белом пољу показују непогоде које се ретко јављају у месецима септембру до априла, назване *зимске непогоде;* а укрштене тачке на другим пољима показују непогоде у месецима маја до августа, дакле — *летне непогоде.* Жуто поље значи „спремање", а оба црвена „непогоду". — Топломер се намешта у хладу, и то 1·5 м. над земљом. Влажни топломер треба показати бар на четврт часа пре осматрања, а сув добро обрисати. Гледа се зима после 8 часова, а лети између 7 и 8 часова *ујутру.* Када се осматрање покаже на *белом* пољу, значи да може бити непогоде, али не извесно. У то доба културе нису толико разајене, да се морају предузимати мере за одбрану. Врло ретко да дође на то поље какка мајска непогода. Ако се осматрање покаже на *жутом* пољу, онда треба тог дана даље осматрати, а уједно дати знак на спремање, ако се где предузимају мере за одбрану, као на станицама пуцања у облаке. Црвена поља показују да се приближују непогоде; а ако се на осматрању покаже угасито црвено поље, онда предстоје најопасније непогоде. — И она справа, по својој важности, заслужује призрежа. Израђује је фирма Н. Kappeller у Бечу (V. Franzengasse № 13), а стаје 10 круна (око 12 динара).

[1]) *Темеш* за годину 1885 стр. 39.
[2]) *Темеш* за годину 1884 стр 658.
[3]) Број 15. страна 115. ове године.

ГЛАСНИК

Распис Министра Народне Привреде свима окружним Начелствима од 10. маја 1900 године Бр. 4982. — Приметило се да наша земља с дана на дан све више оскудева у добрим приплодним грлима а нарочито у говедима, јер се неразложно из приплода издајају и продају и она грла, која су у најбољој снази за приплод.

Овај непромишљен поступак могао би бити од недогледне штете по земаљско сточарство, ако му се што пре не би бар у неколико на пут стао.

Сем тога приметило се, да се много говеди на страну извози много пре, но што су довољно угојена, што убија добар глас нашој сточној трговини на страним трговима и уопште је од штете земаљској привреди.

Најзад утврђено је и то, да је знатан број волова, извезених на стране тргове, досада продаван по нижу цену само с тога, што та грла као јунци нису благовремено и правилно штројени, већ су *гунаво* или *увијени*, што утиче на каквоћу на и на цену меса. И овај поступак наших држављана не да се довољно правдати.

С тога сам решио да се забрани из земље извоз: *биковa* млађих од 4 године; *крава* млађих од 6 година и извоз *говедa уопште* која нису добро угојена.

Саопштавајући ово Начелству препоручујем му, да ову забрану објави у своме округу што пространије; тако исто да преко својих органа светује нашим имаоцима стоке, да своје јунце не *гунају* нити *увијају*, већ да их правилно *штроје*, с тим, да ће се у своје време забранити и извоз оних волова, који нису правилно штројени.

У исто време Начелство ће наредити свима држ. марвеним лекарима у своме округу, да о овој забрани строго воде рачуна и не одобравају товарења ни извоз говеди која се према предњем не смеју извозити.

Слана у Угарској. — Скоро у целој Угарској била је на крају априла јака слана, тако да су виногради сасвим пострадали. Угарски виноградарски лист Ungarischer Weinbau јавља, да највећи и најважнији виноградарски предели у Угарској као што су: Токај-Хејља, предео Благног језера и Ермелек, ове године *неће имати бербе*. Саопштавајући ово, исти лист сврака нажњу да услед ове опште несреће ніко не напушта даље послове у винограду, „била би“, вели тај лист, „велика лаконисленост, да се чокот сад напусти самом себи, кад му је нега управо најпотребнија“. Пре свега препоручује се, да се чокоће унеколико опорави повољном резидбом. Пошто чокот или не, дужност је сваког да настане, да чокот претрпљени квар што пре преболи, те да се спасава бар берба за идућу годину. После резидбе треба окопавати, прскати, запрашивати и све остало чинити тачно и брижљиво, као год кад би се очекивала најбоља берба. Ето тако се може за јесен добити зрела лоза, која може дати догодине добру берву.

ОБЈАВА

Важно за израђиваче плугова. — Српско Пољопривредно Друштво приређује у Топчидеру Наградне утакмице у раду справама за прашење и окопавање кукуруза, пасуља, промпира а по могућству и (шећерне репе и сточне) под овим условима:

1. Право на такмичење имају они мајстори, који се баве израђивањем гореречених справа:

2. Све делове справа, у колико је то према њеном склопу могућно постићи, да буду ручна израда на радионице такмичара — мајстора.

3. Награђен такмичар дужан је дати Друштву писмену обавезу, ако се од њега затражи да ће и убрдуће израђивати справе исте доброте као што је справа за коју је награђен.

4. Такмичење ће се извршити око се пријави најмање три такмичара. У противном случају извршиће се само пробе послатих справа за препоруку или без права на награду:

5. Пријаве прима Српско Пољопривредно Друштво а ирески или окружни економи, где оних има. Уз пријаве треба одмах слати и справе Српском Пољопривредном Друштву, у Београду.

У пријавама треба тачно казати:

а, име и презиме мајстора;

б, место становања (где справе израђује);

в, цену, по коју би справе за Друштво израђивао;

г, пристаје ли на услове под тач. 3. Стечаја;

д, марка — знак — жиг мајстора;

ђ, одкад се занима израдом пријављених справа; и

г, је ли српски подданик.

6. Оцену ће изрицати Оцењивачки Суд Српског Пољопривредног Друштва а цениће се поред јачине материјала чистота и лакоћа у раду а никако излишно глачање (полирање) и сарбање.

7. Награда има три: I 120, II 100, III 80 динара. Награђенима издаваће се Уверење о добивеној награди.

8. Пренос справа железницом или лађом од ма које жељезничке или паробродске станице до Београда односно до Топчидера и натраг сноси Друштво а пренос до и од станице сноси дотични такмичар.

Пошто се не може унапред тачно да одреди време кад ће који усев спасати за прашење а кад за окопавање, није могуће ни одредити дан кад ће се утакмица извршити у присуству такмичара.

Ако буде икако могуће објавиће се дан такмичења преко домаћих листова, ако би који такмичар желео да присуствује, да би могао доћи.

Бр. 2545 Од Управе Српског Пољопривредног Друштва 25. априла 1900 год у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 21. броја Тежака: *Чланци*: Полегање пшенице. — Вино за париску изложбу. — Туберкулозно млеко. — Задруге за продавање јаја у Ђерманији. — Рибарство у слободним водама. — V. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (наставиће се). — *Белешке*. — *Гласник*. — *Објаве*. — *Цене огласима*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛИЧНИХ УПУТСТАВА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ, КРЕЋЕМО ДРУШТВЕНУ ПОСТ ПОШТА ПОСЛАТИ.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ЗАДРУГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДУЗЕЋИЋА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ПОЗЕЋИЋ СТАЛ. КАДРА, ЧАЦИ, МАЈСТОРИЈА, ЗЕМАЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАВИ ИТИМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОШЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД НА ЈЕДНУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ОО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА И ЊЕГОВИ ЧЛАНОВИ ИЛО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УНАПРЕД ПОЉОШЕ ПРЕТПЛАТУ И АКО СУ ПРЕТПЛАТИЛИ ПОД СВОЈ УДРУЖЕНА ПРЕКО ПОТА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂУЈУ:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 22. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 4. ЈУНА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

РАСПИС

СВИМА ОКРУЖНИМ НАЧЕЛСТВИМА И УПРАВИ ГРАДА БЕОГРАДА

Расписима Господина Министра Унутрашњих Дела од: 10. августа 1896. г. СБр. 7655. 3. фебруара 1897. г. СБр. 1329., 8. августа 1897. г. СБр. 11396, прописано је под којим ће се погодбама моћи свиње извозити на Штајнбрунски трг.

Ну, приметио сам, да трговци извозници, а и власти — нарочито марвени лекари, не разумевају подједнако речене прописе, услед чега се они разно и врше.

Тим поводом, а и са потребе, да се досадашњи расписи у нечему објасне а и преиначе према савременој потреби, наређујем ово што иде:

I.

Законом о заштити од сточних зараза у опште и мерама за уништавање тих зараза а на име §-ом 8-им прописано је, *да сва стока која се гони из атара једне општине мора имати сточни пасош.*

Кад се сточни пасош издаје и ко је надлежан за то, прописано је у *Упутству о издавању и поступању са сточним пасошима* од 20. јуна 1894. год. СБр. 4901.

На основу овога, сваки трговац који купи свиње ради хранења или кочинаре ради извоза, мора имати уредне сточне пасоше, снабдевене прописном таксом, којима доказује:

1) да су свиње заиста његова својина, и

2) из ког су места кућене (како би се знало да ли су из здравог — несумњивог — места, или се неко од надлежних општинских власти о закон огрешио и на себе навукао одговорност из § 42. и 43. Закона о заштити од сточних зараза).

Но и ако трговац из свога заната свиња одноји извесан број за храну, мора одмах узети од своје општине сточни пасош за њих. У оном пасошу стављене се: сопствени домазлук

II.

Овако састављен чопор свиња мора извозник одмах, а најдаље у року од 7 дана, писменом пријавом пријавити своме рејонском окружном — управном — марвеном лекару. Уз пријаву мора приложити и сточне пасоше за свиње које пријављује.

У пријави мора назначити:

1) укупан број свиња;

2) какве су свиње: дебеле (кочинари), полу-дебеле или мршаве;

3) колико има женрова, а колико крмача; колико од којих има: белих, црних, сурих, шарених итд.; и

4) тачан опис места где се обори налазе, и да ли су свиње у једном или више обора и колико посебице у сваком обору има свиња.

III.

Кад марвени лекар прими оваку пријаву са пасошима, он ће је одмах завести у деловодник своје канцеларије, и подносиоцу ће на примљену пријаву издати *реверс*, у коме мора ставити: дан кад је пријаву примио и са колико приложених пасоша и број под којим је пријава заведена, па ће поред свога потписа ставити службени печат.

IV.

Одмах по пријему пријаве, а најдаље у року од пет дана, дужан је марвени лекар изаћи на обор и свиње прегледати, и то било при ћутарњем или вечерњем храњењу; па ако при томе нађе да су свиње потпуно здраве — несумњиве — и да се број свиња слаже са пријавом а свиње са описом у пасошима, он ће све то на пријави забележити, ставити датум прегледа и својим потписом и службеним печатом утврдити.

Ако марвени лекар нађе, да су свиње сумњиве, он ће то на пријави приметити и с рефератом, према § 16. Закона о заштити од сточних зараза, спровести надлежној полицијској власти на поступак, да се одмах отпочну вршити прописне ветеринарско-полицијске мере.

Ако ли пак нађе да је пријава неисправна, било да се број свиња на лицу места не слаже са бројем у пријави, било да се свиње не слажу с пасошима односно пола или боје, он ће то на пријави назначити и право стање констатовати под својим потписом и службеним печатом. Но у случају где се очигледно види, да је подносилац пријаве хтео да обмане власт, дужан је марвени лекар пријаву рефератом спровести надлежној полицијској власти и тражити да се дотична пријавник узме на одговор и казни за обману власти. — Кад овакав реферат прими полицијска власт, мора га као ствар хитне природе одмах узети у поступак и најдаље за три дана од пријема, дотичнога узети на одговор, пресуду изрећи и саопштити му, па о том одмах известити и марвеног лекара. — Ако марвени лекар у року од пет дана — по предлају реферата — не добије извештај полицијске власти, да је дотично лице узето на одговор и кажњено, он ће о томе непосредно мени поднети извештај. А ако марвени лекар ово пропусти да ми достави, пашће на њега сва одговорност.

V.

Пријаве, које марвени лекар нађе у свему за исправне и по којима су пријављене свиње здраве (несумњиве), заводе се у списак, који ће водити као и досада, па ће их преко окр. начелства — управе — заједно са пасошима, најдаље у року од три дана од извршеног прегледа, спровести Одељењу за пољску привреду и ветеринарство подручног ми Министарства ради завођења у *Списак извоза свиња.*

VI.

Кад пријаве буду у Министарству заведене у *Списак извоза свиња*, означиће се на њима број списка, па ће се истим путем,

преко начелства, — управе — пратити марвеном лекару, заједно са пасошима, које ће марвени лекар чувати у својој архиви.

VII

Кад свиње за извоз сазру, извозник је дужан писменим актом о томе да извести рејонског марвеног лекара, а овај је дужан најдаље за пет дана од пријема акта изаћи на оборе и свиње прегледати на начин као што је под IV речено. Шта марвени лекар буде нашао овим прегледом, као и тежину свиња, њихов мањак и узроке и време истог, ако га је било, све ће то на овом акту забележити; па ако утврди несумњиво добро здравље свиња и прописну најмању тежину (130 нгр. бруто брав), назна чиће то на акту, као и број под којим је заведена и прва пријава у *Списак извоза свиња* у Министарству, па ће га однах, а најдаље у року од три дана, преко опр. начелства — Управе — амо спровести ради давања дозволе за извоз. — За закашњен спровод овога акта, биће одговоран на првом месту марвени лекар, а затим и службеник, чијом би се кривицом закаснила експедиција акта.

VIII.

Од дана када су свиње састављене и пријава поднесена, не сме се више ниједан брав додавати.

Ако сопственик свиња, које је пријавио, примети да су му свиње оболеле од какве заразе, мора о томе, према §. 15. закона о заштити од сточних зараза, одмах да извести надлежну општинску власт, која је дужна да то одмах достави среској власти ради изашиљања марвеног лекара и констатовања заразе. Ко прикрије болест својих свиња казниће се према §. 42. и 43. Закона о заштити од сточних зараза уопште и мерама за њихово угушивање.

IX.

Исто тако ако би сопственик свиња хтео пре добивене дозволе за извоз, пријављене свиње да прода или да поклоне ради извоза, може то учинити, али однах, пре но што крене свиње из обора, мора писмено известити о томе дотичног марвеног лекара, који је дужан то да утврди, па преко начелства — управе — амо извештај поднесе, назначивши ушек број под којим је прва пријава у Министарству била заведена у *Списак извоза свиња*.

X.

Кад се сопственику дозволи извоз свиња, марвени лекар мора однах изаћи на лице места да изврши преглед свиња. Ако тим прегледом марвени лекар нађе да су свиње несумњиво здраве и да одговарају осталим прописима, саопштиће сопственику да свиње мора извести у року означеном у дозволи, па ће однах унутити надлежном општинском суду акт који ће спровести старе пасоше свиња које се имају извести, с препоруком, да се однах изда извознику један нов пасош на основу старих. У томе акту мора марвени лекар назначити број брава и то: колико вепрова а колико крмача и колико којих по боји длаке.

Општински суд дужан је истог дана кад прими акт марвеног лекара издати извознику сточни пасош онако како је актом наређено.

XI.

Расписом од 10. августа 1896. године СБр. 7655 у тач. 3., наређено је, да се *кочијари* имају држати под тридесето-дневном марвено-лекарском присмотром.

Прва пријава има се поднети марвеном лекару, свиње прегледати, пријаве с пасошима спровести Министарству и из Министарства вратити надлежном марвеном лекару, исто онако као што је напред наређено и за остале свиње.

На 12—15 дана после првог прегледа марвени лекар мора поново прегледати пријављене кочијаре, исто онако, као и први пут.

По извршеном овом прегледу, а најдаље у року од 5 дана, поднеће ми марвени лекар извештај по процесу дуге алинеје тач. VII овога расписа, назначив кога је дана овај преглед извршен.

Кад се извоз одобри, има се поступити исто онако као што је под X наређено.

XII.

Ко би од извозника после поднесене пријаве кочијара, на једног брава у чопор додао, томе марвени лекар ниошто не сме дозволити извоз, све да баш извозник и добије дозволу за извоз, већ тако несавесног извозника мора одмах реферисати полицијској власти и ухваћати да се узме на одговор и казни за обману власти; а затим ће редовним путем и мени поднети извештај, на основу кога ће се у Министарству пријављени кочијари избрисати из Списка извоза. А пријављени кочијари имају се сматрати да су састављени тога дана, када је утврђено да је додат један или више нових брава, и као такви имају се поново редовним путем пријавити и као са новопријављенима даље поступити.

Чим Начелство — Управа — прими овај распис, наредиће, да се за све свиње, за које дотада није Министарству поднета пријава за извоз, убудуће подноси пријава по одредбама овога наређења.

Препоручујем Начелству — Управи — да овај распис у своме подручју објавити ради чега му се под ⁄. шаље потребан број примерака оштампаног расписа, и да се стара о његовом извршењу, а мене о пријему истог извести.

ПБр. 5.254
12 маја 1900 год.
у Београду

Министар Народне Привреде
Жив. Живановић с. р.

О ПРСКАЊУ ЛОЗЕ

Прво прскање лозе противу *Пламењаче* (Перонспоре) већ је јамачно свуда у нас довршено.

Данас нема већ ниједнога, који не би био савршено уверен о потреби и користи прскања. И дође ли само време томе послу, сваки се жури и оставља све друге послове, да би могао извршити *овај* посао, који му уједначава поуздану борбу, ако га само мину друге непогоде, које могу да оману добар изглед на борбу.

Плави камен, бордонска чорба, прскалице итд., то су дневни разговори виноградара. Претреса се питање и о *другим лековима*, који се по новинама нашим, а нарочито страним препоручују. Тако: помиње се бургундска чорба, сапуњава чорба, додатак шећера и калафонија, разни прашкови итд.

Све су то мање више споредне ствари; главно је *бакар* (бакарни сулфат), који смета Перонспори да живи; то је све, а не *разне мешавине*, што спречава развијање семена гљивице болести.

Огледано је да се нађу *друга средства*, можда и јевтинија или од јачег утицаја. Тако су чињена поређења: са чорбама од цинкове галице (цинковог сулфата), сулфата кадмиума итд. И док је успех са осима бележен бројевима 1 и 2 дотле је успех од плавог камена био сталан на бројевима 6—9. Па и *начин спровођења* бордоске чорбе остао је као најбољи са кречом. Огледано је да се додаје: калафонија, шећер идр. у намери да се течност боље лепи и дуже одржи, па се дошло до резултата, да опет сам креч дуже остаје на лишћу но остали лепљиви додаци.

И *авантри за прскање* — прскалице — већ су довољно усавршени, да потпуно задовољавају захтеве и обезбеђују успех. Само у погледу *броја* прскања не треба се држати једног сталног реда. Управо, број прскања преко године нека се управља: *према години која је више или мање погодмија за пламењачу, према сортама лозе које су више или мање наклоњене болести, па и према положајима винограда*. То значи: када је година влажнија и погодбе за Пламењачу подесније, треба *чешће* прскати. Исто тако треба *чешће* прскати оне сорте које су осетљивије од Пламењаче; као и оне винограде, који су више изложени болести.

У редовним приликама нека се сваког дана после цветања предузме *друго прскање*; и тада с јачим раствором плавог камена од првога. Ако је у првом прскању узет 1 килограм, онда у оном другом, нека се узме 1·5 килограма на 100 литара.

Но, *чешће прскати па ма и са слабим раствором, но ређе па са јачим* корисније је у сваком случају. То се објашњава тиме: што на деловима које пламењача спопада, семе гљивице налази *трајно* честице бакра (од плавог камена), те не може да ухвати корена: док год се ређе прска бакар, ма с каквим

се матеріјалом мешао, спадне и по најсољем времену, и тада гљивица узме маха, па је пламеньача готова.

Може се видети, како неко, у мислима да је учинио најбоље, пацмака чокоље бордовском чорбом толико да изгледа још издалека сасвим модро.

Четврти прекаљем и то се избегне; јер тада се може и *мана* количина бордовске чорбе употребити, па да буде опет добар успех.

Нека дакле, нико не лажи што ће налазити чешће с прекаљицом у виноград. Ако с једне стране угроши *виме* рада, с друге стране ће *уштедети* у материјалу, па опет иде на једно; а уз то још има приде, што је таквим радом *обезбедио* себи успех.

— — Ђ.

ЖИВИНАРСТВО У ЕНГЛЕСКОЈ

Енглеска сваке године уноси из иностранства огромне количине и јаја и живине. Овај увоз расте из године у годину у таквој размери, да се само природно морамо упитати: да ли овакан напредак у спољној трговини не одговара извесном назатку у домаћој привреди, у домаћем живинарству. Међутим ствар стоји сасвим обратно. Јер у истини, од оно неколико година, живинарство у Енглеској само расте и напредује. Већи увоз, дакле, објашньава се већом потрошком јаја и живине, а сама потрошња одговара и све већем становништву и богатству земље.

При свем том, ваља признати, да у земљи као што је Енглеска, где велика пољска добра преовлађују, живинарство стоји у слабијој сразмери према површини обраћене земље, но у земљама где је непокретна својина ситне раздељена. Велики поседници имања енглеских, у прилог томе, као и у прилог њихову привреди, још једнако живе господски — многи међу њима још се одају лову идући тамо у цвеном руху, кожним панталонама и извртуној обући; док ни сапутнице њихова живота на њих у господству нимало не изостају, и као праве и отмене госпође кроз цвеће од свога летњиковца погледају на тај тамо доле кокошарник као на нешто сасвим испод свога достојанства.

Живина се, дакле, гаји у Енглеској тек на маньим имањима, па и то не на свима. И ту се она сматра као ситна пара женска; јер новац од продате живине иде на подмирење личних трошкова домаћице и њене дечице. Већ и та ситница, кажу, да се по који пут понне на крупну суму од 3000 динара на годину. Како пак, мужеви немају права на ову женску привреду, и не воде непосредне добити од ове зараде, својих домаћица, то се они за живину врло мало и брину, па често, кажу, на њу и попреко гледају. Дабоме, да је последња криза пољопривредна знатно ублажила и ову предрасуду; и данас се већ више у Енглеској не презиру ови споредни производи пољопривредни. Штета је само, што се у много случајева, живина не гаји у довољним приликама, као и што се и продаја живине врши преко читавог роја од трговачких посредника. Утврђено је, међутим, да су у изнесним крајевима југоисточне Енглеске и то баш у онима, у којима се, од векова, живинарство сматра као занат, и гајење и пролет живине достигли веома значајну висину. Тако, на пример у окрузима Сосекса и Сорија (колевци чувене расе кокошке *Дорикинга*) као и у западноме делу Кента, живинарством се баш велики део и сељака и закупаца, који од тога имају велике добити. Гојење живине у пуном је јеку и даје посла великом броју људи. Живина се ту најпре одржава у савршеном миру, а храни се справом за клуканье. Довољно је три недеље оваког гојења, па да пиле од једне фунте и пола дотера до три фунте у тежини. Нити ту изостају велике куће и радње; јер их има које коју по двадесет, тридесет па и педесет хиљада пиладиње на годину. Рачуна се да само они окрузи шаљу годишње у Лондон живине на *тринаест милиона* динара вредности. Трошак оно подноса ове живине до престонице износи просечно *десет пара дин.* од комада.

И у неким крајевима Ирске, чине се панови да се живинарство подигне; и човек се довста изненађује каквоћом производа које је ова земља показала на последњој међународној изложби заклане живине у Лондону. Међутим, и у Ирској као у већини округа Велике Британије, има још много да се за живинарство уради. Али ни дотле не треба затварати очи пред успесима постигнутим за двадесет година, ни пред полетом који је ова грана пољске привреде добила усвајањем покретних *кокошарника* (на точковима). Благодарећи, управо, овој покретној кући за живину у свакој од којих може да стане по двадесет и двадесет и пет комада, — живина, у место да се утерује у каваз затворен простор, носи се, напротив, у поље, и тамо се пусти и да себе нахрани и да земљу ђубри[1]). И савршенство начина у извођењу јаја силно је допринело успеху ове радње. Справом за извођење јаја даје се и лако и просто руковати и она је данас драгоцен помоћник у гајењу живине.

Доскора, енглески произвођачи нису се довољно осврталн на избор расе. У југоисточним крајевима Енглеске, које мало час поменусмо а који се баве гајењем живине, све што се тражи од пилета, то је: да брзо расте, да има беле ноге и да даје доста меса. А из овог презирања спољних знакова настало је неко шареньло без једнообразности које јако шкоди. У осталом, већина закупаца у Великој Британији и Ирској, поле живину која је за сва добра. Али, све врсте кокошију, које у исто време и *носе и легу*, имају ту махну што ни је месо жуто. Свет, међутим, тражи *белу* пилетину, и то је учинило да се данас одаја гајење живине која има да носа јаја од живине која има да задовоља укус јеловинчки.

Од своје стране, одгајивачи *луксузне* живине подстакли су у неку руку произвођаче на оно савршенство удигнуо живинарство и у моралном погледу. Већ, има се да у Енглеској, као и у другим земљама, љубитељи луксуза у живинарству не гледају на саму ствар са стране трговачке, па често и жртвују својој фантазији услове нијасе, али ипак зато, уопште узев, они доприносе усавршавању вештине у гајењу домаће живине, па следствено доприносе и општој народној привреди. Усталом кад се узме да хиљадама становника предграђа у великим варошима Енглеске, па и хиљадама живинара који гаје живину у циљу излога на каквој изложби, да сви ти по рачуну г. Браунa, постижу годишњу производњу од стотину милиуна јаја и више, као и хиљаде и хиљаде кокошију, онда се мора признати да овај извор људске хране није за пренебрег. Сем тога, и при свим погрешкама које се праве с претерашним покушајима да се постигне што већи успех, енглески одгајивачи луксузне живине ипак су успели да одају многу веома корисну врсту живине. У истини, они се нису ограничили на брзо телесно развиће своје живине, него су нажањном применом закона одбирања успели да добију и навреме носиље јаја и стону пиладију огромне крупноће.

Једна друга важна грана живинарства јесте гајење *пловака*. Пре двадесет година, ова се производња скоро искључно ограничавала на долину *Елзберија* (на постобину и пловака истога имена); затим и на округ *бокингемски*; али одтада се знатно раширала и по околним окрузима. Тако, на пример, у 1898. години, један је закупац на *Лантампра* на свом добру одгајио неких *тринаест хиљада* пловака. Један други закупац из *Исг-Англије*, поодаиво даје лондонском тргу, просечно, по десет хиљада пловака на годину. Уопште узев, закупци који гаје живину за приплод, немају много промета за такав посао. Зато они налазе за пробитачно да одгајивачима пловака дају јаја за временошења, и то од октобра до априла. Да би, пак, та живина што брже расла, одгајивачи хране пловке у заграђеном простору, и не дају им да се много креву, ни до воде долазе. На тај начин они доспевају да им за осам или девет недеља дају тежину од четири или пет фунта. Енглези тврде да *елзберска* пловка има искључну превагу у томе: што и веома брзо расте и даје најбоље месо. Пошто је закону, одгајивачи шаљу своју живину право у Лондон, где добију по три шилинга и по или четири динара и 35 пара дин. од комада.

Округи Норфок, Софок и Кембрицшир од *векова* су чувени са својим *пуеклма* и својим *куркама*. О божићним празницима нарочито, некада су се из Норфока у Лондон слале огромне количине ове живине; а Енглези још тврде: да ваздух округ (Норфок) и дан данас даје најлепше ћурке на свету.

Низине Кембрицшира, па и Линконшира, познате под именом *високих крајева*, особито су погодне за гајење гусака. Од ових, бела врста *Емденска* и сива врста *Тулушкина* најраспрострањеније су. Али су ове врсте и сувише крупне за ширу

[1]) Као што се зна, нема ова оперијет од ока коњиет, које ће у пољу у у пољској трави пренаћи и хрна и ђубриц, и зрно. Ако би нека ова хранио на ковриеик, пока ће равневерати земљу, и тамо наћи што јој треба врнеки у него време у пољу тамо *дрлаче*.

потрошњу; и зато је лондонска пијаца принуђена да се обраћа Французима, и француском округу *Сарте*, да јој даје сатиције влекке, и као такве, приступиће потрошњи малих домова.

Ну, прави покушаји да се у Енглеској унапреди гајење живине почињу тек од 1885. Тада је, имено Краљевско Британско Пољопривредно Друштво, али и после силног колебања решило: да и живину пусти на своје Годишње Изложбе. Па како, је ово Одељење за живину тада побрало, и продужило брати, саме успехе, то се може рећи да је ово отворило и ново доба практичног гајења живине у Енглеској. Дабоме, да су се на пољско Пољопривредно Друштво угледала и друга слична удружења у земљи, и тако данас крте домаће живине имају своје означено место у свима великим пољопривредним изложбама Велике Британије.

Ну, од свију живинарских изложаба најважнија је изложба *заклане живине*, коју је као додатак годишњој изложби *Смитфилдовог Клуба* у години 1894. установио *Сер Валтер Габи*, барон енглески, врло добро познат и у Лондону и ван Лондона са свога великог богатства и са свога доброг срца.

Даље, ове изложбе које се редовно држе у просторијама Пољопривредног Друштва у Лондону — баде су у почетку намењене искључно грлима енглеских одгајивача; али се одмах видело, да енглески одгајивачи нису урадили све што треба за живинарство, па да, следствено, и не спајају много на такним изложбама. Ово је учинило да ова изложба постане поље за *међународну* утакмицу, приљачно средиште за стране одгајиваче, нарочито за Французе, и тиме се створи приликa за узајамно усавршавање у истој вештини.

После овог осврта на међународну изложбу заклане живине ваља рећи коју реч о мерама које Енглези неуморно предузимају за развитак свога живинарства. Потреба *система* и на овом послу осетила се још у години 1891. Према томе, извесни одлични људи, као нпр. г. *Брајт* — дали су се живо на посао. Пошто је из прва највећа оскудица била у *учитељима* живинарства, то се прво и прегло да се они добију. И тако, мало по мало образовао се сад тамо један ред учитеља живинарства који иду од села до села и обучавају сељане у овој вештини. Најпре се ту почело са јавним предавањима и поучним сликама, а затим се са теорије прешло на практику; док међутим гимназије Рединга, Јоркшира, Лидса, Вика, и школа у Сосексу и Нотингамски млекарски завод, итд. не заведоше и читаве школске *течаје*, иседоше и дипломе! Ваш ту скоро, г. Брајт је, под покровитељством гимназије Рединга основао и *уредни журнал* у томе месту. Назад, од своје стране, и Ирско Пољопривредно Друштво и Британско народно удружење за живинарство чине све могуће да покрену свет на образовање месних друштава, ради поправке каквоће и ради уређења промета производима живинарства у Енглеској.

V. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(НАСТАВАК)

Добре последице од овако организоване радње нису изостале. Али још није било уверења, да у том новом послу треба *заједнице*; да та требају безусловно сви виногради и инаоци винограда да врше, па да буде успеха. Ту је прискочило законодавство. Најпре на основи *Закона о обнављању и употребству виноградарства*, а доцније на основи *Закона о уништавању штетних животиња и биљака и о заштитивању корисних животиња* прописа се су мере, којима се обезбеђује успех. Тако по *Правилнику о сузбијању пламеначе по винској лози*, од 12 марта прошле године, *дужни су*:

1, сви инаоци винограда, и поједиког чокоћа ма у ком броју, извршити редовно *два*, а по потреби и *треће*, прскање смешом од плавог камена и креча, и то на 100 литара воде 1 до 2 килограма плавог камена и толико креча;

2, да све општинске власти где има винограда, набаве према површини винограда потребну количину плавог камена и потребан бројприскалица, те да ова средства имају свагда при руци они, који се не снабдевају непосредно за своју потребу.

Предњашење су и казне за неизвршење ових прописа.

Могу додати, да овако повољне приљике, како су у нас створене, нема ни у једној другој држави.

*

Код пламењаче смо се задржали можда и сувише дуго. Али, зар и не заслужује? Упоредо са сушибубом, па и сама, она је била узрок, да од нашег чувеног виноградарства имамо данас право гробље од винограда. Где је некада био живот и богатство, ту је сада чама, и сиромаштво; и ми за вино, које је некада у нас имало вредност годишње преко 20 милиона динара, издајемо данас сувога злата преко 2 милиона.

Да се мало дуже заустављамо над ове болести узрок је и тај, што и у обновљеним виноградима имамо с воме најпиће посла. Морамо добро да размислимо, сиемо ли се сад наћи неспремни пред једном таквом опаком болешћу, када трошкови за подизање винограда могу да се попну на 3000 па и до 4000 динара по хектару!....

Но, да пређемо на другу главну болест:

II. Плесан винове лозе

(Оидиум)

Плесан винове лозе, Грожђана плесан, Оидиум, Маћа (у Приморју), јесте болест коју производи такође једна врста гљивице (названа Oidium Tuckeri или Erysiphe Tuckeri). Запажена је најпре у Енглеској у лозној стаклари (топлој градини) 1845 године; а пореклo јој је на сваки начин из Америке. 1847 године нађена је у Француској, и то опет најпре у стакларама; а 1851 заражени су били плесном сви француски виногради, па гдеде и виногради у оближњим земљама средоземног мора, до Угарске. За четири године после тога, зараза је била тако силна, да је то виноградаре бацило у бригу. Али већ је пронађен био и поуздан лек против ње, те се стало на пут даљем затирању.

Плесан се на први поглед показује као једна сива пећа на свима зеленим деловима лозе, која даје неки особени задах. Спонада лозу чим крене *ластар*; а обоји и: *лишће*, *цвет* и *грожђе*.

На *младом ластару* показују се најпре осредње беле пеге које се једва виде. Са развијањем ластара и ове бивају веће, па су најпре појединачне, а после се споје те постану повеће мрље, као плочице (показује на сл.), које покрију готово сву површину ластара, а нарочито страну која је окренута сунцу. У исто доба, избије прашак тамно бео, и масан кад седневрче руком; држи се слабо за своју основу, и одлази од њега јак задах на гљиве или плесан (по некима и на трулу рибу). Тај прашак назад добије боју мораста, па заврши с бојом сиво плаветном. Испод прашка, који се лако скида, на зеленој површини ластара налазе се расејане модре тачкице, које се множе, увећавају, и, кад се споје, постану белеге, печати, који од жутоодоре боје прелазе у мрку и све више тамнију. (Показује на сл.). Кад је зараза у јакој степени, млади ластар поцрни и угљениће се. У такном стању ластар не може даље расти: увене и осуши се по целој дужини. Ма како било, сазреваће лозе је непотпуно, и сушеће наступа чим настану слане у јесен. Лоза остане кратка, и из пазуха избијају многи заперци; чокот застане у развијању добије жуто зеленкасто и изглед изуморености. Виноград, који је јако заражен плесном показаће још изгледа као задимљен и чађав.

Ако се плесан, из буди каквих узрока, није могао да развије раније, но се покаже у јесен, тада не оставља на лози трагове. Показу се само модре или црне тачке, скупљене на појединим местима; али на *зрелој лози* гљивица у опште не може тако чврсто да се настани, као на површини ластара.

Када је ластар већ одмакао у развијању, онда се плесан окреће другим деловима лозиним. *Лишће* се може много јаче заразити, на горњој као и на доњој страни, и у свако доба развијања и доба у години. На лишћу твори болест исто опакие пеге као на ластару, и оставља истоветне трагове; али и то више на горњој страни, но на доњој која је рапава, па је горња страна свагда гушће покривена прашком но доња (показује на сл.) Кад се пажљиво прегледа, видеће се и овде црне тачке (л.). Млађе лишће увене и осуши се, а старије постане крто; у свакои случају, лишће које је заражено плесном не може да врши своју службу као здраво, те услед тога чокот ослаби, изнури се.

Често није плесан и на *цвет*: и у том случају не може да се заметне род.

Но, најодсуднија утицај при плесан на *грожђе*. Може да се зарази одмах чим се заметне, па све до доба док не узра. Зелена зрна се потпуно покрију белим прашком, масним над се превуче руком. Кад се овај прашак на зрну испереди с прашком од пламењаче на зрну истог разлоба, прашак од пламењаче је беличастији. Зрна се збркају и опадну, пошто се осуше на својим петељама. Задај код грожђа много је јачи. Дешава се, да се на грозду не зарасе сва зрна подједнако; па зрна незаражена даље се развијају, а заражена остају ситна, обавијена прашком, и са задебљалом кожицом.

Кад зараза нанђе пошто су зрна одвакла прилично у развијању, пред зрење, онда се зрна заражују само местимично. Прашак обавије обилато само заражене делове зрна, и испод овога могу се видети мале црне тачке или модре пеге, које не прелазе у прне, као на ластару. На тим местима кожа одебља и не расте више, док се зрна изван тих места даље развијају и крупнају. Услед тога, она испуцају, и то у оном правцу где су остала не развијена (показује на сл.). Мало доцније зрна се сасвим распуцају на два, три на четири дела; и тако распукнута чешу, осуше се. Но, ако распрскавање зрна наступи у време зрења грожђа, онда се шећер скупи (концентрише), и вино може да буде доста јако, али му се боја промени. Место да се осуше и опадну, зрна могу и да иструлу на да опадну, кад је време влажно и близу је зрења. У оваком случају у средини зрна наступи бућање и распадање.

Може да буде још и такав случај, да се зрна, заражена плесном, даље развијају, крупнају, а да не пукају; али зрење се врло рђаво довршни: прно грожђе добије прљавомодру боју, и вино је у опште никакво.

Као што видимо, плесан погдавиго иде на грожђе; и кад је ова болест у винограду, онда је борба сасвим изгубљена, или се добива нека мала количина вина лошег укуса, а још лошијег састава.

Ако је виноград старији од 3 године неће подлећи плесни; пошто се орезе, он идуће године опет бујно расте, само ако га поново плесан не спопада. Поновни ли се болест устоице више година, чокоће попусти у родности; јер највећи део не може да заметне род. Услед недовољне зрелости лоза је и сувише осетљива од промена времена, а нарочито лако промрзне зими. Но томе, плесан се по штетним последицама које оставља у винограду надмашчује с пламењачом; и ми у њој имамо да гледамо једну опасност, од које се ваља најозбиљније бранити....

Кад је плесан прав пут опажена у стакларама било је: топлоте и влаге. Влага је за развијање плесни мање потребна но топлота; управо за плесан је довољно оволико влаге, колико је има обично у ваздуху. Тако, на сувим странама које се брзо угреју, и у опште на земљи пливој, пресној, крешевитој и несковитој, где је и за развијање лозе, услед довољне топлоте много погодније, и плесан много више штете наноси, но на осојним и равнијим, хладнијим местима. Доказано је у немљама где је плесан редован гост, да у винограде, који су у обалама река, у приморју и у опште под утицајем магле, тихе кише и обилате росе, плесан наилази тек *кад буде веће топлоте*. Плаке кише, испирајући органе лозине, спречавају ширење плесни. Супротно, дакле, пламењачи, кишице водених талога (кише, росе) не потпомажу развијање плесни, него: влага, здружена с *веће* топлотом (средња 20° С. а највећа 25 и 30° С). Зато плесан не може да се развије при маја и почетка јуна. Али и овде важи правило, да је боље не чекати да се болест потпуно развије; на да лек који се употребљава протиив Оидиума, има снаге да ублажи сатре и у потпуном развићу њеном. Ако лоза трабла, те јој ластар изгуби зеленило, одебља и здравеан се, пре ове топлоте која је потребна за плесан, онда је она те године спашена од јачег напада болести. Исто тако плесан је слабија, кад у грожђу нестане зеленила; кад лишће одебља и кад настане време хладније, низа топлота.

Гљивица плесни производи, као и гљивица пламењачина, клжиасте ненадвано рашће. Део онога који замењује корен, пружа се по површини зелених делова лозиних, на се квачи спсалкама за покожицу. По томе, она гљивица не продире у унутрашњост листа, него се држи поврашне. На рашћу се развијају семке, које ветар лако отиђа те их разноси у далеке винограде. Семке плесни издрже боље сушу но семе пламењачине; те но томе оне могу дуго да чекају, док се не здруже погодбе за њено развијање.

Да напоменем — ради мале успеле! — како је опажено, да ова гљивица има снога природног непријатеља, који на њој живи готоваски као она на лози. Али је разимножавање гљивице плесни тако огромно, да је утицај те готоваке готово без значаја.

Плесни подлеже све врсте лозе, но неке више неке мање. Врло слабо зараза успева на америчким врстама: Ривариџ, Ру пестриц итд. Најјаче плесан заражује: Тамјанике, Ранке (Шасла), Малвасиђ, Рајнску грашевину (Рајлинг) итд.; а мање нпр. Арамон, Совиљон, Мали Буше, Алиган-Буше, Пино (Бургундац), Мерло и др. О нашим сортама немамо још искуства; али по прошлој години, као да је Смедеревка доста наклоњена зарази...,

Још 1846 године у Енглеској је употребљен при нут *сумпор* за сузбијање плесни. После извесних огледа, да се сумпор меша са кречом, као и да се сумпор размета у води, 1852 године постало је запрашивање сувим сумпором у Француској општи поступак. Сумпор као ситан прашак, кад дође у додир са гљивицом, утиче на њу разоравајуће. Гљивица се згрчи, увене, и сенке, ако их нема, опадну и угину. Да се то изврши потребна је повећа топлота (најмање 25° С.), управо *оволика*, колика је потребна за развијање саме гљивице. Што је топлота већа, то ће утицај бити успешнији; што се земља више загреја, то је успех поуздаији. Томе је знак: јак мирис сумпорни, који се осећа у винограду, ускоро запрашењем. За 4 до 5 дана, најдаље за 7 дана зараза је уклоњена; а за 10 дана може се зеленило опет повратити, и да лоза даље напредује.

Али и код најјачег деловања сумпора деси се, да на делоима, који су јаче заражени, остану комадићи рашћа гљивичног, са семкама које нису угинуле; на кад сумпор ничезне и наступе погодбе за развијање болести, лоза се опет зарази. Мимо то, може баш зараза да се пренесе из суседних винограда, који нису запрашивани. На кратко: *зараза може да се понови за 20 или 25 дана после прног запрашивања*.

Сумпор, ма какве природе био и ма од куд произлазио, делује једнако на плесан. Захтева се само да је *веома ситан*; јер као такав, не само што га мање треба, него покрива обилато и најситнија грожђана зрна.

Добива се *сумпор* у комадима (шипкама) и тако звани „*сумпорни цвет*" (сублимисан). Сумпор је добар кад, пошто изгори, не остаља никакви остатак. Чистији је сумпорни цвет; али како кугличице његове хоће да склоне, те не могу да се задржавају деловима лозиним који се запрашују, то је за запрашивање бољи тупаин сумпор, или самлевен. Ситан сумпор боје је бело жуте. Много жут сумпор биће да је помешан са жутом земљом (окером); а такав није добар. Исто тако није добар сиво жут сумпор, који је помешан са кречом, гипсом и др. Тражи се чистота код сумпора најмање 90 и 95%.

За запрашивање треба да је сумпор *сасвим ситан*, као ситан прашак, те да се може расејавати у најситнијим делићима. Где је плесан редовна болест у виноградима, *прво запрашивање* треба да буде кад ластар нарасте за 10 сантиметара. Употребљен у ово доба, сумпор делује још на једног штеточину на лишћу, а то је напред споменути *прегаљ* (ерисум).

Друго запрашивање пада у доба цветања лозе; јер је тада топлота обично толика, да је подесно и за развијање заразе, а и за успешно деловање сумпора. Ретко кад деси се, да није потребно и *трећипут* запрашивати; и то се овда предузима на неколико дана (5 до 6) пред мекшање грожђа. Понекад је потребно извршити још неко споредно запрашивање, између споменутих главних.

Запрашивање треба сваг да се врши по мирном времену, кад је сунце, без ветра, и пошто се роса осуши. Све зелене делове на чокоту треба запрашити; но опет зато не треба ни сувише много заспипати, јер тада сумпор може да изгори зелене делове.

За прво запрашивање узима се да је довољно сумпора по хектару 15 килограма; за друго 50 килограма, а за треће (пре мекшања) 60 до 70 килограма. Сумпорног цвета узима се нешто мање: за прво запрашивање 15 килограма, за друго 30, а за треће 40 килограма.

У новије доба најзаиле се употребљавају за запрашивање: *ручни мехови* (показује справу) и савршенije справе: *запрашивачи* (машине за запрашивање), који наличе на прскалице. У Француској цени се као бољи: Вермерелов запрашивач, назван „*Горанъ*" (показује справу). Са овим чинише се ове године огледи у нашим државним лозним расадницима.

О употреби сумпора за запрашивање противу плесни да напоменем још и ово. — Говорило се, да сумпор утиче лоше на боју грожђа, па да се то преноси и на вино. Сви виноградари потврдили су, да боја код сората са црним и шареним грожђем бива угаснутија; а код неких сората столоног грожђа баш се и намерно слабије запрашује за време сазревања да се појача боја. Но, кад се поново запрашује, сумпор који остане на грожђу даје вину мало непријатан укус и мирис, а и боја губи мало од своје особитости. То такође није никако велико зло; јер после једног или два претакања, поштто се стела слегне, вино често изгуби сваку непријатност. Надзад, и препоручује се, да се последње запрашивање изврши бар на месец дана пре бербе.

Осем сумпора, има још средстава која се препоручују за сузбијање плесни. Како се пламењача успешно сузбија течношћу, бордовском чорбом, то се тежи, да се и противу плесни употреби течност. Тако, између осталога, неки веле да поваже прскање цеђом, раствором соде и другим неким растворима. Но, употреба свих тих средстава, не само да је дангубија од запрашивања сумпором, него је и непотпунија; јер лек, на овај начин употребљен, не може тако допрети до свих делова лозиних који га потребују.

Једино заслужује важне прскање и противу плесни, кад се хоће да употреби: *противу пламењаче а и противу плесни.* У том случају може пралично да се заштеди рад. Али потсећам на предиа објашњења: да је противу плесни потребно први пут запрашивати много раније, него што би потребно било прскати противу пламењаче. Зато би се ова два посла могла од прилике овако здружити: Правиут само запрашивати, а тако исто и само прскати; при другом и трећем прскању додати бордовској чорби сумпорног прашка, а доцније још једанпут само запрашивати. Ваља имати на уму при справљању бордовске чорбе, да у чорби не буде много креча; јер сумпор тада хоће да се скори над се смеша осуши, на нема деловања.

Мешање сумпора бордовској чорби препоручено је било од неких претпрошле године. Прошле године чињени су којеиде огледи по том путу, па је нађено, да би такву смешу, која би била добра противу обе болести требало овако справљати:[1]) Узме се бордовске чорбе у једном суду од 3 хектолитра. На сваки хектолитар (100 литара) узме се по 2 килограма сумпора; дакле, на 3 хектолитара 6 килограма. Сумпорни прашак пре̂лије се са 20 литара преле сапуниве воде (у којој је рузмуђен сапун 1 на 160), и уз непрекидно мешање сумпор ће се разредити у води. У ту доста ретку кашу, и уз мешање, додаје се још до 20 литара бордовске чорбе, па се онда ова течност сва налије у суд с бордовском чорбом, и опет добро промеша дрвеном лопатом. Кад год се од ове течности узима за прскање, треба је претходно унек промешати; на да се сумпор не би и у прскалицама таложио, зато се сада граде прскалице са мешалком (Нехвал).

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Ко у вотњаку траву коси, тај ракију проси. — Тако гласи давнашња једна изрека српска, која хоће да каже, да у вотњаку не сме бити траве, корова, изданака итд., јер се све то прождре храни на штету воћака, које рода доносе. Сад је *Р. Гетс*, учени Немац у Гајзенхајму чинио огледе у томе, како се понашају воћке у баштама и вотњацима, који су травом обрасли и у детелишту, па је напао и у новинама штампао ово што иде:

Детелина, еспарета (грахопина) а нарочито луцерка (вија) воћкама су врло шкодљиве, а луцерка се сматра још и као отров за воћке. Што је земљиште сувље, тим је штета већа.

У погледу растења траве видело се, да траве у обичним прилакама воћкама одузимају воду и храну и тиме приносе воћа несумњиво смањују и да воћке због тога у порасту своме крњају.

Ако се вотњак наводњава или ако има доста подземне влаге и ако се обилато ђубри течним ђубретом, онда се и у земљиштима, која су травом обрасла, могу постићи добри приноси воћа.

Где је родно дрвеће младо, ту се са травном земљишту око воћака морају правити велики чапкови и земља преконавати; где је родно дрвеће старије ово није више од тако велике потребе, ма да је ипак добро често преконавати и око тих воћака. Сасвим је добро, да се простор између воћака, који је обрасао травом, сваке исте године преконава и да се засејава или засађује окопавинама, на онда да се нађубри зеленим ђубретом и тада опет травом засеје.

Засађивање путева родним дрвећем у Луксембургу. — Године 1879 није било више но 30 родних дрвета по вицама друмова луксембурших; од тога доба ово се дрвеће нагло размножавало; 1885 године било их је 3194 а 1899. било их је 12.300. Врста која при овом засађивању путева преовлађује јесте крушка; затим долази јабука, трешња итд. Пре потпуне зрелости, воће се продаје јавним надметањем у корист општина. Сума прихода, која је пре 30 година достизала једва око стотину динара, износила је прошле године 45.966 динара.

Пре тога путеви су били засађени тополом и ради поређења прихода ваља знати, да је свака топола једна давала 50 до 70 пара годишње, дакле шест до седам пута мање но родно дрво, не рачунајући ту што тополове жиле кваре путеве док жиле родног дрвета не чине никакну штету путевима.

Значај сунчане светлости за биље. — Огледи *Џона Клејтона*, чињени с грахом, (пасуљом), износе велики значај који сунчана светлост има на биље. Пошто је једно поље засејао грахом, он је једну половину поља покрио тако, да сунчана светлост није имала имала приступа. При браћу он је видео да је тежина грахи, браног у оној половини која је била у мраку, износила 29 килограма, док је у оној сунчаној достизала до 99 килограма. Огледе је понављан идуће године с грахом од претходне бербе, али тако, да је тада оставио слободан приступ сунчаној светлости на обе половине поља.

Грах, бран претходног лета са мрачне половине поља, дао је упола мањи принос но онај што проклијао са осварене половине. Треће године размера је била још неповољнија. Надзад четврте године, грах с мрачне половине имао је само јалове цветове а ниједно једино зрно. На тај начин, закланање сунчане светлости првога лета имало је за собом ту последицу, да ослаби производну моћ и то толико, да учини те да биљка постане савршено јалова на измаку четврте године.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривр. и ветеринарској струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 16. маја ове године постављени су:

За напредног среског економа прве класе, а да врши дужност окружног економа за округ крагујевачки и прима плату из плате овога, Јоца Марковић, напредни сресни економ исте класе и врш. дужности окружног економа за округ тимочки, по молби;

За професора школе за виноделе и воћарство, Владимир Купашовић, напредни сресни економ треће класе и врш. дужности професора исте школе;

За напредног писара прве класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност среског економа за срезове пропуначки и добрички, округа топличког и прима плату из плате ових, Милоје Вучковић, економ друге класе управе топчидерске економије, по потреби службе;

За напредног писара друге класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност економа управе топчидерске економије и прима плату из плате овога, Димитрије Мићковић, писар четврте класе управе топчидерске економије;

За писара треће класе Министарства Народне Привреде, Јован Брандић дипломирани ветеринар;

За шталмајстора треће класе управе државне ергеле, Мићко Јелић, дресер при истој управи;

За рачуновођу треће класе управе државне ергеле, Љубомир Ковачевић, писар четврте класе исте управе;

За економа треће класе управе државне ергеле, Јован Влајић, напредни писар четврте класе Министарства Народне Привреде и врш. дужности рачуновође исте управе;

[1]) Weinlaube № 8 стр. 87.

За писара четврте класе управе државне ергеле Милан Ј. Петровић економ, и Јован Радивојевић звaничник, свршени ђаци ратарске школе; и

За писара четврте класе управе топчидерске економије, Митар Рајковић економ, свршени ђак ратарске школе.

Нови чланови утемељачи Српског Пољопривредног Друштва. — За чланове утемељаче Српског Пољопривредног Друштва изволели су се уписати:

1. *Бановски подгорски учитељски Збор;*
2. Индустриј. Банка г. *Владислава Костовића*, из Београда;
3. *Општина черовачка*, у срезу пишавском окр. пиротског;
4. Г. *Михаило С. Костић*, књижевник из Београда,
5. † *Никифор Мар. Удовичић*, бивши земљоделник из Чапра у срезу трстеничком округа крушевачког, — уписао га г. *Божо Н. Удовичић*, пореник у Трстенику.

Хвала и овим путем свима горепоменутим *члановима утемељачима* а хвала и г. *Божи*, који је, желећи оставити трајан спомен своме покојноме оцу, био пријатељ Друштву те свога оца упасао за члана утемељача овога Друштва, које од толико година искрено и предано ради на општем добру: на унапређењу пољске привреде у Србији.

Упуства за ограничавање државних шума. — На основу закона о шумама и најновијих измена и допуна у закону од 26. јануара ове године. Г. Министар Пар. Привреде под ПБр. 6410 од 23. апрала ове године прописао је Упуства за ограничавање шума, по којима ће се управљати зато одређене комисије, као и општине, села и приватна лица, којих би се ово ограничавање тицало. Упуства су детаљна на основу свију стечених искуства за време раније ограничавања, а оштампана су у засебне књижице од 28 страна на осмини. Ова Упуства могу користити и нашим правницима, који би се хтели ближе упознати, како се шумско законодавство у нас развијало, јер су на изради истих, поред стручњака на шумарске струке, суделовали још и неколико наших старијих и одличних правника, који су имали прилике да у пракси дуже време примењују и шумску уредбу и закон о шумама. **J.**

Комисије за ограничавање државних шума. — Указом Његовог Величанства Краља од 19. овог месеца одређене су четири комисије за ограничавање државних шума, и то: у округима београдском и крајинском; за ограничавање државне шуме „Таре“ у округу ужичком и за ограничавање државних шума: „Рудничке Планине“ и „Јешевца“ на граници округа рудничког и крагујевачког. — Комисије ће се ускоро састати. Општине, села и поједина лица којих се ово ограничавање тиче треба да да буду спремни са својим документима на основу којих полажу право својине на ма који и колики део шумског земљишта, а уз то још да спреме и извод из пописних и пореских књига, оверен од стране пореског одељења, на шта све плаћају и колико годишње пореза и уверење општинског суда о бројном и поименичном стању задруге и породице. Ко ово не би приспемио и на време комисији било сам или преко свога заступника поднео, не може после ни по каквом основу полагати право своје у ограниченоме простору (чл. 9. зак. о шум.).

Курс недељске Подружине за зрело каленљење лозе. — Био је 10, 11 и 12 марта у подружинском расаднику.

Руководци курса били су: Петар Стојадиновић, економ; Драгутин Борђевић и Милисав Дедовић учитељи.

Похођење курса од стране младића било је одлично, јер је на исти дошло 98 младића; на теоријски предавањем присуствовало је повећи број старијих људи што је нало доста у очи а може Подружини послужити и за похвалу.

Програм теоријског дела, који је после и у пракси извођен, био је овај:

1. Важност винодеља; 2. Филоксера и потреба америчке лозе; 3. Избор земљишта и положај; 4. Како се и кад врши раголовање; 5. Прањавање и обележавање редова и набавка америчке лозе; 6. Калцинетар и с њиме очигледни рад; 7. Прадмена лозе за сађење и време кад се сади; 8. Каленљење лозе, приремање подлога и калемгранчица и каленљење енглески спајањем у пракси; 9. Сађење каленљене лозе и нега; 10. Прорђење каленљене лозе и нега; 11. Неговање младога сада од 3 године; 12. Алат и материјал; и 13. Болести винове лозе и прављење бордоске чорбе.

Курсисти су у раду били пријежни и необичном су вољом радили, што се јасно види да је у народу пробуђена свест о подизању нових винограда на америчкој подлози.

Успех је у свему био врло добар.

Награде никоме нису даване, јер Подружина није имала средства.

Унапређење пољопривредне наставе. — *Предавања на пољопривредном Конгресу у Паризу.*

14. јуна:

Отварање Конгреса, поздрав г. *Каимора Перија*, састав управе.

Тисеран: О вишој настави с пољопривредног гледишта;
Вер: О државним ратарницама у Француској;

15. јуна:

Тајери: О специјалним ратарницама;
Шарл Мартен: О настави из млекарства;
Рингелман: О настави из пољопривредне инжењерства;
Фор: О настави из наводњавања и одводњавања;
Лавалор: О воћковачком школама;
Делонкл: О настави из рибарства и риболова;
Пинет: О уређеву пољопривредне наставе за женске и за војнике.

16. јуна:

Добовски: О настави из пасообинске пољске пољопривреде;
Рислер и Фран: О средствима за мерење пољопривредних знања;
Лагоре: О сарадњи штампе, друштава и подружина при пословима око мерења пољопривредних знања;
Марсел Ваше: О односу власти према пољопривредној настави.

17. јуна скуп конгресиста ради похођења највишег пољопривредног завода у Паризу. 18 и 19 јуна састанак директора пољопривредних огледних станица, 20. јуна закључна седница.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК X. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 22. априла 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић; потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Павле Т. Тодоровић, Милан Јованић, Илија Кремић и Нинко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

91. Прочитани Записник IX. седнице — Одбор усвоји.

92. Чита се реферат друштвеног секретара о свему раду око продаје друштвеног добра у Шапцу Држави за Пољопривредну школу.

Одбор саслушавши реферат секретаров и узимајући да су изасланици поред процене имања уједно и предали га Држави — одлучује:

1. Имање које је Српско Пољопривредно Друштво досад имало у Шапцу, од овог часа прелази у својину Српске Државе онако и под оним условима како је решено и одобрио Ванредни Збор од 20. новембра 1894. год. тач. 1, 2, и 3. зборске одлуке, с тим да се од државе очекује накнада на коју су се сагласили изасланици обеју страна;

2. Досадашњи друштвени службеници: управитељ г. Светолик А. Петковић и економ г. Жикко Јосиповић, који су своје дужности изасланицима предали и примили се државне службе разрешавају се обавеза према Друштву а и Друштво према њима.

3. Питање о провизији, коју очекује Светолик од продатих садница, решиће се доцније кад се прими накнада од Државе.

4. Како Друштво овим уступањем имања остаје без главног објекта којим је *практички* утицало на унапређење Пољске Привреде, то Управни Одбор стаља Председништву у дужност да ово питање ускоро изнесе Одбору на оцену и решење.

93. По предлогу г. Косте Д. Главинића, редовног члана, да се у дворишту Српског Пољопривредног Друштва сагради један модел Главинићеве сушнице у природној величини за показивање онима, који би се обраћали ради упутства како треба такве сушнице градити — Одбор усвоји предлог но с тим, да се сагради од новог материјала и засада без леса. Место у дворишту да изабере г. председник Милутин Сапић, одборник г. М. Јованић и секретар М. Јовановић. Издатак да се стави на терет одређене партије за остала помагања Пољске Привреде.

94. Чита се предлог друштвеног секретара, да се архивару г. Мих. Петрићу повиси плата од 960 на 1000 динара на годину и да му се повишица рачуна од 1. априла ове год. — Одбор реши: Пошто има буџетске могућности за повишицу, то се прима предлог друштвеног секретара.

95. Молбу друштвеног секретара за повишицу плате — Одбор упути председништву на оцену.

96. Чита се писмо Подунавске Окружне Задруге од 5. априла ов. год. Бр. 112, којим моли, да се на њено јенство пошље смедеревској Пољопривредној Подружини *двадесет* бураци плавог камена, а она ће сваке недеље слати приуљљени повац до коначне исплате — Одбор реши: пошто је раније донесена одлука, да се смедеревској Подружини уступи на продају у комисијом до 2000 килограма плава камена, ако положи кауцију у вредећим хартијама — то се по овој молби Окружне Задруге не може доносити друго решење.

97. Секретар реферише да је Председништво одобрало понуду Антонија Лепчевића предузимача у износу 73·60 дин. за претрес и оправку целе ограде око друштвеног плаца и израду ограде између врта и дворишта од грађе која је добивена од дигнуте старе ограде с лица улице — Одбор прими к знању и одобри поступак председништва.

98. По молби Грочанске Пољопривредне Подружине да јој се да новчана помоћ, да би могла приредити курс за калемљење зелених ластара и платити два спремна калемара — Одбор реши: Пошто је у близини Грочанске Подружине државни лозни расадник у Смедереву, где се редовно приређују калемарски курсеви, то Подружина нема потребе да приређује курсеве за калемљење лозе. С тога јој се не може одредити помоћ а још и због тога што није у своје време поднела програм рада за ову годину.

99. По молби Ђорђа Нешића економа из Јелашнице да му Друштво да у пола цене пранцач — окопач, јер је оскудан а дугује држави и аграрни дуг — Одбор реши: Друштвена средства нису тако обилата, да би могло чинити овакву помоћ, а поред тога у наводима молиочевим не налази довољно разлога овакој молби, с тога се и молиоцу не може по молби учинити.

100. По молби Милена С. Рајковића виноделца из Рајца да му Друштво поклони једну прскалицу или бар да му да у пола цене — Одбор реши, да се молиоцу не може по молби учинити јер Друштво нема за то средстава.

101. По тражењу Начелства округа Подринског односно окружног екочона од 13 априла ов. год. ЕБр. 291 да се предмети, које поручује шаљу на отворен рачун — Одбор реши: Пошто постоји раније одборско решење, да се *никоме* и *ништа* не даје на вересију, него само за готово, то се не може по овој молби изузетно друкче решавати.

102. Секретар изјештава да се Индустријска Банка г. Владислава Костовића уписала за члана утемељача и положила улог од 100 динара — Одбор прими к знању са захвалношћу.

103. Секретар изјештава да је г. Божа Н. Удовичић порезник уписао за члана утемељача свога поч. оца Ниђинора Мар. Удовичића бив. земљоделца из Чајира у срезу Трстеничком и да је послао на име улога 50 динара — Одбор прими к знању са захвалношћу.

ОБЈАВА

Важно за израђиваче плугова. — Српско Пољопривредно Друштво приређује у Топчидеру Наградне утакмице у раду справама за прашење и окопавање кукуруза, пасуља, кромпира а по могућству и (шећерне репе и сточно) под овим условима:

1. Право на такмичење имају они мајстори, који се баве израђивањем горе речених справа:

2. Све делове справа, у колико је то преко њеном склопу могућно постићи, да буду ручна израда из радионице такмичара — мајстора.

3. Награђен такмичар дужан је дати Друштву писмену обавезу, ако се од њега затражи да ће и убрдуће израђивати справе исте доброте као што је справа за коју је награђен.

4. Такмичење ће се извршити ако се пријави најмање три такмичара. У противном случају извршиће се само пробе послaних справа за препоруку или без права на награду:

5. Пријаве прима Српско Пољопривредно Друштво а иреске или окружни економи, где ових има. Уз пријаве треба одмах слати и справе Српском Пољопривредном Друштву, у Београду.

У пријавама треба тачно казати:

а, име и презиме мајстора;

б, место становања (где справе израђује);

в, цену, по коју би справе за Друштво израђивао;

г, пристаје ли на услове под тач. 3. Стечаја;

д, марка — знак — жиг мајстора;

ђ, одкад се занима израдом пријављених справа; и

е, је ли српски поданик.

6. Оцену ће изрицати Оценивачки Суд Српског Пољопривредног Друштва а цениће се поред јачине материјала чистота и лакоћа у раду а никако излишно глачање (полирање) и обрбање.

7. Награда има три: I 120, II 100, III 80 динара.

Награђенима издавање се Уверење о добивеној награди.

8. Пренос справа железницом или лађом од ма које железничке или паробродске станице до Београда односно до Топчидера и натраг сноси Друштво а пренос до и од станице сноси дотични такмичар.

Пошто се не може унапред тачно да одреди време кад ће који усев стасати за прашење а кад за окопавање, није могуће ни одредити дан кад ће се утакмица извршити у присуству такмичара.

Ако буде икако могуће објавиће се дан такмичења преко домаћих листова, ако би који такмичар желео да присуствује, да би могао доћи.

Бр. 2545 Од Управе Српског Пољопривредног Друштва 25. априла 1900 год у Београду.

Преглед 22. броја Тежака: Распис свима окружним начелствима и Управи града Београда. *Чланци*: О прскању лозе. — Живинарство у Енглеској. — V. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — *Белешке*. — *Гласник*. — *Друштвени и подружнички послови* — *Обзнане*. — *Цене огласима*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЗИВНОГ УКАЗА ОД АВГУСТА 1889. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПОРУЧУ ДРУШТВЕНОЈ ПОСТ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД ПОЉНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИМА ПОМАЋАЈА, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТВА, ПОДУЗЕЋИМА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИМА СТАЛ. КАДРА, ЧАШИ, МАНАСТИРИМА, ЗЕМЉОРАДНИЧКИМ ЗАДРУГАМА И ЧЕШАРИ ЈЕДНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ВОЉНОМ КРЕДИТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ВО СТВ. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУЖНИМА И ВИШОВИ ЧЛАНОВИМА КАО И СРПСКИМ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГАМА И ЧИТАОНИЦАМА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОДОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СИ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ ЗАДРУЖНОГ ПРЕЗО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАК
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂУЈЕ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 23. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 11. ЈУНА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ИЗЛОЖБА

ЛЕТЊЕГ И ЈЕСЕЊЕГ ВОЋА И ГРОЖЂА

У ДОМУ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Српско Пољопривредно Друштво одлучило је да приреди изложбу *трешања, марела, вишања, кајсија*, затим *летњих* и *јесењих јабука*, и *крушака*, а доцније *бресака, грожђа* и *млинов* свих сората и то над је коме воћу и грожђу време.

Главни циљ овога излагања јесте, да се на тај начин сазна и проучи: да ли воће, што га сада у Србији има, заслужује да га ваља размножавати, или за подмирење потреба треба тражити друге боље стране сорте.

Нека сумње да у Србији има доброга воћа свих врста и само због тога што није продато на тржишта остало је и непознато. С тога се Друштво одлучило да овако, на овај начин, прикупи на једном месту све воће и да упоређујући га сазна у којим местима која врста воћа боље успева и да ли га и у којим местима треба што јаче размножавати те да се од гајења воћака добива она корист коју воће може да даје.

Већ се чине припреме за ову изложбу а ког ће се дана отворити и ставити посетиоцима на разгледање јаниће се доцније.

Сви пријатељи напретка пољопривреднот у опште а воћарства и виноградарства посебице без сумње ће свим силама помоћи Друштву, да се ова његова намера што потпуније оствари и да се обезбеди успех у прикупљању сората воћа и грожђа за проучавање воћарства и виноградарства у земљи.

НАШЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ И ПОЉСКА ПРИВРЕДА

Наше основне школе, с обзиром на свој уџбени распоред, има својим ученицима да дају знање, које треба да буде основа за све потоње позне у животу, или другче речено, оне има да усвајају она основна знања, која су неопходна човеку сваког занимања. И на тај начин оне има да одговарају своме истакнутом циљу. А да би се у томе правцу постигао што бољи и светранији успех, од њих се с дана у дан све више тражи у погледу душевног и телесног образовања, а обзиром на развијене потребе практичног савременог живота.

Остављајући на страну сва друга питања, која се данас претресају у погледу васпитања омладине по нашим народним школама, а која по својој природи нападају из оквира овога листа, ми ћемо се зауставити само на једном, које још није у довољној мери истакнуто нити му се поклања важна у оновној мери, колико оно по својој важности заслужује.

*

Реч је о образовању омладине на нашим народним школама у пољопривредном правцу.

Као што се зна, број наше сеоске омладине према градској у огромној је претежности. Према томе сасвим је природно и лако појмљиво, што и тежња за образовањем наше омладине мора бити поглавито управљена на ту страну.

Свима нам је врло добро познато, како се на селу сви радују приносу пушкога детета. А како се и не би сви радовали, када отац гледа у њему *своју замену, гледа своју потпору у старости и залогу, да му се своји кренут имена неће угасити, он домаће огњиште у кроз векове; задруга опет гледа у њему радну снагу и јачање своје народа.*

Уколико просвете и друге прилике допуштају, дете у своје доба полази у основну школу, за које се опет, по свршетку, махом враћа кући и одаје земљоделичким пословима. Сада да се уништамо: зар не би било корисније и целисходније, да се оно у школи, поред опште писмености, *у јачој мери* упозна с пословима који га касније пиничекају у практичном животу? Место оних суводарних и излишних описивања, која су уведена у природну историју наших народних школа о томе, *како изгледа* коњ, во, коза, пас, и т. сл., што је нашој сеоској деци и без тога врло добро познато, нуд и камо било би оправданије упознавати их са основама разумног гајења стоке, потних дрвета, ђубрења и поправке земље, радње око поврћа, оплођења у пчеларнику и у опште са основама свију оних послова, који им постају поглавито занимање, чим се из школе кући врате. Ради тога помоћна уџбена средства по нашим народним школама, и основним и продужним, а поглавито у овим другим, требало би

не само знатно проширати и умножити, већ и ове дојакошње наше *школске баште* тако удесити, да и у истини буду *школске*, а не само да буду удешене ради форме и за око или наменске учительским потребама. Оне треба да буду својој ученицима очигледна настава и живо упутство, те да касније могу што боље радити и привређивати на свом рођеном имању.

Додирујући уватко и овако оштрим питањима оно спремане наше мушке сеоске омладине, путем школе и наставе, за потоњи јој позив, ми морамо признати, да је у теме погледу према мушкоме подмлатку *знак* нешто учињено, ма да ни приближно не у потребној мери. А баш да је и учињено све колико треба, те би ипак била *само половина* посла, који нас на теме пољу инчекује. Јер, за образовање наше женске сеоске омладине још ни данас није ништа учињено, те је она потпуно самој себи остављена.

А стуб наше сеоске куће, душа сеоком послу — то је домаћица у нашем сеоском газдинству.

Па ко је најзадужнији да сеоску женску омладину изведе на таме и просвети, да је што боље спреми за потоњу животну задаћу, како би што свестраније могла одговорити оној задаћи, која је насиље у животу као мајку и домаћицу инчекује?

А ко други, ако не школа.

У немачкам учительским листовима увелико се данас претреса питање о спремању женске деце за домаћице. А да то питање није важно и од пуна значаја, да није питање животно, зар би оно у толикој мери заузимало пажњу слободнога и уједињеног народа, који је постигао свој народни идеал, који нама још једнако само лебди пред очима. На не само у Немачкој, већ и у целоме свету, поједина питања привредна данас су предмет жива разговора у штампи, скупштинама и парламентима и јавним зборовима. И сруда се поглавита пажња обраћа *школи и омладини*, која много лакше да у народ може да унесе разумна привредна знања, као и свако разумно новачење но старији нараштај.

Тако је пре кратког времена Учительско удружење у Берлину приредило нарочити скуп признатих посленика на питању о образовању женскиња за мајке и домаћице, па је на том скупу после дужег узајамног спроазумевања донета ова одлука: „Са гледишта педагошког, спремање наших домаћица значи: 1. Знатно допунити дојакошњо заведено учење у школама ради усавршавања девојчица у најосновнијим деловима домаћег газдинства. 2. У исто доба поправити оштри план васпитавања женскиња с обзиром на његов потоњи позив као супрга и домаћица.“ И нећима немачких школа за васпитање женске деце већ је у свој наставни програм унела: неопходне мере за поправку у васпитању с обзиром на њихов потоњи позив.

А шта би се могло учинити за наше сеоско женскиње у погледу његове спреме за практичан живот?

Искрено речено, од школе, којој ми придајемо велику важност и на овом послу, ми инчекујемо *доста*, па не можемо инчекавати све. Разлог томе лежи колико у веома кратком времену, које наше сеоске основне и продужне школе могу имати на расположењу за ова стручна знања — а ту може бити речи само о мушкој деци по сеоским народним школама — толико и у самоме задањем устројству њиховом и губеном из распореду. Према томе, кад је реч о васпитању наше сеоске омладине, поглавито женскиња, онда се више но од садањих школа народних може очекивати *од Поуредмених курсева и јаве очигледне наставе Путујућег учитеља*. Сва питања о неговању и мужи стоје, преради беле мрсе, о гајењу живине и поврћа, једном речју: сва питања, која обухватају целокупно домаће газдинство, могу се најкорисније и најделотворније решавати и расправљати на тим повременим курсевима. Важност је њихова тако значајна, с које их год стране будемо посматрали, да би ма с правом од њих могли очекивати читав преображај у патријархалним односима наших сеоских газдинстава.

Само један пример из Корушке.

Једно економско пољско имање има 115 хектара и то: 50 хектара шуме, 12 хектара ливаде, 37 хектара зиратне земље. На томе имању држе 14 крава, 12 волова за вучу, 8 волова за гојење и још 35—40 јуница и јунаца. Годишњи је приход око 10.000 динара; од којих више од половине долази од продате стоке, млека и масла. И, што је најважније, то имање обрађује *сам домаћин са својом женом и седмеро деце, која су сва школована: син му је свршио пољопривредну школу, керке млекарске курсеве.*

Наш друштвени живот с дана у дан све се јаче развија. Задруге се прежањују, а разноврсне потребе умножавају. И на нашу сеоску домаћицу пало је данас толико терета, да ове дне радне руке вешане не могу сваг да стигну, ни да поред свију великих напора савладају све послове, који је инчекују. Домаће прилике поправљати, кућу држати, децу гајити, укусна јела готовити, примерну чистоту одржавати, која је „половину здравља,“ стоку мусти и надгледати и стотину других ситнијих и крупнијих послова вршити — све то чека предну сеоску домаћицу, која неизбјежним прилике да добије ни најосновније појмове на разумном домаћег газдинства, врши све то с великом дангубом, а често и штетом, на начин пробитан још онако, како је то од својих старијих остало из времена, када је све било друкче и када је још све то за оно доба можда и могло тако подоћи.

Према томе појамимо је и лако пајмљамо, зашто толику важност придајемо повременим курсевима и настави уопште, с обзиром на прилике појединих крајева наших. Јер, какав нам је користи од свију богатства и природна блага драге нам домовине какав нам је користи, рецимо, од бујних и раскошних сувата по Златибору, Дичибарама, Мајдену, Копаонику и другим просторним испашама, када немамо још ни основних појмова о преради млека и млечних производа на начин разумам, супремен и користан.

Крашевитоме ужичком округу, где се сточарство у јачој мери истиче мимо остале пољопривредне гране, највишим благовољењем дати су у својину богати сувати на Златибору. И нема сумње, да је то осетна и велика помоћ народу оне околине. Али, да би се отуда и све користи повредле у пуној мери неопходно је потребно дати ономе свету. прилике да се увозна са свима пословима око гајења стоје, заједничке муже, подизања стаја, задругарске прераде млека у већем размеру итд. А то би се све могло постићи *отварањем Млекарске школе и просвећујућем Поуредмених курсева*. А по томе примеру поступити и у осталим крајевима, с обзиром на њихове природне особине и потребе.

Улазити у потању расправу није смер овим редовима, већ само да пријатеље народног напретка побуде на размишљање о предмету, који се по својој важности тако јако на дневни ред истиче.

БАГРЕН

ЊЕГОВО ГАЈЕЊЕ И УПОТРЕБА

Багрен, обично *Асасија*, *Псеудо-Асасија*, дрво је које може да порасте од 20—25 метара у висину а да достигне 2½ метара и више дебљине. Он је тако познато дрво да би оштирији опис овде ово савршено излишан. Кад је млад и кад расте у склону, стабло му је танко а врх слабо разгранат; али кад се одвојито разнија или и кад је достигао извесно доба у склону, онда му се врх често разграна и то прво и најпре у две дебеле гране, а ове после у мање, и тако даље. Зна се да је багренове гране тринаесто, а имено, са сваке стране пупољка налазе се по две јаке и оштре бедљике, што чини те је њима веома руководити. Ове су бедљике утолико развијеније уколико је порастао дрвета јачи; док су гране и гранчице у старијих дрвета чак и без оваквих бедљика. Лишће багреново састоји се из великог броја травастих листића, и даје врло мало хлада. Цвет је бео и мирисљав и јавља се у мају у китама које запрпују годишње изданке а дају плод који се састоји из једне прве ољоснате махуне, у којој има од 10—12 јајастих и сјајних зрна тегасито мрке боје.

Порекло багрена. — Багрен, нога данас има доста поред путева и поред имања, порекном је из источних покрајина Уједињених држава Северне Америке, а имено из планина *алеганиса*, из Пенсилваније у Северној Америци, а своју највећу важност има у западној Вирџинији. Семе багреново донео је у Француску, право из Америке, године 1601. *Жан Робен*, професор ботанике у париској Ботаничкој башти, у част кога је научар *Лине* род багренов прозвао *Робинија* (Robinia). Још и данас се може видети најстарије дрво багреново у Француској, а то је оно које је у природњачком музеју Париза 1636 године засадио *Вестанијан Робен*, (сл. 1.) и од кога је на сву прилику произашло све дрвеће ове врсте које се данас налази у Француској, на можда и у целој Европи, и од кога су многобројни потомци остали потпуно слични оригиналном типу. Ово дрво, данас тако распрострањено,

јесте и најлепши пример климатског прилагођавања, који се уопште може поменути.

Услови гајења. — *Багрен*, и ако иште дрво које пробира врсту земље и снагу земљишта, опет понајпре расте на свежем песковитом земљишту. Успева врло добро и на свежем а тромном *кречном* земљишту, затим на шљунковитој иловачи; али му не прија и не треба га садити на сувом кречњаку, на тврдој кредној иловачи, ни по баровитим и блатним земљама. Особито добро успева на железничким и уопште друмским насипима и на обалама река, као и на обронцима потока и острвцима речним.

Рађање и размножавање. — Багрен рано доноси рода, још од саме десете или дванесете године своје и рађа непрекидно; а семе му се може дуго сачувати, и ту моћ клицавости задржати, нарочито ако се чува на каквом сувом месту. Посејано с пролећа, семе багреново клија за десет и петнаест дана; и млада биљка јакља се тада са снеја дна цела, полу-јајаста, клицавска листа а још прве године нарасте од 30—60 сантиметра у висину.

Порост и издржљивост. — Ако је усамљено, дрво багреново нагло расте до шездесете и седамдесете године своје, нарочито између двадесете и четрдесете а може да живи више од сто година. У склону, век је багренов млого краћи. О почетка, корен његов иде право у земљу, али се убрзо искрени и од себе пушта жиле у разним правцима, које опет дају од себе млоге изданке, и тиме чине те је оно дрво једна врста, која се веома шири. Млади пањеви избацују такође обилате и снажне изданке што чини те је ово дрво са својим многобројним семењем, — чиј се моћ клицавости дуго одржава, са својим млогим изданцима и великом издржљивошћу способно за силно размножавање. Овим се управо и објашњава његово чудесно распрострањење од доба његовог уношења. Једина околност која систа том ширењу, јесте та што то дрво не може да подноси заклон; и доиста, оно брзо и угине чим се заклони. С друге стране, његова је издржљивост сасвим диванска; хладноће од 30 степена као на пример оне у години 1879—1880 нису му могле нашкодити.

Дрво багреново. — Дрво багреново састоји се из бељике и правог дрвета отворено жуте боје, које с годинама бива све жуће док код старих дрвета не досне до потпуно жуто-мрке боје. Годишњи приираштај обележен је најпре са два или три слоја дебелих судова; а сржке јраке су прилично дебеле, једнаке, мало збијене и не широке. Образовање правог дрвета (здрвењавање, дурамениизација) почиње рано у багрена, одмах од пете и шесте године, и е погледом на бељику узима велики размер код зрелих дрвета. У овом дрвету кончасто ткање превлађује; кошци су истог облика, а унутрашња облога им је јако задебљала и очврсла.

Дрво багреново веома је тврдо, упругно и јако. Густина му је између 0.660 и 0.770, према томе да ли је брже или спорије расло. Пајтеже дрво добија се од примерака чији су годишњи приираштаји најмањи, дакле од оних који су најбрже расли. Ово дрво, које се лако цепа, противстаје добро и суши, и влажи, и под водом и под земљом његова бељика је такође врло отворна; а најмањи му непријатељи јесу инсекти *кемлодаци* нарочито јарна азијатје, која на његову стаблу копа дубоке ходнике. Багреново дрво особито је значајно са своје отворне снаге одвесном притиску. Снага је ова у њега за трећину јача од снаге растовине и зато се оно тражи за грађење паоца на точковима. Оно прво место заузима у коларству (тешких и лаких кола); оно даје изврсне притке, дирекс за спаљре и коље за ограду нарочито оне од срши, срца, које вреде бар колико и оне од кестења и од срца растовине, ако не вреде и више. Столари и стругари употребљавају га за врло млоге ствари; а кад је довољне величине, употребљавају га и дрводељци.

По Хартигу, снага грејања багреновине упоређена са буковином, стоји као 94 према 100. Другим речима, багреновина је тако исто добро дрво за гориво као и буковина; док међутим има и ту особину, да гори добро и сирова.

Подизање и употреба багрена

Крупна гора. — Багрен се ретко кад гаји у виду крупне горе. Међутим, овај облик подизања био би користан, јер не би стаблу његову давао да се грана, а давао би изврсну грађу за бродарске и уопште за грађевинарске потребе. У овом случају, обрт крупне горе багренове на добром и осредњем земљишту не би смео премашати четрдесету до педесету, а највише шесту до седамдесету годину, а на слабом земљишту тридесет година.

Благодарећи многим изданцима који избијају из површних жила багренових, као и благодарећи великој количини семена које ово дрво рађа, природно подмлађивање оне крупне горе његове, лако се врши, одмах после сече, и без пролаза кроз сечу на семењаке. Сеча багренове горе олакшава избијање изданака из заостлих подземних делова, а тако исто и порост младих биљака које су већ никле или ће тек ићи из семена и које лактеју много светлости.

Због брзог растења овог дрвета, као и због тога што оно не трпи заклон, мала или и никта потпрешавања и прорећивања шуме му треба почетне предузимати. Тако, прво прорећивање треба извршити у седмој или осмој години; а затим сваке пете или шесте године до десет или петнаест година пред сврштак обрта.

Стабло багреново почиње да служи крупној употреби кад достигне 0.60 метара у обиму у висини од једног метра земље.

Може се узети, да крупна гора багренова у недесетој години при коначној сечи, а у обичним приликама, даје две стотине кубних метара сирове грађе, од које свака кубни метар вреди просечно по четрдесет динара; даље још и око шездесет кубних метара огранака и грања од којег добар део може послужити за коље, притке и за разну употребу и за гориво.

Према томе багреново дрво даје нечисто:

200 кубних метара грађе по 40 дин.	8000	динара
50 „ „ огранака и грања по 20 дин.	1000	„
2500 спонаља од грања по 10 дин. спон	250	„
Свега	9250	динара

Од ове суме треба сад одузети на рачун:

Сече дрва по 2 дин. од кубног метра	400	динара
На справљање и превраћање огранака и грања по 2·50 дин. од кубног метра	125	динара
На слагање и везивање спонаља	250	„
Свега	775	динара
Чист добитак, дакле	8475	дин.
Пу рецимо	8400	„

Што зјачи принос на хектар и на годину $\frac{8400}{50} = 169$ дин.

С друге стране принос од прорешавања за време обрта у пуној је мери подмирио разне трошкове, који су чињени за време обрта, узев ту и интерес на капитал који је у земљу уложен.

Багрен се успешно подиже и у мешовитој крушној гори. Меша се са растом, брезом и другом шумом лака хлада, и према приликама даје му се више или мање места. У овом случају, он далази у пропланке и појачана приход од њих дакле год се има рачуна да се тако ради; једном речју, багрен игра улогу *помоћног дрвета*.

Ситна гора. — Али најобичнији начин подизања горе багренове јесте подизање просто ситне горе, са обртом који се управља према родности земљишта и према количини производа који се жели имати. Са обртом од осам до десет година већ се може добијати из багрена нешто грађе за шталарске дирекне и мало притака облица. Са двадесет, петнаест година то дрво даје нарочито притке облице и коље за ограду; са осамнаест, двадесет година извршни притака од срца, добивених цепањем и коља за ограду. Преко двадесет, до тридесет па и четрдесет година оно даје и бољу, и јачу и скупљу грађу; с овим другим обртима имало би се, сем тога, дрвета за коларе и за израђевине. У сваком случају, с обртима испод осамнаест или двадесет година моћи ће се добити само дрво за шталарске дирекне и за притке облице, пошто се притке добивено цепањем млађих дрвета састављених на више беличе и слабијег дела срже, витопере и мање трају.

Подизање багренове шуме. — За подизање шуме багренове, па било она ситна или крупна, може се употребити и семе и садинце. Првом се начину, сејању, доста ретко прибегава; јер поред тога што је кубљено семе често лоше, млада биљка страда од суше, заклона на и од позних пролећа. Већ, ако сто сигурни у каквоћу семена — а то смо кад, рецимо, сами такво семе берено — па још ако је земљиште добро, свеже и часто, онда се сејање може успешно употребити.

Да се дође до добра семена, махуне се багренове узберу чим сазру, а то бива у септембру месецу. Тада се проструг где на тавану где се преко зиме саме отворе; а онда доста их је мало штапом протрести, па да испадне семе из махуна. Ово се семе, после, на згодном ситу сасвим одваја од мехуше; и може се очувати у гомили на тавану више годину — једино паза имати на уму да се од времена на време испа. Добро семе багреново мора бити споља угасито-мрке боје, а унутра бело, и мора бити брашнено и свеже. У једном килограму багренова семена треба да буде 52.000 до 56.000 зрна. Сејање се може извршити у кану стрмнину с пролеће, и то на омаике а може се бацити 20 до 25 килограма на хектар; али овај начин иде за препоруку; јер осим расипања семена, младе биљке хоће да се у стрмнини угуше или да угину од суваше јаког сунчева земље под стрмнином.

Најбоље је — ако се ради на обрађеној земљи — сејати после орања и дрљања у редовима од 1·33 м. до 1·66 м., или још боље у деоницама од 0·50 до 1 м. а удаљеним једна од друге 1·50 до 2 метра. На тај начин стиже 15 на и 14 килограма на хектар, семе се затрпава само по 10—15 милиметра у земљу, а преко читоне површине благо превуче трновом браном. Ако је земља добра, онда се могу прави година између засејаних редова сејати окопавине, као на пример кромпир, сточна репа, грах итд. чија производња вакнађана или олакшана пре трошкове око подизања багрена.

(свршиће се)

V. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(свршетак)

Тачније пак имала би се ова смена, за свако прскање, овако справљати: За прво прскање, пре цветања узети бордоске чорбе од 0·5% плавог камена и 2% сумпора; за друго прскање после цветања, — бордоске чорбе од 0·75 (3/4)% плавог камена, и 2% сумпора; за треће и остала прскања, — чорбе од 1% плавог камена и 2% сумпора. Креча додати само толико, да црвена лакмусова хартија, кад се замочи, покаже чисту плаву боју.

Ово наводим само у намери да задовољим жељу неких и у нас, који распитују за средство које би се могло употребити против *обе* болести; ма да увек остајем при томе, да је саветније употребити средства против пламеваче и плесни и даље *засебно*, док се огледима добро не потврди и бољи корист од *нових* лекова и нових начина употребе.

У нас се о плесну — оидиуму — још мало зна. Има података, да је опажена године 1879 дакле после 32 године, од кад је нађена у Француској, и то у једном крају наше отаџбине (западном), који није виноградарски.[1]) У знатнијем размеру није после тога нигде опажена до године 1898, а то је после 19 година од како је прва пут у нас нађена. Те године је најпре уочена у крајинском лозном расаднику (Вињоделско-воћарске школе)[2]). 15 јула опажени су знаци ове болести на ластару (зелених калемова), лишћу и грожђу. Веома слабо показала се болест и у расадницима; у Нишу, Тогчидеру и Александровцу, и то на новијем грожђу — грешу — и запеканима. Подгедде било је заразе и у крајинским виноградима.

Исте те године јављено је о појави плесни у суседним земљама аустро-угарским; а у јадранском Приморју, као и у острвима топлијим крајевима поред средоземног мора, болест је била у такој сали, како је забележено било само 1850 године.

Прошле — 1899 — године зараза је у нас већ била мало јача, и узела шире границе. У виноградима сведеревским, крајинским, па и жупским, било је плесни на грожђу и ово је осетно оштетило. Пало је у очи, да су од ове болести наше страдали виногради, који су *сувоће* сађени, и где је земља од природе *влажнија* и тежа. Запрашивало се сумпором, али жељеног успеха као да није било. Узрок овоме, нема сумње, много лежи у томе: *што је довољан већ запрашивано, и што су честе кише спирале сумпорни прашак.*

Тврди се, да се, после једне благе зиме, штеточине у опште јављају у јачој мери. Кад се узме у поглед, да преносачи заразе код плесни до идуће пролећа нису довољно заштићени од зимске хладноће, као што је то случај код других гљивица, могло би се мислити, да ће већи део истих пострадати преко зиме. Услуге природине свагда су нам благодарне; али није никако саветно, ослонити се искључиво на те услуге, на ништа од своје стране не радити. Зато и сви они, који су минуле године имали овдашњ у својим виноградима, нека нипошто не пропусте употребити запрашивање сумпором, по правилу. Мимо то, ваља употребити запрашивање земље, где год је она много влажна и мокра; дузеци: исушивање земље, где год је она много влажна и мокра; проређивање густога сада, уредно везивање и заламање лозе, како би у винограду и око чокоља било вазда довољно промаје, која спречава појаву заразе.

Како и плесан, после минуле две године, прети да уме маха и у нас, државна управа није пропустила, а да и од своје стране не предузме мере у циљу суузбијања заразе. Расписом најозбиљније је препоручено, да општинске власти где има винограда прибаве и држе у приправности и *средства против плесни*, као и против пламеваче; а у току ове године предузеће се и одлучније мере, које су уједначене *законом о уништењу штетних животиња и биљака и о заштићавању корисних животиња*.....

*

Трећа главна болест винове лозе, с којом сам намерао упознати вас, јесте:

III. Трњевина

(Антракноза)

Трњевина, Антракноза, Богиње, Прави рак, старија је болест у Европи. Као да су о њој знали још и Римљани. Од 1853 године зна се о њој потанко у Француској, а има је скоро у свој Европи.

Од ове болести могу да оболе сви важнији делови лозе: *ластар, лишће, цвет*, и *грожђе*. Гради поглавито прве пеге, на отуда је и добила име: Трњевина.

[1]) М. Савић. Воронеспора стр. 8. (год. 1898).

[2]) Извештај Министарства Народне Привреде по струци виноградарства за годину 1898, стр. 55.

Има у главноме две врсте прљевине: *Пуловa прљевина* и *Тачкаста прљевина*. Постају од две разне врсте гљивица (прва названа Sphaceloma ampelinum, а друга Gleosporium ampelophagum). Гљивице живе и развијају се у унутрашњости оних делова лозиних које кваре.

Пуловa прљевина спопада *ластар* још у првом развијању његову, па док не сазре. Најпре се на младим ластарима појаве појединачне тачкице, мрке или отворено модре. Ове се после увећавају, чим буде више влаге и топлоте, па постану прве пеге. Пеге се шире по дужини и ширини, и покрију сву површину колешидаа; доцније оне у средини добију сиво прљавкасту боју, па такне буду после целе, а около су заокружене кругом, унутра боје мркомодрим и зеленим а споља угасито жутим. (Показује сл.).

Овако се прљевина јавља на ластару у мају месецу: и тада се производи огроман број тела којима се прљевина размножава, и која одржавају заразу за све време растења лозе.

Гдегод су ове пеге биле на ластару, ту на лози доцније постану *ране* (показује сл.) издубљене у средини. У том стању лоза изгледа као да је опаљена, кратка, као да је од туче побијена, неједнаке дебљине и усукана. Таква лоза се осуши, и од мањег ветра се обије и пада на земљу. Лишће на зараженој лози пожледа или пошрни, стане у развијању и осуши се. Овај утицај болести пренос се на чокоту и идуће године, па макар ће и не било при избијању ластара; али бујност може се поправити, ако се виноград марљиво пођубри.

На *лозбу* има прљевине рђе, но на ластару. На дрикама лисним праве се овакве ране, као на лози; а на лишћу, највише око ребара (нерана), ако буду плитке јамице, около прве, или се појаве најпре прве округле пегице, у средини којих се лист осуши, те, од тога, лист изгледа проређетан, са ситним шупљикама које около имају црни круг. Услед тога се сав лист осуши.

Ако прљевина пашће на *шест*, он се сав опрљи и осуши.

На рашљикама, шепурини и нетељкама гради прљевина исто овакве ране, као на ластару. Кад оболи шепурина, грозд се осуши; или остане не развијен и дозре с мало шећера.

На *зрнима* се појављује прљевина у виду црних тачкица; ако се ове умножавају, знак је да болест уђима маха. Развијање пеге су у средини белосиве, а около прве (показује сл.). Зрна се услед тога покваре, осуше и опадају. —

По томе и прљевина може много да наиди берби, како по каквоћи тако и по количини.

Развијање ове болести потпомаже такође: топлота и влага; утицај влаге има превагу. У долинама и низинама, на земљи веома влажној, где има стајаће воде, на обалама текућих вода, опажена је чешће. На оваким местима чини много квара. Исто тако и оних се година развија прљевина више, када падају честе кише, има изобиљно росе и јаке магле. Све док је овако време болест се јако шири; а ако наступи суша, она се тргне.

Друга врста прљевине, названа *Тачкаста Прљевина*, није од такозг значаја, као прва. Најчешће се може видети на сортама лозе Рипарије, Солонису, а и на Рупестрисима, на Жакезу, Хербемону и др., ма да ниједна сорта лозе није сигурна од ње. На *ластару* се јавља као расејане тачке, и као бубуљице (чабуљице), величине као глава од чиоде (сл. 10.) Оне су мркоцрвенкасте боје. На зреној лози изгледају као мале богиње, расуте по свој површини. — На *лозбу* налази се најчешће на Рипарији; развија се само по ребрима листа, у виду мркоцрвених пега, услед чега лист престане даље развијати се. — Најосетљивији је *шест*, који сав пошри од ове болести и пропада.

Против прљевине у опште употребљавају се лекови; који *одбијају* заразу, и који је *сузбијају* кад се појави. За одбијање или предохрану поуздано је средство: *раствор зелене галице*. Управо за спрашљање леки препоручена је ова размера:

Зелена галица 50 килограма;
Сумпорна киселина (витриол)*) 1 литар;
Топла вода 100 литара

Зелену галицу ваља истопити у дрвени суд; затим се налаје преко галице сумпорна киселина, и онда се долива понајпре топла вода. Овако топлим раствором треба премазати чокоће, које је страдало од прљевине, и то *у јесен*, на 8 до 15 дана пре орграња винограда. Ако је зараза била врло јака, треба мазати двапут у извесном размаку времена; или другипут мазати у пролеће.

*) Јачине 53°B.

За сузбијање прљевине, као средство које лечи препоручен је *сумпор*, сам или у мешавини са живим кречом, или сам креч. Бољи се успех показује, када се употребе обоје заједно, у мешавини. Прашут треба запрашивати, кад је ластар 8 до 10 сантиметара; а ако зараза не попушта, онда треба понављати запрашивање сваких 15 дана, додајући свагда помало више креча. Тако:

За *прво* запрашивање треба узети
сумпора . . . . . 4 дела
креча . . . . . 1 део;

За *друго* запрашивање
сумпора . . . . . 3 дела
креча . . . . . 2 „

За *треће* запрашивање
сумпора . . . . . 2 дела
креча . . . . . 3 „

Успех ће од лечења бити поуздањи, ако се уједине оба начина: премазивање у јесен, и запрашивање преко лета.

У нас прљевина није још позната као опака болест лозина. У крајинском лозном расаднику, где има и сувише погодаба за њено развијање, о њој се од неколико година бележи у извештајима. Тамо се појављује поглавито на америчким лозама и хибридима, но надјача је на Рипарији Портлису. На истој лози и на Солонису има је и у осталим расадницима америчке лозе; али сиуда је она без значаја штете по лозу.

Прошле године јављено је о једном случају прљевине из Голупца, и то опет на Рипарији Портлису....

*

Од заразних болести на виновој лози имам да вас упознам укратко још с једном, која је прозвана

IV. Куга винове лозе

(Black-rot)

Куга винове лозе, Црна трулеж, Блак-рот, Блек-рот, јесу имена једној врло опакој болести, која је поглавито у јужнозападном крају Француске нашла погодног земљишта, те је виноградаре јако узнемирала. — Узрок јој је гљивица (названа Guignardia Bidwellii).

У Француској је ова болест запажена 1885 године, а донета је тамо из Америке америчким лозама.

Као иницијална нарочито се појављује на грожђу — зрнима; но спопада и младу, не дозрелу лозу, шепурину, нетељке, дршке лисне, има је и на ребрима листа, али никад је нема на зрелој лози.

У пролеће показује се у исто доба као и пламењача, и то најпре на лишћу. На лишћу производи округле пеге (величине 3—4 мм.), које наликују на пеге од пламењаче; и кад се саставе дођу до величине од 2 до 3 сантиметара. Оне су боје сувог и изумрлог лишћа; но не провађују се као код пламењаче, те да се виде рупе. (Показује сл.).

Болест се разликује од других сличних, што у пегама има пуно ситних *црних бубуљица* (пикнида), расутих као чај, или ситан барут; и ове се налазе на горњој и на доњој страни листа, али новице их има по ребрима лисним. Истих бубуљица има и у пегама на ластару, а поглавито око чворова.

На зрнима болест се појављује пред шаран; у Француској обично почетком јула. За 24—48 часова болест зарази зрна; а после 3 до 4 дана добију црну боју, која прелази у лубичасту, па се збрчкају, осуше и опадну (показује сл.).

За развијање болести потребно је топло време (клима), умерена влага и топлота. Кашне године, близина мора и пламења као да су јој подесније погодбе за развијање.

Средства против куге иста су, као и против пламењаче. Само се за прскање спирала јача бордовска чорба, с већом садржином плавог камена (2 до 4%). Почиње се прскати кад и за пламењачу; али је обавезно прскати 5 пута.

Ми смо засада још поштеђени од ове болести; а вероватно је исконо ни имати, јер, досада бар она се држали топлијих

крајева. Навео сам је само зато, што се рачуна међу најопасније болести винове лозе.

Напослетку имам да вам спратим пажњу још на једну болест, која није чрезвана, не постаје од ђавола, али се налази у виноградима, нарочито од кад се сади америчка лоза, те се сматра такође као главна болест. То је:

V. Жутица.

(Хлороза)

Жутица, жутило, Хлороза, није нашашка нова болест. И пре је не било у старим виноградима; од ње је чокоће пропадало, појединачно па и цели редови, али нико се није ради тога бацао у брину. Нарочито се појављивала кад је пролеће било много кишно и хладно. Но, од како се почеше садити америчке лозе, болест је она и чешћа и одсудија. Бевина америчких лоза подлеже овој болести, а нарочито кад су каламљеве; јер оне као дивље у Америци расту на земљишту у коме нема креча. Виногради пак у Европи веома су кречни, — и отуда оне добивају жутицу.

И тако, ова болест, која је пре пропасти винограда од сушпобе била тако незначајна, постаде сада, када се виногради подижу каламљеним америчким лозама, озбиљна сметња обнављању винограда на понајважнијим старим виноградским положајима.

Знаци болести ови су: Лишће почне жутети с врхова ластара, а то понајпре по ивици, па онда све више ка ребрима лисним. Истим путем лишће се почне сушити, и почачно се сасвим осуши. Млади ластари такође увуче као и лишће; и ако је болест много јака, врхови им се осуше и опадну. (Показује сл.).

Ако болест уме мала пре цветања, онда и цвет прокеши боју, ред се позно заметне, зрна остану ситна, тако да и она пожуте, па често и опадну.

Жутица се приписује разним узроцима, као: влази, суши, поднебљу, оскудици гвожђа у земљи, изнурености земље, садржини креча (кречног карбоната) у земљи, погрешном калајљењу итд.

За нас је од веће важности *садржина креча* у земљи, јер је крез (кречни карбонат) и поглавити узрок жутици, као болести, код америчких подлога.

Напоменули смо, да америчке лозе, — изузев Берландијера — у свом завичају расту на бескречном земљишту. Кад се посаде на кречно земљиште, оне, сасвим природно, добијају за храну у воденом раствору *воде* креча по што могу подићи. Услед тога наступи жутица. Како је то притицање креча у пролеће много јаче, то се жутица махом тада и јавља; доцније, у јуну, кад наступе већа топлота и вода више испарана из земље, чокоће добива мање креча, те се окрени, лишће озелени, и чокот уме обичан ток развијања. Тако се ова појава понавља неколико година. Но, то опет може бити само код оних америчких лоза, које могу колико-толико подићи кречна земљишта: многе сорте угину већ друге године, кад истерају трећи лист на ластару.

По овој, већој или мањој *одрживости према жутици*, односно кречу, одређен је, као што је познато, ред свима главнијим сортама америчких лоза. На тај начин, овај који хоће да подиже виноград каламљеном лозом, може да уме подлогу само такву која одговара садржини креча у његовом земљишту. И ако се сваки придржава тога правила: да најпре испита земљу, као што постоји и пропис за надавање лозе из државних лозних расадника, избећи ће и појаву жутице у своме винограду.

Узроци жутице могу бити још: неправилно срашћивање каламова, нарочито зрелих, недовољно сазревање зелених каламова; затим: повреда чокота оштрим оруђем итд. И најзад жутица може бити последица пламењаче, филоксерне заразе итд....

На завршетку имам да додам и ово. —

Приликс су за пољопривредниме доиста веома нежелне. Али сваки их свагда сам себи више сварах, ако се од пре појаве какве штеточина поплаши и добије уверење да ће све пропасти, те не употребљава средства која су препоручена; или, што је готово то исто, употребљава их онлаш. Треба хладнокрвности треба паметног рада. Не треба ни људе, који имају задатак и дужност да дају поуке и упута, грдити ако је био какав неуспех, јер узрок може лежати и *до начина извршења*; а међутим повести се лако за каквом сеоском нудрицом, који хоће да је паметнији у сваком послу од других.....

Узео сам слободу, да овим усрдним саветом завршим ово предавање.

ГЛАСНИК

Нова управа ужичке Пољопривредне Подружине. — На годишњем Збору чланова ужичке Пољопривредне Подружине изабрана је нова управа у коју су ушли: за председника г. Алекса Б. Поповић адвокат; за потпредседника г. Живојин Хаџић школски надзорник; за благајника г. Петар Тошаловић трговац; за деловођу г. Мих. О. Бугарановић учитељ; за чланове одбора: г.г. Риста Тешић сајџија; Радомир Кречковић јакон; Станко Бошковић кафеџија; Мићо Симићевић трговац и Средоје Јовичић економ. За чланове надзорног одбора изабрани су: г.г. Михаило С. Зотовић адвокат; Паун Жиравац и Милутин Тошић трговци.

Пети Конгрес Српских Земљорадничких Задруга у Шапцу

ГЛАВНИ САВЕЗ
Српских Земљорадничких Задруга.

Београд

Господине,

Пета је година већ како се земљорадничке задруге састају сваке године у јесен на своје годишње састанке — конгрес —, на којима се договарају о пословима које ће предузети и на којима износе резултате послова, које су дотле извршиле.

Поред тога на овим се скуповима расправљају различита питања из области земљорада, кредита, штедње, обезбеђења и света онога што интересује земљорадничко становништво, ради чега поједина лица, посвећена у ствари, спреме претходно елабората предавања.

На овај начин земљорадницима се пружа прилика да се упознају са свима савременим и важним питањима, која се тичу њихова живота и напретка, и да у решавању њихову у нас и сами суделују.

Ове године земљорадничке задруге ће држати свој годишњи конгрес у граду *Шапцу*, средишту најпитомијега и најнапреднијега пољопривреднога краја наше Отаџбине.

Господине,

И сувише су познате прилике и потребе, које су изазвале и које непрестано утичу на стварање земљорадничких задруга у нас.

С једне стране претерана распарчаност имања услед нагле деобе породичних задруга, с друге оскудица у радној снази — последица деобе и инокоштине — наш су сеоски народ биле довеле у тако незавидно стање, да је он морао да потражи новио лек у задружној снази, у задрузи. Осим тога на то је снажно утицала и неодложна потреба савременога живота и будућности Србије: да се земљорад наш одржи и правилно развија у колу других напреднијих народа.

Израз те опште тежње јесу земљорадничке задруге, које су баш то и стариле себи у задатак: да неговањем свести о самостаралу, а на основама задружнога уређења, утичу на подизање моралнога и материјалнога стања сеоског живота у нашој земљи.

На том путу оне су до данас постигле сјајне успехе и показале се потпуно кадре своја преузета задатка, а то им је и задобило симпатије Краља Његовога Величанства Краља, која се, као што је познато, својски постарала о њихову правну и материјалну опстанку у нашој Отаџбини.

Колико су земљорадничке задруге потребне нашем сељаку као доказ нек послужи и то, што их сада већ има *преко дес стотине* у раду, расејаних на све стране Србије.

На годишњи скуп ето тих установа ми Вас позивамо и молимо да позив наш примите.

Ваш одаиа само може да допринесе ствари, коју земљорадничке задруге заступају, и с тога смо, надамо се, у праву рачунати на Вашу потпору.

У то име ми Вас срдачно поздрављамо, молећи Вас да узмете знању и оне две белешке, које се у дну овога писма налазе.

Пропрбивачки одбор:

Потпредседници:
Ђорђе П. Куртовић, трг.
Рајко Л. Стојићевић, трг.

Председник.
Лука Перишић,
Председ. општ. града Шапца.

Секретари:
Петар Ј. Ћирићевић, учитељ.
Петар Стокић, судијат.

Главни секретар,
Мих. П. Матић, адв.

Чланови:

Стева Ј. Паранос, трг. **Гавр. Ј. Гашић**, апотекар. **Коста Г. Паранос**, трг. **Мита Ј. Гашић**, трг. **Сима Ђ. Тошуовић**, трг. **Светолик Л. Петковић**, окр. економ. **Мих. М. Ђурђевић**, трг. **Светозар П. Самуровић**, трг. **П. Х. Поповић**, трг. **Б. М. Милановић**, трг. **Срећко Р. Јовичић**, трг. **Павле Софрић**, трг. **Јов. М. Солдатовић**, трг.

ГЛАВНИ САВЕЗ
Српских Земљоделничких Задруга

Секретар,
Мих. Апраковић.

Председник.
Ст. Р. Пешић.

Белешке:

I. — Ради дневнога реда, који се мора објавити најмање на месец дана пре конгреса, потребно је да господа, која намеравају расправљати које питање или држати неко предавање на конгресу, јаве о томе *Главном Савезу Српских Земљоделничких Задруга у Београду најкасније до краја јуна т. г.*

II. — Господа, која желе да суделују ма и као обични гости, треба такође *најкасније до краја јуна т. г.* да јаве о томе, али не Главном Савезу, него *Пропрбивачком Одбору у Шапцу*, како би се Одбор овај могао на време постарати за станове.

Орнитолошки међународни Конгрес у Паризу. — На Конгресу у Будиа Пешти одлучено је да се *Трећи међународни Орнитолошки Конгрес* држи у Паризу, и то од 26 до 30. јуна ове године.

Чланови Конгреса поделиће се у пет одбора и укупни програм радова сваког од тих одбора ово је:

1. Систематска орнитологија, Анатомија и ембриологија птица, Палеонтологија.
2. Географска подела птица, Сељење, итд.
3. Биологија. Нараз. Гнежђење. Ообологија или наука о јајету.
4. Привредна орнитологија. Лов. Аклиматизовање. Гајење птица.
5. Организација и рад међународног орнитолошког одбора.

Конгрес о продавању пшенице. — Конгрес од највећег значаја за Француску пољску привреду држаће се 28, 29 и 30. јула ове године у Версаљу. Овај Конгрес има за циљ да пшени највјакстичнијe путеве и начине, како да се знаци број посредника и произвођач пшенице доведе у што непосреднија додир с потрошачем.

Конгрес овај прикупиће високе личности привредне. Мере, које су досада предузимане да се сузбију посредници у трговини овом стратешком, налагаће на Конгресу у Версаљу највеће економисте из Немачке, Енглеске, Уједињених Држава, Швајцарске, итд.

Учлањује се од 6 до 10 динара.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 6. маја 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Сашић; потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Павле Т. Тодоровић, Милан Јовановић, и Никола Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Сашић, бележио секретар М. Јовановић.

104. По питању о дуговању Државној штампарији за штампање *Техника* и Пољопривредног Календара — Одбор усвоји предлог г. председника: да се пише Управи Државне Штампарије, да Друштво нема буџетске партије из које би могло измирити дуг, и да ће се старати да дуг измири, чим се прибави могућност за то.

105. Чита се писмо г. Министра Народне Привреде од 21 априла о. г. Шбр. 2268, коме тражи од Друштва мишљење по траженој Начелника среза пожешког да се врати срезу оно земљиште што је уступљено пожешкој Пољопривредној Подружини за расадник — Одбор решио: Умолити г. Ђиђу Кремића члана одбора да поднесе своје мишљење.

106. Чита се извештај недељске Пољопривредне Подружине о држаном курсу за калајисање зреле лозе 10, 11 и 12. марта о. г. — Одбор прими к знању с тим да се у изводу штампа у Тежаку.

107. Секретар извештава, да је председништво одобрило да се исда дин. 8·20 за ствари које су набављене за предавање г. Павла Т. Тодоровића — Одбор одобри поступак председништва с тим да се издатак стави на терет партије на остала исплаћања Пољске Привреде.

108. Благајник подноси извод о стању друштвене благајне за месец март о. г. који гласи: — Одбор прими к знању.

109. Чита се молба Милана Сумића економа из Копашнице, да му Друштво поклони преса́лицу — Одбор одлучи, да му се не може по молби учинити, пошто Друштво нема средстава за то, а и што је доброг имовног стања.

110. Секретар реферише да су за окружну изложбу говеди и оваца у Крагујевцу одредили поиоћ:

Министарство Народне Привреде 2500 динара.

Суд општине града Крагујевца 300 дин., и сву послугу и и иначе што је потребно за изложбу.

Крагујевачки Кредитни завод 100 динара.

Крагујевачка Задруга за кредит и штедњу 60 динара — Одбор са најјачом захвалношћу прими к знању.

111. Чита се одговор г. Министра финанција по молби Друштва да му се и убудуће не укрућује предусретљивост, коју је указивао при уносу набављених пољопривредних потреба са стране — Одбор са захвалношћу прими к поваљном знању, с тим да председништво у вези са ранијим одлукама има на уму изјављивања г. Министрова.

112. Чита се писмо председника привремене Управе за образовање Подружине за срез врачарски, којим извештава Друштво, да ће се држати Збор за претрес пројектованих Правила у друштвеном дому 9-ог ов. мес. а уједно моли да се одреде и друштвени изасланици за овај Збор — Одбор прими к знању и за своје изасланике изабра г.г. Александра Секулића, Пају Тодоровића, Алексу Поповића и Милутина Јовановића.

113. Чита се молба Рајка Димитријевића друштв. писара по којој му је председништво одобрило још месец дана одсуства за лечење пошто плаћа замену — Одбор прими к знању и одобри поступак председништва.

114. По молби Милутина Милошевића из Лелашнице, да му Друштво да у пола цене комбиновани плашаг са окопачем — Одбор одлучи да се не може по молби учинити, пошто Друштво нема средстава за то.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец март 1900. године.

Ред. бро	ПРИМАЊА	до марта дин.	п.	за март дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	16567	15	20096	80	37473	95
2	Депозит у новцу	—	—	34207	90	34207	90
3	Депозит у картијама	—	—	22550	50	22550	50
	Свега	16567	15	77853	20	94242	35

Ред. бро	ИЗДАВАЊА	до марта дин.	п.	за март дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	6013	76	8900	79	14914	55
2	Капитал. пол. фон. код Угр. Ф.	18663	50	—	—	18663	50
3	Капит. пол. ф. у артијама	7440	50	—	—	7440	50
4	Депозит разних лица у хартиј.	15120	—	—	—	15120	—
5	На отвореу код Угарске Фонд.	14000	—	14000	—	28000	—
6	Готова новца у каси	—	—	944	—	944	—
7	Превремена издатка	—	—	9152	80	9152	80
	Свега	61244	76	32997	59	94242	35

Ред. бро	ПРИХОД	до марта дин.	п.	за март дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак до дин. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	—	—	—	—	—	—
3	Од претплате Тежака за 1900. и раз. г.	2548	90	836	80	3385	70
4	„ улога чланова добротвора и утем.	932	25	225	—	1157	25
5	„ „ „ помагача	340	—	8	—	348	—
6	„ прихода на капитал пол. фонда	146	—	—	—	146	—
7	„ продаје књига	109	45	60	10	169	45
8	„ Пољопривредног Гласника	—	—	1	50	1	50
9	„ „ календара за 1900. и раз. г.	1419	35	461	—	1880	35
10	„ „ семена	350	30	853	10	883	40
11	„ „ сирана	2944	95	4319	61	7261	56
12	„ пашаке дута за семе и сиране	235	80	196	10	431	90
13	„ продаје влаж. камена и креснлина	5000	80	2021	35	7012	20
14	продаје завраниова и сувора	29	85	161	10	190	95
15	„ друштвеног добра у Шапцу	—	—	2163	54	2163	54
16	Евиредни прихода	33	50	12	90	46	20
	Свега прихода	16567	15	20096	80	37473	95
	По одбитку расхода	6013	76	8900	79	14914	55
	Остаје за I период	10553	39	12096	01	22559	40

Ред. бро	РАСХОД	до марта дин.	п.	за март дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном савету	—	—	—	—	—	—
2	Допопонати приход (камату) по посл. чл. 38. Правилника	—	—	—	—	—	—
3	На награде за расп. стет. за напредн. пчелне радње	—	—	—	—	—	—
4	На хриреф. и дриаше I опр. изложбе.	—	—	—	—	—	—
5	„ помагање Пољопривредних Подружница	100	—	—	—	100	—
6	На одржавање друштв. питомаца	1265	35	—	95	1265	35
7	„ остала помагања пољопр. проучавање крилика у земљи и остваривање друштв. и подружн. послова	—	—	12	50	12	50
8	На трошкове око друштв. слава	2	40	—		2	40
9	„ приређ. изложбе крилатом друштвене славе	99	85	—	—	99	85
10	На набавку књига, новина, дворева и посе книга и календара	768	80	—	—	768	80
11	На издавање прилог. пољопр. поука	245	50	—	—	245	50
12	„ „ поправки, слика (две сиске)	—	—	—	—	—	—
13	„ награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и раз. годин	566	70	121	85	688	55
14	На набавку и експедицију семена	37	40	2898	75	2932	15
15	„ „ „ „ сирана	546	36	1635	51	2181	87
16	„ набавку и експедицију пашоте камена и креснлина	76	15	207	30	283	45
17	На наб. и експед. завраниова и сувк.	—	—	455	90	455	90
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и намештај	451	50	38	80	490	40
19	На експед. Тежака, Календара и књига	16	35	28	60	44	95
20	„ одржавање добра у Шапцу	1936	—	2433	15	2452	45
21	На плату секретара	400	—	200	—	600	—
22	„ „ писара	307	50	160	—	467	50
23	„ „ експедитора	320	—	142	93	462	93
24	„ „ дворске послужитеља	320	—	160	—	480	—
25	„ награду благајнику	160	—	80	—	240	—
26	„ „ уредницу „Тежака“	140	—	70	—	210	—
27	„ подизање шпалира изложбеног, протесане ограде, обраћ. друшт. врта, и поправку куће	—	—	8	—	8	—
28	На евиредне издатке	170	50	250	50	421	—
	Свега расхода	6013	76	8900	79	14914	55

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 23. броја Тежака: Изложба летњег и јесењег поћа и грожђа. *Чланци:* Наше народне школе и пољска привреда. — Багрен, његово гајење и употреба (свршетак). — V. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — *Гласник.* — *Друштвени и подружнички послови* — *Обичне.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЗИВНИЕ РЕШЕЊА ОД ДЕЦЕМБРА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРИВРЕМЕНИ ДРУШТВЕНИ ПОСЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАЋАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, КАНЦ. МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОГАДИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАРИ ПЕТНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. НО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ ИЛО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОВИЋ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ИЗВАНРЕДНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 24. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 18. ЈУНА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ У КРАГУЈЕВЦУ 8. 9 и 10. СЕПТЕМБРА ОВЕ ГОДИНЕ

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

На овој изложби имају права излагања сви одгајивачи из округа крагујевачког и они из срезова јасеничког и орашког округа смедеревског.

I. Група говеди: подељена је на пет одељења:

1. *Одељење за краве* са овогодишњим телићима. За ово одељење одређено је више награда.
2. *Одељење за јунице и јунце* испод 2 године који нису спаривани. И за ово одељење одређено је више награда.
3. *Одељење за краве и бикове* преко две године. Краве и бикови треба да су за доказлук. И за ово одељење одређено је више награда.
4. *Одељење за теглеће волове.* За ово одељење има више награда.
5. *Одељење за угојена говеда* за трговину. И за ово одељење одређено је више награда.

II. Група овце: За ову групу одређено је за овце и овнове за доказлук више а за шкопце — ујаловљене — овнове за трговину једна награда.

Награде ће се издавати у новцу и у пољопривредним справама. За справе које су одређене за награде, уредиће се нарочито одељење где ће бити изложене и уколико то буде могуће њима ће се и радити онде на месту.

Осим награда које су за свако одељење одређене, има две главне награде: и то једна за најбоље приплодно грло у изложби говеди и друга за најбоље стадо од најмање 40 одабраних брава оваца.

Позивају се сви одгајивачи говеди и оваца из округа крагујевачког и тако исто и они из срезова орашког и јасеничког округа смедеревског да се спреме и своја одабрана грла пријаве за ову изложбу среском економу, који ће уједно давати и обавештења о свему што се изложбе тиче.

У округу крагујевачком има доста врло добрих одгајивача, па се надамо да ће ова изложба и по броју и по каквоћи изложених грла бити најбоља од свију изложаба, које су досада приређиване.

У своје време разаслаћемо и Програм ове изложбе а данас овим ову Изложбу само обзнањујемо и на њу позивамо све одгајиваче из побројаних срезова.

У граду Крагујевцу образован је велики *Приређивачки Одбор*, који ће такође свакоме, по њу се обрати, давати сва потребна обавештења и бити свакоме на услузи у свима пословима око припреме за ову изложбу у старој престоници *Милоша Великог*.

СЕНО

Косидба ливада сада је у јеку. Траве ливадске махом су добре. Сена ће бити доста а грехота би било да га не буде и доброг.

Много је пута у овоме листу било говора и о косидби ливада и о прибирању и чувању сена. Али онда, кад је нарочитим законом, *законом о употребењу сточарства*, тако видно истакнут значај сточарства у нашој земљи; онда, кад се свакојаке сметње истављају извозу српских свиња; онда кад приносе наших виноградa ни надалека не могу да подмирују унутрашњу потребу а то ли да даду и вина за извоз; онда кад се српскоме житу на страним трговима јављају многи и страшни такмаци, онда кад се само на *млеку* огледа хоће ли родити или оманути, — онда је оправдано поимљивати на храну *земљи*, која су још једнако наш најглавнији *извозни предмет* и на храну *овчи*, које су још једнако *главни мрс* српскога земљорадника. Покошене на време и добро осушене, ливадске траве дају *сено*, које је главна а у нас на више места и једина сточна храна. Ето о том сену, о тој главној храни сточној, хоћемо и оном приликом да кажемо неколико речи.

*

По своме положају, ливаде се косе у разно доба. Траве брже расту по сувим местима, која се брже с пролећа загревају. Отуда долази да ће трава раније достићи своје правилно развиће на високим и сувим ливадама; ту ће дакле и косидба бити раније.

Напротив, по високим, влажним или мочарним ливадама, трава доцније стасава; она се тек онда развија, кад се земља, пошто се довољно ослободила сувишне влаге, могла затрепати после испарења или отицања воде. Ту се косидбом може доцније почети, јер ће топлота и влага обезбедити обилатију косидбу, и јер се трава, пресећена водом, теже суши. Али, у исто доба висе ливаде једне су, за које се земљораднику не може пребацивати доцнија косидба, иначе на ње се управљају многи прекори.

* *

Главно је, сад, знати када управо ваља косити ливадске траве?

Ако се имају чисте сточне траве, онда би их ваљало косити у добу оштег цветања а још боље и у почетку тога цветања. Али ако је реч о природним ливадама, или вештачким трајним ливадама, с мешовитим биљем, то пошто све биљке не цветају у једно исто доба, треба изабрати друго доба. Пољопривредни писци сложни су у овој тачки и веле, да нашовољнији тренут за кошење јесте доба кад цвета већина ливадскога биља. Али како је у то доба године порастао биљка брз а трајање цветања кратко, то ретко ко да сузине *порасте*, но скоро увек *одоме*.

Земљорадник нема рачуна да траву коси раније но што је у цвету, јер она онда још није достигла највишу границу свога развића, али то је и једина сметња раној косидби. Ако се при косидби чека да траве скоро процветају, у очекивању да ће се добити више сена, то је празно надање. Доцна косидба има две незгоде, које ваља поменути:

1. Земља се без стварне користи слаби, и
2. Мења се јако састав ливадских трава.

1. *Слабљење земље.* — Биљка у добу цветања врло јако усисава храну која јој је неопходно потребна за образовање рода и семена. Доцна косидба, која допушта ово усисавање, слаби земљу, а пошто усисана храна потпомаже само образовање рода и семена, то сав тај утрошан хранс нема никакве користи за сено, јер је биљка потпуно развијена. Род по оном сухом времену брзо сазрева и лако при разним пословима косидбе опада. Сено без цвета или рода има мање храниве вредности но оно, које има и цвета и семена. Из овог посматрања проистиче и друга незгода.

2. *Мењање састава ливадских трава.* — Семе ливадских трава остаља мајку биљку само кад је зрело. Зрелост достижу само ране врсте трава, пошто друге једна цветају кад се косе. Дакле, оне ране врсте трава једине су које ће се моћи обнављати својим семеном; доцна косидба била би истинско одабирање између многобројних трава ливадских. У томе може бити велике незгоде за будућност ливаде и за каквоћу сена.

Земљораднику зато и спада у дужност да на својим ливадама одржава стални састав биља; раница косидба у томе ће му помагати одржавајући му земљу у бољој снази и задржавајући сену највећу му вредност.

Главно је, да се у оно доба године, у добу косидбе ливада, не оставља за сутра оно, што се може урадити данас.

КИША И ЛЕПО ВРЕМЕ

Атмосфера, оно гасовито тело, које са свију страна окружава земљу на којој живимо, седиште је многобројним појавама, које од давнада називају важну земљорадника и занимају ум научара. Ови појави: ветрови, олује, облаци, киша, магла, роса, град, слана итд., својим присуством стварају извесно стање у атмосфери, које ми обично и једном речи зовемо *време*.

„Баш је лепо време, али ће бити кише.... Али после кише долази лепо време.... Топло је.... Мрзне се.... — То су обични предмети за почетак сваког разговора.

*

Са посебног пољопривредног гледишта време има дубока утицаја у пољској привреди, утицаја, који није потребно нарочито истицати. За добро напредовање наших усева, њима је у извесно доба потребно кише, у друго доба треба им жарка сунца или умерене топлоте. Слана, град, јаки ветрови, плаховите кише, громова, јесу појаве, које често у наша села доносе пустош и очајање.

Познавати узроке ових метеоролошких појава јесте прва брига земљорадникова, чији посматралачки ум никад не може бити равнодушан према овим разним појавама природе.

*

Познавати узроке појавама, то је тек прва тачка; забављати свој ум без сумње је похвална тежња, али се земљорадник не би смео задовољавати тако идеалним подацима. — Истраживати везу која везује разне појаве метеорологије, примењивати многобројна посматрања, која су чињена о свакој тој појави ради њеног *предвиђања*, на скупа такових појава у једном извесном положају изводити *вероватне* појаве у томе положају сутрашњег дана или идућих дана, то је друга тачка од претежног значаја за земљорадника.

И доиста, често би нам било веома корисно знати како ће бити време, које ће доћи онда, кад свршавамо извесне послове на имању. Ливаде су, на пример, стигле за косидбу, али је по извесним знацима *вероватно* да ће бити више кишних дана, те онда, или нам се ваља журити и склонити летину док се претећа времена не оствари, или нам тај посао ваља — одложити.... И тако редом за све послове у пољу.

*

Ваља признати да је овај задатак *предвиђања времена* један од најсмелијих, који су умовима научара истицани.

Требало је много и много посматрања, требало је и да се ова посматрања стичу у једне исте руке те да се оно што је мање важно одвоји од онога што је овде најважније. Тако се и успоји једно главно начело: промене времена у једноме месту не долазе од промена атмосфере непосредно на тим местом; промене атмосфере бивају у даљини, на широком простору земље и постепено према многобројним законима природним.

Уопште: олује, кише, ветрови, град, прелазе читаву једну земљу, читаво једно копно, и постепено чине добра или зла разним пределима, изнад којих пролазе.

За предсказивање ових појава у неком извесном месту служи *баромстар*, а о томе се суди и по силини и правцу ветра, по стању неба, итд. То су, дакле, све корисна посматрања за посебног посматрача, земљорадника.

Међутим овај посебни посматрач у већини случајева долази тек до слаба успеха, те је и *телеграф* узет у помоћ и он нам чини драгоцене услуге. Он олакшава да се на једно исто место прикупљају посматрања која су у истом тренутку чињена на великој површини земље, на пример у Европи, и да се у датом тренутку одреди стање ове земље.

Упоређивањем тога стања са стањем претходног дана добијају се подаци о току појава, виде се предели који ће једно

за другим осетити утицај од тих појава и на тај начин закључује се на *метеотро време* за дуже или краће доба, за дванаест сати, за један дан, за један дан и по, покадкад и за два дана.

Такве податке прикупљају и таква поређења чине па и та предсказивања времена врше нарочити завод а у нас *Опсерваторија Велике Школе*, али она још нема могућности да та своја посматрања у своје време и објављује. — Надајмо се да ће и то усворо чинити.

*

И збиља, ово *предсказивање времена* макар и у кратком року чини велике услуге и предсказивања се најчешће и обистинавају. Међутим ваља напоменути да овде може бити говора само о *метеотворби*, пошто многе и многе прилике мењају кретање метеора; иак ова се предсказивања обистинавају по 78 пута од сто.

Но да ли ће се кадкод моћи предсказивати време и за *дуже рок*, да ли ће се кадгод моћи казивати како ће углавноме бити једно читаво годишње доба? Тај нов задатак још је смелији од оног овог, јер се општи закони тешко издвајају од множине узрока. Међутим научари не очајавају да и до тога не ће доћи. То ће бити једна лепа тековина више у прилог науке.

*

Ум човечји, незадовољан да само посматра метеоре, да им најпре истражује узроке а после да предсказује њихово наступање, летно се да и њих мења, као што ће мења многе силе природне. Он хоће да *одбија* њихова пустошна дејства, или на супрот томе да по својој вољи *производи* њихове благодатне утицаје!

Тако, слане које чине толико штете навесноме биљу, а нарочито виновој лози, човек може избегавати прављењем *вештачких облакова*. Приметило се да слана не пада кад је небо облачно а да напротив јако шкоди кад су ноћи ведре. Зато, да би се сачували од слане, пале се катрабани предмет, љубре итд., који изиад поприлине, коју ваља заклонити, шире читаве облаке дима.

Што се тиче појава, које земљорадник још непосредно не може да сузбија, као што је гром, који му убија стоку по пољу, град који му пустоши усеве, итд., он и из тих искушења може победнички излазити, ако се *удружи*. Показивати му тако изненадна и тако пустошна дејства ових појава, то значи претом му указивати благодати *удруживања*, ради сузбијања и тих опасности.

С друге опет стране, човек је огледао и да производи *вештачку кишу*, да би се заштитио од претеране суше...

*

Поље, отворено метеорологији, сасвим је дакле пространо, као што показују ове опште напомене и ми ћемо се, онда-онда, спрашати на поједоје од ових метеорологиских појава и покушати да нашим земљорадницима објасимо њихове узроке и њихове узајамне односаје.

БАГРЕН

ЊЕГОВО ГАЈЕЊЕ И УПОТРЕБА

(свршетак)

На неравном или каменитом земљишту, или на земљишту које је обрасло травом или дубуљем, — и где би припремање земље било отежано, сејање је такође претежаје. Онда се обично то и ради у малим кућицама или оцацима од којих се у сваку баци толико семена, колико се може да држи међу претима, а ове кућице имају бити у растојању једна од друге по метар и по, до два метра. И за то ће бити доста нет до шест килограма семена.

Прве године главна је нега ово багрена окопавање и плевљење, колико да се коров не појави. Под јесен се стабаоца прореде, тако да их не остане више од једног или два на усвојеном растојању, док она која су сувишна иду на попуњавање празнина. Друге године, већ се може сејати и неко поврће, али да се но могућству и ђубри. С почетком треће године, исто ће се учинити, но тако да не остане више од једне младице на једном истом месту.

Сађење је најобичнији начин подизања багрена и то не само зато што се сађењем може да подигне гора багренова на мање припремљеном земљишту, него и зато што је тај пут обично и сигурнија. Наравно, ако се може земља пре сађења поорати, тим боље али, ако не, онда је довољно извршити сађење пажљиво, и после недати корову и другим травама да багрен обузму.

За сађење багрена треба имати садинце од једне или највише две године; јер старије не само што су скупље, него се и теже примају. Садинце се, према приликама, могу добити из расадника али још боље из припременог расадника који сами можемо подићи годину или две раније. У овом последњем случају расадник се подиже на добром, лаком и свежем земљишту. Повану се најпре бразде од 8—10 сантиметара ширине и толико дубине, па се онда по њима посеје семе доста густо, и покриће лаким слојем прашне. Бразде ће имати растојање од 0·33 а биће распоређене по три или четири на таблу. На концу прве године, најлепше се садинце могу пресађивати на стално место док се сасвим слабе пресаде у расадинку, на растојању од 10 12 сантиметра, те да се идуће године пресаде.

Пошто је багрен дрво које се лако гаји и брзо расте, а способно је за избијање изданака од осамнаесте до двадесете године, то није нужно да се сади угусто. Два метра — у сваком правцу, или 2500 садинца на хектар обично је довољно да осигура будућност сатне, на и крупне горе. Сађење се врши од октобра и новембра, па све према времену до марта и априла. Места где ће се садинце садити, треба да се у доба сађења очисте и мотиком или ашовом прекопају тако — да се земља око њих уситни и пошчисти коров, који би примамио и напретку садинца шкодио. Рупе за садинце могу тада бити врло просте, и често је довољно само једанпут ашовом у земљу ударити. Те тако ми можемо да утврдимо шта би коштало сађење:

2500 садинца по 8 динара хиљада [1])	20·— динара
Сађење 15 дин. од хиљаде	37·50 „
Разна трошкова и попуњавање празнина	2·50 „
Свега	60 динара

Наравно, да, ако дотична земља допушта да се још исто год од окопавина између багренова сеје, то ће сем тога производа, бити изврсан начин за добро напредовање садинца.

Хтедне ли се подизати крупна гора багренова онда ће се, према овом начину сађења, у двадесетој години предузети проређивање над половином дрвећа — а то је над 1250 комада од хектара, ако је склоп остао у целости. Петнаест година доцније може се предузети ново проређивање оне друге половине али тако да отприлике 600 дрвета остане до краја обрта, дакле педесет или шездесет година.

Пошто после првог обрта правилан распоред отпада и пошто се јаваљају млогобројне биљчице из семена то ће се са склопом, шумом поступати онако како сам горе навели: како при чишћењу тако и при проређивању.

Буде ли се, напротив, подизала сатна гора после треће или четврте године од сађења, онда ће се приступити поткресивању садинца, а то значи, управо саседању тих садинца до на два или три сантиметра изнад земље. Поводом ове радње, на младом ће стаблу избити 1—3 изданка, од којих идуће године ваља задржати два најјача. У току обрта који, држамо, да треба да буде у средњу руку од двадесет година, нема ништа више да се ради, до да се уклањају налишни изданци, који би се осушили или који би угинули. Кад се дође до краја обрта, онда се стабла секу до саме земље, а подмлађивање врши као и код крупне горе изданцима из пањева и младицама.

Што се производње багренове тиче, то, но што она зависи не само од дужине обрта, него и од земљишта, то је врло тешко извести сигурне цифре. Ево, међутим, оних на које се у средњим околностима може рачунати, на свршетку првог обрта, а затим у редовном добу, то јест од другог или трећег обрта. При обрту од двадесет година, могу се, при првој сечи, наћи 4000 добрих облица са просечном вредношћу од 0·20 динара комад дакле нечист приход од 800 дин. на хектар; при другој и идућим сечима 6000 облица са укупном вредношћу од 1800 динара, или 20 до 24.000 притака по избор, или колаца.

У четрдесетој години може се на истом земљишту имати 600 багренова са просечном дебљином од 0·20 метара у пречнику 7 метара дужине дрвета за грађу и од којих свако дрво може

[1]) Кад се за садинце постара сви гајда, посредством расадника о коме смо говорили, онда се хиљада не плаћа — више од три до четири динара.

да преда 6 до 8 динара што значи 4200 дин. на целу сечу — без прихода од дрва за ториво, која могу платити све трошкове око сече.

Кад се помисли да се овакі успеси могу добити на земљишту, које је врло слабо за обично обрађивање, онда ће се признати: да подизање багрена, у виду ситне или у виду крупне горе, може бити врло корисно, ако само тржне прилике то дозвуштају.

Багрен нам тако исто даје могућности да искористимо земљишта од којих би иначе врло тешко било имати користи, као на пример, нагибе, насипе, одсеке и јаруге, али нарочито каменьаре, провалије, и речне и поточне обале и острва. Благодарећи особини избијања изданака ситна гора багренова може дуго трајати, врло лако више и од сто година.

Багрен се јако употребљава и у изради украса, нарочито она суврста његова с ружичастим цветом, *без бодљика* и *пирамидалном*, а која своји витким растом подсећа на јаблан; и назад, *кугласти багрен* а то ће рећи, онај гранчасти и листасти багрен који има круну као шубару, а који је и без цвета и без бодљика. Багрен као *укусно дрво*, врло је лев, у тренутку цветања и његово лишће не нападају инсекти: али му је хлад слаб, листа доцкан и лист му опада после првих слана јесенших: он је, сем тога, покаћто штетан суседним усевима пуштањем својих жила и изданака.

Багрен нам даје и живе и непробојне ограде, које можемо одржавати на висини која нам је драга, али има ту незгодну страну, што обузима, осваја суседне усеве. Назад, и лишће багреново, и сушо и зелено, даје добру сточну храну, коју радо једе домаћа стока. По рачуну г. *А. Ч. Жорара* багреново лишће садржи:

	лишће багреново свеже	лишће багреново суво
Воде	74·57	12·00
Минералних састојака	1·85	7·26
Масних састојака	0·55	2·16
Азотних састојака	6·56	25·72
Неазотних екстрактивних материја	12·99	39·21
Целулозе	3·48	13·65

То другим речима значи да се лист багренов равна листу вије (лудерке). Кад се онај лист хоће да употреби као сточна храна, онда се подиже багренье без бодљика, или са што мање бодљика, или што је још боље, *накалеме се* врста без бодљика на прост багрен.

Сок багренов има сладак укус и подсећа на укус госпиног биља али тај сок, бар овај у корену садржи и *отров* који производи знаке као отров белебиља.

ЖИВИНА КАО ЉУДСКА ХРАНА

Наша домаћа живина један је од најбољих извора за људску храну. „Кад човек има добре живине, вели лекар *Дельпорт*, он може бити и без лова и без месарнице; он код своје куће има чиме да замени свако друго месо, а иман да му желудац не осећа од једне те једне хране, јер живина има и ту добру страну, што се никад не доједе оним, који је троше". Истиа писац додаје да наука о здрављу месо од живине стаља између дивљачи која је врло укусна и топла и меса с месарница, које је често тешко и неукусно.

Месо. — По боји меса од живине суди се о његовим особинама сварљивости с једне и хранивости с друге стране. Пловка, гуска, голуб, имају мрко, скоро црно месо: ово је месо врло хранило али је ово у желуцу тешко. Месо од кокошке, ћурке, морке (мисирке) бело је и лакше у желуцу, али је мање хранило. Према овоме живина се често деле у два раздеа: у живину с белим и у живину с црним месом. Прва живина подиоси за оне, који се опорављају од каке болести а и за оне особе, које су здраве; друга не подноси желудима који немају снају сокова за варење.

Што се тиче разних начина справљања, они иду у бесконачност. Живина се износи на трпезу кувана, печена, пруња, хладна, цела или исечена, с умокцем или без умокца, без костију, одерана, испуњена.... и увек с добрим успехом.

Јаја. — Кад је реч о храни, њоју доиаћа живина даје треба имати на уму и производњу јаја. Значајној производњи јаја одговара значајна потрошња њиховa.

Јаје је доиста једна од најдрагоценије хране, јер је у њему све хранило; ово у цревима не остаља никаких отпадака: сва његова садржина прелази у крв. И лекари обично узимају да је јаје, после меса, најхранивије.

Усталом, и справљање јаја сасвим је многоструко, било за слабе било за јаке желуце, од болесника до — ловца. Било за особе које много седе, било за путнике, јаја су скупоцена храна прог реда, која корисно допуњава другу слабију храну и која је саставни део сваке домаће кухиње.

Кокошка. — У погледу производње јаја, поиоп због своје плодности заузима прво место међу домаћом живином. И у погледу меса њој из истог узрока припада то исто место. Слатка пилетина, укусно месо, од шпонаца и угојених пилића одговарају свима укусима и свима потребама, и само њихово изобиље освештава њихову надмоћност.

Ћурка. — Допао у Европу после открића Америке, ћурка се кокошки истакла као опасни такмац. Млада ћуретина најбоља је посластица. Сви знају да је месо од ћуретине бело као и од пилетине, али је сочније и хранивије. И угојена ћурка, ма да се мало теже бари, није мање укусна. Сем тога, ћуретина има ту предату, што је она најлепше парче, које иноји живинарник може дати.

Морка. (мисирка). — Месо од морке приближава се месу од пилета белином а месу од фазана укусом. Морка у овом погледу чини прелаз између домаће живине и дивљачи. Месо јој има неки особити укус, који јој задобија особено место и због кога се тражи нарочито кад је лов забрањен. Пилићи од морке особито се цене и траже док су млади, јер дају мекше и слађе месо.

Паун. — Паун има само историјска значаја. Код старих и у средњем веку то је било јело велике раскоши и великог сјаја, које је играло значајну улогу при гозбама племства. Стари приповедачи очували су нам свечаности при изношењу печеньа од пауна, које је кићено перјем као и док је паун жив, и оно заклањање које је том приликом давано пре но што се печење исекло (*„желе паунове"*), и она празновања, којима је он повода давао, итд. Данас, пропала сила и оборена величина, паун је своје место уступио ћурки. Његова неплодност искључила га је коначно из живинарника. Још се задржава само за украс градина. Месо паунећа слатко је, али се тако ретко троши, да би ваљало питати сасвим много људи па да се нађе један, који би примио ово изузетно јело.

Гуска. — У раделу живине с црним месом, ми пре свега налазимо једну птицу, која је негда била исто тако у моди као и паун; то је гуска. Гали су читава јата гуска шиљали у Рим и вазда су је ценили. Док је паун заузимао прво место на трпезама племства, гуска се ширила по тригазама грађана и проста народа. Гушчетина је била најгоснодственије јело; но продавницама печеног меса, само се скоро она продавала. Те су продавнице биле у једном реду и знале су се *продавнице гушчетине....*

Кад ћурка дође у Европу и над поче да се шири, она јако потисну гуску, која мало по мало губљаше своје давнашње поштовање и задржа се само за породична весеља.

Месо од гуске није много фино али је укусно и хранило. Понекад се чује реч, да је *гуска свиња живинарника*. Изрека је умесна. Месо од гуске снажним желудцима пружа пријатну и здраву храну; али они који се опорављају и који имају слабе желудце треба да се уздржавају јести гушчетину или да је опрезно једу. Што се тиче зачина, они чине те је ово месо јоиш несварљивије.

Сало гушче врло је пријатно и троши се по кухињама онде, где се не троши масло и свињска маст.

А већ познато је да се гуска узима за производњу *дебеле јетре* (црне џигерице), коју су још и Римљани врло радо јели. Као јело несварљиво, дебелу јетру лекари препоручују само с извесном опрезношћу. Инак има неких случајева, где се ово јело претпоставе као лек; то је кад се није уље од моруне (рибљи зејтин). Оно славно уље дејствује нарочито својом масном садржином. У данашње доба оно се често замењује другим масним материјама: маслом, павлаком, гушчим салом, дебелом јетром, сланином, итд.

Још се од гуске праве разне и много цењене и много тражене *конзерве*, због којих су неки јужни окрузи у Француској надалеко чувени....

Пловка. — Пловка се као јело много приближава гуски. Месо јој је мрко и врло укусно, али и врло несварљиво. Онима који се опорављају забрањује се јести пловке месо и, са још јачим разлогом, забрањује се и болесницима. Да би се лакше сварила, пловка се справља као дивљач са разним зачинима. Али и овде, као и код све остале живине, печење је оно кухињско справљање, које месу најбоље очувана онај својствени му укус и сварљивост.

Сало од пловке рана се у кухињи салу од гуске а често је и боље од њега.

Голуб. — Питоми голуб припитомљавањем својим добио је боље месо но што га имају његови дивљи преци. Оно месо сматра се да је и мекше сварљивије но месо од гриваша или дуњаша. Голучићи се нарочито врло цене. Кад не би било црно месо од голучића извесни лекари радо би га одобравали онима, који се опорављају.

Иначе голубије месо сматра се да врло загрева и да врло брзо умора желудац. Много се прича да је неки богати Инглез нудио велику награду ономе, ко би сваког дана за тридесет дана узастопце јео по једно голучиће.... Вели се, да се нико није јавио да добије награду.

Кад се голучићи хоће да пеку, треба их изнабадати рекљима славине као оно јаребице. То је најбољи начин справљања.

VII. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

I.

Да ли је могућна у нас савршенија прерада млека и на који начин.

У новије време осећа се у нас потреба, да се заведе савршенија прерада млека, да би се могао израђивати бољи бели смок него што је садашњи; а нарочито сир који би био трајнији, маснији и укуснији, него што је садашњи *кашкавал* или *сир из саламуре*; и који би у исто време био способан за пренос као трговачка роба а да се не мора преносити у судовима.

Овај је захтев сасвим оправдан, јер наш сир кашкавал истина је подесан за пренос без судова, али има друге своје недостатке, који му сметају, те нема своју вредност као уопште приватна добра врста сира, која би се тражила и могла продати сауда на трговина а нарочито западним.

Сир пак из саламуре — сока не само што нема продајну вредност ни колико кашкавал и потрошња му је ограничена на мањи круг, него кашкавалу; већ не може се ни преносити без судова ни трајати више од једне године. — А такав нам је и остали бели смок са већим или мањим недостацима и махнама.

Ми дакле немамо ни једну врсту белога смока, која би имала општу вредност, т.ј. која би се свуда могла продавати и трошити; или другим речма која би могла важити као трговачка роба у већем размеру за извоз. — А да добар сир, масло или друга врста белог смока као извозна трговачка роба, може знатну новчану вредност представљати, то нек нам послужи за пример и доказ Швајцарска која годишње добија преко *сто милиона динара* за сир што продa и извезе се у стране земље; или Данска, која за само масло годишње добија око *сто милиона динара* што се продa и извеже у стране земље. А као што је познато, и Швајцарска и Данска мање су по простору од Србије.

Зашто нам бели смок заостаје иза бољег белог страног смока; у колико заостаје и шта би требало поредити да се тај недостатак поправи и да се преради млека као привредној грани да више користи у нас, те да отуда имадемо веће користи; о томе ћемо укратко у овом предавању преговорити:

1. ***О млеку.*** Какво је млеко као материјал од кога се справља бели смок, од пресудног је значаја за оног који тај посао ради. Јер има млека посније мај маснијег, има са више спревине и са мање; уопште има бољег и лошијег млека, — по природи и особини брава који се музе, као и по врсти стоке која се музе; па према томе, од бољег млека бољи се смок сок може израдити и обратно.

Али, ми говорећи у опште о млеку, немоћемо се у овом погледу на појединости обазирати. *Но у опште може се као извесно казати то, да млеко од наше стоке као материјал за израду белог смока, мора бити добро, или треба да је исто тако добро, као и млеко од стоке Швајцарске, Холандске, Данске итд.*

Јер кад се зна, да од здраве стоке по правилу треба да буде и здраво млеко, да се на доброј храни и обиљној води добија више и бољег млека; даље да наше траве, воде, ваздух и у опште природне погодбе за живот и напредак стоке, нису ни мало рђавије него што су у поменутим земљама, где је млекарство много напредније, онда нема сумње, да ако би се где год у нас десило, да се у млеку покажу какви осетни недостатци, то се може десити изузетно само у стоци појединог домаћина, због рђаве хране него или других каквих недостатака код стоке; што стоје до самог газде и његовог неумесног поступања, а никако или врло ретко до правог и трајног природног узрока

Ови пролазни узроци који би проузроковали какав недостатак у млеку, могу се лако и брзо отклонити; на с тога, не могу се као озбиљне сметње ни сматрати напретку млекарства и предузећима за израду белог смока.

Истина, овде се може приметити то, да у нас у нећој количини из свију крајева нису научно испитана млека по саставу и каквоћи својој. Па ове наводе и не заснивамо на каквим научним податцима, — али и да су испитана, ти подаци могли би имати предност само за опште сазнање, а практичну вредност нпр. за поједиће који би се тиме хтели послужити у раду за израду белог смока, не би им ништа могли користити; јер сваки који хоће да зна, каквоћу млека које прерађује, мора да га испита и проучи, не једанпут него више пута у току рада.

2. ***О количини млека.*** Колико се у опште млека у нас налази, као материјала за израду белог смока, до тога доста стоји напредак млекарства и доброта израде белог смока. Јер ако нема довољно млека за прераду, израда белог смока не може постојати и одржати се као засебна радња, већ као узгредан посао поред осталих радова. А оно што се узгредно ради и израђује — познато је, да никад не може бити тако добро и савршено као оно, чему се човек нарочито ода, на чему непрестано ради и том приликом, што није добро бољим замени.

Па како је у нас у овом погледу?

— То можемо одмах видети свуда где се и у колико ради с млеком и оно троши ма у ком виду. Тако видећемо:

а, Да у великој већини скоро сваки дом — односно сваки домаћин на селу има по једну или више крава музара, или ако не то, оно по неколико коза или овца музница, те сваки на свој начин млекари, подмирује кућевну потребу и но нешто и продаје у виду белог смока;

б, По варошима се редовно продаје млеко, како лети тако и зими, било да то чине околни сељаци или поједини подузетници овог посла, који стално држе по извесан број крава или привремено — обично лети док траје мужа стоке закупљују козе и овце иади млекарења;

в, У већими места у источном крају наше земље редовно удружују становници лети своју музну стоку ради заједничког млекарења т.ј. заједнички бачују;

г, На суватима планинским Цриновунци — Ашани заједнички не само бачују, но и заједнички прерађују млеко од оваца, израђују сир кашкавал а од части и други бели смок; и

д, У пиротском округу поједини подузетници купују млеко од сељака по утврђеним погодбама лети, од чега израђују кашкавал и други бели смок; а сами стоку не држе или само од чести.

У овакими и оволиким облицима млекарења рекло би се, да у нас има доста млека за прераду, и да с те стране нема сметње изради бољег белог смока. Али, ми ћемо видети да има сметње и то знатне, ево! у чему:

3. ***Недостаци у нашим начинима прераде млека.*** а, Она количина млека што се добија на селу код појединих домаћина, у колико се не троши у виду млека већ преради у бели смок, ради се као узгредан посао поред осталих радова. — Ради се, и ако у главном на један убичајени — предели начин, али без икакве утврђене системе, у сваком дому са по неком нећом

или маньом изменом, те отуда и бели смок код сваког је домаћина у нечему друкчији него код његовог суседа. А та разлика знатно смањује општу вредност нашег белог сира као трговачке робе. Јер бели смок ако се на тргу не може у већој количини као једно-образна роба — разуме се добра, да јави и понуди, онда не може ни имати значаја трговачке робе у ширем смислу. Па то се у ствари и види, да оно белог смока што се на дому производе, подмирује у главном кућевну потребу; а тек од чести у мањим количинама износи се на продају. — Те отуда јасно је, да она количина млека што се на овај начин добије преради и потрошни не може скоро никакав користан значај да има за општи напредак млекарства и бољу израду белог смока; пошто се мале количине млека прерађују;

б. Оно млека што се у градовима троши. То се у погледу израде белог смока не може ни узимати у обзир, јер се млеко не прерађује; или се прерађује тек у незнатној количини, колико претиче од свако-дневне продаје.

И овај дакле начин млекарења нема ближи и већи значај за унапређење млекарства у опште и израду белог смока за трговину у већој мери;

в. У местима где се бачује, сваки задругар, или како се тамо каже бач прима кад му ред дође од једанпут сву количину млека коју има добити за сео време муже од своје стоке; а већа количина млека једна је од најзнатнијих погодаба за бољу израду белог смока. Али у нашем бачијаву недостаје поједанцима довољна умешност и она зналанчко-техничка страна око израде белог смока; недостаје подесан млекар за превијање и дозревање белог смока а нарочито сира; и недостаје то, што бачијаве као млекарско удружење чини олакшицу и ограничено је, само на уштеду рада око муже и чувања стоке, и уштеду времена око свако-дневне прераде оне мале количине млека коју би сваки појединац морао прерађивати. — Али на бачијама нема заједничке прераде млека по једном утврђеном систему и начину, већ сваки бач на свој начин израђује бели смок, онако као што се ради и у појединим домовима изван бачије. На отуда долази то, да и овај начин удруженог млекарења нема такође за сад никакног осетног значаја за бољу израду белог смока;

г. Цркновници на суватима не само да заједнички бачују, него заједнички и прерађују млеко, а овакав начин млекарења већ је један савршенији над удруженa него само бачијаве, јер се огледа и надвија спрамљаве белог смока као засебна радња, а то је већ знатна погодност за бољу и савршенију израду белог смока. Али и у овом раду у нас недостаје умешност зналанчко техничке потребе и недостаје подесан млекар за превијање и дозревање сира и осталог белог смока.

Отуда и овај начин млекарења не даје задовољавајући резултат и нема јачег и општег значаја за напредак млекарства и савршенију израду белог смока; и ако је млеко од онаца нарочито које се на суватима хране изврсан материјал у сваком погледу за израду белог смока; и

д. Овај начин млекарења који се поведе у Пиротском округу огледа, у коме поједници запуњују млеко; сличан је начину млекарења, који се у Немачкој и другим земљама где млека има у изобиљу одавно увелико ради. При чему подузетник ради са капиталом, т.ј. закупи млеко од појединаца и спреми судове и остало што му је за прераду млека потребно, а сам не држи стоку нити има имање — напикаве и остало што иде уз домазлук. Овај је начин млекарења у основу и најподеснија да се радња око израде белог смока изнађе од осталих спорадних послова и уреди; ако зато не осуједзају и остале погодбе; као савесност издаваоца млека добро хранење и нега муже стоке итд.

Али је у нас и овај начин млекарења са истим недостатцима у погледу умешности израде белог смока и срестана зато, као и остали споменути начини; те отуда нема већег значаја у опште за млекарство и израду белог смока у нас, него што имају и остали начини млекарења.

4. *Општи поглед на стање млекарства у нас.* Из овог разматрања колико се млека у нас у опште добија и како се оно прерађује, могао би се извести тај закључак, да у нас не састоји се толико тешкоћа око боље израде белог смока у оскудици млека; него више у начину како се та количина употреби и преради.

Али према неким приликама готово се поуздано може казати и то, да се у нас не само не држи толико музне стоке колико би се могло држати и не добија млека колико би се могло добијати; него не добија се ни толико, колико би требало да се добија. Ево зашто:

Наш свет по градовима млеко и бели смок не цени у опште и не троши колико ова врста јела вреди и заслужује. — Већ место тога више цени и троши месо, маст и вино. А на западу где је млекарство млого развијеније и где се сразмерно млека млого више добија, ова се врста јела млого више цени и троши. А да је то тако, може се увидети отуда: што поред толико велике количине млека што се у опште добија тамо, не подмирује се потпуно потрошња — односно тражња у белом смоку, већ прибегава се изради вештачког масла; а тиме надокнађује потреба природног масла у потрошњи. Овај је рад тако развијен да многе фабрике постоје у Немачкој Француској и другим државама које само то раде, којима по нужди и закон признаје право рада са извесним обавезама и ограничењима у санитетском погледу.

А што у нас више или мање сваки сељак има млека у свом дому, то опет није баш тако завидно стање, кад се с друге стране зна, да је млеко и бели смок у нашег сеоског света готово једина јача т. зв. мрсна храна, а нарочито у летње време. И да поред подмирења кућевних потреба у опште не претиче много и за продају.

У ранија времена докле земља није била узета у обрађивање у ограничом простору као сад, и држаље стоке у опште — а посебице музе на испустима, није било ограничено као сада; кад је сточарство у опште било у превласти над земљорадњом извесно је, да је и наш сеоски свет боље био снабдевен, овом важном врстом хране него у данашње време.

*

Као што смо из досадањег разматрања видели, ни један начин млекарења у нас нема све погодбе које су потребне за једну стално уређену млекарску радњу за израду белог смока боље врсте.

Крајњи узрок овакоме стању без сумње је, опште природно и културно стање у нас. То привредно стање ми морамо сматрати као природно, које је дошло општим током привредног развића; па се као такво, може *само постепено мењати и усавршавати* а никако од једанпут, каквим рецимо законом или каквом реформом ваго.

Овим хоћемо да кажемо то, да се не може а и не треба на једанпут да мења затечен општи правац рада т.ј. да се неумесно попачи. Али закорстати млекарство као привредну грану бољим правцем, заводити бољи начин рада у преради млека и усавршавати израду белог смока, — то се може, и то је дужност како државе и привредних друштава, тако и појединаца који осећају потребу да се овај рад унапреди.

Ја ћу пређи тачку по тачку све описате начине прераде млека у нас и показати, шта би се код кога начина рада имало да поправи, те да се почне израђивати бољи бели смок него што се сада у нас израђује. Али пре тога, потребно је изложити, у чему су управо ти недостаци и мане нашег белог смока, а добре особине стварног белог смока.

5. ***Недостаци нашег белог смока.*** Да узмемо у оцену сир и масло као главне предмете белог смока, па ћемо видети, да наш сир има све недостатке.

а, *Канкоснел*, он је обично суводаран, прослан, наместичав неподједнаког састава, подложан брзом кварењу сувише тврд, често ужежен, известрео, помодрео, без природног мириса на млеко; и на други начин искварен.

Овде не можемо у појединостима излагати узроке сваког болести и недостатцима овог сира, него ћемо у опште казати то, да је главни узрок у неумешности при израђивању сира, а на име: недовољно надзиравање чистоте, рђаво спрште које се спа без мере при подливању — подсиравању, а незна му се јачина; пресалање сира и превијање — зрење сира на отвореном ваздуху под наслоном.

б, *Сир из сока* је преслан, судоран, касео, често модар, непостојан, подложан брзом кварењу, посан и неподесан за пренос без судова. Узроци су они исти као и при изради, солењу и зрењу кашкавала, само на другим начин.

в, *Масло* је наше наместичаво, неподједнако, непостојано, подложно је брзом кварењу, по некад искисло, судорно или изветрело; мало способно за остаку на дуже време и пренос у удаљена места као нетопљено.

Узроци су у неподесној изради, а нарочито, што се не одваја довољно од млечавине, што се справља обично од мешаног млека; а купљено за трговину у већој количини — што је неподједнако, услед куповине из разних места и од разних домаћина; и услед неподесних места за оставку, неподесних судова итд.

Ово што смо казали о маслу у главном вреди и за наш *скоруп*; само још и то, што је скоруп чешће кисео и преслан.

Овака оцена морала би се дати у главном нашем белом сиру кад се говори о њему као о предмету намењеном за трговину у већој мери. Но кад се говори о белом сиру као о једној врсти хране, којом се подмирује извесна домаћа потреба, онда на сваки начин наш бели сиро заслужује много бољу оцену, а нарочито као јело за брашно потрошњу — док не постане оно, што кажу у нас стари сир, старо масло, скоруп итд. а то је, док не прерва, доври и не добије какву махну услед дужег стајања. Тако може се добити местимично и из болих кућа меког сира, младог скоруп слатке павлаке, масла итд., не само који је изврсан, него и права деликатеса између других јела. Па ако би се у овом погледу наш бели сиро — разуме се боље врсте сравнио са страним белим сиром; извесно је, да би наш бели сиро над многим врстама белог сира западног света био у превазн, — као што је извесно и то, да је бели сиро западног света — т.ј. боље и признате врсте, бољи од нашег белог сира као трговачка роба.

6. *Укус и навике потрошача.* Но на оцену белог сира постоји још једна врло важна погодба, коју сваки домаћин који справља бели сиро у већој количини; или трговац који закључује бели сиро ради трговине, — морају имати на уму; а то је, избор и укус потрошача.

Тако познато је, да западни свет троши млеко нечишћено некувано, а кувано само изузетно, кад је млеко под сумњом да није по чему за здравље штетно, па и онда нерадо. То исто вреди и за бели сиро који нечишћен справљају од некуваног млека. —

Напротив наш свет радије троши млеко кувано и свуда где се место масла справља скоруп, редовно се остали бели сиро справља од куваног млека.

Западни свет једе масло не само као зачин, него и као обично јело, а то наш свет не чини, јер му је сувише масло отужно. — Као што и западни свет наш скоруп ни мало не цени, јер вели да удара на лој, као и кувано млеко — по њиховом укусу.

Међутим зна се, да скоруп за јело није тако отужан као масло, јер није толико масан као масло, а има у себи и извесну количину беланчевине — албумина које маслу недостаје.

Западни свет наш сир ни мало не цени, а и наш свет као и остали на истоку; изузев мали део света по градовима, страће ма и боље и признате врсте сира мање цени него домаћи сир.

*

Али опет с друге стране погрешно би било сматрати, овај тако да кажемо конзервативзам и разлику у укусу као неку нечисту и непромењиву особину света, јер у образованом свету добре врсте белог сиока добро су примљене макар откуда да су пореклом. За пример наводим, скоро пронађени начин справљања једне врсте сира коју израђују неки калуђери у Босни под именом „Трапистанског сира“ који се справља од куваног млека, на је добро примљен и признат на западу као добар сир те се радо тражи.

Да добар глас добавен једанпут у свету за ову врсту јела — бели сиок много чини, за доказ навешћемо овај пример:

Ементалски сир који је пореклом из Ементала у Швајцарској одавно је познат као изврсан сир, који се свуда тражи и троши. Но ементалски сир у данашње време израђује се на овај исти начин као у Ементалу и у другим земљама; као нпр. на великим имањима у Русији и Мађарској. Па ипак, једно што се на другим местима не може баш тако добар ементалски сир да справи, а друго одавно прочувсаи Швајцерски ементалер у свету, толико је прокрчио себи пут, да се Мађарски и Руски ементалер не могу да такмиче са Швајцарским ементалером ни на Мађарским и Руским трговима; а камо ли у другом иностраном свету.

Све дакле ове поменуте околности српски прерађивач млека треба да има на уму пре него што заснује млекарску радњу за израду белог сиока у већем размеру т.ј. он мора да зна махне као и добре особине белог сиока који се извози на трг где жели и сам робу своју понудити.

Треба да зна укус и потребе потрошача, па да справља у својој радњи ону и онакву врсту белог сиока који се највише тражи и троши гледајући што је могуће више да усавршиш домаћи тип белог сиока и не упушта се без јаког узрока у израђивање белог сиока по уследу на страни бели сиок.

7. *Шта треба још имати на уму при заснивању млекарске радње.* Ако би неки домаћин имао изгледа на већи добит кад би завео израду белог сиока у својој радњи по уследу на страну израду белог сиока; онда то не треба да чини док добро не проучи оне околности:

а, Да ли ће бити са том изменом начина рада и већи издатци и колико? да ли ће се ти издатци покривати продајом израђеног сиока? и да ли ће доносити пристојан процепат на уложени капитал? и

б, Да ли ће моћи издржати утакмицу са млекарским радњама које шаљу бели сиок на наше тргове; које су радње засноване и уређене за ранијег времена, које имају своје сопствено искуство у раду и чији се капитал вероватно одавно одплатио.

Српски прерађивач млека који би хтео да заводи нов начин рада и усавршава израду белог сиока, треба да зна и то, да не би могао рачунати за подуже време на добру проходњу своје робе на пијацама, на којима није стекао доброг гласа својој роби; из оних разлога, што сам их поменуо за израду ементалског сира на спахалуцима у Мађарској и Русији.

А тако исто не може много рачунати ни на продају у унутрашњости, због неподесног укуса за већу потрошњу и највеће странах врста белог сиока, које су се у извесној количини код једног дела нашег света одомаћиле.

Да није добро упутити се у новачење у овом погледу док се све околности добро не проуче и не испитају; може нам послужити за пример, покушај израђивања белог сиока који је био заведен по уследу на израду — страног белог сиока пре 20 година у Црној Гори, где су били дозвати и страни мајстори — сирари; на то предузеће није могло успевати.

*

Да се заснује једна самосталка трајна млекарска радња за израду белог сиока, осредње величине у којој би се дневно прерађивала количина млека, што дају 10 добрих крава музара или 1000 брава овада, потребан је капитал од 25-30000 динара. И ако претпоставимо да би нам довољно било, кад би у сваком округу имали по једну такву радионицу на да се осети неки напредак у млекарству; онда би требало на то од једанпут уложити у округлој суми 4 до 500000 динара. — То није тако велика сума новаца да се не би могло веровати, да би се нашло појединих људи који би укупно могли уложити толику суму новаца у радње, које би им отплатиле капитал и довеле пристојну награду.

Али сваки појединац улаже капитал свој само у ону радњу у коју најпише верује да ће имати зараде. А млекарске радње због несређености и заосталости у коме се у опште млекарство у нас налази, може се казати на жалост да још нису придобиле наклоност и обратале пажњу озбиљнијих и богатијих људи, који би у овим радњама поред те важне за добитком још радили и на унапређењу млекарства.

С тога не може се још у нас довољно рачунати у овом погледу на помоћ са стране приватне иницијативе. Тим пре, што делимична помоћ и средства која се од појединаца једино могу очекивати, не би довољна била, да се наше млекарство крене у напред. — Већ требало би на основа радити на повећању броја музе стоке — односно на добијању веће количине млека, на завођењу угледних млекара, на бољој храни и држању музе стоке, на набавци савршенијих справа и судова, на спреми млекарског особља, на упознавању добрих особина домаћег белог сиока на страни, на побољшању цена белом сиоку итд. А све то може се учинити само истрајним радом кроз подуже време по извесном плану; која је посао у стању само држава да изведе уз применом млекарских задруга и других приредних установа и чиновника.

*

Шта би држава и поједине приредне установе требале у опште да предузму ради унапређења млекарства, то ћемо мало ниже наложити; а сад да се вратимо на излагање:

8, *Шта би требало поправити код наших начина прераде млека.* Да би се наши начини прераде млека могли поправити, да постану савремени начини, у којима би се могао израђивати соли бели сир, требало би:

а, У овом начину прераде млека што се врши у појединим домовима на селу, при чему недостају довољне количине млека за прераду, издвојеност млекарских радњи, вештина прераде млека и подесни млекари са осталим прибором: требало би:

Да држава или јаче млекарске задруге у појединим местима подигну подесне млекаре, прибаве добре судове и остали прибор, набаве веште људе који би прерађивали млеко свијуештана, који би под рачун у општи млекар на преуаду доносили.

Овај би се посао имао уредити у виду удружења тако, да се према количини уложеног млека по сврштетку рада сваком пада део који му припада белог смока или новца, — како се удеси, и то поште се извесан проценат задржи за рачун државе или Главне млекарске задруге, на ине отплате издатака, учињених око овог предузећа.

Бели смок имао би се у овим радњама израђивати такав да подмирује домаће потребе на овом месту, а тек према потреби и за трговину. Како би се ово удружење имало у појединостима уредити, о томе не могу овде говорити, али да се може засновати о томе нема сумње, јер у Швајцарској највише а и по другим државама на западу на селима овај је начин удружења одавно уобичајен.

(свршиће се)

ГЛАСНИК

Перната живина као предмет статистичког пописивања. — Централни Статистички Одбор у својој седници од 19. априла ове године утврдио је Образац за попис становништва и домаће стоке на дан 31. децембра ове 1900 године.

Од домаће стоке том приликом има се пописати:

1. Коњи:

а. Ждребад испод једне године.
б. Ждребад (омад) од 1 до 4 године.
в. Коњи од 4 до 12 година.
г. Пастуви „ „ „ „ „
д. Кобиле „ „ „ „ „
ђ. Коњи старији од 12 година.
е. Пастуви „ „ „ „
ж. Кобиле „ „ „ „

2. Говеда:

а. Теле испод 6 месеци.
б. Теле изнад 6 месеци до 1 године.
в. Волови 1, за тегленье 2, за гојенье старијих од две године.
г. Бикови старијих од две године.
д. Краве „ „ „ „

3. Биволи:

а. Биволчад испод једне године.
б. Junad — биволчади — од 1 до 2 године.
в. Биволи старији од 2 године.
г. Биволице „ „ „ „

4. Магарци: (Мушко и женско мало и велико)

5. Мазге: (Мушко и женско, мало и велико)

6. Свиње:

а. Прасад.
б. Назимад.
в. Вепрови.
г. Нерастови.
д. Крмче.

7. Овце:

а. Јагњади (до једне године).
б. Овнови.
в. Овце.

8. Козе:

а. Јарићи (до једне године).
б. Јарци.
в. Козе.

9. Перната живина:

а. Ћурке.
б. Гуске.
в. пловке.
г. кокоши.

10 Кошнице:

а. Церовове.
б. Брикаре.

При пописивању домаће стоке на дан 31. децембра ове 1900, године пописивање се, као што се види из предњег прегледа, и перната живина: *Курке, гуске, пловке и кокошке.* То је за нашу пољску привреду једна новина и једна — добит.

Приказујемо свијам поштованим читаоцима ову новину и очекујемо од овог пописа и ову добит, јер данас није слободно незнати своје стање као год што се без осетне штете не сме незнати ни стање свију оних држава, које се с нама боре на светском тргу. Није то гола парада водити рачуна о броју коња, говеди, оваца, свиња, живине, кошница, о броју дудова, о броју млинова, о стању ливада, о стању воћњака и винограда, о стању рудника и шума, о стању рибарства и о лову — јер све су то погодбе за напредњи живот народа, а већ, ваљда, нема никога ко ће одрицати да скуп и тих погодаба у овом реду решава и одлучује колико ће се душа родити, колико ће њих још пре пете године пропасти а колико стати на мушку снагу да жива на огњишту отаца својих и да се бори за пристојно место међу осталим народима.

Кад је посебно реч о пернатој домаћој живини, ми имамо да напоменемо да се последњих година опасно јак напредак у извозу како живине тако и јаја. Указујемо на извоз из Велике Плане, Митровице, Великог Градишта и Текије. Ту пре неки дан један пријатељ из Пожаревца рече нам: *Најлепша пара, коју сада за своје производе узимамо, јесте пара од живине.*

Извештавамо своје поштоване читаоце и пријатеље пољопривредног напретка о пописивању живине и очекујемо од њих да тај посао свате онако, како га свађа *Централни Статистички Одбор* и како су га најмиле и већ извршиле друге државе, па и наша сусетка Угарска. Међутим ми ћемо и одсада, над год нам допусте друге гране, које се у *Тежаку* морају заступати, сврћати пажњу својих читалаца и пријатеља и на грану живинарства, која је последњих година свуда око нас добила велика полета и стала у ред других пољопривредних грана, иза којих је дуго изостајала и много изостала била.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 24. броја Тежака: Окружна изложба говеда и оваца. *Чланак:* Сено. — Каша и лепо време. — Багрен, његово гајење и употреба (свршетак). — Живина као људска храна. — VII. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — *Гласник.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКА ДРУШТВЕНИХ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАЋАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА-ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, КАПЕ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЦИМА ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОШЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. УГАР., ВО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦИ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. УГАР. КАД УПАПРЕД ПОЉОШЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ ВОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ГЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ. и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 25. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 25. ЈУНА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
ПРИРЕЂУЈЕ У КРАГУЈЕВЦУ 8. 9 и 10. СЕПТЕМБРА ОВЕ ГОДИНЕ

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

На овој изложби имају права излагања сви одгајивачи из округа крагујевачког и они из срезова јасеничког и орашког округа смедеревског.

I. Група говеди: подељена је на пет одељења:

1. *Одељење за краве* са овогодишњим теладама. За ово одељење одређено је више награда.
2. *Одељење за јунице и јунце* испод 2 године који нису спаривани. И за ово одељење одређено је више награда.
3. *Одељење за краве и бикове* преко две године. Краве и бикови треба да су за домазлук. И за ово одељење одређено је више награда.
4. *Одељење за теглеће волове.* За ово одељење има више награда.
5. *Одељење за угојена говеда* за трговину. И за ово одељење одређено је више награда.

II. Група овце: За ову групу одређено је за овце и овнове за домазлук више а за шкопце — ојалоњене — овнове за трговину једна награда.

Награде ће се издавати у новцу и у пољопривредним справама. За справе које су одређене за награде, уредиће се нарочито одељење где ће бити изложене и уколико то буде могуће њима ће се и радити онде на месту.

Осим награда које су за свако одељење одређене, има две главне награде: и то једна за најбоље приплодно грло у изложби говеди и друга за најбоље стадо од најмање 40 одабраних брава оваца.

Позивају се сви одгајивачи говеди и оваца из округа крагујевачког а тако исто и они из срезова орашког и јасеничког округа смедеревског да се спреме и своја одабрана грла пријаве за ову изложбу среском економу, који ће уједно давати и обавештења о свему што се изложбе тиче.

У округу крагујевачком има доста врло добрих одгајивача, па се надамо да ће ова изложба и по броју и по каквоћи изложених грла бити најбоља од свију изложаба, које су досада приређиване.

У своје време разаслаћемо и Програм ове изложбе а данас овим ову Изложбу само обзнањујемо и на њу позивамо све одгајиваче из побројаних срезова.

У граду Крагујевцу образован је велики *Приређивачки Одбор*, који ће такође сваком, ко му се обрати, давати сва потребна обавештења и бити сваком на услузи у свима пословима око припреме за ову изложбу у старој престоници *Милоша Великог*.

ПРОМЕТ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА

Земљорадник производа за трг, то јест за размену оних производа које он добива са својих земаља за друге производе из других грана, који су њему потребни. Отуда, рад сваког пољопривредног имања има само једну сврху, *продају*. Једна, дакле, од главних брига земљорадникових јесте да истражује како *ће користо* да продаје, јер и он ради у тежњи да добије правичну награду, а ову награду он не може другче добити до само такиом продајом, при којој његова производи иду скупљом ценом но што износе трошкови, које је подео док их је прибрао. Другим речима, он мора тражити *најбоље* трговце, дакле оне, који му обезбеђавају *највећу цену, највећу добит*. Трговци за пољопривредне производе владају, дакле, положајем сваког земљорадника и налажу му који начин привреде, који систем културе, да набере и усвоји.

И да много не залазимо у прошлост земљорадње и у њене почетке, но ако само испитамо стање које је било пре једнога столећа у Европи, видећемо да су у оно доба трговци за већину пољопривредних производа били врло скучени. Путева је ретко где било, и где их је имало, били су тешко проступачни а чешће и слабо одржавани, изузев неколико великих друмова, који су спајали крајње делове најпросвећенијих народа. У то доба промет пољопривредних производа, који су махом врло тешки и кабасти, отежавали су приносни трошкови, који су спречавали сваки покушај за промет даље од места саме производње. Продаја, дакле, оних производа била је врло скучена; сваки је производио само оне производе за које је могао налазити промета у најближем кругу. Срећни су били земљорадници који су живели близу какве велике вароши; они су налазили многобројних потрошача за велики број производа, који би, на какном мало даљем растојању, остајали без купаца и у погледу размене губили сваку вредност своју. И приморска предели нису били без промета и у бродарству су налазали знатну помоћ за продају својих производа.

Такво стање ствари повлачило је за собом претерано колебање цена пољопривредних производима, не само по пределима него и по местима: изобиље производа повлачило је опадање цена, док је на другим местима беснила глад са свима својим страхотама....

*

Деветнаести век потпуно је изменио то стање ствари. Подизање нових путева у већине просвећених земаља, подизање железница, ширење парног бродарства, преобразили су како услове пољопривредног промета тако исто и услове трговине уопште. У скоро целој Европи земљорадник од тога доба продаје своје производе не бринући се о месту где ће се они трошити; *трошкови* та налаза не само на навођурима и на трговима, којих је број знатно порастао, него често и на самом му имању. Производи саване врсте преносе се на сто пута већу даљину са ценом мањом но што је пређе била. Отуда је настало *опште уједначавање цена*, које је достигло такве размере да између једног и другог места нема скоро никакве друге разлике до разлике у преносним трошковима од главних средишта производње. Трговина је постала свеопшта, система, и сви делови земљиног шара један другом плаћају данак за велику већину производа биљног или животињског порекла.

Овај развој иде све даље и даље уколико се све више и више развијају и усавршавају саобраћајна средства. Није могло бити а да овај развој за собом не повуче и потресе на понекад да не остани и читаву пустош. *Земљорадници, од давнашњих времена навикнути да се не брину ни о чем другом до о ономе, што се око њих самих дешавало, често су се изненађивали наглим променама, које неочекивано наступаху и за које они нису били припремљени. Они су тако на своју штету сазнали, да онај, који производи треба да се непрестано обавештава о свима променама у производњи, па ма ном шта месту било.*

И други су чинитељи опет са своје стране допринели да се измену услова пољопривредног промета. То су напреди, достигнути у примени хемијских и физичких наука у изнесним гранама производње. Некада је, на пример, већина боја добивана из биљног царства; тако је исто било и са осветљавањем; данас, и минералне боје и минерално уље за осветљавање у општој су употреби. С друге опет стране, гвожђе је у много прилика у грађевинарству заменило дрво, а то су све биле трговци који су сада пресушили за пољопривредне производе.

Измене у преносним средствима нису свуда повлачиле исте последице. Има предела, који су пређе били најодвојенији и по томе најсиротнији, па су се овим променама највише користили. То долази од њихова прегњећа и њихова рада. Велике вароши изгубиле су ону искључну повластицу да своју потрошњу из најближе околине подмирују; пруг снабдевања повећао се у огромним размерама. Данас, чак свеже воће и поврће предаје често иљаде километара да њиу што боље трговце.....

Ширење, дакле, трговине повукло је за собом повећање производних извора, по, томе доследно, и повећање општег богатства.

*

Улога, коју у питањима трговинским владе могу и требају да играју, има да се посматра с више гледишта.

Сви су сагласни у томе, да прављење и одржавање путева, који су главно оруђе трговине, да надзор који подјемчава безбедност на овим путевима, јесу искључно дужности владе. Ако у једној земљи има довољно путева, ако се они добро одржавају и ако су они безбедни, влада је испунила једну од својих *главних* дужности.....

Али треба ли влада да ради и каква непосредна утицаја *таксама*, које би на размењене предмете ударала било при увозу, било при извозу, или још и *наградама*, јавним или тајним, при извозу производа домаће производње?

Ово питање једно је од оних, која се најчешће полажу и претресају.

*

Постоје две системе, постоје два табора, за расправљање овога питања. Један табор проповеда да трговина између народа треба да буде свршено слободна и да све царинске таксе, које чине преграду између народа, треба оборити; други табор тврди да свака држава своје производње треба да заштићује царинским таксама, које оптерећавају туђинске производе при улазу њихову на народно земљиште.

Први систем зове се *Слободна размена* а други систем познат је под именом *Заштитњиштва*.

У првом систему постоје нарочите *узајамне погодности*, које проистичу на олакшица у размени; у другом систему заминула се да свака држава може да производи све предмете, који су јој корисни или потребни.

Срећом, између ова два система, између ова два табора, има места и за један трећи систем, за један трећи табор, који води рачуна о свима потребним чињеницама, то јест, *о посебном стању и положају у коме се свака држава налази*. У овом систему царинске таксе сматрају се као *фискалне таксе*, потребне да повећавају и појачавају буџетске изворе једне државе а које таксе представљају безмало равну вредност пореза, који на народну домаћу производњу падају. То је најпрадоније и најправичније решење овог тешког питања.

Што се тиче размере, која се у царинским таксама може достизати и која се не сме премашати, то је чисто питање времена, питање прилика. *Једино начело, које у овим расправама превладује, то је да је дужност влада да земљорадну и друге гране једне државе увек стављају у исти положај, те да се у утакмици, коју једна другој чине у погледу квалитета и надоне, подједнако могу борити.*

Што се тиче савршеног укидања царинских такса, оно би се могло прадати само у том случају, ако би сви народи били сагласни да их укину. То је нада, коју можемо неговати, којој можемо тежити; али то је нада, која, према садашњем стању у свету, не изгледа да је близу своја остварења.

*

Трговински уговори данас су, дакле, путеви, којима народи утврђују уредбе, под које се у погледу размене својих производа стављају једни васпрам других за неко одређено време. *Начело, које треба да служи као основ за ове уговоре, јесте начело строге узајамности; користи, које уговори одређују обема странама уговорницама, треба да су свршено подједнике, и у погодностима, које се узајамно чине, никад не треба заборављати порезе, које домаћа производња плаћа.*

*

О трговинским уговорима Србије с иностранством и о таксама и повластицама у погледу промета пољопривредних производа, други пут.

ПОСТУПАЊЕ С МЛЕКОМ НА МЕСТУ ПРОИЗВОДЊЕ

Савез немачких млекарских друштава растурио је ту скоро једну малу књижицу о начелима којих се ваља придржавати при добијању млека и поступању с њим на месту производње. Углавном то су ова правила:

1. *Краве музаре и стаје.* — За добијање доброг, здравог и постојаног млека, потребно је пре свега здрава стока, као и њено држање у светлим, провајним и чистим стајама. Редовно кретање у слободи од особите је важности за здравље крава музара.

2. *Храна, судови за храну и појење.* — О храни се мора водити најмања брига. Укварену храну или ону која би шкодљиво утицала на доброту млека, особито на мирис и укус, а тако исто и на масноћу његову, не треба давати. Нарочито је неподесна храна: отпаци из кухиње, кисели предмети, пивски требер, нарочито ако се ова храна даје у великој количини и влажна, овсена слама (ако се много стоци полаже). Чаброве за храну, јасле, шафоље за појење, ваља увек чисто одржавати. Са пиће је најбоља чиста вода. Бунар мора бити што дубљи и не сме бити близу ђубришта.

3. *Мужа.* — При мужењу мора се пазити на највећу чистоту. Мора се строго пазити да музар чистим рукама овај посао ради и да је музилца несумњиво чиста. Виме се мора редовно пре муже прати. Први млазеви из брадавица измузају се на простирку, напротив чист је рачун земљоделника да на добро измузање обрати пажњу, јер остаци млека у вимену могу лако да произведу болест вимена и краве.

Даље ваља пазити и на то, да се млеко од скоро отељених крава, које је, као што је познато, редовно слабије, што боље измешa с осталим млеком, било подесним држањем у стајама или нарочитим редом при мужи. За време мужења није у стајама слободно простирати под стоку или какве друге послове свршавати при којима се прашина диже. Стабљике од кромпира одсудно ваља одбацити.

4. *Време муже.* — Мусти стоку два пута дневно за препоруку је, а где је пан обичај да се стока и три пут музе, треба да је размак времена од једне муже до друге што је могуће једначији, да би се добијало што уједначеније млеко.

5. *Хлађење млека.* — Одмах по мужи млеко се мора из стаја износити и процедити, и тада одмах однети на место за хлађење, где га треба разхладити до на 10° Р. Хлађење бива најбоље у цевима за хлађење јер се млеко при томе проветрава од шкодљивих гасова. За то су најподеснији тако звани „округли разлађивачи“. Метаље затворених судова са свеже помуженим млеком у судове с водом ради хлађења ваља одбацити. Даље је, ради веће једнакости млека потребно, да се млеко из судова за хлађење не пресипа одмах у судове за разношење, него прво у заједнички суд, одакле се млеко, пошто се добро измеша, кроз славину може да точи у судове за разношење.

6. *Чишћење судова.* — Сви судови у којима се млеко чува или разашиље, морају се пре употребе добро очистити и изврнути на полицама добро на ваздуху просушити. За судове смеју се употребити само добро калајсани метални судови или судови од растовине. Метални судови чисте се најбоље врелом водом и содом а од растовине врелом водом и угашеним кречом.

7. *Чување млека.* — Ако се млеко по хлађењу не шаље одмах у град или на станицу, оно се до часа пошиљања мора чувати само у добро провајним и сувим стајама.

8. *Судови за пренос млека.* — Као судови за пренос млека узимају се судови од растовине, особито с тога што дрво као лош топлопровода дуже млеко чува а да се не поквари, јер се млеко у њима лети мање греје а зими мање мрзне. При заптиваању или запушавању судова, кпше, хартију и друге сличне предмете треба одбацити. Напротив препоручује се, гума без олова, као и запушачи од метала. Код судова од растовине може се, ако то израда суда допушта, употребити и глатка слама и то, разуме се, само једанпут.

9. *Разашиљање млека железницом.* — За саме произвођаче млека од великог је значаја да се старају да се млеко разашиље у чистим и добро проветреним железничким колима и да то бива што брже може.

VII. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(свршетак)

Па и у нас има један вид удружења т. зв. „Замена млека“ која се местимично виђа у овим местима, где се највише посвећује прерађује млеко, и иде на то, да уштеди време оно свакодневне прераде оне мале количине млека. Али за овај начин млекарска писам навео зато, што је ређе и мање значајан. Но кад би се озбиљно приступило удружењу могућно је да би био од какве помоћи при склапању савременог удружења.

6. У градовима и околини где се највише троши млеко, меки сир масло и т д. треба заснивати Млекарска удружења са довољним бројем подружина и појачим новчаним средствима, која би откупљивала млеко од сељака и испљакивала повремено — недељно или како се удуси, на откупљено млеко сама друштва разносила и продавала коне треба. — А што претекне израђивала оне врсте белог смока које се понајвише тражe и троше.

Главна тежња ових удружења била би: да становнике градова снабдевају добрим млеком и свежим белим смоком; да иазову и помогну држање већег броја музне стоке — нарочито крава; као и бољу негу и храну стоке; и да олакшају околном сеоском свету да брзо продаје млеко, а да не мора ићи на пијаце, ради продаје малих количина и тако дангубити.

У овим радњама испитивање млека морало би се вршити по санитетским прописима.

в, У источним крајевима у местима где се бачује, требало би подићи подесне млекаре, прибавити подесне судове и остали прибор, набавити спремно и вешто особље, за израђивање белог смока и завести заједничку израду белог смока на начин као што сам у првој тачки навео, са тежњом, да се израђује бели смок на овом месту за подмирење домаће потребе а затим и за трговину.

г, Код Ашана требало би подићи подесне млекаре са осталим прибором; прибавити спремно и вешто особље за прераду млека и израду белог смока који би потпуно доарео и добар био за трговину у већој мери.

д, У Пиротском округу у местима где се млеко откупљује ради прераде, требало би овај начин рада што више развити, радећи за то и на повећању музне стоке, и потпомоћи озбиљиве људе у томе, да подигну подесне млекаре са осталим прибором и набаве вешта лица, која би израђивала бели смок за трговину у већем размеру.

*

9, ***Шта би требала држава да предузме ради унапређења Млекарства.*** Да би се ово што изнесох постигло и наше Млекарство у напредак кренуло у свима правцима, држава би требала у први мах да предузме оне мере:

1, Да нареди да се код Пољопривредних школа, на државним добрима и Пољопривредним станицама подигну подесни млекари; у којима би се вршила савршенија прерада млека целе године, од стоке која би се зато држала на дотичним имањима.

У овим млекарима израђивао би се бели смок за подмирење домаће потребе, узимајући за основу начин како се код нас справља бели смок; али увек тежити да се усаврши и побољша. Поред тога, на сваком имању израђивала би се још по једна врста признатог доброг страног сира трајно, ради пробе и одомаћивања у нас у већој мери. — Но, на сваком имању засебне би се врсте израђивале.

За ову потребу у колико не би достало стручног особља за овај посао у нас, узело би се у службу са стране.

На овим имањима заведо би се одмах стално практично обучавање питомаца у преради млека. Ова би питомца били доцније руководиоци прераде млека у млекарима, које ће заснивати у појединим местима Држава, Млекарске задруге, општине, појединци и на бачијама.

А за вишу спрему стручну у Млекарству, држава би требала да шаље довољан број питомаца на страну, који би стручно изучавали Млекарство уз потпуну праксу и техничку прераду млека.

По довршеној спреми ови би питомци заузимали места управника и руководиоца у државним млекарским радњама, при школама, пољопривредним станицама, државним имањима као и у радњама млекарским, већих Млекарских задруга, у којима би се испитивање млека и повремено практично обучавање особља заведо, као и у млекарским радњама у државним установама.

2. Порадити преко духовних власти и окружних економа да се бар на већим манастирским имањима подигну подесни млекари са потребним прибором за израду белог сиока; и да се заведе држање већег броја музне стоке него до сада, а најмање по 10 крава или 1000 оваца, како би се могле отворити засебне млекарске радње са ручном машинском прерадом млека;

3, Прописати правила или закон за уређење утрина у коме би била ујамчена могућност општинама и селима да могу за потребу државна већег броја музне стоке и завођења млекарских подружина и бачија по један део утрина надавати под закуп Млекарским задругама и другим удружењима, ради подизања детелишта и вештачких пашњака, ради веће производње сочне хране, ако то не би било кадро само село или општина;

4, На државним суватима и другим планинским испустима и пашњацима, чинити олакшице околном становништву које ступи у млекарску подружину у томе:

а, Да може бесплатно или по спуштеној цени како се одреди, пуштати музну стоку на пашу у државне просторе ради изхране за време попаше;

б, Давати бесплатно или по спуштеној цени дрва и остали материјал из државних шума млекарским задругама и подружинама за грађу млекара и друге потребе; и

в, Пољопривредним станицама, млекарским задругама и школама ако би имале потребу, да закупе веће суваги и пашњаке на дуже време и заведу на њима газдинства, уступаће се њима свагда пре закупа, него другим закупцима, који закупљују ова имања да их само изуп отребљују а никако газдинство не заводе.

5. Учинити попис музне стоке свију врста, па на основу тога, у којима се местима покаже најмање и најбоље стоке, и покажу се и остале погодбе за заснивање Млекарских радњи, као: олакшан снабрањај, предузимљивост грађана, подесност места и околине за производњу сочне хране и држање музне стоке итд. — у тима би се местима имале а на првом месту у окружним градовима, — ако су иначе погодбе зато, заснивати главне Млекарске задруге; које би биле засебна удружења, или под заштитом и надзором Министарства Народне Привреде као и остала удружења.

Ове Млекарске задруге биле би у даљем односу органи Министарства Народне Привреде преко којих би Министарство давало правац раду и развићу млекарства и одржавало везу посредством њих са Млекарским подружинама; у колико се то неби могло вршити по средством школа пољопривредних станица и других државних установа и органа.

6. У буџет Министарства Народне Привреде одређивала би се сваке године, по извесна сума новаца намењена унапређењу Млекарства; одакле би се подмиривали издаци око заснивања млекарских радњи у поменутим државним установама.

Но и главне млекарске задруге могле би одаде добијати помоћ за заснивање Млекарских подружина; као и појединци који би показали повољне резултате у својим млекарским радњама, па би желили још више да унапреде и развију своје радње.

7, Посредством Српског Пољопривредног Друштва прирађивале би се местне, среске, окружне и опште изложбе белог сиока и музне стоке; којом приликом вршила би се и упоредна испитивања квакоће и количине млека од изложене стоке. Најбољи производи и стока увек би се награђивали.

Сваки појединац који има своју засебну радњу млекарску, свака млекарска подружина, млекарска задруга и све државне привредне установе које се позову да учествују у изложби са својом стоком и производима биће дужни учествовати. Исто тако сваки сопственик засебне млекарске радње као и подружине, задруге и остале управе млекарских радњи биће дужни, у своје радње дозволити приступ смотру и преглед од стране државне власти или стручног особа ако би се тражило. — И предузети измене и побољшање у својој радњи ако би се наредило.

8, За стално изучавање Млекарства — прераде млека у Пољопривредним школама и државним установама или повремено, у Млекарским задругама, узимала би се на првом месту сеоска младеж из отменијих кућа, које држе толико музне стоке да би могле заснивати засебне Млекарске радње.

9, Израђивање вештачког масла у Србији као и увоз са стране потпуно би се забранило.

*

Ако би се изложеним начином или другим подобним начинима и погодбама успело, да се на првом месту у средини сеоског света који највише држи и чува музну стоку, развије већа навлоност млекарству; да се више музне стоке држи, више добија млека, више и боље белог сиока справља; да се ова привредна грана колико корисна толико и деликатна више развије у нас, — онда је могућно, да би се не даље већ у току десетина година, белим сиоком не само подмиривала обилато домаћа потреба, него би и извоз представљао вредност бар десетак милиона а не као сада 247.133 динара према увозу од 40.000 динара.

II

На који начин да се поправи у нас бели сиок

Сад је на реду да кажемо, на који би се начин непосредно имала извршити сама поправка недостатака нашег белог сиока. Но о овом питању док се не би учинише оне измене и поправке, што сам их поменуо код појединих начина прераде млека — не би се могло, строго узев, говорити. Али ипак ја ћу изнети своје мишљење и о овом питању у колико га сам имао прилике проучити.

1, *При изради кашкавала.* — Вероватно је да се при самој изради стоке учини погрешка услед недовољног надзирања чистоте, па се та погрешка после повећана и тек на сиру јавља у свој величини своје штетности. Тако:

Стока се музе у торовима, из којих се ђубре не избацује и у којима је велико блато кад падну кише. Према томе, лако је замислити, шта све може допрети у млеко — у овај тако да кажемо врло осетљани божији дар; *кад се мете под овцу или козу одрвна у блато на музе.*

Ова се исгода повећава још и тиме, што су овце од 1 маја од кад почиње мужа на кроз цео месец непострижене, због тога, што је јака хладноћа на планинама; због чега се стока стриже тек друге половине јуна; *па ова сјера, вуна и остало отежавају како мужу тако и чистоту.*

Стока се музе три пута дневно до јула месеца, и изјутра је редовно росна, пошто се ноћу не затвара него произвољно пасе и путује са својим чобанима.

— Помужено млеко цеди се кроз двоструко троструко, или четвороструко платно и сипље у једну кацу; на одмах док му траје још она топлота подлива — подсирава.

По извршеном цеђењу оперу дедиља овлашно и то обично у сурутци и оставе да се суше до даље употребе. Ово је већ довољно казати, на да се види, *да и чеђеме није добро већ је настоваи почетак погрешака при мужи.*

— Млеко подливају — сипају сирите справљено од сирилта младог јагњета или јарета сисачета, али не гледа се илого на то, да ли је пасло траву или је само млеко доило. — Јер не одвајају саму јатку — успрено млеко што се затекло у сирилту брава, што се по правилу једино сме за подсиравање употребити; већ осушено цело сирилте са свом унутрашњом масом; макар ту било и трава од траве, иступају у стуби, покуне истукану мису у крпу занеску у виду кесуљице на потапају у млаку сурутку и цеде дуже време, док не начине раствор, од масе сирилта из кесе и сурутке којим раствором подливају млеко.

На овај се начин свуда у нас у источном крају справља сирилте. А да је ово један од најгорих начина, то се одмах види; јер она густа мутна а често и зелена течност не само што квари боју млека, него уноси собом често и страна тела, која су извесно шкодљива млеку. А кад се још дода то, да се оваквом сирилту не зна јачина и као такво сипа се без одређене мере према количини млека, већ од прилике, кад више кад мање; *онда је јасно, да се и подсиравање — овај судбоносан посао за коњобу сира, сасвим погрешно врши.*

На овом месту дужност ми је да поменем да сам видео на једној бачији једну новину увеђену од пре 4 године, да справљају сирилте од осушеног говеђег сирилта, прављи раствор онако, као што се у Шумадији и западном крају справља сирилте. Ову ми је вештину показао један закупац кашкавала из Београда.

— Кроз $^{3}/_{4}$ до 1 часа млеко се усири и сурутка се приметно јави на површини груде. Кад то буде, измешају груду обичном дрвеном мешаницом у виду лопатице и оставе до пола часа још те се груда збере и сурутка још више одвоји. А по том узму грудњачу просторе озго повх груде, и два радника ноћу прибирати груду у грудњачу и подкласити груду под грудњачу, све више док се сва груда не прибере у грудњачу и изнце грудњаче

не саставе у руке оних раденика испод груде. — Кад то буде, преокрену груду и изваде је из каце са грудњачом, на мету на сто један који је мало нагнут, те се оцеди и остатак сурутке из груде, — *непотпуно нарошито, пошто се груда не ставља под пресу.*

За време док се сурутка на овај начин цеди, изасну ону сурутку из каце у један котао и мету над натру те се сурутка згреје одприлике на 80° С.

Кад ово буде онда секу део по део од груде онолике делове колики су потребни за поједине колаче — сирце кашкавала, међу тако део по део у једну котарицу и потопе у ону врућу сурутку те се згреје; а потом гњече рукама оно тесто сира, које загревањем постане жилаво и еластично. — Докле то треба гњечити они знају из праксе.

— Пошто сирце са тим послом, метну онај део груде на један сто, и онако одприлике, као што се нагрче тесто за погачу, тако умесе колач — сирац кашкавала, који затим мету у калуп на стелаж, те док се лађи, стврдне се и задржи облик колача.

Погрешке о овом раду састоје се у томе:

а, Што се сурутка потпуно не оцеди из груде јер се не ставља под пресу; што се груда не гњечи и не ситни ни уколико, па да се ставља у калупе и под пресу те да добије свој облик не загревајући исту, — већ се загрева, да би маса постала еластична и могла се месити; и то загрева се толико, *да је врло вероватно, да се овим загревањем умртви и можда и сасвим уништи онај ферменат — квасац који изазива преврење и зрење сира.*

б, Што се загревањем растопи један део масла из сира и остане у оној сурутци; а кад се зна, да су масни делови од врло великог значаја, не само за каквоћу и укус сира, него да масло чува сир од влаге, великог сасушивања, окоревања и другог кварења; *онда је јасно да ове две погрешке т.ј. преговане сира и одузимање масла врло штетно утичу на преврење, зрење сира.*

— Постављен сир на стелажу престоји у калупу по један дан или ноћ; а после се извади из калупа соли, крупно истуцаном солу, превртући наизменично једну и другу страну — површину колача. Ово сољење траје 7—10 дана а потом, слажу се колачи — сирци један на други и посоли добро површина сваког колача, на тако остави те стоји на полицама све док се не сврши бачијање или не прода сир и крене одатле. За време ово, с времена на време преокрену колаче и преместе на друго место ради веће продаје.

Од како се извади сир из калупа и почне солити па за време од 2 месеца одприлике, — може се узети да је то време *преврема — зреа сира*, ако се у опште и може казати да овај сир преврве према значају овог процеса за друге врсте сира.

Јер услед оних погрешака које сам навео говорећи о појединим радовима у справљању сира и *загреног солена при чему се сир редовно пресла; као и због неподесног места за преврење сира на отворном ваздуху — под наслоном узрок су, те овај сир и не преврн и не дође као остали тврди сирева већ се више сасуши и окори*, што се у осталом на први мах јасно види, по оскудици оних отиших знакова доследног и добро очуваног тврдог сира, јер нема равномерних пора, глатког пресеча, природног жућкасте боје, укуса, мириса итд.

*

2. *Питте погодбе за чување, преврвање и зрење белог смока.*

Ја сам господо, навео све главније мане и погрешке оно справљања ове врсте сира; а тиме је већ само по себи казато, да би све ове погрешке требало отклонити — у ствари из основа изменити начин справљања овог сира; на шта више, изменити од чести и начин газдовања, на тек онда предузети поправку кашкавала и очекивати добар успех.

Да се могу отклонити погрешке које долазе од недовољне чистоте, погрешке при мужи стоке, при справљању сиришта, при подливању — подсиравању, при руковању са грудом, при солењу и при превирању; то је сваком јасно, то стоји у власти човека домаћина који ради на овом послу; и то више стоји до воље, знања и увиђавности, него до новчаних издатака. Па с правом могло би се замерити сваком домаћину, који не би хтео предузети те поправке у интересу напретка своје сопствене радње; кад би му неки показао бољи начин рада. — Треба му дакле показати и поучити га, и он ће извесно поуку и примити.

Но, ви може бити господо очекујете, да вам кажем, какав би био тај нови кашкавал који би се справио, под погодбама из којих би биле отклоњене све погрешке. То ја не могу казати, јер нисам радио да справим тај бољи кашкавал, и ако потпуно верујем, да се поправка може са успехом извршити. Не могу казати ни зато, што се у опште у напред и не може говорити о резултату какав ће бити у овом раду зато, што има много чинилаца, који кад се ставе под повољне погодбе они учине, — као што поштовани г. Директор Борисав каже, да се извесне промене у маси незрелог сира изврше, те сир постане зрео и добар. Али, пако се бам тај процес преврвања — зрења изврши, то се нез на. Па није ни нужно да се зна. За практичара довољно је да зна оне опште погодбе, које су познате и до сада у Млекарству опробане, на према приликама и потреби да их уме употребити и применити у своју радњу.

Те су погодбе за сваку врсту сира — односно за сваку врсту белог смока у неколико различите, па опет у главном једно су исто, јер се заснивају на једном основу.

Ми ћемо навести те главније погодбе које су потребне при превирању — зрењу сира у опште, а посебице и за остали бели смок. Тако:

Потребно је имати удесан млекар, са засебном одајом за превирање — зрење сира, а и осталог белог смока, која одаја треба да одговара овим потребама:

а, Да се у њој може према потреби одржавати равномерна топлота; која је за разне врсте сира различита; но у опште мења се од 7 до 12 на и 14° С. над нулом.

Ово је нужно подешавати зато, што ако је већа топлота него што треба, сир ће почети нагло превирати и прошумеће; а ако је топлота мања него што треба, онда ће се умртвити онај квасац што пренеће производи;

б, Треба да се може влага у ваздуху подешавати. Јер ако је ваздух у одаји више суа него што треба, сир ће да испуца и сасуши; а ако је сувише влажан, јаниће се каква шкодљива плесан и трулеж;

в, Да буде одаја видна. Али сунчани зраци да не допиру непосредно на сир, јер ће се почети да квари масло у сиру — а тиме и укус сира;

г, Да буде ваздух потпуно чист и промајан, али нагла промајност ваздуха не треба да буде. Јер ако је ваздух у одаји загушљив залеђиће се шкодљиве гљивице које ће смок кварити; а ако је нагла промајност реметиће се подједнако превирање — зрење смока.

Даље треба да је одаја удешена да се може према потреби загревати, кречити, прати итд.

Добар млекар треба да има још и засебну одају — кухињу за прерађај млека; за тим одају за испитивање млека, смештај зрелог белог смока и испошињање; и треба да има леденицу.

Треба имати добре судове и остали прибор, о чему се овде не може у појединостима говорити. И, млекар се сме подаћи само на чистом, сувом — увишеном месту, а никако близу ђубришта, кошара за стоку и других недовољно чистих и влажних места.

Све поменуте погодбе и потребе треба прибавити за своју млекарску радњу, на тек онда приступити преради млека и справљању бољег белог смока.

*

Исте погрешке које се огледају у справљању сира кашкавала, — огледају се и у справљању осталих врсти белог смока, само по негде у мањој мери. И пошто је немогућно све те погрешке овде набрајати, код сваје врста белог смока, које се код нас справљају, у оној опширности као што сам их изложио при говору при справљању кашкавала; па ни посебице говорити, шта би требало при сваком раду, мужи, цеђењу, справљању сиришта, подеравању итд. подеравати, претпостављајући да је то већ познато, нанешћу само укратко, у чему се греши и шта би требало поправити код које врсте белог смока за време зрења; подразумевајући тако, да је сирова маса смока у свему справљена како што треба, док није доспела у одају за превирање — зрење смока

3. *Поправка сира у соку, који се справља од невареног млека.*

У источном крају где се бачује и сир справља од невареног млека, груда се не ставља под пресу него извађена из котла у ком је млеко подсирено, престоји по један час у грудњачи, те се оцеди сурутка и стегне сир; па одмах узме се и сече на крајке, слаже у каце и соли слој по слој редом; док се суд не напуни, а потом мете се озго какав дрвен круг и принесе.

Услед притиска и соли сир се још више стегне и чврсне; а онај остатак сурутке тргне се из сира и са сољу начини саламуру — сок у коме острезне и потоши се сир, недосмајући никако сурутку или сок. Качицу у којој је овако наслагани сир повежу онго са повезачом да се не би трунило или што друго доспело у сир и тако остане у млекар до времена потрошње или продаје.

Овакар сир ако је справљен од немрљеног млека, од једног млека, ако није пресољен, ако је место промајно и чисто где се оставља да зри и стоји, ако је хладовина у том месту и ако су чисти судови; он ће се очувати до зиме као једностаран — зрео сир боље или лошије, — како је већ справљен и од каквог млека; али свагда употребљив.

Да се поправи овај сир а да задржи у основу особине нашег сира требало би:

Справљати га од нуног млека, а ако је могуће од једног млека и једне врсте стоке, тим боље; слагати га само у потпуно чисте судове; солити га само толико, колико је потребно за укус као слано јело; ставити га у одају за зрење где би топлота била равномерна и то не нећа од + 7 до 9 C°; где би ваздух постојано био чист сув и свеж а да се нагло не промајава.

За време докле сир превре и избацује пену на површину, треба редовно скидати пену и то пажљиво, да се сок не мућка. Кад се сир уваложи и преврі, треба пажљиво опрати круг и притисак на опет наместити тако, да увек површина сока буде над површином сира, а затим чистим повезачима повезати каде и оставити на миру, огледајући с времена на време да се није надиго на површину сока какав талог, који треба скидати; или да не усахне сок, кога треба доспитати од бистре — прекуване и мало посољене сурутке пошто се добро охлади.

На овакав начин справљен и очуван сир био би добар и укусан на и за сваког употребљив; само би му у главном недостајало то, што се не би могао држати без сока на отвореном ваздуху и преносити без судова.

4. *Поправка сира у соку који се справља од вареног млека.* Иста поправка у главном имала би се предузети и код сира који се справља у шумадији и западном крају од вареног млека. Али морала би се отклонити најпре она сметња што се свакодневно у судове прикаља свеж сир и тиме без сумње ремети равномерно превирање сира. А тако исто, морало би се одклонити или на други начин уденути оно прекуваване сока, чиме се заиста уклањају талози из сира што би му боју и укус кварили; али се у исто време у великој мери потпомаже укисељавање сира, пошто нети чешће остаје без сока; док се овај прекува избистри и охлади, на тек сина у кану.

Поправка масла. Код справљања масла у засебним млекарски радњама имала би се учинити та поправка, што би се домаћа управна бућка, која је за већу количину млека готово неупотребљива због тешког и спорог рада, — заменила америкавском бућком званом „викторија“ која је најпростија и најјевтинија; а њом се најбрже, најлакше и најсавршеније ради.

Осим тога завело би се гњечење и испирање масла потпуније помоћу ручних гњечалица.

И оставка масла на дуже време до сачекивања продаје у местима мање слобрађајним; као и сама сирена и слагање у судове за пренос морала би се потпуније извршивати и у боље судове сменатати; па држати само у млекарима у одајама које би имале оне погодбе које су потребне у одаји намењеној за превирање смока.

Поправка скоруна. При справљању скоруна требало би веће количине пластаке у што краћем времену да се у суд сложе; да би равномерније превирање и зрење скоруна било, *а тиме би се у изесној мери постигла и једнакост скоруна у маси што се особито добро цени.*

Даље засебне млекарске радње у којима би се веће количине млека прерађивале иду у прилог савршенијој и бољој изради и *скоруна.*

Осим тога скоруну требало би много мање солити него што се то у опште у нас чини. А да би се соленье могло на мању меру свести и одстранити ону сувишну количину соли, што не служи укусу скоруна, него се по нужди више дотура да би се скоруну очувао од квара; требало би скоруну да превире у одајама уденим за превирање смока, као што је казато; и скоруну сменатати у судове потпуно чисте.

ГЛАСНИК

Посета једне угледне школске баште. — Пријатно нам је јавити, да воља у учитеља све се јаче креће за правилним трећењем школских башта. Доказ нека је томе, што је само у прошлом месецу мају походило угледну школску башту управе Државне Грреле у Љубичеву: *20 учитеља са 424 ученика.* Ова појава доиста изненађује; и ми јој се радујемо, јер у томе видимо једну озбиљну решеност наших учитеља, да својој дужности према школи и омладини, као и према околини својој, одговоре савесно. Постарајемо се да дознамо, како се посећују и остале угледне школске баште, којих има у Букову (код Неготина), Краљеву, Топчидеру и Добричеву (код Кучајеа).

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 20. маја 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић чланови одбора: г. г. Павле Т. Тодоровић, Илија Кремић и Јован Јежић.

Председавао председник г. Милутин Савић бележио секретар М. Јовановић.

115. Председник Управног Одбора г. Савић, одмах у почетку седнице саопшти Одбору тужну вест да је умро Коста Б. Ђорђевић, редовни а раније извесно време и члан Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва. Уз ово напомену како је покојник имао неспорних заслуга по ово Друштво, јер га је својом сарадњом у *Тежеку, Пољопривредном Календару* и иначе саветима све до своје смрти помагао а особито у питањима која су тицала шумарства и у којима је он био не само теоријски спреман, но и као добар познавалац наших економних прилика умео је своје гледиште изнета и бранити. Околност, што је он по својој плаховитој нарави кад и кад у својим погледима можда и претеривао, не може му сметањати спрему и односе јер су — истину ваља казати — и сами његови другови и савременици, омаловажавајући шумарство, често грешили и према њему и према овој важној грани привредној. Сматајући покојни Коста Ђорђевић, стари сувлемат Земљоделско-Шумарске школе, потоњи начелник шумарског одељења Министарства Народне Привреде и свагдашњи пријатељ важне шумарске струке, заслужио је да му Управни Одбор у име Српског Пољопривредног Друштва каже: Бог да му душу прости! — Управни Одбор одазва се устајањем са Бог да му душу прости! и реши да се данашња седница у знак жаљења за покојником — одложи.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изашла је из штампе књига

ОСНОВИ ШУМАРСТВА

ЗА НИЖЕ ПОЉОРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У СРБИЈИ

(са 71 сликом у тексту)

ИЗРАДИО

Благ. Д. Торовић

ТРЕЋЕ ПОПРАВЉЕНО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1900.

Садржина ове књиге она је:

	СТРАНА
I Задатак шумарства	1
II Користи од шума	2

СТРАНА

1. Шуме умеравају жегу и цичу 3
2. Шуме нас заклањају од јаких ветрова 5
3. Шуме утичу на облаке и водене падеже 7
4. Од шума зависи родност земље — берићет . . . 10
5. Шуме спречавају поплаве, праве врела и потоке, чувају земљу од спирања и одроњавања 12
6. Шуме утичу на пријатност и лепоту земље и околине 14
7. Шуме утичу на душевно и телесно развијање народа 15

III Опис најважнијег шумског дрвећа 19

1. Лишћари 19

Раст 19

а) Лужник, лужњак, дуб 19
б) Бељик, ђутин, бел, горун 22
в) Сладун, благун, крупна граница, слатка граница, лапуша 23
г) Ситна граница, каприк, магаричац, магарица . . 24
д) Цер 24

Бука 28
Граб 33

а. Бели граб 33
б. Црни граб, мачији граб 34
в. Црнограбић, црнограб 35

Брест 36
Брест 40

а. Црни брест 40
б. Бели брест, вел. планински брест 42

Јасен 44
Јавори

а. Јавор 48
б. Клен, кун 50
в. Жешља, жестина, жешљика, жеста, чешљика . . 50
г. Млеч 51

Кестен 52

а. Питоми кестен 52
б. Дивљи кестен 53

Јове 56

а. Црна јова, црна јоша, јал, јаховина, јелша . . 56
б. Бела јова 53

Тополе 59

а. Јагњеда јасика, трепетљика 59
б. Бела тополa 61
в. Црна тополa 62
г. Канадска тополa 62

Врбе 65

а. Планиска ива 65
б. Бела врба 67
в. Жута врба 68
г. Брта врба 68
д. Црна врба 69

Багрем 70
Гледичија 72
Липе 73

а. Сирдљива липа 73
б. Црна липа 75
в. Липолист 75
г. Бела липа 75

Орах 77

а. Бели, обичан орах 77
б. Црни орах 79

Леска 79

а. Обична леска 79
б. Мечја леска 81

Оскоруше 82

а Оскоруша 82
б. Сирдљиковина, јерабика 84
в. Брекиња 86
г. Мукиња 86

Копривић, коприва, копћела, ладоња 87

Пајасен 88

2. Четинари 89

Смрча, чам 89
Јела 93
Омарика, танка омарика, омора френа 97

СТРАНА

Бели бор 99
Црни бор 103
Арше, мастенцар 103
Вена, клека, смреки 106
Обична клека 106
Црвена вена 107
Сомина, јужна смрека 108
Тисе, тисов 108

IV Подизање шума 110

А. Подизање шума у повољним приликама . . 110

1. Вештачки и природни начини подизања шума . . 110
2. Високе, средње и ниске шуме 111
3. Добре и лоше стране подизања шума на вештачки и на природан начин 111

I Подизање шума на вештачки начин 113

1. Кад шуму треба подизати на вештачки начин . . 113
2. Добре и лоше стране сејања и сађења 113

1. Сејање шума 115

1. Кад шуму треба подизати сејањем 115
2. Избор врста 115
3. Збирање семена 117
4. Оцењивање доброте семена 119
5. Потребна количина семена за засејавање 1 хектара . 120
6. Обрађивање земљишта 124
7. Доба сетве 122
8. Начини сетве 124
9. Добре и лоше стране појединих начина сетве . . 125
10. Кад који начин треба употребити 126
11. Чиста и мешовита сетва 127
12. Нега пониклих биљака 127

2. Сађење шума 128

1. Кад шуму треба подизати сађењем 128
2. Избор врста 129
3. Садница 129
4. Расадник 130
5. Начини сађења и њихове добре и лоше стране . 134
6. Кад који начин сађења треба употребити 138
7. Доба сађења 139
8. У ком растојању треба садити 140
9. Количина садница на хектар 140
10. Копање јамића 141
11. Исконавање садница 143
12. Спремање садница за сађење 144
13. Чување садница до сађења 144
14. Пренос садница 145
15. Сађење у јамиће 146
16. Сађење садница с буђеном 147
17. Сађење на хумиће 147
18. Сађење на преокренут буђен 147
19. Сађење гранама 147
20. Размножавање шума положницама 148
21. Нега примљених садница 149

Б. Подизање шума у неповољним приликама . 150

1. Пошумљивање земљишта подложних спирању и одроњавању 150
2. Пошумљивање земљишта изложених хладним и јаким ветровима 152
3. Пошумљивање одроњених и заустих места . . . 154
4. Пошумљивање сувих, присојних и каменитих коса . 150
5. Пошумљивање песковитих земљишта 158
6. Пошумљивање земљишта где владају усови и где се снег сурвава 159

II Подизање шума на природан начин 161

1. Кад треба употребити подизање шума на природан начин 161
2. Како се подиже шума на природан начин . . . 161
а) Постепена сеча 162
б) Чиста сеча 164
в) Пробирна сеча 165

СТРАНА

3. Подмлађивање густих високих букових шума . . . 165
4. Подмлађивање ретких високих шума 168
5. Подмлађивање високих букових шума различне старости 168
6. Подмлађивање густих високих растових шума . . 169
7. Подмлађивање ретких растових шума 170
8. Подмлађивање густих високих мешовитих растових и букових шума 170
9. Подмлађивање високих мешовитих растових и буковних шума различне старости 171
10. Подмлађивање високих грабових, јаворових, јасенових, брестових, брезових и јовових шума посебице и у смеси 171
11. Подмлађивање густих смрчевих шума 172
12. Подмлађивање ретких смрчевих шума 172
13. Подмлађивање густих и ретких јелових шума . . 173
14. Подмлађивање густих и ретких борових шума . 173
15. Подмлађивање четинасте шуме различне старости . 173
16. Подмлађивање мешовите шуме на лишћа и четин. . 173

III Подизање изданачких шума 175

1. Особина пањева да терају изданке 175
2. Подизање растових изданачких шума 178
3. Подизање букових изданачких шума 181
4. Подизање грабових, јаворових, јасенових и брестових изданачких шума 183
5. Подизање јовових изданачких шума 184
6. Подизање шипрага 185

IV Подизање средњих шума 186

1. Подмлађивање доњег дрвећа у средњој шуми изданцима из пањева и жила 186
2. Број горњег дрвећа 186
3. Проређивање горњег дрвећа 188
4. Сеча и подизање горњег дрвећа 188
5. Нега доњег дрвећа 188
6. Нега шума 188

V Газдовање шума 190

1) Газдовање високим шумама 190
1. Чисте и мешовите шуме 191
2. Обрт шума 196
3. Сеча високе шуме 197
4. Сечиште 199
2) Газдовање изданачким шумама 201
3) Газдовање средњим шумама 204
4) Шумско-пољско газдинство 209
5) Подизање различних врста шумскога дрвећа на културним земљама 212
6) Превршивање и скресивање 212

VI Нега и заштита шума 215

1. Поткресивање шума 215
2. Проређивање шума 222
3. Пожар 223
4. Поплава 234

СТРАНА

5. Мраз 235
6. Суша 235
7. Олуја 235
8. Иње и снег (китина) 235
9. Домаћа стока 236
10. Дивљач и глодари 238
11. Тице 240
12. Инсекти 240

а) *Лептири* 241

Боровац 241
Борова пештица 243
Боров љиљак 246
Боров смотавац 247
Литијам (растова прељa) 248
Жутотрба 250
Кукавичија суза 252
Главоња 255
Дувна 558

б) *Бубе* 262

Гундељ 262
Угарник 265
Вороточац 266
Мали кљунар 267
Велики кљунар 269
Смрчев штампар 280
Грапоточац 273

VII Употреба шума 276

1. Кад је шума зрела за употребу 276
2. На шта треба пазити при одређивању и ређању сечишта т.ј. пруга, по којима ће се извршити сеча . 278
3. Обарање, сортирање и преређивање дрвета . . . 281
4. Транспорт (пренос) дрвета 296
5. Чување дрвета 299
6. Употребна предност дрвета 301

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање наше пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 25. броја Тежака: Окружна изложба говеди и оваца. *Чланци*: Промет пољопривредних производа. — Поступање с млеком на месту производње. — VII. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — *Гласник.* — *Друштвени и подружнички послови.* — *Књижевни оглас.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ ШАЉУ СЕ СРБ. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕМИСКУ ДРУШТВЕНИ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

на годину 8 дин. на пола године 4 дин. чланови помагачи, чланови свих друштвa, задружнца, основ. школе, болници, сталадара, чаши, мајстори, шеврдаџијски задруге и чивари шума добијају лист у пола цене, а по положе претплату унапред за целу годину.

ВАН СРБИЈЕ

на год. 10 франк. или 5 фор. а. вред. по срп. положају, задружна и њихови чланови као и сроди земљорад. задруге и читаоници, добијају лист за 6 фр. или 3 фор. а. вред. кад унапред положе претплату и кад се претплата код свог удружења преко кога їе им се и лист слати

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊЕ ОДБОР: ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ • Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 26. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 2. ЈУЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
ПРИРЕЂУЈЕ У КРАГУЈЕВЦУ 8. 9 и 10. СЕПТЕМБРА ОВЕ ГОДИНЕ

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

На овој изложби имају права излагања сви одгајивачи из округа крагујевачког и они из срезова јасеничког и орашког округа смедеревског, а за изложена ваљана грла издаће се 37 награда у новцу и у пољопривредним справама и алатима у вредности 4.270 динара. Осим тога као награде даваће се похвалнице а по могућству обдариће се и сваки излагач пољопривредним књигама.

Изложба има ова одељења и награде:

ИЗЛОЖБА ГОВЕДИ

Главна награда Министарства Народне Привреде за најбоље приплодно грло у новцу 300 динара.

А. Одељење за краве са овогодишњим теладима.

1.	Награда Министарства Народне Привреде у новцу											200	динара
2.	„	Општине града Крагујевца у новцу										150	„
3.	„	Српског Пољопривредног Друштва у справама					100	у новцу	20	свега		120	„
4.	„	„	„	„	„	„	80	„	20	„		100	„
5.	„	„	„	„	„	„	60	„	20	„		80	„
6.	„	„	„	„	„	„	50	„	20	„		70	„
7.	„	„	„	„	„	„	40	„	20	„		60	„
8.	„	„	„	„	„	„	30	„	20	„		50	„

Б. Одељење за јунце и јунице испод 2 године који нису спаривани.

I. Јунци.

1.	Награда Министарства Народне Привреде у новцу											200	динара
2.	„	Српског Пољопривредног Друштва у справама					120	у новцу	30	свега		150	„
3.	„	„	„	„	„	„	80	„	20	„		100	„
4.	„	„	„	„	„	„	40	„	20	„		60	„

II. Јунице.

1.	Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама						120	у новцу	60	свега		180	динара
2.	„	„	„	„	„	„	100	„	20	„		120	„
3.	„	„	„	„	„	„	60	„	20	„		80	„
4.	„	„	„	„	„	„	30	„	20	„		50	„

В. Одељење за јунице и стеоне краве преко 2 године.

I. Бикови

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 120 у новцу 30 свега . . . . . 150 „
3. „ „ „ „ „ „ 80 „ 20 „ . . . . . 100 „
4. „ Крагујевачке Задруге за кредит и штедњу у новцу . . . . . 60 „

II. Краве стеоне

1. Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама 120 у новцу 80 свега . . . . . 200 динара
2. „ „ „ „ „ „ 100 „ 20 „ . . . . . 120 „
3. „ „ „ „ „ „ 60 „ 20 „ . . . . . 80 „
4. „ „ „ „ „ „ 30 „ 20 „ . . . . . 50 „

Г. Одељење за теглеће волове.

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Општине града Крагујевца у новцу . . . . . 100 „
3. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 30 у новцу 20 свега . . . . . 50 „

Д. Одељење за угојену стоку за трговину.

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Крагујевачког Кредитног завода у новцу . . . . . 100 „
3. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 30 у новцу 20 свега . . . . . 50 „

ИЗЛОЖБА ОВАЦА

Главна награда Министарства Народне Притреде за најбоље стадо од најмање 40 одабраних брава и оваца у новцу 200 динара.

1. Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама 80 у новцу 20 свега . . . . . 100 динара
2. „ „ „ „ „ „ 60 „ 20 „ . . . . . 80 „
3. „ „ „ „ „ „ 40 „ 20 „ . . . . . 60 „
4. „ Општина града Крагујевца у новцу . . . . . 50 „

За шкопце — јалове овнове за трговину награда у новцу . . . . . 50 „

Све справе одређене за награде, биће изложене у нарочитом одељењу а по могућству и по потреби њима ће се онде у месту радити и показивати како се којом справом рукује.

НАПОМЕНЕ ИЗЛАГАЧИМА

1. Пријављивање говеди и оваца примаће среска економи онога среза из кога је дотични излагач.

2. Сваки излагач мора поднети доказ да је притежалац грла које пријављује бар од 1 марта ове године. За краве без телади још и доказ — билет да је водила и да је стеона. Доказ може бити потврђен — оверен — од месног кмета и среског економа.

3. Пријављивање траје до 15. августа ове године закључно.

4. За свако пријављено грло одреди се место на изложби.

5. Један излагач може изложити у свима одељењима по једно, два или више грла ако међу њима има битне разлике.

6. Један излагач, који у једном истом одељењу излаже два три или више грла, може добити само једну награду, а у случају да један излагач излаже у више одељења по два три или више грла може добити по једну од одређених награда у сваком одељењу.

7. У одељењима: за краве са овогодишњим теладама, за јунце и јунице испод две године који још нису спариваних и за бикове и краве преко две године, свако грло мора имати снога чувара и поводник или улар за везивање; а у одељењима за теглеће волове и угојена говеда, један чувар може бити за највише два грла, која морају имати уларе или поводнике за везивање.

8. За бикове и јунце, чувари морају бити зрели и снажни људи, а за јунице, краве и волове чувари могу бити и младићи а и одрасло женскиње нарочито оно, које стоку и код куће чува, храни или музе. Будљиви јунци и бикови, који хоће да нападају, неће се примати.

9. Чувари морају бити чисто и пристојно одевени и обувени.

10. Излагачи оваца догонићe за изложбу најкасније по четири овце и једног овна а понеће уверење месног кмета и среског економа од колико му је брава стадо и јесу ли све овце као оне, што их је на изложбу догнао.

11. Чувари оваца на изложби могу бити и дечаци или девојчице, чисто и уљудно одевени и обувени.

12. Сва стока на изложбу доведена мора бити здрава, чиста и отимарена, не сме бити улужена, учмкана, ваљана и шугана. Овце не смеју бити купане.

13. Излагачи музне стоке (крава и оваца) морају се побринути да стока буде навреме помужене да не прегори.

14. Сваки излагач говеда и оваца дужан је побринути се за потребну количину јарме — прекрупе или трица за своја грла, а сена ће добити на изложби. Изложена грла не смеју бити гладна.

15. У погледу одржавања реда на изложби, излагачи и чувари изложених грла, морају се безусловно покоравати наредбама редитеља, који ће имати значе, у противном биће заједно са стоком са изложбе уклоњени.

16. Она грла која буду награђена главним наградама, затим првим и другим наградама у појединим одељењима слиначе се и Друштво се нада да ће њихови сопственици по једну слику откупити унапред, која ће им се кад буде готова, послати преко среског економа.

17. Да би се знало шта бива са оним грлима, која су на изложби награђена, сваки излагач дужан је јавити среском економу или Српском Пољопривредном Друштву ако је награђено грло за занат остало, је ли од њега имао подмлатка; а ако га прода: коме га је продао и по што, да ли за занат или за трговину.

18. Доношење грла на изложбу и распоређивање по одељењима трајаће 8. септембра цео дан и грла која нису тога дана доведена и пријављена на изложби неће се доцније ни под каквим изговорима примити.

19. Оцењивачки Суд отпочиће свој рад 9. септембра рано изјутра, с тога сва доведена и распоређена грла морају бити на својим местима пре 6 сати изјутра.

20. Оцењивање ће се вршити по прописаном Упутству за Оцењивачки Суд мерењем Лидтиновим штапом и посетирањем а по нахођењу Оцењивачког Суда и мерењем на сточној вази.

21. Стање здравља пријављене и доведене стоке ценаће се по спољашњим знацима без нарочитог претходног осматрања и дубљег испитивања.

22. Код оваца ће се ценити на првом месту вуна — руно, затим крупноћа — тежина и најпосле млечност.

23. Сведчано отварање изложбе биће 10. септембра после службе божије, и тога ће се дана раздавати досуђене награде. Награђена грла остаће на изложби до 3 сата по подне за осматрање. После раздавања награда биће пријатељски састанак чланова Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, Приређивачког Одбора, Оцењивачког Суда и излагача за претресање питања о унапређењу сточарства у нас. Одатле иде се на банкет.

24. Похвалнице као знак највишег друштвеног одликовања даваће се: Установама и заводима, који излажу грла само на углед, даље Манастирима и оним излагачима, који су у одељењима: за краве са овогодишњим теладима; за јунце и јунице испод две године и за бикове и краве преко две године, — изложила грла, која су добила новчану награду и наследству оним одгајивачима који по своме социјалном положају имају да добију ово одликовање а не новчану награду.

25. Путна уверења за подвоз железницом посетилаца ове изложбе неће се издавати.

На седници Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 27. јуна 1900 године, у Београду.

ВИНОГРАДИ И ПРОИЗВОДЊА ВИНА У 1897. ГОДИНИ

По подацима који су добивени пописом у 1897. години, укупна површина винограда била је у тој год **68.330·29 хектара.**

Од тога долази на округе:

Моравски	8.911·99	хектара
Тимочки	8.095·77	„
Крајински	7.967·46	„
Нишки	6.583·26	„
Пиротски	6.070·03	„
Крагујевачки	5.196·83	„
Подунавски	3.919·87	„
Врањски	3.412·78	„
Пожаревачки	3.292·84	„
Руднички	1.927·29	„
Ваљевски	1.874·27	„
Топлички	1.764·73	„
Подрински	1.651·65	„
Ужички	25·98	„
Град Београд	32·60	„

По томе, највише је винограда у округу моравском а најмање у ужичком. Осем тога, из овога се прегледа види, да у нашој земљи *нема* округа, у коме не би било винограда, јер је и ужички округ, у коме пређашња статистика није бележила винограде, сада овде заступљен, и ако једном незнатном површином.

По попису бележена је површина винограда у *четири* врсте, као:

а, добри виногради од домаће лозе;
б, млади виногради од домаће лозе;
в, млади виногради од *америчке лозе;*
г, оштећени виногради од филоксере; и
д, упарложени виногради.

Кад се према овоме одбије површина винограда, од којих не може бити користи, а то су „упарложени“ виногради којих је било у целој земљи 8.381·43 хектара, онда је укупна површина винограда била те године: **51.948·85 хектара.** Највише је *упарложених винограда* било у окрузима: моравском, крајинском и крагујевачком.

„Оштећених винограда од филоксере“ било је у окрузима:

Моравском	6.686·15	хектара
Крајинском	4.861·12	„
Крушевачком	4.530·29	„
Крагујевачком	3.447·74	„

а после ових: у подунавском, тимочком, пожаревачком, нишком итд. Једино је ужички округ, који је, по овом попису, слободан од филоксере. Но, ми смо приметили, да ће подаци о зарази винограда бити нетачни у толико, што су на многим местима уписивани виногради као „оштећени од филоксере,“ док су они знатним делом оштећени од *перонеспоре.*

Од наведене површине винограда има *здравих* винограда, старих и младих, од *домаће лозе,* укупно: *31.507·67 хектара.* Ових винограда има највише још у окрузима: тимочком, пиротском, нишком, врањском, ваљевском, рудничком и топличком (преко 1000 до 6000 хектара).

Нових винограда, од *америчке лозе* имало је те године укупно: *792·31 хектара.* По окрузима ових је било:

У подунавском	201·57	хектара
„ крајинском	157·19	„
„ нишком	150·93	„
„ пожаревачком	82·92	„
„ крагујевачком	22·28	„
„ пиротском	3·58	„
„ топличком	0·79	„
„ ваљевском	0·50	„
„ врањском	0·47	„
„ рудничком	0·28	„
„ граду Београду	18·98	„

*

Од винограда у години 1897. износио је принос у *вину 941.198 товара* (по 100 килограма).

Од те количине долазило је на округе:

Нишки	198.874	товара
Врањски	124.346	„
Тимочки	113.309	„
Крајински	94.376	„
Пиротски	85.929	„
Крушевачки	72.504	„
Подунавски	56.347	„
Моравски	53.733	„
Топлички	36.443	„
Крагујевачки	27.476	„
Руднички	25.540	„
Пожаревачки	21.008	„
Ваљевски	17.277	„
Подрински	13.249	„
Ужички	361	„
Град Београд	426	„

*

Вредност ове производње вина износила је **39,230.207 динара.**

Упутство за вршење дужности сталних пољопривредних путних учитеља у Моравској

Члан 1. Немачки одсек Земаљскога пољопривреднога савета у Моравској поставља сталнога путног учитеља ради унапређења пољске привреде живом речи и делом. Путни учитељ у вршењу своје дужности потчињен је немачком одсеку Моравскога пољопривреднога савета и сматра се као његов службеник, исто онако као и други његови чиновници. Сем путнога учитеља ту исту дужност у појединим местима, која се имају унапред одредити, врше и професори и учитељи пољопривредних завода као сремски путни учитељи. Њихов се програм рада поднешена

према програму рада путних учитеља, да би се тако постигло јединство у раду.

Члан 2. Путни учитељ немачког одсека Моравског пољопривредног савета мора становати у Брну. Кад год би променио стан, мора о томе известити председништво.

Члан 3. Задатак је путнога учитеља да унапређује пољску привреду теоријски, а у случају потребе и практичним предавањима. При предавањима и у службеном вршењу дужности путни учитељ мора строго избегавати политичке странчке смерове. Нарочито је задатак путнога учитеља:

а) да учествује у зборовима и екскурзијама пољопривредних удружења, по изиову жеља или по налогу председништва немачког Одсека; том приликом да држи поучно — популарна предавања. Предмет предавања одређује му удружење или та бира сам, али мора бити из ма које пољопривредне гране; даље, да по жељи појединих удружења, за време изложбе или смотре стоке, посредује између појединих удружења, или да по налогу председништва немачког Одсека, присуствује изложби или смотри;

б) да не пропусти ниједну прилику а да не унапређује пољопривредну наставу; да нарочито подстиче вољу за подизање стручних пољопривредних школа и да развија вољу да се такве школе и посећују;

в) да ради на оснивању пољопривредних среских и месних удружења, на приређивању пољопривредних вечери, и на развијању живљега рада код удружења, која већ постоје;

г) да у малоноседнска буди вољу за удруживањем, за установљењем згодног система, за унапређењем пољске привреде у разним правцима, за уједињавањем имања, за подизањем пољопривредног грађевинарства и за увођењем потребних машина и справа, бољег семена, вештачког ђубрива итд. и да их потпомаже што боље може саветом и делом;

д) да ради на поправљању, рационалном неговању, храњењу и одгајивању стоке; да подстиче вољу и да руководи подизање угледних ђубришта;

ђ) да према месним приликама подстиче поједине општине на подизање воћњака, шумских питова, пчеларника, и да их у том сим силама помаже;

е) да прибира све могуће податке ради усавршења пољопривредне статистике Моравске;

ж) да за време свога путовања прегледа субвенционисана предузећа и уређења и да о својим опаскама подноси извештај председништву немачког Одсека;

з) да ради на листу, који буде издавао немачки Одсек.

Члан 4. Путни учитељ дужан је још:

а) да темељно проучи и испита привредне и саобраћајне прилике у својој области;

б) да врши пољопривредне огледе и да о томе подноси извештај немачком Одсеку;

в) да при установљавању и реорганизовању пољопривредних удружења посредује на захтев оних којих се тиче послови тичу;

д) да ради на отклањању штете, коју би починили инсекти, бубе и друге елементарне непогоде;

ђ) да у опште све своје слободно време стави у службу немачком Одсеку, нарочито у наведеним правцима; по себи се разуме да се мора клонити сваке спореде зараде и сваког споредног занимања, које би стајало у опреци са овим Упутством и с његовим позивом;

ж) да у току године подноси извештај о своме раду председништву, односно референту, а на крају године да подноси главни извештај о целокупноме своме раду, са предлозима, који би шли на подизање пољске привреде, с нарочитим обзиром на доношење и примењивање пољопривредних закона;

з) да увек извештаје секретријату о своме месту бављења и своме раду. Напоследку желети је да путни учитељ преко пољопривредних часописа поучава сеоско становништво.

Члан 5. Ако пољопривредна удружења у Моравској желе какве услуге од путнога учитеља, он ће ни указати колико год му је то могуће, али по реду пријава, које ће удружења подносити председништву немачког Одсека. Председништво ће, по саслушању путнога учитеља, надати му потребне наредбе, а удружења ће известити благовремено о његовоме доласку.

Члан 6. При вршењу своје дужности путни учитељ има се држати наредбе, коју му је председништво издало. Од тога може одступити само у случају, ако за време путовања добије какву молбу, коју би могао попунити а да се нимало не огреши о дужност. Али о томе мора одмах известити председништво.

Члан 7. Пре предавања путни учитељ треба да се преко добро обавештених привредника (заступника пољопривредних удружења) извести о месним или обласним пољопривредним приликама, на тек на основу тих испитивања, а у споразуму са управом удружења и сагласно са горњим одредбама да разради предмет свога предавања. При томе треба најочитије грешке и незгоде, које се најлакше могу отклонити, нарочито да истакне, а ток после тога треба да доћу напомене за поправке, које би требало извршити. Предавања треба, наравно, да су удешена према моћи схватања слушалаца, а имају се ограничити на расправљања практичних питања. По могућству при практичним предавањима треба употребити и подесна наставна средства. Ако се укаже згода и потреба, после предавања треба о неким тачкама и разговарати се да би се слушаоцима дала прилика, да се боље обавесте о неким стварима, које нису добро разумели. Ако време и прилике допуштају врло би корисно било, кад би путни учитељ после предавања са сељанима изашао у поље на њихова имања, где би ни одмах на лицу места ставио своје примедбе. Истина допуштено је да се опажене грешке и недостаци и преко јавних гласила претресају, само тада не треба наводити имена појединих домаћина, места или срезова, јер би се тиме нашкодило самој установи путних учитеља, и сељани би их с неповерем гледали. Поито се још велики део сеоског становништва чврсто држи старих обичаја и поито моћ навике толико отежава свако новачење, то је задатак путнога учитеља да и примером претходи. С тога путни учитељ у месту, где би нашао кога сељака, који нагиње напретку а у коме остали сељаци имају поверење, треба да га приволе да учини и ако и мали покушај са препорученим средствима и начинима, а путни учитељ при томе треба да му помогне речју и делом. Неће ли покушај са руком, онда се поуздано може очекивати, да ће уз довољну припомоћ путнога учитеља наћи подражавалца. При поновном путовању учитељ треба да се увери, уколико се поступало по његовоме упутству и какав је успех постигнут. Нека даље, гледа да задобије интелигентне људе, који су ради да штогод жртвују за народно благостање (свештенике, учитеље, поседнике, закупце, чиновнике), да и они подстрекавањем, поучавањем и саветовањем доприносе унапређењу пољске привреде. Малоноседнике треба саветовати, да се у напредним или сумњивим случајевима непосредно или преко Пољопривредног друштва обраћају немачком Одсеку.

Члан 8. Награде за предавање путни учитељ ни у којем случају не сме тражити, било да предавања држи на захтев немачког Одсека или кога пољопривредногa удружења.

VIII. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

О природном и вештачком гајењу риба

Србија је испресецана таквом речном мрежом, да готово свако село или општина има какву барицу, поточић или речицу, удољице или пиштолине које већином служе као брлог домаћој живини или од којих се никаква корист не извлачи.

Међутим и у води лежи један велики део нарочитог блага и зависи само од вредних руку, па да се ово благо и даље у мутној води лежи, у добу кад сви осећамо да су нам животне потребе постале много веће и разноврсније а приходи нису у истој мери повећани. При свем том многа седе скриштених руку удинђуљи за лепим прошлим временима. Ово је карактеристична црта нашег народа, да се држи старих навика и да ретко и тешко прима нове и напредније. Тако је и на онима где су нам најбитнији интереси, на земљоделци, на није чудно да се по другим и мање важним гранама народног газдинства још већа нехат и неумешност лиђа. На овом истом месту су поштоване колеге изнеле неколико важнијих и битнијих грана и цифрама и статистиком потврдили немар којим као да је нарочито наш произвођач обдарен те тако ни себи ни својој земљи не користи

[1]) Ово предавање држао је 30. марта 1900. године у Пољопривредном Друштву, Др. Живојин Ђорђевић.

оволико, колико би могао. Колико нам само пропада сваке године на шљивама, на стоци или њиховим производима јасно се могло видети из предавања мојих поштованих претходника. Само је и утисак који смо добили био тежи, јер те гране постоје већ од толико година и битни су услови за наш економни развитак!

На овом предавању ја желим да вас, пошт. господо и браћо забавим једном новом, на први поглед мање важном привредном граном, о умешнијем гајењу риба, и да укажем на користи, које се од таквог рада могу да добију, било у економском погледу, било у погледу побољшања народне исхране, на шта Вам нарочито скрећем пажњу.

Што могу на јавном скупу интелегентних привредника и парламентарне синове ове земље ову грану предлажем и заступам нарочито сам благодаран предузимљивом председнику пољопривредног Друштва г. Мил. Савићу и пољопривредном Одбору који су се моме предлогу одмах одазвали и тиме указали велику част, да вас овом граном народног газдинства позабавим.

Ја велим народног газдинства, па да се код нас за ову грану слабо ко старао, нити је у живот примењивао, изузев једине покушаје г. М. Савића за време док је био управник виноделске школе у Буковој, други ми нису познати или нису достојни помена. Међу тим у других напреднијих народа риба чини важан производ и само се у последње време, толико на том пољу урадило, да се сада риба гаји као и остала стока у већим или мањим размерама, према већој или мањој радној снази и потреби одгајивача или потрошача.

У тих срећнијих и богатијих народа не заузимају се за гајење риба само поједници или научни људи већ и држава, јер сматра рибу као важан део народне исхране. Отуда су воде предмет нарочите бриге државе и све се могуће чини да се рибе у што већој количини размноже у водама, које најбоље одговарају њиховим животним условима.

Само се по слободним, текућим водама чини све могуће, па колико би се риби олакшало размножавање и дало што више прилика да наће довољно хране и згодна склоништа прилком мреста. Само се рибе хране и гоје у нарочитим рибњацима који много потсећају на гојење свиња по оборима. Само је утврђено да се на једном рибњаку може да добије по 4 — 6 пута већи приход, него да се на истом земљишту ма какав земљоделнички посао уради. Отуда код тих народа има врло интелегентних привредника, барона, грофова који су одлични одгајивачи риба, јер им је овакав рад увеличао по 4—5 пута више приход од пређашњих радова.

Па кад се тако ради код тих напредних народа, код Француза, Немаца, Енглеза, Американца и др. са колико више воље и дужности треба да ми ову ствар приватимо. А за њу не треба ни особитог труда ни великих трошкова, па да се до добрих резултата дође. Осим тога и прилике су исте, ако не још и боље јер је цена рибљем месу и његова тражња, нарочито за време постова таква, да се сваком, ко само хоће, рентира да овај посао предузме, боље од многих других послова. Помислите само на жељу коју наш народ има за рибљим месом за време силних постова. Узмите у обзир да ниједан зимски свечар, нити празник не пролази а да наш сељак не заготови рибу, у већини случајева усољену, смрдљиву и скупу, јер је свеже овоземаљске није могао да нађе. Узмите у обзир још много наше наслеђене крајеве, Шумадију на првом месту, у чијим је рекама потпуно утамањена риба и додајте к томе овај велики прохтев за рибљим месом у опште да ћете и сами појмити колико би прихода доносили добро уређени рибњаци тамошњим одгајивачима. Што важи за Шумадију, важи и за све остале наше крајеве изузев предела оно Дунава и Саве. Свуда је риба безразложним затирањем утамањена и тек у најновије време покушало се увођењем закона да се овоме затирању на пут стане. Али закони као сви привредни закони, само су заштитници а не и произвођачи. И изд би се ослонили на ове законе, дуго би још чекали, па да у нашим водама видимо толико риба, колико је потребно за народну исхрану. И код у других народа постоје одавно закони, али они поред закона раде на размножавању риба како у слободним водама, за које важе закони, тако и у приватним малим водама или рибњацима.

Отуда би код нас ваљало отпочети размножавањем риба по нашим слободним водама, рекама и језерима и то по плану личини риба, која најбоље одговара водама и њиховој природи Има риба које су прождрљиве и које се нарочито хране другим врстама риба. Ако се жели да однегују и размноже ове врсте риба, чије је месо најзвање цењено онда се ваља у исто време побринути за њихову храну, без чега би нам покушај био узалуд.

С тога прво ваља отпочети размножавањем мање тражених риба, т.зв. белим рибама које имају да послуже за исхрану племенитијим рибама.

Како је плодност риба необично велика, јер један икран може да набаци по стотину хиљада јаја, то као да се сама природа постарала да их овом великом плодношћу осигура од прекомерног затирања. Само би ваљало осигурати будућност младим док се не развију до пијачне величине, а даље за време пропрена. Ово се може постићи строгом применом скоро издатих закона о риболову; обавештавањем народа, да се то ради у његову корист, забраном заграђивања вода и подизања брана, где је коме воља, забраном изклачења водених биљаказа време пропрена тамошњих риба и бољом регулацијом вода.

Риба је од вајкада и свуда та и код нас сматрана као ствар коју треба само затирати без најмање помисли да ће може некад нестати. Отуда би наши привредници и економи велику корист учинили народу, ако би га у овом правцу почели обавештавати и речју и делом.

Наш народ без икаква обзира на рибе подиже бране за воденице, за прелазе за риболовс итд. свуда, где се њему свиди. Међу тим има риба селица, које за време пропрена иду у плитке воде, горњег тока и које не могу да пређу ове силне бране баце икру тамо, где се не могу њихови млади да развију.

С тога паметни људи чине све могуће да таквој риби олакшају пут до места, у горњем речном току, где се ова икри. Такви људи дају право на подизање брана само тамо, где то рибе не смета а само где има водопада и сковова, подижу степенице, згодне пролазе, заклоне итд. Другој риби подижу се вештачки изводилишта било по средини било по обалама; другим се нас саде биљке по којима лене семена јаја итд.

Како су многи наши предели обешумљени, воде су изложене прекомерним и честим поплавама. С тога би ваљало извести што пре пошумљавање оголићених места, што би од велике благодета било не само за воду и рибе у њима, већ и за побољшање климатских прилика у којима ми живимо.

Из овога излази да би за природно размножавање риба ваљало ово радити:

1). У свима нашим водама ваља прво размножити рибе које већ одавна у њима живе, без обзира на то, да ли су од неке или мање вредности. При том ваља пазити, да се прво размноже беле рибе на онда грабљиве које се њима хране и чије је месо укусније. За тим ваља водити рачуна о размери која треба де постоји између ових двеју врста раба а то се може да регулише разложним ловом једних и других према њиховој већој или мањој појави.

2). Уредити воде за рибу, т. ј. поставити степенице, пролазе, згодна икришта итд. и забранити подизање брана, где би шкодиле рибама.

3). Пошумљавати оголићене пределе, што у интересу свију ваља што пре довршити.

* * *

Овај посао може држава преко својих органа пољопривредних друшина и школа да постигне. Међу тим други један посао, вештачко гајење риба могу поред државе и поједници да раде и како тај посао донеси бржу и очигледнију корист ономе ко га предузме, ми га препоручујемо свима нашим привредницима, економима, свештеницима и учитељима. Гајење риба у рибњацима може да буде простије или сложеније, скупље или јевтиније према томе, колико се може да утроши, коликом количином воде располажемо и каквим квалитетом. У рибњацима се код нас могу да гаје шарани и шареновидне рибе, или младиће и рибе њима да се сличне. Ми за сада препоручујемо гајење шарана као најлакше и за наше прилике најпробитачније. И ово гајење шарана може да буде двојако. Или нам на расположењу стоје обучени рибари, велике количине воде и земљишта, те можемо да их у затворени басеина негујемо почев од икре на до рибе за пијацу, давде за готрг године. Или пак готову рибу из оближњих вода, или угледних станица, убацујемо у наше мале рибњаке, негујемо их само

преко лета да их у јесен добијемо угојене од пајачног пораста дакле за продају.

Прва врста рибљака може да се одржи по већим добрима, а нарочито по пољопривредним окружним и сеским станицама а другом врстом т.зв. сеоском културом, може се свака економ, свештеник, и занаредник занимати. Ова ову врсту гајења нити треба особитих трошкова, нити спреме, а приход је сразмерно већи од осталих врста одгајивања. За ову врсту — сеоских рибњака најзгоднија је шаран.

Он живи у топлијој, барској и речној води, а такве има у свима селима. За рибњаке ваља одабрати место које иначе за другу културу није подесно, нарочито при том да на вода не плави. У случају плављења, ваља за осигурати јачим насипом и нарочитим каналом за сигурност, којим се суишна вода одводи пре него дође до рибњака.

Насип не треба да је виши од $^1/_2$ метра. а дубина воде у у рибњаку до 3 дм.

Свакн рибњак ваља тако уделити, да му доводна и одводна вода буду у истом правцу и тако нако ће се свакад кад потреба захте моћи да испразни. Ну и баре које се кишном водом пуне, могу шаранаским рибњацима да послуже. У близини одводног отвора ископа се од 1—1½ м. у дужину и 1 м. у ширину једна јама, брлог, у коју се сакупља сва риба, кад се рибњак испразни. На тај је начин лако рибу ловити и правити избор међу њима. Дно рибњака треба да је с једним јарком за 2 дсм. дубље од осталог рибњака а тако исто и са стране од насипа на к оном јарку ваља направити повише паралелних јаркова. На тај начин вода брже одилази и рибњак се лакше празни а риба пре досне до брлога. И доводну и одводну воду ваља кроз решетке пропустити, како се не би страна риба унутла, или штеточине, или како не би риба из рибњака с одводном водом изишла. Мало водених бољака, али не толико да покрије целу површину рибњака ваља имати у рибњаку. Вода оваких рибњака, нарочито кад слабије отиче и добро се пригреје, може да да довољну количину хране шаранима. Ну ако хоћемо да најбоље и најбрже резултати добијемо ваља овако радити. Сваког пролеће кад је риба најјефтинија ваља набавити извесну количину двогодишњих шарана у сразмерној величини рибњака и квалитету земљишта, т.ј. оних који у нашим водама теже око ½ кгр. Њих ваља надаље до краја априла убацити у рибњак и то у правој количини, како не би било више него што их рибњак може да исхрани. Јер као што стока гладни и мршави ако нема довољну количину хране, довољну за мањи број, неће моћи да пораст и угоји се онако, како би било, да је хране у изобиљу. Обично се узима да према квалитету земљишта рибњака, које производи храну шарана, коју састављају ситни рачићи, алге, и остале једна голим оком видне животиње и биљке, 25 ара око 100—200 кгр. раба могу да исхране. Како се у оваким рибњацима може при повољној исхрани и неки пун крају исто лета скоро да удвоји тежина убачене рибе, можемо приближно рећи, да се у рибњак од 25 ара може да убаци од поменутих двогодишњака 40—50 кгр. па да се при крају истог лета добије до 100 кгр. Ова је цифра средња или исход средње и вероватно је, да ће се увек више користи извући, нарочито ако се природној храни додаје вештачка. Ову чине кухински отпаци, кухани кромпири, покварено брашно, помешано некад с пеценаним месом угинутих животиња, стврднут или убуђао хлеб или проја итд. Храну ваља толико убацивати колико је шарани могу да прождеру, јер ће сувишак да трули и тим поквари воду и производи разне болести од којих рибе крцавају. С тога важи као правило: мање количине хране ваља што — чешће три до четири пута преко дана убацивати.

Рибњак ваља што је могуће чистије и уредније држати и бар сваке године чистити, да га не би нанос затрпао. Питање је само, како би наши економи могли набављати потребан материјал за сеоску културу, кад у највећем делу наше отаџбине нема такве рибе. Пољопривредне станице требале би као и за остале гране и за ову да буду расадник. Уз свако друштвено окружно или општинско утеђено добро, требало би подизати и рибњаке где би се риба по вештачком оплођавању само најбољих овоземаљских раса гајила, и који би снабдевале појединаца потребном количином. Ако би појединци отпочели овим, да им предњикам само сретан и сигуран успех. Како се риба може жива да преноси то би је у право време могли набављати из Дунава и Саве, где је у извесно доба године има толико и по тако јевтиној цени да је не би требало у обзир узимати приликом срачунавања чистог прихода од рибњака.

Ми смо досада у најкраћим потезима изложили само ону врсту рибњака и риба који су најлакши за одржавање и исхрану. Сваки земљородник може да буде и произвођач раба. Међутим и остале врсте наших риба, као младиће а нарочито снуђени и пастрмке, могу се исто тако гајити. Само је њихово гајење сложено с више трошкова, умешности и воље те га за *сиђту прилику* не би могли препоручити. Међутим појединци, државна угледна добра, манастири и др. могу их с великом користи гајити, ако се узме у обзир висока цена овим рибама на нашим пијацама, која је некад до $2^1/_2$ пута већа од цене најбољег говеђег меса.

Да видимо сада да ли је рационално гајење и размножавање раба заиста потребно и да ли му има месара. До пре неколико година риба се великим делом увозила усољена из Аустро-Угарске а нарочито из Румуније. Од кад су закони у овом погледу пооштрени увоз је мањи, исход половине, тако да се може рећи, да је до пре неколико година, преко милион кгр. риве увожено. Немам статистичких података али узимимо од ока још два милиона кгр. полико све наше реке могу да даду на ње нам се потрошња рибе представити округлом цифром од 2—2½ милиона динара.

Ево статистичког прегледа увоза рибе после забране увоза сољених риба. Тако:

	1896		1897		1898	
У В О З	количина	вредност	количина	вредност	количина	вредност
Риба свежа	412000	122673	541304	117566	235458	75382
Риба усољена и осушена .	131919	94533	147888	93905	253106	133329

И З В О З	количина	вредност	количина	вредност	количина	вредност
Риба свежа	42749	45110	102896	89144	82518	—
Риба усољена и осушена .	—	—	40	1013	16221	—

Из цена риба наших, извезених и увезених види се, да смо од странаца добијали лошије и јевтинија квалитет! Овда није чудно, што се пре и многи случајеви тровања и побољевања констатовали.

Ако узмемо да и најсиротиња кућа наша има толико простора колико је потребно за сеоску културу, ако се узме шта се добија с такве мале поприште, ако се узме у обзир и то, што ће сам домаћин моћи да потроши, онда нам јасно излази корист од подизања оваких рибњака. Оно мало посла и трошкова тако је незнатно, да према користи ничезана. Њима ће народ добити нов извор за зараду и више и боље хране а осем тога добиће разновреније занимање, те не ће имати кад, да се по сеоским механама задржава. Моје је дубоко убеђење да с разновреднијом употребом свога времена и народ постаје оштрији и интелигентнија и пружајући му ову гране привреде ми му ширимо круг рада а с њим и његову интелегенцију!

ГЛАСНИК

Постављења по пољоприв. и ветеринарској струци. — Његово Величанство Краљ, указом Својих од 15. ов. м. благоволео је на предлог Министра Народне Привреде поставити:

за економа треће класе Управе државне ергеле, Виђентића Матића, пређашњег сеског економа исте класе; и

за сеског економа за срез таковски округа рудничког, Јована Влајића, економа треће класе Управе државне ергеле, с платом од 1515·60 динара на годину, коју је и досада имао, — по потреби службе;

за окружног марвеног лекара прве класе округа нишког, са седиштем у Алексинцу, Павла Тодоровића, окр. мар. лекара

исте класе окр. тимочког, са седиштем у Зајечару, — по потреби службе;

за окр. марв. лекара прве класе округа тимочког, са седиштем у Зајечару Манојла Радовановића, окр. марв. лекара исте класе, окр. крушевачког са седиштем у Крушевцу, — по потреби службе;

за окр. марв. лекара прве класе окр. ваљевског, са седиштем у Ваљеву, Петра Бојића, окр. марв. лекара исте класе окр. рудничког, са седиштем у Чачку, — по потреби службе;

за окружног марв. лекара прве класе, окр. ваљевског, са седиштем у Обреновцу, Јована И. Алексића, окр. марв. лекара исте класе и округа, са седиштем у Ваљеву, — по потреби службе;

за окружног марв. лекара прве класе, окр. моравског, са седиштем у Ћуприји, Андреју Ђурашковића, окр. марв. лекара исте класе окр. ваљевског, са седиштем у Обреновцу, — по молби;

за окр. марв. лекара прве класе, окр. крајинског, са седиштем у Неготину, Димитрија Ђорђевића, окр. марв. лекара друге класе истог округа;

за окр. марв. лекара друге класе окр. крушевачког, са седиштем у Крушевцу, Косту Врбића окр. марв. лекара исте класе окр. моравског, са седиштем у Ћуприји, — по молби;

за окр. марв. лекара друге класе окр. врањског, са седиштем у Врању, Божидара Драгићевића, окр. марв. лекара исте класе и округа, са седиштем у Лесковцу, — по потреби службе;

за окр. марв. лекара друге класе, округа моравског, са седиштем у Параћину, Драгомира Илића, окр. марв. лекара треће класе, истог округа;

за окр. марв. лекара друге класе, окр. подринског, са седиштем у Митровици, Андрију Рашковића, окр. марв. лекара треће класе, истог округа;

за окр. марв. лекара друге класе, окр. топличког, са седиштем у Прокупљу, Живка Радивојевића, окр. марв. лекара треће класе, истог округа;

за окр. марв. лекара друге класе окр. ужичког, са седиштем у Ужицу, Марка Павловића. окр. марв. лекара треће класе окр. моравског;

за окр. марв. лекара треће класе, окр. рудничког, са седиштем у Чачку, Петра Димитријевића, окр. марв. лекара исте класе окр. ужичког, са седиштем у Ужицу, — по потреби службе. *без права на селидбену;*

за окр. марв. лекара треће класе, окр. крагујевачког, са седиштем у Аранђеловцу, Јована Антића, окр. марв. лекара исте класе, окр. врањског, — по молби;

за окр. марв. лекара треће класе, окр. врањског, са седиштем у Лесковцу, Јована Брандића, писара треће класе Министарства Народне Привреде, — по потреби службе, по пристанку;

за контрактуалног окр. марв. лекара треће класе, окр. тимочког, са седиштем у Књажевцу, Михаила Генчевића, контрактуалног окр. марв. лекара исте класе, окр. нишког, са седиштем у Алексинцу, — по потреби службе, *без права на селидбену;* и

за окр. марв. лекара треће класе, окр. моравског, са седиштем у Свилајнцу, Тому Чупића, дипломисане ветеринаре.

за контрактуалне окр. марвене лекаре прве класе, Јозефа Рибнера и Никакса Азеситајна, дипломисане ветеринаре;

за контрактуалне окр. марв. лекаре друге класе, Антуна Сливанића и Самуила Прагера, дипломисане ветеринаре; и

за контрактуалне окр. марвене лекаре треће класе, Ернеста Јенкера, Давида Бика, Михаила Бројацу, Хајнриха Шајдера и Витолда Шмита, дипломисане ветеринаре.

Плани камен у Угарској. — Угарски министар пољске привреде наредио је, да се **плани камен** уврсти међу оне предмете трговинске, чије је кварење и фалсификовање, као и продаја у таквом стању, забрањена законом. Као плани камен допуштено је пустити у промет само такав фабрикат, који има најмање 98 одсто чистог кристалисаног бакарног сулфата, и у коме у оних 2 одсто, осим неизбежне количине воде, има највише 0·5 одсто металнога гвожђа. Ова наредба ступа у живот од 15 септембра по новом календару.

Налазимо да је ова мера, која се предузима у Угарској, врло умесна, с разлога што се купци чувају од преваре, а што је главно обезбеђује се поуздано деловање прскања бордовском чорбом. Радо би видели, да и у нас Министарство унутрашњих дела пропише такву наредбу.

Нов члан утемељач Српског Пољопривредног Друштва. — Чиновници Министарства Народне Привреде, да би оставили трајан спомен своме рано умрлом другу пок. **Радивоју Рад. Лазаревићу,** писару Министарства Народне Привреде, уписали су га за члана *утемељача* Српског Пољопривр. Друштва и положили прописну улог у 100 динара.

Пажња, коју другови покојног Радивоја указују овим начином заслужује сваку хвалу и с наше стране, јер остављајући трајан спомен своме умрлом другу помажу Српском Пољопривр. Друштву да ради на унапређењу *Пољске Привреде,* тог основног извора народног благостања.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 21 маја 1900. године у Београду.

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић чланови одбора: г. г. Павле Т. Тодоровић, Илија Кремић и Јован Јекић, као гост г. Велимир Виторовић редовни члан друштва.

Председавао председник г. Милутин Савић бележио секретар М. Јовановић.

116. Прочитане Записнике X, XI и XII седнице — Одбор си малим изменама усвоји.

115. Секретар реферише да би требало изабрати од стране Друштва изасланике, који ће у споразуму са општином града Крагујевца утврдити све шта треба за наложбу говеда и оваца, а што се не може постићи пренеском, те да се према томе све што треба уради и благовремено набави и спреми — По овоме реферату Одбор усвоји предлог председника, да чланови ужег одбора за окружну наложбу буду друштвени изасланици, који ће у Крагујевцу утврдити споразум о свему, шта се има радити за даље спремање. У име дневнице да им се рачуна по 12 динара а подвозе железницом II класе.

118. Чита се предлог Председника друштвеног о начину одржавања што боље, чешће и непрекидне везе између Друштва и Подружина — Одбор усвоји предлог у начелу да треба Подружине обилазити, преследати њихов рад и упућивати их у правилном даљем раду. Тога ради овласти председништво, да може с времена на време одређивати она лица којима то буде могућно да ово извршe уз други који посао.

119. Чита се писмо Господина Министра Народне Привреде од 15. т. м. ПБр. 5266 којим скреће пажњу Друштва, да би по нахођењу Министарства било много корисније, када би се сушница, која се намерава подићи у дворишту дома друштвеног, поднела на имању Управе Топчидерске Економије — Одбор одлучи:

1. да се умоли Министарство Народне Привреде, да изволи објаснити: да ли се подизање Главиниће најповоље сушнице у Топчидеру разуме из средстава друштвених или државних, којима Министарство Народне Привреде рукује. Ако се мисли да се подигне о трошку Друштва, онда како ће се у погледу своје спатрати та сушница, кад се подиже на државном земљишту.

2. да се о трошку друштвеном, приликом грађења ове сушнице позове неколико мајстора из неколико места у Србији, да се у грађењу ових сушница обуче. Надатак да надиђе на терет партије на остала помагања Пољ. Привреде.

120. Секретар реферише да је лиферант плавог камена по условима требао да испоручи: прих *пет* вагона до 30. марта, друга *три* вагона до 30. априла, а треба *два* вагона ако устреба до 30. маја ов. год. по нашем календару; а он је до данас испоручио само 4 вагона а тек данас је примљен још један вагон дакле свега *пет* вагона. Тражиља плава камена толика је, да се мора тражити и даља начина да се што пре подмири јер је сад прскање винограда у највећем јеку. Пошто су исцрпљене све

мере, што их је друштвена администрација могла употребити, мишљења је да се ова ствар преда адвокату — Пошто је Одбор саслушао реферат друштвеног секретара одлучи: Оваквиће се председништво да даље ради по своме нахођењу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изашла је из штампе књига

ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПОУКЕ

ПО ПРОГРАМУ НАПИСАО

ПАЈА Ј. ЂОРЂОВИЋ — ЂАКОВЧИЋ

ЗА СЕОСКЕ ОСНОВНЕ И ПРОДУЖНЕ ШКОЛЕ

КЊИГА ПРВА: ЗА III РАЗРЕД ОСНОВНИХ ШКОЛА

СА СЛИКАМА У ТЕКСТУ

БЕОГРАД

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРНИЦЕ В. ВАЛОЖИЋА

1900.

Садржина ових *Пољопривредних поука* ово је:

1. Главне врсте орања земље

1. Глинуша. — 2. Песнуша. — 3. Кречуша. — 4. Хумуша.

2. Оранице и здравица

Дубље и плиће орање.
Орање пред зиму и у пролеће.

3. Плуг и ралица

Веће користи од орања плугом.

4. Брана, дрљача, ваљак

5. Потреба ђубрета

Разне врсте ђубрета и ђубрења. — Мешанац. — Начини ђубрења. — Торење. — Ђубрење усева.

6. Семе, избор и припремање семена за сејање

Припрема семена за сејање.

7. Проређивање усева, пленљење и окопавање

Проређивање. — Пленљење и окопавање. — Плуг за окопавање.

8. Корист од воћака, навва је сад и навва још може бити

9. Подизање воћака сада и како га треба подизати

10. Каламљење под кору, спајањем и пупољком.

Каламљење под кору. — Каламљење спајањем. — Каламљење пупољком (очење)

11. Користи од стоке

12. Храњење и благо поступање са стоком

Храњење у стаји и храњење на паши. — Појење. — Потреба соли. — Поступање са стоком.

13. Какве треба да су стаје за стоку

14. Користи од птица

Птичије мућиће.

15. Жетва орном и косом

16. Штетне и корисне животиње и истребљивање штетних.

Зец. — Миш
Гиндељ. — Житни жижак. — Бувач. — Житна совица. — Бели глоговац. — Главоња. — Лисне вши. — Сушибуба или еплоксера. — Говеђи обад. — Сиви пољски пуж.
Ровац. — Кукавичја суза. — Јабучни смотавац.
Кртица. — Јеж. — Слепи миш. — Сова.
Жаба. — Гуштер. — Дождењак.
Трчуљак. — Буба мара. — Мрави.

Питања за понављање

Исправке

Поколико напомена о предавању Пољопривредних поука

Цена је књизи 80 пара динарских

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако огласавање по 20 пара дин. државне таксе.
За огласавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 26. броја Тежака: Окружна изложба говеди и оваца. *Чланци*: Виногради и производња вина у 1897. години. — Упутство за вршење дужности сталних пољопривредних путних учитеља у Моравској. — VIII. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца. — *Гласник*. — *Друштвени и подружнички послови*. — *Књижевни оглас* — *Цене огласима*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1899. ГОДИНЕ № 291. ПРИНИСЕТ ДРУШТВЕНОГ ПОСЕ ПОШТА ОСЛОБАЂЕНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ЗАДУЖБИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. ЛАЗАРЕТА, ЧАШИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОГАДЕЧИЋЕ ПАДУТЕ И ЧИТАЧИ МЕЂУ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ ГОДИШЊУ ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД., ЗА СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДУЖБИНА И ОНИЈОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОГАД. ПАДУТЕ И ЧИТАЛОНИЦА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД ГИЛИРЕ ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТЕ БОД СВОЈЕ УДУЖЕЊА ПРЕКО КОЈА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊЕ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕНО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 27. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 9. ЈУЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ У КРАГУЈЕВЦУ 8. 9 и 10. СЕПТЕМБРА ОВЕ ГОДИНЕ

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

На овој изложби имају права излагања сви одгајивачи из округа крагујевачког и они из срезова јасеничког и орашког округа смедеревског, а за изложена ваљана грла издаће се 37 награда у новцу и у пољопривредним справама и алатима у вредности 4.270 динара. Осим тога као награде даваће се похвалнице а по могућству обдарићe се и сваки излагач пољопривредним књигама.

Изложба има ова одељења и награде:

ИЗЛОЖБА ГОВЕДИ

Главна награда Министарства Народне Привреде за најбоље приплодно грло у новцу 300 динара.

А. Одељење за краве са овогодишњим теладима.

1.	Награда Министарства Народне Привреде у новцу											200	динара
2.	„	Општине града Крагујевца у новцу										150	„
3.	„	Српског Пољопривредног Друштва у справама					100	у новцу	20	свега		120	„
4.	„	„	„	„	„	„	80	„	20	„		100	„
5.	„	„	„	„	„	„	60	„	20	„		80	„
6.	„	„	„	„	„	„	50		20	„		70	„
7.	„	„	„	„	„	„	40	„	20	„		60	„
8.	„	„	„	„	„	„	30	„	20	„		50	„

Б. Одељење за јунце и јунице испод 2 године који нису спаривани.

I. Јунци.

1.	Награда Министарства Народне Привреде у новцу											200	динара
2.	„	Српског Пољопривредног Друштва у справама					120	у новцу	30	свега		150	„
3.	„	„	„	„	„	„	80	„	20	„		100	„
4.	„	„	„	„	„	„	40	„	20	„		60	„

II. Јунице.

1.	Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама						120	у новцу	60	свега		180	динара
2.	„	„	„	„	„	„	100	„	20	„		120	„
3.	„	„	„	„	„	„	60	„	20	„		80	„
4.	„	„	„	„	„	„	30	„	20	„		50	„

В. Одељење за бикове и стеоне краве преко 2 године.

I. Бикови

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 120 у новцу 30 свега . . . . . 150 „
3. „ „ „ „ „ „ 80 „ 20 „ . . . . . 100 „
4. „ Крагујевачке Задруге за кредит и штедњу у новцу . . . . . 60 „

II. Краве стеоне

1. Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама 120 у новцу 80 свега . . . . . 200 динара
2. „ „ „ „ „ „ 100 „ 20 „ . . . . . 120 „
3. „ „ „ „ „ „ 60 „ 20 „ . . . . . 80 „
4. „ „ „ „ „ „ 30 „ 20 „ . . . . . 50 „

Г. Одељење за теглеће волове.

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Општине града Крагујевца у новцу . . . . . 100 „
3. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 30 у новцу 20 свега . . . . . 50 „

Д. Одељење за угојену стоку за трговину.

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Крагујевачког Кредитног завода у новцу . . . . . 100 „
3. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 30 у новцу 20 свега . . . . . 50 „

ИЗЛОЖБА ОВАЦА

Главна награда Министарства Народне Притреде за најбоље стадо од најмање 40 одабраних брава и оваца у новцу 200 динара.

1. Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама 80 у новцу 20 свега . . . . . 100 динара
2. „ „ „ „ „ „ 60 „ 20 „ . . . . . 80 „
3. „ „ „ „ „ „ 40 „ 20 „ . . . . . 60 „
4. „ Општина града Крагујевца у новцу . . . . . 50 „

За шкопце — јаловe овнове за трговину награда у новцу . . . . . 50 „

Све справе одређене за награде, биће изложене у нарочитом одељењу а по могућству и по потреби њима ће се овде у месту радити и показивати како се којом справом рукује.

НАПОМЕНЕ ИЗЛАГАЧИМА

1. Пријављивање говеди и оваца примаће сресни економи онога среза из кога је дотични излагач.

2. Сваки излагач мора поднети доказ да је притежалац грла које пријављује бар од 1 марта ове године. За краве без телади још и доказ — билет да је водила и да је стеона. Доказ може бити потврђен — оверен — од месног кмета и сресног економа.

3. Пријављивање траје до 15. августа ове године закључно.

4. За свако пријављено грло одредиће се место на изложби.

5. Један излагач може изложити у свима одељењима по једно, два или више грла ако међу њима има битне разлике.

6. Један излагач, који у једном истом одељењу излаже два три или више грла, може добити само једну награду, а у случају да један излагач излаже у више одељења по два три или више грла може добити по једну од одређених награда у сваком одељењу.

7. У одељењима: за краве са овогодишњим теладима, за јунце и јунице испод две године који још нису спариванн и за бикове и краве преко две године, свако грло мора имати свога чувара и поводник или улар за везивање; а у одељењима за теглеће волове и угојена говеда, један чувар може бити за највише два грла, која морају имати уларе или поводнике за везивање.

8. За бикове и јунце, чувари морају бити зрели и снажни људи, а за јунице, краве и волове чувари могу бити и младићи а и одрасло женскиње нарочито оно, које стоку и код куће чува, храни или музе. Жудљиви јунци и бикови, који хоће да нападају, неће се примати.

9. Чувари морају бити чисто и пристојно одевени и обувени.

10. Излагачи оваца договориће за изложбу највише по четири овце и једног овна а понеће уверење месног кмета и сресног економа од колико му је брава стадо и јесу ли све овце као оне, што их је на изложбу донео.

11. Чувари оваца на изложби могу бити и дечаци или девојчице, чисто и уљудно одевени и обувени.

12. Сва стока на изложбу доведена мора бити здрава, чиста и отимарена, не сме бити улужена, учичкина, вашљива и шугава. Овце не смеју бити купане.

13. Излагачи музне стоке (крава и оваца) морају се побринути да стока буде навремено помужене да не прегори.

14. Сваки излагач говеди и оваца дужан је побринути се за потребну количину јарме — прекрпе или трица за споја грла, а сена ће добити на изложби. Изложена грла не смеју бити гладна.

15. У погледу одржавања реда на изложби, излагачи и чувари изложених грла, морају се безусловно покоравати наредбама редитеља, који ће имати значе, у противном биће заједно са стоком са изложбе уклоњени.

16. Ова грла која буду награђена главним наградама, затим првим и другим наградама у појединим одељењима сликаће се и Друштво се нада да ће њихови сопственици по једну слику откупити унапред, која ће им се кад буде готова, послати преко сресног економа.

17. Да би се знало шта бива са оним грлима, која су на изложби награђена, сваки излагач дужан је јавити сресном економу или Српском Пољопривредном Друштву ако је награђено грло за запат остављено, је ли од њега имао подмлатка; а ако га продао: коме га је продао и по што, да ли за запат или за трговину.

18. Довођење грла на изложбу и распоређивање по одељењима трајаће 8. септембра цео дан и грла која нису тога дана доведена и пријављена на изложби неће се доцније ни под каквим изговорима примити.

19. Оцењивачки Суд отпочиње свој рад 9. септембра рано ујутра, с тога сва доведена и распоређена грла морају бити на својим местима пре 6 сати ујутра.

20. Оцењивање ће се вршити по прописаном Упутству за Оцењивачки Суд мерењем Ладтановим штапом и поентирањем а по нађењу Оцењивачког Суда и мерењем на сточној вази.

21. Стање здравља прајављене и доведене стоке ценаће се по спољашњим знацима без нарочитог претходног осматрања и дубљег испитивања.

22. Код оваца ће се ценити на првом месту вуна — руно, затим крупноћа — тежина и најпосле млечност.

23. Свечано отварање изложбе биће 10. септембра после службе божије, и тога ће се дана раздавати досуђене награде. Награђена грла остаће на изложби до 3 сата по подне за осматрање. После раздавања награда биће пријатељски састанак чланова Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, Приређивачког Одбора, Оцењивачког Суда и излагача за претресање питања о унапређењу сточарства у нас. Одатле иде се на банкет.

24. Показлице као знак највишег друштвеног одликовања даваће се: Установама и заводима, који излажу грла само на углед, даље Манастирима и оним излагачима, која су у одељењима: за краве са овогодишњим теладима; за јунце и јунице испод две године и за бикове и краве преко две године, — изложили грла, која су добила новчану награду и напослетку оним одгајивачима који по своме социјалном положају имају да добају ово одликовање а не новчану награду.

25. Путна уверења за подвоз железницом посетилаца ове изложбе неће се издавати.

Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 27. јуна 1900 године, у Београду.

*

ОБРАЗАЦ ПРИЈАВЕ

БРОЈ ПРИЈАВЕ

БРОЈ МЕСТА НА ИЗЛОЖБИ

Село . . . . . .

Општина . . . . . .

Срез . . . . . .

ПРИЈАВА

за

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

У КРАГУЈЕВЦУ

1. Име и презиме излагача?	
2. Шта излаже? (Осим тога што код говеди треба казати излаже ли краву стеону или са овогодишњим телетом, бика или јунца, — потребно је да се каже име грла и колико му је година или месеци. Код ситне стоке треба казати број женских и број мушких грла).	
3. Је ли из излагачевог запата или је грло купљено? (Ако је купљено тачно записати: кад је купљено, од кога, одакле је продаван и по што?)	
4. Је ли грло досад ма где добило награду и колику?	
5. Да ли је Сточна комисија дотично грло предложила за премију или потпору?	
6. Је ли излагач какав члан Срп. Пољопривредног Друштва или које Пољопривредне Подружине, или Земљоделничке Задруге или кола Јахача или ма ког Пољопривредног Друштва?	
7. Има ли излагач засејане детелине и колико хектара, или има још засејаних и каквих других биљака за сточну храну и колико хектара?	
8. Има ли испуста и пашњака и колико хектара, а тако исто има ли и колико хектара ливада сенокоша?	
9. Има ли каквих справа за приправљање хране (н. пр. сецкалицу за сламу, сено и сламу, сецкалицу за сточну репу и дулеже, прекрупач итд.).	
10. Има ли стају за стоку, од каквог материјала и за колико грла?	
11. Да би се знало је ли излагач и добар домаћин и одгајивач добре стоке, потребно је казати: колико има крава, колико јунаца, колико јуница, колико бикова, колико теглећих волова, колико коња, колико кобила, колико оваца, а колико свиња; и да ли му је сва стока добро одгајена.	

. 1900

У . . . . . .

Ову пријаву попуно и за њену тачност и истинитост, јамчи

(Потпис излагачев)

. . . . . .

Срески економ

среза . . . . . .

ПОЉОПРИВРЕДНА ХЕМИСКА И ОГЛЕДНА СТАНИЦА

Претписом Господина Министра Народне Привреде од 1. маја 1898 год. Збр. 3021 установљена је, као саставни део одељења за пољску привреду и ветеринарство, *пољопривредна хемиска и огледна станица* са задатком:

1. Да врши све пољопривредне, научне и практичне огледе и испитивања;
2. Да врши све пољопривредно-хемиске анализе;
3. Да врши контролисање радња семеном, вештачким ђубретом и сточном пићом; и
4. Да даје одговоре и објашњења на разна научна и практична пољопривредна питања.

Ближи круг рада станице види се из Правила исте, која су штампана у Српским Новинама: Ручном Раду а и отштампана у засебну књигу.

Станица је привремено смештена у згради рударског одељења у рударску хемиску лабораторију са којом има и неке просторе заједничке а и узајамно служење инвентаром, библиотеком и др.

Како рударска лабораторија не беше снабдевена за пољопривредно хемиска испитивања, то, поред преправака и допунака, које су извршене, одмах је приступљено и набавци бар најпотребнијих апарата. Како за тај циљ није било нарочитог кредита, то је та прва набавка извршена из чистог прихода државне класне лутрије, око 2000 дин. — 1899 г. станица је имала свој нарочити кредит 2000 дин., али како и та сума не беше довољна, то јој је опет, по одобрењу г. Министра, извршена једна набавка, око 2000 дин., из прихода класне лутрије: тако да је у току 1898 и 1899 год. на потребу станице потрошено око 6000 дин. Ова сума истина није била довољна, да се станица потпуно уреди, али је она ипак почетком 1900 год. тако снабдевена да се у њој сад могу вршити готово сва агрикултурно хемиска испитивања. Оно што станици за сад недостаје, надамо се, да ће јој се набавити у току ове године.

Како се из овог што је речено види, да станица није још потпуно уређена, то она и није могла потпуно одговорити своме задатку, она се у опште у току 1898 и 1899 год. ограничила у главном на другу тачку свога задатка *да врши пољопривредно хемиске анализе*, и том задатку надамо се, да је *одговорила*. Прву тачку свога задатка *вршење пољопривредних, научних и практичних огледа и испитивања*, станица није могла потпуно извести, јер би јој за такве огледе требала нарочита зграда и земљиште а и много више материјалних средстава и радне снаге.

Трећу тачку свога задатка, *контролисање радњи семеном и др.* станица није могла извести, јер би за тај циљ требало најпре донети нарочите законе. У смислу тога задатка станица је једино примала испитивање семена, које јој је Српско Пољопривредно Друштво шиљало.

Четврту тачку свог задатка станица је врло мало додиривала, јер јој таква питања нису много ни долазила.

Кад се станица буде једном потпуно уредила, кад добије своју нарочиту зграду, земљиште и др.; кад се за ту донесу нарочити закони итд.; тек тада моћи ће она потпуно одговорити своме задатку, а дотле мораће и у будуће трпети онда онда добачене јој неоправдане прекоре.

Да би се видело, шта је у току 1898 и 1899 год. у станици урађено, и да би се могла оценити њена корист, изнећу укратко, шта је све у станици извршено.

У 1898 год. кретао се рад станице на њено уређење, с тога је у њој у току те године извршен врло мали број анализа и других испитивања: *104 предмета* и то *77 хем. анализе и 27 микроскопских испитивања*.

У 1899 год. станица је била већ тако уређена, да су се у њој могла вршити разноврсија испитивања тако да је те године испитано *4484 предмета* и то:

350 хемиских анализа.
54 ботаничких испитивања.
42 микроскопских испитивања.
1038 испитивања жита.

Да би се видео боље рад станични изнећу мало детаљније радове, који су у њој у току 1898 и 1899 г. извршени.

1. Хемиске анализе.

Извршено је:

29	целокупних анализа вина	
55	техничких анализа вина	
20	анализа живих пескова	
10	„	воска
7	„	меда
14	„	ракије
62	„	грожђа
15	„	шљива
5	„	трешања
8	„	јабука
8	„	млека
6	„	воде
70	„	шећерне репе
49	„	пшенице
10	„	јечма
13	„	овса
12	„	кукуруза

ПОДЛИСТАК

РАЗМИШЉАЊА О ПРАВЉЕЊУ ПТИЧЈИХ ГНЕЗДА

1. Чиме се руководе птице при прављењу својих гнезда: инстинктом или разумом — 2. Да ли људи своје станове подижу по свом сопственом разуму или у томе коме подражавају — 3. Чиме се одликују појединна гнезда разних птица — 4. Да ли младе птице уче правити своје гнездо — 5. Да ли птице мењају по инстинкту или оно чине подражавањем — 6. Производи људског рада у најпише случајева имају нешто друго до само подражавање — 7. Да ли птице измењују облик својих гнезда и да ли их подешавају према временским погодбама — Закључак.

Од
АЛФРЕДА РУСЕЛА ЈЕЛСА

1. Чиме се руководе птице при прављењу својих гнезда: инстинктом или разумом. — Обично се вели да птице граде своја гнезда *по инстинкту* а људи међутим, да своје станове подижу *по разуму*, да птице никад не мењају план постројa својих гнезда т.ј. да оно граде увек по једном истом начину а људи напротив да увек мењају и удешавају своје станове и тако свој ум непрестано усавршавају а инстинкт им остаје неизмењен.

Такво мишљење може се рећи да је свуда распрострањено на и свуда усвојено. Шта више и они који се сматрају као противници свачијих мишљења задовољавају се овде таквим гледиштем. Философи, песници, метафизичари, богослови, природњаци и сви светски људи, не само да се потпуно слажу с таквим налором већ га примају и у основи наводећи да оно не потребује никаких нарочитих доказивања и да је оно управо подстрек за размишљање о инстинкту и разуму.

Свакојако, такво гледиште, које је у тој мери раширено да је оно опште, требало би да се заснива на непобитним доказима и логичним закључцима, међутим, оно је не само сумњиво већ и засвим нетачно, погрешно а одликује се и противречношћу. Краће речено: птице праве своја гнезда *не по инстинкту* исто као што и људи *не праве* своје станове *по разуму*; птице измењују и поправљају своја гнезда кад се на то побуде каквим узроком који се може пајавити и код људи, и, људи, у своме поретку, не чине никакве измене и прекрајања у својим становима кад живе у сличним приликама у којима живе птице.

2. Да ли људи своје станове подижу по свом сопственом разуму или у томе коме подражавају — Обично се вели да људи као бића одарена разумом редовно прекрајају и удешавају своје станове да би им били угоднија за живот. То се тако само вели, а у ствари је засвим друкчије. У најмање случајева људи се исто толико брину о својим становима као и птице о својим гнездима. За какве се боље удобности у својим становима брину нпр. дивља племена? Они заиста чине тако мало измена у својим становима као и птице у својим гнездима. Куће Арапа и сада

5 анализа ражи
16 „ земља
2 „ пчелиних биљака
1 „ хмеља и
10 „ разних предмета

Поред *обичне аналитичне вредности* резултат и *користи од свих ових анализа* јесу:

1. *Сазнао се састав наших земаља пескова* и тиме је у неколико утврђена њихова релативна *вредност* за сађење домаће лозе;
2. *Добивени су податци за познавање наших домаћих сората грожђа*, а осим тога и *отворено познавање ових страних сората*, које се у Србији почеле одомаћивати *и тиме у неколико оцењена релативна вредност тих страних сората*;
3. *Отворена су тачнија испитивања наших садашњих вина и тиме добивено доста података за утврђивање норми наших вина*;
4. *Испитана су тачно наша жита и тиме утврђен њихов квалитет*;
5. *Испитане су наше шљиве нарочито „Пожеге“*;
6. *Добивени су подаци за познавање наших јабука и трешања*;
7. *Испитана је шећерна репа и тиме утврђено да* и поред недовољног обавештења, која су пољопривредници имали *у Србији може да успева врло добро шећерна репа*; итд.

2. Ботаничка испитивања.

Испитивана је клијавост чистота и др. *54 предмета* и то:

31 проба луцерке
8 „ мухари
7 „ сочива и
8 „ разног другог семена

Сва ова испитивања вршена су готово искључиво на захтев Српског Пољопривредног Друштва. *Корист* од тих испитивања била је та *што је* на основу њих *сазнати вредност појединог семена а ово је било мерило при набавци ових*.

3. Микроскопска испитивања.

У ове се може рачунати поред одређе паразитних бактерија и одређа животињских паразита.

Станици је послато *53 пробе* болесног лишћа и других биљних делова и том приликом констатоване су следеће болести.

Пероноспора, Антракноза, Оидиум, Еринеза, Polystigma rubrum итд.

Животињских паразита било је *16 проба* и то: *Лисне Филоксера, Лисне Вашиа, Крвава Вош, Трстикова Зоља, Увијач* и др.

Најзад испитиване су и две пробе јаја сведеле бубе.

Корист од ових испитивања била је та, што је констатовањем болести у исто време пружена могућност, да се те болести лече или и отклоне. Испитивањем јаја сведеле бубе било је утврђено, да су ова здрава, дакле, да их је било слободно раздати народу.

4. Испитивање пшенице и других жита.

Да би се прикупили што тачнији податци о нашој пшеници, т.ј. да би се сазнао квалитет наше пшенице у опште, а посебце да би се сазнало каква се пшеница у појединим крајевима Србије гаји, сакупљене су преко среских власти пробе пшенице из 1898 г. Пробе су сакупљене непосредно из амбарова, те су тако бар приближно представљале одмаћињи пшеницу, каквом се наш народ рани. Овим пробама одређивана је релативна (хектолитарска) и апсолутна тежина, уродница у опште, куколь, врат, гар, болесна зрна, плева, земља и нечистоћа у опште. Пробе је било готово из свих срезова и то *618*.

Резултат тих испитивања био је: да је пшеница 1898 г. квалитативно била *врло добра* нарочито у погледу релативне тежине. *Изузетак од овога чинили су округи орашки, моравски и пиротски*. Најзад констатовано је, који округи и срезови имају најбољу пшеницу а у којима би се требала нарочита пажња обратити на чистоту семена, употребу ветрењаче и тријера, а то су поменути округи југоисточне Србије.

Корист од ових испитивања *поред богатих података за познавање наше пшенице и то је, што је тиме дати могућност, да се сузбију у јавности вршесени гласови, да је наша пшеница врло рђава*.

Приликом изложбе Српског Пољопривредног Друштва и приликом спреме за Париску Светску Изложбу, мерена је тежина разних врста жита и то:

250 проби пшенице
74 „ јечма
53 „ овса
39 „ ражи
7 „ других жита (крупник, проја)

Корист од ових испитивања је приказивање података, за познавање наших домаћих жита.

Да би се имала потпунија слика о раду станице напомењу, да је потписати руковаоц станице приликом идења у Буково био од помоћи при петнотопању вина и употреби чистога кваса за врење вина; као и да му је дата могућност, да лечи два болесна вина.

Најзад, на земљишту које је било дато станици, гајено су неке врсте кукуруза (ове су и анализане) и гајена је шећерна репа, која је дала врло добре резултате.

М. Ј. Бајић

су у свему онаке исте какве су биле пре две или три тисуће година, а исто тако и куће Ми праћа које праве од земље нису давне инуколико лепше од кућа из доба Фараонова. Да ли су и какве измене учиниле на пастирским кућама од палмових дрвета јужно-америчких племена или становника Малајског Архипелага од дана прве насеобине у тим местима? Тешко је и замислити, да су грубе кућерци Натагонаца које граде од четинастог дрвећа, или бурдељи Бушмана сада што год-што год удобнији но у раније доба. А вероватно, да ни обиталишта Ирландаца које праве од тресета и камене куће горњих Шотландаца нису знатно боље но што беху пре две тисуће година.

Тако постојано подизање и одржавање станова у дивљих племена нико не приписује каквом инстинкту већ сваки објашњава да то долази отуда што такву радњу прима ново колено, од старог *простим подражавањем* и да се за какву измену није имало узрока, побуда. Кад би се какво арапско дете пренело у Патагонију, насиљно је, да оно, као арапско човек неће градити стан од коже по примеру својих родитеља.

Сасвим је нормално паранно, да физичке погодбе и навесни степен образованости казивају, да се траже и проваљазе навесни типови за постројавање обиталишта. Тресет, камен, палмово лишће, бамбус, и гране различитога дрвећа у многим местима служе као најбоље грађиво за подизаньа станова, зато што се обилује тим грађивом и што се овај с тога може лако знати и добити, а спроманни Мисирци нешају ни тако простих грађива и онда од чега би другог своја обиталишта и могли правити до од земље. У тропским крајевима једина су грађива за ово: бамбус и лишће хлебнога дрвећа (палама).

Исто тако и тип и начин постројавања станова, зависе у многоме од особина самога места т.ј. од климата да ли је овај топао или хладан, да ли је место влажно или суво, равно или брдовито, да ли је изложено нападу дивљих зверова или не итд. А зад се утврди какав лиц, што тако рећи, иде временом, онда се овај одржава за дуго, дотле, док се услед измењених прилика или чега другог не покаже као сасвим неупотребљив. Тако нпр. на целом копну Америке обиталишта су од дебелих масивних високих задова с високим кровом, а на Малајским острвима напротив, све су куће високе, а и врло високе, а задове право од бамбуса да би цела кућа била што лакша. Кад се узме, да су у тим местима врло сличне физичке погодбе, природни производи на и сам степен образованости становништва, онда настаје питање: чиме се може објаснити тако велика разлика у прављењу обиталишта у тим местима, какав је узрок томе? Свакојако кључ за ту загонетку не може се наћи на ком другом месту до само у правих становника и досељеника тих крајева. Становници тропске Америке, преселени су ту, као што се у опште мисли, са севера, дакле из оних места, где су јаке зиме, и у којима би било немогућно опстати кад би се обиталишта правила од бамбусова дрвета. Преселени на југ и настањени у низине планинских ланаца, наставили су и у том, топлом, климату градити истоветна обиталишта као и у ранијем завичају где беху сасвим друге погодбе, и једина је разлика у томе, што су овде употребили друго грађиво. После дугог прочтавања Индијанаца, *Бет* је дошао најпре до закључка, да су се они доселили из хладнијих климата. Он вели: „живећи с њима неко време није ми било могућно убедити најотменију Амазонку, да она може лако подићи и топао климат.... Загрејана им кожа не зноји се никако, а кад

ИСКРИЦЕ

Заслужни поменик. — Чиновници Министарства Народне Привреде створише трајан поменик своме премиљеном колеги *Радивоју Р. Лазаревићу*, бив. писару Министарства Народне Привреде, уписав га за утемељача Српског Пољопривредног Друштва.

Пок. Радивоје заслужно је у пуној мери овако лепо другарско признање, јер он беше одличан и светао карактер, непоколебљив и веран родољуб, поштен и добродушан човек, савестан и сарежан чиновник и одлан пријатељ и помагач свега овог што је добро племените и узвишено.

Пок. *Радивоје* родио се у Крагујевцу 11-ог марта 1875. године. Отац му је заслужни чиновник Радоман Лазаревић, благајник Министарства Народне Привреде, а мати честита српкиња на признате породице Стојановића. — Фемка. Гимназију свршио је у Крагујевцу, а правне науке у Београду. У службу државну ступио је 7-ог новембра 1897. год. и достигао положај писара IV класе у Министарству Народне Привреде.

Покојник је оставио иакон себе и лепих превода с француског из своје струке, које због познате скромности није јавности предао.

Своју младјану и племениту дужу испустио је 21-ог јануара 1900 године у најлепшем цвету младости и успешном почетку корисног и плодног рада за службу и отаџбину.

Ну поред времена које су красиле душу овог врлог младог Србина он беше дубоки поштовалац пољопривредне науке и искрени пријатељ наше пољске привреде, јер беше прожет уверењем да је пољска привреда темељ снаге народне и извор моћи државне. С тога је он у сваној прилици с највећом готовошћу указивао услуге у служби и иначе радовима и трудбеницима за унапређење наше пољске привреде.

Кад овако раде пољопривредници, то они само врше своју дужност, али кад људи ван пољопривредне струке овако искрено и верно помажу пољску привреду, онда је то *заслуга* којој се треба нечитом захвалношћу одавати.

Зато су и чиновници Министарства Народне Привреде били уверени, да ће најлепши поменик своме незаборављеном другу подићи ако га уврсте у *утемељача* Српског Пољопривредног Друштва, на тако су и урадили. Хвала им.

Ж.

ВЕЛЕШКЕ

Пастиле. — Тако зову Руси једну врсту колача које праве од воћних плодова: јабука, крушака, дуња, кајсија, бресака, шипања, јагода итд. Воће припремљено за овај циљ изгњечене или измуљају, према томе какво је воће, добивену шпиру, сок, оцеде затим у дрвени суд, прокувају је да буде као пекмез, додаду шећера или меда и сасну у „форму“ на пекмез осуше у пећи или сушници. „форма“ је сандуче (без поклопца) начињено од липових или кленових дасака; сандуче има у дужину и ширину по 0·5 м. а у висину 0·4 м. изнутра је обложено платном које је пре тога натопљено медом. Од пекмеза метну у сандуче слој у дебљини 5 см. и овај потрусе шећером, унесу у пећ или сушницу и онде држе за 1 до 2 часа док се осуши. Затим метну други слој пекмеза, потрусе шећером, осуше и тако даље раде док не напуне сандуче.

Од појединог воћа пастиле праве овако:

Од *јабука:* Узму зреле накиселе јабуке, исеку их у пећи, изгњече, масу процеде кроз сито у дрвени суд (карлицу) додаду исто толико меда и дотле мешају док маса (каша) не буде густа и бела. Од каше затим метну у форму слој у дебљини 5 см. потрусе је ситним шећером и суше у пећи или у сушници за сат — два. На исти начин раде и даље док се форма — сандуче — не напуни. Место меда узимају често и шећер.

Од *крушака:* Узму зреле слатке крушке, ољуште их, навде тврдину и с водом кувају док се потпуно не распадну. Затим их проведе кроз сито, на маши додаду исто толико шећера који се пре тога дотле меша док се не начини бела пена. На сваких десет водених чаша те пене узму по једно беланце, сасну ово у пену и добро измешају на затим пену измешају и с кашом крушака и онда кашу међу у форму на исти начин као и кашу од јабука.

Од *дуња:* Зреле дуње очисте од маља исеку их у половине изваде семе, на кришке саве у хладну воду где стоје до кувања, да не би покренле. Затим парчад преруче у котао у који насну толико воде да кришке буду тек њоме покривене и на огњу их кувају док добро не омекну, управо док се не распадну. Кашу потом проведе кроз сита, поменају је са шећером (на два дела каше узму један део шећера) и кувају док се добро не згусне. Пекмез међу затим у форму као и пекмез од јабука и овај у пећи или сушници суше за $^1/_4$ часа.

Од *кајсија, бресака* и *јагода.* — Раде у свему као и код крушака. Разлика је само у томе што се овде узима увек најмање на један део каше један део шећера, док код крушака може бити шећера више или мање, према томе како се жели

је време суво и топло нису троме, већ мирне, а напротив кад су дани хладни и кад им киша орошава нага леђа, осећају се врло добро.“ И, затим изводи сасвим други закључак: „Како вели да ме то не потсети на Цриња, природњака становника тропских крајева! Мало но мало ја сам стекао то убеђење, да су се Индијанци морали доселити из тих, жарких, крајева, и да се они овде све досада, нису могли средити с тим климатом.“

Исто тако имамо разлога веровати, да су и Малајска племена сасвим стари становници топлих крајева и да су они при пут доселени отуда, тражили насеобине своје на ушћу појединих река и залива т.ј. где има воде. Малајци поле јако морске пучине, на њима проведу они више од пола века свог и чунови су им насушна потреба за живот. Они никад не путују сувим онамо где моју доспети водом. Отуда, одликујући се том особином, они и своје станове подижу по примеру старих Европејаца на шиповима — колу. Такав је обичај и у оних Малајаца који живе у шуми, и један и други у подизању својих обиталишта траже заштиту у — висини.

3. Чиме се одликују појединa гнезда разних птица. — Можемо учинити више сравњења између главних црта у прављењу дивљачких станова и птичјих гнезда. Свака птица употребљава за своје гнездо таква градива до којих она може лако доћи а своме гнезду даје такав положај који најбоље одговара њеном животу. Тако се нпр. *чорак* (Troglodites parvulus) виђа обично по оградама и ниском шибљу па га зато и видимо да он у највише пролика права своја гнезда од маховине т.ј. од таквог градива које он одмах налази и у коме, вероватно, пре налази за себе и много зарезника, а само покадшто додаје гнезду и понешто сена или перја. *Гачац* (Corvus pringilegus) скупљају се обично по шашама и њивама где траже ларве разних зарезника и како у томе наилазе редовно на коњске и праменове пуне, то видимо, да оне та градива употребљавају и за своја гнезда. Да ли од тога може бити што природније? Вране се хране обично мрцинама, угинулим зечевима, овцама итд. и како оне раде посећују овча стада и зечја легла, то нарадије за своја гнезда и употребљавају вуну и длаку. *Шева* (Alauda) се виђају обично по њивама а своја гнезда граде на земљи од траве коју мешају и са нешто коњске длаке. Длаку не мећу само у крајњој нужди т.ј. онда кад је не могу никако прибавити. *Водац* (Alcedo ispida) гради своје гнездо од рибљих костију које му заостају на његовој трнци. Ласте (Hirundo) праве гнезда од глине и муља т.ј. градива које оне налазе лако по бреговима и обалама река над корима пренесено и лопе разне зарезнике. Дакле птице при прављењу својих гнезда поступају у свему исто онако као и дивљаци т.ј. узимају за гнезда таква градива која су им најлакше приступна, а, кад је то тако у стварн, онда се ни за њих, као ни за дивљаке, не сме рећи да избор градива прише по каквом нарочитом инстинкту.

(наставак се)

да буду колачи. Наравно, да пре тога из кајсија и бресака треба извадити коштице а с јагода уклонити листе делове.

Од *вишања*: Из зрелих вишања уклоне коштице, метну их у земљану шерпељу, онду поклоне и кувају на тихом огњу док се не раскувају. Затим их изруче у какав чист суд, намувају и кашу процеде кроз платнено дедило. Каши додаду потом исто толико шећера колико има каше и кувају је доћ се довољно не згусне и онда је међу у форму на већ показана начин.

Пастиле, као што се види, није тешко спремити, па зато што се могу добро очувати, што су удесне за пренос и што се и у великим количинама извозе, не би било рђаво, кад би и наши пољопривредници пришли и овом начину прераде воћа.

ГЛАСНИК

Пуцање против града. — Пуцање у облаке против града постало је и у нас спрпен чин. Како је у *Тежаку* јављено, испитивање овога и руководење огледима пренесено је на Управу Опсерваторије наше Велике Школе. Да би се Опсерваторија могла одазвати томе позиву, директор њен, г. Ђ. М. Станојевић, по одобреању г. Министра Народне Привреде пропутовао је по Мађарској и у оне крајеве у Штајерској где је понављао тај начин одбране против града. Уверен потпуно о успеху пуцања, г. Станојевић, у име Опсерваторије, ставља се на службу Министарству Народне Привреде, заводима, удружењима и свима појединцима, да прими организовање станица за пуцање, и да даје савете и упуте за руковање и извршење пуцања.

Како смо дознали, г. Станојевић је за рачун Министарства Народне Привреде поручио један топ (шрапнију) са свим прибором, као уређ, који ће се, чим присте, моћи видети у Опсерваторији на Врачару. По његовом упуту ускоро ће се организовати станица за пуцање у винограду Ђ. В. *Краљу* у Смедереву, за који су поручена 6 топова, једна потпуна „батерија", како их назва г. Станојевић. Ту ће се извршити и први оглед у нас, а уз присуство многих који се за ову ствар интересују.

Нема сумње, да ће после овога огледа, који ће на сваки начин бити успешан, интересовање пређе у извршење. У крајевима, нарочито у Италији, као што је у *Тежаку* већ напоменуто, састављају се *удружења* за пуцање. Тај би начин могли и ми примити; а у удружења имали би људи сви имаоци винограда на појединим положајима који би ушли у одбрану.

Најзад ваља нам напоменути, да се одбрана пуцањем предузима и за *усеве*, на равнијим местима. С тога неће бити, можда, далеко, када ће се овај начин моћи прогласити као једна *општа мера за обезбеђу свих пољопривредних плодова*. Тако би то заступило *осигурање од града*; и онда би примењивање ове мере могло пасти у дужност *општинама*.

Прва пчеларска изложба — са наградама из области целокупног пчеларства и *први пчеларски покрет зборе* (конгрес) Српског Пчеларског Друштва — држаће се у Београду у другој половини месеца септембра ове године.

Конгрес пчеларски расправљаће ова два питања:

1. Којих се мера ваља прихватити, поред дојакошњих, те да се наше пчеларство јаче развије и ојачаје, и

2. Који систем кошнице са покретним саћем треба усвојити према нашим приликама и околностима.

Опширнији Програм изложбе и Програм конгреса објавиће се у своје време.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XVI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 3. јуна 1900 год. у Београду

Били су: потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Др. Марко Т. Леко, Павле Т. Тодоровић, Милан Јованић, Илија Кремић и Јован Јекић.

Председавао потпредседник г. Александар Секулић, бележио секретар М. Јовановић.

121. Прочитане записнике XII и XIII седнице — Одбор усвоји.

122. По молби Ресавске Пољопривредне Подружине да се за све приврединке њене околине шаљу само оне порудбине које су преко Подружине учењене и које она од Друштва буде потраживала — Одбор усвајајући разлоге изнесене у молби Подружине одлучи да се за приврединке из среза ресавског примају и извршују само оне порудбине, које су учињене преко ресавске Пољопривредне Подружине но с тим да Подружина ни за једну набавку не сме наплаћивати више од цене коштања.

123. По предлогу моравско-алексиначке Пољопривредне Подружине да Друштво прихвати понуду опшшине Тешанске, којом нуди своју утрину „Пласиају" за лозни и воћни расадник или, ако би се добило и државно земљиште „Шаревац" — за уређено добро — Одбор усвоји мишљење друштвеног благајника: да друштвено пољско имање треба да је у непосредној близини Београда, ако налази да треба да та има.

124. Чита се распис Министарства Народне Привреде од 28 априла ов. год. ПБр. 4704, о уређењу станице у дому друштвеном за откупљивање свилених мехурака за округ београдски — Одбор прими к знању.

125. Благајник чита извод о стању благајне друштвене за месец април т. г. који гласи — Одбор прими к знању.

126. По рефератима Уредника *Тежака* за награду радова штампаних у бр. 13, 14, 15, 16 и 17 а затим и у бр. 18, 19, 20 и 21. *Тежака* од ове године — Одбор одреди награде.

127. По тражењу начелника среза пожешког да се срезу врати земљиште, које је Подружини уступљено за расадник — Одбор усвоји мишљење свога члана г. Илије Кремића да би Подружина требала оказамљене воћке и дивљачице да уступи среском расаднику а земљиште да остани срезу на слободно руковање.

128. По молби тимочке Подружине да јој се плаћа камен који је још у марту узела, рачуна по 80 пара и да јој се, према томе, врати што је више наплаћено — Одбор одлучи да се не може по молби Подружине учинити зато, што је она узела од оног камена поме је цена била по 90 пара а тада другог у друштвеном магацину није било.

129. Чита се писмо ужичке Пољопривредне Подружине, којим саопштава да је на Збору од 30. априла ове год. изабрана нова Управа друштвена и надзорни одбор — Одбор прими к знању.

130. Чита се писмо ужичке Пољопривредне Подружине, којим моли Друштво да одобри измене и допуне, које је учинила у својим Правилима и које је одобрио Збор подружинских чланова — Одбор упути друштвеном благајнику г. Благ. Д. Тодоровићу на реферисање.

131. По предлогу г. Милосава П. Куртовића друштвеног члана, да се српском Друштву „Слога" у Дубровнику шаље бесплатно *Тежак* и остала друштвена издања — Одбор одлучи да се упути Књижевном Одбору на мишљење.

132. Чита се писмо горњо-милановачке Подружине, којим извештава Друштво, да ће 11. ов. мес. бити Ванредан Збор и моли да се одреди друштвени изасланик, који ће примити имовину и све рачуне Подружине — Одбор одлучи да се не може изасилати нарочито лице, које ће примити имовину и рачуне, него нека Подружина своје рачуне пречисти, па ако што по пречишћеним рачунима од имовине преостане, Друштво ће, у смислу чл. 60 својих Правила, примити на чување.

133. Секретар извештава да су чиновници Министарства Народне Привреде уписали своја умрлог друга Радивоја Р. Лазаревића за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва и положили чланску улог — Одбор са захвалношћу прими к знању.

134. Због тога, што на укупну количину плава камена, која се за једну годину има предвидети и набавити, јако утиче норма, по којој треба справљати смешу — „бордовску чорбу" за прво, за друго и за треће прскање, а осим тога још и зато, да се виноградари, препоручивањем разног процента плава камена за справљање бордовске чорбе, не би доводили у недоумицу, који проценат треба узети г. Др. Марко Т. Леко предлаже да се изабере три стручна лица, који ће утврдити стално проценат плава камена и креча за прављање бордовске чорбе за прво, за друго и за треће прскање — Одбор усвоји предлог и у тај одбор изабра г.г. Милутина Савића председника, Др. Марка Т. Леко и Пају Т. Тодоровића чланове Одбора.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец април 1900. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до априла дин.	п.	за април дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	37473	95	32913	05	70387	—
2	Депозит у новцу	—	—	34197	90	34197	90
3	Депозит у хартијама	—	—	17560	—	17560	—
	Свега	37473	95	84671	45	122144	90

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до априла дин.	п.	за април дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	14914	55	22453	78	37368	33
2	Камат. пол. осн. код V кр. Ф.	18663	50	275	—	18938	50
3	Камат. пол. ф. у арсеналу	7440	50	—	—	7440	50
4	Депозит разних лица у харт.	10120	—	—	—	10120	—
5	На штедњу под Управе Фонд.	28007	—	1000	—	29007	—
6	Готова новца у каси	—	—	14753	37	14753	37
7	Привремени издатци	4517	20	—	—	4517	20
	Свега	83662	75	38482	15	122144	90

Ред. број	ПРИХОД	до априла дин.	п.	за април дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак во дне. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	—	—	7000	—	7000	—
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	6385	70	303	50	6689	20
4	„ улога чланова добротвора и утем.	1137	25	150	—	1287	25
5	„ „ „ помагача	348	—	—	—	348	—
6	„ прихода на каматах пол. фонда	146	—	—	—	146	—
7	„ продаје књига	169	45	193	50	362	45
8	„ Пољопривредног Гласника	1	50	2	20	3	70
9	„ „ календара за 1900. и ран. г.	2380	33	243	80	2624	13
10	„ „ семена	8881	40	4256	25	13137	65
11	„ „ справа	7264	58	10304	10	17568	68
12	„ наплате дугова за семе и справе	431	90	96	—	527	90
13	„ продаје план. камена и арсеналиц.	7612	20	10094	15	17706	35
14	продаје запрежњака и сулиора	190	90	263	95	454	85
15	„ другствног добра у Шапцу	2163	54	—	—	2163	54
16	Непредвиђених прихода	46	10	5	90	51	40
	Свега прихода	37473	95	32913	05	70387	—
	По одбитку расхода	14914	55	22453	78	37368	33
	Остаје за 1 мај	22559	40	10459	27	33018	67

Ред. број	РАСХОД	до априла дин.	п.	за април дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Допопонати приход (камату) по пол.	—	—	—	—	—	—
	тач. чл. 38. Правилника						
3	На награде по расп. стог. за напредн.	—	—	—	—	—	—
	начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На приређ. и државне 1 окр. изложбе	100	—	250	—	350	—
5	На помагање Пољопривред. Подружина	1265	55	617	40	1882	77
6	На издржавање другств. житомаја						
7	На остала помагања пољопр. друштва						
	ради уређења и држи и осигурање	12	50	144	40	157	90
	друштв. и подружних послова	2	40	—		2	40
8	На тронесе ово друштв. савеш	—	—	—	—	—	—
9	На приређ. изложбе прошлом друш-	99	85	—	—	99	85
	твене сваке						
10	На набавку књига, новина, дневнике	768	80	—	—	768	80
	и новчс. књига и календара	245	50	297	50	543	—
11	На издавање прилог. пољопрв. поука	—	—	—	—	—	—
12	На издавање повремен. списа (дне свеске)						
13	На награде сарадн. Тежака и Календара						
	за 1900. и ран. године	688	55	212	70	901	25
		2983	15	8343	03	11326	20
14	На набавку и експедицију семена	2181	87	6026	07	8207	94
15	На набавку и експедицију справа						
16	На набавку и експедицију палог ка-	283	45	210	80	494	25
	мена и арсенаница	455	90	1117	20	1573	10
17	На саб. и експед. сакраћивачи и сушн.						
18	На огрев, осветљење, канцеларијске по-	490	40	139	60	630	—
	требе и намештај	44	95	45	—	89	95
19	На експед. Тежака, Календара и књига	2452	48	75	50	2528	01
20	На издржавање добра у Шапцу	600	—	200	—	800	—
21	На плату секретара	467	50	203	—	670	50
22	„ „ писара	462	93	160	—	622	93
23	„ „ експедитора	480	—	160	—	640	—
24	„ „ дневног послужитеља	240	—	80	—	320	—
25	„ награду благајнику	210	—	70	—	280	—
26	„ награду уреднику Тежака						
27	„ подмирење камионска изложбеног, пре-						
	тресање оградн. образ. друшт. крта,	8	—	570	—	578	95
	и повраћају куће	421	—	44	50	465	50
28	На непредвиђ издатке	—	—	5485	03	3485	03
29	На штампу Тежака и Пол. Календара						
	Свега расхода	14914	55	22453	78	37368	33

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 27. броја Тежака: Окружна изложба говеди и оваца. *Чланци*: Пољопривредна и хемијска станица. — *Подлистак*: Размишљања о исправљању пчичјих гнезда (наставиће се). — *Искрице*. — *Белешке*. — *Гласник*. — *Друштвени и подружински послови*. — *Цене огласима*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉВИШЊЕГ УКАЗА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 291. ПРЕПОСЕ ДРУШТВИНУ ПОСЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима назначена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 дин. на пола године 4 дин. чланови помагачи, чланови свих друштв. подружина, основ. школа, позорних стал. кадра, ваши, манастири, земљоделнички задруге и чиновни дома добијају лист у пола цени, ако положе претплату унапред за целе године.

ВАН СРБИЈЕ
на год. 10 франк. или 5 фор. а. угар.; по срп. болницама, здружења и њихови чланови као и српски земљоделц. задруге и читаонице, добијају лист за 6 ес. или 3 фор. а. угар. ако уплате унапред положе претплату и над се претплати год свог здружења преко кога би им се и лист слати

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЈАН
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 28. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 16. ЈУЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

Српском Народу

Знајући да је данашња жеља Мога народа да се оженим, Ја сам се решио да се тој жељи народној одазовем, јер сматрам да ми је дужност да оном народу, који је, и свима Мојим прецима и Мени, дао толико лепих и сјајних доказа љубави и одности оним чином осигурао будућност дајући му сталност у Династији. Тој дужности према народу, Ја се у толико радије одазвах што, чинећи овај важан корак у Моме животу, у исто време следујем и осећајима својим узимајући жену, која ће Ми уљепшати срећу, мир и задовољство у кући.

Србија је у кратком времену свога државног живота надржала многе тразвице и прошла кроз разне тешке борбе, које су је јако изнурилe. Она је, тако рећи, тек у последње време почела да се опоравља и Ја се, у име Бога, уздам да ће се она ускоро и потпуно опоравити, ако се буде трајно и стално развијала правцем којим се упутила од онога дана када се Мој народ, следујући Моме позиву, сложио и збратимио. А Ја ћу чинити све да Своме народу, сложним животом у кући, примером претходим.

Наша династија изникла је из народа и у томе је факту њена дика и њена моћ. Народ српски, који има у себи толико пушких врлина да је сам, својом сопственом снагом и у најнеповољнијим околностима, умео себи створити државу, уредити је, појачати, увећати и водити путем напретка — тај народ мора називати поштовање у свиј и сваког. С тога Ја сматрам да имам права да пре свега у томе народу себи тражим друга, који ће ми срећу обезбедити. То право Моје утолико је несумњивије што се данас политика владалаца и држава не управља више по средничким везама, него по интересима народа. А Ја сам уверен да сам Мој мили народ на првом месту жели да му Краљ буде срећан и задовољан и да Краљица вазда буде веран и искрен друг Краљев те да му љубављу и одановшћу својом вазда даје нове воље и нове снаге да свом силом послужи Србији и милом народу Свом.

Уз име неумрлога творца данашње Србије, Милоша Великога, вазда ће остати у народу име његове верне супруге Кнегиње Љубице, која је била жена из народа па ипак тако достојна прва Кнегиња српска.

Милош Велики често је говорио: „Народе снаго моја“. Тако су и сви Моји преци говорили, тако и Ја велим: Моја је снага у Моме народу. И за Мене и Моју земљу велика је срећа што сам у Моме народу, у тој снази Мога дома и Србије, Себи могао наћи жену која је достојна да буде Краљица Србије и која ће као таква вазда вољно делити судбину Моју и Мога народа. Та је жена унука онога човека који је био један од главних помагача Милоша Великог при стварању данашње Србије а то је:

Г-ђа ДРАГА ћерка покојног г. Панте и г-ђе Анђе Луњевице

Ја вам објављујем да сам се данас с воме верно и завештујем се да ћу тиме, што сам себи осигурао срећу Свога живота, помоћу божјом са највећом волом и одушевљењем неуморно радити на снажењу и на срећи Моје миле Отаџбине.

8. Јула 1900. године
Београд.

АЛЕКСАНДАР с. р.

УПРАВНИ ОДБОР
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

НА ЧЕСТИТАЊУ КОД

ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

АЛЕКСАНДРА I

НАЈВИШЕГ ЗАШТИТНИКА СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Његово Величанство Краљ, Највиши Заштитник Српског Пољопривредног Друштва, благоволео је примити 14-ог овог месеца после подне Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва, који Му је честитао верење и наступајуће венчање.

Том приликом на поздрав Председника друштвеног Његово Величанство Краљ благоволео је изјавити Своју топлу благодарност овоме Друштву које тако предано ради на данас најважнијем задатку у Србији, на јачању тако значајног привредног извора као што је пољска привреда. Решавајући се, рече, на овај корак Он је то чинио колико по расположењу Својега срца, толико по преданости народном послу, на коме се сви морамо много а највише Краљ Србије залагати, а то ће Он моћи најбоље урадити кад и Сам буде срећан, миран и задовољан, по оној народној речи *Весело срце кудељу преде.*

Р Е Ч

КОЈОМ ЈЕ ПРЕДСЕДНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА ПОЗДРАВИО ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉА, ГЛАСИ ОВАКО:

Ваше Величанство,

Краљу Заштитниче,

Српско Пољопривредно Друштво сазнало је из прокламације Вашег Величанства да се решило оженити се, те и тиме дати Своме народу нову залогу трајности и сталности, а Себи залогу среће, мира и задовољства у кући.

Земљорадници српски, ти најмногобројнији поданици Вашег Величанства, управо овај народ, у коме Ваше Величанство са Својим великим прецима налази снагу Своју, — ти земљорадници, који који постоји Српско Пољопривредно Друштво, а које је Ваше Величанство узело у Своју високу заштиту, ти земљорадници радосно поздрављају верење и женидбу гледајући у томе залогу за умножавање задруге и јачање привредне и отпорне снаге.

*

Гледајући очима тих пољопривредника, а ценећи нову залогу трајности и сталности престола, залогу среће, мира и задовољства у Дому показаника Божјег, Одбор Српског Пољопривредног Друштва радосно је похитао да своме Узвишеноме Заштитнику поднесе своје поштене честитке за верење и наступајуће венчање са жељом да то Вашем Величанству донесе жељени мир, срећу и задовољство, а Српском Народу трајну радост и сталну срећу.

У то име кличено: Да Живи Ваше Величанство, Узвишени Заштитник Српског Пољопривредног Друштва; Да живи Узвишена Вереница Вашег Величанства.

ПОДЛИСТАК

РАЗМИШЉАЊА О ПРАВЉЕЊУ ПТИЧЈИХ ГНЕЗДА

1. Чиме се руководе птице при прављењу својих гнезда: инстинктом или разумом — 2. Да ли људи своје станове подижу по свом сопственом разуму или у томе коме подражавају — 3. Чиме се одликују појединa гнезда разних птица — 4. Да ли младе птице уче правити своје гнездо — 5. Да ли птице невају по инстинкту или ово чине подражавањем — 6. Проналазди људског рада у највише случајева нису ништа друго до само подражавање — 7. Да ли птице намењују облик својих гнезда и да ли их подешавају према измењеним погодбама — Закључак.

ОД

АЛФРЕДА РУСЕЛА ЈЕЛСА

(НАСТАВАК)

Може нам се приговорити да у овом случају нису тако важна градива од којих се праве гнезда колико сам положај и израда гнезда и њихова велика разлучност као и то што свако одговара потребама и навикама сваке врсте птица, и, да се све то не може објаснити чиме другим до једино инстинктом! По нашем мишљењу то се може највећим делом објаснити навикама сваке засебне врсте птица, особинама прибора (алата) које употребљавају при изради гнезда, каквоћом градива које је за овај циљ највише употребљено па и самим размишљањем птица у мешању различнога градива да би им гнезда била удобнија, јер су и све птице обдарене том особином — разумом. Савршенство какво гнезда цени се по величини птице, начину израде и навикама птице. Но гнездо царића и колибрића не мора бити ништа мање и лошије од гнезда коса, дрозда, сраке или вране. Царић има танак кљун, дугачке ноге и креће се врло живахно те је отуда у могућности напрамити дивно гнездо од најситнијег градива које тога ради и наноси на ограде или у густе шбунове у којима налази и довољно плена за свој живот. *Сенгица* (Parus) се понајчешће вија на родном дрвећу и по задинама у чијим пукотинама тражи и налази многе зарезнике и онда је за њу, наприродније да своја гнезда гради у дупљама дрвећа јер ће ту бити понајбоље заштићена. Окретност ове птице и савршенство њеногa прибора (кљуна и ногу) дају јој могућности начинити напресно гнездо за одгајивање својих младих. *Голуби* (Columba) су троми јер им је тело сразмерно тешко а слабе су им и ноге и кљун т.ј. тај им прибор није тако удесан за прављење дених гнезда и зато их видимо да своја груба и равна гнезда праве од прућа и дебљих гранчица положених на у крст, и то тако масивно, да ова могу одржати тежину њихова тела и тежину њихових младунаца. *Новми кобац* (Caprimulgus europeus) има сасвим неудесан прибор за прављење гнезда; ногама једва ходи по равној земљи а необично широк, кратак и слабачак кљун једва им се види из перја. Зато ове птице не могу као друге

О ПРЕРАДИ ВОЋА

Најбоље је кад се може одмах продати сирово воће, онако, како се убере и одмах чим узри. Ово с тога, што прво воће има најбољу цену; и што се ово сировог воћа не залажу други капитали, но с воћке на трг. Али и то се зна, да се не може сво воће утрошити у свежем стању, ни продати одмах чим узри. Сирово воће не може да се добро очува, ни лако пренеси, због многе воде и квара којем подлежи при преносу. С тога воће мора се сушити или иначе, тако прерађивати, да га можемо лакше преносити, дуже чувати и многовршније употребљавати, те да се можемо њиме користити, нарочито оних година, кад добро роди, и кад је оно иначе најјевтиније, те по обичном нехату и незнању пропадне најзевећи део или оде у бесћење.

Кад се воће осуши или од њега ракија испече, или некиме начини оно постане не само три — четири пута лакше за пренос, но може да се годинама чува, а да своју вредност не изгуби, шта више том прерадом оно добија неку вредност, јаче се тражи и троши, поштто тиме постаје пријатна храна и ономе који иначе воће у свежем стању не употребљује.

Србија има приличног воћа у свима пределима нарочито уз Саву и Дрину, и управо у свој западној половини Србије, пако је Морава и железница дели. На главу је у Мачви: јабуковача, у Подрињу: сува шљива, у Шумадији: суве крушке, у Старом Влаху: кајсковача и рецепт, у Грузи: суве крушке крушака и јабука, у Јасеници: пекмез и колачи од шљива. Све што жалимо то је, што се та роба тако мало плаћа, у сравњењу са ценама које се плаћају другоме свету нарочито у Француској, са којом се ми можемо поредити по изврсности материјала кога имамо за продају. Другим листовима задатак је да на широко све ово оцењују што на њену на цену утиче и претресају зашто се наше воће тако мало плаћа. Нашега листа задатак је да на очо укаже простом што је у руци пољопривредника, а утиче на употребљивост и цену. По томе наша ће главна брига бити то: како би се могло лакшивање сушити и прерађивати воће, на да боља производ добијемо, за који ћемо на сваки начин неку цену постићи.

I

По важности својој на прво место долази сушење воћа.

О сушењу писано је много, али је и грешено много. Отуда неће бити од штете да се и овде истакне барем оно што је најважније, да не би претрпали мање важним ситницама крупније погрешке.

За сушење треба одабрати шљиве потпуно развијене, дакле, најкрупније, здраве и сасвим зреле.

Суве шљиве разликују се ценом по крупноћи.

Само оне шљиве које нису препреле могу се лепо осушити; а добро зареле добиће после сушења пријатну боју и сјајност, и остају теже на кантару.

Да би одабрали шљиве најкрупније за сушење, и да би се оне сушиле равномерније, треба сирове шљиве нарочитим решетом сортирати (тријерисати). Том приликом одвојити све препреле и њих можемо употребити за пекмез, а тако исто зелене или иначе мањиве бацити у кацу, па и ако не буде јака ракија, неће јој бар шкодити, а можемо је и препећи ако треба јача.

Топлоту у сушници не треба превагнути у почетку, да не би шљиве прекале. Коме се чује у пушници клокотање и врење као у казану, тај не треба своје шљиве ни да носи на пијацу; може их слободно бацити у казан. Тек после 6—7 часова кад су се шљиве проценуле до коштице, може се топлота повећати, и напослетку на четврт часа пре но што ће се вадити, може се повисити топлота, јер тада не може бити од штете та врелина но само од користи.

За време сушења треба лесе премештати да шљиве не прегору и премештати оне које су недосушене. Док се све не осуше, не смеју се уносити у сушнице сирове шљиве. Шљиве док су вруће не треба руком дирати

Кад кожица на шљиви постане модрикаста, тврда и сјајна, месо слатко и укусно, еластично и растегљиво, и језгра у коштици печена, онда су шљиве колико треба осушене.

Кад се у сушницама употребе лесе од гвоздених калајисаних жица, брже ће се сушити шљиве, а тако исто кад се „рауне" или „бобуре" праве од танког слоја земље, а не од цигље или керамида. Ако домаћин начини већ од гвожђа и одушке за пуштање паре из шљива, онда ће с мање дрва изаћи на крај, и може осушити неку количину шљива те јесени.

Кад се домаћа сушница, ако је већ имамо, преправи, по новом начину (Главинићевом), или ако старе немамо, онда је много корисније да је градимо по упутству како сушнице гради Главинић, на ће мо имати повише користи. Тако пре свега, више и тежих сувих шљива но на домаћој; за три четвртине мање се изгоре дрва но у домаћој; и за месец дана сушења, за трећину више можемо добити сувих шљива но на обичној.

Кад се шљиве добро охладе, треба их сместити у чисте суве каце на месту узвишеном и оцедном, или у каквој згради, која се може по сувом времену добро проветравати. Никако их не треба држати по земљаном патосу и у стајама где су дувареви блатом олепљени. Суве шљиве треба чувати од мишева, прашине и влаге.

Нове суве шљиве не треба мешати са старим, ни са количинама појединих шљива, ни са прегорелим или недосушеним шљивама.

правити гнезда од грана ни длака или вуне и маховине, оне и не праве гнезда већ своја јаја носе на голу земљу, на пањеве или гране важног било дрвећа. Зјенасти кљун, кратке ноге, кратки врат и тешко тело *пингвина*, чине га исто тако као и ноћног коња неспособним да праве себи гнездо. Без узајамне помоћи кљуна и ногу, они нису у стању испети се на врх какве гране пити се преокренути, ако се за то не придрже кљуном. И онда, на који би начин могле ове птице спремити градиво за своје гнездо и како да га начине? Зато напатаји и не граде гнездо већ своја јаја носе у дупље дрвећа, по врховима иструлих пањева, у мрањавке и у опште мекана градива којима могу лако руковати.

Многе *морске ласте* и *брегунице* носе јаја на голи песак по обалама мора, и херцог *Аргајл* сведочаво право вели, да те птице то не чине с тога, што не би биле у стању саградити гнездо, већ зато, што би у таквим приликама свако гнездо падало јаио у очи. Избор места лаписа дакле и од навике птица које се при свакодневном излету око тражења хране придржавају обично пространих приморских обала.

Галеби избегавају прављење гнезда и кад се за њих помуче, види се, да су им она сасвим у складу с њиховим животом и грађом. Гнезда су им обично на голим стенама и спрудовима, у блату или у корову која ту расте. Градива су им за ову потребу морске траве, цветне траве, тврдолике траве или производи стенских рушевина; гнезда граде без икаква реда и вештине, као што и долинуће птицама с ногама удешеним за пливање и широким кљуном згодним за хватање риба а не и за прављење лепих гнезда. Дугоножни и ширококљуни *фламинго* (Phoenicopterus roseus) тражећи редовно плен на морском обалама воде у доба прилива запљускују мореки таласи, прави обично купасте томиле на на врховима оних носи своја јаја. На тај начин птица лежи удобно на јајима потпуно заштићеним од морских прилива.

Наведено важи у опште за све птице. У најмање случајева тако што може се и видети, а само кад-што изгледају по неки случаји нејаснији, према томе на које се начин посматрају и цене. У осталом има много таквих птица које због мајушне разлике грађе тела и начина живота праве врло разноврсна гнезда, но кад нам је познато какве су се битне измене учиниле за то време у климату или чему другом, онда нам свакојако не ће бити тешко пронаћи и узроке тих различности. Навика се, као што је познато, преноси с колена на колено и у колико су оне различније у птица једне врсте у толико се с поуздањоњу може рећи, да ће и све те различности имати на њих такође врло различна утицаја. А често се опет дешава да се неколике од тих различности удружене међу собом стапају у нарочиту особину, која се наслеђена у своје време, јавља затим као карактерна навика, таква која је раније заваћена у сасвим другим крајевима и под другим погодбама.

4. Да ли младе птице уче правити своје гнездо — Често се чује да птице и ако може бити не уче правити своје гнездо као људи своје станове, оно увек граде на исти начин као и све птице те врсте на шта више и онда, кад поједине од њих нису виделе строј такаог гнезда. И онда, на тога изводе закључак, да та наука у прављењу гнезда у тица долази по инстинкту. Наравно, да би ту инстинкат сасвим изостао кад би се за то захтевало и каквих доказа. Сва објашњења која се чуе у овом погледу не могу без доказа имати никакве вредности и морају наилазити на противречности. Да видимо шта раде тице у ка-

Шљиве треба при преносу чувати од прашине, трипа и кише. Најбоље у бурадима ипе сандуцима боље но у џаковима.

Сем шљива суши се и остало воће, нарочито јабуке и крушке.

Неко воће суши се цело као и шљиве, али најчешће у крипке искрижано. Сушење је по себи тако исто просто, и лако, као и код шљива. Управо још простије, јер ту не морамо у почетку сушења бити опрезни на цурење, већ можемо одмах с јачом топлотом почињати. Највећа пажња има се обратити одабирању воћа за сушење и мочењу у нешто засољене воде, да би одржало осушено воће лепу белу боју.

Ову прераду јабука и крушака треба с планом, на ако треба и жртвама, још ове године извести у овим крајевима, где има за то подесног воћа а одакле се ово у сировом стању неможе лако преносити.

II

После сушења шљива најважнија је употреба воћа за *прављење јабуковаче*. Ово здраво пиће треба да замени вино у нашим западним крајевима, где нема винограда. Сем тога, јабуковача над се правилно начини заиста је кориснија за здравље радника но ракија, па како виногради пропадају, кориснеје је давати становништву, које је на вино навикнуто, добру јабуковачу но ракију којом се може покварити.

За добру јабуковачу треба пре свега изабрати подесне јабуке. Но које су добре, и по чему се то познаје? Јабука има слатких, киселих и опорих или нагорких. Но многогодишњем искуству сазнало се, да су опоре или нагорке најбоље за јабуковачу. Слатке се могу употребити такође у оскудици других, но киселе или не треба никако узимати или једна четврти део них, а три четвртине узети подесних јабука.

Још позаданије оцењивању јабуке за јабуковачу мерилом за ширу. Од ових подесних врста јабука узме се нека количина изњечи и исцеди, на сок наложи проби и оцени са широмером. Од оцењен сок од јабука покаже на томе мерилу 5—8 процената шећера (или 50—80 експлоа градi), онда можемо добити добру јабуковачу. Пријатна јабуковача треба да има и 4—5 на хиљаду делова пријатне воћне, јабучне киселине.

Јабуке за јабуковачу не треба бирати најкрупније; оне ситније и оне средње дају још пријатнији укус и мирис јабуковачи.

За добру постојану јабуковачу најбоље је брати јабуке око половине октомбра. Тада су зреле, а и време је хладније, те се може време обустављати, да не буде сувише бурно.

Јабуке треба брати само по времену сувом, и то по могућству руком и пажљиво да се не гњечи. Убране јабуке ваља оставити у сувоти неко време на гомили, да дозру, да се „изноје“ т.ј. да усиниају.

Пре употребе треба надвојити јабуке труле, црвљиве, крзљаве и чворновате; и никако за јабуковачу не узимати, јер ће нам сан остали материјал покварити. Зна се да и јабуковача као и свако друго вино добија јачину и постојанство од сладсти и шећера; а шећера нема у јабукама трулим и иначе кварним.

За добру јабуковачу могу се узети и крушке, и од таквог поменаног материјала најбоље буде пиће: боље, но кад су саме јабуке, а већ од самих крушака никад и не може бити доброг пића у овоме смислу и за овај циљ за који се јабуковача гради.

Да би се добило што више сока од јабука, оне се морају пре цеђења у ступи добро уситнити. За то има роштиља и других различних справа за мужење, које то чине помоћу зубаца или других направа, крај које се воће уситњава, као на ренде.

Они роштиљи и ступе које се код нас употребљавају нису сасвим подесни за то, што се не могу лако чистити.

Купоиве мужаче стају нешто новаца, истина је, али се помоћу њих ради брже и потпуније, и кад једном домаћину посао сврше, могу се позајмити те се кирјом опет добро исплаћују.

Купоиве мужаче нарочито оне, код којих се може подешавати ширина прореза, за јабуке, за то су добре, и нарочито с тога препоручују што се тиме не распрсвала семе. А ово је важно с тога, што у семену има материја (сличне као у горком бадему), од којих би јабуковача добила особени укус и мирис — мање пријатан но што га даје по себи фина јабуковача.

На то треба мотрити да се преко дан не измуља више но колико се може тога и цдуђег дана исцедити.

Овако уситњену комину треба оставити у соку преко ноћи, или преходан, и то у додиру с ваздухом мешајући је, како би јабуковача лепшу боју добила, како би се лакше цедила, а и више сока давала. За тај циљ да би лепшу боју, а и пријатнији мирис и укус добила, нарочито и да би се брже бистрила измуља се и помеша и неколико дуља.

Изнеђу разних цедница ваља оне бирати које воће гњечне и у ситније комаде кидају. Из гњечене јабуке ваља цеђењем помоћу ступа или цедница одвојити од сока т.ј. оне течности, од које се гради јабуковача.

Дрождина од летњих и јесењих јабука цеди се одмах; а она од зимских јабука остаиа се у кацама неко време да изпуче више укусних и мирисних материја. Колико ће тако остати зависи од топлоте. На топлоти од 12—15° Ц. доста је преко дан, или преко ноћ оставити је. А ако је хладније може остати и дуже.

(наставиће се)

вешима? Оне, које се излегу из јаја, не праве у кавезу никад онако исто гнездо као птице исте врсте које живе у слободи, и, кад им се стаде за ту потребу сва потребна градива, оне не праве од њега гнезда, већ она, и то само нека део, скупљају у у гомилице. Птице изведене у кавезима не живе слободним животом, и зато су у таквим погодбама лишене могућности научити како да праве своја гнезда.

Да ли птице певају по инстинкту или ово чине подражавањем — И за певање птица много веле да долази од инстинкта но учињени огледи у овом погледу утврђују, да младе птице не певају онако као птице њихове врсте ако нису имале прилике чути то певање, и да у томе лако подражавају птицама с којима живе у друштву.

Барингтон говорећи о резултатима до којих је дошао чињеним огледима о певању неких птица,[1]) између осталога вели: „Гајио сам малене конопљарке (Fringilla cannabina) а поред оних и три шеве (пољску, шумску и ливадску) које лепо певаху. Тада сам имао прилике уверити се, да је свака конопљарка примала певање од своје шеве, свога учитеља. Кад је затим једна конопљарка научила потпуно певати као и ливадска шева, ја сам је онда здружио с двема другим конопљаркама које беху изрене певачице, на она, за време од пуна три месеца; живеће с њима у једној соби, не узвоји ни један глас из певања тих конопљарка, већ остаде при свом ранијем певању које беше примила од шеве“. Том приликом Барингтон помиње, да се птице већ после две до три недеље по изводењу свакиу на певање својих родитеља па, да би се с њима могли чинити овакви огледи, треба их, вели, из гнезда изводити већ другог или трећег дана по изводењу. Он је, вели, имао прилике у Кајетону уверити се како је *чешљикар, стиглиц* (Fringilla carduelis) певао исто као царић. Чешљикар тај уклоњен је из гнезда другог или трећег дана по изводењу и како му је кавез био на прозору према врту, где се није могао чути цркут врабаца, то је он, вели, свакојако имао прилике слушати царића и научити се песми његовој“.

Дорнгтон је видео такође једну конопљарку уаету из свога гнезда након два-три дана по изводењу, која је, напајши се у другим погодбама и немајући прилике слушати певање птица, научила изговарати лепо неколико енглеских речи.

Херберт тврди да се млади *чекиси* (Saxicola) и *беле шлиске* (говедарке (Motacila saccica) које иначе не певају лепо, могу у певању усавршити потпуно па и друкчије певати. *Сврчак* (Pyrrhula vulgaris) пева као што је познато слабо и грубо, а при том има јако развијен дар за музику и у стању је научити све музичке мелодије. Напротив *славуј* (Luscioia) који прекрасно пева, кад се лиши слободе често заборави певати а прими и певање других птица с којима је у друштву. *Бехштајн* у своме дневнику прича о двема *црним шлискама* (Motacilla rubikola) ово: „Једна је од њих вели имала гнездо на крову испод чунка на источној страни моје куће а више кавеза у коме је била беса (Fringilla coelebs) и у певању, подражавала је зебу, а друга је имала гнездо у врту а у певању подражавала је чиглави (Emberiza melanocephala) с којом беше у суседству“.

Сви они и многи други примери који би се могли навести утврђују несумњиво: да се карактерно певање појединих врста птица преноси подражавањем, исто онако, као што и свако дете

[1]) 63 св. Philosophical Transaction (1873)

Кратко упуство за утврђивање и пошумљивање живог песка у Русији

Чл. 1. Летећи, живи песак, или песак који се преноса — назива се онај сухи и ситнозрнасти песак, који се због тога, што у свом горњем слоју нема материја које везују поједина пескина зрнца и што је лишен готово сваког биљног покривача, при најмањем ветру преноси с једног места на друго.

Живи песак не само да не даје никакав приход, но се несумњиво као штетан појављује, јер својим преношењем он засипа све што на путу нађе: природне и вештачке изворе сваке врсте, зиратне земље (поља, ливаде итд.) и разне предмете привредне делатности човекове. Од нешчана наноса приход сеоских добара почиње брзо да опада, на чак може и потпуно да се изгуби, ако се не предузму потребне мере. Живи песак појављује се већим делом кривацном и самог човека, када овај предузима: 1. сечење шуме, која расти на песку, са каснијим вађењем пањева; 2 оравање нешчаних земљишта за сејање жита без иканка удобравања земљишта, и 3, неупутну нашу стоком, која угази и уништи и последњу травку што на песку постоји.

Чл. 2. Штета, коју живи песак наноси, сама по себи не може престати, а када би то баш и било, то бива само по истеку веома дугог времена и само у оном случају, када се површина песка не буде на какав му драго начин дирала, то јест, ако се наша или прогон стоке потпуно забрани, путеви који воде преко таког земљишта потпуно затворе итд. С тога живи песак неопходно је потребно вештачки утврђивати.

Постоја много начина за утврђивање песка. Тако на пример утврђивање песка покривањем грањем дрвећа, бусом, сламом од вреса (траном која расти по пустарама), грањем брезе, стајским ђубретом, блатом и тресетном земљом, кречном земљом помешаном са иловачом или самом иловачом, подизањем заштитних ограда итд. Но сви ти начини утврђивања веома су скупи, спори и могу се применити на веома малим просторима. На већим нешчаним просторијама утврђивање се најбоље врши *сађењем врбе* (беле и црвене).

Чл. 3. Ако је нешчано земљиште велико, тако да се утврђивање не може извршити одједанпут, онда да би се штета брже прекратила, врбу треба засађивати свуда око нешчаног земљишта у ширини од 120—200 метара.

Чл. 4. За сађење врба треба узимати читаве резнице с побочним гранчицама а притом су најбоље оне од три године. Ако таквих резница нема при руци, онда се може употребити и старије, но само под том погодбом, да кора на тим старијим резницама буде глатка. Врбу за пролешње сађење треба сећи с пролећа, пре листања, док пупољци још нису кренули и за јесење сађење у јесен, пошто опадне лист и пошто престане кретање сокова.

Треба се постарати да се резнице не осуше, да се на њима не ољушти кора или пупољци и да се не изложе непосредно утицају мразева.

У случају потребе врба, сечена у јесен, може се очувати за пролешње сађење, но за то је треба сместити на заклоњено место и брижљиво покрити сламом.

Чл. 5. Сађење се врши или рано с пролећа, чим окопне снегови, то јест док се песак још не исуши, или позно у јесен, док није наступила зима. Не треба се прибојавати од тога, да се врба сади на угоњини, када отопли, после изненадно наступелих мразева: врби то неће ништа наудити.

Сађење се врши у бразде начињене плугом или ралицом на овај начин:

Прво се повуку бразде супротно правцу главнога ветра. Дубина бразда мора бити 20—30 сантиметара. Ако се та дубина једном ралицом не може добити, онда нека одмах за њом пустити другу. Растојање бразда једна од друге најбоље је да не буде неће од 2 метра. На дно спремљених бразда полажу се резнице од врбе, међуби их једну за другу без иканка растојања и окрећући им врхове на ону страну, на коју иде плуг или ралица. Доњи крај резнице треба забости у бразду, тако се цела резница боље полаже. Ако би пак поиска резница буде много крива, које смета полагању у бразде, онда је треба пресећи на месту кривине, па је затим полагати у бразде. При полагању резница у бразде, које су ралицом начињене, треба резнице мало јаче ногом утаћати, да боље прилегну и то на неколико места.

Чим се резнице положе у бразду, задњи плуг (или ралица) повлачи одмах поред те бразде другу и прву бразду с положеним резницама песком засипа. При засипању те бразде, треба обратити погдавиту пажњу на то, да песком буде засута цела резница са свима гранчицама својим. С тога је при покривању бразда неопходно потребно положене резнице придржавати рачкастом палицом, док се оно добро не покрије.

Одмах после сађења треба бразду ногама утаћати, те да резнице боље песку прилегну, како би се овај у што мањој мери могао разносити.

Ако је сађење врбе извршено с пролећа, онда кроз две, три недеље треба бразде, у које су резнице полагане, прегледати, па оголиљена места поново брижљиво покрити. Ако је сађење извршено у јесен, онда такав преглед не треба вршити пре пролећа, већ тек онда, пошто снег окопни. А после тога доба у течају две, три недеље, преглед треба поновити, па у случају потребе извршити накнадно покривање оголелих резница. Исто тако

учи говорити подражавајући говор својих родитеља а не — по инстинкту.

При том треба имати на уму поменуту особину да је птице које бисмо желели обучити другчијем пењању, потребно уклонити из гнезда у коме су се изводе, већ после три до четири дана по изводењу, да не би слушале певане својих родитеља и у томе их доцније подражавале. Та особина птица у исто је време доказ да су у њих развијени у раној младости чуло слуха и памћење и да би зато било врло чудновато кад би оне пробавивши у своме гнезду целе дане и недеље биле тако нехатне упознати се с грађевом гнезда у коме су, и начином прављења. У доба кад уче летети оне често спрачају у гнездо и онда имају прилику посматрати га и споља и то са свих страна. А приликом излетања ради намирница, плена, оне су у прилици видети сваког дана и са градива која су употребљена за њихово гнездо, па и добро уочити места где се налазе та градива. И, кад су у таким приликама, а над овај развијен слух и памћење, онда су свакојако у стању подражавати и саме у прављењу таких гнезда, јер, како би у томе и другаче и могле поступити? Њихов рад у овом погледу био би чудноват само онда, кад би оне прибављале за гнездо сасвим друга градива и кад би та градива ређали на сасвим други начин. У том случају, наравно, могло би се изаћи и с таким доказима, да у птица старије, подражавање и размишљање у прављењу гнезда нема никаква значаја и да би птице изведене нпр. у мају или јуну оне године, биле у стању начинити истоветно гнездо с гнездом својих родитеља у априлу или мају идуће године и онда, кад ово не би имале прилике видети. Али, кад не подлежи никакној сумњи, да младе птице за време снога бављења у гнезду могу лепо проучити *облик гнезда, величину, положај на и сама градива, и начин израде*, онда је сасвим вероватно, да то што науче, могу памтити до идућег пролећа, и то у толико пре, што сваког дана, као што је поменуто, налазе у полу на градива која као младе гледају у гнездо. Осем тога, може бити, да старије птице почињу правити раније своја гнезда но младе птице и да младе птице, посматрајући како ово раде, прилазе затим овом послу. Исто тако не може се претпоставити да се међу собом паре само младе птице с младим птицама. Врло је вероватно, да се у сваком пару налази по једна птица од оних која је изведена у прошлој години и да она као већ вешта руководи прављењем гнезда. У сваком случају, док се нарочитим огледима не утврди, да би птице биле у стању начинити истоветно гнездо с гнездом својих родитеља и онда, кад ово не би никако виделе, ми немамо потребе узимати у помоћ какву билу несигурну и тајанствену способност за објашњење; да је прављење птичјих гнезда потпуно истоветно с подизањем дивљачких обиталишта. А на питање пак, да ли птице имају какве навике у прављењу својих гнезда, као и да ли се оне усавршују у томе послу свом, чувени амерички природњак *Вилсон* одговара: да се у прављењу гнезда једних врста птица запажа повећа разлика, нека су боља и нека лошија, и да су по његовом мишљењу *лошија гнезда младих птица а савршенија старијих птица.*

(свршиће се)

ваља и идуће пролећа, чим снег окопни, преглед извршити и потребне мере предузети.

Чл. 6. Ако нема довољно врба, а жели се да се количином која се има, засади што већи простор, онда сађење у плужне бразде треба вршити резницама при чему се побочне гранчице не одвајају од резнице. Резнице су дугачке око 60 сантиметара а дебеле неопходно ваше од два палца. Међутим сађење на тај начин не пошаје сваки пут за руком.

Много је успешнији овај начин, код кога се резнице без гранчица забадају у дно бразде. Но због своје скупоће тај начин ваља употребити само онде, где се сађење врба читавим резницама не може извршити због јаке суше.

Чл. 7. На глаткој и равној површини песка треба сађење предузимати онако, како је речено у чл. 5. Но брдима и странама, које се могу орати плугом, неопходно је потребно повлачити плужне бразде попречно положају земљишта, на растојању једна од друге за два метра.

На веома неравним површинама и окомцима, по којима се плужне бразде не могу повлачити, сађење треба вршити побадањем резница у доста дубоке јаме, које се праве на растојању једна од друге за два метра.

Високе и оштре ивице, као и стрмени, не треба засађивати врбом дотле, докле их ветар не заравни, јер ће у противном случају засађена врба морати пропасти.

Чл. 8. Сађење врба не треба предузимати на песковима, који су се учврстили за правоном кловаче и због других каквих узрока, и у низинама, где се вода дуже задржава, пошто у таквим случајевима истом примљене резнице или ускоро угину или веома лоше напредују.

На сталним песковима треба одмах почети пошумљавање разним врстама дрвећа, које на пешчаном земљишту успешно расте. На песковитим земљиштима у низинама, где се вода стиче и неко време задржава, може се шума топола корисно садити.

Чл. 9. Посађена врба истерује у пролеће изданке, који при крају пре године достижу висину око једног метра. По истеку три године врба се већ може кресати за засађивање живог песка.

Врбу за засађивање најболе је сасецати у петој или шестој години, пошто у томе случају она даје одличне младаре. Што се врба чешће откресује, то све боље расте и тиме ће све обилнији бити изданци из пања. Ако се врба у расадници држи дуже од шест година, па се између редова њенних подигне и трава, то обично тада почиње да се суши.

Чл. 10. Врба се може садити заједно са црном тополом. На сваке четири резнице врбе може се узети по једна резница тополе.

Затим могу се с врбом у већој или мањој или мањој мери мешати разноврсне врсте врбе, ракита, разне иве, као и топола канадска, каролинска итд. Све те врсте иве и тополе добро расту на живом песку и што је главно саде се исто онако као и врба и једновременo са њом. Поменуту тополу најболе је полагати у дно бразда забадајући је.

Чл. 11. Када се живи песак утврди, то јест на три, четири године после сађења врба, онда се може приступити засађивању међуредова врба: бором обичним, брезом, јасиком, белом тополом, белим и жутим багреном, смреком и разним другим врстама шумска дрвећа а у низинама и на местима водоравним црном јовом. Из поменутих врста треба извршити мешовито сађење.

Чл. 12. *Обичан бор* неопходно је потребно садити у пролеће. За сађење треба узимати поглавито двогодишње младиће одгајене из семена. На један ектар земљишта треба засадити до 10.000 садница. Сађење треба вршити или садиљкама или клинастим ашовом. За засађивање земљишта од ектара треба 14 одраслих радника.

Сађење *борова* ваља вршити на овај начин:

Један радник забада клинасти ашов (или садиљку) у земљу и држећи је за дршку клати је по мало и све јаче удубљује. Од тога се у влажном песку направи клинаста руна, чија дубина треба да је око 50 смет., а ширина око 15 смет. Други радник спушта у ту руну умочен у густу иловачу и песком посути корен борића до самих грана. После тога први радник забадајући тако поменути ашов на растојању од 15 смет. од већ исковане руне, полаже у земљу корен младиће. Другу руну радник засена лопатом и напослетку трећу ногом заравњује. Затим одбројивши од засађене младиће 50 сантиметара у правцу засађеног реда, радник поново клинастим ашовом припрема ред руна итд.

Ако на дотичноме месту бивају велике суше, а сађење је борова извршено између редова врба на пешчаном земљишту покривеном busom, онда одмах после сађења треба буе на засађеном земљишту мотикама прекопати а затим за све време године то земљиште, чим се почне травити, мотикама пратити. Тако неговане сађенне бора ваља предузимати у току прве четири године.

Чл. 13. *Брезу* треба садити рано с пролећа и то узимати двогодишње младиће и садити у јаме, које су мотиком припремљене.

Јасику и то једногодишње резнице треба садити у јаме дубоке и широке око 20—25 сантиметара. У овом случају сађење се предузима у пролеће, у другом, у пролеће или у јесен.

Бела топола (еребриаста) подиже се на исти начин као и јасика.

Бели багрен (американски) треба засађивати с пролећа или јесени у јаме начињене ашовом или мотиком, чувајући брижљиво корен да се не сасуши.

Жути багрен (сибирски) сади се или једногодишњим младицама као и бели багрен или резницама.

Смреку треба садити у пролеће, у двогодишњим садницама и то клинастим ашовом.

Чл. 14. Ради тога, да би засађене врбе и друге врсте дрвета добро расле, неопходно је потребно чувати их од паше стоке а поглавито од оваца. Умерена паша стоке може се допустити само у овим случајевима: 1. у садовима врбе када се између редова њенних појавила облаата трава и 2. у садовима других врста, када сад нарасти изнад домаћих стоке.

Чл. 15. На добро утрђеном песку може се с великим успехом садити *родно дрвеће* а нарочито коштичаво: *кајсије, вишне* и *шљиве*. При избору места за сађење на песку, неопходно је потребно избегавати подводно земљиште и чврстину доњег слоја. Сађење у благом подножју најболе је вршити у јесен, а где су суровe зиме, у пролеће. Јаме за сађење не граде се шире од пола метра. Сађење се врши тушће но обично. Све засађено дрвеће треба утрђивати за притке. За удобравање и поправку земљишта служи најболе течно ђубре, које се сипа у руне исковане око корена.

Чл. 16. У положајима где успевају *виногради*, за утврђивање песка могу се с успехом садити *разне врсте лозе*, које на пешчаном земљишту нимало не подлежу филоксерној зарази.

Чл. 17. Путеве, који воде преко живог песка треба утврђивати деблим или тањим слојем иловаче, креча, стајског ђубрета, борових и јелових грана итд. с обзиром на то, шта ће и у коме случају бити јевтиније и подесније.

Чл. 18. Утврђивање живога песка врбом, а исто тако и његово пошумљивање разним врстама дрвећа може земљоделнику и другим сопственицима живога песка донети само користи: 1. Земљиште, које је до тога доба било непроходно, даваће потребно грађиво за плетење котарица, прућа за поплете, и ограде, дрво за огрев и друго прунишје дрвено грађиво; 2. Засађене удобних песком спречиће се поступно и 3. Земљишта живога песка находе пореске олакшице.

*

По закону о непосредном порезу, у Србији дотични члан гласи: Земљишта под расадницима и виноградима, подигнута на надржљивој лози, ослобођавају се плаћања пореза за десет година, а виногради *подигнути на живоме песку, на којом врстом винове лозе, ослобођавају се пореза за 20 година.*

ГЛАСНИК

Нов Министар Народне Привреде. — Указом Његовог Величанства Краља од 12. ов. м. постављен је за Министра Народне Привреде Г. Душан М. Спасић, начелник Министарства Нар. Привреде, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 10. јуна 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Павле Т. Тодоровић, Јован Јекић, Нинко Јовановић и Илија Кремић, присуствовали као гости г.г. Јован Станојевић прота и председник крајинске Пољопривредне Подружине и Вићентије Матић из Мајошице редовни члан Друштва.

Председавао г. Милутин Савић председник, бележио М. Јовановић секретар.

135. Прочитани записник XIV седнице — Одбор усвоји.

136. Чита се писмо Управе Државне Штампарије од 2. т.м. Бр. 8398., којим извештава Друштво колико је досада исплаћено кредита за штампање, и да ће се обуставити даље штампање *Тежака* ако се за даље штампање не би нашло начина. Пошто је ово питање довољно претресено — Одбор одлучи да председништво са Књижевним Одбором лично представе стање о бесплатном штампању *Тежака* и *Пољопривр. Календара* г. Министру Народне Привреде и г. Министру Просвете и умоле их да изволе наћи начина да се штампање Тежака не прекида, тим пре што је бесплатно штампање и *Тежака* и *Пољопривр. Календара* уређено специјалним законом, који још има законску силу.

137. Г. Александар М. Секулић потпредседник, реферише да су: он, г. Павле Тодоровић и г. Илија Кремић као изасланици друштвени, били у Крагујевцу и у споразуму са општином града Крагујевца изабрали место за изложбу и утврдили да се општина града Крагујевца постара за све што је потребно за уређење изложбеног места; даље изабран је приређивачки одбор, у који су ушли виђени трговци и грађани града Крагујевца за оцењивачки суд од стране округа ужичке окружни економ и марвени лекар и још два трговца; умољен је г. Ж. Јанићијевић да се прими дужности директора изложбе, најзад умољена је управа кола Јахача да уступи грађу и декорације за трибине — Одбор прими овај извештај к знању с тим да ужи Одбор за окружну изложбу продужи даљи рад, како би се све благовремено припремило и извршило.

138. Благајник чита извод о стању благајне друштвене за месец мај ове године који класи — Одбор прими к знању.

(Види таб. на стр. 124.)

139. По питању о изласку у Обреновац на имање Подружине потпредседник г. Секулић по ранијој одлуци предлаже да као друштвени изасланици од друштвени благајник и секретар и прегледају цео подружински рад и практично и административно а тако исто и стање рачуна и благајне на о тома да поднесу извештај — Одбор усвоји овај предлог.

140. По питању о другој свесци Пољопривредног Гласника — Одбор одлучи, да Књижевни Одбор поднесе у виду предлога своје мишљење.

141. По питању на који начин да се употреби сума од 2000 динара, коју је поклонио округ крагујевачки за ширење пољопривредног знања у народу — Одбор одлучи да се ово питање изнесе пред конференцију свију секција да га претресе и учини свој предлог.

ЗАПИСНИК XVI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 17. јуна 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, чланови одбора: г.г. Павле Тодоровић, Илија Кремић, Јован Јекић и Нинко Јовановић. Присуствовали као гости г. Љуба Новаковић Управитељ Виноделско Воћарске Школе у Букову и г. Коста Борисављевић председник Горњо-Милановачке Подружине.

Председавао г. Милутин Савић председник, бележио М. Јовановић секретар.

142. Прочитани записник XV. седнице — Одбор усвоји.

143. Председник износи на дневни ред за саветовање питање о другом низу пољопривредних предавања у друштвеном дому за шири круг слушалаца. Пошто је ово питање претресено сестрано Одбор одлучи:

1. Да се приреди и други низ предавања — Зимска предавања;
2. Да ова зимска предавања почну почетком новембра па да трају до краја јануара идуће године;
3. Да се у томе времену држе најмање осам предавања;
4. Оставља се председништву да утврди известан ред по коме ће се ова зимска предавања држати; и
5. Да се за овај циљ удесе и локали;
6. Да предавања буду само пре подне почев од 10 часова.

144. Чита се молба горњо-милановачке Пољопривредне Подружине да је Друштво узме у заштиту, код г. Министра Народне Привреде, да се на њу не примењује закон о акционарским удружењима пошто је она примљена у састав Друштва, и док своја Правила потпуно не саобрази Правилима друштвеним.

После потребних обавештења, која је председник Подружине г. Борисављевић лично изнео — Одбор одлучи: да се ова Подружина штити код г. Министра Народне Привреде утолико уколико је она пољопривредна установа. А што се тиче њеног акционарског обележја и рада, ако га има, Српско Пољопривр. Друштво нема у томе никакве солидарности са Подружином.

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ОГЛАСИ

ГВОЗДЕНЕ ПЕЋИ (ФУРУНЕ) ЗА ГЛАВИНИЋЕВЕ СУШНИЦЕ и све остале гвоздене делове израђујем по упутству г. Главиниића од дебљег и тањег лама (плеха) и то:

Од дебљег лима по 73 динара а од тањег по 63 динара. У ову цену урачунато је и паковање и пренос на паробродску или железничку станицу у Београду.

Београд
Космајска улица бр. 51.

Марко Љ. Ивановић
бравар.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец мај 1900. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до маја дин.	п.	за мај дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	70387	—	39135	80	109522	80
2	Депозит у новцу	—	—	34345	—	34345	—
3	Депозит у хартијама	—	—	17560	50	17560	50
	Свега	70387	—	91041	30	161428	30

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до маја дин.	п.	за мај дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	37368	33	28291	22	65659	55
2	Капитал. зол. зем. под Упр. Ф.	—	—	18938	50	18938	50
3	Капит. пол. ф. у артијама	—	—	7440	50	7440	50
4	Депозит разних лица у харт.	—	—	10120	—	10120	—
5	На штедњу код Управе Фонд.	—	—	33007	—	33007	—
6	Готова новца у каси	—	—	1176	20	1176	20
7	Привремени издатци	—	—	5088	55	5088	55
	Свега	37368	33	124059	97	161428	30

Ред. број	ПРИХОД	до маја дин.	п.	за мај дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак по дев. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	7000	—	—	—	7000	—
3	Од уплатите Тежака за 1900. и ран. г.	3589	20	500	—	4189	20
4	„ улога чланова добротвора и утем.	1287	25	225	—	1512	25
5	„ „ „ помагача	348	—	16	—	364	—
6	„ прихода на капитал зол. фонда	146	—	—	—	146	—
7	„ продаје књига	362	95	60	05	423	—
8	„ Пољопривредног Гласника	3	70	—	—	3	70
9	„ „ календара за 1900. и ран. г.	2624	15	410	10	3034	25
10	„ „ семена	13137	65	148	60	13286	25
11	„ „ справа	17658	66	6295	30	23953	96
12	„ накнаде дуга за семе и справе	527	90	—	—	527	90
13	„ продаје млин. камена и пресклица	17016	65	30685	25	47611	90
14	„ продаје запрашивача и сумпора	454	85	877	40	1332	25
15	„ друштвеног добра у Шапцу	2163	54	—	—	2163	54
16	Разредни приходи	51	40	8	10	59	50
	Свега прихода	70387	—	39135	80	109522	80
	По одбитку расхода	37368	33	28291	22	65659	55
	Остаје за 1 јули	33019	67	10844	58	43863	25

Ред. број	РАСХОД	до маја дин.	п.	за мај дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депозитни приход (залагу) по хоз.	—	—	—	—	—	—
	так. чл. 38. Правилника	—	—	—	—	—	—
3	На награде по расп. стеч. за напредн. начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На припрем. и држање 1 окр. пољоше	350	—	450	—	800	—
5	На помагање Пољопривред. Подружнца	1882	75	—	—	1882	75
6	На издржавање друштв. питомца	—	—	—	—	—	—
7	На остала помагања пољопр. проучавање крајина у земљи и осматрање друштв. и подружнн. послова	157	90	—	—	157	90
8	На уговорене опо друштв. слове	2	40	—	—	2	40
9	На припрем. пољоше приликом друштвене славе	99	85	45	35	145	20
10	На набавку књига, новина, дневнца и осим књига и календара	768	80	1901	99	2670	79
11	На издавање практ. пољопрн. поука	548	—	—	—	548	—
12	На издавање новремен. списа (дно спесне)	—	—	—	—	—	—
13	На награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	901	25	51	75	953	—
14	На набавку и експедицију семена	11276	20	1326	05	12669	25
15	На набавку и експедицију справа	8207	94	10962	88	19170	82
16	На набавку и експедицију плоског камена и пресклица	494	23	11743	70	12237	93
17	На наб. и експед. запрашивача и сумп.	1573	10	791	30	2364	40
18	На огрев, осветљење, канцеларијске потребе и намештај	630	—	27	55	657	55
19	На експед. Тежака, Календара и књига	89	95	16	15	106	10
20	На издржавање добра у Шапцу	2528	01	—	—	2528	01
21	На плату секретара	800	—	200	—	1000	—
22	„ „ писара	670	50	203	—	873	50
23	„ „ експедитора	622	93	160	—	782	93
24	„ „ дневног послужитеља	640	—	160	—	800	—
25	„ награду благајнику	320	—	80	—	400	—
26	„ награду уреднику Тежака	280	—	70	—	350	—
27	„ водиње навлаона пољобеног, претресање орања, обраћ. друштв. земљ. и зоранку куће	578	95	10	50	589	45
28	На припредне издатке	465	50	24	—	489	50
29	На штампу Тежака и Пол. Календара	3485	05	—	—	3485	05
	Свега расхода	37368	33	28291	22	65659	55

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. [5 фор.] четврт стране 3 динара [2·50 фор.)
Поред тога за свако огласивање по 20 пара дин. државне таксе.
За огласивање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 28. броја Тежака: Српском народу. — Управни Одбор Срп. Пољоприв. Друштва код Његовог Величанства Краља. — *Чланци:* О преради воћа (настављ се). Кратко упуство за утврђивање и поштуђивање живог песка у Русији. — *Пол. вестник:* Размишљања о прављењу птичјих гнезда (свршиће се). — *Гласник.* — *Друштвени и подружнички послови.* — *Обичне.* — *Огласи.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВИ ПОШТИ

НА ЈЕДНОМ НАЈАВЉЕНОМ РЕШЕЊУ ОД ЈАНУАРА 1897. ГОДИНЕ № 201, ПОШТОВОЈ ДИРЕКЦИЈИ ПОСТА ПОШТА ОБЕЗБАЈЕНО.

Цена огласима назначена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 5 ДИНАРА ПОШТАРИНА, ПЛАЋАЊЕ СВОЈИХ ДОПИСНИКА ПОДРЕЂИНА, ОСИМ ПРИЛОГ, ВОЈНИЦИ ГРАЂАНИМА, КАКО, МАНАСТИРИМА, ПОЉОПРИВРЕДНИМ ЗАДУГУМА И ЧЕЛАСТИ ПРИЗ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА КОНИ, АКО ПОЈОВИ ПРИТЕЋАЈУ СВАКИ ПО ПЕТ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФРАН. ЗА ПОЛА ГОДИНЕ. ПОЉОПРИВ. ЗАДУГУМА И ПОЈОВИ ЧЛАНОВИ ИМАЈУ ПОПУСТ ДОЗВОЉЕНЕ. ЗАДУГУМА И ПОЈОВИМА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 10 ФР. ИЛИ 5 ФР. А. ПРИЛ. НАЈ ПОЈОВИ ПРИТЕЋАЈУ И КАД СУ ПРИТЕЋАЈИ ПОД ОВОЈ ПОЈОВИМА ПРИЛОГ ПОЈА ПО ПЕТ ГОДИНУ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ПОДИГЛАЈЕ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊЕ ВОДЕ:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ • Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 29. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 23. ЈУЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

И Српско Пољопривредно Друштво на данашњи значајни дан у најдубљој понизности честита своме **Највишем Заштитнику, Његовом Величанству Краљу АЛЕКСАНДРУ I. и Његовој Светлој Вереници** данашње свечано ступање у Краљевски брак, придружујући своје најтоплије жеље жељама свеколиког Народа Српског, да та брачна веза Краљевским Супружницима и Краљевском Дому донесе жељени мир, слогу и задовољство а Народу Српском трајно напредовање и обилато благостање у свима правцима државнога и народнога живота.

Живео **Његово Величанство Краљ АЛЕКСАНДАР I Највиши Заштитник** Српског Пољопривредног Друштва!

Живело **Њено Величанство Краљица ДРАГА!**

Живео **Народ Српски!**

РАЗОРАВАЊЕ СТРЊИШТА

За сређивањем стрмина: пшенице, раži, овса, јечма, треба убрзо да следује други један пољопривредни посао, који се зове *разоравање стрњишта*.

Ово орање, ово разоравање стрњишта, као што му и само казује, има за задатак да разоре стрњишта и да заоре стрњику, али тако исто и нарочито да уништи и *коровске траве*, које су за време растења стрмина земљу обузеле, те да, ситнећи површни слој земљишта, олакша клијање семена од коровских биљака, које ће се после тога редом заоравати и уништавати новим орањем.

Ако би, место разоравања стрњишта, оставили онаку тврду, окорелу земљу, коровско семеће не би клијало, јер нема влаге, али оно би се развило доцније у исто доба кад и корисно семеће, посејано у земљу и приносе од потоњих усева јако би се од тог коровског семена смањивао.

Разоравање стрњишта јесте, дакле, посао од неоспорног значаја, који у исти мах доприноси и уситњавању и чишћењу земаљних земаља.

*

Стрњишта се увек плитко разоравају; не треба орати дубље од 5 до 6 сантиметара, иначе би се излагали опасности да не постигнемо намеравани циљ.

Разоравање стрњишта врши се плугом и то с једним раоником или са више раоника. Строго узев може се употребити ма који плуг, главно је да се може одржавати на сталној дубини и да одвећ дубоко не залази у земљу, иначе би се изгубила добит од овога посла. Али, у самој ствари, плуг с једним раоником, то јест обичан плуг, није за препоруку за ово разоравање стрњишта, за плитко заоравање стрњике. Рад није бр, снага запрежне стоке рђаво се искориштује, треба много плугова да се има при руци на да се посао као што треба брзо и на време сврши. Много је боље служити се плугом с више раоника, на пример са два, са три итд. раоника, што зависи од каквоће земљишта, од његовог облика и од сточне запреге. Рад је у том случају и бржи и јентинији; не само да се иста површина обради са мање запрежне стоке него и с мање радника.

Плугова с више раоника има у садашње доба веома много и могу се у свима облицима набавити преко Српског Пољопривредног Друштва у Београду.

Плугови с више раоника не употребљавају се искључно за разоравање стрњишта. Они могу служити и за сва остала плитка орања, којима се земља ситни, — и за затрпавање семена.

*

Кад се стрмине дигну а стрњика незорана остане, онда на њој читав безброј штеточина налази склоништа, и ту се даље развија како з јесени тако и идућег пролећа.

Ко хоће, а земљорадник и хоће и мора, да се брани од ових штеточина, тај треба одмах, чим је стрмину с више дигао, стрњишта да разорава. Овим разоравањем стрњишта стрњика се не само у земљи брже распада, него се тиме угушују и све жиже клице ових штеточина.

Зато нека свако и ове године **закачи плуг за кола**, кад с њима на гувно за храну пође.

ДИЊА

Диња је сада у ове топле летње дане предмет редовног разговора, а какав пробирач у јелу можда ће тврдити, да ових дана питање о дињи премаша сва остала питања.

Треба ли, или не треба, топлих летњих дана, о својим оброцима јести диње?

Треба, и може се јести, али пошто се буде решило једно питање, које имало није лако: питање о избору диње.

Вештина изабрати дињу није ово што обичан свет мисли, и познавалоци су сасвим међу но што се верује. Човек који уме купити дињу, прави је вештак свога рода. Може неко бити политичар првога реда, може познавати људе а не познавати — диње. Француски кардинал *Комелиј*, који није био незнаница у јавним пословима, поверовао је, веле, неку важну службу добром Трансгеверцу, о чијим се заслугама овако изражавао:

— То је славан службеник. *Он вам зна изабрати дињу.*

Умети изабрати диње јесте вештина која преди толико колико и она управљати људма. Једне вечери, не зна се који собни стратегичар објашњавао Бонапарти која се враћао из Италије, шта би овај влади војсковођа имао да рада, да се, случајно, Мантова није предала.

Нестрпљив, Бонапарта запита:

— Ви сте ратовали, господине?

— Не, али сам читао *Полиба*, маршала *Сакса*, каваљера *Фолара*....

— О, о, ви сте неки научар, господине!.... Па разбирате ли се у вештини гајења диња?

— Господине ђенералу?

— Па читали сте баштованство од *Лакентинија*, не?

— Јесам, ђенералу.....

— И ви, који не би умели одгајити једну дињу док лепо не дозри, ма да сте читали Лакентинија, ви хоћете мени да говорите о рату, јер сте читали Полиба?... Ја вам, ево, салутирам!....

*

Сиртни, који знају тајну разликовати добре диње, радо се тиме хвале. То је као оно вештина правити салату. *Александар Дима отац* пристајао је увек да га као драмског писца критикују; као *вештака* у прављењу салате — никад.

Љубитељ диње, познавалац диња, не поверава ником бригу да му бира или купи дињу, коју ће он понудити својим гостима или се сам њоме послужити. Он на трг излази као само војник на своју стражу, или још боље, он присвешни на трг заузме положај свештеничке озбиљности. Једним погледом ока он убрзо прегледа све оно мирисно обиље плодова, који се онако пупчани блистају на сунцу и сасвим је равнодушан према свима понудама и запитивањима продавца, који слатким гласом тек би му дошапнуо на ухо: — Купите ову, ама је, верујте ми, као од шећера.... Он зна да је најчешће диња, која се толико хвали, прави правцати — дулек.

Он пушта да тако долазе и продазе све препоруке и прибира своје памтење да у томе прегледају исирне сва стечена знања своја. Прва ствар коју посматра, јесте *облик*; он се не поверава сумњивој зрелости какве пљоснате диње која је расла без топлих зракова сунчаних; он зна да под сунчаним зрацима сасвим пупачка диња јесте добро зрела и као мало увенула због ваздуха, који онуда пролази; он се не осврће ни на дугуљасте, шиљасте и затубасте или увијене диње и свој избор сводн на правилне, оредиве, добро пиљаране диње, чији се бокови све више спуштају једном и другом крају.

Али ово прегледање и испитивање не застаје само на облику и крупноћи; пре но што се изабере, диња подлежи много подробнијем испитивању; она се немилосрдно одбацује ако има неуједну и беличасту боју коре и недовољну тежину: *диња треба да је тешка*. Тако исто кад се куца на ослушне, она треба да даје потмуо звук, шупаљ и без одјека. Сасвим противно здравом човеку. Ако диња звони, то је знак да је празна и да, изложена сунцу, није имала времена да се развије. Али једна од најбољих знакова при испитивању стања диње, то је ако јој се кора благо угиба под вештим прстом, нарочито онде где јој је врежа; угиба ли се, угиње ли се под најмањим притиском, она је добро зрела; противстаје ли дејству палца и треба ли запети целом судланицом на да јој се површина угне, она није зрела. Диња, лепо зрела, најпре се под прстом угне на после опет надође под прстом, који је испитује.

После испитивања слухом, долази *мирис*.

Ако прво испитивање заштева оштар слух какног вештог лекара, испитивање мириса изискује финоћу мирисања какког доброг оцењивача пића. Да се диња добро омирише, она се с доње стране подухвати руком по средини, па се полагано при-

носи носу, затим се опет од носа удали и тако још неколико пута примакне и измакне, али увек далеко од других диња.

Диња, која је издржала све ове испите и која уз то има кратку, дебелу тамнозелену петељку, реп, пре но што се изнесе на тржу, спусти се у воду каквог дубоког бунара или у ледену воду. Два часа после тога њено месо, лепо руменикасто, стврдло се и кад се сече сјаји се од свежине.

Таква сасвим зрела диња, која се топи, сасвим слатка, шећераста, с пријатним мирисом, може се јести без бојазни. Истина је да би она сасвим мање годила слабим и малокрвним особама, онима који се опорављају, онима којих се желудац због слабости мора да надражује, но особама које имају јак желудац, пун сокова за варење. Што се тиче оних, који у желуцу немају сокова за варење но који ипак добро могу варити, диња је благодарећи своме лепљивоме соку и своме особитоме уљу, добро средство за освежавање.

*

Не рачунајући *Плинија*, *Линије* и *Лагарка*, диња је имала своје посебне историчаре, своје обожаваоце и своје песнике. *Жан Девон* посветио јој је нарочиту књижицу. *Вандјер* ју је отпевао на латинском језику, дајући драгоцених упута пробирачима у јелу, који хоће да изуче вештину распознавати и куповати добре диње: алатали боја, мирис на винову лозу, буке скуцоћеног вина.... Све је то тако и у ствари и лакше би се разумело да је Исајија своје право приоровођена продао пре за какву лепо дозрелу дињу но за тањир сочива.

Росе, писац велике једне поеме *О земљорадњи*, нели на једном месту: *Јеремија нам је послала омиљену дињу*. Али ма какво да је порекло освежене диње, неоспорно је да ју је у Француску донео Карло VIII, који је сваино како је она успевала у Италији, и донао на мисао да њено семе понесе кад се са свога пута у Италију, враћао. Таква једна услуга, учињена пробирачима у јелу са све четири стране света од стране *благога* краља, требало је да му је заслужала веће признање. Сигурно је да би му Римљани дали какав други придев, који би можда звучнији био....

Дињи је било суђено да се рашири по целоме земноме шару. На Француске она је пренела у Шпанију, на Старе Иберије у Енглеску, у Холандеску, у Пруску. У историји свију ових земаља диња је играла своју улогу. Кад би се подробнијал ве-ликте догађаје објашњавати малим уводима, било, би, на пример, лако доказати, да је оно што је допринело да војвода *Мајен* изгуби битку у Арку, била његова неумерена страст према — дињи. На дан битке Мајен је био добро ручао. После ручка при послаетицама, кад су му јавили, да се ковница кнеза *Бедфа*, несмишлено сјурена у неку сатногорину, лако може уништити, војвода који гуташе жарсну неку дињу и заливаше је прекрасним аликант — вином, пре но што би се кренуо на пут, мораше само за јоп један тренут, *да доврши своју дињу*. Весници, који су један за другим стизали, добијаху непромењиво исти одговор. И кад, најзад, Мајен, задовољан што је *довршио* своју дињу, затража своја кова, језиро протестанске војске беше већ заузело најбоље положаје....

И зар се тако исто не прича, да је страст према дињи *Мако* одвела на предају Улма и да су, благодарећи неко добро дозрелој дињи, *Бернс* и *Малеск*, два убога француска духовника, који нису ништа више своје имали до по једну антерију и по једне панталоне, доспели и то један до архијепископства у Лиону а други до посланства у Риму. Истину вала рећи, да је Берни био тако исто изредног духа, као што је изредна била и диња, коју је он маркизи Помпадур понудио.

Из правила о дужностима среских надзорника свиларства и управника коконијера (слагалишта мехурака) у Мађарској

У *Тежеку* од 1898 године описане су дужности окружних надзорника свиларства у Мађарској, но с тога, што највећи део послова за унапређење свиларства у овој земљи спада у дужност среских надзорника свиларства, и управника слагалишта мехурака (коконијера), налазано за потребно приказати и важније њихове дужности и то у толико пре што је и у нас ова привредна грана на путу да од ње можемо имати лепе користи.

*

1. *Постављење.* — Среске надзорнике свиларства поставља претпису на годину дана министров пуномоћник (директор централног завода у Сегсарду). Један примерак тога претписа предаје се среском надзорнику а други окружном надзорнику свиларства.

Лица која нису потпуно испунила обавезе војске и која могу бити позвана на вежбање, нису то сиоменути у својој молби.

Срески надзорник дужан је одмах по постављању, чим се позове, да иде на своју дужност, из свога среза не сме се удаљавати без одобрења централног завода за свиларство.

Овај сресни надзорник, који би се удалио из свога среза без дозволе завода казниће се новчано а по потреби и из службе отпустити.

2. *Врсте надзорника.* — Сваки сресни надзорник, дужан је пре него ступи у службу, посетити годишње веће које сазива у своме округу, окружни надзорник.

Циљ је већа да се надзорници што боље спреме теоријски и практички, како би што потпуније одговорили својим дужностима и на тај начин задобили веће поверење завода.

Позвани на веће добијају поред накнаде путних трошкова још и одеском по 15 фор. (Управници слагалишта чауре, исто тако).

Лица која нису добила службу, а при том ову очекују, ако су таква, да ову треба да добију, добиће поред накнаде путних трошкова још и 15 фор. а ако не би била погодна за службу, добиће поред путних трошкова по 10 фор.

Примедба. Они надзорници или лица која то желе бити, која живе у месту, где се држи веће или се ту налазе на одсуству, немају права на никакву накнаду.

Да би се имало свакад замена среским надзорницима, окружни надзорник дужан је спремити, обучити по три лица.

Време трајања већа одређује окр. надзорник и он је одговоран ако му не би исшло за руком да за среске надзорнике спреми позвана лица. Од прилежања надзорника, зависи дакле, колико ће времена трајати веће. Слабије надзорнике који теже појимају поуке, као и они који се за то мање труде, могу окружни надзорници задржати ради обуке и ваше времена. Од тога, какав успех показу, зависи, хоће ли бити постављени или не.

3. *Подела надзорника.* — *Сресни надзорници и управници коконијера (слагалишта мехурака).* — Надзорници свиларства деле се у две групе.

У праву групу спадају сресни надзорници, а у другу, управници коконијера

И једна и друга група надзорника има две класе. Централни завод свиларства одређује, да ли је надзорник прве или друге класе.

Примедба. Управник коконијера бира се обично од службеника прве групе (сресних надзорника). Да би се обучили дужностима управника коконијера, окружни надзорник предлаже сваке године по извесан број сресних надзорника, да се за време сортирања мехурака употребе у појединим коконијерима у којима имају пробавити око четири недеље.

Сресни надзорници који се употребе на овај посао, добијају поред накнаде путних трошкова још и по 1·5 форинта у име дневнице за све време док су на том послу.

Плата надзорника. — Плата надзорника дели се на две групе.

У првој групи сресни надзорници прве класе, добијају годишње по 600 фор. и у име канцеларијских трошкова одеском по 10·50 фор. — Сресни надзорници друге класе, добијају годишње по 500 фор. и у име канцеларијских трошкова по 10·5 фор.

У другој групи. Управник коконијера прве класе добиа годишње 775 фор. у име канцеларијских трошкова одеском 14·40 фор. затим стан или у новцу 120 фор. — Управник коконијера друге класе има годишње 600 фор. и у име канц. трошкова одеском 14·40 фор. и стан или у новцу 120 фор.

Плату им издају окружни надзорници и то на овај начин:

Сресним надзорницима I. класе.

пре већа	20 фор.
крајем јануара	70 „
„ фебруара	60 „

крајем марта	60 фор.
„ априла	60 „
„ маја	60 „
за остале месеце по	40 „

Срескиx надзорника II. класе.

пре већа	20 фор.
крајем јануара	60 „
„ фебруара	60 „
„ марта	60 „
„ априла	60 „
„ маја	40 „
за остале месеце по	30 „

Управницима коловијера I. класе.

пре већа	25 фор.
крајем јануара	90 „
за остале месеце по	60 „

Управницима коловијера II класе — као и срескиx надзорницима I класе.

4. ***Награде.*** — Осим плате и срескиx надзорника и управника коловијера добијају још и премије, ако одговоре овим погодбама и то:

1. 30 фор. ако су у пољоводе срезу дудова тако корисно употребљени, да на једну унцу семена, није више утрошено лишће но само са 10 дудова.

2. 30 фор. ако се од унце семена (25 грама) добило 25 кгр. мехурака, али само у том случају:

а) ако је та количина мехурака произведена из овог семена, која је захтевана од стране среског односно окр. надзорника и коју је завод послао. Ту ваља рачунати и уништене које се нису могле раздати.

б) ако је у свима срескиx општинама у којима је свилена буба и дотле гајена ова и летос гајена, сем у случају, који би се нарочито могао правдати.

Управник коловијера II. класе, добија премију од 40 фор. под истим погодбама, а сем тога, ако се рад у коловијеру сваког врши на потпуно задовољство претпостављених, такође 40 форинта.

Но све ове награде, могу им се издати тада, ако назадак ма у ком погледу није био мањи 10% у сравњењу према прошлој години.

Ако надзорник у каквој општини која има дудове не би могао прадобити никакве одгајиваче, или ако би оне и задобио, али не би на откуп донеле никакве мехурке, то ће се за сваку такву општину одузети од његове плате по 5 фор.

5. ***Одговорности.*** — Надзорници одговарају за новац који им се повери, т.ј. дужни су дати тачан рачун о новцу, а одговорни су и за све ствари и предмете које добију на употребу.

Надзорници добијају потребне предмете од чести од завода а од чести од својиx окружниx надзорника.

За попрвање службених издатака добијају потребну суму новаца од својиx окр. надзорника.

Надзорници имају се старати, да у сваком случају добију на време потребне предмете. Наговора, да један или други предмет нису добили, не ће се уважати у обзир, јер је њихова дужност да све што потребују захтевају у своје време.

6. ***Власт.*** — Надзорницима је забрањено давати властима или новинарима какве податке за које не би имали овлашћења од стране завода а исто тако није им дозвољено да с властима воде непосредну преписку.

Надзорници су дужни научити у почетку пословања, пријавити се општинској власти, да овој објасне свој позив укратко, и да од ње траже потпору.

Они, који пропусте ово урадити, казниће се новчано.

Надзорници у име завода не смеју чинити никаква обећања за које не би знао завод или окр. надзорник.

Ако који надзорник не би нашао у каквој општини довољно потпоре, има о томе одмах телеграфски известити завод, но то само тада, ако се стаде на никакав начин не би могло поправити.

7. ***Путовање.*** — Надзорници су дужни путовати преко године по своме срезу у доба, у које им се нареди од стране централног завода.

8. ***План за путовање.*** — Путовање имају вршити по утврђеном плану. Кад ће отпочети путовати, одређују окр. надзорници.

Путовање које се врши у циљу раздавања семена, врши се колима која се узимају под закуп, а за остала путовања плаћа се подносница по километру.

Примедба. Пошто надзорници могу најбоље знати, да ли би и у осталим путовањима ваљало употребити кола под закуп, то је потребно да о томе учине предлог своме окр. надзорнику до 25. марта.

Да се добије подносница по километру, надзорник је дужан посећивати општине да би му ове утврдиле број километра.

Примедба. У појединим општинама надзорник се сме само дотле бавити, колико је то потребно за обављање његове дужности. Пре него сврши посао у општини не сме је оставити

ПОДЛИСТАК

РАЗМИШЉАЊА О ПРАВЉЕЊУ ПТИЧЈИХ ГНЕЗДА

1. Чиме се руководе птице при прављењу својиx гнезда: инстинктом или разумом — 2. Да ли људи своје станове подижу по своме сопственом разуму или у томе коме подражавају — 3. Чиме се одликују поједина гнезда разниx птица — 4. Да ли младе птице уче правити своје гнездо — 5. Да ли птице немају по инстинкту или ово чине подражавањем — 6. Производи људског рада у највише случајева нису ништа друго до само подражавање — 7. Да ли птице измењују облик својиx гнезда и да ли их подешавају према измењеним погодбама — Закључак.

од

АЛФРЕДА РУСЕЛА ЈЕЛСА

(свршетак)

Обично се мисли, да је птицама судбина по грађи њиxових гнезда потребно доста вештине и инстинкта. Но при том се заборавља да птице, кад праве гнезда полажу гранчицу по гранчицу и влакно по влакно, да рад почиње овлаш, грубо, да шупљине и неравности које у њиxових очима морају бити јако приметне постепено испуњавају и исправљају танким кљуном и хитрим ногама и да ситна градина, длаку, перје итд. не мењу у гнезда од једанпут већ постепено једно по једно. И, кад је тако у ствари, онда зашто резултат таквог рада да не буде савршен зашто да не изгледа као груба кућа Индијанаца према обиталишту Бробдингнаганца?

Левалом описује начин на који нека малена афричка птица прави своје гнездо. Птица ова, вели, отпочне основу гнезда од маховине и лана које намешта с травом и памуком. Гнездо је у почетку грубо и има у пречнику 10 до 15 см. и дебеле зидове око 8 см. Градина ова, птица затим сабија и гнечи дотле, док не постигне да буду као леће — равни. Тога ради, она целим тежином свога тела збива та градина, а да притисак буде јачи, скаче и врти се озго, на, кад их умешша по вољи, упушта се и у прављење задова са стране. Њих подиже подјалак од издужених комадића које уз приномоћ крила и ногу слаже тако да личе као леће. Унутрашње стране гнезда су тако равне као да су под конац зидане и тако мекане као да су од какве чохе.

6. ***Производи људског рада у највише случајева нису ништа друго до само подражавање*** — Може неко рећи, да би за решење овога питања било потребно обратити важну на Грке, Мисирце, Римљане и Готе т.ј. на образоване народе и на савремену архитектуру. Какав напредак! Какво савршенство! Дивота! Ту се ето огледа разум, а у птица је једно те једно. Али, ако би се у опоме прибегло што год и средствима за доказивање разлике између разума и инстинкта, онда би нам се морало признати да и многи дивљи народи па и многи полуобразовани не делају по разуму, већ инстинктивно, слично раду птица.

Људи су расејани по целој површини земљине кугле; они живе у врло различним погодбама па се тако, природним путем изазивају у њих и врло различне навике. Те се навике у заједеначних и номадских народа измењују утицајем спољашњих погодаба. Образовано племе, које је основало Мисир, живело је по

ни у ком случају. Ако у одређеном времену не би могао свршити посао у општини, за који је дошао, дужан је о томе известити окр. надзорника.

9. *Одржавање плата путовања.* — Путовање по одређеном плану, мора се вршити сасвим тачно, т.ј. не сме се од њега одступити. На случај да би путовања било ометено елементарном непогодом или каквим другим незгодама, дужан је надзорник известити о томе централни завод и окр. надзорника.

10. *Поште.* — Чим надзорник дође у какво место, или отпутује из места месте, дужан је распитати у општини, поштаи или телеграфу, да нема за њега какво службено писмо или телеграм. Ако не би имао никакво писмо, дужан је известити општину, односно пошту и телеграф где ће бити после 1—2 дана, те да му тамо пошљу писмо или телеграм.

Сваки надзорник који се не би придржавао ове наредбе, чије би се писмо или телеграм морали због тога вратити, казниће се новчано.

Надзорници су дужни сваког дана предавати пошти дневне извештаје о своме путовању. Ако у месту у које стигну не би било поште, онда ће такве извештаје предати на поштс најближој општини.

11. *Књига наредаба.* — Надзорнике ће контролисати у вршењу њихове дужности централни завод и окр. надзорник.

Сваки надзорник мора имати књигу наредаба и ону увек собом носити.

У ту књигу бележиће органи који врше инспекцију (контролу) какво су стање затекли као и наредбе по којима се има даље радити.

Ако би орган који врши инспекцију издао какву незаконну наредбу надзорник је дужан да о томе извести завод.

12. *Путни табаци и дневни извештаји.* — Надзорници су дужни да о своме службеном пословању шиљу дневне извештаје централном заводу и окр. надзорнику.

За време свога путовања, они ће за своје извештаје употребљавати штампане путне табаке, од којих ће бело слати заводу а плаве окр. надзорнику.

Путни табаци морају се неизостанно попунити у оној општини на коју се односи то путовање.

Примедба. Ако је надзорник провео више дана у општини, нпр. три дана, онда ће први и другог дана послати само дневни извештај а трећег дана, кад је рад закрпио, послаће испуњен путни табак.

13. *Лична одговорности.* — Пошто је надзорник за своје службено пословање одговоран централном заводу, то и његово пословање у сваком погледу подлежи контроли. Ако би који орган који врши инспекцију, утврдио, да надзорник према извештају није учинио оне надатке које је тамо наложио, то ће се сваки такав надзорник, пошто се послужио неистинном, удалити одмах са свога положаја.

14. *Шиљање службених писама и телеграма.* — У Мађарској сва службена писма и телеграме за надзорнике треба слати преко дотичне општине а у Хрватској — поштом. У већим градовима Мађарске могу се писма и телеграми слати и непосредно.

Пре но што среска надзорници предају прво путовање, централни завод саопштиће сваком окружном надзорнику где ће пропутовати среска надзорници и где ће им се слати службена писма и телеграми. То ће нарећење окружни надзорници саопштити свима својим сreским надзорницима.

15. *Оцењивање прегледача (ревизора)* [1]) — Срески надзорници водиће нарочиту књигу у којој ће наводити какве је способности који прегледач, и колико је одгајивача посетио за време гајења свилених буба.

О ПРЕРАДИ ВОЋА

(НАСТАВАК)

И ако у јабукама и крушкама има много воде — преко 95%, опет се не може добити више сока обичним ледницама но 30 до 35%, те ће рећи трећина, наравно, с најбољим ледницама може се добити још једном толико, дакле 70—80% али такве ледице много су скупе, и радиа с њима много заметнија.

Искуством се доказало, да се може добити више сока ако се при рећењу јабука у ледници метне на слој од једне шаке или чеперка дебљине, но један ред сламе ражане или другог подесног материјала, кроз који би могао излазити сок из јабука, иначе би комина задржавала сок у себи као најјачи сунђер воду.

Ова слама или други сличан материјал мора бити сасвим чист да јабуковача не прима од ње непријатан задах. Тако исто треба подметути сито или какав други прибор у суд у коме се сок прихвата да би се задржали они ситни делови, који вино муте.

Самоток не треба никад издајати, него га пре врења помешати са оним соком који се добије под притиском из ледице.

Но и најбољом ледницом не може се сав сок добити на јабука, зато се у новије доба много додавало воде, како би могле да се из воћа добију све употребљене материје. Особито ако се

[1]) Прегледача су нарочити органи који раздају одгајивачима изведене бубе и затим воде да их раје по штампаном упутству централног завода и упутствима среских и окружних надзорника.

свој приљини у крајевима где је било у изобиљу дрвета за грађу, и како је већ располагало чисто невероватном вештином у подизању зграда, могло је и доћи на мисао подизања обличастих пирамида у крајевима оскудним у дрвету. Пирамиде ове могао је, подићи и раније племе, али, храмови у Лукресту и Карнаку, никако се не може узети да је њихово дело. У грчкој архитектури свака карактерна црта, потсећа на развијање таквих грађевина од дрвета. Пирамиде, украси, кров, све то посе тим првобитних грађевина у јужним крајевима где шума беше у изобиљу и, мишљење филолога, да је Грчка била колонизована од становника северо-западне Индије, као да се тиме у велико утврђује. Ну радња пирамидама и наменатање на њих оних огромних мерморних плоча и другог камена не може се узети да потиче од разума, он је само резултат нехотичног подражавања. Нама је за сада познат само један начин овакога рада у коме се истиче разум а тај је вешто зидање камена у облику свода, те с тога и можемо рећи, да је грчка архитектура, без обзира на њену лепоту, у основи лажна и да зато није подесна као прилог којим би се утврђивало да је она производ разума. Ми нисмо били у таквој могућности (вели *Уелс*) италијанској особени стил који би могао повољније одговарати нашим потребама. У нас нема карактерног националног грађевинског стила, зато што га немамо, ма у том погледу стојимо *иза* птица, јер свака од њих прави своје гнездо према својим потребама и навикама.

7. *Да ли птице измењују облик својих гнезда и да ли их подстакнуо према измењеним погодбама* — Једнообразност птичјих гнезда једне врсте не потиче, према наведеном, од инстинкта, као што се то обично мисли, већ од тога, што птице живе у подједнаким погодбама. Обично је ограничено ширење појединих врста и како оне ретко мењају свој завичај то су отуда и ретко у прилици напикакати се на нове погодбе. Али у случају, ако би се ма због чега појавиле какве било измене, то се оне у том случају умеју исто тако као и људи нешто наћи и брзо помоћи. Градске и сеоске ластe могу нам у томе дати најјачи пример од доба кад су почеле прапремати чункоре и правити гнезда, а у Америци таква измена запажена је у току последњих 300 година. Влакна и коњи често се сада замењују у гнездима пуном и коњском длаком; *чавке* се мењатим најрадије гнезде на зионицима а и једно и друго тешко је објаснити инстинктом. У јако насељеним местима Сједињених Држава, балтиморска дрозд употребљава за своје лепо висеће гнездо конце свих врста и отпадке свилене или лику баштенску, мењутим, у местима мање насељеним задовољан је и простом длаком па и растиньским влакнима. Вилсон, чувени природњак, мисли да се овај дрозд све више усавршава у прањењу свога гнезда и да по томе најстарији дроздови праве и најбоља гнезда.

Пресмаласта се угнезди вртове и котарице нарочито спремљене за њих, у многим селима Америке, а многи *амерички чорбки* настане се и у саме дувањаре ако имају уделен отвор за улаз и ако су и погодном месту. Дрозд, који живи по воћкама Сједињених Држава особито је подесан да послужи као пример за измењивање градива, свога гнезда према приликама. Кад гнездо прави на дебльим и густим гранама, онда му је оно више равно, а кад га прави на танким гранама жалосне прбе, онда је оно више удубљено, зато, да младе птице не би испале, кад се гране раздвајају једна од друге за време ветрова. У јужним местима и само преплетање градива у гнезду знатно је *рефе* него у северницим (хладнијим) местима. И наш врабац уделена такође своје гнездо према приликама. Кад гнездо прави на дрвету, на коме се рано свакојако једино и гнездио, онда му је гнезда сводаста облика да би се младунци довољно заштитили од непогоде, а

на то мотри, да се води довда потребна количина шећера, и ако се има за тај циљ лака вода чистог свежег укуса и без особеног мириса, заиста се можемо њоме послужити. Овај сок испод недпице по укусу споме веома је отужан и несварљив, и треба да преврн, на да постане здрав и укусан крепећи напитак.

Кад је време топло она течност одмах ће почети врети. И ако се може, најбоље је тако удесити да се врење сврши на месту које није много топло (најбоље између 15—18° Р.)

Тако исто треба мотрити на то, да јабуковача преврше у великим затвореним бурадима, и да се употребе враћени за врење, који чувају од квара.

А најважније је од свега, да су судови чисти, као и за вино, да се јабуковача одма чим се главно врење сврши преточи, јер се ничим тако не може покварити, као плесниВим судовима и другим стајањем на стели (која се с тога умесно зове „киселицом*). Француз веле, треба је претакати између две стеле, што ће рећи, без сумње, док још није сав шећер утрошен, јер он оживљава и ојачава јабуковачу.

После врења треба бурад напунити до врха и Француз који имају доброг наслиновог уља, додају озго неку новсћу чашу, колико виску на обично буре, а 2 литра на 30 акова, то јест 16 хектолитара, чиме се најбоље спречи успрћавање јабуковаче.

Од пасиваању јабуковаче у стакла и довреване слично старењу вина, важи све што и за обично вино и може се наћи у науци *о вину вина.*[1]) Но о томе не може у нас бити речи све дотле, докле се ова важна прерада воћа у далеко већој мери не прошири.

Нека је дозвољено додати једну напомену посјетиоцима Француске о овогодишњој светској изложби. У Рену (чувеном са суђења Драјфуса), средњим Бретање, чувене са јабуковаче (сидра), могу пријатеља ове индустрије прочити и разабрати на месту све што се на најбржи

Понегде се шљиве пропуштају при потпуном приступу ваздуха, те се сврши за 2—4 недеље, и шљивовица може се нећи пре виноградске бербе, али је то штетно и за количину и квалоћу ракије.

Зато морамо на време велику пажњу обраћати.

Ако је време било правилно, добићемо не само бољу ракију него ћемо је добити и више. Напуљане шљиве треба изручити у каву подесну каду или *бачву*. Но ни једну ни другу не треба до врха напунити, већ оставити празнине да се не би услед врења и надизања поћине она проспивала. Чим само нетули шљиве у каду, треба ову овлаш затворити. После два дана наступиће врење увелико, и тада треба комину или цибру с времена на време промешати, да се не би на површини скрама валала и да би било врење што правилније, онда се неби градило много сирћетне киселине.

После 10—15 дана биће врење углавном свршено, а то ћемо познати по томе, што ће се маса умирити и што ће престати избијање клобукова угљене киселине, и кад чорба није више слатка но као вино. Када је врење довршено, треба бачву *добро затворити*. А ако сто радили у каци треба сву цибру изручити у неку згодну *бачву*, ову напунити до врха и затворати, у крајњем случају ако немамо бачве на расположењу, треба каду у којој је цибра преврела, напунити до врха, у том циљу треба увек да имамо једну помоћну каду, и да у овај метемо шљиве да превре, како би и ње могли главну каду допунити. Кад само ово учинили треба каду што је могуће боље *затворити*. А ово ћемо учинити ако преко каде метемо какву честу крпу а преко ове удесан канак. Можемо у осталом капак и земљом добро облепити да не би ваздух улазио. Ово затварање има задатак, да што је могуће боље спречи грађење сирћетне киселине а и бућање. И једно и друго врло је шкодљиво, јер једно што се тиме умањава количина алкохола (сирћетна киселина постаје из алкохола) и ракија добија неки нарочити кисео укус на и непријатан мирис. Ако у једној цибри има много сирћетне киселине, то ће ова приликом печења пећи у ракију, те пролазећи кроз бакарне цеви (кроз табарку) раствориће извесну количину бакра у толико више у колико је цибра била киселија, и на тај ће начин да добије ракија много бакра, а веће количине бакра не само да су шкодљиве, већ шта више и отровне.

Поштo је цибра преврела, може се из ње одмах нећи ракија. Ну боље је да цибра неко време остоји и да се пече после неколико месеци у зиму. Овим стајањем довршава се друго полагано врење, а ово има нарочитог утицаја на арому ракије. Ракија из разних шљива може се одмах после 3—4 недеље нећи, али је слабија, а може се на врућини цибра врло лако покварити, укиселити, и упалесивити.

Приликом печења ракије најглавније је пазити да цибра не загори, да се ракија не надими, јер ће тада ракија добити неки нарочити укус, изглед и мирис. Друго на шта треба пазити, то је да се казан не препуни, те да приликом кључања не пређе мало цибре у ракију. На надзад треба гледати да се сав алкохол и цибра предестилише, као и то, да кључање не буде из почетка сувише јако, како не би могао сав алкохол при пролазу кроз лулу, да се довољно разлади и пређе у течност.

Најглавније је пазити да нам цибра не загори. Од овога се може сачувати, ако казан не затворимо одмах, већ га оставимо отворена и непрестано мешамо све док цибра не почне да кључа и тада тек казан затворимо. На овај начин се може само у неколико избећи опасност да цибра не загори, али што је најглавније, том се приликом избећи један део ракије. Боље ћемо спречити да цибра не загори, ако на дно казана метемо један слој крупне чисте сламе, на преко ње сипамо цибру наљваво. Најбоље ћемо спречити да цибра не загори, ако у казану на једно 10—15 см. од дна удесимо једну ситно избушену преграду која ће бити покретна. Ово је једна направа, која би врло мало стала, а била би нам од велике услуге. На тај ће начин на дно казана, где је најнећа ватра, бити само течна цибра, а густиш ће бити горе и тиме само отклонили опасност да овај загори. Добро је сипати у казан најпре мало воде. Још је боље ако у казан наместимо један мањи избушен казан, па у овај сипамо цибру, тако да ће бити у додиру тиме, са правим казаном само течност; сем тога добри су и казани, који су тако удешени да се цибра може мешати, а да се казан не отвара. Најбољи су пак за печење ракије они казани који се загревају воденим паром. Тада се добије финија ракија, комина не може да загори, а у цибри не остане ни мало алкохола.

При печењу ракије треба пазити да се често хлади вода у табарци. Најбоље је где воде има довољно, те се удеси непрестано доливање воде и то на дну табарке, а непрекидно одливање оне воде, са врха табарке која је загрејана и врела.

Даље, треба на то пазити да се одваја првенац, за се, а она друга ракија опет за се. Првенац треба оставити, а онај други део пренећи. Ово преципање може се вршити за се, или се може додавати новој цибри за друго печење.

Последњи део „патока“ има много загушљивог алкохола, фузла, те је с тога непријатна за пиће, а и шкодљива.

И патока се може једном на и два пут пренећи, да се одвоји оно што је боље и чистије.

Од хектолитра шљива рачуна се 45 литара обичне шљивовице.

Шљивовица обично има мање-више жуту боју, коју обично добија од бурета дужим стајањем. Но и кором од јабуке позајмиће са та боја и млађој ракији.

Више но боја увећава вредност шљивовице питкост, ајтост и ароматична тела која временом и дужим лежањем постају. Но и то дуго лежање има своје незгоде, јер се губи алкохол.

У Француској *Ним* препоручује да се коштица одваја на ће се добити производ неутралан, који се јаче тражи, но онај који има посебну арому и на „коштицу“ Течност треба одвојено неби од густина комине па да се добије финија производ.[1])

IV.

Пекмез од шљива кувао се раније само за домаћу потребу. Данас се кува за извоз на страну, и то фабрички са новице казана.

1. Пекмез од шљива за малу кућевну потребу кува се[2]) онако:

Узму се потпуно зреле шљиве, и то оне, у којих је смеђурана кожица ово нетеље, и које су чисте од земље, узмају се за добар пекмез; затим ваља извадити коштице и у казану кувати док се од њих не начини каша. Каду треба затим процедити кроз прореће сито (решето) да се уклоне љуске, на је кувати дотле, док се не укува да мешаћа може стајати усправно. Да пекмез неби загорео треба га марљиво мешати.

Кад се пекмез скува, онда док је још топло, напунити њиме омаће земљано посуђе на га затопити маслом или медом да се плесаћ неби хватала, и да би дуже трајао. Судове чувати на хладним и сувим местима.

На случај, да се пекмез нешто укисели, треба га прекувати и додати мало соде, на ће киселине сасвим нестати.

(свршиће се)

ВАШАРХЕЉЕВА ПАТЕНТОВАНА БУЋКАЛИЦА

Наше су бућкалице врло примитивне. Згода за бућкање, тако звано „бућкало,“ креће се у бућкалици ого на ниже и обратно, у вертикалном правцу, дакле кроз цео стуб млека, и зато је само бућкање врло заморан посао. Због напорнога рада бућкање масла губи се све више и више, а у појединим крајевима наше отаџбине, може се рећи, да га никако и нема, па и ако је масло таква роба која се добро плаћа на и брзо производи.

Где се млекарству обраћа пристојна пажња, онамо се велика пажња обраћа и справама потребним за млекарење а с тим и бућкалицама. Сада има на избору бућкалице којима и дечаци могу руковати само кад им се покаже и то врло лако, а масло — путер, добива се што по реч, док се човек окреће.

Такву бућкалицу показује приложена слика. То је Вашархељева патентована бућкалица.

Гради се од дебела лима. У горњем делу, лим је, као што слика показује раван, гладак, а у доњем ребраст, т.ј, испрепијан од прилике онако, као кад деца праве лепезу од хартије. Ребрима оним постиже се већа површина суда и млеку се стављају неке сметње у кретању кад се „бућкало“ покреће, те тако добивајући ударце и од „бућкала“ и од зидова, и пре времена отпусти масне делиће: *масло, путер*. Основа бућкалице у вези је с крстом од дебелог лима, на чијим су крајевима виде, шра-

[1]) Додајмо по нешколико грама сувиоре киселине врућој води такође препоручује, умеравајући да је без опасности јер остаје у цибри а по кроаки у дестилат, но то ми не светујемо.

[2]) „Текав“ од 1898

фови, за утврђивање буђкалице за сто или клупу, кад се коме жели да ради. У горњем делу је *вијук* т.ј. механизам који покреће вретено које је у унутрашњости буђкалице. Вретено пролази кроз средину поклопца који се потпуно (херметично) затвара суд буђкалице. У горњем делу вретено је у вези с вијуком а у доњем залази оно у жлеб који је на поду буђкалице, те се тако, пошто није утврђено ни за под ни за вијук, може лако вртети око себе, кад се вијук ставн у покрет. На вретену су у доњем делу и то докле су зидови ребрасти укрштена ли-

Вашархељева патентована буђкалица

мана нераја с рупицама, која се, кад се вретено врти, окреће у круг, потискујући у истом правцу и млеко. Поклопац се утврђује за суд упицама које су при врху. На месту где пролази вретено, управо по средини, поклопац је левкаста облика и ту су четири рупице у циљу, да покажу треба ли млеко још буђкати или не. Ако кроз рупице изађу масни делићи млека — масло, путер, — онда је млеко избуђкано, а ако ових нема, онда треба још буђкати.

Буђкалица ова прави се у три величине. Буђкалице прве величине (№ 1) удешене су за количину млека од 5 литра, друга (№ 2) за 10 литара треће (№ 3) за 25 литара, а цене су им, заједно с топломером и то:

№ 1 = 21·25 дин.
№ 2 = 37·50 „
№ 3 = 95·— „

Сваки, ко би хтео, може их добавити преко Српског Пољопривредног Друштва.

Добре су и *данске буђкалице* но мана им је у томе, што нису удешене за мању количину млека од 15 литара, а та особина сваојако је и допринела што је Вашархељ добио патентат за своју буђкалицу, која је у главноме систем данских буђкалица.

При раду овом, Вашархељевом, буђкалицом, ваља се придржавати ових правила:

1. Буђкалицу утврдити за сто или клупу, помоћу вијда (шрафова) на крсту;

2. Буђкање млека и павлаке вршити кад је топлота оних 15° Ромирових. То треба сазнати топломером који се добива уз буђкалицу.

3. Најбоље је, да се млеко помужено у вече буђка рано изјутра сутра дан, а за време ноћи чувати га на што хладнијем месту и на миру.

4. У сваког млека, за време стајања масни делићи подижу се на површину, на зато је најбоље кад се буђка само горња половина млека, т.ј. кад се оно одлије и успе у буђкалицу.

5. Буђкалица не треба никад да је пуна млеком. Она најбоље ради кад се успе и то у буђкалицу.

№ 1, 2·5 литра млека
№ 2, 5· „ „
№ 3, 14· „ „

6. Кад се успе млеко, онда утврдити поклопац за упице и вијук помоћу рукатке кретати подједнако брзо дотле, док се кроз рупице у левку поклопца не појаве масни делићи: масло, путер.

7. Затим отворити поклопац и оцедити масло од млека. Масло које је по боковима (зидовима) буђкалице, може се испрати хладним млеком или још боље водом која је расхлађена ледом.

8. Масло треба кашиком или нарочитом „формом“ за ову потребу добро изгњечити, да се уклони и најмањи делићи млека. То никако не треба радити руком.

9. Буђкалицу за ново буђкање што боље испрати, и

10. Кад се избуђка одређена количина млека, буђкалицу оправи механизма испрати и обрисати сувом крпом, па је затим чувати на сувом месту, да не би захрђала.

ОГЛАСИ

ГВОЗДЕНЕ ПЕЋИ (ФУРУНЕ) ЗА ГЛАВИНИЋЕВЕ СУШНИЦЕ и све остале гвоздене делове израђујем по упутству г. Главинића од дебљег и тањег лама (алеха) и то:

Од дебљег лима по 73 динара а од тањег по 63 динара. У ову цену урачунато је и паковање и превоз на пароброд ску или железничку станицу у Београду.

Београд
Космајска улица бр. 51.

Марко Љ. Ивановић
бравар.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Великим огласима од целе стране 20 динара [10 фор. а. в.] пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 29. броја Тежака: Дан венчања Високих Вереника. — *Чланци:* Разоравање стрњишта. — Дива. — Из правила о дужностима среских надзорника земаљарства и управника земаљског расадника у Мађарској. — О преради воћа (свршетак). — Вашархељева патентована буђкалица. — *Подлистак:* Размишљања о прављењу птичјих гнезда (свршетак). *Огласи.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ М 204. ПРЕМА ОВОМ ДРУШТВЕНИМ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ЗАДРУГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДУЧИТЕЉИ, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЧАШИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКИ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОМ ПРЕТПЛАТУ УПЛАТРЕ ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ВО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА И ВИШОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГИ И ЧИТАОЦИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УПЛАТРЕ ВОЉОВИ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ ВОД ОВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО ЊОГА ЊЕ ЊИМ СЕ И ЛИСТ ШАЛТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО | ИЗМЕНИЧНИ ОДБОР: ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. НИКШАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ | ОДГОВОРНИ УРЕДНИК АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 30. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 30. ЈУЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СРПСКА ПОЉСКА ПРИВРЕДА
НА ПАРИСКОЈ ИЗЛОЖБИ

У најновијем броју француског пољопривредног листа *Journal d' agriculture Pritiqve*[1]) налазимо веома значајни извештај о пољској привреди наше отаџбине, а у слици коју је она дала дотичном стручњаку на париској изложби. Та надлежна оцена у српском преводу гласи овако:

„На крају *Улице Нација* а близу поста од Алме уздиже се изложбени павиљон Србије, — веома лепа зграда у јако ружичастом бојама поношаним са плавим шарама. У томе павиљону, поред Јиљинова у живим бојама и женских везова, као и врло финих златарских радова, српски комесар г. *Милан Капетановић*, постарао се за врло угледно место: пољским производима Србије. А тако доиста и треба да буде, јер је Србија пре свега тежачка земља. Пуних 83·6% њеног народа бави се искључно земљорадњом; а ако се узме просечна цифра њеног извоза за последњих пет година (од 1895—1900) онда се види: да сирови производи Србије ту енгришу са сумом од 22,636.204 динара, или 41%; док извоз у живој стоци достиже 24,012.740 дин. или 43% од целокупне годишње цифре истог извоза.

Пољска привреда није, доиста, још доспела на онај ступањ развитка и производности, за који је способна, али ипак за то признати се мора да је она, за последњих двадесет и пет година нарочито, учинила огроман напредак. Пре свега закони земљски, који су у тој земљи у последње време донешени у корист пољске привреде, показују у којој се мери држава тамо брине да дигне Србију на степен земље пољопривредне, какав она треба да има у Европи. Ми се, дакле, овде сусрећемо са нечим сличним ономе, што смо већ констатовали да се ради за унапређење пољске привреде у Босни и Херцеговини па с тога треби да се неколико тренутака зауставимо на овом интересантном примеру српском.

Србија је земља јако брдовита и има планина чији се врхови пењу до висине од 2000 метара и више. Као таква, она, дакоме, располаже великом разнородношћу земљишта и уређења поља. Ако се на косама њених високих гора и налазе често сами *пашњаци*, у равницама и долинама њенин шире се богати и плодни слојеви алувијалне земље, на којој бујно расте: жито, кукуруз и пасуљ; док се на благим узвишицама њенин јањаају родни *виногради* и велика маса *воћњака*. Међу пољским производима Србије, *кукуруз* заузима прво и најважније место; јер он не даје само *хлеб* који се храни сеоска маса народна, него и служи гојењу огромног броја свиња. Чак и мимо тога, Србија је у последњој 1899-ој години извезла кукуруза на страну у мери од 257,726 метр. цената, или у вредности од **2,025.988** динара.

Жито — пшеница — долази у Србији на друго место по простору земљишта на коме се сеје; али, ако и јесте оно мањи производ по количини, опет је оно за то већи чинилац у извозној трговини. Јер, у години 1899-ој Србија је извезла на страну неких 775.421 мет. цената жита, или вредност од **11,100.472** динара. Од врста жита које се данас у Србији сеју најобичнија је *врста* врста — *огашица* али се ради на томе да се уведу боље и савршеније сорте, и српска агрономска станица изложила је у овој прилици и своја истраживања, као и потпуне анализе свију врста жита која се на том имању сеју. Читаво чуђење буди у нама *значај* који је на овој изложби дат српском *пасуљу*; али треба знати да се ни једним варивом преко године српски сељак толико не храни, као баш тим истим пасуљем. Сем тога, од њега се редовно извезе сваке године извесна количина. У последњој 1899-ој години она је извезла **17.371** мет. цената или вредност од **266.490** динара.

И кудеља — која се такође извози у знатној количини — заступљена је на овој изложби веома лепим примерцима.

Међутим, оно што, можда, најбоље, карактерише ову пољопривредну изложбу српску — јесте извесно *српска шљива*, као и од ње направљена ракија *шљивовица*. Шљивовица је у Србији, као год у Румунији, народно пиће. Али ина тридесет година као се шљива у Србији и вештачки *суши* и за извоз на страну преправља. У истини, она је данас и један од најважнијих артикала српске извозне трговине; и у прошлој 1899 извезено је од ње неких 405.295 мет. цената, или вредност од **11,198.107** динара. На изложби се може видети и један нов модел сушнице, у каквој се данас суше српске шљиве.

Увиђен колики се извор народног богатства крије у *воћарству*, српска држава подигла је у земли неких *десет* расадника, са задатком да пружају народу саднице по веома ниску цену. Па иоито ови расадници нису могли одмах задовољити потребе појединих, то је у 1898-ој години донесен на Скупштини *закон*, који ина послужити унапређењу српског воћарства. Тако, на пример, онај закон обезује све срезове српске, да, у року

[1]) Види бр. 31. истог листа од 2-ог Августа ове године по новом.

од пет година подигну на земљишту од пет хектара пространства угледне воћњаке. Садњице из тих воћњака даваће се најпре појединцима, који воће гаје, а затим ће служити засађивању простора дуж друмова, обичних путева, варошких улица, као и за то згодних *утрина* општинских.

Нити се овај рад, ово, тако рећи мешање државе у тежачке послове, ограничава на подстицање пољске производње. Још је, зар, живља улога нена на пољу у одгајивању и облагорођивању земаљског *сточарства*. Одавно и за дуго, и још у првој половини овога века, Србија се с пуним правом могла уврстити у земље у којима је сточарство, тако рећи, једина привреда. Тако, у 1895 она је бројала 5,619.030 грла стоке, или 116·3 грла од квадратног километра, што значи да Србија долази међу најјаче сточарске земље у Европи. На жалост, квалитет не одговара квантитету, јер је и гајење и одржавање стоке по српским селима још једнако лоше.

Још нешто. У години 1892 подигнут је, снагом закона, један велики државни сточни завод, а у 1898 донет је и још један закон за усавршавање саме нештине одгајивања — по коме закону свака општина мора имати, ради приплода, потребан број мушких грла. Она ће се грла сваке године прегледати; па, ако се њу да нису више способна за приплод, онда ће се шкодити итд. И опет велимо, ми говоримо о овом законодавству српском, зато, да покажемо: колико се у тој земљи брине држава о унапређењу народне привреде. Већ наранно, да такво мешање државе у привредничке послове не би поднело за нашу Француску. У Србији је оно свршено поњишно, и зато, што тамо нема великих поседника земаља, који би могли дати пример напретка малима. У истини, Србија је земља где и влада и преовлађује мали посједник, јер, на **245.000** сопственика земље света их је **148** који имају више од **50** хектара земље".

О ПРЕРАДИ ВОЋА

(свршетак)

По неки из шљива не ваде коштице, већ их до цеђења кувају с њима заједно. Такав је пекмез пријатна укуса, само цеђење не иде тако лако као над се шљиве кувају без коштице. Странци, који у многим нашим крајевима кувају пекмез и у будрадма извозе у иностранство кувају га с коштицама.

У Ческој, где се пекмез (Povidel) производи у великим количинама ради трговине, беру руком и, наранно, потпуно зреле шљиве, и пошто их оперу, метну их на гомиле, на тако престоје више дана, што више то боље, при чему паде да шљиве не пређу у труљење. Од таквих шљива пекмез је маришљав, може дуго да траје и трговци га купују врло радо.

У Шлезији, где се пекмез производи такође у великим количинама, додају пекмезу, да би бао укуснија на два шешла (1 шеса има око 185 грама) шљива по 16 грама анижа, коријандера, коморача, ђумбира, туцана цимета и циметове коре за тим 10—12 грама карапфила, мало лимунове коре и кашичицу истучана оранчића.

Др. Лукас препоручује, да се пекмез кува овако: На сваки 40 кграма шљива узети треба литар винског сирћета, 8 грама цимета, толико карапфила и 10—12 комада жуте репе, осредње величине или толико јаболка које исеђа у што ситнији парчад. Из шљива извадити коштице, на кад у кувању омекну оцедити сок, и соку додати, поменуте зачине. Пекмез се спува за 6 до 7 часова. Укус репе изгуби се сасвим у кувању, а од ње пекмез добије лепу боју и чисто лашти. Такав пекмез вели, може дуго да се очува и врло је укусан. Од 40 кгр. шљива добије се 16 кгр. пекмеза.

2. Радња у великим размерама.

Овом се радном не баве сами произвођачи, сељаци, већ махом трговци или шпекуланти, тако звани пекмезари.

Пекмезари домаћи и они из Славоније, овако распоређују посао: једни стеварају шљиве с кола и мере, други измерене шљиве међу у парочите казане, и то целе са коштицама, трећи припремају дрва, ложе ватру, четврти мешају казане да неби шљиве загореле. Скуване шљиве, што обично бива после 1—1½ сата, скину с ватре међу решета на каце, куване шљиве цеде кроз решета и чорба одлази у каце, но овом коштице одбацају а чорбу из каца сипају у друге казане и сад настаје куваље пекмеза.

При кувању пекмеза строго се пази да не загори, и за то се непрестано меша дрвеним лопатама и мотри да с почетка ватра буде јача, а при крају све слабија.

Да је пекмез довољно укуван дознаје се овом пробом:

С једним оштрим дриетом, на форму обичног ножа, расече се преко средине пекмез што је још на ватри, па ако се направљени траг ножем после једног минута позвеје, т.ј. ако се две супротне стране пекмеза нису саставиле, значи да је пекмез довољно укуван, и одмах се скида с ватре, али ако се траг две супротне стране одмах за ножем састављају значи да пекмез још није добро укуван, и зато се још кува.

Кад се пекмез скува одмах се скида казан с ватре, и остаћа за једно пола сата да се пекмез бар у неколико прохлади и после овог времена одмах сипа у бурад. Из казана вади се пекмез и сипа у бурад парочитим великим бакарним кашикама, кад се бурад напуне остане се онако незатворена једну ноћ или дан да се довољно охлади и после се затварају, нумеришу и превлаче тди треба на железничку станицу.

3. Стална фабрика за пекмез.

У Крагујевцу основао је г. Лицикас парочиту сталну радионицу за израду пекмеза.

О Лицикасовој пекмезарници познато је ово: Он почиње куваље шљива рано, рани брио, помоћу паре која се спроводи из великог парног казана око казана за куваље и укувавање. Ради дању и ноћу безпрекидно, и на смену. Шљиве доносе сељаци и мере их на згодној ваги, затим стоварују у цементирана оделења која стоје у непосредној вези са казанима, те се не губи ни мало од оне најбоље шире, која иначе пропада код других пекмезара где натоварена кола морају да чекају по два дана док дођу на ред. Код Лицикаса ради се у сваковне погледу рационалније. *Чистота је бољи него код других пекмезара* и, без сумње, мора да је и *фабрикат боље*.

Због утврђене цене, лаке приступачности, тачног мерења и брзе исплате наши сељаци из даљине од 30—40 километара, па чак и из рудничког округа рано продају своје шљиве Лицикасу. Није се ни једном чуло да се ко жали на начин трговања са шљивама код Лицикаса, док се често и многи туже на остале пекмезаре, парочито због мере и исплате преко ђуди, обично домородаца, и што је најгоре преко поноша месне општинске власти, који за своје трепутне рачуне и ради страница штете привреднике, своје суседе на често и рофаке.

Природно је да ће свака *стална* радња више водити рачуна о својим редовним продавцима сировина и купцима прерађених шљива пекмеза, но превременим и селећи се пекмезари, који сваке године мењају место и „калаџе" преко којих купују шљиве и дрва. И отуда онакви повољни гласова о Лицикасовој радњи. Само је та једна потежка околност што се такав завод, само кратко време рада употребиће, а за сво остало време стоји без употребе. Или се мора спојити са заводом за сушење и прераду и осталог воћа и поврћа те да радња за дуже време може боље да се исплати.

Израда пекмеза у већим размерама расте из дана у дан.

У Шумадији може се рећи да три петине свих шљива иде на пекмез, једна петина се суши, а од једне петине пече се ракија. У Крушевачком округу преовлађује ракијарство, а кад су боље цене, трећина до половине шљива оде на пекмез и сушење.

Јек пекмезарске радње пада у доба између 20 Августа и 5 Септембра, према годину, кад мало пре, кад мало доцније.

У нас има пекмезара домаћих и страних. И једни и други доводе за важније послове раднике из Славоније, а за обичније послове узимају јаче домаће раднике.

Цена радника јачим и боље извежбаним 3 динара, а обичним 2—2·50 динара са храном. Овде се рачуна пола грама меса и пола литра ракије. За сваки казан узимају се по 2 радника.

Казани за куваље пекмеза у већим размерама стају много. Обично се узима већа гарнитура од 14 казана, и то два звана

чорбаша и дванајест за укувавање. Ова гарнитура стаје са прибором око 10.000 динара. Има и мања гарнитура од шест казана.

По изнесеним подацима прибор за пекмез стаје и то:

За мању врсту казана од 100—110 кгр.

а. казан 150—165 форинти.

б. два „гресла“ бакарна 6 форинти.

в. две решетке 8 форинти.

г. једна каца од 1—2000 кгр. 40—80 форинти, дакле цео прибор за ову врсту стао би 204—250 фор. за један казан а за 6 казана = 1024—1154 фор.

Извесни пекмезари узимају прибор за пекмез под кирију из Аустро-Угарске. Превоз до Крушевца и парина стаје од 6 казана до 1000 динара. А кирија за веће казане по 100 динара од комада, а за мање по 50 динара. Овде се подразумевају и „гресле“ и решетка. Каце дају на позајмицу сељаци по 5—6 динара за све време рада.

Од 100 кграма сирових шљива добија се у Крушевачкој 28—32 кграма пекмеза а у Крагујевцу и до 35 кграма.

За вагон пекмеза, дакле 55 буради (9175 кгр. чистог пекмеза) треба око 30 куб. метара дрва. 1 куб. метар дрва стаје око 4 динара.

Бурад за пекмез хватају 180—200 кграма пекмеза. Обична им је тежина 15—18 кграма.

Цена је таквом буренту од комада, и то од букових дужица 2,60 динара, а од церових по 3 динара комад.

Бурад треба за пекмез да буду добра и солидна. За пештанску пијацу треба само ракова, а за друге подноси и од јаванег дрвета, само ако могу надржати дуги пут.

Цене сирових шљива крећу се од 3—6 динара од сто кграма.

Они који мисле да раде пекмез заћу јуна месеца први пут да гледају рад; затим после св. Илије или крајем јула и тада погађају дрва и од 18—25 Августа почну куповати шљиве. Кад купе 500—1000 товара одних почну кување пекмеза.

Пекмезари треба да буду стручни и пошти у своме послу, да познају уванце који се траже за светске пијаце.

О овоме може државна власт да нарекуће шта треба, као и на томе да настојава, да се на местима где се пекмез неће одржана потребна чистота, пошто се пекмез као храна троши и употребљава. Нарочито дуже лежаље и јако нагомилавање шљива чини да се сок исцеди и поквари.

V.

Воће се може и на други начин прерађивати.

Тако, од воћа се може правити добро сирће. По тоне употреба сирћетне есенције, која је дала повода не само непотребним издацима, но често и несрећама са непажње, само се зато шири, што само нехатни на сопствену корист.

И оно воће које пре времена може се употребити за сирће. Треба воће очистити од земље, истуцати и у каци налити водом на притиснути дасканом и оставити на топлом месту да преври. Пошто је преврело оточити и надолити разблаженим сирћетом и опет на топлом месту држати док не пређе сирћетно врење.

Суд не треба зачепљавати, но иак покрити кесицом песка и чешће претакати.

*

Колачи од дуња, шљива и кајсија, слатко, воћни итд. то су давно познати кућевни производи.

Како се укувавају, то знају многе окретније домаћице.

Мање је познато, а вреди поменути да се од ораха гради изванредно укусан зејтин. Од различитог другог воћа граде се фини ликери, мирисљава уља итд.

Познато је да бадем у нас успева као и питомо кестен. Да је плод од бадема свагда на великој цени, на то се обично не помишља, а не мање и лешници имају свагда добру цену, при свем том што не траже никакву особену негу ни труда ни трошка.

Воће прерађено има многобројне употребе, и земљиште новћем засађено двоиком већу цену.

Треба воћу и преради његовој обратити још већу пажњу по досада.

ШТЕТЕ КОЈУ ЗЕМЉОРАДЊИ ПРИЧИЊАВАЈУ ИНСЕКТИ

Успевање културних биљак и њихов приноса зависи од тројаких чинилаца: *времена* (климата), *особине земље* и *различних непријатеља*, међу којима на прво место долазе, нема сумње, *инсекти, зареванци*.

Жетва, коју пољопривредник збира са својих поља, зависи по томе од укупних односа свих тих троју чинилаца и од тога, с каквим се успехом водила борба против њих.

Да успевање културних биљака зависи од *времена, климата*, у то данас не сумња ни један пољопривредник. Сваки од њих има и сувише искустава, да су *киша, мраз, жега* и *суша* главни управо судбоносни чиниоци за пораст и развијање свеколиког растиња.

Исто тако јако је уочљиво да је и *особина земље* од пресудна значаја за каквоћу и количину жетвена приноса, јер је позната ствар да земља боље родности даје и бољу и већу жетву, и обратно лошију и мању, у колико је земља посија и неизодија за обрађивање.

Но, да успевање растиња зависи у истој мери и од *различних непријатеља* нарочито *инсеката, зареванка*, с тим нису за чисто ни пољопривредници у напреднијим земљама, па и ако би у томе требало да имају исто толико искуства као и за наведене чиниоце. Ово у главноме долази отуда:

1. Што је пољопривреднику због напорнога рада неогућно као природњаку упуштати се у познавање живота и навог а камо ли тако великог броја штетних инсеката;

2. Што он за то нема ни довољне сиреме, и

3. Што се на оштећењи биљака од различних инсеката јављају највећим делом исти или слични знаци као и кад лоше развијања биљака долази од неповољних погода, те се тако пољопривреднику и нехотично одстрањује истраживање правог узрока, инсеката, пошто рачуна да он долази од погода, против које је његова борба мнлена и несигурна.

Али, да различни инсекти причињавају знатне штете културним биљкама, у то не треба ни мало сумњати, јер примера за то има и сувише. Да то утврдимо, биће довољно ако на овом месту покажемо величину штете и само неколиких инсеката.

Злогласна *филоксера* је за кратко време, за непуних двадесет година, уништила у Француској виногреде на површини од преко милион хектара, а сем тога заразила је и виногреде у даљем пространству на површини од преко пола милиона хектара. Величина штете нанесена виноградима у Француској тим мајушним инсектом, износи за тих двадесет година на седам милијарди динара, т.ј. на седам хиљада милиона динара. Таво је тај мајушни инсект био узрок те је виноградарство у Француској изгубило своју ранију предност т.ј. да се она држава, која се поносила својим виноградима, лиши тако сигурних прихода. Француска је, као што је познато, снабдевала вином пре појаве филоксере, целу Европу, а кад је у њој обладала филоксера, онда је била принуђена увозити суво грожђе и од овога правити вино. Само за то грожђе, надала је она за време од 18 година (од 1875—1887) више од пола милиона динара и унесла страног вина у вредности од преко три милиона динара.

У Русији, кад се филоксера појавила на виноградима у Криму, Бесарабији и Кавказу, утрошено је само из царских средстава за време од 1880—1890 године 61.155 рубаља и уништено на 75 хектара винограда у вредности од 165000 рубаља.

Овај мајушни инсект, наје ни нас остаиио на миру. И нама је учинио страшне пакости. Од 43.204·82 хектара, колико је по извештају Министарства Народне Привреде било винограда у Србији до 1892 године,[1]) утамањено је сасвим те године филоксером 9959·8 хектара а заражено 11259·5 хектара, а по *Годишњаку* за 1896 и 1897 годину од 68330·28 хектара под виноградима у нас, има *нарлога*, 8381·43 хектара и оштећених винограда од филоксере на 27648·87 хектара. Ширеће се инсеката прострло као што се види на знатно већу површину, и, отуда очекивати је, да ће за кратко време бити уништени и оних 26701·36 хектара на којима су још добри и здрави виногради од домаће лозе.

У осним државама, велику штету причињавају културним биљкама *путнички скакавци* (Pachytilus migratorius). Тако су 1866 године опустошили сасвим околину Алгира. Тада су ми-

[1]) Извештај Министарства Народне Привреде о раскрстиваању филоксере у Србији до 1892 године, стр. 10.

лијарде скакаваца јурили из једнога краја у други те, од ове лепе и богате земље алгиске, направили ужасну пустош и несрећу. Милијунима скакаваца предазило је из једне ниве у другу и за тренут она оставили за собом голу пустош. Услед тога у оној лепој земљи облада за кратко време таква глад, да је од ње страдала маса народа. Скакаваца веле, било је тако много да, кад не беше онолико богате жетве алгиске, они, јурећи даље да траже храну наиђоше масама у изворе, потоке и реке, на ту подављени, распадаћем својим, окужише све воде и учинише те мирни становници алгиски надоме и с те стране у тешку беду и невољу.

Нарочито скакаваци причињавају велику штету у Јужној Русији где они и почињу. Као гнездо, легло у овој земљи, где се скакаваци стално и сигурно многе, сматрају се сва водопланина места а нарочито она дуж обала већих река: Урала, Волге, Куме, Терске, Манича, Јероглике, Доне, Дубаје, Дњепра, Дњестра и Дунава, и кад се крену из оних барских места онда учине огромне штете усевима у губернијама: Астраханској, Екатеринославској, Таврическој, Херонској и Бесарапској и у областима: Терској, Кубанској и Донској. На уништавање овога штеточине, чине се у овим местима не само велики издаци него се на те троши и многа радна снага. Тако за време од 1880—1885 године утрошено је у овим местима на 250.000 рубаља (близу 1,000.000 динара). А 1880 и 1881 године за уништавање скакаваца у Кавказу било је изведено у различна поља, више, на 100.000 људи који на овај рад жртвоваше више од 500.000 радних дана. Године 1883 у једном делу Таврическе губерније, у Дњепарском округу, на уништавање скакаваца било је употребљено преко 30.000 радника а за превожење оних људи на 4000 запрега.

И, као год што су неке године угодне за множење гусеница, тако су неке године угодне и за множење скакаваца. У том случају скакавци често довру и у оне крајеве где их редовно нема, а за последњих недесет година, наилазили су они, неколико пута, преко Румуније, и у наше крајеве на у онима допирали до Рудничких и Јеличких планина. Последњи пут појавили су се 1891 године у атару општине неготинске а те их у пределима било и у пределима око Приштине и у Мајарској где су почињали знатне штете.

Од наших поља и то само оног што се извезе као сирово или као прерађено (сув, пекмез и ракија) добивамо годишње на 17,000000 динара и то оних година, кад на својих побуда или по нарећењу власти приновмо да се с њиђака униште сенице. Од њих, у нас њиђке често омане у роду за једну и наше година, а колико је то штета, то није тешко оценити.

У Северној и Средњој Русији, велику штету причињава стрмнинама а нарочито ражи тако звана *жетва вештица*, *сова* (Agrotis segetum). Тако у Вајатској губернији упропастила је 1838 године раж на површини од 81200 десјатина (1 десјатине = 1,09250 хектара). Године 1846 уништила је раж у неких 28 губернија а 1826 до 1864 године, пропала је од овога инсекта раж у Чернишевској губернији на површини од 3000 десјатина. Године 1880 у Сербачком округу (Нижегградској губернији). упропастила је раж на површини од 4842 десјатина у вредности 60910 рубаља (243.640 динара). Године 1881 штета је била у неких десет губернија а 1882 сатрла је раж на површини од 52000 десјатина!

У Западној Европи за пољопривреднике је права беда *жетви скочац* (Agriotes segetis), који се ове године и у нас запазио у повећој множини а нарочито у окрузима крагујевачком и моравском где је познат и под именом: „пра.“ Највећу штету причињава за сада у Енглеској. Пре неколико година Лондонско Пољопривредно Друштво објавило је да је тај инсекат у неким крајевима уништио $^1/_4$, у неким $^1/_3$, у неким $^1/_2$ а у неким шта више $^1/_3$ жетвена приноса.

У Русија, у Сергачком округу (Нижегградској губернији) тако звани *лажна ош* (Thrips Lini) причињо је штете јарим усевима (лану, пасуљу и хељди) на површини од 1712 десјатина у вредности 95097 рубаља (380388 динара) и отерао од овога инсекта новакаљу се онамо доста често.

У 1890. години, на хмељницама у Енглеској, *медљикара* (лисна уш), причинила је штете на читав милион фуната стерлинга, т.ј. више од 20 милијуна динара.

У Јужној Русији, *жетви жук* (Melolontha segetum), причинио је штете у вредности на 100 милиона рубаља (близу 400,000000 динара) и то за време од 1870 до 1880 године. Жук овај напао је био на жито у толикој мери, да га је само у једном округу (Екатаринском) било могућно скупити (1880 године) с класја на 10.000 пуда т.ј. на 163.000 килограма.

Наша мала није штета коју у равно 42 губерније у Русија наноси житу *жесенска жутица* (Cecidomya destructor) јер она у истини увиђавчи жетвени приносе.

У Бесарабији велике штете причињавају се и гајењу дувана и у тој су мери узроок, да се култура дувана морала одатле преселити у друге крајеве. Тако у једној области Орсеавског округа, где се до 1879 гајио дуван у 11 села, било је под дувањем сваке године на 650 десјатина, а кад наваљише штеточине дунавске, онда се култура дувана напуштала све више и више, тако, да је већ 1886 било под том биљком само 6 десјатина.

У департману Приморских Алса (близу Нице) у Француској, где се у место винограда приступило гајењу поморанџа и маслинака, онданњи пољопривредници навикли су на годишњи жетвени принос од овога растиња по 10 до 12 милијуна франака, а 1880 године не добише ни пребијене паре, само зато, што им те године упропасти бербу нека ситна мушица!

Из извештаја северо-американског Министарства Народне Привреде, види се, да годишња штета, коју онамошњи пољопривредници имају од различних инсеката износи на три стотине милиона долара т.ј. на 1500 милиона динара.

Примери они јасно утврђују да је врло велика штета коју имају пољопривредници од различних инсеката. По томе, и *инсеката су битна погодба за развијање културних биљака т.ј. у толико се више ради на њиховом уништавању, у толико је жетвени принос већи и сигурнији.*

Зато треба настати да се наредбе, које у овом погледу отпушта Министарство Народне Привреде, по *закону о уништавању штетних многошта и биљака*, врше тачно и на време јер је то понајпре у интересу сопственика. А кад је пољопривредник новчан, онда је и држава имућна.

Министарство Народне Привреде даје упуства за уништавање свих инсеката који му се пошаљу или оношу и зато треба добро потрити на све ситне непријатеље наших културних биљака, уверавати се о стварној величини штете коју причињавају и употребљавати средства која се препоруче за њихово уништавање.

Лица, која се одређују од стране општинских власти да воде надзор, да ли се поједине наредбе *о чишћењу гусеница и уништавању других штеточина*, врше или не, не чине добро својим грађанима, кад и за неизвршене наредбе тврде „*да је по њима урађено све шта треба*“ јер је казна, коју би поједини имали поднети ништавна, према стварној штети њиховој а с тим и штети коју отуда има нана отаћбина. Ми непознајемо све штеточине нити имамо бројних података колике су штете, од њих али свакојако, велики је број штеточина и штете нису малене, а од наше усталаштва записи у многоме, да уочимо непријатеље и да штете сведемо на најмању меру.

Б. Д. Тодоровић.

ИСКРИЦЕ

† **Рудолф Сак.** — Стари мајстор за израду плугова Христијан Сак предстаиио се њиђу између 24 и 25. овога месеца у Лајпшиком Плагвицу. Било му је 76 година а био је самониклица у правом смислу те речи. У младости својој био је као земљоделац средњега стаља; но својим великим трудом и прилежањем он се и у техничким знањима високо усавршио. Са својих пет помоћника Сак је 1863 године отворио први пут ковачницу. Сад се на овом месту налази фабрика са простором од 35.000 квадратних метара, у којој ради до 1000 радника и на које се сваки дан по целом свету шаље по 300 плугова, косачица итд. Он може, с поносом казати, да је своја оруђа сам израдио или их знатно поправио.

Сак је био херкулесог стаса и неуморни раденик. У млађим годинама даћу је радио у фабрици а њиђу је отпрањао канцеларијске послове, да они не би стајали и спремао цртеже за свој пеноник. Његови су га раденици врло често налазили још за писаћим столом кад би изјутра на рад долазили. Па и у старости, кад је милионар постао, и кад је радњу предао својим синовима и зету, није се могао од ње одвојити и увек је био

на свом месту у канцеларији. Радешиће његова поштовали су га као оца. Ко га је познавао и с њиме у ближи додир долазио, тај ће га се с поштовањем сећати. За земљоделство стекао је великих заслуга.

*

Како су и српски пољопривредници набављали његове изверне плугове, сматрамо за дужност да у име њихово кажемо: Слава *Рудолфу Саху!*

ГЛАСНИК

Друштво за пошумљивање голети у голубачком срезу.— Заузимањем окруж. шумара и осталих отменијих грађана града Голупца, установљено је „Друштво за пошумљавање голети у голубачком срезу.“ Правила овога Друштва потврђио је Министар Народне Привреде, и доносимо их овде у целости. Као што се из ових Правила види, Друштву је циљ. да пошумљава голети, приватне, сеоске и општинске, пешчана и мочарна земљишта у срезу голубачком с обзиром на месне прилике и привредне погледе; да постојеће шуме и забране штити од лакомислене сече; да потпомаже гајење шума, и у томе погледу да издаје потребне поуке народу, на шта више и да награђује поједине сопственике, који подигну гору на своме вредтном и лошем земљишту.

Установу овога Друштва нема сумње радосно ће поздравити сваки, коме је год познато, какав је појам о шумама у нашему народу, како је тешко очувати постојеће шуме и забране, а још теже изнова подићи. Корист овакога Друштва велика је а кад оно обећава потпомагати још и подизање већнака на извесним местима као и винограда на живим песковима онда је још и дупла корист.

Појава овога Друштва утолико је значајнија, што се оно јавља баш у данашње доба, кад као нека зараза ничу небројена удружења, удадбена и друга шпекулативна Друштва са обећавањем баснословних премија.

Ову новину и као прво Друштво ове врсте у нас најтопиље поздравља и *Тежак*, поштО је програм реченог Друштва утеколико и *Тежаковом* задаћа.

Правила овог Друштва гласе овако:

ПРАВИЛА

Друштва за пошумљивање голети у голубачком срезу

I. Име, седиште и печат Друштва.

Чл. 1.

Друштву је име: „Друштво за пошумљивање голети у голубачком срезу“.

Чл. 2.

Седиште је Друштва у Голупцу.

Друштво има своју славу, а то је Ђурђев-дан, 23. априла сваке године.

Чл. 3.

Печат друштвени носи овакав наслов у наоколо: „Друштво за пошумљивање голети у голубачком срезу.“ — а у средини растово дрво.

II. Циљ Друштва.

Чл. 4.

Циљ је Друштва:

а, да изналази најбоље и најбрже начине, како да се пошумљавају у срезу голубачком све голети приватне, сеоске и општинске, као: брда, стране, кршеви, каменљари, живи песак и мочарна земљишта, намењени за забране и шуме, нарочито из месних и привредних огледа, што ће одмах и у дело приводити.

Даље, да подитне и засади сва места где се људство креће и где обитава, као: шеталишта, парковс, друмове итд.

б, Друштво има да се стара, да се постојеће шуме и забрани у срезу голубачком без обзира на својину убудуће боље чувају и гаје, на рада тога да поучава народ о важности шума и опомиње га на рђаве последице лакомисленог поступања са истима, те да га тако поступно привикава на потребно чување, подизање и корисну употребу шума и забрана, што ће се чинити издавањем корисних списа, брошура, држањем јавних предавања у згодним приликама итд.

в, да заступа, потпомаже и тумачи народу закон о шумама и сва корисна наређења која потичу из Министарства Народне Привреде, односно шумарског одељења и окружне шумске управе, као и да открива и суздија злоупотребе са државним, општинским и осталим шумама и утрипама ма од кога ове долазиле;

г, да се заузима за сопственике шума и забрана уколико би ови по наховењу друштвеном неправедно и против закона били спречени у поступању са својим шумама и забранама;

д, да у својој околини морално а по потреби и својој могућности и материјално потпомаже сваког који би желео постојеће шуме и забране чувати или нове подизати и гајити. Ради тога Друштво ће се старати да у околини недипте потребне расаднике за шушко дрвеће одакле ће се лако моћи набављати потребне саднице, по најнижој цени, а по могућеву и бесплатно.

Исто тако Друштво ће потпомагати своје чланове при пошумљавању њихових забрана или голети, потребним упутствима, залатина за пошумљавање семеном и садницама; расписивање нарочите награде за оне, који подигну гору на своме вредтном и лошем земљишту која се спомиву у чл. 81. закона о шумама и стараће се на надлежном месту, да се на овај начин пошумљена земљишта ослобођавају порезе по закону о шумама и закону о непосредном порезу;

ђ, Друштво ће по могућству потпомагати и вођарство тиме, што ће сопственике упућивати да на прикладним местима саде воћке. На тај циљ определиће се десети део друштвеног расадника за гајење садница од разног воћа, које ће се давати члановима по најнижој цени, а по могућеву и бесплатно;

е, Друштво ће водити озбиљну бригу да се земљишта под живим песком засаде винограднма, а где то из буди којих разлога не би било могуће, ту да се живи песак познатим начином веже, односно умири; и

ж, да заштићава корисну дивљач и птице у шумама и забранима да се не лове противно закону о лову а тако исто и рибе у рекама да се не трују и динамитом убијају.

III. Средства Друштва.

Чл. 5.

Средства су друштвена:

а, уписнина и месечни улози редовних чланова;

б, улози помажућих чланова;

в, улози чланова утемељача;

г, улози чланова добротвора; и

д, приходи од поклона, завештања, забава итд.

IV. Чланови Друштва њихова права и дужности.

Чл. 6.

Члан овог Друштва може бити сваки пријатељ шумарства који узима грађанску част, домороци или странци, а деле се на: редовне, помажуће, утемељаче, добротворе и почасне.

Чл. 7.

а, редовни члан може бити само онај који живи у срезу голубачком било стално или привремено и плаћа друштвеној благајни: на име уписа 1 — један — динар а на име месечних улога 0·50 динара, што износи 6 — шест — динара годишње;

б, помажући члан може бити свако према чл. 6. ових правила, који потпомаже Друштво с улогом од 5 — пет — динара годишње;

в, утемељач је онај, који једанпут за свагда положи друштвеној благајни 20 — двадесет — динара;

г, добротвор је онај, који једанпут за свагда положи друштвеној благајни 30 — тридесет — динара; и

д, почасни члан је онај, кога Друштво на своме годишњем скупу на предлог управног одбора за то изабере, из каких ванредних заслуга за оно Друштво.

Чл. 8.

Сви чланови без разлике од дана уписа, односно избора, имају право гласа на годишњим друштвеним скуповима; да бирају управу и у исту буду изабрани, но редовни чланови морају претходно платити свој улог за текући месец.

Чл. 9.

Сваки члан добија из друштвеног расадника потребне саднице по сасвим ниску цену, а по могућству и бесплатно, и уопште има права на моралну и материјалну помоћ друштвену за подизање и чување својих шума и забрана.

Чл. 10.

Редовни и помажући чланови добијају при упису друштвену карту и остали новац.

Чл. 11.

Сваки је члан дужан да у својој околини распростире мисао о корисном поштовању голета, гајењу и чувању шума, а противстаје штетном сатирању шума и забрана; да хвата и проказује надлежној власти самоласне горосечце и завативаре туђих а нарочито државних, општинских и сеоских шума и утрина, као и оне, који би противно закону ловили корисну дивљач и птице у шуми и тровали рибе у рекама. Даље, да редовно долази на друштвене зборове, и у опште да делом и речима потпомаже друштвени задатак.

Чл. 12.

Чланство престаје кад ко судским путем изгуби грађанску част а редован члан кад ни на писмену опомену не би за годину дана исплатио улог или кад то сам написмено изјави друштвеној управи.

Но из чланства може се нарочито искључити онај члан, који би био судски или полициски осуђен за самовласну горосечу или завату туђе шуме, забрана или утрине, учињене пошто је постао чланом овог Друштва или за кога се на годишњем збору докаже да ради противно друштвеној задаћи.

V. Управа Друштва.

Чл. 13.

Управу Друштва састављa Управни Одбор од девет лица' међу којима је по могућству, бар један стручан шумар, — а од којих су и то:

а, један председник;
б, „ потпредседник;
в, „ деловођа — благајник;
г, „ референт; и
д, пет одборника, — а бирају се сваке године на редовном збору. Један пут изабрани могу бити и поново бирани.

Чл. 14.

Председник председава у одборским и зборским седницама, пази да се ради по овим Правилима, потписује акта заједно са деловођом односно благајником; сазива одборске седнице и зборове и извршује одлуке ових, и у опште пастојава да ово Друштво одговара своме задатку.

Ако је председник спречен за вршење ове дужности, онда га заступа потпредседник.

Чл. 15.

Деловођа — благајник води записник у седницама одборским и зборским; израђује и потписује друштвену преписку према потпису председника; чува акта и рукује друштвеном архивом, књижницом, збирком и осталим стварима; прибира приходе и исплаћује одобрене друштвене издатке; саставља годишњи извештај и на крају сваког месеца подноси управном одбору биланс о стању благајне. По удружењу може ако се укаже потреба изабрати и засебно лице за вршење благајничке дужности.

Чл. 16.

Референта је дужност: да реферише управном одбору све што би требало предузимати према постављеном задатку у чл. 4. ових Правила, као и о постигнутим резултатима; да покреће и разрађује посебице све предмете који спадају у задатак удружења, а нарочито да се стара која места ваља пошумљивати, како и на који начин за свако место посебице; кад и шта би требало предузети да се стане на пут самовласној горосечи, заватинама и осталим шумским кривицама. Но овим се не искључују мишљења и реферати свију осталих чланова управе и других чланова удружења.

Чл. 17.

Одборници са председником односно потпредседником деловођом — благајником и референтом састављају Управни Одбор, који ради ове послове: доноси решења што долазе у задатак овога Друштва (чл. 4.); прибира податке и проучава пределе у овоме срезу који се морају пошумити, како и на који начин; наређује издатке по предрачуну, који је на годишњем збору одобрен; саставља предрачун за главни збор и друге предлоге за заштиту и подизање шума; приређује бар по једну забаву годишње у корист друштвене касе, и ради уопште све ово чиме се може постићи друштвени задатак.

Чл. 18.

Све своје послове Управни Одбор ради у одборским седницама, које ће држати бар два пут месечно; а пуноважне су онда кад су присутни најмање 5 — пет — чланова Управе.

При гласању у одборским седницама предмети се решавају простом већином гласова. Но ако су гласови подељени онда решава она страна где је председник.

VI. Зборови Друштва.

Чл. 19.

Зборови су главни годишњи и напредни, и држе се јавно.

Прави се држи сваке године у месецу јануару, а други према указаној потреби, кад Управни Одбор или кад то написмено затраже најмање $^1/_4$ — једна трећина — свију чланова у срезу, ван Управе.

Чл. 20.

На главном годишњем збору прво се ови послови и то:

а, председник подноси извештај о целокупном одборском раду и постигнутим резултатима за прошлу годину, где долази и рачун прихода и расхода;

б, подноси се на одобрење предрачун прихода и расхода као и мишљење Управног Одбора, шта би требало радити у идућој години;

в, решавају се писмени предлози, који су бар на један дан раније поднети а и усмено изјављени предлози чланова на самом збору;

г, бира се нова управа; и

д, бирају се два изасланца ван управе, који ће најдаље за 15 дана прегледати и поднети управном одбору извештај о прегледаним рачунима за прошлу годину.

Што се од ових послова не сврши на овом има се свршити на напредном збору, који ће се рада тога сазвати најдаље за месец дана.

Чл. 21.

Одлуке зборске пуноважне су онда, кад је на истима присутно преко половине свију чланова, који живе у срезу голубачком, но ако толико не дође онда ће председник у року од 15 дана сазвати други збор, који ће доносити пуноважне одлуке са онолико чланова колико ко дође.

VII. Престанак Друштва.

Чл. 22.

Друштво може престати само онда, кад на сазваном збору буде тако решено већином од $^3/_4$ свију чланова овога Друштва, пошто се оправда немогућност даљег опстанка.

Чл. 23.

На случај престанка овог Друштва сва његова имовина предаће се и то: новчана Управа Фондова на приход, а она остала шумарском одељењу Министарства Народне Привреде, докле се ово или томе слично Друштво у Голупцу опет не обнови.

VIII. Измена правила.

Чл. 24.

Измена и допуна ових Правила може бити само на редовном главном годишњем збору, ако се тиме не мењају битни основи овог Друштва и ако се на то сагласе најмање $^3/_4$ свију присутни чланова на збору.

Чл. 25.

Правила ова важиће од дана кад их одобри господин Министар Народне Привреде.

На Цветн
2. априла 1900. год.
у Голупцу

Привремена управа

Председник
Риста С. Поповић
трговац

Потпредседник
Живан Ранковић
начелник. среског

Деловође
Ј. Буковала
окружни шумар
Благојевић
Тома Благојевић

Чланови:

Јеремија Н. Бошковић телеграфиста, **Др. Максим Гаврановић** сресни лекар, **Петар Јенић** трговац из Смедеревска, **Живојин Марић** трг. из Клева, **Станоје Милосављевић** трг. из Добре, **Жив. Настасовић** трг. из Браничева, † **Спасоје Стојић** земљоделац из Браничева потписао **Жив. Стокић**, **Живко И. Јовановић** земљоделац из Винаца, † **Живко Станковић** земљоделац из Винаца † **Јанко Ђорђевић** земљоделац из Зеленика потписао **Ж. Ранковић**.

* * *

Ова правила *„Друштва за потпомоћање голеће у голубачком срезу“* Министар Народне Привреде, на основу чл. 2. тач. а закона за устројство Министарства за народну привреду, одобрава и *„својим потписом потврђује*, с тим, да за ово није наплаћена такса на основу чл. 2. тач. 7. закона о таксама.

ПБр. 11.763
29. Јуна 1900 год.
у Београду.

Министар Народне Привреде
Жив. Живановић с. р.

Освећење Свиларе — Повлашћени откупљивачи свилених мехурака г.г. Фаркић и Анђелковић, подигли су према датој им повлашћици зграду у Лапову (спрам железничке станице) у којој су три Пелегринова апарата за умртвљивање и сушење мехурака. Ту своју зграду, коју иначе зову сви *Свилара*, осветили су они, по лепом српском обичају 25 прошлог месеца. Освећењу зграде присуствовали су два изасланика Министра Народне Привреде — начелник одељења за пољску привреду и ветеринарство и референат за свиларство — окружни економ округа крагујевачког, више среских економа, председник са целим одбором општине лаповске, четири уважена свештеника из Лапова и околине и преко 200 гостију, највише сељака, из округа крагујевачког и суседних округа.

Стање шећерне репе у срезу рамском 8. јула т.г. — Пошто је тек прва година како се сеје шећерна репа у Србији, то се надам да ће бити не само за одгајиваче шећерне репе у срезу рамском, но и за све пољопривреднике у нас интересно видети, како шећерна репа напредује. Ја ћу повремено саопштавати резултате предузетих анализа шећерне репе из појединих општина у срезу рамском, пошто мислим, да и у другим срезовима неће се репа много разликовати од ове:

МЕСТО	СЕЈАЊА	ТЕЖИНА ЈЕДНЕ ВЕЋЕ ГРАЂЕ	ПОЛАРИТЕТ СТУБИНА	ПКА НА СА-ХАРОМЕТРУ СТУБИНА	ЕКВИВАЛЕНТ	ПК ШЕЋЕРА
В. Градиште	29 Марта	360	8·6	—	—	—
Перлез	1 Априла	870	8·4	—	—	—
Трибреди	3 „	420	10·1	—	—	—
Средњево	8 „	730	6·6	—	—	—
Мајдановац	14 „	560	10·3	—	—	—
Мајур	18 „	330	12·0	—	—	—
Гасадник среска	19 „	936	8·1	—	—	—
Гаврово	20 „	190	10·6	—	—	—
Десина	24 „	155	11·2	—	—	—
Просечно	ова	606	9·9	13·—	76·—	3·1

По овоме се види, да је шећерна репа не само што се тиче крупноће, но и по каквоћи прло добра. Тежина је рачуната у таком облику, у којем се предаје фабрици, дакле прописно очишћена. С погледом на то да од 8 јула до бербе има још 2½ месеца у ком ће времену и каквоћа за много се поправити, мора се казати, да степени сахарометра прло задовољавају. Неке репе (Мајур и Десина) већ поларизирају као репа лошег квалитета при преради у септембру и октобру.

Општински буџети морају имати и позиције за извршење закона по пољопривредној струци. — Да би општинске власти могле одговорити наређењима пољопривредних закона, а нарочито закона: о уништавању штетних животиња и бољака, о унапређењу воћарства и о унапређењу сточарства, потребно је, да у свој буџет унесе и потребне суме за извршење тих закона. Тога ради, да се ове потребе не би превиђале, Г. Министар Нар. Привреде, наредио је свима начелствима:

1, да не узимају у посао ниједан буџет општинске власти ако овај није прегледао надлежни државни економ и уверио се о томе, да су у буџет унесене потребне суме по наређењима Министарства Нар. Привреде, и

2, да исти расписе саопште свима својим сресним и општинским властима као и државним економима.

За све набавке у сресним воћним расадницима брину се сресни економи. — По чл. 3 закона о државним економима: државни економи постављају се Краљевим указом а и претпоном Министра Народне Привреде.

И за једну и за другу врсту економа прописане су једне исте дужности, те се отуда у овом погледу не може између њих правити никаква разлика.

И једни и други економи могу бити и окружни и сресни, па као такви они морају бити и то *први управници пољопривредних станица* а *другу управници сресних воћних расадника.*

У том случају:

Управник пољопривредне станице има према другом ставу чл. 5 закона о пољопривредним станицама потпуну слободу односно газдовања на имању, поступање с добивеним производима и руковања стоком, имајући при том увек и једино ите ресе станице у виду, но све ове манипулације морају бити проведене кроз рачунске књиге и оправдане нужним документима. Рачуне ове прегледају на крају године три члана окружне скупштине и за сваку неисправност у томе одговоран је управник станице, а управник сресног воћног расадника, дужан је према трећем ставу чл. 11. закона о унапређењу воћарства водити прописне рачунске књиге и да на свршетку године подноси склоњене рачуне сресној скупштини на преглед и одобрење, па је као и управник пољопривредне станице одговоран за неисправност својих рачуна ако би изабрана три члана сресне скупштине опуномоћена на овај преглед (чл. 29 правилника за извршење закона о унапређењу воћарства) то утврдила.

Да би се као управници речених установа могли старати о успеху тих установа и да би у овима могли извршити сваки посао тачно и у своје време, они морају имати при руци и новчана средства за то. С тога је у погледу ставу чл. 28. правилника за извршење закона о државним економима и поменуто: „Кад је окружни економ у исто време и управник станице, онда се њему предају на руковање све суме покупљене за потребу станице и тада је он одговоран окружној скупштини за неисправност рачуна,“ а по трећем ставу чл. 26. Правилника за извршење закона о унапређењу воћарства: „Наплаћене суме предају се одмах сресном економу, који их троши на буџетом одобрене сврхе.“

Све ово изазива потребу:

1. Да државни економи, као управници пољопривредних станица и воћних расадника на биле они указни или неуказни морају руковати касом; и

2. Да се морају лично бринути за све набавке и потребе станице односно сресних воћних расадника које имају вршити на начин којим се неће кршити интереси станице односно расадника.

Из тих разлога, а поводом питања неких сресних начелника, једним расписом Г. Министра Народне Привреде саопштено је свима начелствима:

1. *да и неуказни државни економи као управници пољопривредних станица и сресних воћних расадника имају руковати касом и о свима примањима и издавањима водити прописне рачунске књиге; и*

2. *да и указни и неуказни државни економи као управници речених установа имају вршити саме све набавке за потребе сво-*

јих установа на начин који им се укаже као најзгодније, а то до 500 динара, а за набавке чија би вредност премашала ову суму — јавним надметањем, лицитацијом. Од овога имају одступити само у случају, ако им Министарство Народне Привреде дркчеје мреди.

Од државних економа очекује се успех у пословању по свима њиховим дужностима у законима донесеним по пољопривредној струци, и зато не треба сумњати, да ће она у питањима која се тичу интереса установа којима управљају бити неисправни и то утолико мање:

а) што су државни економи по последњем ставу чл. 8. Правилника за извршење закона о државним економима у првом реду за свој рад одговорни својим претпостављеним старешинама (окружни економ, окружном начелнику, а срески економ среском начелнику), на тек онда Министру Народне Привреде; и

б) што Министар Народне Привреде, према другом ставу чл. 29 реченог Правилника а и иначе може увек наћи начина уверавати се тачно о исправности њихова рада у овом погледу.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XVII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 27. јуна 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Павле Т. Тодоровић, Јован Јекић, Нинко Јовановић и Илија Кремић.

Председаво г. Милутин Савић председник, бележио М. Јовановић секретар.

145. Прочитани записник XVI седнице — Одбор усвоји.

146. Председник извештава да је по овлашћењу Управног Одбора од 10. т. м. председништво са члановима Књижевног Одбора имало част бити примљено од г. Министра Нар. Привреде а тако исто и од г. Министра просвете и представило им стање о бесплатном штампању *Тежака* и *Пољопривредног Календара* у Државној штампарији, које је уређено законом од 20. априла 1890 године. Резултат ове представке је тај, што је г. Министар просвете тражио, да му се поднесе писмена представка о томе како би могао наредити Управи Државне Штампарије да продужи штампање *Тежака* и *Пољопривредног Календара* на почек док Српско Пољопривредно Друштво не нађе начина и средстава да штампање исплати — Одбор ово саопштење прими к знању.

147. Чита се програм за изложбу говеди и оваца, која ће се приредити 8, 9 и 10 септембра ове године у Крагујевцу — Одбор усвоји у целини, а у једно изабра за директора изложбе г. Жику Јаничијевића професора из Крагујевца а за помоћника директору г. Јоцу Марковића окружног економа.

148. Чита се писмо Горњо-милановачке Подружине, којим извештава да ће се 2 јула о. г. држати напредна скупштина на моли да Друштво изашље своја изасланика — Пошто ће се на овој скупштини мењати подружинска Правила која ће затим доћи Друштву на одобрење то Одбор налази да тога ради не треба изашиљати изасланике. А за остале подружинске послове упућена је Подружна ранијом одборском одлуком, да своје послове сама посвршава.

149. Чита се молба г. Добривоја Томића царинника, да му се исплати по рачуну 300 динара за израду дијаграмских таблица за Париску Изложбу — Одбор одобри да се исплати из кредита одређеног буџетом на напредне надатке.

150. Чита се реферат друштвеног секретара, којим моли за одобрење да се расходују књиге што су поклоњене господину Министру Просвете — Одбор одобрава да се урасходују по магацинској књизи.

151. Чита се реферат друштвеног секретара, којим моли за одобрење да се урасходује по магацинској књизи 16 килограма плава камена што се у путу до Кнежевца просуо јер се црн поцепао — Одбор одобрава да се ова количина плава камена урасходује по магацинској књизи но с тим да се убудуће одних трага и сазна до кога је кривица да се поште мањак показује.

152. Понуду Хофхера и Шранца фабриканата пољопривредних справа из Пеште за набавку њихових справа и машина за потребе Друштва — Одбор упути уже Одбору за набавку семена и справа на мишљење.

ОБЗНАНЕ

Окружна изложба говеди и оваца у Крагујевцу. — Нехотично учињена је грешка приликом израђивања Програма за ову изложбу те је изостала награда од 100 динара *Крагујевачке трговачке Банке*, коју је послала још 4 маја ове године са изричном жељом да носи име Банке и да се да у новцу.

Ова грешка исправља се тиме, што ће IV-та награда у оделењу за краве са овогодишњим теладима носити име Крагујевачке Трговачке Банке и издаће се у новцу приликом свечаног надавања награда.

Ово се саопштава ради знања онима, којих се ово тицало буде.

ОГЛАСИ

ГВОЗДЕНЕ ПЕЋИ (ФУРУНЕ) ЗА ГЛАВИНИЋЕВЕ СУШНИЦЕ и све остале гвоздене делове израђујем по упутству г. Главинића од деблег и тањег лима (плеха) и то:

Од деблег лима по 73 динара а од тањег по 63 динара. У ову цену урачунато је и паковање и превоз на паробродску или железничку станицу у Београду.

Београд
Космајска улица бр. 51.

Марија Љ. Ивановић
бравар.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 30. броја Тежака: *Чланци:* Српска пољска привреда на париској изложби. — О преради воћа (свршетак). — Штета коју земљорадњи причињавају инсекти. — *Искуство.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Огласи.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1899. ГОДИНЕ № 3981. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. ЗА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ КОМАТАРИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДУЧИТЕЉИ, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦЕ СТАЛ. КАДРА, ВАШИ, ЖАНДАРМИ, ЖЕЛЕЗНИЧКИЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖИЋИМА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УНАПРЕД ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И АКО СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД СВОГ ДРУЖИЋА ПРИКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ОДГОВОРНИ УРЕДНИЦИ:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 31. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 6. АВГУСТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЧЕСТИТКА

Којом је Српско Пољопривредно Друштво честитало рођен-дан, *3. августа ове године*, **Његовом Величанству Краљу АЛЕКСАНДРУ I, Највишем Заштитнику** Српског Пољопривредног Друштва

ЊЕГОВОМ ВЕЛИЧАНСТВУ КРАЉУ

АЛЕКСАНДРУ I

Смедерево

Српско Пољопривредно Друштво које има ретку срећу да ужива Највишу Заштиту Вашег Величанства и на данашњи рођен-дан радује се срећи свога **Највишег Заштитника**, коју је засновао брачном везом са дичном Српкињом, **Њеним Величанством Краљицом ДРАГИЊОМ**, те Своју данашњи рођен-дан дочекује са пуно среће и домаћег спокојства и што своју радост дели са **Својом Узвишеном Сапутницом**, која осећајима искреног српског срца уме да љуби **Свога Узвишеног Друга и Свој Народ.**

Нека праведни Бог благослови и увелича ову срећу светлим подмлатком славних Обреновића, Којима Србија почито дугује, како за своје државно уређење, тако и за своје привредно јачање.

Да живи **Највиши Заштитник** Српског Пољопривредног Друштва **Његово Величанство Краљ АЛЕКСАНДАР I.**

Да живи **Њено Величанство Краљица ДРАГИЊА.**

ПРЕДСЕДНИК
М. САВИЋ

ПОТПРЕДСЕДНИК
Александар Секулић

БЛАГАЈНИК
Благ. Д. Тодоровић

СЕКРЕТАР
М. Јовановић

ЧЛАНОВИ ОДБОРА:

Алекса Поповић, Алекса М. Живановић, Др. Марко Т. Леко, Драгутин М. Јовановић, Паја Тодоровић, Милан Јованић, Нинко Јовановић, Јован Јекић, Илија Кремић, Мирко Миљковић

Штете од ситних инсеката често се приписују другим каквим узроцима *

Наведеним примерима у чланку *Штете које земљорадну причињавају инсекти* утврђује се потпуно, да културне биљке имају међу инсектима велике непријатеље и да она утичу увелико на величину жетвена приноса. То је непобитна истина, на иначе, као што је поменуто у реченом чланку, многи пољопривредник није начисто с тиме да му толике штете могу причињати тако ситне животиње — инсекти, зарезници.

Онамо, где је земљорадња на високом ступњу развијања, и пољопривредна знања ограничавају се само на извођење површних мера против инсеката, т.ј. ове се не врше онако како то изискује природа штеточине, и зато, што се не зна природа штеточине и могућно је да се и јаче штете од инсеката приписују каквој другој недаћи а нарочито елементарним непогодама. Вероване у ово осваја поглавито у случају, кад су штеточине у почетку свога развијања, пораста, т.ј. кад се још не могу лако уочати и кад је најпотребније умети их пронаћи и уништити. Није наранно тешко уочити штеточину у случају, кад се нпр. скакавци крећу на њиву рани пустошева или кад гусенице бресе лишће и заметне рода воћака, али није лако пронаћи оне штеточине који су у самом растењу, као што су нпр. хесенска мушица, шведска мушица, лисне вашн, пице, смотавци итд. јер је за њих, да би се могли пронаћи потребно знати место њихова пребивања, легла.

Неколико примера о штетама које појединим воћкама наносе извесни инсекти, такође су удесни да покажу како се и разборитији пољопривредник може у тоне-преварити, па да штету од инсеката пребаци на непогоде, и да затим, уверен, да ту не може ништа предузимати, буде скрштених руку.

На јабукама може се у пролеће запазити свенивање и опадање цветних пупољака. Цветни пупољци који тек што се појаве, на велико изненађење воћара, често онако неразвијени опадну исто као и кад их опрљи слана, мраз. Воћар, који се не упушта у даље испитивање, обично по овој сличности верује, да опадању тих пупољака није никакав други узрок до мраз, слана, али, ако се пусти у испитивање, може очас запазити у пупољима читаву дружину (колонију) ситних и једва приметних инсеката, који сишу сокове из чашице цвета и који су то тоне узрок опадању цветних пупољака. Такви су инсекти познати под именом *зоми* и врло су опасни непријатељи воћака.

По који пут дешава се, да цветни пупољци на јабуци истерују и главичице на да затим после неког времена оне отпочну венути и опадати. А бива, да многи, већ развијени цветни пупољци, на јабукама почну на исти начин опадати у толикој мери, да воћар за неколико дана изгуби сваку наду на бербу, и ако је на ову, судећи по лепом, обилном, цветању воћке, увелико рачунао. Узрок оваком опадању цветних пупољака није мраз нити друга каква погода већ инсекат познат под именом *јабучна шара* (Rhinhites Baccus), јер кад се мало боље загледа онала пупољак, може се у њему наћи малени бели црвић тога инсекта.

У мају месецу може се по који пут приметити да на лисних пупољака на јабуци истиче неки мрко-сив сок и да ти пупољци након неког времена почну венути и опадати. Јабука се услед тога не заодене довољном количином лишћа и лишћа се многих младара. Ако се осмотре такви пупољци, онда ће се у њима наћи малена гусеница заклоњена непоређеним спољашњим листићима и љуспицама и која је у самом пупољку уништила све његове делове на шта више и саму грану.

Штете које воћкама причињавају разни инсекти често су врло велике а да би се инсекти пронашли морају се важљиво прегледати оштећени делови. Такав је исти случај и код усева, кад је оштећен јарвама хесенске мушице, житне мушице, житног скочна итд.

По томе, да се штете које инсекти причињавају растењу не превиђају, т.ј. да им се зна прави узрок, потребно је да се оштећени делови осмотре што боље, а с тога, што се то обично не чини, праве штеточине инсекти, превиђају се, те им се тако даје маха да се из године у годину размножавају све више и више.

Свакојако у местима где се ради примитивно, штетним инсектима нарочито ситним, не придаје се скоро никакав значај, с тога, што се у тим приликама не може тачно да оцени стварна штета, јер се неуспех у жетви у овим местима приписује и другим погодбама, нарочито лошијем обрађивању земље због употребе несавршених справа. Отуда, и где је пољска привреда на високом ступњу, могу се запазити још само крупне штеточине а за ситне, које је и иначе потеже пронаћи, налази се често изговор поред непогода и у лошем обрађивању земље.

С тога је, потребно *добро* упознати прави узрок штете т.ј. *добро се уверити*, да ли долази од *извесних* инсеката или чега другог јер се само на тај начин неће превидети штете од инсеката а с тим ни потребна средства за њихово уништавање.

В. Д. Т.

НАГРАДА ЗА ДОМАЋИЦЕ У ФРАНЦУСКОЈ

У Француској постоји један фонд, из кога се сваке године издаје награда у 500 динара домаћици која се нарочито и успешно на пољопривредним имањима бави гајењем живине и млекарством. Фонд овај установио је *Хамет* а награде издаје *Друштво за потпомагање пољске привреде*. Сума, одређена за ову награду, ове је године подељена у четири мање награде и досуђена домаћицама, које ћемо овде навести.

За ову Хаметову награду пријавило се дванаест домаћица и од њих Оценивачки суд предложио је њих четири за награде и то две за награде од по 150 а две за награде од по 100, свега 500 динара.

Прва награда од 150 динара, *домаћица Х. Бодсон, закупникова.* — Домаћица Бодсон има у своме *живинарнику* 180 кокошака и 280 пилића које врло брижљиво и успешно гаји. Сваке године, поред живине која се продаје у дому, она продаје отрпилиће за суму од 620 динара, око стотину пилића и по 80 кокошака. Она, месеца марта, пирала и маја, скупи отрпилиће 8000 јаја које продаје по 60 динара ољаду; затим, за ідуља три месеца, она скупи 5000 јаја по цени од 72 динара ољада; у септембру, октобру и новембру добије 3000 јаја по 92 динара ољада; што укупно чини приход од јаја отрпилиће за 1200 динара.

Она сваке године гаји по 80 ојлова, 20 мисирки и по 40 ћурака, што јој даје нечист приход од 570 динара. Она прода по 150 питомих зечева за суму од 540 динара отрпилиће.

Кравагарник има дванаест крава и поштo је Свети Стефан, где домаћица Бодсон живи, врло мало место, то се млеко скоро и не продаје (за 3 динара отрпилиће на дан); али домаћица Бодсон продаје по 6 килограма масла и за 4 до 5 динара сира недељно. За време шест топлијих месеца, она паметна домаћица справља сир који она лако продаје по суседним селима. Најзад, сваке године, она прода по шест угојених телади за суму од 700 динара, што приход од краварника уздиже на суму од 3000 динара отрпилиће. С отпадима у млекару, домаћица Бодсон гаји и гоји свиње за потрошњу на имању а осем тога она их прода по шест сваке године за цену од 600 динара.

Велика *градина* уз само имање и врло добро обрађивана даје поврћа и воћа, колико та треба за чељад на дому. Домаћица Бодсон, сем тога, налази начина да сваке године прода за 600 динара *раног* воћа и *раног* кромпира.

Благодарећи подобности, вредноћи и разборитости ове усталачне закупниковице, која скоро све сама лично ради приход од живинарника и млекара, не рачунајући ту редовну потрошњу, износи близу 7000 динара.

Мишљење оценивачког суда. — „Ви хоћете, Господо, као и ми, судити да се домаћица Бодсон може навести као углед и ми вам и предлажемо да јој досудите прву награду од 150 динара“.

Друга награда од 150 динара, *домаћица Марс закупниковица у Ангенају.* — *Живинарник* домаћице *Марс* има 250 кокошака и 200 пилића. Она сваке године продаје отрпилиће по 200 кокошака по цени 2·50 динара комад, дакле за 500 динара, и скупи по 8000 јаја од којих добија по 1000 динара прихода. Она гаји по 25 ћурака које прода за 150 динара, по неколико пловки и голубова и оно сто питомих зечева за потрошњу чељади на имању.

Гајење младих прасади даје јој лепе користи, јер 5 крмача опраси јој сваке године 80 прасади које она прода за 200 динара; она, сем тога, угоји по 6 свиња убијаница, које се потроше на имању.

Крагарник има две јунице и 7 крава музара које дају по 9 килограма масла недељно, дакле на годину 1400 динара от-

прилике, сем тога још за 150 динара млека. Половина телади негују се а остала продају за суму отприлике за 300 динара.

Градина, врло добро одржавана, у исто доба за *поврће* као и за *воће*, чини највећу част домаћиди Моро и даје јој поврћа и воћа колико треба за потрошњу у дому.

Мишљење оценитачког суда — „Домаћица Моро води свакодневно *рачун* о примању и издавању свога живинарника. Њен дом, млекар, краварник, кокошарници држе се врло чисто. Њој у роду и у одржавању градине помаже само једна служавка. С тога сво уверени да ћете радо примити молбу коју вам подносимо да домаћици Моро досудите другу награду од 150 динара.“

Трећа награда од 100 динара уделила Анђа Тите у Гњилу Ламотан. — Домаћица *Анђа*, којој је муж умро пре неколико месеци, управља сама доста великим имањем а тако исто и једним предузећем преноса робе.

Њезин *живинарник* данпо се одржава и има 200 кокошака крупне расе које од марта до јуна дају у средњу руку по 90 јаја на дан, која се продају по 7 до 8 динара стотина, а за остатак године од 80 до 48 јаја која се продају по 0·10 динара комад. Она одгаји по 100 пилића и не толико питоних зечева.

Њезин *краварник* има 13 добрих крава музара, које јој дају сваког дана у средњу руку по 100 литара млека, од којих се 70 литара прода по 0·20 динара литар, а остатак преради у масло или у сир.

Поито одуме све што је потребно за нарану многобројне јој чељади, домаћица Анђе-Тите добија као свакодневни приход од свог живинарника и од свога краварника, суму отприлике од 20 динара.

Мишљење оценитачког суда. — „Домаћица Анђе не само је угледна домаћица, него и јунак жена која се није подала да је обрна несрећа која јој је снашла, но одлучно упражњава предузеће свога мужа, како би их доцније предала своме сину. „Она, Господо, заслужује да се препоручи вашој просвећеној пажњи, и зато ми предлажемо за њу трећу награду од 100 динара.“

Четврта награда од 100 динара домаћици Леду, у Мороншиљјеру. — Имаће у Мороншиљјеру, од неких 800 ект. припада Жилу Тавернију, из Седана, и она ниже закупа који изнуђу себе стоје у вези и којима управља подобан управитељ Леду.

Његова домаћица има, наравно, под својом управом *живинарник* и она њиме управља с особитом вољом.

На закупима има отприлике 450 грла живине, која даје по 12.000 јаја на годину.

Домаћица Леду брине се сама о *кравама*, музе их, спрамља масло и сир; она се баш и *гајењем свиња*. Она спрамља храну за чељад и *води рачуноводство о живинарнику и о дому потпуно правилно*. Свуда влада беспрекорна чистоћа.

Мишљење оценитачког суда. — „Домаћица Леду није може бити, баш домаћица у пуном значењу те речи, али ипак ми смо мислили да жена једног управитеља, која у пуној мери и савсем видно потпомаже рад свога мужа, и која у корист сопственика, по својој вредности и по својој марљивости, приходује сразмерно знатне суме, заслужује да вам се препоруучи за једну од Хамптових награда; с тога ми за њу и предлажемо четврту награду од 100 динара.“

Кратко упуство мађарског министра земљорадње о одбрани и предохранама од хесенске муве[1])

Хесенска мува — Cecidomia destructor — мала је, комарцу слична мува, која како у Јевропи тако и у Америци на житу у појединим пределима, а често пута и у целим покрајинама чини ужасне штете. Инсекат, врло незнатан по изгледу, отуде је опасан, што ситни му крилци нападају на младе стабљике стрминика и потпуно их уништавају. У мањем је размеру овај инсекат штетан раже и јечму.

Женка овога инсекта носи врло ситна јаја почетком јесени — у месецу септембру — и то на лишћу усева. Јаја се развијају и ситни крилци почињу се кретати наниже и то увек између стабљике и оног дела листа који стабљику обмотава. Они се настањују на оном делу стабљике који је обмотан листом и овде сишу храниви сок младе стабљике. На овај начин у њеном размеру заражене стабљике почињу да жуте, због чега увену и угину.

Хесенска мува има у јесен, — од почетка августа па до половине октобра — ако је време довољно топло и кишовито, *две* а у неким случајевима и *више генерације* (јер прва или друга генерација може потпуно да се развије за 14—16 дана). Баш у овоме брзоме и многобројноме развијању и леži опасност од хесенске муве. Није никакво чудо, дакле, што изникло усев већ после 2—3 недеље потпуно угине.

Прави хесенске муве — у потпуно развијеном стању дугачки су 3 милиметра — презимљују на стабљици под заштитом лисног огртача и ту се преображавају у дугуљасте мрке чаурице из којих се у месецу априлу належе прва муха, која је дугачка 3 милиметра. Тек што је мала мува напустила чаурни огртач, она се нари и женка почиње да носи јаја. За ношење јаја она код озимих усева (који већ стабљику имају) тражи листиће, а код пролетњих усева корене листиће и на горњој површини њиховој оставља своја мрка јаја. Из снућушних јаја, која се једва голим оком могу видети, излегу се млади крилци већ после неколико дана и селе се на стабло дотичних усева. Кад на стабло доспеју, ту се и задржавају, и, под заштитом лисног огртача, проведу све време свога преображаја.

Ако је пролеће топло и кишовито и ако је случајно жито слабије развијено онда хесенска мува *да и у пролеће две до три генерације*. Ове генерације не роје се одједном, него по групама како је код којег време погодно. Један део чаура остаје преко целога лета, и муве се не развијају; други део пак, који је роса и киша задесила, а време је топло било, развија се и још даље множи. Овим се објашњава оно јако заражавање овим инсектом код зелене стрнике у гред лета или после града она јака зараженост Bromus inermis-а (у месецу јулу и почетку августа).

Код озимих усева, који су у пролеће заражени, хесенска мува може се наћи на првом или другом згаваку одзо увенци, а код пролетњих усева такође, као што је у јесен код озимих усева примећено, она се задржава непосредно изнад корена. Довде оне слабе стабљике, које су у јесен заражене, — као што је већ поменуто — све угину, оно се не догађа у Пролеће, јер крилци не могу да успеју, да већ означене стабљике упропасте. Стабљика расте, до душе, и даље, али слаби на ономе месту, где су се крилци настанили и почели хранити сок да сишу. Ово слабљење тако је јако, да доцније не може тежину целе сламе да носи и лоши се. Таква њива изгледа тако као да је је неко намерно овде-онде изгазио. Класје, које се слабо могло развити већим делом празно је.

Према овоме хесенска мува може причинити штете и у јесен и у пролеће, а која је од ове две већа зависи од тога кад је повољније време било за хесенску муву. Толико се зна поуздано, да штета може бити тако исто велика у пролеће као и у јесен.

И ако је хесенска мува у последње време у Мађарској мало штете чинила ипак се не сме допустити да дође до ове сваке, а с друге стране да би се овде или онде могућа зараза отклонила, безусловно је потребно, да се од времена на време примене у оним пределима где се стрмине гаје, она средства против овог штеточине, која су најделотворнија, а у исто време и најбоља и која су досада најповољније успехе дала.

Примена тако званих међусева потпуно је оправдана и удешена је према природи самога инсекта. Време, кад се они међусева сеју, јесте између жетве и јесеног сејања, а сам начин напрмена је *хватање* и *уништавање* овога инсекта.

Оно се састоји у томе: да се на свакој њиви, где су биле стрмине или на оној поред које су стрмине биле посејане — засеје неколико бразда озимих стрмина или јечма и то још концем августа или почетком септембра. За ово се употребљава најлошија каквоћа семена, али потпуно чиста од корова а нарочито од гара (спети, главице) а посебице се имати Tilenchus Angciluka.

Они међусеви употребљавају се зато, да хесенска мува на њих носи своја јаја. Поито хесенска мува, као што смо раније напоменули, може имати у јесен (од августа хесена па до половине октобра) две, а понекад и више генерација, врло је са-

[1]) Ово упуство послао је г. Бајлован, кр. српски генерални конзул у К. Пешти Министарству Нар. Привреде. Саопштавајући га овде у *Земљоделу* у српском преводу, ми мислимо да се одужујемо и нашим г. Бајловану и браћи Министарства Народне Привреде.

Уредн. Земљодела

ветно ово сејање међуусева више пута поновити. Ове међуусеве треба заорати одмах онда кад се већ могу приметити бели прави (ларве) или крке чаурице, а безусловно још раније од времена кад нов усев треба сејати; најдоцније пак, пред наступање зиме. — При овом заоравању ваља добро пазити *да се сав усев и свака сламчица потпуно земљом покрије тако да рој ове мушице не може излетати нити за време јесени нити пак у почетку пролећа, већ да мора под земљом да угине. Врло је добро ове усеве добро ваљати.*

Исту важност као и међуусеви има и зелена стрњика, која је постала од заостаних зрна после жетве, а која је или концем лета или почетком јесени заражена роjевима хесенске муве, на којој она тако исто живи као и на засејаним усевима. С тога треба и зелену стрњику, пре обичнога времена засејавања озимих усева или још раније, тако заорати као што је речено за нарочито посејане усеве.

Поред друга генерација хесенске муве носа јаја обично у септембру, добро је да се засејавање озимих усева што је могућно доцније (после пре половине новембра) изврши како би онда кад почне усев да иче мува била потпуно уништена.

У њеној мери оштећене или сасвим упропашћене усеве најпотребитније је што је могућно раније с пролећа добро дубоко заорати. *Овим дубоким заоравањем не само да уништавамо чауре хесенске муве, но можемо исту мису засејати којим другим усевом (најбоље окопавином) и тиме искористити оку ниву са које би иначе имали врло рђаву жетву.*

За уништај летње генерације препоручује се *спаљивање стрњике,* но тада је врло корисно, кад су чаурице наслагане на доњим зглобовима стрњике, мало већу стрњику оставити, како би се могле све чаурице сагорети.

Инак много је боље од сагоревања *стрњику одмах после жетве што је могућно дубле заорати.* Овим дубоким заоравањем спречава се даље ширење хесенске муве и јесенји усеви сачувани су од нападаја њеногa.

Све ове мере имају само онда успеха кад их врше не само поједини но сви земљорадници зараженога краја.

Превео **М. П. Лук.**

АДМИНИСТРАЦИЈА И РАЧУНОВОДСТВО
СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

1. ***Деловодник.*** — Сваки надзорник водиће деловодник за који штампане табаке добија од окружних надзорника.

У деловодник дужан је заводити свако писмо које добија и које шаље, изузевши дневних извештаја.

Кад добије какав акт но коме треба послати одговор, то онда, одговор као концепат ваља написати на засебном табаку на га за архиву приложити акту, и то пошто се часто концепат препише. Одговор, но себи се разуме, ваља да носи исти број под којим је у деловоднику заведен тај акт. Концепат одговора не треба дакле писати на полеђини акта. Ако се добије какав акт, који треба вратити, онда одговор ваља написати на засебном табаку и овоме приложити акт који треба вратити.

Ако надзорник добије какав важнији документ који треба да врати, то од њега ваља да узме препис на овој пошто га заведе у деловодник, остави на своје место у архива.

2. ***Састављање извештаја.*** — За писање извештаја треба употребити обичну канцеларијску хартију и од њеног формата одступити само у изузетним случајевима.

Писма која се упућују на централни завод, ваља да носе кратку и читку адресу; сам акт ваља такође да је тако написан да се може лако читати и да је потпис читак.

Писма која износе више од једне стране као и она уз која иду прилози, морају се писати увек на целом табаку. На прилозима ваља да је увек број писма с којим се шаље.

У једном извештају не смеју се помињати више предмета, јер се на тај начин отежана рад у централи.

Ако се у писму помиње каква наредба, решење, онда се мора увек исписати дан и број наредбе односно решења, а ако је наредба усмена, онда тако и споменути.

На сваком извештају или предмету, мора се назначити на полеђини од кога долази, да ли од окружног или среског надзорника, загам, који га лично шаље, датум кад се шаље и кратак извод садржаја. Преписе (концепте) треба чувати у архиви.

3. ***Службена путовања.*** — Сваки дневни извештај мора се поднети у року од 48 часова. Ако се то не учини, мора се навести узрок.

Надзорници су дужни своје извештаје и преписку слати централном заводу преко својих окр. надзорника, који ће их пре тога прегледати и груписати. Изузимају се од овога само дневни извештаји и путни табаци као и она преписка, за коју постоји нарочита наредба.

Кад у таквом случају надзорник шаље непосредно заводу какав одговор, преписку, дужан је препис послати окр. надзорнику, да би и овоме та ствар била позната.

Ако би окр. надзорник приметио из такве преписке, да је одговор среског надзорника непотпун, онда је дужан сам послати заводу потребне допуне, позивајући се на број наредбе.

Сремски надзорник добија све наредбе преко окр. надзорника. Ну ако би добио какву наредбу непосредно од завода, то је има, што је заведе у деловодник, послати у оригиналу окр. надзорнику, да би и овај знао за ту наредбу. Окр. надзорник, сваку такву наредбу вратиће среском надзорнику по прегледу.

Ако би пуномоћник министрског односно директор завода за Свиларство издао среском надзорнику какву важнију усмену наредбу, онда је овај дужан о тој наредби известити окружног надзорника и централни завод, да и њима она буде позната.

4. ***Наредбе и заповести.*** — Централни завод издаје *наредбе,* а окр. надзорник *заповести.*

Окружни надзорници воде преписку и између себе.

Сва писма која шаљу сремски надзорници окр. надзорнику као и она, која се од заводских чиновника упућују заводу, зову се: *извештаји.*

Опште наредбе литографишу се у централном заводу у потребном броју које се потом шаљу окр. надзорницима. Они задржавају за се по један примерак који заводе у деловодник, а остале шиљу сремским надзорницима.

Ако сремски надзорник због краткоће времена, добије непосредно од завода какву општу наредбу, има то споменути у дневном извештају.

Опште наредбе ваља да су сређене по нумерама у засебним фасциклама и то засебно оне под словом К. (књиговодство) а засебно пак оне под словом С, (свиларство).

5. ***Дневни извештаји.*** — Сремски надзорник дужан је сваког дана слати централном заводу дневни извештај. Такве извештаје неће слати само оних дана када шаље путне табаке и дневне исказе.

Дневни извештаји састављају се истог дана по свршеном послу и имају за циљ, да се њиме претпостављени известе о свему што се тога дана радило.

Извештаји они нумеришу се почев од 1 у аритметичном реду, где треба уврстити и путне табаке. Тако нпр. ако данашњи путни табак носи број 17, то сутрашњи нама да носи 18, идући путни табак за овим или извештај треба да носи 19 број.

Изузетак од ових редних бројева може бити само тада, ако је сремски надзорник за време откупа мехурака био као откупљивач, када треба да шаље дневне исказе, који такође почињу од бр. 1. Кад се сврши откупљивање, онда на дневном извештају ваља продужити бројеве од броја на ком се застало.

На полеђини дневних извештаја пише се стање касе. Тада ваља имати на уму, да издатке се треба уписивати испод остатка прошлог дана, него испред, у лево, т.ј. само збир појединих издатака записати испод остатка прошлог дана. Сума појединих издатака, може се лако одузети од остатка прошлог дана. Даље се још примећује, да цифре треба тачно исписивати једну испод друге, пошто би се у противном случају јако отежавало контролисање.

Овај исказ не може се сматрати као свршен рачун, пошто се он врши једино у циљу, да се њиме претпостављене власти увере о појединим издацима и колико им још преостаје, управо, да имају могућности пршити контролу.

Исказ о стању касе треба састављати пошто се издаци заведу у дневник касе, будући се исказ с дневником касе мора потпуно слагати.

Дневни извештаји морају се најдуље идућег дана предати пошти. На њима нема никакве нумере, пошто се они и не заводе у деловодник. За овај циљ има се ушити неколико табака хартије на извештаје заводити у ту књигу.

6. *Путни табаци.* — Сви путни табаци имају се попунити у овој општини где је на послу био срески надзорник и истог дана кад је вршио тај посао. На сва питања која су у њима морају надзорници дати тачан одговор, ако би који имао још што да напомене може то написати на полеђини тога табака. Табаци ови носе један број.

7. *Провизиска с властима.* — Сресни надзорник не може имати непосредну преписку, већ о свему, за шта би требало властима писати, треба да чини предлог централном заводу.

Од овога изузимају се случаји, кад надзорник сазна, да се забрањује бране дудова лишћа. Тада има послати извештај непосредно надлежној власти а препис тога извештаја централном заводу.

8. *Преглед примљених акта.* — О свима актима која се шаљу периодично као и онима, за које није утврђен нарочити рок, има се водити преглед.

9. *Експедициона књига.* — Да би се видело кад је какав акт експедован, сресни надзорник дужан је водити експедициону књигу са овим рубрикама: 1, датум, кад је експедован (месец, дан); 2, коме је послан; 3, у које место, 4. број деловодника, и 5, потпис лица које је примило акт.

За писма за која је плаћена поштарина, затим за пакете и новчане пошиљке, водиће засебну књигу са овим рубрикама: 1. датум кад је послано (месеца, дана.); 2. ком се шаље; 3. у које место; 4. број деловодника, и колика је предност пошиљке; 5. колико је плаћена поштарина; 6. број рецеписа; и 7. потпис чиновника који је примио пошиљку.

За таква писма као и за пакете за које је плаћена поштарина, има се водити *Аманетник* са овим рубрикама: 1. редни број; 2. датум, месец, дан; 3. ком се шаље; 4. у које место; 5. врста пошиљке; 6. број деловодника и кратак садржај о пошиљци; 7. колико је плаћено поштарине (фор. и крајц.); и 8. потпис чиновника који је примио аманет — пошиљку.

За остале пошиљке дужан је чиновник да изда рецепис а за телеграме потпис, којима се имају правдати издати у аманетнику. За обична проста писма (за иностранство) довољан је само потпис у аманетнику.

Аманетник се закључује сваких 15 дана. Извод ваља навести у дневник касе коме приложити и сва документа по којима је учињен издатак ради оправдања.

Сресни надзорник дужан је имати за личну потребу своју веран препис аманетника.

Канцеларија. — Сресни надзорник има своју канцеларију, коју је дужан држати увек у пристојном реду.

Ако органи који врше инспекцију примете ма и најмању погрешку или попустљивост, дужни су известити о томе централни завод.

11. *Организација централе.* — Пошто се организација завода дели у четири одељка, ради бржег решавања по свима предметима, то је потребно да сресни надзорници и остали почињени органи у једном писму јављају само о ономе што спада у делокруг одељена коме пишу.

12. *Добијање изгубљене суме новца унапред.* — За подмирење својих службених потреба, сресна надзорник добиће од окр. надзорника по предрачуну потребну суму новца на признанице које ће бити пропису такситане. Сресни надзорници над добију коју суму за овај циљ, дужни су је увести у књиге дневника касе.

13. *Рачуни.* — Сресни надзорници ваља да воде тачан рачун о сваној суми новца коју добију од окр. надзорника. Ради тога дужни су сваког 15. дана у месецу закључивати дневник касе и овом приложити сва потребна документа.

Издаци које чине окр. надзорници, имају се исправљати према стању ових закључивања (извода) и накнада тражити, у случају, ако би се приметило, да је такав рачун нетачан.

Ако се нађе, да какав издатак сресног надзорника није тачан, то се има о томе у року од 14 дана известити Министров нуномоћник (директор завода за силарство) који ће ствар извидети и решити.

14. *Дневник касе.* — За вођење дневника касе потребан штампани материјал добиваће ср. надзорници од окр. надзорника.

Овај дневник воде сресни надзорници на исти начин као и окр. надзорници. Почиње се 1. јануара са 1 и затим теку бројева редом до краја године. Број, под којим је заведен који документ, мора се исписати и на документу.

У рубрици „Датум", ваља записати овај месец и дан, ког се новац примио или издао. Објашњење о примљеном или издатом новцу, треба да је кратко но јасно, т.ј. да се свакад може одмах сазнати: коме је, зашто, колико, по коју цену и за које време (ако је и о томе реч) учињен какав издатак.

Сваку примљену суму, дужан је надзорник одмах завести у дневник касе. Исто тако он је дужан тачно заводити сваког да ла и издатке које чини у путовању за кола која се узимају под закуп, као и суму коју добива за путовање по километру, да би тако, ако би му што год претпостављене власти приговарале, имао увек доказа о учињеним издацима.

Пошто надзорник не добива потребне суме са никоје друге стране до само од свога окр. надзорника, то се у његовом дневнику касе, не може налазити никакво друго примање до ово, које има од окр. надзорника. Иначе претекли новац пр. од набављена материјала, за наковање, водиће засебно, т.ј. не сме га уводити у свој дневник касе. Тај новац има послати окружном надзорнику заједно с потребним објашњењем.

15. *Полагање рачуна.* — Сресни надзорници као рачунополагачи дужни су имати препис свога дневника касе и извод примања и издавања. Обоје ваља да пошљу окр. надзорнику, да би се овај могао уверити, је ли извод тачан или не. Извод овај шаље се по том централном заводу. Да се састави извод, треба све једнородне издатке груписати пр. засебно за надничаре, засебно за пошиљке, итд, и ове сабрати.

Код надничара имају се разликовати надничари за производњу семена, откупљивање мехурака, сортирање мехурака, паковање мехурака, чишћење локала за производњу семена, за откупљивање мехурака, концепирања и радови у расаднику дудова. Пошиљке пак деле се у ове групе: експедоване семена (семе празни сандуци) железницом и паробродом, експедоване мехурака, свиларске хартије, тополомера, штампана материјала, празних котарица и џакова, трошкови за транспорт, за нове набавке итд. Једнородни издаци према наведеним групама имају се изложити посебно и сабрати месечних закључивања рачуна. На насловној страни извода, ваља исписати све бројеве дневника касе који се односе на издатке сваке групе на по се. Сресни надзорник дужан је уз месечни рачун послати и препис плана за путовања (маршруте) да се на овог може видети, колико је дана у току месеца провео на путу.

16. *Исправност документата.* — Документи су исправни онда, кад су издани чиновни оним којима су стварно припадали, т.ј. кад у томе не постоји никаква сумња. Ради тога признанице треба исписивати и цифрама и речима наведи при том да у сваној буде тачно наложено коме је шта и за шта издато. Признаницу треба својеручно да потпише лице које је је издало, но ако би оно било неписмено ваља да се закрсти а сем тога да се на признаници потпишу још и два сведока, од којих један може потписати и издаваоца признанице. Лице које врши исплату, не сме потписати издаваоца признанице, нити може бити сведок.

Признанице подлеже таксирању по скали II. т.ј. испод 2 фор. односно 1·99 фор. не плаћа се никаква такса. Такисне марке треба пралепити на признаници тако, да се преко њих може исписати цифрама исплаћена сума.

Издаци учињени за пошиљке, правдају се рецеписима који се добивају при предавању од железничких односно паробродских станица, а издаци за примљене ствари, правдају се товарним листом. Исплата носачу за пошиљке од железничких или паробродских станица до места, не сме се никад урачунавати на товарном листу или примљеном рецепису, већ се од носача мора узети признаница.

Издаци за пошиљке поштом, који се заводе у аманетник, правдају се добивеним рецеписом, а издаци за телеграме, преписом телеграма.

Рачуни који се добију од продаваца, морају бити прописно такситани, и у њима ваља увек да се тачно означи количина и цена.

Најамници и сви који имају каква примања, дужни су подносити признанице прописно таксиране, у којима се мора исписати ради чега су примили означену суму, нпр. „за испоручених 100 котарица“ итд. Изузи за ово не смеју се чинити без одобрења министровог пуномоћника — директора завода.

17. *Партијалник.* — У овој књизи, дужни су срески надзорници тачно попуњавати све рубрике, т.ј. издатке разређивати по партијама. Треба је закључивати кад и дневник касе. Тако нпр. издатке од 1. јануара до 15 фебруара, треба пренести у рубрику за фебруар, и у том случају пренесена сума мора се тачно слагати с дневником касе. Поједине издатке треба у ову књигу заводити одмах а не месечно.

18. *Закључивање дневника касе по свршетку сезоне.* — Срески надзорник дужан је свој дневник касе закључити 15. новембра тако, да не буде никаква остатка. Примање у томе случају вала да је равно издавању. То се врши овако: Ако је надзорник добио више новаца но што је издао, онда остатак треба да врати окр. надзорнику и ту суму да заведе у издавање а ако је више издао, онда ће толику суму, колико му је потребно, да подмири издатке, тражити на признаницу од окр. надзорника и ову завести у примање. Тако ће примање бити подједнако са издавањем.

19. *Вођење инвентара.* — Управник коконџера има да води инвентар дневни (Inventar — Journal) и инвентар уделжен по групама. Од првог инвентара, дужан је сваког месеца слати окр. надзорнику препис у два примерка и то заједно с месечним обрачуном.

Срески надзорник и станице за откупљивање мехурака, воде само један инвентар.

БЕЛЕШКЕ

Гајење живине облагорођаја. — Гајење пернате живине корисно је ма с које стране узело. Ако не узимамо у обзир само повећане користи од гајења живине, видећемо, да при њему има неке користи и сам разум — дух. Ово је потпуно оправдано и заслужује пажњу, јер гајећи живину задовољи смо — налазимо душеван одмор после тешкога рада и напрезања при свакодневном занимању.

На самоме дому виђамо успехе гајења живине у овоме погледу. Без обзира на друго што, ово је веома поучљиво за децу јер се и она радују, — и она се брину за наше љубимце. Ово је нарочито лепо посматрати с пролећа у живинарнику, кад квочка своје пилиће учи свакодневном животу. Тада наша деца ово посматрају и радују се напретку малих пилића, пратећи бадрим оком све што раде и квочка и пилићи.

Лева страна гајења живине заслужује нарочиту пажњу и где год има прилике да се деца у живинарник уведу, не треба ово никада пропустити, јер дечји дух прима све врло лако, а онде ће наћи доста градива. Деца не могу тако паметно ствари схватати као одрасли, ала малишани се често диве поједним стварима, које у њиховој души остављају такве утиске, који у доцнијем животу могу да буду од предудског значаја.

Посматрање природе ово је што нам може дати најлепши пример и баш читчи свет има тако много видних доказа љубави и верности, да би у њему леп пример могли наћи и они који су већ одавно изашли из дечије обуће.

Да љубав ка животињама усадимо у дечије срце ништа нам лепшу прилику не пружа од нашега живинарника. Зар није нуно поуке за дечији ум кад ово посматра са колико бриге и пажње квочка чува своје малишане; како их под своја топла крила узима али како их кнеђењем прикуља да поједу најслађи залогај који им она може дати? Квочка, која би сама могла ово лепо парченце хлеба или зрно за се задржати, даје та радије својим малим, јер зна да су њени малишани немоћни, да од хране која им се даје, изаберу ово што је нужно за развиће тела.

Материнска љубав и брига за самоодржањем своје врсте показује се у таким случајевима и у најпоучљивијем облику.

Кад дете толико одрасте, да може само живину да храни онда се у његово детињско срце усељава необична радост. Оно тада потпуно правилно сазна шта значи давање а шта примање. Па и само непрекидно занимање малих пилића веома је поучно за децу, јер ће их оно подсећати на живот и развијаће им вољу за радом, која им је као одраслим људма тако потребна.

И голубови дечијем оку пружају тако много поучних ствари које деца у своме срцу задржавају, али је марљив рад у живинарнику за њих много важнији.

Ми смо и увек ћемо бити да се нашој деци што више прилика да, да се упознају са птицама и њиховим животом јер ће им то облагородити и срце и разум — јер је природа најбоља и највећа учитељица.

Оне псовке и она мучења, која на жалост, још и данас бездушни људи наспрам животиња употребљују, а од којих није ни домаћа живина поштеђена, губоли би се из дана у дан само кад би се у детиње срце усељало што више љубави наспрам животиња. Ово је могућно и ми нарочито молимо оне који у приоде реду имају и способности и прилике да утичу на душу малишана — *учитеји*, а нарочито оне који су у основним народним школама: молимо их да узму ову ствар у своје руке, јер би на тај начин не само ранирали љубав према животињама, него би стекли заслугу да су се бринули да у омладини укорене и подстакну бригу за живинарством, што ће доцније на сваки начин бити од користи за гајење живине и птица.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривредној и ветеринар. струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 16, 21, 22 и 28 јула ове године постављени су:

за вапредног инспектора прве класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност управитеља винодељско-воћарске школе и да прима плату из плате онога, Љубомир Новаковић, вапредни инспектор друге класе Министарства Народне Привреде и врши дужности управитеља исте школе;

за инспектора треће класе Министарства Народне Привреде Александар М. Секулић и Павле Т. Тодоровић, секретари прве класе истог министарства;

за управитеља друге класе државне ергеле, Вучко С. Богдановић, управитељ треће класе исте управе;

за вапредног секретара друге класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност управника топчидерске економије, Мирко Миљковић, вапредни секретар треће класе истог министарства и врши дужности управника исте управе;

за главног марвеног лекара, Алекса Љ. Поповић, главни марвени лекар у пензији, с платом од 3500 динара годишње колико је и пре имао;

за окружног марвеног лекара округа нишког са седиштем у Нишу, Јован Васић, главни марвени лекар, с платом од 2500 динара годишње, колико је и досада имао, по потреби;

за окружног марвеног лекара прве класе округа пожаревачког са седиштем у В. Градишту, Таса Филиповић, окружни марвени лекар исте класе нишког округа, по потреби;

за окружног марвеног лекара прве класе са седиштем у Г. Милановцу, Ђорђе Христодуловић, окружни марвени лекар исте класе округа пожаревачког по потреби.

за државног економа треће класе округа врањског, Милутин Јовановић, секретар Српског Пољопривредног Друштва;

за државног економа треће класе округа паротског, Милоје Тодоровић, благајник окр. крајинског у пензији;

за државног економа треће класе округа крагујевачког, Јован Марковић, вапредни сретки економ и врши дужности државног економа истог округа;

за државног економа треће класе округа тимочког, Милан Т. Грговић, вапредни сретки економ и врши дужности државног економа истог округа;

за државног економа прве класе среза ужичког, округа ужичког, Саша Кучпарић, државни подшумар;

за државног економа прве класе среза трнавског округа рудничког, Димитрије Јосимовић, пређашњи порезник, свршени ђак земљоделско-шумарске школе;

за државног економа треће класе среза моравског округа рудничког, Милисав Ђорђевић, писар четврте класе управе државне ергеле;

за државног економа треће класе среза нишког, округа нишког Митар Рајковић, писар четврте класе управе топчидерске економије;

за државног економа треће класе, среза ћићког округа крајинског, Милан Ј. Петровић, писар четврте класе управе државне ергеле;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза посавотамнавског округа подринског, Милоје Ђорђевић, писар Српског Пољопривредног Друштва;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност економа среза крагујевачког, Грујица Софронијевић, вршиоц дужности држ. економа истог среза;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза лепеничког, округа крагујевачког, Јеремија Грујић, вршиоц дужности државног економа истог среза;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза азбукавачког округа подринског, Вујица Ђорђевић, вршиоц дужности државног економа истог среза;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза белоланачког округа пиротског, Милован Миљковић, писар Српског Пољопривредног Друштва;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза колубарског округа ваљевског, Марко Глигорјевић, вршиоц дужности државног економа истог среза;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза загланског округа тимочког, Петар Матејић, вршиоц дужности државног економа истог среза;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза посавског округа ваљевског, Петар Јовић, помоћник државног економа среза сврљишког, округа нишког;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза параћинског, Милан Ђ. Павловић, помоћник државног економа среза алексиначког округа нишког;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза рачанског округа ужичког, Драгиша Пурић, вршиоц дужности државног економа истог среза;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза левачког округа моравског, Трајко Поповић, помоћник државног економа среза деспотовачког истог округа;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза власотинчког округа врањског, Константин Николић, помоћник државног економа среза јасеничког, округа крагујевачког;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза пољаничког округа врањског, Алекса Поповић, помоћник државног економа округа моравског;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза млавског, Милутин Ристић, помоћник државног економа среза пожешког округа ужичког;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза лесковачког округа врањског, Светислав Тешић, помоћник државног економа округа моравског;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза темнићког округа моравског, Милан Марковић, помоћник државног економа среза бањског округа нишког;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза мајданског округа подринског, Никола Милошевић, помоћник државног економа истог округа;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза звишког округа пожаревачког, Драгутин Спремић, помоћник државног економа среза јадранског округа подринског;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза тимочког округа тимочког, Радомир Кораћ, економ пожешке пољопривредне подружнице;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза трстеничког округа крушевачког, Владимир Марковић, префашњи руководитељ лозног расадника среза смедеревског; и

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза поречког округа крајинског, Мајанло Павловић, срвр. штитмаш ратарске школе;

за руководитеља прве класе лозног расадника у Јагодини, Петар Стојадиновић, руководитељ друге класе истог расадника;

за економа треће класе ратарске школе у Краљеву Никола Белобрк, економ исте класе исте школе под уговором;

за писара четврте класе управе државне ергеле, Радосав Живановић и Радојко Богојевић свршени питомце ратарске школе, и

за писара четврте класе управе топчидерске економије Милорад Јовановић, практикант Министарства Нар. Привреде.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XVIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 1. јула 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Др. Марко Т. Леко, Ана Живановић, Павле Т. Тодоровић, Милан Јованић, Илија Кремић, Јован Јевић и Пинко Јовановић; као гости присуствовали г.г. Ђорђе Глигоров чиновник бугарске опсерваторије; Јеленко Михаиловић професор а доцијеа и г. Милан Арсенијевић трговац — добротвор Српског Пољопривредног Друштва.

Председавао г. Милутин Савић председник, бележио М. Јовановић секретар.

153. На саопштење да је Друштво изгубило још једнога члана из кола својих редовних чланова смрћу Војслава Прљевића, хемичара царинарнице београдске — Одбор изјави своје жаљење указујући своју последњу почаст устајањем — Бог да му душу прости.

154. Прочитани записник XVII. седнице — Одбор усвоји.

155. Чита се мишљење друштвеног благајника г. Благоја Д. Тодоровића, да су правила Ужичке Пољопривредне Подружнице са изменама сазбразна друштвеним Правилима и да их треба одобрити — Одбор усвоји мишљење и правила одобрава.

156. Чита се извештај оцењивачког суда за оцену модерног начина потхивања стоке: Милована Бошњаковића и Мирка Вујновића потхивача из Шапца — Одбор прими извештај к знању с тим да исти чланова оцењивачког суда прегледају и оцене рад и ових пријављених такмичара:

1. Милана Стојановића потхивача из Мајошице;
2. Светозара Кајкановића потхивача из Доњ. Милановца;
3. Вујице Антића из Краљева па кад се и то учини, онда да изрече дефинитиван суд коме да се изда расписана награда.

157. Чита се молба г. Свет. А. Хаџића учитеља, да се у половину цене уступи 200 књига „Грађа за пољопривредни речник“ од пок. Гаје Матића за ђаке дервенске, нишевачке, прилепачке и изворске школе — Одбор одлучи:

1. Известити молиоца да нема тражени број књига, и

2. Да тражена књига није згодна за децу као ручна књига него му обратити пажњу на пољопривредне поуке, које су и згодне и врло јеатине а међутим укорисне.

158. Г. Јован Јекић члан одбора реферише да је у Голупцу, заузимањем г. Буковале окр. шумара и осталих виђених грађана града Голупца основано Друштво за попуњавање голети. По правилима, која су већ одобрена и потврђена, ономе Друштву је главни циљ попуњавање голети а и подизање воћњака и винограда према месним приликама — Одбор примајући ово к повољном знању одлучи да се од стране Српског Пољопривр. Друштва укаже помоћ на начин који се баце за сходан, ако рад овога Друштва покаже добре резултате и изгледе на сталан опстанак.

159. Г. Милан Арсенијевић трговац, као добротвор и велики пријатељ Српског Пољопривредног Друштва и пољопривредног напретка у нас нашао се побуђен да саопшти данашњој седници Управног Одбора опаске и изнесе утиске, које су на њега учинила она одељења Светске Париске Изложбе, која износе оне напретке, који су до данас постигнути у Пољској Привреди. Очаран тим напрецима пољопривредним, који се на данашњој Светској Изложби у Паризу, у појединим одељењима могу видети, као пријатељ Пољске Привреде и као искрени родољуб и Србин моли Управни Одбор, да употреби све мере, не били се нашло начина и прибавило средстава те да постигнуте и на данашњој Светској Изложби у Паризу изнесене напретке из Пољске Привреде, виде и проуче и изасланици Срп. Пољопривредног Друштва који треба да буду не само теоријски спремни људи, но свима гранама Пољске Привреде него и добри практичари, који ће моћи оценити оно што виде и што се може код нас применити, да однах и примењују.

Познавајући танко материјално стање Друштва, од своје стране ставља му, за тај циљ, на расположење скромну суму од 500 динара — Одбор изјавиши г. Арсенијевићу најтоплију благодарност како на жељама и стараању за напредак Пољске Привреде тако и на потпори коју Друштву за овај циљ ставља на расположење — одлучи: овлашћује се председништво да у једној од идућих седница изнесе формулисан предлог о изашиљању Друштвених изасланика на Париску Изложбу и о начину прибављања средстава за то, уколико се из друштвених средстава не би могла потреба подмирити.

ОБЗНАНЕ

Окружна изложба говеди и оваца у Крагујевцу. — Нехотично учињена је грешка приликом израђивања Програма за ову изложбу те је изостала награда од 100 динара *Крагујевачке трговачке Банке*, коју је послала још 4 наја ове године са изричном жељом да носи име Банке и да се изда у новцу.

Ова грешка исправља се тиме, што ће IV-та награда у оделењу за краве са овогодишњим теладима носити име Крагујевачке Трговачке Банке и издаће се у новцу приликом свечаног издавања награда.

Ово се саопштава ради знања оних, којих се ово тицало буде.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ОГЛАСИ

ГВОЗДЕНЕ ПЕЋИ (ФУРУНЕ) ЗА ГЛАВИНИЋЕВЕ СУШНИЦЕ и све остале гвоздене делове израђујем по упутству г. Главинића од дебљег и тањег лима (плеха) и то:

Од дебљег лима по 73 динара а од тањег по 63 динара.

У ову цену урачунато је и паковање и пренос на паробродску или железничку станицу у Београду.

Београд
Космајска улица бр. 51.

Марија Љ. Ивановић
бравар.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање ван пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 31. броја Тежака: Честитка Његовом Величанству Краљу. *Чланци:* Штете од ситних пиљака често се приписују другим каквим узроцима. — Награда за домаћице у Француској. — Кратко упутство мађарског министра земљорадње о одбрани и предохранама од хесенске муве. — Администрација и рачуноводство среских надзорника свиларства у Мађарској. — *Белешке. — Гласник. — Друштвени и подружнички послови. — Обзнане. — Огласи. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 2204. ЧРЕЗ ОВУ ДРУШТВЕНУ ПОСТ ПОШТА ПОСЛАЊАТИ.

Цена огласима назначена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦИНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИМА ПОМАЋАЈА, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТАВА ПОДУЋЕЊА, ОСНОВА, ШКОЛА, ВОЈНИЦА ГРАД КАДРА, ТАЦИ, МАНАСТИРА, ПЕЉОПРАЋЕЊЕМ ЗАДРУГЕ И ЧИТАВИМ ПУКА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ ИЛО И СРПСКЕ ПЕЉОПРАЋ. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. НАД УНАПРЕД ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД СВОЈ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ЊИ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЛИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕНУЈИЋ

БРОЈ 32. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 13. АВГУСТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ДУБОКО ОРАЊЕ

Од неколико година природа као да хоће да нам сасвим ћудљиво распоређује годишња времена. Час обустави зиме или их сведе на најмању меру, час за више но месец дана убрза кретање растиња; други пут она до пових дана месеца маја задржи развијање пупољака. Најзад уместо да више распоређује према потребама усева, она нам за неколико дана даде потопке кише да нас после тога за више месеци дави суша.

Пошто је извесно да ће се ове жарке топлоте које ни најмањи ветрић не решти често понављати, по није ли у дужности или бар у интересу свакога да се спрема за ту борбу? Овде, као што сасвим често бива у пољопривредним пословима *предупредити* лакше је но *лечити*. Ми не можемо ни непосредно ни посредно да утичемо на ток годишњих времена, а пуцањ из топова у Америци да нам кишу из облака остали су без икаква успеха.

Понекад, ни можемо да штете од суше поправимо заливањем, али свако зна како је врло мали простор усева који се могу заливати према онима који не могу. Извесно је да овде предстоје велики напори и да ина значајних радова да се предузму. Али и претпоставивши да се сви усеви могу заливати, воде би ускоро нестало, јер дејства суше осећају и велике реке тако, да и оне због суше скоро сасвим усану.

Било би много боље наоружати биће за борбу коју морају издржати против суше а то је завршено у власти земљоделника.

Посматрање сваката научило је земљоделнике да су за време сушё последњих година усеви на дубоком или дубоко усиљеном земљишту давали без мало своје обичне приносе. Видело се да су ниве засејане кукурузом три или четири дана после последњих пролетњих киша, а које нису добиле из неба ниједну кап воде пре почетка својег дозревања, дале по 50 хектолитара с хектара. Одних до њих, у скоро суседној ниви, кукурузи су једва могли класати.

То је отуда, што је једна њива орана 25 или 30 сантиметара дубине а она друга њива једва 10 или 12 сантиметара. Слој усиљене земље брао се био осушио у оном другом случају у слегнута земља није се пре тога ни прашила ни окопавала.

Из једног огледа, који је на огледном пољу у Венсену, у Француској, чинио *Гранђо*, излази да је постојак воде садржане у разној дубини на усиљеној земљи, после месец дана суше, био:

на дубини од 5 сантиметара . . . . . 1% воде
на дубини од 15 сантиметара . . . . . 5% „
на дубини од 35 сантиметара . . . . . 9% „

Иста земља, али неиспиљена, показивала је оне постотке:

на 15 сантиметара . . . . . 2½% воде
на 30 сантиметара . . . . . 4% „

Дејство дубоког орања било је дакле да у земљи задржава двапут толико воде колико је садржавало суседне земљиште које није ситљено и које је одавна слегнуто.

Али дејство које долази од дубоког усиљавања није само у сразмери коју горњи бројеви показују, јер ако неиспиљена земља и садржи још 4% воде на дубини од 30 сантиметара, ова вода је скоро без значаја за биљке, пошто њихове жилице у неусиљеној земљи не могу да иду да је онде доле пруц.

И доиста, испод гајњице, заратног слоја, то јест испод дубине земље која се сваким орањем захвата, налази се здравица, која чини истински водоравни зид, који без мало ставља сапрћени отпор продирању жилица. Ограничене у горњем делу гајњице, жилице не могу онде наћи количину воде која је потребна за храњење биљке и она закржља.

Ако напротив жилица може да се удуби дубоко, она ће што се нађе доле пренети водене материје које ће биљки сачувати обичан јој изглед и допустити јој да се правилно развија.

Али има још нешто. Отварајући жилицама шире поља рада, њима се допушта да скупљају све хранине материје, које се садрже у доњим деловима, и, доследно тане, биљка ће се боље хранити и даваће веће приносе. Јер здравица, на чак привидно и најмрљавија, није сапрћено бесплодна; она је чак често наслагала знатне количине ђубрета које су из гајњице сишле у здравицу, одзучене онамо кишном водом.

Сматрати здравицу, то дакле значи често повраћати зајмове вак дате земљи, али којима се усеви нису могли користити. То је једна од највећих тајни великих приноса на извесним имањима с великим приносима. Да су се у пределима интензивне културе задовољавали орањем од 10 и 12 сантиметара, принос усева био би далеко мањи од онога поликих је он данас, ма колико да је земља ђубрена.

На овак већина земљоделника непрестано мисли само о том да увећавају своја имања. Једва што исплате једно, а они већ штеде динаре за друго имање.

Мало вас мисли да они код своје куће већ имају шљиве које и не познају и да *испод шљиве, коју обрађују имају још другу једну, која им такође припада али којом се они нису умели користити. Да увеличају своје годишње приносе нимало им није потребно заузимати суседне земљиште; довољно је боље обрађивати оно што се већ има.*

Велики су напреци, који се у овоме погледу тек имају да остваривају. Ипак, ову истину данас сви познају и ништа није допринело да је рашири као најезда филексера или боље рећи радови, који су потребни при обнављању винограда. То је већ јасно до те мере, да се отворено може рећи и да то мишљење не буде нимало чудновато, да је филоксера посредно учинила толико добра колико је непосредно учинила зла.

У земљиштима дубоко прекопаним, где се винова лоза није могла одмах садити, земља је употребљавана за обичне усеве и ту су приноси премашили сва очекивања и усеви прокисли највећим сушама.

Велики баснослов француски све је ово казао још у 17. веку. Али ако се и сетимо басне *Орач и његова деца*, ми не треба да заборавимо да дубећи, да подубљујући земљу, ми морамо у свакој од наших шина да нађемо блага, која су стари орачи онамо сакрили.

ВОЋЊАЦИ И ПРОИЗВОДЊА ВОЋА У 1897 ГОДИНИ

У *Тежаку* (бр. 26. о. г.) изнели смо податке о виноградима и производњи вина у нашој земљи, по статистичком попису од 1897 године.

Сад можемо, на основи пописа за исту годину, навести податке и о *воћњацима и производњи воћа.*

Тако, била је укупна *површина под воћњацима те године* **97.971·14 хектара.**

Од овога долази на округе:

подрински	14.220·65	хект.
подунавски	13.222·42	„
крагујевачки	12.035·45	„
руднички	11.379·14	„
ваљевски	10.465·84	„
моравски	7.843·55	„
ужички	7.812·78	„
пожаревачки	5.922·38	„
крушевачки	5.101·38	„
крајински	3.430·52	„
нишки	3.031·23	„
тимочки	2.315·81	„
пиротски	572·81	„
топлички	411·12	„
врањски	174·43	„
град Београд	32·23	„

Међу окрузима, дакле, *најмоћне* воћњацима имају: подрински, па онда подунавски, крагујевачки, руднички и ваљевски, после долази моравски и ужички; а *најмање* имају окрузи: врањски, па после топлички и пиротски.

*

Статистика показује и *број воћних дрвећа* од главнијих врста воћака, као: шљива, јабука, крушака и ораха. И тако, по окрузима било је:

А. *Шљива*

у подринском	3,930.821	дрвета
„ крагујевачком	3,521.867	„
„ ваљевском	3,318.071	„
„ подунавском	3,271.630	„
„ моравском	3,194.931	„
„ рудничком	2,842.372	„
„ ужичком	1,941·060	„
„ крушевачком	1,254.353	„
„ пожаревачком	1,105.578	„
у нишком	667.102	дрвета
„ тимочком	498.160	„
„ пиротском	130.152	„
„ топличком	119.827	„
„ крајинском	119.601	„
„ врањском	37.394	„
„ граду Београду	3.353	„

Укупно 26,256.271 дрво

Највише, дакле, шљивових дрвета има у окрузима: подринском, па онда крагујевачком, ваљевском, подунавском, после рудничком, ужичком, крушевачком, и пожаревачком; а *најмање* у окрузима: врањском, па после крајинском, топличком и пиротском.

Б. *Јабука*

у подринском	55.465	дрвета
„ подунавском	40.344	„
„ рудничком	33.564	„
„ крагујевачком	33.016	„
„ моравском	31.756	„
„ ваљевском	31.160	„
„ ужичком	26.652	„
„ крушевачком	23.883	„
„ пожаревачком	23.462	„
„ тимочком	18.547	„
„ нишком	11.457	„
„ крајинском	7.943	„
„ топличком	6.628	„
„ врањском	4.621	„
„ пиротском	3.877	„
„ граду Београду	1.788	„

Укупно 348.163 дрвета

Највише јабукових дрвета има у окрузима: подринском, па онда подунавском, рудничком, крагујевачком, моравском, ваљевском, ужичком, крушевачком и пожаревачком; а *најмање* у окрузима: пиротском и врањском.

В. *Крушака*

у крагујевачком	39.309	дрвета
„ подринском	29.819	„
„ рудничком	29.295	„
„ подунавском	29.174	„
„ ваљевском	24.489	„
„ ужичком	23.747	„
„ моравском	22.319	„
„ крушевачком	20.327	„
„ врањском	17.218	„
„ тимочком	11.856	„
„ нишком	10.526	„
„ пожаревачком	10.038	„
„ пиротском	9.505	„
„ топличком	7.425	„
„ крајинском	6.047	„
„ граду Београду	1.451	„

Укупно 292.545 дрвета

Највише крушкових дрвета има у окрузима: крагујевачком, па онда подринском, рудничком, подунавском, ваљевском ужичком, моравском и крушевачком; а *најмање* у окрузима: крајинском и топличком.

Г. *Ораха*

у крагујевачком	40.065	дрвета
„ подунавском	37.072	„
„ подринском	24.307	„
„ моравском	21.216	„
„ рудничком	20.617	„
„ пожаревачком	19.383	„
„ тимочком	19.379	„
„ ваљевском	19.003	„
„ крушевачком	13.439	„
„ нишком	11.128	„
„ ужичком	8.031	„
„ пиротском	8.277	„

у крајишком	7.167	дрвета
„ врањском	3.549	„
„ топличком	766	„
„ граду Београду	562	„
Укупно	254.861	дрво

Орахових дрвета има, дакле, *најмање* у окрузима! крагујевачком, па онда у подунавском, подринском, моравском, рудничком, пожаревачком, тимочком, ваљевском, крушевачком, и нишком; а *најмање* у топличком и врањском.

По броју дрвета у Србији, дакле, на првом је месту: *шљива* (са 26,256.271 ком.); за тим у знат-но мањем броју има: јабукâ (са 348.163 ком.), крушакâ (са 202.545 ком.), и орахâ (са 254.861 ком.).

И, назад, као *добарски крајеви* у нас важнији су: западни, северо-западни и средњи; *врло су сиромашни у добарству* крајеви: јужни и источни, а нема округа у коме неби имало никако воћака.

*

Годишња производња воћа нете године оцењена је на **17,046.264** *товара* (метарских цената).

Од тога долази на:

шљиве у	14,046.497	товара
јабуке у	1,244.767	„
крушке у	1,123.530	„
орахе	631.470	„

Вредност те производње бала је укупно **109,310.207** дин.

И од овога долази на:

шљиве	71,951.143	динара
јабуке	11,757.356	„
крушке	10,559.791	„
орахе	15,041.917	„

На прво место, дакле, долази вредност шљива; на после ње вредност ораха, и онда јабука, на крушака.

— — Ђ.

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ПРИВРЕДНО СТАЊЕ У ИСТОЧНОМ ДЕЛУ СРБИЈЕ

I. О земљорадњи

На III конгресу савеза српских земљоделничких задруга држаном у Јагодини 1898 године изнето је питање, *зашто земљоделничко становништво у источном делу Србије заостаје у имовном стању иза других крајева...*

А на једном збору свију чланова секције Српског Пољопривредног Друштва те исте године изнето је питање, *зашто у Источном делу Србије уопште нема воћа и нарочито шљива колико у другим крајевима;* и том приликом признато, да би требало проучити та питања.

Пошто оба ова питања стоје у вези једно с другим као и са више других привредних погодаба то сам рад у овој расправи одговорити на постављена питања; а доцније изнети и своје мишљење шта би требало радити те да се поправи привредно стање у овом крају.

Да би се могло одговорити на ова питања потребно је сазнати општепривредне погодбе овог краја и општепривредно стање.

Опште привредне погодбе

Планине и Равнице

1. *Планине.* — Познато је да напредан земљорадње а с тиме и напредак целокупног привредног стања у сваком пределу уопште много стоји не само до тога каква је земља која се обрађује у погледу родности, него и каква је у погледу приступачности саобраћаја; т.ј. да ли је више брдовита или равна. Па ако са тога гледишта расмотримо какав је Источни део Србије видећемо: да су окрузи крајишки, тимочки, пиротски, нишки, топлички и врањски, који углавном сачињавају Источни део Србије, више брдовити а мање равни.

У овом делу Србије налазе се и најнеће, највише планине: Стара Планина, Копаоник, Весна Кобила и Велики Стрешер са висином од 1700 метара над морем па на више, — на чијим највишим брдима, не само што престаје сваки земљоделнички посао, него и шуме нема; те осим што се у извесно доба године за краће време може пуштати стока на пошашу, друге користи земљоделничка сеча нема од ових високих планинских простора.

После ових планина долазе ниже планине испод 1700 мет. над морем, које су ипак доста високе, као што су: Штрбац, Мироч, Делиг-Јован, Подгорачке Планине, Тупижница, Ртањ, Озрен, Трешјабба, Бабин-Зуб, Бабина-Глава, Сто, Сува-Планина, Селичевица, Крушевица, Чемерник, Црни Врх, Варденик, Кукавица, Козјак, Карпина, Вења-Глава, Црни Камен, Пасјача, Кремен и многе друге, на чијим висовима налазе се само шуме или планински сувати — пашњаци.

Тек на ограницима ових и осталих малих планина налазе се насеља чије се становништво упоредо са земљорадњом занима и сточарством, тако да просторе земље који се употребљавају као испусти — утрине за испашу стоке и ливаде млого више износе од простора обрађене земље, што је знак да сточарство и ако можда није у превасли над земљорадњом у овом крају насеља, иначе извесно је, да земљорадничко становништво без држања стоке у већем броју не би могло на овим просторима земље опстати.

Испод ових насеља по ограницима планина налазе се насеља још на нижим местима по брежуљима косама и у равницама. Становништво на овим просторима земље упућено је да се бави више земљорадњом а мање сточарством. Али пошто земљорадња не може напредовати без стоке и обратно, то јасно се не може повући одсечна граница између сточарства и земљорадње, где надмоћност једне пољопривредне гране престаје а друге настаје, јер је прелаз у томе сасвим постепен и неприметан.

Свет се необично вешто довија да у оном месту где је настањен на све могуће начине изупотреби сва природна блага у своју корист, као земљу за обрађивање и пошашу, шуму за огрев, прераду и продају, воду за сваковрсну употребу итд. На сасвим је оправдано што се свуда види, да људи највише цене и најпре пружају руку за оно добро које им је најближе и које им највећу корист може да дâ. Тако, ако је равна и родна земља свет гледа најпре да прибави то добро, на тек онда помишља на шуму и испусте у већој мери; и наравно да ће у таквом месту земљорадња бити најпречи посао а остали послови помоћна средства за живот.

Али опет с друге стране колико се људи довијају да сва средства употребе на своју корист не ограничавајући се само на она природна добра која се налазе у непосредној околини њихових насеља, види се по томе, што планини пир. Власинци и Црно-Травчани купују земљу за обрађивање и одржавају имања у нижим местима у Масурици на Чак и у Добричу, не гледећи на то, што су та места удаљено по 4 и више часова од њихових места становања.

А становништво нижих места — равница познато је, да свуда без разлике тежи, да има удела и уживања и у планинама, т.ј. да му се атари протежу и да захватају и планинске просторе. Па ако су тога уживања лишени, онда поједини који су у моћи, дају и изгоне своју стоку на пошашу у планине макар да су ове по неколико часова удаљене од места им становања.

Отуда у Источном делу Србије изузев мали део градског становништва, које се бави земљорадњом а стоку не одржава, нигде немa чистог сеоског земљорадничког становништва, па ни у равницама, да стоку не држи, не само која му је потребна за запрегу у раду, него држи и ситну стоку више или мање.

2. *Равнице.* — У овом делу Србије има поред планина и равница и то:

У крајишком округу, равница Ћуч и равница око Неготина са још више малих равница и висораван;

У тимочком округу равнице оно Тимока и Зајчара са подгорским висоравнима;

У пиротском округу равнице око Нишаве и Темнице а нарочито око Пирота и Беле-Паланке;

У нишком округу равнице око Ниша и Нишаве, па поред Јужне Мораве до Сталаћке Клисуре;

У топличком округу равница Добрич и равнице око Топлице и Јужне Мораве;

У врањском округу равница Лесковачко Поље Масурица, поједине луке око Јужне Мораве и висораван Власина.

3. *Величина и родност равница.* — Од свију поменутих равница највеће је Лесковачко Поље али ни ова равница по величини својој не заслужује право ime равнице. Управо у нас у Србији и нема великих равница, које би биле неисцрпне житнице како се то разуме у правом смислу: али поменуте равнице

у Источном делу Србије не могу се у том погледу упоредити ни са нашим већим равницама у другим деловима Србије, као са Поморављем, Стигом, Мачвом, Посавином итд.

Па и ако је родност поменутих равница необично добра што се у осталом може ценити и по суду самог народа који нпр. за Лесковачко Поље каже: „Кад роди Лесковачко Поље, оно може да исхрани шест округа“ оваква је оцена углавном истинита; али са општепривредног гледишта, не може се ни једној равници па ни Лесковачком Пољу већа вредност дати, него што у ствари вреди.

Радо пристајемо да Лесковачко Поље колико години простора, може храном подмирити шест толиких простора; али с друге странекад се ина, да је шира околина Лесковца — односно Лесковачког Поља све брдски предео, у коме становништво у већем делу не налази довољно хране са својих имања колико му је потребно за кућу, већ мора редовно да докупљује на Лесковачког Поља — односно са Лесковачког трга, онда је јасно да се у Лесковачком Пољу овај вишак жита, који становништву претекне преко кућевне потребе, и који оно одводи за продају и продаје, *не изнеде на страну ван земље, да се за то узме новац, који би послужио општем бољитку привреде* већ се тим сувишком жита *подмири домаћа потреба становништва брдског краја.* А кад такво стање постоји у околини све најродније и најчешће равнице, онда без сумње од овакног стања нису изузете ни околине осталих поменутих равница.

Према тој појави да ни неки земљорадник купује — докупљује храну или не купује, наш свет цени имовно стање тога домаћина. Тако, за онога који купује храну каже да сиромашни, а за онога који не купује да напредује. Ако се она оцена која је уосталом доста тачна, примени у већем обиму на село, општину и предео, онда према томе може се доста поуздано оценити општепривредно стање дотичног села, општине и предела; тако, у коме селу, општини, пределу већина становништва купује храну то је место уопште сиромашно; а у коме месту већина становништва не купује храну знак је да је становништво у добром имовном стању.

4. *Начин рада и средстви за рад.* — Да земља пише да рода — приноса не стоји само до тога, колико је она сама по себи снажна — родна већ и до тога како се обрађује.

Говорећи уопште о снази — јачини орашке земље нам оне земље што може да буде орања земља а још је неразрађена, може се поуздано казати, *да земља орања у овом делу Србије, у великој мери још није испитана — нарочито тако, да не може без бубрети рабати;* па и ако се у овом крају одавно већ на навесан начин земља побубрује, да је земља још уопште снажна — родна и да је још има доста за обрађивање, може се увидети по томе, што се још земља пушта на прележавање што се новине још разрађују, утрине зирате и лугови крче и у орању земљу претварају.

Ове су појаве опште појаве, и изузев можда незнатан део насеља у чистим равницама ближе и око градова где се овај начин газдовања земљом не примењава, иначе свуда; и то је општи знак по коме се види, *да се код нас уопште а посебице у овом делу Србије још пробетним начином привређује и земља обрађује.*

Да се уопште у овом делу земља неопито обрађује, може се и по томе сазнати, што сводеци плуг још није опште оруђе, усвојено свуда где се може употребити; а од савршенијих земљорадничких справа, осим петрењаче и требила — тријера, других у овом крају нема. И ако је слободно на основу оних података о употреби савршенијих справа у земљорадњиценити и имовно — привредно стање становништва у неком крају, онда према томе могло би се рећи, да округ подрински односно стари шабачки округ у овом погледу најбоље стоји; јер према подацима из ранијих година, у овом је округу имало 36 парних вршалица; док у целом осталом делу Србије било их је само 30 комада. — У источном пак делу Србије није ни познато да има опших справа.

Према томе, што је досад наведено, све се казати, *да стање земљорадње у овом крају не задовољава* и да земљорадднички свет уопште није ни приближно досад успео да примени сва средства којим се напредњак свет у земљорадњи служи, те да од земље што више користи добије. Овоме има више узрока. Ти су узроци: једни што долазе од *природних а други од привредних неопгода.*

5. *Природне неопгоде.* — Не могу се све неопгоде знати и побројати које долазе од природе и отежавају рад земљорадницима а нарочито у појединим местима у овом делу Србије; с тога ја ћу само неке и од опште значаја неопгоде напоменути, уколико сам их и сам могао сазнати. Тако:

а, *У крајиском округу* у Кључу у равни поред Дунава јавља се жвиц — летећи песак кадгод дува ветар, а то, као што је познато, врло често бива.

У околини Неготина велики део равнице лежи под водом познатом под именом Неготинска Бара и то увек; а осим тога има поред Дунава новине места која дуже времена, — а нека и увек леже под водом која се излива кад придође Дунав;

У *зиморском округу* све луке и нижа места око Тимока и осталих река водопланива су кад придођу реке;

У *пиротском округу* велики део најзапатиије равнице око Пирота лежи неупотребљив под водом;

У *моном округу* Нишава, Морава и друге реке често изливају се и чине штету поплавом;

У *топличком округу* Топлица и друге реке такође поплавом чине штету. А осим тога у равници Добричу због још слабог насеља већи део земље још је неразрађен и постоји као земља под утрином или ситном шумом, од које земље земљорадднички свет малу корист има;

в, *У врањском округу* већи део Власинског Поља лежи под водом тако званим Власинским Језером.

б, Источна део Србије много је више изложен ветру „кошави“ него остали део Србије, а колико овај ветар не само досељује и отежава рад у пољу, него и доприноси измрзавању озимих усева, кад су зиме без снега, то је уопште познато у овом крају.

в, Многа су насеља у вратлетним местима где се колима не може да ради; а то много отежава земљорадднички посао уопште.

г, Има доста места у врањском, пиротском а и у другим окрузима која су насељена на висинама изнад 1000 метара над морем, (Власина на 1300 метара) где је клима тако сурова да ноће никакво не успева а од жита и варива само пролетња раж, јечам, овас, кромпир и грашак.

д, У вратлетним местима где има много голих без шуме простора, земља је у подножју брда изложена затрпавању; а у странама одношењу праћком сваког већег поводња.

Штета коју подносе земљорадднички свет од оваких појава врло је велика; као што је и питање о голетина у пас велико, зато ћу ја о том уколико спада у круг овог рада, нарочито на другом месту говорити.

6. *Привредне неопгоде.* — Као што је познато, није довољно имати само добру родну земљу на отуда се надати успеху у земљорадњи, већ треба имати још и *снаге* и *средстава* за добро обрадити земљу и тек онда надати се успеху у раду и користи од рада. Накратко рећи *треба поред добре земље и снаге имати и потребан капитал у овом послу.* И ако се све што је потребно у земљорадничком послу као земља, стока, запрега, алати, стаје и радна снага цени или стаје и представља у виду новца, — онда је, у сравњењу према потребним капиталима за друге нпр. занатлиске и остале послове, капитал у земљорадњи потребан знатно већи него у другим радовима.

Наш је свет уопште још сиромашан и оскудан у капиталу а нарочито земљорадднички свет у овом крају, на наравно да није у стању ни да разради толико колико би могао ни да обради земљу тако, како би требало, као кад би више и бољих средстава имао. А то долази од ових неопгода:

а, *Зато што је наш народ дуже времена у Источном делу Србије ветао неслободјем методе турске управе.* Турци су рано-душан свет и народ уопште незазнајмљив за напредак, на изнесено је, да се упеколико рђаве последице такве вихове особине а услед дуготрајне вихове управе над нашим народом и у привреди нашег света осећају;

б, Што су Турци и Арнаути најбоља имања — сву земљу што је била боља у својим рукама држали, а наш свет били потиснули у брда и вратла, где се земљорадња због природних неопгода није могла развијати. А после ослобођења док је наш сеоски свет нарочито у ново-ослобођеном делу откупио и исплатио турска имања, надатком поваца на то природно је да се због тога осетно и мањак у капиталу и осталим средствима потребним за земљорадњу у овом крају, на услед тога и већи застој него у другим крајевима који су раније ослобођени.

в, Источни део Србије више је био изложен нападајима, пролазима и сукобима војске него други крајеви. А колико штете наносе и уопште ометају привреду сукоби и пролази војске, наш

је народ довољно обележио у изреци „Тешко селу куда војска прође“....

г. Земљорадничка свет на Источног дела Србије у великом броју иде у заради у унутрашњост земље а и изван границе највише у Влашку. Ова радна снага што се утроши на страни — а нарочито у иностранству а но код свога дома, великим делом мора се сматрати као изгубљена за привреду и напредак земљорадње за овај крај Србије, па и ако се овај губитак унеколико у виду заради — у новцу надокнађава и прања у тај крај

Осим ових напомена о узроцима слабог стања земљорадње у овом крају има још више посредних узрока који ће се у даљем разлагању видети.

(наставиће се)

ЈЕВРЕЈИ У ЗЕМЉОРАДЊИ

У својој домовини јеврејски народ био је земљоделски, сам је земљу обделавао, не имајући робова. Његов овдашњи карактер најбоље оиртана нарећење њихових власти *„да се њој не треба грабљама све покупити, већ нешто оставити и сиротињи“*. То старање о својој сиротиња, као елементу чрту карактера, задржали су јевреји и дан-данаји и оно је један од чинилаца њиховог необичног развитка.

Упоредо с тим старањем иде и узорна љубав наспрам родитеља. Да ли је когод видео јеврејског просјака на хришћанским вратима, или ода кога су деца напустила? Истина, о љубави наспрам хришћана не може бити речи, јер јој не достаје разлог, као што и љубави хришћанској наспрам Јевреја тај разлог оскудева. Лоше мишљење о Јевејима створило је само хришћанство. Одлучени од поседа земаља, Јевреји су се окренули трговини. Познавши користи тога позива, њима одједнаке свакој производњи рад. Памет њихова, која се столећима напрезала у једноме правцу — у спекулацији — тако се у томе правцу извешћала, да је достигла велики степен.

Сваки је Јевреји рођен трговац, па се због тога чинило, да се он, тако упућен у трговачке послове, не може одати радовима земљоделским, који траже тихе одлучности и стрпљења. И збиља, са тих разлога Јевреје су и одбијала од земљорадничких послова.

Али примери, који су сваког изненађивали, јасно су доказали, да душевне способности Јевреја нису никако једностране.

Јеврејин истина управља мањим и већим добрима, *ма да лично не учествује ни у каквом телесном раду*. Тај факт може и нама да послужи за поуку, каке је и у земљорадњи веома важан душевни рад, који се тако мало цени.

Али и у земљорадњи Јевреји је остао сав *трговац* и као од такога имамо се чему од њега учити. Пре свега, Јевреји је постао закупац пољопривредних добара, па чак и онде, где просто није било могуће и даље водити успешну економију. Дао је закуп много већа од оних, који су пре њега били на томе месту, па је иначе успео даननमिला новац необјашњивим начином. Нарочито у гајењу стоке налази Јевреји велику корист. А баш то је понајтежа пољопривредна грана, јер захтева пре свега познавање посла и воћење строга рачуна, које већини пољопривредника не достаје. Па и производња шпиритуса, која је у тесној вези са исхраном стоке, поглавито је у рукама јеврејских закупника.

Један велики посед у Ческој подигао је фабрику шпиритуса, но већ после две године морао је затворити. Тада ту фабрику узме под закуп Јеврејин и отворене у њој рад. Последња је била срећна, јер не само да је фабрика *добро радила* те се могла одржати, но је и закупац зарадио огроман новац.

Гледајући необичне успехе појединаца у пољопривреди, наш свет приписује то некој особитој „срећи“. Он вели, то и то иде томе од руке, док други не би у томе имао напретка. Па на тај исти начин следа се и на напредовање Јевреја, с том само разликом, што се у много прилика успех њихов не само у пољопривреди, него и на свима пољима људске делатности, приписује још и непонтеној и несавесној радњи. Међутим, нема оправданих разлога ни за једно ни за друго.

Осим трговачких способности, напредовању Јевреја у пољопривреди у знатној мери помаже једна особина њихова, која се најмање предвиђа, а то је њихово *стручно знање*. Јеврејин, који отпочиње своју каријеру продајом ма каквих споредних артикала, узима под закуп, чим се снабде довољним средствима, велико пољско имање. Многи сумњиво врти главом и поуздано се нада, да за Јевејина „нема ту меда“. Али је Јеврејин ушао у тај посао са довољно *стручном спремом* макар да исту није добио у школи.

Нема покрета у пољопривредном свету, који би био од непосредног утицаја на производе, да за њ' не сазна Јеврејин — да га правилно не схвати и одмах својим огледима не подвргне. Он прима све стручне листове и походи све пољопривредне скупове и састанке — јер мисли, да ће ту наћи за се ма што ново и корисно. Својом природном бистрином, схватљивошћу и *безграничном одамотћу* своме позиву, он у стручном самообразовању свом постиже већ и успех, од онога који школу тражи само за то, да би уопште само „имао школу“.

Многи пољопривредник мисли, да је за земљорадника излишно, да би нуда даље имао од куће; та спуда се у свету више мање једнако оре и сеје. Пољопривредник Јеврејин не мисли тако. Без он поседник или држао земљу под најам, он не жали ни труда, ни новаца да нове ствари види *иблизо*. Што са своога становишта оцени као добро, он то одмах примењује у своме раду.

Ето, то је поглавито узрок успеху Јевреја у пољопривреди. Наједна ствар, ма како изгледала ситна и незнатна, не измиче његовој пажњи, па ма како био он имућан. На тај начин штета се с ненажње сасвим искључује. Познат је Јеврејин, који је држао под закуп пољопривредно добро. Са великим трошком, он је испитивао воду, која је дренажом одвођена с њива, да и она не односи храну потребну растињу; испитивао је балегу волова, које је гојио, да ли је увери, да ли је прекрупна доста ситно самленена, како би од ње волови имали што веће користи.

Овде би ево могли навести вадаи примера, који карактеришу Јевејина као доброг пољопривредника, али и наведени биће довољни за правилно обавештење и примање.

Антисемитизам међу пољопривредним радницима иногда не може ухватати корена. Јевејин плаћа добро надницу, не из какве великодушности, већ само из трговачке принципаности. Способан чиновник или надзорник није му ништа скуп. *Јеврејин је у стању да способност својих људи добро оцени и да отуда извуче своју корист.*

Рекли смо напред, да Јевејин своју довитност у практичним пословима донеси собом на свет. То му је наслеђивање наслеђе од његових отаца и дедова. Остаљамо на страну, лоше навике, мане и недостатке њихове, ми само износимо оно, што је код њих добро и чему би само се могли од њих научити. Још из ране младости они показују одаиост строгој рачуници и цифрама, као и велику вољу и разумевање у стварима, на којих се могу извући користи. Само тако може се разумети она њихова достојност у изналажењу *нових извора зараде* и вештина прилагођавања свима приликама и околностима. Јевејин нерадо подражавају друге, којима послова иду од руке, те се тако и искључују они случајеви, да или стигну касно за један посао или се толико конкурената нагомила у једној грани, да један другог убија.

Поред многостручности, појављује се код Јевреја и тежња, да своме раду дају што већу интензивност, да га прошире и разграниче, те да на тај начин донеси што више користи.

Излишно је нарочито наглашавати, да они редова не потичу једино из намере, да пољопривредном свету донесемо на видик узроке, који омогућавају напредак Јевреја у пољопривреди. Снага и моћ Јевреја не лежи у њиховом броју, већ у њиховој економској организацији, у њиховој материјалној снази и стручној образованости.

ЖИТНИ МАГАЦИНИ У НЕМАЧКОЈ

Док други народи још траже да трговински уреде продаваље жита дотле су Немци ово питање већ решили. Не треба правило, мислити да је оно и код Немаца, који су тако готови да се удружују и да у своју земљи развијају узајамни кредит, тако брзо до решења доведено. Од 1891. године, када је покојни *Кебел* (Добевица), управитељ Главне Задружне пољопривредних друштава за Поморанску главној скупштини у Килу, изнео питање о *заједничком продавању* жита, требало је много напора на да се дође до покрета, који се данас сада

осећа. Тек 1893. после Збора у Штутгарту приступили су проучавању и тек 1895. године, на скупштини у Најштату решили да зидају магацине за жито. Наступа и 1896. година и у Штетину се објављује да је држава пруска дала зајам од 3 милијона марака, на га укоро повећала на 5 милиона, за подизање великих житница, после чега *Мендел* (Штајнфелс) пријављује подизање једног магацина у Хали на Сали, на овим основама: Друштва сама собом управљају без мешања чиновништва и пољопривредних комора. Друштва се прилагођавају закону с ограниченом одговорношћу, друштвени улози од до 10 марака на 10 хектара, и одговорност од 150 до 300 марака. Друштва имају по једног управитеља стручњака који ће примати *приступну плату*. Влада даје зајмове и позајмице на главне пруске касе. Држава закупљује магацине по потреби итд. итд.

Прелазимо брзо на период од 1895 досада и однос приступано скупштини од 1 децембра 1899 у Хали на Сали, где се скупило 77 представника из 44 немачких и аустријских друштава за житне магацине, у конференцију звану *конференција за житне магацине* те да ту размишљају о стању и о развијању оне установе. Конференцију је саздао славни посланик, тајни саветник *Хас* из Офенбаха, на јој је он и председавао. Пруског министра земљорадње представљао је саветник *Конрад*, аустријског министра земљорадње доктор *Морис Ертл*, а завод огледних житница у Берлину професор доктор *Делбрик*.

Саветовања су се односила на ове тачке: рад житних магацина уопште и шарење њихових послова при заједничкој куповини и продаји свију предмета пољске привреде. У којим приликама и под којим условима ваља саветовати стварање житног магацина? Како ће се вршити примање жита од стране чланова друштва или задругара и како одређивати цена житу? Треба ли препоручивати коначну куповину жита, које би задругари испоручивали по цеиама овога дана или препоручивати просто позајмицу из фонда на жито унесено у магацин с коначним обрачунавањем на свршетку године? Ваља ли стварати округе у којима ће се вршити продаја? Испитивање кредита који имају дати главне касе задругарима житних магацина.

На овој конференцији препоручивало је стварање житница само онде, где већ постоји извесно искуство друштава, онде где је већ уређено куповање сировина, онде где су уверени да ће се житнице напунити испоруком задругара. Неосетно стварање се мрежа кооперативних друштава у целој земљи. Што се тиче трговаа, ваља нарочито рачунати на помоћ друштава за потрошњу и на кооперацију малих и средњих млинова.

Саветовало се с више појединости још о одредбама главне пруске касе у погледу зајмова или позајмица на залогу и примало се да ниједно од пруских удружења, представљених на конференцији, није у стању да се користи позајмицама што их тај завод пружа, јер су му услови одвећ заплетени и тешки, да их није могућно испуњивати.

На предлог Мендела (Штајнфелс) саставио се стални немачки Одбор и одлучио поново сазивање ових конференција. Последње одлуке у потпуној су сагласности с очекивањима која по свима измењним саопштењима владају у свима друштвима за житне магацине. Надају се сиуда брзом развићу и повољном успеху од ових друштава. Седамнаест области било је представљено на оном збору у Хали.

Поводом одлука, донесених на овом збору од 1 децембра, стални Одбор живо је радио. Привремена канцеларија у Офенбаху олакшавала је његове радове, а у Берлину, 3 марта ов. године, изнесени су ови предлози:

Пре свега стварање засебних течаја за све предмете који имају везе с уређењем житних магацина, — огледни завод Д-ра *Делбрика* у Берлину биће место где ће се и прва краја држати ови засебни течаји: — заједничка изложба ствари које се односе на житнице у Позену, то јест модели, правила, споменице, градина, статистика, модели машина и справа, итд. истраживање најбољих метода за слегање жита у слободном стању, без врећа (џакова); проучавање непосредне куповине од стране државе, од стране државних ергела, државних завода, итд.; олакшице у преносима и проучавање других сличних питања. Наравно да ће се много говорити о питању, како да се жита суше.

Како су решена питања на конференцији у Позену ми ћемо у своје време овде јавити.

БЕЛЕШКЕ

Рано сазревање грожђа. — У винограду нишког лозног расадника нађен је *13. јула о. г.* први шарак, и то на дрвеној Ранци (Шасла) а на подлози Рупестрис Монтикола. *16 истог месеца* опажен је шарак на Пронцуцу, и то на подлози Рипарија Порталис, а до августа било је шарка на свима сортама грожђа, као и на свима врстама подлоге.

ГЛАСНИК

Овогодишњи калемарски курсеви. — У државним лозним расадницима били су и ове године курсеви за зрело и зелено калемљење лозе. Саучесници на овим курсевима били су, као и прошлих година: *обавезни* које су шиљале општине на позив г. Министра Нар. Привреде, и *добровољни*.

Тако на курсевима *зрелог калемљења* било је слушаоца:

У *расаднику крајинском* (Виноделско-Воћарске школе):
Обавезних 59
Добровољних . . . . . 11 = 70

У *расаднику смедеревском*:
обавезних 49
Добровољних . . . . . 50 = 99

У *расаднику топчиделском*:
Обавезних 35
Добровољних . . . . . 5 = 40

У *расаднику нишком*:
Обавезних 98
Добровољних . . . . . 16 = 114

У *расаднику жупском*:
Обавезних 71
Добровољних . . . . . 124 = 195

У *расаднику јагодинском*:
Обавезних 85
Добровољних . . . . . 17 = 102

Свега слушалаца . . 620

На курсевима *зеленог калемљења* било је слушалаца:

У *расаднику крајинском*:
Обавезних 49
Добровољних . . . . . 9 = 58

У *расаднику смедеревском*:
Обавезних 29
Добровољних . . . . . 68 = 97

У *расаднику топчиделском*:
Обавезних . . . . . 26 = 26

У *расаднику нишком*:
Обавезних 78
Добровољних . . . . . 1 = 79

У *расаднику жупском*:
Обавезних 46
Добровољних . . . . . 37 = 83

У *расаднику јагодинском*:
Обавезних . . . . . 84 = 84

Свега слушалаца . . 427

По томе укупно, на *свима* курсевима, било је слушалаца ове године *1047*.

Од овог броја било је слушалаца:
Обавезних 709
Добровољних 338

Најјача је посета била у расадницима: жупском и нишком.

Свештеници и учитељи на курсевима за калемљење лозе. За свештенике и учитеље народних школа приређени су

такође оне године калемарски курсеви у државним лозним расадницима, да би се и преко њих у народ преносило знање и вештина калемљења лозе.

Посетилаца ових курсева било је:

а, За *зрело калемљење*

У *расаднику смедеревском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 4 = 4

У *расаднику топчиделском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 18 = 18

У *расаднику нишком:*
Свештеника 1
Учитеља . . . . . 32 = 33

У *расаднику жупском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 3 = 3

У *расаднику јагодинском:*
Свештеника 13
Учитеља . . . . . 36 = 49

Свега . . 107

И то:
Свештеника 14
Учитеља 93

У расаднику крајинском није било ниједног свештеника ни учитеља.

б, За *зелено калемљење*

У *расаднику крајинском:*
Свештеника . . . . . 1 = 7
Учитеља 6

У *расаднику смедеревском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 4 = 4

У *расаднику топчиделском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 25 = 25

У *расаднику нишком:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 56 = 56

У *расаднику жупском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 8 = 8

У *расаднику јагодинском:*
Свештеника 3
Учитеља . . . . . 41 = 44

Свега . . 142

И то:
Свештеника 4
Учитеља 138

Укупно посетилаца било је на *свим* курсевима 251.

Од тога броја било је:

Свештеника 18
Учитеља 233

На виноградарском проучавању. — Г. Министар Нар. Привреде одобрио је помоћ г. Павлу Т. Тодоровићу, секретару и шефу одсека за воћарство и виноградарство Министарства Нар. Привреде, да са руководцем смедеревског лозног расадника г. Цветаном Гроздановићем, пропутује јужне крајеве угарске ради виноградарског проучавања. Они су обишли: Саервалдову колонију на живом песку код Бајазма (спрам Рама), вршачке винограде, мађарске државне лозне расаднике у Барацкој и Чали под Арада, Мепешку виноградарску школу, печујске и пилањске винограде и приватне лозне расаднике, државни лозни расадник у Загребу и државно угледно добро у Божјаковини код Загреба. Из овог занимљивог стручног проучавања донећемо у *Тежаку* неколико одломака.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XIX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 15. јула 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Ада Живановић, Павле Т. Тодоровић, Пашко Јовановић, и Јован Јекић.

Председавао г. Милутин Савић председник, бележио М. Јовановић секретар.

160. Председник извештава Одбор, да је сматрао за дужност да изјави новоме г. Министру Народне Привреде г. Душану Спасићу, честитања од стране Српског Пољопривредног Друштва, што је и учинио и уволио га да не ускрати своју моћ и наклону пажњу Српском Пољопривредном Друштву, коме је и он члан, и да Одбору друштвеном што скорије под *Његовог Величанства* изјествује пријем, да би му могао поднети своју честитку о вереби и женидби.

Господин Министар благодарио је Председнику на честитки и изјавио да може Српско Пољопривредно Друштво и убудуће рачунати на његову потпору моралну и материјалну, да за то јамчи што је он члан овога Друштва и сам има њему да благодари много, а и веће, које има његов отац са тим Друштвом, и да је *Његово Величанство Краљ* обећао да ће одмах 14. ов. мес. примити Одбор да Му изјави своје честитање — Одбор одобравајући овај поступак г. Председника, прими извештај к знању.

161. Прочитани записник XVIII седнице — Одбор усвоји.

162. Чита се кратак извод шта је досада урађено по свима тачкама предвиђених послова у програму друштвеног рада за ову 1900 год. — Одбор прими к знању.

163. По реферату уредника *Тежака* о наградама за радове штампане у бр. 22, 23, 24, 25 и 26. *Тежака* од ове године — Одбор одреди награде.

164. Чита се молба Лужничке Пољопривредне Подружине да јој Друштво одреди новчану помоћ бар 250 динара за подизање зграде на имању, које јој је поклонио срез лужнички — Одбор одлучи, да се и овој Подружини саветује, да своје имање уступи за среске пољни расадник.

165. Чита се писмо Драгомира Симића економа, Лазара Марковића трговца, Стевана Самарџића свештеника, М. Јанковића, Стевана Брешћанског колара, и Стојана Милошевића тежака свију из Клаченца, који се пријављују као такмичари за награду расписану за рационално подигнут виноград на песку а на простору најмање од пола хектара — Пошто су се именовани такмичари пријавили у одређеном року Одбор изабра за чланове оцењивачког суда: г.г. Александра Секулића, Пају Тодоровића и Благоја Тодоровића.

166. Чита се писмо г. Милорада Карамарковића индустријалца из Братинца, који се пријављује као такмичар за расписану награду за подигнути угледни живинарник — Одбор одлучи да пријављени живинарник прегледају и оцене г.г. Александар Секулић, Паја Тодоровић и Благоје Тодоровић.

167. Чита се писмо Горњо-Милановачке Пољопривредне Подружине, којим извештава Друштво да је заказани ванредни Збор за 2. т. м. одложен за 30 т. м. — Одбор прими к знању.

168. Благајник реферише да је Начелник среза лесковачког вратио Друштву 11 динара јер није могао пронаћи од кога су наплаћени за надата путна уверења о прошлогодишњој друштвеној слави и да је ова сума унесена као депозит у друштвену благајну — Одбор прими к знању.

ЗАПИСНИК XX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 3. августа 1900. године у Београду.

Били су: потпредседник г. Александар М. Секулић, чланови Одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Паја Тодоровић, Ада Живановић, Алекса Поповић, Јован Јекић и Милан Јовановић.

Председавао потпредседник г. А. М. Секулић, бележио секретар М. Јовановић.

169. Прочитани Записник XIX. седнице — Одбор усвоји.

170. Чита се реферат, којим се износи, која су пољопривредна питања досад претресана на јавним зборовима, и предлог ужег одбора:

1. да се ове године Повремени Збор сазове у Београду.
2. да се веже са друштвеном славом и изложбом;
3. да се на овоме Збору расправљају питања:
а. О пољској полицији;
б. О уједињавању имања; и
в. О начину поправљања наших говеди за извозну трговину.

После изнесених разлога у дебати — Одбор одлучи:

1. Прима се реферат у овој оној ширини у којој је написан.

2. Усваја се предлог ужег одбора: да се ове године Повремени Збор сазове у Београду и да се веже са друштвеном славом и изложбом.

3. На овоме Повременом Збору да се расправљају питања:
О пољској полицији;
О уједињавању имања, и
О обезбеђењу усева и плодова од града.

А питање, које је предложио члан одбора, г. Јов. Јекић, о пошумљивању голети, оставити за идуће Повремене Зборове да се изнесе на претресање;

4. да се за горња три питања одреде по два референта, и

5. Овлашћује се председништво, да на најзгоднији начин разабере: ко би био позван да ова питања третира, па да што пре, а по могућству првој идућој седници, изнесе кандидате за референте.

171. По питању о предаји дужности садашњег друштвеног секретара, који је постављен за окружног економа — Одбор одлучи да садашњи секретар друштвени административни део своје дужности преда потпредседнику, а рачунски благајнику друштвеном.

При предаји и пријему дужности да присуствују г.г. Павле Т. Тодоровић и Илија Кремић чланови одбора.

Да се сходно Правилима расипше стечај за секретара у свима српским листовима са ове и са оне стране Саве. Рок за пријаву да буде 2 месеца од дана огласа. За то време овлашћује се председништво да нађе и из плате секретара плаћа службено лице које ће привремено радити послове секретара који му се поделом рада у дужност ставе.

ОБЈАВЕ

Окружна изложба говеди и оваца у Крагујевцу. — Нехотично учињена је грешка приликом израђивања Програма за ову изложбу те је изостала награда од 100 динара *Крагујевачке трговачке Банке*, коју је послала још 4 маја ове године са изричном жељом да носи име Банке и да се изда у новцу.

Ова грешка исправља се тиме, што ће IV-та награда у одељењу за краве са овогодишњим телићима носити име Крагујевачке Трговачке Банке и издаће се у новцу приликом свечаног издавања награда.

Ово се саопштава ради знања онима, којих се ово тицало буде.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налази се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Неманића улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шаљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ОГЛАСИ

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЗАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главиницеве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

БЕОГРАД

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 32. броја Тежака: *Чланци:* Дубоко оранье. — Вођењаи и производња воћа у 1896. години. — Један поглед на привредно стање у Источном делу Србије. — Јевреји у земљорадњи. — Житни магацини у Немачкој. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Објаве.* — *Огласи.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ ПАЉЕЊИЋ УКАЗА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204, КРЕЋЕМУ ДРУШТВУ ПОСЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 дин. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 дин. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. ЛАДРА, ЧАИН. МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАЉЕ ЈЕРМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ ИЛО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦИ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И АКО СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД СВОЈ ЗДРУЖЕЊА ПРЕКО КОЈА ЊИМ СЕ И ЛИСТ ШАЉЕ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 33. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 20. АВГУСТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ У КРАГУЈЕВЦУ 2, 3 И 4. СЕПТЕМБРА ОВЕ ГОДИНЕ

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

На овој Изложби имају права излагања сви одгајивачи из округа крагујевачког и они из срезова јасеничког и орашког округа смедеревског.

I. Група говеди: подељена је напет одељена:

1. *Одељење за краве* са опогодишњим теладима. За ово одељење одређено је више награда.
2. *Одељење за јунице и јунице* испод две године који нису спаривани. И за ово одељење одређено је више награда.
3. *Одељење за краве и бикове* преко две године. Краве и бикови треба да су за домаћлук. И за ово одељење одређено је више награда.
4. *Одељење за тегленке волове.* За ово одељење има више награда.
5. *Одељење за угојена говеда* за трговину. И за ово одељење одређено је више награда.

II. Група овце: За ову групу одређено је за овце и овнове за домаћлук више а за шкопце — ујаловљене — овнове за трговину једна награда.

Награде ће се издавати у новцу и у пољопривредним справама. За справе које су одређене за награде, уредиће се нарочито одељење где ће бити изложене и уколико то буде могуће њима ће се радити онде на месту.

Осим награда које су за свако одељене одређене, има две главне награде: и то једна за најбоље приплодно грло у изложби говеди и друга за најбоље стадо од најмање 40 одабраних брава оваца.

Позивају се сви одгајивачи говеди и оваца из округа крагујевачког а тако исто и они из срезова орашког и јасеничког округа смедеревског да се спреме и своја одабрана грла пријаве за ову изложбу среском економу, који ће уједно давати и обавештења о свему што се изложбе тиче.

У округу крагујевачком има доста врло добрих одгајивача, па се надамо да ће ова изложба и по броју и по каквоћи изложених грла бити најбоља од свију изложаба, које су досада приређиване.

У своје време разаслаћемо и Програм ове Изложбе а данас овим ову Изложбу само објављујемо и на ћу позивамо све одгајиваче из побројаних срезова.

У граду Крагујевцу образован је велики *Приредбиоки Одбор*, који ће такође свакоме, ко му се обрати, давати сва потребна обавештења и бити свакоме на услузи у свима пословима око припреме за ову изложбу у старој престоници *Милоша Великог*.

УПОТРЕБА БУКОВИНЕ ЗА ЖЕЛЕЗНИЧКЕ ПРАГОВЕ У НАС

Дирекција Српских Државних Железница, желећи да предузме уколико употребу буковине за железничке прагове, позвала је шумарског стручњака г. Антона Рожаја краљ. угарског вишег шумарског саветника да јој да мишљење о каквоћи и употреби наше буковине за техничке циљеве, у Буковину и Рожаљ-планини.

Г. Рожаји, пошто је у почетку месеца јуна ове године прегледао планине Буковик и Рожаљ а уноколико и Јастребац, поднео је о томе опширан извештај са својим мишљењем. Одломак тога извештаја и његова мишљења уколико се односи на планине Буковик и Рожаљ гласи овако:

„Шуме у области горње Голене и Скоричке Реке јесу са малим изузетком прастаре букове шуме, и према томе заступљена су дрвета разне старости. У подножју и у средњим деловима горе налази се местимице цер, угарски стаблисчати (Stiel) и гроздасти (Trauben) храст[1]), као и обични и шиљасти (Spitz) јавор[2]).

Земљиште сачињава махом кречњак, који је покривен дебелим слојем хумуса. Тој околности, као и умереном и благом подиебљу има се благодарити, да је пригањај у висини и облику дрвећа веома повољан у односу слободној нашој и горосеви, чији се трагови свуде налазе.

Крајеви шума, не само да су у врло великом обиму — простору оплачћани, но и стабла која се ту налазе сва су скоро без разлике начета, шта више по где-где јако оштећена. Овако дакле доста сумњиво стање шуме, и што држави припадајући комплекс шуме није надвојен, отежавају оцену количине дрвећа у толикој мери, да се о постојећој количини дрвета може само условно изјаснити. О квалитету пак дрвета, извршено испитивање дало је врло повољне и уједначавајуће резултате, пошто нигде није била констатована престарелост или порозитет (лабава, тљиваста структура). Стабла дубоке старости т.ј. преко 200 година нађена су потпуно здрава. Polyporus tomentarius (Buchenschwamm) као сталан пратилац разних болести стабла, у овим шумама врло се ретко примећује.

Тако звано лажно (црвено) срце, констатовано је скоро свуде, али питање, да ли је овакво дрво употребљиво за прагове, још у књижевности (литератури) шумарства није изнесено на дневни ред.

Једно изузеће односно тога чинили су неколико француских инжењера, који су при прављу прагова за француске северне железнице, све прагове са лажним срцем одбили, ма да су само иакакав знак од тога приметали. Није немогуће да су ови инжењери добили саглашна у исказу професора Др. Хартига, који је приликом решавања питања о употреби буковог дрвета, а за време државног испита у Угварту и Ајхендорфу дошао у противречје са дотичном комисијом и овако се изразио: „Да је црвено срце увек патологичног постанка, које води или од повреде гране или повреде корена, услед чега спољни ваздух и вода продиру у унутрашњост стабла и проузрокују тљиву. Овом појавом запуше се судови и продирање напајајуће (импрегнирајуће) течности није могуће. Зато буковина са црвеним срцем без напајања (импрегнације) није употребљива за железничке прагове и нарочито се одбацује."

Овај суд, који је дао од г. Дра Хартига, изгледа међутим да није постојан, јер чињена посматрања како од нас, тако и оних у Ајхендорфу несумњиво сведоче, да буково дрво црвеног срца свакако у себе прима и то знатну количину напајајуће течности. Према томе, могло би се сада само о томе говорити, да ли су букова прагови с црвеним срцем крајњега века од оних са белим срцем; али о томе немамо засад потребних дата.

Према изложеном излази, да је квалитет дрва у горенмененим двема шумама потпуно способан за прагове.

Што се тиче количине дрвећа, која се тамо налази, скоро је немогуће дати позитиван суд, пошто још није извршено уређење имања, и према томе, недостају не само дате површине, но је чак непознато, који ће делови при ограничавању привасти суседним општинама.

На основу извршеног премеравања односно количине, мислим ипак да могу утврдити: да ће један хектар дати 362 комада прагова, ценаница 218 куб. метара и облица 24 куб. метара претпостављајући да се производња врши искључиво тестером и да се иста простире и на она стабла, која су за прагове само делимично (поједини одсеци) способна и да се тако звани „једничари" не искључују од прајена.

Експлоатација прагова може такође да се повиси на 10 до 15%, у том случају ако се израда повери пажљивим и савесним стручњацима, који посао разуму.

Овде морам да приметим да се испитивање горе односно количине вршило и у једноме делу шуме зв. „Дубравица", који је попуњен растом и које је дало следеће резултате: сваки хектар даје 17 комада прагова првог реда, 76 комада прагова другог реда, 173 комада телеграфских дирека и 95 куб. метара дрва за гориво. Површина ове растове шуме такође је непознати и зато не може да се одреди укупна количина дрвећа. —

Прелажећи на питања подмлађивања горе, морам пре снега приметити, да се понаша у тим пределима мора са највећом скрогошћу чувати, т.ј. стока се не сме пуштати на пашу у ове пределе, јер се види, да је шумски подмладак, који се у буковим шумама обично бујно развија, врло редак, што значи, да се стока безобзирно и неограничено пушта на пашу. Ова околност без сумње је судбоносна за подмлађивање шума.

Сеча прастарих шума, у којима има већ подмлатка, може да се изврши без штете за подмлађивање. У местима пак где нема подмлатка мора се оставити природним подсејавањем.

Пошто ће при нормалној изради прагова, да се употреби само 40% букових стабала, а остатак да се остави, то не треба подити нарочиту бригу за природно попуњивање дотичног шумског комплекса. Али у циљу природног подсејавања не сме се ниподто дирати у остала стабла док не прође прва година сазрелог плода. Према томе ће се у првој години израђивати прагови а од подмладака дрво за гориво; исто тако обарање се са обзиром на плодна стабла још и неколико дрвета за гориво.

Прагови ће се још у истој години извести, а дрва за гориво тек идуће зиме. И тако ће се место — сечиште — оставити на миру до идуће наступајуће године, кад присне семе. Ако би идућа година била година са зрелим плодом, онда се сеча има обуставити одма у јесен крајем октобра, иначе се мора са сечом чекати док не прође година са зрелим плодом.

Неоспорно је, да начин попуњивања ове врсте рђаво утиче на експлоатисање, пошто се поново мора прићати са радом на места где су се израђивали прагови. Ако се на овим местима налазе хрпе већ сложених дрва није немогуће да се иста поновљеним радом растуре.

Покварени жљебови морају се поново поправити и обновити итд. Али ова се незгода засад не може избећи, јер се други начин за подмлађивање шума према околностима у Србији не може саветовати, пошто недостаје техничког персонала и школоване радне снаге и што нигде нема расадника.

Ове особите тешкоће нису напоследку трајне, и по свој прилици неће дуже трајати од 3 године, јер ако се забрана наше енергично предузме, онда се може наступно надати, на основу повољних климатских прилика, да ће после сваке треће плодоносне године изнићи доста подмлатка, а чим то наступи, може се предузети сеча без даљег обзира. И баш због тога морам поново нагласити: да наше по свима деловима шуме морају бити забрањене.

С обзиром на околност, да ће по свој прилици у првим годинама подмладак бити врло редак морају се празнине у подмлатку попунити семеном или младим стабљикама. Попуњавање стабљикама било би на сваки начин пробитачније јер ће нежни заданци из семена бити у опасности, да их старија подмладак не угуши.

Уосталом је усев (жир) нарочито растовине згодан, пошто по шумама у Србији ретко има јелена, срна и дивљих свиња, те према томе дакле нема бојазни да би дављач оштетила подмладак.

Што се тиче питања, каква дрвета треба за вештачка подмлађивања употребити, мишљења сам, да би требало подножје и средњу страна као и све јужне стране попуњивати растовином; међутим, требало би све врхове попунити јеловином и аришеном (ову последњу искључно на кречњастом земљишту).

На више дежећим тачкама могла би и смрча такође напредовати, само се бојим, да би услед повољног земљишта и климе смрча дала врло тањвасту (ретку) структуру дрвета и врло би рано (већ око 40 година) почела да труне.

[1]) Белик и травица.

[2]) Мает.

Напослетку примећујем, да треба да се саде раст и јела — нарочито последња — безусловно у јесен, остале пак врсте дрвећа у пролеће.

Што се засађивања тиче, треба да се врши особито у првој години под надзором и руководењем главног шумара." —

Ово гледиште уваженога стручњака, о планини Буковину и Рожну, колико по употребу самог буковог дрвета, које је главни представник наших шума, толико наше и по само пошумљивање, Буковина и Рожна [1]) с малим изузетком важи и за остале планине.

Нема сумње да су досада много наше шуме упрошћене уживањем неограничене службености попаше и жирошаће, а кад се томе дода и злокобна чобанска секира, која стоку свагда прати упркос постојећих наредаба, онда је већ и сасвим јасно, зашто су данас многе стране огољене, на којима је горе и доскора било.

Држање стоке и употреба паше и жирошаће мора се једном помирити на томе основу, како ће безусловно бити осигурано подмлађивање шума, особито по странама и апсолутно шумском земљишту, на ма се зато где-где бројно стање стоке у нас за време и умалило. Ово је неопходно нужно, ако не желимо, да нас чешће изненађују поплаве какве су биле оних дана у Пироту.

У исто време потребно је, да се ради на спреми довољног броја ваљаних и обучених чувара шума и техничко-стручног шумарског особља; а поред тога, да се и што пре уреде правни односи са нашим шумама. J-

---

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ПРИВРЕДНО СТАЊЕ У ИСТОЧНОМ ДЕЛУ СРБИЈЕ

(наставак)

II. Поглед на сточарство

А. Природне погодбе

1. *Опште погодбе за напредак стоке.* — Свака врста стоке поред оних општих погодаба као хране, него, набора у приноду итд. које погодбе стоји мора да прибави сопствени њен, потребује и природне погодбе за свој опстанак и напредак. Тако:

а, *Говеда* добро напредују у нижим заклоњеним плодним местима где је обиља и бујна паша и мека вода; али не подносе сасвим мочарна места. Тако исто не подносе места врлетна и петробитна са сувом травом и хладном — оштром планинском водом.

б, *Коњи* добро напредују у великим равницама на обилним пашњацима где је више сува трава; али добро успевају и на висоравним планинским; на добрим пашњацима где је оштра планинска вода. Под прим погодбама бивају крупнији и снажнији али и тромији коњи; а под другим погодбама мањег су пораста али ватренији. Мочарна места не подносе.

в, *Овце* траже висоравна осушна и промајна макар и петробитна места, са чистом текућом водом и сувом травом; а не подносе ниска затворена места — рособитна и влажна, где би била бујна трава и мека — лежећа вода.

г, *Свиње* воле простране ниске пашњаке на којима преовлађују жељасте биљке, где су шумовита и ваћна места; где је питома бухана земља са доста корења и инсеката. Подносе и доста висока места и оштру воду. Али суву каменату земљу, суву ретку траву, петробитна и безводна места не подносе.

Ако је свиње одрасло на планинама у суровој клими и оштрој води биће окретније — дивљачно, мање ће се гојити али месо ће му бити слаће, него у свиња из низине, које је тромије, боље се гоји али има месо неукусније.

д, *Биволу* годе уопште онакна места као и говечету само још наше подноси мочарна места и мршавију храну; а висока и безводна места не подноси, ни толико колико говече.

ђ, *Магре и магариће* подносе уопште онакна места као и коњи само још наше подносе суве и мршаве пашњаке и суву и мршаву храну.

е, *Козе* најбоље успевају у местима брдским која су обрасла питомим питомим шумама; т.ј. где расте раст, клен, јасен, граб липа, млеч и друго дрвеће и шибље. Висока планинска места где искључиво расте буково дрво, где су оштре воде и сурова клима не подносе, ни ниска питома места где су ботињани и мочарни пашњаци са бујном травом без шуме.

Висински облик површине земље у источном делу Србије врло је различит, брдовит, брежуљкаст, испреплан, раван, го, шумовит итд. а с тим, — природно је, да су и остали природни чиниоци као: ваздух, вода, трава, и други који укупно сачињавају природне погодбе за опстанак и напредак стоке различити, па према томе, да ће и врсте стоке према овим природним погодбама углавном различито распоређене бити. И заиста, и ако се углавном види, да су у сваком месту — крају наше мање све врсте стоке заступљене, опет се с друге стране приметно види и то, која врста стоке у ком месту надмашује друге врсте стоке. Тако види се:

У ограницама и висоравнима Подгорачких Планина да опамошње становништво држи највише оваца, — чувени краворарски сој оваца;

У Лесковачком Пољу око реке Мораве, Власине, Ветернице, Јабланице и Топлице држе доста бивола;

Око Зајечара и Великог Извора држе доста коња;

У околини Врање и Прокупља држе доста магарана;

На Власини држе доста оваца и говеда;

На ограницама свију планина у просторима где има растове шуме и осталог шибља које стока брети држе уопште много коза; а напротив на Власини, Кукавици, Јрвој Трава, Јрвеној Јабуци и у другим високим местима нема коза;

У Каменици, Матејевцима, Сићеву и свој околини Ниша где преовлађује голет и овај сви кречни камен неподесан уопште за кретање говеди по њему осим теглећих волова које увек потковане морају држати, друга говеда за принатак уопште не држе.

На планинским висовима Старој Планини, Сувој Планини, Варденику, Чемернику, Кукавици итд. Јриновици држе само овце и козе.

Једна општа пак одлика у погледу држања стоке у Источном делу Србије огледа се у томе, што се уопште мало држи свиња; и што углавном ситна стока — овце и козе, стоје у преназ над свом осталом стоком.

Са гледишта природних погодаба за држање стоке у нас појединa места у нас нису проучена, нити је штогод с које стране у том погледу рађено да се какна измена изврши, ако погрешака у чему има већ досада све је било остављено и сводило се на искуство које има народ — становништво појединих места у том погледу. Али, као што ће се у даљем току рада видети у овом погледу предстоје извесне измене, које се у интересу општепривредног бољитка морају предузети.

Б. Привредне погодбе

2. *Начин држања стоке.* — Мора се признати да земљорадничко становништво и не може боље стоку да држи него што му опште имовно стање одобрава; и кад се зна, да је имовно стање опамошњег света доста слабо, онда се не може ни очекивати неки изузетак и већи напредак у сточарству преко граница могућности и изван општег привредног стања становништва. *Стока је у Источном делу Србије доста ситна и крмлена.* И ако би се хтело радити на томе да стока постане боља, мора се најпре сазнати узрок крржљавости стоке на тек онда радити на отклањању тих узрока и поправци стоке.

С тога ћу ја изложити те узроке, уколико сам их могао и сам сазнати; тако познато је:

а, Да у овом крају, а нарочито у новоослобођеном делу Србије сеоски — земљоделнички-свет уопште врло мало даје сена стоји преко зиме, већ је редовна храна за крупну стоку слама и кукурузовина а за ситну стоку лист, лисник.

Слама, кукурузовина и лист то је слаба храна и ако се не мења и не додаје редовно довољно оброка сена и висока и безводна места не подносе, ни толико колико говече.

б, Погрешно лучење јагњади од оваца и јаради од коза у пролеће кад наступи мужа стоке чини доста те ова закржљају; јер као што се зна лучење бива одједанпут а не постепено, те отуда, једно што млада стока млого тугује за сисом а друго што и најмањи гутљај млека кад добива младунче подуже времена, док му желудац сасвим не ојача и не навикне на траву и другу чврћу храну, особито добро чини за развиће и напредак јагњади и јаради, то се у практици врло добро може да види;

[1]) Планине: Буковина и Рожаљ на тромеђи су крушевачког, нишког и моравског округа. Од најближе железничке станице у Сокорници удаљене су за 10 километара.

в, У Источном делу Србије као што је познато, поједини немају своје нарочите пашњаке за своју стоку, већ свака се ваше мање селаша на опште пашњаке на утринама, а нарочито у пролеће и лето док се ливаде не покосе и жито не пожње те наша стоци не прошири. Исхрана стоке на утринама недовољна је а нарочито за музну и радну стоку, те отуда и то је поред осталог један узрок што је стока ситна и крњавна;

г, У Источном делу Србије увелико сеоско становништво преже краве у раду; а презаше крава и нарочито младе и потпуно недорасле стоке доприноси крњавности стоке;

д, У овом крају сеоски свет ретко држи више крава музара; и уопште не обраћа довољно пажњу на избор стоке у погледу млечности; нити пак рачуна довољно на добитак млека од крава, већ више од коза и оваца. А оваква појава знак је неразвијеног газдинства и назатка уопште.

3, *Зашто нема свиња у Источном делу Србије.* — Познато је да у Источном делу Србије сеоско становништво уопште не држи свиња колико се те врсте стоке држи у другим крајевима наше земље. Узрок овоме као да се састоји у томе: што у овом крају нема ношњака и природне ластове горе.

Да је оскудица ношњака и уопште и оскудица жирородне горе узрок оскудици свиња у овом крају, за доказ довољно је напоменути, како сеоско становништво у Шумадији и другим крајевима одржава свиње и колико му у томе помажу ношњаци и жирородна гора. Тако познато је:

Да су наши ношњаци мешовити — засађени од ваше врста воћа раног и доцног, које почне дозревати почев од друге половине маја па се завршује крајем октобра. За све то време свиње налазе у ношњацима поред паше и храну од воћа што опада приликом брања и иначе Те с тога, велика се уштеда чини у житу које би се морало трошити на храну свиња за речено време.

Држање свиња у ношњацима *добро је и за ношњаке*, јер свиње ришкају земљу, утиру траву и требе кошице од инсеката, а иначе воћу не чине никакву штету као што то чине друге врсте стоке.

Кад нестане воћа у ношњацима тада настаје печење ракије, које се продужује наше мање преко целе зиме; а с тим и храњење свиња пиром, уз примешај кукуруза или друге јаче хране. На овај се начин такође знатно уштеди житна храна што би се утрошила за свиње преко зиме до у пролеће над већ стиже трава и наново воће.

Трава — паша, воће и пиора, која се свињама, без икакве штете може давати, што не бива код осталих врста стоке, уз примешај мале количине јаче хране над се оброци паметно распоређују, на такпој храни свиње намењене за запат — уопште палоцијa врло се добро одржавају и напредују; а тим начином одржавање свиња уопште не стаје много скупо, док не порасту за продају или за јачу храну и гојење.

Жирородне горе на у Шумадији и осталом делу Србије нема ни приближно онолико колико је некада имало, те с тога жир као храна свиња изгубио је некадањи значај у привреди уопште. Али иак излази једна значајна појава *да у Источном делу Србије уопште нема жирородне горе ни онолико колико је има у Шумадији и југо-западном делу Србије.* Откуда ово долази ја ћу мало ниже објаснити; а сад, - да се не би погрешно разумело, што ја говорим само о расту као жирородном дрвету а не и о букви, узрок је тај, што букова шума *уопште ретко негајрио раја, на буков жир* који се и иначе не може по вредности као храна упоредити са растовим жиром, држим *да буков жир и нема општу природну вредност и зато не заслужује да се у овом погледу ми спомиње*, ма да букових шума уопште још свуда понајвише има.

4, *Зашто нема жирородне ластове горе у Источном делу Србије.* — Изузев нешто крупне ластове горе што се задржала у топличком округу и то у овом крају где је било слабо насеље и слаб саобраћај због превласти Арнаута, и осим тога, што има местимично у тимочком и пражинском округу но мало средњег узраста ластове горе. *уопште у Источном делу нема крупне жирородне ластове горе; већ је многом и великом већином изданачка ластова шума, а нарочито у нишком, пиротском и врањском округу.*

Даље, које имало прилике да изближе у току повише година посматра ове шуме, могао је приметити *да врло споро расту и никако не могу да достигну ни величину средњег узраста ластове шуме, да никад не рађају и да су млого старије него што на први поглед изгледају.*

Просечна дебљина пречника ових шума износи од 5, 10, 15, 20, 25 па највише до 30 см. у пречнику, дебљег дрвећа уопште нема и то тако готово вечито остаје. Међутим, ако се погледа на дебљину пања из кога је стабло као изданак израсло, види се, да дебљина пања износи 40, 50 па и 100 см. у пречнику; што значи да је шума стара 40, 60, 80, и 100 година па и ако на први поглед не изгледа старија од 10, 20 и 30 година.

Овако стање растових шума овамо долази отуда *што их кресту за лиснике сваке 3-ке или 5-те године. Отуда оне никад и не рађају и становништво овог краја о жиру, као помоћном средству за израну свиња скоро и не зна.* Међутим у Шумадији и југо-западном делу Србије где се повише свиња држи, а ако су растове шуме проређене и исечене по планинама, остало је иак доста приватних забрана у којима је шума већином мешовите старости, али која уопште с времена на време рађа а то је иак доста велика помоћ за израну свиња.

5, *Држење ситне стоке и кресање лисника.* — Држање ситне стоке и кресање лисника у овом крају *редовна је и неопходна потреба становништва бар засад.* О томе није потребно наводити никакве доказе, кад се уопште зна да становништво најчешће држи ситне стоке — оваца и коза и да је редовно храни листом, а нарочито у ново-ослобођеном делу Србије.

Али са општепривредног гледишта, са гледишта будућности и опстанка овог рада и начина газдовања мора се признати *да је овај рад и погрешан и краткосежан — привремен.*

Ено зашто:

а, Што се пресањем лисника уопште квари шума и спречава у порасту и природном развићу; а то се не може одобрити, нарочито у оволиком размеру, на са гледишта општепривредног нити пак према самом закону о шумама;

б, Што су изданачке шуме, краткотечне, јер не трају више од 50, 80 до 120 година, стоји до тога уколико се чешће и више секу. На отуда, ако се овај начин исхране стоке, то јест сева брста и пресање лисника продужи у току речених година на целом простору растових шума, онда ће њих и нестати.

в, Што се намножавањем народа и напретком земљорадње шуме све више смањују и затиру у оним местима где је земља културна која се узима у обрађивање, и уопште употребљана за пољопривредне потребе, а шума све наше потискује у просторе апсолутно шумске земље;

г, Са напретком земљорадње настаје временом потреба те се и утрине узимају у обрађивање а с тим смањују испуста за ситну стоку.

Пагубије је казао: „овца бежи испред културе". Што значи, тражи неке просторе за испашу јер нема места у тесковби, где је тако рећи свака стопа земље обрађена. А то исто вреди и за козе још и више, пошто за њих није довољна само паша већ поред тога треба им шуме.

д, Што се мора предузети пошумљивање голих места и стрмених каменара, и страна, ради заштите плодне земље, и да би се отклонили уопште штете што бујице и водоплавне земљи наносе. Ради тога предузеће морају се знатни простори испуста и голета ставити под забрану од приступа стоке а с тим ће се ограничити и држање ситне стоке.

Да се не би до тога дошло, да наш сеоски свет наједанпут претрпи осетне штете губитком, смањивањем ситне стоке, кад настане теже време за њено држање, потребно би било изразиће порадити, да се овај начин газдовања болним замени, уколико се то не би и иначе самим током, привредним развићем поставило.

Шта треба да поради држава те да се омогући држање ситне стоке и онда кад наступе речене измене, о томе ћу доцније проговорити. А сад да се вратим на *питање о голетима.*

(свршиће се)

СТЕРИЛИЗАЦИЈА МЛЕКА

Реч стерилизација је страна (sterilisation) и мени не може да падне на памет згодна српска реч којом би се дала заменити. Али, она је страна толико исто за друге словенске језике, као и за немачка, па је свуда усвојена као технички термин. Усвојимо је и ми.

*

Млеко се квари лако и брзо, утолико брже, уколико се мање пажње поклонило храни, нези и здрављу стоке, чистоћи

судова у које је умузено и у којима се држи, чистоћи планинке или кравара, температура млека и простора у коме је.

Француска научари: Пастер и Дикло, његов наследник и у положају (сада директор Пастеровог Института у Паризу) и у науци, обухватили су својим микробиолошким студијама и микробе, који су у млеку нашли најповољнију средину за своје развиће. Од њих знамо да се млеко зато поквари — укисели, прогруша, што у њему живот микроорганизама узме шире размере.

Има више врста тих микроба: једни живе о млечном шећеру млека, други о казеину, трећи о месном елементу његовом. Најбрже се развијају они, који живе о млечном шећеру, претварајући га у млечну киселину. Што их је више и што су активнији, тим млеко брже укисава, док најзад не преврше, прогруша се. Под разним температурама њихово је развиће брже или спорије, ма да опстају на веома ниским и надржавају врло високе. Поред микроба две врсте, који су редовни пратиоци млека најбрижљивије очуваног, у њ' доспевају и *патогени* микроби, микроби болести: туберкулозе, тифуса, дифтерије итд. било што их садржи млеко краве заражене којом од тих болести, било што доспе другим путем.

Уништити микробе обе те врсте, учинити млеко апсолутно безопасним и неупотребљивим зове се стерилисати га. Тако исто се да стерилисати пашлака (сеће „милерам").

У намену здраве краве нема ниједног микроба, ни млечног ни патогеног. Млеко које би се изнуђало стерилисаним апаратом и затворило у стерилисован суд, а да никако не дође у додир са спољним ваздухом ни другим предметом, не би се укварило неодређено дуго. Извести ту операцију могуће је, али није свакад могуће знати: је ли музара здрава и не садржи ли млеко клица њене болести. Зато је индустриски стерилисано млеко, претпоставити тако намуженом млеку, дан кад би се и свакадаше све практичке тешкоће ове муже.

Речено је да има граница температуре, испод и изнад којих је живот микроба немогућ и да су те границе различне за разне микробе. Стерилизација, убијање микроба млека, може се дакле извести доводећи оно на потребну висину или висину температуре. Наука и пракса усвојиле су загревање уместо смрзивања.

Најповољнија температура за успевање микроба је око 35° Ц. Ако исто млеко у два разна суда држите на две разне температуре, пре ће се укварити оно које је било на температури ближој 35° Ц. Што се од те тачке иде навише или наниже, развој се микроба успорава. Једни гину већ на температури од 60° Ц. док други надржавају и до 120° Ц. Једни микроби имају *споре* које после неког времена клијају и обнављају врсту, и ове су споре надржавиије још на топлоти но сами бацили од којих су. Да стерилизација буде потпуна, мала умртвити и њих.

Домаћице знају на искуства, да се пре поквари млеко непрекувано од прекуваног. Гај Лисак је доказао да се млеко може очувати прекувавањем неодређено дуго. Он је нпр. два пут дневно прокувавао млеко и ово је после два месеца било још једнако благо. Појав се објашњује тиме, што је микроб млечни, који се најбрже развија, био убијан високом температуром кувања. Али таква предохрана је само привремена, ферменти млечни предузимају набрзо потом свој рад претварања шећера у киселину млечну и млеко укисне. Пастер је утврдио да је загревање до температуре од 107° Ц. једина и у највише случајева потпуна заштита млека. Сви скоро микроби гину на температури од 100° Ц. и да њихове споре трпе с њима исту судбину, стерилизација би била лак посао. Да је могуће знати, који се и који микроби или споре њихове налазе у млеку које подвргавамо стерилизацији, не би увек било потребно ићи до толико високог ступња топлоте. Ну пошто их *може бити*, који се одржавају на температури од 120° Ц. за време од једне минуте, опрезност налаже, стерилизовати свако млеко до краја, претпостављајући у њему најупорније клице. — Доводити овог млеко на температуру од 120° Ц. а варочито подржати га на њој неко време, значи учинити га неупотребљивим. Већ од 70° Ц. млеко почиње да се неосетно мења, промена је све јача што се више пење изнад 100° Ц. а на 120° Ц. приметно цриш; подржи ли се на њој или и јаче загрева, оно прегрне, — усиро се под утицајем угљене киселине која се тада развија у млеку дрзаном у затвореном суду.

Индустрија се труди да савлада тешкоће које представља задатак: потпуна стерилизација са циљем да могуће мање промене у изгледу, укусу и саставу млека. Резултатима до којих је дошла, може се бити задовољно, ма да није још речена последња реч.

Сви се фабриканти не држе истог поступка. Један само принцип руководи их *све: да продужетим грејањем млеко на нижој температури добију исти резултат који и доводењем на виту а без незгода које повлачи ова последња температура.* Млеко остављено на температури између 101—110° Ц. потребан размак времена, исто је тако потпуно стерилизовано као и оно доведено на 120, а није промењено бојом у укусом колико оно, нити је бојазан да ће га уљена киселина прогрушати као што је за ово. За нет минути, на температури од 110° Ц. *сва* су млека стерилизована. То је потврдила наука; али већ на тој температури бела боја млека, прелази у боју беле каве и све је затворенија што се дуже на њој одржава или што се више премазна; исто тако сувише се истакне укус куваног млека. Зато је стерилизација, у принципу прост, врло деликатан посао. За сва млека, у свако доба не пристаје исте поступак. Производи исте фабрике неретко су различни. Треба личног искуства и постојане пажње.

Метод стерилизације путем понављеног загревања и расхлађивања млека, има за руководну мисао да загревањем убије микробе, а расхлађивањем да могућност спорана да клијају, па да и њих убије доводећи на температури од 70° Ц. Тако се то загрева за одређено време и температуру тре пута. Четврти пут се загреје до 100° Ц. подржи тако $^{3}/_{4}$ часа, па расхлади на 10° или 12° Ц. — Метод као што се види не само сложен, но и неповјадан јер бацили туротбрix одолеваају температури од 100° Ц. и њихов утицај на млеко се јави тек после неколико месеци. Зато он није на нашао шире примене у индустрији.

Најзад, нису сва услови успеха у средњем набору температуре и трајања загревања. Важно је тако исто питање о накнађи употребљеног млека, врсти и облику судова у којима се стерилизује, систему запушача итд.

Млеко које на ацидиметру (киселомер, апарат за мерење киселости млека) показује 27° згрудва се већ на 101—101·5° Ц. које је његова тачка кључања; оно пак које је испод нормалне киселости — алкално, стерилизује се непотпуно и знатно мења бојом.

Суд чија материјал нема еластичности распрскава се ако се напуњен, услед ширења млека, а ако није пражњна која остане пошто се стерилизовано млеко олади и сирема за транспорт, узрок је те се непрестаним буквањем у њему образују зрнца масла која испливавају на површину.

*

Мисао да се млеко очува топлотом није нова, у току последњих сто година чињено је више разних покушаја. Ну, индустриска стерилизација млека добила је полета у последње доба, када је у обим микробиолошких изучавања ушло и млеко, и над су техника проналасци омогућили у практици ширу примену резултата научничке лабораторије.

I Апарати за индустриску стерилизацију млека

Ових апарата има различне конструкције с погледом на врсту топлоте — пару или воду употребљену за загревање.

Овде ће се дати опис апарата који је употребљен у пећини радионица стерилизованог млека. Конструктор Боше, овако га описује:

„Апарат употребљен за овај циљ носи доста незгодне мане аутоклава. Ови су аутоклави котлови од јаког лима који може одолети притиску од једног килограма на квадратни сантиметар, а затварају се капцима које држе завртке. Загревају се огњиштем или паром од казана. Носе метални термометар која показује притисак и температуру паре, и одушке сигурности. Боце или кутије с млеком које ће се стерилизовати сместе се у котарицу од галванизованог лима, која се подиже помоћу котура за дизање, да би се спустила у аутоклав, који се потом чврсто затвори капком са завртками.

Загревање се врши у води или у пари, према томе шта се употребљује: кутије од лима или судови стакленa. Грејање паром је много брже и економичније. Аутоклава има вертикалних — усправних и хоризонталних — положених. За оне последње непотребан је котур за дизање јер се боце или кутије положе на колица, али је вертикалан апарат згоднији за сваракашње стерилизованог млека.* Пуњење стакала или кутија врши се брзо славином или просто левком.. Кутије од лима потпуно се напуњу. Еластичност њихових задова иде за ширењем млека. Затварају се малим капчићем плеханим који се завари на отвору за пуњење. Боце се не пуне до врха, да би се избегло прскање

услед ширења течности. Затварају се машином, запушачима од плуте најбоље врсте. Они се после стерилизовања и расхлађења обложе парафином".

Млеко у боцама претпостављају потрошача по варошима, док се за извоз употребљују кутије као згодније, економичније и поузданије. —

Само индустриска стерилизација млека заслужује с правом то име. Тако звана домаћа стерилизација млека, у малим апаратима конструисаним искључиво за тај циљ, чини несумњиве услуге онима који је практикују, али тако стерилизовано млеко није још опростило свију својих микроба ни спора.

II Домаћа стерилизација млека

Онака се стерилизација врши посведневно за потребу деце или болесника. Млеко се загрева до 100° Ц. јер се тежи да му се што потпуније очувају особине мириса и укуса, ма да и оно претрпи неке лаке измене.

Апарата за ову стерилизацију има више. Може се чак навести оним судовима које има у свакој кухињи, уз помоћ термометра.

Овде се даје преглед описа једног од њих, колико подесног толико лаког за руковање:

„Апарат се састоји из једног стаклета у коме се, по вољи, може стерилизовати млеко или вода; о њему је Париској Академији медецинској поднесен новољан извештај 12/XII. 1893 год. и проналазач Г. Леге награђен бронзаном медаљом од стране министра унутрашњих послова.

То је управо боца термометрична у којој се течност што се пастеризује или стерилизује, шири под утицајем топлоте и дотичући један од двају потеса уређаних на грлићу, показује сама да је загрејана до тражене висине.

Два потеса на грлићу боце одговарају двема температурама од 85° Ц. за пастеризацију и 106 за стерилизацију."

Кад се млеко не жели очувати дуже од два дана, довољно је загревати стакло с млеком у врелој води, док оно, ширећи се, не досегне до првог пореза; хоће ли се да очува дуже, нужно је у обичној води растворити 350 грама кухињске соли по литру воде, јер оволико засићен раствор, кључа тек на температури од 106° Ц. таман дакле на оној, која је потребна да се млеко у боци пошне до горњег потеса. Жели ли се имати *потпуно* стерилизовано млеко, треба га на тој температури држати бар 40 минута.

Начин употребе стерилизованог млека. — За одојчад.

Кад се стерилизовано млеко хоће да понуди одојчету, прегходно се, онако у јој затвореној боци, потопи у врућу воду и доведе на што приближнију температуру материног млека. Препоручује се 38° Ц. Пре но што се отвори и за време подгревања, стакло се протресе три четири пута, како би се навлажила што се на врх попела, потпуно измешала с млеком. За 10 минута млеко прими температуру воде. Пошто се отвори, опроба је ли довољно умлачено итд. натакне се сиса на уста исте боце и овлаш нагне.

Цуцли с дугачком стакленом цеви која улази у стакло, замера се, што ју је тешко и заметно одржавати увек оволико чисту и слободну од микроба, колико је то важно у вештачкој исхрани деце.

Други систем цуцле, обична сиса, која се било натакне на стакло, било увуче у ѣ' има ту незгоду, што је без отвора за кружење ваздуха и што се одојчад често загрцавају, јер им на једанпут кљуне у уста велика количина млека.

У француским заводима за новорођенчад, употребљује се цуцла која се зове галактофор и састоји се из фине месингане цеви од највише 10 сантиметара дуже крез коју иду два олука: широ, за протицање млека, ужи, капиларан за пропуштање ваздуха. На један крај натакне се контана сиса и све углави на грло стаклета у коме је стерилизовано млеко. Због омогућеног слободњаја с ваздухом, млеко се неће моћи на при потег усисавања.

Једна боца може служити за само једно подојавање. — Ако што претекне, не може се ни сачувати до оброка затим, треба га одмах употребити или просути. Зато се млеко намењено исхрани одојчади и стерилизује већином у малим боцама од 50 до 150—300 грама.

Одраслe личности употребљују стерилизовано млеко као и обично, хладно или умлачено. Болесници, како им нареди лекар.

Одрживост стерилизованог млека. — По теорији, она би била неодређено дуга. Али и најумешније стерилизовано млеко, не да се одржати вечито. Кад је операција изведена с разумевањем, млеко и после *пола године* дана, припремљено за употребу, има потпуно изглед свежег природног млека; укуса пријатног чак и кад се куша хладно, цеди се као и обично млеко и, као и оно да се употребити у сврашњу јела.

По подацима које је сопствених једног од најуређенијих млекара из околине париске стаиио на расположење г. А. Рошгијан, писцу прног систематисаног француског дела о млекарству, неколико проба стерилизованог млека после дванаесто месечног путовања у Бразилију, испитана од стручњака лекара, нађена су за *потпуно добра* и без микроба. Млеко исте фабрике носио је за своју личну потребу француски изасланик на изложби у Чикагу и кад је по повратку једна од боца отворена и кушана млеко је било *без измене* и ако му је било осамнајест месеци и у самом Чикагу провело осам.

Значај употребе стерилизованог млека и будућност ове индустрије. — Питање је скончано с другим једним: од колико је уопште вредности млеко у исхрани људског организма? На то данас најнадлежнији писац француски Duclaux одговара овако:

„Млеко је храна од прве важности. Неопходно за одојчад у прним периодима њиховог живота, оно је и за човека, у свима добима, храна здрава, снажна и економична: у млеку и његовим производима, као сиру, најјевтиније се плаћа килограм храњивог азота.

Знам добро да се толико пута понављало доказати: како се прецењује његов значај и да је то суспатиција која је најгоре искоришћена у исхрани. Указивало се на то, да су азотасте изметине неће за време млечне хране, него за време ма које друге, а да се онима који се њим стално хране, напослетку дотужи. Али храните коња само зоби, наскоро он је неће хтети више и његово ће опадање у тежини бити знатније, но кад би био само о сену или слами. Хоће ли се отуда закључити да је зоб слаба храна за њ? — Тако бар неће бити његово мишљење.

Исти се разлог примењује и на млеко.

Ну ова *здрава, снажна економична* храна подложна је брзом кварењу. Чистоћа, разумна нега, у стању су одложити кварење за дуже или краће време, али ће оно неминовно наступити, јер *свако* млеко, добијено на редован начин, које се предаје слобрањају, садржи клице свог распада. У почетку је речено откуд оне су. Неколико бројева даће нам о количини и њиховом брзом расплођавању.

У млеку које потпуно подноси на потрошњу, има *често* до 100.000 микроба по кубном сантиметру. Колико их ми трошимо посведневно у јутарњој чаши млека, лако је израчунати. Одржавано на температури од 35° Ц. и за 15 часова имаће их 165.000000 по куб. сантиметру. Утицај температуре на брзину расплођавања показују ове цифре: После једног часа, на температури од 34° Ц. приобатни број бактерија повећао се за 2·3 пута, а на температури од 12·5 само 4 пута. Диспропорција је још далеко већа што се дуже проматра.

(свршиће се)

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ ПУТОВАЊА

1. *Почетак првог путовања.* — Сретки надзорник свиларства дужан је кренути се на овај пут, чим од окр. надзорника свиларства добије наређење за тај пут као и потребну суму новаца и штампани материјал.

За ово путовање сретки надзорник ваља да понесе од штампана материјала и друге потребе:

а. Нацрт поделе среза;
б. Јавне наредбе;
в. Путне табаке (беле и плаве);
г. Преглед путовања;
д. Деловодник;
ђ. Дневник касе;
е. Упутство за гајење дудова;
ж. Извештај о стању дудова;
з. Правила за извођаче свилених буба и прегледаче;
и. Списак и квалификације прошлогодишњих извођача и прегледача;
ј. Путнички дневник. Затим,
к. Кесу, у којој су мехурци I. класе;

л. Извештај о овим одгајивачима чије су бубе прошле године боловале од кречавице и сапунице;

љ. Прошлогодишњи меморандум с примедбама окружног надзорника;

м. Табаке за овогодишњи меморандум;

н. Извештај потреба;

њ. План за I путовање;

о. Службених куверата разне величине за своју потребу и за прегледаче (адресоване);

п. Службене товарне листове;

р. Меру лиману за орезивање дудова, с прорезом од 8 см.;

с. Меру лиману за обележавање оних дудова, с којих се лишће не сме брати;

т. Меру лиману за обележавање удесних дудића за сађење (4 сантиметра);

ћ. Бантенске тестере и ножице за орезивање и чишћење дудова;

у. Штамбиљ од каучука;

ф. Књигу наредаба;

х. Списак оних лица, која су прошле године тражила дудове саднице, и

ц. Беле табаке о раздавању семена и неколико празних као резерву.

2. *Долазак у општину и пријава код општинске власти.* — Сремски надзорник почиње прво путовање по реду, који је изложен у његовом путном плану. Кад дође у какво место, има се одмах пријавити општинској власти, којој треба да поваже јавне наредбе, па затим да је замоли за потребан број радника и нужно оруђе (тестере, ножеве воћарске) за орезивање и чишћење дудова.

Пре свега дужан је да обрати пажњу на то, да се дудови не орезују, чисте и пресађују за време празника. Исто тако ови радови не ће се вршити и кад је време рђано.

Ако у општини нема никаква писма за њега, има да пита пошту, да код ње нема какво писмо или телеграм.

3. *Публиковање и шиљање табака за раздавање семена.* — Од табака за раздавање семена, послане централни завод по један плани табак сваком општини, а од белих табака потребан број сваком надзорнику.

Сремски надзорник има се уверити, да ли је општина уведа у моменту табак пријављене одгајиваче, колико их има, и јесу ли све публикације које се спомињу у табаку, тачно извршене.

Становнике мало пажљивим да учине, да се рада гајења свилених буба обрађају (пријављују) у своје време или општинској власти или прегледачу. Плани табак треба општине у Мађарској да пошљу крајем марта непосредно центр. заводу, а општине из Хрватске и Славоније, сремски (потарским) властима у истоме времену.

Ако која општина није до тога времена добила плани табак, нека јој такан табак преда сремски надзорник из резерве њу собом носи.

Ако до означеног времена која општина није још послала плани табак, надзорник ће захтевати, да се то учини у његовом присуству.

Прегледач је дужан пазити, да се у општини потребне публикације на табака на време објаве, па о томе, кад надзордође у општину, онога да извести.

Од белих табака које добија сремски надзорник, има он по један табак предати сваком прегледачу, с том напоменом, да у исти упише све одгајиваче који му се буду пријавили, а њима стоји до воље, хоће ли се ради гајења обратити њему или општини.

Пре него што општине пошљу попуњен плани табак, дужан је прегледач на тога табака да пренише све пријављене одгајиваче општини, у свој (бели) табак.

Бели табак остаје код прегледача (навођача) до поделе буба, када га предаје сремском надзорнику.

4. *Бројање дудова.* — Приликом првог путовања, сремски надзорник броји колико у којој општини, на јавним местима и поред друмова има дудова, назеби при томе, да води засебно рачун о дудовима, чије се лишће може употребити за храњење свилених буба од дудова, чије се лишће не сме брати за време гајења.

Лишће се не сме брати с младих дудова, који нису већи од 1 м. и чије дебло има мање у пречнику од 10 см. Да се тако стање утврди, има се за овај циљ употребити лимана мера.

Да би се извршило што тачније бројање дудова, надзорник је дужан у смислу наредбе од 9 децембра 1894. (Бр. 71743) тражити, да му се за овај циљ, одреди у помоћ један орган општински.

5. *Обележавање дудова с којих се лишће не сме брати.* — Централни завод постарће се, да пре разашиљања семена прегледачи обележе све оне дудове, с којих се не сме брати лишће за гајење. Обележавање има се вршити кречом и прекањем раствором плава камена (бордоским чорбом).

Лишће се не сме брати у текућој години са орезаних и младих дудова.

Приликом обележавања, прегледач је дужан пазити, да се окреће и попрскају само они дудови за које је речено, а да би то могао и као што треба извршити, потребно је, да се пре тога у тоне што боље обучи.

6. *Уклањање грана с дудова које сметају сабирању.* — Сремски надзорник дужан је приликом првог путовања обратити пажњу на дудове поред путева да својим гранама не сметају сабирању. Ако је такан случај, то се општине имају упозорити, да тестером саседу све такве гране, али тако, да се дрво ни мало не оштети.

Сремски надзорник ваља општинама да обрати пажњу на то, да се гране уклањају само тестером, а никако сапцром.

7. *Орезивање дудова.* — Изиђу дудова с којих се већ бере лишће за гајење свилобубе, треба орезати само болесне и кржљаве, затим старе и оне, који и ако су здрави, расту тако високо, да је с њих врло тешко брати лишће.

Пре него се приступи орезивању, потребно је, да се радници обуче тоне послу. За орезивање ваља узети у помоћ и лиману меру.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ

Сазревање грожђа у лозним расадницима Виноделско-воћарске школе. — Шарак се у расадницима Виноделско-воћарске школе у Букову (код Неготина) показао ове године овим редом:

КОД СОРТЕ ЛОЗЕ	У БРАТУЉЕВУ	У ВРЕЛСКОМ РАСАДНИКУ	У РАДУЉЕВУ
Мадлен Анжевин	3 јула	7 јула	
„ Ројал	7 „	— „	
Шасла бели и присни	15 „	16 „	
Португизац	15 „	— „	
Чауш	18 „	20 „	
Тамњаника	18 „	20 „	
Скадарка	21 „	22 „	20 јула
Пловодина	21 „	22 „	
Бела Малвасија	— „	22 „	
Црвени Мускат	24 „	26 „	
Арамон	— „	26 „	
Павона	— „	27 „	
Лаурент	— „	27 „	
Црвена Велтелинка	— „	27 „	
Позиола	— „	27 „	
Зелена Велтелинка	— „	28 „	
Блауфренкиш	— „	29 „	
Вернач	— „	29 „	
Малбек	— „	29 „	
Каберне Совињон	— „	30 „	
Смедеревка	27 „	30 „	
Прокупац	27 „	30 „	27 јула
Зачињак	26 „	28 „	26 „

ГЛАСНИК

Пети Конгрес Српских Земљорадничких Задруга, — у Шапцу од 17 и 19 септембра.

Дневни ред

1. Извештај управнога одбора Главнога Савеза о свом раду и о раду земљорадничких задруга у 1899—1900.
2. Избор три члана Главнога Савеза за преглед прилога чланских прилога (котизације) за 1900. годину и издавања, које је управни одбор из тога новца учинио.
3. Одређивање величине котизације за 1901. годину.
4. Решавање о предлозима појединих чланова Главнога Савеза, ако их буде.
5. Решавање о молбама и жалбама, појединих чланова Главнога Савеза, ако их буде.
6. О узајамном обезбеђењу стоке. — Расправа Г. *Мићића Радоваановића*, професора Велике Школе, члана управнога одбора Главнога Савеза.
7. Значај задруге у прошлости народа српскога. — Расправа Г. *Петра Стокића*, професора гимназије Господара Јеврема Обреновића.
8. Патриотизам и земљорадничка задруга. — Расправа Г. *Милутина Симића*, свештеника, председника Бадљевачке Земљорадничке Задруге.
9. Шта су наше земљорадничке задруге урадиле у материјално-привредном правцу од снога постанка до данас. — Расправа Г. *Мићића Л. Поповића*, свештеника, председника Коларске Земљорадничке Задруге.
10. Просвета и земљорадничка задруга. — Расправа Г. *Димитрија Миловановића*, учитеља, председника надзорног одбора Решничке Земљорадничке Задруге.
11. Земљорадничка задруга као школа за грађанско образовање. — Расправа Г. *Војислава Ст. Шумкарца*, учитеља секретара Ротинске Земљорадничке Задруге.
12. Један прилозак за решење питања о породичним задругама. — Расправа Г. *Трифуна Томића*, земљорадника, секретара Бељинске Земљорадничке Задруге.
13. О поплави реке Тамнаве и Уба. — Узроци и последице, као и начин како да се поплава сузбије. — Расправа Г. *Милутина М. Поповића*, свештеника, председника бргулске Земљорадничке Задруге.

Пословник Конгреса

Члан 1. Пети конгрес српских земљорадничких задруга држаће се у Шапцу 17., 18. и 19 септембра 1900. године.

Члан 2. На конгресу могу присуствовати сви чланови Главнога Савеза и сва лица, која су позвана и која су добила карту за конгрес

Земљорадничке задруге представљају на конгресу њихови пуномоћници, који морају бити њихови задругари. Један пуномоћник не може представљати на конгресу више од једне задруге.

Члан 3. Послове конгреса руководи управа конгреса, која је састављена из председника, чланова и секретара Главнога Савеза Српских Земљорадничких Задруга, из председника и потпредседника Привременчкога Одбора, из главнога секретара и секретара конгреса.

Члан 4. Управа конгреса руководи дебатама, одређује дневни ред за сваки дан понаособ, одређује саставке и може по употреби изменити часове рада на конгресу.

Члан 5. На конгресу се не сме говорити о политици, као ни о питањима, која нису на дневном реду.

Члан 6. Сви учесници на конгресу могу суделовати у дебатама, које се на конгресу воде. Ну право гласа имају само пуномоћници земљорадничких задруга, почасни чланови Главнога Савеза и чланови управнога одбора Главнога Савеза.

Једна земљорадничка задруга може послати на конгрес колико хоће задругара својих, али се за *пуномоћника* њезина сматра само онај задругар, коме она да писмено овлашћење да је на конгресу представља. (Ово овлашћење пуномоћници ће предати секретару Главнога Савеза на конгресу, од кога ће добити особиту карту, која даје право гласа.)

Свака земљорадничка задруга има право само на један глас на конгресу. То право употребљава пуномоћник њезин и то лично.

Тако исто и сваки почасни члан, као и сваки члан управнога одбора Главнога Савеза има само један глас на конгресу, који мора употребити лично. Ако је почасни члан или члан управнога одбора Главнога Савеза у исто време пуномоћник које земљорадничке задруге, онда он не може имати гласа и као пуномоћник, већ има само један глас.

Ну кад се решава о разрешници, коју треба дати неком члану, онда члан кога се то тиче не може суделовати у доношењу те одлуке, нити сме гласати. То важи и за одлуке које се односе на молбе и жалбе појединих чланова.

Члан 7. О питањима и расправама, које поједина лица читају или расправљају на конгресу, конгрес не може решавати, ну изјављује само своју жељу, која ће њи у општу одлуку. Од овога се изузима случај, кад расправљачи сами предложе да се о њиховим расправама решава и донесе одлука.

Члан 8. Како ће се о којем предлогу гласати решиће управа конгреса.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву потребан је *секретар*.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Право на стечај за секретара имају према чл. 21. друштвених Правила редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике, а примиће се пријаве за привременог секретара и оних који нису редовни чланови Друштва а уредним школским сведоџбама докажу стручну спрему.

Дужности су његове према чл. 25 друштвених Правила ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распоструирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осим новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Рок пријаве до 15. Октобра ове године.

Позивају се они који желе добити ово место да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и подносе доказе о својој спреми.

Бр. 4297. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 3. Августа 1900 год. у Београду.

Преглед 33. броја Тежака: Окружна изложба говеди и оваца. *Чланци*: Употреба буковине за железничке прагове у нас. — Један поглед на привредно стање у Источном делу Србије. (свршиће се). — Стерилизација млека (свршиће се). — Дужности српских надзорника свиларства у Мађарској за време пског путовања. — *Белешке.* —*Гласник.* — *Стечај.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЗИВНОГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРИНОСИ ДРУШТВЕНИ ПОСЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОЉАРЦИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДУЖЕЊА, ОСТОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЋИ СТАЛ ЛАЂА, ЖАНИ, МАНАСТИРИ, ПЕЊОБРАДЈИЧКИ ЗАДРУГЕ И ЧИТАЛИЋИ ПЛАЋАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ЈОЈКОЈИ ПРЕТПЛАТУ УПАЈРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ПРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊА И ПЕЊОВИ ЧЛАНОВИ ХАО И СУПСКИ ПЕЊОБРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАЛИЋИ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ПРЕД. КАД ГЕАПРЕД ПОЛОЖЕ КРУТПЛАТУ И КАД СУ КРЕТАЛИ ПОД СВОЈ ДРУЖЕЊА КРЕКО КОЈА ЊИ ИМ СУ И ЛИСТ ШАЛТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЧИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕНУЛИЋ

БРОЈ 34. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 27. АВГУСТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ВИНО ОД ЈАГОДАСТОГ ВОЋА

О прављењу вина уопште — Разни народи још у најстарије доба добивали су алкохолска пића преврањем сокова из слатког воћа. Од количине шећера што се налази у воћу или који се сокови накнадно додаје, зависи количина алкохола а с тим и јачина и трајашност алкохолског пића, јер се шећер, као што је познато, претвара у алкохол и угљени двооксид.

Но сем алкохола, доброта и трајашност вина која се добина од воћа зависи још и од количине киселине. Ако је у воћу подесан однос између шећера и киселине онда ће и вино добивено из таквог воћа бити лакано и трајно. Али, тај је однос у воћа, не рачунајући ту и грожђе, уопште неподесан а нарочито у јагодастог воћа, те зато, ако и од њега желимо имати добро вино, морамо шири додати наведену количину шећера а у исто време и сувишну количину киселине разблажити водом.

Колико у ком воћу има шећера и киселине највише, најмање и у средњу руку, као и која се количина алкохола може добити преврањем шире код појединог воћа, може се сазнати из Пастерове таблице која је ниже изложена. Та је количина као што се види, различна и код једног и истог воћа, из чега излази, да ће и вина, која се од њих добију, бити неједнаке какноће, па и ако се њима иначе подједнако поступа. Огроз у коме је 8% шећера и 0.1% киселине, природно је, да ће дати боље вино од огроза у коме је 6% шећера и 0.2% киселине.

При производњи оваких вина морамо бити начисто с тим: каква вина желимо имати т.ј. да ли *обична*, стона (осталска) или *јака* тако звана ликерска вина, па према томе, какво желимо имати тако ваља и да их правимо.

Количина алкохола, т.ј. јачина вина, зависи као што је поменуто од количине шећера и поито је средња количина шећера у поједином воћу често недовољна, то је природно да у случају, ако желимо имати јака вина, морамо додати шири и воћу количину шећера. У вину за *домаћу потребу* треба да има 7% алкохола, за *сто* а у ликерским 12 до 17%.

У вину не треба да има вине од 5‰ киселине (т.ј. на 1000 литара вина 5 литра киселине), јер је такво вино најтрајније за пиће, па зато у свакој шири у којој би била већа количина киселине, треба сувишну количину киселине разблажити водом, управо, сколику количину киселине у њој подесити водом на 5%, (проваља).

Из наведеног излази, да пре него приступимо прављењу вина од воћа, морамо сазнати колико у-шиће воћа има шећера а колико киселине те да према томе додамо потребну количину шећера и воде. Испитивање ово врши се на исти начин као и код шире из грожђа т.ј. широмером (Бабовим) одређује се количина шећера а киселина неутралисањем тако званим нормалним калијем [1]), али да би се у овоме олакшао рад, професор Неслер израдио је таблицу из које се види, колико литара воде треба усути у 10 литара шире или на 11 килограма воћа, па да се количина киселине разблажи на 5 промила (‰) и колико вала додати килограма шећера па да се добије вино са 7, 9 и 12 до 17 процената алкохола.

ВОЋЕ	ИМА ШЕЋЕРА			ИМА КИСЕЛИНЕ				ОД ОВ КОЛИЧИНЕ ШЕЋЕРА У ШИРИ ДОБИЈЕ СЕ У ВИНУ АЛКОХОЛА	НА 10 ЛИТАРА ШИРЕ ДОДАТИ ШЕЋЕРА КАД СЕ ЖЕЛИ ДОБИЋИ ВИНО СА				ЛИТАРА ВОДЕ
	НАЈМАЊЕ	НАЈЧЕШЋЕ	У СРЕДЊЕ ДОБА	НАЈЧЕШЋЕ	НАЈМАЊЕ	У СРЕДЊЕ ДОБА			7% АЛКОХОЛА	9% АЛКОХОЛА	12% АЛКОХОЛА	17% АЛКОХОЛА	
Рабиће	7·7	4·8	6·4	2·8	1·9	2·1	3·8		5·0	6·6	9·0	13·0	30
Огроз	8·2	6·0	7·0	2·4	1·9	1·4	4·0		3·2	4·2	6·0	8·8	18
Кушиње	—	—	4·0	—	—	0·2	2·2		1·0	1·4	2·0	3·0	—
Мајине	4·7	2·8	3·9	2·0	1·0	1·4	2·1		3·2	4·3	6·0	8·8	18
Јагоде	3·1	9·1	6·1	1·0	0·1	0·8	3·3		2·0	2·8	3·7	5·8	8

Колико ће бити шећера а колико киселине у воћу то зависи од сората воћа а код једних и истих сората и од тога, да ли су потпуно зреле или не. У колико је воће зреле у толико ће имати више и шећера а мање киселине те ће отуда и потпуно зрело воће бити најукусније а с тим и најудесније за прављење вина.

У презрелом воћу има често више киселине а мање шећера него у потпуно зрелог воћа, јер га после дужег лежања нагризе киселина а доцније пређе и у труљење, те зато овако

[1]) Види о овоме стр. 20 до 26 у III. практич. пољопр. поуци *Берба грожђа и прављење вина*.

воће треба што пре употребити, а ако то из буди ког узрока не би било могућно, онда га измуљати, помешати са шећером и што више изоловати од утицаја ваздуха. Рачуна се, да се од 11 килограма воћа добива 10 литара шире.

Киселина ваља свакад да се разблажи водом колико је то потребно јер, кад се додаје мање воде у циљу да би вино било боље, као што се обично мисли, онда се и поред додавања шећера, може киселина осећати.

Слика 1.

Производна вина од јагодастог воћа врши се увелико у фабрикама а и у мањим количинама, за домаћу потребу и и продају. Кад се производи у мањим количинама, онда се ради лакшег мљања и цеђења употребљавају и нарочите справе а најобичније су *ручна мљачка и цедилка* као на слици 1 (праје 12 марака у фабрици Fr. Flachs Nachfolger Tilly & Seifert — Seestrasse 2, Dresda) и дрвена *мљачка с цедилком* коју показује слика 2. а коју може начинити сваки столар. Гротло на последњој цедилци износи обично на 15 квадратних сантиметара.

Слика 2.

По неки, кад раде у маломе не оцеђују ширу, већ је на воћа добивају луженем, исплакањем. Воће најпре изгнече што боље па га затим ставе на чисту метлу која је положена на какав суд са славином. Шира проће кроз метлу и њу испусте кроз славину у подметнути суд, а дрождину која заостане на метли испирају дотле док се из ње не извуче сав сок т.ј. док на метли не остану само кожице и семе.

Да би вино било што укусније, додаје се на сваки хектолитар шире по неколико килограма сувих трешања (цибеба) или сувога грожђа које се пре тога раскисели и изгњечи. Рачуна се да у 4 килограма цибеба или сувога грожђа има 3 килограма шећера, те се према узетој количини сањуће количина шећера која се има додати.

И код прављења вина, као и код прављења јабуковаче, потребна је велика чистоћа, па зато сви судови како они у којима ће вино превирати тако и они у којима ће се чувати добивено вино, ваља да су сасвим чисти. У нечистим судовима може се оићести превирање а сем тога и вино добити непријатан укус и мирис. И овде, као и код јабуковаче ваља пазити да се вино не додирује са железним предметима јер у таквом случају и од најмањег предмета може одмах да поцри т.ј. да добије мастиљаву боју и непријатан задах.

Кад се шири дода повећа количина шећера и воде, онда се може десити, да се тиме сувише разреде оне материје којима се хране гљивице, које производе превирање. У таком случају, шира неће моћи потпуно да преври, т.ј. остаће слатка а при том и слаба, јер се сва количина шећера није претворила у алкохол и остала тела која се добивају превирањем. Да се превирање потпомогне, треба у овакој прилици досути око 5% винске стеле или још боље непревреле грожђане шире.

Сирћетна киселина може превирање често тако да оиете, да се ово продужи више но што треба, те зато ваља обратити пажњу да се она никако и не појави. Кад се шира изложи утицају ваздуха, онда се на њеној површини већ после неколико дана начини беличаста навлака која се састоји од сићушних бићица (гљивица). Има их од две руке, једна је Micoderma vini, а друга Micoderma aceti. И једна и друга под утицајем ваздуха раздвајају алкохол, и то прва претвара га у угљеников двооксид који лани, а друга у сирћетну киселину. Обе су дакле гљивице посве штетне (од прве постаје болест *вински цвет*, а од друге *пикулосу*) јер се смањивањем алкохола вино јако ослабљава и отеже, а осем тога и укисне. Штета ова биће правно у толико већа у колико је у вину било и иначе више киселине. Ну осем тога, сирћетна киселина није добра за вино ни с тога:

а) што алкохол врло брзо прелази у сирћетну киселину, чим се ова укаже, зато се у вино и неће сирћета кад се жели да се од њега добије сирће што пре; и

б) што се тада, и ако се сирћетном киселином не нарушава само превирање, стварају слузаве материје које затим сметају, те се вино не може лепо да избистри.

Само пак превирање шире врши се на исти начин као и код јабуковаче односно шире од грожђа, а и остале радње, као што су: претакање и чување вина у главноме су истоветне с радњама код јабуковаче и вина; зато овде наводимо само:

2. Општа правила о прављењу и чувању вина — При прављењу вина од јагодастог воћа, ваља имати на уму она правила:

а) Воће мора бити добро зрело. Од незрелог или натрулог воћа, вино је непријатна укуса и лако се замути;

б) И најмања нечистота на воћу или у судовима, може изазвати лош укус а доцније и саму болест вина;

в) Воће треба по могућству употребити одмах по берби, но ако то не би било могућно из буди којег узрока, онда га измуљати, помешати са шећером и чувати од утицаја ваздуха;

г) Шира се може добити цеђењем клука (дрождине) у цедилцама а и луженем (исплакањем) дрождине. Кад се цеди, онда с том радњом не одуговлачити;

д) Што је воће киселије, то га водом треба више разблажити. Лагана вина зависе од количине шећера којег има у воћу и који се још и нападно додаје по потреби.

ђ) Да би вино било бољег укуса, ваља пре преврања на сваки хектолитар додати неколико килограма раскишелених и изгњечених сувих трешања (цибеба) или сувога грожђа. У 5 килограма овога грожђа или трешања има око 3 килограма шећера, што узети у обзир приликом додавања шећера.

е) Превирање испада најбоље за руком, кад се врши на топлоти од 15 до 20° Ц.

ж) Ако за време од два дана не наступи превирање, онда ширу оточити и поново је вратити у суд да се на тај начин измеша што више с ваздухом. Ако је могућно, додати том приликом и виске стеле;

з) Ако се превирање заврши а вино при том остане слатко, и недовољно јако, онда додати виске стеле или шире од грожђа која је у превирању;

и) Приликом лужења или мућања воће као и у доба преврања шире пазити, да се дрождина односно шира не мешa много с ваздухом, да се на површини не би настанила глиница која изазива претварање алкохола у сирћетну киселину;

ј) Кад шира преври и кад се вино избистри, оточити га у буре које је што боље опрано и врло мало суморисано (1 парче сумпора на буре од 12 хектолитара).

к) Буре што боље напунити вином. Чепови ваља да су од багренова или растова дрвета и толико дугачки да по могућству додирују вино и онда, над се буре одражавају;

л) Умотавање чепова и славине крана, ваља сасим одбацити т.ј. пазити да отвори буду тачно округли у ком случају крпе не ће ни требати;

љ) Стакла напуњена вином затварати плутом, на грло загњурити у растопљен печатни восак, параћин или смолу. У таком случају, стакла се могу чувати „дупке“ у противном положају се положити; и

м) Да се добије пенушаво „шампањско“ вино, ваља додати на свако стакло по 16 грама шећера и мало стеле. Вино треба да је преврело и бистро, а на случај да је остало слатко додати мање шећера.

3. Прављење вина од појединог воћа — Од појединог воћа вино се прави овако, и то од:

а) *Рибизла* — Потпуно зреле рибизле ваља истиснути у суд, измуљати их дрвеним тучком пазећи при том, да се семке не нагњече, јер би вино од њих било кантро (тупо) и ширу оцедити. На сваких 10 литара шире додати затим 20 до 30 литара чисте бунарске воде и на сваки литар шире по 1 килограм доброг и чистог шећера. Још је боље, да се израчунята количина воде пред оцеђеној шири, измеша добро с дрождином, остави тако за неколико часова или и целу ноћ па затим шира оцеди и помеша с првом широм. Да се за то време раније оцеђена шира не би мешала с ваздухом, ваља је чувати у затвореном суду. Да би се шећер боље растворио, треба га наручити у неку количину воде и то од оне која ће се додати шири и затим на отву растворити. Растворен шећер помешати затим са широм и водом и сручити у суд за превирање. На овом суду ваља да је врућ за превирање или најмање кеса с песком.

Да се добије ликерско вино, треба на сваких 10 литара шире узети 12 до 15 килограма шећера, па затим радити као што је горе поменуто.

Неки праве оно вино и овако: Ширу помешају са двапут толико воде и на сваких 10 литара шире узму затим по две кашике чисте виске стеле коју измешају са широм. На сваки литар шире узму по том по 500 грама шећера, растворе на отву, помешају са широм и водом успу у суд за превирање и даље раде као и код првог начина.

Кад се сврши бурно превирање и вино избистри, ваља га преточити у други суд да се одвоји од стеле. После 4 до 5 месеца, вино ће бити потпуно зрело.

б) *Огроз* — У Енглеској прави се ово вино у знатним количинама а тврди се, да је то вино најбоље од свих врста јагодастог воћа. Потпуно зреле бобице треба изгњечити, па затим на сваких 11 килограма узети по 18 литара млаке воде, овом прелити измуљано воће и оставити тако да престоји 2 до 3 дана. Затим ширу оцедити или изложити и на сваких 11 килограма воћа додати по 6 килограма шећера и усути у суд за превирање.

в) *Јагода* — Крупне ананас — јагоде и шумске јагоде, од прилике по пола, ваља измуљати на на сваких 11 килограма јагода додати по 8 литара топле воде, усути у какав дрвени или земљани суд, покрити га што боље и оставити тако да престоји 2 до 3 дана. Затим ширу оцедити и на сваких 11 килограма јагода додати по 4 килограма шећера.

Неки то ради и овако: На сваки литар јагода узму по 1 литар добре јабуковаче, 1 литар воде и 500 грама шећера па све то помешају и наложе превирању. Кад вино по превирању оточе, онда на сваки 100 литара вина додају по 2 литра што луђе ракије. Таквим вином напуне суд ради накнадног преврања, после којег је вино бистро и зрело.

г) *Купина* — Зреле купине ваља измуљати у какав дрвени суд и затим сваких 20 литара воћа прелити с 1 литром топле воде и оставити тако за 2 до 3 дана. После тога оцедити ширу, на сваких 10 килограма воћа додати по 2 килограма шећера па даље радити као и код наведених начина.

д) *Малина* — Зреле малине треба изгњечите на сваких 11 килограма малина прелити са 8 литара топле воде и оставити тако да престоји 6 до 7 часова. Затим оцедити ширу а дрождини додати на сваких 11 килограма још по 8 литара воде, што боље измешати, оточити после 4 сата, помешати са раније оточеном широм и на свака 3 литра воде додати по 1 килограм шећера и ширу изложити преврању.

На сличан начин може се добити вино и од *шљива* и *трешања*. Из воћа треба повадити коштице, затим га изгњечити; сваких 20 килограма воћа прелити са 1 литром топле воде и оставити тако да престоји 2 до 3 дана. После тога ширу оцедити, на сваки литар шире додати по 250 грама шећера, па затим усути у суд да преври. Да би вино било укусније додаје се од прилике $^1/_4$ вступаних коштица пре преврања.

Како поменуто јагодасто воће (рибизле, огроз, малине и купине) стасава рано, то оно може лепо сазревати и у планинским крајевима т.ј. овако, где лоза не може успевати, те се отуда и у овим крајевима може имати доброг вина, не само за кућу већ и за продају. Зато и гајење овога воћа треба да се и у нас одомаћи, а нарочито у планинским крајевима.

(Варт и др.)

Благ. Д. Тодоровић.

СТЕРИЛИЗАЦИЈА МЛЕКА

(свршетак)

Но по правилу, *треба страховати* ни од броја ни од природе ових микроба, редовних пратилаца млека. Они не изазивају никакав поремећај у организма за варење, шта више, помажу у раду оне који су већ тамо. Опасност наступа над их је више и много се брже но обично, и кад има патогених. Та је опасност већа за децу но за одраслије, јер су она осетљивија и млеко им је искључна храна. Што је више микроба који нападају млечни шећер, то је већа количина произведене млечне киселине, која шкоди дегнисем стомаку. Отуда су код деце која не доје матер, поремећаји варења најчешћи баш у оно доба, када

је због врућина, најтеже одржати млеко. Зедени пролив код деце се излечи каткад само напуштањем обичног млека и употребом стерилизованог. То доказује да болест није била последица неког патогеног микроба, већ већег но обично броја оних редових.

„Осим оних (редових) микроба, — треба поменути оне који се јављају ретко и који, живећи у млеку дају отровне продукте.... „Нека се један од оних микроба развије у даној маси млека, он неће моћи причинити никакав видан преображај, не одати се ніједним приметним симптомом, а међутим учиниће га опасним за употребу.

„Надаје, треба ставити *крајње патогене микробе*, т.ј. оне који су у стању утврдити се у организму, ту образовати колоније или га обузети цела и своје присуство испољи на видело у којој нарочитој болести. То није као мало час, преко трованье већ права болесничка еволуција, са периодима зачетка, кладе и опадања.“ „Није то давно како се приметило, да млеко може служити спроводником. 1870 год. Dr. Ballard је у Енглеској изнео историју једне мале тифусне грознице која је нашла само на муштерије једног млекара, у коме је неко време пре тог, био један тифусни болесник, и где је истрага потврдила могућност додира заметна људских и воде употребљаване у млекару.

Она су се примери умножили од како је на њих обраћена пажња и сада их има много. Исто се тако открала читава серија сличних случајева за шарлах, дифтерију.“ Говорећи за оним како се на делу, нигде није могао пратити пут, којим је заразна лица дошла у млекар, а одатле преса по кућама клијената, Duclaux примећује да је природно што се то пренесе млеку кад се има на уму, да су се *често пута* клијенти *него млекара*, разболевали у великом броју *у исто време, од исте болести* заразне и онда кад су без икаквих међусобних односа.

„Може неко рећи, да је она опасност сувише алеаторна, да би се и према њој требало предохрањивати. Али тако се већ не може рећи о туберкулози, кад сама болесна крава производи и уноси у млеко заразну клицу.

Је ли крава често туберкулозна? — Некад се мислило да је то врло ретко. Но откад се изближе загледало, и откад се употребом Коховог туберкулина може скоро поуздано одредити болест на живом браву, потврдило се да је туберкулоза врло честа. Размер туберкулозних крава мења се према областима, а иде кашто до 50%. Не треба мислити да она долази само због слабе важне, јер се она за чудан пример једне угледне кошаре у Карлерup. Од 19 левих крава чије је млеко било намењено деци и болеснициама, прегледом варошког игијенског бироа нађено је 12 крава туберкулозних. Рећи ће се, крава може бити болесна, а да јој млеко не буде заразно. Али, биологија искуства доказала су да има туберкулозних бацила у млеку туберкулозних крава, не само онда, кад је виме туберкулозно, но и онда, кад је оно здраво и по изгледу и у стварн, али је болест на другом месту. Хрнибергер је убриздавао млеко 9 крава код којих је туберкулоза била локализована у плућа и три пута је успео прекалемити је. Размер је још већи кад се убризгава млеко крава код којих се болест проширила.“ Поштто је навео како је клиничком утврђено да је туберкулозна крава уносила туберкулозу у куће, наиспонате итд. исти писац запрпује: „*Данас се може тврдити, да многи туберкулозни доводе своју болест од млека*, и ради предохране од опасности заразе, *много веће но што се обично мисли*, треба напустити употребу некуваног млека, кад год се није сигурно у краву, т.ј. кад се нема уверена да је с успехом подвела убризгавање туберкулина.“

Dr. H. Heine је чинио испитивања на варошкој клиници у Бромбергу у години 1888/9 и дошао до оних цифара: на 5289 грла говеди било је туберкулозних 1650, а од овог броја болесних на *саме краве долази 1261*, дакле три четвртине. Волови, а нарочито телад, јунци и јунице показују много мањи проценат (Milch Zeitung).

„Употреба конзервирана млека,“ вели опет Duclaux,“ има толико добрих страна, да се може тврдити е ће ускоро стара практика трговања млеком бити на и прошо. Она неизмерна организација довођења, повољег путовања млека, тако подесног за разне преваре, ово набављање код млекарки које ваља понављати свако јутро и које је прва брига сваке домаћице чим се пробуди, све ће се то свести на мању меру или сасвим ишчезнути, услед све веће и веће потрошње конзервираног млека у боцама или кутијама које ће се набављати онако исто, као се набавља вино или дрво. Обезбеђујући млеку оно што му је једино недостајало: трајашност, — загревање омогућава сачувати га у доба кад га има на претек, за доба кад је ретко и преносити из предела где га има много, у крајеве где недостаје. Трошкови око свега тог, мањи су но они данашњи које ствара заплет у обрту млека и мноштво посредника. Произвођачи и потрошачи, сви ће имати интереса да се уопшти ова практика стерилизације млека.“

Колико је ово мишљење на добром основу доказује све већа и све општија употреба стерилизованог млека. Париз га дневно троши преко 20.000 литара, не рачунајући болнице и заводе за новорођену децу, где се врши домаћа стерилизација обичног млека, купљеног од набављача. Оно се данас налази на продају у апотекама, бакалницама, млекар. радњама; има дрогерија које га на захтев стерилизују саме. У вароши француској Гренобл, у почетку лета (1899 г.) општински одбор извештава грађанство, у којим је и којим варошким радњама, свака мати, која не може собом надзајати своје деце, нити му куповати стерилизовано млеко, моћи ово добити *бесплатно*. Одбор то чини с обзиром на искуство разних година с употребом стерилизованог млека — помор одојчади био је знатно смањен.

Уз сваку ноћ неву варош Швајцарске и Француске находи се но која радионица стерилизованог млека. Извоз како млека тако и стерилизоване паванке достиже знатну цифру. Оно допире на крајњи исток и афричке обале. Марине и бродарска друштва су почела претпостављати га кондензованом млеку и троше га све више и више. Свака година пружа но какав изналазак којим се било спрањање било одржавање стерилизованог млека олакшава и уљчава. Стерилизација млека стала је на своје ноге и сад напредује. Предвиђања наведеног научара Duclaux-а делом се већ остварују: у Данији је од прног јула 1899 г. забрањена продаја млека које није *пастерилизовано*, т.ј. *привремено стерилизовано*.

Стерилизовано млеко осим разлога апсолутне сигурности, препоручује још и његова лакша сварљивост. Ова долази од промена које трпи казеин при доводењу на високу температуру. Лекари болница и других завода који су у пракси и на већем броју испитали утицај стерилизованог млека, једнодушно тврде то, као и ово: да тамо, где оскудева мајчино млеко и где се мора употребити млеко краваље, *ово треба да је стерилизовано*.

* * *

У нас је непознато стерилизовано млеко. И у престоници троши се опасно какво га донесу кравари којима је то главни посао, или сељаци, који то врше узгредно. Београд, па ни Србија нема угледан млекар и рационално руковање млеком такође је непознато. Потрошачи су на бог му и душа му, кравара.

Пре две године један уважен свештеник београдски, описао у неколико кошара с кравама у околини, које Београд снабдевају млеком. Оне су слика нереда, нечистоће, смрада, ирака, влаге, права легла клица заразних болести. Краве се ретко испуштају на светлост, неотимарене, леже зими по читаве дане у једном врста трапа, јер се сви отвори држе добро запушени, како би се у кошари која је често неподађена или је под струјиво од пиштавине, одржавала висока влажна температура која тони на млеко. Краве се купају у зноју, пригушене често без довољно простора за покрете и легало. Једина брига кравара је да што више помузе и што боље прода; каквог млека, то нека хвата полиција. У тој брзи, узана за храну кравама несразмерно велики део пиварских одметака (требер) само да што спажиње гони на млеко, без обзира на доказану истину да „краве храњене отпадцима индустрија: пиварске, дистилерија итд. дају велики контингенат туберкулозних“ (H. Gueux).

Раније су наведени докази о јакој распрострањености туберкулозе код крава, јачој но што би се веровало, и пример, да је од 19 крава у једној угледној кошари нађено 12 туберкулозних. Шта је природније но веровати да је тај проценат болесних још већи тамо где се одржавају сви услови за појану и развој болести. Лекари одавно указују на огромну, несразмерну сиротност мале деце у Београду. Он је скоро саме године плен заразних болести: те дифтерије, те шарлаха и других.

Треба веровати да те болести не би ишчезле са изведеном канализацијом Београда. Несумњиво је да би тим назалима отекао један извор болести, али не би и једини. Бојазан је да оне не би притицале, као што веровано и данас притичу оним

каналима који сваког јутра на „Ђермове“ унесу око 5000 литара млека за потрошну свију редова грађанству у свима добима.— Прва је брига санитетске полиције да млеко што улази у потрошну буде чисто и што боље очувано. Свуда где су потрошачи стекли веру у добар квалитет млека и жив надзор над његовим прометом, потрошња се стално узбања и апсолутно и релативно. За напредак вароши прва је погодба: добри здравствени однос. Ти односи неће и не могу бити на насиме потребе без уређеног и обезбеђеног промета здравих животних намирница. Млеко улази у прва животна средства сваке породице, у Београду самом о њему искључиво живе неколико хиљада душа.

Ко зна, шта се све тражи, на да га потрошачи могу узимати с потпуним поверењем, мора бити незадовољан овим како је. Нуждан је читав проспект у припреми млека и у организацији његове продаје, а он се не може навести тако брзо. *Шта може*, и што је желети да се оствари у крајњем времену, то је да матере које нису срећне, да сасвим или од чести могу дојити својим грудма, могадну наћи своју деци *апсолутно безопасно стерилисано млеко.*

Стерализација се сматра за нужну и корисну у земљама, где су боље задовољени сви услови добре продукције и продаје млека; од колике је нужности и од колике ли би тек била користи у нас.?

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ПРИВРЕДНО СТАЊЕ У ИСТОЧНОМ ДЕЛУ СРБИЈЕ

(свршетак)

III. О голетина

Голети у нас сачињавају замашно питање. Рђаве последице уништене шуме на стрменим и каменитим местима, у великој се мери осећају, зато је и прописано законом о шумама шта се има у овом погледу радити, и држава већ и предузима неке послове око пошумљавања голети, па с тога о томе и нема места говорити, онде са шумарског гледишта *зато ћу неке напомене о голетима споменути само уколико су предузоковане привредним потребама и привредним одношајима уопште.*

1. *Постанак голети, последице закона о потесу* — Нема сумње да су неразложне сече дрва за огрев, грађу, крчење шуме и узимање простора под шумом за заратну земљу и други начини сече за разне потребе најзаћи узрок што су голети постале.

Али и начин пуштања стоке на попашу — *односно начин извршења закона о потесу у крајинском, тимочком и једном делу моравског округа не мале допринели су постанку голети у непосредној близини села.*

Под именом потеса — царине, разуменао се у овом крају извесан круг простора земље непосредно око села, које су дотични сељани у пролеће редовно заграђивали, кад наступи време пуштања стоке на попашу, према закону о потесу и то од Благовести — 25 марта, па до Крстовадне — 14 септембра.

За ово време стока сеоска у томе простору — потесу, или другим речма на том заједничком — општем имању — утрина, пасла је у саставе без чобана а остали деа простора утрина, шума и заратне земље итд., који је био изван потеса у атару дотичног села, тај је простор у главном сматран за поље у ком стока није смела да се пушта у саставе него само са чобанима на салашу.

Овај који је хтео стоку на попашу да пушта изван потеса у планину — утрину и ужива на општем имању, морао је да плати неку таксу за општинску или сеоску касу. А ако је у атару тога села — општине имало већих простора шума и утрина, ово што се сматрало за опште-народну планину, на којим просторима стока дотичног села — општине није могла сву попашу да изупотреби — да опасе траву, онда је дотично село или општина пуштала стоку на те планинске сувати; на и данас пушта и стоку из других села по такси; или одсеком издавал је по један део сувата под закуп трговцима; или напоследтку, одобравано је појединцима на тога места те су узимали стоку на чуваље преко лета и исхрану из оних места — села која немају довољно испуста и пашалука.

Овакав начин одржавања потеса — односно пуштања стоке на попашу, изазвана је потреба, што су у Источном делу Србије већином грунисана села; а у Шумадији и југо-западном делу Србије где су већином, нарочито у брдским крајевима села негруписана, одржавање потеса — односно начин пуштања стоке на испашу био је сасвим на други — супротан начин горњем описаном начину; но о томе онде се не може говорити.

Најглавнија последица оваквог начина потесивања и пуштања стоке на испашу у овом источном крају јесте та: *што је стока проузроковала голети у непосредној близини села.* А да је то заиста тако, јасно је сваком, кад помисли само на то, како су нарочито овде у ствари да опасу и опијају сваку тако рећи гранчицу; и и козе пак да обрсте сваки листић на шуми докле дохвате, у месту где се свакодневно на попашу нагоне. А така је појава редовна била у потесима у овом крају преко целог пролећа и лета.

Додајмо томе још и иначе бивановање и чешћи прогон стоке у непосредној околини села где стока табајући уништава траву и огољује земљу, па је онда јасно, колико је стока допринела — нарочито ситна стока, да постану голети и у непосредној близини села.

Онде се узгредно може напоменути и то, да је закон о „потесу“ имао и неких добрих страна пир. у томе: што се водио и одржавао неки заједнички ред и надзор у пуштању стоке на попашу а с тим у неколико и заједничко чуваље пољских добара. Али имао је више рђавих страна, поред осталог највише у томе, што се затирала гора за сечу грађе за заграду имања уопште а посебице потеса; и што се огромна радна снага трошила око сече грађе, заграђивања имања, и уопште одржавања тих заграда. — А нарочито штетне последице овог закона огледале су се у Шумадији и југо-западном делу Србије где је у време царовања овог закона општа одредба код кметова и општинских власти била *„око је слаба ограда око имања потрошна и штета не може се досудити оштетеном, па макар сав усев био потрован.“* Зато је закон о потесу и попишан и замењен законом „о чувању пољских добара.“

Али онде валали на површину само по себи питање отуда су постале голети и то још у већој мери него у другим крајевима у оном другом делу пашког округа, у пиротском, врањском и топличком округу где није било закона о потесу за време турске управе, на наравно ни оваквог начина испаше као у крајинском и другим окрузима у старим границама наше земље.

На ово питање може се овако одговорити:

а, За време турске управе које су имале бољу цену него што имају сада, и то је изазвало држање већег броја коза које су тим више затирале шуму;

б, У градовима у ново-ослобођеном делу до последњег времена а и сада у неколико био је уобичајен огреп на дрвном углу — ћумур а то је доста допринело затирању шуме и постанку голети.

в, Начин заграђивања дворишта и имања уопште плотом — прућем који је био одомаћен у овом крају такође поред осталог доста је допринео затирању шуме и постанку голети;

г, Не негде сечена је и затирана намерно гора ради тога да се не би имали где заплашати хајдуци;

д, Где су год радили самокови трошило се много ћумура и зато се опет горе много секло и затирало.

ђ, По негде затирана је нарочито палењем гора ради стварања и проширења пашњака стоци.

Према овом што сам до сад казао јасно је, да се већ и према самом закону о шумама, голети морају пошумљивати — односно стављати под забрану од приступа стоке, и да ће с тим, на сваки начин поједини сопственици ситне стоке бити уненолико ограничени бар за извесно време у држању ситне стоке; а с тим претрпети и извесну штету, ако се не буде постарало да се то ограничење ублажи и штета отклони. Како и на који начин о томе ћу доцније говорити.

2. *Опадање коза* — Познато је да су козе најштетнија врста стоке за шуму па није ни чудо што је на козе и највећа пошка у овом погледу, те изгледа да козама највише прети опасност за опстанак кад се приступи у већој мери забрани и пошумљивању голети. Али на следећих узрока које ћу изложити видеће се да опасност опстанку коза не долази једино са те стране што су оне штеточине шума, *већ козе су у току опадана због других важних привредних погодби.* Ево зашто:

У врањском округу у коме према последњем попису има највише коза; у време турске управе а то је пре 20 година

цена је била једној кози са јаретом од 12 до 18 динара; а сада је цена од 8 на до 12 динара.

Овом опадању вредности коза није узрок какво опште економско опадање у нас, већ напротив пре се може узети општи економска напредак у нас. А зашто пад вредности коза опада долази отуда:

а, Што се козје месо не троши и не цени сада као у ранија времена; тако на западним пијацама козје месо нема готово никакву вредност а и код нас већи део становништва не троши козје месо.

Отуда трговина дебелим јарцима која је у ранија времена била јако развијена готово је у садашње време сасвим ограничена на мали део извоза за Турску и подмиривање домаће потребе.

б, Што се још у садашње време неупотребљава за осветлење као некад док се није знало за петролеум и друга средства за осветлење;

Отуда су престале и оне многе топионице из ранијих времена којих је било у јесен готово у сваком селу; а сад се ток но где — где нађеш.

Остали приноси од коза као, вунна, рогови па и само млеко замењени су у привреди другим бољим материјалом. Зато се уопште сматрају као споредне користи и приноси.

Једино козје јаренє и козје одржавају се још на цени пада зато, што се не могу другом честом коза да замену.

Истина, доказано је да је козје млеко за извесна грудне болести најздравије; даље да је коза на млеку, према трошку што се око њеног издржавања чини, у сравнењу према издржавању остале стоке најобилатија музара, због чега је неки називају „*сиротинска крава.*"

Али над се уме у обзир то, да млеко од козе као материјала за израду белог сиреа далеко изостаје у каквоћи од млека овчијег и краљег; и да се коза може у мањем броју држати а на бољој храни и нези, па опет да се од ње добије млека колико од већег броја коза и подмири потреба у млеку сиромашног света као и она потреба у здравственом погледу, и да се козе могу у мањем броју држати па да не буду од штете шуми и воћу, онда узев у оцену све поменуте околности може се слободно казати: *да се јаренє козе може слободно ограничити, уколико смета развоју воћа и шуме;* а подизати на место коза воће, шуме и остале привредне гране које се у ком месту покажу подесне за развиће.

3. *Зашто нема шљивика у Источном делу Србије* — Какву предност воће и воћњаци имају у привреди нашег земљорадничког света у Шумадији и осталом делу Србије где има воћњака, довољно се казује таме, што наш свет у овом крају принос од воћа готово цени толико, колико и принос од жита; јер кад жито не роди а шљиве роде сеоски свет иак не долази у сасвим несносно стање због неродице, јер га прихваћа и спасава приход од воћа, као што се то најбоље видело у 1897. години кад беше жито падало због дугогајне кише и поплаве.

Зашто воћа уопште нема у равницама пр. у „Стигу" а нарочито шљива које главну вредност воћа и представљају познато је, да долази отуда, што српске шљиве — пожеге не могу да успевају на тешким непропустљивим земљама какве су обично у равницама. На тај општи узрок среди и за равнице у овом погледу и у Источном делу Србије. Али зашто нема воћа у опште, а посебице шљива на брежуљима и другим положајима удесним за воћњаке и шљиве у Источном делу Србије, томе треба тражити у другом чему узрок.

Ја ћу навести неке напоменє у том погледу у колико сам моје запажаја да су узрок оскудици воћа — воћњака у овом крају; а не желим да ће то бити једини узроци које сам ја запазио. Тако, као природни узрок вероватно је:

а, Да кошава оћета напредак воћа у овом крају, јер као што је познато, кошава много јаче дува и досађује у овом крају него у осталом делу Србије; а познато је и то, да воће уопште боље успева у заклоњеним местима него у местима изложеним ветру;

б, Држање коза у већем броју смета воћњацима, а казато је већ да у овом крају држе људи доста коза;

в, Сва бела земља у Источном делу Србије, а нарочито у ново-ослобођеном крају била је у својини Турака. Турци који су имали доста земље нису имали уживаности, а вероватно и због слабе проходње и ниске цене воћа нису имали ни рачуна да подижу воћњаке на већим просторима него што им је домаћа потреба била; а наш свет оскудан у земљи није могао на то ни мислити, поредречих потреба које је гледао од обрађивања земље да подмири.

г, Као што је познато, Турци су наплаћивали порез на воће, — Од сваког дрвета воћа сопственик морао је да плати извесну суму и то по правилу само кад роди; али бездушни закупци пореза у ствари на то нису се обазрали него су од народа наплаћивали родило или не родило воће. Због тога су поједини уништавали и оно мало воћа ако му се затекло на имању.

д, Обично се признаје да Турци радо подижу и негују воће, и да радо трошe воће за то, што уопште не пију пића. Али та њихова наклоност ка воћу није била у стању да побарство као привредну грану пренe у напредак и развије у већем размеру, већ она је остала увек на овом ступњу колико да подмири домаћу потребу. То се види по томе, што у ново-ослобођеном делу уопште нема воћа. На и уколико га има по турским-бегонским и арнаутским баштама и воћњацима, види се, да је све врло невешто засађено, те обично воћњаци њихови наше представљају парлоге него воћњаке; а то је знак, да Турци немају ни потребног знања ни вештине уопште за подизање воћњака.

ђ, Земљорадници свет по уређеној навици тешко се решава да промени опште затечени начин рада; и једно то, а друго што и наш свет нема довољно знања и вештине за подизање воћа; и нанослетку и зато, што је наш свет у ново-ослобођеном делу још жељан своје родне земље; на док је откупио земљу од Турака и онако доста је је мука стало, па се тешко решава да одвоји повеће парче земље нпр. какву њиву те да подигне воћњак. Међутим познато је, да су од ослобођења досад чинили местимично поједини покушаје и подизали у малом шаљваре, на овај начин, како што се то у Шумадији ради и свуда су добро успевали, што значи, да су природне погодбе углавном добре за подизање воћњака и у овом делу наше земље.

4, *Виноделе — У крајинском округу* а нарочито око Неготина били су чувени виногради а чувено крајинско вино које се у великој количини извозило у стране земље, а и у великој количини продавало у унутрашњост земље.

У тимочком округу око Зајечара и Књажевца а и по другим местима имано доста винограда и особито доброг вина које није уступало по каквоћи ни крајинском вину. — Шта више на изложби вина држатој у Нишу 1889 године тимочко вино показало се као најбоље од свих изложених вина.

У нишком округу нарочито у околини Ниша чувени су виногради нишки, каменички, матејевачки, сићевачки и други из којих се места некад у великој количини извозило вино за Бугарску а и на друге стране изван земље.

У пиротском округу у околини Пирота и сада је сразмерно највише од осталих места простора засађених виноградима.

Него тако чувени су виногради власотинчани, врањски — а нарочито табушки, затим лесковачки, прокупачки и алексиначки виногради.

У свима поменутим а и другим местима, виногради и виноделе уопште било је развијено. И ова привредна грана може се узети, да је била више наше једна општепривредна грана у овом делу Србије, која је становништву била од велике помоћи.

Али од како је филоксера напала крајинске, тимочке и нишке винограде па и већи део уништила, и од како у последње време из године у годину пероносиора напада винограде, становништво је готово сасвим лишено доходка од винограда; а то погоршава и онако тешко стање земљорадничког становништва у овом крају.

5, *Остале привредне гране као помоћна средства у привреди.* — У сваком готово месту, крају и предлаз у нас има по нека одлика у привреди, чиме се то место, крај или предео разликује од осталих места крајева и предела. Те привредне одлике долазе услед повољнијих природних погодаба за поједине привредне гране које се у тим местима више и обављају него у другим местима. Оне привредне гране и ако су према главним привредним granama — Земљорадњи и Сточарству, чине се у главном маса становништва занима — споредне гране, ипак и као такве оне имају доста заманчан значај за привреду становништва у овом месту где се обављају.

Ја ћу навести познатије и истакнуте радове — односно поједине привредне гране које се у ком месту у Источном делу обављају и чине привредне одлике тих места. Тако:

У крајинском округу у свима местима поред Дунава свет се поред осталих послова у велико бави и риболовом.

У околини Кладова а и целом Кључу најбоље су од свих

других места у нас погодбе за успевање доброг дувана, који је у раније време доста и произвођен. А у околини Неготина као што само казали чувени су били неготински виногради и крајинско вино.

У тимочком округу у околини Зајечара а нарочито у околини села Великог Извора гаје и подижу добре коње. А у целом вагланском срезу гаје и одржавају чувени кривовирски сој оваца.

У нишком округу у срезу бањском, сврљишком и нишком нарочито у Заплању одржавају много коза. — Осим тога у Заплању развијен је кострутарски-мутавџиски и цигларски занат.

У пиротском округу у свима местима а нарочито у планинским крајевима гаји се доста оваца; а у Пироту и околини развијен је ткачки занат при чему се израђује доста сукна, платна а нарочито чувених пиротских ћилимова.

У овог округу доста се справља масла и сира кашкавала за извоз највише у Турску.

У Врању, Лесковцу и у околини ова два два града много се понавља сеје и велика се трговина води с кучином а и израђеним предметима ужарским који се највише извозе за Бугарску. У ова два града ужарски занат необично је развијен а и у околинама.

У топличком округу због слабе насељености има још доста утрина и испуста за стоку, те на овог округа излази сразмерно више и боље стоке него на других округа у ново-ослобођеном делу Србије; а нарочито има један сој копаонићких оваца који се одликују крупноћом.

У овима планинским местима у ново-ослобођеном делу Србије свет се још у велико занима прављењем угља који носи и продаје преко целе године у околне градове и тиме често знатно крепи своје иначе танко стање.

6. *Како Ашани одржавају своју стоку* — Ашани или како их неки зову Крновници чине изузетак од нашег света у начину држања стоке и то у томе: што они немају сталног насеља нити своје земље, на којој би издржавали своју стоку, већ закупљују од појединих општина или од државе сувате на Копаонику, Варденику, Чемернику, Сувој Планини, Старој Планини и другима где изгоне стоку на исхрану преко лета.

Ашани, као што сам казао држе само овце и коње и на планину изгоне их обично око 1 маја а концем септембра — како преме допусти, изгоне стоку са планина у Добрич и друге равнице, и ту преко зиме закупљују сено и издржавају стоку, док не дође пролеће да се опет крену на планину.

Будућност оваквог начина одржавања стоке подлежи оним истим наменама што сам их навео у чланку 5-ом „О домаћу стоке и кресању лиснника", — у II одељку „поглед на сточарство"; са додатком још и тим: да кретање стоке с једног места на друго, промена траве, воде и климе — ваздуха, — доста остаћа ређе последње на стоци. Јер стока се преко лета истина необично поправи и подгоји, али путовањем са планина у виска места и обратно, — и држање стоке преко зиме на оскудној храни, погото док год не падне снег не полажу сена стоци него ограничавају ју је на оно мршаве хране што нађе на утрини, те с тога, у толико нешка стока без заклона и кошара преко зиме опадне и намршави. *Па с тога, престојн и мора се и код овог начина одржавања стоке завести измена.*

Сашо Кучајрић.

БЕЛЕШКЕ

Ласте и вранци. — Кад се ласте с пролећа враћају, оне често налазе да су им гнезда заузели вранци. Вранци, као јачи, не напуштају сопственост коју су непоштено стекли. Је ли истина да се у овом случају ласте свете тиме, што гнезда заздају? Јесте, то се виђа, али нико још није имао стрпљења да се увери: је ли отвор гнезда сасвим затворен тако, да вранци подржају у заговору. *Месечни спис*, лист *Немачког листа за занатску птицу*, донео је у овом погледу занимљиво једно саопштење једног од својих чланова, г. *Д. Шилбака:*

Ове године ласте, што се по прозорима легу, опет су заздале вранце у Битлштету. Зими и с пролећа вранци су били заузели неко ластино гнездо; у повратку ластâ, целога дана трајаше упорна борба, која се свршила поразом ластâ. Али после неколико дана, ласте поново дођоше у друштву са њих још 8 до 10 и отпочеше плашити вранце, наравно без успеха. После тога ласте ничеоше као по неку заповести, да се ускоро прате, када свака од њих носаше пун кљун блата од ливаче, и затворише гнездо за тиј час. Још *Наумом* говори о овој *осети ластâ*, као о причању. И она се прича понавља непрестано. Сваке године може човек гледати оне омиљене битке које се воде с поликом иноком и пређањем, али без годемог чуђења перја. Међутим овде не може бити реч о потпуном заштићавању и такав случај озбиљни посматрачи још нису забележили.

Али верујем да ласте, у својој журби за лежење и немајући ни времена да гнезда праве ни других у замену, сужавају улаз у гнезда који су вранци заузели и то ливачом коју су својом кљуначком оклажиле, и то с тога, што се ливача брзо суши. Онда вранци, налазећи да су им улази уноколико сужени, напослетку их и напуштају те их заузимају ласте као први сопственици. Може бити да су такна посматрања забележена у овом погледу, али нису још објављена.

ГЛАСНИК

Преглед свежег воћа за извоз. — Услед тога, што многи извозници свежег воћа извозе зелено воће или тек у пола зрело, Господин Министар Народне Привреде издао је наређење:

1. да на извозним станицама, зрелост свежег воћа намењеног извозу, утврђује лекар; и

2. да царинарнице, без лекарског уверења не пропуштају извоз воћа.

Преглед сувих шљива. — Ни једна количина сувих шљива намењена извозу из земље, не може се извести докле се преходно над њима не изврши преглед.

Преглед овај врши комисија, коју бира тржишни одбор за преглед сувих шљива.

Тржишни одбори постојаће у Београду, Шапцу, Ваљеву, Обреновцу и Крагујевцу.

За преглед сувих шљива израђени су у Министарству Народне Привреде и нарочита правила а изабрана су и по шест лица за чланове тржишног одбора.

У састав тржишног одбора улазе: помоћник начелства или секретар (члан кварта или среског начелника) који је у исто време и председник одбора; четири извозника сувих шљива или два извозника и два произвођача које на годишњем скупу бирају сви извозници сувих шљива из места и једно стручно лице које поставља Министар Народне Привреде.

Стручна лица за преглед сувих шљива. — По правилима о прегледу сувих шљива, за стручне чланове тржишних одбора, изабрани су за преглед шљива у:

Београду: г. Милош Х. Поповић пређашњи секретар Министарства Народне Привреде;

Ваљеву: г. Мата Ненадовић економ на Ваљева;

Обреновцу: г. Петар Јовић, државни економ среза посавског округа ваљевског;

Шапцу: г. Светолик Петковић државни економ округа подринског, а њему за заменика; г. Живко Јосиповић помоћник државног економа истог округа;

Крагујевцу: г. Јован Марковић, државни економ округа крагујевачког а њему за заменика: г. Љубомир Недић, руководитељ лозног расадника истог округа.

Оснивање плетарске школе у Топчидеру. — Развијајући извоз сировог воћа и грожђа из наше земље повео је за собом и јачу тражњу *когорнцд за паковање и пресе воћа и грожђа на дала тржишта.* Мимо то, и у приредним пословима, као и у домовима, сваким се даном траже удесније котарице и остали предмети плетарства, а они у нас или се производе тако примитивно да једва одговарају потребама, или се искључиво доносе са стране. Разлог тај, на и с тога, што у нас има и сада довољно материјала за успешно развијање овог рада, као *занатске радње*, те се многе залишне и паће производне руке могу скренути на то, побудило је г. Министра Народне Привреде да донесе одлуку: да се у Топчидеру, на добру Управе Топчидерске Економије, установи *Плетарска Школа.* Привремено школа ће се

сместити у једној згради Управе Економије, док се за школу на подигне особена зграда, вероватно још у току ове године. Досадашњи учитељ плетарства у Школи за Виноделе и Воћарство у Букову, г. Арн. Храденки, познат већ довољно са своје потпуне и широке спреме за израду разноврсних, па и најфинијих плетарских предмета, са већим делом алата и прибора плетарске радионице Виноделско-воћарске школе, помоћним особљем и ученицима радионице, прелазе у нову Плетарску Школу. У изради су *Правила* за потпуно уређење те школе, која ће се ускоро обнародити за шири круг. Из оних ће се видети, када ће отпочети примање нових ученика, колико ће трајати учење и какве ће права имати ученици пада сврше ову школу.

Ми поздрављамо ову нову тековину мирнога, али и убрзаног привредног развијања у нас.

Цена лози и издавање лозе из државних лозних расадника за идућу јесен и пролеће — Г. Министар Народне Привреде наредио је, да цена лози, која ће се ове јесени и идућег пролећа издавати из државних лозних расадника, буде иста, по којој се издавала прошле јесени и пролећа. А та је:

а, *резнице* свих сората лозе, 100 комада	0·50 дин.
б, *прворци* свих сората 100 комада	1·— „
в, *зрели калемови* (зрело калам. лоза,) 100 ком.	8·— „
г, *зелени калемови* (зелено каламљена лоза: непропрени, 100 комада	4·— „
пропрени 100 комада	8·— „

По наређењу г. Министра, од ове године неће се никако више издавати лоза од *Хибрида*, који непосредно рађају, као: Отела, Жакеса, Јорк-Мадере, Хербемона, Вијале итд. те да се производници упуте на каламљење лозе, који је начин искључиво за производњу бољих вина.

Осим тога, по распису који је изашао у *Српским Новинама* (бр. 177. ов. г.), сваки који жели да добије лозу за државних лозних расадника треба:

1, да поднесе молбу *своме рејонском расаднику*, а не Министарству Народне Привреде, као што је досада било;

2, да молбу поднесе *најдаље до краја августа*, као што је прописано *Правилима и Упутствима* за извршење закона о обнављању и унапређењу виноградарства.

Уз молбу треба поднети: *Уверење* да је земља испитана односно количине кречњака, а то издаје сваки државни лозни расадник, или Српско Пољопривредно Друштво ако се њему пошаље земља на испитивање; *уверење* да је земља риголана, и *уверење* да се само за своју потребу лоза узима а та уверења дужне су издати општинске власти, и то *бесплатно* (чл. 15 Закона о обнављању и унапређењу виноградарства).

Рејони појединим државним расадницима одређени су овако:

1, *за лозни расадник крајнички* (Школе за Виноделе и Воћарство) у Букову код Неготина, округи крајнички и тимочки, и срезови голубачки, стишки и хомољски округа пожаревачког;

2, *за лозни расадник топчидерски* (Топчидерске Економије) град Београд и окрузи београдски, ваљевски, и подрински;

3, *за лозни расадник смедеревски*, округ смедеревски и срезови пожаревачки, моравски, млавски и рамски округа пожаревачког;

4, *за лозни расадник нишки*, округи нишки, топлички и врањски, а за последње — само места где су виногради заражени од филоксере;

5, *за лозни расадник жупски* (у Александровцу) округ крушевачки;

6. *за лозни расадник јагодински* округ моравски.

Конференција виноградара у Смедереву. — Да би се удесио правилан извоз смедеревског грожђа на страна тржишта сазвала је у Смедереву конференција власника виноградара који могу давати грожђа за извоз, и трговаца који могу прихватити извоз и изводити га на корист своју и произвођача.

Правила о прегледу сувих шљива — Г. Министар Народне Привреде прописао је *Правила о прегледу сувих шљива*, које се доносе на тржишта. Прегледање вршиће *Одбори* у Београду, Шапцу, Ваљеву, Обреновцу и Крагујевцу. Све шљиве цепиће се: као *добра* роба и као *лоша* роба. Као лоша роба сматраће се оне шљиве: које су зелене сушене или пресушене (нагореле), које су кваснице (водом), или мешане са старим шљивама, у којима има песка или чега другог што би шљиве учинило тежим. Лоше шљиве ће се уништавати у магацин, где ће се онеспособити за извоз и продати за ракију.

Комисија за ограничавање државних шума — Поред досадањих комисија, Указом од 28. прош. месеца састављена је још једна комисија за ограничавање државних шума: „Буковица“ „Рожја“ и „Често-бродице.“ Ова ће комисија за који дан састати и отпочети рад и то прво у срезу ражањском почев од општине скорчиће. *J.*

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву потребан је *секретар*.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Право на стечај за секретара имају према чл. 21. друштвених Правила редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике, а приниће се пријаве за привременог секретара и оних који нису редовни чланови Друштва а уредним школским сведоџбама докажу стручну спрему.

Дужности су његове према чл. 25 друштвених Правила ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осим поверених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво поручује, да се стара о издавању и распоструирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осим новчаних, да чува и одржана у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Рок пријаве до 15. октобра ове године.

Позивају се они који желе добити ово место да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 4297. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 3. августа 1900 год. у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 34. броја Тежака: *Чланци*: Вино од јагодастог воћа — Стерилизација млека (свршетак) — Један поглед на привредно стање у Источном делу Србије (свршетак) — *Белешке* — *Гласник* — *Стечај*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРБ. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАРЕЂЕЊА УЧИНЕНА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕМЕЊСКУ ДУГОВАЊУ ИМАЈУ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИМА ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТВА, ЗАДУЖЕНИМА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИМА СТАЛ. КАДРА, ТАПИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОШЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРБ. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВИМА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ЖЕЛЕЗАР. ЗАДРУГИ И ЧИТАОЦИМА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ НА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД ПЛАЋАЈУ ПОЉОВИМ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАЋУЈУ КОД СВОГ ДРУШТВА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАЈЕ ЛИСТ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ИЗВИЋЕВИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 35. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 3. СЕПТЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

МЕРА ДА НАШЕ СУВЕ ШЉИВЕ БУДУ ШТО БОЉЕ КАКВОЋЕ

Неколики трговци са стране који купују наше суве шљиве жалили су се Господину Министру Народне Привреде, да из Србије добијају, нарочито последњих година, све лошију робу, изјављујући од своје стране, да ће наше шљиве, ако се и даље буду извозиле у тој каквоћи, бити сасвим потиснуте са светских тргова.

Раније се наше суве шљиве јако ценилe и биле су обратиле на се пажњу целога света, с тога, што се тада назило на брање и сушење шљива и што су сушењем шљива руководили људи начини овом послу. Сада пак мало који да не суши шљиве а њеју њима има на жалост и таких који се, како веле страни трговци, служе и недозволеним средствима: да би им суве шљиве биле теже, па макар купац на њима и штетовао.

Отуда, жаља страних трговаца у овом погледу сасвим је оправдана, и с тога, што се наше суве шљиве урађене као што треба могу у истини такмичити са сувим шљивама свих држава које суве шљиве износе на тржишта, сасвим је на свом месту, што је Господин Министар Народне Привреде учинио од своје стране што је мого учинити: да се нашим сувим шљивама не убија углед на страни, већ да напротив приход од њих буде знатно већи но дојако.

Да то постигне, Господин Министар, наредио је свима начелствима, да ова преко државних економа и осталих полицијских власти обрате своју пажњу на то:

1. да нико, који суши шљиве, не бере за сушење зелене или у пола зреле шљиве. *За сушење имају се брати само потпуно зреле шљиве;*

2. да нико за сушење не узима шљиве које су саме опале, пошто су оне највећим делом прљаве (а и недозреле);

3. да сваки који жели сушити шљиве, треба да има сортирачу (тријер за сортирање сирових шљива) те да на овој одабира за сушење само најкрупније шљиве. Ситне шљиве нису за сушење већ за пекмез и ракију;

4. да нико не оставља шљиве недосушене и да у магацинима где се чувају, буду потпуно суве, и

5. да нико не износи на трг влажне шљиве.

О свему овоме имају се уверити државни економи који ће тога ради обилазити почешће све сушнице у своме округу односно срезу за све време сушења шљива и контролисати како само брање и сушење тако и остало руковање са сувим шљивама док се не изнесу на тржиште.

Онима, код којих се нађе канка неисправност у овоме, забрањиће се даље сушење шљива а лоше шљиве онеспособити за извоз.

КУВАЊЕ КОМПОТА

1. *Зашто се воће кува* — Воће се кува у циљу да се из њега уклоне ферменти (гљивице) који проузрокују преварање и да се затим, чувањем воћа у затвореним судовима спречи приступ гљивицама.

2. *Избор судова* — Пре него приступимо кувању воћа, компота, ваља да имамо удесне судове, такве, који се могу потпуно (херметично) затварати.

У опште се узима да су мали судови бољи од већих, с тога, што се воће из њих брже утроши, док се воће из великих судова, ако се ускоро не утроши, може лако и да уквари.

Сем тога, што се судови морају потпуно затварати, они ваља да су и такви, да се могу лако чистити. За овај циљ најудесније су тегле т.ј. стаклени судови који су почетни озго па до дна једнаке ширине. Код таквих судова винце су нешто станије и посуђене (сл. 1.) да би се могли што боље повезати. Такви су судови у осталом сразмерно и најјевтинији а добра им је страна и у томе што их не могу нагризати киселине из воћа и што се може лако видети да су цели или напукли, па се зато и претпостављају осталим судовима.

У новије доба цене се јако и стаклени судови с поклопцем који се затвара помоћу завртња (сл. 2. и 3). На суду су завојнице од гуме а на поклопцу урезане су увојнице и кад се поклопац уврти за суд, онда гума испуни све шупљине тако да ваздух у суд не може ући никако.

Ређе се употребљавају лимани судови с тога, што се затварање мора вршити лемљењем па то иде доста тешко, а такви судови ни иначе нису згодни јер се често дешава да у њима има олова, нарочито у калајним судовима, ако се за то употребе нечисте руде, а бива, да се данце таквих судова често баш и лёми оловом. И у једном и у другом случају, с воћем би се уносила у стомак и отрована оловна једињења јер би се са оловом јединиле киселине из воћа, па се зато овакви судови ни у ком случају не могу препоручити. У Енглеској овакве судове облажу стакленом превлаком од креча, соде, поташе и белутка да воће не пада непосредно на лим и на тај ни начин омогућавају употребу.

3. *Затварање судова* — Што се судови боље затварају у толико се више спречава продирање ваздуха те се зато и воће може за толико дуже очувати.

Од најкада је познато затварање судова бешиком, па и данас, може се рећи, овај је начин најчешће у примени код судова који немају поклопца. Али с тога, што је за удесно припремање бешике потребно повише труда, т.ј. да се бешика потпуно испира, у новије доба замењује се радо пергаментском хартијом. И, кад се то чини, онда је најбоље узети је двоструку, па је на кратко време пре употребе потопити у млаку воду да би се могла што боље увезати. Кад се осуши заиста се и затворити суд као што треба.

Слика 1.

Нешто је заметније али без сумње и боље затварање судова запушачима од путе који се по том премазују парафином, лојем или печатним воском. Наравно, да запушачи за овај циљ морају бити сасвим добри т.ј. да нису скроз шупљикави. Пре употребе треба их потопити у кључалу воду, и кад се осуше, затворити њима судове тако, де буду за 1 см. испод ивице суда. Потом ону празнину од 1 см. испунити растопљеним парафином или лојем и кад се стине, онда суд повезати платном, које је пре тога натопљено парафином или лојем или у место крпе узети ватаљен калај — ставол. На исти начин затвори се суд и кад се на преклаку жели употребити печатни восак који се преходно растопи у каквом суду, само у том случају није потребно повезивати платном или ставолом.

Између поменутих судова, најбрже се затварају судови с поклопцем на ком је завртањ, па се с тога и што нису тако скупи овакви судови сваким даном употребљавају све више и више.

4. ***Судови за кување*** — За кување воћа у пари („дунстъ") употребљавају се бакрени калајисани или челични емаљисани („глеђесани") казани. И једни и други казани ваља да су увек посве чисти. Остали прибор нпр. кашике, мешалке итд. ваља да су од дрвета, костију или порцелана а онамо где се увелико ради, такав је прибор обично од сребра. Уз ово ваља имати добре глеђесане земљане шерпе, порцеланске или камене чиније и сличне судове за кување и прихватање воћа.

5. ***Избор воћа и како се припрема за кување*** — Воће за компоте ваља да је свеже, да је зрело али не и презрело, да је без инакших мана и рђа, за тим да је слатко, мирисљиво и са што тврђим месом. По томе између различних сората воћа нису за овај циљ једнако многе сорте а нарочито оне које приликом кувања изгубе свој мирис, које се не кувају подједнако брзо и назад све оне с меканим месом. Највише се цене и то од:

Слика 2.

Слика 3.

Јабука: све оне или осредње јабуке са слатким и тврдим месом. Ове треба преходно ољуштити и из њих извадити семе с тврдином, а да би месо остало бело, потопити их одмах у хладну воду. Из воде их извадити пред само кување а да се вода с њих оцеди, поређати их на платнено или коситерно сито.

Крушка: све оне и осредње крушке са слатким, тврдим и мирисљавим месом. И њих треба пажљиво ољуштити па даље поступати у свему као с јабукама. Многи не воде тврдиу поштто је мекша но код јабука, те се зато може јести.

Дуња: све сорте; с њима се поступа као и с јабукама и крушкама, а само се пре кувања исеку у ваљце (крајце) или у парчад.

Кајсија и брескиња: најбоље су оне из којих се коштице лепо вади и боље су оне с високих него с ниских воћака. Ваља их с дрвета обрати на 10 до 12 дана раније но што потпуно узру, потопити их у млаку воду, да би се што лакше љуштиле, па поштто се ољуште, пресећи сваку на пола, извадити коштицу и потопити их у хладну воду у којој их држати до кувања.

Шљива: највише се цене ренклоде, мирабеле, и пожеге (читлонке, српске шљиве). Њих, ради овога, ваља обрати, док је месо још доста тврдо, па их затим избости иглом, трном или виљушком са свих страна, извадити коштицу и потопити у хладну воду. Пожеге (српске шљиве) могу се припремати и тако, да се из њих не вади коштица.

Трешња и вишња: цене се највише крупне сорте с тврдим месом а могу се припремати као и пожеге (читлонке) с коштицом и без ње.

Јагода: нарочито ананас.

Малина: сорте с црвеним месом, а кувати их треба што пре по берби.

Огрозд: сорте без мала цене се више но с малама, затим што крупније и с тврдим месом.

Рибизли: радије се узимају црвене сорте од белих и осталих, а пре кувања ваља им очистити петељке и добро их испрати.

Кумина: све крупније сорте с потврдим месом, које пре кувања што боље испрати.

6. ***Бељење воћа*** — Да би воће имало што лепшу боју, треба га преходно избелити (бланширати). Ради тога ваља воће потопити у чисту воду на га дотле барити (кувати) док се вода добро не замлачи (не све кључати). Да јабуке и крушке буду сасвим беле, ваља додати и неколико капи лимунске киселине (лимунова сока).

7. ***Пречишћавање (кување) шећера и пуњење судова*** — Шећер за компоте (као и за слатко), треба да је најбоље каквоће. Такав је рафинисани (пречишћени) шећер, но и овај шећер треба још једном прокувати да буде чистији.

Ако је шећер у главама или крупнијем комађу, онда га ваља испитити у што мању парчад, метнути у шерпењу на на сваки килограм шећера додати по пола литра речне воде или кишнице и шерпењу приставити на огањ обичне јачине. Да шећер не би искипио, ваља додати по мало чисте воде и пену уклањати цедиљком или кашиком. Тако треба радити докле год шећер кипи и докле се пена надиже. У таком стању шећер се отеже у конце а по задовољ шерпење отпочиње и да се пристаниле — шећери. Кад то буде онда је такав шећер довољно чист (неки додају и размућено беланце) на, кад се нешто исхлади, ваља га метути у воће и даље кувати. Шећера треба узути толико, да се њиме оближе све воће и испуне све шупљине. Стаклене судове треба преходно нешто загрејати да не пресну кад се пуне шећерним раствором. Судове затим док су још врући затворити на један од поменутих начина и онда их метути у казан да се даљим кувањем у пари или води истера ваздух из воћа. Ако су за овај циљ употребљени лимани судови онда овај отвор на поклопцу (у величини грашкова зрна) не треба затварати пре, док се воће не усушва у пара, а чим то буде, заленити га одмах. Отвор је зато да крез-а-ањ одлази ваздух за време кувања.

8. ***Кување воћа у пари или води и потребни судови за то*** — Пошто се судови напуне воћем и затворе, а нарочито они који се затварају бешиком или пергаментском хартијом, ваља их неко време држати у пари или прелој води да се из воћа истера ваздух. Овакна радња зове се кување воћа у *пари* или *води*, према томе како се кува.

За кување воћа у пари, употребљавају се као што је поменуто бакрени или челични казани (или котлови). У казану ваља да је решетка од летвица. За све подобне летвице или за обруч дрвени, ваља уковати неколико таких летвица, на кад се решетка начини и у казан умести, онда у казан устуи воде за 4 до 6 см. управо толико, да казан не загори а да се при том може развити довољно паре. Вода не сме бити изнад решетке. На решетку ставити толико судова колико их може стати на се казан поприје каквим старим новцима, паковина, врећама итд. Што су застори дужа, то је боље, јер се на тај начин средина непрестано запиње и тако притиска на отвор казана. Казан се затим заложи. Пара која се ствара у казану од воде, удараће на судове који ће због тога загревати подједнако, па наранно и ваздух поји је у њима мораће се ширити и излаћи на поље. Топлота ваља да је најмање толика да вода проључа (100°Ц) и кад то буде онда судове задржати на тој топлоти неколико минута и онда их извадити.

Колико је се минута држати судови на поменутој топлоти, то зависи од природе воћа и од величине судова. Искуством је доказано да судове који имају у пречнику 12 cm. ако су напуњени коштичавим воћем, затим јабукама и крушкама и тврдим сортама јагодастог воћа, треба извадити после 20 минута, а ако је то воће било потпуно зрело, онда нешто раније. Судове с мекшим сортама јагодастог воћа, ваља извадити из казана после 15 минута а судове с дињама тек после 30 минута.

Ако судова имају у пречнику 15 cm. онда их треба извадити из казана и то оне с јагодама, малинама и рибизлима после 15 минута; трешњама, вишњама, огрозом, крушкама и јабукама после 15 до 20 минута; с купинама и кајсијама после 20 минута и с дињама после 30 минута. Рачунаће минута треба почети од тренутка кад водена пара отвориће пролазити кроз застирач у највећој мери.

Ако су судови стаклени или земљани, онда их на решетку поређати док је хладна вода јер би иначе попрскали, а ако су лимени онда се могу наместити и кад се вода загреје.

Многа не кувају воће у пари већ у води. Стаклене судове омотају сеном или сламом и потопе их у воду више од половине, јер би на судовима затвореним бешиком или пергаментском хартијом пресла и бешика и хартија, кад би били под водом. Ако су стаклени судови онда уклонити огањ из казана а судове не вадити т.ј. оставити их да се у води охладе, јер ако би се нагло извадили, могли би попрскати.

Начин кувања — Компоти се припремају на више начина а најважнији су: *компоти у шећеру, компоти у меду, компоти у заслађеној ракији, компоти у заслађеном сирћету* и *компоти којима се шећер не додаје.*

а) *Компоти у шећеру* — Између многих начина који се препоручују за кување компота у шећеру, поменућемо само оне који се највише цене. На овај начин готове се најобичније: кајсије, брескве, шљиве, крушке, дуње, зелени орасн, огроз, јагоде, малине, рибизле и купине.

Кајсије по Апертовом начину — Кајсије ваља ољуштити, сваку преполовити, извадити коштицу и потопити их у топлу или не и кључалу воду; ту их држати док толико омекну да се сламком могу набадати. Затим воду одасути а кајсије пошто се осуше сложити у судове и прелити пречишћеним шећером да у њему огрезну, судове затворити и држати их у пари за 15—20 минута. — По другом, Апертовом, начину судова се одмах пуне половинама кајсија, прелију пречишћеним шећером и затим даље ради као по горњем начину.

Кајсије по старом начину — Кајсије ваља да су потпуно зреле али ипак нешто потврђе. Најпре их преполовити, извадити коштицу, потопити у хладну воду и у овој кувати док толико омекну, да се сламком могу набадати, назеби при том, да вода не кључа. Извађене кајсије оцедити измерити и наручити у какав суд а потом узети толико шећера колико износи њихова тежина. Од ове количине шећера одвојити од ока од правине половину и у шерпеци кувати док се пречисти и пошто се исхлади налити њиме кајсије на их оставити да тако преноће. Идућег дана оцедити шећер, пречистити га и кад се исхлади на 35—40°Ц прелити њиме кајсије на их као и првог дана, оставити да преноће. Трећег дана, као и другог дана одлити шећер, и овај са остатком шећера кувати док се добро пречисти и кад то буде, онда у шећер спустити и кајсије, на их сад при пут кувати са шећером. Кад се кајсије кувају, пошто се добро охладе, напунити њима судове, које затворити на један од описаних начина и паром истерати ваздух из њих. На овај начин могу се приредити и цеде кајсије али је само пре тога потребно да се ољуште и да им се повеже коштице.

Брескве кувају се на исти начин као и кајсије.

Зелене шљиве — Ваља их брати у доба кад су достигле своју величину, набости их је до коштице и затим их у прелној води барити док омекну. Кад одмекну потопити их у хладну воду из које их извадити чим се охладе, пошто се осуше, напунити њиме судове, прелити их шећерним раствором, затворити и из њих истерати ваздух паром или водом.

Зреле шљиве по Апертовом начину — Шљиве треба потопити у топлу воду да се лакше ољуште и коштице вађе, на кад се то уради, онда напунити судове, додати мало цимета и прелити пречишћеним шећером да у овоме огрезну; затворене судове држати у пари 20—30 минута. Могу се приредити и с коштицама а од њих шљиве добијају у осталом и врло пријатан мирис.

Решкоде — Зреле но још тврде шљиве, решкоде, ваља до коштице набости иглом или виљушком, обарити их да омекну, потопити у хладну воду да се исхладе на кад се вваде и оцеде, напунити њима судове. Затим их прелити пречишћеним шећером, затворити и у пари кувати 20—30 минута, да се ваздух истера.

Решкоде по Апертовом начину — Зреле шљиве док су још тврде ваља најпре потопити у хладну воду а зелене пре тога набости до коштице; затим их извадити и спустити у топлу воду у којој их барити док одмекну т.ј. док не почну пливати (вода не сме кључати). Кад одмекну, уклонити их са огња и оставити тако да преноће. Сутра дан долити у суд нешто воде и шљиве кувати док довољно одмекну па их затим из суда извадити цедиљком (проређеном пашиком) и спустити у хладну воду. Кад се исхладе оцедити воду а шљиве потопити у смлачен шећерни раствор, (пречишћени шећер) и оставити их да преноће. Сутра дан оцедити шећерни раствор кувати га за 10 минута и пену уклањати. Кад нестане пене, скинути га са огња и кад се сплачи (нешто исхлади) потопити у њ шљиве које кувати док се скувају. Шљивама напунити судове које мало загрејати и потом их налити нешто расхлађеним шећерним раствором, судове затворити и истерати ваздух из њих.

Мирабеле по Апертовом начину — За ово су удесне жуте и зреле но потврђе шљиве. Најпре их треба набости до коштице, па их затим потопити у топлу воду која не треба да кључа и у овој их барити док не почну пливати. Кад то буде онда их цедиљком извадити из воде и пошто се добро оцеде, напунити њима судове, прелити их шећерним раствором, судове затворити и искувати у пари да ваздух одиђе.

Мирабеле по старом начину — И код овога начина ваља одабрати зреле но још тврде шљиве које набости до коштице, потопити у хладну воду па их затим барити док одмекну. Одмекле шљиве потопити у хладну воду и пошто се исхладе и вода с њих оцеди метути их у какав суд, налити растворомшећера и оставити да тако преноће. Сутра дан оцедити шећерни раствор и кувати га док се сва пена не уклони, на кад се исхади, прелити њиме шљиве и оставити их да још једном преноће. Идућег дана оцедити раствор као и прошлог дана, приставити на огањ и кад се узмлачи, спустити у њ шљиве, да се тек сада при пут у њему кувају. Кад се скувају шљиве расхладе на 30—40 Ц., онда њима напунити судове, затворити их добро и истерати ваздух из њих.

Крушке — треба ољуштити но тако да буду с петељком и пошто се обаре, исхладе и од воде оцеде, напунити њима судове, прелити шећерним растворомкоме додати мало кована, па затворене судове држати у пари 20 минута.

Јабуке — Оне се ређе припремају са шећером а кад се то чини, ради се као и с крушкама.

Дуње — Лепе и чисте дуње без мрља ољуштити, исећи у крише уклонити тврдину, па их затим заједно са отпадима потопити у воду и барити док у пола одмекну. Парчад затим повадити на сито и осушити а отпадке (љуске и тврдине) барити док сасвим не одмекну. Одцеђеном соку из љуска и тврдине додати од приличе половину шећера од потребне количине за парчад и на огњу кувати док се пена издваја, па затим метути и парчад у раствор шећера и у њему их кувати док и она одмекну. Кад то буде реалити сок у плитке судове и у овима га држати 1—2 дана, па затим оцедити сок који поново кувати а ако се пени, уклањати и пену, и кад се нешто расхади, налити њиме судове напуњене парчадма. Пошто се из судова истера ваздух, чувати их у мрачним и хладним одајама.

Зелени орасн — За ово су најзгодији орасн у величини голубијег јајета. Најпре их треба трном што боље набости па затим држати 8—10 дана у бунарској води да се из њих извуче горчина. Сваког дана ваља воду мењати док толико одмекну да се у њих могу забадати комадићи каранфила и цимета. Кад се то уради, онда узети толико шећера колико износи тежина ораха и пошто се шећер пречисти потрати орахе у врео шећерни раствор и прекувати их неколико пута па их затим преручити у какав суд и оставити да тако престоје један дан. Сок потом одлити и кувати док се згусне као сируп а орасима напунити судове. Кад се сок расхлади на 30—40°Ц онда њиме налити судове са орасима тако да у соку огрезну и судове што боље затворити.

Трешње и вишње — Њих са ситу треба најпре добро испрати и пошто се вода оцеди тако, да буду што збијеније. Затим

их прелити шећерним раствором и затворене судове држати у пари 15—20 минута, да се ваздух изгони.

Огрозд — Одабрати зреле али још потврђе бобице и са ових очистити петељку и чашицу, па их затим потопити у суд и воду загрејати близу тачке кључања. Кад то буде онда их изручити на сито да вода одиђе и кад се осуше напунити њима судове, прелити их шећерним раствором, судове затворити и кувати у пари 15—20 минута.

Јагоде, малине и ribeasle — Сваким воћем на по се напунити судове, прелити шећерним раствором, затворити судове и кувати у пари 15 минута.

Кушине — Зреле по потврђе кушине (бобице) треба што боље на ситу испрати па затим на свако кило кушина узети 300 грама шећера који преходно укувати на кушине кувати у шећеру док не одмекну. Сутра дан оцедити раствор и кувати га док се згусне као сируп па њиме налити судове напуњене кушинама, затворити их добро и истерати ваздух из њих.

б *Конзерве у меду* — Често се у место шећера употребљава мед, јер се и у њему може воће исто тако добро очувати као и у шећеру, само га пре тога треба подесити.

Ради тога мед треба помешати с половином воде па га што боље загрејати и потом процедити. Кад се цеди, ваља да је сасвим бистар, а на случај да није, онда га још који пут процедити.

Воће, које се жели кувати с медом, треба ољуштити (ако се иначе љушти), уклонити петељку, коштицу итд. затим га испрати, потопити у хладну воду и приставити на огањ. Тврђе воће ваља задржати у кључалој води 20 минута, а некше 5—10 минута и потом га изручити у хладну воду.

На сваки килограм воћа узети 200 грама меда припремљена на предњи начин и кувати га док се пена издваја, а кад ове нестане, онда спустити и воће. Воће с медом кувати 8—10 минута и док је још топло, напунити њиме судове.

Да се не би осећао мирис од меда, добро је, да се од воћа које се жели кувати с медом начине питије (сулц) и од питија узети 500 грама на килограм воћа и на 200 грама меда. Питије и мед треба најпре прокувати и кад престане пена спустити и воће да се кува за 8—10 минута, па затим напунити судове и даље радити као и код начина без придавања питија — аче.

в *Конзерве у заслађеној ракији* — Чување воћа на овај начини могућно је из два узрока: Најпре се из воћа извуче под физичко-хемијским процесом, а потом се одстрани (изолише) ваздух, те се тако спречи превирање а с тим и труљење воћа.

Успех је нема сумње у толико поузданији, ако се кувањем воћа убију и гљивице и то пре но што се ваздух одстрани и но што наступи превирање и труљење.

Утицај шећера или алкохола у конзервисању воћа у томе је, што убијају свеколике гљивице којих има с воћа и у самом воћу, а укидањем ових ферената, спречава се и труљење воћа.

Лоша је страна овога начина у томе, што воће ваше мање подлежи хемијским променама на на тај начин изгуби доста од свога природнога укуса и ароме. Зато, кад се воће жели кувати с ракијом, онда је пре свега потребно да у њој не буде много алкохола, јер би се у таком случају воће смежурало и било би ваше мању кожасто, с тога, што би му алкохол одузео знатну количину воде. За овај циљ најудесније су ракије: шљивовица, комовица, трешњевица и коњак, и то кад нису сувише јуте т.ј. да у њима не буде више од 30% алкохола.

Трешње и вишње у ракији — Лепе, зреле и потврђе трешње и вишње треба што боље испрати, оцедити од воде, скратити им петељку до половине па њима напунити судове или бучове. На литар ракије узети 250 грама шећера, прокувати га с ракијом и пошто се раствор смлачи, налити њиме воће. За време кувања раствор треба марљиво мешати.

Брескве и кајсије у ракији — Зреле брескве и кајсије припремити на исти начин као и трешње и вишње па шећер с ракијом 2 до 3 пут прекувати и њиме пошто се смлачи, налити воће.

Шљиве, ренклоде и мирабеле у ракији — Зреле но потврђе шљиве набости иглом или вељушком до коштице и у врелој води кувати док одмекну. Кад се охладе одасути воду и пошто се шљиве осуше прелити их шећерним раствором кад се исхлади и тако их оставити да преноће. Сутра дан оцедити шећер и кувати док се нена издваја на кад се смлачи, њиме воће поново прелити. После 24 часа оцедити шећер, прекувати га јеи једном па затим додати шљиве и оне кувати докле треба. Кад је и то учињено, онда оцедити шећер, па кад се сплачи додати ракије (по 1 литар на 250 грама шећера), загрејати, и прелити њиме шљиве којима су напуњени судови.

Крушке у ракији — Крушке треба ољуштити и избелити, па затим радити као и са шљивама.

г. *Конзерве у заслађеном сирћету* — Воће се ређе припрема са сирћетом, ну ако се оно ипак жели употребити, ваља употребити вишко сирће, јер је оно најбоље. У сирћету ваља растворити одмерену количину шећера на раствором прелити воће, које затим кувати колико је потребно.

Трешње и вишње у сирћету — На литар сирћета треба узети 300 грама шећера и за време кувања марљиво уклањати пену и мешати. Кад нестане пене изручити раствор у какав чист суд, па кад се сплачи прелити њиме трешње и вишње којима су (свако за се) напуњени судови на начин као кад се припремају с ракијом, па том приликом додати и мало карапфила и цимета. После 5 до 6 дана одасути раствор, кувати га док се пена издваја и кад се сплачи налити судове које затим добро затворити. Воће у сирћету треба да оргезне.

Кајсије у сирћету — Зреле но потврђе кајсије требд ољуштити, преполовити, вададити им коштице и потопити их у суд с хладном водом, па кувати док се не поваже пре кључ. Чим то буде уклонити суд а кајсије преручити у хладну воду. Затим узети толико шећера колика је тежина кајсија и пречишћеним шећером прелити кајсије, па их оставити да тако преноће. Сутра дан оцедити шећер, прекувати га још једном, док се пена јавља на кад се сплачи прелити њиме кајсије и ове оставити тако још једну ноћ. Идућег дана оцедити шећер, додати неколико кашика живог сирћета и мало цимета, загрејати па затим налити судове напуњене кајсијама, затворити добро и истерати ваздух из њих.

Крушке у сирћету — За ове су најудесније омаше и што укусније крушке правилнога облика. Не треба да су сасвим зреле. Најпре их ољуштити, исећи на половине, уклонити тврдиђу и потопити у хладну воду, ту их што боље опрати па затим разредити на даске или што друго да се добро оцеде а да се не би прашиле или да на њих муве не би слетале, покрити их чиме. На 5 килограма тако спремљених крушака узети 500 грама шећера и литар живог сирћета. Шећер усути у сирће и што боље прокувати на тим раствором налити крушке и кувати од прилике 2 сата, пазећи при том, да се крушке не прекувају. Кад се исхладе, напунити воћем и соком судове и добро их затворити.

Ако је у кувању додано мало карапфила, цимета и лимуноне коре онда ове зачине уклонити пре наливања воћа заслађеним сирћетом, јер ако и даље остану, онда се крушке неприродно бојадишу.

Шљиве у сирћету — Ове се могу приредити заједно с коштицама и без њих.

Кад се припремају, с коштицама, онда лепе, крупне и руком обране шљиве на којима је пепељак, треба порећати у припремљене судове. На 2 килограма шљива узети 600 грама шећера и 3 десалитра доброг вишког сирћета, шећер прелити сирћетом и кувати док се пена јавља, па, кад се исхлади, налити њиме суд са шљивама. После 7 до 8 дана оцедити сок, прекувати га још једном и кад се исхлади, налити шљиве, судове добро затворити и истерати ваздух из њих.

Кад се шљиве припремају без коштице, онда их пошто се коштице изваде, треба прелити топлим заслађеним сирћетом (узети шећера као и код првог начина) и оставити тако за 24 сата. Затим оцедити сок, кувати га док се пена издваја, додати шљиве и кувати док одмекну. Сок потом оцедити и кувати док се згусне и кад се исхлади налити њиме судове напуњене шљивама толико да шљиве у њему огрезну, судове затворити и истерати ваздух из њих.

Ако се жели додати мало цимета и карапфила ради бољег укуса, онда их додати пре кувања.

д) *Конзерве без никаквих додатака* — Конзервисање воћа које се кува без шећера или каких додатака, могућно је лако, ако се оно тако припреми, да се уклони подстрекач превирања и ако се спречи придолажење гљивичних спора. Да се то постигне потребно је да се из воћа истера ваздух било кувањем у пари или кувањем воћа у води. Приликом употребе овога воћа, но неко се слади и шећером да би било укусније.

10. *Чување конзерве* — Компоте треба што боље чувати, јер се иначе могу укварити (уплесниванти, укиселити итд.) Нај-

дуже трају кад се чувају у сувим, хладним и мрачним местима. По томе, свако такво место, у коме би се испунили све три ове погодбе, било би врло удесно за чување компота, или мало је таквих места.

Подруми су хладни и мрачни, али су често влажни, те заго мало кад одговарају поменутим погодбама. Спремиоце (мунџаци) нису опет мрачне ни хладне а често опет ни довољно суве, јер се од јела подиже испарина а често се у њима дриже и такви предмети који су подложни превијању.

Ламеригит чува компоте преко лета у димњацима и тврди да су ови посве згодни само ако су високи да се добро проветравају, ако не кисну и ако нису у вези с димњацима с којима се ради и преко лета.

Онамо опет где за чување компота не би били удесни ни подруми, ни спремници ни димњаци ваља их чувати у конвезима. Тога ради треба под конвеге од еспана обложити слојем песка у дебљини од 4 до 5 сантиметра, поређати судове на затим песком испунити све шупљине тако, да буде песка и изнад судова за 4 до 5 см. И у сувим трапованима, могућно је компоте такође очувати валано.

Наравно, конзерве треба честе прегледати на чувале се на где. Ако се на воћу показала буђа (плесан) онда такво воће прекувати наше пута, а том приликом може се додати и нешто шећера, сирћети итд. према томе са чиме је воће кувано. А ако се воће почело киселити, онда га прекувати такође више пута а у кувању додати на сваких пола литра сока на врх ножа поваше, да се чине киселина како — тако неутралише. Воће у том случају изгубиће нешто од своје природне боје.

(Барт и др.)

Б. Д. Тодоровић

ВЕЛИКИ ИЛИ ПУТНИЧКИ СКАКАВАЦ

(Pachytilus — Acridius — migratorius)

од

БЛАГ. Д ТОДОРОВИЋА

Скакавци су бич за земљорадинка — Где скакавци стално живе — Скакавци прелазе и у наше крајеве — У којим областима у Русији причињавају скакавци највеће штете — Крилати скакавац кад се јавља и како заснива потомство — Главна погодба за извођење ларве или бескрилних скакавца — Доба извођења бескрилних скакавца — Разлика између ларве и крилатог скакавца — Преображавање скакавца — Живот и путовање скакавца — Уништавање скакавца: уништавање јаја; уништавање ларва до другог узраста; уништавања одраслијих ларва; уништавање крилатих скакавца.[1])

Скакавци су бич за земљорадника — Скакавци се убрајају у ред најштетнијих инсеката. У многим местима Јужне Русије, они почешће надођу у огромним јатима да се од њих и сунце често помрачи а где се настане, усеве опустоше сасвим. Као велике штеточине познати су још из најстаријег времена и о њима је већ давно укорењено мишљење, да на својим крилима имају тамним тачкицама исписане речи *„гнев божји“*. Ну и ако такозвог написа у ствари нема, скакавци према штетама које чине, заслужују потпуно да се о њима тако мисли, јер су они у местима где се појаве, у истини бич за земљорадника. Штета је од њих у толико већа, што се незадовољавају изнесним биљкама као многе друге штеточине, већ прождиру мекане и лисате делове најразновреснијих биљака а нарочито кукурузу, јер је стабло овога у доба, кад се они јављају доста мекано и слатко; велику штету причињавају и житу, нарочито ражи и пшеници. По који пут слете и на какав шиб или осредње дрво и то у толиком броју, да се због тежине њихове поломе и многе гране. Куда год прођу, они опусте све. Ту не остане ништа од усева, остане само прва земља и глад је неизбежна. Тако је 1886 године опустошена околина Алгира. Тада су милијарде скакавца, јурили из једнога краја у други те, од оне лепе и богате земље алгирске, направили ужасну пустош и несрећу. Милијунима скакавца, пролазило је из једне ниве у другу, и за тренут ока оставили за собом голу пустош. Услед тога што становници алгирски немадоше начина, да овим страшним и немилим непријатељима стану на пут, за кратко време облада у овој лепој земљи таква глад, да је од ње страдала маса народа. Скакаваца било је тако много, да, кад не беше оволике богате жетве алгирске, они, јурећи даље да траже храну, нађоше масана у изворе, потоке и реке. Ту подаљевши распадаоше својим окужине све воде и учинише те мирни становници алгирски надоше и с те стране у тешку беду и невољу[1])

Где скакавци стално живе — Многи верују да је скакавац право лесло око Касписког мора; неки опет мисле да им је колевка Татарска, Турска и Мала Азија, а што се насигурно зна, то је, да они стално живе, и у неколиким местима Јужне Русије, овде се они појављују час у већем час у маньем броју, и одатле се затим крећу у већим јатима у места, где за њих има хране.

Као гнездо, лесло, у коме се скакавци у Јужној Русији множе стално и сигурно, сматрају се водоплавна места нарочито она дуж обала великих река: Урала, Волге, Куме, Терека, Манича, Лероглике, Доне, Дубаше, Дњепра, Дњестра и Дунава. У пролеће, рана и ниска места, обично су због излива река под водом, а сва влажна места обрасла су густом трском као и сви ритови. У тим ритовима, скакавци не само да налазе за себе обилну и изврсну храну већ и потребну заштиту од различних непријатеља, нарочито од птица, поштo их ове због трске не могу проналазити и таманити. И јаја, која скакавци носе на тим местима, такође су добро заштићена, јер се изливом река с пролећа спречава пролаз мишевима, птицама и осталим непријатељима скакавца. Водоплавна места поред поменутих река, заузимају огромне површине а наследају или као блатаве барушнице или као виска острва која су у пролеће од чести или сасвим под водом. По томе, за размножавање скакавца и за стално становање њихово, Јужна Русија је, посве згодна.

Скакавци прелазе и у наше крајеве — Као год што су неке године згодне за множење гусеница, тако су неке године згодне и за размножавање скакавца. У том случају скакавци често допру и у оне крајеве где их редовно нема. За последних педесет година наилазили су скакавци неколико пута преко Румуније и у наше крајеве и допирали у овима до Рудничких и Јеличких планина. Последњи пут појавили су се 1891 године у атару општине неготинске а те их је године било и у пределима око Приштине и у Мађарској, где су почињали знатне штете. Тада је наше Министарство Народне Привреде препоручило свима среским властима да најбрижљивије мотре на појаву поједних скакавца, и чим би се ма где, и на било у каквим количинама и на маньим просторијама појавили, да одмах наређују општинским властима, те да слошки и удруженом снагом предузму најбрже и најенергичније тамањење појављених скакавца, без обзира на то, што је неког грађанина усев још непоређен и ван опасности. У распису, изложен је и начин, како се скакавци тамане.[2])

У којим областима у Русији, причињавају скакавци највеће штете — Обично је то тако, да, докле су скакавци по ритовима, да власти а и сами сељаци у Русији не мисле на њих с тога, што они та места не причињавају никакву штету, јер се хране трском и осталим барским биљкама. Али, кад се скакавци крену из ових места, кад почну нападати и штетити усеве, онда су они предмет општег разговора а нарочито у губернијама: Астраханској, Ставрополској, Саратовској, Самарској, Екатаринославској, Таврическој, Херонској и Бесарабској и у областима: Терској, Кубанској и Донској. У овим пределима скакавци често наносе своја јаја и по степним местима, без обзира на то, што су водоплавна места тако погодна за њихово размножавање, а бива, да, одиђе, ако се јако намноже, одлазе и у места где се посве ретко јављају или и где су сасвим непознати. Но у тако удаљеним местима од водоплавних места, скакавци се не могу одржати тако дуго, као у местима поменутих река, те зато и нису у толикој мери штетни као они у Јужној Русији.

Према томе, у Русији су одређене тачно области у којима се скакавци стално настањују, затим, у којима повремено живе где се могу и размножавати и у којима се, кад се по који пут јаве, не могу одржати.

Крилати скакавац, доба пад се јавља и како заснива потомство — Савршени или тако звани крилати скакавац, јавља се почетком јула. С горње је стране мрко-зеленкаст, а доње жуткасто-прпенкаст а величине је као што га приказује сл. 1. и 2.

[1]) *К. С. Лидемана. Саранче и мѣры ея истребленія.*

[1]) Текст од 1890 године, стр. 193.

[2]) Текст од 1891 године, стр. 201.

Има троцлана стопала, кратке пипке и продужено тело. Тарући своје голенице и покриваче производи цирку.

Женка отпочиње носити јаја од јула па све до половине септембра. Из јаја измиле ларве (прваћи) тек у мају идуће године, дакле после 10 месеца, и за то време ако нису заштићена, многа пропадну од различних непријатеља.

Да би јаја била што боље сакривена а тиме и у већој мери сачувана од штеточине, женка скакавца полаже их у земљу,

Сл. 1. Крилати скакавац у лету, прир. величина.

прављи од њих гомиљице налик на корење трске и других барских биљака. Најрадије их оставља у водоплавна места, т.ј. где је сигурно приступ птицама, мишевима и осталим њиховим непријатељима.

Да би женка могла унети у земљу гомилицу јаја, искона најпре легалицом која је на врху трбуха, јамицу, дубоку око 3 см. на затим обленп и зидове и дно те јамице извесном течношћу, која се, кад се осуши, окори у танак омотач ирко-сиве боје. Ја-

Сл. 2. Крилати скакавац у миру, с излупцима (ларвама) — јајима

мица заједно с тим омотачем лепи тада на напрстак, чауру. У сваку чауру женка снесе по 50 до 100 јаја, но тако, да по 3 до 4 буду у једном реду. Јаја су међу собом чврсто сабијена, али нису спојена никаквом страном материјом. Кад женка остави у чаури означен број јаја, онда их озго покрије неком пенушавом течношћу, од које се, кад се осуши, начини нека сунђераста маса, те се тако њоме чаура озго затвори као каквим запушачем. Унутрашњи омотач јамице, служи само на то да би јамице изгледале као корење, трске, а запушач опет штити семе од различних прождрљивих инсеката и других штеточина.

(свршиће се)

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ ПУТОВАЊА

(наставак)

8. *Чишћење дудова* — Под чишћењем дудова разуме се уклањање; а) сувих грана; б) свих поломљених грана пролећном брања лишћа; в) свих грана које се укрштају и тарају; и г) свих грана које су врло густе, да се лишће не може добро развити због недовољне светлости.

Орезане дудове треба идуће године очистити, т.ј. уклонити излишне гране, да би се заостале могле боље развијати.

При чишћењу мора се на то пазити, да се круна развије од свољашњих грана, а у унутрашњости разредити све густе гране.

Чишћење се мора извршити у присуству среског надзорника. Надзор може другом лицу у овом послу, не дозвољава се.

Број дудова која се имају чистити у појединим општинама, зависи од количине дудова у општини, но ипак овај рад (чишћење), треба тако распоредити, да се за време од три године изврши чишћење свих дудова у општини.

Окружни надзорник дужан је према овоме да означи, колико се дудова у којој општини има очистити сваке године.

И при чишћењу и при орезивању дудова, дужан је и прегледат присуствовати, а среска надзорник ваља да настане, да тада буду свакојако и руководлац општинскога расадника дудова

9. *Извештај о стању дудова* — Нађени број дудова, као и број оштећених дудова, дужан је надзорник навести у штампани образац за то и то док је још у општини, нађен на то да том приликом испуни тачно све рубрике.

10. *Приволовање одгајивача и познавање прилика о стању свиларства* — Сем бројања дудова, дужност је среског надзорника и да подстрекава онданшње становнике на гајење свилених буба као и да се уверава о томе, какви су односи у општини према свиларству. т.ј. да ли се становници радо одазивају овој привредној грани или не.

Он ваља да се труди, да се што чешће састаје с члановима општинским и становницима, како би с њима могао што боље расправљати питања о свиларству.

Исто тако ваља да се постара наћи сигурна човека, који ће моћи да обавља дужност прегледача и извођача по упутствима која су за њих прописана.

Он ће се уверавати и о томе, да ли се дудови покрај путева и на јавним местима хотимично кваре и штете, и ако је такав случај, онда се има трудити, да пронађе штеточину и сведоке, на затим састави протоко и о томе извести општину.

Протоко (записник) ваља да пошље заједно с путним табаком централном заводу.

Напослетку, дужан је расипатати о томе. да ли у обиму његова надзорништва нема когод већу количину својих дудова. Ако би био такав случај, ваља да га посети и на ђ утиче, да лишће употреба за гајење свилених буба.

Извештај о овим дудима, треба да пошље с путним табаком своме окружном надзорнику, који га по прегледу има послати централном заводу.

Ни случај, да је надзорник сазнао, да у месту, које не би припадало његовом или другом ком свиларском срезу, има дудова у изобиљу но да се онамо свилена буба не гаји, онда је дужан да оде у то место, и да се тамо код сопственика дудова и општине што енергичније заузме, да и они гаје свилене бубе.

О овом случају дужан је известити окружног надзорника, ради даљег делања код централног завода, како би и то место могао примити у састав свога надзорништва.

11. *Постављање прегледача и извођача и над стањем на дуњоот* — Срески надзорник дужан је у сваком месту где има најмање по 5 одгајивача, поставити по једног прегледача, који ће у исто време извршити и извођење буба. Од овога изузимају се „Пусте“ „Салаша“ и „Мајури“.

У овом месту, где се рачуна број одгајивача на стотине, сме се у надзорништвима I класе поставити I прегледач највише на 150 одгајивача, а у надзорништвима II класе, на 200 одгајивача.

У местима пак, у којима би било више од 150 односно 200 одгајивача, мора се поставити нов прегледач. Ни у ком случају није дозвољено, да један прегледач има више од 150 односно 200 одгајивача. Изузетно може један прегледач имати више од-

гајивача само у случају, ако у општини нијак одгајивача не прелази одређени број са 10%.

Прегледач мора у исто време бити и извођач.

У оној општини где има мање од 5 одгајивача, надзорник може условно поставити прегледача, но на то се место има утврдити, ако се до раздавања семена буде повећао број одгајивача.

Прегледача (извођача) поставља сремски надзорник по праву које му дају правила о прегледачима.

Надзорник при томе ваља да паза, да се прегледач, ако је то икако могућно, наимемује из реда одгајивача.

Овај прегледач (извођач), који у прошлој години није добро одговорио својој дужности, и за кога је у кондуит — листи речено да је „неподесан", не сме се ни под каквим погодбама поставити за прегледача.

За сваког прегледача мора се наћи и лице, које би га могло заменути на случај потребе.

У оним општинама где је постављено више прегледача, може један прегледач заменути другог. Не дозвољава се, да се за заменика поставља лице које је сродник прегледачу, јер у случају, ако би прегледач био отпуштен, може се лако десити да ни овај не ће хтети да ради као што треба.

Највећа погрешка има се приписати сремском надзорнику, ако би он поднео такво извешће, да у општини није могао наћи подесно лице за прегледача, нити лице за заменика. Ако сремски надзорник није нашао такво лице, знак је, да није заложио довољно труда, па и ако је за то имао и сувише времена, да га је чак и писменим путем могао пронаћи и поставити.

Ако такво лице није нашао, које се као прегледач имало старати и за извођење буба, дужан је наћи какво лице коме би се овај важан посао могао поверити.

Сремски надзорник треба да зна, да је заједничко извођење свилених буба, но себи врло корисна ствар, но да оно може бити без успеха, ако би извођач био такав човек, који није у тај посао добро упућен, јер се у таком случају може упропастити цела количина семена одређена за општину.

Исто тако не треба предвидети ни то, да се свуда онамо, где се бубе заједнички изводе па затим деле, одгајивачима, добија увек за једну требину више мехурака од уноса семена (25 грама), него у случају, кад се тако не ради.

12. *Локал за извођење свилених буба* — За време првог путовања, сремски надзорник дужан је, да за заједничко извођење буба нађе према потреби један или више удесних локала. Локали ваља да су промајни, натосани и да имају земљану под.

Кад сремски надзорник нађе такав локал, онда ваља одмах да постави прегледача (извођача).

За овај циљ треба да су, ако је то икако могућно, два локала, и то један за извођење, а други за разређивање и дељење буба. Ако се таква два локала могу добити уз малу закупнину, онда их треба закупити

13. *Постављање прегледача (извођача) за два или више општина* — Сремски надзорник може прегледача (извођача) једне општине поставити и за другу општину, ако је ова у близини његове општине, т.ј. ако није удаљенија од 1—2 км. но то само у случају, ако је број одгајивача у тој другој општини мањи од 5.

Односно постављања једног извођача за више оближњих места у којима би било мање од пет одгајивача, напомиње се, да надзорник прегледача и у том случају треба да постави но с тим, да се извођење врши у једном месту, које одреде сами одгајивачи. У таком случају број одгајивача на свих тих места не може бити мањи од 10.

У овакам местима сремски надзорник може и лично раздавати свилене бубе.

14. *Правила за прегледаче (извођаче)* — Кад сремски надзорник постави прегледче, дужан је прочитати му правила, објаснити му све тачке и у свему га добро обучити. Затим ће му дати један примерак тих правила за његову употребу. Други примерак истих правила па коме се прегледач потписује да их је прочитао, оставља такође код прегледача, а узима га тек поито заврши рад путовање, и онда тај примерак има послати окружном надзорнику.

Не ће се ући у призрење изговор сремског надзорника, да он није био у стању обучити прегледача (извођача). Поито је избор и постављање ових људи поверено њему, то се он има старати, да такво место зауму они, који потпуно могу одговорити своме позиву.

15. *Приволевање одгајивача и од стране прегледача (извођача)* — Кад је сремски надзорник поставио прегледача, почиње с њиме заједнички утицати на одгајиваче да их буде у већој мери. Није довољно да сремски надзорник утиче на одгајиваче само публикацијама, већ мора и лично да утиче. Он ваља у општини да посети сваки кутић, нарочито куће у којима станују спромашни људи, и да их придобије за одгајивање свилених буба. Он не сме напуштати ни једну општину дотле, док не нађе толико одгајивача, колико је то потребно према стању дудова, који се налазе у тој општини.

Број одгајивача не сме бити мањи но у прошлој години. У таквој општини у којој се раније гајила свилена буба, па се овај рад напустио, имају се и окружни и сремски надзорник живо заузети и све од своје стране учинити, да се гајење поново предузме. Тада је дужан испитати и узроке, зашто се престало с гајењем свилене бубе.

Имена оних одгајивача, које је за свилараство придобио сремски надзорник, имају се уписати у табак за раздавање семена који је код прегледача.

Ако је делаше сремског надзорника у приволевању одгајивача било без успеха, онда је дужан да то спомене у путном табаку и да мотивише узрок, зашто у томе није могао имати успеха.

16. *Кречавица која се примећила у прошлој години* — Сремски надзорник показаће свима одгајивачима, чије су бубе прошле године боловале од кречне болести и сазнице како треба да дезинфекцију локале у којима ће гајити свилене бубе као и предмете који ће се употребити за овај посао.

Примедба. У сваком локалу где је прошле године владала кречавица, не би требало, ако је то икако могућно, гајити свилене бубе најмање за две године. Ну, ако се нема других локала, онда је потребно да се тај локал, пре него се отпочне гајење накади добро сумпором, па чему затворити врата и прозоре и ове држати тако за три дана и три ноћи.

Сремски надзорник дужан је упозорити одгајиваче на то, да ће у овом погледу бити строго надзиравани, и да они, који се ове наредбе не би хтели придржавати, не ће добити семе за гајење.

17. Пре него што отпочне прво путовање, добија сваки сремски надзорник од централног завода толико кесица у којима мехурци I. класе као мустра, колико има општина. У сваној таквој кеси има 100 грама мехурака.

Ова мустра има се послати поштом оним прегледачима који се и даље задрже, а новим прегледачима предаће сам сремски надзорник у доба I путовања, кад их буде поставио. Приликом шиљања мехурака и преноса од стране сремског надзорника, има се строго пазити на то, да се мехурци не нагњеве, јер у том случају не би могла бити никаква мустра. Зато нисе треба добро упаковати.

Прегледачу треба ставити у дужност, да то мехурке добро чува, како се не би оштетили. Мустра служи за то, да прегледач касније покаже одгајивачима, какви морају бити мехурци I класе.

О класификацији и сортирању мехурака као и о пошиљању одгајивача станици за откупљивање чаура, дужан је сремски надзорник прочитати прегледачу правила о томе и не сме га напуштати дотле, док се не увери да је овај све то лепо схватио.

Приликом закључивања откупљивања мехурака, дужан је прегледач предати станици за откупљивање мехурака мустру мехурака заједно с кесом. Станица ће о томе узети белешку и ову послати окружном надзорнику. Окружни надзорник из тих бележака знаће, да ли су и којим станицама враћене све мустре мехурака.

18. *Подаци о дудовима и потребе јаме за сађење дудова* — Сремском надзорнику већ су познати подаци од конференције коју су пре тога имали надзорници, о томе, које ће општине и становници добити на пролеће дудове и садинце и колико комада. Те податке дужан је сремски надзорник саопштити и прегледачу.

Сремски надзорник дужан је све те општине и становнике упозорити на то, да потребне јаме што пре припреме а исто тако и земљу за живу ограду, како би се сађење могло предузети одмах, чим се добију садинце.

Прегледача треба добро обучити о сађењу дудова и подизању живе ограде.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Раствор плава камена противу главнице (сићи) — Сваки који хоће, може имати пшеницу а да му не буде главничава. Да се то постигне, треба припремити семе за сејање т.ј. раствором плава камена уништити све главнице које су узрок појави главнице. То се ради овако:

Од прилике на 400 килограма пшенице узети 1 килограм плава камена. Ту количину плава камена растворити, најбоље у топлој води, на раствор усути у 200 литара хладне воде. Жито сручити у какну каду и онда ових 200 литара воде сипати у жито тако, да жито буде под водом са једне шаке. Затим жито што боље промешати, набацити љуске и очишке који пливају и оставити тако да престоји 12 до 16 часова. После тога времена извадити жито, разастрти га да се просуши и однах сејати.

Похвално је, да се на овај начин припрема пшеница у велико у околини Београда, а пато бисмо желели да се тај рад у нас потпуно одомаћи. Сваки који има виноград треба да има плава камена ради сузбијања Пероноспоре (пламењаче) и онда, да овај употреби и као средство противу главнице на пшеници. У осталом, плави камен лако је набавити — од Српског Пољопривредног Друштва. Време сејидбе је ту и зато, не треба изгубити из вида овај начин припремања пшенице за сетву.

ГЛАСНИК

Помажући члан — Г. Др. Андра Михаиловић секретар Берзе упасао се за помажућег члана Српског Пољопривредног Друштва и чланска улог положио друштвеном благајнику.

Изложба стоке — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва, желећи да и *Његова Величанства* посете окружну изложбу стоке у Крагујевцу у седници својој од 22 ов. месеца решио је да се изложба приреди 2, 3 и 4 септембра, у место 8, 9 и 10 септембра ове год.

Помоћ Ужичкој Подружини — Господин Министар Народне Привреде на молбу Ужичке Пољопривредне Подружине а на предлог Српског Пољопривредног Друштва, решио је: да се из државне касе изда 500 дин. на име помоћи за награђивање излагача стоке, воћа и осталих домаћих производа, приликом изложбе коју Подружина приређује на дан 14 септембра ове год. у Ужицу.

Изложба — Земунска Пољопривредна Подружина приређује у своме дому од 3 до 6 септембра ове године изложбу: грожђа, воћа, поврћа и пољопривредних справа. На њен оглас о приређивању ове изложбе обраћамо пажњу нашим привредницима са жељом, да они, који су у могућности посете ову изложбу.

Улазак на изложбу је бесплатан.

Преглед грожђа за извоз — У циљу, да се не би извозило зелено грожђе, Господин Министар Народне Привреде наредио је: да лекари на свима станицама где се грожђе утоварује, а где ових не би било онда на извозним станицама, утврђују зрелост грожђа, па да сваком извознику као и при извозу свежег воћа, издају уверење о томе, *да ли је грожђе зрело или не.* Грожђе које није зрело, неће се пропустити.

Примање питомаца у Ратарску школу — Ове године неће се нарочито наређивати *ученике* младића за државне питомце ратарске школе у Краљеву, него ће се за државне питомце *бирати* они младићи који се сами јаве и који су синови земљоделника, тако, да после школе остану код својих кућа и да раде своје имање.

Управа ратарске школе у Краљеву, примиће ове године до 30 младића *приватних ученика*, који ће учити школу о свом трошку и после школе тражити себи начин живота, било радећи код куће било тражећи приватну или државну службу.

Извоз шљива за печење ракије — Господин Министар Народне Привреде објаснио је, да *рафуну* т.ј. шљиве које се извозе ради печења ракије, не треба да прегледа надлежни лекар при утоваривању или на извозним станицама, као грожђе, шљиве и друго воће, које се извози ради јела.

ОБЗНАНЕ

Према наређењу Господина Министра Народне Привреде од 16-ог августа ове године, ИБр. 9368, Управа Ратарске Школе у Краљеву, примаће ове школ. године 30 младића као приватне питомце а под овим условима:

1. да нису млађи од 14 ни старији од 18 година;
2. да су свршили с добрим успехом 4 разреда основне школе;
3. Ако младићи не долазе непосредно из школе, онда морају поднети уверење о младењу од општине;
4. при упису морају поднети крштеницу за доказ година старости и лекарско уверење да су здрави;
5. писмену обавезу родитеља, да ће их о своме трошку издржавати и трошак по рачуну у напред тромесечно плаћати;
6. Само ће се примати они младићи за приватне ученике који се буду лично или писмено јавили најдаље до конца септембра ове године;
7. За издржавање плаћаће се месечно по 15 динара сем одела, које ће се по рачуну наплаћивати;

Приватни ученик има са собом понети: 2 пара кошуља, 2 пара опанака, 2 пара чарапа, једно сукнено одело и један грудњак.

Из канцеларије Управе Ратарске Школе, Бр. 1037 21. августа 1900 год Краљево.

ОГЛАСИ

ИЗЛОЖБУ ГРОЖЂА, ВОЋА И ПОВРЋА ТЕ РАЗНОГ господарског оруђа, стројева и апарата приредити ће господарска подружина земуска од 16 до укључиво 19 (3 до 6 по старом) септембра у свом покушалишту уз бесплатан улаз.

Управни одбор господарске подружинце земунске.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако огласивање по 20 пара дин. државне таксе.

За огласивање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 35. броја Тежака: *Чланци*: Мера да наше суве шљиве буду што боље каквоће. — Купање комирта. — Велики или путнички скакавац (свршиће се) — Дужности среских надзорника земљоделства у Мађарској за време јесењег путовања (свршиће се) — *Белешке* — *Гласник* — *Обзнана* — *Оглас* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ ИЗВИШЕЊЕ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕМИСКУ ДРУШТВЕНУ ПОСТ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАЋАЊА, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСВОЈ. ШКОЛЕ, ПОЉНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЗАЊИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДИЧАРИ ЗАДРУГЕ И ЧИТАРИ ИМАЈУ ДОБИЈАЋИ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО ОСТ. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЋАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД СВОЈ УДУЖЕЊА ПРЕКО ЊИХ ЊИ СЕ И ЛИСТ ШАЉЕ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КОЉЕГИЈУМ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Л. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 36. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 10. СЕПТЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

МЕЂУНАРОДНИ КОНГРЕС ЗА ИСХРАНУ СТОКЕ

I

Међународни конгрес за исхрану стоке био је отворен 21 јуна 1900 год. у Паризу под председништвом Жана Дупи-ја. После поздрава министровог, приступило се саставу одбора, који је овако сложен: Сенатор Міг председник; потпредседници: Alword и Henri (Сједињене Државе), Lydtin (Немачка) Nikolesko (Румунија), барон Peers (Белгија) v. Taugl (Аустрија), Sanson; секретари: Dechambre и Malle'vre.

Рад конгреса отпочет је извештајем Quin-a и Saint — Yves Ménarda о *„Улази млечних сурогата (додатака) при исхрани телади за приплод и за клање“* Quin се нарочито занимао питањем о додатку скроба (штирка) у млеко које је опланьено; Saint Yves Ménard расправљао је питања о додатку других материја у млеко као: брашна од пиринча, ланеног семена итд.

Обадва су утврдили економну корист, коју нам даје сплављање млека и замена скроча лако сварљивим материјама.

Lydtin саопштава, да се у Бадену при одгајивању телади употребљава опланьено млеко помешано са штарком и ланеним семеном.

Cafhelineau обраћа пажњу на честу појаву туберкулозних бацила у талогу који остаје у центрифугама за сплављање млека, а у исто време указује на корист, коју даје клајани јечам при спавивању, кад се и он дода штирку и ланеном семену.

Martin говори о корисној употреби слатке сурутке у пределима, где се сир прави од куваног млека.

Други део седнице од 21 заузео је извештај Girard-ов о *„продаји и куповини хране по хемиској анализи“*. По водом овога извештаја отпочела је дуга дебата, која се тиме свршила, што је Girard-ов предлог био примљен — предлог, који, осим других важних ствари тражи и једноликост у начинима анализиса и подјанка станица за испитивање. Alword, вели, да су начини (методе) анализиса у Сједињеним Државама, као и у Немачкој, потпуно једнолики услед тога, што су се споразумели хемичари огледних станица. Сваке године имају састанак на коме се утврде методе које ће се при анализи употребити.

Закон је нужан — тако је одлучио конгрес — *који би дао гаранције купцу против кварења (преваре) хране, а било би добро да овај закон буде сличан ономе, који утврђује правила за продаји вештачких бубрета.*

II

У седници од 22 јуна председавао је Peers. Лапелорд тумачи закључке свога извештаја. *„о важности релативне сразмере материја које имају у себи азота и оних које у себи немају азота у дневним оброцима теглеће стоке“*. Он указује на потребу, да се споразуму и утиде пут и начин којим ће се она сразмера хранивих делова рачунати, и закључује, да је најпогоднија сразмера између $^1/_6$ и $^1/_{10}$.

У току дебате упозорује на згодну улогу зрнасте хране у оброцима теглеће стоке и саветује, да се оним гранма, која су хранена ситним делом зрнастом храном у дане кад не раде, од прилике оброк у пола сниђи.

Sanson, Levelord, Mallérd обраћају пажњу на економну корист употребе зрнасте хране и показују муу, како да се упореде трошкови оброка.

„Додатак жита у исхрани“ претресао је Bacher. Резултат његовог излагања овај је: Жита (раж и пшеница) не треба употребљавати за исхрану онда, кад им је цена већа од 18 дин. Житá су врло добра за гојење али њих треба добро кувати или у облику хлеба давати.

Міг саопштава из свога личнога искуства: да жита треба добро кувати и онда давати, али, тврди, да исхрана житом у облику хлеба у пределима где је ручни рад јевтин, боље резултате даје. Међутим он не дели одушевљење, које се показало за исхрану стоке житом.

Sanson показује, да се мора нарочито у виду имати квалитет меса, који се добија кад грла се гоје житом.

Tetard саветује, да се отпатци, 15% од жетве, употребе за исхрану. Ово би дало могућности да се на трг износи бољи квалитет, а у родним годинама, да се створи и други узрок за скакање цена.

III

У седници од 23 јуна председавао је прво Lydtin а за тим v. Taugl. У њој су се расправљала поглавито питања о *чувању (конзервисању) хранивих материја* Amdam извештава: *„о сушењу појединих фабричких отпадака“*. Тада је отпочела жива дебата о чувању пиће у подземним рупама (Einsilage — Silos).

Барон Peers, који ове покушаје често чини, опширно је разложио различне методе и начин по којима се пића може добро очувати и предупредити шкодљиво превирање материја.

Міг говори о чувању пиће у подземним јамама и о превирању које се свршава при великој топлоти.

Питање *„о утицају хране на количину масти у млеку“* расправљао је Dechambre. Говорник говори о најглавнијим узроцима промена и наглашује нарочито утицај индивидуалности. Пошто је испитао улогу трава, затим врсте хране, сабричних отпадака, који стварају масла потпомажу или спречавају, закључује, да се морају пре свега држати краве, чија индивидуална способност (способност једног грла) јамчи да много масла у млеку дају; да се ове краве морају што је могућно боље хранити како би се с њима дошло до највише границе, (која њиховој индивидуалној способности одговара) до које се у опште у продукцији масла може доћи.

Sanson примећује, да храна утиче на целокупну количину сувих материја у млеку а не на количину масла, која је пре свега условљена индивидуалном способношћу.

Барон Peers указује на околност, да се куповина млека не управља по количини, већ по каквоћи и по количини масла, као што се то чини у свима сиранницама и задругама за производњу масла. Тиме је дебата свршена.

Најзад је решено, да се идући конгрес за исхрану стоке у години 1903 држи у Лијежу.

Пошто је сенатор Міг, председник, захвалио присутним изасланицима на њиховом учешћу, конгрес је закључен.

Превео **М. Н. Лук.**

БЕЛИ КУПУСАР

Са разних страна чује се, да се гусеница овога лептира појавила и да опустошава купус. Па с тога и износимо овде неколико напомена о њему и његовој гусеници, како би га и приредницима боље познали и противу њега лакше се борили.

Као што му већ и само име каже, овај је лептир бео. На крају сежњака нема овог задебљана које се налази код других лептирова. Има четири крила јајина доста брзо лети, и од којих су два предња неђа. Крила су им с крајева посута прним пепељком те изгледају прна. Од крајева предњих крила кореву, полази 10—11 ребара од којих су осам сасвим кратка. Остала су неђа и међусобом захватају веће беле просторе. На унутрашњој страни предњих крила, бела је, а крајеви су им посути жутим пепељком. Код лептир лети распон крила износи до 65 милиметра, а кад мирује, крила су му дугачка 26 милиметара.

Овај се лептир виђа од раног пролећа па до саме јесени. По томе, преко целога лета има његових јаја и гусеница. Али

Сл. 1. Купусар (Pieris brassicæ) a. лептир. b. гусеница, c, лутка

највише та има од јула до септембра. Не налази се он само код нас. Познат је он скоро целој Европи.

Гусеница овога лептира има 16 ногу. У почетку је зеленкасто бела са прним брадавицама, које су обрасле чекињастим длакама. Доцније постаје зелено-жута с већим или мањим прним тачкама. Оне су тачке по леђима одвојене једна од друге, а са стране и по ногама су састављене те изгледају као пруга. Код зелених је гусеница она пруга жута. Глава јој је прна а тако и задњи део, на коме се налази једна плавкаста нога. Гусеница је дугачка до 33 а широка до 5 милиметара; а највише се виђа месеца: јуна, августа и септембра.

Кад се гусеница завије у лутку, добије на средини као неку малу грбицу, а на задњем делу с обе стране повише зубчића. Лутка је боје бело или жуто-зелене, а посута је прним тачкицама. На предњем делу има новелику прну негу. Она се обично залепи за стабло, или грану а понеки пут се закачи још и кончићима те виси. Глава јој је увек горе обрнута. Лутка се виђа у јулу и септембру а кад је лепо време и доцније.

Како се преко лета виђа много лептира од ове гусенице, била би права напаст да свака његова лутка презими здрава. Ну срећа је, што их мали број остане у животу, те смо на тај начин само у неколико поштећени.

Из оних лутака које здраво презине, чим наступе топли пролећни дани, излете лептирови, који се спарују и носе јаја на доњој страни купусног лишћа и других биљака које роду купуса припадају. Чудно је да биљке другога рода врло ретко нападају.

Гусенице друге генерације, која се јавља крајем месеца јула, врло су прождрљиве, и кад нађу на купусно лишће остављају праву пустош.

Јаја овога лептира у почетку су зеленкаста а затим жута. Облика су дугуљасто-крупкастог збрчкана и у малим гомилицама поређана око листиога ребра с доње стране листа. После 12—14 дана излазе из њих мале гусенице које остану уз ребро листа до трећега пресвлачења. После четвртога пресвлачења расту много брже. Свако пресвлачење траје по два дана, за које време гусенице не једу ништа. За време пресвлачења гусенице су веома осетљиве према клими и хладноћи. Кад се сврши последње пресвлачење тада су много прождрљиве и чим на једном месту обрсте лишће иду даље, остављајући оголдана листна ребра.

Кад дође време да се гусенице учауравају, неће се на стабла и гране од дрва, ограду, зид, камење, па се ту учауравају.

Влажно и хладно лето не прија им, оно их убија. А напротив, влажно и топло лето особито им годи. Кад је септембар леп може и трећа генерација да се изведе.

Као сваки лептир тако и овај има својих природних непријатеља, који га тамане. Ну, приредник се не сме само на ту помоћ ослонити. Он мора сам све чинити да се онога свога непријатеља курталише. Најбоље је с јесени истраживати лутке и уништавати их. С пролећа и преко лета хватати лептирове, гњечити гнезда у којима се налазе јаја, скидати гусенице и газити их, а пуштати живину да их и она купи.

И. Б.

РУМУНСКЕ ДРЖАВНЕ ШУМЕ

Шумарско одељење румунскога Министарства Привреде издало је статистику државних шума из које ово вадимо: Целокупан простор земље под шумом, који стоји под Управом Министарства Привреде, износи 1,085.033 хект. Од онога простора само се 55·5% или 599.084 правилно (на основу шумарске науке) искоришћује, докле 163.389 пусто лежа, а осталих 322.560 хект. или 30% целокупне земље, под шумом су истина, али се за сада још не искоришћују. У последну категорију припадају у прном реду велике пашуме у Карпатима, које се због теренских тешкоћа или услед недовољних путева не експлоатишу. Такве су шуме нпр. у округу Аргешу 50.802 хект. Мусцел 50.479 хект. Вилчеа 49.972 хект. и Горџ 31.800 хек. итд. Али и у Добруџи експлоатација шуме још је несавршена, јер докле округ Тулчеа има највеће шумске површине (26.660), дотле у округу Констанца има 18.147 хект. већим делом грмоте шуме али која се стручњачки не експлоатише. Најбогатији округ шумом у целој земљи, то је Неамц са 150.827 хект. од којих су 128.169 хект у експоатацији. Инак је десетогодишњи принос ових шума за време од 1889—1899 са 3,039.702 дин. или 2 динара за годину и по хектару, — изостао од оних у округу Илфов које у истом времену а само са 26.358 хект. од којих су у експлоатацији само 21.617 хект. донеле прихода 4,337.384 динара или 16·45 дин., за годину и по хектару. У погледу искоришћавана округу Илфов стоји најближе округ Бланка, који је са површине од 35.475 хект. од којих се искоришћује само, 31.416 хект., дао 4,222.872 дин. или 11·80 динара годишње и по хектару. Затим долазе округи Димбавица са десетогодишњим приносом од 3,171.348 динара са 45.725 хект. од којих се експлоатишу 25.050; Прахова са 3.082.340 дин. од 43.171 хект., од којих се експлоатишу

20.976 хект.; Долж са 1.774.054 дин. од 37.733 хект.; Бузе са 1,403.762 дин. од 37.422 хект.; Мусеја са 1,404.492 дин.; од 74.600 хект., Тулчеа са 1,342.939 дин. од 106.639 хект.; Телерман са 1.224.344 дин. од 10.435 хект.; Романац са 1,131.846 дин. од 23.554 хект.; Аргеш са 1,094.835 дин. са 67.571 хект.; Римник-Сарат са 1,020.611 дин. од 20.163 хект.; Фалчиђу са 933.039 дин. од 11.900 хект.; Вачау са 914.146 дин. од 63.320 хект.; Балчеа са 897.695 дин. од 53.886 хект.; Олт са 847.426 дин. од 9462 хект.; Јаломица са 784.739 дин. од 13.675 хект.; Јаши са 780.937 динара од 17.573 хектара, Васлуји са 706.104 динара, од 9944 хектара; Тутова са 695.273 динара, од 11.869 хектара; Мусеја са 660.745 динара, од 74.600 хектара; Путна са 606.254 дин. од 30.508 хект.; Суџеава са 600.724 дин. од 31.093 хектара; Ботошани са 465.153 дин. од 8065 хект.; Констанца са 430.377 дин. од 28.903 хект.; Текуч са 420.127 дин. од 11.048 хект.; Брајла са 361.587 дин. од 7764 хект.; Горж са 346.563 дин. од 46.125 хект.; Ковурлуји са 345.153 динара, од 6461 хект.; Роман са 324.909 дин. од 6269 хект.; и најпосле Дорохој са 323.430 дин. од 5279 хект. Као што се из горњега прегледа види, приносе је за десет година, од 1889—1899 са шумских просторија, само у три округа, преко 10 динара по хектару и за годину дана и то, као што је напомењуто, у округу: Илфов 16·45, Блашка 11·80, и Телорман 11·75. — Између 10 и 5 динара доносе: Олт 8·95, Романца 8·95, Фалчиђу 7·75, Прахова 7·15, Васлуји 7·10, Димбовица 6·95, Јаломица 6·80, Дорохај 6·10, Тутова 5·85, Боточани 5·75, Ковурлуји 5·35, Роман 5·20 Римник-Сарат 5·05, а за остали Долж 4·70, Бракла 4·65, Јаши 4·45, Бузе и Текуч 3·80, Путна и Неамц 2, Суџеава, 1·95, Мусеја 1·90, Вилчеа 1·65, Аргеш 1·60, Мехедиц и Констанца 1·55, Вачау 1·45, Тулчеа 1·20 и Горож 0·75 динара.

Из врло слабог прихода, који се из већине ових годишњих прихода види, јасно је колико још треба да се ради, да би се и на најскромнија потраживања повисио принос румунских државних шума.

Превео **М. Н. Лук.**

ВЕЛИКИ ИЛИ ПУТНИЧКИ СКАКАВАЦ

(Pachytilus — Acridius — migratorius)

од

БЛАГ. Д ТОДОРОВИЋА

Скакавци су бич за земљорадника — Где скакавци стално живе — Скакавци прелазе и у наше крајеве — У којим областима у Русији причињавају скакавци најпеће штете — Крилати скакавац кад се јаја и како васпина потомство — Главна погодба за извођење ларава или бескрилних скакавца — Доба извођења бескрилних скакавца — Разлика између ларве и крилатог скакавца — Преображавање скакавца — Живот и путовање скакавца — Уништавање скакавца: уништавање јаја; уништавање ларава до другог узраста; уништавања одраслијих ларава; уништавање крилатих скакавца.

(СВРШЕТАК)

Јаја су налик на ражна зрна само су нешто дужа а покривена су жућкасто-белим, врло чврстим омотачем. Сложивши на поменути начин један део својих јаја, женка скакавца у непосредној близини прави још једну чауру за сменталу друге половине јаја, и кад она снесе, онда угине.

То томе, у јесен је могућно лако пронаћи места где је женка нанела јаја, од чести по многобројним рупама, а од чести и по лепезима самих женака — скакавца.

И ако су јаја само у плавним местима потпуно заштићена од различних непријатеља због тога, што је овима немогућан приступ, ипак су скакавци по који пут приморани, а то је приликом путовања, оставити своја јаја и на другим местима, пр. у поврану земљу, ледину, ливаду, угар, затим у пескушу, сионицу, пречушу и земљу под усеанма. Према томе, како изгледа, скакавцима је свеједно, да ли је земља гола или покривена, јер се из јаја у свима приликама, само ако их шта не оштети, могу на пролеће идуће године извести ларве т.ј. скакавци без крила, те се по томе може закључити, да извођење ларава не зависи николико од места где су јаја остављена. Једина је дакле разлика што се јаја, кад су на водоплавним местима могу боље очувати од различних непријатеља, а од тога, нема сумње, зависи у многоме и јаче размножавање скакавца. По томе, кад год су скакавци принуђени оставити своја јаја и на другим местима осем водоплавних, може се рећи, да над собом више самоубиство, јер је више но сигурно, да ће ни јаја пронаћи мишеви, пацови, свиње, печеви и други непријатељи и на тај начин упропастити или у најмању руку десетковати њихово потомство. Напротив, дручиће стоји стпар у плавним местима, јер су јаја на овим местима, готово потпуно заштићена од сних невзода.

Главна погодба за извођење ларава или бескрилних скакавца — Главна је погодба за извођење ларава да јаја сваког пролећа буду под водом за више времена, шта више и до два месеца. То се постиже пливом река на заплавним местима. Због излива воде морају се расплити све штеточине које тамане јаја скакавца, међутим јајима, која су под водом, ништа не шкоди. Ова важна чињеница за опстанак скакавца утврђена је тек у новије доба и то многобројним огледима, те се тако упло ближе у сам живот скакавца т.ј. сазнало право стање њихова размножавања. Јаја могу бити под водом и до полошине лета на да иначе не пропадну, т.ј. да се из њих и тада могу извести ларве и да ово до почетка добију и крила.

Раније се, напротив, као сигурно држало, да ће се јаја уништити кад буду под водом, нарочито за дуже времена, јер се узимало „да неподносе влагу“, али многобројни огледи говоре томе супротно и утврђују, да је то, и у науци протикано мишљење, сасвим погрешно. Зато се скакавци после ових посматрања с правом могу уврстити у ред барских инсеката, јер је њихово размножавање најсигурније у водоплавним местима. Они на овим местима остављају сигурно своја јаја, нако на хумчицама, тако и између трсака на лиманима, т.ј. местима где вода слабо отиче.

Доба извођења бескрилних скакавца — ларава — Као што је поменуто, ларве се изводе тек идућег пролећа. У Јужној Русији изводе се обично почетком маја, тако, између 6 до 10 маја, но по који пут извођење протегне се и на више дана па и за читав месец. Разлика ова дешава се често и у једном месту, што зависи од различних приника. Највише је од значаја у овом то: на којим су местима јаја снесена, т.ј. да ли су и у колико изложена сунцу или не. Ако су на узвишенијим местима и на притрешци, онда извођење скакавца бива брже, него кад су јаја на хладним местима или под водом. Шта више и из једне и исте чауре не излазе ларве односно скакавци у једно исто време, већ у размаку од 7 на и више дана.

Разлика између ларава и крилатог, савршеног скакавца — Ларва се у прво време битно разликује од савршеног инсекта, скакавца. Ноге и пипци принајеви су у ње чврсто уз тело, како се при излазу из земље не би повредила. Да би то било још потпунијe, цело тело и ноге покривене су белим, чврсто приљубљеним омотачем, т.ј. кошуљицом, која се одмах при излазу инсекта из земље одваја од тела, а личи као какво мало бело зрно. Такво се зрнешце виђа обично на оним местима где су се ларве тек изиеле.

Чим се ларва ослободи кошуљице може одмах скакати. Док је ларва у кошуљици боје је беле са ситним бледо-рђастим мрљама по телу, а кад се оне ослободи, онда убрзо, након једног или два часа поцрни сасвим и тада личи на савршена инсекта, скакавца, од кога се у главноме разликује у томе што нема крила и што је мања. Зато се ларве зову врло често још и *бескрилни скакавци*.

Преображавање скакавца — Развијање ларве траје најчешће 30 до 40 дана, а после тога добије крила т.ј. буде савршени инсекат, *крилати скакавац*. До тог доба храни се биљкама из места где је настањена, чиниећи далеко већу штету од крилатог скакавца, с тога што не може летети, та је више привезана за једно место, и што, да би се могла преобразити у крилата скакавца, потребује доста хране.

Да би ларве могле расти, преслачиле се неколико пута, т.ј. стару, тесну кожу замењују новом, широм. По преслачењу расту тако рећи приметно а добивају и неке знаке по којима се може знати у којој су мени. По томе, њихово преображавање може се поделити на *пет различних доба или узраста*, а кад добију крила, т.ј. кад се преобразе у скакавца, онда је то *шести и последњи период, узраст*, њихова развијања.

За време сваког узраста, ларве, као што је поменуто, добивају извесне знаке, т.ј. дручиће боју. Оне су у почетку црне, затим буду више или мање црвене и кад добију крила буду зе-

лепкасто-сиве и тада имају тамно-мрке пеге. Упоредо с порастом ларве, расту поступно и крила.

Први узраст — Ларва већ после два часа (не дуже) пошто се изведе и остави кошуљицу, добије црну боју без икакве црвене мрље. У то доба има велику главу и кратке пипке. Дуж леђа пружа се бедичаста пруга; на бутовима задњих ногу точићава су три попречна полупрстена. Нема крила. Доба овог узраста траје обично око десет дана но по који пут и мање. Пролазећи у друго доба, други узраст, пресвуче своју прну кошуљицу. Кошуљице пресвучених ларава обично су у великом броју по врховима трава јер се ларве на овима најрадије налазе и преслаче.

Други узраст — У ово доба ларва осем тога што је већа, одликује се и црвеним мрљама на предњем делу тела, а леђа су јој више кадифаста. Због тога се у ово доба зове често и *кадифени скакавац*. По телу се виде још и неке беле мрље, међу којима је нарочито уочљива она иза очију и која затим остаје стална кроз све узрасте скакавца. Доба овога узраста траје седам дана.

Трећи узраст — Ларва добије знатно веће црвенило по телу — Готово цела глава, доња страна трбуха и бокови грудни, осути су том бојом, црвенилом. По врло често, особито у сувим степним местима, ларва је и зелено-жута с преливањем на црно. У ово доба на њој се виде и зачеци крила која изгледају као две мале листолике плочице, а леже одмах изнад другог и трећег пара ногу. У ово доба јавља се и зачетак органа за слух у виду округле покожице (мембране) која лежи више корена последњег пара ногу. Доба ово траје шест дана.

Четврти и пети узраст — У доба четвртог и петог узраста, ларва је знатно већа; крила су јој такође порасла и не висе већ су врхови управљени више у назад. И једно и друго доба траје око петнаест дана.

Да се ларва претвори у савршена инсекта, крилата скакавца, потребно је да се она пресвуче и пети пут. Тога дана испуза се на стабљике биљака и овде се намести тако, да јој глава буде на више, тимеђ! на у том положају збаци, скине, своју кошуљицу. Свуда на оним местима где је много скакавца може се наћи мноштво кошуљица окачених о врхове различних стабљика.

Живот и путовање скакавца — Пргог дана по извођењу, ларва, како изгледа, не једе ништа, али већ идућег дана тражи лишће трске, пиренине, мишјег рена (Phleum pratense) и других сличних биљака. Прних дана ларва је, може се рећи, велики пробирач, јер у то време тражи искључиво само неколике траве и ако ове не нађе, онда више воли и гладовати него да се храни будн каквим биљкама. То вероватно долази и отуда, што она у то доба још незна да се може хранити и лишћем биљака које имају други облик. На такве биљке ларва навикаи тек доцније, тек пошто се на њих навикне. Слика 3. показује начин како ларве (млад скакавац) нагриза лишће трава.

Ларва најрадије једе и то за време свих узраста лишће трске, а затим и лишће других сличних трава, граминеја. Трска, која расте у изобиљу по плавним местима, нападнута великим бројем скакавца (ларава), добије сасвим чудноват изглед т.ј. буде више или мање нага, без лишћа. Плавна места, где је таква трска, изгледају више као провидна и бледо-зелена, тако, да се још надалека могу разликовати од места у којима скакавца нема. Тако исто ларве брсте по њивама, као што је поменуто и лишће кукурузно, ражно и озиме пшенице и то, кад је ово зелено обрсти га до самог корена; клас у жита нагризе такође, те овај после неколико дана опадне. Њива тако обршћена изгледа врло жалосна, јер се на њој виде само бадљике и црна земља. На трсци, ларве брсте само зелену покожицу а белу срж не дирају; због тога поједини део обори се на више, те изгледа као бич. Обелени део наскоро пожути и осуши се. Свуда где скакавци прођу, начине праву пустош.

Од пре младости на све до смрти своје, скакавци живе у друштву које се с дана у дан појачава, јер им се придружују и нова покољења и задругте. У пром и другом узрасту скакавци не мењају место становања, т.ј. ларве остају где су се и изваеле. Оне су тада на извесном одстојању по травама и лишћу и нагризају а надаље посматране изгледају више као какве прне и непомичне мрље. То, што се тако слабо покрећу с места на место долази отуда, што им у то доба није још развијен слух те не могу да приме спољашње утицаје. У трећем узрасту добију и чулне органе и сад се траже и здружују у већа јата. Природно је, да за веће друштво треба и више хране, и зато су и јата ларава приморане прелазити из места где су омаљили храном у места где оне има доста. При том скакавци у првим редовима брсте храну више на дохват исто као и овце у стаду, да би оне било и за скакавце који иду за њима. Најрадије тако путују уз ветар, вероватно с тога, што им ветар донеси мирис још недирнуте паше и што им проноси звуке јата скакавца која су испред њих. Из места у место прелазе само преко дана, при чему се сваки скакавац успуза на биљку, нагризе је и затим иде даље. У вече око 8 часова, скакавци свих узраста испењу се на врхове биљака и на овима преспавају непомично до 6 часова изутра. Па и ларве, које тек што се нису обретнуле у савршена, крилата, скакавца, спавају исто тако тврдо, да се пре 6 часова могу хватати и рукама. Приликом спавања, скакавци, нарочито старијег узраста, изгледају као црвене мрље, сличне црвенилу бокора трске у плавним местима. Та сличност вероватно је да им чини у многим приликама велику услугу: њоме се скакавци обмањују многи њихови непријатељи.

Сл. 3 Ларва скакавца у врхом узрасту прир. величине.

Почетком јула ларве почињу добивати и крила, т.ј. преображавају се у савршена инсекта. С тога, што се све ларве не изводе у једно време, не могу оне добити ни крила у једно доба, те се зато у току целога јула могу видети у једноме јату двојаких скакавца: бескрилних и крилатих. У осушним местима ларве добијају крила нешто раније но на плавним местима. И крилати и бескрилни скакавци (ларве) живе заједно.

Крилати скакавци живе у прво доба на исти начин као и скакавци без крила, ларве. Но заплашени чиме прну у висину као и птице, али се не дижу тако високо, једва за 7 до 10 м. па се одмах затим спуштају на земљу, правећи том приликом лёт у виду дуге. Тако чине и при најмањем шушњу, те се по томе даје извести да имају врло оштар слух. Вероватно је, да и тај тако развијен слух у скакавца, припомаже, те се они не могу да сврте на једно место, већ морају путовати.

Путовање скакавца почиње по који пут још крајем јуна, у јачем степену у јулу а у јеку, тек у августу. Путовање им је уређена особина и њоме се користе раније у случају, кад има много крилатих скакавца а при том недовољно хране. Путују само обдан и пред вече, а ноћу то не чине, јер и они као и ларве спавају ноћу. За време путовања, најчешће иду правцем тока реке, свакојако с тога, што су овде биљке у половини лета зеленије и бујнијег раста него на сушним местима. Том приликом слетају они на ливаде које се још зелене, нарочито по падинама где се вода слива, а исто тако падају и на њиве засејане кукурузом, бостаном и другим усевима које зеленило није још надало. Сем овога слеђу и на зелено шиљке а нарочито оно по међама њива.

Узроци јачег размножавања скакавца — Занимљиво је, да се скакавци размножавају у знатно већем броју ако је било суше прошлог лета наравно ако их у развијању што год не омете. Исто тако примећено је да се скакавци јављају у знатно већим количинама од како се приступило исушивању водоплавних места у областима Кубанској и Донској, где су они стаклиа обитници. „Исушивање плавних места и пространих лимана, вели *Людемана*, има за последицу, да се скакавци размножавају на већим површинама. Када је највећи део плавних места преко године или за више година под водом, онда скакавци не могу полагати јаја за више година под водом, онда скакавци не могу полагати јаја у таква места, и ако их положе, не могу се из њих извести скакавци, с тога, што су јаја под водом, мућутим, кад се плавна места осуше, под утицајем јаче суше, онда им се даје прилика да се размноже у великом броју и да се користе заштитом коју им пружају плавна места скривајући се у овима од својих не-

пријатеља. А испитујући плавна места Кубанске области, имао сам прилике уверити се, да се онамо у велико ради на исушивању плавних места. Ако даља испитивања утврде моју поставку, да размножавање скакаваца зависи од суше, онда судећи по времену прошлог лета, можићемо знати унапред, да ли ће се скакавци појавити у већем или мањем броју".

Уништавање скакаваца — Да се скакавци униште треба проналазити и уништавати њихова јаја а исто тако и саме скакавце и то у доба, кад су ако ларве и као савршени инсекти.

Јаја се могу уништити с јесени и у пролеће.

У јесен је, као што је наведено могућно лако наћи јаја, од чести по многобројним рупама а од чести по лешевима самих женака. За овај посао могу добро послужити и одраслија деца, којима пре тога треба показати изглед рупа у којима су јаја и сама јаја.

Преоравање и дрљање земљишта заражених јајима скакаваца, који се начини најчешће препоручују, имају у најзаше случајева само тај значај, да изнесу јаја на површину земље, те да на тај начин буду приступачнија њиховим непријатељима.

За све начине уништавања јаја, *Линдеман* вели: „Има врло много случајева где преоравање и дрљање оних места у којима су веће количине јаја скакаваца, није имало успеха, па и ако је тај посао извршен брижљиво: скакавци су се идуће пролеће опет појавили. Шта више има примера, где се преоравањем није постигао никакав успех ни онда, кад су преорана места и наводњена на под водом била и за дуже доба. Напоследку има и таквих случајева којима се утврђује да од таквог рада има и штетних последица. Преоравањем односи се повећи број јаја у дубље слојеве. Тиме се они ометају у развијању толико, што се не изведу у пролеће већ доцније, после дужег или краћег времена. Таква се земљишта обично да не би лежала бескорисно засеју житом, а оно је скакавцима кад се изведу таман добро дошло. А ако се не засеју, онда на њима поникну разни корови, који се одаде рашире по свима суседним њивама".

На конференцијама у Одеси (1884) и Харкову (1885), покренуо је у овом погледу питање: да ли треба преоравати и дрљати места заражена јајима скакаваца или не, и тада је утврђено: да не треба преоравати и дрљати земљишта заражена јајима скакаваца у Јужној Русији, с тога, што она обилује великим степама и што је у њој скакавац стално настањен, међутим, у Средњој Русији, где је скакавац дошао, треба употребити и један и други начин, с тога, што је онде скакавац принуђен носити јаја и у поорану земљу. И један и други начин најбоље је извршити у септембру и октобру.

У пролеће треба употребити ове начине:

1. Пустити свиње на заражена места, те да их ова преврију и јаја униште;

2. Пустити стоку да земљу утаба те да се тиме униште јаја која су на површини земље и спречи извођење скакавца (ларава) из јаја која су у земљи. Што се пусти више стоке, тим је сигурнија и успех.

Овај начин јако се цени од онда, од када се сазнало, да се ларве изводе сасвим добро кад су јаја на влажним местима. Пуштањем стоке по планним местима утабаће се земља и јаја сабити у блато, и, кад се блато затим осуши, стврдњуће се у толиној мери, да се скакавци неће моћи извести.

Да се то постигне и на сувим местима, таква се места, где је то могућно преходно наводне, на онда стока пусти.

На овај начин тамане се скакавци с великим успехом у Русији у Ростовском округу (на Дону) и у Кубанској области.

3. Где се не би могла пустити стока у довољном броју, онамо ваља употребити *ваљање* земље што тежим ваљцима.

За уништавање ларава до другог узраста над се оне слабо крећу, употребљава се такође ваљање, да би се ваљцима згњечиле, но ако је земљиште неравно, да би од ваљака било слаба успеха, ваља употребити што гушћу *гњоју брану*, на ову ставити камења или земље, да буде тежа. И табање земље стоком, корисно је у овом случају, а исто тако води успеху и пуштање свиња и живине које ларве радо проналазе и тамане.

Велика количина оних ларава може се стресати с ваљака и у чаршаве на и на тај начин потаманити. Тога ради четворица затегну повећи чаршав тако, да овај заузме нос положај и онда у чаршав стресају ларве с ваљака на којима су, на оне кад се накупе као рибе у мрежи, згњече.

За уништавање одраслијих ларава т ј. оних после другог узраста, које се лако покрећу с места на место, најбоље је употребити натеривање ларава у јендеке који се тога ради нарочито припремају. За овај посао треба да буде при руци више радника и да се с њима учини распоред на начин који ће доле споменути.

При копању самих јендека има се пазити на то:

1. да буду довољно дугачки, најмање 7—10 м, да би се у њ могли натерати сви скакавци.

2. да буде ширине 60—80 см.

3. да се земља из јендека баци на противну страну од оне, с које ће се скакавци натеривати у јендек.

4. да зидови јендека буду и то на несковитим земљама издубљени, потконани, да скакавци не могу изаћи; и,

5. да се за воду јендека ископају подубље рупе у растојању за 2—3 м.

Јендек треба ископати пре него се приступи гоњењу скакаваца — ларава. Тога ради: пред веће, кад скакавци почну дремати, треба осмотрити место које су посели и упознати се с разместајем скакавца и према томе изабрати место на коме ће се ископати јендек. Копању јендека ваља затим приступити рано изјутра, док скакавци још спавају, па, кад се сунце подигне повисоко, прићи и самом гоњењу. За овај циљ ваља раденици, који треба да имају по једну метлу, да стану у полукруг испред места, које су скакавци посели, па лаганим корацима да се крећу унапред гоњени сваки за се и скакавце на које наилазе. Што се више приближују јендеку у толико ће се и они приближавати један другом и, кад стану један уз другог, онда ваља да се построје у два реда. При том има се пазити, да се радници крећу подједнако. како би полукруг био свакад правилан и да нико од њих не испусти коју гомилу скакаваца, већ да све скакавце гоне напред у — јендек.

Ако наступи случај, да се скакавци морају гонити и преко повеће траве, онда траву ваља покосити на неколико места у правцу према јендеку, т.ј. начинити путање. По тим путањама, скакавци ће отићи право у јендек.

С противне стране јендека треба да буде такође неколико радника, да не даду скакавцима прећи преко јендека, ако би то могли учинити.

Виканье је у овом послу, сасвим излишно.

Ако би се скакавци због умора задржали испред самог јендека, онда их у овај ваља ничистити метлама.

У случају, ако би било немогућно копати јендеке, онда се за овај циљ може удесити и нарочито платно.[1]) За овај циљ узме се 50 м. обичног широког платна (умакије или американа) које се најпре добро увоштани (натопи растопљеним воском) па се разапне на подобије вршке која се прави за хватање рибе, као што слика показује:

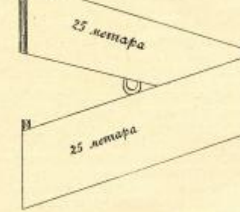

Сл. 4. Вршка од платна за хватање скакаваца

Крајења платна прикују се или се иначе утврде за кочеве а тако исто и средина дужине платна. Кад треба да се начини вршка, побије се и утврди најпре средњи колац на се онда размакну и разапну прајеви платна и са овим кочићима утврде за земљу. Унутрашња страна платна намаже се зејтином а у самом углу (унутрашњем) ископа се дубока рупа у земљи. Таквих десетину вршака, а по потреби и више, наместе се једна до друге, па онда зађу људи с грањем у руци с друге стране те плаше

[1]) Овај је начин препоручио наше Министарство Народне Привреде 1891 године.

и терају скакавце на ону страну где су платна (вршке) разапета. Скакавци ниско лете и беже на наишан на платна не могу да их препуне због зеїтина, и хиљадама попадају у рупу која је у углу платна. Сви скакавци натерају се да уђу у рупу и кад то буде, онда се рупа затрпа земљом а платна помеште на друга места за хватање скакавца. Овај начин, свуда где год је употребљен, показао се као врло добар.

За уништавање крилатих скакавца, који су врло окретни и који прелетају с места на место, ваља употребити метле и густо грање и њима их туђи у лету и кад су на земљи. При том ваља удесити да наједанпут раде метлом и грањем сви радници у непарном броју а затим сви радници у парном броју, т.ј. да раде наизменично јер се у таком случају скакавци потамане брже и радник радника не ће ударити. И овде вика није потребна.

Напослетку, важно је поменути, да у колико се више разлачи с тамањењем скакаваца, у толико ће бити већа штета од њих, па зато, и при најмањој појави њиховој треба удружених снагама приступити једном или другом од ових начина, јер поред штете коју чине, они ће, ако се не униште оставити и јаја и на тај начин засновати потомство. А надатак на ово, ма колика да је, ишчезава према штетама, које скакавац причини месту где се настани.

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ ПУТОВАЊА

(свршетак)

19. ***Бележник за прегледача*** — Прегледач добаја од среског надзорника књижицу, у коју уписује имена оних одгајивача, чије су бубе боловане од кречавице. У ову књижицу има сресни надзорник да уписује све наредбе које буде издао прегледачима у погледу гајења свилених буба.

Прегледачима треба дати и потребан број куверата по такних, на којима су адресе већ штампане.

Примедба. Ове бележнике (књижице) треба у своје време по лати на оцену окружном надзорнику.

Сресни надзорник дужан је обратити прегледачу пажњу на то:

а) да прибави што више одгајивача;

б) да општинске власти објаве оне наредбе у табаку за раздавање семена;

в) да се у општини пресађени дудови не кваре и упропашћују;

г) да општинске власти објављују министрову наредбу о слободном брању лишћа по јавним местима; и

д) да одгајивачи врше издане им наредбе.

20. ***Утврђивање броја одгајивача*** — Сресни надзорник треба прегледача да упозори на то, да му до одређеног времена може показати, на колико се одгајивача може рачунати у његовом месту.

Примедба. Пошто се за попуњавање извештаја потреба ваља да зна, колики ће број бити одгајивача, то ће сресни надзорник одредити дан прегледачу, када ће он завршити прво путовање, служећи се зато планом свога путовања. Одређеног дана дужан је прегледач показати му, на колико се одгајивача може рачунати у његовом месту, те да се према томе одреди и количина семена за раздавање. Тај дан треба надзорник да прибележи у књижицу прегледачеву, с примедбом, да до тога дана, мора сазнати право бројно стање одгајивача.

Шиљање извештаја потреба врши се по свршеном првом путовању.

Ну да би централни завод могао послати одгајивачима потребну количину семена свилених буба и свиларске хартије, и сресни надзорник дужан је, ако своје прво путовање не могадне завршити пре 25 марта, да у извештај потреба унесе приближне податке и о оним општинама које још није прошутовао и да тај извештај пошље поменутог дана окружном надзорнику.

21. ***Писмени послови и пут из општине*** — Кад сресни надзорник врши послове по горњим тачкама, тада треба да приступи писменом раду о свему ономе што се односи на тај пут, т.ј. треба да испуни путни табак, да заведе податке из истог у прегледни табак, да разведе издатке у дневнику касе, да попуни извештај о стању дудова и да све наредбе заведе у деловодни протокол.

Писма спремљена за експедоване да заведе у експедициону књигу, и лично их на потпис исте књиге преда пошти, или ако у селу нема поште, онда општинској власти.

Не сме заборавити, да му путнички дневник утврди потписом и печатом општина у којој је био а у исти ваља пре тога да заведе учиљене издатке за кола, на, кад све то уради, да отпутује у даљу општину.

22. ***Контролисање рада сресног надзорника*** — Окружни надзорник приликом инспекције, дужан је у погледу контроле ср. надзорника обратити поглавито пажњу на ово:

а, да ли је ср. надзорник извршио све послове у смислу правила о дужностима сресних надзорника;

б, да ли је пребројао дудове тачно по упуству;

в, је ли предао прегледачу мустру мехурака I класе и да ли га је обучио у сортирању мехурака;

г, је ли утиђао на оне који ће добити дудове и саднице за сађење да исопају рупе и припреме све што је потребно за сађење;

д, је ли орезивање и чишћење дудова извршено као што треба;

ђ, да ли је приводео одгајиваче и је ли ради тога имао њиховим кућама;

е, је ли одгајиваче, које је придобио, уписао у табак за раздавање семена који се налазе код прегледача;

ж, да ли се трудио проваћи штеточине дудова;

з, да ли су истинити уведени подаци у извештају о стању дудова и у путни табак;

и) је ли поставио прегледаче и заменике и да ли су та лица у свему као што треба;

ј, је ли прегледаче и заменике обучио као што треба и да ли им је прочитао правила и предао бележник (књижицу);

к, јесу ли добили потребна упутства они одгајивачи, чије су бубе прошле године боловане од кречавице; да ли сресни надзорник није штогод отишао на општине пре, него је у њој довршио цео посао, као и да ли је он уопште одговорио свима својим дужностима.

Примедба. Кад окружни надзорник или његов заменик (адјатус) врши инспекцију у овој општини у којој станује сресни надзорник, то је онда дужан извршити и преглед каса и преписе с којом рукује сресни надзорник.

23. ***Прибележавање оних који желе добити дудове*** — У доба I путовања, сресни надзорник дужан је записати сва она лица која у идућој години желе бесплатно добити дудове од завода и тај табак затим приложити путном табаку за I путовање.

24. ***Рад сресног надзорника после првог путовања. Шиљање документата*** — Кад је сресни надзорник прошутовао све општине у своме срезу које су биле предвиђене у путном плану, то се враћа у своје место седишта и одаде после 48 часова дужан је послати окр. надзорнику:

а) Извештај о стању дудова,

б) Попис за прегледаче и извођаче и

в) Извештај потреба.

25. ***Локал за чување семена*** — Пре него што сресни надзорник предузме друго путовање, дужан је да закупи локал за време од 1 априла до 15 маја у коме се има сместити одређена количина семена за раздавање.

Локал за овај циљ ваља да је проћајан, чист, натосан и да није изложен сунцу, а као најгланије је, да топлота у локалу не прелази 10°R.

Ваља да се постара, да се тај локал, ако се не може добити бесплатно, закупи што јеитиније. До 1 априла локал се мора дезинфеховати.

Дезинфекција се врши овако:

Пре свега собу треба добро помести од сваке нечистоте, прозоре, патос и врата опрати врелим цеђем, па кад је то учињено, затворити прозоре, запалити ½ кгр. сумпора и затворити врата. Тако затворен локал ваља да буде три дана и три ноћи. После тога треба га добро проветрити и окречити.

За оним наместити кревете који су пре тога такође добро опрани врелим цеђем.

Овај посао ваља да се врши у присуству сресног надзорника, који је одговоран за рђаву дезинфекцију.

Потребне трошкове за дезинфекцију, надница, набавке сумпора и креча, подноси завод.

26. ***Локал за откупљивање мехурана*** — Даље је сресни надзорник дужан закупити локал за откупљивање мехурака. Закуп ће извршити под обичним погодбама од 1. јуна до 15. августа

Простран и удобан локал за откупљивање чаура, главна је погодба да се откупљивање може вршити без икаквих препона.

При закупу тога локала ваља пазити:

а) да буде што ближи железничкој односно паробродској станици, да би се мехурци могли даље лако експедовати;

б) да потпуно одговара циљу, обној да се може добро затворити и да се не може лако обити;

в) да је простран, како би се могло сместити колико треба кревета на којима се имају разастрти мехурци сортирани по класама;

г) да има простран таван или какво место под кровом, где би се чувале котарице и остали предмети;

д) да има пространо двориште, да би одгајивачи пре откупа могли своје мехурке разастрети.

Примедба. Сресни надзорник ваља да се потруди, да се поменути локал, ако се не може добити бесплатно, закупи што јевтиније. Ако он оштини објасни велике користи које она отуда има, пошто се за кратко време исплаћује неколико тисућа форината за мехурке и тиме ставља у обрт толика сума новаца, то се она тиме може покренути, да такав локал да бесплатно или га закупи за свој рачун.

Ако би надзорник нашао, да би за овај циљ требало директно утицаће завода, онда завод ваља о томе одмах да извести.

Закупнину за овај локал има исплатити окружни надзорник но овај је може повратити и сресном надзорнику.

27. ***Старање за кола за треба путовања*** — Пошто се друго путовање не врши од километра него полима, која се имају закупити, то треба сресни надзорник за време трећег путовања да има пароучитог кочијаша, који ће посити сандук са семеном и свиларску хартију.

Примедба. Таквог кочијаша може сресни надзорник наћи за 3 форинте дневно. Ако не би могао наћи кочијаша за ову цену, то онда о томе има известити окр. надзорника, који ће потом тај извештај са својим примедбама послати централном заводу.

Све време док не почне друго путовање (раздавање дудових садница) треба сресни надзорник да употреби у своме месту пребивања на придобивању одгајивача.

28. ***Продаја и примање семена, шопилотера и свиларске хартије*** — Свиларску хартију добива сресни надзорник у потребној количини непосредно од фабрике хартија. Термометре добија од окружног надзорника. За сместај ових предмета дужан је побринути се изранеје. Семе добива од завода. Да му је семе послано, јавиће му се денешњом истог дана.

Завод ће ставити до знања станицама железничким и паробродским, да за транспорт семена учине нужне припреме.

Да је семе стигло у станицу, дужан је о томе телеграфски известити завод.

Он ваља да приправан, да семе, ако би и ноћу стигло, одмах подигне са станице, пошто семе представља велику вредност, а у магацину железничком могућно је да се лако уквари.

Пре него изузме семе са станице (железничке или паробродске), има се лично уверити о томе, да ли се слаже број сандука у којима је семе с товарним листом и да сандуци нису штогод повређени. На случај да се не слаже, онда је дужан известити о томе одмах шефа станице, да овај ради тога саставе потребни сертификат.

Тај сертификат треба послати одмах заводу са извештајем.

Овај надзорник који не поступи овако, казниће се повчано и одговараће за штету.

Кад се семе прими са станице, сандуци се имају добро покрити мушемом и затим пренети у локал за чување семена. Кад се унесу сандуци у овај локал, онда их пажљиво отворити. Тада надзорник ваља лично да се увери, да ли се садржине сандука слаже потпуно са спроводницом.

Примедба. На унутрашњој страни сандука, прилепљена је једуља на којој је исписана нумера сандука као и раса семена. Сем тога и на сваној кутији исписан је број који означава какве је расе семе у кутији.

29. ***Шиљање семена и потврда примања*** — Да је сресни надзорник примио семе, дужан је потписати примљену спроводницу и послати је у Сегсард главном заводу, у року од 48 часова.

Ако се ова пошиљка не би слала са спроводницом, то је дужан о томе поднети пароучити извештај. У спроводници не сме бити никаквих поправака.

О томе да је добио семе, дужан је известити и сресног надзорника.

30. ***Сместитање кутија са семенам*** — Код кутија старога система, треба уклонити фату која је испод поклопца кутије. Поклопац с фатом наместити испод кутије, а кутије сортирати према расама и наместити их тако сортиране на кревете.

Примедба. Има двојаких кутија, старог и новог система. Кутије старог система имају поклопац од круте хартије (од картона) а новог система, покривене су тилом. У кутији има 16 грама семена.

31. ***Проветравање локала за чување семена*** — Сресни надзорник има пазити, да се прозори на локалу у коме се чува семе, отварају два пут преко дана на пола часа, и то изјутра рано и у вече по заходу сунца, пазећи при том, да се у локалу одржи топлота између 8—10 R.

32. ***План за дводу семена. И прегледачи треба да знају за тај план*** — Пошто ће сресни надзорник моћи свој рад за време 3 путовања брзо и без икаквих сметња да обавља, то ће он пре него се крене на пут, послати по један извештај у свакој оштини о дводи семена, т.ј. колико семена и од које расе има сваки прегледач да добије. При том има да пази, да свака оштина добије по две расе семена.

Ако је икако могућно, треба у исто време кад шиље извештај оштина, да извести и прегледаче о томе колико ће и каквог семена добити, да би могли учинити извесне припреме за примање и извођење бруба.

33. ***Заводски расадник дудова*** — Дужност је сресног надзорника старати се о томе, да се за време његовог путовања изриче и најважнији послови у заводским расадницима дудова под његовим надзором.

Благ. Д. Тодоровић.

ВЕЛЕШКЕ

Против говеђих вши — препоручује се вода кувана са кромпирима. Са том млаком водом окваси се вунена крпа и добро исперу места где се вши налазе, као врат, горњи део леђа итд. Ако се тим воши не затру, треба још једанпут то исто поновити. После извесног времена треба та места опрати врелом водом у којој је растворен зелени перашни сапун, при чему неће длака опасти.

Семе од сунцокрета као храна пернате живине — Више пута је тврђено, да је семе од сунцокрета, најбоља храна за кокоши, које тим начином дају већу количину јаја и изводе изрсну пилад. Најбоље је семе од оне врсте сунцокрета, која се у већим размерама у Русији и Мађарској гаји, али и наша обична врста даје добар принос. И у мање топлим пределима сунцокрет даје доста зрело семе, али се свакојако у заклоњитијим местима и онде где је већа цена јајима, боље исплаћује. Сунцокрет се често сеје заједно с кукурузом, који даје и тада добру зрнасту храну.

Како се грожђе дуже време може свежим одржати — Пре снега нужно је да се из грожђа, које хоће дуже да се очува, пожаде сва угњечена, натрула и плеснива зрна. Веже се поједини грозд канапом или не умочи један часак у врелу воду, затим обеси на хоризонталну полугу, тако да се гроздови не додирују и ставе у какав хладан или не мразовит простор. Умакање у врелу воду, које не мења изглед грожђа чини се зато да се уништи плесан који може при прегледу да остане. Добро је да се простор после вешања грожђа насумприше. Да ваздух буде довољно влажан потребно је да ту буде какво буре с водом. Грожђе се мора најмање два пута недељно разгледати, при чему треба сваки знак буће истребити, а ако је више, треба ваздух пречистити сагоревањем сумпора. На овај начин може се грожђе дуже одржати.

ГЛАСНИК

Награде Српског Пољопривредног Друштва На изложбама стоке, које приређују: Пољопривредна Подружина Ужичка на дан 14 септембра ове год. у Ужицу и Пољопривредна Подружина Жичка на дан 7 и 8 октобра у Краљеву, издаће се и по једна награда од 150 динара од стране Српског Пољопривредног Друштва.

Наредба за извоз грожђа — Да би се спречио извоз зеленога грожђа, Господин Министар Народне Привреде издао је наредбу:

1. да зрелост грожђа намењеног извозу утврђује лекар, који ће издавати уверење, да ли је грожђе зрело или не;
2. да се зелено грожђе не сме товаривати, и
3. да царинарнице пропуштају за извоз само оно грожђе, за које се уверењем утврђује да је зрело.

Припрема за салашање производње грожђа у земљи — Услед тога, што многа лица траже увоз грожђа са стране, потребно је, пре него им се да одобрење за то, знати, која ће се количина грожђа добити у земљи, т.ј. да ли ће се моћи подмирити потреба или не. Тога ради, Господин Министар Народне Привреде, наредио је свима начелствима, да преко државних економа, а где оних нема, преко полицијских власти, сазна:

1. Колико ће се грожђа добити у сваком срезу на по се
2. Колико у атарима окружних места, и
3. Колико, према томе у сваком округу.

Извештаји о томе имају се послати у што краћам року. Податке о томе објавићемо чим се буду добили.

ДОПИСИ

Баталале, 15 Августа 1900 год.[1])

Данас око пола 3 сата по подне показао се страшан облак од Босне и Цера и ишао је право к истоку и тачно у пола четири сата дунуо је јаки ветар и у 3·57 сати почео је падати град и ишао је равно 11 минута; и то са свим сув без кише, у величини ђурџет јајета и средњег патлиџана. — После 20 минута ударио је опет град мало ситнијн с кишом; на опет пред саму ноћ ударио такође ситан град с кишом и најзад тачно у 12 сати ноћи падао је град и то град ситан али киша нешто неприродно просто провала облака, јер се није могло приметити каква кише но је ливало као из неки судова.

Овај елементаран случај учинио је штете и то: Род шљивама сав је на земљу стресао; па их онако по земљи све по распрекивано и за сушидбу онеспособио; грање је на деблу шљива покрпио и поломио да не изгледа да ће остати да се не посуше, а ако и остану срећом те се неносуше оне извесно неће за нет година родити.

Даље град је штету починио и то: Кукуруз је сав сатро, испребијао, тако да од позних кукуруза нема ништа. Грожђа што је било — а врло га мало и има — сем што је био виноград у Ивка Младеновића у Новацима то је било нешто изванредно и родило и род напредовао; тако као сретни година, било је управо милина погледати и то нам је свима као неко најзеће уживање било; али сад жалосно је видети и нама а Ивку већ Бог зна како је, чујем да се услед оне пропаста и разболео. Исто тако град је починио штету и баштованском поврћу: купусу, папрци, патлиџану, и др. на и пашама, отавама и жиру.

Исто тако град је починио штете и у живом малу јер је потукао мале прасце и теоце, а било је и смртни случајева у народу јер се чује да је у Каоној окр. подринског погинула једна девојка; исто тако штету је град огромну починио у црепу и прозорима на зградама куд је год прошао.

Штета, кад би се правилно и праведно проценила за општину новачку изнела би 20.000 динара.

Мих. Д. Тодоровић
економ.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву потребан је *секретар*.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Право на стечај за секретара имају према чл. 21. друштвених Правила редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике, а примиће се пријаве за привременог секретара и оних који нису редовни чланови Друштва а уредним школским сведоџбама докажу стручну спрему.

Дужности су његове према чл. 25 друштвених Правила оне: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним спрамама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Рок пријаве до 15. октобра ове године.

Позивају се они који желе добити ово место да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 4297. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 3. августа 1900 год. у Београду.

[1]) Примљен 31. августа Уред.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 36. броја Земјака: *Чланак*: Међународни конгрес за исхрану стоке. — Бели купусар. — Румунске државне шуме — Велики или путнички скакавац (свршетак) — Дужности среских надзорника сиварства у Мађарској за време пског путовања (свршетак) — *Белешке* — *Гласник* — *Дописи* — *Стечај* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉВИШЊЕ ГЕНЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. КРЕЋИЋУ ДРУШТВЕНУ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 дин. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 дин. ЧЛАНОВИМА ЗАДРУГА, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТВА-ПОДУЖЕЊА, ОСНОВ. ШКОЛАМА, ВОЈНИЦИМА СТАЛА ПОСАДА, ЧАКИМА, МАНАСТИРИМА, ЗЕМЉОРАДНИЧКИМ ЗАДРУГАМА И ЧЕТВАРИ ЈУГА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАНК. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊИМА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД ГИЋЕМО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИМО КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ МИ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ • Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 37. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 17. СЕПТЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

О БЕРВИ КУКУРУЗА

„Тече песма, теку разговори
О чему се јоште не говори:
Онде кажут онде пјевају песме,
Ту се смејо, ту се шале сваки,
Жале жале *на тамне* места,
И за вако *комешане* преста.“

„Сељанке“

Од свих наших жита што их сејемо било за исхрану људства или наше домаће стоке, на и продаје, кукуруз је једини, на који не морамо обраћати пажњу, да не презри. Но у колико је ово добра страна, у толико наш привредник баш у овом најраније греши јер донде, докле страна жита остаља те му презрелају, због чега губи квалитативно и квантитативно, он напротив кукуруз бере често и суваше зелен, те зато и није чудо што се често чује како се појединци жале, да им се кукуруз у кошу улесниво — укварио. Узрок је овој хитњи кукурузне берве у неколико и недостатак старе хране, но већином је не промишљеност привредникова. Шта се може постићи бањем непрелог кукуруза? —

Време кад кукуруз треба брати, немогућно је у напред одредити, јер поред сорте самога кукуруза, берба још битно зависи од времена сетве — раније или позније, — поднебља, топлијег или хладнијег лета, па и самог положаја земљишта на коме је дотична сорта кукуруза посејана. Ну, према свему напред побројаном може се рећи, да кукурузна берба пада од 1 септембра па до половине месеца октобра.

Да је кукуруз зрео, и за берву стасао познаје се по томе: што му је шапа — тулузина — пожутела и лишће клонуло к земљи; клипови, који док су зелени већином усправно стоје, такође повију се к земљи па често и са свим обесе — нарочито код нашег жутог оспоредца и шашина на истима одвоји се од зрна; тад су зрна на клину светла и толико тврда, да се ноктом не могу начети. Кукуруз сав на једној истој њиви и у једно исто време посејан, не стасава једновремено, већ једни клипови сазревају раније а други доцније. Узрок овоме су неједнакост плодности земљине и повољније место за правилно развијање и растење. Због овога с бањем кукуруза не треба хитати, већ чекати док и они заостали не достигну потпуну зрелост.

Код кукуруза није случај као и код осталих наших жита, да морамо пазити на време кад жетву да извршимо, т.ј. да не презру. На против, код њега може се рећи ствар је обратна, јер ако га остависмо да добро дозри, само ако је још и лепо време, кукуруз не само што не губи у својој каквоћи на ни количини, већ и за доцније чуване и одржавање истог у добром стању лакше је, јер неће се у кошу покварити, нећемо га по овоме често морати превртати, док међутим као што знамо, код стриних жита, а нарочито пшенице морамо пазити тачно на дан кад је најбоље жњети, што ако пропустимо, и она презри ма и најмање, губимо и по каквоћи и по количини.

Но ипак, привредник као и свуда, тако и у кукурузној берби, треба и мора да буде обазрив и према времену и приликама да се управља. Кукурузу истина не шкоди ништа ако презри, само ако је лепа јесен и време чисто; али како јесења време код нас често бива кишовито, то у овоме случају мора се пазити, да се берба кукуруза мало раније и пре потпуне зрелости изврши, само се овом приликом мора пазити, да се ова изврши по лепом времену, и кукуруз сув у што уже кошеве унесе, — најбоље оне, који нису шири од 0·80 до 1 метра. Овакови уски кошеви потребни су нарочито у прво време, кад се кукуруз смести у кошеве зато, што га у овима ветар може скроз да промаје и тако се кукуруз од укваривања сачува.

Што се саме берве кукуруза тиче, она се врши просто и не потребује никаква философирања. Берба се врши на два начина: или се приликом бања на самом струку одваја од комишине, па се однах вуче и сметта у кошеве, или се бере с комишином, обично с вечери окомиша, остаља за тим дан два кад је време лепо да се просуши, затим у кошеве уносе. Први начин бања кукуруза препоручљив је, кад је време непостојано и често кишовито, а други опет, кад је време лепо, а нарочито кад морамо берву кукуруза да извршимо пре потпуне зрелости, због тога што нам није остало старе хране. Овај други начин кукурузне берве много је рентинији од првог. Приликом бања кукуруза и по једном и по другом начину морамо обратити пажњу, да од истог узгред упошеном у кошеве изберемо, оне најразвијеније клипове потпуно зреле за семе идућег пролећа, ово тим пре, што је овако узгред лакше изабрати најбоље клипове и за семе их оставити, но с пролећа кад исто затреба, кукуруз по кошу превртати и бирати, кад је добар избор семена немогућно добро извршити. Изабрато кукурузно семе на овај начин остаља се на каквом промајном месту, како се због влаге не би улесниваило, и тиме зрно своју клијавост изгубило, а опет и на каквом склоништу месту од мишева. За овај посао најбољи су наши кућни тавани од дасака, под којима натра често гори.

На оваквим местима остављено семе не само што ће очувати своју клијавост добро, већ ће и од *гарвице* и осталих инсиријатела, који ону често оштећују клијавост добро бити очувана.

Смештени кукуруз у кошеве нерочито за време јесењих мочарних времена треба чешће прегледати, па по потреби и превртати, нарочито ако добро дозрео није, и тиме од укваривања сачувати.

Макс. Т. Богавац

СПРАВЕ ЗА ПРИПРЕМАЊЕ ВОЋА

Кад се воће припрема руком, т.ј. кад се љушти, сече у кришке, кад се вади коштице итд. онда је рад, као што је познато, доста дангубан, а сем тога приликом љуштења излаже се воће због спорије рада и јачем утицају ваздуха, па се на тај начин много воће оксидише, т.ј. изгуби своју боју.

Зато, да би се воће лакше припремило за сушење, кување и друге прераде, удешене су разне справе (машине) и то неке за љуштење, неке за вађење коштице, неке за сечење воћа у кришке, а неке за исецање трдине. Таких справа има много, но ми ћемо намећу њих поменути само најбоље.

Рајнолдова машина за љуштење воћа (сл. 1) Овом машином ради се посве лако и брзо, тако да једно лице може за сат

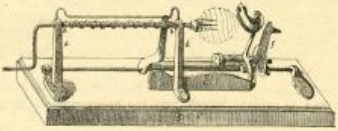

Слика 1.

Рајнолдова машина за љуштење јабука и крушака *ab.* виљук, на који се натакне (набоде) род, да се око себе може обртати; *c* полуга, за коју је утврђен нож, *d* потпора за виљук; *f* нож.

ољуштити око 15 кгр. јабука и крушака. Служи и за вађење трдине и за сечење воћа у котурићe (јабука) па се према потреби нож тако и намешта. Код других машина отпаци могу бити мањи за 9—10% али се њима не може воће спремати за сушење тако лепо као овом машином; а сем тога трдина из јабука мора се руком исецати, због чега се воће суши неједнако, па и кад се осуши, није тако лепо, а код бољих сората, исецање јабука у котурићe, свакад се претпоставља исецању јабука у кришке. Стаје око 25 динара.

Спутова и Бехтолдова универзална (сл. 2) Удешена је само за љуштење јабука и крушака већ и за љуштење кромпира,

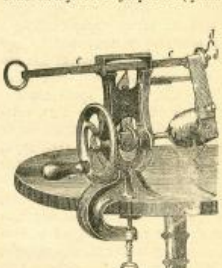

Слика 2.

Спутова и Бехтолдова универзална машина за љуштење крушака, јабука и кромпира; c пучаста полуга, која се покреће напред и натраг, *d* кружно (ведер) који се јаче или слабије притиска род који се љушти.

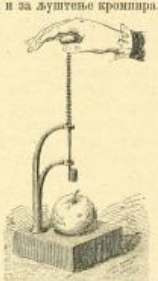

Слика 3.

Зумба за вађење трдина из јабука.

на било да су они округли, валкасти, глатки или неравни, те се зато јако цени. Стаје око 20 динара.

Брандова. Разликује се од наведене тиме што се код ње не набада род, те се тако ни мало не штети. И она стаје око 20 динара.

Кад се жели употребити последње две машине, онда је потребно, да се ради лакшег вађења трдине из јабука има при руци и нарочита справа за то, јер се поменутим машинама не може вадити трдина. У оваком случају најзгодније се цени:

Зумба као на слици 3. Њоме се трдина вади заједно са семеном и то врло брзо. Стаје око 6 динара.

За брзо сечење воћа у кришке, удешен је нож као на слици 4. Кад се јабуке секу на овај начин, онда се трдина

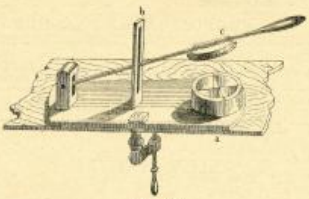

Слика 4.

Нож за сечење воћа у кришке; *a* четири усправка ножа, на које се меће род; *b* виљушка кроз коју пролази полуга, на којој је надубљена котур с којим се род притиска.

може вадити и обичним ножем, а може и поменутом зумбом, а вадити је ваља пре него се воће сече у кришке.

Машине за вађење коштице. Оваких машина има много, али већином не раде потпуно. Највећа им је мана што род нагњече. Најзгодније се препоручују и то за трешње и вишње као на слици 5.

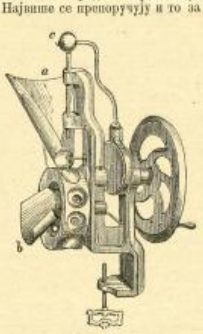

Слика 5.

Машина за вађење коштица из трешања и вишања; *a* лежак у који се меће род, *b* отвор кроз који искидају коштице; *c* зумба којом се вади коштица.

Слика 6.

Зумба, за вађење коштица из шљива.

(Каморијева и Шлезова) а за шљиве, зумба, слична зумби за јабуке (сл. 6.) Инак је најбоље вадити коштице руком т.ј. трном или иглом. Вађење коштица из шљива може се знатно олакшати, ако се прелију ијучалом водом и у овој подрже неколико минута, или кад се држе у сушионици, док нешто не увену. У таком случају, коштица излази кад се шљива и омаше притисне.

ЖИВИНАРСТВО У ЈАПАНУ

Заиста је врло уочљиво како се данас живо интересујемо за велико азијско царство на далеком Истоку, које је пре неколико десетина година било потпуно затворено за сваки слобраћај споља — као школ̂ска у своме облогу. Једна нарочита чаробност почива у овој чудноватој земљи „где се сунце рађа“ за коју једна песникиња вели врло згодно: „У далини океана, који се само са сузама може пребродити; као звезда недостижан, изгледао си ти свету отргнут. Али изненада као зора, пробудио си се ти сјајан, и, све што си сакривао, — откриво си, — откриво си твоје богатство, твоју велелепност, твоје шареило итд.“

И ако Јапан гигантским корацима иде у сусрет својој потпуној цивилизацији; и ако су његови интелигентни становници присвојили скоро све јевропске новости, ипак се не сме држати, да је у пластаром времену овај народ био неразборит и суров, јер је он показао исто тако велике успехе као и суседно „небеско царство,“ а поглавито у индустрији. Зар нас нису зачудали на разним светским изложбама, а нарочито на оној у Чикагу 1893 год. Јапанци са својом бронзом, порцеланима и лакованим радовима, а нарочито са онима који су још из старијег времена? С тога је и нојамно, да је Јапан услед тога тако рећи „мода“ постао.

Поштто јапански народ има развијено чуство за све природне лепоте како свога бољ̂ног царства, тако и за богато животинско царство његове лепе домовине, природно је, да се његово интересовање простире и на вољопривреду у којој се са највећом љубављу бави гајењем живине где је створио најразличније и најчудноватије врсте.

Као што је познато, Јапанци су већим делом присталице Будине, који верују у преселавање душе, а наше тврђење биће да је потпуно основано: да је обожавање животиња дало главни импулс за припитомљавање истих. Јер отуда, што су тице или четвороножне животиње оглашаване за „свете,“ отпочето је припитомљавање истих, па су тако упознате и њихове добре особине. На овај начин биће да су, без сумње, дивља кокош, дивљи гољуб или патка идр. постале наше домаће животиње без којих данас не можемо бити.

Оснивалац Јапанске вере, Буда, кажу, да је био велики пријатељ животиња, а нарочито тица о чему нас уверавају врло много лепе и дирљиве приче. Отуда је и његов самртнички одар на сликама врло карактеристично престављен. Он је окружен не само људима, који га жале, већ и од свију могућних родова животиња, који оплакују смрт њиховог заштитника. За успомену на Буду, држи се сваке године светковина на којој се ухваћене тице у слободу пуштају. Ових дана пренуша су дворишта пренева од тица, које спроваћени људи за горњи циљ на продају износе. Храна Јапанаца састоји се из биљног царства, рибе и живине, па је нојамно да на живину и њихово гајење Јапанци много полажу и да исто сматрају *као посао који добру зараду доје.*

Обична кокош, коју у Јапану зову „Fitori,“ а која се држи користи ради, распрострањена је по имену Јапанске приморске вароши „Јокохама,“ и, због тога, што има елегантну телесну грађу, сјајно перје и рен, који на доле иде, украс је и наших живинарника. У дукстине и кокошке за газдинство рачунају Јапанци Chon vi Keii (Phönix) т.ј. петла са дугачким репом. У музеуму у Токију може се видети овај чудноватн петао испуњен, кога је одгајио неки Порахаj Шиманошиин у Тоји. Петао има необично дугачак рен са 20 од прилике $^1/_2$ цола широких пера од којих вијуже има $13^1/_2$ стопа. Јокохама имају тин Малајаца, а Феникси имају тин енглеских сората. Петао зна дугачки рен с поносом да пси. Ситне кокошке (цирглови) тако зване „Chabo,“ које су љубимице жена, импортиране су скоро у свима варијететима од баронице Улм-Ербах. Од ових има једна врста која је најситнија, „Tsama“ по имену, која мало ако је већа од голуба. Један енглески природњак помиње у своме опису Јапана и „Chabo,“ о коме вели: „У Нагасаки видео сам их мноштво. Они праве утисак самих и предузимљивих малишана. Јапански народ има детињско задовољство, да у својој околини све сједини у маломе а дивноме размеру, јер је и он сам мали и слабе телесне грађе.“

За сиплисте кокошке имамо такође да захваљимо источњачком царству, где су оне под именом „Rekok keid“ познате.

„Небеском царству“ има да захвали Јапан за једну врсту кокошака, чије је име „Pomaru“ — познате Кохинхина.

Не може се пређи да се не помене како су поверљиве и питоме ћевања од Јапанских кокошиу, а нарочито „Chabo“ и „Chon vi Keii.“ Оне једу радо из руке, могу се лако ухватити и довољавају да се сакупе, — што је доказ да се Јапанац много баци са својом живином. Тежна многих разумних одгајнпача, да се јаја по тежини продају, у Јапану је већ одавна у употреби.

Један колико оригинаран, толико и практичан, начин да се јаја дуго у свежем стању одриже, научили смо од интелигентних Јапанаца. Овај се састоји у томе, да Јапанци јајице са влажном иловачом обавију, која се брзо осуши и тако јајце омота, да ваздух никако приступа нема и на тај начин сачува јаје од трулежи.

Што се тиче водених тица, може се слободно за Јапан рећи, да је он њихова „изабрана земља.“ Само су оне, а нарочито патке, у најразновврснијим сортама у дањем стању заступљене. Имају и домаће гуске а то оне, што на клуну имају од рожасте масе нарастао.

Јапанска патка, коју само ради користи држе, због њене крупноће и због тога што добро носи, лако се акламатизира. Она је врло питома и нема наклоности да лети. Међу паткама највидније место заузима лепа *Малдорнска* патка. Због њихове узајамне привреномости, сматрају се оне у Јапану као пример брачне верности и тако су јако на цени, да их раније нису могли страници ни за баснословне цене купити. При свадбеним свечаностима играју ове мандаринске патке улогу, јер се младенцима увек даје пар од њих као знак који срећу доноси.

У Јапану има голубова у дањем стању од разних врста.

Најзад да поменемо и фазане. Њих држе Јапанци у баштама и шумама а лову их „Kisi“ или „Tamatox“ (брдска тица) и верују, кад им глас чују, да ће бити земљотреса.

Златни и сребрни фазан донесен је из Кине и разиношено се као подивљало, у шумама. Шарени фазан (Phasianus versicolor) врло је лепа тица и у Јапану налази се и питом и као дивљи.

Исто онако као што ждрал код Јапанаца значи срећну тицу, петао се сматра као весник мира.

Кинески философ Конфучије, чија се наука по Јапану целом раширила, каже: „Реч човекова равна је кукурекању петла који зору обзнањује; али реч женина такна је као квоцање кокошке, која цео дан кокоше, — њено квоцање не каже баш ништа!.

Нека се овим редовима пробуди интересовање читалеца за леном и срећном земљом „сунчевог пламена.“

Преп. **М. Н. Лук.**

КУВАЊЕ СЛАТКА

1. ***Српски обичај послуживања слатким*** — У Србији постоји од старина обичај код варошана у послуживању слатком. Ако гост дође пре подне или у вече, послуже га најпре слатким, затим два три пут ракијом и најзад јаком кафом, а ако дође после подне или после вечере, онда га послуже неколико пута вином, затим слатким и најзад јаком кафом.

Слатко се износи обично у стакленом, где што и у сребрном суду на послужавнику, на коме су још и „тацна“ с кашичицама и неколико новчених чаша с водом. Гост, кад му се принесе послужавник, узме најпре кашичицу слатка, па затим чашу воде. Странци у овом послуживању обично не уму да се нађу, али кад им се покаже или кад виде како се слатко узима, и кад га опробају, одмах им се допадне, на питају и како се кува. Слатко је одиста такка закуска, да се мора свакоме допасти, укусније је од свих компота, који су обратно у Србији мало познати.

Свака кућа у вароши спреми слатка колико је потребно за послужење о слави и преко целе године, па зато у свакој варошкој кући у Србији, има слатка у свако доба.

2. ***Избор воћа*** — Слатко се кува већим делом од прела воћа, а само нека припремају се и од зелена воћа (бадема,

*) Благодарни смо поштованим госпођама, које нам помогоше израдити овај чланак а остале, које би имало нта кривотити, молимо, да своје примедбе достављ̂ају уредништву овог листа. Писац.

кајсија и ораха). Презрело воће није удесно, најбоље је кад је потврђе, кад није изубијано и труло. Напомене о избору воћа за компоте (види прошли број *Техника*) вреде у главноме и за избор воћа за слатко.

3. *Крешње* — Да припремљено воће за слатко буде што чвршће, потапа се у кречњику и у овој држи неко време (пола сата). Да се добије кречњица, треба калогram негашена креча угасити у 4—5 литра воде у каквом земљаном или дреновом суду и добро измешати, па, кад се после 1 сата издвоји талог, оцедити бистру воду. То је кречњица. Најбоље је кад се креч погаси на 3—4 дана пре употребе и да стоји на талогу, само у том случају суд треба што боље затворити. У кречњику треба као што је речено, потопити ољуштено воће и ту га држати пола сата, па, кад се извади, испрати га у 3—4 хладне воде и метути на платно, да се вода оцеди.

4. *Бељење воћа* — Да би слатко имало што лепшу боју, т.ј. да ољуштено воће не би на ваздуху оксидисало, треба га избелити, а бели се, кад се пакади сумпорном паром. Ради тога, треба ољуштено воће метути у платнено сито или у котарицу са оревим плетивом (од врбовог ољуштеног прућа) покрити озго и са стране чаршавом да сумпорна пара не одилази, и ставити изнад жари у којој сагорева парче сумора. Тако воће држати 3—4 минута, па га затим испрати у 2—3 хладне воде.

5. *Судови за кување и чување слатка* — За кување слатка најбоље је употребити земљане судове, шерпење, јер тада слатко очува лепу боју, а ако се употребе лимани или бакрени судови, онда прво вала да су добро емаљисани, а други што боље калајисани.

За чување слатка употребљавају се најрадије стаклени судови *тегле* које се продају у разним величинама.

6. *Кување (пречишћавање) шећера* — Шећер за слатко (и компоте) треба да је најбоље кашоће. Такав је раширисани (пречишћени) шећер, но и овај шећер треба још једном пречистити, прокувати.

Ако је шећер у главама или крупнијем комађу, онда га ваља исситнити у што мању парчад, метути у шерпењу, па на свако кило шећера додати пола литра речне воде или кишнице и шерпењу приставити на огањ обичне јачине. Да шећер не би искипио, ваља додавати мало чисте воде и пену уклањати цедиљком или кашиком. Тако треба радити докле год шећер кипи и докле се пена издваја. У таком стању шећер се отеже у конце а по зидовима шерпење отпочне и да се кристалише, шећери. Кад то буде, онда је такав шећер довољно чист (неки додају и размућено белање, кад је шећер нечист), и кад се нешто исхлади, ваља метути и даље кувати.

7. *Начини кувања* — Слатка могу бити тројака: *обична* (у парчадма), *утрвена и натопљена* („сулцеви"), па се према томе, која се желе имати, тако и кувају.

а) *Обична слатка* — Кад се шећер пречисти (увука) и пошто се нешто исхлади, онда треба, као што је речено, спустити у њ очишћено воће и кувати на јачем огњу. Слатко ће се почети одмах пенити, па зато пену треба цедиљком уклањати. При том треба пазити да воће буде добро кувано али да свако парче или зрно остане читаво, да има лепу боју и да сок буде чист и укуван колико треба. Зато при даљем кувању треба честе огледати, хоће ли слатко бити ускоро готово. Огледа се на овај начин: мала кашичица сока сипа се у чист и суо тањирић на остави за 1 минут на хладно место; кад се сок нешто исхлади, онда видети да ли је редак или је укуван. Ако је сувише редак треба га још кувати, а ако се отеже и ако се откида у капљице кад се кине на суво место тањирића, онда је укуван (ако се разлива, треба још кувати) па га зато уклонити са огња. На 2—3 минута, пре но што ће се слатко скинути с огња, т.ј. кад опазимо, да ће ускоро бити готово, ваља у слатко уцедити лимунова сока или лимунтоса и додати мириса који хоћемо, и то у она слатка којима је то потребно. Кад се у шерпењи слатко нешто исхлади, онда њиме напунити тегле које су преходно опране и добро избрисане, јер најмања влага може слатко да поквари. Кад се слатко у теглама потпуно охлади, онда тегле повезати чистом хартијом.

Колико ће се које слатко кувати, то зависи од воћа, да ли је више или мање сочно, затим од јачине огња и да ли су парчад већа или мања. При том треба пазити, да се слатко не прекува, а не ваља и кад се недокува, јер се прекувана слатка шећере, а не довољна ускисну.

На случај, да се слатко ушећерило треба му додати мало воде у којој је растворено зрнце лимунтоса (величине зрна пшеничног) и поново прекувати, а ако се примети да прокишњава онда та одмах прекувати уклањајући пену правилном кувања. Ако се прокисло слатко не би одмах прекувало, онда се доцније тешко поправља јер се осећа укус киселе и непријатан.

Ово су опште напомене о кувању овог слатка, а од појединог воћа кува се овако:

Од зелених бадема. Ово слатко кува се у мају. Сваки бадем вала плетићом иглом пробости на два места и приставити с јаким цеђом да се обаре и да се с љуске скину оне мале. Кад цеђ проиђуча, уклонити цеђ са огња на бадеме повадити из суда и метути у хладну воду. Затим сваки бадем избрисати крпом, да по површини буду глатки и зелени. Ако су тврди, онда их приставити с чистом водом и прокувати, пазећи при том да се не распукну. На свако кило обарена бадема узети 1 килограм и 750 грама шећера. Шећер пречистити на поменути начин и кад се нешто исхлади спустити бадеме, у коме вала да постоји 1 сат, да се шећером напоји, па онда приставити да се кува. Кад се пробањем оцени, да ће слатко бити скоро кувано, додати сока од 1 лимуна и $1^1/_2$ шипке ваниле, па, кад пребаце после тога 2—3 кључа, измаћи суд са огња.

Од зелених кајсија. Кува се од половине до краја маја. Ако су кајсије сасвим младе, онда сваку кроз пробости иглом, а ако нису, онда коштице извртити ножићем (нерорезом), пазећи при том, да се не располове. Овако припремљене кајсије попарити кључалим цеђом, а после пола сата оцедити цеђ и попарити их кључалом чистом водом и суд поклопити. После пола сата оцедити воду, а кајсије испрати у 4—5 хладних вода, па их разастрати по чаршаву или метути у платнено сито, да се оцеди вода са њих. На свако кило обарених кајсија узети 1·5 кгр. шећера и 0·5 литра воде. Шећер с водом кувати док се отпочне отезати, па затим измаћи суд са огња и кад се шећер нешто исхлади спустити у њ кајсије и држати их тако пола сата. Затим приставити суд да се кајсије скувају, и, кад се од сока праве на тањиру лепе капљице уцедити сока од лимуна или у води растопљена лимунтоса. Мириси нису потребни.

Од зелених ораха. Кува се од половине маја до јуна. Ораси треба да су глатки и једнаке величине и да нису градом изубивани. Са сваког ораха одсећи по мало од врха и сваки на два места пробости кроз плетићом иглом, па затим орахе прелити цеђом и приставити на обичном огњу, тако, да цеђ проиђуча кроз 1 сат. Кад то буде, оцедити цеђ кроз ђевђир, орахе валити другим хладним цеђом, па кад и у овоме проиђучају, онда их опако исто прокувати још у 4 чисте воде, пазећи при том, да се ни у једној води не кувају више од једног кључа. Обарене орахе на поменути начин, треба затим потопити у хладну воду и сваки орах истрти крпом, да се скине она танка кожица, и орахе потом испрати у 4—5 хладних вода. На свако кило таких ораха узети 250 грама шећера и додати толико воде да у том раствору, тако званом „шербету" отрезну сва ораси. У шербету ораси ваља да се кувају док не омекну (од прилике $^3/_4$ сата), и кад то буде уклонити суд са огња и оставити га тако за сат-два или да преноћи. Затим извадити орахе, испрати их у 3— 4 воде и измерити, па на свако кило ораха узети 1·5 кгр. шећера, додати пола литра воде и спустити орахе које на обичном огњу кувати од прилике за 1 сат. Ако се после овог времена на соку у кашичици хвата скрамица, и ако се на тањиру праве округле капљице, онда одмах уцедити сока од једног лимуна или зрнца лимунтоса растворена у води, а у исто време спустити у орење платно $^1/_4$ шипке ваниле и тако држати 1—2 минута, па суд изнаћи, јер је слатко готово. Из тако врелог слатка вадити ораси по орах и спуштати у чисту и суву теглу, па затим кроз чисто платно процедити у теглу и врела сока.

Неке домаћице кувају ово слатко нешто друкчије: Приреде их на исти начин на их пробаре толико, да се кожица може скинути, а затим орахе кувају у 10—15 вода, т.ј. чим вода прокључа, одасну је и замену хладном. Тако дотле раде, доц ораси добро не омекну и док се не изваде сва горчина, па их затим држе у кречњику $^1/_4$ сата и на свако кило узму 1·5 кгр. шећера. Пре но што ће слатко бити готово, уцеде сока од 3 лимуна, па, кад се исхладе, наливају њиме тегле.

Од јагода. Кува се у мају и првој половини јуна. Јагоде ваља да су ако је могућно свеже и обране по сувом времену. Треба узети само здраве јагоде, отребити их од петељака, измерити и сручити полако у чинију па затим уцедити сока од

повећег лимуна и остацити их тако да постоје за читав сат. На сваки пола кила јагода узети кило шећера, шећер укувати да се у конце отеже, измаћи са огња и кад престане кључ, спустити полако јагоде и приставити. Треба их кувати неколико минута, да које време шерпењу и примицати и измицати, да кључање буде истија, и кад нестане пене, коју уклањати, скинути са огња, јер је слатко готово. Јагоде не треба спуштати у шећер кад врц, јер се тада могу распасти.

Од трешања. Кува се у прној половини јуна. Из здравих трешања вада подужком иглом (сребрном или позлаћеном) извадити коштице, трешње опрати у 2—3 хладне воде и метути их на платнено сито да отканају, па их затим намерити. На свако кило трешања узети 1 кгр. и 250 грама шећера и кад се шећер укува да се отеже, онда спустити трешње и огањ појачати. За време кувања уклањати пену, и кад се пробом сазна да ће слатко бити скоро кувано, уцедити сока од 1 лимуна, додати мало ваниле и кувати још за 1—2 минута.

Од вишања. Кува се у другој половини јуна на исти начин као и од трешања, с том разликом, што се на свако кило вишања (и амарела) узима 1·5 кгр. шећера и што се не додају мириси, нити се уцеђује сока од лимуна.

Од малина. Кува се у јуну. На кило малина узети 2 кгр. шећера и 2 лимуна. Сок од лимуна уцедити у малине које оставити да стоје у чинији тако за 3—4 сата или бар док се шећер не скува. Кад се шећер у кувању отеже и згусне, уклонити га са огња и одмах лагано спустити малине, приставити их на огањ и пазити да се кувају истија за неколико минута и кад се притом покажу на тањиру крупне капље уклонити са огња шерпењу. После тога уклонити решетком семенке које пливају по површини, па кад се слатко прохлади, напунити њиме тегле и ове повезати хартијом.

Неке домаћице међу малине и у кречницу да буду чиршће То раде овако: поређају их полажо на платнено сито на их заједно са ситом спусте у кречницу, у којој их држе пола сата, па затим заједно са ситом спуштају у неколико хладних вода. Са ситом међу се у кречницу и у воду, што би иначе лако мељале, јер су врло нежне. У оваком случају не додаје се сок од лимуна, а кувају се као и малине које се не међу у кречницу.

Од рибизла. Кува се у јуну. Рибизле вада очистити од петељака, а ако је потребно извадити иглом и семе, но обично се семе не вади. На кило рибизла узме се 2 килограма шећера и кад се шећер укува, спусте се и рибизле, које се на тихом огњу кувају кратко време, и кад се пробом сазна да је кувано измаћи суд са огња, цедиљком покупити семе које се дигло по површини, и кад се исхлади, напунити њиме тегле.

Од кушина. Кува се почетком августа. Бобице вада очистити од петељака и на свако кило узети 1·5 кило шећера. У шећер, кад се добро укува спустити кушине, оцепити и кад према проби буде готово, уцедити сока за пола лимуна, пустити још 3—4 кључа и измаћи суд са огња.

Од кајсија, бресака и шљива. Кува се, и то од кајсија у јулу, од бресака крајем августа и почетком септембра, а од шљива у септембру. Воће ово ваља да је зрело, али још потврђе. Кајсије ваља исећи на половине тако исто и бресКе, ако су осредње, а ако су крупне, на четвртине; шљиве се узимају обично целе, а само се поједе крупне. Из шљива се извде коштице, а са њих и с половина кајсија и бресака, уклони се љуска (кожмура), исперу у 2—3 хладне воде, убеле сумпорном паром и опет исперу. На кило припремљеног воћа узме се 1 кгр. и 250 грама шећера, који се за то време кува, на кад се шећер отопине отезати, уклони се са огња, а кад престане кључ, спусти се и воће. Најпре треба истија да ври, а затим појачати огањ и укламати пену. Кад се на тањиру праве капље, слатко је кувано. Шљивама и бресКама ту то доће додаје се на свако кило шећера сока од лимуна, а кајсијама сока од пола лимуна (а може и без овог). Шљивама додаје се и парче ваниле, да слатко буде мирнљивије.

Од дрењина. Кува се у септембру. Одаберу се што крупније, тврђе и зреније дрењине, па се затим гушчјим или обичним (металним) пером извади коштица тако, да буду сирог шупља а да се не распукну. На кило таких дрењина узме се 1 кгр. и 250 грама шећера, који се укува на моменпти начин и у њ спусте дрењине. Кад се пробом сазна да је готово, оцеди се сока од пола лимуна, на кад се по том пребаци неколико кључа, слатко је кувано. Ово се слатко употребљава и као лек.

Од дуња. Кува се крајем септембра и почетком октобра. Крупне и зреле дуње ољуште се и исеку у подједнака коцкаста парчета. На кило дуња узме се 1·5 кгр. шећера, који се добро укува а за то време спусте се парчад у кључалу воду и суд поклони и приставити да пребаци један кључ. Кад то буде, скине се суд са огња, почека нешто мало да парчад постоје у тој води, па се затим вода оцеди, а парчад наливу хладном водом да се нагло исхлади. Вода се по том одасе и парчад пошто се оцеди спусте у врео шећер и приставе да се кувају док се сок не почне отезати и док се на тањиру не почну правити округле капље. Ако се охлађен сок јако стиснјоше, онда га приставити да прокључа, па се после тога неће толико стиснјосати.

6). ***Утрошне слатко*** — Да се добију ова слатка, ради се овако: Укува се шећер с водом што боље, толико, да се капљице на тањиру не разливају, т.ј. да буду округле и густе, па се у тако врео шећер усне сока од воћа од ког се жели имати слатко, и толико кува, док се у проби на капљицама хвата као кајмак. Не треба да је сок у овој мери густ као сам шећер, јер би у таком случају бео прекувао, па се као такан не би могао начини поправити. Кад је сок укуван колико треба, измаћи се са огња и наручи у каку земљану или камену чинију, на дреновим или каменим тучком или назјад и кашиком дотле меша, док се слатко не згусне, и кад то буде, напуне се њиме тегле.

Неки ово слатко кувају и овако: Некуван шећер наливу соком од кога жеде имати слатко, и кувају, док се капљице на тањиру не почну натијосати на затим сруче у чинију и на моменпти начин мешају, док се сок не згусне.

Од појединог воћа кува се овако:

Од јагода. Јагоде метути у чисто платно на притискањем исцедити сок из њих. Затим 1 кгр. шећера прелити $^1/_4$ литра воде и наставити да се кува. Кад се шећер укува, сипати и $^1/_4$ литра исцеђена сока, кувати неколико минута (пробати је ли кувано), наручити у чинију и мешати, док се не згусне.

Од малина. Малине изгњечити у каквом земљаном суду, сок процедити кроз платнено сито а затим и кроз платно. Килограм шећера прелити са $^1/_4$ литра малиновог сока, кувати 7—8 минута, док се на тањиру не почне хватати кајмак, сручити у чинију и мешати док се добро не згусне.

Од вишања. Изгњечене вишње треба процедити кроз платнено сито или оређе платно, на кило шећера прелити са 3 десилитра сока и кувати за 7—10 минута, док се кајмак не почне хватати. Кад то буде сручити у чинију и мешати док се не згусне.

Од кајсија. Кајсије изгњечити и процедити сок најпре кроз сито а затим кроз оређе платно, па затим килограм шећера налити $^1/_4$ литра воде и кад се укува додати 2 десилитра сока, укувати колико треба, сипати у чинију и мешати док се не згусне.

в). ***Питијасто слатко,*** *питије* („сулц*). Да ово слатко буде добро, нужно је да је воће сасвим зрело, јер се незрелом воћу мора додавати два пут већа количина шећера. Само кување врши се овако:

Од јабука, крушака, дуња и мушмула. Исећи у крушке па додати толико воде да воће огрезне и кувати док крушке толико онекну, да се сламком могу набадати; затим их наручити у тал или оређе платно (органтин), повезати и као кад се сири, чиме притиснути, да се сок оцеди. На литар и по сока узети кило шећера, шећер прелити соком и кувати, док се капљице на тањиру не почну натијосати, мешајући марљиво, да не би загорело, а да слатко буде провидно, додати на литар сока по једну кашичицу испрашене креде, која је пре тога у води добро пречишћена. Питијама, пошто се расхладе напунити судове и повезати хартијом.

На исти начин кувају се питије и од ољуштених јабука, крушака, дуња и мушмула, а тако исто и од вишкових отпадака (љуска и тврдине).

Ако се питије готове од незрела воћа, онда треба, као што је наведено, узети два пут већу количину шећера.

Питије се могу зготовити и од јабуковаче док још није преврела, кад се дода наведена количина шећера и даље кува на исти начин.

Од јагодастог воћа. Ово воће треба прелити најпре врућом водом, да би се олакшало цеђење сока и по том га што боље испрати. Кад се вода охлади, метути га у тал и чиме притиснути да се сок исцеди. Соку додати потребну количину шећера (од малина, јагода и купина на кило и по сока, кило шећера, а од рибизла кило и по шећера) и кувати за 15 минута, затим

процедити и напунити судове. Питије су лепе за око јер су провидне а и врло су укусне.

Од коштичавог воћа. Из воћа извадити коштице, сручити га у суд (котао) за кување, налити воде и кад у кувању одмекну исцедити сок, на на сваки литар и по сока додати кило шећера. Већ после 20 минута кувања, измаћемо лепе и провидне питије.

Од грожђа. Из белог слатког и потпуно зрелог грожђа исцедити сок који процедити кроз платно, на на сваки литар и по сока додати кило шећера и кувати док се довољно не згусне, уклањајући пену за време кувања, и кад се исхладе, напунити њима судове.

Ако се соку не додаје шећера, или ако се на литар сока не додаје више но до 500 грама, онда ће се добити *обичне питије*, које служе као закуска после обеда. Поштo су овде издаци врло незнатни, могућно је, да свака кућа приреди довољно питија.

Кад се праве обичне питије од грожђа, неки у место шећера додају сок од крушака. Сок овај најпре затреју па у њ усну сок од грожђа, добро промешају и кувају, док се довољно не згусне.

Благ. Д. Тодоровић.

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ДРУГОГ ПУТОВАЊА

1. *Циљ и важност овог путовања* — За време другог путовања среска надзорник раздаје бесплатно дудове садинце затим даје поуке о сађењу дудова и подизању живе ограде од овога дрвета, и преко надзор над тим радовима. Даље, посећују општинске расаднике дудова и оне, који су од завода добили дудове садинце и семе, показује све што се односи на подизање и негу дудова, којом се приликом стара, да се и плакат о заштити свиларства истакла на угледним местима.

Дужности среских надзорника за време овога путовања врло су важне, јер ако се сађење дудова и садинца не врши с довољно рачунавања, онда не само да се неће моћи исплатити трошкови и труд који се чине око тога, него ће се показати и посредна штета у томе, што иза старих дудова, кад се осуше, неће бити подмлатка, младих дудова, а кад ових нема, онда се, као што је и по себи јасно, ни свиларство не може развијати, пошто тада неће имати лишћа за гајење свилених буба.

2. *Шта надзорник треба собом да понесе* — Чим се укаже време за овај пут, односно чим буде добио садинце за раздавање, нађа да се пође на пут и том приликом собом да понесе поред потребних наредаба, још и:

а) Путнички дневник;

б) Путне табаке за 2 путовање (беле и плаве);

в) Прегледни табак за оно путовање;

г) Извештај (штампан) о онима који желе добити дудове, садинце или семе дудова;

д) Извештај о онима који су у прошлој години тражили дудове садинце;

ђ) Штампани образац А;

е) Извод XXV чланка законског од 1885 о заштити свиларства односно банову наредбу од 28 априла 1887 г. Бр. 15886 (плакат).

ж) Правила за прегледаче и извођаче;

и) све три лимане мере;

ј) баштенска тестере и

к) садинце дудове

3. *Поступање с дудовима садницама пре раздавања* — Одмах по завршивању првог путовања сремски надзорник у своме месту становања нађе какво удесно место на коме ће чувати садинце намењене за раздавање.

Приликом држане конференције надзорника, надзорници су обучени од окр. надзорника како треба да поступају са садницама над их буду добили, а како за време транспорта.

Садинце се шиљу у деликове, свежице; њих по примању не треба отварати, дрешити, већ им довући дно утрапити, на увакоако земљу добро набити.

Дудове које ће раздавати ваља из земље да вади на кратко време пре путовања и да их тада спреми за сађење, т.ј. да им подреже жиле и гране. Пре тога треба исопати рупу у коју метути подрезане дудове, па им жиле покрити земљом.

Чувању и преносу садница и дудова, ваља обратити највећу пажњу.

4. *Саставити броја дудових садница* — Централни завод послао је окр. надзорницима још пре надзорничке конференције списак оних лица који су у прошлој години тражили дудове садинце и ставио им до знања колико ће му се послати садинца из заводских расадника.

Одмах по добијању списка овог, окр. надзорник извештава завод, колико садинца треба послати појединим сремским надзорницима и јавити сваком надзорнику одакле ће им се садинце послати.

Списак оних који желе добити дудове садинце предат је сремским надзорницима приликом конференције надзорника и тада се одредило колико се дудових садинца има дати појединим општинама.

За општине у којима по предлогу окр. односно сремског надзорника треба засанити живу ограду, послаће се садинце непосредно у место становања сремског надзорника да их овај преда општини и онамо поради да се ограда подигне.

Завод ће известити окр. надзорнике о томе у којим општинама где и с колико садинце треба засанити такве ограде а окр. надзорник дужан је одмах известити завод о томе, колико појединим надзорницима треба послати садинца, да би се према томе одговору и броју садинца који се нису, могло сазнати с које их стране треба тамо послати.

Приликом конференције, надзорници су добили потребна упутства о заснивању живе ограде, која народу служи као мустра. Надзорници приликом овог путовања јављаће о свима недостацима у општини у оном погледу, да би се за ову потребу могле благовремено учинити потребне припреме.

5. *Начин извођења другог путовања* — Ово путовање врши се на исти начин као и прво, које се чини ради раздавања семена, т.ј. сремски надзорник станује у општини у којој раздаје дудове садинце. Потребно је да се пође у место становања, да се садинце не би сасушиле у путу, што би било кад би собом кренуо садинце за ниже општина.

Ако је утврђено време овог путовања, онда ће надзорник известити прегледача, ког ће дана стићи у општину и наручити му, да јави свима онима који су се пријавили за дудове садинце (који су то за њих се већ знало приликом овог путовања кад им је речено и да припреме јаме за сађење), те да тога дана остану код куће ради примања дудових садинца као и да би оне могли одмах усадити. Ако каква општина има да добије дудове садинце, онда сремски надзорник има обратити пажњу општини још и на то, да за тај дан прибави и потребне раденике за сађење.

Ако надзорник не би могао поћи на једна кола потребне садинца за једну општину, то ће их он за ову општину послати прегледачима раније, тако, да ове буду тамо овог дана кад он има доћи у ту општину. Раздавање вршиће се тек по доласку сремски надзорника.

6. *Раздавање и сађење дудових садница* — Кад сремски надзорник пресе у општину има се постарати да се сађење врши по могућству на један пут. Приликом раздавања садинца дужан је показати како их треба посадити као и како ваља подизати живу ограду. На случај, да садинце нису још подрезане, дужан је сам орезати жиле и круну неколиким садинцама да их тако упути, како ће тај рад моћи као што треба сами да врше.

По раздавању садинца, дужан је присуствовати и самом сађењу. За овај циљ ваља сакупљано да гледа, да се сва лица која су добила садинце, скупе на једно место, те да им ту практично покаже како се врши сађење.

Ако се у којој општини (месту) има да засади много дудова онда је сремски надзорник дужан да засади лично најмање 50 дудова, а онамо где се жели подизати жива ограда, онда и сађење дудића за ону потребу треба да изведе најмање на дужини од 50 хвата.

Прегледач има лична интереса да присуствује сађењу дудова, зато и он ваља да је ту и да се томе послу добро обучи, како би даље но одласку сремског надзорника предузео сам надзиравање. Сремски надзорник треба поред тога да се постара, да и општински руководилац расадника буде присутан сађењу дудова и засађивању живе ограде.

Ако каква општина има своје дудове, те јој ради тога они нису потребни из заводских расадника, то ће срески надзорник и у овом случају засадити лично најмање 50 дудова.

Свако лице итд. које је добило дудове од завода треба означити у списку од прошле године, т.ј. поред његова имена ставити колико је комада добио. Ако је неко лице тражило дудове, па оне не би хтело да узме онда се тај број може предати другом лицу и у том случају ваља у списку избрисати (прекрижати) име прног лица а на његово место записати име овог другог лица. Исто тако треба прекрижати у том списку и имена оних лица, која нису могла добити садњице, зато, што они није било. По свршеном раздавању ваља сабрати број разданих дудића на списак послати заводу с белим путним табаком. Од тога списка срески надзорник задржаће преписе, да би се приликом доцнијег путовања могао уверати о томе, како та лица негују своје дудове.

7. *Омотавање младих дудова сламом или рогозом* — Сви, који су добили и засадили дудове, ваља да их по сађењу омотају сламом или рогозом. Срески надзорник објасниће им користи које се отуда имају.

8. *Објављивање плаката о заштити свиларства* — Кад срески надзорник дође у општину, ваља да се увери је ли на општини и др. местима где се лепе плакати, приљепљен и плакат на коме је одштампан XXV. законски чланак од 1885 године о заштити свиларства а у Хрватској и Славонији банова наредба од 28 априла 1887. Бр. 15886. Ако то није учињено, дужност је среског надзорника, да из своје резерве приљепи те плакате на поменутим местима.

9. *Прегледање општинских расадника* — Срески надзорник приликом доласка у општину, распитаће, да ли она има расадник дудова, и ако је тај скучај, онда ће захтевати, да с једним чланом општинским види тај расадник. На лицу места попуниће извештај А.

Ако општина не би имала расадника и тада ће спремити поменути извештај, с напоменом: „Општина нема расадник дудова“

Извештај о стању расадника треба свакад приложити путном табаку.

Среском надзорнику обраћа се нажња на то, да он није позван обучавати радјенике општинскога расадника, неки и гајењу дудова, јер би се на тај начин могло наићи на противности т.ј. да наредбе среског надзорника буду у опреци с наредбама руковода тога расадника. Његова је дужност приликом посете тих расадника, да се увери само о њиховом стању и да према томе попуни све рубрике у извештају А.

Тај извештај саставиће у два примерка, од којих један послати заводу а други среском надзорнику.

Ако би му тај извештај доцније затребао, ваља да га тражи од окружног надзорника.

10. *Прибављавање оних који желе добити дудове садњице и дудово семе* — Срески надзорник побринуће се да напише имена свих оних, који идуће године желе бесплатно добити дудове садњице и дудово семе. Оригинал тога списка задржаће за се, а преписе с белим путним табаком послати заводу. За тачно испуњавање тога списка као и давања одговора по питањима у истом списку, строго је одговоран.

Лица учињена важним на то, да ће добити дудове и садњице само тада, ако их буде имало у заводским расадницима.

11. *Остале дужности* — Срески надзорник има се уверити какво је дрвеће засађено у општини покрај улица и другова, као и како успевају дудови пресађени у прошлој години, затим да ниу посечени здрави дудови, да ли су кажњени људи који су кварили дудове, о чему дати тачан одговор на сва питања путног табака.

12. *Штете које се наносе дудовима* — Срески надзорник питаће свакад општину да није који штетно или секао дудове, о чему ће се и сам уверавати.

13. *Приволавање и контролисање прегледача* — Код сваког овог рада има се срески надзорник трудити, да се увећана број одгајивача у чему има да подстиче и прегледача и да га у томе контролише.

14. *Писмени рад. Даље путовање* — Кад је срески надзорник поступио по свима горњим тачкама, онда ваља да сврши и писмени рад, па затим да се по истом послу, крене даље у најближу — општину.

БЕЛЕШКЕ

Да се јаја дуго свежа одрже — Познато је, да Турска извози велику количину свежих јаја, па с тога се не треба чудити, што се само нарочито на то мисли, да се извађе згодан пут и начин, да се јаја могу што дуже свежим одржати и да им транспорт не може шкодити. Многа су средства опробана, али без успеха; тек сад, веле, да су пронашли сигурно средство. Начин како се ради веома је прост и тако добар, да ће се без сумње у свима земљама завести које су у могућности већу количину јаја да извозе. Поштујуће читаних јаја има користи и за продавца и за купца.

Ово ново искуство састоји се у томе, да се јаја узму што је могуће одмах пошто су снесена; она се брижљиво очисте са влажном ланеном крпом, да се сва нечистоћа са површине удали, а за тим избришу се сувом ланеном крпом. Сад се узме неколико капи куваног ланеног уља на длан и намаже се њиме јаје тако, да уље у поре од љуске прође. Овај рад најлакши је врши се просто брзим претурањем јајета из руке у руку и траје само неколико секунада. После овога остаје се јаје на какву даску где нема прашине, друго се узме и са њим ради се то исто што и са првим. После два или најмање три дана овај сиви слој од ланеног уља стврдне се у фину, глатку покожицу. Сад ваља јаја само ако обично упаковати и за пошиљку у умерено хладном простору чувати.

Рад с ланеним уљем може свако лице, које је мало навежбано, па и деца, вршити, а може без муке 600 јаја у сахату овако намазати.

Нарочито се мора на то пазити, да се уља не узме ни сувише много, ни сувише мало. Ако се узме сувише, то онај слој сушн споре, залепи се за подлогу и лако пука кад се јаје хоће са подлоге да скине, тако да љуска остане слободна приступу ваздуха. Ако се узме сувише мало уља, онда не продре у све поре од љуске. Вежбањем се може лако средина наћи.

Јаја овим начином конзервирана одржала су се 13 месеца и нису на по тежини ни по укусу ништа изгубила и бејаху тако свежа као и на дан кад су конзервирана. Тек после 15 месеци наступиле су промене у унутрашњости, јер се беланце и жуманце помешало, али и ово се могаше за колаче употребити, који су били тако исто укусни као и од свежих јаја.

Припремање воћа за сушење — Само ситно воће, може се сушити онако као што се убере, а крупно у најмање прилика треба нарочито припремати. То се чини или у циљу, да се из рода уклоне несваљиви делови или такви, који осушени дају одвратан задах или се сече у кришке да се брже суши, или се најзад сумпорише и држи неко време у сланој води, да добије лепу боју.

Да се *јабуке* што боље осуше, треба их по берби што боље проветрити, па их затим, ако су крупне, исећи у кришке, а и из једних и других извадити тврдину, јер је она несваљива. Да ољуштене јабуке не би поцрнеле, треба их потопити или у слану воду која је нешто умлачена (50 грама соли на 10 литара воде) и у овој држати док се не почну ређати на лесе, или их сумпорисати т.ј. ставити ољуштене или искрижане јабуке у какав суд, који се може добро затворити, па у овоме запалити нешто сумпора. Сумпорастом киселином, која се развија тим приликом, боће ће се избећити. Неки наводе да је сумпорисање воћа шкодљиво за здравље, али је новијим испитивањима доказано, да воће приликом сумпорисања на 10 минута пред сушење, може усисати само 0·005% сумпорасте киселине, дакле далеко мању количину но што ове има у многим вина, и да већ после 14 дана и та мала количина сасвим ишчезне, те јој се траг и не примећава.

Крушке се припремају нешто друкчије но јабуке, јер је тврдина овог воћа сваљива, па се зато не мора ни уклањати. Ситне крушке могу се пир. сушити ољуштене а и не ољуштене, а крупније треба ољуштити, па их према крупноћи исећи на 2—4 крашке. Сасвим је добро да се крушке које нису потпуно зреле, прокувају у пари пре сушења. Time се оне неће брже сушити но инче, али добијају много лепши изглед. За овај циљ ваља крушке ољуштити, исећи у кришке, поређати у какву котарицу с горњим плетивом (од врбовог прућа) и оку оставити на казан у коме је воде од приближ за 15 см. Затим казан и котарицу треба чиме што боље покрити, да се time задржа што више паре, и крушке у пари дотле кувати, док толико не омекну,

да се сламком могу набадати. Према томе, да ли су крушке неће или мање, овако стаје наступа доцније или раније, али у највише прилика крушке омекну колико треба, већ у року од пола сата. По себи се разуме, да огањ у казану ваља да је што јачи, и да у казану треба да има довољно воде да не би загорео.

Трешње, вишње, шљиве и тромиљаче, обично се суше одмах т.ј. ни уколико се не припремају за сушење, али, ако се жели добити ваљан производ, потребно је, да се извади коштица. Неки их за овај циљ пуштају више и љуште.

Све ове радње ваља вршити што пажљивије и у највећој чистоти. Локаз, у коме се ради, треба да је, ако је икако могућно што ближи сушници и да је чист, како се боље не би прашило.

ГЛАСНИК

Непогоде у Мађарској — У месецу јулу гром је у Мађарској починио грдне штете. Не зна се управо, колико је пута гром баш ударио, али се утврдило, да је у јулу погинуло од грома 33 човека и многи да су громом тешко били повређени. Од стоке највише су страдале овце, којих је убијено 286 грла. Пожар је гром причинио 50 пута, и то два пута запалио је цркву. Врло многа здања гром је само оштетио, међу њима 7 цркава и један жупански дом. На телеграфу и телефону гром је починио неописане штете. У два случаја гром је истопио громовод. Једанпут је гром ударио у 10 људи, од којих једнога је убио, а 9 опасно рањио; други пут гром је убио 4 човека. У Мурањхути у горњој Мађарској гром је ударио два пута у једну стену, на је одваљивао од стене комаће од 100—130 метарских цената.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву потребан је *секретар*.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Право на стечај за секретара имају према чл. 21. друштвених Правила редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике, а примиће се пријаве за привременог секретара и оних који нису редовни чланови Друштва а уредним школским сведоџбама докажу стручну спрему.

Дужности су његове према чл. 25 друштвених Правила ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осим поверених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распоструирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осим новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, на да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Рок пријаве до 15. октобра ове године.

Позивају се они који желе добити ово место да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и новина докаже о својој спреми.

Бр. 4297. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 3. августа 1900 год. у Београду.

ОБЗНАНЕ

Према наређењу Господина Министра Народне Привреде од 16-ог августа ове године, ПБр. 9368, Управа Ратарске Школе у Краљеву, примаће ове школ. године 30 младића као приватне питомце а под овим условима:

1. да нису млађи од 14 ни старији од 18 година;
2. да су свршили с добрим успехом 4 разреда основне школе;
3. Ако младићи не долазе непосредно из школе, онда морају поднети уверење о владању од општине;
4. при упису морају поднети крштеницу за доказ година старости и лекарско уверење да су здрави;
5. писмену обавезу родитеља, да ће их о своме трошку издржавати и трошак по рачуну у напред тромесечно плаћати;
6. Само ће се примати они младићи за приватне ученике који се буду лично или писмено јавили надаље до конца септембра ове године;
7. За издржавање плаћаће се месечно по 15 динара сем одела, које ће се по рачуну наплаћивати;

Приватни ученик има са собом понети: 2 пара кошуља, 2 пара опанака, 2 пара чарапа, једно сукнено одело и један грудњак.

Из канцеларије Управе Ратарске Школе, Бр. 1037 21. августа 1900 год Краљево.

ОГЛАСИ

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главинићеве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

2—10 БЕОГРАД

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 37. броја Тежака: *Чланци*: О борби кукуруза — Справе за припремање воћа — Живинарство у Јапану — Кување слатка — Дужности среских надзорника силарства у Мађарској за време другог путовања — *Белешке* — *Гласник* — *Стечај* — *Огласи* — *Цена огласима*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕКНЕЖУ ДРЕНТИЧКИ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ЗАДРУГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЊИХИ, МАНАСТИРИ, ПЕЊАОРАДЕЊСКИХ ЗАДРУГА И ЧИТАЋИ ЊИМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ВОЉОМ КРЕТЕЛАТУ ГАРАНЦЕ ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ЗАН СРБИЈЕ
ЗА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ЗАДРУГИМА, ЗАДРУЖНИМА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ЊИМАОРАЦ, НАДЕЖИ И ЧИТАОНИЦИ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УПЛАТЕ ПОЛОЖЕ КРЕТЕЛАТУ И КАД СУ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ВРЕКО КОЈА ЊИМ СУ И ЛИСТ ШАЉУ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂУЈУ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 38. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 24 СЕПТЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

БУКАРАЊЕ КРМАЧА

Крмача носи своје младо обично 110—120 дана, после кога се времена опраси. Неке крмаче, после три до четири дана по прасењу, већ показују вољу за букарањем. Ну ово није правило и може се сматрати као изузетак. Правилно јављање жара код крмача јесте оно, које се јавља после 5—7 недеља по прасењу.

Жар наступа сазревањем јаја у јајчанику. Отприлике после 16—24 часа кад жар наступи, издвајају се зрела јаја из јајчаника, па преко јајног спроводника долазе у плодиште и ту се мушким семеном оплоде. Ако се у ово време, кад јаја дођу у плодиште, грла не спаре, онда јаја угину и жар се угаси, да се опет после неколико недеља појави.

С тога веома је потребно пазити на јављање жара код крмача, па их у половини истога пуштати под нерастове, како не би „прегореле", јер после теже остају спрасне.

Кад жар наступи крмаче су немирне, трче тамо-амо, грокћу, не једу и обично имају светле очи и дивљачан поглед. Усне полного уда нало отекну и покривене услед навале крви. Тражећи нераста скачу на друге свиње, гоне их и узнемиравају. А ако се нераст не пусти, често постају и опасне. Жар се понављак јавља и траје 36—48 часова. Најчаћи је после 12 до 18 часова, па после почне опадати и у то доба најбоље је пуштати нераста, јер тада крмче добро примају и најлакше остају спрасне. Код крмача простијих сојева, које се слабијом храном хране а које притом имају довољно кретања, жар се много јаче јавља. Слаб жар махом се јавља код крмаче благороднијих раса и сојева, које су добро јешне и склоне брзом гојењу.

Ну и ако је код њих жар слабији, може се ипак приметити ако се боља пажња на њих обрати. И оне, кад их више у друштву има, скачу једна на другу и узнемиравају и остале свиње, мање једу но обично; али све ово бива у њиљем степену. Много је теже приметити жар код крмаче кад се сама налази у свињцу, а особито ако у њему нема довољно светлости. И, ако се деси, да жар код ових крмача прође неколико пута неопажен, после тога све теже остају спрасне. С тога ваља на крмче добро пазити, па кад се жар појави пустити их под нераста. А да би знаци жара били што приметнији, треба им у то време давати мање и слабије хране.

Најчаћи жар код крмача пада између друге и треће године старости. А доцније, кад отпочне јаче гојење, жар се све тише јавља, и кад се крмача потпуно угоји, онда и плодност опада докле се свиња не угаси.

На млађице које се први пут пуштају под нераста, не треба пуштати тешке и нестрпљиве нерастове, јер их лако могу повредити. Много је боље пуштити лакше нерастове и који су већ употребљавани за букарење. Старији а притом флегматични нерастови могу се употребити али само изузетно.

Што се тога тиче кад млађице треба пустити под нераста, ваља пазити, да се пусте тако, како ће се испрасити с пролећа кад наступе топли дани, да би се прасад што боље могла развити. Зна се да су прва прасад слаба; па ако су још опрасена у зимско доба те их хладноћа омете у развићу, онда на њих не треба много рачунати.

Прасење зимских месеца ваља по могућству избегавати, јер прасад и у добром свињцу рђаво напредују, а у влажном и хладном она пропадају.

Прасењем крмача с пролећа, не само што се добијају доцније боља прасад, него се оне могу избукарити да се у јесен још једном испрасе. По себи се већ разуме да такве крмаче треба да су потпуно развијене и здраве. Слабе и неразвијене крмаче не треба по други пут пуштати под нерастове, јер оне иначе ослабе доцне их прасад доје. Тако исто не треба пуштати да се два пута прасе младе крмаче, које се нису како треба развиле. Доста је, ако се оне опрасе једном, јер тада могу боље подићи своју прасад, а имаће времена да се што више развију и раскрупнају.

Ну, ако су крмаче добро развијене и потпуно здраве, могу се два пута преко године прасити и то у пролеће и у јесен. Пролетња прасад боља су од јесењих и с тога од њих треба узимати за запат.

Да би се крмаче могле испрасити концем фебруара или почетком марта, треба да су избукарене у другој половини месеца октобра или првој новембра, и у том случају јесење прасење пашће крајем августа или почетком септембра. Кад се удеси да прасење пада у означено време, онда ће и јесења прасад имати лепог времена, па се и она могу боље развити но кад би била испрасена доцкан у јесен.

Букарење се врши на пољу или у затвореном простору. Но било да се врши на једном или другом месту, не сме за то време имати више нерастова, јер тада један на другога напада и смета оплођавању. Чим се крмача избукари, треба је одмах од нераста уклонити, иначе он се почне раздраживати, те постаје луг и насрљив.

Нераст треба да је здрав и у пуној снази. Старог и неплаћаног нераста не треба на крваве пуштати, јер их он не оплођава него мучи. А, ако која и остане спрасна, прасад су јој слаба и рђава. Тако исто ваља избегавати и сувише натрепоога нераста, јер и он није добар, нарочито за изазивање које се први пут пуштају под нерасте.

И. К.

ХЕСЕНСКА МУШИЦА
(Cecidomyia destructor)[1]

Штете од хесенске мушице — Хесенска мушица убраја се у велике штеточине жита. Где се угнезди, може десетковати жетвени принос а по који пут може исти принос да сведе на трећине па шта више и на три четвртине. По томе сасвим је разложно што је у извесним местима и овај инсекат велика беда за земљорадника.

Где је домовина хесенској мушици — Американци тврде да им је овај штеточина дошао из Јевропе. Чињеним испитивањем утврђује се, да је хесенској мушици домовина око средоземног мора дакле Италија, Турска и М. Азија, и да се одатле шири по целој Јевропи, па и Сев. Америци. Уочена је још у прошлом веку, када је причињавала велике пустоши. У Русији при пуг запажена је 1879 године, када је учинила пустоши житу у неких 42 губерније. У Мађарској, издато је ове године нарочито упутство за уништавање овог инсекта, по чему се даје извести да су тамо запажене већ и штете од тога инсекта[2])

Какве штете причињава — На усевима а поглавито на озимом житу, често се виде неке повреде које су за жито врло убитачне. На пшеници или ражи иначе леног и правилног раста, може се видети да је поједино влаће у цвету подломљено у самој основи и с тога наниже оборено — полегло. Полегање оваких влатова, појачава се знатно и опањом кишом и ветром и тада имају изглед као да су градом учучени или стоком оштећени. Но пажљивим посматрањем таквог влаћа може се сваки очас уверити, да су томе узрок или хесенска мушица (Cecidomyia destructor) или скврља (Saperda gracilis).

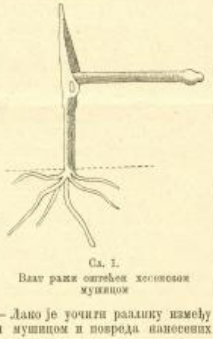

Сл. 1.
Влат ражи оштећен хесенском мушицом

Штете од хесенске мушице и скврље по чему се разликују — Лако је уочити разлику између повреда причињених хесенском мушицом и повреда нанесених житу скврљом.

Ако је полегли влат ражи или пшенице засечен правилно и однос изнад површине земље и ако је отвор испуњен белом првоточином као брашно, онда је та повреда од скврље. А ако полегли влат није сасвим одвојен од корена већ само повијен као и ако је прегиб на другом чланку (најчешћи је ту и под листом), онда је повреда од хесенске мушице. На самом месту прегиба влат изгледа огољен, иаг, неправилно истањен а по који пут и толико суман, суп, да се на том месту лако прелама и при најмањем додиру. На прелому не може се запазити никаква првоточина, а уместо ове могућно је увек пронаћи самог штеточину, т.ј. подугачка прненкоста тела налик на лапено семе или прваће без главе (сл. 2 и 3). Повреде ове јављају се најчешће у почетку цветања жита и поштo су узрок спеваању, увелости влаћа, то се обично у класу таквог влаћа зрна и не зазеју.

Познавање штеточине — Савршен инсекат, *мушица*, дужиће је до 3 милиметра и има два крила. Женка је црна неким делом и шаролика, нарочито по трбуху, плећима и леглици. На трбуху су и неколике прне мрље. Пипци су прненкасти, састоје се од 17 чланака и нешто су длакави. Ноге су танке и дугачке као и у комарца. Крила су сива с трима танким жилицама. Мужак има тање пипке и трбух а глава му је напротив нешто дужа но у женке.

Сл. 2.
Влат ражи с четири чауре (кокона) хесенске мушице на месту прегиба. Лист који је покривао оштећено место, уклоњен је.

Сл. 3.
Влат озиме пшенице с чаурама хесенске мушице

Ларва (црвић) је зденаста, дугачка је око 3 милиметра и нема главе ни ногу. Предњи део је тања од стражњег. Није маљава а састоји се из 13 прстенова.

Чаура (кокон) је прстенаста, прненкасто-љаштава и личи доста на лапено семе.

Мушица скрива јаја на пише разних растиња. Из јаја измиле бели првићи (ларве) који се за неко време хране соком тога растиња, па се затим учауре и преобразе у мушицу. Виђа се на озимој и јарој пшеници, озимој и јарој ражи и на јечму. На овсу није запажена. Исто тако није уочено да се виђа на каквим било дивљим биљкама, а само је толико исвало за руком да неке дивље биљке као што су пиренина, мишји реп, и острељ (тресетуша Nardus stricta) могу, ако су за то повољне погодбе, послужити првићима за храну, а овда-онда, и саме мушице, запажене су на тим биљама.

Сл. 4.
Влат заражен хесенском мушицом. Код *а* је чаура (кокон) исте мушице

У које се доба јавља на житу и на који га начин штети — Штете које хесенска мушица наноси житу, запажају се на њиваа преко године у два маха: при пуг у *пролеће*, крајем маја и у јуну, а други пуг у *јесен*, септембра, онда, кад је у местима где се озимице рано сеју, жито већ добро обникло. Штете учињене у та два различна времена, разликују се између себе у толикој

[1]) Види *К. Е. Линдемана*: О повреди хлебова гесенскою мухою и калицкою и мери истребленія всяких инсектомъ.

[2]) Види 31 број *Тежаства* од ове године.

мери, да се чисто не би могло веровати, да оне долазе од једног и истог инсекта. Разлика ова долази једино од стања жита које је наравно у једном и другом времену сасвим различно.

Повреде изазване овом мушицом у *јесен* на житу јављају се под овим знацима: У почетку је приметно слабије порашћивање поникла усева т.ј. овај расте од пролиће исто онако као и за време суше. Тада, кад се у здравог влата види испод врхног листа врх *новог* листа доста бујног раста, на повређеном влату хесенском мушицом, тај је лист напротив или сасвим неприметан или врло закржљао, с тога, што је повређом ометен у порасту. Осем тога оштећено влаће и ако не ужутне замеће обично врло мало у цвет. У озиме пшенице примећава се по који пут, како баш једва одмиче у порасту. У оболелог влаћа лишће је приметно шире и затвореније боје, ближе је једно другом а и цео влат је здепастији, дебљи, но у здравог влаћа (сл. 4 и 5).

Сл. 5.
Здрав влат озиме пшенице у исто доба, кад има влаћа оштећеног хесенском мушицом.

Испитивањем тако оболелог влаћа, може се на први поглед видети, да им је лишће цело и да на влату ни на жилама нема повреда јер се не види никакна цвроточина, која обично указује на оболела, повређена места. Тако цела биљка изгледа на први поглед, да је у свему исправна, а овамо је толико увела, и сува, да је сасвим пропала. Али, кад се затим пажљивије осмотри, може се видети у основи влата неко задебљање, а одмах у близини овога и то под листићем, неки бели прави дужине око 3 милиметра или црвенкасто-љаштава теланца налик на лапено семе (сл. 3). Прво је прави (ларва) а друго чаура (кокон) хесенске мушице. Ларве су узрок болести и смрти оштећеног влаћа јер им сишу сокове. Тога ради они се уврте у влат, и то кроз рупицу која је у доњем делу стабљике. Тако влаће малакше још у септембру, а у пролеће почне трулити, што бива у већим или мањим круговима — гумиама. На тим местима оболело влаће лако је уочити, јер је затвореније боје. Пољопривредник који веома прави узрок томе, обично мисли па и верује у то да то долази од мраза и других непогода, јер се у тим прилицама може најчешће чути како жита нису добра с тога: „што су измрала“.

Сл. 6.

Повреде нанесене житу хесенском мушицом у *пролеће* имају као што је поменуто сасвим друкчији изглед. У доба кад отпочне цветање озимих жита, као и за време целог јуна, пада јако у очи полегање жита, слично полегању жита од кише и ветра. Озима жита која у мају месецу обећавају на обичну жетву јер у то доба беху прекрасна раста, након само неколико дана, изгледају као да су тучом убивена, те зато и — неродна. Влаће, које тек што није достигло своју висину и правилно развило свој клас, одједанпут се подломи (сл. 1.) обично изнад другог чланка и полегне; клас у место да се развија, угине често и пре цветања и буде празан. По које зрно и то неразвијено, шкуро, налази се још само на озимој пшеници но и то ретко. Осматрањем подломљеног влаћа, запазићемо на месту прегиба, да је влат ваг (огољен), неправилно сужен и у тој мери сушни, суп, да се врло лако ломи. Заостали (доњи) део тако подломљеног влата такође је неправилно сужен често и затвореније боје, но никад се на њему не могу наћи трагови пакле било цвроточине. Шточина се налази само под листом где је повреда т.ј. на том месту где је прегиб, могу се уочити црвенкасте дугуљасте чаурице налик на лапено семе или се налазе ларве хесенске мушице, прави, који се нису још учаурили.

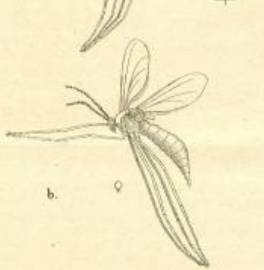

Сл. 7.
Хесенска мушица: а мужјак b женка обе јако увећане. Крестићи поред њих показују природну величину њихову.

Развијање хесенске мушице — Хесенска мушица чија ларва наноси штете житу, по себи је врло мајушна, доста слична комарцу (сл. 7). Као свршен инсекат, мушица, живи само 2 до 4 дана и у то доба свака женка снесе око 230 јаја на доњем лишћу стрмих жита. Јаја су тако мајушна да их је посве тешко пронаћи, боје су жуте и личе на малене штанићe. Након четири дана изведе се из јаја бели прави (ларва) који се укрије под лист изнад зглавка на влату, па нашавши овде заштите и угодности за своје развијање, јер је на том месту влата најнежније ткиво, отпочне причињавати штету тиме, што сише сок из влата. Да се снабду довољном количином сока, имају прибор којим (сл. 8.) граде рупице на кожици влата. Ларва, као што је поменуто нема ногу, те по томе и није у стању прелазити с једног влата на други, т.ј. принуђена је провести цео свој живот на влату на који је женка оне мушице оставила своја јаја. Због тога што ларва не може прелазити с влата на влат, она мора да је задовољна и сразмерно малом количином хране (сока), и, да се брзо развија, јер би иначе усиљавањем сокова морала гладовати па и угинути. Ларве се даље развијају сразмерно врло брзо, јер већ после 28 дана по изношењу из јаја, достигну оне свој највећи пораст, престану јести а — учауре се. Раније танка и

Сл. 8.

бела кожица буде им рапава, отврдне, добија првенкасту боју, па се најзад надвоји од површине тела, т.ј. овоме служи као омотач, оклоп, заштићавајући га од разних непогода. То је чаура, кокон. Она личи као што је поменуто на лапсно семе. Од ње постане затим лутка а из ове свршен инсекат — хесенска мушица. Развијање чауре у лутку и ове у мушицу траје 14 дана и за то време не једе ништа. Само по који пут, кад је суша или хладно време, може се ово стаће чауре и лутке протегнути и на дуже доба па и на више месеца. Због тога, често се велики број ларава које су биле на пониклим јесењим стрнишама, учауре пре но што наступи хладно време и онда као чауре остану све до маја месеца идуће године. Кад затим у пролеће отопле дани, лутка од чауре претвори се у мушицу. Мушица начини отвор на предњем делу чауре и кроз овај излаће наполе да би што пре приступила пошењу јаја. Из чауре које се добију преко лета, изиђе мушица као што је поменуто већ после 14 дана. Отуда развијање хесенске мушице траје свега 46 дана, а посебице треба и то:

за развијање јаја	. . . . .	4 дана
„ „ ларве	. . . . .	28 „
„ „ чауре и лутке	. . . . .	14 „
	Свега	46 дана

(свршак се)

НАСЛЕЂЕ

По Dr. med. Pinko

Сличност међу сродницима једна је од најпознатијих појава. Она је тако природна и изгледа тако лако разумљива, да јој ми у обичном животу скоро и не поклањамо никакву пажњу и тек ју примећујемо у нарочито карактеристичним случајевима. *Наслеђе* се састоји у томе, да родитељи своје особине преносе на своју децу тако, да је потомство уопште слично прецима. Родитељи преносе на своју децу све оне особине, које су они од својих родитеља наследали, јер она при оплођавању на своју децу преносе ону исту „наследну материју“ из које су и они сами постали. Сличност оних јединака које су оплођавањем постале и временом се засебно одвојиле, објашњава се, дакле, просто тиме, да оне увек постају *из исте основе материје*, која се преноси од једнике до једнике, од потомства до потомства као наследна материја. Она истоветност наследне материје основ је наслеђу; она непрекидност органскога развијања и органскога живота; ова једнакост појединих чланова у читавом нарастају, била је узада саставни део теорије постанка и теорије о наслеђу. Убражене и празноверица, мудровање и мађионичарске вештине требале су ствар да објасне, али је она остала нерешена задатак све до половине прошлога столећа, кад је неуморни дух истраживача дошао до знања о *Келији* — до једнога откривења, које у природно историском погледу има исто тако велики значај какав има откриће Америке у светско историском и народно историском.

Шта је то Келија? Исто тако као бићу, тако и животињску ћелију ваља замишљати — и ако је она врло ситна — састављену из многобројних, најситнијих, разноликих делића. Према томе она је сама *елементарни организам*, јер има особине живота: она се креће; на разна надражења реагира на свој начин; она је састављена из многобројних материја, које имају разноврстан састав; она се може размножавати, може оболети угинути. Такве су ћелије и *јаје женке* и *семени кончић мужака чијим се спајањем образује основа за развитак новога организма*. Обадве ове ћелије морају, дакле, бити „наследне материје“ родитеља, који се оплођавају; оне морају имати безброј скривених особина, без којих се не би могао крањи производ на створити; оне морају бити састављене из многобројних, правилно уређених разноликих делића материје, који су — са само њима својственим особитим силама — не само *носиоци* но и *творци* наследних особина. Оне скривене особине, које ми тек у току процеса развијања постепено упознајемо, зову се *склоности*, које се у даним прилицама развијају у исте особине, које су и сами родитељи имали. У збиру свих ових „склоности,“ потпуно развијени организам, у неку је руку унапред представљен. Ово згодно описује *Негели*: „Јајне ћелије садржавају све битне знаке исто онако као и потпуно развијени организам. Исто оволико разлике колико имају развијени организми међу собом имају и јајне ћелије т.ј. и као јајне ћелије не разликују се организми више једно од другог. У кокошињем јајету исто се тако потпуно налази врста као и у самој кокошки.“

Оплођењем две ћелије, јајна и семена, спајају се у један једини производ способан за живот. У њему се, дакле, и „наследне материје“ оплођених здружују, да се, непосредним дејањем и различно сложеним, укрштеним радом безбројних особина разноликих по обиму и по важности у животу, — развију из којих доцније опажамо сличност између онога што је произведено и оних што су их произвели. Ако је полно оплођавање смеса особина обадве ћелије које се оплођавају, онда и производ мора показивати смесу оних особина и по облику и по особинама. Ово се најочитије онда види, кад се родитељи у спољој телесној грађи и развијености *најмање* разликују; производ је сталан и са истим особинама, које и сам даље наслеђује, онда кад су његови претци, а тако исто и више израстања, били изложени скоро истим погодбама за живот *(Раса) Мој расклобавам* (сексуални афинитет) т.ј. особина ћелије за оплођавање, да се и даље могу сједињити и као једно једино ново биће развијати, по правилу умањује се, онада, код „наследних материја“ које су сувише сличне једна другој *(пареме у средству, пареме у породици)* или код оних, које су по све разноликих особина *(код се паре животиње разних класа или родова)*; У другим мање важним случајевима, производ заостаје у развитку и није способан да се расплођава *(бастарди)*.

Довде смо се занимали појавама у којима стоји оплођавање и наслеђе, а сад да се занитамо: *Шта се наслеђује?* У почетку видели смо шта је то „наследна материја“ али тим није ништа даље речено но да исето може само исето произвести и да се из кокошњег јајета може само кокош развити. Преношење особина предака на потомство иде често до најочитијих појединости. Не преносе се само телесни облици и боја већ и нарочите врсте кретања, држања, навике, уме способности на шта више и посве незнатне особине. Од ових доста велики део добија се и задржава *подражавањем*.

Наједпе видимо ово на човеку, јер нам се око за посматрање његово најболе изнеђабало пошто нас он, пре снега, занима највише од снега што нас окружује. Обратимо ли своју пажњу износним стварима као други, то ћемо на овима много више видети и моћи разликовати него други. У народу се чује за неке ствари: „једнаке као два јајета,“ али одгајивач живине зна да разликује јаја појединих својих кокошиња, ако их нема сувише — тако добро једно од другог. Докле обичан човек нели, да су две кокошке потпуно једнаке, одгајивач — стручњак налази да је једна од њих одличан представник своје расе, а да друга за њега нема никакве вредности због великих јој недостатака — а баш могу бити обадве брат и сестра. Од куда долази то? Зашто у најболим сталима за запате не долази у потомству по правилу не више од 15% доброта? И зар није чудо, да обе малене ћелије не садрже толико, да стварају створења, која би могао ценити и разликовати само стручњак по својим погледима? Али ствар је одмах разумљива, само треба помислити да су у великом реду нарастања приплодних грла били поенстрно претци, који су овај или онај недостатак имали — јер иначе у овоме беломе свету не може се ништа без мане наћи. Нешто што је савршено без мане, налази се само у новинарским огласима!

Најситније наслеђују се оне особине које су код обадва родитеља у дугом низу нарастања биле сталне. Ако је ово само код једног родитеља, она особина влада и у потомству. На овај начин могу се мане (недостаци) једнога родитеља одговарајућим одликама другога родитеља, сигурно изравнати претстављајући да су исте другим низом нарастања постале сталне, да су се укоренале. Ако оно није онда се она одлика неће наследити или бар врло ретко. Доћи ће разочарења и неочекивана појави, јер се на потомству појављују мане, које изједан од родитеља нема, али које се могу код деде и прадеде већ наћи. Ово преношење особина од родитеља на другу или трећу генерацију са прескакањем прве зове се *повраћај* или *атавизам*. Сваки зна из искуства и својих посматрања за ове примере. Нпр. он и она плавоки и плавоки, нихово дете потпуно црномањасто — молим оно није чудо и не треба нашта да се примећује!...

Слично нешто искуси и сваки баштован на културним биљкама, које су вештачки, постепеном опленењивањем, постале од дивљих облика. Сваки, пак, сточар страда од атавизма, али и

с њиме мора рачунати, мора га у виду имати. На тај начин створила су се правила и закони, који су се показали од велике вредности у пракси, али о објашњењу истих није можда ни хиљадити човек размишљао. Тако пр. *Л. Бриат* у споме „*Практичном гајењу женине*“ вели: „Дуго искуство уверило ме је, да петао има најнеби утицај на боју расе, на кресту и на све оно што се зову „важне спортске тачке“ т.ј. на све оно што стручњак оцењује при прегледу једне расе кокошију. Облик, величина и корисне особине воде своје порекло понајвише од кокошке.“ Ово можемо данас овако објаснити: У целом животињском царству мужјак је пол јачи и лепши т.ј. крупнији и раскошнији лепим бојама, од женског пола. Само је човек тако галантан да женки пол назива лепшим! Не поричем да се левота огледа у развићу и у ономе што одликује поједине расе и зато се свака раса тако гаји да се домаћа. И зато се од вајкада назило на лепоту и чистоту расе, па су то чиниле и чине најпросторије сељаке код прикладних мушких грла, докле се код женских грла више полаже на економну корист, коју осим старости и здравља крупноћа животиње условљава. — Осим тога младе се покошке због тога што много носе ретко коњу, док се од петлова којих има увек доста, потребује мало, па се могу најлепши т.ј. најбољи представници расе изабрати. Зато се и све „најважније особине“ наслеђују од петла, а све „корисне особине“ од кокошке.

Наша нас посматрања приморавају да се на још једну важну тачку у гајењу живине и уопште у сточарењу, осврнемо. Ако је потребно да се *обиљније или промена крви* изврши набавком прикладног мушког грла, то се онда исто тражи од онога који има материјал који је сталан; који исто то у гајењу жели да постигне што и ми, а чији занат живи под сличним условима за живот као и наш. Узимимо само последњу тачку. Једна европска билька не успева у мојој соби добро, а прави енглески прикладни нетао не може — не узнајући друго пта у обзир — у моме живинарнику дуго и дуго да се исплати, јер му је моћ плођења одиех мала, јер се она уњаљује кад грло дође да живи под другим приликама.

Ако још даље идемо наћи ћемо још један услов који је у практичном гајењу стоке и живине врло потребан. Како со год предузима *укрштања* с опредељеним циљом, мора употребити *тако исто добре представнике раса* као и за чисто гајење. Само тада може он свој циљ достићи и такву нову расу створити, која му је још раније била пред очима у његовој души. Тада не би било могућно да производи истих укрштања бивају тако различити. При овоме укрштању може одгајивач, коме су познате научне истине и који тачно мотри и бележи наследност особина — до невероватности дотерати. Али једно је пре снега нужно а то је — *стрпљење*.

Назад мора се још код основа занимљивог питања: *Шта се наслеђује?* још нешто добро посматрати, што је продрло у први ред при решавању питања о наследности. Особина има *уродених и стечених*. Пре смо видели како се наслеђују а сад се запитајмо: *како се наслеђују стечене особине?* Да ли се особености, које су се за време самосталног живота спољашним утицајима развиле као нпр. оспособљења, (одсецања поједидругих делова тела идр.) болести итд. преносе и на потомство или се само *урођене* особине т.ј. такве које се неће у самој „наследној маси“ као склоности налазе, преносе сигурно на потомство? Мора на први поглед изгледати чудновато да ово питање, на које изгледа да се лако може одговор дати, може бити предмет противних претпоставка и највеће научне распре. Један испитивалац, *Базман*, одсекао је дванаесторици мишева оба пола репове, гајио је од њих нет генерација, које је на исти начин оспособљивао, свуда 849 мишева и сва они на и последни од њих опет имађаху реп и њиме владаху као и сви други мишеви. Ко је могао нта друго очекивати? Јер онда би морала и деца многих ранијих студената — буршеза, чије су главе и лице украшени многим разрезима, доказити на овај свет као сирови, зеки бићетеи.

Али како стоји са наследношћу стечених особина, које су се из урођених развиле услед сосвим противнога и приморонога начина живота и других животних прилика? Ф. Линдгајмер баиво се увелико гајењем и припитомљавањем дивљих ћурана и врло је занимљиво како се пред нашим очима развијају промене, како постепено од генерације до генерације од дивљег ћурана постаје нам обични ћуран. Облик, боја, навике могу се још тешко познати.

Свакоме је познато, да се нешто слично може посматрати код мачака и голубова у стању дивљем и припитомљеном. Да ли може бити сумње да се и стечене особине наслеђују? Ове особине морају тако постати, да се извесан орган преимућствено и за наочити рад употребљује, — други се пак на заштиту не употребљују (навикавања услед употребе или неупотребе појединих органа). Ови органи морају бити од битног значаја за цео организам и телесни механизам и тада се дотичне особине и могу и морају примати у наследну масу. Не може се, пак, тачна представа имати о преносу стечених особина на ђелију, али да ли оно зато није могућно? Ко може овај појав, који се налази код урођених и стечених особина, да разуме, да објасни се и да схвати? С тога се и не иде далеко него се, место да се испитују узроци и последице, и да се њима да важност; место да се природа непрестано посматра и проучава у њеном делању да се стварању — прибегава нејасним, неодређеним и пуним значења наразима који се скоро увек у метафорском облику употребљују као: „Борба за опстанак,“ „Интраселекција,“ „Природни избор и природно парење“ итд. итд. Овако објашњавање не ђоди ничему разумљивом по ствар све више заплиће. Противно свима овим високочетним теријама каже се с правом „*Искуство је највећи и најсигурнији учитељ.*“ С тога кала оно што се с дана на дан опажа у истини као доказано посматрати: *да су унутрашњи и спољашњи чиниоци од великог утицаја на образовање облика и под билака и код животиња; да се такође стечене особине — иако су оне за развијање целокупног организма од значаја — не само могу ко морају наследити.*

Кад не би стечене особине правилним начином гајења постале сталне (константне) како би могли тако много нових раса имати код стоке, живине итд.? До душе оправдано је донекле и неповерење према истина, али запитајмо се: Зар наше старе и најстарије расе кокошију не воде своје порекло од тако зване Банкива-кокоши? Најбедније кльусе патарено и најлемеритији пункрини коњ енглески припадају једној истој прарасн. Енглески хртови и њу-фундлендери имали су у почетку исте родитеље — невероватно, чудновато изгледа ово, на шпак је све то лако и просто разумети.

М. Н. Лук.

БЕЛЕШКЕ

Разне боје жумањцета у јајету. — Свакоме је познато, да је жуманце разно обојено, нарочито онда кад се боја жумањцета упореди на јајима која су на разним местима купљена. Жута боја жумањцетова показује разне прелазе од бледо-сиво жућкасте боје до јако наранџасте. Ова разноликост у боји жумањцета објашњава се *грађењем* живине. Живини се даје разна храна, а она условљава и боју жумањцета. Много утиче на боју жумањцета и слободно кретање живине. Тако, код оне живине, која се потпуно слободно креће биће и јаја са чисто жутим жумањцетом, док код оне живине, која се у слободи мање креће, ова жута боја све више нијанса и утолико брже и јаче условљено се живина мање у слободи креће. — Ово се објашњава тиме, што живина која се слободно креће, налази на више хранивих материја које по вољи бира: што може више хранивих материја животињског порекла узети и што може да набере и из биљног царства оне материје, чије су соли и др. састојци неопходно потребни за телесно развијање и правилно напредовање, због чега и жуманце добија природну и свежу боју. У ограђењи живинарницама и уопште у заграђењи просторима, живина је упућена једино на ону храну, која јој се даје, а која је тако и по облику и множини састављена, да кокоши ретко може ово заменити, што она јуреби по вољи сама себи нађе. Њу сам природни нагон упућује на то, да ону храну узима која је заиста тету потребна и за коју се с правом може рећи да је *потреба* и у свако доба и ма у које време развићу. Поште се уопште не може ни мислити о правилном развитку пернате живине у затворепом простору. не може се ни правилно образовање јајета претпоставити, — па и ако затворене кокоши носе јаја, боја жумањцета ових јаја показује, да није све у редовном стању, јер се боја жумањцета све више и више губи и најзад показује врло бледу боју.

Ова појава не налази се само код кокошаи, јер се може видети на свој домаћој живини и њиховим јајима. Храна има

највећи утицај, па и код сасвим слободне живине може се посматрати утицај хране на боју жуманцета.

Често пута живина која се слободно креће узима и такве материје, које тако јако утичу на боју жуманцета, да оно често пута сасвим промени природну боју. Ако нпр. пловке пливају и тумарају по такној води, поред чије обале има громова, онда пловке узимају жир који опада и живе се хране тако, да жуманце такну боју добије какна се не да ни којом другом материјом створити. Такви, који се налази у жиру, у стању је да жуманце тако јако јако прими направи, да се и сам укус јаја промени и на такви осећа.

Исто овако онажање учињено је на живини, која живи у води, која има много соли у себи. Јаја ове живине добијају врло јако жуто жуманце, које често, у појединим приликама, прелази у тровенакасто какво имају морске обалске тице.

Наша жита имају такође јак утицај на боју жуманцета. Овас проузрокује тамнију боју његову, а пшеницу храњена живина којој се животинском храном не могу накадити оне материје, које пшеница нема, носи белоужућкаста јаја.

Међу зеленом храном, која такође утиче на боју жуманцета, такође има разлике, која сигурно долази од разног хемиског састава разних соли, коју зелена храна има. Она зелена храна која мане оних соли има, слабије и утиче на боју жуманцета. док она, која много соли има (спанаћ и др. зеља) битно утиче на боју жуманцета.

Укус јаје такође је разан. Неоспорна је истина, да јаја са јако жутим или наранџастим жуманцетом, далеко свежаји и пријатнији укус имају од оних код којих је жуманце бледо или слабо обојено. Geflügelzeitung

Порцулански лепак. — Јевтин и добар лепак можемо правити сами: узме се за 10 пара желатина, 15 пара сирћетне киселине, и кад се желатин сасвим растворн, може се онда сленьивати шта се хоће. Овакав лепак може се сасвим лепо употребити и за стакло. Друга врста прави се овако: узме се у дрогерији или апотеци ситно исчуване шкољке остричине и помеша са сталкетом; такав лепак постаје тврд као камен.

Зашто коприве жаре. — Кад руком превучемо преко коприве, осетићемо да нас оне пале, а то бива над се први длаке, којима је коприва покривена, на врху заоше, и у рану се просе један део садржине која се налази у шупљој длаци. Професор *Хаберланд* у Грацу, иако је занимљив факат да тај прелом длаке наше прав, већ кос, и онај окрњен заостаи део на длаци постаје оштар врх, који лако улази у месо. Ово је доста слично са отровним зубима код змија, а нарочито са убодном цевчицом морфијумоне штрицаљке. Као отровна материја код коприва сматрала се обично мравља киселина, и над би то било истина, то би мравља киселина морала бити веома јак отров, који врло мало уђе у рану. Професор *Хаберланд* је оштом доказао, да отровно дејство не производи мравља киселина него један хемиски фермент тако звани *ензим*, који се находи у длаци копривиној. По свој прилици он се находи у длакама тропских коприва. Какво ужасно дејство производи додир са овом опасном биљком показује писмо које је 1819 г. *Лешенол де ла Тур* писао директору ботаничке баште, познатом ботаничару *Жисеју*. „Сасвим полако превукох левом руком, и то горњом површином пра три преста, преко једног листа, и у почетку осетих сасвим слабо паленье, на које нисам обраћао пажњу. Беше 7 часова ујутра, болови бејаху све већи, и после једног сата нисам их могао издржати. Било ми је као да ми кроз уједини грожђем прелазећи преко прстиј, није се видео ни оток, ни краста нити се примећивало ма какво запаљење. Бол се брзо распростро по целој руци до рамена. Морао сам често кајати, из поса ми је цурила слуз, баш као при јакој кијавици. Око подне осећао сам тако страховито грчење у задњем делу вилице да сам се морао бојати напада грча. Лежао сам, у надн да ће тада бити боље, али ме болови не оставише, већ су трајали целу ноћу без прекида, само што је попустило грчење вилице око 8 часова у вече. Тек другог дана осетало се приметно побољшање, и за засим. Оба ноћа дана још сам трпео, и болови трајали са највећом снагом понешто се над сам нетиуо руку у воду. Мало по мало болови бих,аху све мањи, и престали су сасвим тек после девет дана.“ Ut ica urentissima на Тимору, који уређивачи зову „Јанобл лист“, кад ожаре годину дана могу болови да трају, а покадшто може и смрт услед грчева да наступи.

Креч против гусеница. — Један љубитељ воћа саопштава једним немачким новинама, како је он у близини засађеног воћа имао стовариште креча, и док је код свију било гусеница по баштама па и код њега по воћу које је било удаљено од креча, њих није било ту у близини кречног стоваришта, то га је нагнало на мисао, да је то због креча, с тога он ноћне да прска пушком кречним и остало воће које су већ гусенице биле изјеле и за три дана није се код њега могла наћи ниједна гусеница. Па како креч не шкоди биљкама, а помешан с водом добар је за ђубрење, то преди са њим покушати.

Како се познају свежа јаја. — Најбоље је средство растворена со — 120 гр. соли растворене у 1 литар воде — у коју се метне јаје које хоћемо да испитамо. Ако је сасвим свеже, од истога дона то ће пасти на дно суда; ако је јучерашње, до дна неће дохватити; ако је старо три дана пливаће у течности, и тако што год је старије то ће све даље бити од дна, а ближе површини.

Да се лети свеже месо одржи. — Јапанци то раде на овај начин: у један порцуланска жлебаст суд метну месо, и прелију врелом водом тако, да месо сасвим потоне у води, па се озго залије зејтином, те ваздух не допире никако, и месо остаје потпуно свеже.

Растеривање мрави. — Мрави се растерују, кад се у просторијама где их има неће лишће од зове, а отворе крез које продазе мрави треба накадити сумпором, или у њих метнути терпентина. По сарачанама где се оставља јело, слатко и остало, треба у једном суду поменати поташе и шећера.

Голубарство. — Хановер спада међу оне који су најбогатаји голубовима, у њему има 431 друштво за подизање и унапређење голубарства; у тим друштвима има близу 6000 чланова. Голуба поштоноша имају на 160000.

Издашност краве музаре. — Добра крава музара даје за годину пет до шест пута толико толико је тешка. *А Флајшман* рачуна да добра крава музара просечно да годишње 2350 литара млека.

Цена краставаца у Ческој. — Код нас се крастави сеју заред поред осталог повртла, а у Ческој има читавих крајева који се баве искључиво негованьем краставаца, али онамо је и цена злого воћа но код нас. Са једног хектара засејаног краставцима добије се у Ческој до 2000 форината.

Сточарство у Швајцарској. — Савезна влада у Швајцарској даје сваке године појединим кантонима по 900.000 динара помоћи ради побољшања стоке и унапређења сточарства.

Да се позна из којег ће се јаја излећи мужак на којег женка. — Јаје, из којег ће да се излеже мужак познаје се по томе што на заошљастајем крају његовом, има мале наборе и ситне ожиљке, а јаје из којег ће женка да се излеже, оно је на оба краја глатко и зао кружено.

Најпростија проба млека. — Узме се чиста плетиња игла и умочи у млеко, и извуче, ако нешто млека остане на игли, млеко је чисто, иначе је мешано, разуме се са водом.

ГЛАСНИК

Награђени излагачи на изложби говеди и оваца у Крагујевцу. — На изложби говеди и оваца, коју је Српско Пољопривредно Друштво уз новчану помоћ: Министарства Народне Привреде; Општине града Крагујевца; Крагујевачке Трговачке Кредитне Банке; Крагујевачког Кредитног Завода и Крагујевачке Задруге за кредит и штедњу, — приређено на дан 2., 3. и 4. септембра ове год. у Крагујевцу, за округ крагујевачки и срезове: јасенички и варошки округа смедеревског од приказаних преко 350 грла говеди и оваца награђени су и то:

А. За говеда

За најбоље грло на изложби Милосав Петровић из Лапова са 300 дин. у новцу, за јунца.

I. Одељење: Краве са оно-годишњим теладама:

Милан Арсић из Крагујевца са 200 дин. у новцу;
Маринко Милић из Крагујевца са 150 дин. у новцу;

Милосав Ђорђевић из Лапова са 100 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;
Радисав Шишковић из Лапова са 100 дин. у новцу;
Радисав Петковић из Лапова са 60 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;
Панта Весић из Ресника са 50 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;
Јован Гарић из Кикојевца са 40 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу, и
Стеван Петровић из Крњева са 30 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу.

II. Одељење: За јунце испод две године:

Милош Петковић из Лапова са 200 дин. у новцу;
Митар Тодоровић из Кикојевца са 120 дин. у пољопривредним справама и 30 дин. у новцу;
Владимир Вучић из Грбица са 80 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;

III. Одељење: За јунице испод две године:

Милоје Здравковић из Лапова са 120 дин. у пољопривредним справама и 60 дин. у новцу;
Милан Арсић из Крагујевца са 100 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;
Ђорђе Ђорђевић из Лапова са 60 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу; и
Вељко Мијатовић из Сапиња са 30 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу.

IV. Одељење: За бикове старије од две године:

Љубисав Марјановић из Марковца са 200 дин. у новцу;
Јакша Божић из Бадљевца са 120 дин. у пољопривредним справама и 30 дин. у новцу;
Тодор Павловић из Брзана са 80 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу; и
Јован Степановић из Лозовика са 60 дин. у новцу.

V. Одељење: За крове стеоне:

Јован Тодоровић из Лапова са 120 дин. у пољопривредним справама и 80 дин. у новцу;
Марко Видојевић из Крагујевца са 60 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу; и
Сима Јанић из Лужнице са 30 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;

VI. Одељење: За теглеће волове:

Срећко Аксентијевић из Љубања са 200 дин. у новцу;
Павле Петровић из Добраче са 100 дин. у новцу; и
Петар Савић из Белосавца са 30 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу.

VII. Одељење: За угојену стоку:

Марко Пешић из Церовца са 200 дин. у новцу;
Митар Тодоровић из Кикојевца са 100 дин. у новцу; и
Јован Марковић из Добраче са 30 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу.

Б. За овце

За стадо од најмање 40 брава оваца Стеван Велковић из Лапова са 200 дин. у новцу.

За изложене овце:

Марко Милић из Крагујевца са 80 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;
Стојан Милојковић из Лапова са 60 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;
Риста Наумовић из Крагујевца са 40 дин. у пољопривредним справама и 20 динара у новцу;
Јован Лазаревић из Баничине са 50 дин. у новцу.

Награђено је свега *37 излагача*, и овима у ме награде надато је: у готовом новцу *2690 дин.* и у пољопривредним справама *1584·51 дин.* **Свега 4283·51 дин.**

За награде у пољопривредним справама на овој изложби Друштво је раздало одгајивачима одличних грла и то: 5 американских ножева за сечење сена; 4 флаше вештачког спирита; 5 музлица од плеха; 4 канте овалне за ношење млека на лађама; 3 трокара за говеда и 1 трокар за овце; 3 штипа за нос (носни прстенови за бикове) 1 ланац за бика; 1 ланац за тело; 2 ланца за краве; 1 канту за прихватање и мерење млека од 30 литара; 2 маказе за шишање оваца; 1 канта за ношење млека од 5 литара; 8 кудеових ножева са 2 сечива; 8 ђоџарских маказа разног модела; 6 тестерија ручних са саном; 1 тестерија никлована — цепна; 2 ножа месаља; 1 кудеов нож од $9^1/_2$ с.м.; 1 нож за каламљење на исечак; 1 ламинца за спаљивање гусеничких гнезда; 1 сакон плуг D. 8 M. с предплугом и колечкама; 2 кинеова крњача, 3 секцалице за реву, 1 дво-дела дрљача; 1 секцалица за сено, сламу и шашу; 1 плуг Planet Junior; 1 бућкалица: 1 гвоздени плуг J. 7; 5 прекалица патент „Аустрија“; 1 вејалица кинеова и 2 липадске дрљаче.

И по какновој но количини ова је изложба, према оцени познавалаца, надмашила све досадање приређивање изложбе.

Стока је већином била мелез разних страних раса са домаћом, затим чисте стране расе а ређе и наше домаће — колубарске расе.

Посетилаца ове изложбе било је доста, како из околине тако и са стране.

Ову изложбу изволели су удостојити својом посетом Изасланик Његовог Величанства Краља, господин *Наумовић* потпуковник, — Министар Нар. Привреде г. *Душан М. Сплеш*, и присуствовали су раздавању награда одличним одгајивачима.

Члан помагач Српског Пољопривредног Друштва. — Г. *Риста Миленковић*, приватиђа из Београда, изволео се уписати за члана *помагача* Српског Пољопривредног Друштва и свој чланску годишњи улог у 4 динара положити друштвеној благајници.

Члан помагач — Љубомир Димитријевић ковач из Пожеревца уписао се за члана помагача Српског Пољопривредног Друштва и свој годишњи улог положио друштвеној каси.

Награде — За утакмицу плугова за прашење и ограње, по предлогу Оцењивачког суда, Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је: да се првом наградом у 120 дин. награди, за свој комбиновани прашач са ограчем Љуба Димитријевић ковач из Пожеревца, а другом наградом у 100 дин Максим Поповић ковач из Шапца.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 5. августа 1900 год. у Београду

Били су: потпредседник г. Александар М. Секулић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Аца Жвановић, Паја Тодоровић, Алекса Поповић, Илија Кремић и Јован Јекић.

Председавао потпредседник г. А. М. Секулић, бележио секретар М. Јовановић.

172. Прочитани Записник XX седнице — Одбор усваја са извесном допуном.

173. Чита се предлог Програма за славу и изложбу друштвену за ову 1900 годину — Одбор одлучи:

1. Усваја се предлог Програма,

2. За извршење Програма изабра у ужи одбор потпредседника г. А. М. Секулића, члана одбора г. П. Т. Тодоровића и редовног друштвеног члана г. Милоша Хаџи-Поповића.

3. Оваквиће се ужи одбор, да о могућности преправке локала за изложбу сазва мишљење стручног инжењера.

174. Потпредседник предлаже да Српско Пољопривредно Друштво обнови везе, које је имало са Пољопривредним Друштвом у Русији и Господарским Друштвом у Загребу. А осим тога да се потраже нове везе и са осталим Пољопривредним Друштвима у суседству — Одбор налази да је ово питање врло важно, с тога изабра г.г. Александра Секулића, Марка Леко, и Пају Тодоровића да проуче узроке, зашто су везе са напред поменутим друштвима занемарене и да предложе начин за обновљење а и изналажење нових веза са суседним странии Пољопривредним Друштвима.

175. Чита се извештај управитеља ческе ратарско-лапарске школе у Хумполцу о одличном владању и успеваању у науци г. Дим. Буринчића друштвеног питомца — Одбор прими к повољном знању.

176. По молби Млекарске Задруге да јој се даду на руковање: 1 ручна буњалица, 1 апарат за расхлађивање млека и 1 ручни сепаратор — Одбор усвоји мишљење секретара да се апарат за расхлађивање млека и ручни сепаратор све у вредности 337 динара поклони Млекарској Задрузи пошто ове справе леже неупотребљене а нема изгледа да ће се моћи продати.

177. По молби Драгутина Туфегџића испитаног учитеља, да га Друштво прими за свог питомца да на страни изучава Пољску Привреду — Одбор одлучи да се молитељ извести да Друштво нема буџетске могућности за издржавање још ког питомца, а кад би имало, онда би се за избор питомца отворио стечај

КЊИЖЕВНОСТ

Изишла је из штампе књига:

ГАЈЕЊЕ ЖИВИНЕ С ПРИВРЕДНОГ ГЛЕДИШТА

ИСПАДИО

Д-Р ЂОРЂЕ РАДИЋ

СА СЛИКАМА У ТЕКСТУ

ИЗДАЊЕ МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈИ

1900.

Садржина је ове књиге:

СТРАНА

Приступ III

Први део

О користи коју имамо од живине 3
На чему се основа привредно гајење живине 7
Кокош по пореклу 9
Кокош по телесном саставу 11
а) *Костур* 11
б) *Унутарњи органи* 12
в) *Спољашност* 13
Кокош по појединим спољним деловима 14
О избору кокошака за привредне циљеве 23
Талијанка 25
Шпањолка 29
Хамбурганка 31
Худанка 34
Крев-керка 36
Ла-Флешанка 38
Ланшанка 40
Плимс-рок 42
Вијандота 44
Головрата Ердељанка 46
Браманка 48
Кохинка 50
Домаћа кокош 52
О укрштању (мележењу) и обновљењу крви 54
О несиву 59
О јајету 60
О насађивању 66
О развитку пилета у јајету и пиљењу 69
После пиљења 75
Бурка 75
Кембриџа 77
Домаћа 77
Американска бронзаста 78
О избору приплодних грла 79
О несиву и на зђивању 81
О нези ћурића 84
Гуска 84
Дивља 85
Домаћа 86
Емденска 87
Поморанка 89
Тулуска 91
О несиву и насађивању 93
О одхрањивању гушчића 94
Пловка 94
Дивља 95
Домаћа 95
Ајлеберка 97
Пекинкиња 99
Руанка 100
Јапанка 101
О несиву и насађивању 103
О одхрањивању пловчића 103

Други део

О нези и храњењу одрасле живине 107
О гојењу живине 112
О сушењу гушчијег меса 115
О перуљању гусака 117
О остањању (чувању јаја) 118
О живинарницима 121

Трећи део

Живинске болести 127
Бала — Бешикиће. — Водене болест. — Глава, отечена. — Глисте. — Гнојотак на трутиња. — Гречи и задавица. — Гуша отечена. — Дифтерија. — Жутица. — Загор. — Јаја, мекана. — Јаја с предебелом љуском. — Јаја „урочи“ или „змајева“. — Кашаљ. — Кост, преломлена. — Костобоља. — Красте, жуте. — Креста, смрзнута. — Креста, бела. — Лудило. — Мајторење. — Несвестица. — Ноге, гукасте. — Ноге преломљене. — Обарлост. — Окобоља. — Осипе. — Пипа. — Помор, куга. — Пролив. — Пролив, бели. — Трованје. — Туберкулоза. — Указивање пупка код курића. — Прикви у грлу. — Чвено, неправне. — Шуге. — Чуване перја.
Где је шта? 141

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 38. броја Земљорадника: *Чланци:* Букарење крмача. — Хесенска мушица (свршиће се). — Наслеђе. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружнички послови.* — *Књижевност.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ПРИМАЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ ПАЉИЊИЋ УКАЗА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕКОМОРСКИ ДРУШТВИМА НОСИ ПОШТА ПЛАЋАЊЕ.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 дин. на пола године 4 дин. чланови помагачи, чланови свих друштвенодугушних, основ. школе, болници сталадеф., ваш. манастири, земљоделнички задруге и чиваци нису довољни лист у пола цене, ако положе претплату унапред за целу годину.

ВАН СРБИЈЕ
за год. 10 франк. или 5 фор. а. вред. по срп. пољоприв. удружења и њихови чланови као и српске земљораде. задруге и читаонице, добијају лист за 6 фр. или 3 фор. а. вред. над унапред положе претплату и над се претплати код свог удружења пошто кога ће ни се и лист слати

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ИЗМЕЊЕНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ • Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 39. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 1. ОКТОБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СРБИЈА НА ПАРИСКОЈ ИЗЛОЖБИ

У великом француском листу, париском „Temps-у“ — а у рубрици *Пољска привреда страних земаља на Изложби* налазимо оцену наше пољске привреде, из пера чувеног стручњака г. **А. Грандоа** која оцена овако гласи:

„Састав и подела имања на становништво као и дотично законодавство, јесу у разним земљама студије од великог значаја. Погодбе, тако разне код разних народа, под којима се упражњава право својине, битни су елементи благостања за сваки од тих народа. А упоређена између њих, која можемо да чинимо на основу података којима обилују страна оделења на нашој Изложби, тада долазе у ред задатака који су достојни пажње како агронома тако и економиста. У овом погледу као и иначе у многом другом особиту пажњу привлаче на се *Србија* и *Румунија*. За данас ћемо у *српску* изложбу.

Србија је, од заузећа Београда Турцима у години 1521 па све до 1815 изузев само оно неколико година устанка под Карађорђем — од 1804 до 1812 — била непрекидно под турским јармом. За потоњих шездесет година, од 1826 до 1877, њу су потресале унутрашње буне, као год и спољни ратови; а овакви догађаји, шкоде развитку пољске привреде као што шкоде и напретку трговине. У истини, Србија је дошла до своје независности и самоопределења тек пре двадесет и две године, а имено у год. 1878 када ју је берлински уговор за независну признао. Ну, од тада, и она је, као год и Босна и Херцеговина, Мађарска и Румунија, нагло порачала на путу свестраног материјалног напретка. Она данас заузима, нарочито у пољској привреди, врло часно место у групи оних тако интересантних земаља источне Јевропе.

На посетника који улази у елегантни павиљон српски — а он је подигнут на узводници моста Алме на кеју Орсејском, јак утисак чини и богатство унутрашње декорације, и уметнички укус при распореду разних производа, и блесак разних тканина, од којих су многе златом извезене и сјајним бојама шаране. Поглед се његов зауставља и на значајној збирци *руда* — злата, живе и сребра, а затим мраморa итд. Али ја ћу, зар, изненадити већину својих читалаца — свакако већину оних који су посетили српски павиљон — ако ни почнем *претежну* важност српске пољске пољске привреде над индустријским и рударским производима те земље. Да их у превагу српске пољске привреде и убодим, помоћи ће ми, у овако кратком прегледу, значајни спис бившег министра и саветника српског, г. *Јовановића*, која носи наслов *Пољска привреда у Србији* и која је издане српског Министарства Народне Привреде од год. 1900. Овај је спис неопходни тумач оних графичних и статистичких података, који, по нашем мишљењу, само и сувише скромно представљају пољску привреду у средини уметничког богатства српске изложбе.

Србија је, пре свега, *пољопривредна* земља. Више од 83·6% њених становника баве се искључно земљорадњом и сточарством; а више од четири петине целокупног извоза те земље сачињавају пољски јој производи. Тако на пример за последњих пет година, а имено од 1895 до 1899, ми имамо ове цифре и проценте извозе:

	ПРИХОДУ У ДИНАРА	
Пољски производи	22,636.204	или 41%
Сточни производи	24,012.740	„ 43%
Руде и остали производи	8,520.413	„ 16%
Целокупан извоз	= **55,169.357**	или 100

Као што видимо сточни производи Србије односе над пољским производима као такви, а то се без сумње даје објаснити околношћу, што је сточарство било скоро једини извор богатства Србије у бурним временима кроз која је она пролазила. Сем тога, а оскудица добрих путева, несигурност у земљи, и недостатак школа, што значи и неписменост сељака, све то неповољно је утицало на развитак српске пољске привреде. Далеко од тога да је могла извозити, земљорадња Србије, пре двадесет година, једва је хранила своје становништво. Ну, сад је све то другаче, и Србија сада из године у годину стално напредује.

Србија има укупну површину од 4,880.260 хектара, дакле више од четвртине, већу од оне у Белгији, која има 2,945.600 хектара, или Швајцарске која има 2,974.000 хектара. Њено становништво износи 2,312.000 душа, разметено у 82 вароши и 4277 села. То значи да у Србији 49·9 становника долази на квадратни километар, наспрам 226 у Белгији и 71 у Швајцарској.

Србија је, можда, једина земља где су велика имања, тако рећи, неизнимне ствари; јер она броји 395.000 кућа и кућишта, од којих су 99·3% приватна својина; док и државне и окружне и среске грађевине не броје више од 0·7%.

Земљиште Србије састављено је овако:

Шуме	= 2,231.581 хект.	или 46·2%
Обрађена земља	= 1,805.943 „	„ 37·3%

Необрађено земљиште, путеви, реке итд.	= 792.736 хект. или	16·5%
Свега	= **4,830.260** хектара	100%

Приватна својина у Србији, која обухвата све плодне јој земље покрива површину од неких 2,707,068 хектара, или 56% од целокупне површине земаљске. Остатак, од 44%, састоји се из шума, путева, река итд. и припада држави. Србија броји 375.000 породица, са просечно 6·2 душе; док само сеоско становништво износи неких 1,993109 душа, или 86% од целокупног броја становништва.

Приватна својина у Србији подељена је између 244.000 породичних глава, и то у овој сразмери:

177.582	главе	имају	до 5 хект. земље,	дакле, броје	72,60%
49.679	глава	имају	од 6—10 хек. земље,	дакле, броје	20,31%
14.758	„	„	„ 11—20 „	„ „	6,03%
1,806	„	„	„ 21—30 „	„ „	0,74%
459	„	„	„ 31—40 „	„ „	0,19%
159	„	„	„ 41—50 „	„ „	0,07%
148	„	„	„ више од 50 „	„ „	0,06%

Дакле, уопште узев, у Србији сваки земљорадник је и сопственик земље коју обрађује. Наравна ствар, да ту онда има илого мање бескућништва него ли у другим земљама. Својина је, дакле, у Србији и сувише распарчана, тако, да ретко има земљорадника и сопственика који би све своје земље имао под једном оградом.

Ова претерана распарчаност земље у Србији долази у главноме од два узрока, и то 1. од природе земљишта које је све испресецано рекама и потоцима, но и начичкано брдима и планинама. 2. од земаљског законодавства, које је веома погодно за овако парчање. У истина, српски је законодавац од српског земљорадника направио поплашену личност, јер је донео законску одредбу, по којој се сељаку ни за какан приватан дуг не може продати кућа са 2,8 хектара му земље. На овај начин више од половине имања неких 177.000 српских земљорадника — а то су они који имају мање од пет хектара, — остаје неприкосновено. Сем тога, сељаку земљораднику забрањено је задуживање по меницама. Ну, ако оне одредбе законске и не иду много у прилог тежачком кредиту, опет не изгледа да су оне сметале поставку *земљорадничких задруга*, по обрасцу Рајфајзена; јер од ових има сад у Србији неких 167 са средишном управом у Београду, а држава им је још одредила и неку своју помоћ од 25% прихода државне класне лутрије, — док се не намири сума од два милијуна динара.

Земља у Србији веома је разноврсна. Она је плитка и сиромашна у брдским крајевима, где и служи само за шуме и попаше. Родија је на косама и благим падинама где се већ и даје обрађивати; а веома плодна је у долинама и равницама, где се налази богат слој алувијалног наноса, особито погодан за производњу свију врстâ хране. Као што нагласисмо, цело земљиште Србије испресецано је рекама и потоцима, које ју обилато квасе и напајају. Ну, и то стоји, да су многе планине оголеле, поводом нерационалне горосече, што чини да се са њих сливају бујни потоци кишни, и у пролеће отопљеног снега, и плаве и даде сељаку и његову имовину у долини и равници.

Занимљива је и подела усева у Србији. Тако, на пример, и ситна и крупна храна тако држи више од половине уређеног земљишта или 52%, а имено:

Кукуруз	покрива	24,88%	обрађеног	земљишта	и даје	12—20 мет. цен.
Пшеница	„	15,93%	„	„	„ „	12—15 „ „
Овас	„	5,59%	„	„	„ „	10—14 „ „
Јечам	„	4,15%	„	„	„ „	10—14 „ „
Раж	„	2,05%	„	„	„ „	11—14 „ „

Кукуруз је, према томе, најважнији усев, као што је и главна храна у Србији; и та земља, поред огромне количине коју сама потроши, *извози*, као на пример у години 1899, неких 256.000 метарских центаа, или вредност од преко два милијуна динара. Што се пшенице тиче, она је у последњој години достигла извозну цифру од 775.000 метарских центаа или вредност од 11 милијуна динара. Даље је извезено јечма за 175.000 мет. центаа или 1,770.000 дин. и најзад овса за један милијон, или од прилике 104.000 мет. центаа.

Говорећи у општим потезима, оних 1,805.943 хектара обрађених поља у Србији (37,3% од целокупног земљишта) расподељени су овако:

948.219	хектара засејани су	*житом и кукурузом*
27.177	„ „ „	*другим биљкама*
647.387	„ „ „	*ливаде и пашњаци*
97.971	„ засађени су . *воћњацима*	(махом шљиварима)
68.330	„ „ „	*виноградима*
14.922	„ јесу	под *баштама*
1.937	„ „ „	*разним биљкама*

Србија је доста богата у природним ливадама и пашњацима мање више добрим — на којима пасе њена многобројна стока, док се траве за сточну храну, а нарочито *детелина*, сеју тек у врло малим размерима, па и то тек у околини градова, за храну кравâ музара.

Док је жито и друга храна у Србији сејана само за домаћу исхрану и потрошку, а док је стока била једина извозна роба њена, донде су и утрине и пашњаци у Србији заузимале огроман простор земљишта. Али је са развитком земљорадње и трговине као и умножавањем саобраћајних средстава, и са утринама и са пашњацима ударио натраг. Њихова је површина уосталом још једнако знатна, јер износи више од трећине обрађеног земљишта, или неких 650.000 хектара.

Утрине се у Србији деле на пољске и планинске. Прве се налазе обично дуж речних корита, па су од времена на време изложене и поплавама; док су планинске у брдима, која су, зар и сувише стрма за какву другу потребу.

Исто тако и *пашњаци* се у Србији деле на пољске и планинске. Први се зову *чаири*, и то су управо мале ливаде обично добро ограђене у које се лети стока пушта. На тим се чаирима налази још и по који бунар, из којег се стока поји, па и по који *наслон* под који се стока за време непогоде склања. Они други, планински пашњаци зову се *сувати*, и јесу огромне брдске просторије на којима стока проводи и по неколико месеца. Ливаде се обично косе једанпут у години а затим се стока пушта да их пасе. Сено које српске ливаде просечно дају доста је обилато, јер се креће између 30 до 40 метарских центаа од хектара у долинама, од 15 до 25 по брдима. Принос од хектара по *чаирима* цени се од 18—30 метарских центаа, а по *сувагима* од 8 до 10 метарских центаа. Му, осим утрина и пашњака, Србија има и огромне просторије земљишта, на коме храни своју ситну стоку, као на пример овце или свиње. То су, тако зване, *општинске утрине* којих је из године у годину све мање, јер се претварају у орању земљу, али којих још има на поприлици од неких 200.000 хектара. У години 1897 ливаде и приватни пашњаци и општинске утрине покривале су ову површину:

Ливаде	355.051	хектар
Чаири	61.845	„
Сувати	25.262	„
Општинске утрине	205.229	„
Свега	**647.387**	хектара

Благодарећи, доиста, овој огромној просторији ливада и пашњака Србија је у стању да одгаји силну и разну стоку. Тако, на пример, у години 1895 она је бројала на

5,619.000 грла, које ситне које крупне стоке, што значи имала вредност у живоме мају од неких 140,000.000 динара или 60—70 динара сточна капитала на сваку душу своју. У истини, Србија је у стоци тако богата земља, да у Европи она у том погледу заузима *друго* место; и, као што ће наше упоредне цифре показати, долази одмах после Енглеске. Тако:

В. Британија (Енглеска са Ирском) има	117,4	грла на кв. ки-
Србија имa	**116,3**	„ „ „ „
Данска „	106,0	„ „ „ „
Грчка „	104,2	„ „ „ „
Белгија „	99,4	„ „ „ „
Холандија имa	96,6	„ „ „ „
Немачка „	93,0	„ „ „ „
Француска „	83,0	„ „ „ „
Аустрија „	73,7	„ „ „ „
Румунија „	71,3	„ „ „ „
Португалска „	62,6	„ „ „ „
Италија „	61,0	„ „ „ „
Швајцарска „	60,8	„ „ „ „
Шпанија „	45,4	„ „ „ „
Русија „	20,2	„ „ „ „
Шведска и Норвешка имa	10,5	„ „ „ „

Г. Јовановић, од кога сам и позајмио ове цифре, признаје да у Србији сточни квалитет не одговара сточном квалитету, као ни нештини гајења ни потреби нашега времена, али излазе, у тој вези, и мере које је српска држава у последње време предузела да сточарство поправи, као и опште одгајивање сточарства у Србији. Заосталост српске стоке приписује се разним узроцима, од којих као главни могу се узети: *ситан* сој и слаба храна. Одабирање и добар избор грла за приплод, удружено с болом храном и негом, свакадаше, без сумње, горње недостатке код српске стоке. У осталом, и у прилог тим махинама, извоз српске стоке у стране земље веома је јак, па чак и расте из године у годину. Ево о томе и најновијих цифара статистичких:

У години 1899 извезено је из Србије на страну:

Коња	3.572	комада, у вредности	399.747 динара
Волова	73.623	„ „ „	13,941.955 „
Оваца	78.361	„ „ „	626.344 „
Свиња	87.465	„ „ „	9,126.792 „
Свега	241.021	комада у вредности	**24,094.838** динара

Овој цифри вала сад додати и извоз *живине*, која је у 1899-ој години скочила на **690.798** живих, и **658.550** заклапих грла, што представља укупну вредност од **1.335.233** дин. Назад овој суми од 25 и по милијуна динара, колико износи *жи*вот извоз Србије, треби додати још један пољопривредни производ, а то су *млечни* производи, сир и масло, који је дао 250.000 динара.

Као год у Босни и у Србији наилазимо на једну врсту производње која заслужује овде нашу пажњу. То је *воћарство*, нарочито *шљиварство* српско. Сад је шљива, управо, један од главних привредних извора српске земље; јер на сто хиљада хектара које шљивари заузимају, Србији шљива даје годишњег прихода извозног од 11 до 12 милијуна динара.

Србија, има наиазд, и *вина*, које привлачи и својим оним укусом и својом лепом бојом. И клима и земља у Србији веома су погодне за виноградарство, и пре пустоши које је филаксера за собом оставила Србија је имала **68.300** хектара под виновом лозом. Та је пашст једва поштедила *трећи* део земаљских винограда (око 26.000 хектара) али је од тада још **6.000** хектара поправљено; па су и влада и власти пришли мерама које имају поравнити штету од филоксере. У том циљу држава је створила извесне *расадјнике*, отворила школе виноделске итд. итд.

На закључетку имам да кажем — јер би за више и простора више у питу требало — да се у Србији, после приличног лутања — где је и *политика* била имала крива — најзад приступило преустројству пољопривредне *наставе*. Према томе, отвора се једна виша школа, за земљорадњу и шумарство у Топчидеру, близу Београда, а две ниже школе, једна у Неготину за воћарство и виноградарство а друга у Краљеву имају синовима српског сељака дати знање научно, које они а нису могли добити. Сем тога у 1898 донет је закон који обвезује сваки од петнаест округа Србије на подизање једне пољопривредне *станице*, док је у *Ћуприји* отворена таква једна станица за 60 хектара земље. Још су и четири друге такве у постању. Како ну друго, оне творевине нам сведоче да српска држава придаје и велику важност и поклања озбиљно бриге најважнијем извору и снаге и напретка Србије, а то је *српској пољској привреди*.

А. Грандо

О ИЗВОЗУ СМЕДЕРЕВСКОГ ГРОЖЂА

Још прошле године, за време прве изложбе грожђа у Смедереву, покренута је мисао *о извозу грожђа смедеревског на страна тржишта*. И доиста преи отлед испао је успешан.

Добар успех дао је повода, да се и ове године огледа са извозом. Најпре у Трговинском Гласнику, на и у Пољопривреднику том је питању спрнута озбиљна пажња. Па и Министарство Народне Привреде, увиђајући корист од тога, приступило је раду, да обаештењем и потребним мерама потпомогне тај извоз. У ту сврху изаслати су у Смедерево два изасланика, који су на дае конференције виноградара смедеревских питање о извозу потанко расправили, и до извесних закључака довели. Конференције су биле: прва 15, а друга 20 ов. месеца.

На првој конференцији било је до 27 саучесника. Конференција је отворена говором, у коме је истакнут задатак конференције. У говору су даље истакнуте особине *смедеревске*, подобност вина за извоз и на страна тржишта. Затим је сваћена пажња на то како треба спремати грожђе за пренос, на паковање и начине преноса до страних тржишта.

После тога је објашњено, како је испао оглед са извозом смедеревског грожђа прошле године, па је онда говорено о изгледу за продају у овој години. Сваћена је пажња на пренос лађом и железницама: у Конини и Земун. Објашњено је како је корисније шиљаће грожђа у *зајединама*; а не појединце, да би се избегла међусобна конкуренција и услед тога падање цене. И онда је у смислу овом предложено да ради извоза грожђа треба сви виногради смедеревски да се издоје у *групе*, како би свака група могла давати грожђе по 1—2 вагона, како се буде тражило; а групама да буде представник *комите* (одбор) који ће стајати у вези са Трговинском Агентуром у Будим-Пешти и вршити све послове око извоза.

После се развила дебата, у којој се нарочито разбирало о томе: колики ће се провизиен рачунати за посредоване Агентуре; о непосредном преносу на државним железницама из Смедерева, и то као брзовоз; да ли би се могли купца довести у Смедерево за куповане грожђа итд.

На све је дато објашњење, и најављено је: да ће Агентура рачунати провизију 20% по продајној цени, а на име ситних трошкова по 20—24 fl. на вагон.

Како на овој првој конференцији није могло да се приступа састављању заједница (група) и избору извршног одбора то је најављена жеља, да се држи друга конференција, на коју да се позове више виноградара.

На другој конференцији било је до 30 виноградара, од 120 колико их у Смедереву има. Опазило се, да је на ону конференцију *доћло врло мало оних, који су били на првој конференцији*. И с тога морало се, ради објашњења поновити и на овој конференцији све, о чему се говорило и радило на првој.

Разгонор се водио о уређеву извоза, а то је: о подели на заједнице и о извршном одбору.

Осем тога говорило се: *о спремању грожђа*, нарочито да ово не буде зелено, и да је у котарицама једнако од горе до дна; о преносу лађом и железницом, као бродова и у непосредном саобраћају; о обрачунавању итд.

Важна су обавештења која су добијена од Агенције Дунавског Паробродског Друштва. Они обећавају, да ће грожђе моћи шиљати у Б. Пешту сваког другог дана (недељом средом и петком у 3 часа по подне); да пошиљка стигне са 36 часова у Б. Пешту, и да се истоварује код централне пијаце; да ће 100 килограма стати 3·40 дин., а ако се пошиљаоци обавежу да ће послати до 30 вагона, да ће се дати и попуст за 20—25%; да ће се празне котарице враћати; и да у сваком транспорту може да буде 1—5 вагона.

Односно обрачунавања између Агентуре и продаваца — извозника — било је мишљења да буде по осмодневној просечној продајној цени; и друго да буде пошто се који вагон прода. Питање је ово остављено да га реши извршни одбор са Агентуром.

Приступљено је избору *извршног одбора*, и у овај су изабрани: Председник г. Бранко Јевремовић.

За дунавски крај

Лазар Константиновић
Јеврем Марић
Јоца Нешић
Јеврем Гавриловић
Пера Тодоровић

За источњачки вогон (брдо)

Влада Љотић
Љубомир Рајковић
Степан Арнаутовић
Паја Предратовић

За Кирилловачко брдо

Пера Митровић
Милан Марковић

За кагамско брдо

Петар Симић
Михајло Живковић
Пера Максимовић
Душан Митровић

За борачко брдо

Алекса Кирић
Влада М. Петровић

Одбору овом био би овај задатак:

1, да прегледа грожђе по виноградским положајима и одређује берву:

2, да организше заједнице (групе) за пуњење вагона грожђем, и даје ред за пуњење;

3, да набавља котарице и остали прибор за паковање грожђа;

4, да врши преглед спакованог грожђа, како би се увек добро и једнако грожђе шиљало;

5, да се брине о предаји грожђа на лађу или железницу, и

6, да чини обрачуне са Срп. Кр. Трговинском Агентуром у Б. Пешти о продатом грожђу или са другим посредником за продају на страним тржиштима.

Односно олакшица на српским домаћим железницама постигнуто је:

1, да се послатци из Смедерева шиљу до В. Плане мешовитим возом, а одатле путничким возом, те да тако сваки послатак грожђа стигне у Београд у 3 часа и 45 минута по подне;

2, да ће се порадати да оне послатке истог дана примају угарски возови, који полазе из Београда у 4 часа и 15 минута по подне а стижу у Б. Пешту у 7 часова изјутра.

Осем тога, за извоз грожђа из Смедерева дирекција срп. државних железница ставља не расположење 35 вагона, који су удешени за пренос свежег воћа; шта више ова су кола врло корисна за пошиљаоца и због тога, што се могу оптеретити до нормалног оптерећења.

И Министарство Нар. Привреде, као и Дирекција српских државних железница учинили су и у овој прилици своју дужност на смедеревским је виноградарима да се користе.

— — Ђ.

КОМИШАЊЕ КУКУРУЗА

У многим крајевима наше отаџбине, уз кукурузну берву постоји и данас један посао међусобне помоћи који се рад зове комишање. Како је ова позајмица, или боље рећи моба, у раду, од користи по наш привредни ред, нарочито у оним местима, где се кукуруз тако рећи искључиво гаји; мислим да неће бити на одмет, да о овом послу изнесем неколике мисли у *Тежаку* ради оних читалаца, код којих тај обичај не постоји.

Као што је у чланку „Берба кукуруза", у бр. 37 *Тежака* за ову год. описано, берба кукуруза врши се на два начина: или се кукуруз брањем са струка угред и од шашише одваја, и одмах вуче и у кошене смента; или се кукурузни клипови с комишином доме, на повеће гомиле, обично у близини самих кошева сваче и ту с вечери, уз веселу песму и разговоре комиша, од шашише одваја.

Овај посао врши се по овом обичају: Домаћин код кога се даљу врши берба кукуруза, пошаље једно од својих укућана, да по суседству јави, да ће тог вечера код њих бити комишање, и позове их на исто. Берачи кукуруза, који су обично позајмичари, разуме се, по вечери и сами остају на комишању. Кад буде од пралике 1 сат ноћи, (док берачи и домаћи вечерају), отпочне се из суседства скупљати нарочито млађа чељад, па како од оних, који су дошли почињу разне песме, те се за пола сахата скупи из суседства све, што је могло на комишање доћи, и ту радећи, остану често и до пола ноћи, већином допиривајући једне вечери комишање набраног и спученог кукуруза. Да се не би с комишањем одуговлачило, обично се суседи споразуму између себе, па не беру кукуруз њих више једног дана, већ разгоде редом, нашем да се зрелији кукуруз или ком је пужније, прво бере, те како би се и комишање обратог кукуруза могло увек једне вечера свршити.

У случају потребе, да због оскудице у теглећој стоци, дотични домаћин у кога се врши даљу берба кукуруза, не може да с њиме свуче кући сав обрати кукуруз, то се и у овом послу испомажу, довлачећи сваки бар по један пут на својим колима кукуруза, само да овај на њиви не би неокомишан остао.

Овим леним обичајем међусобне помоћи, пољопривредник накнађава оно, што је деобом задруга изгубио, па како су оваки обичаји корисни за лакше сналажавање пољопривредних послова, јевтиније много стају но иначе, то но може скромном мишљењу заслужују наше пажње, и не треба да их овлаш узимамо и ценимо.

Бина случајева, да се на неким местима, код овог позајмичења догоде и спорови, што један другом није могао повратити задужену помоћ, и власти овоме или су се невеште чиниле, или су од рамена по истима своју суд давале не ценећи претходно, куда циља тај њихов начин поимирања завађених. Због овога, све се више занемарава овај начин пољопривредне испомоћи, а тиме, нарочито инокосни, доводе до немогућности, да своје послове на време изврше.

С мало воље и труда од стране надлежних, овај стари обичај могао би се и даље у практици очувати код наших пољопривредника. Прво треба примером претходити, а у случају нарбе ствар добро испитати, на ако се докаже какав инат, крив страну казнити и упутити је на правилно вршење своје суседске дужности. На више места овако није рађено. Несде су поједини на и саме власти сматрале, да један другом оне позајмице нису дужни враћати, јер се као мобе рачунају. Други опет досуђивали су жалиоцу за комишање надницу равну дневној. И један и други правац рада у овоме погледу неправилан је и произлази отуда што се о том није хтело зрело промислити на пресудити.

Обичај овакве испомоћи у кукурузној берби наследили смо од наших старих. Код њих је реч и част била светиња и сваки се тридио, да је као такву од своје стране неповредиму очува.

Данас тако већ није, и баш с тога, нелим, надлежне власти, које су у свакодневном додиру са нашим пољопривредницима, најпозваније су да у колико по могу леним начином, а оно значајем своје власти, у колико је могућно више одржавају наше старе *корисне* обичаје.

Макс. Т. Богдан

ХЕСЕНСКА МУШИЦА
(Cecidomyia destructor)

(СВРШЕТАК)

Пролетње, летње и јесење генерације хесенске мушице — Због тога, што се хесенска мушица развија за тако кратко време, могућно је да се преко године појаве више њених генерација, колена, које теку једна за другом. У топлијим крајевима могућно је да буде три такве генерације и по времену кад се јављају зову се: пролетња, летња и јесења генерација. У топлим пак крајевима, вероватно, да таквих генерација има још и више.

Пролетња генерација не јавља се једновремено јер то зависи од тога како наступају топлији дани. У топлијим местима виђа се према томе од 20 априла па до краја маја. Мушице се виђају на житу на коме остављају своја јаја, да би тако осигурале опстанак своме потомству — летњој генерацији.

Летња генерација јавља се 46 дана по излетању прве, пролетње, генерације. Мушице су ове потомци пролетње генерације јер су изведене из јаја која су останиле мушице те генерације, а да се развију у савршена инсекта, мушицу, треба им, као што је поменуто 46 дана. Отуда излетање мушица ове, летње генерације почиње од 20 јуна и може се продуживати све до половине августа. Највећа множина мушица виђа се крајем јуна и у првој половини јула. У августу виђа се само незнатан број, и то оних мушица чије је преображавање било ометено због јаке суше — врућине. У ово доба, кад се јавља летња генерација мушица, она озима жита већ су стасала за жетву или су шта више и пожњевена, и зато, пошто се мушице не могу на њих наставити потребно је да тога ради остане своја јаја на жита која се у то време зелене, т.ј. која су и у то доба са сочним влажем. Тога ради, мушице остављају своја јаја на лишће јаре пшенице и јара јечма код којих је сетва у пролеће извршена касно, а исто тако остављају своја јаја и на лишће влаћа које је поникло од опалог жита. За овај циљ врло им је удесна и озима стрмишна ако је сетва ове извршена у то доба и, како се у топлијим крајевима због обичаја, а и вероваћа, да је рана сетва озимих жита дарежљивија од позне, стрмишне сеју у јулу, и августу, то су оне и најјачи расадник за размножавање потомака летње генерације хесенске мушице.

Јесења генерација јавља се, ако су повољне погодбе од половине августа, т.ј. 46 дана по излетању мушице летње генерације. Због тога, што се преображавање лутке у мушицу код средње, летње, генерације често задржава због велике врућине, и излетање мушице треће генерације повлачи се наравно за толико уназад. Зато, да се могадну појавити и мушице јесење генерације потребно је да се испуне наручене погодбе, и, како то бива само у изузетним случајевима, то се оне најчешће и дешава: да се редовно јављају само две генерације пролетња и летња, а јесења — изузетно. Прва генерација штети житу у мају, друга заснива своје потомство крајем јула и почетком августа (јер тада остаља своја јаја), а за појаву треће генерације, потребно је, да у првој половини јула буде жита са зеленим влажем да би ларве могле наћи храну и на овоме пробавити читавих 28 дана. То могу да учине само онамо где се налази позно засејана јара пшеница или јечам или где се жело презрело житo те од опалог зрнеска има доста поникалих биљака. Но с тога, што се онако што ретко налази, летња генерација ове мушице, мобиће заснокати своје потомство тада, ако још доспе, да своја јаја остани на лишће рано засејаних озимих жита и у топлијим крајевима, где се из буди којих узрока приступа ранoј сетви озимина, она то потпуно и постиже, и то у толико више, што се преображавање мушице у летњој генерацији и иначе овета због велике врућине и преноси баш у доба кад су поникла рано засејана озима жита. Пошто ларве на влажу опога жита у најзвише прилика немају довољно времена (од друге половине јула и за неколико дана месеца августа) за потпуно преображавање, јер им за то треба најмање 42 дана, то се оне преображавају у мушицу, тек у пролеће идуће године и у том случају у место три генерације хесенске мушице, јављају се само две.

Све ово поменуто о времену у коме се појављује хесенска мушица, од великог је значаја јер има практичне вредности у самом сузбијању и уништавању штеточине. По опоме што знамо да као расадник за размножавање потомака летње генерације хесенске мушице служе рано посејана озима стрма жита, природно је, да ће се у случају, ако се озимице и у будуће буду сејале тако рано у местима где се појави овај штеточина, штете отуда појављивати све у већој мери. У топлијим крајевима, највише мушица виђа се, као што је поменуто у доба од 25 јуна до почетка августа, те отуда, ако се сетва озимих стрмишна (пшенице, јечма и ражи) изврши у то доба, онда ће хесенска мушица ако та жита буду поникла, имати могућности да осигура опстанак своја потомства, тиме, што ће моћи на то усеве оставити своја јаја, и обратно, сузбиће се у томе, ако у то доба не буде било каквих стрмишна. И само зато, што се у нас, у највише места сејане озимих жита врши доцније, дакле од септембра, и јесте узрок те нам овај инсекат не причињава оне штете које су тако осетне у крајевима, у којих је узбичајена ранија сетва озимих стрмишна.

Подмуклице, као непријатељи хесенске мушице — Ларву хесенске мушице често спопадају инсекта, као на слици 9. и 10. женке ових инсеката снесу јаја у ларву хесенске мушице. Из тих јаја излазе прапићи који се хране самом ларвом, и која се с тога не може да претвори у мушицу већ угине. Неких година има ових подмуклица у толикој мери да хесенску мушицу десеткују на скоро и сасвим униште, но с тога, што је њихова појава случајна, и што пољопривредних није у стању потпомагати њихово размножавање, не може се увек ни рачунати на њихову помоћ. Зато у борби против хесенске мушице треба да се лати других средстава.

Сл. 9.
Јако увећана подмуклица, инсекат чије прапићи живе у ларви хесенске мушице

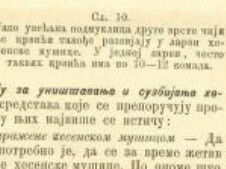

Сл. 10.
Јако увећана подмуклица друге врсте чије се прапићи такође развијају у ларви хесенске мушице. У једној ларви, често таквих прапића има по 10—12 комада.

Мере, које се препоручују за уништавање и сузбијање хесенске мушице — Има више средстава које се препоручују против хесенске мушице. Између њих најзвише се истичу:

а) *Заоравање стрњике заражене хесенском мушицом* — Да се приступи овоме средству, потребно је, да се за време жетве жита налазе на стрњици чауре хесенске мушице. По опоме што знамо, да се мушица јавља, као што је поменуто већ у доба од 25 јуна, и да највећа множина мушица излети из чаура у првој половини јула, излази, да ће ово средство бити некорисно, ако се тиче заоравања озимих стрмишна жита, с тога, што би се предузимало доцкан, т.ј. пошто су мушице излетеле из својих чаура. Обратно, заоравање стрњике јарих жита: пшенице, ражи и јечма, не треба изоставити, с тога, што на овим стрмишнима мушице летње генерације остављају своја јаја крајем јуна или јула, те се чауре хесенске мушице на стрњици ових жита могу заваљити у августу. Заоравањем ових стрњике, спречиће се изношење јесење генерације хесенске мушице. Исто тако треба заорати и оне стрмишне које су на њиви поникле од опалог семена, и то, као и стрњике јарих жита, у почетку августа, јер су и те стрмишне као што је поменуто један од врло значајних расадника хесенске мушице.

б) *Спаљивање стрњике* — По неки у место заоравања стрњике налазе, да је боље ако се спаљује стрњика која је заражена хесенском мушицом. По нашем мишљењу овај је рад теже изнести кад је стрњика ретка, јер тада на потпалу треба поновне сламе а у местима где дувају ветрови није га лако ни изнести. Онамо пак где би се могао применити, вала га као и при заоравању стрњике употребити само на стрњици јарих жита и на пониклим стрмишнима из опалога семена прилично жетве стрмишна.

в) *Засејавање нарочитих стрмишна на кратко време пре но што ће се појавити мушице* — Кад се у јуну запази, да полетање озиме пшенице долази од тога што је ова у јачој мери

заражена хесенском мушицом т.ј. да би од ње могли спасти жита која су поникла с јесени, потребно је припремити нарочити *мамац* за ловљење мушица. Ради тога треба у близини њиве заражене хесенском мушицом или на њиви на којој ће се извршити сетва с јесени, засејати крајем јуна раж, пшеницу или јечам, на омањој површини. Жито ово ниће ће неће у првих дана јула па ће као такво послужити као мамац за летњу генерацију мушица. Мушице ће, немајући у то доба (у првој половини јула) млада жита слетати на то жито у великом броју и на њ оставити своја јаја. У почетку августа треба затим то жито заорати на ће се тако уништити све ларве које се изведе из јаја а с тим и мушице које би постале од тих ларава. Ако би време било хладно и кишовито, онда се у место заоравања жита може постићи циљ и пуштањем стоке на то жито рада паше, која ће ларве уништавати од чести пашом а од чести гажењем.

г) *У пролеће треба подрлати усев док је земља влажна, а кад се просуши онда га лаким валком и исмуљати* — Ако је с јесени поникла пшеница јако заражена ларвама хесенске мушице, нарочито на тешким, глинастим земљама, па да се на том житу идуће године (у мају) не би појавиле мушице пролећне генерације и тиме дала прилика већем размножавању њеном у тој години, како на тој њиви, тако и на суседним, ваља у пролеће, чим се земља по отапању снега нешто просушн, пређи заражена места дрљачом а затим, и лаким валком, да се њиме исцитне грудве начињене дрљањем. Земља разрушена дрљачом заспиваће многе чауре и на тај начин уништити их. Средство ово, поред наведеног корисно је још и зато, што се њиме потпомаже пораст жита, јер се дрљачом и валком разбија кора која се начинила на површини земље те се тако и жале жита излажу улазу ваздуха, а осим тога влаће неће бити тако често као кад се не би дрљало, те ће једновремено сасрвати, а као такво биће и мање угодно да мушици буде као расадник за њено размножавање.

д) *Сетву озимих стрмнина, у местима, где се јавља хесенска мушица, предузети што доцније, после, пошто излете мушице летње генерације.* — Ако је такав случај, да су жита у јуну заражена хесенском мушицом онда је потребно да се не приступа сетви озимих жита у доба извођења мушица, већ доцније. У топлијим крајевима сетву ову не треба почети пре 10 августа, а у нашим, нећемо погрешити, ако је предузмемо и доцније. Свакојако, за решење овога питања, потребно је тачно проучити, кад се у нашим крајевима јављају мушице летње генерације, ако се у опште и јављају, на према томе одредити тачно и време сетви озимих стрмнина. У упутству, које је у овом погледу издао мађарски министар земљорадње, тврди се, да друга генерација хесенске мушице *неће обично своја јаја у септембру* и да је зато добро да се сетва озимих усева (жита) изврши што је могућно доцније (после прве половине новембра), како би онда, кад почне усев да наче, мува била потпуно уништена* [1]) По нашем мишљењу овај је захтев неоправдан, с тога што верујемо, да се друга генерација ове мушице у Мађарској а с тим и у нашим крајевима мора јављати раније, најдаље до краја августа. Одлагањем сетве озимих стрмнина чак до друге половине новембра изгодно је, с једне стране с тога што је у питању, да ли би се због рђавог времена ова могла и закладати, а с друге стране и зато, што врло поена сетва озимиде даје готово свакад слабији приносе од раније сетве. Наша практичари према овоме треба да буду начисто с тим кад се јавља у нашим крајевима друга генерација хесенске мушице, и да према томе утврде право време сетви озимих стрмнина.

Да би од овога средства било користа, потребно је наравно, да се приступа *раније сетви раних жита*, како би се ова жела пре, но што се појаве мушице друге генерације, а из истих обзира треба и жетву свих стрмнина, дакле и јарих и озимих пришти у доба кад нису преарела, јер тада зрна неће опадати на с тога не ће бити ни поникнах бољака а с тим ни мушица неће имати могућности да на њих остави своја јаја, за изношење треће, јесење, генерације. Исто тако, потребно је, да се и стрњике јарих жита, као што је наведено, заору најдаље до почетка августа. Све ово не изискује никаких нарочитих трошкова ни особена труда, те с тога, пошто је то *најбоље средство* против хесенске мушице, ваља на њ обратити и највећу пажњу.

е) *Бубрење усева* — Занажено је да хесенска мушица наноси више штете стрмнинама слабијега раста но онима које се бујније развијају. Отуда на њивама са озимим житом, које су с јесени у већој мери заражене хесенском мушицом, треба у пролеће на неки начин потпомоћи пораст биљака. За овај циљ сасвим је добро ђубрити заражен усев: пепелом, чађи, компостом, ђубретом од живине итд. и то пре но што жито почне класати.

ж) *Плеву, заражених стрмнина хесенском мушицом, употребити што пре* — Примећено је, да се приликом вршидбе жита зараженог хесенском мушицом, много чауре хесенске мушице надвајају, приликом вејања, заједно с плевом, и да су с тога њиве у близини гумна обично понајвише заражене оном мушицом. Зато је потребно да се такна плева да стоци или спал и пре но што мушице изађу на чауре.

Закључак — Хесенска је мушица, као што се види велики штеточина пшенице, раži и јечма, те зато, да јој се стане на пут, треба противу ње употребити:

1. Бубрење зараженог усева у марту или априлу, да би се тиме потпомогао пораст повређених биљака, а ако је усев оштећен у већој мери, онда га што дубље заорати, да се тиме униште чауре на затим засејати на истом месту који други усев најбоље какву окопавину;

2. Рано у пролеће пређи усев док је земља влажна дрљачом, а кад се просуши, лаки валком;

3. Не треба сејати јару пшеницу, јару раж и јечам у пролеће идуће године у местима где је прошле јесени примећена хесенска мушица а на случај да се пихона сетва не може изоставити, онда им стрњику заорати одмах по жетви;

4. Плеву, која се надвија приликом вејања жита, употребити што пре или је спалити;

5, Жетву жита вршити кад није презрело да се зрна из класа не би испрсала и пицала, а где се примеће ове биљке, опасати их стоком и стрњику им заорати пре но што се појави летња генерација мушице;

6. Пре но што ће се појавити летња генерација мушице засејати коју стрмнину, да мушица на њој, кад поникне, остави своја јаја, на је затим заорати; и

7) Сетву озимих стрмнин жита, у местима где се хесенска мушица јавља предузети што доцније, после, пошто излете мушице летње генерације.

Благ. Д. Тодоровић

[1]) Види кратко упутство мађарског министра земљорадње о одбрани и предохрањи од хесенске муве, у 31 броју *Темиса* од ове године.

БЕЛЕШКЕ

Да се лук не „бичи“. — Учестано бива, да се црни лук „бичи.“ За кућу такав лук не ваља, јер су му главице мале и брао подлежи трулењу.

Људи су се довијали како да доскоче да се лук не „бичи“, па су та испитивања довела до ових резултата: *Арнаутк* (мале главичице црног лука, изведене из семена) се до сађења у леје, не треба држати у хладноме простору, јер се лук наше сили, више се „бичи“, уколико му је наше силе и снаге задржато у влажном и хладном простору. С друге стране, не треба га држати ни у топлој одаји, која се загрева пећи, јер губи своја преимућства и у пролеће рано потера пера. Најбоље је *арнаутк* држати у сухој одаји, у којој топлота не спада испод 3° ни прелази преко 4° R.

Даље, у том погледу опажено је још и то: да лук најбоље успева на земљи средње плодности измешаној с песком; земља треба да има довољно хранивих честица, но да није бујна; треба да је влажна, но не сувише. Свеже ђубрење лук не трпи, зато га треба садити тек друге или треће године.

Средство против црва у цветњаку. — Ако има много ситних црва у цветњаку, они су штетни, јер се увуку у цвет, те му дају рђав изглед, а могу и сасвам да их униште.

Црви и прашци у цветњаку, на и у градини, могу се уништити и истребити на овај начин: још у јесен се прикупе они дивљи, лути и горки кестенови (род, плод) и сачува се до пролећа. На пролеће се ситно исеку и истроше у прах, као брашно, и сасну у какав суд, напуњен водом, и то тако, да по 8 кестенова дођу на 1 литар воде. То се остави 24 часа, док вода у се извуче сву опорост и горчину кестенову, која је отровна за прашке.

Том се водом пресла и полива сваки цвет и свако стабло, на којима има прашка. Она ништа не шкоди ни цвету, ни бољки, а прашка брзо излазе на површину земље и одмах цркавају. Тако исто цркавају и прашка, који су остали у земљи, само куда је кестенова вода допрла.

Како прашка досађују много и у цветњаку и у градини, требало би се овим средством послужити, утолико пре, што нас ово ништа не кошта.

Сигуран и јевтин лек против браданица. — Азотна киселина (hеzan) најсигурнија је и, у исто време, најјевтинија лек против брадавица.

Тај је лек испробан, и може се свакоме препоручити. Он се онако употребљава: памуком, који је умочен у hезан, може се брадавица, или се са сламке спути кап hезана на брадавицу. То треба неколико пута поновити и брадавице hе сасвим нестати.

ГЛАСНИК

Одликовани и унапређени чланови Српског Пољопривредног Друштва. — Указом Његовог Величанства Краља од 11 ово месеца одликовани су:

Орденом Таковског Крста првим редом:

Г. Душан М. Спасић Министар Народне Привреде, редован члан Српског Пољопривредног Друштва; и

Г. Стеван Р. Поповић члан Државног Савета у пензији, редован члан Друштва.

Орденом Милоша Великог другим редом:

Г. Милован Спасић Државни Саветник у пензији, члан оснивач и редован Српског Пољопривредног Друштва;

Г. Мидан Б. Милићевић члан Државног Савета у пензији, редован члан Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Милоша Великог четвртим редом:

Г. Никодије Стефановић пуковник редован члан Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Двоглавог Белог Орла четвртим редом:

Г. Лазар Јовановић члан Државног Савета, редован члан Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Таковског Крста другим редом:

Г. Раша Милошевић директор Паробродског Друштва редован члан Срп. Пољопривредног Друштва;

Г. Никола Крсмановић трг. из Београда, члан добротвор Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Таковског Крста трећим редом:

Г.г. Алекса Турчић благајник управе фондова у пензији; Коста Цвиногорац директор гимназије у пензији; и Жанко Шокорац члан Пореске Управе у пензији; — редовни чланови Срп. Пољопривредног Друштва.

Орденом Таковског Крста четвртим редом:

Г.г. Сергије Станковић управник казненог завода у пензији члан оснивач и редовни Српског Пољопривредног Друштва; Милорад Павловић трг. из Београда; и Милан Арсенијевић трг. из Београда, — чланови добротвори Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Таковског Крста петим редом:

Г.г. Светозар Боторић гостионичар из Београда члан утемељач Српског Пољопривредног Друштва; Алекса Живановић председ. Срп. Пчеларског Друштва; Светолик Петковић државни економ округа подринског; и Милорад Тројановић државни економ окр. моравског — редовни чланови Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Св. Саве трећим редом:

Г. Милан Недељковић професор Велике Школе у пензији, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Св. Саве петим редом:

Г. Благоје Д. Тодоровић секретар Министарства Народне Привреде, редован члан и благајник Српског Пољопривредног Друштва.

Г. **Милутин Савић.** — Председник Српског Пољопривредног Друштва, постављен је за начелника прве класе истог Министарства.

Пажња привредницима. — Српско Пољопривредно Друштво добило је ових дана повећи број разних „нових патентираних фресованих тријера", са вентилацијом и без ове на распродају. Цене ових су према величини од 130 до 260 динара франко Београд.

Награде најбољим одгајивачима свилених буба. — Решењем Господина Министра Народне Привреде од 15 о. м. награђени су као најбољи одгајивачи свилених буба у овој години од стране Министарства Народне Привреде и то:

Са по 100 динара:

1). Госпођа *Христина* жена *А. Николића* учитеља из Белих Вода срез расинска, округ крушевачки;

2). *Ученици основне школе* у Бошњаћима, срез темнићски округ моравски;

3). *Милосав Богдановић*, економ из Петровца, срез млавски, округ пожаревачки; и

4). *Јанота Дреновић*, тежак из Голобока, срез јасенички округ смедеревски.

Са по 50 динара:

1). *Милан Крстић*, тежак из Лапова, срез лепенички, округ крагујевачки;

2). *Михаило С. Цветковић*, учитељ из Конуса, срез расински, округ крушевачки;

3). *Милан Петровић*, тежак из Бошњана, срез темнићски, округ моравски;

4). *Стојан Митровић*, тежак из Пожаревца; и

5). *Велимир Димитријевић*, учитељ из Селевца, срез јасенички, округ смедеревски.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 12. августа 1900. године у Београду.

Били су: председник г. Милутин М. Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић чланови одбора г.г. Павле Тодоровић, Мирко Миљковић и Јован Јекић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

178. Прочитан записник XXI седнице — Одбор усвоји са изнесним изменама.

179. По извештају Пожешке Подружине о земљишту што јој је срез уступио за расадник — Одбор је одлучио да се упути на мишљење благајнику г. Благоју Д. Тодоровићу и члану г. Илија Кремићу.

180. По представци Пожешке Подружине о одузимању расадника и могућности даљег опстанка њеног — Одбор је решио да се упути на мишљење благајнику г. Благоју Д. Тодоровићу и члану г. Илија Кремићу.

181. По молби Моравичке Пољопривредне Подружине, да јој се одређена помоћ да у новцу, да она сама набави потребне јој справе — Одбор је одлучио, да подружина може набавити справе у Чачку или Краљеву у износу до 100 дин. коју hе суму Друштво исплатити.

182. Чита се извештај чланова Оцењивачког суда, о извршеној утакмици плугова огртача и прашача на државном имању у Топчидеру и њихов предлог о награди такмичара — Одбор је усвојио предлог оцењивачког суда, да се плуг огртач и прашач Љубе Димитријевића из Пожаревца награди првом наградом од 120 дин. а плуг огртач и прашач Максима Поповића из Шапца другом од 100 дин.

183. По питању о плавом камену и извешћу друштвеног заступника г. Милана Марковића — Одбор је решио да се друштвеном заступнику г. Милану Марковићу повери даљи рад по

овој ствари до њеног окончања, изјављујући задовољство на досадашњем његовом раду.

184. Благајник г. Благоје Тодоровић предлаже, да се друштвеним служитељима изда новчана награда по 80 дин. за њихову ревносну службу — Одбор усвоји предлог благајников, с тим да се сума од 160 дин. изда из партије за напредне издатке.

ЗАПИСНИК XXII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 17. августа 1900 год. у Београду

Били су: Потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора г.г. Павле Т. Тодоровић, Илија Кремић, Милан Јованић, Јован Јекић и Никко Јовановић.

Председавао потпредседник г. Александар М. Секулић, бележио заступник секретара Радослав К. Спасовић.

185. Прочитан Записник XXII седнице — Одбор усвоји са извесним изменама.

186. Питање Жичке Пољопривредне Подружине, да ли ће Друштво од своје стране одредити какву награду, приликом њене изложбе 7 и 8 октобра ове године у Краљеву — Одбор упути на мишљење благајнику.

187. По питању промене дана изложбе у Крагујевцу — Одбор је решио:

Да се изложба која је била одређена за 8, 9 и 10 септембар ове године, отвори 4 а приреме да буду 2 и 3 септембра. Ова одлука одборска да се одмах саопшти свима економима и онима којих се ова изложба буде тицала.

Одбор оклашљује председништво, да од стране приређајућег одбора пошље једног изасланика, стављајући му у дужност да сврши претходне пучне послове.

188. По питању о изасиљању једног изасланика од стране Друштва на Париску Изложбу — Одбор је усвојио предлог благајников, да се пошље један изасланик од стране Друштва коме ће бити дужност, да нарочито проучи пољопривредне справе и њихову примену.

Већином гласова изабрат је за друштвеног изасланика г. Милан Јованић члан управног одбора. Поред суме од 500 дин. коју је одређено на тај циљ г. Милан Арсенијевић трг. овдашњи, Друштво даје 300 дин. с тим, да цела сума од 800 дин. буде у злату.

Изасланике Министарства Народне Привреде који су друштвени чланови, Друштво умољава, да на изложби заступају и Српско Пољопривредно Друштво.

189. Друштвени заступник г. Милан Марковић, извештава о условима које нуди заступник фирме Beer Sondheimer из Франкфурта на Мајни, за исправање појављене диференције, на име:

1). Заступник фирме прима од диференције 1200 дин. а остатак да падне на терет друштвени.

2). Да Друштво исплати целу суму за плави камен, са интересом од одређеног рока до дана исплате.

3). Да са Друштвом закључи инлеровање плавог камена за идућу годину, под истим условима — Одбор оклашљује друштвеног заступника, да у име Друштва изјави заступнику поменуте фирме:

1). Да Друштво не може примити ништа на себе од поменуте диференције

2). Пристаје да исплати целу суму за плави камен, као и за последњи вагон који је приспео а још није примљен с тим, да не плати никакан интерес, пошто се према уговору последњи вагон пре одређеног рока плаћа.

3). Да Друштво не може сад закључити инлерацију плавог камена, јер се увек практикује да се разне друштвене набавке оферално набављају.

190. Г. Милутин Јовановић досадашњи секретар друштвени извештава, да је се при предаји магацина нашао извесан мањак у семену, који је изазван услед растура и куповине брутто за нето — Одбор признаје овај мањак, који се има у магацинској књизи расходовати.

191. Уредништва „Заставе“ и „Нашег Доба“ у Новом Саду изјављују да немогу бесплатно штампати расписани стечај за с секретара — Одбор одлучи, да се именовани уредништвима јави, да стечај штампају по 3 пута и рачун пошаљу.

192. Г. Младен Протић економ из Гуче извештава, да се у његовој околини продаје америкашки обртач 10 дин. јевтиније него што га Друштво продаје, уверавајући да је сам гледао један Сакоп плуг са марком Кühne-овом, купљен од Веса Миљковића из Чачка, јевтиније но што Друштво продаје — Одбор одлучи да се прибаве ближа обавештења о могућности такве продаје, замолиши г. Протића да и он сам извести Друштво, што буде ближе о томе сазнао.

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шаљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ОГЛАСИ

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главиниће̂ве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

3—10 БЕОГРАД

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 39. броја Тежака: *Чланци:* Србија на париској изложби. — О извозу смедеревског грожђа. — Комишање кукуруза. — Хесенска мушица (сврШетак). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружнички послови.* — *Обзнана.* — *Оглас.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВИ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉВИШЊЕ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕШКОГ ДРУШТВЕНОГ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИНАРА ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТЕВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛНАДЕЛА, ЗАВОДИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКИ ЗАДУГЕ И ЧИТАОЦИ ЗЕМЉА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕДИ ЗА СРБ. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДУГЕ И ЧИТАОЦИМА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ПРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И НАД СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД СВОЈ ГАРАНЦИЈА ПРЕКО КОЈА ЊИМ СЕ И ЛИСТ ШАЉЕ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊЕ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕНТУЛИЋ

БРОЈ 40. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 8. ОКТОБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ВЕК ЗЕМЉОРАДЊЕ

Да би једном речи овековечили славу века који се свршава, — јер он није још изданиу ма да су немачки научари већ огледали сахранити га, — многобројни кумови обасипали су га називима обележјем.

Сва велика изумења која су се у деветнаестом веку јавила: пара, електрицитет, телеграф, телефон..... постепено су му служила као имена за знамење. Тако исто називали су га: век микроба, век јапански, век англосаксонски, век министарских криза..... Кад се не би бојали увеличавати забуну још и даљим ређањем ових назива, могли би га тако исто назвати: век земљорадње. И доиста ни у једном другом периоду вештина земљорадника није знала за измене тако обележне, тако дубоке и тако важне по својим резултатима као у веку који се примиче крају. И поред свеколиког консервативног духа сељака, тврдо везаног за предања; који не прима поваченья и који је мало осетљив према напретку; и поред препона што их напредовању стављају стари закони и обичаји, земљорадња је у току овога века остварила напретке који задивљују. Човек, управо, занеми кад пореди производну моћ земље у разнаку од сто година, кад помисли да се принос на више места данас учетвороструко; да се за прошлих сто година невероватно увећао број пољопривредног оруђа и справа; да су се производња и потрошња меса више но удвојиле и да је, једном речи, пољска привреда, успела да данас учетворострчи производњу биљака и животиња.

Многобројни су чиниоци који су ова чуда створили: преврат у средствима саобраћајним, измене у законодавству, развој и продирање пољопривредне науке, ширење биљака за сточну храну, усавршице у справама и машинама, итд. јесу све узроци, који су изазивали ове напретке. Између ових узрока, има међутим један, најновији, који је још сада задобио голема значаја и који ће, по свима изгледима, бити обележно знамење пољопривредног живота у двадесетом веку: то је *дух удруживања*.

Развијањем удруживања, у многоструким облицима, земљорадник у будућности успеће да решава питања, која задају бриге савременој земљорадњи. Јер, увек ће бити питања која ће решетити ток напретку човечанства. Спољашња средина утичући на наше напоре, креће их као оно теразије: час горе час доле. Пре сто година свет се прибојавао оскудице у храни која је долазила од неродице; данас страда од *криза суви́шне производње* које побијају пољопривредне цене свима трговима. Значи ли то рећи да је производња земље достигла сву своју меру и да се треба усиљавати те пре сузбијати но повећавати ову издашност? Никако. Човечанство је кадро трошити много више но што у овоме тренутку земљорадња производи; само земљорадња мора боље уредати своје тргове, тражећи да под најбољим могућим приликама продаје своје производе и да се ослободи сувишних посредника који јој узимају највећиће њене користи.

Ту је ето нов правац којим напори земљорадника ваља да иду. Пољопривредна штампа, стручна настава и разна пољопривредна удружења, која су толико услуга учинила делу производње, неће прошашити и да земљораднику не помогну и на овом путу којим он треба одлучно и без оклевања да пође.

Али упоредо с овим трговинским уређењем мора се продужити и поправљање народне производње. Но ни то није све. Остаје много још да се ради и ништа друго до само *уједињавање* и *наводњавање*, као само најхитније мере, па би у значајним размерама могли увећати благостање земље. Уједињавање њива, спајајући ситне деонице, удвојило би а над-кад чак и утроило принос испарчане земље, а с друге стране наводњавање би повећало како принос њива тако и ливада.

Али све ово моћи ће добити се само бројном снагом и ту *пољопривредно удружавање* има леп један задатак да врши и *пољопривредна настава* лепу једну улогу да игра.

ПРЕД СЕЈИДБУ ОЗИМЕ ПШЕНИЦЕ

Како од свију наших жита пшеница у трговини заузима прво место, то је оправдано да се сада у време сејања забавимо размишљањем о поправци овог нашег важног усева. Ово тим пре, што нам је ова година дала по каквоћи врло рђаву жетву, те су и цене овогодишњој пшеници врло ниске.

Прошло лето било је више мање врло променљиво, нарочито у време цветања стрмнина, влажно више но суво, и врло поседно за развијање разних биљних уродица. С тога и овогодишња пшеница већином је слаба штура и има уродице што, поред осталог, јако смањује цену пшеници, ма да ни по количини нисмо задовољни овогодишњим жетвеним приносом.

Па, како каквоћа једног усева битно зависи и од чистоте семена за сејање, оправдано је да сада у време сејања озимих стрмнина обратимо пажњу на то какво ћемо семе посејати, јер није без разлога речено, „какво семе такав род". Да добијемо добро зрно од стрмнина, поред осталога најпотребније је да

извршио *добар избор семена*. Семе пре сејања треба добро очистити од свих уродица, на њемо и род добити чистија и бољи.

Наши привредници већином сеју све усеве на и пшеницу, без претходног чишћења семена од уродице; мало их је, који издвојено зрно за сејање сматрају да је довољно очишћено, ако су исто поред чишћења на обичним ветрењачама, натопили растворм плавог камена; кречили (мешали са негашеним кречом) или жарили (посипали врућом жеравицом); а најмање их је, који увиђају потребу, да издвојено зрно за сејање чисте трајером који су за то нарочито направљени.

Натапање семена растворм плава камена и кречење негашеним кречом и може бити оправдано, кад је семе пре тога на каквој доброј ветрењачи очишћено од уродица, пошто ови начини чишћења семена уништавају клице житне сјечи; али овај рад науколико нам не може добра донети, ако је семе уродичаво, јер се истим послом не може отклонити сва уродица, чије је семе рђано и са семеном стрнишна измешано.

Не само на једној њиви, но и на једном истом ласу сва зрна нису једнака. Једна су крупна и развијена а друга ситна и штура. Да за семе издвојимо само најбоље и најједрије зрно, једино се можемо послужити сиранама, које су за то нарочито удешене.

Искуством је доказано, да тријери поред издвајања разних уродица подвајају једро и здраво од ситног, штурог и неразвијеног зрна, сортирају зрно.

Српско Пољопривредно Друштво, познавајући добро пољопривредне прилике наших пољопривредника и налазећи да је поред осталих справа неопходно нужно, да што више у народ унесе и разних тријера, обратило је своју пажњу избору ових за наше прилике, у ком циљу тражило је, да му се из разних крајева наше отаџбине пошаљу потребне количине зрна пшеничног, ради пробе, и овим извршеним пробама дошло је до закључка, да су за наше прилике најбољи и најпрактичнији „нови патентирани фресовани тријери“ јер су извршеним пробама показали, да најбоље издвајају и чисте зрно од уродица, па зато их је Друштво извесан број у разним величинама набавило и досад већа број у разне крајеве испослало.

Цене овим новим патентираним фресованим тријерима су према њиховим величинама ове:

ЗНАК	ДУЖИНА ТРИЈЕРА	ДУЖИНА ЦИЛИНДРА	ПРЕЧНИК ЦИЛИНДРА	ЦЕНА ТРИЈЕРА ФРАНКО БЕОГРАД	
са вентилацијом					
I в	1450	1000	250	130	—
I а	1625	1120	300	150	—
I	1825	1240	350	200	—
II	2100	1480	420	260	—
без вентилације					
I в	1450	1000	250	115	—
I а	1625	1120	300	135	—
I	1825	1240	350	180	—
II	2100	1480	420	240	—

Разапињањем ових тријера уколико се то према новчаним средствима може учинити Српско Пољопривредно Друштво нада се, да ће дати могућности пољопривредницима да по јевтину цену дођу до добрих и опробаних тријера.

Наша је дакле жеља да оне напомене нађу топлог одјека код наших пољопривредника, те да оне јесени пиједан небо пропустио, да семе пре сејања добро не очисти и овим идућу жетву што више обезбедити.

Макс. Т. Богдановић

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА

ЗА ВРЕМЕ ТРЕЋЕГ ПУТОВАЊА

1. *Почетак трећег путовања* — Да би сресни надзорник свиларства могао предузети треће путовање, потребно је, да се пре тога снабде свима потребама. Тога ради, ваља собом да понесе:

1. Путни план за 3 путовање;
2. Путне табаке од другог путовања (беле и плаве);
3. Преглед за увођење путних табака од другог путовања;
4. Табаке за раздавање семена и за груписање по општинама;
5. Прајавне књижице одгајивача;
6. Упутство Болово о гајењу свилене бубе;
7. Кратка упутства за гајење свилене бубе на разним језицима;
8. Семе свилених буба;
9. Свиларску хартију;
10. Термометре;
11. Плакате, којима се сваћа пажња одгајивачима, да ће им се свилене бубе одузети, ако се не буду придржавали свих наредаба;
12. Црвене цедуље, које одгајивачи имају приленити с лица својих станова;

Примедба. Осем горњих предмета, треба да понесе још и:
а) књигу наредаба,
б) деловодник,
в) дневник касе,
г) поделу среза,
д) извештај о стању дудова,
ђ) јавне наредбе,
е) меморандум од прошле и тек. године,
ж) извештај потреба,
з) неколико плаката о заштити свиларства,
и) неколико правила за прегледаче (извођаче);
ј) експедициону књигу, коверте итд.

На овај пут крећуће се чим буде за то добио заповест, а путовање изводиће по утврђеном плану.

2. *Предавање семена прегледачима (извођачима)* — Чим сресни надзорник свиларства дође у општину, дужан је одмах предати прегледачу (извођачу) семе свилених буба, пошто се про тога увери, да је локал за извођење у своме реду.

Тада има предати прегледачу (извођачу) и потребну количину свиларске хартије, затим термометре, табаке за раздање семена, прајавне књижице, црвене цедуље и кратка упутства о гајењу свилених буба.

Примедба. На сваки грам семена рачуна се по 3 табака свиларске хартије. Три табака ове картије стају 2 новчића (крајцаре).

Одгајивачи добијају потребан број табака свиларске хартије за коју плаћају суму колико за то припада приликом предаје својих чаура, т.ј. она им се сума тада одузима. Да се тај рачун може извести, означиће се на прајавној књижици и на табаку за раздавање семена, колико је табака примио који одгајивач.

Извођачи добијају од сресног надзорника потребне термометре. Одгајивачи могу добити термометре само за готов новац. Један термометар стаје 10 новчића.

Сваки одгајивач мора добити прајавну књижицу, упутства о гајењу свилених буба на своме (матерњем) језику и црвену цедуљу.

Црвену цедуљу има да приленти на видном месту (с лица) свога стана, да би се лако могла уочити кућа у којој се гаји свилена буба. Прегледачи су дужни казати сваком одгајивачу, да ове цедуље морају приленити.

3. *Табак за обрачун* — Предате предмете прегледачу, има сресни надзорник уписати у табак одређен за ову потребу и од прегледача узети потпис да их је примио.

4. *Утврђивање доба за извођење семена и дељење свилених буба* — С тога, што ће сресни надзорник водити надзор, да се извођење и дељење свилених буба изврши што тачније, то ће он сам утврдити дан, кад се у појединим општинама има предузети извођење и дељење свилених буба.

Сресни надзорник II. класе, мора присуствовати при деоби свилених буба.

Надзорник од прегледача ваља да сазна, да ли су они одгајивачи чије су бубе у прошлој години боловале од пречавице (кречне болести) дезинфиковани локал у коме ће гајити бубе, и то по упутству које су од њега добили приликом 1 путовања.

Он је дужан прочитати прегледачу правила о прегледачима и извођачима и објаснити му како се врши извођење и дељење свилених буба.

5. *Извођење и дељење свилених буба* — Како се семе води и на који се начин врши дељба свилених буба, поменуто је у правилима о дужно тима прегледача и извођача. По себи се разуме, да та правила мора надзорник добро знати и да се тачно по њима управља.

Други какав начин извођења, може се вршити само по нарочитој дозволи окружног надзорника свиларства.

Сва упутства која надзорник буде дао прегледачу, уписаће у књижицу прегледачеву. При томе има обратити поглавиту пажњу:

а, да се утврди дан, кад ће се почети извођење свилених буба;

б, да се дељење свилених буба не отпочне пре, док се не изведу све бубе;

в, да у случају, ако извођач има две или више раса семена, најпре дели свилене бубе само од једне расе, па тек кад ову буде раздао, онда да приступи дељењу друге расе;

г, да сваки добије свилене бубе па и овај који се накнадно буде пријавио. Према томе не може наступити случај, да ко не добије свилене бубе. Обратно, прегледач не сме надати свилене бубе они одгајивачима који нису дезинфиковали локал, као и онима који припадају другој општини;

д, у једној породици може дати свилене бубе само једном члану;

ђ, колико ће грама семена (односно коју количину буба из требованог грама семена) добити која општина, одређује окр. надзорник. Као правило при томе има да важи, да 1 одгајивач у средњу руку треба да добије 16 грама.

Окружни надзорник свиларства према имињењу среских надзорника има да решиј којим ће се општинама послати више а у којим мање од 16 грама семена на 1 одгајивача. О овоме има јавити писмено сресном надзорнику пре него овај отпочне треће путовање када се оне поделе има строго придржавати.

Окружном надзорнику свиларства остаља се ипак на вољу да онамо, где он мисли да је много по 16 грама у средњу руку на 1 одгајивача, може ову количину и смањити.

е, Ако је такав случај да у једној кући гаје свилене бубе две или три породице, онда укупно све оне породице могу добити највише до 24 грама семена;

ж, Сваки одгајивач добија на своме језику кратко упутство о гајењу свилених буба, пријавну књижицу, цивену цедуљу и потребан број табака свиларске хартије;

з, да одгајивач не даје какве поклоне, понаћ итд. и

и, да се табак за деобу семена тачно попуни.

6. *Пријављивање општинској власти* — Кад је урађено све што је горе поменуто, онда сресни надзорник ваља да иде у општину, да она објави погодбе о раздавању семена, односно изведених буба.

Даље, сресни надзорник има се уверити, да ли је општина приљепила на својој кући плакат о заштити свиларства, и ако није, онда треба сам да га приљепи. Има се осведочити и о томе, да ли су потребни огласи у своје време уредно објављивани као и да ли је плаки табак за пријаву семена исписан како треба.

На општинској кући и на другим уделним местима, ако то није учинила општина, ваља да приљепи што више од оних плаката, којима се обраћа пажња одгајивачима, да ће им се одузети свилене бубе, ако се не хтеду придржавати наданих наредаба.

Сресни надзорник и прегледач обратиће нарочиту пажњу на то, да се они плакати налазе за све време гајења, па зато сваки подерани плакат, ваља заменути новим.

Тај плакат гласи:

„У свима земљама на целом свету, у којима се као што траба хране и негују свилене бубе, важи као прво правило, да се свилеиим бубама док не претуре четврто спавање, дајо само прикано (исечено) лишће; због тога смо све и сва чинили, да и наше одгајиваче приволемо, да да и сами тако раде.

У прво доба, док је свилена буба још млада, резанци морају бити што ужи, тањи. Што више бубе расту, то и резанци могу бити шири. Између 3 и 4 спавања, лишће се може сећи и тако широко, да су резанци ширине малога прста.

На како одгајивачи при свем том не ће тако да раде, нити да се покоравају наредбама централнога завода свиларства, то је овај био приморан, обратити се општинској власти с молбом, да од сваког такаог одгајивача одузме свилене бубе који их до претурног 4 спавања не ће хтео хранити крижаним лишћем.

Ову молбу своју поткрепио је централни завод тиме, што је на сваком табаку за раздавање семена напитамано, да ће се одгајивачима раздавати семе, односно свилене бубе само тада, ако се хтеду придржавати сних наредаба које им за тај циљ буде издао централни завод свиларства, и да ће им се бубе одузета, ако по тим наредбама не буду радили."

7. *Кречење дудова* — Сресни надзорник има се уверити, да ли су општинске власти обелиле кречом оне дудове с којих се не сме брати лишће и да се у томе није учинила каква злоупотреба.

8. *Писмени рад* — Напослетку, сресни надзорник дужан је свршити сан административни посао, т.ј. да испуни путни табак, да овај заведе у преглед, да надатке за тај дан заведе у дневник касе, да упише путовање у путни дневник итд. Кад с тим буде готов, онда се има кренути у другу општину.

9. Чим у своме срезу заврши дељење, раздавање, семена, дужан је саставити извештај о оним општинама у којима је број одгајивача мањи у сразмери према броју дудова, да би се могло утицати, те да сувишно лишће употребе оне општине у којима има сразмерно више одгајивача но што има лишћа.

Примедба. Сресна надзорник има се старати, да се дудови искоришћују што боље по снима местима, тако, да се у средњу руку за 1 унцу (25 грама) семена употреби лишћа највише са 10 дудова, но при томе одгајивачи не смеју имати више свилених буба но онолико, колико је то окружни надзорник свиларства одредио просечно за сваког одгајивача.

На случај, да је утрошено лишћа са више од 10 дрвета, због чега би рендита била испод 20 кгр. сресни надзорник свиларства биће отпуштен из службе, ако такав поступак не би могао оправдати јаким разлозима.

10. *Контролисање извођења и раздавања свилених буба* — Кад је сресни надзорник завршио дељење семена, односно свилених буба онда ће затим предузети путовање у циљу инспицирања извођења свилених буба и дељења ових, а за оним посећивање одгајивача, пазећи при том, да за овај посао не изгуби ни један дан до четвртог путовања.

Приликом инспекције извођења свилених буба и дељења ових, има се уверити о томе, да ли су прегледачи (извођачи) поступали у свему по пропису.

11. *Бележење температуре* — Прегледачима треба ставити у дужност да пре него што отпочну извођење, на све док се не заврши учгравање, бележе и спољашњу топлоту. За овај циљ, сресни надзорник даће им нарочиту, напитампану таблицу, у којој ће прибележавати топлоту у 7 часова пре и у 3 часа по подне сваког дана. Топломер треба наместити негде у хладовини.

Сресни надзорник узеће од прегледача ове таблице по свршеном откупљивању мехурака, и послати их преко окружног надзорника свиларства централном заводу.

12. *Неправилно храњење свилених буба* — Запажено је, да се извођење свилених буба не врши онда правилно, чему може да служи као доказ то, што се на кутијама виђају мале свилене бубе које су ту угинуле зато, што нису храњене. Сресни надзорник свиларства дужан је с тога обратити пажњу прегледачима да мале бубе не остављају на кутијама већ да их као и остале хране ситно исиканим лишћем. Ако би сресни надзорник приметио, да прегледач ни после опомене не би хтео да рада као што треба, сресни надзорник одузеће му гусеница и предати их другом лицу, не плаћивши прегледачу ништа за ранији труд.

По свршеном извођењу, сресни надзорник свиларства прегледаће кутије, да ли на њима има мртвих буба, па ако је тај случај, онда је дужан то показати у своме дневном извештају.

Окружни надзорник свиларства и његов помоћник (адјатус), контролисаће онда извођење свилених буба и о сваној нетачности известити завод. За нетачности у овоме није крив само прегледач већ и сресни надзорник свиларства с тога, што прегледача није обучио као што треба, па се зато на сваку такву погрешку има казнити са по 1 форинтом.

ИСКРИЦЕ

Вилморени. — Француски градинарски часопис *Revue Horticole* донео је у 19-ом броју свом од оне године биографију о заслужним *вртларима* Француске, *Вилморенима*, бацајући истом приликом веома поучну светлост на саму ту важну грану пољопривредну књижевности може имати и за читаоце *Тежака*, ми ју приказујемо овде у српском преводу, утолико пре, што писац оне биографије није нико мање но Г. *Хезе*, пољопривредник и књижевник, којим се Француска поноси и чије само одличне радове ми и досада често у *Тежаку* помињали.

„Трговина семењем вртларским, и цветним и пољским и шумским, била је за дуго у Француској од мале предности. Баште су мало цвећем засејаване. Вешања их је, управо, давала слику распореда који се налази у цртежима *Клода Молеа* и *Жака Бојеса*, баштована Лудвика XIII, и који су по речима *Оливијера Сера* служали као обрасци за вртове, у којима су украсно дрвеће кресано у лопте и зелена трава играли главну улогу. И ова су вртови били веома погодни за неговање пролетњега цвећа које је увек страсно привлачило мноштво вртара.

У то доба, годишње биљке цветне још су биле малобројне; и по книзи *Прови баштовански руководо, Париз* све до краја XVII-ог века није имао цвећара, који би трговали страним биљкама. Као моја у државну башту, тада је служала книга *Петра Морена Белешке о гајењу цвећа* као и дело *Дарженвил Десалијера*, које је уследило спета године 1733, под именом: *Теорија и практика баштованства*. Тек управо, над су *натпасти вртови* устукнули пред *француским и енглеским баштама*, тек тада се нашло за нужно да се мало напусте лукавасте и дуговечне биљке, које су тада биле у моди, као што су биле лаке и за негу, а да се у већем броју негују цветне биљке *једногодке* и *двогодке*. Уношење у Француску у год. 1733 цвета *Краљице Маргарите*, сретно је подурло ово новачење. Већ ова се каква је улогу играла ова биљка на великој свечаности, даваној у част Лудвика XV. у септембру 1772. у баштама Тријанонским (у Версају). Али, тада се још ни на далека није мислило, да ће доћи време, када ће добро уређене баште оку гледаоца, од пролећа до јесени, давати слику најбогатијих и најлепших боја цветних, а то и погланито, низом *годишњих* биљака.

У броју оних неколико кућа које су помагале овоме напретку и допринеле да се по Француској распростране дотичне биљке, као лепше од оних које су се нековима гајиле — у броју тих кућа одликовала се једна која је имала знак: *Код петла*. Овај занат припадао је тада *Јоанини Дибуо*, удовици *Петра Жофроа*, који је умро 2-ог јуна 1728 године, и чија је кћерка, *Клауда Жофроа*, у мају 1743 примљена за *надзорницу у трговачком семенарству*. Клауда Жофроа уда се марта 1-ог исте 1745 године, за „племића Петра Андрија,“ који је био веома јак ботаничар или, као што се тада говорило, упознат с *науком* која пружа знање о неговању биљака, но која је по речима цвећара париског од године 1658, *Морена*, вештина која потпада под *агрикултуру*.

Из брака Андријеног са Клаудом Жофром изађе у год. 1756, 30-ог марта *Аделаида Андрија*, која такође буде *примљена за надзорницу семенарства* (15-ог јула 1773), и која се 14 јула 1774, уда за Филина-Виктоар-Левека од *Вилморена*.

Вилморенова породица је, дакле, једна од најстаријих породица у Лорену. У потврду овога могла би се навести *таниња*, од 1633, која гласи на *Карла Левека* од *Вилморена*, племића од Вилморена и од Воја-Ландркура, као и Јованке Корнелове, или Коснелове, његове супруге.

Филин-Виктоар-Левек од Вилморена, то је *десети* син Жака Левека од Вилморена, земљорадника, који се родио у Ландркуру 22-ог септембра 1746, но који је у тринаестој години срећу свога оца остао сироче. Као такво, он дође у Париз да довршни своје школовање; али се доцније свом снагом ода на ботанику и медецину. У току тога свога школовања он се упозна са *Петром Андријем*, ботаничаром краља Лудвика XV, који је тада становао на кеју Межансије, или као што се знао кеј Фајер.

Пошто је Андрије био човек, који је умео да цени људе од дара и од карактера, то он и уочи велику разборитост и особите врлине младог Вилморена, па га и узе и за помоћника у својим студијама, и за ортака у радњи, на најпосле и за зета, давши му руку своје кћерке *Аделаиде* 14-ог јула 1774.

Почев од 1775 године, када Вилморен по причању *Пармантије*, уведе репу, ова трговачка радња узе име *Андрије и Вилморен*. Са смрћу Андрија, а то је било у године 1779, Филин Виктоар Левек од Вилморена остаде искључини поседник куће и радње, и ова 1-ог јула 1780. доби име *Вилморен-Андрије*, које и данас носи. Од 1747—1793 фирма јој је била: *код краља птица*; а за време Револуције: *код народне птице*. Дакле, још се 1771. године кућа Андрија поче, уз сарадњу *Дишена* професора природних наука, издавати на спет каталоге семења, биљака и дрвећа. Они су каталози били прве појаве свога рода у Француској и вреде да се читају. Тако, на пример, каталог од год. 1778. броји 148 страна на *12* и имена биљака и дрва означена су у њему и на француском и на латинском. Ту долазе неке 184 биљке повртарске, 24 мирисљаве, 148 врсте цвећа, 200 биљака, 152 дрвета и украсног дрвећа, и списак свију трава употребљених у медецини. Сем тога ова књига садржи још и основна знања: о неговању сточних трава и биљака индустријских, које тада још нису биле веома раширене, о спремању топлих леја за рану зелен. Појединости, обухваћене издавањем ових каталога, нису биле веома многобројне, но ипак су биле довољне да се у 19-ом броју свом од оне године биографију о заслужним *вртларима* Француске, *Вилморенима*, бацајући истом приликом веома поучну светлост на саму ту важну грану пољопривредну књижевности може имати и за читаоце *Тежака*, ми ју приказујемо овде у српском преводу, утолико пре, што писац оне биографије није нико мање но Г. *Хезе*, пољопривредник и књижевник, којим се Француска поноси и чије само одличне радове ми и досада често у *Тежаку* помињали.

„Трговина семењем вртларским, и цветним и пољским и шумским, била је за дуго у Француској од мале предности. Баште су мало цвећем засејаване. Вешања их је, управо, давала слику распореда који се налази у цртежима *Клода Молеа* и *Жака Бојеса*, баштована Лудвика XIII, и који су по речима *Оливијера Сера* служали као обрасци за вртове, у којима су украсно дрвеће кресано у лопте и зелена трава играли главну улогу. И ова су вртови били веома погодни за неговање пролетњега цвећа које је увек страсно привлачило мноштво вртара.

У то доба, годишње биљке цветне још су биле малобројне; и по книзи *Прови баштовански руководо, Париз* све до краја XVII-ог века није имао цвећара, који би трговали страним биљкама. Као моја у државну башту, тада је служала книга *Петра Морена Белешке о гајењу цвећа* као и дело *Дарженвил Десалијера*, које је уследило спета године 1733, под именом: *Теорија и практика баштованства*. Тек управо, над су *натпасти вртови* устукнули пред *француским и енглеским баштама*, тек тада се нашло за нужно да се мало напусте лукавасте и дуговечне биљке, које су тада биле у моди, као што су биле лаке и за негу, а да се у већем броју негују цветне биљке *једногодке* и *двогодке*. Уношење у Француску у год. 1733 цвета *Краљице Маргарите*, сретно је подурло ово новачење. Већ ова се каква је улогу играла ова биљка на великој свечаности, даваној у част Лудвика XV. у септембру 1772. у баштама Тријанонским (у Версају). Али, тада се још ни на далека није мислило, да ће доћи време, када ће добро уређене баште оку гледаоца, од пролећа до јесени, давати слику најбогатијих и најлепших боја цветних, а то и погланито, низом *годишњих* биљака.

У броју оних неколико кућа које су помагале овоме напретку и допринеле да се по Француској распростране дотичне биљке, ако лепше од оних које су се нековима гајиле — у броју тих кућа одликовала се једна која је имала знак: *Код петла*. Овај занат припадао је тада *Јоанини Дибуо*, удовици *Петра Жофроа*, који је умро 2-ог јуна 1728 године, и чија је кћерка, *Клауда Жофроа*, у мају 1743 примљена за *надзорницу*

ПОДЛИСТАК

ГОВОР ЂОРЂА П. КУРТОВИЋА

Држан 17. септембра 1900. године у Шапцу, при отварању У-ог Конгреса Савеза Земљорадничких Задруга

Ваше Високопреосвештенство,
Ваше Преосвештенство,
Високоуважена Господо Министри,
Поштовани Зборе,

Ево нас у име Бога на петом конгресу српских земљорадничких задруга у Шапцу.

И као сви ове богате и културне напредне покрајине и као српски приредник и као пријатељ српских земљорадничких задруга, ја се и радујем и за особиту одлику сматрам, што је мени пала у део та ретка част, да моја скромност отвори први конгрес, који савез српских земљорадничких задруга из целе Краљевине држи у питому Дриносаљу, у негдашњој области незаборавленог и многозаслужног Господара Јеврена а у милој прадедовини нашег узвишеног Господара.

Драги и одлични гости,

Ми смо у месту чија се околина не само поноси многим славним разборитима по којима су наши преди под мудрим и натешким предвођењем Ода Отаџбине кри лили: за српску самосталност и свету веру српску, већ и која се још од пре три деценије дичила угледним добром Српског Пољопривредног Друштва и најстаријим члановима утемељачима тога корисногa и потребногa удружења.

Ми смо, господо, у месту чија је околина богата не само разновресним гвоздењем плуговима и другим савременим пољопривредним алатима и справама, већ се поноси са више десетина парних вршалица. А, као члану осниваћу и утемељачу најстаријег Кола Јахача, нека ми је допуштено још споменути да смо у месту где је народном свешћу и поштовањем основано прво „Дриносавско Коло Јахача Кнез Михаило,“ и прво Обласно наступсно станиште, и да смо у месту у чијој се околини развило коњарство знатно више него ли ма у коме другом крају миле нам Отаџбине.

Нисам оне неколико појединости дотакао, господо, зато, да би пред нама хвалисао овај крај. У далеке племенитој и корисној намери учинио сам ја то. Хтео сам пред оваким одличним и ретким збором, да одам заслужно признање Дриносељанима, а уједно да пред Вас, просвећени родољуби, изнесем неопходних доказа мојој тврдњи: да је народ овога краја стално тежио и тежи и за пољопривредним усавршавањем, те да ће несумњиво љубљаву прихватити и осваивање земљорадничких задруга, које су моћне и неопходне да удруженом снагом окрене и моралне и материјалне тековине сваког појединца, које ће замењити и допунити старе наше задруге, те извршити велику мисао Милоша Великог: да српски пољопривредник буде у исти самосталан, чврст и поуздан стуб а не роб своје самосталне отаџбине као што је то по другим несрпским државама.

ним каталозима ове куће, од 1780—1804 дају нам права да кажемо: да је Филип Виктоар Левек Вилморен за Француску био истинска творац научне трговине повртарским, ратарским, и шумским семењем. Својим огледним гајењем, својим списима, својом делатношћу и разборитошћу, као и својим многобројним везама трговинским, он је млого допринео рашреју, код богатије класе, укуса према вртарству и пољској привреди. Разнери пак, које узеше његова трговинска послови кад он научи још и немачки и енглески, помогоше му да унесе и распростре по Француској мноштво корисних биљака, чија су имена донета на челу списа *Доброг баштована* који се спис одштампавао после сваке године од 1755, и у коме је Вилморен-Андрије постојано истицао све ове биљке у својој радњи.

При огледним истраживањима својим, Филип-Виктоар-Левек од Вилморена пронашао је да је *преношење* семења са севера на југ корисније него ли са југа на север.

У година 1779, а благодарећи пријатељским односима својим са ботаничаром-путником Андријом *Митом*, који тада испитиваше шуме Северне Америке, као и благодарећи потпори славного *Малерба*, који га је веома уважавао, Вилморен је успео да сретно пресади у Француску многобројно дрвеће шумско са стране. Надзад, он је у народ унео оне добре биљке, које су се дотле гајиле само у околини Париза, као и оне, које су дотле биле скоро искључива својина неколико срезова у Анжију, Провансу, Лангдоку, итд.

Филип-Виктоар-Левек од Вилморена био је човек од књиге, просвећен, добродушан и милосрдан. Тако, у година 1788 (13-ог јула) кад страшан један *град* нанесе голему несрећу околини Париза, јер му уништи силан број вртова и усева, овај Вилморен раздаде бесплатно семење, и уз то кромпире, најпоштеђенији баштованима. Као признање на ово доброчинство, Француско Пољопривредно Друштво одлари га своје медаљом: док држава, увиђев да ни сва племенитост овог дародавца не може да подмири потребе оштећених, повери њему самом набавку семена са стране и раздавање истог међу пострадале.

Филип-Виктоар де Вилморен био је, заједно са *Пармантијем*, Седсом и другима, члан *Одбора за земљоделску и вештине*, који је установљен био законом од 22-ог жерминала III године. И њему дугујемо за ову силесију бележака о неговању репе, плаве детелине, репице итд.

У години 1793 он се напрезао, али узалуд, да сачува *чувени расадник шартрески*, који је тада заузимао 38 хектара.

Дрва и дрвеће украсно, као и воћке, које је ова трговинска кућа издавала својим сарадницима разношава шесу у расадник, који је Вилморен имао у преградн Сен-Жака, а којим је управљао један вешт баштован.

Имајући прилично стање, Филип-Виктоар де Вилморен имао је и то велико задовољство да може прихватити и своју породицу, да изведе на пут своје сестрине, на често и да приличе у помоћ несретним баштованима. У години 1794, тако несретној за многе породице француске, он је био добротвор свога еснафа, и утешилац *Гроса*, једног од уредника *Доброг баштована*, као и Христофора *Херсеа*, старога руководиоца расадника у Шартру а које је Револуција упропастила.

Овај истинити родољуб умро је 6-ог марта 1804 у недесет осмој години свога живота, када га његов син, *Петар-Филип-Андје*, који је рођен 30-ог новембра 1776 наследи у управи трговачке радње. Путовања која је предузимао по Енглеској Петар Филип Андре од Вилморена у години 1810, 1814, и 1816, дала су му могућности да се упозна са напретком који је тада постигнут био у тој земљи на пољу градинарства и земљорадње изо и да напише један велики број веома занимљивих бележака о *биљкама* које је тамо изучавао, отуда и донео, и с њима огледе правио. Под јаким утиском примедаба које му је тимно *П. Синклер* у Воберну, о *травама* које су подесне за природне ливаде, он увиде и све неоспорне користи које се добијају од заслађивања ових биљака, кад се гаје одвојено, наспрам смеше семена које се добија са дна подине а које се тада употребљавало за стварање ливада и пашњака.

Петар-Филип-Андре био је сарадник Пармантија, Туена, Изара, Боска, Полтоа Леклер-Туена, итд. С временом, као и сигом својих многобројних веза, он је успео да састави веома важне збирке строшина, поврћа, цвећа итд. Он је био тај коме је поверено било да оцена вртарски део *Позорнице земљорадње* од Оливрја Серског, а које је приштамало Француско Пољопривредно Друштво.

Извештаји, које је он написао био између 1803 и 1805 о поврћу, о пољским и шумским биљкама јесу веома важни за проучавање, јер насад њихов био је човек одларен одлично *практичним* духом. Године 1814 лондонско вртарско Друштво подари му своју велику медаљу у знак признања на многобројним прилозима научним које му је он упућивао.

У години 1815, а то ће рећи у времену кад трговина оне куће достиже велике размере, Филип-Андре узе себи неколико вредних и окретних помоћника, а радњи својој и име *Вилморен-Андреје* и *Компаније* које је име и до дан-дани сачувала.

Петар-Филип- Андре-Левек од Вилморена био је и дописни члан Академије наука, а умро је 21 марта 1862 — пошто је још 1-ог јула 1843 предао радњу своме сину, Петру-�̌у-Фрањи Левеку од Вилморена, које је тада било 27 година, јер се родио био 18 априла 1816.

Добро упознат са биљном физиологијом и хемијом, *Луј* од Вилморена са младићским одушевљењем — а у пркос болке

Сви знамо шта је све Милош Велики жртвовао био, да очува, да се Србија новога на спасилуке не подели, већ да обезбеди, да окуби и убаштини сваког појединог српског пољопривредника, а сви увиђамо да савез земљорадничких задруга иде тим спасоносним путем. Сви признајемо да ћемо оснивањем земљорадничких задруга доћи брже и до потребних пољопривредних справа, без којих се привреда обдлавати не може; да ћемо доћи до исушења главног дела наше историјске питоме Мачве, као и до многих других важних теховина, које се без удружавања имати не могу. Сви рачунамо да ће се тада одмах почети заснивати и, нарочито овоме крају тако потребна, *Земљорадничка штедионица за жедребад*, пошто се само на тај начин може поправити и ојачатити производња добрих коња, која је поглавито *нашој* Отаџбини *неопходна*. Сви се надамо да ће се стварањем земљорадничких задруга створити моћна удружена извозничка снага, те привођа најудаљеније потрошаче наших производа да долазе к нама, да не губимо и даље сваке године милионе само на томе, што наши извозничка артикли, док дођу до потрошача, морају да пређу преко неколико посредничких руку.

Јесте, Господо, снага тога сведчан је народ овога краја који је Србству дао Карађорђа Вука, Богићевића Анту, Чупића Стојана — Змаја од Ноћаја, Милоша Поцерца, Лазаревић Луку, Гуслара Вашићића, Проту Павловића, Др. Лазу Лазаревића, Милоша Милојевића, Митрополита Инокентија, Ђ̌ака Васића протојереја лозничког, Ранка Алимпића ђенерала из Нађчана, Ђ̌ату Лазу Теодоровића Капућехају из Каоне, Симу Катића из Глоговца, Живана Чоњагу из Салаша, Пантелију Бановца, Аврама Станојчића из Клеша, Јовицу Ниниковића из Клеша, Јована Латковића из Клеша, Срдана Пљу, Васу Шуванца, из Црне Баре, Проту Смиљанића из Белотића, Симу Милојевића учитеља из Црне Баре, Стојана Обрадовића председника из Шанца, Зеку Селаковића бољубашу, Попа Тешу Поповића из Бадовинаца, владику Никанора, изабраног скопског митрополита Фирмилијана, Стојана Новаковића. Стевана и Јанка Веселиновића, и многе друге за цркву, књигу и народна права заслужне и знамените људе, — тај исти народ хтеће и умеће истаћи враће поборнике и на заснивању удруженог рада на економном напредовању своме.

Ја сам у то уверен и зато сам радостан при помисли на последице овога конгреса у чијој средини имамо срећу видети и Високопреосвећеног поглавара наше свете Цркве као и црквеног старешину наше епархије преосвећеног Архијера — пољопривредника.

Прожет тим уверењем ја вас поздрављам, мили и драги гости, срдачном српском добродошлицом и молим да приступимо раду а све што чинимо да буде у славу Његовог Величанства, нашег дичног Краља Господара и Светле Краљице Српкиње, којима подносимо и овом приликом израде нашег најдубљег и најодданијег подничког поштовања.

Живела Њихова Величанства!

Владико свети благослови!

која му је сметала и мучила га, настани важне студије и огледе свога оца о стрминнама. И на том путу он успе да на свет изда у години 1850 — дакле после десет година посматрања *Синоптичени каталог шиенице* који је класичан постао.

Овом ученом истраживачу дугује наука и усавршиле беле *шећерне репе* шлеске, које је толико допринела развитку дотичне шећерне индустрије. После непрекидних студија кроз неких десет година, њему назад испаде за руком да добије репу, у којој има 18% шећера, у место 10% или 12%. Наравно, да је он, бирајући репе после анализе, успео да добије врсту која се од тада зове: *бела репа шећерна усавршена од Вилморена.*

Луји Левек Вилморен уживао је целога свога века симпатије свију и био је увек окружен само пријатељима. Он је умро 22-ог марта 1860 год, или две године пре свога оца, а његова прерана смрт била је само велики губитак за земљорадњу. После његове смрти, његова удовица, г-ђа Клиза Баја, предузме управу радње, и одржа је до 1869, но тада узме у исту и свог најстаријег сина Карла-Хенри-Филипа од Вилморена, коме је тада било 23 година јер је био рођен 26 фебруара 1843 на који постане и старешина радње у Луну (21) 1873, остан у њој до смрти, а то ће рећи до 23-ћег августа 1899.

По смрти Хенрија од Вилморена, његов најстарији син, Филип, примио је радњу, али ју је примио и у друштву ортака које овде вреди да именујемо, а то су: његов ујак Август-Луји-Морис-Левек од Вилморена, и његов зет, гроф од Естајан Дорва.

Пошто је рођен у год. 1872 у Верјеру-ле-Бисону, то нови управник радње Вилморен-Андрије и Компаније, има данас 27 година. Означен још од детињства да прима бреме наслеђа, које га је, само и сувише рано снашло — ако се помисли на његово срце синовље — он је ипак за то пропао кроз школу која га је постојано спремала за послове које данас врши. После дубоког изучавања класика, које је почео у Француској а довршио у Енглеској, он положи испит одлично у год. 1895 из природних наука на научном факултету у Паризу. А ступив у радњу у години 1894 он већ у години 1897 постаде ортак свога оца, који га је одавно упознавао са својим личним радовима и опитима, и који га је, скоро десет година, водио као свог помоћника по научном му путовању по иностранству, нарочито по Америци.

Филип Л. од Вилморена је, дакле, из одавна сараман за своје нове и важне дужности. С правом поносећи се именом које носи, он ће умети и да га одржи, веран предањима која су му оставили сви *Вилморени*, чију историју овде испричасмо. Трговинска кућа ових људи увек је имала поред себе и једно поље, у ком се пробала моћ клијања семена, и изучавале нове биљке. Пре сто година, ово се огледно поље налазило у улици *Реји*; али, због одузимања земљишта потребног за булевар Мазас у год. 1881, она буде пресељена у улицу Ориљон у предграђу *Тиналo*. По грађењу железнице *жемешке*, која оштта са железницом варошком, а имено у години 1850. оно се опет врати у улицу *Реји*; где се, на једном огромном земљишту подигну сва потребни магацини за *времешбавоне и чуване семена*, и њиховог отпрањавања. Још у години 1815 Филип-Андре купио је био једно имање у Верјеру-ле-Бисону, близу Париза, те да би могао осигурати веће размере својим огледима са семеном, као и својим огледним и научним радовима, А у години 1817 он купи и имаше *Бар*, близу Ножана-код-Вершисона (Лоаре) а то ће рећи земљу од 400 хектара, на којој, одмах иду́ће године, поче дизати шуму, као и негујати ју и множати све до своје смрти. Ова велика *школа шумарска*. о чијој корисности никад није било спора, *јединствена* је у Европи. Она садржи већину шумских представника и Европе и Азије и Америке; она заузима неких 76 хектара земљишта и броји 500 разних шумских врста дрвећа. По жељи самога јој творца, овај је *арборетум* уступљен *државе*, која је ту после подигла *две* школе шумарске нижу и средњу и један *музеј шумарства*.

Имаше *Бар* постало је одмах по куповини, право *огледно* поље. Ј на овом је пољу Филип-Андре Л. од Вилморена правио оне своје упоредне огледе са сточним травама и стрминнама, које је гајио на знатном простору пре него што их је препоручивао земљорадницима, а тако исто на њему је обављао оне нове врсте и сувсте биљне, до којих је студијом дошао, и које је налазио да су од велике вредности.

Велики напредак који, око 1850 године, учини трговина са градинарским и пољопривредним семенем наведе прво Луја од Вилморена да доврши артарске му зграде у улици *Реји*, као за тим и оне у Верјеру, а потом да подигне и оне магацине, које се данас налазе у Маси-Палезоу, близу варошке железнице. Да боме, да су све оне грађевине и велике и врло лепо распоређене.

Тако, на пример *лабораторија* у Верјеру, која је подигнута год 1890, за *изучавање хемије, физиологије и биологије биљне*, та је лабораторија просто огромна, и јесте добро осветљена, као што је потпуно и грејена.

Са значајном вештином негују се сваке године млогобројне цветне биљке и у баштама улице *Реји*, и на пољу Верјера и Масија. И све су баште праве цвећарске школе.

Али сва ова важна огледна гајења леже иод небом Париза, које не трпи да на слободном простору расту, цветају и сазревају биљке којима треба топлија клима. Да би, дакле, могао продужити своје студије и над биљем *јужне* Европе, Хенри Л. од Вилморена купи и једно имање у *Ајмелу*, на предгорју Антибе у *Приморским Алпима*. Ово имање он већ обрађује од више година на удаљеној свију посетиоца.

Ну, од дужег времена, кућа Вилморен-Андрије броји у своју трговачку робу и дуговечне биљке, и садинице воћака и украсно биље. Благодарећи знатноме развоју трговине са семеном, као и размерима које она даде расадницима у околини Париза, кућа се она престаде бавити дрвећем, — да би могла већу важну поклонити цвећу, (Број послуге коју има она кућа у својој радњи, у Паризу, и дотичним принадлежностима, прелази 550 душа. А ту не долазе и надничари који обрађују баште и збирају семе).

Из напомена, дакле, које горе наведосмо, налази: да кућа *Вилморен Андрије*, постоји већ 117 година. Она је позната од 1745 па и 1774 под именом *Андрејевом;* од 1775 до 1779 под именом *Андрије* и *Вилморен*, а од 1780 под именом *Вилморен-Андрија;* док је, међутим, у ствари постојала још пре 172 године под именом *Доброва*.

Вилморенова породица била је та, која је ову радњу семенарску довела до истинска јој степена савршенства. *Она* је та која је у ниње баште, у наша поља и шуме, унела највећи број оних корисних биљака, које су добивене огледним опитом, гајењем, или унесене из далеких земаља. Ако пролистамо *Доброг баштована*, од почетка изложења му, ми ћемо се моћи уверити да су *Вилморени* дали Француској више од 450 врста или сувреста истински *корисних* биљана. Лудон је, дакле, имао право кад је у години 1834 у лондонском часопису *Баштовански магацин* прогласио кућу *Вилморен-Андрије*, као свога рода *праву* у свету!

Вилморен од 1780 на овамо сви су били чланови Француског Пољопривредног Друштва и *Почасне Легије!*

Својим радом они су стекла права на свеопште поштовање, *народно признање;* јер је још *Бернардин де Сен-Пјер* рекао, да ко год распростре добру биљку, па' засади корисно дрво, да је то добротвор своје отаџбине"!

ГЛАСНИК

Овогодишња борба грожђа у Србији. — По службеним подацима које је прикупило Министарство Народне Привреде преко државних економа и полицијских власти, овогодишња борба грожђа изнеће на 9,831.035 килограма.

По појединим окрузима, окружним местима и срезовима, та је количина распоређена овако:

Округ београдски:

Београд (атар)	—
срез врачарски	3000
„ гročanski	80000
„ колубарски	—
„ космајски	22000
„ посавски	4000
Свега	109300

Округ ваљевски:

Ваљево	300
срез ваљевски	7500
„ колубарски	15000
„ подгорски	13925
„ посавски	—
„ тамнавски	18470
Свега	55195

Округ врањски:

Врање	300000
срез власотинчани	448100
„ јаблански	80000
„ лесковачки	26000
„ масурачки	—
„ пољанички	—
„ пчињски	140000
Свега	994100

Округ крагујевачки:

Крагујевац	14000
срез гружански	28000
„ јасенички	84000
„ крагујевачки	36000
„ лепенички	17000
Свега	179000

Округ крајински:

Неготин	258000
срез брзопаланачки	250000
„ кључки	10150
„ крајински	34420
„ неготински	389020
„ поречки	11000
Свега	942590

Округ крушевачки:

Крушевац	—
срез жупски	42600
„ копаонички	—
„ ражањски	4200
„ расински	28100
„ трстенички	95000
Свега	169900

Округ моравски:

Ћуприја	50009
срез белички	129000
„ деспотовачки	4000
„ левачки	33380
„ параћински	23000
„ ресавски	15000
„ темнићски	140000
Свега	395480

Округ нишки:

Ниш	20000
срез алексиначки	45000
„ бањски	20000
„ моравски	10000
„ нишки	15000
„ сврљишки	—
Свега	110000

Округ пиротски:

Пирот	600000
срез белопаланачки	80000
„ лужнички	5000
„ нишавски	470000
Свега	1155000

Округ подрински:

Шабац	—
срез азбуковачки	1500
„ јадрански	—
„ мачвански	—
„ посаво-тамнавски	—
„ поцерски	44100
„ рађевски	8000
Свега	53600

Округ пожаревачки:

Пожаревац	89000
срез голубачки	100000
„ звишки	—
„ млавски	25000
срез моравски	80800
„ поморавски	100000
„ рамски	130000
„ хомољски	—
Свега	524900

Округ руднички:

Чачак	—
срез драгачевски	—
„ жички	74700
„ качерски	1170
„ љубићски	75000
„ моравички	—
„ студенички	—
„ таковски	2000
„ ужички	700000
Свега	852870

Округ смедеревски:

Смедерево	1500000
срез јасенички	110000
„ орашки	160000
„ подунавски	61500
Свега	1831000

Округ тимочки:

Зајечар	20000
срез бољевачки	157000
„ заглавски	516000
„ зајечарски	104000
„ тимочки	222000
Свега	1019500

Округ топлички:

Прокупље	500000
срез добрачки	88000
„ косанички	40000
„ прокупачки	800000
Свега	1428000

Округ ужички:

Ужице	1500
срез ариљски	7000
„ златиборски	—
„ пожешки	—
„ рачански	—
„ ужички	2100
„ чајнички	—
Свега	10600

Укупно . . . **9,831.035**

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXIV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 22. августа 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г. Др. Марко Т. Лесо, Паја Тодоровић, Илија Кремић, Нинко Јовановић и Јован Јекић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио заступник секретара писар Радослав К. Спасовић.

193. По питању о наложби стоке у Крагујевцу, која је одређена за 2, 3 и 4 септембар ове године — Одбор је решио:

Да се саопшти дешешом директору наложбе и окружном економу у Крагујевцу о промени дана наложбе, да се исто саопшти железничкој дирекцији, ради добијене повластице за пренос стоке и подноси посетиоца, да се штампа на белој хартији, да ће наложба бити 2, 3 и 4 септембра и да се иста пријени на већ штампаним плакатима.

Наложбу ће отворити председник г. Милутин Савић, пропративши тај акт говором.

Ако не буде набављена послуга и спремљена инсталација за изложбу Одбор овлашћује благајника да може у име тога учинити издатак.

У приређивачки одбор изабрати су: г.г Милутин Јовановић окр. економ, Владимир Ђорђевић проф. Ратарске школе, Милен Миленовић срески економ и сва четири економа из округа крагујевачког.

Ова горе именована господа имају бити у Крагујевцу 29 августа.

У оцењивачки суд изабрани су: г.г. Алекса Поповић марвени лекар, Љуба Ђорђевић марвени лекар, Јоца Марковић окр. економ, Милутин Јовановић окр. економ, Владимир Ђорђевић проф. Ратарске школе, Нинко Јовановић чин. фабрике дувана и један трговац из Крагујевца. Ови се имају поделити у две групе, једна за оцену говеди а друга оваца.

Снима изасланицима и члановима Управног Одбора признаће се по 12 динара дневнице и попутнина, а среским економима ван Крагујевца 6 дин. и попутнина.

104. Благајник чита извештај о стању благајне за месец јуни — Одбор прими к знању.

195. Чита се реферат благајников, односно одређивања награде Жичкој Пољопривредној Подружини, за изложбу, коју Подружина приређује у Краљеву — Пошто није утрошена цела сума, одређена за помоћ подружинама, одбор усваја предлог благајников, да се одреди награда од 150 дин. која ће носити назив „Награда Српског Пољопривредног Друштва“.

196. По молби Ужичке Пољопривредне Подружине, да јој Друштво одреди помоћ за приређивање изложбе стоке у Ужицу — Одбор је решио да се и овој подружини одреди награда од 150 дин. која ће и овде носити назив „Награда Српског Пољопривредног Друштва“.

КЊИЖЕВНОСТ

Изашла је из штампе књига:

ШЉИВА

ГАЈЊЕ И УПОТРЕБА СА ПРЕДЛОЗИМА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ШЉИВАРСТВА

и

ПРАВИЛИМА ЗА ПРЕГЛЕД СУВИХ ШЉИВА У СРБИЈИ

НАПИСАО

М. Савић

НАЧЕЛНИК МИНИСТАРСТВА НАР. ПРИВРЕДЕ И ПРЕДСЕДНИК СРП. ПОЉОПРИВР. ДРУШТВА

ДРУГО ПРЕГЛЕДАНО И ДОПУЊЕНО ИЗДАЊЕ

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1900.

Садржина је ове књиге:

СТРАНА

Предговор

Први део

Порекло и производња шљива

Постојбина и врсте шљива 3
Клима, положај и земљиште за шљиву 7
Размножавање шљива 12
Расађивање и ђубрење шљива 23
Орезивање круне 26
Болести шљиве, опште и повреде од штетних инсеката и глиница 29
Смолоточина 30
Рогачи, кривци, пасуљаре 32
Пламењача на лишћу шљивином 32
Маховина и Лишаји 35
Штетни инсекти 35
Цвљиш плод 39
Сушак 43

Други део

Употреба и прерада шљива, хемијски састав шљива и употреба 47
Трговина са сировим шљивама 52
Сушење шљива.
Берба шљива и правилно сушење 53
Француске сушнице:
Исартијева сушница 59
Распоред рада у њој 62
Рибова сушница 65
Маршронова и Казилова 68
Америчке сушнице:
Алденове сушнице 70
Рајдерова сушница 76
Брзо сушење и Реслерова сушница 78
Запаравање шљива 81
Српске сушнице нарочито Главиниићева 84
Сортирање шљива и справе за то 97
Чување и пренос шљива 102
Печење шљивовице 105
Справа за печиво шљивовице 110
Испитивање ракије 114
Киселина у ракији 116
Бакар у ракији 118
Какву ракију није наш народ 120
Анализа ракије од М. Петровића 120
Анализа ракије од М. П. Бајића 122
Кување пекмеза 123

Трећи део

Предлози за унапређење шљиварства и правила за преглед шљива у Србији:
Потпомагање гајења и производње 131
Потпомагање прераде 131
„ промета 122
„ извоза 133
Правила о прегледу сувих шљива 137

ОГЛАСИ

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главиниићеве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

4—10 БЕОГРАД

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 40. броја Тежака: *Главни:* Век земљорадње. — Пред сејидбу озиме пшенице. — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време трећег путовања. — *Подлистак:* Говор Ђорђа П. Куртовића. — *Искрице.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Књижевност.* — *Огласи.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ Б 204. ПРЕПИСИ ДРУШТВЕНИ НОСЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТАВА ВОДЕЋИХ ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦЕ СТАЛАЋА, ТАНИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКИ ЗАДРУГЕ И ЧЕТВАРИ ПУНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЈЕДНУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. УГАР.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊА И ВАНСКИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. УГАР. КАД УНАПРЕД ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ ЗАДРУЖНА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ИЗБИЋЕНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ и Б. А. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 41. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 15. ОКТОБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
КОЈЕ СТОЈИ ПОД
НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.

Славиће на дан Св. Краља Милутина 30 Октобра и ове године своју славу у своме дому, Немањина улица бр. 11. О слави друштвеној прирадиће се и *Изложба воћа, кукуруза и пасуља.*

Слава ће се прославити по овоме реду:

1. У 7 часова изјутра богослужење у вазнесенској цркви коме ће присуствовати Управа Српског Пољопривредног Друштва с члановима друштвеним, пољопривредницима и пријатељима пољске привреде.
2. У $8^1/_2$ скуп свих друштвених чланова, пољопривредника и осталих гостију у друштвеном дому, а затим:
3. Водоосвећење са сечењем колача. На молитве одговара умољени хор певача.
4. Свечан говор Председника као поздрав гостима.
5. По свршеном говору послуживање гостију уз свирање војне музике. Дочекивање гостију траје целог дана.
6. Свечано затварање изложбе *Воћа, Кукуруза и Пасуља.* Изложба траје 5 дана са бесплатним уласком.
7. Свечано затварање изложбе 4 новембра у 11 часова пре подне.

ПРОГРАМ ИЗЛОЖБЕ ОВАЈ ЈЕ:

I. ВОЋЕ

а. *Јабучасто:* јабуке, крушке, дуње и мушмуле.
б. *Коштичасто:* конзервисане (снеже очуване) шљиве, бресквe, кајсије. трешње и вишње.
в. *Зејгричасто:* Ораси, лешници, кестење и бадем; и
г. *Јагодичасто:* конзервисане малине, рибизле, огроз, смокве итд.

II. КУКУРУЗ И ЊЕГОВИ ПРОИЗВОДИ

а. На струковима исчупаним заједно са жилама.
б. У клиповима неокрљен.
в. У зрну.
г. Кукурузно брашно за људску храну спремљено, и
д. Прекрупа — јарма за стоку.

III. ПАСУЉ

а. У мехунама неоплићен.
б. Чист у зрну.

Предајући све ово јавности, Друштво има част позвати и умолити све чланове своје (оснивače, почасне, добротворе; утемељаче, редовне и помагаче) да наводе Друштво о слави његовој походити и изложбу разгледати.

Бр. 4261 из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва 6 августа 1900 год. У Београду.

УКУВАНО ВОЋЕ

Под овим именом разуме се укувано воће у гушћи или ређи раствор пречишћена шећера (сируп). Тада плодови због тога што усвоје сируп претрпе истина неке измене али се зато могу очувати на дуже доба.

Да ли ће се за ово употребити нека или мања количина шећера, зависи од врсте воћа која се жели за ово употребити, а нарочито од тога, да ли у том воћу има више или мање киселине. Киселина утиче, да са воћа прелази неки део кристалисана шећера у гликозу т.ј. врсту шећера који не кристалише и која се у води растворе у већој мери него кристалисан шећер. Зато се од воћа с више киселине (нпр. рибизле) кад се кува у сируп извесне густине добива укувано воће са више сока, т.ј. ређе а с мање сласти, но у случају, кад се у раствор исте густине кува воће с мање киселине (нпр. вишње.[1]) Отуда је јасно, да ће у случају, ако се киселина из воћа неутралише каквом базом, нпр. содом, кречницом или чиме другим, укувано воће бити слађе и гушће него у случају, ако се киселина у том воћу остави у истој количини у којој и пре била. Обратно, ако се воћу дода нешто киселине, ако је нема довољно, укувано воће биће сочније — ређе. У томе има велика удела и топлота за време кад киселина има да покаже свој утицај на шећер. На већој топлоти прећи ће већа количина кристалисана шећера у некристалисан (инверт) шећер и зато ће у том случају и кувано воће бити ређе и мање слатко.

Воће укувано у шећеру не подлежи квару, с тога, што се приликом кувања убију сви ферменти (гљивице) који изазивају труљење и што шећерни раствор (сируп) у коме се чувају, није тако удесан за развијање фермената. Инак се по који пут деси, да се понеко воће уквари. То се дешава или с тога што воће пређе у преварање због чега се киселе, или што се шећер скристалише, због чега се укувано воће ушећери. Први случај наступа онда, кад је раствор шећера сувише редак а воће није међутим добро укувано, а други је случај тада, кад је шећерни раствор сувише густ или кад се воће кува на неуједној топлоти. Да се укувано воће поправи треба са у првом случају прекувати, додати шећера и уклонити пену која се тада појави, а у другом случају, умотати тегле сеном, поставити их у котао или какав други суд, налити у овај воде до висине воћа, загрејати воду до кључања, на затим уклонити суд са огња и кад се вода исхлади извадити тегле и повезати их бешиком или пергаментском хартијом.

Пре него се приступи самом кувању воћа ваља имати на уму ово:

а) да се кување не врши на пламену већ на жару;

б) да се за гориво, ако би се кување морало вршити на шпархерду, употребе суве дрва;

в) да воће буде што боље каквоће и да није презрело, као и да је убрано истог дана кад се жели укувати;

г) да се воће које се у преносу јако мља, где је то могућно, кува на „лицу места“. За овај циљ удешене су и нарочите покретне пећи а за то могу корисно послужити и земљани судови — шерпеве.

д) да суд у коме ће се воће кувати, буде сасвим чист и да за друго ито није употребљаван.

ђ) да се кување не врши *на један пут, већ у неколико пута*, т.ј. раствор шећера треба у почетку загрејати што више, до топлоте кључања, затим скидати суд с воћем сваких десет минута на кад се нешто исхлади пристаљати опет на огањ. Тако треба радити нет пута и кад се то изврши, онда укувати воће до жељене густине. При том треба назити да се мекано воће нпр. јагоде не меша кашиком место тога ваља протрескати суд, да би плодови остали цели, а и на тај начин помешани са сирупом стићи ће једновремено и

е) да се уклања пена, која се надвија за време кувања.

Неко воће потребно је по који пут кувати најпре у води од честа зато, да би добило бољи укус а од чести и с тога да би могло упити у већој мери шећерна раствора. Такво кување или још боље речено размекшавање воћа, врши се у мекој, речној води, којој по неки додају и нешто сипасе. Воће се кува постепено при чему се пази да се вода не загреје до кључања, и, кад воће омекне, онда се одатле извади и преточи у други суд с хладном водом.

Шећерни раствор треба да се припрема од доброг, рафинисаног шећера, а ако се жели употребити лошији шећер или ситан шећер, онда је потребно, да се преходно што боље пречисти. За ово неки употребљавају и беланце. Количина шећера треба да одговара количини воћа, а осем тога и да се за воће с више киселине употреби више шећера, јер је то према наведеном, потребно, да да се могадне добити сируп потребне густине.

У Немачкој, деле густину шећерна раствора на седам степена које разликују по јачини укувања. *Први* је *степен*, кад сируп спада с кашике у великим, дугуљастим пољима; *други* кад се сируп отеже у конце на којима су кољице пашиване као бисер; *трећи* кад кољице не падају с конаца, т.ј. кад на њима остају; *четврти* спајаје се овако: треба дунути у кашику напуњену сирупом, па ако се на месту где је сируп раздуван појаве мали мехурићи, онда је то тај степен; *пети* је *степен* кад су на раздуваном месту у сируну мехурићи величине грашка; *шести степен*, одређује се овако: сируп се укува до петог степена и у даљем кувању заиста се најпре у сируп чист прутић, а затим одмах у хладну воду; и, ако се том приликом чује неки слаб пуцањ, као кад се шећер туца, и ако шећер (сируп) не пријаља за зубе, кад се грашка, онда је то шести степен; *седми* је *степен* кад шећер добије цветову боју, т.ј. кад прегори. — У Француској разликују неких 14 степена густине шећерна раствора.

У место шећера, може се употребити и мед, и ако би се овај хтео употребити, онда раствор меда (сируп), треба припремити на један од ових начина:

1. Два дела меда помешати с једним делом воде, смесу прокувати и процедити два-три пут кроз влажно и почешљано лагано платно; или метути у смесу (раствор меда) комадиће од хартије за процеђивање (узети 2—3 листа те хартије) и кувати дотле док се од хартије не начине ситна влакна, затим измаћи суд са огња и кад се раствор нешто охлади процедити га кроз лагано платно које је пре тога замочено у кипућу; добивени раствор, меда, сируп, биће потпуно чист.

2 Загрејати мед истија до кључања па на сваких пола килограма меда додати по 32 грама млека, продужити кување и уклањати пену дотле док се буде јављала, затим скинути суд са огња и онда замочити у ѣ 3 до 4 пута усцијано гноће (мајице) додати на сваких пола килограма меда по кашику (којом се једе) коњака и добро промешати, па, кад се исхлади процедити га као и у првом случају кроз лагано платно. Овако припремљен сируп врло је удесан за укувањаве воћа.

Да се сазна је ли воће добро укувано треба од истог узети малу количину, сипати је у порцелански или стаклени таваљић (тацу) и овај држати над хладном водом. Ако је воће прозрачно а сируп густ и прозрачан и ако не спада с кашике, онда скинути са огња, преурчити га у чист земљани суд, ставити га на промајно и хладно место на идућег дана разлити у тегле; тегле затворити котуром од хартије натопљену румом, увезати хартијом која је натопљена воском или пергаментом или бешиком и чувати их на сувом и што хладнијем месту. Судове у којима ће се чувати укувано воће треба пре тога искувати, добро испрати и исушити, а сасвим је добро ако се предосторожности ради и сумпорити. Преокренут суд треба држати изнад запаљеног сумпора или унети у суд запаљену ћраку натопљену сумпором.

Од појединога воћа се припремају овако:

1. *Од јабука припрема се на два начина:*

а) Узети 30 или више јабука, ољуштити их, извадити средину и потопати у врелу воду у којој их кувати док потпуно не одмекну, и, кад почну пливати скинути их са огња, метути на сито да се вода оцеди и онда их прелити сирупом скуваним од 2 килограма шећера до првог степена и укувати;

б) Зимске сорте јабука с дебелом љуском очистити, исећи у крушке и ове метнути у сируп приређен од 2 килограма

[1]) То се може најбоље видети из приложене таблице која показује процеват кристалисана (трстеног) шећера и инверт шећера и процеват киселине у укуваном воћу:

ЗАЧИН (СИРУП) ОД	ИНВЕРТ ШЕЋЕР	ТРСТЕНИ ШЕЋЕР	ВОДА	ПРОЦЕНАТ СЛОБОДНИ КИСЕЛИНА У УКУВАНОМ ВОЋУ
Малина	22·44	35.50	41·59	1·42
Рибизла	22·84	27·58	47·35	2·15
Вишња	15·26	37·44	46·18	0·21

(König Nahrungsmittel)

шећера и две чаше воде тако да се њима покрије дно шерпеље, затим их кувати дотле док не буду прозрачне и кад то буде пренети их кашиком у тањир а у сируп ставити на исти начин друге крушке и кувати као и прве. Тако треба радити докле год има крижака. Затим крушке налити згуснутим сирупом и напунити тегле. Добро је да се у зачин метну и комадићи лимуна пошто се преходно ољуште.

2. *Од крушака* — Најбоље су за ово све слатке сорте крушака које се кувањем могу добро размекшати а могу се кувати и не ољуштене и ољуштене. Припрема се на три начина:

а) Узети пола килограма крушака које нису сасвим зреле, избости их иглом што чешће и потопити их у раствор шећера (сируп) који је припремљен од 375 грама шећера и једне и по чаше воде. Суд приставити на огањ и пошто се исхлади кувати опет до кључања и онда, пошто се исхлади напунити сирупом и крушкама тегле и ове за два дана чувати на хладном месту. Затим одасути сируп, додати му 125 грама шећера и кувати до кључања, спустити у сируп крушке, кувати их до кључања, затим оставити да се исхладе, на онда опет кувати до кључања, исхладити и напунити њима тегле. Кување понављати сваког трећег дана дотле, док се количина сирупа (шећерна раствора) не сведе на половину.

б) На килограм крушака узети један и по килограм шећера. Крушке које су зелене а које нису сасвим зреле, кувати у води док не одмекну па их затим ољуштити, напунити њима теглу и налити шећерна раствора који је укуван до првог степена. Идућег дана одасути сируп, додати му пешто шећера па кад на огњу прокључа и кад се исхлади, налити њиме крушке. То понављати дотле, док се сируп не згусне. Кад то буде кувати крушке заједно са сирупом до кључања и кад се исхладе, напунити њима тегле. Зачин је од крушака обично бео а да не би био кри, већа крушке чим се ољуште потопити у хладну воду која је закишељена с пешто лимунова сока. Сируп се може обојити с мало кармина, ако се жели имати ружичасту боју.

в) На 5 килограма крушака узети 3·5 килограма шећера. Ољуштене крушке исећи у 2 или 4 кришке и потопити их у умлачени сируп и у овоме их на хладном месту (у подруму) држати за 6 часова и од времена на време промешати. Затим крушке заједно са сирупом кувати испија за један сахат и почешће мешати. За то време крушке ће постати прозрачне и кад то буде, скинути суд са огња, на кад се зачин исхлади напунити њиме (крушкама и сирупом) тегле и ове што боље затворити.

3. *Од дуња* — Дуње ће бити врло ароматне ако се приреде на овај начин: зреле дуње ољуштити, исећи на неколико крижака, уклонити из сваке тврдину и измерити. Затим узети за три пут већу количину воде но што је тежина крижака и крушке кувати у тој води толико док у пола не одмекну и кад то буде онда извадити крушке на сито да се с њих вода оцеди. У воду метути толико шећера у парчадма да уђу у количину воде и онда у тај шећер кад се загреје ставити крушке, кувати неколико пута, пажљиво мешати (стресавајући шерпеље) и уклањати пену. Кад крушке буду мекане, извадити их у какав суд (basu или тањир) и кад се исхладе напунити њима тегле и залити их сирупом. Крушке тако приређене имаће ружичну боју а сируп затворену-жуту, сламасту боју.

4. *Од шљива:* Најбоље су за то ренклоде и мирабелке. С крупних шљива треба одсећи врх на иглом или трном који треба забости с противне стране (код петељке) истерати коштицу. Неки не раде коштице, т.ј. припремају целе шљиве а задржавају и неки део петељке; у том случају, да би се на сваког шљиви очувала петељка, ребају шљиве у суд у коме ће се кувати у круг тако, да петељке буду једна до друге. Све шљиве треба затим избости иглом и у води барити их дотле док толико одмекну да им се месо под пољцем угиба. Раствор шећера (сируп) треба увијати до првог степена. Обарене шљиве метути на сито да се вода оцеди и кад се шљиве просушe потопити их у сируп и на топлом месту чувати неколико часова, да за то време шљиве упију што више сирупа. Затим их кувати до кључања, скинути суд са огња и онда оставити да тако пренокће. Идућег дана одлити сируп, увијати га до трећег степена, налити њиме шљиве док је још топао и оставити их тако неколико дана. Затим одлити сируп још један пут, увијати га до четвртог степена и у њему кувати шљиве до кључања, на кад се исхладе, напунити њима тегле. На сваки килограм шећера треба узети једну и по чашу воде.[1] На тај начин треба припремати ренклоде.

[1]) Чаша за воду („водена“ чаша).

Мирабелке и остале шљиве кувају се овако: Узети шљиве које нису сасвим зреле спустити их у врелу воду на суд чиме покрити. Затим вадити једну по једну шљиву, ножићем је ољуштити и спустити у хладну воду. Кад се ољуште све шљиве преручити их у земљани суд који је добро глеђенсан и суд напунити хладном водом, одцеди га на хладно место (у подрум) и оставити тако да преноћи. Сутра дан пометати шљиве на сито да се вода оцеди и кад се нешто просушe потопити их у сируп. Да се начини сируп за пола килограма шљива, треба узети 750 грама шећера и чашу воде. Шљиве у сирупу треба кувати дотле, докле се год пена појављује.

И *зелене шљиве* могу се за ово употребити. Шљиве треба избости иглом што чешће и до коштице, барити их док не одмекну па кад се у кувању почну петна на површину, кад почну пливати, сручити их на сито да вода одиђе. Затим их потопити у хладну воду у коју метути мало соли и у овој их чувати, на хладном месту за 24 часа. После тога изручити воду, испрати их што боље свежом водом и њима напунити тегле па их залити погушћим сирупом. На пола килограма шљива треба узети 1 килограм шећера. У тегли шљиве треба да престоје 24 часа, затим одлити сируп, кувати га док не прокључа и њиме поново налити шљиве. Ову радњу треба поновити неколико пута но свакад ваља додати и повећати шећера да би сируп био рећи. Кад се шљиве напоследку наливају сирупом, треба скувати и нова свежа, сируп и њиме допунити тегле.

Врло укусне шљиве добијају се и кад се увијају у *мед*. Припремају се овако: Зреле шљиве истару се меком крпом, извде из њих коштице и напуни њима чист суд с добрим затварачем. Тада треба метути и мало утрупана цинета и каранфила. Мед треба добро укувати и скинути сву пену на њиме залити шљиве тако, да се суд испуни медом до врха, суд затворити и положити га (не треба да стоји усправо). Тако положен ваља да остане неко време, а затим одцеди га у подрум и сваког дана преокретате га, да буде у другчијем положају. Након неколико месеца добићеће се изврсне шљиве у меду.

(свршиће се)

МУЗАРИНО ВИМЕ

У свему животињском свету, само се један мали део створова јавља *рабатем* на свет. Ти створови пре дане проводе негом и храном своје мајке, они сисају млеко мајчино и зову се *сисари*. А млеко је овај благословени сок, којим смо сви одхрањени. Неколике наше домаће животиње, одхрањујући млеком својим подмлдаци свој, дају млека још и нама и оно нам је познајлавнији део у нашој храни. Многа људска створења лишена су у првим данима мајчиног млека те се с почетка прихвате и доцније потпуно одхране млеком ових неколиких наших домаћих животиња. Од чобанске колебе на до краљевског двора млеко и његови производи не изостају на трпези.

Али о томе соку којим су сви сисари одхрањени у првим данима живота њина, нећемо сада нарочито говорити; нећемо говорити ни о млеку мајчином којим смо и сами одхрањени, ни о млеку домаће стоке наше, него ћемо само скренути пажњу *Тежаковцу* читатеља на извор млека у наше домаће млечне стоке, на оне жлезде у којима се спирала млеко па се после изнуза у наше судове те се потом узима као људска храна.

* * *

Наши домаћи сисари од којих узимамо млеко за нашу храну то су женске стране од три преживарска рода сисарска: крава, коза и овца. Те животиње док се музу зову се *музаре* пир. *крава музара*, а у множини каже се још *музгова стока*, пир. *музгоне овце*, *музгоне козе*.

Млеко у музара спирала се у нарочитим органима који се у поменутих музара зову *вименом*. Тако у кратко рећи ће се: *кравље виме*, у овце и козе *овчије виме* и *козје виме*.

Музарино виме рачуна се у доње органе животињске, што се зову *жлездама*. А жлезде се зову опет све оне направе у животињском телу што луче на неке сокове који требају самоме телу у радњама његовим, или пак сокове који су телу непотребни те се избацују напоље. Према томе, виме је жлезда онако исто,

као што су жлезде и они органи што луче пљувачку, што луче знoј, прмељ на очима, жолучни сок у жолучу, сараште итд. Животињски организам по томе има много разних жлезда. Највећа је жлезда прва цигерача (јетра) и она лучи жуч, па онда слезина, бубреги итд. После ових крупних жлезда има их и толико ситних да се немогу голим оком видити. Има их које су сиђелене само из једне једине ћелије. Такве су нпр. оне многе жлезде у танким превним дуварима а које се зову превне жлезде; па оне у жолучним дуварима које се зову жолучне жлезде итд. А млечне жлезде у наших музара крупне су а особито у оно доба када се оне музу.

Узгред нам је рећи, да осим жлезда у телу је животињском мноштво још и других органа. Тако ту су кости и рибаћи (месо) што служе животињском кретању, па онда органи за примање и варење хране а то су уста, једњак, желудац и црева; затим органи за осећање и разум животињски, а то су мозак, мождина и живци. Све ове разне врсте органа имају своје нарочито поређе, сваки је нарочито склопљен на и нарочити задатак врше.

* * *

По своме изгледу све су животињске жлезде двојаке, једне су *шупасте* а друге *грудасте*. Шупасте су оне, које личе на цев што је једним крајем отворена а другим затворена. Отворени крај звањено *уста* а затворени *дно*. Уста такве жлезде свакад су окренута на ону страну куда се излива оно што је жлезда излучила. Нпр. у спољашњој кожи нашој мноштво је таквих жлезда а лучe знoј, и свима су им уста окренута напоље а дно им је окренуто у дебљину коже.

Грудасте су жлезде налик на грозд од винове лозе али само још када додамо, да је петељка изнутра шупља а тако су шупље и све њезине гране и грањице све до оне последње петељчице на којој је пуце. Уста су у ових жлезда на брадавици вимена, а дно је у сваком пуцету (acinus) грoздовом. У тој прилици када би што наточили у главну петељку, разлило би се и у све остале петељке и петељчице и испунило би исту пупад. Овако су склопљене оне жлезде у устима што справљају пљувачку а овако су склопљене и млечне жлезде.

Разлика је сада између ових двају врста жлездaних у томе, што су два у грoздастих проширена (acinus) и што их је мноштво за једна општа уста. А у шупасте дно није тако раширено и никад их нема тако много за једна уста.

* * *

По својему пореклу жлезде су постале преиначавањем коже и то било коже спољашње или оне коже која се пресавија те облаже и унутрашње шупљине телесне. Млечне жлезде су од спољашње коже животињске. Да би некако лакше разумели како су то оне постале од спољашње коже, ваља нам се мало о овоме позабавити.

Кожа по дебљини својој има два слоја (хата): доњи подебео слој зове се *крзно (derma)*, а горњи различите је дебљине на разним местима тела и који препокрива сву спољашност телесну, зове се *покожица (epiderma)*.

Покожица постаје од крзна и непрестано се обнавља, докле тело живи. Ћелије се на крзну постепено ињају, и потиснуту се мало по мало на површини тела и из тих ћелија постаје покожица. Док постане покожица у крзну се створе три врсте ћелија. Прво су *шипчасте ћелије* које се поређају као мноштво шипчица, управно по површини крзна а врло збијено једна уз другу, тако да међу собом не остане никаких шупљина у које би се могло ставити ма шта друго (нема међућелијних простора); нити су саме ћелије ма шта друго између себе створале, нема уметака (нема међућелијне садржине). Друге су ћелије опет шипчасте али на врху своме имају венчић од трепљавих израсли које непрестано трепере, то су трепљаве ћелије. И ове су ћелије јако збијене једна уз другу те нема ни међу њима никаких шупљина ни уметака. Треће су *табличасте ћелије* које су такође збијене на површини али су стиљене и ширином својом леже по крзну. Ни међу овим ћелијама нема ни шупљина ни ніаких уметака.

Од ове три врсте ћелија постају и три врсте покожице. Покожица од шипчастих ћелија поставља унутрашње шупљине жолуца и црева; покожица од трепљавих ћелија поставља душник и његове гране, а покожица од табличастих ћелија сакрива спољашњу површину тела.

Лако је увидети, да су покожице од оваких ћелија врло чврсте па ма како да су танке. А гдешто су заиста врло танке јер су само од једног реда ћелија. Када су пак од више редова, наслаганих један на други, онда су чврстином својом премашиле многа друга ткива.

Спољашња покожица има понајвише два ката. Доњи кат је меан: *Малпигијева тела (Piratum mucosum Malpigii)*, и у његовим ћелијама сместена су нарочита масна зрнца који су нарочите боје. То су *боја тела (меланин)*, од којих површина појединих делова на телу има своју нарочиту боју. Нир, наша бела кожна боја, на руменило на уснама и загодицама, боја на младежима, брадавицама итд. Горња спољашњи слој покожични провидан је на много места као стакло, те кроз њ видимо боју у доњем кату. Спољашњи кат покожични претпоре се у рожнату навлаку, негде дебљу, негде тању, и тада је она најбољи чувар телесни. Она чува кожу под собом те у њу не улазе разни отровни гасови ни отровне течности до којих се дотиче тело сваки час. Она чува тело и од разноврсних заразних клица којима је препуна околина и од чега ништа друго не би могао тако сигурно очувати. И на тело се могу нештачки *присадити* окалемити заразе једино поштo се најпре правила та покожица.

Ударом о разне ствари и то прво о ваздух на о све остало, рожњата се покожица непрестано круни и отпада. Кад чешљамо своју косу налазимо мноштво отпадака од рожнате покожице. а кад тимаримо стоку онда је налазимо у њезиној длаци далеко, далеко више (и ту се она зове перут). И све што од ње отпадне, брзо се замени новим слојевима испод ње. Ради тога се непрестано стварају нове покожичне ћелије из крзна.

Згодно је додати овде, да се од оне спољашње покожице гради и длака сисарска. поктн на нашим прстима, копита у копитара, папоњци и рогови у преживара, канџе у звериња, перје у тица, свлак гујин кљуштн рибље. И зуби сисарски воде своје порекло од покожице.

Али за овај мах нама је понајважније утврдити да оно мноштво жлезда у животиња постаје од покожице, нпр. све знојне жлезде и масне у коži; на пљувачне жлезде у устима, жолучне у жолучу и превне у превима, мирисне жлезде на поменим кестима у многих животиња. А опет од свију жлезда што постају од покожице најважније су млечне жлезде сисарске или посебице вимена наше музоне стоне.

* * *

Кад већ знамо облике жлездане и њено порекло, сад да загледамо још из ближе како баш оне постају од покожице. Постанак се њин гледа на створењима сисарским још првих дана од рођења а где што још и пре рођења.

На равном месту покожичну најпре постане мало угибање, само једне покожичне ћелије и то угибање иде прво у доњи кат покожични па по том и у крзно. Од прног угибања ћелија се истегне у уљну цев и то је онда потпуна жлезда. Други пут узана се цев на споме дну проширн у малу лопту те та направа наследа као мала тикиица, бочица итд. а тада горња цев постане јој као грлић.

Оваке су жлезде најпростијег склопа, оне се зову *једноћелијне жлезде*.

Али може бити простих жлезда а да су склопљене од више ћелија. На прилику ако дотичу дно или више ћелија док се угибањем начини цев жлездана, или ако се придружи још ћелија док постане на грлићу и боца, онда ће те жлезде опет бити просте и ако је свака склопљена из подоста ћелија.

Овако су склопљене све жлезде за знoј, па за маст на кожи, на жолучне, превне итд.

Ако ли се од прве цеви одвоји више мањих цеви, ако се дакле цеи жлездана разграна тако да све гране имају своје заједничко дебло а то је овај грлић, онда је то *сложена шупаста жлезда (glandula tubulosa)*. Ако ли се на овако сложеној жлезди крајње грањице прошире на своме врху (који ми овде називамо дном) у малу бочицу, онда је до друга врста сложених жлезда, то је *сложена грудаста жлезда (glandula acinosa)*. Пљувачне су жлезде тако сложене жлезде.

И млечна жлезда у наших музара јесте така велика сложена жлезда. Она постаје на већ показани начин. На ономе месту где израсте вime, најпре се удуби покожично ткиво те начини мноштво разгранатих цеви (више од 20), па мало позније те се све цеви јако приближе једна другој грлићима својим. Од тога њиног скупљања постане на вимену брадавица. На брадавици нађи ћемо и уста за изливање онога што жлезда начини. У

незнатној дубини брадавичиној има један пошиpок ходник у који излазе уста свију разгранатих цева жлезданих. Тако се из тога ходника излива млеко на брадавици само једним млазом. Ваља нам навести да је тако у наших музара, али у свију осталих сисара не излива се млеко на брадавици само једним млазом, него са више млазева. Питу, у кобиле су два, а у глодара и месоједа по 5, 6, а у слонича, мајмунаца и жена свака грлић излази устима својим непосредно на врх брадавичин, те се млеко излива на по 20 и више млазева.

* * *

Сва разграниваља млечних жлезда обично су пре рођења и још дуго после рођења подједнака и у мушком и у женском роду сисарском. Истом подоцкан почиву се жлезде у женскога рода јаче развијати и расти а у мушког још дуго остану на једној мери, док иза тога почну закржљавати. А у оно време када се почне лучити у њима млеко, то се каже код музара *зачне*, онда све гране и гранчице у жлездама особито набубре а последњи крајеви грана пошире се у праве лоптице, много налик на пуцета у грозда те тада све ово личи на сочан зрео грозд. Тада и све шупљине тога жлезданог млечног грозда постане се једним редом парочитих ћелија које можемо заједа звати *млечним ћелијама*.

Најважнији део у свој млечној жлезди то су она најпрајна проширена места на гранама, то су она грожђана пуцета, јер се у баш ствара жлездани производ, млеко. У пуцету (acinus) постану оне парочите млечне ћелије из оних покожачних ћелија из којих је сва жлезда склоњена. Оне су и облика истога, т.ј. шпичасте су, и збијене су као и оне, али су само крупније, и имају у протоплазми своју доста крупну језгру и доста ћеличног сока *(протоплазме)*. Крупна језгра у овим ћелијама то је у ствари мноштво малих језгра на које се једна изделила.

Кад треба да жлезда лучи млеко, онда оне млечне ћелије у пуцету набубре, постану провидне, језгре им се нагло множе и тада се почну надвајати на средине њина ћеличног сока масне капљице као врло ситна зрнца. Та зрнца парочито неказ на један крај ћелије из осталог сока и то на овај крај који је окренут у шупљину пуцета и прва она почну притискавати на ћеличну опну. Та страна ћелије одскаче све више и више и напоследку јој пукне опна, протоплазма јој се просне и масна се зрнца еолободе, Пошто је ћелија празна и просула сву своју садржину, отпао је и већ део ћелије опне и сада плива по садржини. И то је млеко сисарско. На основици распрснуте ћелије почне се развијати нова ћелија, која ће исто онако проћи као и њена претходница. Ово обављање бива врло брзо.

Из овога се види, да млеко сисарско постаје распадањем парочитих млечних ћелија од унутрашње покожице у млечној жлезди. Млеко је протоплазта од тих ћелија, многа масна зрнца, многа зрнца из ћеличне језгре *(nuclein)*, отпадјив од преле ћеличне опне. У млеку се налазе још и друга масна зрнца *(leucocytu)* и неке бледе ћелије. По томе све млечне ћелије, кад се распусте соком, почну прскати и њим се сок збира најпре у пуцету грожђаном, па одатле испуљује све шупљине по гранчицама и гранама млечне жлезде.

Пре се мислило да се млеко лучи на крава непосредно. Али кад се сазнало чега све има у млеку, онда се у њему нашло и ствари којих никако нема у крви. Нпр. сиреварне *(caseïn)* у крви никако нема; ну стварају саме млечне жлезде. Да се млеко не лучи на крви доказује се и другим путевима нпр. над би се млеко лучило из крви, онда би пунокрвне музаре биле у исти мах и најмлечније, а малокрвне би биле и са мало млека и са слабим млеком. Искуством се у много прилика баш обрнуто уверавало. И тако је несумњиво утврђено, да је млеко резултат рада самих млечних жлезда, оно је њин властити производ и то производ самих покожичних ћелија у пуцету жлездану. Али своју храну млечне ћелије ипак примају из крви, и на крви оне заснивају свој живот. Око свију грана и гранчица, као и око жлезданих пуцета стоји густ сплет крвних судова. Из те крви узимају покожичне ћелије све што им треба за живот на онда примљено прерађују и стварају све оно што нам у млеку издају. Ради тога и кра музарина често продаје млеку своје особености. А како се опет кра животињска ствара из бесне хране, онда је, лако увидети, како је врло потребно пазити: каквом се храном храни музара.

Око млечних жлезда налази се и живчани сплет и то око проширених делова на дну, али нема живаца око жлезданих грлића; даље има их доста у брадавици. Али запрвиди свију ових живаца по жлездама нису се могли још тачно ухватити. Зна се да радња млечних жлезда стоји у вези и са радњом полних органа, али каква је била узајмица ни то још није добро познато физиологима. Исто тако око млечних жлезда и то опет око оних пуцета налази се густ сплет, и лимфаних судова који јако набубре за време лучења млека у вимену.

Нећемо се овде питати какви су састојци у млеку од наших музара, каква је вредност тога сока у одржавању живота свију сисара. Нећемо додиривати ни то, колика је важност наших домаћих музара по наш људски живот; нећемо се питати кад је боља по нас *јеоница* а кад *вареника*; кад *грушевина* а кад *кисело млеко*; када *сир* и груда, а кад опет *сурутка*; када *кајмак* а када *павлака*; када опет *бело масло*, или *топљено*. Али ваља нам напоменути, да прво млеко којим музара зачне на неколико дана пред порођај, а тако и оно што се лучи за прва 2 до 3 дана после порођаја, није онако какво је оно осталих дана. По своме склону оно је прво млеко гушће него што је оно познаје, право млеко; ако је и жућкасто *(colostrum)*. То би се могло назвати *грозничаво млеко*, и не ваља га давати ни маломе музарану сисару ни људима.

* * *

Да останимо сада ово ситно и тешко загледање у склоп и у радњу млечних ћелија сисарских, па да погледамо мало на читаво виме у наших музара.

У крава (и биволица) виме је састављено из четири сложене гроздасте жлезде које изливају своје производе на четири голе брадавице; у оваца и коза оно је састављено из по две жлезде и по две брадавице. А већ смо утврдили да су оне млечне жлезде кожнога порекла.

Многе животињске жлезде имају једну чудну особитост: оне могу своју радњу понекад зауставити на је опет наставити. Ето нпр. млечне жлезде луче млеко само у женског рода а у мушког су обустављене тај рад и закржљале. У правим данима живота оне су подједнако развијене у оба рода али исток дошије закржљају у мушког рода, док у женскога, особито у доба парења, почну се нагло развијати. Али чудно је, што се оне жлезде могу кад што пренути на рад и у мушкога; у женскога опет могу прорадити сасвим при правог њиног времена за рад (пре парења). Тако су још пре 2000 година забележили посматрачи *(Аристотело)*, како је јарац јарио јаре, па то се потврдило и најновијим огледима. Када се телету (кравици) исасају неколико пута тастоице брадавице на вимену, почне теле давати млеко; а *јарица*, када јој се протре ниме копривом, почне млеко давати и ако се није никако парила. А још чудније, врло старо казивање, које се истина ретко понављало, али се ипак кроз сва времена понављало, а наиме да и човек може на својим прсима дете одојити, потврђено је несумњиво и у нашем добу, и ако опет као голема реткост.

Ваља нам навести овде, како има и вештачких средстава, којима се могу пренути на живљи рад млечне жлезде. Огледи су утврдили како пресеком неких живаца жлезде почињу јаче лучити млеко, даље када се упрскају под кожу на вимену неке ствари нпр. *стрихнин* (сок из плода биљке *Strichnus nux vomica*). Тако женама дојиљама обрезана лучење млека *врх лук*, када га повиноо једу. Вероваље је у нашем народу (извесно не без основе), да неколике биљке, када се дају стоји у соли, или када их стока може изабрала наћи у паши, оне појачавају лучење млека у музара. Нпр. *брусвадан (Probonche)*, *павлан (Asplenium)*, *воратич (Tanacetum)*, *слатка вазрат (Polypodium)*, у Пчињи.... *(Penista....)* итд.

Обрнуто има средстава која обустављају лучење у млечним жлездама нпр. када се упреска под кожу на вимену *атропин* (сок из плода нашег нелебиља *(Atropa)*. Жене дојиље чувају се белог лука док доје, а када хоће да одбију одојче, онда нарочито једу белог лука и њиме мажу груди своје.

* * *

У сточарству се много полаже на добар сој, те се нарочито одабирају грла за приплод, за мужу итд. И у нас се досад нешто трошило на куповину и довођење оваких грла из туђих земаља и особитих сточних сојева. Особито су се ценилe швајцарске краве музаре и швајцарске козе. Али у нас је већ готово и пра-

вило створено, да и од најмлађијих сојева доведене музаре где што одмах, где што у другом или трећем поколењу, јако стукну, сој се изметне и остану нам музаре много ниже вредности. Ово се у нас објашњава дружњом климом, водом и другим разним спољашњим узроцима.

Несумњиво је, да ће од снажна коња пре постати снажан коњ, и од бреја брзац, али је несумњиво да и од најбољега може испасти рђав. Тако ће исто од добре музаре пре постати добра музара него ли што ће добра музара постати од лоше и ђубриве чипаваце. Наслеђе је важан чинитељ у животу органског света а особито у животу домаће стоке. Али уз наслеђе иде читав низ услова које треба паметним гајењем испунити те да се наслеђено одржи. Иначе ако их неиспуњимо, од најбољег соја изметнуће се кржљави и ни за што неупотребљиви сој. Тада ће брзац погубити све добре наслеђене особине, па ће се прилагодити новим рђавим приликама у који сто га оставили, прилагодиће се на лошу храну, на рђаву негу, а од тога ће стукнути и складна радња свију органа и нама ће од добра брзаца остати своја невоља.

(свршиће се)

Шта треба предузети ради побољшања привредног стања у источном делу Србије

У пређашњем чланку штампаном у 32, 33 и 34 броју Тежака од ове године, изнео сам у најкраћим потезима, какво је привредно стање у Источном делу Србије; а у овом чланку намеран сам изнети опет у најкраћим потезима, *шта би требало радити да се побољша привредно стање у Источном делу Србије.*

1. Рад на унапређењу привреде од стране државе

Од како су прописани закони о државним економима и узакоњено да се у сваком округу заснује окружна пољопривредна станица, а у сваком срезу срески расадник; даље закон о унапређењу сточарства, по коме сваки брав који није добар за приплод мора се из приплода искључити а за приплод само одабрана грла употребљавати; затим закон о уништавању штетних животиња и биља и наше других привредних закона, — од тада је почето да се ближе у маси земљорадничког света ради од стране државе у већој мери на унапређењу привреде.

Овај је рад још у гоку увођења у живот, али је сталан и поуздан на према томе можемо се надати да ће се временом осетити добре последице за привреду од овог рада. Али добре последице рада ових установа и закона много брже и много јаче осетиће се у оним местима где више имадне пољопривредних подружина, земљорадничких задруга, уређених општинских судова, школованих економа и других пријатеља привреде који ће не само прихваћати ове привредне послове која би потицали од стране државе преко државних органа и оних установа, него који ће и сами у својим местима радити на унапређењу пољске привреде.

С тога треба радити да се ове пољопривредне подружине и задруге заснују и развију марочито у Источном делу Србије.

Да би ово јасније показао како мислим шта би требало да раде ове подружине и задруге ја ћу овде навести један пример. Тако: познато је, да је у Источном делу Србије општа оскудица у воћњацима. Срески расадници установљени су да се из њих попуни тај недостатак, т.ј. да се у расаднику правилно одневговате и окалемљене саднице подигну које ће се по јевтину цену давати појединцима из дотичног среза ради подизања воћњака.

Али претпоставимо, као што се врло лако може и десити, да у неком срезу сеоско становништво или нема могућности или нема уређаности да узиме саднице и подиже воћњаке и ако се дају саднице под тако повољним погодбама.

Да би се у оваком случају одклонио немар и свет живеле покренуто на посао, — наће се, да би било потребно да се у свакој општини подигне по један угледан воћњак.

Ове воћњаке држава, округ или срез не треба да подижу, већ општине, пољопривредне подружине, земљорадничке задруге или други ко из саме околине и места где се воћњак подиже; а државни органи само би руководили послом. Кто у такним и подобним пословима састојала би се улога ових пољопривредних подружина и других органа.

2. Српско Пољопривредно Друштво и Подружине

Српско Пољопривредно Друштво ради на потпомагању и унапређењу целокупне пољске привреде више од 30 година.

Друштво ради непосредно и посредством својих подружина.

Ја не могу овде да ценим колико је ово по све корисно Друштво допринело унапређењу пољске привреде у нас за минулих 30 година разним начинима које је себе ставило у задаћу, као: приређивањем општих и посебних наложаба; награђивањем појединих удружења и привредника који су се у привреди одликовали; издавањем списа и пољопривредних поука, подизањем угледних добара; потпомагањем пољопривредних подружина; посредовањем у свима тежим и непознатим за наш свет привредним радовима; набавком савршенијих пољопривредних справа и машина; прибирањем података и проучавањем привредних прилика и погодаба у појединим местима у нашој земљи итд. — већ на реду је да се каже зашто је слаб успех рада пољопривредних подружина као органа друштвених који непосредно раде на унапређењу привреде свака у свом крају.

Без околишења може се казати, да је најглавнији узрок у томе, *што пољопривредне подружине немају довољно средстава за рад и остварене задаће које себи у дужност стављају.* Тако обична је погрешка свију пољопривредних подружина што узимају на себе задаћу да раде на свима гранама пољске привреде у једно време; а то је тако велики посао, да често превазилази моћ много јачих удружења него што су пољопривредне подружине са скромним бројем својих чланова.

Купити земљу, завести на њој угледно газдинство, плаћати за рад и све остало за новац; макар то било и једно мало газдинство опет зато треба доста и новаца и постојаног рада по извесном плану кроз више година. А то обично недостаје нашим пољопривредним подружинама. Па с тога све готово које су се упустиле на ово практично поље рада, које — поље у осталом свагда остаје најглавнији део задаће сваке пољопривредне подружине, морале су да напусте убрзо рад, а с тиме обично и своју задаћу; и ако је Српско Пољопривредно Друштво по могућству највише потпомагало ове подружине које су имале своје имање и чиниле покушаје у практичном раду.

Много би боље било, да свака пољопривредна подружина одреди себи у задаћу много мањи круг рада, т.ј. да сазна шта би у својој околини најпреће било завести или подићи у обиму њене опште задаће па на томе и порадити, остављајући на страну остале привредне гране и послове.

На овај начин што би се израдило било би угледно, а могло би се угледно изградити зато, што би сва снага подружине била употребљена на један посао, за који посао ипак не би тако много труда ни новаца требало колико ово обрађивања једног имања на коме је заведено трајно газдинство у виде пољопривредних грана.

Напослетку и помоћ коју би Српско Пољопривредно Друштво на овакве поједине послове и пољопривредна предузећа давало, била би од веће практичне вредности, него помоћ која би се давала подружинама за рад и газдинство по свима гранама пољске привреде.

Код подружина изведе предузети посао и оствара своју задаћу; не стоји јој на путу ништа да предузме и прошири даље круг рада у својој околини на томе истом послу, или да предузме други привредни посао која буде најпречи.

На овај начин и са овакном задаћом образоване пољопривредне подружине могле би постати прави органи Српског Пољопривредног Друштва и њихов би рад могао имати много већу практичну вредност у средини земљорадничког света него што је имао досада.

Желети је да се на овакном основу што више пољопривредних подружина образује у Источном делу Србије и нема сумње да би оне доста допринеле да привреда у овом крају увелико порасте и ојачери се.

Да се подобни пољопривредни послови могу остварити, за пример нек послужи рад *ужичког одбора за пошумљавање;* који је у току 7—8 година у тишини без икакког хваљења од пусте и голе планине „Забучја“ која се налази у непосредној близини Ужица, подигао дивну и густу шуму која ће кроз кратко време представљати вредност милионима динара.

У једној страни где су биле најнеће усовине и точила шљунка који се с брда спуштао, сада се подиже красан парк на коме

се види више хиљада ораховах садница подигнутих из семена, затим велики простор засађен шљивама и другим воћем; простори засађени омориком, бором и другим четинарима прошарано са разним украсним шибљем и одабраним шумским дрвећем. На томе некадањем пустом и голом каменјару сада је од раног пролећа кроз цело лето и јесен дивно зеленило, које необично пријатан утисак чини на гледаоца као и сва околина Ужице, која се брижљиво чува од приступа стоке где би год ова могла штету учинити а нарочито где би голети ћарганњем проузроковала.

Ја што је најглавније сав овај тако велики и тако корисан посао извршен је готово без икакве помоћи са друге стране него само од прихода што се добија од покошене траве са ливада подигнутих по овим странама и осталим просторима и пропланцима који су до пре забране били пусти и неупотребљиви.

На овакан и сличан начин могу се предузимати и у другим местима сваковрсни привредни послови и предузећа по свима пољопривредним гранама.

3. Земљорадничке задруге

У новије време установљен је *Савез земљоредничких задруга у нас*, који заснива и шири међу земљорадницима *Земљоредничке задруге*, помоћу којих тежи да потпомогне и развије привреду у дотичном месту, и да потпомогне и развије међусобно и заједничко помагање између чланова задругара. С тога овај савез посредује и набавља савршеније пољопривредне справе за задруге и поједине чланове задруга као и бољу стоку, расправља поједина привредна и економска питања, изналази начина да земљоградничка свет из прве руке добије цену за своје производе а да их не продаје преко прекупца. А за међусобно помагање отвара кредит и чини позајмице појединим члановима задруга, — за које су наравно солидарно одговорни сви чланови задруге; даје помоћ појединим задругама итд.

Савез земљоредничких задруга изгледа да ће моћи доста учинити за унапређење и развитак пољске привреде у нас. С тога сеоско становништво — земљоградници свет у нас особито у Источном делу Србије треба да се одазива Савезу земљоредничких задруга и да са поверењем ступа у земљоредничке задруге.

Но при заснивању земљоредничких задруга требало би обратити пажњу на следеће околности:

а, Да је врло тешко у многим местима наше земљоградске ослободити од шпекуланата и интересијаша нарочито оних која живе по селима, који су већ сељаке задужили, или на други начин обвезали да су записни од њих; на везујући тако руке сељацима, наравно да она пазе на жетву и принос сељака својих обвезника, па се одмах први и напљачују и сељаке на све могуће начине уцењују. Зато у таквом стању није ни записнити да земљоградник може тражити цену за своје производе из прве руке, — тим мање, што и Савез земљоредничких задруга има и друге многе и озбиљне тешкоће да саклада док доведе послове у такав ред и дође до таквог стања да се могне земљоградницима понудити цена из прве руке за њихове производе.

Врло је мало места у Србији ма и у најудаљенијим крајевима од градова и других саобраћајних места где не би било ових сеоских шпекуланата, који се необично вешто додаре сељацима док не улегну своје интересе са интересима појединаца и не почну их подједати.

Они обично нису никакви земљоградници већ земљограднички посао — односно земљоградске на извесан начин штете и упропашћују; али су свагда готова ступати у земљоградничку и сваку другу задругу само да буду при међу сељацима; а после они већ знаду заокретати посао како њима годи.

Да овакви људи не би ступали у задругу земљоградничку где би они само од штете били *не треба их примати у задругу* на макар они и покретали тежњу и заузимали се за заснивање задруге, као што се то лако може десити;

б, Да би се земљоградничке задруге што више везале за земљоградички и уопште привредни посао, чија крајња намера и јесте унапређење овог посла, поред узајамне помоћи, — то би требало: као услов за сваку задругу ставити при образовању исте а нарочито при отварању кредита и давању позајмица, — да свака задруга буде дужна подићи задружни воћњак, или виноград, или детелиште, или дудару, или рибњак, или млекар за прераду млека, или заједнички магацин за смештај жита и других производа до продаје итд., шта где буде најпрече и најпотребније према местним природним и економским погодбама. Наравно да би за овакна предузећа требала поћа снага и новце средстава с тога би задруге требале новице чланова да приберу;

в, Да се законом ујемчи и обезбеди, да се она имања воћњак, виноград итд. могу подизати *бесплатно* на општинским — сеоским утринама; да се не би морала за то земља куповати. После пак изнутребе по извесном броју година узимаће, земља остаје опет чија је и била.

Сиромашнији чланови задруге на овим имањима налазили би зараде, пир. одрађивали би ову суму позајмице што су узајмили од Савеза — односно задруге, а управа платила би њихов дуг итд. Сви пак чланови — односно управа задруге били би дужни да се бриже о задружним имању, у чему би их и Савез према потреби помагао и водио надзор како се поступа са имањем и како напредује.

На овај начин дат новац — позајмица, задругама — члановима задруга била би тек права помоћ, јер би поред непосредне помоћи и послуге био одчасти употребљен и у привредни посао од кога би се временом десетогубо исплатило и надокнадило.

4. Саобраћај

Снага земљоградника често је недовољна и за обичне новеће послове и предузећа пир. исушивање бара, регулисање река, утврђивање жиног песка итд. — уопште земљоградничка је снага недовољна за послове и предузећа за која су потребна новчана средства и капитали. Зато такве послове и предузимају људи вешти послу који располажу још и са довољно новчаних средстава. Али прављење путова и одржавање у добром стању у кругу *то земљоградници могу* и то се од њих с правом може тражити и очекивати да раде у њиховом сопственом интересу.

На какво је стање у овом погледу у Источном делу Србије? т.ј. какви су путеви они којима се сеоско становништво служи, које сеоско становништво само из своје побуде и потребе без поступања од стране власти треба да прави и одржава?

Најнепристрасније говорећи мора се казати да није задовољавајуће стање у овом погледу. Али опет мора се признати и то, да није свуда подједнана наклоност сеоског света ка прављењу и одржавању путева за своју службеност. Разлика се јавља угланном у два правца. Тако има места — села где се становништво више стара и брине за прављење и одржавање својих путева; а има места — села где се становништво ни мало о томе не брине какви ће му бити путеви кроз села и у кругу села.

У првом случају виђа се да сељаци често из своје сопствене побуде просеку и направе кроз село бар по један главнији пут који саставе са најближим главним путем — насипом. Ако у том селу има црква школа или општинска судница — разуме се да ће те зграде и друга знатнија места у селу бити спојене са главним путем. Па и иначе споредни путеви кад се одроне, поткопају услед кише или на други начин искваре, местни кмет наређује обично на какав мањи празник те сељаци кулуком пут поправе.

Али овоилике увиђавности и заузимања за путеве као што сам казао у многим местима нема. И као да се у овом погледу најгоре стање огледа у Ново-ослобођеном делу Србије...

Ко је гледао прових година по ослобођену како поједини у неким местима носе у бисазима на коњима а по неки и у торбама на рамену шљунак за резерву или за насипање своје деонице, на главном путу — насипу, то га је морала подићи језа и обузети нека туга, сећајући се из народних песама описаних мука и тешкоћа народних у средњем веку и за време турске управе, услед арганлука — кулука на тешким пословима.

Хвала Богу! оваких појава у садање време нема, јер као што се осећа за ових 20 година измена у духовном и сваком другом погледу, тако се осећа извесна измена и у привредном погледу. Тако пир. за насипање путева служе се сад овако: који немају своју запрегу они или погоде за новац или одраде на каквом другом послу пир. на копању или чишћењу отхода оним који имају запрегу, те им ови насну и њихове деонице.

Али признати се мора, да има доста места где нема путева кроз села а требало би да их тамо има, — да има много

места где би са направом путева могла радити запрега са 4 точка а оно не ради се ни двоколицом.

С тога на реду је, да се поради свим могућим средствима, да се развије наклонност код сеоског становништва на прављењу и одржавању добрих путева кроз своја села.

Кад се укине кулук који има своје велике мане и држава — округ узме старање за путове у своје руке, онда ако би се и један незнатан део снаге која се сада троши у виду рада као кулук или у виду новца око прављења и одржавања општих путева, употребио на прављење и одржавање путева у кругу села — општина, којима се сеоско становништво непосредно служи; *онда би услед олакшаног саобраћаја и привреда осетно користиле унапред у тим местима.*

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Извоз кукуруза из америчких Сједињених Држава. — Приметно пењање извоза кукуруза за последњих пет година била је знатна појава у извозној трговини Сједињених Држава. За последњих пет година кукуруза се просечно извозило 173.818.301 бушела годишње, док се за ранијих пет година просечно извозило 49.,054.663 бушела највећа тачка постигнута је године, која је протекла 30. јуна 1900. год., када се извезло, као никад дотле, 209.348.273 бушела.

Тражња америчког кукуруза врло је велика; он иде у северну половину јужне Америке, у Мексико, западне Индије, средњу Америку, у енглеске насеобине у северној Америци па и у Африку и Аустралију. Осам до девет десетина целог извоза обично се преноси лађама на разне европске земље, поглавито у Енглеску, Немачку, Француску, Белгију, Данску и Холандију. У овим земљама, као и у Сједињеним Државама, употребљавају се скоро једино за храну стоци, а незнатан део и за варење пића и нешто као и за повраћну храну.

Овај тражњи Европе треба у главном захвалити за ово повољно скакање извоза, и мисли се, да ће се тражња и одржати, пошто се кукуруз као јевтина храна за стоку све више цени.

Овај преглед показује целокупан извоз кукуруза (без кукурузног брашна) из Сједињених држава за последњих десет година као и део, који од њега пада на Европу:

ГОДИНА (1. јули до 1 јуна)	ЦЕЛОКУПАН ИЗВОЗ У БУШЕЛИМА	ИЗВОЗ У ЕВРОПУ У БУШЕЛИМА
1890/91	30,768.213	23,533.277
1891/92	75,451.749	69,591.177
1892/93	46,037.284	30,260.017
1893/94	65,324.841	52,158.579
1894/95	27,691.137	23,225.510
1895/96	99,992.835	88,856,848
1896/97	176,916.365	154.810.002
1897/98	208,744.939	181,799.811
1898/99	174,089.094	151,978.648
1899/1900	209,348.273	192,519.785

Што је раж за Немачку и Русију, просо за Индије и пшеница за Француску, то је кукуруз за Сједињене Државе. Преко три четвртине кукурузне жетве на целој земљи добија се у Сједињеним Државама. У години 1870/71 Сједињене Државе први пут су имале жетву кукуруза од 1000 милијона бушела, од чега се није извело ни 1 постотак. Деветнаеста година доцније производња је порасла за 100 постотака и први пут се пожњело 2000 милијона бушела, а извоз је износио само 48 постотка од укупне производње.

Чишћење ораха — Ораси се обично само окомикају па се тако остане да се суше, уместо да се прво добро очисте. Међутим не очишћени ораси не само што нису лепи на око, него се при продаји мање и плаћају од ораха чија је љуска чиста и отворене боје. С тога не треба никад пропустити а да се ораси не очисте одмах после млаћења; ово треба тим пре учинити, што није скопчано са великим трудом. Кад хоће да се перу ораси, треба их одмах по комикању метнути у корито или иначе у какав већи суд, и то да не буде суд пун, већ до три четвртине. За тим ваља орахе прелити водом, тако да буду потпуно покривени. Узети затим какву стару, тупу брезову метлу и добро промешати њоме по суду, због чега ће подпадати влакна и остаци од љуске. Кад се вода замути, треба је променути, и то мењање треба да се врши дотле, док не почне да остаје бистра вода и док не поодпадају влакна са ораха. Кад се ораси буду потпуно очистили, треба их разредити на решетке од танких дашчица, или још боље, на врбове лесе, као што се употребљавају за сушење шљива. Лесе ваља метнути на сунце и чешће пута промешати орахе, док се са свих страна не осуше. За време кише и ноћу треба лесе са орасима склонити на какво суво место, где има довољно промаје, на пример под наслон где отоке пола; јер ораси кад покисну или кад их роса влажи поправе. Никад их не треба сушити у већи, као што то неки чине, јер се тако само с поља осуше, а изнутра остану влажни, па лако буђају и кваре се. Кад се пак суше на сунцу, остаје љуска отворене боје, исуше се сврха а језгра остаје укусна и може се држати целе године, ако се ораси метну где на промају. Овај се мали труд увек добро исплаћује, нарочито ако се ораси не морају продавати раније, до на неко време пред Божић, јер се тада много траже, а лепа се роба добро плаћа. Само онде, где се траже свежи ораси, чије се језгро лако љушти, треба их одмах по млаћењу продавати, јер се онда уштеди труд око чувања и пре дође до новаца.

Коприва — И ако се коприва сматра као коров, и ако ниче и роди и онде, где нам није ни мало ни драго, те тако гледамо, да је се што пре отресемо, — она нам је опет, од врло велике користи. Она у пролеће стиже раније од свега осталога биља и докле је још млада, у гладним годинама, она исхрани толико сиротних породица. Она се готови и у лонцу, којој се додаје, од прилике 7% пројног брашна, а прави и од ње зеленик као и од осталог зеља.

За нашу перјату живину и као зелена и као зрела ванредно је добра храна. Као зелена добро се обари у бакрачу, затим се навади, метне на даску, ситно исецка, метне се 6—7% пројног брашна, измеша се добро, па се докле је још вруће даје нашој перјатој живини, а нарочито ћурками.

Као зрела и осушена, ванредно је добра храна и њоме се најбрже живина угоји, њено лишће и семе стрља се добро и помеша се пројним, ражаним брашном или мекиньама. У ту смесу усне се вода, а још боље помиђа и тако се од тога направи тесто, које ваља умесити као за леб. Од тога теста одијају се парчад, која се дају живини. Про хранења овим тестом, добро је давати и поменуто зоби. На овај начин угоји се живина за три недеље и месо јој је врло добро и укусно.

Пошто је оно и врло добра и јевтино храна, и што је још толико исто главно, што се живина брзо угоји и врло добро носи јаја, то би требало овом храном што више хранити нашу живину.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Великим огласима од целе стране 20 динара [10 фор. а. в.] пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара [2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 41. броја Тежака: Програм Славе Српског Пољопривредног Друштва: *Чланак:* Укувано воће (свршиће се). — Музарино вине (свршиће се). — Шта треба предузети ради побољшања привредног стања у Источном делу Србије (свршиће се). *Белешке.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. КРЕЋЕМО ДРУШТВЕНУ ПОСТ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА ПОДУЗЕЋА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛА ПОДРА, ЗАВОДИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАВИ ЈЕДНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУЗИМА И ЊЕГОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ ВОД ОВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ЗА УРЕЂИВАЊЕ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 42. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 22. ОКТОБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
КОЈЕ СТОЈИ
ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.

Славиће на дан Св. Краља Милутина 30 Октобра и ове године своју славу у своме дому, Неканићна улица бр. 11. О слави друштвеној приредиће се и *Изложба воћа, кукуруза и пасуља.*

Слава ће се прославити по овоме реду:

1. У 7 часова изјутра богослужење у вазнесенској цркви коме ће присуствовати Управа Српског Пољопривредног Друштва с члановима друштвеним, пољопривредницима и пријатељима пољске привреде.
2. У 8½ скуп свих друштвених чланова, пољопривредника и осталих гостију у друштвеном дому, а затим:
3. Водоосвећење са сечењем колача. На молитве одговара умољени хор певача.
4. Свечан говор Председника као поздрав гостима.
5. По свршеном говору послуживање гостију. Дочекивање гостију траје целог дана.
6. Свечано отварање изложбе *Воћа, Кукуруза и Пасуља.* Изложба траје 5 дана са бесплатним уласком.
7. Свечано затварање изложбе 4 новембра у 11 часова пре подне.

ПРОГРАМ ИЗЛОЖБЕ ОВАЈ ЈЕ:

I. ВОЋЕ

а. *Забучасто:* јабуке, крушке, дуње и мушмуле.
б. *Коштичасто:* конзервисане (свеже очуване) шљиве, бресквe, кајсије, трешње и вишње.
в. *Језгричасто:* Орасе, лешници, кестење и бадем; и
г. *Јагодичасто:* конзервисане малине, рибизле, огроз, смокве итд.

II. КУКУРУЗ И ЊЕГОВИ ПРОИЗВОДИ

а. На струковима исчупаним заједно са жилама.
б. У клиповима неокрљен.
в. У зрну.
г. Кукурузно брашно за људску храну спремљено, и
д. Прекрупа — јарма за стоку.

III. ПАСУЉ

а. У мехурима неоплаћен.
б. Чист у зрну.

Предајући све ово јавности, Друштво има част позвати и умолити све чланове своје (оснивачe, почасне, добротворе, утемељаче, редовне и помагаче) да изволе Друштво о слави његовој походити и изложбу разгледати.

Бр. 4261 из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва, 6 августа 1900 год. У Београду.

УКУВАНО ВОЋЕ

(свршетак)

5. *Од бресака* — Могу се припремити на три начина:

а). Одабрати сасвим зреле брескве, набрисати их меком крпом и набости их иглом, нарочито на потрбњи местима. Затим на пола килограма бресака узети 750 грама шећера и од овога начинити довољно густ сируп, у који спустити брескве, кувати до кључања, сручити у какав суд и оставити тако да престоји 24 часа. Потом кувати дотле док брескве не одмекну колико треба, пасећи при том да се уклони сва пена.

б). Ваља за сваки 10 бресака узети 750 грама шећера и пола литра воде; сируп кувати и уклањати пену а укувати га дотле, док капље у падању не добију изглед снежног прамена, па затим скинути сируп са огња, после пет минута спустити у њ брескве и кувати их на умереној топлоти. У куваању пазити да брескве буду подједнако мекане, извадити их из сирупа, метнути на сито, и кад се просуше, ставити их у чинију, налити их сирупом и тако чувати за 24 часа. Затим брескве заједно са сирупом кувати поступно до кључања и мешати, на онда поново извадити брескве, метнути их у чинију, налити их сирупом, чувати за 24 часа, и кувати. Ту радњу поновити још једном по истеку 48 часова. И напослетку брескве извадити из сирупа, сируп укувати докле год се охлађен не почне стврдњавати, па њиме налити брескве и кад се охладе, напунити тегле, оне што боље повезати и чувати на сувом и хладном месту.

в). Узети брескве које нису потпуно зреле, прелити их кључалом водом, олуштити а затим сваку, чим се која олуштити спуштати у хладну воду да не би покиселе. Сируп припремити од 750 грама шећера и две и по чаше воде на сваки пола килограма бресака и у њему кувати брескве док не омекну и онда их извадити и ставити на сито. Затим их поређати у чинију у у опеј их држати до сутра дан на хладном месту. Сутра дан прокувати сируп и скинути пену, на кад се исхлади налити њиме брескве, а затим, после 24 сата укувати сируп с бресквама (треба да прокључа) и кад се исхлади напунити тегле.

6. *Од кајсија* — И оне се припремају на три начина:

а). Кајсије које нису потпуно зреле олуштити што пажљивије, исећи их у полутине, извадити коштицу и одмах метати у суд с хладном водом. Затим их на огњу барити док не омекну, пасећи при том, да вода не прокључа. Обарене спустити у хладну воду, извадити их из ове и метути на сито на кад се просуше поређати у чинију. У исто време припремити и сируп, т.ј. овај укувати до другог степена и кад се исхлади, налити њиме кајсије па их чувати на топлом месту. Сутра дан одлити сируп додати му нешто шећера, укувати га до трећег степена и понова налити њиме кајсије. То исто поновити и после 24 часа с том разликом, што не треба више издвајати кајсије од сирупа већ ове у сирупу кувати до кључања. Измакнут суд са огња чувати тако за 48 часова, одлити сируп, додати му нешто шећера, кувати и уклањати пену и налити њиме кајсије. Тако их сад чувати за 3 до 4 дана и онда одлити сируп, укувати га до трећег степена, спустити у њ кајсије, приставити на огањ да прокључа и напунити тегле пошто се воће исхлади.

б). Кајсије ваља олуштити и измерити на узети толико шећера колика је тежина кајсија и овај растворити у толико воде да шећер може потпуно усисати. У сируп треба спустити кајсије и прокувати, суд изнаћи са огња и након сата — два опет кувати, то понављати све дотле докле се год пена јавља, суд скинути са огња и кад се воће исхлади, напунити њиме тегле.

в). Ко жели да има целе кајсије, тај треба да их припрема на овај, трећи, начин: Узети кајсије с глатком љуском, пасећи их извадити коштицу и измерити. На сваких 1·875 килограма кајсија узете 1·250 килограма шећера, метути у шерпењу, налити на њ воде за половину тежине кајсија, на сируп укувати до петог степена. Затим спустити у сируп кајсије у тој количини да могу пливати и приставити их на што јачи огањ. Кајсије у куваању преокретати да би биле подједнако мекане са свих страна. Кад буду прозрачне, скинути суд са огња, извадити пашиком кајсије и метути их у оваје тегле — које хватају око пола килограма — а у сируп који је заостао у шерпењу, кувати остале кајсије, одлити у шерпењу из свих тегала сируп који се оцеди с кајсија, па га заједно са сирупом у шерпењу укувати до петог степена и њиме залити кајсије. Сируп ће се кад се исхлади згуснути — питијосати.

7. *Од вишања* — Припремају се на четири начина:

а). Узети крупне зреле вишње, уклонити им петељке и коштице и измерити 1·5 килограм. Затим сирепити сируп од 1·250 килограма шећера у који пошто се унуча до петог степена спустити вишње и кувати два до три пута до кључања, скинути са огња, преурити у какав повећи суд и оставити тако да преноће. Сутра дан оцедити сируп, укувати га до другог степена, за време куваља уклањати пену, налити њиме вишње и оставити тако да престоје два дана. После тога опет оцедити сируп, укувати га до трећег степена, спустити у њ вишње кувати до кључања и онда, пошто се исхладе напунити њима тегле.

б). Узети (по француском начину) 1·5 килограм потпуно зрелих вишања, извадити им коштице, метути их у чинију, додати им нешто сока од прених рабиласа или половину сока од малина, процеђена кроз платно, приставити на огањ, кувати за по часа, уклањати пену и додати шећера у тежини, да буде равна $^1/_3$ тежине јагода и сока. Затим кувати до кључања и то за време од пола часа, суд скинути са огња и кад се вишње исхладе напунити њима тегле.

в). Узети 1 килограм вишања и ове пошто им се повади коштице и уклоне петељке, ставити у сируп припремљен од 750 грама шећера и две чаше речне (мекане) воде, кувати за један и по час, уклањати пену и кад се вишње напију сирупом скинути их са огња, сручити их у земљани суд, сачекати да се исхладе и напунити њиме тегле.

г). Узети 1 килограм целих вишања, из којих коштице нису извађене, измешати их с 1 килограмом истрцана шећера и оставити их да тако престоје 24 часа. Затим припремити сируп од 0·5 килограма шећера и две чаше воде и у овоме укувати вишње. Да се овако укуване вишње не би шећерице што бива чешће, треба их кад се у тегли исхладе, залити што топлијим питијама (начом) од рабиласа.

8). *Од огроза* — Узети непотпуно зреле бобице, извадити семке попарити их врелом чистом водом или одваром од вишњева лишћа и кад се исхладе, држати их 24 часа у хладној води; неки их дуже у сланој води, а после 24 часа, кад их изваде, још сат-два и у цирипитусу. Сируп треба припремити од количине шећера која је већа за две до три тежине огроза и толико воде да она може усисати сав шећер. Огроз треба кувати у сирупу до кључања, затим измаћи суд са огња и оставити га тако да престоји 24 часа, а потом оцедити сируп, укувати га и њиме прелити огроз. То треба поновити два-три пут, на напослетку кувати са сирупом и огроз и њиме пошто се исхлади, напунити тегле.

9). *Од белих и црвених рабиласа* — Припремају се на три начина:

а). Зреле рабиласе (узети и од белих и од црвених подједнаке количине), очистити и извадити семке па затим сирепити сируп од два пут веће количине шећера (ако се узму само црвене рабиласе, онда три пут више) и на сваки пола килограма шећера пола чаше воде. Сируп пажљиво очистити беланцетом и у кључању сручити у њ рабиласе, шерпењу чешће протресати, скидати пену, на кад се колико треба укувају, измаћи са огња и пошто се исхлади, напунити спремљене судове.

б). Узети (по француском начину) на 1 килограм белих и црвених рабиласа 1 килограм шећера. Шећер укувати до петог степена и усути у њ рабиласе, кувати више пута до кључања, затим их изрчати у чинију и оставити тако да преноће. Сутра дан одасути сируп, укувати га до трећег степена, уклонити пену и метути у њ рабиласе. Кад прокључа, измаћи суд са огња, сачекати да се воће исхлади и њиме напунити тегле. У сваку теглу сипати и по мало добра рума на тегле затворити тек после 24 часа.

в). У Француској, припремају се рабиласе на начин, познат под именом: *Confiture de bar*. Непотпуно зреле и што крупније рабиласе очисте, извадe семке нарочитим пером у виду зупца које уболу са стране где је петељка и њиме извадe семе. На 500 грама очишћених рабиласа узму 750 грама шећера и 375 грама воде, на добивен сируп укувају до петог степена. Затим у сируп саспу рабиласе и кувају их уз чешће мешање дотле, док сируп не почне сплазити с канике у виду густе жуте масе. Тада скину суд са огња, и кад се рабиласе исхладе, ради чега се и понављак мешају, напуне њима тегле. По неки припремају на овај начин и рабиласе с петељама т.ј. целе гроздиће.

10. *Од црних рабиласа* — Са зрелих бобица треба уклонити чашице које су на врховном делу, на их овако са семкама кувати

у сиропу који се гради од 1 килограма шећера и две чаше воде рачунајући то на сваких 500 грама рибизла. Кувати их до кључања неколико пута и суд у коме се укувају протресати да воће не би загорело, па кад се укува колико треба и исхлади, напунити њиме судове.

11. *Од шумских јагода* — Припремају се на два начина:

а). На 500 грама одабраних и очишћених рибизла узети 500 грама шећера и једну и по чашу воде, на кад сиропу прокључа налити њиме јагоде. Затим, након 24 часа преручити јагоде и сироп у чинију, оцедити сироп, прокувати га, уклонити пену и њиме прелити јагоде. То исто поновити и после 24 сата, но тада сироп укувати што боље, да буде што гушћи, спустити у њ јагоде, прокувати два пут, скинути с огња и кад се исхладе, напунити њима судове.

б). Пола килограма зрелих јагода усити у тусг сиропу загрејан до кључања а спремљен од 275 грама шећера, кувати до кључања, скинути са огња и још два пут кувати тако до кључања после сваких пет минута. Последњи пут кувати за 10 минута при чему протресати шерпењу, па кад се суд измакне и јагоде исхладе, преручити их у чинију и сутра дан напунити тегле.

12. *Од баштенских јагода* — Могу се спремити на исти начин као и шумске, но с тога што су мекше од њих, те се лако у кувању раздробе, радије се припремају на један од ових начина:

а). Лепе, непрезреле јагоде очистити, попрскати румом, чувати неко време на хладном месту и затим кувати у сиропу припремљеном од 0·750 до 1 килограма шећера и једне чаше воде на сваки пола килограма јагода. Кувати прво пажљиво и после трогубог кувања до кључања, укувати јагоде сасвим, исхладити их и њима напунити тегле.

б). Крупне, не сасвим зреле јагоде поређати једну поред друге да се не би размељале, попрскати их добрим коњаком, потрусити их ситним шећером — на 1 килограм јагода, 1·5 килограм шећера — тако, да се њиме покају. Идућег дана оцедити сок, укувати, скинути пену, спустити у њ јагоде, укувати их и пошто се исхладе напунити њима судове.

в). Узети (по енглеском начину) на 1 килограм јагода 1 килограм ситна шећера, јагоде сасути у чинију, додати половину одмерене количине шећера и јагоде измешати што боље са шећером. Сутра дан начинити ореја сируп од друге половине шећера, додати по пола литра сока од рибизла на сваки килограм и по јагода и у тај сироп кувати јагоде на умереној топлоти дотле, док се сироп не питипоше. У Инглеској овако укуване јагоде једу с пакламом или путером и печењем.

13. *Од малина* — Припремају се на три начина:

а). Зреле но потврђе малине, пажљиво убране и очишћене поређати у суд тако да буду једна поред друге, покрити их вином, потрусити шећером и оставити тако неколико часова на хладном месту; затим спремити сироп за 2 до 2·5 пута више но што је тежина малина и толико воде да може усисати сву количину шећера (по немачком начину, сироп се припрема од исте тежине шећера колика је тежина малина па се укува до истог степена), укувати га, спустити у њ малине, кувати до кључања још два пута (по немачком начину укувати га до 3 степена) и напунити тегле.

б). Узети (по француском начину) 1 килограм белих и црвених малина у подједнакој количини; половину од оне количине измешати са 250 грама белих и црвених рибизла, измуљати их, исцедити сок кроз платно, соку додати 500 грама шећера, кувати га за четврт часа, уклањати пену на затим сасути у њ целе малине, укувати колико треба и пошто се исхладе, напунити њима тегле.

в). Одабране малине метути на сито и прелити их водом којој је додано нешто сирћета (на 8 чаша воде узети 1 чашу сирћета), затим малине испрати хладном водом неколико пута док се не утре трас сирћета. Сироп спремити од 1·5 килограма шећера и 3 чаше воде и кад се згусне спустити у њ малине, кувати их док не буду прозрачне, на кад се исхладе, малине повадити иглом и њима напунити тегле а сироп прокувати, процедити кроз муселин и налити њиме малине.

14. *Од купина* — Кувају се на три начина:

а). Купине се кувају у сиропу који је припремљен од 0.750 до 1 килограма шећера и 1·5 чаше воде на сваких пола килограма купина. Купине су укуване, кад су прожиране сирупом.

б). Узети (по шотландском начину) 250 грама зарудених купина и 375 грама шећера. Од шећера начинити сироп, спустити у њ купине, шерпењу протресати да би купине потонуле у сироп, кувати до кључања и затим малине извадити из сирупа. Сироп поново приставити на огањ, кувати док прокључа, измаћи суд са огња и кад се исхлади, налити њиме малине. Сутра дан одлити сироп, кувати га, уклонити пену, па кад се исхлади спојити га на малине. После два дана опет сироп прокувати, метути у њ јагоде, кад прокључа измаћи суд, на кад се исхладе, напунити тегле.

в). На 250 грама малина узети 200 грама шећера, од шећера саремити сироп који укувати до првог степена, спустити у њ малине кувати пажљиво нарочито у почетку и уклањати пену; у прво доба мешати што мање а доцније све више. Кад малине отпочну падати на дно суда а пена се при том не јавља, скинута суд са огња на пад се исхладе, разлити у тегле.

15. *Од зелених ораха* — Орахе треба за ово обрати у првој половини јуна онда, кад ни кламина још није отврдла т.ј. кад је сочна и мекана, да се могу орасе лако набадати вељушком. Обране орахе избости иглом што чешће а на два три места и скроз, потопити их у хладну воду, држати их у води 10 дана и воду мењати сваког дана по два пут. Ораса треба да су увек под водом. После тога ољуштити их, т.ј. скинути им зелени део, и у нешто сланој води кувати их дотле док толико не омекну да кроз њих игла може лако проласти. Кад то буде извадити их из воде, сручати у хладну воду, извадити из воде, метути на сито и онде држати док се не просушe. Затим припремити сируп: узети толико шећера колика је тежина ораха, сируп укувати до трећег степена, спустити у њ орахе и кувати дотле док ораси добро не омекну, па онда по скидању суда са огња сачекати да се ораси исхладе, напунити њима тегле и залити их сирупом. Ако се након два до три дана примети да је сируп редак, то га одасуги, укувати колико треба и усити у тегле. Тада се може метути у сируп и мало цимета или ваниле.

Кад се у место шећера жели употребити мед, онда сируп од меда припремити на поменути начин на радити овако:

1. *Од јагода баштенских и шумских, малина, рибизла и огроза* узети на 1 килограм воћа, четири чаше меда; воће не треба додавати меду намало, затим воће кувати на исти начин као и у сиропу од шећера.

12. *Од јабука, крушака, бресака, кајсија и др. воћа*, узети исту количину као и за кување у сиропу од шећера; мед разлажити са толико речне воде колика је тежина меда, и воће кувати док толико омекне да се може сламом набадати. Воће потом повадити из сирупа, поређати на лесу подале једно од другог да се не улепи и просушити у сушници или пећи умерено загревајући; за то време укувати сируп, воће метути у тегле на сирупом залити воће.

С руског,
Благ. Д. Тодоровић.

МУЗАРИНО ВИМЕ

(СВРШЕТАК)

Нећемо за овај мах додиривати све спољашње услове за одржање и развијање добрих музара, него ћемо поред одабирања добра соја музоване стоке скренути пажњу читатеља на један, готово превећи закон о радњи жлезде у живом телу и отуда ћемо потражити пута за одржање већ стечених добрих особина у музоване стоке и за њино развијање онде где их још нема за одгајивање добрих музара.

Утврђено је, да су многе жлезде у животињском телу стуктуле и сасвим закржљале *(рудименти)* а без особите штете по само тело и његов познији живот (нпр. млечне жлезде у волова, овнова, јараца итд.). Таких закржљалих жлезда има неколико и у људском телу. Жлезде пак које већ стоје и раде у животињском телу, могу од времена на време обуставити свој рад и опет га обновити (нпр. знојне и масне жлезде у кожи, жлезде у органима за варење). На томе се може заснивати правилно очекивање, да је у многим жлездама могућно изазвати рад, према нашој потреби и онда да можемо већ једном отпочети рад и убрзати (нпр. млечне жлезде у телади и у јарића).

А за све време муже у ствари се непрекидно и изазива радња у млечним жлездама музоване стоке, било дојењем младеж било мужом за нас. И за то се готово и не тражи с наше стране нарочитог изазивања, него се тражи да ми само не ометамо њину

радњу. Јер управо наше ометање поглавито и чини стуђавање у млеку најбољих наших музара. И у народу у нас има некога подсећања против ометања жлездане радње у вимену музовне стоке, али то је канда спало на само понеке прло ретке старинске. Тако те станарице чувају сису музовну стоку наше снега од *прегрејавања* (гдешто кажу *препржавања*). Ово што ћешина станарица претура на *чоканицу* или *погачицу* то прве попајпре објашњују препржавањем. Чобани чуваћи стоку, особито кад се стока гони далеко од куће или колебе на пашу, дешава се да од ружна времена или чега другог, заноће са стоном у шуми или ма где ван редовнога својег пренобишта. Тада станарица не сматра да је ту она штета у томе што ће се изгубити једна мужа, него сматра да ће бити далеко већа штета што ће тиме неномуженој стоци *стуђити млеко*. Иза такнога случаја стока редовно даје мање млека, и то се зове: стока је *препржила*. Чобани добре станарице гледају у тој прилици да но што по то само стоку помузу, и ако немају суда да подхвате млеко, онда намузају просто на раван, само да стоци *отмену олакшица*. Када ли се стока погуби, рецимо ако се нагнао преко дан бајук (курјак) на стоку, или ако су се чобани заборавили, те стока пресе на све стране, тада се с тешком муком и дангубом искупља стока по 2, 3 дана. Чим се тада који брав нађе, прво што се предузима јесте да се одмах помузе, на истом месту, наравно да тада нема ни помена да се тим млеком користи сопственик, него само да се вимену олакшца, да *музара не препржи*. Нико не воли толико млеко, колико чобани; за њих је наренника права царска част, али они то лако прегоревају, и изнуђају одмах на раван чим треба очувати музару да не препржи. А када већ стока, поред све оваке опрезности, опет остане непомужена, онда чим се добани предузимају се око ње разна пословања, ту се гата и баје, а дају се и навесне траве у соли (нпр. *повратич, ерчанац*), гледа се како би се стока одмах иза тога што боље хранила е да би јој се тако млеко повратило.

Ово поступање потврђује, како се искуством осетила велика важност но колиноћу а свакојако и по каквоћу млека. У правилној мужи стоке је врло важно одржати тачно онај ред у мужењу којим се већ иде. И у стварн сваки поремећај у томе реду изазива и поремећај у радњи млечних ћелија.

Да још погледамо мало на ред којим се управљају у мужи наше станарице. Стока се музе обично два пута у 24 часа, вечером кад се стока с паше догна станарици у стан, и јутром пошто стока устане, а то је обично по што сунце огреје на недру дану а на облачну редовно доцније. У понајкраћим ноћима а недрих дана стока се најутра пушта на *повас*, т.ј. стока се пусти из стана у прни развитак, па је чобани истерују на пашу у пашњак или у забрав да се напасе, и после 2, 3 сахата враћају је с паше у стан и тада се музе. То напасање најутра пре муже зове се *попасковане*. Стока се попасује лених дана на кратким ноћима у мају па до Видовдане или надаље до Петровдне. Нема сумње да је ово као обичај врло различито у разним крајевима нашег народа.

Још се може запазити, да станарице у прво време не измужају довољно стоку јер је „грехота“ све отети младету. Верује се да се понеке музаре и не дају сасвим помусти: „*устегну*“ млеко за своје младе. Станарице обично заваравају таке музаре нпр. мету преда њих младе да га лижу, дају им соли или што тако док их музу.

Али готово редовно у јулу и августу музовна стока омањује млеком. Тада станарице не музу стоку најутра чим сунце огреје, него је оставе да још позадуго лежи у стану: „те да набризга“ јер иначе не ће се ништа намусти.

* * *

Сви досадашњи наводи могу нас донекле поучити од чега зависи млечност наше стоке музовне. Ради тога покушаћемо да средимо неколике упуте за своје поступање у томе:

1. Пошто су млечне жлезде у наше музовне стоке постале од коже, то је потребно прво старати се да у стоке буде здрава и чиста кожа на ће тако и жлезде бити здрове. Тимарење крава, често купање овада а кадшто и коза треба да је стално правило домаћинско. Чистота и сувота лежишта а особито пренобишта утиче најпресудније на чистоту коже. А већ колико је важна чистота коже по здравље сточно биће доста ако наведемо да се кроз кожу врше многе важне радње: испарава се многа вода, лучи се мој из крви (а ту је понајвише сарћетна и млечна киселина), и длаци потребна маст. Кад се ове радње обуставе, неминовно долази каква болест на животињу. С тога се и каже: *добро отимарено пола нахрамено*.

2. Како пак млечне жлезде, истом као један део коже имају непосредно саме лучити млеко, чистота самога вимена још је претежнија од чистоте остале коже. Виме у музовне стоке, пред сваком мужом ваља опрати млаком водом па убрисати сувом крпом. Делове око вимена треба особито чувати од балеге која се лако нахвата на пландусима вуне и длаке бриње. А у наших домаћица обичај је, да оперу виме у храва само када први пут одајају теле, које није само кадро било посати краву, а то већ никад не чине козама и овцама. Када се пак запиљаве вимена једном отвоне, оно се врло лако пренесе у обичај и лако се затим продужава. А *чишће* музаре (тако се зову музаре које имају тврдо виме) готово је бескорисно и мусти друкчије, јер из њина тврда вимена само се на тај начин и може што намусти. Прањем вимена отклања се још једна тешкоћа у мужи. Тако многе су музаре, особито почетнице, јако осетљине (*голичљиве*, како веле наше старице) кад им се дирне у виме, па се не дају помусти без велике муке. Та осетљивост долази од многих живаца у брадавицама вименовим. Млака вода понајпре отклања голичљивост у музара.

Прање вимена утиче на здравље музарино, на млечност вимена, на јачину и напоследку оно је веома потребно по саму здравственост млека сточног.

3. На лучење млечних жлезда јако утиче и добро расположење брава. За то у многим местима чине све, што ће боље расположити музару док се музе. Љуба за телад врши донекле тај задатак, јер теле стоји пред кравом те га она лиже док је станарица музе. Давање крави посољених мекиња или другог чега док се музе опет има тај смисао. А пошто праве воле песму и тепање, то им се гдешто пева и нарочито тепа и милује све док се музу.

4. Не треба нам нарочито наводити, да је и храна важан чинитељ од чега зависи и здравље музарино и незино млеко.

Запажено је, да се добра музовна стока налази понајпре по планинским крајевима, тамо су подгајени и најбољи сојеви млечне стоке а тамо понајдуже траје и млечности у музара (време од како се почне брав мусти на док не пресушн). А запажено је, да музовна стока најволи зелену сочну храну биљну и да на таквој храни највише млека даје. Планинско сочно биље то је музарама омиљена храна. Лако је запазити откуда највећа млечност баш у планинским крајевима. Када се најпре јавља пролеће, снег копни понајпре по долинама и равницама и ту се најпре јавља бујна сочна трава, док су узвишенија брдашца, надине и врхови великих висова још под дебелим снегом. У првим окопелим местима је и прва пролетња храна планинској стоци. Доцније копни снег на омањим висовима а на већим и већим, док се истом у половини лета не озелене и врхови. Док је биљна сочност у првим најнижим местима планинским већ прешла, и док је у средњим увелико потрошена, тада се истом на великим висинама развила. На тај начин стока, како изађе на зелену пролећну храну, остаје на њој непрекидно све до првог јесењег снега, до краја августа и до половине септембра. Зато је у планинске стоке и млечност најобилнија и надуже траје. У равним местима то је другчије, ту сочна биљна храна опада још у почетну јула а у августу готово је стока спала на суву, и ако обилну и снажну храну. Али сува храна не подржана тако млечност у стоке. С тога и млечност сточна у равним а топлијим местима опада.

Из овог проматрања може се лако видети, да музовној стоци ваља друкчије удешавати храну него за јаловиће и потежну стоку. Ако је музовна стока на пашњаку, тада она обичне има угодну храну чим је има доста у пашњаку. Тада остаје још да се нарочито побринемо за водопој и за редовно сољење. И тако може остати све до августа, када нам треба вештачки додавати сочне биљне хране нпр. по кад-што отаве од детелине или томе сличнога.

Ако ли нам је музовна стока на јаслама, онда ако је хранимо сувим сеном, то нам треба додавати кад-што и сочне хране нпр. сточне репе, или таког чега. Ако ли је хранимо сламом, шаровином, комином итд. онда уз ту јуви сувљу храну ваља додавати редовно још више ма какве сочне хране нпр. сточне репе, бундева, кромпира, морске репе, комине или дибре, пиварске требера итд. А док је лето као додатак сувој храни може згодно послужити отава нпр. од детелине, кукурз често

посејан на сачму као зоб итд. Хранећи овако музовну стоку ваља нам се старати да стока буде свагда сита, јер ваља знати да само од нахрањене стоке ми имамо добити а од нехрањене стоке очевидна је штета. Оно што дамо стоци тек „да душу држи“, али тек да „из зине изнахне на траву“ у пролеће, то је права штета по нас. Све што стока тако поједе, то је наш издатак без икакве накнаде, то је чиста штета. Брав тако храњен потрошиће нам ипак неки део хране, а ако срећно изнахне на зелену траву, све до јесени нећемо имати од њега никакве накнаде и сва храна преко лета, у шуми или пашњаку, отићи ће на повраћање онога што је изгубио брав преко зиме рђавом храном. А добро храњен брав може нам дати у свако доба добру накнаду за све оно што смо потрошили на њега: музара ће нам се одужити обилним млеком, потежним у пауту или у колима, остали својим месом и другим производима. Ако ли дође до потребе, може добро храњена брава свагда и на пијац извести и за добре новце продати јер добру браву никад цена не пада.

Уопште, онај сувишак у храни преко онога што истом душу држи, у том је економска добит. С тога и стоји рез у домаћина: добра храна и паметна нега стоци то је богатство домаћиново.

5. Мужа музовне стоке врло је важан посао паметна сточара. Код ће се преко дан мусти, колико ће се пута мусти, како ће се мусти, измерити колико се намузло — то су све питања која не обилази добар сточар.

Осим нешто мало варошких млекара у нас се свуда стока музе два пута на дан, јутром и вечером. Али се тада не држи тачно једног утврђеног времена. И јутро и вече заузимају доста времена; јутро од пре зоре па до велике ручанице (око 9 и 10 часова), а вече од мало пре смирења сунчева на до велике вечерњице (до 2, 3 часа ноћи). Тако је оно време муже јако размашнуто. А рекосмо да у мужи треба се држати утврђена времена, готово на минуте. Кад се почне мужа јутром у 5 часова а вечером рецимо у 6 часова, треба је вршити свагда док се год брав музе само у то време. Дуже задржавање муже преко утврђеног времена у самоме почетку, утиче на музовну стоку као препржавање, само што би оно могли назвати *мало препржавање*. А тако и мора бити када се остави стока јутром или вечером по читаве сахате преко неђ једног узета времена, да чека особито ако је преко дан била обилна храна, а преко ноћ добар одмор. Тада су времена у добрих музара добро набрисгала, могу бити препуна, па на време неолакшана морају трпити оно што доноси и преокрет у радњи млечних ћелија вименових. А правилност у мужи доноси ће и више млека и одржаће се млечност за дуже време.

Али ипак није ово најбоље време за мужу. У афричкој Нубији и у азијском Тибету музу стоку по три пута на дан: јутром, у подне и у вече. Ни добри сточари никад друкчије не раде. А кад се три пут музе, онда лакше можемо себи допустити оно померање преко утврђеног времена за мужу јутром и вечером, јер ће тада мање бити оног малог препржавања.

Како ће се мусти, то остаје да свака станарица учи од своје боље и вештаје друге. Јер многи вештачки огледи, читаве машине што су нарочито измишљане за мужу, све је остало више од извежбане или и снажне руке станаричине. Кад се подавиј налац па се притисне брадавица на вимену четири остала прста у песницу, производи се притисак од 100 и више килограма.

Измузање се препоручује што је могућно потпунје без обзира хоће ли што остати музарину одјучету. Стока добро мужена свагда је добро и своју млад одојала, и ту се не треба бојати никаке грехоте, која се уосталом не помиње само у нас. Китајци имају нарочиту секту која устаје против муже уопште онако, као што у нас вегетаријанци устају против узимања животињске хране (јер је грехота таманити толику стоку као божја створења). Најпосле можда би се нашла грехота баш у чувању од те грехоте, јер би се тиме ишло против оне божије узајамице која стоји између биљног и животињског организма у природи.

Где је мање музара, нпр. где су саме краве треба редовно мерити колико се намузе млека о свакој мужи и од саке музаре. За ситну стоку не мери се за сваког брава него се мери укупно за сну стоку, али се ипак мери о свакој мужи. То се чини за то, да би се по томе знало како ће се даље стока чранити и неговати. Чим се опази да поједина музара омаљује млеком, одмах се она нарочито пронатра да јој није у чем здравље посрнуло. Ако ли се опази мањак у млеку на свима музарама, онда се истражује да ли није било што незгодно у храни сточној минулога дана нпр. да ли је није било недовољно, да није била одвише сува и да ли је стока била довољно појена. Кад се овака појава брзо запази одмах се незгода и отклони, а ако се однах не запази, постане сасвим тачно и више се не може поправити.

За посебно мерење намуженог млека као и за укупно, не иде се једнако на кантар, јер би то било и суваше дангубно и сувишно тешко. За то се најпре подмери суд у који се музе. Управо ма какав кабао (музница) може нам згодно казати колико је намужено млека и то оног часа чим смо намузли у њега, а без кантара. За то се удеси најпре једна шипка, било од тврда дрвета дреновине или од гвожђа али да је права и дужа него што је дубина кабла. Помоћу те шипке можемо сигурно подмерити свој суд у који музимо. Узећемо какву меру од читава литра, боцу или цинецту (а у свакој кући има по који такав суд), стаћемо крај чесне или бунара, па ћемо спитати једну по једну меру (цинету или боцу) воде у наш суд, наменђен за мужу, и за сваки литар насуте воде забележићемо на шипци докле се вода у суду попела. Само пре тога ваља нам суд поставити на равно место. Ако је шипка дрвена, урезаћемо на њој сваку белегу ножем, ако ли је гвоздена онда јегетом. Шипка ће после тога изгледати напарана као рабош. Ако смо у опоме послу држали шипку на средини суда усправно тако ћемо је свагда постављати и доцније, а ако смо је прасловили уз бок суда онда можемо још и приковати за суд. На тај начин имаћемо подмерен суд и моћи ћемо на шипци изборати колико смо литара намузли, било од саке краве посебице, било од све стоке укупно. Овако подмерени судови могу се и поручити код лимара и казанџија за мале паре.

Оваким судом можемо лако измерити намужено млеко за сваку музару посебице и непрекидајући мужу, дакле неизлазећи кабла. Кад почнемо коју музару мусти, треба нам само запазити до којег зареза на шипци дохвата млеко од раније помужених музара, па онда мусти другу и после свршене мужње опет погледати докле се млеко на шипци попело, а ту ћемо одмах сазнати колико је баш та музара дала млека. И тако радећи до на крај можемо сазнати колико млека даје свака музара посебице и саке муже преко дан. Овако се може подмерити и суд у коме се вари млеко, котао или казан. Тада имамо и контролу за оно прво мерење у каблу.

Где има писмених у кући ваља водити бележку од саке муже како за сваку музару посебице од крупних музара, тако и од свију укупно; од ситне стоке треба укупно бележити за сву стоку, и такође за сваку мужу преко дан. Користи од оваког бележења очевидне су. Тако ћемо сазнати која нам музара даје највише млека, којој млечност дуже траје те која у појединим месецима да више млека, а која годинуе; у којим су месецима уопште музне понајмлечније, а опет по томе ћемо се упутити из којих музара да остављамо телад за прилод, које ћемо опет из стоке за раније уклањати, уопште тиме сазнавамо тачну предност сваког брава својега.

* * *

Ваља нам овде наговестити да више музарино може и оболети. Болести на вимену могу бити различите. Најобичнија је је болест оток једне или двеју брадавица, половина или свега вимена. Тај оток може доћи од непешта мужева; може од многог и јаког туђаша младетова за време сисања; може ма од каква удара или огреботине, а може и од препржавања као и од назеба на влажном лежишту. Музара се тада брани кад дође на ред да се музе. Оток може бити тврд, или мек и као потиркен. У тим приликама ваља брава издвојити од остале стоке, притворити га и оставити на миру; удестити му суво и чисто лежиште, а давати само зелену храну. Ако је оток мек онда треба брава само оставити на миру и почешће лако и пажљиво измузати (на сваки 2, 3 часа). Тврди оток ваља најпре намазати навлаком на лагано трљати док се тврдо место не растора и омекне. И тада ваља брава што чешће измузати, али подаљ не пуштати младета.

Понекада се врхови брадавица смежурају и јако су врући, а млеко сасвим пресуши. Та је болест неђ тежа. И тада ваља издвојити брава, брадавице му почесто мазати навлаком или благим (несољеним и нетопленим) маслом. Треба га изводити да пасе само росну траву или давати лишће са винове лозе или какког другог на сочног и нежног лишћа. Брава ваља непрестано држати везана.

Још је тежа болест на вимену, када је на отоку модро црвенило и кад наступи гнојење. А најтежа је када виме не отиче али јако помодри, сасасне и постане хладно и неосетљиво. Од ове болести брав може брзо и изићати. За ове болести ваља одмах ићи по лекара.

Шта треба предузети ради побољшања привредног стања у источном делу Србије

(свршетак)

Поједине привредне гране

Пошто сам представио главне чиниоце који се према својим задаћима брину за привредни напредак, сад ја на реду да се каже шта би код које привредне гране несходно имало да поради за њено унапређење. Биће што краће.

1. Код земљорадње

Напредак и побољшање земљорадње као прве и најглавније пољопривредне гране треба очекивати од опште привредног побољшања, јер све стоји једно с другим у вези. — И како што појединац кад побољша своје стање и снађе се са бољим средствима — боље и више почне обрађивати земљу; тако исто осећа се свакн привредни напредак или назадак и у маси земљорадничког света кад наступе услед на каквих повољних или неповољних погодаба за привреду уопште.

Но ипак за пољску привреду а посебице за земљорадњу доста би се могло учинити кад би се завела употреба гноженог ђубрета свуда где се може употребити; кад би се узела у употребу ветрењача и требило (трајер); и кад би се завело одабирање и чишћење семена за сејање од уродице и корова.

Ако се нашако не би другчије могла увести у употребу ветрењача и требило, требало би општинама наредити да из својих средстава набаве бар приближно потребан број ових справа; и завести обавезу да нико не сме посејати глотно уродичаво и коровљево семе на о томе и строг надзор водити.

Осим тога мешање семена за усев као јечма и крупника, крупника и пшенице овса и јечма итд. као што се то у неким местима чини требало би савсим забранити.

2. Побољшање стоке

Требало би:

а. Боље проучити природне погодбе појединих места за држање појединих врста стоке која заслужују важну да тако посредством узгојаба и награда а и другим начинима развијати и усавршавати ту врсту стоке која у том крају напредује.

б. Порадити да се повећа број крава музара. А то би се поред осталих начина могло постићи и тиме, ако би се подигли у појединим местима уређени млекари за савршенију прераду млека и порадило на стварању млекарских задруга.

в. Презаје крава у раду требало би потпуно забранити.

г. Радити на томе да се заведе постепено љуење од сасе јагњади и јаради.

д. Кад се уреди питање о утринама треба поправљати пашњаке на утринама требљењем од камења, боће, трња и осталог корова што смета трави да расте; а затим завести постепено пуштање стоке на пашу коју ће чувати чобани заједнички селски погођени.

ђ. Завести заједничка детелишта подигнута на селској утрини и друге вештачке пашњаке у сваком селу где то потреба изискује; одакле ће се прихрањивати стока кад наступи случај да је треба због недовољне хране нпр. у време суше и у лето прихрањивати. — А нарочито да се са тих детелишта припреми резервна храна за зиму за стоку; а нарочито за случај дуготрајне зиме, кад се сва крма зимска храна стоке потроши и наш сеоски свет често пада због тога у велику неприлику.

Осе мере што сам наномено односе се више на побољшање говеди, оваца и друге врсте стоке осим свиња.

Да се појава држање свиња и побољша у Источном делу Србије могло би се очекивати само на тај начин, ако би се побољшало опште привредно стање; а нарочито, ако се подигну воћњаци у већој мери и жиродрна гора; на чему се уосталом уколико и ради од стране државе.

3. Подизање воћњака у Источном делу Србије

И ако је ово један од најозбиљнијих и најречах послова који се нарочито у овом делу Србије има извршити, ипак поред оних мера које је држава узаконила и почела извршивати у погледу унапређења воћарства, истицати и препоручивати сада на овом месту друге мере нема смисла док се не сачека резултат започетог рада у овом погледу.

Исто тако и за обнављање и унапређење винограда учињено је све што треба од стране државе да се обезбеди и одржи ова важна привредна грана.

4. Повећање производње конопље

Поред ужарске конопље која се највише сеје и гаји у околини Врање и Лесковца и која има доста грубо влакно, требало би одомаћити и сејање оне врсте конопља која има тање и боље влакно за конце и лепша тканва. Ово би требало тим пре учинити што у Лесковцу постоји и једна држанна ткаонница — ткачка школа и једна приватна фабрика ткива.

Исто тако за ову потребу требало би завести у већој мери, на чему се уосталом и ради, сејање лана — ћетена. Али за ово би требало, боље сазнати места где лан може успевати па га тамо више и уводити; јер познато је, да лану колико је потребно добра земља толико исто и подесна ваздушна влага. Због тога што је код нас уопште топлија и сувља ваздух, лан не може да одрасте толико велики и да буде тако добар као нпр. у Пољској, Чешкој и Русији; али има места појединих исто што је нпр. околина Пожеге, Власина, месимично цео округ ужички и остала места на висовима у такним окрузима где се земља потреби добра, може лан да одрасте и успева тако исто добро као и у поменутим земљама.

Уосталом место ткаонице треба би подигнуте у Лесковцу за израду скупоценијих ткива а које оскуденају у домаћем материјалу за прераду, пре би требало да постоје фабрике за израду ужарске и грубих конопљаних ткива као нпр. платна за џакове, за коју израду има довољно матераијала.

5. Обнављање растове шуме

Подиђа растову шуму уопште а нарочито у нишком, пиротском врањском и једном делу топличког округа, да постане шума средњег узраста и почне рађати жир, не би се могло на други начин доћи ни ни ни.

а, *Забранити кресање шуме — лисношу.* А то би се могло забранити само тако, ако би се подигло што више детелишта и других вештачких пашњака те да се повећа количина хране за стоку како у лето тако и у зиму, а с тиме да се повећана и број стоке, осим коза.

б, *Забранити потпуно пуштање стоке како лети тако и зиме у ситну растову шуму и осталу коју стока брсти док не одрасте толико да јој стока не може досадивати.*

Да би се ова забрана могла и остварити треба помагати се опет детелиштима, вештачким пашњацима и сточном храном; а где имадне државних сувата требало би одобрити пашњу стоке оним становницима из околних села који ставе своје ситне шуме и голети под забрану од пуштања стоке ради пошумљавања и учвршћивања земље. Пошаша да буде бесплатна а она повлашћица да траје док гора не одрасте толика да јој стока не може штету наносити, а голет не покриће шумом и зеленилом — травом да се земља и камење не осиња и не рони.

6. Обустављање печалбе

Да би се у Источном делу Србије што више задржао земљораднички свет код свога дома на свом послу да не иде изван земље; требало би што је могуће више радника на овог краја примамити на државне и остале неке послове; као: у мајдане рудопо, на железничке радове, при сечи шума у већој мери итд.

Напоследку где имадне услова за индустријска предузећа и неке пољопривредне и остале државне установе у овом крају треба их подизати и будити предузимљивост имућнијих људи у том правцу; те тако на поједине послове узети масу радника за извесно време док земљорадничи свет не дође до могућности да се бави искључиво својим послом земљорадничким и од тога да живи.

Савко Кучинић.

ИСКРИЦЕ

Сер Џон Бенет Лаос[1]) — Више недеља чекало се да на француску Изложбу из Ротамстеда дође *Сер Џон Бенет Лаос* и његови помоћници кроз више од половине века (од 1843) *Сер Хенри Гилберт*. Ну, овај последњи дошао је сам, овлашћен од Сер Џона Лаоса да изјави надубље жаљење његово што није могао да му се придружи. Њега је задржао бео у Ротамстеду један несретан случај, који и ако је био обиљан по последицама, изгледало је да ће његовој породици и пријатељима утешдити жалост која их сваће. Повреда по глави, поводом пада једне греде спречила је Сер Џона Лаоса да изложбу походи у друштву Сер Хенрија Гилберта, као што је желео; али, као што ваљо час рекосмо, његово здравље није уливало никакве бриге о каквом несрећном исходу. Управо и у пркос својој великој старости, Сер Џон Лаос сачувао је бео све до последњих му дана, сву своју умну свежину, и обиљавао је и настојавао своја огледна поља и своје имање као год за свих ранијих *шездесет и шест година*. Према томе његова смрт, 31 августа ове године, изненадила је, као што је ожалостила, све његове пријатеље и поштоваоце.

Сер Џон Бенет Лаос рођен је у Ротамстеду 28-ог децембра 1814. Отац му умре у 1822, а он као ђак сарини најпре школу у *Итону*, а затим ступи и на универзитет у *Оксфорду*. Једва му је било двадесет година, а он се већ врати своме дому и добру у Ротамстеду и прими у управу пољско имање од неких *сто и тридесет хектара* земље. Ревносно изучавање дела *Бијна истраживања* од *Томе Соспра* пробудило је у њему вољу за природним наукама; докле га је наклоност његова духа пукла више на поље научне примене и практике, него ли на стазу чисто философских наука. Разноврсни резултати које његов сусед и пријатељ, лорд *Дакр*, добијаше од употребе костију за ђубрење земље, ти резултати јако му надоше у очи; и он предузе да их себи објасни путем методичних огледа. И тај предузетак беше и почетак оних *огледних поља у Ротамстеду*, која су после стекла и светску славу, а где со, ево већ шездесет година, и методично и беспрекидно врше огледи у правцу, који допушта да се из сваког од тих огледа прве закључци, која се у практици могу примењивати.

Жан Б. Бусенго у Француској и *Јустус Либиг* у Немачкој показали су, готово једновремено, пут који земљорадњу старога света води тако срећном преображају, а чије се дејство данас осећа на све стране. Физиолошки закони растиња, основне погодбе за храну биља, средства за појачавање плодности земље, рационалним ђубрењем, правила за исхрану стоке, једном речју *агрономска наука*, у свој својој целини, рађала се у часу кад Сер Џон Бенет Лаос ступа у јавни живот. Ротамстед настави улогу француског огледног имања Бешелброна. Уз приномоћ свога одличног друга, Сер Хенрија Гилберта, Сер Џон Лаос прихвати се најпре решења најважнијих питања него биљака и домаћих животиња, и предузе тај посао подвргавајући све контролним пробама и у пољу и у стаји, а биљке огледима у пољу и анализама у лабораторији. У својим главним цртама *Ротамстед* је и сувише познат, те да би овде било потребно да његову горњу тековину читаоцу опширно описујемо. Нема управо ни два месеца, како је г. *А. Ромо*, баш као да је предвиђао скору судбу оснивача Ротамстеда, подигао му читав споменик — књигом која носи име: *Пола века агрономских огледа г.г. Лаоса и Гилберта*. Али да се задржимо само на једној тачки истог рада па и то на овој, коју никад није на одмет истицати. Дакле, ово што радовима Лаоса и Гилберта даје особену важност, са гледишта практичне земљорадње, то је она *дуготрајност* сваког огледа, методични свакиљеног и извршеног.

Јер, у овом низу огледа, који трају по двадесет, и двадесет и пет, година на истом пољу, на истом земљишту, а под јасно одређеним ђубрењем мијењају скоро сасвим оне *случајности*, које тако често ремете резултате обичних радова пољских, и уносе неизвесност у закључке, које практични земљорадници отуда треба да изводе. Сама она непрекидност огледа искључује, у рачуну просечног приноса жетве, у оцени предности такног и такног плодореда, или таквих и таквих усеве искључује изворе погрешака или поремећаја, који би наступили због неповоља, штете од паразита итд. И баш због тога ће и закључно проучавање красне књиге г. *Рома* дати пољопривредницима користи, да из огромних огледних истраживања Лаоса и Гилберта вуку драгоцене поуке за обраду својих рођених поља.

Што се Сер Џона Бенета Лаоса лично тиче, он је у пуној мери уживао оно што нало који од људи за живота дочека, а то је, *плод* свога труда, у овом случају и силнога и неуморнога труда, као и посвећености науци и земљорадњи. Нити су- пок. Сер Џону Лаосу оскудевале за живота почасти, или оно и боље и ређе благо, *благодарност* земљака му на другој му каријери рада. Уврштен у *племиће* енглеске, указом краљичиним, он је у години 1855, на име аванаже, а из руку грофа од Чичестера, као и у присуству одабраних пољопривредника целе британске краљевине, добио на дар *лабораторију*, која је на његовом добру а за њега и његов рад, подигнута о јавноме трошку, а као признање за одличне услуге које је он учинио и науци и практичној земљорадњи.*

Од своје стране опет Сер Џон Бенет Лаос одужио се у години 1889 своју отаџбини, што јој је исте године равно завештао и ту лабораторију и уз њу још суму од *двоје и по милијуна динара* — с тим да се интерес од те суме употреби после његове смрти на испљаивање трошкова оно огледа, који се већ од толико година приде у Ротамстеду.* На тај је начин овековечено и дело одличних агронома, чија је полувековна дружба имала тако срећна утицаја на суврмену земљорадњу. И нека би само још за дуго дугоодишњи сарадник покојников, Сер Хенри Гилберт, наставио рад у Ротамстеду. То је жеља свију пријатеља земљорадње.

БЕЛЕШКЕ

Коза као дојкиња деце — Парски лекар *Др. Бидар*, пре краткога времена издао је једну књигу *Коза дојкиња* и на новицама те књиге налази се лепа коза, а под њеним задњим ногама лежи дете и сиса. Др. Бидар тврди, да је коза најбоља а поврх тога и најзгодија дојиља. Од ње се не треба бојати због пролечивих болести; на њу неће суха болест, туберкулоза; она даје једнако, лако сварљиво здраво млеко; није скупа, поуздана и увек при руци и дању и ноћу. Сан додаје при вештаком храњењу отпадају ако употребимо козу. Таква једна коза, обучена за дојење, стаје 100 динара онда кад је у пуној млечној снази а месечно потребује хране 15 динара. Шта је то према ономе колико коштају праве дојиље!? Коза је добра и паметна животиња а има једна раса белих кашмирских коза, које немају рогова, а млеко им нема скоро никакног мириса. У корисе је човечанства да се коза препоручи за дојењу деце, која изгледа да је за то створена да нам замени врло јако изметљиве краве и њихово рђаво млеко.

Да ли за време храњења ваља пустити? — На многима имањима обичај је да се краве за време муже хране. Ово треба сасвим одбацити, јер тиме се умањава добитак млека. Познато је, да пуштање млека код краве стоји у навесној вези са њеним душевним животом. Ако се крава ма на који начин узнемири, наступа поремећај у излучивању млека. Храњење пак, никада није на миру. Свака крава увиђи на храни својој другу, јер мисли да је она боља и гледа да јој исту отме. Пажљивост краве, дакле, у највећем степену скреће пружена јој храна — а она треба да буде мирна и да отпушта млеко. Крава није скоро никада мирна; крава је обично немирна и зато што је она немирна и мужач постане немиран и нестрпљив, а ово често пута иде дотле, да мужач не сувише благо опомиње краву на њену дужност. С кравама треба мирно и благо поступати, јер узнемиравана ма кака она била, умањује давање млека. Ако је главни оброк сваког пре муже, краве се понашају мирно за време муже и онда отпадају сва узроци умањивања млечности.

Које је време најзгодније за храњене стоке с обзиром на добро искоришћавање хране и на здраље домаћих животиња? — Храњење само једанпут преко дана одбачено је јер би оно било повод многим недаћама и неправилном искоришћавању хране као и рђавом храњеву. Два оброка дневно може се узети као довољна код одраслих рогате стоке. Одвише често храњење (4—5 пута) утиче штетно на најглавнију радњу — *преживање*. Код млечне стоке мора се време храњења удешавати према времену муже.

[1]) (*Journal d' Agriculture Pratique*) од 1/13 септембра ове године бр. 37).

Три су оброка дневно најзгоднија и то: 5 часова изјутра, пре подне у 11 часова и у вече т.ј. по подне у 5 часова. Храњење три пута на дан има предност над осталим начинима хранења нарочито онде где се мало даје сваке а више кабасте хране. Код стеоне стоке најпрепоручљивије је храњење трипута дневно.

Како неки повртари ускоравају клијавост семена — Као што је познато, има извесних врста семена, која подуже трају у земљи док нижу; као нпр. семе од паприке, лубенице, разних тикава итд. Ово семе које се уопште мора пре Ђурђевадне посејати па да се не задоцни, ако се деси пролеће позно и преме кишевито и хладно, онда сејидба може у тој години да се задоцни; а за повртара млого то чини, да ли ће први плод свог усева за неколико дана пре или после на трг изаћи. С тога неки повртари ускоравају клијавост семена на овај начин:

Узму семе и најпре наквасе водом. Затим наберу лишћа од коприва; (којих је свуда лако наћи јер се врло рано у пролеће јављају и брзо одрасту), завију семе у коприве, а коприве завију у какву подебљу пртену крпу, коју најпре наквасе водом; а потом метну то на какво топло место.

Уверавају, да на овај начин спремљено семе набубри за 4—5 дана и проклија, које одма после тога треба метнути пажљиво у спрмљене оџаке у земљу, те ће ово успешно растити и напредовати као и обично посејано семе кад су му повољне погодбе.

Ово прибележих по казивању неких повртара, а сам нисам пробао; међутим мислим да би било вредно овај начин рада наближе проучити; па ако се покаже добар и препоручити га, нарочито при сејању семена од лубенница, које је врло тешко одгајивати расађивањем и извођењем расада нпр. у топлим лејама, јер се тешко примају.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривредној струци — Указом Његовог Величанства Краља од 2. 4. и 6. октобра ове године постављени су:

за државног економа друге класе нишког округа, Владимир Ђорђевић, професор ниже школе за пољску привреду у Краљеву;

за напредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност наставника ниже школе за пољску привреду у Краљеву и да прима плату из плате овога, Милутин Миличевић, агроном;

за напредног секретара прве класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност управитеља ниже школе за пољску привреду у Краљеву и да прима плату из плате овога, Александар Мијоковић, управитељ исте школе, и

за помоћника прве класе управе државне ергеле, Сретен Јеђић, помоћник друге класе исте управе.

Тријери — Како је прва партија нових патентираних фресопаних тријера убрзо распродата, то је Српско Пољопривр. Друштво набавило другу партију ових тријера у разним величинама.

Плугови — Српско Пољопривредно Друштво, желећи да у народ унесе што савршеније плугове за оранье, с погледом и на јевтинију цену њихову, набавило је новије плугова израђених по Саковом моделу, под нумерама D 7 M и D 8 M, са колечкама. Плугови ови израђени су од кованог и ливеног гвожђа и челика. Код ових плугова исто као и код сакових, дужина и ширина бразде удешава се по јачутчићу на колечкама и за то удешеним ланцем, те се и орање овима по воље удесити може, а да се правац лежишта плугоног не мења. Цене прима су 58 а другима 60 динара од комада, са гвозденим колечкама и резервним раоником.

КЊИЖЕВНОСТ

Изишла је из штампе књига

УПРАВА ДОБАРА

ЗА НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ СЕОСКЕ ПРОДУЖНЕ И ГРАЂАНСКЕ ШКОЛЕ

ПО СТРАНИМ ИЗВОРИМА

ИЗРАДИО

АЛЕКСАНДАР МИЈОКОВИЋ

УПРАВИТЕЉ ГАЋАНСКЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВУ

БЕОГРАД

ЕЛЕКТРИЧНА ШТАМПАРИЈА НАЈДОВИЋА И СТОЈАНОВИЋА

1900

ЦЕНА 1·50

Садржина је ове књиге:

	СТРАНА
Увод	5
I. Потребе у газдинству	7
Средства за производњу	7
Капитали	7
1. Основни капитал	8
Пољско добро	8
Њиве	10
Ливаде и пашњаци	13
Баште — Градине	14
Шуме	14
Зграде	15
2. Инвентарни капитал	17
1. Живи капитал	17
2. Мртви капитал	18
3. Обртни капитал	21
Рад	25
1. Ручни рад	25
2. Запрежни рад	29
3. Рад машинама	30
Цена и потрошња производа	32
II. Уређење газдинства	34
Ратарство	36
Сточарство	38
Равнотежа плодности земље	41
Начини газдовања	51
Начини ратарства	52
1. Ливадско или пашњачко газдовање	53
2. Привобитно мењино газдовање	54
3. Мењино газдовање	54
4. Газдовање стрмињима	56
5. Мењино газдовање стрмињима	60
6. Слободно газдовање	67
Прелаз са плодореда на плодоред	68
Пољопривредне споредне радње	71
III. Газдовање	73
Куповина имања	74
Закуп имања	79
Пољопривредно рачуноводство	81

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Великим огласима од целе стране 20 динара [10 фор. а. в.] пола стране 10 дин. [5 фор.] четврт стране 3 динара [2·50 фор.]
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 42. броја Тежака: Програм Славе Српског Пољопривредног Друштва: *Чланак*: Укувано воће (свршетак)— Музарино пиле (свршетак). — Шта треба предузети ради побољшања привредног стања у Источном делу Србије (свршетак). — *Искрице. — Белешке. — Гласник. — Књижевност. — Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

ЗА ОСНОВУ НАЈНИЖЕ ТАРИФЕ ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРИПИСЕ ДРУШТВЕНИ ПОСЕ ПОШТА ПОСЛАЊАТИ.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИНАРА. ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ЗАДРУГЕ, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛА КАДРА, БАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКИ ЗАДРУГЕ И ЧИТАЛИ ПУНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕДНО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУГЕНА И ВИШОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЉОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СИ ПРЕТПЛАТИТЕ БОД СВОЈ ЗАДРУЖНА ПРЕКО КОЈА ЊИ ИМ СЕ И ЛИСТ ШАЉЕ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 43. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 29. ОКТОБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КОЈЕ СТОЈИ

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

АЛЕКСАНДРА I.

Слављење на дан Св. Краља Милутина 30 Октобра и ове године своју славу у своме дому, Немањина улица бр. 11. О слави друштвеној приредиће се и *Изложба воћа, кукуруза и пасуља.*

Слава ће се прославити по овоме реду:

1. У 7 часова изјутра богослужење у казнесенској цркви коме ће присуствовати Управа Српског Пољопривредног Друштва с члановима друштвеним, пољопривредницима и пријатељима пољске привреде.
2. У 8½, скуп свих друштвених чланова, пољопривредника и осталих гостију у друштвеном дому, а затим:
3. Водоосвећење са сечењем колача. На молитве одговара умољени хор певача.
4. Свечан говор Председника као поздрав гостима.
5. По свршеном говору послуживање гостију. Дочекивање гостију траје целог дана.
6. Свечано отварање изложбе *Воћа, Кукуруза и Пасуља.* Изложба траје 5 дана са бесплатним уласком.
7. Свечано затварање изложбе 4 новембра у 11 часова пре подне.

ПРОГРАМ ИЗЛОЖБЕ ОВАЈ ЈЕ:

I. ВОЋЕ

а. *Јабучасто:* јабуке, крушке, дуње и мушмуле.
б. *Коштичасто:* конзервисане (свеже очуване) шљиве, бресве, кајсије, трешње и вишње.
в. *Лескричасто:* Ораси, лешници, кестење и бадем; и
г. *Јагодичасто:* конзервисане малине, рибизле, огроз, смокве итд.

II. КУКУРУЗ И ЊЕГОВИ ПРОИЗВОДИ

а. На струковима исчупаним заједно са жилама.
б. У клиповима неокрљен.
в. У зрну.
г. Кукурузно брашно за људску храну спремљено, и
д. Прекруша — јарма за стоку.

III. ПАСУЉ

а. У мехунама неомлаћен.
б. Чист у зрну.

Предајући све ово јавности, Друштво има част позвати и уколити све чланове своје (осниваче, почасне, добротворе, утемељаче, редовне и помагаче) да изволе Друштво о слави његовој походити и изложбу разгледати.

Бр. 4261 из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва, 6 августа 1900 год. У Београду.

О КУКУРУЗУ

Кукуруз је једна од најважнијих биљака за исхрану. Кукуруз се нарочито у југо-источној Европи и у Америци највише употребљава за исхрану људи, и то или се од њега меси и пече хлеб, или граде полента, кува нарочито млад и полузрео, граде кокице (нарочито у Америци). Уопште се може рећи да после пирина кукуруз служи највећој маси људи за исхрану. Што је баш тако, што се кукуруз више од пшенице употребљава, узрок је спакано у његовој већој жетви (приносу) и што неће лако да омете, поред још других узрока.

За нас Србе кукуруз је од нарочитог значаја, он служи вољда $^3/_4$ нашег народа, као свакодневни хлеб. У Србији се гаји кукуруз на скоро два пут већој површини од пшенице, тако 1897 год. засејано је било у Србији 448.334 хектара кукуруза а 279.743 хектара пшенице. Принос је био кукуруза скоро два и по пута већи, 8,654.178 товара, а пшенице 3,644.579 товара. Што се кукуруз тако много гаји, што он служи као хлеб у великој мери, узрок је, као што већ поменусмо с тога што он даје бољи принос, што неће тако лако да омете, што се мање за извоз тражи, што је мање подложан болестима, што је врло добра сточна храна, што лакше подноси влагу, што га је лакше чувати, и што је *мајгланије, што је код нас засада кукуруз готово једина окопавина*, а као што је познато, *окопавине поправљају земљу, нарочито кукурузу коров*, итд. а уопште може се узети да се ни најнерационалнија *полуприреда не може без окопавина замислити*. А код сваке рационалне пољопривреде једну од најзнатнијих улога игра *плодоред*. Код нас је плодоред прост: *кукуруз* и *пшеница* (или друга стрнина). Да још узгред напоменем, код наше инокоштине и простих алата кукуруз чини, да се земља после њега може лакше и на време урадити. И само то, на је довољно, да ми не напустимо наш кукуруз, и иако он стоји испод пшенице. Пшеница нека нам остане извознички производ. Једино што би требало, а то је да се упознамо са овим сортама, које су за исхрану најбоље и које дају најбољи принос и да те препоручујемо. И друго да поправимо начин грађења леба од кукуруза. Јер проја, каква се сада гради, и рђава је и није тако лако сварљива, а томе би се могло помоћи *када би једном брашну додавали један део пшеничног брашна и код би од тога месили хлеб са квасцем на најзад и мало рационалније пекли*.

Грађењем хлеба с квасцем не само да у овоме нови хемизам наступа, већ хлеб постане *бујнији, добије веће површину и биће је лакше сварљивији*. Да би ово питању колико толико допринео предузео сам анализање наших сората кукуруза, као и оних страних, које су се почеле одомаћивати. Ну пре него што те моје резултате саопштим, да кају више о кукурузу напоменем.

Кукуруз је пореклом из Америке, одакле је у Европу у 16 веку и пренесен. Кукуруза има само једна врста, *Zea mais*, од које има врло много варијетета. Они се разликују по *облику клипа* (кратак, широк и шпицаст), *по боји зрна* (широко-зри, ситно-зри, коњски зуб, шиљасто-зри итд.) *по боји зрна* (бео, жут, црвен, пераншаст, кестењав, при шареи итд.) *по порекну* (мађарски, американски итд.) *по величини стабла* (списак и висок, и *по добу зрена* (рани, позни чинквантино итд).

Хемиски састав кукуруза на основу анализа врло великог броја сората јесте:

	НАЈМАЊЕ	НАЈВИШЕ	СРЕДЊЕ
Вода	8·1 —	22·4	12·6
Беланчевина	5·8 —	18·12	10·8
Маст	1·5 —	9·2	6·4
Угљени хидр.	49·0 —	75·2	65·5
Целулоза	0·5 —	12·7	3·0
Пепео	— —	—	1·7

У кукурузу беланчевина се састоји углавном из *фибрина*, поред *албумина* (1·8%) и нешто *легумина* и других беланчевина (цеин и др.). У кукурузу нема *лекца*. Поред штирка од угљених хидрата има шећера, гуме, декстрина и др.

Кад упоредимо средњу вредност кукуруза са средњом вредности пшенице — 13·2% беланчевине, 1·6% масти, 3·0% целулозе и 66·5 угљених хидрата — налази, да ни је садржина целулозе иста, беланчевине има у кукурузу за 2·4% мање а угљених хидрата има за 1% мање, али зато има кукуруз 4·8% више масти. Кад по Кениговој формули израчунамо хранину вредност пшенице и кукуруза нашло би, да кукуруз према пшеници стоји као 138 : 137, дакле да су исте хранине вредности, али то не стоји у ствари, јер кукуруз није тако сварљив, као што је пшеница; тако од беланчевине сварљиво је око 80%, масти око 85% а угљених хидрата 94%. Од пшенице пак од беланчевине око 90%, масти око 80% угљених хидрата око 96%. Према томе би налазило, да кукуруз стоји према пшеници као 120 : 126, дакле да је кукуруз по раванној вредности нешто слабији од пшенице. Да се овај рачун тачно изведе недостаје још доста физиолошких опажања, нарочито код људи, он је тачан само за стоку. Свакако, да физиолошко дејство пасуља није исто као пшенично.

Сад да пређемо на моје анализе. Ја сам изршио 12 анализа кукуруза; види таблицу.

	СОРТА И МЕСТО	ИЗ ГОДИНЕ	ТЕЖИНА 1 ХЕКТЛ. У КГР.	ТЕЖИНА 100 ЗРНА У ГР.	ВОДА %	БЕЛАНЧЕВИНА %	МАСТ %	ЦЕЛУЛОЗА %	УГЉЕНИ ХИДРАТА %	ПЕПЕО
1	Жути домаћи Добричево	1898	75·0	36·30	14·00	10·46	4·46	1·73	67·81	1·54
2	Жути домаћи Љубичево	„	77·2	37·46	13·94	11·12	4·64	1·47	66·93	1·90
3	Жути домаћи Тончидер	„	76·7	34·64	13·22	10·31	4·84	1·97	68.00	1·56
4	Жути домаћи крупан Буково	„	75·8	46·00	13·46	10·56	3·64	2·66	68·20	1·48
5	Жути домаћи Тончидер	1899	—	34·48	13·46	10·62	4·14	—	—	1·64
6	Бели Љубичево	1898	76·5	41·84	13·58	10·50	4·54	2·90	66·84	1·64
7	Бели Пољоприредна станица	1899	—	35·26	15·10	9·50	5·10	—	—	—
8	Секлерски Љубичево	1898	81·7	14·39	13·26	10·94	4·58	3·05	66 27	1·54
9	Секлерски Буково	1898	80·9	22·55	13·90	10 05	4·64	1·80	67·81	1·80
10	Секлерски Тончидер	1898	79·2	19·58	13·16	10·00	4·62	1·83	68·99	1·40
11	Чинквантино Буково	1898	81·8	16·90	13·66	9·93	4·58	1·87	68·60	1·36
12	Црвени станица	1899	—	28·56	14·00	10·94	4·48	1·84	67·20	1·50

Из тих анализа види да наши кукурузи имају:

9·50—11·12% беланчевине.
3·64— 5·10% масти.
1·47— 3·05% целулозе.
66·27—68·99% угљених хидрата.

По хемиском саставу пак најбољи је жути кукуруз, нарочито онај из Љубичева, јер има највише беланчевине а најмање целулозе. Ово питање истина није још довршено, али се опет може рећи, да би тај жути кукуруз требало нарочито распростирати. Да би се поједно могло решити, треба предузети огледе са разним сортама кукуруза и то како у погледу приноса, тако и у трајању вегетације, у хемиском саставу и др.

М. Ј. Бајић

О ПАСУЉУ У МАЂАРСКОЈ

Пралином спреме за париску светску изложбу обраћења је у Мађарској велика пажња пасуљу. Нарочито се помишљало на што већа извоз пасуља у Француску.

Извоз пасуља на Мађарске бео је 1895 год. 4,558.613 форината и то за саму Француску 875292 fl. 1896 год. 2494241 fl. За Француску 401922 fl. 1897 год, 1,536.096 fl. За Француску 188.760. Као што се из тога види извоз пасуља из Мађарске почео је да опада, чему је вероватно узрок у томе, што мађарски пољопривредници не гаје више пасуљ у овој мери, као пређе, а то свакако с тога, што је опала тражња пасуља, а што је вајкада могао доћи с тога, што се у Мађарској не гаје оне сорте пасуља, које се на страни траже. Да би се овом злу помогло сматрано је за потребно, да се прво испитају захтеви француских пијаца за пасуљ, да се испитају француски и мађарски пасуљи, те да се на основу пађених резултата, препоруче за гајење оне сорте, које се највише траже, које најјефи принос дају, те се тиме за гајење највише и ревтирају. — Друго да се у што већој мери обрати пажња француским трговцима на мађарске пасуље, нарочито на оне сорте, које њихови захтевима одговарају, па и показати им где се ове сорте могу добити.

Да би се и једном и другом што више допринело предузео је професор *Thomas Kosutany* у *Magyar Ocar-у* спестрану *штудију о пасуљу*. Резултати тих испитивања штампани су у часопису Landwirt. Versuchsstationen LIV. Вредно је, да се са тим радом мало боље упознамо.

1. Сакупљене су преко семенарске радње Mautner-а и мађарског привредног потрошачког друштва, важније сорте француских и мађарских пасуља.

2. Сакупљене сорте пасуља посејане су у опитној башти.

3. Испитане су спестрано „оригиналне“ и ове на имању гајене сорте, које ћемо кратковс ради звати „*произведене*“. Овим последњим дошао се, од какког је утицаја промена земљишта и поднебља на хемски састав пасуља.

Сама студија састоји се прво из ботаничког и хемског излагања досад познатих испитивања, други део њен износи резултате Kosutany-јевог испитивања. И један и други део студије интересантан је, о тога ћемо се са оба упознати.

Пасуљ припада фамилији леп̄ирастих биљака.

Gustav Heuzé у своме делу Les plantes legumières итд. разликује три феле пасуља:

1. Phaseolus vulgaris L. (обичан пасуљ).
2. „ lunatus L. (бубрежаст пасуљ).
3. „ multiflorus („шпански“ пасуљ).

По *Heuzé*-у од ових три феле има 65 подфела и варијетета, које се међ собом разликују по величини и облику зрна, да ли се лозају или не, да ли им је мауна кончаста, једе ли се зрела или зелена и назад по боји цвета.

König у Die menschlichen Nährungs und genussmittel помиње 5 феле пасуља.

1. Phaseolus multiflorus (арапски или турски Scuerbohne).
2. „ vulgaris (обичан или Schmirkbohne).
3. „ gonospermus Schübl (бошнакта Salatbohne).
4. „ oblongus Schübl (Dattelbohne урма пасуљ).
5. „ sphaericus (јајаст пасуљ).

Хемски састав ових пасуља по König-у је: (у средњу руку)

Вода	11·24%
Протеин	23·66 „
Масу	1·96 „
Угљен хидр.	55·60 „
Целулоза	3·88 „
Пепео	3·66 „

Colier је нашао 24·28% протеина у пасуљу и то 20·27% легумина, 0·71% албумина и 3·10% других беланчевина.

Пепела у пасуљу по горњем има 3·22% а од овога има: 44·01% калијума, 1·49 натријума, 6·38 креча, 7·62 магнезије, 0·32 гвожђа оксида, 35·52 фосфорне киселине, 4·05% сумпорне киселине, 0·57% силицијеа, 0·86% хлора; на тога валаза, да се у пепелу налази близу ½ калијум фосфата.

Анализа пепела коју је Boussingault извршио унеколико се разликује од горње.

Поред поменутих анализа König-ових у најновије је време извршио *Balland* на захтев француског министра војног велики број анализа пасуља. Резултат тих испитивања је наложен у таблици I.

	Из обичан пасуљ Boussingault	Из обичан пасуљ König	пасуљ Flageolet Gingelin	Из обичан пасуљ Stoffelli
Угљених хидрата	48·8	55·7	60·00	58·9—61·13
Протеина	26·9	25·5	27·00	21·86—24·18
Масти	3·0	2·8	2·6	—
Целулозе	2·8	2·9	2·00	—
Пепела	3·5	3·2	3·3	2·04—3·64
Воде	15·0	9·9	5·1	12·68—14·6

Balland тврди, да што год су пасуљи сатнији садрже више протеина а мање луске.

Kosutany је поред хемијске анализе, мерио тежину и запремину свију поменутих пасуља и назад одређивао како се који пасуљ кува.

Хемиска анализа ових Kosutany-ових пасуља изложена је у таблици II; у тој таблици под „А“ налазе се анализе оригинал-

	СОРТА ПАСУЉА	ВОДА		ПРОТЕИН		МАСТ		ЦЕЛУЛОЗА		УГЉЕНИ ХИД.		ПЕПЕО	
		А	В	А	В	А	В	А	В	А	В	А	В
		%		%		%		%		%		%	
1	Пасуљ округао бео обичан (француски)	13·97	15·07	22·87	25·90	1·72	1·74	4·62	4·35	53·45	48·76	3·35	4·13
2	Пасуљ бео flageolet (фран.)	16·69	15·32	23·20	26·83	1·78	1·50	4·88	3·59	49·03	48·45	3·51	4·22
3	Мађарски крупан бели пасуљ	14·18	14·81	24·02	23·75	1·77	1·53	4·47	3·13	52·22	52·55	3·34	4·21
4	Пасуљ црвени сладак француски	14·83	15·17	21·88	26·68	1·76	1·30	4·28	3·40	54·00	49·48	3·23	3·95
5	Пасуљ de Prague à marbre à rames	16·21	15·25	21·25	21·63	1·56	1·34	4·22	3·62	53·26	54·70	3·48	3·44
6	Црвени пасуљ flageolet rognon à coq	16·10	15·63	21·13	25·44	1·61	1·26	3·75	3·77	54·05	50·29	3·34	3·58
7	Мађарски лозак Seregely	14·61	15·38	21·38	24·32	1·82	1·39	3·53	3·53	55·36	52·03	3·33	3·42
8	Пасуљ бели сладак	16·56	15·83	22·46	25·29	1·77	1·48	4·04	3·50	51·82	50·59	3·33	3·28
9	Бели лозак de soisson à rames	17·55	16·46	20·63	23·75	1·87	1·45	4·14	3·96	52·23	50·18	3·56	4·17
10	Бели обичан лозак (фран.)	14·37	15·67	20·82	26·22	1·66	1·43	4·62	3·68	55·13	49·46	3·37	3·51
11	Пасуљица из Бура	15·02	14·86	21·11	25·86	1·50	1·61	3·65	3·18	54·91	51·98	3·78	3·48
12	Кестењав лозак из Дебрецина	14·58	15·71	21·25	22·83	1·27	1·32	4·48	3·56	55·20	54·19	3·19	3·72
13	Лозак из Nyiregubaza	17·28	15·44	22·17	24·30	1·52	1·35	4·43	3·81	55·22	52·84	3·78	3·62
14	Зелени лозак из Rackewehaza	15·06	14·78	23·05	22·62	1·50	1·46	4·06	3·56	52·94	53·85	3·36	3·70
15	Полупасуљица из Csongrada	15·66	15·34	22·56	24·56	1·55	1·64	4·41	3·67	52·11	50·81	3·68	3·96
16	Шеперац из Nyiregubaza	15·40	15·26	21·73	22·54	1·49	1·45	4·02	4·30	54·06	53·11	3·28	3·31
17	Бео пасуљ из Vacz-а	15·84	15·95	23·70	22·47	1·55	1·56	4·05	3·91	51·06	52·55	3·77	3·52
18	Крупан округао бео шеперац	—	15·97	—	23·66	—	1·42	—	3·97	—	51·63	—	3·31
19	Крупан руски Straucbohne	—	16·12	—	22·99	—	1·91	—	3·85	—	51·08	—	4·03
20	Ситан бео пасуљ из Sopron-а	—	15·45	—	23·20	—	1·45	—	3·80	—	54·19	—	3·40

них француских и мађарских пасуља а под „B“ произведених у Magyar—Ovar-у. Резултати ових његових испитивања јесу:

Кад упоредимо минимум и максимум Кошутанових анализа са Баландовим, видимо, да је по Кошутановим анализама садржина протеина већа, шта више и код самих француских пасуља, које је он анализао садржина целулозе мања је код мађарских пасуља него код француских. Максимум целулозе код Кошутанија јесте 4·88% а минимум 3·53%, Баландов максимум је 6·65%, а минимум 2·15%. Према томе Кошутанијеве се анализе приближују Кониг-овој средњој вредности 3·88%.

Кад се анализе кошутанијеве групишу по средњој вредности минимуму и максимуму излази:

а. Да оригинални мађарски пасуљи имају више протеина и уљених хидрата а мање целулозе од оригиналних мађарских, према томе да имају већу хранљву моћ. Нарочито је важна окол-ност, да имају мање целулозе. С тога излази, да су мађарски пасуљи бољи од француских. Мађарски пасуљи имају истина нешто мање масти, али те је тако мало да не долази у обзир, а то је 1·7 грама на 1 кгр. пасуља.

в. Садржана протеина у Овару гајених француских пасуља приметно је већа од 21·45 неће се на 25·22%, а садржина целузе пак осетно се смањује. Према томе излази, да француски пасуљи у Мађарској гајени надмашују оригинаме.

г. Средња вредност протеина у Magyar—Ovar-у гајених мађарских пасуља приметно се увећана од 22·89 на 23·60%. Узрок ономе долази свакако од добре негњеђе и добро обрађене баштенске земље а одчести од поднебља и врло погодног времена јер је 1898 година била топлија и влажнија од осталих. Тако средња температура 1898 год. била је 11·5° C. а средња температура за последњих 33 год. износила је 9·72° C. Количина воденог талога 1898 год. износила је 614·7 mm. а за последњих 38 год. 567·6 mm. Кад се упореди тежина зрна и запремина оригиналних и у Magyar—Ovar-у поновa произведених пасуља, види се да се волуген произведених пасуља увеколико увећао, тежина зрна се пак углавном смањила нарочито код пасуља под бројем 8 и 9, што значи да се те сорте дегенерисале, с тога их не треба препоручивати. Од страних сората треба нарочито препоручити пасуљ под бројем 4 првени шећерац.

Кошутани је сем тога код свију пасуља одређивао лакоћу кувања, ну о томе интересантном делу вратићемо се другом приликом.

Најзад вредно је поменути и ближа испитивања масти пасуља. Маст је отворено жуте боје слична маслиновом зејтину. Она садржи поред глицерида масних киселина доста лецитина и пралчно суппора.

Анализа је:

Специфична тежина	0·967
Хенеров број	78·5
Рајхерт Мајслов број	2·45
Сапонификацијс број	135·4
Јодни број	119·9
Рефракција на 40	72·5
„ „ 25	81·5

М. Бајић.

ПИТИЈЕ ОД ВОЋА

ДРХТАЛИЦЕ, ПАЧЕ, ЛАДЕТИНЕ

У соку воћа је материја позната под именом *пектин* која кад се у кувању згусне до извесног степена и затим охлади има особину да се питијине. Отуда и од свега воћа које има у себи пектина, могу се припремати воћне питије и на тај начин увећати њихова употреба, а питије су по себи не само врло укусне већ и врло здрава храна. По потреби питијама се могу додавати и разни зачини да би биле укусније а исто тако и боја да би биле лепше на нагледу. Могу се очувати за дуго времена а да се не укваре.

Питије треба да су прозрачне, да нису мекане ни сувише густе, да су укусне и да по могућству имају боју воћа од кога су и припремљене. Воће, које се жели за ово употребити, треба да је потпуно зрело, јер у питије ваља да пређу сви састојци воћа који дају воћу укус и арому, међутим, ако се узме зелено воће тих састојака не ће бити у питијама, зато, што њих или никако нема у такном воћу или их има само у незнатним количинама. Осем тога и бољи је рачун кад се питије припрећују од зрелога воћа јер ће у том случају требати мања количина шећера, који се, да би питије биле укусније, мора додавати и при употреби зрелога воћа. Ваља приметити да количина шећера треба да је толика, да се њиме неутралишу противне особине у питијама, међутим, у ономе се обично греши, т.ј. узима се обично много више шећера но што је то потребно, те питије због тога буду у толикој мери прелактке да се тиме покрије, изгуби укус самог воћа.

Кад сок остане и креће преме на ваздуху прелази у преврашање, зато је потребно да се по цеђењу праступи кувању што пре па и да се само кување врши што брже, јер ако се ово врши поступно, могућно је, да се увисели или да покисне, а у том случају и тешко се питијоше. На површини сока, скупљају се обично у виду пене беланчевинске и друге материје због којих сок прелази брзо у преврашање ако се и даље задрже, те је с тега потребно да се пена у кувању уклања.

Питије у најчешће случајева кувају се више мање подједнако: оцеђени сок из воћа меша се с већом или мањом количином шећера, према томе, да ли у воћу има више или мање киселине, и затим у бакреном, железном или земљаном суду кува дотле, док се количина сока не смањи на половину или не згусне до извесног степена. Питије су куване кад у густој маси с падају с кашике и кад се расечене плетеном иглом не лепе за ову. Тада их треба док су још вреле, разлити у тегле и кад се исхладе, питијошу, тегле повезати бешиком или пергаментском хартијом.

За цеђење сока има и нарочитих цедила, јентинијах и скупљах пошто се њима брже ради, но који не би имао цедиле, може сок из воћа добити и на овај начин: Воће измуљати у каквом дреном или земљаном суду, па сок процедити кроз оређе платно. На платно може се ставити и какав терет, нпр. камен и уденити да се сок цеди на исти начин као и сурутка из подсиреног млека.

Од појединог воћа, питије се припремају на овај начин:

1. *Од јабука:* Најбоље су за ово решете. Треба их исећи на 4 до 8 крижаха, извадити тврдину и семке, крашке метути у суд за кување и прелити их с толико воде да се воће покриј. Добро је додати и мало лимунове и циметове коре па летити истија кувати дотле док крашке сасвим не одмекну. Кад то буде крашке с водом изручити на цедило (платно) или цедиицу, на сок исеђени. Исеђени сок измерити, додати му према тежини половину или нешто више шећера и брзо кувати на што јачем огњу док се сок не укува до 4 степена[1]) за које време мешати да не би загорео. Да питије буду провидне, треба у кувању додати по једну кашику истуцане креде на литар и по сока. Суд измаћи са огња, кад се камљаце кануте на таљирић, питијошу, и пошто се сок нешто исхлади, напунити њима тегле.

На овај начин може се кувати сок који се на најподеснији начин оцеди из свежих (дакле не бранах) јабука.

Исто тако, на исти начин, могу се припремити питије од *кожмурка, лусака*, које заосталу пралином Јуштеова јабука за сушење. Тада на сваки 5 килограма Јусана треба узети $^1/_4$ литра воде. Јуске барати док потпуно не одмекну, затим оцедити сок, додати шећера и истуцане креде и кувати као и у поменутом случају. Од 16 килограма Јусака добива се 2·5—3 кгр. питија.

Ако се сок пре него се њиме напуне тегле да нешто јамајке — рума, онда ће питије добити мирис рума.

Питије су од јабука безбојне и зато се могу лако подесити да имају боју која се жели. Тако, додањаћем мале количине есенције од руже или сока од цвекле, или кармина (неколико капи), добиће *ружичасту боју;* додањаћем сока од боровнице, биће *сиве;* додањаћем сока од спанаћа, биће *зелене;* а додањаћем одвара од шафрана (или сирћета у коме је растворена боја шафранова) добиће *жуту боју.*

2. *Од крушака:* Питије од овога воћа, припремају се на исти начин као и од јабука,

3. *Од дуња:* Зреле дуње исећи у полутине, извадити тврдину и семке јер се у њима налази биљне слузавине која побија предност ових питија; затим с полутина скинути прашак (не треба их љуштити) и потопити их у хладну воду, пристављати на огањ и то што јачи, пазећи при том, да у суду у коме се кувају, буде толико воде, да покрива све крашке. Кад крашке потпуно одмекну (не треба да се распадну), извадити их из суда

[1]) Види чланак: *Укусно воће*, у 41 броју Тежака од ове године.

и кашу процедити кроз сито у суд, који тога ради, подметнути испод сита. На сваких пола килограма каше, сока, треба узети 375 грама шећера од кога укувати сируп до четвртог степена, додати му сока (каше) од дуња и кувати до потребне густине и разлити у тегле. Питије ће бити ружичасте боје, ароматне и сасвим прозрачне.

На сличан начин припремају се у Француској питије од дуња познате под именом coïgnas d' Orléans. Разлика је у томе што се овде узима мање шећера, толико, колика је тежина дуња, а осим тога, често питије разливају и у дрвене судове различна облика, да би и питије, над се на суда изгуче, имало исти облик.

4. *Од шљива:* Најбоље је за ово употребити ренклоде и мирабеле но, уђесне су и друге шљиве. Из зрелих шљива треба извадити коштице, метути у суд у коме ће се кувати, налити нешто воде и кувати док неодмекну; затим сок (кашу) процедити кроз платно па на сваких пола литара сока додати 10 до 15 кашика шећера и сок укувати до потребне густине. Или измуљати шљиве у каквом суду, исцедити сок и онај на што јачем огњу кувати за $^1/_2$ часа, соку на сваки пола литра додати 125 до 200 грама шећера, кувати поново док се капљице на тањирићу не почну питијосати, за то време уклањати пену, на кад се нешто исхлади разлити у тегле.

5. *Од бресака:* Припремају се на исти начин као и од шљива.

6. *Од вишања:* Могу се припремити на исти начин као и од шљива, а кувају се и на овај начин:

Зреле вишње, кисело-слатке, треба у каквом суду измуљати заједно с коштицом и оставити их да тако престоје за један дан. Затим кроз сито процедити сок и овоме додати исто толико сока од рибизла, тој смеси додати за половину или нешто више шећера и укувати до потребне густине, пазећи, да се за време кувања уклања пена.

7. *Од кајсија:* Кајсије исећи у половине, извадити из сваке коштицу, метути их у суд за кување у који сипати толико воде да се овом покрију и затим их барити дотле док потпуно не одмекну. Кад то буде, процедити сок, кашу, кроз сито, на сваких пола литра сока додати по 250 грама шећера који преходно укувати до петог степена, смесу укувати колико треба на кад се нешто исхлади, кад се на површини ухвати танка навлака, напунити њоме тегле.

8) Од *рибизла:* Узети подједнаке количине црвених и белих рибизла ставити у суд на кување, приставити на огањ, мешати што чешће и кад што боље одмекну, изручити их из суда, оцедити сок на најзгоднији начин и укувати до пет степена, спремити сируп као и код кајсија, т.ј. узети 250 грама на пола литра сока и даље радити као и код кајсија. Или: узети 1·5 килограм црвених рибизла, $^1/_2$ килограма белих и $^1/_2$ килограма белих или црвених малина, исцедити из њих сок, кувати за 15 минута и уклањати пену, затим додати шећера: 375 грама на пола литра сока и укувати до потребне густине. Кување се спрашава обично за пола часа.

9) Од *црних рибизла:* Измерити рибизле, додати воде за половину њихове тежине, исцедити сок на најзгоднији начин, добивени сок процедити не колико пута док не буде потпуно прозрачан, додати на литар сока 330 грама шећера и укувати колико треба.

10. Од *огроза:* Огроз очистити, од гранчица, ставити у суд за кување, налити с толико воде да се њом покрије и приставити на огањ. Кад се скува, измељати га, прокувати га још једном а затим оцедити сок и са шећером, (узети као и код рибизла) укувати до потребне густине.

11. Од *малина:* Узети 2 килограма зрелих малина и за 15 минута кувати са 1·5 литром воде, затим измуљати малине, оцедити сок, на сваки пола литра сока додати 30 грама шећера и укувати до потребне густине. Или: исцедити сок из свежих малина оставити га да престоји нека час, затим додати шећера и кувати на поменути начин. Напоследку може се малинама додати равна количина белих рибизала, на начин поменути у тачци 8, и поврх се соку дода шећера за половину тежине сока укувати до потребне густине.

12. Од *баштенских јагода:* Узети три килограма зрелих и лепших јагода, додати две чаше воде[1]) кувати дотле док у што кувању не ишчезне мирис на јагоде, затим процедити сок додати $^3/_4$ литра сока од огроза и шећера колика је тежина и једног и другог сока на укувати до потребне густине.

[1]) Чаша за воду, обична.

13. Од *шумских јагода:* Узети подједнаке количине шумских јагода и белих рибизла с којих уклонити листасте делове и оцедити сок из њих, на останати сок да се издвоји талог. Сок оцедити полако да остане талог, додати на сваких пола литра сока 250 до 500 грама шећера према томе, да ли се жели да питије буде мање или више слатке, приставити на огањ, уклањати пену и кад се пробом покаже да је добро укувано, напунити њиме тегле. Или: измуљати јагоде, кроз платно оцедити сок у подметнути суд на сок оставити тако да престоји 3 до 4 дана. Затим у сок метути шећера колико се жели и кад се овај раствори приставити на огањ, уклањати пену и укувати до потребне густине.

14. Од *купина:* Зреле купине пошто се очисте, прелити са нешто воде, измељати их, исцедити сок, додати му шећера колико се жели и укувати га колико треба.

15. Од *грожђа:* Узети бела што слађа грожђа, испрати га водом, на грожђе метути на сито да се вода оцеди. Затим грожђе кувати дотле док се размекша, и тад то буде оцедити сок кроз платно, на сваки литар додати 350 до 500 грама шећера, кувати док се не згусне колико треба и у кувању уклањати пену. Питије су врло укусне и мирисне.

16. Од *јагодастог воћа у опште:* По *Семлеру*, питије од овога воћа припремају се: Воће се прелије врелом водом, вода оцеди кад се исхлади и из воћа исцеди сок на најзгоднији начин. Сок се затим кува на што јачем огњу, дода се шећера, према томе како је воће (на пола литра сока од малина, јагода и купина 250 грама, а за рибизле 375 грама шећера) и кува тако, да се за 15 минута укува колико треба.

Б. Д. Т.

О ЗНАЧАЈУ ПТИЦА У ПОЉОПРИВРЕДИ

Од огромног је значаја услуга, коју птице чине пољопривреди. У чему узраст лежи та услуга и од колике је и какве вредности, надјеново на редоред који за овима долазе.

Овде неће бити речи о томе, како нас многе невачице веселе умиљатом песмом своју; како оживљавају наше шуме, пропланке и лугове, па и читаве пределе; како нам шареним перјем своји красе рухо; како се многе од њих дају извешћати за лов и писмоносну службу и најзад, како нам многе од њих дају још и укусно месо за јело, као што су: голубови, гуске, пловке, тетребови, јаребице, препелице, чворци, дроздови, шеве, лептирке, косови и неке штакаре као што су: шљуке, ивци, ражњи и дрозде. У овој прилици уставићемо се на једном значајнијем факту, на непосредној користи, коју наша пољопривреда има од птица. *То је велика и неизмерна услуга, коју оне чине пољопривреди уништивши штетних инсеката.*

Колика је користи од те птице сарадње у пољопривреди, може се најбоље судити из овога факта:

Када би неким несретним случајем нестало птица, за врло кратко време би се преобразила наша родна земља, наше цветне ливаде, наши житњасти ношњаци и градине наше шуме и лугови.

Птице су једина бодри и неуморни стражари у природи, који беспрекидно пазе и чувају, да се инсекта штетни пољопривреди јако не размноже и не оснаже на нашу нерадосну штету. И сав труд човеков, ма како развијен и разгранат, ни приближно не би постигао овај успех, који се постиже уз добру помоћ птица.

Један пример у потврду тезе.

Око године 1870. приступише Чеси модерном уређењу шума. Ливаде и њиве почеше на јако кћрити од дубља и дрвећа. Како последица тога беше јако множење штетних инсеката, јер непријатеља његови — птице — изгубивши своја уточишта, напуше се на другу страну. Када се увидело све зло нестанком птица, тих главних пољопривредних чувара, онда се пришло свима могућим начинима, да се томе зло што скорије нађе помоћ. Тако баше основана, приватном иницијативом, многа друштва за штићење птица и ширење знања о њихној користи путем поучних списа. А у исто доба би донесен и закон о чувању и штићењу птица, којим се строго забрањивање њихово таманење. Па не само то, њиме је истовремено ограничено и само хватање невачица зарад домаћег задовољства. На тај начин птице се поново одомаћише, те весело свијаху своја гнезда и вредно тамаваху милијарде штетних инсеката, којих има на свакој травчици, листу и дубу.

Да приступимо разгледу појединих птица, како би смо могли боље учити и правилније оценити њихову корист у пољопривреди.

Да почнемо најпре с грабљивицама.

Од тица грабљивица као пољопривредног пријатеља можемо поменути *сокола — мишара* (Buteo vulgaris). Већ му и само име казује, да је ревносан утамањивач мишева, који су пољопривреднику од големе штете. „Он је врло вешт, окретан и надржљив лопаћ. Он хвата кртицу и ровчице чак и онда, када примети само покретање земље, дохвати миша кад и најмање затрепери каква лиска или маховина над њиме. А најчеће хвата пољске мишеве, који су му најгланија храна, и када их има много, он поједе дневно 25—30 мишева. Он је дакле од велике користи онда, када се пакости много мишева, јер их он немилице тамани".

Дакле корист његова за усеве и ливаде несумњива је.

После тога сокола ваља нам поменути *ноћну буљину* (Athene noctua), *врапчу буљину* (Mycroptunx passerina) *шумску буљину* (Strix otus) и *барску буљину* (Strix brachyotus) — јер све оне утамањују не само многе штетне инсекте, већ и многе штетне мишеве глодаре.

Из реда *ласта* (Hirundinida) и *ласта обична*, и *брегуница* и *ноћна ласта* и све друге врсте долазе у ревносне утамањиваче штетних инсеката, нарочито оних, који лебде у ваздуху. „Ласте су врло прождрљиве, услед непрекидног летења, а притом им је спаривање тако брзо, да је после јела врло тешко расположити у њиховом желуцу разне врсте прождрљених инсеката. Зато је њихов широки кљун и дугачко кдрело увек у послу и вазда готово да поново хвата нове и нове инсекте. *Ноћна ласта* управо је најкорисија. *Фогт* вели: велики инсекти, чије ларве, корење или дрво глођу, дебели ноћни лептири, чије гусенице наше дрвеће и биље пустоше; сав овај пустош од мува и мољаца, обада и других, све то находи свој гроб у кљуну ноћне ласте, која се често врана по стајама и дворштима, јер туда најраније и има тих инсеката. Сем ове ноћна ласта уништава још и многимо вечерњих и ноћних лептирова, махом велике и дебеле женке, и то баш онда, када лептирајући по гранама остављају своја јаја".

Најпећу заштиту, саме по себи, уживају код нас ласте. Њих наш народ сматра у неку руку као снегу тицу и с тога је увек штеди, тврдо и сам верујући, да је она нешкодљива и корисна. Но како она долази у ред селица, то се чешће дешава, да се по неке године у малом броју а нама пролазе у прошеће. Узрок томе биваа или каква недаћа, која их у путу задеси од непогоде, или у већем размеру буду похватане у јужним земљама, као нпр. у Италији, где се она сматра као посластицу.

Из породице *гаргонова* на првоме месту ваља нам поменути *обичну врану и чавку*, које се беспрекидно шетају по њивама и лукама, те сатиру врло ревносно мишеве, пужеве, црве и друге штетне инсекте, које сматрају за најпећу посластицу. Исто је тако, на још и много више, користан и *чворак* (Sturnus vulgaris). „И ако се противу њега по кашто подижу тужбе, ипак су оне само у неколико основане и губе се пред оноликом користи, која се има од њега у пољу и ливадама. Сваковрсне инсекте, гусенице, пужеве прождире он и то увелико. По ливадама тражи он гусенице од разних лептирова. Штетни пољски пуж најгланија му је храна. По вртовима и ботвацима тражи он гусеницу ластовог смотавца (Tortrix oiridana) и остале лептирове што праве штету младом ластовом лишћу. И мајске бубе тамани он врло радо. Укратко, корист, која се има од њега — очигледна је. Она штета што је он причињава по вртовима, воћу, лоћеном цвеће, пупољке и лишће, или ждерући трешње и пустошећи покашто — када је у већим јатима — винограде; — са та штета није тако велика, ни опасна, наспрам оне огромне користи, коју имамо од њега.

И ако не у толикој мери, а оно су инак од користи *дроздови*, који се хране разним бубама ноћних лептирова и разновресним ларвама штетних инсеката.

Сенице долази у ред најкоријенијих птица наших, јер нас нигда не оставља и у огромном мноштву затире штетне инсе и ларве. „Сенница је врло прождрљива и јако тамани инсекте, пауке, бобице итд. Јаја лептирова и буба треба она са грана заједно с лисним вашима. У новије време оптужују многи сеницу; да неке врсте њесине својим правим зашиљеним кљуном кваре кору дрвећа, но та је тврдња од свију правих познавалаца птица опровргнута, јер су сваковрсне бубе узрок те их она тражи и пипка сваде, па и по дрвећу под кором. Зими је њесина радња још већа, јер је упућена једино на оне штеточине, што живе под кором дрвећа и она их тада гомилама сатире. Од зоре на до мрака она је у послу и колико користи тиме доприноси лако је замислити и оценити. Она се дакле може сматрати као најкоријенија наша птица, јер чисти и треби наше шумско дрвеће од туште и тма непозваних гостију, који су дрвећу од велике штете. Наједна птица није тако у стању да оне скривене разновресне гусенице тако вешто хвата и нађе, као сенница, на чак и сићушна јаја не оставља она на миру. У шумама хвата: борову пређу (gastropasha pini), главоњу (liparis dispar), дузну (liparis monacha) и остале шумске и баштенске штетне лептирове. По природи својој жижаћна, она никако не мирује и нечито је у послу, а како је окретна и сићушна, то може лако и брзо да нешитује, тражи и хвата бубе, а притом има и добар вид. Када јој се излегу младунци, онда је њесина радња најжилија и онда бубе и гусенице највише страдају. Немогуће је управо предсетити од колике је важности по пољопривредника птица певачица у опште, а сенница на по се. Она се може сматрати за највећег чувара и најбољег пријатеља шума и башта наших."

Детлићи наши у свима врстама добро пазе и чувају наше воћњаке, па и читаве шуме, од штете и пропасти, утамањујући вредно све врсте буба под кором, њихове ларве и јаја као и крпеље, гусенице и јаја штетних лептирова.

Ћарак, жуна, пузавац и кос брижљиво чисте њиве и ливаде од буба и разних штетних инсеката, а у недостатку оних, нарочито зими, задовољавају се плодом неких дрвета и семеном разна биља.

Сове свију врста утамањују преко мере много штетних ноћних инсеката, као и мноштво како пољских, тако и шумских пољопривреди штетних мишева, јер је доказано, да једна сова годишње треба за своју храну на 3600 мишева.

Већу пажњу ваљало би посветити *кукавици*, која се у много места сматра погрешно за штеточину, па је због тога и гоне. Међутим, на искуства се зна, да она по начину свога живота долази у ред најкоријенијих птица. Она је вада гладна и нучно се засићава, јер јој стомак необично брзо ради, те уништава необично много гусеница, нарочито оних великих и чупавих, штетовина, воћњу и шуми најштетнијих, којих се друге птице брижљиво чувају.

На и многе *водене птице*, које себе и своје младунце хране искључно мишевима, жабама, змијама и многим штетним бубама и првима — долазе у ред наших заслужних пријатеља и пријатеља пољске привреде.

*

То су у најкраћем заводу неоцењени пријатељи наше пољске привреде. И уопште, када је реч о користи појединих врста птичјих, онда их не смемо потцењивати тиме, што оне покашто учине и неку штету. Њихову вредност одређује огромна услуга, коју врше наспрам пољске привреде, према којој се губи и ничезава она незнатна штета, коју нам покашто наносе. Па и многе птице из рода грабљивца у много прилика су нам од користи, јер не само што затиру гмизавце (рептилије) огромне змије и гуштерове, већ прождиру и многу стрвину, која би иначе кужила ваздух.

Из свега што је досада речено о значају птица у пољопривреди, јасно излази, да су оне Богом благословени и да је њихова сарадња у пољској привреди од неоцењене вредности. У пределима, где се број птица из каквих му драго узрока смањио, вртови и ботвици почињу венути и сушити се, а ако се баш и одрже, дају слаб принос, јер им различни инсекти подилазе под кору, уништавају пупољке чим се појаве, као и лишће и цвет, а доцније страда од њих и сам род, ако се могадне одржати. По лукама, које су због воће користи изоране у њиве, жита и усева такође слабо напредују, јер им сметају у јаком броју наниоскени штетни инсекти.

Према томе сасвим је појамно, што је свакоме пољопривреднику једна од најпречих *дужности*, да обраћа пажњу на птице у својој околини и да на њих тако рачуна, као што рачуна на радњике, које нарочито погоди за требљење гусеница и уништавање њихових заметака. На тај начин свани би лако дошао до правога сазнања: које би птице могао имати у својој околини, ако их сада нема, те би се старао да им олакша не само приступ, већ и живовање.

Прва је погодба, ако хоћемо да одржимо птице, *да имају довољно и згодних места за проваљење гнезда*. Затим ваља их чувати од свега што изазива њихово нестајање и утамањивање. Зими, када су јаки мразеви и сиег покрије земљу, ваља им покашто просути и по мало зрна, јер ће оне то стоструко накна-

дити. „*Чувајмо пчиле*“, те бодре и неуморне пољопривредне чуваре, нека се вазда одазва у души сваког пољопривредника, јер оне благотворним радом својим потпуно заслужују нашу пажњу и наше старање.

БЕЛЕШКЕ

Пернавска раж — Редакција пољопривредног листа *Дреновић* разаслала је својим претплатницима семе *пернавске ражи*, и том приликом учинила је ово саопштење, које може интересовати и наше пољопривреднике из бродских предела:

Ова је раж при првој појави својој, у многим газдинствима извојевала победу над другим врстама ражи. Пернавска раж одлично роди и на сразмерно лошим и песним земљама и добро подноси сурову зиму и непогодну јесен и пролеће. На око није бозна како допадљива, зрно јој није баш крупно, а неки пут није ни сасвим наливено, али зато она обилато роди, даје богату жетву, рентира се не може боље бити и даје добар хлеб.

Заинтересован се пернавском ражи и лично у току неколико година без успеха испитујући культуру многих других врста ражи, решили смо се, те смо извели паралелне опите других врста. Посејато је било по 8 кгр. од сваке сорте у 4 разна места и добивени су ови резултати:

ГДЕ ЈЕ СЕЈАТО?	ПИРНАВСКА	ШАМПАЊСКА	АЛПИСКА	ШПАНШТЕДСКА	ЈЕКСТИА
	РОДИЛО ЈЕ КИЛОГРАМА				
Псовски ујезд	89,6	25,6	—	48	4,16
Островски ујезд	112	84,8	104	—	—
Порховски „	192	91,2	80	—	—
Новоржев. ујезд	185,6	113,6	100,8	—	—

Као што се види из овога прегледа, пернавска је раж у свима случајевима дала највећу жетву.

По општим одзивима пољопривредника, пирнавска се раж одликује јаком надржљивошћу, подобношћу за хладне крајеве и песне земље и даје обилату жетву.

Први, који је о њоја проговорио у руској литератури, био је пољопривредник Л. А. Лавов, из псовске губерније („Земледелческа Газета“ 1882 г. бр. 24, стр. 453).

Досад је објављено преко 30 одзива о тој сорти и одзив пок. А. М. Бутлерова, професора университета и чувеног пчелара, који је ту раж сејао и добио просто неочекивани принос.

Желети је да се и у нас пирнавска раж испроба. Ко би је хтео сејати, семе треба да набави из псковске губерније, јер и руски пољопривредници одатле је набављају, пошто је одатле и стекла толико гласа и љубави.

ГЛАСНИК

Српском Пољопривредном Друштву. — Потписани решили смо се да дамо једну награду од 100 дин. оном пољопривреднику из срезова: Рамског, Голубачког или Звишког, који у 1901 год. највећу количину чистог и белог пасуља произведе и ту количину нама прода најдаље до 1 новембра 1901 год.

Молимо вас изволите нам одговорити, да ли се можете примити да ову награду објавите и да је у своје време оном који је заслужи издате, те да вам још сада пошљемо 100 дин.

Услова за добијање награде мислимо да буду овакви: уверење општинског суда да је дотични толико времена пасуља сам у тој години произвео; наша потврда на томе уверењу да сте толико времена и килограма примили, а кад добијете та уверења одреди ћете и издати награду оном коме припада. Ово мислимо да је најпрактичније и најпростије, а ви можете и другојаче услове прописати.

С поштовањем
Браћа Р. Мијаиловић

Практична шумарска школа у Краљеву. — Решењем г. Министра Народне Привреде од 16. септембра ове године Шбр. 16.933, које је објављено и преко званичних новина 4. октобра Бр. 223 ова ће школа продужити и даље свој рад. У њу ће се за наступајућу школску годину примити о државном трошку, — изузев одела и обуће, — до 40 младића који су свршили најмање основну школу, а поред тога примаће се и приватни питомци.

Пријаве се шаљу шумарском одељењу Министарства Народне Привреде или управи ове школе до 1 новембра закључно. Уз пријаву треба приложити: школску сведоџбу, крштеницу, лекарско уверење, војничку исправу и уверење од општине, потврђено полицајском влашћу, о владању.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 16. септембра 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Лекић, Паја Тодоровић, Алекса Поповић, Илија Кремић, Нико Јовановић и Мирко Миљковић, гост г. Вучко Богдановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио заступник секретара писар Радосав К. Спасовић.

197. Прочитан је Записник XXIII и XXIV седнице — Одбор усвоји са извесним изменама.

198. Чита се извештај председника о изложби говеди и оваца, коју је Друштво приредило у Крагујевцу — Одбор прима овај извештај са захвалношћу.

199. Чита се реферат благајников о правилима Врачарске Пољопривредне Подружнице — Одбор прими ова Правила према благајниковом реферату, да се чл. 25 истих правила, у коме се говори о сазиву главног подружинског збора у месецу јануару, у толико измени, да се збор држи у другој половини децембра, како би се могао подружински рад сасвиштити годишњем друштвеном збору, који се држи у јануару.

200. Чита се извештај о стању благајне за месец јули који гласи: — Одбор прими к знању. (Види таб. на стр. 344).

201. Чита се реферат г. Милана Марковића друштвеног заступника по спору о плавом камену — Одбор прими овај извештај к знању, одредивши г. Марковићу хонорар по овој ствари у суми од 150 динара.

202. По извештају Ужичке Пољопривредне Подружине о одлагању изложбе — Одбор прими овај извештај к знању.

ЗАПИСНИК XXVI СЕДНИЦЕ.

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 22. септембра 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Паја Тодоровић, Јован Јекић и Нико Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио заступник секретара писар Радослав К. Спасовић.

203. Прочитан је реферат г. Милутина Јовановића окр. економа и бив. друштвеног секретара, о подизању радионице за пољопривредне справе и понуда г. В. Костовића за подизање исте — Одбор прими реферат г. Јовановићев к знању, а понуду г. Костовића упути одбору за набавку справа и семена, умоливши га да по истом донесе своје мишљење.

204. По предлогу уредника о хонорисању радова у „Тежаку“ — Одбор одреди награде.

205. Правила Пољопривредне Подружине у Г. Милановцу — Одбор усвоји према реферату благајниковом, пошто су учињеним изменама и допунама ова Правила у складу са друштвеним.

206. По питању у колико ће се примерака штампати Пољопривредни Календар и о повезу „Тежака“ из ранијих година Одбор је решио да се Пољопривредни Календар штампа у 10000 примерака а Тежак повезе у мек повез.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец јули 1900. године

Ред. број	ПРИМАЊА	до јула дин.	до јула п.	за јули дин.	за јули п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	146426	36
2	Депозит у новцу	—	—	—	—	35065	—
3	Депозит у хартијама	—	—	—	—	17560	50
	Свега	—	—	—	—	199051	86

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до јула дин.	до јула п.	за јули дин.	за јули п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	99603	—
2	Капитал. пол. фон. код Угр. Ф.	—	—	—	—	19403	60
3	Капит. пол. ф. у артијама	—	—	—	—	7440	50
4	Депозит разних лица у харт.	—	—	—	—	10120	—
5	На имеђиз код Управе Фонд.	—	—	—	—	69554	70
6	Готова новца у каси	—	—	—	—	2214	26
7	Прекарсмсна издатка	—	—	—	—	5555	80
	Свега	—	—	—	—	199051	86

Ред. број	ПРИХОД	до јула дин.	до јула п.	за јули дин.	за јули п.	Свега дин.	Свега п.
1	Остатак по дне. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	7000	—	—	—	7000	—
3	Од претплате Тежака за 1900. г. рач. г.	4384	80	343	50	4728	30
4	„ улога чланова добротвора и утем.	1712	35	—	—	1712	35
5	„ „ „ новчанога	368	—	4	—	372	—
6	„ прихода на капитал пол. фонда	146	—	461	—	607	—
7	„ продаје књига	471	55	97	17	568	72
8	„ Пољопривредног Гласника	370	—	—	—	370	—
9	„ „ наследара за 1900. и рач. г.	3100	25	58	50	3158	75
10	„ семена	13392	80	7	90	13330	70
11	„ „ сирака	25726	31	2813	65	28541	96
12	„ наплате дуга за семе и сирако	327	90	37	25	365	15
13	„ продаје план. камена и прекаплика.	6648	60	10436	65	7089	25
14	„ продаје закрашивача и сушора	1967	—	277	50	2244	70
15	„ друштвеног добра у Шапцу	2163	54	—	—	2163	54
16	Разредни приходи	70	20	548	94	619	14
	Свега прихода	131336	10	15088	26	146426	36
	По одбитку расхода	86106	02	4496	98	90603	—
	Остаје за 1 август	45229	08	10591	28	55823	36

Ред. број	РАСХОД	до јула дин.	до јула п.	за јули дин.	за јули п.	Свега дин.	Свега п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депонисани приход (закуп) по посл.	—	—	607	—	607	—
	тат. чл. 38. Правилника						
3	На трговце по расп. стеч. за разредн.	—	—	—	—	—	—
	начине радње	—	—	76	—	76	—
4	На трошеј. и дрвене 1 окр. изложбе	800	—	100	—	900	—
5	На помоћне Пољопривред. Подружнице	2488	47	—	—	2488	47
6	На подрашћивање занат. школа	—	—	—	—	—	—
7	На остала помоћна пољопр. друштва						
	ства, на земаљ. и осиитрске	157	90	—	—	157	90
	друштв. и подружни. послова	2	40	—	—	2	40
8	На трошкове ово друштв. слаже	—	—	—	—	—	—
9	На прерађив. изложбе пчелинем друш-	145	20	—	—	145	20
	твене слаже						
10	На набавку књига, новина, дневнике	2719	70	—	—	2719	70
	и новог книга и календара	—	—	—	—	—	—
11	На издавање практ. пољопривр. наука	543	—	—	—	543	—
12	На издавање повремен. спина (дос. свеска)	—	—	—	—	—	—
13	На награде сарадн. Тежака и Календара						
	за 1900. и рач. године	109	96	51	20	1149	15
14	На набавку и експедицију семена	12671	20	174	20	12845	40
15	На набавку и експедицију сирака	21652	26	1806	95	23459	21
16	На набавку и експедицију плодог ка-	27481	93	421	65	27903	58
	жена и прекаплика	3020	50	11	65	3032	15
17	На наб. и експед. закрашивача и сушо.						
18	На отрез, осветлене, канцеларијске по-	676	30	303	10	979	40
	требе и намештај	125	25	27	60	152	85
19	На експед. Тежака, Календара и књига	2552	01	—	—	2552	01
20	На надгледање добра у Шапцу	1200	—	200	—	1400	—
21	На плату секретара	1076	50	204	32	1280	82
22	„ „ писара	922	93	149	26	1072	19
23	„ „ експедитора	960	—	160	—	1120	—
24	„ „ двојице послужитеља	480	—	80	—	560	—
25	„ награду благајнику	420	—	70	—	490	—
26	„ награду уреднику Тежака						
27	„ подмиреве наплате изложбеног, пре-						
	тресаве отраде, обраћ. друшт. врта,	621	45	26	—	647	45
	и поправку куће	805	95	28	05	834	—
28	На разредне издатке	3483	05	—	—	3485	05
29	На штам. Тежака и Пол. Календара						
	Свега расхода	86106	02	4496	98	90603	—

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 43. броја Тежака: Програм Славе Српског Пољопривредног Друштва: *Чланак:* О кукурузу. — О пасуљу у Мађарској. — Пчиње од воћа. — О значају пчица у пољопривреди. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружнички послови.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ Б. 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВУ ИМОЈЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦИНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЧАКИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧИТАЧИ ЊИХА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОВИНУ ПРЕТПЛАТЕ УПЛАТЕ НА ПОЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ ХАО И СРПСКИ ПОЉОПРИВ. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УПЛАТЕ ПОЛОВИНУ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТЕ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО ТОГА ЊИМ СЕ И ЛИСТ ШАЉЕ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЈЕНО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 44. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 5. НОВЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЧЕТВРТА СЛАВА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

И ове је године Српско Пољопривредно Друштво свечано прославило своју Славу, четврту по реду и приредило веома обилату изложбу *воћа*, кукуруза и пасуља, која је такође четврта по реду.

Сечењу колача благоволео је присуствовати *Његово Величанство Краљ Александар I*, Највиши Заштитник Друштва, а затим: Његово Високопреосвештенство митрополит г. *Инокентије* с епископима: г.г. *Димитријем*, *Никанором*, *Савом* и *Мелетијем*. Господа министри: Председник министарства г. Алекса Јовановић, Министар правде, г. Настас Антоновић, Министар народне привреде г. Душан Спасић, и Министар грађевина, г. Андра Јовановић и веома много чланова: оснивача, редовних, добротвора, утемељача и почасних.

После сечења колача, председник Друштва г. Милутин Савић, поздравио је Његово Величанство Краља говором, на који је Његово Величанство Краљ благоволео одговорити овако:

Ја сам желео да дођем на данашњу славу Пољопривредног Друштва, да тиме дам још један доказ колико полажем на развијање тога Друштва, јер ваша је свима познато, да Сам у много прилика наглашавао, да је једна од најважнијих потреба, да се ради на развијању наше привреде, и да у данашњим приликама једна земља може да буде само онда снажна и јака, ако се у погледу привредног развића што боље усаврши и спреми.

За развиће привреде Пољопривредно Друштво може врло много да учини, ако буде практички утицало у том правцу, да наш народ што више пође у савременом и бољем начину привредног обрађивања, и с тога Друштво може увек рачунати на Моју заштиту, а Ја му и овом приликом желим срећну Славу и сваки успех у даљем раду. Живео, Живео, Живео!

Њено Величанство Краљица, ма да се живо интересује за рад Српског Пољопривредног Друштва није могла, као што је желела, амо доћи, али је овом приликом одредила Друштву један дар од 300 динара са жељом, да се из тога Њеногa прилога издају награде оним излагачима воћа, кукуруза и пасуља, чији су производи најбољи а који су мењутим најсиромашнији. (Бурно: Живела, Живела, Живела).

Четврта поучна изложба Српског Пољопривредног Друштва од овог је часа отворена. (Живео, Живео, Живео).

Говор председника г. Милутина Савића, гласи:

Ваше Величанство,

Краљу Заштитниче,

Мало је домова у Србији те среће да могу о својој слави под својим слененом поздравити владаоца земље. Што овај дом има ту срећу, то је неизмерна владалачка милост, указана најмногобројнијим поданицима Вашег Величанства, српским пољопривредницима, ради чијег привредног унапређења и постоји овај дом, и у њему многобројни пријатељи привреде и пољопривредници.

Нека је допуштено данас мени, да у име другова, привредника и пријатеља привреде, Вашем Величанству изразим најдубљу захвалност за ту неизмерну милост, и уједно замолим да је ни у будуће не ускрати овоме Друштву и његовим Подружницама.

Ова захвалност неће се задржати само на речима, већ и на делима, пако то и доликује Ономе коме се намењује, и онима који ту захвалност исказују, који у овој земљи не представљају никакву секту, никакву партију или ма како велику групу — но управо скоро девет десетина свега народа српског.

Пре свега — сви данашњи излагачи воћа, кукуруза и пасуља чујући и видећи да су њихови производи били удостојени проматрања и пажње Вашег Величанства, слаће и у будуће своје производе; а тиме ће бити олакшан у многоме будући рад овога Друштва на унапређењу пољске привреде у Србији, а тиме и делом исказана захвалност за ову Највишу посету.

Кад српски *земљородници* увиде који су производи и зашто одликовани, они ће их и умножавати.

Кад наши *извозници* увиде где, колико и каквих производа има, којима они тргују, они ће им тражити купца и пробе, и кад се зна: да тражња изазива понуду то ће наши земљорадници у јачој мери оно производити, што се јаче и тражи.

Све ове користи биће *на делу изражена захвалност*, а ми то и обричемо.

* * *

Из наших српских расадника кретаће се одсад унапређене *воћарства*. Но да би се од многих врсти и сората воћа одабрале оне које заслужују и које треба размножавати у којем крају Србије, треба их зналачки оценити.

А ово се може учинити само над се упорефују на једном месту као на оваквим изложбама, које опет нико боље ни јевтиније неможе приређивати, но ово Друштво са својом мобом и својим пријатељима.

Нарочити разлог, што се ово Друштво већ четврта година залаже, и прибира разне врсте воћа, рани проучавања, то је: да би се могао дати *трговински правац производима домаћег воћарства*. И ако је већ пријаком ових изложаба састављена *листа појединих домаћих сората које треба у коме воћарском крају размножавати*, ипак, требаће да се ово *смотре* још неку годину настављају.

* * *

Од времена светске изложбе у Америс-у наш *пасуљ* обратио је на се пажњу средње Јевропе, и он се сваке године све више на страну извози. Градиште је постало у тој мери средиште извоза и жижа одакле се производња постиче, да је једна разборита кућа понудила овоме Друштву и повчане награде за произвођаче који највеће количине пасуља ту продају.

Овом приликом нека је допуштено поменути, да је Угарска сада, а Француска раније одређивала нарочите комисије за одабирање и проваљивање најбоље врсте пасуља.

И да Србија није земља у којој се од свих варина пасуљ највише троши, опет би само са ових тек поменутих разлога било оправдано што ово Друштво себе и своје пријатеље залаже да унесе разбора у овај велики број разних сората пасуља које се у нашој земљи гаје и за које се незна које су боље и прече.

* * *

А шта да се каже о *кукурузу*, који је у истини прва и најкориснија биљка у свој Србији и која скоро свуда у нас успевати може.

Шта наше у својим планинским крајевима има Србија неоцењено злато у своме ситном домаћем, извесно најранијем кукурузу, који ово досад само зато запостављали, што га писмо довољно познавали.

Кукурузом се *храни* наш народ; а њоме *хране* и своју стоку, и тако се најнећим делом извози на земље у слаини (и месу) угојених свиња. На тај начин из земље се извозе само они делови које из ваздуха прима биље и на којима не може ніиђа осуђина, као кад би се износили многи минерални делови као што се то при извозу пшенице, на жалост, не може избећи.

Једна одредба привредног закона гласи: „Земља само позајмна пољопривреднику оне делове којима се храни биље и тражи да јој се то савесно врати, иначе одриче зајам".

У Србији, према ступњу нашега привредног развића мора се много радити за извоз на страну, и на тај начин извози се пшеница најнећим делом на страну, пошто се у земљи мало и троши. И већ се опаза с тога извожћавање земље на зато што неможемо земљи плодност да накнадимо, нестимице, као у Мачви, Стару, пшеница постаје много лакша но што је била. Историја је пуна примера о томе да се земљорадник мора са земље селити ако земља не праћа што је позајмио.

Код кукуруза је то другачије јер се сав скоро утроши у земљи или преради у шпиратус или шпирак итд. И тако се уштеде преноси трошкови које и онако плаћа сам земљорадник над на удаљене пијаце своју робу односи.

Но и кад се дешава да се кукуруз мора извозити због умањавања стоке или сточних болести или сазојаках тегоба и несугласица којих има при извозу живе стоке на границама, приступило се *вештачком сушењу кукуруза*. Овај кукуруз данас је овде прва пут изложен, и сваки се може уверити да је рад, утрошен око тога посла, корисно употребљен, јер је окрушен кукуруз доводен на 60% своје тежине. Ово је скоро у пола лакше за пренос, дакле нема могућности да се казра на гомиле, лакши је за чување, а практичан и за употребу.

Напретци пољопривредне технике донели су собом и употребу плугова за прашење и окопавање, чиме се више и бољег рода добија и уштедује скина радна снага за много друге послове, о чему се може добити правог појма, кад се уочи да се кукуруз гаји у Србији на пола малиона хектара.

Користа од примене ових справа биће још веће, над наш пољопривредник почне *уједињавати своја разтрукана имања* за чим се неће дуго чекати.

Не мала корист и уштеда пољопривреднику долази и од *употребе сенкалица* којима се олакшава употреба тулузине за исхрану стоке. Тиме ће се уштедати много хиљаде које сада пропадају сасвим неупотребљене.

* * *

Најболе јеместо да ће то народ у маси прихватити што је досад Друштво само на прилаз световало лежи у најновијој установи *државних сеника*, која, бесумње, добар део заслуге припада за овако обилато учешће привредника у изложби овој.

* * *

Као што је истина да је земљорадња стуб државе и ослонац њене моћи, тако је истина: да та земљорадња мора бити рационална т.ј. науком осветљена.

И као што видимо да је пут прибирања и проучавања најпречи за свестрано научно осветљавање појава наше земљорадње, тако је истина: да сви они који тај пут подржавају и потпомажу, истински служе јачању државе и њеног ослонца.

*

Све што је поменуто да ово Друштво ради, и све што обећана да ће у будуће радити за унапређење пољске привреде у Србији, све то изводи оно по раније утврђеном програму, са којим је удостојено било упознати и добити пристанак Вашег Величанства свога Највишег Заштитника, коме ће се ово и убудуће зато сваке године обраћати. Зато, молећи Ваше Величанство да ову изложбу благоволите отворити, срећан сам са свима друговима својим који у овоме Друштву раде и њему као пријатељи помажу, што могу из дубине душе узвикнути:

Слава Његовом Величанству Краљу Александру I. Највишем Заштитнику Српског Пољопривредног Друштва.

Слава Њеном Величанству Краљици Драги Највишој Заштитници корисног огранка пољопривредног, српског пчеларског Друштва.

Послужавши се словенским житом на руку друштвеног председника, Његово Величанство Краљ благоволео је упутити се, у пратњи Своје свите, у одаје друштвене изложбе и разгледати како изложбу воћа тако и кукуруза и пасуља, разбирајући скоро при сваком предмету о стању привреде појединих крајева домовине, о промету воћа, његовом прерађивању, о најбољем гајењу кукуруза и пасуља и о вајховој трговинској предности за земљу. Потребна обавештења давао је свуда Министар Нар. Привреде, г. *Душан Спасић*, а и поједини чланови управног одбора. Није остао ниједан кутић доста незгодних одаја друштвених а да на њих није као ваљано пажљиво погледа Највишег Заштитника, Који је и овом приликом, походећи Српско Пољопривредно Друштво, његову славу и његову поучну изложбу, у најпотпунијој мери дао најугледнији пример свима члановима Друштва и свима пољопривредницима у Србији: како ваља поштовати земљорадњу и њене трудбенике.

По свршеном прегледу свију одељења изложбе, Његово Величанство Краљ благоволео је најмилостивије опростити се с господом: митрополитом, епископима, министрима и члановима Управног одбора друштвеног уз одушевљено клицање свију присутних: Живео Краљ!

СКВРЉА

(Saperda gracilis)

Где се налази — Скврља је добро позната у Јужној Русији, у Западној Јевропи, у Северној Африци, а не давно уочена је и у Америци. И она, као и хесенска мушица, напада стрмна жита: овиму и јару пшеницу, овиму и јару раж, и овиму и јари јечам. Овас не напада. Њене ларве, као и ларве хесенске мушице, живе у влаги моменутог жита и влаће због њих увене и полегне.

Пре него се сазнало за скврљу, држало се, да увелост жита долази од погода т.ј. од ветра и кише, али то веровање ослабљавано је све више и више, тиме што се увелост појављивање и онда кад пре тога није било ни ветра ни кише. Осим тога,

увелост се по њиви шири увек само у кругловима, гумнима, међутим, кад би она долазила само од петра и каше, морала би се ширити по целој њиви. С тога разлога приступило се ближем осматрању увелога влаћа, па се нашло, да је увелости узрок ларва инсекта позиватог под именом скврља (Saperda gracilis).

Познавање штеточина — Савршен инсекат, *скврла*, дугачак је 7 милиметра, има, као што слика 1 показује четири танка мрежаста крила и трун танак, при са отворено-жутим ногама.

Ларва је беличасто жута, дугачка око 5 милиметра и без ногу. На глави се виде малене црне очи а на леђима су две потрбе црне чељусти. Стражњи део запрпује се малом бодљом.

Лутка је опотана у прозрачну по подељу чауру.

Начин живота — Савршен инсекат, мушица (сл. 1) јавља се у топлијим крајевима већ у априлу, а у хладнијим у мају. Женка у то доба снесе јаја у влаће пшенице, ражи, јечма и овсина (класиће, Bromus secalinus). Легалицом начини најпре рупицу на влату и у ову остави по једно јаје. Након неколико дана, из јаја се изиеде ларва, која се у прво доба налази у

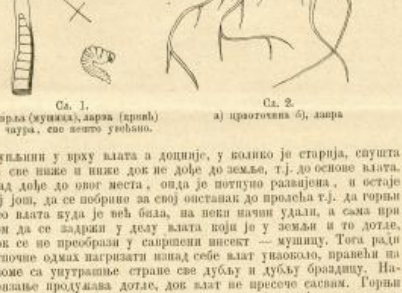

Сл. 1.
Скврла (мушица), ларва (крајњ) и чаура, све знатно увећано.

Сл. 2.
а) проточина б), ларва

шупљини у врху влата а доцније, у колико је старија, саушта се све ниже и ниже док не дође до земље, т.ј. до основе влата. Кад дође до овог места, онда је потпуно развијена, и остаје јој још, да се побрине за свој опстанак до пролећа т.ј. да горњи део влата куда је већ била, на неки начин удали, а сама при том да се задржи у делу влата који је у земљи и то дотле, док се не преобрази у савршени инсект — мушицу. Тога ради отпочне одмах нагризати изнад себе влат увалоко, правећи на овоме са унутрашње стране све дубљу и дубљу бразданицу. Нагризање продужава дотле, док влат не пресече сасвим. Горњи део влата због тога падне на земљу, т. ј. однеси се од дела с којим је био у вези. Ларва остане у шупљини влата који пири из земље, као и стрљика, прикриће се испод проточине која је ту од нагризаног влата, па се затим чаури. Као чаура остаје до пролећа идуће године. На пролеће, у априлу, претвори се у лутку, из које на скоро изађе савршен, крилати инсекат: скврла. Скврла затим носи јаја на већ показан начин ради осигурања свога, новог, потомства.

Изгледу оштећеног жита — Где се скврља угнезди, жита су често у толикој мери *увела* да се од њих по који пут не добије ни толико колико је отишло за семе, а бива, да понекад нема никаква приноса.

Увелост се јавља негде раније, негде доцније, према месту и житу на коме је скврла, али никад не наступа раније од јуна дакле у доба, кад жито и иначе отпочне жутети. Ражно влаће је тада више бело, међутим, здраво је жуто; та разлика између једног и другог влаћа уочљивија је у толико више, што су класови у пркг успрани, међутим у другог повијени, с тога, што су први празни, штури, а други пуни, једри. На озимој пшеници, нарочито на белишу, увелост је још уочљивија: здраво је влаће затворених боје и има првенкасте одлеске, нарочито у подне, ако је сунчани дан, и остале боје, најчаће исиољавају, међутим оболело је више љубичасто или рђасто. И здраво и оболело влаће достиже једну исту висину па и клас им је подједнако развијен. Разлика је у зрну. На јаром, позно засејаном житу, у кога је и оболело влаће изузетно нешто мање, класови су често сасвим празни, а на озимом житу, и на јаром житу, но које је раније посејано, зрна су мања и смежурана, те по томе и знатно лакша од жита из здравих класова. По њиви, увелост се шири у кругловима или гумнима, која су наравно у толико чешћа, у колико је зараза јача.

Повреде од скврље и хесенске мушице, у чему се разликују — Присуство скврље у житу обелодањује се тиме, што такмо влаће полегне а но која пут леži и по самој земљи као да је покошено, угучено градом или нагажено стоком. Такви су у главном знаци и у случају, над је жито оштећено хесенском мушицом, и да би се знало који је инсекат ту, потребно је, да се оболело влаће осмотри што пажљивије. Ако влат није сасвим одвојен од корена већ само повијен, ако је преграб код другог чланка а место код претрба истањено, сушно, неравно подломљено и без икакових бразданица и јамица са унутрашње стране и без проточине, онда је повреда од хесенске мушице. А, ако је полегли влат правилно засечен, наређен са унутрашње стране и то одмах изнад површине земље и ако је шупљина влата на том месту испуњена брашњавом белом или сивом проточином (сл. 2 а) онда је то повреда од скврље. Испод проточине, кад се влат расече, налази се влажнаста проточина, а испод ове малени, прозрачни *мрсб*. Тај је прњић ларва скврљина. Она је ту нашла кутић у коме треба као чаура да претрпи зиму, па да се затим, на пролеће појави као савршен инсект мушица, да на поменутом влаћу остави своја јаја, и на тај начин заснује ново потомство.

Колико се пута јавља преко године — Већ из овога што је досада поменуто, јасно је, да се скврља јавља преко године само *једанпут* а то с тога, што је за њено потпуно развијање потребна цела година, од пролећа једне, до пролећа друге године. По томе, скврља је мање опасан штеточина од хесенске мушице, јер ова, као што је позвато, изводи преко године најмање две а често по три генерације. И зато, што се скврља тако тешко развија, могућно је сузбити је лакше, но хесенску мушицу а нарочито, кад јој се не дозволи да има стално легло.

Где је скврља опасан штеточина — Скврља се може размножити до те мере да буде опасна стрмном житу, само онамо, где се примитивно ради, т.ј. где се жита сеју на једној њиви устопце за више година, где се њиве, због изнурености пусте у парлог и где се земља за сетву не припрема као што треба. Другим речима, скврља ће се моћи развити, ако се у газдинству буде подно такав усевни ред и такав начин обраде земље, *да се стрњика, т.ј. делови влата, у којима су ларве скврље, задрже на њиви за целу годину, дакле од пролећа једне до пролећа друге године.*

По томе, ако се њива, на којој је жито било заражено скврљом не обрађује у идућој години, т.ј. ако се пусти у парлог; ако се стрњика не зоре с јесени или рано с пролећа и ако се за сетву, стрњишта само дрљају или плитко орју, биће жива згода за размножавања овога штеточине и обратно легло ће се уништити брзо: *ако се стрњика зоре* јер ће се у том случају и лаве претрпати земљом, и уништити.

Начин уништавања — Да се штеточина уништи, треба, као што је наведено, заорати стрњику и то но могућству одмах после жетве, да би до пролећа могла затрунути, а с њима и ларве и чауре скврљине. А где је то могућно, добро је, да се најпре стрњика запали, па затим тек зоре.

Б. Д. Т.

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ТРЕЋЕГ ПУТОВАЊА

1. ***Почетак путовања*** — По завршеном дељењу свилених буба, среска надзорник предузеће четврто путовање према утврђеном плану. Тада сем штампана материјала за треће путовање, има собом понети и прегледни табак трећег путовања.

Сваки сресни надзорник добина за сваку општину потребан број плаката на језику, којим се говори у општини, да их оставе на општинској кући и др. згодним местима.

2. ***Послови у општини*** — Кад среска надзорник дође у општину, дужан је посетити прегледача (извођача), да би сазнао, како је текао рад око гајења свилца.

Затим ваља да прегледа табак за раздањање семена, да у њему исправи погрешке ако их има, и оба примерка с прамедбом: „нашао исправно“ да потпише и узме.

На случај, да су у општини подељене све бубе, има се побринути, да се табак за раздавање семена ако је овај неподесно састављен, исправи на самом месту, па затим одузме од прегледача.

Примедба. Рубрике које се односе у овом табаку на раздавање семена треба испунити и чим се то уради 1 примерак послати окружном надзорнику свиларства са путним табаком четвртог путовања за тај дан.

Срески надзорник при оцењивању табака за раздавање семена има да пази, да су тачно испуњене све рубрике и да се види лено које су расе семена раздате. Ако има каквих погрешака, ваља да их исправи.

3. *Посета одгајивача* — Срески надзорник посећиваће одгајиваче заједно с прегледачем. При томе се има старати, да посети што већа број одгајивача и да их што боље обучава. Најпре ваља да посети лошије одгајиваче и оне, чије су бубе болесне.

За време инспекције има се уверити:

а) имају ли одгајивачи пријавне књижице и кратка упутства о гајењу свилених буба на матерњем језику;

б) је ли пријавна књижица попуњена тачно;

в) имају ли довољно свиларске хартије;

г) је ли на стану одгајивача прилепљена црвена цедуља. Затим од одгајивача има да захтева:

а) да што боље проветрава собе у којима гаје свилене бубе;

б) да убде до четвртог спавања хране приказаним лишћем;

в) да бубе хране после свака 3—4 часа, а нарочито после четвртог спавања, јер ако то не раде, развијаће се споро и добиће лошије мехурке;

г) да лишће што више штеди.

Приликом храњења треба полагати само по толико лишћа колико ће бити довољно да ишчеп храњења.

Примедба. Срески надзорник ваља да објасни одгајивачима, да у прво доба, кад требају њиву количину лишћа, ово беру са удаљенијих дудова, да би им лишће с ближих дудова кад га требају у већој мери, било одмах на руци, чиме ће уштедити и у труду.

Штедњу у лишћу ваља срески надзорник да стани на срце сваком одгајивачу, јер је то само у њиховој користи. Ваља да им објасни, да у почетку не треба брати више лишћа, но само толико, колико су бубе у стању појести и да ће са тај начин моћи уштедити знатна количина лишћа.

Срески надзорник посећиваће општинске власти и уверити се, да ли контролишу брање лишћа, т.ј. да ли одгајивачи беру лишће само са оних дудова с којих је дозвољено брање лишћа.

д) да чешће чисте постељу испод буба, а поглавито после сваког спавања, да се због тога не би појавиле какве болести.

ђ) да се гајење не убраза загревањем собе, јер се на тај начин добијају лакше и лошије мехурци, а осим тога тада могу бубе лако добити сањивању и од ње пропасти.

Примедба. Ако се запази каква болест на појединим бубама, онда болесне бубе ваља одмах издвојити, спалити свиларску хартију на којој су биле и удесити локал тако, да му преко целог дана пролази свеж ваздух.

У оваком случају најбоље је да се измени постеља и да се бубе пренесу у други промајнији локал.

е) да одгајивачима покаже да је у случају, ако би запазили да не ће имати довољно лишћа за гајење, боље бацити неки део буба него да их хране, јер ће се у том случају заостале бубе моћи добро искранити;

ж) да спреме чаршије као што треба;

з) да мехурке по завијању не скидају с чаршиа пре 10 дана, колико је временa потребно, па да буду зреле;

и) да мехурке носе на откуп тек тада, кад им за ово буде дао дозволу прегледач;

ј) да за време инспекцијских дана не носе мехурке на откуп, пошто су тада подложни квару;

к) да мехурке преносе ако је то икако могућно у котарицама. Ако би их послали у чаршавима, онда ваља да пазе, да се у путу не гњече, јер се такви мехурци не ће откупљивати.

Ни у ком случају, мехурци се не смеју преносити у џаковима.

Ко би преносио мехурке у сандуцима, мора на то пазити, да ови буду промајни, т.ј. ваља на њима да има потребан број рупа.

Приликом инспекције, дужан је надзорник упасати у прајану књижицу одгајивача:

а) своје име;

б) дан, кад је вршио преглед;

в) како је затекао стање гајења, и

г) надати потребне наредбе о томе, шта одгајивач ваља даље да ради, те да поправи запажене погрешке.

4. Срески надзорник увераће се, да нису поскидани прилепљени плакати на општинској кући и другим местима. Ако је такан случај, прилепиће потребан број, а извесан број оставити прегледачу да их овај излепи по потреби. Одгајиваче ваља учинити пажљивим, да тачно врше све наредбе сресског надзорника и прегледача, јер ће им се у противном случају бубе одузети.

Ако се срески надзорник увери да се који од одгајивача не придржава наредаба исталених у плакату, има о томе известити општину и од ње тражити, да од таквог одгајивача одузме бубе и ове одмах уништи, закона. При томе морају бити присутни општински орган, срески надзорник и прегледач; они заједнички имају о томе саставити записник и овај послати централном заводу.

5. У погледу сортирања мехурака у класе, дужан је прегледач проучати добро своја правила о томе и строго придржавати.

Одгајиваче учинити пажљивим да следују наредбама које је надао прегледач, и да им се у случају, ако то не би хтели радити, закаже, да се њихови мехурци не откупити.

6. Срески надзорник у доба посете одгајивача, јавиће опина, којој ће станиця за откупљивање мехурака носити своје мехурке на откуп, затим ваља да им обрати пажњу да никако сами не производе семе, јер ће у том случају сваки такав бити кажњен са 100 фор. према XXV чланку закона од 1885 године.

Ако би срески надзорник нашао код кога семе које је одгајивач сам произвео дужан је о томе известити завод телеграфским путем.

7. *Исплата одгајивачу за извођење буба* — Кад срески надзорник заврши посећивање одгајивача, онда ваља још да изда прегледачу (извођачу) на признанцу суму која му припада за извођење буба. Ако би надзорник ово превидео, и ако би о томе постојала каква наредба, казниће се строго новчано.

8. *Спречавање брања лишћа* — Срески надзорник дужан је посећивати општинске и државне власти и од њих тражити да сваке недеље у фебруару, мају и јуну обављују одгајивачима, да брање лишћа није ником забрањено по јавним местима. Срески надзорник има се уверити, да ли су поменуте власти обављне такву наредбу.

Ако би се десио такав случај, да је ко спречавао брање лишћа. онда срески надзорник пошто се о томе добро увери, треба да саставни записник и овај да пошље централном заводу.

Ако би случај био пречне природе онда о томе ваља телеграфским путем да извести завод, а од општинске власти да тражи помоћ.

9. *Оштећивање дудова* — Срески надзорник сазнаваће од општина а и сам ће се лично уверавати о томе, да дудове није који секао и штетио, кварио, и ако би приметио, да лица која су штетила дудове нису кажњена или да су мало кажњена, ваља о томе да извести завод но те тек онда, пошто се о стању ствари добро увери.

10. *Контролисање прегледача* — Пословање сресског надзорника за време четвртог путовања управљено је у првом реду на то, да он што боље оцени и контролише прегледача.

За овај циљ он ће чинити честимичне пробе, да ли је прегледач прилежно посећивао одгајиваче као и да наредбе у одгајивачким књижицама није писао код своје куће.

Чим се срески надзорник увери да прегледач није вршио своју дужност, ваља о томе писмено да извести централни завод и окружног надзорника. У такву општину ваља срески надзорник ако му је икако могућно чешће да се намине.

11. *Писмен рад, одлазак из општине* — Пре него срески надзорник оде из општине, дужан је да своје наредбе и упутства упише у књижицу прегледачеву, коме ваља поглавито пажњу да обрати на то:

а) да одгајиваче прилежно посећује;

б) да их што боље обучава;

в) да сва упутства заводи тачно у њихову књижицу приликом посете;

г) да од њих одузме књижице кад се бубе почну завијати;

д) да их обучава сортирању мехурака у класе; и

ђ) да се за време откупљивања мехурака придржава тачно правила о томе.

Затим ће саставити дневни извештај т.ј. испунити табак за путовање, занести га у прегледни табак и после тога кренути се у другу општину.

У свој извештај ваља сваком приликом да јави и о томе:

а) колико је одгајивача посетио;

б) какве је погрешке код њих запазио;

в) шта је било и код кога болесних буба; и

г) како прегледач врши своју дужност.

12. *Завршетак четвртог путовања. Рад у станици за откупљивање мехурака* — Кад се буде завршио у мехурке у наше општина и кад се српски надзорник уверн да је време скидању мехурака с чаурнице онда је дужан о томе поднети извештај да би га зсвод могао упутити у коју оближњу станицу за откупљивање мехурака те да у овој врши службу.

БЕЛЕШКЕ

Како коза плаћа своју храну? — Једна средња коза потребује дневно $1^1/_2$—2 килограма сена или неке друге хране која има толику вредност колико $1^1/_2$—2 килограма сена. Једна крава средње величине и тежине потребује дневно 12—15 кгр. сена. Према овоме храном једне краве могло би се исхранити 7—8 коза, које при доброј неги и храни дају просечно 16 литара млека дневно и то кроз 8—9 месеци. Да би исту количину млека давале дневно и то кроз 8—9 месеци. Да би исту количину млека (око 4000 лит.) дала једна крава, морала би просечно дневно давати по 14 литара и то скоро пуних 10 месеца, што ређе бива. К овоме још ваља додати да 8 коза много мање коштају.

Ђубрење ливада — Ливаде се најуспешније могу ђубрити мешанцем (компостом), пепелом, сажеженим костима, иструлом сламом, осоком аванском и разнуђеним ђубретом из ужника.

Ђубрење треба вршити у пролеће, ускоро пред забрањавањем ливада.

Ко не ђубри своје ливаде, тај не може с њих имати ни лепе траве ни доста сена, јер се то обоје само ђубрењем постиже. Поајва наховине и лутих трава на нашим ливадама доказ су, да су се оне испостале и да их треба ђубрити.

Не бацајте кости! — И кости у пољопривреди могу бити од користи. У пажетном свету оне се не бацају, већ се искористују. Неки их сажежу на ватри, истуку ситно и ђубре ливаде; други их на жрвњима измељу, па опет ђубре ливаде и градине. Овако измељене кости врло су добре ђубре око пећи, нарочито за јагодасто воће.

Надати се, да ће и наши пољопривредници на овај начин искоришћавања костију обратити пажњу, те их, ваљда, неће и одсад, као досад, бацати узалуд.

Да кокош не испија јајце — Порок испијања јајци сусреће се често међу оним кокошкама, које носе јајца с танком љуском или и сасвим без љуске. Таквим кокошима у храну треба додавати сажежену и истучану кост, замешену с обарским отпацима и мекиньама.

Кости се могу сажећи у свакој пећи, а потом у ступи претворити у прах.

После таквог хранења кокоши отворну носити јаја с тврдом љуском и испијање јаја или сасвим престане, или се сведе на најмању меру.

Да би се предупредио овај порок испијања, треба се држати сталног правила: да се јајца у гнезду не остављају; у место правог јајцета треба оставити од камена или гипса; а тако исто не треба целе љуске избацивати онамо куда кокоши ходе.

У прилог гојењу свиња — Ма како да су ратарски производи наше пољске привреде веома важни с извозног гледишта, ипак их сточни производи на томе пољу знатно надвишују. А међу тим сточним производима, која иду на страна тржишта, прво место заузимају *говеда* и *свиње*.

Извоз говеда за последњих десет година био је најјачи у прошлој 1899 (71.602 комада) а најслабији у 1897. (38.193 ком.) Просечни број креће се између 50—70 хиљада ком. годишње.

Са свињама ствар већ стоји друкчије.

До године 1894. извоз свиња за Аустро-Угарску био је веома жив и обилат. Нарочито прасад и свиње неуређене (палоњаје) извожене су у знатном броју, који је износио до 300.000 комада годишње. Но од тога доба тај је извоз због забране аустро-угарских власти сведен само на дебеле, уређене свиње, чија би тежина износила најмање 300 кгр. по пару. Из тога узрока извоз свиња знатно је опао. Година 1869 била је у томе погледу најслабија (48.000 ком.) а 1897. најјача (118.404 ком.).

Према свему, важност гојења свиња како за извоз тако и за домаћу потребу од толике је неоспорне вредности и значаја, да му се мора посвећивати најозбиљнија и свестрана пажња, и онда, свака реч, која падне у прилог овоме питању, никако не може бити излишна.

Да ли је и у којој мери корисно гојење свиња за који му драго циљ?

Строгим израчунавањем, које су предузимали поједини пољопривредници, дошло се до оваког резултата: чист принос годишњака грла, према нашим домаћим приликама, износи у средњу руку на 30 динара. Но тај се принос може знатно и повећати под повољним погодбама и када згодно употребимо при гојењу свиња све оно, што се у домаћем газдинству да корисно употребити.

Прелазећи преко свију питања, која се односе на подизање и негу свиња уопште, ми ћемо се летимице установити само на ономе, које се искључиво односи на гојење свиња било за извоз, било за домаћу потребу, *а на основу сворих властитих посматрања.*

Неуредно подигнути свињарници, лоше здравствене погодбе у погледу топлоте и проветравања, неуредно чишћење коже, непажња у храњењу — то су, ето, најобичнији узроци, који у јакој мери уде правилном гојењу свиња. Код нас се врло често сиђе с ума, да свињарник ваља да је ваздух чист, сув и добро проветрен; да је топлота у њему зими не мања од 10°Р и лети не виша од 15°Ц.

Не знамо откуда, али је на више места дубоко укорењено погрешно мишљење, као да свињарник не мора бити чист, нарочито не лети, јер „свиња воли кљугу у кочини.“ Према томе није онда никако чудо, што нечистота кочине код свиња бива узрок многим болестима

Упоредо с тим иде и оно друго неосновано мишљење: „да је за свиње свака храна добра и чистота излишна.“ Неуредно храњење може да буде од големе штете, а непажња на чистоту судова из којих се свиње хране, може да буде још и опасна. Често пута они делови хране, који остају у неопраним судовима, поплесниве или почну трулити те буду повод разним побољевањима код свиња. И баш зато, што је свиња веома прождрљива, ваља строго на то потрити: каква се храна даје с обзиром на варење. А ако хоћемо да свиње још сачувамо од бобица и других болести сличних оној онда их ваља чувати, како не би имале приступа изменима људским и угинулим животињама, који већ носе у себи клицу тих болести.

За гојење свиња уопште ваља имати у виду ових неколико практичних напомена, до којих се дошло огледима и искуством:

1. За гојење свиња ваља одабирати само одрасла и већ развијена грла;

2. Од тих грла најбоља су она, која су најразвијенија, која имају најугледнију длану, најјаче ноге и која су најмирнија;

3. Одабраним за храну грлима ваља храну (кукуруз или јечам) просутн по земљи, па онда посматрати: како који брав једе. Овај брав, који једе полако и притом пени, најбољи је за храну. Најгоре се гоје она грла, која зрна прождиру брзо;

4. Грла за храну ваља претходно упутрејити.

5. Са храном не треба почињати пре, но крајем лета, када настану хладније ноћи;

6. Свињама намењеним гојењу с почетка ваља давати храну мање сиажну и обимну, да принесе да много једе; храну треба добро солити. То изазива жеђ и помаже вареньу;

7. При храњену ваља пазити на време и на количину оброчне хране. Свиње не ваља да се преједу. Боље је и да не дођеду, но да се преједу;

8. Храна млевена ваља да је добро измешана;

9. Свеже воде ваља свиње да имају ваздa изобилно;

10. Да свиње не би добиле затвор, на тај начин изгубиле и прохтев за јело, ваља сваком грлу давати два пута недељно по 15—20 грама горке соли;

11. У размаку од неколико дана ваља свињама давати по мало овса, те да њиме истру зубе;

12. Свиње које се гоје, ваља да су у потпуном миру и тишини;

13. Судове, из којих се свиње хране, ваља држати у највећој чистоти и чешће их пепелом изапирати;

14. Свињама ваља често простирати, држати их у суводи и потпуној чистоти;

15. За време празева не ваља свињама давати одвећ студену храну. Па и воду за пиће ваља топлиио сиачити, да науме студен;

16. При крају хранења ваља свињама давати поступно мање хране и нста да буде воденија; и

17. Чим се примети, да је брав изгубио прохтев за јело, не треба оклевати, већ га одмах ваља продати или заклати.

Нега коже код домаћих животиња. — Као што човек мора своју кожу неговати не само чистоће него и здравља ради, тако се мора неговати и у чистоти одржавати кожа наших домаћих животиња, јер она има јак утицај на здравље домаћих животиња и у опште на њихово расположење. Кожа је орган који излучује разна испарења из тела: она је основа и земљиште из кога длака и вуна расте и у коме налази своју храну. Као спољни огртач тела, стоји кожа у најближем међусобном саобраћају са унутрашњом површином тела и многих органа. Од овога међусобнога дејства између коже и појединих телесних органа зависи у многоме расположење и напредак дотичне животиње. По изгледу коже и длаке може се потпуно тачно судити о здрављу и напретку дотичне животиње. Животиње које стално у пољу живе, имаће већим делом чисту кожу, докле оне које су вечито у шталском загушљивом и прашњивом ваздуху; које од оваоне могу добити нечистоћу или им је лежиште и простирка рђава, морају се упрљати — морају имати нечисту кожу. Од наших домаћих животиња највише се прљају коњи, говеда и свиње. У интересу здравља ових животиња, мора им се кожа неговати и у највећој чистоти одржавати, мора се свака нечистоћа одмах удаљавати. Ово се врши свакодневним тимарењем чешагијом и четком, купањем и прањем целога тела или појединих упрљаних делова тела шишањем длаке нарочито код коња и говеда. Шишање коња спречава јако знојење и одвлаћа тиме назеб и његове рђаве последице. Ошишани волови за гојење показују увек пошто се ошишају, много бољи апетит и много јаче искоришћују храну која им се даје. С тога ваља како волове за гојење тако и овнове и овце шишати и купати. Уопште сваки дан ваља два пута стоку, која се непрестано у шталама налази, тимарити и све прљавштине, нарочито на задњем делу тела млаком водом ократи. Тако исто ваља пазити да се чмар и поље усмине у чистом стању као и реп којим се стока од инсеката брани.

Нечистоћа коже узрок је многим кожним болестима и запањивању вашију, које може доста новаца коштати док се излечи — а често пута грло се мора из реда пријодне стоке излучати.

При услов за напредак стоке чистоћа је како саме животиње тако и стаја у којима она живи и колико је ово важно не може се довољно речима описати.

Јесења паша за млечну стоку. — Стока која се интензивно искоришћује, потребује кретања преко целога дана или бар по неколико сати дневно треба на пољу да се задржава. Ако овога кретања нема, или ако се стоиа не истерује у шетњу или на пашу бар по неколико часова дневно, — јако пати у здравственоме погледу. Ово последње нарочито важи за приплодну стоку од које очекујемо добар и здрав подмладак. У земљама где је интензивно гајење стоке, држи се она везана на ланцу у штали преко целога лета и јесени. с тога се тамо и јављају разне болештине, које стоку неиилазе сатиру. То се увидело и чим се стрњика дигне, чим трава мало ојача истерује се стока по цео дан на поље како би се у слободи што више кретала и што више чист ваздух удисала. Стока се пушта и на детелишта пошто је други пут покошено и пошто је трава већ ојачала. Стока која је навикла на непрекиднаве у шталама не треба ноћу да остаје на пољу, јер за то нема ни потребе. Потпуно је довољно да стока буде на пашн од 9—12 часова пре и од 3—6 часова по подне, јер се за ово време довољно напасе и довољно прошета. У шталама треба овој стоци дати најутра и у вече мало сена, сламе и јаче хране. У подне, ако су велике врућине, треба да има места где се може у хладовини одморити. Што год се више стока на летом и сунчаном времену на пољу налази, боље је за њено здравље и напредак, она се тиме припрема и јача да може у зиму штајску храну, ваздух и искоришћавање надржати. Данас, кад је питање о сузбијању туберкулозе на дневном реду, морају се сва средства употребити, која стоку снаже и припремају да се може овој опакој болести одупирати.

Против наше говори се, да она умањава количину млека, јер се при штајском јаком хранењу више млека добија. Истина је, да праве дају мање млека кад су на пашн но кад им се јача храна у штали даје — дакле кад немају никаквог кретања. али се овет мора признати, да је млеко крава које се крећу и на пашу излазе боље. Обично је, пошто су се краве на пашу свикле, већа количина масти у млеку, али да ово и није случај, ипак не треба се обиарати на мању количину млека, но стоку ваља и у лето и у јесен што је могуће више у слободне напшаке терати, јер је то од неоцењене важности за здравље њено и њенога подмлатка. — У нас има доста пашњака и ливада с тога стока треба да је увек на пашн доле год то време допушта. Разуме се, да јој поред наше ваља давати и јаче хране. Само болесну стоку и стоку која је у неком степену стесна ваља поштедити од дутог и заморног кретања.

Сточна стаја. — Главни услови који се траже од добре сточне стаје ови су:

1. Стаја мора бити довољно пространа тако да се свако грло по њоји може наместити, лежати, устати, корачати и места која су загађена, избећи. У краљим стајама рачуна се висина од 3·30 мет. до 4 метра за свако грло крупне стоке треба да има простора који је широк 1·30 мет. а дугачак 3·30 мет.; у воловским стајама захтева се простор за једног вола који има дужину 3·30 мет. и ширину 1·60—1·75 мет. Ако се држе волови, краве и говеда у једној истој стаји, онда они морају бити у раздвојеним просторима. Они простори одвојени су гредама или дашченим зидом који је висок 1—1·25 метара. Они зидови имају ту добру страну, да поспешавају топлоту у шталама, јер је мања промаја, која је у већим и дужим стајама јака. Оно треба имати на уму.

2. Добра стаја мора бити топла. У топлој штали троши се мање хране, јер је одавна искуством потврђено, да животиње много више хране потребују, ако им је хладно, јер изнесан део хране употребљују на развитак потребне им телесне топлоте.— У хладним шталама стока за гојење слабо напредује. млечна стока даје много мање млека а и болести се чешће појављују. Најшкодљивија је промаја.

3. Најважнија је ствар, да штала има довољно светлости. Много се пута на ово нико не обзире, али неоспорна је истина да у мрачним шталама животиње губе своју свежину и весеолост. Потребна светлост мора у штали долазити кроз прозоре, који се могу добро затворити. Они треба да су толико високи, да не може бити промаје кад се врата отворе и да животиње не могу на поље гледати, јер се тада од многих предмета плаше и на миру не могу да остану.

4. У штали мора владати најпећи ред и најбоља чистоћа. Паучина и досадни инсекти не смеју наћи места у штали. Прашина не сме стоји досађивати. Јасле и све друге штајске ствари морају бити добро опране. Остатак од хране и воде ако дођу у додир са тазе храном и водом производе укисељавање и кваре храну. Храна се не сме у штали чувати, јер она добија брзо рђав мирис и укус и неадрава је. Да би се одржала чистота ваља да се љубре непрестано избацује и да се има довољно и добро простирке.

5. Патос мора бити калдрмисан бар под говеда или може бити и од глинуше ивоваче, или канали за одношење пиштевине морају бити направљени.

6. Најзгодније је кад је штала у непосредном додиру са њиком; али је саветније да тако не буде, јер је много већа могућност да се штала може запалити у несретном случају, а и дрвена грађа брже пропада услед испарења. Осим тога двориште и кућа биће би увек нечисти, јер би се морала непрестано храна доносити и у непосредној близини стана припремати.

ГЛАСНИК

Одликовани — Указом Његовог Величанства Краља од 30. октобра ове године одликовани су: Орденом Св. Саве другим редом г. Милутин М. Савић, председник Српског Пољопривредног Друштва; орденом Св. Саве трећим редом г. Милисав П. Куртовић, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва и уредник „Витеза,“ и орденом Св. Саве четвртим редом г. Александар М. Секулић, потпредседник Српског Пољопривредног Друштва и уредник *Тежака.*

Чланови утемељачи — На дан овогодишње славе Српског Пољопривредног Друштва, уписали су се за чланове утемељаче са улогом од 100 динара: г.г. *Јов. Ф. Вивеченка* индустријалац, *Коста М. Бурић* и *Димитрије Ћирковић*, трговци из Београда.

Нека им је и од наше стране искрена хвала на овој пажњи коју су овим учинили нашем пном Пољопривредном Друштву, за унапређење пољске привреде.

Чланови помагачи — Приликом посете овогодишње славе и изложбе Српског Пољопривредног Друштва уписали су се за помажуће чланове: госпођица Стојанка Бурничићева учитељица основне школе у Бојнику, г.г. Митар А. Рајковић, економ среза нишког, Милован М. Миљковић, економ среза белопаланачког и Стојан Петровић, економ среза расинског са улогом од 4 динара годишње.

Напомена произвођачима дувана. — Погодити право време за калупљење дувана јесте од највеће важности.

Ако би се дуван калупио сувише сув, без довољно потребне влаге, лишће би се ломило и било би штете. Ако би се пак калупио сувише влажан, било да је то његова сопствена влага, било да ју је из ваздуха упио, буђаво би се и за време превијања сасвим пропао.

Код дуван треба калупити — То треба да знају сви произвођачи:

Да кад руком дотакну дувањско лишће, па ако се ломи, да је много сув, а кад се лишће руком згњавано не враћа у свој пређашњи положај, но остаје слепљено, да је сувише влажан. А кад се пак лишће руком згњавано, не слепљује, но одмах враћа у свој пређашњи положај, а при том је лишће загубило своје зеленило, да га тада одмах треба калупити, па макар се и не обавиле све свадбе и заветине.

Дакле, с калупљењем дувана треба сачекати најподесније време а то је: кад је дуван добро осушен од своје природне пробитне влаге кад му је лишће честим мењањем процента ваздушне влаге, изгубило свако зеленило а добило потребно загасито-жуту боју и наноклетку, кад у лишћу нађне потребан проценат влаге.

Сем тога, што се може дуван погрешно скалупити још добро неосушен и са прекемерном влагом коју је из ваздуха упио, има у свим местима где се дуван гаји понеки од произвођача а у Врањи с малим изузетком сви, који својим себичним гањењем још и вештачки влаже дуван, како би им изгледао мрснији и на кантару тежа.

Ти људи, грешећи против одредбе чл. 47. зак. О монополу дувана, навалиће међу низе у влажне подруме, изнесе их на росу, на мраз, међу на пару у влажне сточне стаје; то пре калупљења а после калупљења пред сам откуп, покривају бале мокрим поњавама итд. Они то све чине, да дувањско лишће што више влаге упије, да изгледа мрсније и да на кантару буде теже, па макар се после превијања све бацило њих се мало тиче.

Ти људи таквим својим поступком чине Управи државних монопола огромне штете, јер дуван скалупљен са много влаге, па била она из ваздуха или на вештачки начин у њега унета, у превијању пропадне. И тако Управа државних монопола свршено нема могућности, да са *вранском* дуваном рукује без огромне своје штете а камо ли да с њим сме изаћи на светске тргове.

Да се за 150.000 кгр. вранског дувана у товаришту неизрађене робе за време превијања употреби двојном више раденика, него за сав остали дуван од 800.000 кгр. па опет да по 50 до 60.000 кгр. дувана и то од I и II класе пропадне то је факт, о коме се може свако уверити.

Те штете никад не би било да себичност није произвођаче нагонила, да дуван влаже.

Последица самовољне гоpосече. — Статистичко одељење министарства народне привреде издало је ових дана Статистику кривичног суђења у Србији за период од 1891—1895 године. По овој статистици у тому ових пет година било је код простепених судова свега 5362 предмета гоpосече, по којима су били оптужени 9702 лица за недопуштену гоpосечу. Од ових су ослобођени 3029 а осуђени 2637 лица. Остатак је пренео за суђење у 1896 годину. Од ових осуђених 2637 лица било их је осуђено на затвор и то: преко 4—5 год. једно, преко 2—3 г. једно лице, од 1—2 године 6 лица; од 6 месеци до 1 године 37 лица; од 1—6 месеца 905 лица, а испод једног месеца дана осуђено је 1601 лице. Кажњени су новчаном казном 83 лица и два као малолетна предата родитељима.

Као што се из овог види, просечно је годишње лежало у затвору за гоpосечу и то од 1—2 год. по једно лице, од 6 месеца до 1 године по 8 лица; од 1—6 месеца по 181 лице; испод једног месеца по 320 лица.

Ово богме није од мале штете по пољску привреду, кад се зна да су они осуђени гоpосечи махом тежаци, којима су док су лежали у затвору, остале непоране њиве, неокопан кукуруз, непокошене ливаде, неовршени стогови и многи други послови. Но ово још није све, за гоpосечу пored казне затвором плаћа се и накнада оштете, услед чега су многи остали без имања или у најнижу руку плаћањем оштете задужени и упаћени.

Земљоделци! узмите се на ум, па се клоните самовласне сече, која вас упропашћује и материјално и морално.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXVII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 30. септембра 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Јован Јекић, и Марко Миљковић.

Председавао Председник г. Милутин Савић бележио заступник секретара Радослав К. Спасовић.

207. По питању о поручењим прагњама за пуцање у облаке за рачун Смедеревске Пољопривредне Подружине, које нета није још могла подићи — Одбор је решио: Да прагње повуче натраг; да за исте плати по рачуну г. Маутнеру, као и превоз с лежарином, колико то по рачуну Паробродског Друштва буде изнело. Да се учини предлог Господину Министру Народне Привреде за откуп ових прагња, да би се са њима чинише пробе у разним крајевима наше отаџбине.

208. Председник реферише да се приближује дан славе и изложбе и да би тога ради требало имати какво лице, које би до избора секретара, могло привремено вршити дужност овога и нарочито радити на припремама за славу и изложбу. — Одбор овласти председништво, да ако удесно лице, може ће се привремено моћи поверити вршење секретарске дужности. У том случају плата овога има пасти на терет плате секретарске, а досадашњи службених Друштвени Спасовић, који је досада примао плату на плате секретара, да прима ову на плате писара, која по буџету збсада није заузета.

209. Чита се извештај о стању благајне за месец август који гласи: — Одбор прими овај извештај к знању. (Види таб. на стр. 352.)

210. Чита се реферат одбора за набавку семена и справа о попуди Владислава Костовића за подизање фабрике пољопривредних справа — Одбор усвоји овај реферат.

211. Чита се позив Српског Пчеларског Друштва за славу и изложбу — Одбор, пожелавши поменутом Друштву срећан рад, изјави жељу, да чланови Српског Пољопривредног Друштва у што већем броју посете славу и изложбу.

212. По молби Рошке Пољопривредне Подружине, да Друштво одреди једног изасланика који ће држати у Рогама предавање о употреби брдског плуга обртача — Одбор одлучи, да Друштво не може послати свога изасланика, већ да се умоли државни економ тога среза, коме то у дужност сада.

213. Књижевни одбор предлаже да се нада друга свеска Пољопривредног Гласника — Управни одбор усвоји овај предлог.

214. Чита се писмо г. Дим. Бурничића, у коме саопштава, да је г. Антонија Мол директор ратарско-ланарске школе у Хумполцу (Чешка) поклонио 7 комада књига „Matice rolniske" Српском Пољопривредном Друштву — Одбор прими са захвалношћу.

215. Чита се молба Борислава Милутиновића и Мирдрага Обреновића питомаца Министарства Народне Привреде, да им Друштво шаље бесплатно Тежак — Одбор одлучи, да се свима питомцима по струци земљоделској и шумарској као и полубладгодишњима шаље друштвени лист бесплатно.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец август 1900. године

Ред. број	ПРИМАЊА	до августа дин.	п.	за август дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	160248	42
2	Депозит у новцу	—	—	—	—	35295	—
3	Депозит у хартијама	—	—	—	—	7560	50
	Свега	—	—	—	—	203013	92

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до августа дин.	п.	за август дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	142324	60
2	Камат. пол. фон. код Упр. ф.	—	—	—	—	19003	60
3	Камат. пол. ф. у артијама	—	—	—	—	7440	50
4	Депозит разних лица у харт.	—	—	—	—	120	—
5	На штедњу код Управе фонд.	—	—	—	—	16754	70
6	Готова новца у каси	—	—	—	—	3509	25
7	Привремени издатци	—	—	—	—	13101	27
	Свега	—	—	—	—	203013	92

Ред. број	ПРИХОД	до августа дин.	п.	за август дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак по дне. касе за 1899. год.	3915	16	—	—	3915	16
2	Државна помоћ	7000	—	4666	66	11666	66
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	4728	30	221	40	4949	70
4	„ улоге чланова добротвора и утем.	1712	35	—	—	1712	35
5	„ „ „ компанија	372	—	4	—	376	—
6	„ прихода на капитал пол. фонда	607	—	—	—	607	—
7	„ продаје књига	568	72	51	80	620	52
8	„ Пољопривредног Гласника	370	—	—	—	370	—
9	„ „ календара за 1900. и ран. г.	3138	75	25	—	3163	75
10	„ „ семена	13300	70	92	60	13423	30
11	„ „ справа	28541	96	1022	05	29564	01
12	„ наплате дуга за семе и справе	565	15	465	80	1030	95
13	„ продаје пал. камена и крешалица	26899	25	7149	10	34048	35
14	продаје запрежника и сувопа	2244	70	103	75	2348	45
15	„ друштвеног добра у Шашу	2163	54	—	—	2163	54
16	Разредни приходи	619	14	—	—	619	14
	Свега прихода	140420	30	13822	06	160248	42
	По одбитку расхода	90603	—	52021	60	142624	60
	Остаје за 1 септембар	58823	36	38199	54	170238	82

Ред. број	РАСХОД	до августа дин.	п.	за август дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депонована приход (камату) по посл. чл. чл. 38. Правилника	607	—	61	—	668	60
3	На награде по расп. стеч. за нарочите вакиие радове	—	—	—	—	—	—
4	На прирђ. и држање 1 окр. пољоврс.	76	—	—	—	76	—
5	На помоћне Пољопривред. Подружнице	900	—	800	—	1700	—
6	На подржавање другте. житомаља	2488	45	220	—	2708	45
7	На остала пожарна пољопр. проучавање прилика у земаи и оснивање друштв. и подружни. послова	157	90	10	—	167	90
8	На тромесно окр. друштв. слане	2	40	—	—	2	40
9	На прирђив. држање прилично друштвене слане	145	20	—	—	145	20
10	На набавку књига, новина, дневника и осим књига и календара	2719	79	21	95	2741	74
11	На издавање практ. пољоприв. наука	543	—	—	—	543	—
12	На издавање осим. књига (две свеске)	—	—	—	—	—	—
13	На награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	1149	11	129	35	1278	50
14	На набавку и експедицију семена	12845	60	—	80	12845	60
15	На набавку и експедицију справа	25450	21	1223	89	24668	10
16	На набавку и експедицију квасог намена и прикалица	27903	58	48152	77	76056	35
17	На наб. и експед. запрежњачкога и сувог.	3032	15	175	75	3207	90
18	На огреч, осветљење, канцеларијске потребе и намештаj	979	40	21	45	1000	85
19	На експед. Тежака, Календара и књига	152	80	11	65	164	50
20	На подржавање добра у Шашу	255	91	—	—	255	91
21	На плату секретара	1400	—	169	93	1569	93
22	„ „ писара	1280	82	115	33	1396	15
23	„ „ експедитора	1072	19	163	33	1235	52
24	„ „ дневног послужитеља	1120	—	160	—	1280	—
25	„ награду благајнику	560	—	80	—	640	—
26	„ награду уреднику Тежака	490	—	70	—	560	—
27	„ подизање канцелар. намештаја, претрешне ограде, обраћ. друштв. врта, и поправку куће	647	45	—	—	647	45
28	На разредне издатке	884	—	314	60	1148	60
29	На штампу Тежака и Нов. Календара	3485	66	—	—	3485	66
30	На утаки. справа	—	—	120	—	120	—
	Свега расхода	90603	—	52021	60	142624	60

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Великим огласима од целе стране 20 динара [10 фор. а. в.] пола стране 10 дин. [5 фор.] четврт стране 3 динара [2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 44. броја Тежака: Четврта слава Српског Пољопривредног Друштва: *Чланак*: Свирља. — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време четвртог путовања. — *Белешке*. — *Гласник*. — *Друштвени и подружнички послови*. — *Цена огласима*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1899. ГОДИНЕ № 394. ВРЕМЕНОГ ДРУШТВАЦУ ПОСТИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1899. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТАВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛА, ВОЈНИЦА СТАЛ КАЛРА, ЧАЈН, МАНАСТИРИ, ЗЕМАЉОРАДНИЧКИ ЗАДРУГИ И ЧИТАЉЕ ЈЕДНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ КРЕТАЛАТУ УНАПРЕД ЦЕЛУ ЦЕНУ ЈЕДНОГ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ПРЕД. НО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУЖНИЦА И ПАЈКОВА ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ПОЉОПРИВ. ЗАДРУГИ И ЧИТАОНИЦА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ПРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ КРЕТАЛАТИ КОД СВОГ ЗАДРУЖНИЦА КРЕКО КОГА ЖЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ИЗВЕШТАЈНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Л. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 46. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 12. НОВЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЧЕТВРТА ПОУЧНА ИЗЛОЖБА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Четврта поучна изложба, *воћа, кукуруза и пасуља*, која је на дан Славе друштвене, 30 октобра тек. год. благоволео свечано отворити Његово Величанство Краљ, Покровитељ Друштва, била је обилата као што се то види из говора председника Друштвеног, којим је поздравио Господина Министра Народне Привреде и присутне госте као пријатеље пољске привреде, приликом затварања исте изложбе.

Ову изложбу затворио је Господин Министар Народне Привреде 4 новембра у 11 часова пре подне, својим говором, који доносимо заједно са говором председниковим у овом листу.

ГОВОР

Господина Министра Народне Привреде, приликом затварања четврте поучне изложбе Пољопривредног Друштва, 4. новембра 1900 године

Господине председниче,

Господо,

Тридесет је већ година протекло, како је засновано Друштво, у чијем се дому данас налазимо. Броз тих тридесет година, Друштво је имало да прежаи и пријатних и непријатних дана: дана, кад је наилазило на велике сметње, често пута и неопрадане, и дана, кад је наилазило на потпору и одиа свију и сваког од нас. Скромно, као што је, Српско Пољопривредно Друштво није никад закукало на тегобе и сметње, које су му чинене често пута незаслужено, као год што није заповало ни онда, кад му је благонаклоњене указивано. Скромно, марљиво, радио, вредно, оно је доиста за несразмерно кратко време показало више успеха, но што му се доскора у нас признавало, но што се доскора у нас могло да види.

Тек у најновије доба, ми смо стекли, тако да кажем, публику, која уме да да цени рад овога Друштва, тек у најновије доба заинтересовали су се за Друштво и његов рад, и кругови, која но своме занимању, по својој спреми нису на позвани да цене рад Друштвени, нити умеју да та цене тачно. Сви ти кругови и стручни и нестручни, у најновије доба спренули су већу пажњу на Друштво и његов рад, и мени је мило што могу констатовати, да се оцена тих кругова, у најновије доба, изражава несразмерно повољније, но што се доскора мислило. То би био већ један доказ, да Друштво није уваљ улагало свој труд и рад, но да је делима прокрчило себи пута, и да је делима заседочало своју вредност, да је делима обавестило све и показало свима, да је оно не само досада користило, но да му тек сада предстоји велики задатак, који ће оно моћи да врши и изврши само тако, ако му се буде указивала пажња, коју оно заслужује, ако му се буде указивала помоћ, која треби да му се указује, те да свој рад успешно врши и изврши.

Ја неју да помињем низ радова, које би требало овде, у овој прилици, поменути, низ радова друштвених, које је Друштво с успехом извршило. Ја хоћу овде да укажем на последње радове, на последњу врсту радова друштвених, *на све изложбице* које Друштво за ове четири године, о својој слави, о своме Патрону приређује.

По себи, та ствар, може бити изгледа, као да није тако важна. Мање обавештени људи могу мислити да је то једна парада. Међутим, господо, то је један врло важан посао, и Друштву се може честитати, што је тај посао предузело.

Задатак и циљ ових изложбица није никаква утакмица излагача, није утакмица такмичара, који се такмиче за награду новчану, материјалну. То је, као што је г. председник поменуо, тако рећи, учешће чланова и пријатеља друштвених у самој слави друштвеној.

Сви они добри привредници, који су послали изложбене предмете, славе славу са Друштвом заједно већ тиме што су срећни, да могу да приказу нешто лепо од својих производа.

Тежиште ових изложбица лежи у врло важној и корисној студији, коју Друштво има да изврши не за своје личне потребе и намере, него оно има да врши ту студију, и да је пружи Министру и Министарству, како би Министарство могло да се користи том студијом, и да даје правац унапређењу појединих наших производа целе земље.

Тако и на овој четвртој поучној изложбици, уз четврту славу, коју Друштво у своме дому прославља, видимо изложбу *воћа, кукуруза и пасуља.*

Главни је циљ те изложбе тај, да Друштво са својим стручњацима, проберо оно што ваља и оно што не ваља; па да Министру, Министарству, појединцима и корпорацијама каже: оно је добро, оно ваља гајити, подизати и размножавати, а оно неваља, оно немоћте гајити, већ то одбаците.

У нас је настала потреба, да пољопривредник мора своју производњу да упућује једним правцем, у коме досада она није била упућивана.

У нас је производња на нашим малим имањима била упућивана наше правцем за подмирење домаћих, месних потреба Данас настаје друга потреба. Настаје потреба, да сваки поље-

привредник на своме имању упућује своју производњу працем. који ће не само њему осигурати што више приноса, као ренту за труд и капитал уложен у тај посао, но да та производња загарантује и земље, да загаранује и држави што већи приход.

Престало је време, кад производња пољопривредна све у нас да буде ситничарска, за подмирење месних, домаћих потреба; јер кад је таква производња, таква је и трговина, тако рећи ситничарска. Данас су потребе и појединаца и земље и народа веће, но што су некад биле. Данас пољопривредник мора да се стара, да производа онакву робу, која ће моћи да уђе у светску трговину, да не буде више трговина том робом ситничарска месна, већ да се омогући светска трговина тим производима.

С тога гледишта пословито ценећи ове изложбице, оне су необично важне, јер оне указују свима, шта може да има светског гласа, шта може бити предмет светске трговине. Због тога сам и казао, да су оне изложбе необично важне, и да би било врло погрешно мишљење, које би их назвало каквом парадом.

Ја могу Друштву да честитам на томе кораку. Ја сам обавезан захвалношћу — Друштву, што оно тако марљиво врши своју задаћу, што и мени, као Министру Народне Привреде, и свима појединцима и корпорацијама, које се интересују за те ствари, указује: шта нам ваља производити а шта одбацити.

И данас, Господо, кад је време да затворим ову четврту поучну изложбу, ја, пре свега, морам да захвалим Друштву, да поновим што сам казао, да му веома велику захвалност дугујем за ту врсту његова рада, уверен, да ће Друштво тим путем послужити много и Министру Народне Привреде, да ће послужити много и појединцима, да ће послужити највише нашој отаџбини. И као што полажем много на овај рад друштвени, исто тако полажем а на остале врсте рада друштвеног.

Ја молим Друштво и његове пријатеље, да буду уверени, да ћу ја, са мојим друговима у кабинету назад бити на његовој страни, да ћу све што Друштву треба чинити и указивати му све, зашто ми се Друштво буде обраћало. Одазива ћу се његовим жељама у толико радије и пре, што је Његово Величанство наш узвишени Господар у наше прилике, па и опомаде, благоволео се изразити, како много полаже на рад друштвени, и како је уверен, да ће Друштво много користити земљи и народу, утичући практички, да се пође што савременијем и бољем начину привредног рада.

Ја молим Друштво, да у том уверењу продужи свој рад и да не застане у њему. За све, пак, што му треба, нека се обраћа Краљевској Влади, која ће увек радо и вољно прихватати сваки друштвени предлог, па и предлог, који је г. председник дотакао у своме говору, да се овај скромни друштвени дом, после тридесет година прошири, те да се створи могућност Друштву, да приређује веће и обилније изложбе, да приређује праве утакмице, а не само ове, тако рећи, смотре ради, веће. научне студије. Ја молим Друштво, да у том уверењу остане и дао би Бог, да будуће изложбе пруже материјала за оне резултате, којима Друштво и сви привредници теже.

Затварајући овогодишњу поучну изложбу друштвену, мени је прва и највећа жеља, да вас замолим да је затворимо са једнодушним изразом љубави, верности и оданости Његовом Величанству Краљу. Највишем заштитнику овога Друштва, са усклицом:

Живело Његове Величанство Краљ *Александар*, Највиши Заштитник Пољопривредног Друштва (Бурно и одушевљено: „Живео, Живео, Живео!").

Живело Њено Величанство Краљица *Draga*. (Одушевљено и громко: „Живела, Живела, Живела!").

Оглашујем, да је четврта поучна изложба Пољопривредног Друштва затворена.

ГОВОР

Којим је Председник Срп. Пољопривредног Друштва поздравио господина Министра Нар. Привреде при затварању четврте поучне изложбе на дан 4. новембра 1900. године.

Господине Министре,

Поштовани другови и пријатељи привреде,

Пресрео је дан и час одређен да се затвори ова скромна изложба, која је онако срећно отворена на дан св. срп. Краља Милутина.

Друштво је било те ретке среће да му тај дан честита славу и отвори изложбу Његово Величанство Краљ Највиши Заштитник овога Друштва.

По Друштво има и своју надзорну власт у Вама г. Министре и радује се што сте лично дошли у средину нашега Друштва и у тренутку затварања изложбе, на се користи том приликом, и моли Вас да је Ви, изволите затворити, пошто саслушате извештај о њој.

Одани *са тишавом предмета* био је већи но што се очекивало и што просторије овога дома дозвољавају. Ово је толико више за похвалу излагачима што никакве новчане награде нису за ово учешће одређиване. — Ово је такмичење о част и славу, да се види ко је шта боље произвео, чиме се околина може предњачати, те да се умноже добри производи савршенијега и практичнијега рада.

ПОДЛИСТАК

БОГ НЕКА ТЕ НАГРАДИ!

Газда Станоје сеђаше удобно у својој меној наслоњачи, посматрајући паметним испитивајућим очима свога најстаријег слугу, који стајаше пред њим. Овај махаше рукама по ваздуху, говорећи патрено своме господару.

„Ствар је потпуно тачна и истинита. Никола је донео ту вест из вароши и стара Јелица се сетила целе историје".

„Нови слуга је био са њом у служби и она се може заклети да је најмање дванаестину пута осуђиван. Најмање дванаестину пута, могуће много више, але она не може сигурно потврдити".

„Јелица се могла преварити", рече марно посеђник. „Напослетку, ако је нови слуга Марко постао уредан човек, зашто да будемо ми при, који ће о њему рђаво говорити! Ако је грешно, горе је за њега! Ако му нико не пружи руку, мораће пропасти."

Слуга се ухвати за главу.

„Газда, буди паметан!" Ако Марко остане на имању, за неколико дана нећеш имати ни једнога слугу. Сад над је рад најпотребнији, помисли на то. Сви говоре, да са осуђеником неће остати у служби. Од како је Никола дошао из вароши, сакупе се слуге и слушкиње, саставе главе и шапућу. Сви ће отићи ако Марко што пре из ове куће не оде".

Доброђудно лице сеђаково намршти се кад му слуга о потребни раду говораше.

„Пошљи ми Марка унутра" рече кратко „и остави ме сама са њим".

Са тешким корацима остави слуга собу у којој посеђник овог имања остаа дубоко замишљен. Тек пошто су се врата отворила и позвани смерно унутра ушао, подиже главу.

„Јеси ли ти Марко? Добро је те си дошао," рече љубазно, не гледајући слугу већ кроз прозор на поље. „Хтео сам те нешто питати. Слуге говоре што шта о теби, има ли истине у том говору?"

Марко гледаше уоченим погледом у под, као да доле беше нечега особитог за гледање. После дужег времена проговори:

„Газда, ти си ме хтео ваљда питати, да ли сам осуђиван? При ступању у службу, није ме нико питао и ја нисам имао потребу да одговарам. Сад кад ме питаш, казаћу целу истину, порицање не би помогло, јер је довољно обелодањено. — Да, два пута сам осуђиван..... плашљиво и са устезањем одговори „због крађе". Истина је што су Никола и Јелица говорили.,

„Нисам то о теби веровао", рече Станоје полако, погледавши га при том оштро. Твој ми се рад допао, али ти не могу ништа помоћи. Мораш се за будућност побринути. Слуге су све противне, гледај те наћи друго место."

Марко у највећем очајању ломљаше руке јецајући: „Не терај ме, иначе ће ћаво опет у своје замке ухватити! Ти не знаш како је тешко, кад се мора без куће по свету потуцати. Још дететом су ме узеле неке скитнице, за које не знам да ли су биле моја родитеља. У првог глади и сиротиње, одрастао сам здрав и снажан, а кад ми је било 14 година, узео ме је

Ово учешће изазвао је по нахођењу Друштва нови апарат наши државни *економи;* и ја сматрам за пријатну дужност пред Вама признати ту њихову ревност, и пред привредницима похвалити њихову несебичну преданост напретку привредном. Одавде им није могло бити заповедано, нити им је за то било у изгледу унапређење или какво одликовање; већ су они чинили да потпомогну унапређење привреде, и зато Друштво то не може прећутати и не сме заборавити. Ово је у толико веће хвале вредно што су наше подружине оскудне, и што не би могли из своје стручне иновоштине која се махом код њих осећа тај недостатак накнадити.

Но како ово Друштво мора водити рачуна о томе: чиме би се подстакла већа активност наших подружина, то ће у новој организацији, коју смера са изменом правила, унети одговарајуће одредбе које ће рад подружина чешће позивати за Друштво и тиме боље уједчити њихов погодишњи рад. Но и пре тога једна се мера примењује, Друштво призива изасланике својих подружина на зборове, предавања и ове слане, и опет, одавде из управног одбора упућује људе у назор и нарочите специјалисте ради стручне помоћи подружинама у држању практичних предавања. Не мање ће Друштво и на томе порадити да преко своје пријатеља и редовних чланова из круга државних економа уноси више живота у њихов рад и одушевљава у њихове успехе, јер, добровољна помоћ коју су кадри указивати општој ствари појединих вођенија људи и напредњаци привредници, не може нама бити на одмет.

Похвално су се одазвали учешћем у изложби и разни *државни заводи и установе*, што доказује да постоји чврста веза између познаних службеника и добровољних трупа у постизавању заједничкога циља.

Највише одликовање Његовог Величанства Краља, црквене јерархије, краљевске владе и осталих у *посети* славе и изложбе, коме сте и сами били сведок, било је у тој мери указано овоме Друштву, да ће се о томе водити *нарочито* рачуна, и то ће неминовно утицати на управу Друштвену и на њен све живљи рад око проналажења нових задатака којима ће она оправдати то одликовање. — Још брује у ушима свију нас владалачене, приликом отварања изложбе, изговорене речи: „Друштво може *врло много да учини*, ако буде *практички утицало* у томе правцу да наш народ што више пође *савременом и бољем начину привредног рада*“.

Увођењем савремених и бољих начина рада то је задатак коме се Друштво посветило и књигом и живом речи, а погланвито овакним смотрама које су постале данас најбоља и најјевтинија школа, те су зато свуда у свету и омиљене.

Пре снега управа друштвена проучаће за тај циљ још једним и што *шкољивије* све оно, што је по правцу *дужне* и што јој је по средствима *могућно* радити, те да жељи Највишега Заштитника потпуно одговори. А у исто доба похитаће да до Главног Збора припреми све што треба ради одобравања средстава која јој требају да Највишу жељу најпотпуније оствари. О свима својим корацима неће пропустити да раније упозна и Његово Величанство Краља и Вас, Министре, те да обезбеди поред материјалне и моралну потпору која јој је потребна за потпуни успех.

На овој изложби учествовали су 65 срезова.

Највише су изложили они срезови:

Неготински, Жички, Пожешки, Мачвански, Зајечарски, Јадрански, Посавски, Трстенички, Ресавски, Јасеничка — у смедеревском округу. —

Најмање они срезови:

Тимочки, Арњески, Бољевачки, Студенички, Кључки, Ваљевски итд.

Бројно је изложено:

Сирових јабука	627
Крушака	192
Ораха	64
Дуња	53
Мушмула	46
Лешњика	17
Бадема	13
Кестена питоми	6
Сирови шљива	2
Сирове смокве	1
Оскоруше	1
	1022

Прерађеног воћа:

Суве шљиве	46
Слатко	36
Јабуковаче	16
Пекмез	13
Ракије	12
Суве крушке	5
Сува грожђа	1
Сушка	1
Укувана воћа (компот)	—
	130

Кукуруза	619
Брашна	36
Јарме	5
ШпирТус	1
Квасац од шп.	1
	662

Ово учешће изазвао је по нахођењу Друштва нови апарат наши државни *економи;* и ја сматрам за пријатну дужност пред Вама признати ту њихову ревност, и пред привредницима похвалити њихову несебичну преданост напретку привредном. Одавде им није могло бити заповедано, нити им је за то било у изгледу унапређење или какво одликовање; већ су они чинили да потпомогну унапређење привреде, и зато Друштво то не може прећутати и не сме заборавити. Ово је у толико веће хвале вредно што су наше подружине оскудне, и што не би могли из своје стручне иновоштине која се махом код њих осећа тај недостатак накнадити.

Но како ово Друштво мора водити рачуна о томе: чиме би се подстакла већа активност наших подружина, то ће у новој организацији, коју смера са изменом правила, унети одговарајуће одредбе које ће рад подружина чешће позивати за Друштво и тиме боље уједчити њихов погодишњи рад. Но и пре тога једна се мера примењује, Друштво призива изасланике својих подружина на зборове, предавања и ове слане, и опет, одавде из управног одбора упућује људе у назор и нарочите специјалисте ради стручне помоћи подружинама у држању практичних предавања. Не мање ће Друштво и на томе порадити да преко своје пријатеља и редовних чланова из круга државних економа уноси више живота у њихов рад и одушевљава у њихове успехе, јер, добровољна помоћ коју су кадри указивати општој ствари појединих вођенија људи и напредњаци привредници, не може нама бити на одмет.

Похвално су се одазвали учешћем у изложби и разни *државни заводи и установе*, што доказује да постоји чврста веза између познаних службеника и добровољних трупа у постизавању заједничкога циља.

Највише одликовање Његовог Величанства Краља, црквене јерархије, краљевске владе и осталих у *посети* славе и изложбе, коме сте и сами били сведок, било је у тој мери указано овоме Друштву, да ће се о томе водити *нарочито* рачуна, и то ће неминовно утицати на управу Друштвену и на њен све живљи рад око проналажења нових задатака којима ће она оправдати то одликовање. — Још брује у ушима свију нас владалачене, приликом отварања изложбе, изговорене речи: „Друштво може *врло много да учини*, ако буде *практички утицало* у томе правцу да наш народ што више пође *савременом и бољем начину привредног рада*“.

Увођењем савремених и бољих начина рада то је задатак коме се Друштво посветило и књигом и живом речи, а погланвито оваким смотрама које су постале данас најбоља и најјевтинија школа, те су зато свуда у свету и омиљене.

Пре снега управа друштвена проучаће за тај циљ још једним и што *шкољивије* све оно, што је по правцу *дужне* и

један мали поседник да му чувам *стоку*. Мени се такав живот није свидео, где сам морао увек на једном месту бити у једној постељи спавати. Од њега сам побегао и лутао као прави нерадник. Савест ме није мучила, ако сам коме залогај хлеба одузео. — И време је било да ме жандари два пута ухвате и у варош отера. Обадва пута био сам осуђен. Кад сам последњи пут, после осмогесечног затвора, ослобођен, живот ми је био тако мрзак, да сам хтео у воду скочити. На један пут ми је дошла мисао: зар ти не можеш бити честит и поштен, као остали људи? И ја сам све могуће чинио — Газда, радио сам тако да ми је крв испод ноката текла. Кад сам у вече иртав умораи легао на сламу, бејах тако задовољан, да исказати не могу. Али то није дуго трајало. Као да ветар од некуда донесе, ени саазадоше да сам осуђиван, да сам лопов и ја се опет пађох на улици. — Газда, нема веће несреће, неће кад хоће него честит да постане а неда му се. Кад му се сваког часа довикује: лупежу, тебе није место међ поштеним људима, иди те ишчитај и кради, то је твој посао. Ја сам се поврх свега тога уздржао, јео најокорелије и бућани хлеб, док нисам овде место добио.“

Слуга тецијаху крупне сузе низ образе, паде на колена и преклињаше: „Не терај ме, нигде нисам био тако срећан као у твојој кући. Могу ти се заклети, да на мени нема више ничега рђавог. Зар нема на свету ни једног човека, који ће се на мене смиловати?“

Сељак се диже полако из своје наслоњаче, пређе клечећем слузи и рече: „Устани, ја ти верујем и видим да поштено мислиш.“

Затуривши руке на леђа, пређе неколико пута преко собе. Слуга праћаше сваки његов покрет, а срце му тако куцаше, као да хоћаше препући. Станоје се заустави и рече својим мирним и благим начином: „Покушаћу са тобом, можда ћу тиме прокрчити пут к небу. Иди и реци најстаријем слузи, нека сакупи све слуге, имам нешто да им саопштим.“

Маркове груди беху испуњене топлом искреном благодарношћу, али беше толико потресен да но уреде исказати. „Бог нека те награда, по хиљаду пута нека те награди!“ промуца Марко и похита да изврши заповест господареву.

После четврт часа, Станоје стајаше у кругу својих слуга и слушкиња говорећи им: „Марко ми се искрено исповедио, признао све што је са њим било и ја сам стекао уверење, да је он наше био несрећан него рђав. Неко није без погрешке, да би се могао бацити каменом на другога, који у себи мисли, да је боља. Марко ће остати на мом имању и ја ћеву трпети да га на ко времена и да му пребацује, ко са тим није задовољан може слободно даћи ја му неву на пут стати.“

Слуге гледаху ћутећи у земљу. На један пут изађе Никола из круга и рече прикосно: „Ја идем газда, са лоповом не могу заједно радити.“

Марко уздрхта, несниже му се стисконе, али се ипак савлада и ћутаа.

„Можеш одмах ићи, ја ћу ти заради исплатити, рече Станоје, „само гледај да нађеш тако место, где сандук са овсем стоји дуже времена отворен.“

„У последње је време бо затворен, одговори Никола збуњено.“ Да не мислиш да сам крао овас?“

„Најбоље ће знати белац механџије Томе“, одговори Станоје, а на челу му се указа једна бора. „Јесенас са често седео

Пасуља	382
Боба	7
	389

Списак награђених и одликованих предаће се јавности.

Изложбу је посетило преко пет хиљада душа.

У своме програму за овогодишњи рад Друштво је спремало и држаће *поверенског збора*, за расправљање важних питања о комасирању имања, о обезбеђењу од града и о јачој заштити и чувању пољских имања. Ово је за расправу тих питања набавило одличне реферате. Већ је г. Андоновић проф. Велике Школе и редовни члан Друштва печатао своју расправу те тиме олакшао претресање и доношење одлука, али то није могло бити извођено због оскудице локала.

Друштво не може пропустити а да овом приликом не утврди пред Вама као Министром и ово: да је *дом Друштвени за прерађивање изложба* у веде већем стилу, као и *за домаће прерађивање* и покрепених зборова, који би иначе најкорисније било везати за овакве изложбе, посе недовољан. Није то данас први пут како је то опажено, нити је опет Друштво сумњало да то познате Ви, који сте своју јавну службу добрим делом под овим кровом провели, но је мени част да то нарочито *Вама* овом приликом наговестим, с тога, што имам слутњу да ће сви онога, који је Друштво основао и који му је око крова над главом подигао заложити себе да овом Друштву сада после 30 година рада дом тај пропадне.

Нека би дао добри Бог да се та слутња и испуни.

Сви пријатељи пољске привреде који су из унутрашњости Србије ако прасвели, сагласни су с добром Друштва да је та потреба стварна, суприсмена и оправдана. И сви се надају да ћете то Ви најбоље потпомоћи и да се уопште може остварити, ако се само сложно око Вас искупимо и договорио овај пут одаберемо, који нам неће везивати руке у употреби средстава, које имамо у нашој резерви, привредног фонда а тим пре, ако успемо створити и поиеке нове изворе дохотка, које можемо отворити баш оснивањем тога дома и подесном употребом његових просторија.

Примера ради нека је поменут један веома корастан предлог једног нашег друга у Друштву и Одбору, који у добро организованој сталној изложби у томе *дому* налази најбољега посредника у пројаи готових земљоделских производа, а нема сумње и дело удесних справа наших вредних по оскудних занатлија који свога нарочитог деноа немају.

Она посредничка улога и у пројаи није и не сме остати страна овоме Друштву. Ово посредовање мора оно донекле и наметати својим пољопривредницима.

Она је изложба утврдила све оне користи које је и досад донесила. Она је неки корак и даље кораннула, што може служити на поносе нашим чесним претходницима, који су ове смотре основали.

* * *

За све користи које отуда осете наши пољопривредници имамо топло захвалити Највишој Заштити владаоца, сложној потпори Министровој и молитвама Божијега угодника „међу царевима Краља Милутина“.

Зато ћемо и у будуће радити, и Богу се молити, „давати Богу Божије Краљу Краљево“.

И овом ћемо приликом ускликнути:

Слава Његовом Величанству Краљу Највишем Заштитнику

Слава Његовом Величанству Краљици Драги

Хвала Влади и Министру Народне Привреде

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ОТКУПЉИВАЊА МЕХУРАКА

1. *Уређење локала за откупљивање мехурака* — Срески надзорник свиларства ваља понајпре да се постара за уређење локала за откупљивање мехурака. Само пак уређење ваља да изврши овако:

Кревете тако наместити, да осем одређених радника не може у локал нико доћи. Кревета мора бити у довољном броју, при чему ваља имати на уму, да свака класа мехурака буде за себе, затим за мехурке чаје су бубе боловане од сапвивице и кревашице као и омеђежене мехурке даље да има кревета и за сортирање и сушење мехурака.

Вагу тако наместити, да одгајивача могу без сметње доносити своје мехурке. За ову потребу употребљавање се само децимална вага.

Свака децимална вага, мора се пре употребе добро тарирати. Ако у месту где је станица за откупљивање мехурака не би било контролора мера, то ће бити довољно, ако се та вага подеси према општинској вази.

Кад се вага намести, онда ће општина издати дертификат (потврду) о тачности паге и овај ће се притврдити за вагу.

На вагу треба наместити један сандук за примање мехурака, и потом вагу подмерати гипсом (сачном). Гипса се мора ставити у кесу, која се потом има заштити и обесити о вагу. Остале предмете нпр. шљунак итд. не треба употребити за тарирање. Поштто је тежина сандука подложна промени због непогода и суше, то је потребно вагу више пута тарирати.

код Томе и ниО, а ниеи никад готовам пашцеи плаћао. На жалост, тек сам доцније сазнао, да си ти ниО оно што је механицијски белац пОјео. Могао сам те одмах отпустити, али знајући да ћеИеши друго место моћи одмах наћи, хтео сам чекати до ове године. Са сним ми је право ако сад сам одеш.“

Са плашљивим погледом одвуче се Никола у своју стају и спакова ствари. После једног часа није ниие бИо у оној кући...

Јесења радови беху довршени. После тешког пољског рада настало је време одмора, које пОљопривреднику у толико ниие пријатније пада јер је искупљено другим трудом и знојом. Шеше, ти омиљени познаници са ниие и поља, давно су одлетиле тамо далеко преко мора, ниие, по којима се лелујаше сребрно класје, мирисна поља по којима се разлагаше весела песма срећнога пастира, зелени лугови и росне долине, беху покривени белим једноставним покровом. На имању газда Станојеном, беше све спремљено за овај одмор. Жито давно пожњевено, окршено и у копене сасута, сено покошено и бриљиво у камаре с дентуто, поврће и воће убрато, стаје за стоку поправљене, једном речи, све беше у свом реду.

Једног јануарског вечера сеђаху слуге у топлој соби, док слушкиње успремаху судове са трпеза иза које тек што беху устали. На поља хујаше хладан северац, чија се хладноћа осећаше кроз пукотине ока прозора и чињаше топлу собу још удобнијом. Слуге се неусуђиваху да спавају, а незнајући како да пребрате време сеђаху ћутећи. На један пут прекиде тишину враголасти стевица, која као и остали, сеђаше ћутећи крај пећи. „Хоћемо ли вечерас на посело код комшије Марка, биће цело село на опуву.“

„Истина, ја сам са сним заборавио!“ рече Лука својим крупним гласом. „Добро би било кад би и ми могли отићи.“

„Ноћ је дуга, могли би се мало провеселити, иначе неина човек како би се цела ноћ преспавала, само би требало упитати газду Станоја“, мишљаше Митар.

„Нека уиита Радомир, најстарији међу нама,“ предложи Стевица.

Најстарији слуга одговори: „Ја сам готов да вам то учиним, али мислим, да би било боље кад би Марко упитао, њему ће газда најпре одобрити.“

Слушкиње са приврадном немарношћу ослушкиваху на чему ће се свршити. Оне радије наслеђаху одобреве него слуге, само се хтедоше немарне показати, што је у осталом природна последица девојачке скромности, али се ипак не могаше уздржати а да и оне не замоле Марка.

Марко одговори благо, начином којим се увек наспрам својих другова служио: „Мени је тешко што вам морам ту молбу одбити, али се ипак надам да ћете ми опростити, јер за то не могу газду питати, а ако газда хоће да одобри, свеје једно или питао ја или који други.

Марко хтеде још нешто рећи, али се у том тренутку врата отворише и газда Станоје ступи у собу.

„Седите, седите! Јесте ли вечерали? Рече Станоје жубазно за тим се окрете Марку: „Марко, ти ћеш сутра натоварити 10 џанова шпенице и отерати на пијац да продаш. Дао нам је Бог те имамо ове године у изобиљу, а новац ће нам требати на пролеће кад настану радови. Ја ће те му помоћи да натовари а после ће моћи и сам. Сад можете спавати, лака вам ноћ!“

Није довољено употребљавати котарице за овај циљ[1])

Плакати у локалу за откупљивање мехурака, ваља да су на видном месту а исто тако и књига за жалбе. Сваки откупљивач треба да има сто и столицу.

У сваком локалу за откупљивање мехурака, мора се налазити на угледном месту кутија са стакленим поклопцем у којој су реалс (мехурци I класе) као мустра. Такве се мустре морају послати на време свакој станици.

Срески надзорник дужан је уопште старати се за све, што му је потребно за откупљивање мехурака, т.ј. ваља да има довољно котарица, мушема за покривање мехурака, потребни штампана материјал, игле, пломбе и клеште за пломбирање.

Напослетку, он се има старати да на време прибави лице за пренос мехурака на станицу железничку или паробродску и одаде праве котарице у станицу, пазећи при том, да се то лице плаћа што јевтиније.

Ако у каквој општини има више локала за откупљивање, то сваки откупљивач мора сам уредити своју станицу. Различни локали за откупљивање означиће се у оваком случају, нпр. *Бања*, *Бања* коконијер основна школа.

2. *Шиљање табака за разгањање семена* — Други примерак табака за разгањање семена, састављене сресни надзорник пре но што отворе откупљивање мехурака и послати га окружном надзорнику, а овај станици. Којој је станице поједине општине доносити мехурке на откуп, дужан је о томе благовремено известити сваку станицу. Исто тако има он да уреди и у случају кад у једном месту има више локала за откупљивање мехурака (нпр. у коконијеру, основној школи итд.) т.ј. и тада има да утврди, које општине којој станици имају доносити на откуп мехурке, па и о томе да извести станице. Даље ће се окружни надзорник постарати да сресни надзорник о оној подели извести прегледаче на што сигурнији начин, којима показати где су ти локали. Дужност је прегледача после 4 путовања сресног надзорника, да о ономе обавести одгајиваче и затим да на њиховим прајанним књижицама исписе име стана и где се налази станица, нпр. *Бања* коконијер.

3. *Постављање откупљивача* — Откупљивање мехурака врше откупљивачи. При постављању откупљивача има да важи као опште правило, да се на једнос откупљивача рачуна до 8000 килограма а у коконијеру до 12000 килограма мехурака.

Сресни надзорник не сме вршити откупљивање мехурака ни у ком случају.

Ако се сресни надзорник премести у какву другу станицу, где му није седиште, онда у том случају за све време док траје откупљивање, добива додатак од 40 Д[1])

Приватне откупљиваче поставља окр. надзорник.

При постављању ових лица има закључити уговор, у коме ће бити обухваћене дужности откупљивача и наложен рок плаћања. Уговор чува окр. надзорник.

Колики је број бити откупљивача, утврђује окружни надзорник.

По закљученом откупу и пошиљању мехурака, не ће се издати откупљивачу цела сума већ 80% а 20% задржаће се дотле, док се у заводу не оцени књига по којој је вршен откуп — Унутрашњи дневник.

Сваки откупљивач добива за све време откупа на 3 фор. за писаћи материјал.

Откупљивачи мехурака издаваће одгајивачима попуњене упутнице по којима имају примити суму која им припада за откупљене мехурке. Откупљивач ни у ком случају не сме исплаћивати те упутнице. Ово имају да чине или само пресски надзорници, општине или назад оглашћена лица.

Оне откупљиваче који не стоје ни под каквим надзорништвом, дужни су пре него почне откупљивање мехурака као ваља у томе да обуче окружни надзорници или њихови помоћници, а оне, који стоје под надзорништвом, ваља да обуче сресни надзорници.

4. *Почетак откупљивања* — Ког ће дана почети откупљивање, утврђује окружни надзорник свиларства.

Сваки надзорник и откупљивач дужни су удесити своју станицу на три дана пре откупа; тада надзорник, на три дана раније, ваља да одговори на питања о уређењу станице. Један примерак тога одговора треба да пошље окружном надзорнику а други да задржи за станицу за све време откупа, како би се на тај начин могла што боље контролисати станица од стране окружног надзорника односно његовога помоћника — адјутуса.

5. *Повереник* — Завод ће се побринути да за откупљивање мехурака општинска власт изабере за сваку станицу свога повереника, али не између трговаца и занатлија, с којима одгајивачи имају тесних веза. Делокруг ових повереника утврђен је у гнуству за повереника и има се на то и ограничити, да нази, да се мехурци тачно мере и да се на случај жалбе ови одмах и тачно заводе у књигу жалбе.

6. *Постављање радника* — При откупљивању мехурака мора се узети само неопходно потребан број радника. Све оне надинице које се покажу као суувишне, мора накнадити сам сресни надзорник. Сроднике не сме поставити.

[1]) У станици за откупљивање мехурака у Сегедину има 3 откупљивача и сваки су употребљене котарице у обавку својој.

[1]) На откупљивање издато је 1895 год. 13800 fl.

[2]) На повереника издато је у 1896 год 3340 fl.

Стевица кад виђе да се нико не усуди да уђе, почела се по глави и док још гледа не беше изашао промуца: „ама спавала би, но знаш.... дуга ноћ....“

„Знам, знам Стевице шта си хтео рећи. Ти би отишао на поселе? Прекаде га Станоје. „Па добро, идите. Летос си при најтежем раду веселио своје другове, заслужио си да се и сам провеселиш. Можете сви ићи!“

У Марковом скромном али чистом и уљудном дому, беше се сакупила сва сеоска младеж, па и старији људи дошли мало на разговор. Ту се пијало, свирало, ћаскало и веселило од сваке руке, при чему је Стевица највиђенију улогу играо. Озбиљнији људи поседали око стола и разговарају о домаћлуку, огорађивању летњих и др. Између осталог занимаће Марко најстаријег Станојевог слугу: „Ама ја не видим Марка, зашто није ов дошао?

„Он није никад безпослен, па и вечарас рече, да има да надследа једну крану, која ће се ово дана отелити.“ Одговори слуга.

На мах преста смех и шала, над чуше Маркове име, јер свако жељаше чути шта се о њему говори.

„Је ли истина, да је онакав радник и у сваком погледу одличан човек ово осуђиван?“ Упита поново Марко.

„Да, сам је признао и исповедио се пред газда Станојем.“ Одговори слуга.

„Није ваљде, може служити за углед свакоме. Вредан је, радан, иштра при послу а последњи који се са истог враћа; скроман, са најмањим задовољан, поштен као канва девојка, миран, благ, никад никоме не рече једне опоре речи, једном речи, благо од човека.“ Говораше Митар одушевљено.

Почеше се надметати, но ће ваше хвале изнети, јер свако имађаше по нешто добро о Марку казати, док их не прекиде стара чика-Павле са речима:

„Мило ми је децо, што чујем, да хвалите онога, који ту хвалу у свему заслужује. Ја сам га гледао, задовољавао се и дивио његовом раду. Ну није само његов рад, који вам може за пример служити, већ цео његов живот има за вас много поучнога. Будући сирочче без оца и матере, није имао никога, ко би га на прави пут упутио, остављен у раној младости самом себи, изазрао је лакши начин живота, — лењетвовање и праће. Такав начин живота који је штетан како за појединца тако и за друштво, није могао неквљиви остати. Као непослушан син од својих родитеља, Марко је казњен од државне власти, која и јесте за то, да будним оком мотри на рад и сагуриост својих суграђана. Он је опоменут на своју дужност и тек тада се у њему пробудило право сазнање о човечјем позиву. Он није нипад био рђав, већ му је оскудевало знање о правом животу. Његова племенитост, која је била незнањем покривена, пробудила се после опомене државне власти. Јесте, он је узор младић и ја желим да се сви на њега угледате,“ завршиј чика Павле.

Озбиљну тишину која владаше после ових речи, наруши опет шаљивости Стевица:

„Тако је чика-Павле, то знамо сви. Кто и ја сам се на њега угледао, али вечерас морамо бити весели, Лука дај фоту!“

Марко је на Станојевом имању дочекао осамдесет година. Док је једним простом могао мајати, радио је неуморно и није мало допринео да се лепо имање у низу година увећа.

7. ***Откупљивање. над одгајивачи имају носити мехурке на откуп*** — Да би се избегла навала при откупљивању мехурака преко је потребно да одгајивачи доносе мехурке по извесном реду. Ради тога из једног места не сме носити мехурке једног дана више од осмине одгајивача.

Ако би нпр. било у општини 160 одгајивача, онда се дневно не сме пустити више од 20 одгајивача. Ако је у општини било више прегледача, онда и у том случају треба пазити, да ни један прегледач не упути више од осмине својих одгајивача. Тако нпр. ако један прегледач има 200 а други 184 одгајивача, онда од првог треба да носе 25, а од другог по 23

Да би се то извело, потребно је да прегледач, чим се свиленe бубе почну завијати, покуни од одгајивача све пријавне књижице. Па, кад се буде уверио, да су мехурци зрели и да су подељени у класе, као што треба као и да су одређени да своје мехурке могу носити на откуп, онда је прегледач дужан да на насловном листу пријавне књижице исписе дан, кад који одгајивач треба да носи мехурке на откуп, да ли су зрели и као што треба сортирани, па затим то све да утврди својим потписом. Кад то уради, онда предаје књижицу одгајивачу. Књижицу треба да му преда на кратко време пре него ће носити мехурке на откуп, а најраније може му предати у очи дана кад их има носити на откуп.

Ако се једног дана пријавило више одгајивача за дозволу да своје мехурке могу носити на откуп, онда је прегледач дужан да удеси ред по зрелости мехурака и да уопште учини распоред јер се број утврђен за један дан не сме никако реметити.

Ако би пак било мање пријава но што то пада на један дан, то се онда, као што се и по себи разуме, могу упућивати само они, чији су мехурци потпуно зрели.

Чауре оних одгајивача који немају пријавне књижице, или на чијим књижицама нема дозволе прегледача да се могу носити на откуп, не смеју се откупљивати.

Ако прегледач пошље више одгајивача но што пада на један дан, биће отпуштен.

У оним надпоништвима, у чијим општинама има много одгајивача (Бачка, Срем, поједини делови торонталске и темишварске жупаније), може окружни надзорник, где је то потребно у прво доба откупа, одредити способне људе која ће путовати и прегледаче контролисати: да ли су они тачно прегледали мехурке као и јесу ли их као што треба упутили у свему што се тражи приликом откупљивања мехурака. За путовање добијају одређена лица накнаду трошкова о сем тога и за сваки дан по 2 форинте.

За време кашњевитих и влажних дана, мехурци се не смеју откупљивати, па према томе ни носити на откуп.

Откупљивање вршиће се од 6 часова пре подне и траје док има пријава. Прекада се од 12 пре до $1^1/_2$ по подне као и у случају, кад је преко потребно да се мехурци морају експедовати.

Са откупљивањем треба брзо спршавати. Откупљивач, који је вешт овоме послу, може дневно да прима око 100 одгајивача.

Надзорник (откупљивач) мотриће строго на то, да одгајивачи не дају коме бакшише, да би тако могли што пре предати своје мехурке. О сваком таквом случају треба одмах да извести завод.

8. ***Мехурци донесени из општине која не припада станици*** — Ако су у какву станицу донесени мехурци које треба да откупи друга станица, т.ј. из друге општине, онда се такви мехурци неће откупити.

9. ***Мехурци произведени из семена које завод није раздао*** — Ако су донесени на откуп мехурци, за које наје добивено семе од завода, онда се такви мехурци не смеју откупити, већ се одгајивачи има упутити, да их пошље непосредно заводу у Сегсард. Откупљивач је дужан саставити за тај случај записник у ком ваља да је означено име одгајивача, где станује, број куће и од кога је добио семе, па га заједно послати заводу.

10. ***Мехурци послани поштом*** — Мехурци који би се станици послали поштом, откупљивање се само у Сегсарду. Зато, ако која станица буде добила какве мехурке на овај начин, не сме их примити, већ их послати у Сегсард.

11. ***Прегледање мехурака*** — У свима оним станицама где је сресни надзорник, дужан је он уверити се о томе, да ли су мехурци зрели да нису влажни и да ли су добро сортирани, јер је он иначе увек одговоран за целу радњу приликом откупљивања мехурака.

Одгајивачи су дужни да своје мехурке на један сат пре откупа разастру на танко у хладу, затим да мехурке донесу подељене у класе и ако оно нису учинили, дужни су у томе поступати онако, како им буде наредио надзорник или надлежни орган. Док се то не изврши, мехурци се не смеју носити на вагу.

Строго је забрањено да се код оних мехурака који нису добро сортирани приликом мерења, одбија какав проценат.

При сваној станици, одредиће окружни надзорник потребан број помагача за надзирање сортирање мехурака.

За сигурност, да ли су мехурци зрели или не, служи овај начин:

Од сваке партије мехурака узме се озго из средине и одо обема рукама толико мехурака, колико их се може зграбити и затим их добро протрести. Ако лутке звече, онда су мехурци зрели.

Сем тога од сваке партије треба узети 10—12 мехурака, па их такође ослушнути да ли лутке клопарају приликом тресења или не.

Мехурке, у којима лутке не клопарају, треба што поспе пресећи оштрим ножем. Ако је унутрашњост црна, бубе су боловале од сапшвице. Такви се мехурци могу откупити.

12. ***Изгледу незрелих мехурака*** — Ако је унутрашњост још беличаста или жућкаста, као и ако лутке нису кестенасте (кафене) боје, онда се не смеју откупити, јер нису још зрели, те их зато треба вратити одгајивачу да их тек тада донесе кад буду зрели.

Влажни и незрели мехурци, не смеју се откупити ни у ком случају, па и ако би на пријавној књижици било записано да су зрели и ког се дана имају носити, пошто није искључена могућност, да је прегледач могао ово превидети приликом прегледа.

Кад је одгајивач враћен с таким мехурцима, надзорник је дужан ставити му на књижицу примедбу, кад те своје мехурке сме донети. На насловном листу поред тога треба да стави и знак ×.

Ако у каквој партији буде и белих и зелених мехурака, то се овакви мехурци морају сместити на засебним креветима и слати у нарочитим котарицама. У котарицама с таким мехурцима мора бити комад хартије на ком ће се исписати велики крст (+) црвеним плавазом и речи: „укрштени мехурци".

Ако оно није учињено, надзорник ће бити кажњен, па и ако он није вршио откупљивање, као и у случају, ако се буду слали прљави (нечисти) мехурци с мехурцима I и II класе.

13. ***Сортирање мехурака*** — Мехурци се откупљују и сортирају у класе, само док су лутке живе.

Само пак сортирање треба вршити овако:

Мехурци I класе. То су лепи, здрави, тврди (јаки) и чисти мехурци на којима нема никаквих мрља (Reale).

Данас управља пашњем млади син Станојев, чија су дечица обично у наручју старог слуге. Једног дана, страгаћ беше необично узбуђен. Милујући деду као и обично, говорио је нешто што она не могаху разумети. Ваљда десетак пута тихим гласом изговорио је: „Бог те по хиљаду пута наградио," и скрстиа руке продужи: „Где бих ја сад без тебе био добри човече!"

После овога изиђу се столичица, на којој је седео; није имао моћи подаћи се, а није више ништа ни говорио, већ упрасиа свој благи, меки поглед, на једну хумку која се из поља надзиже и из које провиривају дрвени и бели крстови, гледаше је сетно и дуго.

Дечица отрчаше оцу говорећи: „Тата, стари Марко се претурао са столице, а пре тога говорио је много пута: „Бог те наградио, добри човече и још нешто".

Сутра дан се преташе лагано, у јасне звуке прикевних звона, мртвачки сировод, који отпрати Марка до његове вечне куће, у близини свога доброг газде.

По Frik's Rundschau

Ред. К. Спасовић

И мехурци чије су бубе боловале од кречавице, ако су исто тако добри као и поменути здрави мехурци, имају се уврстити у I класу.

Цена је једна форинта од килограма.

Мехурци II. класе. — Овде спадају слаби, иначе чисти мехурци (Cartella) с мало мрља (Machiata), даље они чије су бубе боловале од сањавице и у којима има по две и више лутака (Doppi).

Цена је 50 крајцара од килограма.

Неупотребљени мехурци. То су сасвим нечисти (прљави) и влажни мехурци, који могу упрљати а друге мехурке (Bosco).

Цена је 10 крајцара од килограма.

Уратко речено, мехурци I класе морају бити у свему једнаки мустри која је у станици за откупљивање мехурака; неупотребљени су мехурци они посве рђави, а остали су мехурци II класе.

Од велике је важности да сортирање буде као што треба, јер је 15-то годишњом праксом утврђено, да је само половина откупљених мехурака била *прима*, (прве каквоће) а друга половина била је лошије каквоће. Ово при откупљивању ваља имати на уму.

У будуће, биће нарочити преглед о томе, од којих се станица доносе мехурци па ће се тако утврдити, колики је проценат између реала и нерезла у појединим станицама за откупљивање мехурака.

Како срески тако и окружни надзорник или помоћник овога, одговорни су, ако се проценат не буде приближавао проценту који се добива сортирањем у коконџиру.

14. *Мерење мехурака* — Пошто је за количину мехурака искључиво заводу одговоран откупљивач, то онда мерење мехурака не сме вршити нико други до он сам. С тога није дозвољено да мерење врше повереници или да за то буде нарочити мерач, пошто намештање тегова на вагу врши обично лакша раденица, коју откупљивач може томе научити за пола часа.

Најпре треба мерити мехурке I класе затим мехурке II класе а назад неупотребљиве мехурке (мехурке III класе).

При изручивању мехурака у сандук, ваља пазити на то, да ли се примећава какво шушкетање, по коме би се могло закључити, да мехурци нису штогод напуњени песком или чиме другим. У случају да буде таквих превара, дужан је откупљивач да у присуству два сведока састави записник и овај послати заводу.

На вагу имају се пуштати само по 2 одгајивача; мехурци се ни у ком случају не смеју уклањати с аге пре, док се одгајивач не пита: да ли је с мером задовољан.

На случај, да не би био задовољан, или ако би уопште нашао какву зачкољицу, дужност је општинских повереника, да га о томе што боље обавесте.

Ако одгајивач има толико мехурака, да се на један пут не могу измерити, то се прво измерени мехурци не смеју растурити по креветима, док се не премери цела количина, да се тиме не би дала пралика одгајивачу да рече, е је имао више мехурака но што је предао.

15. *Књига за жалбе* — У сваком локалу за откупљивање мехурака, мора бити на угледном месту књига за жалбе. Сваки одгајивач има права жалити се противу откупљивача, завода или ма кога и ту жалбу своју уписати у ову књигу. Жалбу је дужан написати својеручно, ну ако је неписмен, онда потпис ваља да закрсти, означивши тачно место у коме станује и општинску станицу.

Ако одгајивач не би био задовољан сортирањем мехурака, и онда се има уписати жалба у поменуту књигу. У таком случају, мехурци овога одгајивача, морају се чувати засебно, док спор не реши окружни надзорник. Ако би се што год запанило у овом случају, да је срески надзорник пошао на очевидну неправду, онда ће се он отпустити.

Ну у књигу жалбе, не ће се уводити само жалбе оних одгајивача која предају мехурке, већ се у овој имају уписивати и све примедбе, које би се учиниле у току откупљивања. Тако нпр. ако је неки откупљивач потпуно задовољан мером за своје мехурке, али држи да је неком одгајивачу учињена у томе каква неправда, онда ће се и таква примедба уписивати у њиту жалбе.

О свакој жалби дужан је срески надзорник (откупљивач) послати извештај заводу као и своме окружном надзорнику.

На случај, да срески надзорник дочује што год противу завода или његовога особља, дужан је о томе одмах известити завод, да би се за испитивање ствари могао предузети нужан корак.

Из дугогодишњег искуства сазнало се, да се од стране необразованих одгајивача праве често такве огледи, да надзорници или откупљивачи више у сортирању теже њиховим интересима но интересима завода. Нека је овим стављено сваком на знање, да ће се сваки такав надзорник или откупљивач одмах или на крају године отпустити из службе, ако се противу њега у томе ма и најмање посумња.

Да би се надзорник (откупљивач) могао сачувати каквих приговора, потребно је, да се у свакој станици из његова седишта налази црна табла, која ће бити тако намештена, да је може сваки видети.

Табла треба да је висока 80 см. а широка 60 см. Ваља да је пречним пругама подељена на четири дела као што то показује приложена таблица.

Поред сваке таблеће треба о концу да виси сунђер.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ ОДГАЈИВАЧА	
I класе	КИЛОГРАМА
II класе	
неупотребљиви	
данчица за креду	

Чим се мехурци измере, одмах на табли треба написати њихову тежину за сваку класу на то се, пазећи при том, да се то врши увек сасвим тачно и да су цифре сасвим читке.

Цифре се не смеју брисати пре доле се год не добије пристанак од одгајивача, да је с мером задовољан.

16. *Исплата упутница* — У оним станицама за откупљивање мехурака где је потребно да се исплата врши на више места, наредиће завод да се тако и исплаћује.

Одгајивачима приликом откупљивања мехурака треба казати, где ће се вршити исплата, и том им приликом обратити пажњу, да своје упутнице не смеју ником продавати. Упутнице су дужни лично донети ради исплате, пошто ће се ове исплаћивати само оним, на чије име гласе.

Већ је поменуто, (види тач. 3) да откупљивачи не могу ни у ком случају исплаћивати упутнице. Ако би се десио такав случај, да срески надзорник или лице које врши исплату, не би имали новаца, у ком би се случају и исплаћивање морало тренутно одложити, надзорник или откупљивач, дужан је, да и у том случају, обрати пажњу одгајивачима, да своје упутнице никако не продају, јер се новац по упутницама има, као што је речено, исплатити само ономе на чије име упутница гласи. Одгајивачи ваља дакле да се претрпе, док се не добије потребна сума новца за исплату.

17. *Исплата изгубљене упутнице* — Дешава се да одгајивач пре исплате изгуби своју упутницу. У таком случају он је дужан да се пријави откупљивачу, да је своју упутницу изгубио. Откупљивач ваља да саставе записник, у коме ће исложити име одгајивача, место становања, број упутнице и количину откупљених мехурака, као и колико му за њих припада. Тај записник треба затим да потпишу откупљивач, односно издавалац упутнице, повереник општинска и неколико одгајивача, па га затим послати заводу. Тада се треба уверити, да по тој упутници није случајно већ исплаћен новац лицу које ју је нашло.

Ако се ревизијом упутничког дневника нађе, да упутница о којој је реч није исплаћена, послаће се одгајивачу сума новца означена у упутници.

18. *Контролисање исплате* — Надзорник (откупљивач) и сви који врше инспекцију приликом откупљивања мехурака, дужни су контролисати чиновнике који врше исплату (државне, општинске и приватне):

1) да ли врше исплату тачно у одређеним часовима;

2) да ли врше исплату појединачно, јер је одузимање упутница и исплата у маси, строго забрањена;

3) да ли међу оним који траже паплату по упутници, нема и таквих, који су чију упутницу купили; и,

4. да ли се при томе не дешавају какве неуредности, којима би се теретно чиновник који врши исплату. Ако је такав случај, онда ваља саставити записник и послати га заводу.

19. *Упутнички дневник* — При откупљивању мехурака имају се употребити месне упутничког дневника, које ће за овај циљ свакој станици послати завод. Свака месна тога дневника има по 100 страна и на свакој страни 4 упутнице — купона, дакле свега 400 упутница.

Свака страна подељена је на два дела. Леви део стране је дневник а десни упутница. Сума сачуната при дну сваке стране на дневнику, показује рачун за откупљивање мехурака. Према овоме састављ се по општинама и табаци за примање семена. Део купона је упутница (десна део) по којој се врши исплата. Број који се налази на страни дневника, мора се исписати и на упутници. Ови бројеви морају се за време целог откупљивања мехурака водити тако да теку по једном броју, т.ј. прва месска почиње са 1 а свршава се са 400; друга почиње са 401, трећа са 801 итд. Исто тако морају се једним бројевима бележити и стране месске. Прва месска има 1—100 страна, друга 101—200 страна итд.

Свака месска мора се обележати римским бројевима: I, II, III итд.

Упутнички дневник дужан је водити сам откупљивач. Строго је забрањено, да се у овој књизи чине какве поправке. Ако се каква упутница поквари, не сме се отцепити, ну ако је то већ учињено пре него је погрешка запажена, има се правилно на своје место.

Овде се примећује, да је упутнички дневник врло важан документат.

Кад се упутница попуни, треба је одсећи и одмах предати одгајивачу. Сваку упутницу треба дакле за себе одсецати. На овај начин не може бити никакве забуне и сметње и кад су при том још ту и два одгајивача, онда се они могу увек узети као сведоци, да је цела радња као и мерење и сортирање мехурака било правилно.

Накнадне поправке као и радирања, нису дозвољена ни у ком случају, такви ће се документи сматрати као погрешни, због чега ће се подврћи строгом испитивању, па и у случају, да баш и нема стварних погрешака, сваки такав откупљивач казниће се новчано са 25 форината.

Откупљивач казниће се новчано исто тако и у случају, ако нема какве упутнице на се не ниђе ни у упутничном дневнику ни код лица које је примило исплату, а при том се зна, да је одгајивач није изгубио.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Пашњаци за стоку. — Слободно кретање на чистом ваздуху у вези са потребним одмором и храњењем необично је важно за развијање младих грла. Ово је у исто доба и најприродније. Кошчани скелет, мишићне жиле, и тетиве далеко су јаче и боље развијају на пашњацима него при одгајивању у стајама. Плућа, очи, копите и папци много се боље развијају под стоке, која се на пашњацима по у стајама, где су, услед загушљивог и нечистог ваздуха, влаге и ништавне наложене квару. Стока на пашњ у неку руку очвршћава, постаје дршнија и надржљивија и много је мање наложена болестима. Доцније ова стока показује више воље за расплођавање и много се дуже може у запатима употребити од оне стоке, која је искључиво у стајама одгојена.

Али да пашњак одговори свима захтевима који се од њега траже и да утиче на стоку у ономе правцу, који смо напред поменули, мора он добар бити. Прво мора имати толико траве на себи да може исхранити овај број грла који се на њега истера. Ни под којим условима не сме стока гладовати. Колико треба да је велики пашњак зависи од његове квалоће. Ако је пашњак добар, онда је довољно $^1/_2$ хектара за једно одрасло грло; а ако је пашњак рђав, онда треба најмање 1 хектар. За једногодњ и двогодњ ждребад треба два пута толико простора. Ако се стоци осим паше даје но мало мекиња, јарме овсене или кукурузне, онда се може на истоме простору више грла држати. Најбољи доказ да ли је пашњак довољно велики или добар за извесан број стоке, то је стање уређености дотичних грла. Ако је број грла сувише велики, онда ни најбољи пашњак неће моћи, па ма имао све саме најбоље траве, утицати на развитак тих грла.

Други услов који се тражи од доброга пашњака то је, да има довољно и добре, свежке и здраве пијаће воде. Ако се она налази у каквом потоку или реци, онда не треба друга вода. Али ако ове нема у потоцима, онда се морају наместити корита која морају увек пуна бити, тако да стока по потреби може увек пити. Корита ваља наместити на лако приступачна места.

Осим овога стоци треба направити на пашњацима наслоне против сунчане припеке, кише и ветра. Ако нема никаквога дрвета на пашњаку, онда се морају наслони подизати. Кад наступи хладно и влажно време, онда може стока бар моћу наћи заклона под овим наслонима.

Стока се мора у извесно доба на пашњаке истеривати. Ако се стока на пашњаке истера сувише рано пад је трава још суви виде млада и нема довољно хране, онда од тога неће имати стока много користи, а пашњак ће брзо постати неупотребљив. Истерали се стока сувише доцкан, трава је неће тако одјачали, да је постала са свим тврда и тада се стока тешко на пашњ привикне. Најбоље је време истеривања стоке на пашњаке месец мај. Докле ће стона на пашњацима остати зависи једино од времена. Обично треба да остане до конца октобра месеца, но ако су наступале ноћи влажне и хладне треба стоку бар преко ноћи у стаје дотеривати. Обично су у месецу октобру пашњаци доста рђави, јер су искоришћени, а ниви и ливаде јако кваре траву земљом коју избацују, те је с тога и стока неће радо да једе.

Прелаз са стајске хране на пашњ и прелаз из паше на стајску храну мора се постепено извршити, јер ако би овај прелаз био сувише бр, наступају код стоке поједи колике и затвора — што нико не жели.

Прелаз са стајске хране на пашњачку да се најлакше тако извршити пад се, чим трава или детелина пресе, почне нета са сеном мешати и стоци давати. Трава и детелина треба да се провеђу и тако је треба са сеном мешати, да се сваки дан умањује сена а више зелене ниће меша, док се ниђе са свим на зелену ниђу прешло. Обратан је прелаз са пашњачке хране на суву стајску храну.

Ма какав пашњак да је, неће толико хране и у оваквом облику давати какву стока потребује, с тога ваља још стоци давати или мекиња или јарме.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 45. броја Тежака: Четврта годишња изложба Српског Пољопривредног Друштва: *Чланак:* — Дужности среских надзорника силандарства у Мађарској за време откупљивања мехурака (свршиће се). — *Подлистак:* Бог ће те наградити. — *Белешке.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЗИВНИЕ УКИЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ ИМОЈ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. ЗА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОЉАТАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВА, ЗАДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ТАЈНИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМАЉОРАДНИЦИ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА КЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ВО СТЕ. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУЖНИЦА И ЊЕХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СТРИЋИ ЖЕЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИЦИ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД ГАРАНТЕ ВОЛОВИ ПРЕТПЛАТУ И КАД СУ ПРЕТПЛАТИ ОД СВОГ УДРУЖЕЊА КРЕКО КОЈА ЊИМ СУ И ЛИСТ ШАЛТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАК
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊЕ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ • Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕНУЛИЋ

БРОЈ 46. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 19. НОВЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЈОШ НЕШТО О ПОДИЗАЊУ БАГРЕНА

У „*Тежаку*“ је више пута до сада било речи о сађењу багрена, његовој ваљаности за разне употребе и подизању живе ограде од њега. Ти ступци Тежакови донели су користи нашим пољопривредницима, али не онакве и оноликe као што би могле бити.

У пожаревачком округу има доста подигнутог младог багрена крајевима путева и њива, а без сумње, има га више мање и у другим окрузима. Али он се готово нигде правилно не гаји и не употребљава, па, иначе, с тога и нема од њега оне користи, која би се добила, кад би се он, било као жива ограда, било као забран правилно гајио и употребљавао.

С погледом на нестајање наших шума, неопходна је потреба обратити већу пажњу подизању багрена у виду забрана, а нарочито подизати га за живу ограду.

У западном крају Србије и у Шумадији, где се ограђени чаири за стоку још одржавају и одржаваће се годинама, багрен више треба подизати као живу ограду, а где је оскаве шума и као забран.

У источним крајевима наше домовине, где кошава нагло бесни, ваља на првом месту од багрена подизати забране, па за тим и живе ограде што више.

Багрен расте на сваној земљи изузев баруштине, и за то он не треба да изостане и у нашим брдовитим и кршевитим крајевима и свуда где има и где се појављују оспине и урвине по којима, најпрактичније је подизати га као забран.

Кад се багрен правилно гаји и употребљава, одпада и она бојазан наших пољопривредника, да се он нагло „тиће“ — пушта много изданака по њивама, ливадама и пашњацима. Он се тиће само кад се не гаји и запарложи.

Ако смо решени да подижемо забран или живу ограду од багрена, — а то је по свему нужно, — морамо се постарати да произведемо садинце. А да бисмо добили што више багренових садница, морамо их произвести из семена. Семе можемо са великих багренова набрати онда, кад готово све јесење послове посршавамо, а оно је довољно дозрело.

Земљиште где ћемо ово семе посејати, треба да преиљамо ашовима. Најбоља је за то летошња градина на оцедитом месту, да је заграђена и да у њој земља није сувише посна ни одвећ јака и да је добро трошна.

У овако спремљену земљу ваља посејати семе у редове пола метра раздаљеко, 5—7 сантиметара дубоко, а сене од семена да је око 5 сантиметара.

Ово ваља градити одмах, с јесени док снег није пао и земља није сирала, јер је стратинововаље непрактично, а у пролеће посејано багреново семе не ниче.

По површини земљишта у које смо багреново семе посејали, ваља разастрети сламе 5 сантиметара дебљине, да ова одржава топлоту и влагу, како би семе у земљи преко зиме клијало. Чим сине пролеће, сламу ову ваља уклонити и на скоро ће избити клице од багрена. Кад оне мало одјаче, ваља их пажљиво очистити од траве и корова, а кад одрасту око 1 десиметар, пажљиво их опрашити, тако да до њих дође свежа земља; преко лета их окопавати и чувати да их трава и коров не обујме.

На овај начин до идуће јесени снабдећемо се са довољно багренових садница, и чим посршавамо најпрешније јесење послове, предузећемо сађење оних на стално место, било као живу ограду, било као забран.

Ако су нам прилике такве да имамо више користи од подизања багреновa забрана, онда ћемо садинце посадити у правилне четвртасте, а још боље у троугалне редове, онако као што се обично сади све дрвеће. Ну, ако нам је удесније и корисније да их садимо за живу ограду, учинићемо то на овај начин:

Земљиште, оно кога намеравамо подићи живу ограду багренову, ваља крајем један метар ширине преиљати ашоном и земљу уситнити, па посадити багрен као што слика 1 показује. (На страни 362).

При сађењу ваља пазити да садинце дођу у правој линији А Б и једна од друге 1 метар (в) раздаљеко, што се да постићи затегнутим каналом низ врсту, која се сади. Канал треба на сваком метру дужине распрести и у расредотину утиснути дрвце, за знак да је од дрвцета до дрвцета метар, јер је то практичније но да се на њему метри означе фарбом, зато што се она ма и од суве земље одмах изгуби и не нада у очи да се садинца брзо нанести крај обележеног метра на конопцу. Дрвцетима је то очигледније, брже и лакше.

Другу врсту садити као и прву, али да између њих буде пола метра простора као што је на сл. 1 под г представљено и да су садинце троугално посађене, као што цела слика представља.

Садинце треба да су што једначије и ваља их за једну трећину с врха засећи.

Боље је да сађење извршимо у јесен, али ако не бисмо могли постићи, онда у пролеће рано.

Преко лета их ваља прашити и окопавати да их трава не обујми и ове ће се довољно отргнути; ако их не би прашили и окопали, запрљале би и рад ако њих онемило би. То не треба да допустимо.

Друге године у пролеће од кад смо их посадили, саднице ваља оштрим маказама да превршимо на 1·5 метар висине од земље и бар два пут преко лета морамо да их опрашимо.

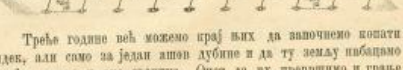

Треће године већ можемо прај њих да започнемо копати ендек, али само за један аршин дубине и да ту земљу набацамо између редова и око садница. Опет да их превршимо и грање превршивамо добивено да поставимо између редова поврх земље, коју смо из ендека избацили. Од овога ће саднице нагло напредовати, јер ће у набацану земљу око њих пустити жиле, које ће им удвостручити пораст.

Четврте године из започетог ендека ископљено још један аршин земље у дубину и ону земљу такође набацати између редова садница, па их превршити и грање као и прошле године између редова по избаченој земљи сложити.

Пете године довршићемо копање ендека крај посађене живе ограде, јер ће мо из њега и трећи аршин земље ископати и између редова ограде набацати, ограду превршити и добивено грање на ископану земљу набацати.

На овај начин подгајићемо живу ограду од багрена, преко које не сме и не може ништа хат прескочити, нити се може прасе провукти.

Даље гајење и употреба багренова дрвета са ове живе ограде, зависи од наших прилика. Тако: Ако хоћемо да ће сасецањем да добијемо пратке за виноград, сасећемо је после две године дана, пратке окресати и са њих скинуте гранчице такође оставити између садница ограде по врх ендека. Ако пак хоћемо да добијемо појаче дрвеће за разне направе, нпр. држалице, летве на лотре, ивоце и т. слично, онда ћемо ограду сасећи после три године. То ћемо учинити и ако желимо да добијемо крупнијих дрва за огрев. Обично при сасецању треба ендек да почистимо и на избачену земљу грање разредимо, тако да се ограда понаља, у колико се земља и грање од прошлих година слеже.

Овако негована и употребљавана жива ограда од багрена, с године на годину постајаће све јача и јача и даваће нам сасецањем све више и више дрва за огрев и разне направе. После једнога низа година, *она ће бити јача од зида и вредније толико, колико и земљиште моме ограђено.*

Једном речју, око ње ћемо уложити сразмерно мало труда, који ће нам донети разноврсне и велике користи, а у томе се и састоји паметно газдовање.

Вића П. Матић.

СВИЊАРСТВО И СВИЊАРСКА ТРГОВИНА СРБИЈЕ

I

Од све домаће стоке у Србији, свиње је најважније, јер је оно и дан-данас не само најважнији предмет извозне трговине српске, но је и један од њених главних извозних артикала уопште, а поред тога, свиње се троше, у великој мери и у земљи самој, на исхрану становништва: нема куће, ни најсиротније у Србији, која неће бар за Божић печењу своју спремити, ако неће за зимницу бар и по једно угојено, из' у пола грањено свиње заклати, за пастрму и рад масти.

Србија је одавна у свету чувена као сточна земља а с тим гласом упоредо, она је још и познатија као земља која обилује добрим сојем свиња и иностранство не само да их повлачи у извозу, трговином ради потрошње, већ и за запате.

Извоз свиња за последњих нет година, по службеним статистичким подацима, кратко се овако:

год.	дебелих свиња	у вредности динара	
1895	94.476	7,602.940	
1896	46.704	4,697.449	(сметне и забрана извоза)
1897	118.037	13,234.627	
1898	88.431	10,879.600	
1898	87.465	9,126.792	

* Докле је извоз свих врста стоке износио од 1894 – 1898 *просечно годишње:*

Коња	1.730	грла у вредности динара	188.800
Говеди	56.540	„ „ „ „	9,784.900
Оваца и коза . .	82.900	„ „ „ „	695.400
Свиња	109.280	„ „ „ „	10,463.500
Свега . .	250.450	грла у вредности динара	21,132.600

Значи, да у извозу свих врста домаће стоке, извоз свиња представља највећу предност, *скоро половину*, (49.99%), целокупног сточног извоза српског.

По попису домаће стоке, који је извршен 1895 год., Србија је имала свега 5,619.030 грла разне стоке, што чини на сваки квадратни километар пространства 116·3, или на 1000 становника 2.429·8 грла. По вредности пак сва ова грла ценила су се, по песним ценама, на 140,377.680 динара, или просечно, сточно богатство Србије, даје на једног становника њеног по 60·70 динара.

Свиња опет било је свега 904.446 грла, или на сваки квадратни километар целокупног пространства Србије по 18·7 а на сваку 1000 становника по 391·1 грло.

И ако Србија, по броју, стоке, међ' европским државама долази *на друго место*, одмах после Енглеске, као најбогатије сточне земље, она се по каквоћи стоке не може ни из далека мерити са земљама напреднијим у сточарству, са земљама, које су улагале више знања и новца, труда и умешности, да домаћу своју стоку сих врста, по каквоћи тако дотерају, поправе и усаврше, да подмирују умножене посведнешње потребе у сточним производима, те да и у сразмерно мањем броју представља и већу вредност и да далеко већу корист даје.

Ако смо у *говедарству* и могли, после турске владавине и поред употребе благородних арапских и турских пастува, у запату коња да попустимо и попузнемо тако, да у суседној Мађарској и дан-данас, поред свега успеха и полета на тој врло важној грани земаљског сточарства, — постигнутих у последње време, трудом и суделовањем патриотских витешко-привредних удружења „Кнез Михаило“ — да и дан-данас, за коју потребу купујемо потребан нам коњски материјал; ако у *говедарству* и данас, када је претходна студија раса и сојева утврдила, да имамо три важна и благословена стуба за подизање те врсте домаће стоке, у земљи, а у „сопственој крви“, да имамо врло добре сојеве: *колубарски, моравски и ужички* ако се, дакле, и данас још ограничавамо у квалитативном побољшању њиховом на пробе у маломе, на испитивање и студију; ако у *овчарству* и дан данас, сем осамдесетих проба укрштаја са свилорунним мерино и ромбујне овцама, са којима се тако ништа постићи није могло, нити се постићи може како је рађено, у поправци руна, нуне, ни до данас нисмо ваљда ни једну пробу могли да учинимо за увођање „черека“, за увођање тежине и крупноће, увођењем бар за пробу, крупних и гојавих енглеских, француских итд. раса оваца, ни ма било само ради сталног спаривања са старо-влашком на' рашком (краљевком), нашом најкрупнијом овцом.....

Све се то да и може још опростити и извинити и ако ће нас нпр. у коњарству и јучерашњи Бугари, бој се, њиховим огромним жртвама и завидном трудољубивошћу на унапређењу свога земаљског коњарства, десет пута претећи, као што нас у „Витезу“, изасланици коња јахача „Кнез Михаило“ поучавају стручним прегледом, на лицу места, државних ергела и осталих коњарских завода бугарских.

Али, када Србија и у *свињарству, још једнако заостаје за Мађарском* и ако се прави полет мађарског свињарства датира тек од прве трећине овога века, имено од онога, по њих срећног доба, када је *српско свињче* у запату свиња, стало се употребљавати као благородни прилодни материјал у укрштању с домаћим

сојевима, од како је у занату, мађарских свиња, српско свињче пропрчило у маси себи пута у свињарству њеном и готово сасвим потиснуло домаће сојеве пиховe — онда је то за осуду нас свиња. Када је Србија, управо Шумадија, у то доба, имала далеко бољу и благороднију расу свиња и кад је из ранијих година а нарочито од 1833 године палатин и наднајвода Јосиф, на домаслужа Господара српског, Милоша Великог, за своје имање и за попраку свога домаслужа увео шумадијску свињу, као свињу за гојење и маст, те је она послужила као родоначелник и основа расе, која је данас, сада чувене, у целом свету „*монголице*", једне читаве у целој Мађарској распрострте благородне свињске расе.... онда је за осуду, што Србија, превиснено сточна земља, којој свиње представља једнако половину извозне производе из сточарске, није умела да занат свога свињчета држи бар на истој висини, ако не и да по каквоћи и превазиђе мађарску монголицу.

Када је Мађарска и ако од најмлађа свињарством врло јака земља, која је раније могла на бечку пијацу извозити своје бановке, а по том и салонтајске свиње, тамо већ у велико срета тала се у конкуренцији са Србијом, што тамо опет, самостално, извози и своје много боље свиње, па су српском свињарском проваћаћу бечки трговци чак и на ноге долазили, немогући своју потребу у дебелим свињама покривати цигло из Мађарске, већ слазећи ради куповине чопора чак и у Србију[1])..... онда је непопростива грех наших меродавних крутова онога доба и то, што свињарски трг нису умели створити у својој земљи, но се подиже Штајнбрух, који својим модерним уређењем и огромним полетом од 1870 год. нарочито, на овамо, готово неограничено загосподари над нашим свињарством и над нашом свињарском трговином!

Кад о свему ово зрело поразмислимо и све околности узмемо у обзир, онда морамо признати, да је за свињарство и свињарску трговину, у нас, врло мало учињено, или бар да није учињено ни из далека оно и онолико, колико и шта та привредна грана у Србији, према важности својој заслужује.

Чињени су покушаји за поправку домаће расе свиња, увођењем разних бољих страних, нарочито енглеских свиња и то јоркшајдирских и беркшајдирских. Једно време нагло се, у западним крајевима Србије, поче ширити *бубенонка* („будимка"). У најновије време, од како нам Мађари дођоше у госте, да купују шумадијске нерасте, ради обнављања крви код своје „монголице" и ми им враћамо потомке, набавивши пиховe монголице у циљу расплода прво у сопственој крви а потом ради раздавања у народ, рад укрштања у циљу поправке домаћих свиња.

Тако је добијен један разнобразан и по каквоћи за приплод и измешан и врло сумњив материјал. Сам начин запата, у циљу поправке, вршен је тако, како се није могло ништа постићи, сем „полуурвености," а то је ређа, да се добио у свињама материјал згодан за тренутну употребу, за гојење и за потрошњу, за трговину, те с тога и то укрштање рад поправке домаћих свиња, није могло ништа да стигне да накнади и да повуче оно, што проберу и утроше: потрошња у земљи и извозна трговина.

И кад се ето, у најновије доба и у томе погледу почело ићи код нас правим путем у поправци стоке, па и у побољшању домаћих свиња, управо у начину извршења те мере, укрштењем домаће стоке са страним признатим расама; кад се занат увезених грла новеравати стао најпре државним заводима, да се ту страна прилодна грла, на наше земаљске „животне услове" привикну, аклиматизирају и даље у чистој крви расплоде; кад се дакле прво та набављена страна стока, а превиснено мађарска монголица, почела употребљавати, како и треба, за заснивање нарочитога прилодног стабла чистокрвне монголице, прилагођене у нашим приликама на „животне услове" и приближно дан, да се нови прилодни материјал раздаје општинама, што су једним новим законом обвезане да држе и употребљавају најбоља прилодна грла свих врста домаће стоке.... онда, како некад у набављеним страним газдама: говеђа куга, па после јечника (туберкулоза), на једном нескрсну *свињска куга* и сатре мал' не сав домаслужа монголице, а да од њега шумадијска раса свиња и не могаде видети какве користи и ваде!

Болести и затре увежених, но добре паре набављених страних прилодних, нарочито мушких грла, требало би бар да нам послуже једном као опомена судбине, да се и сама природа противи досадашњим путевима и начинима за поправку по каквоћи наших домаћих сојева свих врста стоке, да нас поуче, како је укрштање са страном стоком непоуздано, дангубно, тешко и с великим жртвама скопчано, а по постигнутим резултатима, по правом стварном успеху, незнатно и никакво.... на да може бити чак и судбоносно. Није се набављала рада укрштања страна стока, само за поправку једног па' другог домаслужа на' сточног стабла, или пасмине, већ читавих сојева и раса у *целој начној земљи*. И, онда се често мислило, да је доста само то, набавити добро страно прилодно грло, на — бацити га у земљу, као и семе што га сејач библијска баца: — прена томе где падне јал' ће ниће, јал' неће. А, испунити претходне услове, подесити „животне услове", да уколико је могуће буду па' дају приближиње оним условима климе и мосности, хране и неге, какве су та страна грла у постојбини уживали или имали..... беше главно, а још главније, да се има и некаквог правца, да се тежи неког сталног мета у занату стоке, у извршењу расплода путем укрштања, да се оно изводи доследно и умешно.

Овде ћу се ограничити, за сад, само на српске свиње и на оно, што је, у нас, онда-онда, на брзу руку и на прпат рађено на унапређењу домаћег свињарства, а на основу научне студије и података, прибираних од неколико година, ускоро ћу штампати и своју расправу: „*Зашто унапређење домаћег сточарства, кроз толики низ година, није показало готово никакве стварне резултате?*".... Биће то и критика рада на томе послу, критика до сада предузиматих и препоручиваних мера, критика избираних страних раса за облагорођавање наше домаће стоке.... и на право научној основи, на студије наших раса, сојева и пасмина, показаће се у тој расправи пут и начин, којим се *мора ићи* у будуће, ако оћемо да видимо ваде од тога рада, од толиких хртана а ако нећемо више и поједе узаконеног „закона о унапређењу домаћег сточарства" да лутамо и грешимо као до сада и да немамо више оваку шареницу и мешанину домаћих сојева, стоке „поправане" и „облагорођаване", стоку, која пати и скапана од разних недута и болештина, дегенерисана је по крвним особинама, непропорционална по телесним формама и која, из године у годину, све горе се и горе измеће, докле талас моде и тежња за шареним не охвати и најудаљенија планинска места као и долине, прибрђа, као и поречја, спаки и најскривенији кутак наше домовине, те не погубимо и оно мало сопствене наше, оригиналне стоке, која бар има у себи добрих клица и склоности за поправку и за дотеривање на боље, поред неких добрих особина за наш екстензиван начин газдовања: надржљивост у сваком погледу, јаку отпорну снагу против сваковрсних болештина и зараза и темељ добар: *костур*, подесан и згодан за даље зидање и прекрајање.... а то је *главно*, то је *најглавније*.

II

И сами Мађари признају данас, да је свињарство „подунавских кнежевина," а нарочито Србије, од врло великог утицаја било по полет мађарског свињарства и по свињарску трговину пиховa, нарочито у првој половини овога века.

„Оба Обреновића — вели *Родички*,[1]) — у своје доба су се заузимали за свињарство у земљи. Кнез Милош и сам се бавио свињарском трговином и то као — монопол, задржавајући извоз за се слободан, докле утакмица осталих беше искључена високом извозном царином и тако је са јевтино куповатим чопорима могао потпуно прекрилати инострану пијацу. Он је извозио како боље долинске сојеве, тако и очвраћале, теже гојазне планинске свиње, у великој количини и његове калузе могао си наћи на свима пијацама."

Ма да су противници Кнез-Милошеви ово износили као главни разлог против њега, опет нико нема већих заслуга од њега по свињарство домаће, јер се он бавио и занатом, одгајивањем свиња и његова пасмина свиња и данас још, у целој средње-европској литератури сточарској носи његово име, упоредо са именом монголице и да није никаквих других заслуга имао по Србију ослободилац њен, тим заслугама је већ овековечио своје име.

„Али и много пре но што је честити кнез себи у историји источно-европске свињарске трговине — *вели Родички далс* — трајан споменик подигао, извоз Србије у свиња био је знатан. Довде је целокупни увоз стоке у Аустро-Угарску из Србије у 1796 години престављао вредност у 1,907.950 фор. 54 крајцаре дотле од то суме пада на свиње износ од 1,300.000 форината."

„Српски извоз достиже под кнезом Милошем свој врхунац, беше под кнез Михаилом у почетку шездесетих година знатан па' од тада непрекидно опада."

[1]) Види: Carl Monostori: „*Die Schweine Ungarns*" Berlin 1891.

[1]) *Studien über das Schweiv etc.* von Eugen v. Rodiczky, Wien 1879.

„Од године 1831—1864 износио је имено мађарски увоз из Србије просечно годишње: 376.829 брава;

Од 1862—66 укупно 1,265.125 брава свиња, 3797 прасади, дакле просечно само:

	253.025	брава и 723 прасета
1870 из Србије би увежено . . .	235.160	„
1871 „ „ „ „	119.090	„
од 1895—99 просечно годишње . . .	87.022	„

Клима и земљиште и оскудица подесних саобраћајних средстава, никакви трговци у земљи, неимовито су нарећивали вођење екстензивног начина газдовања, а с тиме Србија беше упућена непрестано на сточарство. Простраће и жарководне шуме, испуста и напајаци, допуштала су врло јефтину исхрану великог броја свиња и оне су дркате и за запат и гојење жиром по шумама; тада је извожен знатан број мршавих свиња, *багуне, паловија*, које су у Мађарској даље хранене и гојене.

Али, како се с једне стране изменише природни услови за јефтину производњу свиња, сатирањем горе, проређивањем шума, погоршавањем и пропадањем испуста и утрина и разоравањем многих земљишта, која су дотле служила као пасишта за стоку; с друге стране и пре обапесног подизања жељезничке мреже у Србији, подизањем јужне жељезнице у суседној монархији, Србија је била мало више помакнута западу, те је наступила могућност за преобраћање вредности и осталих земаљских производа њених, то не само, да је дотле потпуно дивље, сасвим природно дркаше и гојење свиња морало бити ограничено, те и омаљен извоз наступити, већ поред квантитативног опадања, денекорацијe стоке, морало је наступити и квалитативно погоршавање њено, дегенерисање и свињарство нарочито, у том погледу је, после говеда, најгоре пратило.

Србија не само да је Мађарској дала прилодна грла за стварање њеног самосталног запата свиња, већ она је за дуги низ година диферовала јој и сировину у палоцијама, мршавим свињама, које су тек тамо гојено, било за земаљску потрошњу, ил' за извоз у иностранство. Овом производњом меса и масти, Мађарска је добијала посредничку и фабричку корист, стварајући од *сировине* — свињчета сриског — *прерађевину* — угојено свињче и продајом његовом наплаћујући се за свој труд и за утрошену храну, нарочито произведени у земљи кукуруз, на тај начин свом насељу стварајући рада и зараде а земаљском производу своје осигурајући проходну и бољу цену.

И како је Мађарска далеко мањи број свиња извозила у иностранство, но што их је увозила из Србије, Румуније, и Босне, опет, кад се узме вредност извоза и увоза свиња, тек се види, колико ћар вуче Мађарска од свињарске трговине своје, већ у приван данима постајаша штајнбрушког свињарског трга.

1869 године увежено је:

Из Србије	433.068 свиња	по 20 фор. 13.365 прасади 1 фор.
„ Румуније	52.436 „	„ „ „ „ 310 „ „ „
„ тур. Крајине и Босне	85.527 „	„ „ „ „ 6.820 „ „ „

Свега 572.031 брава по 20 фор. 20.495 прасади у укупној вредности од 11,460.115 форината.

На против извоз те године био је на врхунцу и износио је 737.967 брава у вредности 41,318.764 форината!

Што се тиче мера, које су код нас предузимате у земљи у циљу унапређења свињарства у земљи и избора раса, које су редом имале да послуже укрштању ради поправке домаће расе свиња, послужићемо се са два најновија званична рада, обадва у издању надлежног министарства нар. привреде.

Први је рад: *„Извештај о раду министарства привреде по струци пољопривредној у 1898. год.“* Одатле ћемо навести извештаје завода који се запатом и одгајивањем стоке баве:

1. „Последњих пет година са гајене су у Љубићеву само свиње мангулице расе, које су набављене из Мађарске са имања надвојводе Јосифа, које се врло много траже и сељаци их врло радо купују и нарочито остављају за приплод. То исто чине чак и сами свињарски трговци. Њихова је нарочито добра особина што су издржљиве на зими и што се брзо гоје, тако, да а само годишњаче достиже прописну тежину за извоз. Са тих разлога мисли управник г. А. Мијоковић — не треба ову расу свиња напуштати, него је ваља што јаче размножати и одомаћити.“

„У Добричеву нас гајене су опет само енглеске прне, зване беркширске свиње, које су по себи изванредне и дају изврсан продукт кад се мелезе са домаћим свињама, јер су мелези издржљивији и могу се за прописну тежину за извоз угојити у току од 4—5 месеца. На жалост оне су последњих година толико дегенерисане, да по величини готово више и не личе на првобитно беркширске свиње, те су почеле и тим да губе, ово долази отуда, што је прошлих година владала куга код свиња, па су и услед саме оне болести и поводом процеса аклиматизације, јако подлегле дегенерацији. Министарству међу тим није било могуће да набавља оригиналне нерастове ради освежавања крви, због забране увоза и извоза свиња за све преме докле је трајала зараза. Али надати се да ће министарство бити вољно, да ову набавку сада што пре изврши, па да поред оригиналних нерастова набави и коју оригиналну крмачу, да би се што раније дошло до доброг приплодног стабла свиња беркширске расе у заводу.

РЕД. БРОЈ	ЧЕГА?	БИЛО ЈЕ НА ДАН 31/XII 1897 г.	ПРИПЛОЂЕНО	ПРОДАТО	УГИНУЛО	БИЛО ЈЕ НА ДАН 31/XII 1898 г.
1	Нерастова . .	6	8	12	—	2
2	Крмача . . .	17	9	15	2	9
3	Назимади . .	41	—	35	—	6
4	Прасади . . .	26	91	33*	9	49
	Свега . .	90	190	95	11	66

„Помор је како матораих свиња, тако и прасади, у овој години незнатан и ако се, у два маха, ове године, у околини јанкалса свињска куга, а то долази отуда, што су маторе свиње, па и њихова прасад у 1896 и 1897. прекуцала ову болест, те је услед тога и њихов подиладац постао имунан за ову болест. Ова се иста особина опажа и код приватних одгајивача ове околине на њиховим свињама, што је, без сумње, врло велика добит за земљу, а нарочито за извозничке трговце.

„Државни су нерастови обукарили ове године свега 46 приватних крмача и то опет за то, што је управа због наведених слабости, кад год се ова појављивала у околини, забрањивала приступ приватних крмача и тако је спречавала ширење заразе у своме чопору свиња.“

2. У тогчидерској економији не гаје се ниже свиње од 1892—93 год. као ни овце, „због неповољних околности,“ а раније су гајене расе беркширска и јоркширска.

3. У ратарској школи у Краљеву гаје чистокраван беркширски сој. Да пустиво званичан извештај школске управе да говори:

„Рад поправке домаћег соја свиња у овој околини, школа је, у последње време учинала толико, да готово свака поле боље домаћин већ има, сем лепих малезана и чистих беркшираца у своме чопору.

Да се до овако повољних резултата дође доста је допринело и то, што је одобрењем г. министра народне привреде дозвољено бесплатно довођење приватних крмача под школске нерасте ради букарења.

Бројно стање школског запата свиња, било је, у минулој години: 81 комад, од којих је 15 продато као приплодна грла, 6 издато као награда сврш. питомцима и 6 угојено и заклано за храну питомаца и за мест“.

4. У виноделско-ратарској школи у Букову држе чистокране нерасте монголице и „имала су 13 мушких и 27 женских грла, свега 40 а ове године, угинуло им 10 старих и са прасад сисана од пролећа, од времена ветра, на концу године“.

„Други такав званичан рад, то је споменица за светску изложбу у Паризу 1900 год.[1])

„У Србији има више сојева свиња, али је међу њима најраспрострањенији и у исто време најболи *шумадијски сој*. Он се одликује дугачким телом, кратким ногама, малом њушком, великим и клепетавим ушима, правим леђима и обешеним трбухом. Осим тога, он се одликује питомошћу, великом гојазношћу и великом издржљивошћу према атмосферским променама и разним болестима. Али он има и својих мана а те су: *старо разнијање* и *мала плодност*“.

„И свиње као и овце држе се у Србији примитивно. Оне се преко целе године држе на пољу, изузимајући зими, кад се склањају у кошаре, или под заклоне. Преко лета су непрестано

[1]) *Пољска производа у Србији*, написао Л. Р. Јовановић. Београд 1900.

на пашу и с јесени и преко зиме, пуштају се у жиродоване шуме, или се код кубе хране кукурузом, дуњешна, или одпадцима од разних жита. Воде за њих има свуда довољно, јер је „ва земља испресецана рекама, речицама и потоцима“.

„У колико је држање свиња примитивно, у толико је опет производња свиња доста рационална и то је узрок, те се овај сој свиња тако дуго и добро одржао. За приплод бирају се из чопора најбоље крваче а за нерепе траже се најбољи перасти и ако их сам домаћин нема, он не жали труда и трошка, да их пронађе у кога другога, па то било и у којем другом селу“.

Шумадијско свиње мање је осетљиво спрам свињске куге и иначе заразних болести, видесмо, да су му мане споро развијање и мала плодност. „Да би се ове две мане уклониле, чињени су покушаји укрштања домаћих свиња с неким признатим странам расама и то: беркширском, јоркширском и монголицом. Производи ових укрштаја били су бољи у погледу горе поменутих мана, али су били осетљивији према атмосферским променама и према храни“.

„То је био повод, те је Министар Народне Привреде решио, да се предузме *побољшање земаљске расе свиња у сопственој крви*. У тој намери установљен је у прошлој 1899 год. један повећи *свињарски завод*, у коме ће се на свима правилима рационалног сточарства држати и размножавати најодличнија грла свиња шумадијске расе, па онда распростирати по целој земљи“.

„За овај завод изабрато је потребно земљиште до Добричева код Ћуприје, подигнуте се већ потребне грађевине и набављен је повећи број најбољих крмача и перастова[1]) шумадијске расе свиња рада гојења и размножавања у сопственој крви. Завод ће се постепено увећавати, те ће већ после неколико година бити у стању да подмирује потпуно земаљску потребу у одличним приплодним грлима“....

„Осим овог завода, за унапређење свињарства постарала се Краљевска влада још и законом о унапређењу сточарства, по коме су све општине у Србији обвезане, да набаве и држе добре перастове за оплођење крмача а тако исто и да поштује све оне перастове, који нису добри за приплод“....

Поред велике потрошње свиња у земљи и извоза живих свиња на будимпештански трг, *извоз сада и заклане на бечки трг*.

„За клање и припремање свиња за извоз у закланом стању, подигнута је у Београду велика и модерно уређена кланица, која је у прошлој години отпочела да ради. С овом кланицом су у вези и модерно уређени обори за држање и гојење свиња, а тако исто и радионице за прераду свињског меса и слањине, као и за прављење сапуна. Кланица је везана с главном београдском жељезничком станицом, нарочитом жељезничком пругом ради олакшања слобрађаја.“

Оволико из ова два најмородавнија и најновија званична дела о стању свињарства — свињарске трговине и о мерама за њихово подизање и уређење, односно осигурање.

Према томе:

1. Побољшању домаће расе свиња тежило се укрштањем са частокрвним приплодним грлима јоркшајирске и беркшајирске расе, кроз дужи низ година; по том и са мађарском монголицом.

2. Али мелезани и полукрвно потомство ових укрштаја, ма да је добило раније доспевање, сазревање и већу плодност, није се могло потпуно прилагодити на промењене „животне услове“ у нашој земљи, почело је пре дегенерисати, осетљивије је спрам болести и мање издржљиво спрам климе и спрам екстензивног начина храњења по пашњацима и утринама.

3. За то је потпуно оправдана мера установљење свињског завода, у коме ће се чистокрвна шумадинка најпре усавршити, да постигне конформитет и консангуитет (средњу, просечну крвну сугласност из изједначене крви); најпре размножити да се створи једно одлично приплодно стабло, пасмина, пре но што се почне раздавање перастова општинама.

4. Једна од учестаних забрана извоза свиња у Аустро-Угарску у 1896 год. која је трајала пола године, од јуна до краја те године, изазвала је врло жив покрет и прегнуће у целој земљи, против тих репресалија, које се под видом ветеринарско-полицијских мера, од суседне монархије предузимају, или увек висећи над главом Србије као Дамоклесов мач, или просто над отежаног извоза свиња и свињског меса у немачку царевину треба употребити, да се правилно прокрче спрамљене мађарске добре свиње и искључи конкуренција Србије на светским трговима.[1])

Тај покрет и то прегнуће, поред предлетих студија и покушаја за трговачке додире и везе на другу коју страну, правилно преко Солуна за Марсеј и Француску, донели су Србији и једну врло велику и важну тековину по будућност свињарске трговине и емациповаља њеног од штајбрунског акционарског присиља... створили су жртвама целе земље, свих њених синова и свију стадежа: „акционарско удружење за клање и прераду стоке“ и његова модерно уређена кланица, као што знамо отпочела је у Београду стално да врши свој задатак.

5. Једна је важна новина под нас, што је ветеринарство потпало под делокруг и надлежност Министарства Привреде, те ће и урапређење сточарства, надајмо се, тиме добити новога полета.

(наставиће се)

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ
ЗА ВРЕМЕ ОТКУПЉИВАЊА МЕХУРАЧА

(свршетак)

20. ***Вођење упутничког дневника*** — Из пријавне књижице које се добијају приликом откупљивања мехурача, треба попуњавати опште рубрике дневника, пренешене одмерену тежину мехурача и одговарајућу цену, затим одбити таксу (штемпарину) и вредност свиларске хартије коју је издата одгајивачу приликом деобе свалених буба. Остатак је сума, коју одгајивач треба да прими.

Примедба. На случај, да је одгајивач изгубио пријавну књижицу, што прегледа мора јавити писмено, надзорник (откупљивач) дужан је на основу табака за раздавање семена показати, да ли се тај одгајивач налази у списку и колико му је издато табака свиларске хартије.

За сачињавање таксе (штемпарине), служи ова скала: до 1-99 фор. не плаћа се ништа; од 2—20 фор. 7 крајцара; од 20—40 форинта 13 крајцара; од 40—60 фор. 19 крајцара; од 60—100 фор. 32 крајцаре; од 100—200 фор. 63 крајцара; од 200—300 фор. 94 крајцара.

Чим се попуни лева страна, онда исте податке треба пренети и у упутницу, коју потом одсеци и предати одгајивачу.

Кад се заврши дневни откуп, треба сумирати све главне преносне суме, па их затим уписати у таблицу, која је на последњој страни сваке упутничке свеске.

Да би се откупљивање мехурача вршило свуда подједнако, ваља се држати овога реда:

Чим откупљивач прегледа мехурке за откупљивање, узима од одгајивача пријавну књижицу и ради даље као што је поменуто. Ако одгајивач има још мехурака које ће од куће донети накнадно, онда му не треба вратити пријавну књижицу — то не треба сметнути са ума — већ му издати цедуљу на којој исписати број дневника под којим су уведени мехурци тога одгајивача, затим датум, потпис откупљивача и печат. Цедуља она служи одгајивачу у место пријавне књижице која му је одузета, и с којом мора донети и заосталу количину мехурака. Тако ће исто радити откупљивач и у случају, кад који одгајивач доноси мехурке у 2—3 пута.

21. ***Извештај о мехурцима чије су буба боловаше од кречавице*** — Сваког оног одгајивача чије су бубе боловале од кречавице треба завести у нарочити списак, који по свршетку откупљивања послати окружном надзорнику.

22. ***Кревети наногарима*** — Свака станица дужна је да набави поред кревета које има и кревете наногарима за разастирање мехурака пре откупа. Зато је одгајивачима забрањено да мехурке разастру где било, пошто за своје мехурке могу добити поменуте кревете.

23. ***Рад с мехурцима после откупљивања*** — Откупљени мехурци сортирани по класама, разастирање се по креветима тако, да слој не буде дебљи од 12 см. Ове мехурке из I и II класе,

[1]) За Добричево, по сазнању, набављено је 1899 било 12 крмача и 2 перастa шумадијске расе, за тај свињарски завод. И садашње је стање приплодног стабла врло 100. Врло добро напредују.

[1]) Ово не води „тристрасан“ Србин, већ непристрасни Француз види: *La Serbie économique et commercé*, par Rene Millet ancien ministre de France en Serbie. Paris et Nancy 1889.

који би биле прљави, треба пребрати пажљиво, па их затим засебно на сунцу осушити.

Да би се мехурци могли лако експедовати, потребно је, да одгајивач има довољно котарица за паковање.

Ако у станици не би било довољно таквих котарица, откупљивач треба да их тражи од завода телеграфским путем.

За паковање смеју се употребити само суве котарице и такве које су у добром стању.

При паковању треба надвојити из мехурака I и II класе све прљаве и неупотребљиве мехурке.

Примедба. Може се десити да 3—4 прљава мехурка који су ненажњом смешани с мехурцима I и II класе буду и упаковани с тим мехурцима и да се због њих укваре на 100 мехурака који су плаћени као мехурци I и II класе зато; за свако такво паковање, т.ј. ако се у котарици у којој су мехурци I и II класе буде нашло прљавих (неупотребљивих) мехурака, пошиљач ће искусити строгу новчану казну.

Често се дешава, да се у коконијеру у истој котарици налазе прљави и рђави мехурци у којој су били мехурци I и II класе, па и ако је откупљивач односно пошиљач у ову котарицу паковао само добре мехурке. То се може објаснити на овај начин: Најлепши и најбољи мехурци по спољашности, ако су његове бубе боловале од сањивице, имају у унутрашњости прљаву масу, која се тежином лако нагњечи, те тако испрља и друге мехурке на да су они пре паковања били сасвим лепи.

Слично се догађа и с мехурцима чије су бубе боловале од кречне болести, у којине су лутке скречане. Код оваких мехурака кад се упакују, производи се често тако велика топлота, да прелазе у врење, због чега постану мекани и рђави, па и ако су пре паковања били у свему као што треба.

Да би се оне незгоде отклониле, потребно је, да се при откупљивању пази на то, да ли су примљени мехурци здрави или не и ако нису здрави онда их надвојити и тако издвојене паковати.

Сви они који не би овако радили, т.ј. који би послали заједно и здраве и болесне мехурке, искусиће новчану казну.

24. ***Мерење котарица*** — Пре него се мехурци наруче у котарицу, треба измерити дару котарице. Откупљивач је дужан дакле, да пре паковања мери и празне котарице, у којима су за време откупљивања мехурака ове једном биле транспортиране, пошто се код котарице за време преноса кад је време влажно или суво, мења њихова тежина.

Дару сваке поједине котарице треба уписати у надлежну рубрику у спроводници.

Адреса мора бити сасвим тачна, иначе ће надзорник бити кажњен.

25. ***Паковање мехурака*** — Пошто квоћа спакованих мехурака опада сваког часа, то је отуда потребно, да се оне пакују на кратко време пре пошиљања.

Свака класа мехурака мора се паковати засебно.

Котарице за време пуњења треба растресати опрезно, да се мехурци не би згњечили.

Кад се котарица напуни мехурцима онда ваља ставити поклопац и потом котарицу пломбирати.

Пре намештању поклопца, треба за средину поклопца утврдити жицом лиману таблицу од 8 □ см. Крајеве жице са унутрашње стране ваља добро подвити, да се њима не би мехурци штетили. За лиману таблицу ваља утврдити број котарице, а да би се одмах знало и какви су мехурци у котарици, треба употребити:

За мехурке I класе белу цедуљу;
„ „ II класе црвену цедуљу, и
„ „ неупотребљиве плаву цедуљу.

За мелез-галете употребиће се исте цедуље, само тада маститом преко броја треба повући једну црту, нпр.

Потребне нумере за овај циљ, послаће завод сваној станици.

Примедба. Откупљивач ваља да се споразуме са шефом железничке станице, да упуте магационара и раденике, да на ове цедуље не лепе своје цедуље, већ на котарице, пошто би се њиховим цедуљама морали покрити сви подаци на цедуљи.

Пломбирање котарице врши се овако:

Котарице напуњене мехурцима ваља да су снабдевене са 4 пломбе. За овај циљ на горњем делу котарице, увести се прстен од жице, а паралелно оним и на поклопцу, такође прстен од жице. Затим се прстен добро утврди жицом и каналом, тако, да поклопац потпуно прилегне, Жица треба добро да се подиже с доње стране поклопца, да се мехурци не би штетили.

Канал којим се котарица ушива, не треба да је дебео, јер не би могао да прође кроз пломбу, а не ваља ни да је сувише танак, јер би као такав био слаб; треба га даврд увезати и увући ова краја у пломбу; на доњем крају пломбе опет два пут везати и затим пломбу пресовати кљештима, да се на пломби може видети напис.

На овај начин учињено је све што је потребно, па да се мехурци не могу видити из котарице а да се при том котарица не оштети.

Овај, који прими мехурке, има се уверати о томе, да пломбе нису искварене и да ли се на њима види напис.

Ако су у каквој коконијерној станици одвојене станице за откупљивање мехурака, да се због тога мехурци не могу директно преносити из локала за откуп у коконијер, онда се транспорт мехурака има вршити на исти начин као и у станицама за откупљивање мехурака.

26. ***Мерење пуних котарица*** — Пошто су мехурци спаковани онда треба измерити сваку котарицу. При мерењу треба пазити, да на вага буде сандук као и кесица с гипзом, пошто је нага тако таурирана.

Тачно мерење мехурака, препоручује се откупљивачу у толико више, што се у коконијеру свака пошиљка утврђује сведоцима.

27. ***Спроводница*** — Сви за транспорт спаковани мехурци, морају се тачно завести у спроводницу; подаци морају бити исписани чисто и читко. Спроводнице се пишу у два примерка, од којих се један придружи товарном листу и то тако, да се окрајак спроводнице мало подавије и за овај гумарабиком прилепи товарни лист. Друга спроводница остаје као важан документат у станици. Све спроводнице сравњене се по откупљивачу мехурака.

Мерење мехурака има да врши надзорник с једним откупљивачем и на спроводници дужни су обојица потписати се.

28. ***Продаја мехурака*** — Коме ће се коконијеру слати откупљене мехурке о томе ће се у своје време известити свака станица за откупљивање мехурака, којом ће ни се приликом давити и то, колико ће износити подвознина железницом или лађом од 100 кгр. мехурака.

Изузевши недеље и празника после подне, мехурци се могу предавати сваког дана.

Брзовозом не ће се слати никакви мехурци, међутим, особени возови дужни су транспортовати их.

Пошиљке мехурака предавање се увек као брзовозна роба, али без осигурања вредности, а за транспорт се мора платити.

Станице за откупљивање мехурака треба да шаљу мехурке тако, да не буде никакве штете, и зато у раденицима за ову потребу, не треба да чине никакву уштеду.

Товарни лист треба тачно испунити и као пошиљача означити увек „кр. угарско надзорништво свиларства“ или „кр. угар станица за откупљивање мехурака“. Никад не сме фигурати име дотичног пошиљача.

Кола, којима се транспортирају мехурци, треба увек да имају мушему, којом се котарице морају покрити, да не би покисле.

Откупљивачи су одговорни ако влажне мехурке предају станици железничкој (или паробродској). Ове станице известиће о томе телеграфским путем завод, ако је такав случај.

Носач је дужан доносити суве котарице са станице; ако би донео влажне котарице, дужан је о томе известити откупљивача, а овај опет завод и то телеграфским путем.

Откупљивачина обраћа се нажња на то, да буду учтиви и предусретљиви према чиновницима железничким и паробродским, јер је већ било таквих случајева, да је због њихове непредусретљивости, завод имао поред непријатности још и извесне штете.

Откупљивач је одговоран за то, да свака пошиљка мехурака стигне на време. За сваку немарност у транспорту и иначе у станици, дужан је телеграфским путем известити завод.

29. ***Враћање празних кошарица*** — Управници коконијера дужни су вратити одмах празне кошарице дотичној станици по примању мехурака.

Ако станица увиди, да у доба кад врши откупљивање мехурака у јеку, не ће моћи добити од коконијера потребне кошарице, треба о томе телеграфским путем да извести завод.

Станице за откупљивање мехурака не могу чинити никакве приговоре, ако од коконијера нису добиле празне кошарице. Главно је да се кошарице врате на време и у добром стању.

Сваки надзорник или откупљивач, који би мехурке слао у лошим кошарицама, казниће се са 50 кр. од сваке кошарице.

При крају откупа празне кошарице не треба враћати као бруховану робу већ у слагалишту причекати да се пробере што више кошарица.

30. ***Извештај*** — Податке од дневног откупа треба увести у дневни извештај. У том извештају од којег један примерак слати окружном надзорнику а други заводу, на било да је врћено откупљивање или не, треба с највећом тачношћу испунити сваку рубрику.

Откупљивачи који су у месту где је коконијер, дужни су подносити поменути извештај управнику коконијера, јер се овде примљени мехурци књиже на основу тих извештаја.

Примедба. Ако у каквој станици раде више откупљивача, то онда податке о откупу у извештају треба засебно показивати и сумирати.

Рубрике у извештају морају се тачно слагати с рубрикама упутничког дневника, те отуда и показане суме морају бити подједнаке.

Суме из 2, 3. и 4. рубрике, морају се слагати са сумом у 5. рубрици.

У 6. рубрику треба завести суму по куповној цени мехурака даиле не треба одбијати припадајућу суму за таксу (штемпларину).

Дневни извештај треба почети слати првог дана чим се започне откупљивање мехурака. Њих ваља означити редним бројевима 1, 2 итд.

У примедби ваља сваког дана показати, колико је било мехурака I и II класе као и неупотребљених посланих коконијеру, назначивши *бруто* и *нето* тежину. Даље показати и број спроводнице, којом је испослана пошиљка.

Ако којег дана мехурџи нису експедовани, онда то ваља навести у примедби. Овде се мора даље прибележити и то, које је лице постављено још сем откупљивача и колико му се плаћа месечно или дневно.

У дневном извештају на 3 страни показати откуп, а на 4 стање касе.

31. ***Преглед откупљених и експедованих мехурака*** — О подацима дневнога откупа и количини експедованих мехурака, дужан је откупљивач саставити преглед. У тај преглед ваља сваког дана да уноси податке из дневнога извештаја и спроводнице. Преглед се шаље у 1 примерку и по закључавању откупа шаље се као прилог окружном надзорнику. Циљ је прегледа, да се у свако доба зна, колико је мехурака откупљено, колико је за њих издато новаца, колико је одгајивача предало мехурака итд. а из њега могућно је и самог себе контролисати, јер се последње суме прегледа морају слагати са закљученом сумом упутничког дневника. На послетку, циљ је овога прегледа и тај, да органи који врше инспекцију, могу на основу њега лако извршити преглед своје касе.

32. ***Преглед по општинама*** — Откупљивач је дужан да на основи упутничког дневника, саставе *Преглед откупљених мехурака по општинама.*

Циљ је овога прегледа да се добивени резултат утврди и покаже за сваку општину.

То се ради овако:

Откупљивач уноше општине по азбучном реду (оне, за којих је добивао мехурке на откуп), затим проналази све пријаве из те општине и уписује одговарајуће податке из упутничког дневника. Тако ће уписати потребне податке за све општине.

Код сваке општине треба навести суму.

Количину откупљених мехурака једнога одгајивача, па и ако је он ову у више пута предао, треба навести само у једну рубрику, т.ј. његово име у општини ваља да се покаже само један пут. Главна сума овога прегледа мора се слагати с главном сумом упутничког дневника.

33. ***Закључивање откупљивања мехурака*** — Откупљивач може закључити откупљивање мехурака само по наредби окружног надзорника. Завод ће се побринути кад треба вршити исплату. Откупљивач не сме напустити станицу, док за то не добије дозволу, у противном случају, не ће добити што му припада.

Он је дужан благовремено известити управника коконијера коме је слао мехурке, да ће станица ускоро закључити откупљивање мехурака.

34. ***ПопраВке и чување ствари*** — Сремски надзорник дужан је да по закључивању откупа доведе у ред све ствари. т.ј. ваља да их чува и после тога. О несама које су добивене од прегледача с мустром мехурака дужан је саставити извештај и овај послати окружном надзорнику. Надзорник ће се даље побринути, којим ће коконијерима послати те кесе.

35. ***Шиљање документата*** — По закључивању откупљених мехурака надзорник (откупљивач), је дужан послати окружном надзорнику најдаље до 15 августа сва документа, и то:

1. Упутнички дневник.
2. Преглед срефен по општинама.
3. Књигу жалбе.
4. Извештај о оним одгајивачима, који нису имали никаквих мехурака.
5. Извештај о оним одгајивачима који су имали мање од 5 кгр. мехурака.

Примедба. Подаци за извештаје у тач. 4 и 5 ваде се из упутничког дневника и прегледа по општинама.

6. Преглед откупљених мехурака.
7. Спроводнице.
8. Извештај о мехурцима чије су бубе боловале од сањивице и кречавице.

У ово доба дужан је послати оном сремском надзорнику у чијем је срезу вршио откупљивање и све пријаве књижице одгајивача, који су своје мехурке предали станици.

Ове књижице прегледаће тачно сремски надзорник и са извештајем послати окружном надзорнику. У извештају поменути само оне књижице у којима су запажене какве погрешке, и такве књижице приложити засебно. Окружни надзорник водиће даље рачун о тим књижицама.

33. ***Остала предања*** — Сремски надзорник дужан је послати окружном надзорнику у одређеном року све што му по дужности има предати.

37. ***Казне*** — Они откупљивачи који не одговоре својим дужностима, казниће се новчано, а према природи кривице отпустити из саме службе.

Новчано ће се казнити у оним случајевима:

Ако откупе влажне и незреле мехурке, са 1 фор.

Ако шаљу влажне и незреле мехурке коконијеру, са 1 фор. од сваке кошарице;

Ако лице које врши инспекцију нађе у станици загрејане мехурке, са 2 фор.

Ако је дневни извештај рђаво попуњен и испослан, за сваки случај по 50 кр.

Ако различне класе мехурка шаље у неподвојеним кошарицама 1 фор.

Ако је међу мехурцима I и II класе упаковано и прљавих мехурака, у сваком случају са по 2 фор.

Ако се за паковање употребиле лоше кошарице, по 50 кр.

Ако се засебно не пакују мелез мехурци (беле и зелене), са 2 фор.

Ако се мерење мехурака вршило нетачно, казниће се и сремски надзорник и откупљивач.

Поишто је у свакој станици за откупљивање мехурака дужност сремског надзорника да бди у свему, да се све што је у правилима тачно врши, то је он одговоран за све неисправности.

Изречене казне одузимају се без икаквог поговора из плате откупљивачеве.

38. ***Заступање*** — У свакој станици за откупљивање мехурака у којој нема сремског надзорника, заменивање овога окружни надзорник, и он се стара да одговори у свему дужностима сремског надзорника.

Благ. Д. Тодоровић

ГЛАСНИК

Извоз грожђа из Смедерева. — Интересовање за извоз грожђа смедеревског било је ове године веће но икада досада. Као што дознајемо, досада је (4 нов.) само нашом државном железницом отправљено 22 вагона грожђа из Смедерева у Будим Пешту. Мимо то товарено је грожђе и преко Ковина, на аустро-угарској страни. Из Смедерева су возови у 9 часова пукли вагоне с грожђем до Београда, одатле су у Земун прелазили мађарским возом бр. 911, а даље су ишли бравим теретним возом бр. 943, који из Земуна полази у 1 час по подне, и који има у Будим-Пешти непосредну везу с Вечом. Овим се возом може отправљати грожђе без ограничења вагона.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1901 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДИО

Паја Т. Тодоровић

Изашао је са овим садржином:

I. Календарски део:

Пасхалија просте 1901 год. — Покретни празници — Стари и нови календар 3
Колико има до сада година од важнијих догађаја и установа, у свету и у Србији 4
Календар светаца и Бележници 5
Помрчења у 1901. год. — Дани у које се радње затварају 29
Државне светковине у Краљевини Србији. — Српске народне и црквене светковине. — Слава пољопр. завода и удружења у Србији 30
Владалачки Краљевски Дом Српски 31
Ваше духовенство у Србији 32
Министарство Народне Привреде 33
Чланови Управе, оснивачи, утемељачи, почасни, родовни и помагачи Српског Пољопр. Друштва . 34
Пошта, телеграф и телефон 42
Извод из закона о државним таксама 50
Напаћури у Краљевини Србији 55
Месечни радови у целој години 57

II. Пољопривредни потсетник:

Колико се годишње добива ћубрета од једног грла 71
Колико времена траје клијавост у појединих врста семена, и колико од сто клија семе кад је добре каквоће и чисто 71
Лек од главице (спети) 72
Време сејања главнијих пољских усева 72
Шта за чим треба сејати 72
Подаци о сејању и жетви усева 74
Колико је потребно биљака у разном растојању . 77
На колико женака долази један мужак 78
Просечно трајање приплодне подобности 78
Време дојења у недељама 78
Просечно трајање бремености (брећавости) и извођење живине 78
Полни нагон (жар) код стоке 79
Из пчеларства 79
Гајење сивлене бубе 79
Справљање бордоске чорбе 80
Сумпор против грожђане плесни (оидиум) . . 80
Кад је забрањено рибу ловити 80
Кад које шумско дрвеће у нас цвета, кад зри, кад се бере и кад опада и колико му траје клијавост семена 81
О сејању шума 83
Подела и време ловљења дивљачи (из закону о лову) 83
Претварање лаката земље у аре и хектаре . . . 84
Претварање дана орања, плугова земље, јутара земље или коса траве у аре и хектаре 85
Претварање ока у килограме и драмове у грамове 85
Претварање аква у хектолитре 86
Прва помоћ у несрећним случајевима и напрасном побољевању код људи, док лекар не дође . 86
Прва помоћ у неколиким напрасним болестима код стоке 87

III. Пољопривредни заводи и установе:

Српско Пољопривредно Друштво и Подружине . . 90
Више пољопривредне школе 93
Управа државне ергеле 95
Управа топчидер. економије 95
Лозни расадници 96
Особље државних и лозних расадника 97
Путни наставници виноградарства 97
Окружна пољопривредна станица у Ћуприји . . . 97
Државни економи и њихови помоћници 97
Српска воћни расадници 99
Државни марвени лекари 100
Државни шумари и подшумари 101
Државни питомци 102
Главна управа свих „Кола Јахача Краљ Михаило“ . 103
Српско Пчеларско Друштво 103
Пчеларско-воћарска задруга у Београду 103
Пчеларско-воћарска задруга у Параћину . . . 103
Крагујевачка пчеларска задруга 104
Савез Земљоделничких Задруга у Београду . . 104
Савез ловачких удружења 104
Срп. акц. Друштво за земљски сточни трг, клање и прераду стоке 104
Срп. Краљ. Државна Класна Лутрија 104
Стечај за популарну пољопривредну књижицу . 105
Награде за уводе напреднијих начина радње . 106
Ценовник пољопривредних алата и машина . . 107
Српске пољопривредне књиге и новине 109

IV. Поучни део:

Рана зелена пића у пролеће 113
Рад кравама 120
Сађење високих воћака и неговање на сталном месту 124
Ране сорте грожђа 131
Мара живинарка. Пољопривредна приповетка . . 139

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 46. броја Тежака: *Гласник:* — Још нешто о подизању багрена. — Сваћарство и сваћарска трговина Србије (настављ се). — Дужности српских надзорника свиларства у Мађарској за време откупљивања мехурака (свршетак). — *Гласник.* — *Књижевни оглас.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛОЖЕЊА УПУТСТВА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима наложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИМА ПОМАГАЧИМА, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТВА ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ИЊАЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЧАКИ, МАНАСТИРИ, ЖЕЉЕЗНИЧКИМ ЗАДРУГИМА И ЧИТАВИ НЕМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОМ ПРЕТПЛАТУ УПЛАТЕ ЗА ЈЕДАН ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ЖЕЉ. ПО СРБ. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СТРАНИ ЖЕЉЕЗНИЦИ, ЗАДРУГИ И ЧИТАОНИЦА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УПАЋЕНО ПОЉОМ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИМ КОД СВОГ ПОЧТАРА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂИВАЊЕ ОДНОСИ:
ДР. М. Т. ЛЕНО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 47. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 26. НОВЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

НЕКОЛИКО ВАЖНИХ НАПОМЕНА ОДГАЈИВАЧИМА СТОКЕ

Прави пољопривредник не може се без стоке ни замислити. Она му је потребна, како ради исхране и одевања, тако и да може оре своје земље, вуче терете и своју снагу њеном замени. Она му даје још и ђубре за ђубрење испошћених земаља.

Па и како му је она толико потребна, он јој иначе не поклања онолико пажње, колико она заслужује. Неки то чини с тога, што се од својих старих није бољем научио, а неки опет држи да је све учинио, ако јој је спремио нешто мало хране и склониште од студи преко зиме.

Међутим, то није довољно. Стоци треба доста добре хране и него, па да напредује како треба, те да се од ње има права, истинска корист. Тога ради, изнећемо само неколико нужних напомена пољопривредницима и одгајивачима стоке, које треба да имају на уму при њеном гајењу.

Сваки пољопривредник треба да одабере и држи онолики број стоке, колики може добро надгледати и хранити. Већи број нека ниподто не држи.

У овом погледу многи наши пољопривредници греше. Они често пута држе већи број стоке но што могу исхранити, те ниједно грло не отхране како треба. Отуда и долази, да им је она сатна, изгљава и на тргу нема оне вредности коју би иначе могла да има. Боље је дакле држати мање а добре, но више а рђаве стоке.

Стоку ваља што боље хранити. Иначе у нешто добити од држања њеног, биће чиста штета. С иршавом и слабом стоком, човек није никад пристао. Преко лета добра паша с нешто трица и јарме, а преко зиме добро сено поред репе и кртола, учиниће, те ће стока бити добро очувана за сваку употребу. Краве ће давати доста и добра млека, а радна стока биће у снази.

Храна дакле треба да је добра и свежа. Покварену храну не треба стоци давати. Од укварене хране могу по здравље стоке наступити штетне последице, а за приплодну и бремену стоку, она је отров. О тога, на ово ваља строго пазити.

Прелаз од зелене хране на суву и обратно, треба да је постепен, а тако и кад се прелази у храневу од једне врсте другу. Нагли прелази штетни су а могу бити и опасни.

Хране треба спремити довољно. Не треба дочекати дан да се каже: „Данас се нема шта стоци положити.“ Ко би то дочекао боље је да се и не зове сточар.

Стоку треба хранити и појити у једно исто време. То треба да је закон у сточној стаји. Иначе, ако се храна не даје у одређено време и не поји кад треба, стока не може да троши храну и на своје разнајше како ваља и тиме сам одгајивач. Она, дакле, не сме гладовати, а тако исто не сме бити пресићена. И једно и друго шкоди. Најболе је давати јој по мање хране, али почешће, на ће она сваки оброк боље појести и неће је растурати.

Судови из којих се стока храни, треба да су увек чисти, нарочито ако се жиђа храна даје, која се лако квари. Јасле такође треба да су чисте. Из њих ваља најпажљивије уклонити све остатке хране од првог оброка. А ако се он кад-кад нађе, може бити знак да дотично грло од чега болује. У јаслама не треба да има ексера, клинова и чапорова, на који се стока могла повредити, особито ако халапљиво храну једе.

У сточној стаји треба да влада примеран ред и поредак. Код стоке не треба викати, лупати и узнемиравати је, особито кад се храни. Чистоћа такође, треба да је примерна. У сточној стаји не треба држати балегу, јер она веоме штетно утиче на здравље стоке. Из сточних стаја треба је одмах избацивати на ђубриште. А, ако у близини истој нема уређеног ђубришта, онда је ваља носити далеко од сточне стаје, да не кужи ваздух, поштто је он за добро успевање стоке веома потребан. Сточну стају треба од времена на време отварати ради проветравања, тако, да у њој ваздух буде увек свеж.

Сточна стаја треба да је сува и умерено топла. Велика топлота у сточној стаји није потребна. Кад је велика топлота у сточној стаји, стока се разнежа, оклатава и не може да једе с њом храну, поред тога, што лако може да озебе. Тако исто, стаја не треба ни да је хладна, да се стока у њој мрзне. Јер тада јој треба више хране, те да топлоту накнади, што је опет штетно по одгајивача.

Нагло расхлађивање стаје и јака промаја у њој, шкодљива је, а може бити и опасна.

Ну, сем потребне чистоће у стаји, ваља и стоку тимарити и чисто држати. Кад се стока тимари и чисто држи здравија је, јер јој тада кожа боље ради и испарава. Напротив, кад се стока нечисто држи, тада се на њој напати гљивд која јој дано-ноћно досађује и узнемирава је. Тада јој и храна не прија, па ма каква она била. Веома је дакле потребно стоку тимарити. Не каже се бадава: „Стока добро тимарена и чисто држата у пола је нахрањена.“

Влажну стоку, а особито радну, треба у стаји добро истрљати и осушити гужном сламе, па ће бити здравија и много угледнија. А ако је време хладно, онда је покрити.

Свињама ваља често мењати воду у кабуци. Јер кад се дуго у једној води кабугају, она се поквари, те постане шкодљива. И свињче воли свежу воду више него блато, а што над кад и у блато легне, чини то с тога, што воде нема. Веома је погрешно мишљење да је свињче нечиста животиња и да за њега није потребна особита чистоћа.

Са стоком ваља пажљиво поступати. Не треба је тући и злостављати. Нарочито кад су грла хладна, ваља их вакиавати на чишћење, везивање, тимарење, дизање ногу, како би се доцније лакше могла поткивати. Оно нарочито вреди за ждребад. Ако се с њима у почетку не поступа благо, постају доцније злоћудна и неупотребљива за службу.

Радну стоку не треба великим теретима преоптерећивати, јер тада неће бити дуго у доброј снази, неће добро послужити. Нарочито у почетку и млађа грла треба од великог терета штедити.

Чим се прикати да које грло не једе или да је неиесело, знак је да је болесно па треба одмах звати сточног лекара, а не њи врачарама на бајање. То ће бити много јевтиније, јер ће лекар указати праву помоћ а сачуваће на случај заразе и остала грла од побољевања. Свако друго поступање штетно је.

Јесен је на измаку а време је добро захладило, те ће сва стока пасти на стајску храну, па ће многим одгајивачима ово неколике напомене бити од потребе. У том циљу ми их и написасмо.

И. К.

СВИЊАРСТВО И СВИЊАРСКА ТРГОВИНА СРБИЈЕ

(НАСТАВАК)

III

Српска свињарска трговина с тиме је и ако још у доста маломе размеру, ал' тек за први почетак са благотворним утицајем, отпочела другу епоху емаципованља свога од иностранства: отпочела је клање и прерађивање производа од свиња угојених у земљи.

У првом раздобљу своме, жељезница је, усавршица саобраћајних средстава код нас, донела собом, раније отпочети процес ослобођавања српске свињарске трговине, од чисто посредничке, калауске улоге, коју је у велико вршила раније и са почетком подизања и модерног уређења Штајибруха: извозом неураљених мршавих свиња, багуваца, у трговини званих „палонија;“ мршаве српске свиње, као „сировина“ свака, служале привреди и трговини мађарској, да они стварају зараду својим људима и осигурану потрошњу, утврђену цену њиховим земаљским производима, нарочито кукурузу, да Мадјарска „прерађивина“ то „сировине“ — гојењем свиња, односи сав ђар.

Поред тога, у раније доба, а нарочито све до тридесетих година овога века, када се остварио ц. кр. повлашћено дунавско народоредско друштво и отпоче пловидбу и сам начин транспорта свиња из Србије, шао је на руку извозу мршавих брава и свиње су транспортоване искључиво „пешке,“ путем гоњеваа и теранва.

Једна новорка кретала се преко Оршаве и Свињице проз војничку границу на Лугош, Темишвар, Сегедин, за Пешту, Бур и Беч.

За тако гоњење дебелих свиња требало је но 4—5 недеља времена и на све то време, трошкови око транспорта и исхране пили су у прилог мађарској привреди а на уштрб српској.

Но главно било свињарске трговине хретало се дуж десне дунавске обале, од увозних тачака Ковина — Смедерева, Осека — Митровице, ка главној свињарској пијаци у Бург и Еденбургу, одакле је још у 1871. год. за бечку пијацу отерано тако — „пешке“ — на 38.330 брава.

Отада транспорт водом, у нарочито за то удешеним лађама, где су се збрињули за храну и појење свиња, поче преовлађивати. У овим за сметнај 300—400 брава удешеним лађама трајаше транспорт 14—20 дана, при чему сем редовног копњеа свиња, онадаља тежине, често и знатно штете дрвих крста се дешаваше.

Но са подизањем југоисточне жељезничке пруге, државне жељезнице до Бајаша, на којој свиње базјашко-штајибрушко растојање (од 54′/₄ миље) отпочеше у нарочито стараћењу вагонима предавати за цитло 17 часова — стаде се свињарска трговина концентрисати у Штајибруху, које од тада постаде мадјарски „Парковоиис.“

Наша жељезница послужила је даљем емаципованљу свињарске трговине, поред свих досковица, довијања и репресалија, велики мадјарска трг, која је дуго-година гутала све што је српско: ђар, чисту добит, велики део зараде, па и сам глас, име српских свиња на светском тргу: све је то појављивало се само под мадјарским именом.

Установа клаонице за свиње, у Београду, један је корак даље у емаципованљу српске свињарства и свињарске трговине. Не само са непосредних веза са Бечом и са понављањем утаномице тамо српских сад кланих свиња, са мадјарским свињама, већ што прерађивањем свињског меса, клањне и масти, потрошња тих производа у земљи искључује потрошњу страних сличних производа, пада на тас теразија, као ђар српској производњи и заради, као права фабричка прерада сваке сировине.

Да би боље уочили сву важност свињарства и свињарске трговине код нас и боље разумели шта нам све још у томе погледу оскудева, какве би мере било најпеопходније да се за даље предузму, те да се постигну још и бољи резултати, да се удари круна досадашњем емаципованљу те важне привредне гране у Србији, са неколико речи посмотрићемо стање и развој мадјарског свињарства и мадјарске свињарске трговине, у односу на наше свињарство и трговину... те да отуд поцрпемо за се сву могућу поуку и корист како нам треба ударити што сигурнији камен темељац у унапређењу њиховом.

По *Родњоком*, све у Мадјарској свиње које се у Мадјарској налоде могу се поделити у две групе: *у свиње за месо и у свиње гојаке или за мост.*

До краја прошлог столећа — вели *Карло Моностори* проф. сточарства на мадјарској марвено-лекарској академији у Будапешти — не беше ни једне расе свиња у Мадјарској, која би се одржала на гласу до данашњег дана. Крајем прошлог и у почетку овог столећа истиче се неки, по пореклу непознато, у комитатима Јаса и Сомоља, домаће *Бакоњско свињче* (које чак и један *Натурлијус* погрешно меша и брка с монголицом!) и оно је излазио на глас не само у земљи, но и у иностранству и оно је се онде-онде и дан-дањи одржало, а некада је служило, као главни извозни артикал њихове свињарске трговине, потиснуто но том као и сви остали сојеви монголицом, поставшом од шумадијске монголице.

Салонтајско свињче прадржује се после тог времена бакоњскоме и донекле се и дан-дањи одржана „чистоврвно,“ уз планинско: дивљачно, слабо-гојадно, ал' врло добро за месо, прави „шункаши.“

Српско је свињче дакле и по његовоме признању и по признању другог ауторитета у овом питању *Родњоког*, родоначелник мадјарске монголице. „И данас — вели *Моностори* — осетна конкуренција ових земаља (Србија и Румунија) датира се од тог доба и што она није могла да произведе застој и назадак у мадјарском свињарству, ипа да се заблагодари нарочито тој околности, што тада још мадјарски одгајивачи сасвим раскрстише са стајским гајењем њеним и одадоше се на јеотинији и боље се рентирајући пашњачки начин гајења, тежећи при том свима силама и срестима, да поред свињчета за месо, одгаја себи и свињче *рано-село* и благородно — свиње за мост, како би могли одржавати конкуренцију српском и румунском свињчету. И, да ту последњу циљ постигну мадјарски се одгајивачи латише занта нарочито српског свињчета.“

„Ово свињче, које се брже развија и више количином производи, убрзо је истисло све друге сојеве, потисло и бакоњско и салонтајско у планинске крајеве и сада увелико доминира над свима осталим свињама, које су постојале или које постоје у Мадјарској.“

Родњоки тврди, да и бакоњско, а особито и одлично свињче за месо („Гица“) — Салонтајско, биће убрзо абсорбовани укрштањем са свињчетом „нуждране длаке,“ гојазним свињчетом шумадијским, монголицом, тако да се на мађама области њиховог

обостраног распрострањења — између гојазног свињчета коврџаве длаке и месијатог свињчета опружене чекиње — иноде многоструке предлазе форме.

Родиски и Моностори (овај вели опредељење „хинеско"), придржавајући се за своју тврдњу *X. Натузијуса*, тог најчешег немачког знаца раса сточних целога света, тврде, да „*свиње куждраве длаке*", дакле монголица, још од незапамћених времена мора да проилазе од мешавине европског дивљег свињчета, са сада изумрлим, па' непознатим преставником индијског свињчета.

У већ наведеном делу своме[1]) *Родиски* вели, даље, да се у Мађарској гојазно свињче куждраве длаке, зове и „српским" и да како оно, тако и турско, анодолско, сремско свињче, само су мало одступили наригетеи истог гојазног свињчета, које је најраспрострањеније на југо-истоку Европе. Остале свиње, па и мађарске за месо, пореклом су од дивљег европског свињчета и за доказ томе, да се оне с потомцима индијског свињчета (монголицом) не могу никад тако да кажем „хемијски потпуно да поменају" у једноставан конгломерат с карактером расе, по се цигло постиже поред свега усиља, једна „цигло механичка мешавина" — вели *Родиски* да могу послужати мелези та два свињчета, прасад из истога прасења, од којих се један део измеђе на дивље свиње, а други део показује карактер расе куждравог свињчета. Чак и салонтајске свиње, које је већ доста консолидована мелезанска раса, показује то сасвим очигледно.

Важно је даде констатовати, *да код се у таквом укрштаву употреби мераст припадлежебн раси куждравог свињчета, он свој* (индијском домаћом свињчету својственa) *обеим главе очевидно преноси наслеђем на потомство, докле се у исто доба, на костуру истог, непремено очитује* и испољана, врло често, упини крви обичнога свињчета!

Монголиска у Мађарској, заступљена је у три соја: *крупна, ситна бела*, и — *крна с белим трбухом* (тако звана „*ластавичаша*)".

Општи карактер: кратка глава, фина њушка, стрмо а широко чело, нешто упала носњача (односно конпексан профил — српски: прћан нос), широки образи, ваљкастог облика тело, широк размак ократних ногу, нешто оборена крста, једва чеиньом назначен леђни хрбат, куждрава, коврџана длака.

Крупна монголица има племниђе и веће уши, а под ситне су шиљастије и усирављеније. По боји длака је често сребрнобела, гдешто мелирана сиво, те с тога и цело свињче изгледа сиве боје.

Све ове пасмине монголице распрострте су по комитатима: Араду, Бараньи, Бихору, Бекешу, Красо, Тељешу, Сомоњи.

Најчешће су пасме, што воде порекло од српске монголице:

Надвојводе Јосифа у Кап-Јене. Темеђ су томе запату 12 брава шумадијског свињчета од кнез Милошевог домазлука. Нешто више на ногама но куждраво свињче, длака хрбата прелина у руменикасто, ослаба мало у кичицама, тело опружено, трбу опуштан, уши повелике, клемнаве. Јако гојазна. Матори нераст могу да теже 300, па и до 385 килограма.

Пасма кнежевско *Сулковских* спахилука у Панкоти и Бараковњи. И за ово стабло купљена су тридесетих година приплодна грла од кнеза Милоша. Педесетим годинама већ реномирана пасма, понова је набавком шумадијских нераста поткрепљена освежавањем први од тада се на даље чистокрвно гаји под најстрожијим одабирањем приплодних грла. Јединствена пасма по финоћи и спретности главе и наједначености у телесној величини, која је осредња и ако је изврсне гојазности, месарска тежина по брану ретко превазилази 150 килограма.

Пасма Лудвика Симоњи у Бадачу: одлика врло фини костур итд....

И *Моностори* с правом, с поносом вели: „Отачаственe климатске и пољопривредне околности, утрживање одгајивача, као и олакшане сабрањаје и повољне трговинске прилике, све је то укупно допринело томе, да се ово свињче (које по сигурно од дивљег води порекло, али облагорођено хинеским), још боље и целисходније развије, тако, да и Србин мора на хаџилук у Мађарску, чим му устреба добар приплодни материјал"....

* * *

Свињарска трговина у Штајнбруху постепено је расла и напредовала. За прних 15 година од заснивања мађарског свињарског трга, по аутентичним подацима, кретала се овако:

ДОГОЊЕНО:	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У годинама 1870—71	7,079.339	349,359.549
Заостатак 31/XII	55.118	2,747.450
Према томе продато	7,024.221	346,612.099
Утрошена храна износи	9,379.710 м. цен.	68,014.220
Укупна вредност		414,626·319

За транспорт оволиких догоњених свиња беше потребно 113.329 вагона.

ОДГОЊЕНО ЈЕ:	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У Беч	2,428.676	153,375.825
„ Ческу и Немачку	2,236.060	149,233.985[1])
потрошила:		
У Пешти	1,896.671	106,766.410
На Г. Мађарску и транзито долази	462.814	22.817.215
Свега	7,024.221	432,193.435

За транспорт одгоњених свиња требало је 115.505 вагона.

Чиста добит је 17,567.116 форината.

У годинама 1884—1890 био је следећа обрт:

	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У години 1885	567.950	18,960.720
За исхрану 966.300 м. ц. хране по 6 фор. =		6,377.580
Свега		25,338.300
У години 1886	622.347	20,374.930
За исхрану 1,173.260 м.ц. хране по 6.5 фор. =		7,626.190
Свега		28,001.120
У години 1887	514.977	18,909.240
За исхрану 929.265 м. ц. хране по 6·5 фор. =		6,040.190
Свега		4,949.430
У години 1888	497.466	19,723.460
За исхрану 1,018.080 м. ц. хране по 6 фор. =		6,108.480
Свега		25,831.940
У години 1889	606.463	22,977.570
За исхрану 1,134 788 м. ц. хране по 5·80 фор.		6,581.770
Свега		29,559.340
У години 1890	605.796	22,676.360
За исхрану 1,419.670 м. ц. хране по 6·50 фор.		9,227.850
Свега		31,904.210

Значи даде, да је за 21 годину штајнбрушки трг протурио 10,494.338 брава, у вредности 472,981.829 фор. и да је на њих за то време утрошено 16,021.068 метар цен. хране у вредности од 109,976.280 форината.

Према томе за 21 год. не беше мањи обрт на тамошњем тргу од ***582,958.109 форината*** на свињама и утрошеној храни у оборима штајнбрушким.

За транспорт догоњених свиња беше употребљено:

За прних 15 година . . . . . 115.329 вагона
„ потових 6 година . . . . . 49.744 „

За транспорт одгоњених свиња:

За прних 15 година . . . . . 115.505 вагона
„ потових 6 година . . . . . 36,859 „

Свега . . 315.437 вагона

и жељезница за тај транспорт не мали је новац заслужила.

Што се цене тиче, то су оне у Штајнбруху за 21 годину (до 1890 закључно), колебале се односно мађарске робе између 34 и 60·5 кр., односно српске робе између 34·5 и 58·8 кр. односно румунске робе између 36·5 и 59·8 крајцара по комаду.

Све ове цифре довољно јасно говоре о великоме обиму свињарства и великом промету свињарске трговине у Мађарској.

[1]) Studien über das Schwein 1873.

[1]) Преко Боденбака и Рутке.

IV.

Оба надлежна стручњака мађарска *Родицки и Монсторн* поред признаваа да је српско, шумадијско свиње, као родоначелник заслужало благородну мађарску расу свиња: монголицу, нову једнако попо свиње порекла „шумадијске расе“ и „*српском монголицом.*“ Исто тако и др. Гидо *Крафт* (у своме чувеном делу Thierzuchtlehre III. Bd. od Lehrbuch der Landwirthschaft) и др. *Борбе Мај* (Schweinezucht).

Ми Срби избегавамо то име, или навлаш, ал' из неразумевања. Вајда у томе једини изузетак чини писац сточарски *Гавриловић* (види: *Питање о поправци наше стоке* са 8 литографисаних таблица. Београд 1886), који је научно студирао у нас: мерењем и снимањем одабранијих грла и упоређивањем лобања и костура, наше расе, сојеве и расне спас врста домаће стоке и један део те студије само изнео на јавност, а остало стоји још у рукопису и матрицама, јер је у немогућности, да без помоћи и предусретљивости туђе, тај свој материјал, толико важан по земаљско сточарство, може обелоданити и издати на јавност. Од колике је пак важности један такав рад, види се и по томе, што су и странци, који су писали о Србији и њеноме сточарству и то мало на јавност изнетог материјала и студије наших раса и сојева стоке, одмах употребили у својим радовима, тако *René Millet* у својој „Serbie economique et comerciale“ и *Dr. Carl Fraytag* проф. у Халу у „Encyclopedie der gesamten Thierzucht und Thierheilkunde“ у чланку о сточарству Србије.

Само и ти странци у цитирају рада овог српског писца, иису без прекора и мана и то *Рене Миле* из неразумевања — као нестручњак, а *Фрајтаг* и као стручњак — или из рђаве обавештености с друге какве стране или навлаш.

„По *Херману Нагузијусу и др. Борбу Мају*, ова раса — српска монголица — води порекло од дивљег свињчета (а у брошури: „Питање о поправци наше стоке“ лепо стоји, као и у овом чланку садашњем); по др. аутороима од једне расе у древно доба увезене из Индије (René Millet)... Али *Миле*, постаје оригинал и за свој рачун, те и Мађарима гради исто такву збрку тврдећи ниже: „Да су свиње из Србије, укрштане са свињама уведеним из Енглеске, створиле постојећу расу мађарску (Бакоњску) толико на гласу у целој Европи!“

Ама г. *др. Фрајтаг*, чини нек неправду српском свињарству, у једном онако важном и по величини и озбиљности, у Европи вајда, за дуго година јединственоме делу, приписујући српском свињчету ману: „*да често пати од трихина*“. Или је погрешно место: „свиња“ — бобица — као што ни један сточарски писац домачки ал' мађарски не пропушта ни поштто, да у побројаву одлика и мана, као велику ману, српском свињчету не убележи одмах — бобице.... А и њене свиње пате од те болести на ето где сад најако страдају у од свињске куге, доиле је наше свиње далеко издржљивије, у томе погледу и данас.

Еген Родицки у најновије време[1]) с потпуно научном збиљом и непристрасношћу вели ово:

„Свињске расе с копрдавом (куждравом) длаком, показују следећи општи карактер: — Кратку опиру главу, фину њушку, нешто угнуту носњачу, кратан вољкаст труп, широк размештај и размак ократних ногу, нешто оборена крста, коврдану длаку, једва приметан чекиньак хрбат. За њино развиће и до потпуно угојности стана изискују доста времена и хране; за то су подобније за екстензивно гаџовање. Форме су истих свиња српске и сремске (дакле све) и куждраве мађарске и молдавске свиње.“

„Српске и сремске свиње развијају се брже, ал' само у погледу плодности заостају за мађарским куждравим расама... *У најодличније сојеве рачуна се шумадијска*, из које је кнез Милош одгајио „Милошевску расу,“ која се у Бачској Мађарској одомаћила. И у плодној Мачви, и у суседној Посавини, великој од Саве, Дрине и Колубаре ограниченој равници, наодиме ми као монголицу називану, куждраву свињу за маст, као год и по попуњеним планинама (Гучево, Борања, Медведник).

За опис потпун монголине, упућујем на *Гавриловићеву брошуру* и на дело *Монсторнија*: „Die Schweine Ungarns“.

За мене је овде од важности, што *Родицки* и у новој расправи о свињарству, но нова разликује две монголице: *крупну и ситнију*, те потврђује моје памћење из детињства, кад сам виђао крупног вепра шумадинца, високог као добро теле, а кад је угојен, нетогодашњак вепар попуни потпуно обичне таљаче и још мора пушку да протури кроз шаргаље. И нема ни четрдесет година како се је тај крупни сој, у Србији, сасвим затро и више га не виђам. Сачнији сој монголице потпуно је истинсуо крупнији сој за то што је прилагодивши за се, на и измењене приилике наше и одгарен брним телесним развићем.

Но тамо, где *Родицки* још у 1890 год. описује најодличнију расу куждравог свињчета, мало раније од тог времена, поче се у Србију нагло уносити и распростирати, имено преко Подриња и Мачве, у Ваљевску, у Шумадију, па дохватајући редом пожаревачки, моравски и крушевачки округ, друго једно свињче: *Бубеновка*, пореклом од прие ластавичаве (т.ј. с белим трбухом) мађарске монголице. И она, као и беркшајарски мелеши, постаде, превасходна роба трговачка, коју свињарски трговци наши предпостављаше свиња другим сојевима свињским, за метање на храну и гојење.

И навешћу овде своју белешку о томе, која је закључак нашег сточарског „јавног мнења“ више, но ли резултат мога посматрања и научне студије, пошто писам имао приилике, да је и у колико проштудирам; ево шта сам приведеоме себи о *Бубеновки*.

„Рано телесно развиће, брзо гојење, издржљивост, задовољавање с мало и лошије хране — те су, ретке особине у нашим приликама, са рђавим газдинским и привредним околностима (умалило жиронаја и пасишта, некад тако јевтиних и згодних за рационално држање свиња, сатирањем горе и планина; иконштина; престајање обичаја заједничког чувања стоке итд.) иште на руку брзом и наглом множењу ових свиња у Србији, на још кад се узме и то, да су оне и плодније од дегенерисаних ужданих, сурих шумадинки, на чијој поправци од кнез Милошевоо-Михаиловских времена није имао ни ћутрно да ради, па се тврдити; да ће у скором времену овај сој потпуно истиснути и заменити сатиниу српску монголицу, као што је и она за непуних 40—50 година сасвим утрла и истиснула крупну мангулицу.“

На жалост и овде је учестала свињска куга, претеране паде и очекивања развијала и бујеновку сузбила у најуже границе, јер велика вешина произвођача, сасвим је запустила њен даљи занат и опет се вратила своме опробаном и утврђеном свињчету у нашим приликама, кроз векове ножда.

И паметно је урадила.

(свршиће се)

КОЗА

Наша је коза за сиромаха оно што је крава за богаташа. За њу је тамо место, где нема довољно хране за крану или у стеновитим пределима где остале наше домаће животиње не могу да доспеју на стрме стеновите стране. Ту је држање и гајење козе на своме месту; ту је оно и корисно и исплаћује се добро, а богме у неким пределима нпр. на Југу, козе су једина и исцрпљива млечна стока и дају при разумном поступању далеко више млека од краве — ако се у сразмеру узме храна, коју коза потроши.

Колико је коза пробирачица и лакома при стајском храњењу, нарочито ако је пре тога живела у брдским пределима, у толико је задовољнија и пријемљивија на напијану. Њој је скоро све право, па и тамо, где човечија нога није нигда стала и у опште није доспела, у пустим брдима јужним, она она увек себи хране да нађе.

Коза није човеку само с тога корисна, што му млеко и сир, справљен од истога, даје, који служе многим људима за свакодневну исхрану, већ се од ње може све узети: и месо, и кожа, и рогови, и козина, и лој и ђубре (балега). Њено је месо укусно, а и лако и онајсковне месу. Њена је кожа боља од овчије, а од ње направљене рукавице, најбоље су, с тога се она тако много тражи. Њена вуна или длака (козина) служи за прављење врло добрих штофова.

Исхрана козе у односу на приносе, који се од ње има, врло је лака и незнатна. У лето кошта исхрана њена толико колико — ништа, јер свуда, па и на најстрменитијим странама и стенама, тражи она себи хране.

До душе и она воли сочне планиске биљке и оне претпостављa другима, а тражи их увек као најслађи залогај, али се она у недостатну ових задовољава и са најсувљим и најгорим травама, са зеленим и сувим лишћем од многих дрвета и од

[1]) Видн: Handbuch der gesamsten Landwirthschaft von Dr. Th. Freiherr von Golzs III. Bd. Die landw. *Thierhaltung* стр. 469 и 470; Tübingen 1890.

свију убунова. Она може да једе скоро све могуће биљке, које јој ништа не шкоде, дочим су исте за осталу стоку врло шкодљиве и опасне. Такве су биљке млечика, кукута, келепуш и др. Па и сан дувана и отпатци цигарета не шкоде њој.

Коза се брзо размножава и тако јако да и овим своме газди користи доноси, па и због овога заслужује да јој се поклони нека пажња.

Коза је блиска средница овци али се од ове разликује и по спољашности и по њеном карактеру, врло јако. Она спада такође у фамилију преживара, али је по природи бистрија и живахнија од овце. Коза је средње величине, има јако, темељно тело и врло јаке и надрљиве ноге. Врат јој кратак и збијен; чело јој је широко; има живе очи на шиљат управљене, врло покретљиве уши а рогови су и код мужака и женке закривљени на или су четвороугласти или двоинчни. Годишњи прстенови јасни су на роговима, који се у виду полумесеца закривљују. Али има коза, које немају рогова, а има опет таквих које имају 4 и 5 рогова. Коза је снабдевена са именом и има две сисе. Све козе у опште имају сиву вуну која је прекривена грубом длаком која се код неких врста развија у читаву гриву а на подбратку образује читаву шиљасту браду.

Као и остали преживари, нема ни коза у горњој вилици секутића; у доњој вилици има их 8, који се у погледу нојављивања и мењања исто тако понашају као и секутићи код овце. Старост козе одређује се по прстеновима на роговима. При разумном гајењу и поступању може коза да живи 20 година.

Раса коза. Правитомљених коза има око 12 раса. Те су расе: *сиријска коза, берберска коза, мисирска, мексиканска, тебанска, кудрава коза, плоснато-рога коза, суданска, мамберска, ангорска, кашмирска* и *европска коза.*

Од свију ових раса најважније су ове три: 1. *ангорска коза,* 2. *кашмирска!* и 3. *домаћа коза.*

1. *Ангорска коза,* велика је и лепа животиња. Има јако високо, лепо тело, уши које висе, рогови су нарочито увијени и има лепу вуну. Рогови јој стоје сасвим друкчије но код наше домаће козе. Они иду од главе усправно и увијају се као завртањ коме је врх горе окренут. Женка има рогове краће и нису тако јако увијени као код мужака; козина јој је дугачка и сива; она је мало ћуждрава, свиласта је и има сјајну белу боју. Тело је равномерно покривено а само су уши, лице и доњи део ногу покривени кратком и глатком вуном. У лето отпада руно у повећем комаћу, а тело остаје услед тога потпуно голо. Друга вуна расте врло брзо. Кажу, да што год је старија коза и вуна јој је лошија, а то почиње бавати од 4 године, тако да се 6-годишње не држе више за производњу козине.

Козина се прерађује за разне штофове, као за сомот и камелот. Упредена длака зове се *кострет.*

Отаџбина ангора-козе то је турска област *Анадолија у Малој Азији,* и име јој долази од вароши *Ангоре,* која у тој области лежи. Овде, у вароши Ангори, врло се брижљиво негује ова коза, јер је њена козина важан трговински артикал. Варош Ангора продаје око 1,000.000 кгр. вуне што представља вредност преко милијон динара.

Прошлога столећа пренесена је оза коза и у Европу а од год 1854 нарочито се са успехом у Француској гаји. У Француској хране је са сеном, сламом и мекиња, јер она претпоставља суву храну зеленој. Чиста, бистра вода њена је потреба а сб, имају врло радо. Хладноћу и врућину подносе добро а само онда, пошто се опијају, кратко су преме осетљиве. Гајење Ангора-козе много је поједније од гајења овце.

2. *Кашмирска или тибетска коза,* исто је тако добра као и Ангора-коза. Она је правично мала; има тело дугачко, округла леђа, јаке ноге, врло шиљасте пашке, кратак врат, крупну главу и мале очи; уши су јој велике и висе. Рогови су дугачки, сиљоштени и на горњим ивицама оштри, а увијени су шрафасто. Они се раздвајају и један иде на једну а друга на другу страну. Руно се састоји из финог, меканог паперја, које је дугачком длаком покривено. Оно паперје мења коза с пролећа и од њега се праве тако звани и много чувени *кашмирски шалови.* Дугачка длака употребљује се за прављење обичних штофова. Боја кашмирске козе различна је и може бити бела, жута, загасита, риђа итд. Паперјаста вуна код отворених коза, бела је, а код оних које су затворене боје, пепељаста. Највише се тражи бела вуна.

Њена је отаџбина у великом и малом Тибету. Покушало се, да се и у Европу пренесе и то је учинио један француски фабрикант шалова још 1819 год. Она је пренесена у Француску, где је гајена, но од оних добијена вуна — козина, тешко се прерађује и производи штофови од ње немају ону финоћу и свилену сјајност, какви се добијају од увезене козине.

3. *Домаћа коза* именула је се услед климе, начина хранења и неговања тако, да се поуздано ке зна од које расте води она порекло. Због њене многостране користи, распростра је по целом свету и живи под најразноликијим приликама, но најбоље је да се држи слободна у пољу, а свака она коза, која се само у штали држи, само је сенна оне козе која се непрекидно у слободи креће.

Коза има нека природни нагон по коме је одана човеку. Она је частољубива и воли да се мази, а ову привреженост ка човеку не губи ни онда, кад се у усамљеним пределима сама себи остави, као што се то често дешава у великим планинама — у Алпима швајцарским, где коза путкиња прати по пола часа умљавајући се око њега.

У Шпанији, у њеним великим планинама, употребљују овчари козу, због њене разборитости, као вођу своме стаду.

Коза је весела, неустрашина, храбра и окретна животиња. Она је живахна, ћудљива, несташна, непостојана, вицкаста и блеје у све. Њено је најпеће задовољство да се пуже уз стене, зидове, басамаке итд. и с тога јој је тешко чувати. Час стоји мирна, час трчи, скаче и бега као луда. Тако исто непостојана је при јелу. На пашњаку трчи на све стране, сваде брста само прхове од бољака; нигде се не задржава дуго, па ни код најбољих трава, већ брста час оде, час оде; осим тога облапорна је и са највећом вољом једе све могући лист а при томе не штеди ни младе грањице ни кору, с тога се и сматра као прави непријатељ свију башта, воћњака и шума младих.

Домаћа коза користи нам млеком, месом, кожом и роговима.

Млеко козје врло је масно и јако, но оно има цвесан мирис на који се претходно мора навићи. Нарочито непријатан мирис има млеко оних коза, које су се хранилеј лишћем и гранчицама. За оне које пате од грудних болести употребљава се козје млеко као лек. Добро храњена коза даје годишње 700 литара млека из кога се може добити око 150 ктр. сира. Масло од козјег млека није добро и има одвратан мирис. Козји сир је врло укусан и у многим пределима главна је храна становништву. *Месо,* нарочито од младих јарића, врло је пријатно и доста нежно. Од коже козје прави се шафијан, а од коже јарца праве се панталоне и јаке рукавице. Велика и крупна длака, употребљује се за четке, а рогове употребљују дрехслери и праве од њих разне ствари.

Гајење коза. Коза је међ у другој половини прве године потпуно развајена и способна за размножавање. Но практичније је и боље је, да се не употребљава за приплод пре навршетка прве године. Воља за парењем обично се појављује у септембру, октобру и новембру месецу, а показује се неширишом, трчањем тамо-амо, мечењем и махањем репом. Нос је обично тада управљен на горе, као да тражи по мирису јарца; млеко се умањује, згрушава се брзо, а често коза са сим пресушује. Кад-год се појављује она воља за парењем по други пут у мају месецу. Јарац има вољу за парење преко деле године и при томе је врло ватрен и жустар. Један једини јарац довољан је за 100 коза, па и више, али међ по навршетку 6 године ослаби и није за употребу.

Коза носи 21—22 недеље или 5 месеци и ојари обично 1 или 2 јарета. Ређе ојари 3 или 4 комада. Неколико минута по јарењу, устаје јарићи, траже вимеа да сисају, а већ идућег дана трче, а после 4—5 дана могу да јуре за матером и старим козама вуд год се хоће. Она расту брзо; у 2 месецу појављују се међ рогови и, по навршетку једне године, она су потпуно развијени.

Добра коза која се жели за приплод употребити мора бити: крупна и јако развијеног тела; треба да има широка леђа и месните бутине, живе очи, широко чело и широке прси, а лопатице треба да су месните. Вимеа треба да је довољно велико и пуно, једро; сисе треба да су јаке и велике. Козе које немају рогова, сматрају се као боље млекаре.

Добар приплодни јарац треба да је велики и да има леп облик. Он ваља да је снажан и храбар. Глава му треба да буде дугачка, уши велике и рогови дугачки. Очи ватрене, широка леђа, пуне и јаке бутине, добри и правилно развијени полни органи, ствари су које сваки приплодни јарац мора имати. Он не сме бити старији од 6 до 7 година, а не ваља да за приплод употребљавати ни но што навршио $1^1/_2$—2 године, јер сувише млад јарац даје рђаво и слабуњаво потомство. Ако се не жели

да се јарад за приплод употребљава, ваља га *употребити, угојати* на онда продати.

Неговање сјарих коза. За време бремености треба коза да је што је могућно склонитија од кише, хладноће и јаке припеке, а ваља пазити да се све ово учини неприступачним што би побацивање могло изазвати. Сувише брзо трчање, скакање преко шанаца и ограда као и тучење појединих коза у стаду самих међу собом или иначе, ваља отклонити.

Пре јарења треба дати кози бољу храну. Најбоље су овде кртоласти плодови. Пред само јарење, ваља кози давати куваног грашка уз воду.

Млечност се умањује пред јарење постепено и назад престаје са свим. Коза не даје млека обично 3 месеца. Само врло млечне козе могу се пустити по шест недеља пред јарење, но ово се мора опрезно и паметно радити, како се неби младунчету у телу сувише хране одузело. Пред јарење да се кози место у топлој и чистој штали, а под њу се простре доста сламе.

Јарење. Предвиђаја јарења ови су: Снсе се напуне и набрекну; коза реча; из полног уда почиње излаз слузастих материја. Јарење је често пута доста тешко, с тога се ваља увек пази на месту како би се нужна помоћ могла указати. — Поменутна се брзо после јарења избацује, само ју ваља одмах извести и место где је јарење било добро очистити, јер ће иначе коза појести поменту.

По довршеном ојарењу ваља козу избрисати сламом, покрити покривачем и дати јој да пије воду у којој су помешане мекиње. Ово се даје пуних 8 дана, јер је коза слаба, а ако слабост узама маха, ваља јој и прилучиде од хлеба давати.

Неговање јарића. Коза има само две сисе с тога може добро да одоји само два јарета. Ако би случајно имала више од два јарета, онда се остала морају или козјим млеком одрањивати или подметути под другу козу која је само једно јаре ојарила. Оне јарићe која ће се за приплод употребити, треба оставити да сијају 4—6 недеља а ону која ће се продавати или клати ваља оставити да сисају само две недеље.

За приплод најбољи су *пролетни јарићи*, а одбијање врши се тако, да се јарићи још за време дојења навикну на храну за што им ваља давати добро меласно сено, меласну траву и младо лишће. Кад се одбију премештају се од матере у другу стају али овде треба да се слободно крећу — не смеју бити везани. Хране им ваља довољно дати а поред ове и млека помешаног са $^{1}/_{3}$ воде и зеленог брашна. Додијеће може им се и лебац давати а, кад мало ојачају, све оно што и маторе козе једу. У лето истерују се на пашњаке али још увек одвојено од матере и тек, пошто су се потпуно одвикли и на матер заборавили, могу се заједно на пашу истеривати.

Пошто је коза пробирачица и лакома, то ваља младим јарићима давати по мало хране како би се навикли да храну не презиру. Ову храну не треба баш бирати најбољу, но и лошију само да се јарићи навикну и да не постану пробирачи.

Неговање одраслих коза. Коза не тражи много неге и хране. Она је са малим задовољда од оће. Али при бољој храни и пажљивијој нези успена она много боље а нарочито шеље се количина млека како у погледу количине, тако и у погледу каквоће.

Од рано пролећа, на до позне јесени козе су на паши. Ниива је најприроднија храна на пропланцима и брдима она мирисна трава и разноврсна зеља. Влажна, виска и мочарна места, ливаде такође и пашњаци са буњом травом нису за козу.

Врло је саветно, пре но што се козе пајутра на пашу истерује, да им се да мало сена или одпадака кухинских као: салате, лишћа од зеља разних, лишће од репе итд. Ово им треба дати и по повратку с паше свако вече. Чим почну мрасеви и слане не треба их на пашу изгонити. Чопора коза на пашњацима ретко од вијају, јер оне обично радо се распрште и почну да се пужу свуде. У виноградима, шумама, на њивама заседањем стрмишнама, у воћњацима и воћним расадницима чине козе страховите штете. Велику принеду и користи подносе добро, али су осетљиве и боје се зиме.

При *држању у стајама* најнужније је, да се у колико је то могућно храна мења, јер ако им се непрестано иста храна даје, не једу тако радо, дочим чим се храна промени и оне радије једу. У лето, ако се на пашу не истерују, ваља им давати добру, ситну и ситно исечену траву и чисто сено. Зелене биће треба кози дневно да 8—12 килограма. У зиму даје се обично: сено, зеља разна (купус, кељ), репа, кромпир, лисник (најбољи од белог трна, буков, врбов, и од лозе) и разна слама (стрмишне, грахорка, пасуљ — мауне итд., сочиво и др.) Може се давати и требер из пивара помешан са ситно исецканим кромпиром или репом, што козе врло радо једу. Па и саме сплачине, козе не презиру.

Храну ваља увек у малим порцијама давати, јер коза врло лако постаје ћудљива, неће да једе и храна пропада. Дневно се обично храни 5 пута с тога што се мање порције дају. Водопој мора бити близу а вода мора бити тазе и добра. Појити треба два пута дневно. Сб једу козе радо те и њу ваља давати. На једно грло рачуна се 3·5 килограма годишње.

Од велике је важности каква је штала, јер она је од битног утицаја за напредак козе. Штала мора бити пространа; мора имати довољно ваздуха; мора бити сува, чиста и у зиму топла. Простирка мора бити сува, мора је увек бити у довољној количини, јер коза не може да поднесе ни влагу, ни хладноћу ни нечистоћу. С тога ваља простирку чешће мењати, јер и сама испарења од коза врло су непријатна. Посипањем штале са гипсом може се донекле овај смрад угушити. У осталом, у кратко речено, козја стаја мора иста опака бити као и овчија. Јасла морају бити од натоса висоа 60 см. а више њих морају бити јасла за кабасту храну, само тако наменштена, да храна из њих не пада на земљу но у јасле.

С немачког **М. Н. Лук.**

ВЕЛЕШКЕ

Жетва светска у овој години. — По извештају мађарскога министарства приреде цени се овогодишња светска жетва и то:

Пшенице	870—890	милијона хектл.
Ражи	480—493	„ „
Јечам	308—320	„ „
Овас	1085—1100	„ „
Кукуруз	979—992	„ „

У прошлој години добило је се:

Пшенице	966—970	милијона хектл.
Ражи	567—570	„ „
Јечма	324—330	„ „
Оса	1130—1140	„ „
Кукуруза	998—1000	„ „

Кад је овогодишња жетва отпочела надазило је се још:

Пшенице	70—80	милијона хектл.
Ражи	29—32	„ „
Јечма	8—10	„ „
Овса	41—54	„ „
Кукуруза	28—35	„ „

Просечна годишња потрошња на целом свету цени се:

Од пшенице	926—953	милијона хектл.
„ ражи	520—540	„ „
„ јечма	327—346	„ „
„ овса	1101—1143	„ „
„ кукуруза	981—1005	„ „

Цвекла као салата за зиму. — У Бољеву праве цвеклу за зимску салату овако:

Пошто цвеклу добро очисте и исперу водом, онда је добро обаре, скину покожицу са ње, исеку на крајње онако исто, као што се роткве секу, па затим се слажу у ћуп, но тако, да најпре дође ред крижака цвекле, па озго танак слој ситно исуцаног белог лука, па, опет, ред крижака цвекле, па бели лук и то тако непрестано, докле се пун ћуп не напуни. Када се ћуп напуни, онда се у ње успе лепо виново сирће, озго мегне круг од дрвета, повеже чистим платном, да у ње не би падало трње и метло, као и сваки зимоник у подрум.

Овако направљена салата траје преко целе зиме, врло је здрава и пријатна за јело, а, што је толико исто важно и врло јеатина.

Издржљивост сората лозе према слани. — Јакљено је, да је пролетос слана виноградима у Мађарској учинила много штете. Мислило се у први мах, да је борба у најважнијим виноградарским крајевима ове земље сасвим пропала. Али после се видело, да није тако. Чокоће се повратило, потерало други ластар, па уз то и род, тако да је борба испала слабија, али опет дотерала на средње. То је била прилика да се опази,

тако све сорте лозе нису подједнако осетљиве према слани. Док су неке потпуно промрзле, па другима је ластар био потпуно неоштећен, или је само понеки пострадао. Много је на то утицао положај винограда, па и како је који ластар био заштићен. Опажања о овоме изнесена су у листу Ungar. Weinbau, која су врло поучна. Тако најслабија сорта према слани показао се *фурминт*, прва сорта токајског виноградарског предела. *Харислелеи* (Harslevelü), такође цењена сорта истога краја већ је био знатно издржљивији. *Шасла — сорте* доста су јаке према слани, и као да боље одолевају сорте у бојама но беле. Најиздржљивија се показала *Италијанска Грашетона* (Италијански Ризлинг). Док је фурминт у виноградима на нижим положајима, сасвим промрзао, а *Црвена Динка*, (Steinschiller), такође на нижим положајима, јако страдала, Италијанска Грашевина, која је била у виноградима на високом земљишту није показала готово ни трага од слане. *Сламкаменка* је такође једна издржљивија сорта, док је *Португизац* много слабији. Само где се Сламкаменка одржала и повела још лепог рода, Португизац је скоро потпуно промрзао. Серемн-зелд (Szérémi-zöld) и неке сорте *Тамјанике* показале су такође приличну издржљивост тамо где је фурминт много оштећен. Матијашево сорте „Estedéves emlék" на местима где је била најјача слана, одржале су се добро, и поеле су диван род. — Још је и то опажено: *Издржљивије сорте су после позни род пре но осетљивије.* Најзад и *дављење*, као средство противу слане, показало се сумњиво.

Кретање и одмор домаћих животиња. — Мало ко оних који знају оценити доле грло треба да ради, кад треба да се одмори и колико му је кретања, а колико одмора потребно. С тога пуштамо ово што један исукан стручњак у своме делу о кретању и одмору домаћих животиња вели, како би сваки пољопривредник могао увидети шта значи кретање, а шта одмор код домаћих животиња.

Једна од најглавнијих погодаба за добро здравље, то је *умерено* кретање. Кретање оживљава апетит, потпомаже сварање, снажи мишиће и плућа, јача и челичи тело, и најбоља је предхрана од многих болести. Заморно, *прекомерно* кретање на против умањује апетит, спречава правилно сварање и слаби тело. *Прекомерно* је кретање онда, кад се дотле тера да се досиде до крајње изтрошености и изнемоглости. С тога, по правилу, ваља да се све домаће животиње посве-дневно на слободном и чистом ваздуху креће, али при томе се мора имати изнесена граница, преко које се не сме ићи до потпуне изнемоглости. Кретање не сме бити сувише брзо — ово је дозвољено само онда кад кратко време траје — нарочито никада одмах после храњења, јер тада треба животиња да се само лагахни кораком и мирно креће. Кретање је погодније важно за млада грла, бременту стоку и onу која се храни јаком — снажном — али тешко сварљивом храном. Истина је, да животиње врло брза и заморна кретања могу поднети, али се на таква морају претходно свикнути. Најгоре пролазе тегљена грла. Што је код већа брзина кретања, што је код већи простор који животиња мора прећи, — у толико је бржа пропаст њена. Ово се најбоље може видети код трамвајских коња.

Најнужније је посве-дневно кретање за коња, јер цела телесна грађа његова упућује га на кретање. Но и за сву рогату стоку потребно је умерено кретање. Од овога се изузима стока за гојење.

По сарћењем раду и кретању, треба је нужан *одмор.* Али исто онако као што кретање мора имати својих граница мора и одмор трајати само изнесено време. Сувише дуг одмор слаби и успављује мишиће, тетиве, жиле и плућа, а потпомаже стварање и слагање сувишних материја у телу и с тога се и сматра као неопходно потребан код стоке која се гоји. Мали одмор после храњења врло је потребан. Ово се тиче главних оброка, а код прежвикара не сме се никад из вида губити, да је врло нужно да они храну потпуно прежвачају, што им је само онда могућно кад после храњења мало одмора имају. Даље, потребан је одмор и свима болесним, слабуњавим и младим животињама, (које расту) исто онако као што им је и умерено кретање нужно.

Потпуно се одмарају животиње само онда *кад леже* на меканој, угодној простирци. *Стојање* је само полуодмарање, јер се животиње при стајању, после дужег времена тако уморе, као да су се умерено кретале. Одмор мора бити без прекида и мора изнесено време трајати, — дакле најбоље ноћу и на мирном месту. Има до душе коња, који никада неће да легну, али уопште позната је истина, да нико ову особину код коња не воли. Једностраним рад мишића слаби, с тога после дужег стојања и само кретање једна је врста опорављења и за то коњи при дужем стојању сваки час мењају ноге и с њима праве разне покрете.

Пољопривредна настава код војника. — Раније су држата предавања војницима за време њихове службе у војсци у Дрезди а ова држаху тамошња великоноседници. Данас, један сарадник једних пољопривредних новина обучава у пољопривр. наукама хусаре у Бону, пешаке и артиљеријсте у Кобленцу. У месецу мају, јуну и јулу раде војници сваке недеље по двапута по подне и обучавају се стварима које њи им кад из војске изађу од користи бити. Њима је дата могућност и зимске школе да посећују и да у њима још више знања стекну. И у Белгији од пре неколко времена предају се пољопривредне науке у 5 гарнизона. Војници се обучавају најпотребнијим знањима из науке о земљишту, о ђубрењу, о сетви и жетви а тако исто добијају најпотребнија знања о правилној исхрани, нези и поступању наспрам домаћих животиња.

Пољопривредна мађарска изложба у Паризу — У Будим-Пешти. Мађарско Министарство Привреде закључило је, да све предмете, које је било по струци пољопривредној изложало у Паризу, пренесе у престоницу Мађарске — Будим-Пешту и да ове још једном на пролеће изложи. Учесници на париској изложби прихватили су радосно одлуку Министрову и дозволили су му, да све њихове предмете, пошто их добије из Париза и на даље задржи за ову изложбу у Будим-Пешти. Ни један излагач неће имати да носи трошкове. Све трошкове сносиће Министарство Привреде. Тако ће се пружати прилика свима онима, који нису могли посетити изложбу у Паризу, да виде у Пешти шта је њихова држава изложила од својих пољопривредних производа.

Нови државни расадник америчке лозе у Хрватској. — Поред хрватске пољопривредне школе у Пожеги, оснива се ту и велики државни лозни расадник, који ће моћи да даје годишње од прилике 350.000 окалемљене лозе. Већ се отпочело са припремним радовима.

Пољопривредна изложба у Темишвару — биће с пролећа 1901 године. Овом приликом баће и велика изложба вина на којој ће учествовати и страни произвођачи.

Какве користи имамо од држава свиња? — Користи, које имамо од свиња, могу се лако у неколико тачака обухватити. Те су:

1. Потребујемо мали капитал.
2. Брзо долазимо до новаца.
3. Можемо сваку храну употребити.
4. Можемо да се управљамо по тржишној цени и да их тада продамо кад је најзгодније.
5. Брзо се може приплодно стадо да узеба.

Малени уложени капитал долази отуда, што се свиње брзо множи.

Коњу треба око 4 год. говечету око $2^3/_4$, овци око 2 године старости, па да се може за приплод употребити и да нам дá добро потомство. Свиње напротив већ у првој години може да опраси. Крмача опраси од једном 7—12 прасади, докле све горе именоване животиње врло ретко по двоје младих на свет донесе. С тога и не треба у свињарству велики уложни капитал а и опад који се улаже брзо се у новац преобраћа.

Свиња је, као што је познато, свантоједа у најширем смислу речи отуда је могућно све отпатке, који су нам иначе врло досадни, врло корисно употребити.

ГЛАСНИК

Бесплатна лоза из државних расадника. — Господин Министар Народне Привреде одобрио је: да се *решене* америчке лозе за подлогу, до 1000 комада, из свих државних лозних расадника издају бесплатно. Но сваки који добије лозу бесплатно прима на себе обавезу: да лозу употреби искључиво за своју потребу, да је засади и окалеми на правилно приређеној земљи и да од ње оснује матичњак, како би се могао даље сам снабдевати потребном лозом. Ако би се коме одредио већи број лозе од 1000 ком., предност више издате лозе наплатиће се по ценовнику, од 0·50 дин. 100 комада.

Да би се и преко сеоских основних школа утицало на шире познавање сората америчке лозе и каламљење ове, Господин Министар Народне Привреде одобрио је, да се и даље школама за *школске градине* (баште) издаје до 300 лозе бесплатно. Међу овом лозом биће највећи број резница, а нешто прпорака и калемова. И школским градинама потребно је такође од примљене лозе основати *матичњак*, како би се одатле могла добивати лоза за каламљење, па и за раздавање ученицима и сеоским грађанима.

И надаље, по одлуци Господина Министра, члановима *земљорадничких задруга* издавање се и на даље прпорци и калемови у *пола цене*, а резнице добиваће бесплатно. На тај начин Господин Министар потпомаже идеју оснивања земљорадничких задруга, а чини и да чланови оних могу и обнављањем винограда предњачити, као што теже да и у другим пољопривредним пословима раде рационалније.

Сва лоза, која се на овај начин има издавати бесплатно, односно у пола цене, издаваће се само по *расходима*. Расходе предлажу управе државних лозних расадника; те по томе, који год жели да се овим повластицама користе, треба да подносе молбе непосредно управама расадника.

Ми поздрављамо ову меру као доказ неодољиве тежње, да се обнављање винограда у нас и на овај начин покреће брже и поузданије. Мимо то, то је доказ, колико се од стране државе подносе жртве, те да рад на подизању винограда америчком лозом што јевтиније стаје. Оволике жртве од стране државе, ми не можемо наћи ни у којој држави.

† **Професор Емерих Ратај.** — 27 августа (9 септембра по нов. календару) преминуо је у Клостернајбургу веома уважени професор и директор енološког и помолошког завода Клостернајбуршког Емерих Ратај, човек који је са својих научних радова далеко познат. И као директор једног од најстарајих завода, и као писац нарочито на виноградарској књижевности, па и као учитељ Срба који су полазили Клостернајбуршки завод заслужује да се и у нас помене.

Професор Ратај родио се у Пешти. По свршетку средње школе учио је полутехнику и универзитет у Бечу. Највише је служио као професор енološког и помолошког завода клостернајбуршког, а од 1893 године је директор истога завода. Прошле године прославио је двадесетногодишњицу свога професорсвања у том заводу.

Као зоолог и ботаничар по струци, професор Ратај поглавито је користио пољској привреди радовима на биљним и животињским штеточинама. У истраживањима на тому пољу био је сталан и неуморан, тако да је на томе обогатио науку са више својих оригиналних радова. Но између свих, у научном и практичном свету новијавше су га подигла радови на истраживању полова у домаће лозе. Он је код неких сората европских и америчких потврдио једнополност, о чему се пре није знало; а тај његов рад има голему предност за практично виноградарство. Овим је објашњена честа појава неродности појединих сората, а чему је узрок једнополност, те се чокоће у цвету не оплоди. Отуда и наука: да се такве сорте не смеју садити у *чистом саду*, него само у мешовитом.

Ово је само *један* пример практичне примене тако строгог научног и обилатог рада проф. Ратаја. Болестима винове лозе он је сврашао велику пажњу, а међу овима нарочито: Пероноспори и Блек-роту. Његова испитивања и његови погледи и савети о тим болестима били су свакада пресудни. У земљама изван Француске важно је као најпозванији за болест Блек-рот. Његови списи и његова предавања била су примљена с највећим задовољством, јер су била пуне јасноће и јасноће. Он је међу правима сматрао пажњу на болест сличну Блек-роту, названој *Вајт-роту* (White-Rot), по која ни из далека није тако опасна као Блек-рот. У своје време писао је много и о филоксери, нарочито *листној* или шипкарастој. Важни су му радови и о заразним болестима: Лумоси и Антракнози. У клостернајбуршком заводу имао је богату збирку препарата и модела, тако да је то у овом заводу нешто најзанимљивијег. Осим тога имао је особено *огледно поље*, на коме је чинио истраживања и које му је помогло, да тако обилато користи науци и практици.

Ово је најлепшичији преглед живота и деловања овога неуморног истраживача, великог научника и вредногa професора. Али и оволико, држимо, да је довољно, да покаже, колико професор Ратај и за нас, као земљу која ради ревносно на обнављању виноградарства, заслужује да га поменемо и да га се сећамо.

Нека је мир његову пепелу и вечан му помен....

СТЕЧАЈ

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 25 октобра ове године решио је, да се продужи стечај за набор друштвеног секретара до 1 фебруара идуће године због недовољног броја конкурената, када ће се узети у поновну оцену и документа до сад пријављених конкурената. Право за конкурисање за ово место имају према чл. 21 друштвених правила, редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике.

А по члану 25 друштвених Правила дужности секретарске су ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и расподстрању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, и по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Познаваји се они који жеље добити ово место да се до 1 фебруара 1901 године закључно са писменом молбом пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и уз молбу поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 5321. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 25 октобра 1900 године у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 47. броја Тежака: *Чланци*: — Неколико важних напомена одгајивачима стоке. — Свињарство и свињарска трговина Србије (свиниће се). — Коза. — *Белешке*. — *Гласник*. — *Стечај*. — *Цена огласима*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЉВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ Ж 204. ЧЛАНОВИМА ДРУШТВАМА ПОСЕ КОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИМА КОМАТАЧИ, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТВА, ПОДУЧИТЕЉИМА, ОСНОВ. ШКОЛАМА, ВОЈНИЦИМА СТАЛ. ЛАДИЦА, ТАЦИМА, МАНАСТИРИМА, ЗЕМЉОРАДНИЧКИМ ЗАДРУГАМА И ЧИТАВИМ ШКОЛАМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУГАМА И ЊИХОВИМ ЧЛАНОВИМА КАО И СРПСКИМ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГАМА И ЧИТАОНИЦАМА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ ЗАДРУЖНОГ ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ЊЕГОВИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ. • Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 48. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 3. ДЕКЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ДА-ЛИ ЈЕ СКОРАШЊЕ СЕМЕ БОЉЕ ОД СТАРИЈЕГ?

Ово је питање заиста оправдано и значајно.

Зима је време, кад се ми са семеном за пролетње сејање морамо снабдевати. И то је време већ на прагу, па с тога треба да будемо, у колико је то могуће, са горњим питањем начисто. На сваки начин, то питање није тако просто, па њега се не може и не сме олако и једнострано одговорити. Још то није чиста, није расправљена ствар: *да је скорашње семе од сваку културних биљака за наше целе и за наше прилике — најбоље.* У том погледу треба исповест старих људи поштовати, и сваки онај, који не би хтео у ово, на дуго и дугогодишњем искуству основане исповести да верује, морао би се добро промислити, пре но-што би их онако на суће само одбио. У исповести, у казивању старих практичара, има бар једно зрнце истине. И ако у новије време научари много што-шта својим научним испитивањем расветљују, ипак пису у стању да потру искуством стечене резултате старих практичара, који се дошније и научно објашњавају. Па знамо ми то врло добро, да мудрост често иза практичног искуства гегуда.

Ово је неоспорна истина, да скорашње семе боље клија и да услед тога, што у себи има пуно резервне хране, бујније и веселије порашћује. У њену се још ништа није гасушило, оно је пуно као суза. Али ова природна снага скорашњег семена често нам је и штетна, јер услед бујног развитка жилâ и лишћа, дотична нам се биљка у једностраном само правцу развија, па у место да цвета и плодове рађа, она се само у стабло и лишће испрча.

Овако једностраном развитку извесних биљака, ми морамо стати на пут; на ту бујност у лишћу и стаблу морамо спречавати, ако хоћемо до цвета и плода да дођемо. То ћемо лако учинити, ако прикажемо на старост семена, и ако скорашње семе не сејемо у јаку, претилу земљу, у којој ће наћи пуно услова за бујнији пораст у лишће. То је искуство, то је исповест старих, од нас у многоме искуснијих практичара. Ми у то морамо да верујемо, јер треба само покушати и одмах ће нам бити јасно као сунце: да бујна, пуна и здрава семена, *од ког хоћемо што више и што бољег рода да добијемо,* не треба да сејемо у бујну, јаку и претилу, него у слабију земљу; а на против, старија, исушена и слаба семена, треба сејати у бујније земљиште. Из овога следује: посеј скорашње и здраво семе од дње, краставаца итд. у *јаку* земљу, имаћеш много вреже и лишћа, а слабо рода; посеј га у *слабију* земљу, добићеш више рода, а слабију врежу.

У обичним приликама, у обичној боље уређеној баштенској земљи, *векином* ће *старије* семе извесног поврћа, *бољим родом уродити.*

Поћимо још мало даље.

Ми велимо и ово: кад хоћемо да подигнемо дуговечну, добро развијену, здраву и плодну воћку, ми је морамо правилним путем из семена извести. Ми и то врло добро знамо, да се у младости закржљала воћка, врло тешко даје опоравити, и да се од ње не може више подићи здраво ни добро развијено дрво. Да-ли није у једном ситном, засушеном, али иначе потпуно клицаном, исто тако, као и у једном крупном, једром, са резервном храном препуном семену, од природе у напред већ одређен правац и начин будућег биљног развића? Ја неју сад у напред да кажем, да-ли ће се нпр. биљка бујније развити или ће кржљава остати; да-ли ће високо порастити, или ће остати ниска; да-ли ће се у лишћу и гранама јаче развити; да-ли ће бити дужег или краћег века, да-ли ће богато цветати и обилатим родом родити. Али је свакојако вредно и корисно, да се уђе у траг оним, од старих практичарâ постављеним правилима, која су постављена, не на основу науке, него на основу искуства, које је прилично из живота и дуговременог рада. Доброта семена у опште, његов унутарњи састав и ћубрење — највише утиниају на будући развитак дотичне биљке.

Семе, извађено из једне исте дње, крастава итп., не рађа у једним истим приликама подједнако, и та разлика бива све јача и уочљивија, у колико су климатске и земљишне прилике разноврсније. На ту околност многи и не помишљају, па се онда у ниске прилика жале, да им семе, негде посејано, није родило оваковим родом, као што беше онај плод, из ког је семе извађено.

Па то није само код плодоносних биљака тако; исто је тако и код мирисног цвећа. Узмимо за пример *шебој.* Кад узмемо семе из једне исте мехунке, видећемо да је оно разно. Има га једрог, светлог, а има га и смежураног. Оно једро семе даће увек бујнији шебој и у пораст и у цвету, али ће цвет *увек* бити *прост;* а оно смежурано семе даће нижу, збијенију биљку, а *векином пуне* (дупле) цветове. — *Вајка,* посејана на јако ћубреној земљи, даје семе, које ће се и у слабијој земљи развити у бујне и лиснате биљке.

Да *старост* семена много утиче на родност *извесних биљака,* о томе је посведочено искуство толико уверено, да у

у том погледу престаје свако даље објашњавање. Тако нпр. за сејање пристајаћа и дивља у топлим лејама *не сме се употребити* скорашње семе, јер је топла леја место ограничено, на ком не сме порашћивати много лишће, него кратка врежа, на којој треба да буде што више плодовй, а то може дати старије семе.

Исто тако не треба за сејање узети ни од пасуља, грашка, боба итд., скорашње семе него двогодишње или трогодишње. Двогодишња пшеница, јечам, кукуруз, сочиво итд. боље су за сејање „у зрно“; ланьско семе раћа вишу сламу.

Позивам и наше пољопривреднике да у том погледу чине оните и да их слоштавају Српском Пољопривредном Друштву, јер ће и њихово искуство дати по неки драгоцени ослонац за потпуније решавање тог завета врло важног питања: *„Да-ли је и у ком случају боље сејати старије, а у ком опет скорашње семе?“* јер то „питање“ стоји још непрестано у „питању“ — оно још није потпуно решено.

др. **Радић**

ЖИВИНАРНИК ТРЕБА ЧИСТО ДРЖАТИ

Да би живина могла што боље напредовати, треба живинарник држати у највећој чистоти. Загушљив и нечист живинарник врло рђаво утиче на здравље и напредовање живине. С тога живинарник треба да је чист и провајан. Сваки дан, кад живина пође, треба га почистити и ђубре из њега избацити напоље. А недељно бар једном изнета из њега: седала и гнезда, па их онда добро истри и очистити од нечистоће, а стару сламу заменути новом. Дуварове пала такође добро истрити каквом тврдом метлом, па скупљено ђубре избацити на оните ђубриште, сем случаја ако се ђубре од живине остаља на нарочито место.

Живина у близини великих градова, добро се плаћа, те има добру прођу.

С тога, не треба жалити оно мало трошка и труда који се ово ће учинити, јер ће се то добро исплатити.

Кокошке могу добро напредовати само онда, ако им је поред добре хране и живинарник чист. Иначе, ако живинарник није чист, а нарочито ако је загађен вашима и другом гамађу, онда ту ни добра храна ништа не помаже, па ма се она колико давала. У оваквом се живинарнику кокошке обаљуше, те се нарочито морају лечити. Вашљиве кокошке једу више но обично, па су при свем том шпак мршаве и рђе несе. А над их ваши јаче нападну, оне онда сасвим престану носити. Ход им је бољан, те свака час посрну. А ако се у скоро не очисте од вашију, оне се почну побољевати, па по том и скапавати.

Ово на прва поглед изгледа невероватно ну у ствари је тако.

Ваши чешће нападају оне кокошке које се више држе у затвору и које мање имају претаља. Кокоши које ноћују напољу, па дрвима, поштедене су унеколико од вашију, али оне опет промрну, те нападе не несе јаја колико би требало.

Да би, дакле, кокошке после напредовати како треба нужно је да је живинарник чист. А кад се у њега гамад једном већ залеже, тешко га је исчистити.

С тога, дакле, потребно је живинарник недељно бар једном очистити, ђубре избацити, дуварове и седала добро остругати. Сваку шупљину ваља добро прегледати и очистити тако, да ниједна не остане неочишћена и непрегледана. Тако исто ваља нужно покупити све остаља перје, па га избацити из живинарника и спалити, јер се на њему налази вашију.

Кад се већ примети да се живинарник загађио гамађу, треба узети дуванa прје, па га добро искувати и онда све шупљине, пукотине и места у која се могла гамад настанити, оном водом опрати. По себи се већ разуме да, треба гнезда претходно спалити како би се с њима и сав гамад уништио, пошто се он најрадије у њему задржава, па тек онда она места дуванском водом испрати.

Противу вашију препоручује се кречење смесом која се овако справља:

Треба узети 30 грама кристалне карболне киселине, па је онда растворити у 50 грама виског шпиритуса и онда на сваки 10 грама киселине, додавати по један литар кречног млека на тиме кречити. А ако би се и после тога посумњало да гамад још није уништена, онда треба узети парчади од коњских копита којих има пред сваком потковачницом, па их на жару са сумпором запалити и онда оним димом живинарник окадити, а нарочито она места на која се сумња да у њима има још живе гамади.

Што се год буде чешће живинарник чистио на наведени начин, утолико ће се у њему сигурније ваши затрти. Чишћење треба предузимати и онда, кад се ваши у њему не примећавају, јер ће се само на тај начин моћи одржати тако потребна чистоћа живини.

Ако има квочака које леже на јајима, па је немогуће испод њих надити гнезда, онда их треба добро запрашити прахом од истуцаног креча, а квочку прашком противу инсеката.

Она пак места на квочки до којих она својим кљуном не може да дохвати, треба намазати живинском машћу.

Кокошке ће се против вашију много лакше бранити, кад имају чистога сувога песка, да се у њему могу пропрашати и збацивати ваши. Песак овај треба такође често мењати, јер се и он може вашима загадити.

Ну, ако се при руци нема песка, онда ваља у земљи ископати рупу и напунити је сувом ситном земљом у којој ће се кокошке моћи пропрашати и бисквати. Али свакојако, за ово је песак много бољи, особито кад се кокошке налазе у калдрмисаним авлијама, у којима саме осе пропрашта не могу градити.

И. К.

СВИЊАРСТВО И СВИЊАРСКА ТРГОВИНА СРБИЈЕ

(свршетак)

У претходним одељцима могли смо уочити неке важне тачке, које су ми потребне за даље разлагање о томе, шта се још мора учинити у запату свињчета у сопственој крви, те да се постигну сигурни резултати, у поправци његовој. У њима је и најбоље објашњење досадашњих неуспеха:

Видели смо, дакле, ту:

1. Да се нашим земаљском свињчету замера што му недостаје *брзо телесно растојање* и *што је мало плодно* — а ја назаим, да је и закржљало, односно, да није довољно крупно да дуго времена траје гојење и да би месо могло да буде укусније и мање влакнасто. Одатле на' добре стране су му: — надржљивост на непогоди, задовољавање са сваком храном — није прибирач — отворна снага против болештина, сало и маст издваја се од меса и не прорастри га а имају и велику јадрину и чврстину, поред тога што дају мало чварака, за тим при гојењу чопора дају мало шкарта и ако се чопори скрљују са свих страна — дакле лако се постизава изједначеност и равномерност гојења у чопору.

Због спорог развијања су и главне мане: — дуготрајност гојења и неукусност меса, јер се одрасле, матороје свиње морају да мењу на храну; због дегенерисања: — закржљалост тела, — ситноћа и неплодност.

2. Ваља знати да ни мађарска монголица није много плодница и она опраси по 5—8 прасади, а не сме ни два пут, а камо ли три пут (као што има још наших свиња) да се букари и праси, преко године, јер је то много напреже. За то су и предузели набавку шумадијских нерастова рад обнављања крви.

3. Српско свињче посебице, или југоисточно куждраво свињче уопште, по тврђењу научњака, а судећи и по формама нарочито лобање и костура, произ од је укрштања: свињчета поставшег од дивљег европског, некада у древно доба укрштаном са неком од представника индијског свињчета.

У новије су доба, почев крајем прошлог века, на тај начин с успехом створене културне расе енглеских: крупних, средњих и ситних свиња — укрштањем земаљског домаћег од дивљака происходећег свињчета, са хинеском, салдашњом једним престаником индијског, непрождљеног наше свињчета. За тим у највише доба са свим ново свињче „холанд-хинеско“ у Америци, по тврђењу неких укрштањем увезеног пољског са хинеским свињчетом!

А ето *Родњски* тврди, да прелазне форме, мелезани укрштањем салонтајског и куждравог свињчета, разних по пореклу (обадва од природних раса: оно постало од свињчета порекла од дивљака, а ово — и од индијског свињчета и дивљака) не консолидују се и не конформирају брзо и лако!

Докле опет толико-годишње укрштање нашег свињчета са енглеским расама и ако су по пореклу у главном истоветног скоро зачела, не дају сталних на сигурних резултата, није у стању да нам створи ни једну бољу расу, а то ли и расу у целој земљи, но се брзо и по „освежавању крви“ измиче и испирне опет у наше свињче.... само што се ово све наше разнежава и постаје погодније за дегенерисање и пријемчивије за болести!

4. Од све домаће стоке, свињче се најзаше мена, најлакше се измиче како на боље, тако и на горе. Наше свињче прилично је, видимо „константно“ — постојано, јер је, наравно потпуно прилагођено (и под процесом оне прилагоде једнако се и налази) на „животне услове: климу, храну и начин држања у земљи.

Прасад се једнако још праси, но не с попречним пругама, Дарвиновим знаком доместицирања, већ са уздужним (лонгитудалним) брадама устука (атавизма) на давашњег претка стога дивљака.

Монголица по мерама костура свога ближе стоји дивљем свињчету, но и јеркинјарска, но и холанд-хинеска раса свиња:

Упоређење главних мера на костуру разних варијетета свињчета

НАИМЕНОВАЊЕ УЈЕТИХ МЕРА НА ПОЈЕДИНИМ ДЕЛОВИМА ТЕЛА	ЕДРАСКО ДИВЛАЊЕ СВИЊЧЕ	МОНГОЛИЦА 2 ГОД.	ЈЕРКИНЈАРКА 2 ГОД.	ХОЛАНД-ХИНА 2½ ГОД.
САНТИМЕТАРА				
Дужина главе (од тјемена до краја косе рана)	39	30	34	26
Дужина чиче брата	16	18·5	21	135
„ „ леђа друга	47	41·5	46	
„ „ бедра	30	21·5	31	
Висина костура (од пазухе до краја опкласа гребенах)	84	65	81	—
Дужина костура (од косе рана до чиора седлаче)	141	121	175	—
Дужина између изочних зубаа до чиора седлаче	104	92	136	—
Дужина пред. ноге од пазухе до задњег лактића	47	35	39	—

Исто тако новољиње стоји хинеско свињче (преставник индијскога), као један предак монголице, спрам другога — дивљака — а спрам пробитне енглеске земаљске расе (једне стране предачке енглеске културног свињчета) по *Кинају, Сансову и Молеру*, у погледу *броја кичмених прешлена, нарочито бедара*, којих дивље свињче има редовно 5: Кичмени прешленова

Дивље свињче	14 леђа	5 бедара	4 крста
Хинеско свињче	15 „	4 „	4 „
Енглеско земаљско свињче	15 „	6 „	6 „

Изгуђује[1]) чини нарочитим на то, како оне особености, којима се индијско свињче тако оштро разликује од оних сличних дивљаку и осталих од њега, имено *врло кратка сужа кост и растојање мебуда међ тјемолорма* (првих кутњацима), најизразитије се налази застрљено код кужданог свињчета, као што је *Виленсе* и на лобањама мађарског свињчета могао да потврди.

И све енглеске расе су по пореклу једно и исто: нешавина индијске расе, са тако званим простим дивљаку сличним свињчетом домаћим; код нешиње је учешће крви далеко веће а код осталих је она и до последњих тратова нетисла и сваку кављуну крви простога свињчета...

И они овде наведени научни податци, као и емпирично искуство уче нас, да је у стварању, нарочито српске монголице, крв дивљег свињчета јаче застрљена, но што се и мисли; бар докле је било више шуме у Шумадији и дивљих нерастова по њима, те и прилике, за њихове ноћне посете питомим крмачама, за непосредну мешавину, докле је било могућности за природно обнављање крви код Шумадинки, дотле је и наше свињче било: *крупније, боље* и *плодније*.

5. Ја се потпуно слажем са највишијом намером и мером предузетом од Министарства Народне Привреде, да се рационалним одабирањем и вршењем залата, српске монголице, шумадинке, у нарочитом свињарском заводу, у чистој крви, одгаји засебна, квалитативно што могуће боља насмина свиња, за даљи расплод у земљи, те да укрштањем у ужем смислу послужи за побољшање домаћег свињчета у земљи.

Само у нови залаш свиња треба кануути и коју наш, најпре оригинално хинеске крви[1]) ***а по том дивљег нерастка и овај последњи треба и доцније да послужи за обнављање крви у новоствореној, управо преображеној раси.***

Једино тим ће се путем постићи поправка свиња у земљи, сигурно и трајно и принесите жртве, трудови и напори, родиће жељеним успехом.

Опширније доказе за то нашеђу доцније, у оној њеној расправи својој о побољшању свиња срста наше домаће стоке.

6. ***Рано доспевање стоке*** и ако је, као што се обично мисли, „карактерна особина“ извесних „раса“, које се тиме одликују, или боље рећи у којима има више једнакога што се тиме одликују, у самој ствари једна је од оних особина, коју, како Енглези веле у своме лаконском стилу можемо урачунати у ону групу особина за коју важи, енглеска пресла: „већа половина расе улази у стоку, кроз уста,“ т.ј. рано сазревање, па' доспевање, брзо развиће стоке, *у главном је резултат обилатог хранења, храном у којој има довољно белачевине и фосфорних једињења.* Особина, која и ако се наследно преноси у клицама, склоности, рецимо укрштањем енглеског свињчета, са шумадинком, на мелеше, производе тога укрштања, у брзо стукне назад, утаси се, када потомство такво буде на даље храњено, нарочито у првој младости друкчијом храном и на друкчији начин. С тога се такво потомство у брзо измене, дегенерише; на напшачном системаном начину држања свиња, она мелезини, у брзо, већ *у првом укрштању*, добијају дуге ноге, дугу њушку и спорије телесно развиће, но што би, да се хране онако, како се морају, нарочито првих месеца хранта рано-спелне свиње, докле не сформирају своје коске, докле им не сразту шавови од костију и хрскавице не окоњчају.

С тога се у почетку гојења прахрањују и споро-спелне свиње: фосфотним брашном, тамо, где се свиње рационално гоје, те да се и пре потпуно угоје.

С друге опет стране, по иностраним посматрањима сточара научника Виленса[1]) *млада стока дуже времена хранена млеком — храном која има фосфата — и ако не принадаи раси с брзим телесним развићем, већ споро-спелној, постиже брзо мајсели приграст на тежини а друго и јако примитно брже сазревање.*

Дакле, ова се особина врло брзо постиђи може и код наших свиња, бољим храњењем, дужим дојењем у младости; она се дакле добија одгајањем а не заватом, ни наследним преношењем и чим се промене прилике, о час се испорђе и нестаје је, но и код раса, — рецимо енглеске, гајене чистокрвно у нашој земљи а на начин како се наше свиње гаје, — које се том особином иначе у велико одликују.

7. Ми имамо један одличан сој свиња за месо, шункаша, у књажевачком и пиротском крају, који ће по свој прилици бити од дивљег свињчета и које тамо зову: „*Комуша.*“ Оне су дугачке, опружене, високе на ногама, меснате, шарашких — грбавих — леђа, дугачке главе и њушке. Одрасло свињче, које је прудо, дивљачно, даје масти 15—20 а меса 30—40 килограма, докле обично, питомије свињче тамошње, даје, кад је што величине, односно тежине, да 50 кгр. масти само 12 до 15 кгр. меса.

Жао ми је што ово свињче, нисам имао прилике, да боље проучидрам, нарочито не лобању и костур његов, ради тачног одређивања порекла и размера телесних, већ се моја студија ограничала на пролазно посматрање од ока, али и на основу тога вадим, да ће много вредети ако се не пожали трудa на трошка, да се опроба, од тога нашег примитивног свињчета, које је од незапамћених времена, удаљеношћу и издвојеношћу постојбине његове, остало заједно без сваке мешавине, чистокрвно у своме роду, да се опроба, да се од њега рационалним залатом створи родоначелник нашег наше добре и крупне нове насмине свиња.

И то овде бележим као напомену једну само, на своме месту.

V

У претходном одељку навео сам своје мишљење о завршеју залата наших свиња у циљу поправке домаће расе, а сад треба да кажем коју реч о мерама за подизање свињарства и свињарске трговине уопште.

[1]) Види: *Grundzüge der Naturgeschichte der Hausthiere* von Dr. *Martin Wilckens*, Dresden 1880.

[1]) Но не аиоотрарано из Угарске, као скоро и сва остала „оригинална крв“ бољих сточних раса и насмина, што је махом отуд наваљало.

[1]) *Allgemeine Grundzüge für Zuchtung der langw. Hausvögelthiere* etc. у Гоцдоцк „Handbuch der Landwirthschaft“

1. Србија и као сточна земља и као земља привредно и одлично сточна у свињама, ни до данас није приредила *ни једну земаљску изложбу свиња*, те да се на тој смотри из целе земље, прикупи, сазна и види, шта све имамо у земљи, каквих сојева и пасмина свиња, те да се оцени како досадањи рад на томе пољу, како и правац, којим у будућности треба ићи.

До сада, ко је хтео да види излог српских, нарочито дебелих свиња, морао би ићи у Штајнбрух, али видети и претходне браве, оценити разне запате произвођача наших, ободрити их и подстаћи наградама и похвалама, те да још више прегну и да се такмиче у одгајивању ваљаног домаћег домаћег, то нико не хтеде да предузме иницијативу, да нам створи и приреди на једној изложби из целе земље: ни држава, ни поједина друштва.[1])

Крајње је време, дакле, да се пропуштено накнади и постигне и да се приреди земаљска изложба свиња, пошто се има шта изложити и пошто је прилика већ ту, да се на добричевском завода свињарског, нова пасмина монголице шумадинке, која је у првом стварању, може видети, оценити и за углед свима послужити, шта могу да учине рационално одабране прикладних грла и благодна нега и храневе, рационалан запат у цело, већ за тако кратко време, од обичне шумадинке.

2. Да се одмах заснују код сиву државних завода, који се запатом свиња баве: „пасмивске“ и „родословне књиге“ (матице) и да се стави у задатак пољопривредним подружницама, сточарским лекарима, окружним и срезним економима, да заснивају друштва за запат бољих свиња, у свињарством богатим и чувенијим крајевима и местима, како би се знало рачуна о свима прикладним грлима, од куд су и кад набављена. Тако би и „закон о унапређењу сточарства“ по одредбама својим за шкартирање рђавих прикладних нераста, био потпуније и сигурније извршен и имао би се у свако доба тачан преглед сиву запата у околини, а олакшавала би се и потребна контрола при инспекцијама.

3. Да се донесе *„закон о обезбеђењу домаће стоке,“* те да се створи материјална могућност за узајамно иг! обавезно осигурање сопственика стоке, како оних, који се баве запатом и одгајивањем, тако и гојењем свиња, да на случај заразних болести имају од куда очекивати накнаду за поојену иг! полисалу стоку, а да не морају пропадати и одлазити честити појединци — одгајивачи у пропашћу.

Уз државну помоћ ово би се могло, може бити, поверити да организују и наше земљорадничке задруге; те да обезбеђивање стоке не пора бити насилно, ни обавезно, но остаљено слободној вољи и увиђавности појединих произвођача иг! свињарских трговаца. Ма да би обавезно осигурање све стоке, у целој земљи, било далеко целисходније у нашим приликама, јер би било најефтиније и најсигурније — стало би годишње на свако грло или бравче, само неку пару динарску прираза с главе на главу, а било би од недогледне користи по напредак целокупног сточарства у земљи.

На овој последњој основици тежио је *Наполеон* III у Француској, у своме признатоме старању за заштиту пољске привреде у земљи, крајем шесетих година, да створи обезбеђење од пожара, града и сточних болести и осигура земљоделски сталеж од затре и несрећних случајева.

Пре десет година у Бадену су за то тој истој основици, донели један закон, исто тако у Алзас-Лотарингији. Осталe државе и државине немачке су створиле месна друштва за узајамно обезбеђење стоке, на основици приватне иницијативе и добре воље произвођача и она та друштва, образују једну заједницу, један савез, те да се заштите међусобно од пропасти на случај заразе читавих покрајина.

У Алзас-Лотарингији све штете проузроковане од заразних болести плаћају се из државне касе; остале пак незаразне болести на касе друштава за обезбеђење стоке и преко оних у целој земљи организованих друштава, врши се упис и процена осигураних грла, процена и исплата оштете. И овде су сва месства друштва у заједници, у главном савезу међу собом.

Стока оболела или озлеђена, има да се лечи и да се процени колико се и шта се од ње употребити има и може. Оштете се плаћају на лисјала грла $^{7}/_{100}$, а код побијених са $^{8}/_{10}$ процењене вредности и предпућена је највећа сума за процену појединих грла и врста стоке.

Средства за исплату оштете добијају се:

а) прикупљањем *једног процента* годишње, од у катастру процењене вредности, која се наплаћује од сопственика стоке;

б) државном помоћу од 40 хиљада марака годишње.

Ако годишњи приноси и државна помоћ не би били довољни:

в) поновним иг! накнадним разрезом недостатка на месне заводе за обезбеђење, до износа од $^{3}/_{4}$ процента још преко $1^{0}/_{0}$ редовне уплате на суму процењене, осигране вредности, а преко тога он се попуњава из државног фонда.

Уплате и све остало наплаћује се уз порез и на начин како се порез наплаћује.

По последњем попису (за који имам ове податке, а који је тада извршен) 1883 год. пир. стање говеда у Алзас-Лотарингији било је 375.823 грла, у старости преко 6 месеца (до те старости се не прима ради обезбеде).

И онда на 300 хиљада (у округлој цифри) осигураних грла, са по 200 марака просечне вредности по грлу, дакле 60 милијуна укупне вредности и $2^{0}/_{0}$ годишњег губитка (код 95 месних друштава и 6 окружних била је тада (1890) просечна цифра губитка $1{\cdot}94^{0}/_{0}$) укупни добитак 1,200,000 марака. Ако се узме да се до овог износа половина са $^{7}/_{10}$ а друга половина са $^{8}/_{10}$ обезбеђене вредности исплатала, онда укупна оштета износи 900 хиљада марака т.ј. $1^{1}/_{2}$ %.

Из оваког закона за Мораншку, који је донет у седамдесетим а измењен у осамдесетим годинама, додајем, да се обезбеђење врши и рачуна засебно, по нарочито подељеним срезовима и за осигуране прибране уплате једнога среза јамче само за стоку среску. За тим да је остављено на вољу сопственицима стоке, да говеда (пошто се на њих закон привесткено и односи) могу осигурати до суме једне од трију предпућених категорија — 50, 100 иг! 150 форината.

Ове казне по овоме закону иг! ономе о унапређењу сточарства, вршене, иду у земаљски културни фонд, од куда се опет троше на унапређење пољске привреде!

И то је једна лепа мера за угледање!....

Колико много и на ономе пољу приватна иницијатива може да уради, може нам најбоље послужити као пример „удружење немачких одгајивача свиња“, које је са једним друштвом за обезбеђење стоке, ступило у пословну везу, те да чланови удружења осигурају своје браве и заштите се од губитка и затре од заразних болести, уз незнатну премију од $3^{0}/_{0}$ и од тога $1^{0}/_{0}$ остаје удружењу као резервни фонд за будућност, те према томе, у ствари, премија износи $2^{0}/_{0}$. Удружење предузма и обезбеђу свиња за клање с упитом 1 марке по бравчету.

Телтовски округ у Немачкој има окружни завод за обезбеђење свиња на основу узајамности и то само за произвођаче (изузимају се касани, свињарски трговци). До 1897 год. завод је примио укупно 243.124 марке а исплатио оштете 203.168 мар. Резервни фонд заснован је с 5000 мар. Осиграно беше 85.479 свиња, просечно 12.211 годишње; за свако бравче уплата обезбеде износила је просечно 2·625 марк. Оштете је исплаћено за 7.185 свиња и то $8{\cdot}4^{0}/_{0}$ од осигураног броја. Просечно исплаћена оштета по бравчету износила је 28·247 марака.

Исто је тако сигешки округ преузео на себе обезбеђење свиња, пошто дотле поједина места друштва нису могла дајанити и опстати, јер су понека дотерала висину премије на 14 марака по бравчету! — јер беше наступила затра од свињске куге и пренева ветра. За то окружна скупштина да те незгоде отклони, преузе 1896 обезбеђење свиња под гарантијом округа, пошто баш на случај заразе, где затра целог заната наступити може, изискује се обезбеда и осигурање.

Висину премије одређује окружни одбор. За 1896 издато је 20 фенига ($^{1}/_{5}$ марке) на месец и на бравче и плаћа се месечно. Прве године био је резултат повољан. Ма да је постојало још ситних друштава за обезбеђење у округу, број обезбеђених свиња био је 9788 а сопственика 5139, која су платили укупно улога 14.448 марака. Надатни с плаћеном оштетом изнели су 9.505·85 а трошкови управни 728 марака; ма да су у појединим местима беснилле заразне болести, ипак је остао суфишак од 4.204·55 марака, тако, да је резервни фонд већ после прве године износио 5437·38 марака и за то могу и утврђену стопу премије од 20 фенига на месец и бравче знатно смањити.

Све је удешено просто и практично и процена и начин месечне одплате, тако, да вреди и код нас, кад се томе једном

[1]) Правда пахтовк да се овде вомене, да је Српско Пољопривредно Друштво, за обилату потпору Министарства Народне Привреде до сада већ поколико кута одређивало за и обрађивало изложбе и свиња, — или да у томе није успело због смотри које и г. писац морају бити позване.

Уред. Тежака

приступи, уређати се на ове округе и њине заводе за обезбеду свиња.

4. Да се оснује *културни фонд*, у који би се уносиле све казне по пољопривредним законима, за тим све таксе од заснивања привредних друштава и пазетах део — проценат — чистога прихода свих новчаних и привредних удружења, а нарочито од предузећа допуштених и основаних на основу закона о помагању домаће индустрије и радиности; за тим сви преостатци новчане таквих привредних и новчаних удружења, која би на на ког узрока ликвидирала и престала дејствовати.

Основни капитал пак да сачињавају или једнки годишњи улози државни на одређе фонда, или једна поједна сума добијена зајмом једном за свагда, а за тим сви годишњи вишци и уштеде појединих бугетских партија државних прихода.

И да се у закону о фонду томе, за сточарство предвиди, да се трећи годишње половина прихода тога фонда, а за свињарство рецимо $^1/_4$ до $^1/_3$ суме одређене на потпомагање и подизање сточарства.

5. Да се поновиша на потпуно емансиповане сточарске трговине српске, не само осниваљем извозне банке, која је у току остваривања, већ и тежаком за оснивањем самосталног великог сточног трга за целу земљу, у престоници, пошто ова има највише услова са то.

Да се ово што потпуније и по целу земљу користије уреди и оствари, не треба оставити сву бригу и старање само „друштву за клање и прераду стоке“, већ држава са своје стране, треба, за извесан број година, предњачавањем и остакљањем на страну извесне повеће суме (бар од по 100 хиљада динара), да друштву помогне, да ту преку потребу српскога сточарства оствари и у дело приведе.

Сваки дан и месец, а то ли година, која се пропусти и на даље, а да се на шта стварно не уради за подизање самосталне српско сточног трга, не само, да је изгубљено не сточарство српско, губитком толике добити годишње, већ ће донети собом, да нас остаревше сточног трга, све више стаје труда и иртана.

Нека се делоцрт рада садашњег друштва за клање и прераду стоке прошири а државна помоћ нека му се осигура за подизање земаљског сточног трга, а од њега нека се захтевају обвезе, које ће њин у прилог подизаву сточарства и сточарске, даље у првом реду свињарства и свињарске трговине; да мора приређивати изложбе стоке, организовати осниваље занатних друштава, органа својих за бољи занат и гајење стоке итд. итд.

Од овога питања зависи напредак нашега сточарства. Решити њега, значи, подићи благостање Србије!

На нама је, да за потомство ударимо камене темеље на тој величанственој згради економног снажења и напредовања Србије!

6. Држава треба да се састара, да друштво за клање и прераду стоке, пошто је са свима већ главним спремама готово, што пре приступи остваревању овог другог дела свога главног задатка: преради стоке, преради меса, масти, сланине, саламе итд. те да се и од потрошње тих прерађевина у земљи и извоза његовог на југ и југоисток ако не на север и запад, крене све користи од фабричке прераде стоке....

Време не чека, но бежи! Што пре остваримо ове тачке сточарског програма, све боље но нас и по нашу домовину, којој је данас зајемчен сталан економски напредак, просвећеном бритом и очинским старањем Најмилијег Заштитника српске привреде Нашег љубљеног Господара и Краља!...

И, нанослетку и ако су све ове тачке, у самој ствари, само општи потези и главне напомене и да обрада сваке поједине од њих изискује читавих расправа у низу чланака, стављених на срце и на душу српским сточарима, произвођачима, трговцима и сточним лекарима да поразмисле, да не ће бити доба, да се груписаљем и здруживаљем у једну заједницу, саветом и делом свију послуже, те да држани привредни програм на делу и стварно приномогну, да се што пре изврши и оствари, на опште добро Србије, свију нас!

IX. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

Сваки пољопривредник стара се, да се приносом од жетве наплати за уложени капитал и рад. Но могућност за ту наплату није увек једнака. Она се непрестано колеба и мења, јер на принос жетве утичу разни узроци, као: важноћа земљишта, избор семена, топлота и хладноћа, суша и влага. О њима сваки уредан и марљив домаћин треба и мора да води озбиљан рачун. У томе је он бар повећ своје среће, јер уредним ђубрењем, поправком земљишта, нарочито одводњавањем и наводњавањем, добрим избором семена и паметним обделавањем и негом усева могао би пасигурно рачунати на добру и обилну жетву и знатан принос, *да му испрети опасност од других не среће и невоља као што су: мразови, поплаве, мразеви, сточне заразе и град.* Сиран тих учина, које су последње природних сила он је немоћан. Али ни један од њих није толико убитачан за пољопривредника, кога снађе, као град. То бива отуда што град долази изненадно и неопажено, што се често, тако рећи сваке године јавља, што је у стању да за неколико само тренутака уништи све усеве и тиме баци пољопривредника за неколико година у назадак, што често повлачи за собом знатно задужење па и подужно осиромашење.

Колико је пута бивало и бива да је онај пољопривредник, који је пре града задовољно пролазио кроз своја поља на којима се таласало као море жито и кукуруз, кроз грозне виногреде и воћњаке окићене родом и плодом и радујући се изгледом на добар берићет и богату жетву у мислима кроји план: како ће се о јесени одужити управи фондова или можда каквом зеленашу, чија га је позајмица јако тиштала, или како ће докупити коју њиву или ливаду те увећати своје имање, или купити коју кравицу или пар волова, — а после можда само неколико сахата на том пољу „ништа јадније на жалосније, све сама пустош, где беше таласала пшеница и кукуруз, ту скошена стрњика и натрљан као да их је војска прегазила, где беху савијене гране од воћа пуне рода, ту омлаћене гране и лишће, и бели се лика.“

Таком јаду и несрећи, таквој беди и невољи изложен је само пољопривредник, јер се готово све његово налази на отвореном пољу, под недрим небом, те није у стању да предузме никакве предохране, које стоје на расположењу другим гранама занимања. За то треће сви они, који пољопривреду сматрају за сразмерно најсигурнији позив.[1])

С тога се у пољопривреди увек осећала и непрестано осећа велика потреба да обезеди накнаде у случају штете од града. Та врста обезбеђења неосновано заузима прво место у реду осталих пољопривредних обезбеђења. Оно има права на то место не само с тога, што се та врста несреће за разлику од пожара и мањкавања стоке од заразе ничим неда одклонити на субјекта, колико за то, што је у појединим случајевима у питању целокупна жетва.

Што је обезбеђење накнаде за штету од града скорашњег датума, а код нас га још и нема никако, томе узрок поред незнања, неумешности и неуживаности лежи може бити у првом: у особеној природи те непогоде, која ни најмање не зависи од људског утицаја, а затим још и у веровању, које у тој врсти човекове беде види прст и казну божју против које се несме ништа предузимати већ се мора мирно да споси. Ну најчешћи узрок јој је у неногућности да се упаред предвиди и израчуна њено наступање, у тешкоћи да се као што треба процени штета од ње. Досадања статистичка несматрања довело су једнако до опажања да извесна места, на тих места више и предели бивају за дужи низ година поштеђени од града докле друге опет више година узастопце у великој мери бије и штети град. Према томе ни за једну се област не може казати да је поштеђена од града. Ваздушне струје и електрични утицаји доприносе да не опажено и по изгледу без никаког реда и правила бије град са већом или мањом жестином час овај час онај предео. Сем тога, места над морском површином и јако несеченом гором увећавају опасност од града.

Но противно другим врстама пољопривредног обезбеђења, обезбеђење накнаде за штету од града има ту добру страну, што је случај који износи штету, често елементарни учин, те се нема бојати зле воље и намере појединца, нити је ношаи његовој потребно ражити узрок и постанак.

Но докле се штете од града нису раније тако јако осећале, дотле данас услед увећаних трошкова ако пољопривредне производе и велике задужености сваки знатнији и осетнији мањак у очекиваним приносима знатно кочи сваки даљи рад и гони

[1]) Ово је предавање држао 19 новембра ов. год. у дому Срп. Пољопривредног Друштва г. Аца Борисављевић прос. Бел. Школе.

[1]) Buchenberg, Agrarwesen und Agrarpolitik.

пољопривредника новом задужењу. А осекање се све више у колико поља буду интензивније обрађивана, и у колико се дубље буде орала, чешће бразДила, бражљивије сатиила земља и више ђубрила. Отуда се јавља и већа потреба за накнаду штета од града, нарочито за пољопривреднике тањег и средњег стања, који и иначе слабо или ништа не располажу новчаним средствима, којима би могли покрити изненадно губитке, а сувише мало или готово ништа не уживају лични кредит, те им због штетом смањеног доходка прети опасност да буду сасвим утучени.

Па може ли се од те несреће да спасе пољопривредник или још боље може ли му се штета на на који начин да заклони? Да ли се и колико би се то могло постићи променом у начину обдељавања; пошумљавањем оголићених висова и пространих пескуша ради одбране места јако изложених граду, то је питање на које остаде још дужна одговора и наука и искуство. Али и кад би се тиме и могло што и постићи не би се могло тако лако и брзо извести. С тога не остаје ништа друго до обезбеђење накнаде за случај штете, јер се само на тај начин могу да ублаже осетне економске последице од града. С тога то обезбеђење треба пољопривреднику да је прво правило које му уважавност налаже. Но ово није само од користи пољопривреднику већ и самој држави, јер држава и осигурава економски рад и способност пољопривредника, а тиме држава и ујемчава не само заради него и пореску снагу његову, а то није од мале вредности по захтеве и прохтеве данашњих држава, који из дана у дан непрестано расту.

Па шта је управо обезбеђење, која му је права циљ? Заштићење. Обезбеђење је таква скомска установа, коме је циљ да по могућству ублажи штетне последице непредвиђеног случаја који зовемо град. А постиже се на тај начин што се удружују више њих којима прети иста опасност али их не задеси све.

Тиме се не одклања случај нити се спречава, јер се не може ни одклонити ни спречити, његово заступање, већ се само олакшава терет и пренаша са плећа једног на плећа више њих, тако да се он више не осећа у овој мери у којој се осетио у тренутку његовог заступања Тиме што ступа један за све и сви за једнога одговорно је на питање које може искрснути и које би гласило: у чему је ствар и мо обезбеђења?

За то је на своме месту тврђење, да моћ обезбеђења лежи у моћи удружења, а погрешан назор који налази да је обезбеђење што и лутрија.[1]) То је упорешење згодно само у толико што се начин на који се прикупљају суме потребне да се накнади штета од града подудара са начином на који се покривају згодитци код лутрије. Јер као што се лутраски згодитци састављају на изгубљене улозима оних, који немају среће на лутрији, тако се исто и суме потребне за накнаду штете од града састављају из улога свију обезбеђеника, којима прети опасност од града али их она не задеси, у овом случају дакле из улога срећних које град поштеди. У колико при обезбеђењу појединих обезбеђеника рескирају извесну суму која по свршеној жетви може за њих бити некорисно учињени надатак, у толико они те суме стављају на коцку. Али ако се и такав поступак сме назвати коцком, онда она има ту особину да само онај губи коме згодитак није потребан а да напротив само онај добија коме је згодитак необходно нужан што код лутрије редовно није случај. Између играња на лутрији и обезбеђења постоји огромна разлика већ у томе што онај који на лутрији игра жели да добије оно што нема а обезбеђени жели само да одржи оно што већ има.[2]) Сем тога постоји између њих још знатна разлика и у економској важности, јер докле је играње на лутрији луксуз који је често код многих играча за осуду, дотле је обезбеђење производан посао кога ни један уважљан човек не треба да занемари.

Обезбеђење разгони немар који мори пољопривредника и кочи га у његовом раду, оно му подстиче и појачава вољу и енергију за већим радом, даје му могућности да и води рачуна о случају који се унапред нити даје предвидети нити може сачувати, а у стању је да промени и уништи све његове планове сав труд и замуку. Обезбеђење је у стању да свако годње сачува велики број пољопривредника и њихових породица од беде и немаштине као последице града наспрам којег су они немоћни.

Кад сто показали у чему је обезбеђење, у чему је његова моћ и снага да пређемо и изложимо на који се начин оно може да оствари.

Остављамо на страну дарежљивост добрих и болећивих људи, који желе да ублаже јад и недаћу својим ближњима јер је она милостиња на коју се не може рачунати и кад би сваки, што не бива пружао руку за милостињом, јер понижава човека а записи од добре воље, на коју нико не може полагати право. Шта више, она је редовно и опасна, јер доводи и угрожава личну самосталност, кочи пољопривредника у раду и марљивости. Прелазимо, велимо преко дарежљивости и обраћамо се првом начину на који се може ублажити а накнадити штета од града а тај је: *самопомоћ* која се слаже са достојанством пољопривредника. Начело самопомоћи пренесено на ову врсту пољопривредног обезбеђења изведено је на тај начин, што се више њих сложе да штету, коју ма који од њих буде претрпио заједнички поделе, што се, дакле, извесан број пољопривредника којима прети иста опасност од града удруже и саставе задругу, и штету коју претрпи ма који од њих огласи за заједничку т.ј. за такву, коју сваки од њих треба сразмерно да поднесе. Накнада која се тада даје ономе кога град оштети састављена је из улога разрезаног на сваког задругара а на основу предходног спорازума и уговора, да ће заједнички поднети сваку штету појединих задругара. Исплатом дужног улога или и обезбеђењем да ће накнадно положити колико се буде на њ разрезало у случају штете, задобија сваки задругар право на подпуну накнаду у случају да му град оштети усеве. Кад се величина улога упореди са опасношћу која сваком задругару прети од града, онда је лако оценити да је тај улог незнатна жртва за сваког од њих. Та уважавност удружује пољопривреднике. Сваки од њих размишља од прилике овако: Једног од нас задесиће несрећа, оштетиће га град. Не знамо који ће тај бити, али знамо да ће штета изнети око 1000 динара. Уложимо нас стотина сваки по 10 дин., у заједничку, задружну касу, која ће исплатити 1000 дин. ономе кога снађе та беда.

Шта је основна таком раду и споразуму? Заједница интереса. Сваки радо даје 10 динара да би у случају несреће примио 1000 динара. Кеме ће се та сума дати, то решава случај.

Тада оштећени нема потребе да за накнаду благодари дарежљивости т.ј. туђој помоћи, већ самом себи, његовој уважљаности и удружењу са њему равним. Ту појединац задругар прискаче у помоћ осталима, накнађује им претрпљен губитак или штету и бива и сам од њих ваљен у његовој штети. Тај начин обезбеђења од велике је економске вредности и практикује се у великим размерама у свима напреднијим државама. Поступак је сасвим прост, те се мора чудити како се још раније није дошло на такву сврху писао, а још више да има земаља којима је и данас тај облик обезбеђења потпуно непознат.

Код тог облика обезбеђења *заснованог на самопомоћи као важном економском начелу за сваки рад, главно је да штета не сме бити толико велика, да од ње страдају сви усеви и сви задругари, или да неки буду често, други никако или ретко оштећени.* Јер би у првом случају улога или разреза достигли толику висину, да би боље било кад би сваки сам поднео своју штету. У другом случају број задругара далеко би изостао иза броја потребног за оснивање овакве задруге, јер тада они којима или никако не прети опасност од града или тек у малом степену не би ступали у једно коло, у једну задругу са онима који су јој изложени у јачој мери. *С тога штете од мовлаке, земљотреса, скакавца нису никад и нигде били предмет обезбеђења оваких задруга.*

Задруге за обезбеђење штете од града почињају *на начелу чисте узајамности, на начелу услуге за услугу.* Услуга сваког појединог задругара осталим задругарима или задрузи, као њиховом преставнику којом он задобија право на накнаду у случају да претрпи штету од града зове се обично *премија. Она није ништа друго до један део штете, коју поједини задругар има да прими на се од створне или просечне штете свију градом оштећених.* Поред тога оне иваја да покрију и управне трошкове задругине. Природно, да величина премије *не сме бити за све једнака* већ се мора одмерити према могућној користи сваког задругара, а то ће рећи *према величини штете коју може, у случају града сваки задругар да претрпи.* Она се даље и одмерава и према вероватности приноса који сваки може имати од својих усева. Што је већа принос и што је већа штета, коју ће му задруга дужна у случају града да накнади, тим је већа корист коју он очекује од задруге. Сем тога величина премије одмерана се и према степену опасности од града, кад су разна места и разни усеви према њиховој осетљивости разно изложена. Да се

[1]) E. Herman Die Theorie der Versicherung.

[2]) Sachsland, die Hagelversicherungsfrage.

одреди тај степен опасности потребно је искуство и дата добивена посматрањем кроз дужи низ година. Тај степен опасности у вези са сунцем за поју се усеви обезбеђују пашна се *ритак*, или се овај израз преноси и на сам предмет обезбеђења, а то ће рећи на *земљиште* и *усеве*. Сва места и сви усеви нису подједнако изложени тој опасности, већ неки више неки мање. У прном случају задругар ће се чешће обрађати задрузи и потражити од ње накнаду, него обратно за њих у другом. О тога тада и његова премија мора бити већа. Кад је све то као што ваља удешено и у склад доведено, може се очекивати успех и напредак у задругином раду.

Ако би премије биле за све једнаке, онда би били у добитку само они задругари чију су усеви од веће вредности или који су изложени већој опасности, а сви други очигледно у штети. Кад се величина премије одмерава према вредности новаторског приноса онда се не треба бојати да ће наступити преваре и обмане приликом наплате накнаде, као што може врло лако да наступи кад се премија одмерава према вредности која се жели да обезбеди. Али је најтежи посао да се утврди величина или боље степен опасности од града, како су ну поједина поља и усеви изложени, да би се и она узела у рачун при одмеравању величине премије. Јер та опасност зависи од разних околности и прилика, које се не могу увек да предвиде а још мање да утврде. Па и над би се то могло да учини, незгода би се појавила тек при оцени њиховог утицаја, који је врло често неједнак.

Добра страна ових задруга основаних на начелу *чисте* узајамности (за што ударамо гласом на израз чиста узајамност видећемо мало ниже), у тоне је што њима није потребан никакав основни капитал за накнаду штете, јер им за то служе једино премије задругара. Покаже ли се да је штета већа морају се и премије повећати а обратно. Како овој врсти задруга није циљ добит, то се премије и накнаде готово подједно поплаћају. Рекосмо готово, с тога што је потребан извесан незнатан суфинак за покриће управних трошкова задруге.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Како ћемо одбити кртице од топлих леја? — И ако се кртица од научењака за зеленим столом препоручује нажиљи и заштити, чему се и ја у неколико придружујем, јер сам уверен о њеној јединој користи, опет је зато кртица многим пољопривредницима и баштованима на њивама и на ливадама исто тако и у баштама у истој мери непријатан гост, као и врабац што је, ког многи научењаци као корисну птицу препоручују. Било како му драго, али толико је сваком искуснијем пољопривреднику и баштовану познато, да је штета, коју прои „пријатељ“ под земљом, и овај други безобразник над земљом чине, већа од уображене и претерано сачуване њихове користи. И ако се кртица врати искључно роћима и другим инсектима, који нагризају и кваре жиле и корење наших корисних биљака, а врабац опет већином гусеницама и другим штеточинама, опет их зато нико не воли, а најмање с пролећа и лети на засејаним и засађеним лејама, на којима кртица пречешћу штету почини надизањем кртичњака и прављем ровова испод саме земљине површине, у које засејано и засађено поврће упада и онда пропада. Али је још много већа и знатно осетљивија штета, кад се кртица увуче у топлу леју и тек ту отпочне да рови и да руши! Но за тако ограничен простор, као што је топла леја, неће бе нешт баштован какво год средство, да кртицу ухвати и убије, али је свакојако боље, да се неће начина, којим би се њен улазак у топлу леју спречио, којим би се она од топле леје одбила, јер она, чим у леју уђе, одмах штете почини.

Ускоро, не ће неће наступити време, да се праве и подижу топле леје, на сам уверен, да ће од користи бити да кажем начин, на који се могу кртице од топлих леја одбити да у њу не упадају и да нам не чине штете.

Ја сам топле леје увек тако правио, да сам у сваки ћошак ударио по један четвртаст колац, и за њих приковао по 3 лаке даске (крајнице), од површине рупине на ниже, и тек на те даске приложио сам сандук с прозорима. Сандук, дакле, приложе на ниницу горње даске, а кртица се никад тако ниско под земљу спустити неће, да испод најдоње, треће даске у топлу леју продре. Али за сваку сигурност, треба узети кучине, или старе крпе, па их натопити гасом (петролеумом) и те крпе заграти, местимице, испод последње даске, и онда ћемо бити сигурни, да нам ни једна кртица ни испод дасака у леју неће ући, јер она мирис од гаса не може да трпи. Кад се гас, мало водом разблажен, усне у разгрнуте и отворене кртичњаке, све ће се кртице разбећи. Осиљивати топлу леју каменом или циглом, било би најсигурније против кртица, али се то не може препоручити с тога, што камен и цигла одузимају леји многу топлоту на штету поврћа, и онда би на прном месту била с топлом лејом промашена циљ, нарочито с онима, које су одређене за производњу разних краставаца и диња.

Топле леје, уненолико даскама ограђене, као што сам напред објаснио, потпуно су осигурано од кртица, а у осталом свом циљу потпуне одговарају.

ГЛАСНИК

Бесплатна лоза сресиих расадницима. — Господин Министар Народне Привреде решио је, да се, у циљу подстицања и бржег обнављања винограда у нас, и сресиим воћним расадницима надаје лоза из државних лозних расадника *бесплатно*. По утврђеном основном плану уређења ових расадника, у сваком ће бити једно *одељење за лозу*. У томе одељену биће: *матичних* од америчке лозе за производњу резница; *пропрвите* за приорење каламљене лозе и резница; и *виноград*, од каламљене лозе, ради угледа као и ради добијања домаће лозе за каламе (пајоке). Према томе, срески расадници добиће бесплатно лозе до 5000 комада, међу којом биће понајвише резница, нешто приорака и каламљене лозе, и она ће лоза служити као матица за подизање матичњака и винограда. На тај начин ће и сресиа расадници потиомоћи државне лозне расадике, да се народ довољно снабде потребном лозом за подизање нових винограда. Разуме се, да ово важи само за среске расадике, који се налазе у пределима где је констатована филоксерна зараза. А где нема ове, ту ће се у одељену за лозу, гајити домаћа лоза.

Филоксера у округу подринском. — Још од пре неколико година посумњало се, да у неким виноградима испод Цера има филоксерне заразе. Ове године је нарећено, да се та места која су била сумњива, као и у неким местима у срезу посаво-тамнавском, од куда се такође јављало о зарази, стручно прегледају и испитају. И по извештају државног економа округа подринског, констатована је филоксерна зараза у многим виноградима, и многи су од тога већ и сасвршено пропали. Та места су:

У *срезу поцерском*: Синошевић, Метлић, Добрић, Метковић, Варна и Цуљковић;

У *срезу посаво-тамнавском*: Крнуле, Крнић, Јаловац и Бресница.

Како су у овим местима виногради већином пропали, а што их још има сви су у велико заражени, Господин Министар Народне Привреде, одобрио је, да се тамо може садити америчка лоза ради подизања нових винограда.

Уједно се има намера, да се за срез поцерски узме веће земљиште за сресиа расадника, како би се *одељену за лозу* дало више простора, те да расадник буде у стању производити више лозе за обнављање виногрда у срезу.

Виногради у Мађарској. — Пре филоксерне заразе била је површина винограда у Мађарској 622.488 ланаца, а од те површине пропало је винограда 63%, а то је 395.000 ланаца. До сада је обновљено пропалих винограда на 127.000 ланаца (око 95.250 хектара).

За унапређење воћарства и прерађивања воћа у Мађарској. — Министар пољске привреде у Мађарској одобрио је, да се о трошку министарства набаве 20 пединца и мулава за јабуке, које ће се давати на позајмицу пољопривредницима, да од јабука, које не могу продати, могу правити јабуковачу. Исто тако набављени су бољи казана за препинање, и и апарати за сушење воћа (Ридерови), који ће се такође позајмљивати.

У Мађарској рачуна се на 60 милиона воћака, од којих је половина шљива. Овај број мисли се да се десеторостручи, и то поглавито воћем за тржиште како би се од воћарства створила једна рентабилна привредна грана. У ту сврху Министар мађарски основао је више угледних воћњака и поводошних вртова,

воћних расадника за произвођење младица и облагорођених воћних садница. Из државних завода издато је на поклон пољопривредницима, свештеницима и учитељима на 250.000 комада. Како је производња још недовољна, Министар је намеран да повећа број завода. Да би се учитеља подстакли на подизање општинских воћњака одређене су награде (премије) у вредности 5000 круна. Мимо то, наређено је, да се држе ваше курсеве за спремање добрих радника за гајење воћака, јер су досадашњи дали добре успехе.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1901 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДИО

ПАЈА Ј. ТОДОРОВИЋ

Изашао је са овом садржином:

I. Календарски део:

Пасхалија просте 1901 год. — Покретни празници — Стари и нови календар 3
Колико има до сада година од важнијих догађаја и установа, у свету и у Србији 4
Календар светаца и Бележнице 5
Помрчина у 1901. год. — Дани у које се радње затварају 29
Државне светковине у Краљевини Србији. — Српске народне и приватне светковине. — Слава пољопр. завода и удружења у Србији 30
Владалачки Краљевски Дом Српски 31
Ваше духовенство у Србији 32
Министарство Народне Привреде 33
Чланови Управе, оснивачи, утемељачи, почасни, редовни и помагачи Српског Пољопр. Друштва . 34
Пошта, телеграф и телефон 42
Извод из закона о државним таксама 50
Панађура у Краљевини Србији 55
Месечни радови у целој години 57

II. Пољопривредни потсетник:

Колико се годишње добива ђубрета од једног грла 71
Колико времена траје клијаност у појединих врста семена, и колико од сто клија семе кад је добро паковано и чисто 71
Лек од главице (сметн) 72
Време сејања главнијих пољских усева 72
Шта за чим треба сејати 72
Подаци о сејању и жетви усева 74
Колико је потребно биљака у разном растојању . 77
На колико женака долази један мужак 78
Просечно трајање приплодне подобности 78
Време дојења у недељама 78
Просечно трајање бремености (брећавости) и изношење живине 78
Полни нагон (жар) код стоке 79
Из пчеларства 79
Гајење свилене бубе 79
Справљање бордовске чорбе 80
Сумпор против грожђане плесни (оидиум) . . 80
Кад је забрањено рибу ловити 80
Кад које шумско дрвеће у нас цвета, кад зри, кад се бере и кад опада и колико му траје клијавост семена 81
О сејању шума 83
Подела и време лањења дивљачи (на закону о лову) 83
Претварање јатаца земље у аре и хектаре . . . 84
Претварање дана орања, плугова земље, јутара земље или коса траве у аре и хектаре . . . 85
Претварање ока у килограме и драмоне у грамоне 85
Претварање акова у хектолитре 86
Прва помоћ у несрећним случајевима и напрасном побољевању код људи, док лекар не дође . 86
Прва помоћ у неколиким напрасним болестима код стоке 87

III. Пољопривредни заводи и установе:

Српско Пољопривредно Друштво и Подружине . . 90
Више пољопривредне школе 93
Управа државне ергеле 95
Управа топчидер. економије 95
Лозни расадници 96
Особље државних и лозних расадника 97
Путни наставници виноградарства 97
Окружна пољопривредна станица у Ћуприји . . . 97
Државна економија и пољски помоћници 97
Српски воћни расадници 99
Државни марвени лекари 100
Државни шумари и подшумари 101
Државни питомци 102
Главна управа свих „Кола Јахача Кнез Михаило“ . 103
Српско Пчеларско Друштво 103
Пчеларско-воћарска задруга у Београду 103
Пчеларско-воћарска задруга у Параћину 103
Крагујевачка пчеларска задруга 104
Савез Земљорадничких Задруга у Београду . . . 104
Савез ловачких удружења 104
Срп. акц. Друштво за земаљски сточни трг, кланье и прераду стоке 104
Срп. Краљ. Државна Класна Лутрија 104
Стечај за популарну пољопривредну књижицу . 105
Награде за уводне напредњачке начина радње . 106
Ценовник пољопривредних алата и машина . . . 107
Српске пољопривредне књиге и новине 109

IV. Поучни део:

Рана зелена пића у пролеће 113
Рад кравама 120
Сађење високих воћака и неговање на сталном месту 124
Ране сорте грожђа 131
Мара жвиначка. Пољопривредна приповетка . . 139

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 48. броја Тежака: *Чланци:* — Да ли је скорашње семе боље од старијег? — Живинарник треба чисто држати. — Свињарство и свињарска трговина Србије (свршетак). — IX. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Књижевни оглас.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

ЗА ОСНОВУ НАЗИВИЈУ РЕШИЋА ОД АВГУСА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПОЉОПРИВРЕДНИМ ДРУШТВИМА ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИНАРА ЧЛАНОВИМА ПОМАЋАЊА, ЧЛАНОВИМА СВИХ ДРУШТВА, ПОДГУЋИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЧАШИ, МАНАСТИРИМА, ЗЕМЉОРАДНИЧКИМ ЗАДРУГАМА И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЉОПР. ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ЗАН СРБИЈЕ
ЗА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУЖНИМА И ЗЕМЉОВ ЧАЉОВИМА КАО И СРПСКИМ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГАМА И ЧИТАОЦИМА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УНАПРЕД ВОЛОВИ ПРЕТПЛАТУ И АКО СУ ПРЕТПЛАТИ ОД СВОГ ЗАДРУЖНОГ ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАК
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ • Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 49. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 10. ДЕКЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ВИЛИНА КОСИЦА

— Cuscuta Epithymum —

Као и свако живо биће, тако и биљка подлежи разним болестима, које јој ометају правилан развитак, изазивају застој у развићу и често пута пропаст. Наука која се бави изучавањем болести биљних зове се *фитопатологија*. Она је наука новија и многобројнија огледним испитивањима дошла је до резултата таквих, који пољопривреднику чине многе услуге показујући му пут и начин како да од тих болести очува своје усевне биљке или како да их излечи, ако су се болести већ појавиле.

Под *болешћу* биљном ваља разумети сваку *сметњу* која спречава биљку у њеном развићу. Обичне промене и измењености не треба сматрати као болести, јер оне имају сасвим други узрок.

Код сваке болести ваља тражити *узрок* њен и *последице* њене. Јер само ако то двоје знано биће кадри да болест у даљем развићу спречимо и да ју потпуно отклонимо.

Узроци болести служе уједно и као основа за поделу болести биљних.

Биљка може оболети из два узрока:

1. Или на месту на коме се налази нема она свих услова за напредовање и услед тога закржљави, разболе се и угине; или

2. Она има свих услова који су јој нужни за развитак, али се изненада појави нешто, што тако утиче на *здравље* биљку да се она разболи.

Према овоме разни су узроци разбољевања а сви узроци биљних болести дали би се овако прегледно представити:

1. Биљка на своме становишту не налази свих услова за напредовање
2. Биљка има свих услова за напредовање, али сиоловаки узроком, изазивају болест.
   - а) разне повреде
     - наметници биљнословни корени
     - наметници биљног корена
   - б) без повреде

Фанерогаме — Криптогаме

Фанерогаме су биљке са видљивим и одвојеним органима за расплођавање т.ј. већ је наступила строга деоба органа за плођење и органа за растење.

Криптогаме су биљке са нејасним органима за расплођавање т.ј. органи за плођење и растење једна су иста ствар.

Под именом биљке наметнице (паразита) разуме се свака она биљка, која није у стању да се самостално храни но је приморана да се храни, сасвим или само једним делом, већ готовом храном друге биљке. Немогућност сопствене исхране почива на некакву биљног зеленила, које је главни чинилац при стварању органских материја из неорганских у биљном царству.

Таква је једна *биљка-наметница* и *вилина косица* (Cuscuta Epithymum, или -C. Trifolii), коју хоћемо изближе да опишемо. Она ботанички спада у ред Cuscutaceа, које спада у фамилију Convolvulace-а. Вилина је косица права наметница. Она нема лишћа, а клија из земље. Семе њено врло је ситно, ситније од семена обичне детелине. Боја семена није сјајна као код семена у детелине, већ је обично тамна. Осим тога она арља и прикастих и зеленкасто обојених, а сва су округла.

Као што се из слике види клица вилине косице нема листића при клијању већ је то један конац: корен и стабљика. Клијање иде врло брзо, али је неправилно. Семе њено клија *ложије* од семена детелине. Обично клија после 10—11 дана, а често пута тек после 6 недеља. Отуда се детелина обично прве године и осиви, те се вилина косица и не види. Што се тиче самога клијања оно бива овако: прво се појави коренчић, а за тим стабло које се змијасто на све стране увија док не нађе какву биљку (детелину) и почне око ње да се обавија. Чим је вилина косица нашла детелину, она се око њеног стабла чврсто почне обвијати, корен јој угине, а она т.ј. стабло њено даље расте и биљку све више и више обавија. Од места на коме је вилина косица додирнула детелинско стабло, угине све до корена а *на овоме месту додира образује она органе за сисање*, који почну да сисају хранљиви сок детелине и хране вилину косицу, која се сад све даље и даље развија. Обично иду после овога неколико обавијутака без сисалка, а вилина косица онда тражи друго стабло, другу биљку на којој се прикачи, образује органе за сисање и то тако даље иде док не зарази велики део детелине. Важно је, дакле, знати да су органи за сисање хранивог сока само на месту додира вилине косице и детелинског стабла. *Сисаљке* вилине косице пробију кору и све слојеве покожице итд. до самих влакнасто-дрвених делова и ту се образују разни судови, који са судовима стабла детелинског потпуно се испреплићу и срасту. Сисаљке се образују врло брзо и у врло великом броју.

Вилина косица расте у дужину 30—60 см. Боје је пурпурно-пресмасте. Она цвета у почетку јуна па све до поноћа месеца септембра. Цветови су клупчасти, а семена се образује много и расгура по детелишту или луцериште. Сене пада у земљу 1—1·5 см. дубоко и ту даље клија, а лозице ове вилине косице пресиже око корена детелине или луцерне, да на пролеће брже и јаче се развију од саме детелине.

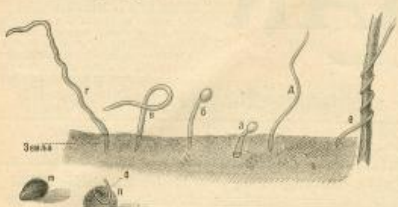

Вилина косица: а, б, в, г, д клика из земље, е биљка се обавија око детелине; ж сене; о зачетак — нова капца, и зреоа семена.

Вилина косица чини ужасне штете с тога се и сматра за највећега непријатеља детелишта и луцериште а осим ових биљака живи она још и на проширу, хмељу, конопљу, грахорици (Cuscuta europea) где такође чини огромне штете. Поред тога једна врста наметница је на лану (Cuscuta epilinum), а такође на врби, тополи итд. налази се она (Cuscuta lupuliformis). Борба против ње је тешка. Само сене детелине из трговина, које нам гарантују за чистоћу, може садржати у 1 кгр. од 20 до 78.000 семена вилине косице. Може се само замислити колико ће се вилине косице развити на њиви и колико ће биљака бити принуђено да и за себе и за њу храну спремају, а да и не говоримо о томе како ће нам брзо детелиште јадно и чемерно изгледати.

Предострага од ове наметнице-биљке налазе се у *потпуној чистоћи* семена од детелине. С тога при куповини семена од детелине ваља се обраћати само оним трговцима за које се поуздано зна да је сене чисто без и једног јединога зрна од вилине косице.

Ако сами производимо сене или ако га купујемо од несигурна трговца, треба да га пречишћавамо. То се дâ најлакше извршити ситима која су нарочито за то удешена. Овака сита имају на 7 q. см. равно 22 рупице. Њима је лако одвојити сене од вилине косице. Ово сене, а и сене детелине са вилином косицом не сме се стоци давати, јер сене њено пролази потпуно здраво кроз животињу и доспева у ђубре, а с тим и на њиву, па ће нам се опет и тамо појавити, где ни санали нисмо. Осим ових сита постоје и нарочите машине за пречишћавање детелинског семена, но ове су сразмерно скупе, а, како што смо напоменули, и са овим ситима може се посао доста добро и сигурно извести.

Ако пак имамо вилине косице на детелишту или луцериште, онда се морамо и требамо свим силама да трудимо да ју искоренимо, јер ћемо иначе имати огромне штете.

Овде ваља да напоменемо, да вилина косица није једногодишња биљка. Она је *вечита*. Она преживи са младим јесењим изданцима детелинским и на пролеће се развија — не мора се дакле из семена развити. У другој години развија се најјаче, а увек се налази искључиво на надземним деловима биљним.

Начин како ћемо је на детелишту или луцериште уништити овај је:

Мора се *пре цветања* сасвим до земље посећи оно место где је се појавила заједно са биљкама на којима се налази. Све ово што је посечено треба врло пажљиво скупити и без губитка са детелишта удалити и *сагорети*. Сад ваља и на 50 до 60 см. даље целу околину покосити и тако исто спалити, јер се она често пута не може да принети поштo она само појединe кончиће распростире. Само је на овај начин могућно уништити вилину косицу. Ако нисмо баш сигурни да ћемо и на овај начин уништити сву вилину косицу, онда треба да оно парчеће земље, са кога сно покосили вилину косицу и детелину, да за 2—3 сант. у дубину још земљу раскопамо и то однесемо. Главно је, дакле, да оно што до земље покосимо са свим са њиве однесемо и потпуно сагоремо. То парчеће земље можемо брзо прекопати и семеном засејати, па ће нам детелина брзо ниће.

ПОДЛИСТАК

ГДЕ ЈЕ СРЕЋА?

од

ЧАРЛСА ВАРНАРДА

професора гутовске полуприватне школе

(Америка)

Негда је у некоме селу живео један небатли човек. Дуго је у свему трпео оскудицу и све је очекивао да му се јави *срећа*. Напослетку, стрпљење га нађаде, узме поноћа што је имао, затвори кућу и пође путовати. Дуго је ишао и свакога, којега је год срео, питао је: *где ће наћи срећу?* На одговорâ је видео, да код њих она није, и да је навесно негде далеко. Неки су му говорили, да је она код њих била недавно, или да је отишла у неко друго место; други су му казивали, да је она час тамо, час онамо. Пропутовав много и потрошив све поноће, он се погружен врати кући, *и овде спази срећу*, која сеђаше и очекиваше његов повратак. Кад јој приђе, она брзо устаде и рече му:

„Ја овде очекујем тебе, надајући се да ћеш ме пустити у кућу. Но, ја сам очекивала тако дуго, да сад морам ићи другима, који су, може бити гостољубивији од тебе“.

Рекав то, срећа се огрну горьком хаљином на оде, и човек је нигда више не виде својим очима.

И сад многи мисле, да се срећа налази негде далеко од места њиховог становања, и кад би знали где је, они би тога часа пошли да је траже. Многи мисле, а негда и другима саветују, да траже срећу час у граду, час на мору, час у селу. Већина тих људи веле, да је срећу лакше наћи у граду.

Да ли је тако? Зна ли ко, у самој ствари, где је срећа? И зна ли ко, како ће се се наћи? Та су питања за многе врло важна и многи би хтели имати на њих одговора.

У првом реду да се упитамо: шта је то срећа? На то питање тешко је дати такав одговор, с којим би сваки био задовољан. Свака срећу схвата на свој начин; један је види у овоме, други у ономе. Но већина сматра да је оно срећа, кад човек има или може набавити све, што му је за живот потребно: храну, одећу, стан, књиге, слике, кола итд. Ко све то има, за тога говоре да је срећан. А како се све то што желимо имати, може набавити, купити за новац, то већина срећу гледа у новцу. Богатиме људе сматрају за срећне, а сиромахе за несрећне. А отуда се рађа питање: како ће се доћи до новаца, куда ће се поћи да се они добију? Како ће се доћи до новаца! Млади људи, младићи и девојке, чим ступе у живот иде, да у стрмјихима новаца и чуде се, како су они до новаца дошли. Ако се коме баш обрате молбом да им дâ новаца, буду одбијени. Иалишњог новца, као што се види, нема; но где било мора му бити извора. За новац се добива и рад, и храна, и све што је за живот потребно; и они мисле, да је све богатство прикраћено, да та је грабио ко је хтео и да младим људима, млађем нараштају, није остало ништа. Да ли богатство расте у градовима? Често се говори, да се овај или онај одсеђио и тамо обезбеђио богат живот. Како је то градио? Где је то нашао?

Може се на оним местима где се вилина косица појавила употребити и горење са сумпорном или хлороводоничном (солином) киселином или оне уништавају не само вилину косицу но и детелину — а и скупо су средство за лечење.

Има још један начин уништавања вилине косице а тај је, да се она заражена места посну сланом и да се запале, па после да се земља прекопа и на ново засеје. И овај начин да се употребити, али само дотле док су места заражена мала.

Ако је вилина косица заузела велики простор и прети да са сним уништи детелиште, онда нема друге помоћи но истерати *овце* да га опасу и онда преорати и за дуже време на овој њиви не сејати детелину.

Код лана, грахорице, хмеља итд. ди се вилина косица уништити просто чупањем заражених биљака.

Сва лечења код детелишта најбоље је предузети по првом кошењу.

У Аустрији постоји и закон о уништавању вилине косице. По њему је сваки онај који има њиву, ливаду, или пашњак, па било да је то његова својина или да је закупац, да уништава вилину косицу и то за *време њеног цветања*. Исто тако мора се уништити вилина косица и на границама ливада, на шанчевима, усекама, путовима, а нарочито на железничким насипима. Цветале или процветале вилине косице не сме се нигде наћи. Сваке године у доба цветања и после овога стручне комисије испитују поља и кажњавају оне који законске прописе нису извршили, а на њихову штету саме нареде те се вилина косица и друге штетне биљке униште. Председници општина имају да се старају о извршењу овога закона у првом реду и они имају право и морају сваког онога да казне ко не извршује овај закон и то новчано од 1—20 форинта или затвором од 12 сах. до 4 дана. Добивени новац иде у сиротињску касу дотичне општине.

Ово наведосмо само с тога да се види како се вилина косица сматра за штетну биљку и како чак и закони постоје и врло осетне казне за оне који га не извршују — а с намером да наши пољопривредници и они који су у непосредном додиру с народом укажемо на ову штетну наметљицу и да их умолимо да се старају да се она, ако се буде појавила, што пре уништава, јер није, можда, далеко време кад ћемо и ми морати и за то прописе стварати да би заштитили и осигурали пољоработника од многих и многих оваких и овим сличних недаћа.

М. Н. Лук.

IX. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(НАСТАВАК)

Најпростији је облик овог чистог узајамног обезбеђења кад се на крају године израчунају штете и потребна сума за њихову исплату разреже на сваког задругара према вредности за коју је обезбеђено његове усеве, дакле кад се премије доцније попишу а тако исто и накнаде доцније исплаћују. Тада се ни најмање не води рачун о вероватности наступања града. Премије се у том случају тачно управљају према стварним штетама. Но разрез се може и унапред да изврши и то према вероватној просечној накнади, која се има у току године да изда. Тако разрезане суме морају се унапред и да положе. У случају да те унапред разрезане и наплаћене премије покажу неки суфицит но исплати накнаде за стварно претрпљене штете од града, онда се тај суфицит њен резервише да се њиме покриje мањак који би се јавио и ако би се јавио у којој од идућих година; или се враћа задругарима по сразмери њихових уплата, или се задржи за олакшицу идућих уплата. Ако пак сума потребна за накнаду стварних штета износе више но што преставља сума унапред разрезаних и наплаћених премија, онда се мањак попуњава у првом реду из резервног фонда, наравно ако га има а ако тога нема или није довољан онда се изврши накнадни разрез на задругаре.

Обезбеђење накнаде штета од града може се да изведе и у облику акционарских друштава. У том случају пољопривредници, који осећају потребу у обезбеђењу и ње су свесни, уместо да један другом пруже ту услугу остављају тај посао трећем, који је од њега створио за се нарочите позиве и за ње се наплаћује. Тај трећи редовно је какво акц. друштво. Разлика између овог облика за обезбеђење и задружног огличена је у спекулацији која је главна одлика акционар. друштава. Ње нема код акц. задруга. Друга је одлика што је акц. друштвима потребан капитал за одржавање свог посла и ако служи више као резерва. Задругама није потребан основни капитал, јер им за тај циљ служе једнако премије, које такође има и код акц. друштава. Потребан им капитал састављају акц. друштва, као што је познато у обиму

„Нашао је у граду,* само то и могу одговорити. „Богатство је само у граду, тамо се мора и наћи, тамо ће се оно и наћи.“ На тај начин сваке године стотине изадих људи и девојака настањују се у град, надајући се ма којим начином наћи тамо много жељену срећу. Неки је, до душе, и нађу, т.ј. постану богати но *многи се нађе не нађу, једино зато, што су је под руке оставили.*

Веома је важно знати: откуда долази богатство? Где је и у чему је извор богатства? Оно мора одакле дако долазити. Многи су га нашли. Било је доба, кад су они имали врло мало, ili сасвим ништа. Ми знамо, да у досељеника, који су основали Плимут-Рок[1]) није имало ништа, осем један не баш велики простор земље на спе. А сад је та стара насеобина једна од најбогатијих у Сједињеним Државама Америчким. Насељеници по морској обали — и у вишим и у нижим пределима, — били су људи сиромаси, а сад господаре милионима богатства. Нова Калифорнија[2]) је пре недесет година био предео сиротан, без градова, без капитала, а сад је богат крај. Каже нам се, да се тај крај обогатио копањем злата. Истина је: жители калифорнски обогатили су се златом. У Пенсилванији[3]) копају из земље гвожђе и камени угаљ. По томе, гвожђе и камени угаљ чине богатство житеља те државе.

Из ових примера се види, да је *земља извор богатства*. Но где нема ни злата, ни сребра, ни каменог угља, ни гвоздених руда, откуда се тамо бере богатство? *Такође из земље.* Злато и сребро, бакар, гвожђе, камени угаљ, дијаманти и драго камење чине само мали део богатства сваке земље. Главно је богатство сваког краја и предела у обилности хране сваког рода, у обилности намирница за живот, — и све се то добива од земље и само с онога њезиног дела, који се зове *орућна земља.* На тај начин очигледно се види, да је једина обилати извор главнога, суштественог богатства у свету, — *орућна земља.* Зато није никакво чудо, што је онај човек *нашао срећу код своје куће,* јер му је она била тако близу — лежала му је под ногама. *Срећа се налази* не у далеким градовима, већ вазда под ногама — *на њиви, у воћњаку, на пашњаци, у шуми, по равницама, у рекама, у великим и широким морима.* Само на два се места срећа не може наћи — у пустињи и на градским мостовима.

Ето, где је срећа!

---

*) Сад град у Северо Америчким Државама, на обали атлантског океана. Основана је од првих насељеника 1620 године.

[2]) Најзападнија држанија Сједињених Држава.

[3]) Држава западно од Ну-Јорка.

акција и уплатом сума на које ове гласе. Акције се обично не уплаћују подпуно, већ само 10—20%, јер потребну суму за исплату накнада по правилу дају опет сами обезбеђивачи у облику премије а акционар. капитал служи као гарантни фонд, или резервни фонд у случају да премије не достигну. С тога се величина премија мора упанред тако да одмери како би укупна сума њихова према вероватности добивеној била довољна за покриће накнаде будућих стварних штета. Зато су акционар. друштвима и у много већем степену потребна статистичка дата, на основу којих би могла израчунати вероватност штетних случајева, које ће тек у будућности наступити. Код акц. друштва премија не само што је упанред утврђена, већ је и стална, тако да обезбеђеник није ни у ком случају дужан да положи ма какву доплату. Исплатом те сталне премије, а на основу закљученог уговора задовља он право на подпуну накнаду, али и ништа више. Ако укупна сума премија измеше више но укупна сума исплаћених штета заједно са управним трошковима, то се тај сувишак не дели на обезбеђенике, већ припада акц. друштвима, и улази у састав зараде или дивиденде, која се при крају године и закључку рачуна даје акционарима. Тај сувишак, та управо добит или зарада и била је главна и једина побуда која је покренула и определила акц. друштво да се лати ове врсте обезбеђења. Зато опет мора акц. друштво само и да сноси губитке ако би накнаде, које се имају да исплате измеше више но укупна сума наплаћених премија. Јер тиме њихове обвезе према осигураницима нити се мењају нити престају. За тај циљ служи им у првом реду уплаћени капитал. Осигураванике се ни најмање не тиче: да ли штете од града представљају већу или мању суму но укупна сума премија.

Капитал, који служи као гарантни фонд и резерва може донести довољну ренту, ако се жели да друштво опстане. Према томе рента се јавља као прави и главни циљ ак. друштава. Рента је код њих различна у разлици која се покаже између укупне суме премија, камате на њих за међу време, камате на резервни фонд с једне стране и стварно исплаћене накнаде с друге стране. Због тога ова врста обезбеђења постаје у рукама акционара чисто спекулативан посао са разним његовим последицама, од којих су неке повољне, као: већа, тако рећи трговачка тачност при исплатама накнада, економичније одвијавање послова место фамилијарног; а други опет не повољни као: спекулативно проширавање посла, или само оног, који се добро решетира; мања сапесност при избору средстава, већи управни трошкови, договор са такмичарима на штету оних који осећају потребу у обезбеђењу.

Да би се дошло до што веће зараде обично су премије што је могућно веће, а накнаде што је могућно мање, те отуда и већа дивиденда, која да би била још већа незавре ни од великог ризика. Главни је циљ само што већа разлика између премија и накнада које се за штете имају да плате.[1])

Најзад може се обезбеђења да лати и сама држава и то на два начина. Прво вршећи тај посао као и свако акционарско друштво или задруге и не нагонећи никога силом да се код ње обезбеди. Затим кад законом обвеже све пољопривредника да се морају код ње да обезбеде. Овај први начин може бити двојак. Тако или држава врши обезбеђење упоредо са приватним друштвима и такмичећи се са њима; или она тај посао задржи искључно за се, онако исто као што то чини с поштама и телеграфима итд. Такмичење ретко даје повољне резултате и код других истоветних установа. Узрок је скупља државна управа и недостатак заинтересованости код њених органа. С тога и ни је за препоруку. Искључено право без принуда тако исто не би имало повољне резултате.

Према томе кад се ближе посмотри замисао о непосредном раду државе на овој грани пољопривр. обезбеђења онда се једино може захтевати *обавезно обезбеђење*, а то ће рећи кад се сваки пољопривредник *силом закона* нагони да своје усеве осигурати.

Када би се држава у томе послу такмичила са приватним друштвима њена би администрација неминовно била скупља, јер онда не би сва обезбеђења у земљи те врсте била сконцентрисана код ње. Ако би држава искључно за се задржала обезбеђивање али ово не би било обавезно, успех би зависио у многоме од уједињености, које нити има довољно нити се може да претпостави код пољопривредника, над чијом главом као Демоклов мач стално виси опасност од града. Највећем се успеху може с правом и једино надати од *обавезног обезбеђења*. Није ни оно без мана. Јер нека би се обавеза ограничила на чист земљорад без мана. Јер нека би се обавеза ограничила на чист земљорад настаје питање где престаје земљорад а почиње градинарство, где су границе између земљорада и земљорада из занимања и земљорада из уживања или рада домаће потребе, између земљорада и воћарства, земљорада и виноградства? Ако све оне чији усеви могу бити градом оштећена обнежемо да се морају обезбедити, онда ће принудна бити примењена и над оним који су најмање заинтересовани за обезбеђење. Ако би опет изнесене радове искључили, то би оштетили многе којима је обезбеђење потребно колико и насушни хлеб.

Ну то мало исчезава испред огромних економских користи од обавезног обезбеђења. Јер што је ван питања и што се са сигурношћу може да тврди, то је да би обавезно обезбеђење с искључним правом за државу неспорно најцветније било, због огромног броја обезбеђеника, који се на ма који други начин не могу у тој мери сконцентрисати; и да би услед тога оно мање жртве тражило него расчарчена акционар. друштва и задруге.

* * *

Пре него би прешао на начин на који би, по моме мишљењу, требало извести ово обезбеђење у нас нека ми је дозволено да укажем на једну грешку, која се као прван конац провлачи при расправи питања о пољоприв. обезбеђењима у опште, а обезбеђењу накнаде за штете од града посебице. Многи сматрају да је начело узајамности спроведено једино код задруга. То је из основа погрешно, јер га има и онда кад се обезбеђења лати, било држава, било акц. друштво. Од куда то? Ево откуда! Без узајамности обезбеђење се не да ни замислити, а још мање извести. Јер се само помоћу ње а ни на који други начин не може штета једнога на неколицине да отласи за штету свију, а у том се и састоји суштина самог обезбеђења. Обезбеђење у облику задруге разликује се од обезбеђења државног и акц. друштава једино у начину на који се узајамност изводи.

После овога кратког уметка коме је био циљ да објасни начело узајамности, покушаћемо да покажемо на који се начин по нашем мишљењу може у нас најбоље и најпрактичније извести ова врста пољопривредног обезбеђења.

Са акционар. друштвима бићемо брзо готови. Она могу бити или домаћа или страна. Да се ни једно страно друштво за обезбеђење не ће латити овога посла код кога ризик игра видну улогу, то је више но сигурно, кад се има на уму да код нас још нису извршена довољно тачна посматрања о опасностима којима су изнесена места, а још мање извесни усеви изложени граду, нити прикупљени довољно тачни податци и величине штете, и да од толиких друштава за обезбеђење која од више година врше друге врсте обезбеђења у Србији ни једно није показало готовост и добру вољу да се приврати тога посла, ни онда када то врши у својој домовини и у другим земљама. Али нека би било изгледа за то, нека би и које од већ постојећих код нас друштава или неко ново изјаснило за то, ипак по моме најсврснијем али најдубљем уверењу ни тај посао не бисмо требали да предајемо страницима, кад се сами можемо да постарамо за ње. Мени се чини, да је сувише кратковида економска политика која дели мишљење да наша отаџбина много добија у разним страним друштвима и капиталима. Јер друго је послужити се само страним капиталом за какав користан и производан посао, а друго оставити тај посао страним капиталистима и друштвима да га немилостиво експлоатишу на нашу штету и сву корист за себе вуку.

Сувише би искочили из оквира данашњег предавања кад бисмо се упустили у опширније излагање ове значајне и истините економске поставке којој се код нас не поклања довољна пажња.

Да ли не би било боље ако бисмо покушали да за тај посао створимо домаће акционар. друштво? Не би, јер негледећи на оне недостатке тог облика обезбеђења, којих се мало пре дотакосмо, тешко би ишло са остварењем таквог друштва или ако би се што и постигло с великим напором, пропустили бисмо доста време, а свако задуђење да се уведе у живот овакна корисна установа, за којом помаже наш пољопривредник био би напротив грех, који би се и даље светио, остављајући многог вредног и марљивог домаћина на милост и немилост немилосрдног елемента.

Тешкоће за остварење домаћег друштва акц. које би се латило обезбеђења накнаде за штете од града леже у првом

[1]) Wagner, Versicherungswesen, у Schönberg, Volkswirthschaftslehre II. свеска.

реду у недостатку поменутог посматрања и статистич. података о опасности којој су изложена поједина места и усеви и тачне оцене стварних штета. Затим у недостатку готовости од стране нашег новчаног света, да своје капитале делимично уложе у једно предузеће, које им није у ставу да унапред зајемчи извесну, доста знатну ренту. Код данашњих прилика, које пружају и судске могућност за сигурнију и знатнију ренту у интересарању и жижотажи ретки су ти који се тако лако решавају на какав посао, на на какво економ. предузеће са малом рентом. И ако се наће по који, тај обично спада у ред середњих капиталиста коме треба да само захвали за његову предузимљивост, јер је он један од пионера наше привредне будућности.

Да можда би било кориснije ако бисмо тај посао оставили задругама, које се оснивају по начелу самопомоћи, једном од најдаравијих економских начела. И онда бисмо се само требали да потрудимо да и живом речју и писменим поукама порадимо да се такве задруге и склапају

Не, јер и кад било изгледа за остварење те жеље и кад би се, као што је потребно могле такве задруге да распростру по овој нашој лепој домовини брзо и у овој мери, која је потребна да би се жељени циљ постигао, моје је тврдо уверење да то за сада не бисмо требали чинити. Два ме разлога на то опредељују. Први је, што би таме омели развој и напредак наших земљоделчких задруга, које тек што су почеле хватати корена, а којих се благотворни утицај на бољитак нашег пољопривредног живља почео у велико да осећа, за што имамо да заблагодаримо у овом року прегаоштву оних који су ту дивну и корисну установу знали и умели са стране да унесу и да је прилагоде нашим приликама, те на тај начин попуне оне осетне празнине, које је за собом оставило неминовно пропадање наших красних породичних задруга, којима као захвални синови треба да смо благодарни за самосталан државни живот и могућност да уђемо у коло културних народа.

Други разлог, који не је определио да сам противан за сада да се ова врста пољопри. обезбеђења остварује у облику задруге, тај је, што је код задруге за њихов успешни рад и напредак једна од најзначајнијих погодаба да се *ограниче на што је могуће ужу област и на задругаре који се лично међу собом познају*, како би један другог контролисати могли, а код обезбеђења ове врсте необходно је потребно *да оне обухватити што веће простор*, ако се жели да буду од стварне користи, и то због неправилности и немогућности да се унапред израчуна појављивање града и његово просторно наступање, другог због тешкоће у техничком извођењу обезбеђења и утврђивању величине премија.

И онда на крају крајева не остаје ни један други пут но да се тога посла лати сама држава? Тако је. Ми смо с тиме на чисто јер обезбеђење накнаде за штете сматрамо за јаван посао онако исто као и обезбеђење правилног и уредног слобођаја срестном поштa и телеграфа. Држава која је позвана да се брине о свима редовима наших грађана не сме оставити такву једну неспорно економску установу на милост и немилост неувиђавности, незнању, неумешности на шат и сујеверју једног најмлогобројнијег реда кога напредак и благостање треба да је њу највишим законом. Она не сме мирно да гледа како сваке године град немилостиво штети њену срж, остакљајући за собом беду и невољу, водећи сиромаштву, и претерном задужењу, јер и она сама од тога трпи штету, јер губи пореске обвезнике и на њихово место добија бескућнике, који нису у стању да дају ни Богу Божје ни цару царево. Стара изрека у промењеном руху гласила би данас, за наше прилике: *богат пољопривредник богати и држави, сиромах пољопривредник сиромашта и држави.*

Заступајући мишљење да се ове врсте обезбеђења треба да лати држава и то што пре, додајем да оно мора бити *обезно* или *принудно* ако се жели да оно постигне жељени циљ. Само се на тај начин може да подмири код нас у овој мери потреба у обезбеђењу накнаде за штете од града у којој се она осећа. Јер није мала ствар кад предлиставајући статистичке годишњаке и израчунавајући по њима наћемо да штета од града у Србији износи просечно нешто јаче од 10 милиона динара годишње. Ограничимо се одма од исправности тих дата, јер нам је познат начин процене штета које врше наше полицијске власти, али нека би та штета била за 40% мање, ипак је она толико велика, да се морамо чудити за што се данас чекало и гледало скриштених руку на ту напаст. Кад би смо веровали да је то дошло у очекивању на сигурни успех с покушајима да се нарочитим тоновима разагнају градобитни облаци могли би смо још и прогледати кроз прсте, али смо уверени да је томе узрок мало наш немар коју само особину међу осталим примили од наших старих утвртача неприхваћајући ништа што беше у њих добро.

Једино државно обезбеђење изведено принудним начином пружало би могућност да се сва обделана земљишта упућу у обезбеђење и на тај начин постигне најбоље изравнење у ризику, како се само пожелети може. Тиме би уједно била остварена и солидарност интереса пољопривредника у целој земљи и дало видна доказа уверењу о неопходности узајамне потпоре и помоћи.

Ако обезбеђење не би било обавезно онда би многи, којима у ствари прети опасност од града остали не обезбеђени својом кривицом или и без ње. И то било из незнања и безбрижности или из оскудице наклоности за штедњу или због недостатка у добром и јевтином обезбеђењу. О томе се можемо уверити прелиставајући статистику обезбеђења у напредних држава, која нам казује да се без принуде обезбеђује највише 48%.

Државно обезбеђење које би било обавезно не би се имало бојати утакмица, те би тај посао извело и удесило онако како би се најбоље одговорало општим интересима. Због тога, што би у том случају сва обезбеђења била сасредсређена на једном месту — у државној установи за обезбеђење, тај би се посао вршио много јевтиније но када би обезбеђење било распарчано мањој неђег броја друштава и задруга, тим пре што би га држава могла да споји са другим гранама државне управе. Због тога би и премије биле мање, њена наплата тачнија а исплата накнада брža. Тако, наплата премија а исплата накнада могла би се да доведе у везу са пореским оделењима, а оцена штета са установом срских економа.

На овом месту ваља нама приметити, да у први мах обавезно обезбеђење од стране државе не би се, по нашем мишљењу могло извести код нас на начин на који се обезбеђење у опште практикује у напредним земљама, а то ће рећи: да се сваки пољопривредник обезбеђује за суму коју он хоће, да се величина премија удешава према тој суми и врсти усева и да држава буде безусловно дужна исплатити потпуну накнаду према стварној штети. А не би се могло извести с тога што, као што смо то већ нагласили не располажемо са потребним за такво обезбеђење тачним подацима. Јер наша Државна Статистика не прикупља дата о опасностима, којима су поједине врсте усева изложене граду. Сем тога недовољна су и дата која нам пружа о тој опасности за поједина места. И назад ни су тачна њена дата ни о штетама. Јер кад знамо, да Немачка показује 1.98 дин. штета од хектара, *кад се узму у рачун сва обделана земљишта*; Аустрија 2.90, Француска 3.30, онда је млого за Србију 5.50 динара, колико оно излази кад на основу Годишњака израчунамо просечну годишњу штету на 1 ha. Или кад штету од 1 ha. израчунамо према простору само оштећених земљишта, та наћемо да је она у Француској 36.25 дин. у Аустрији 28.00 дин. у Мађарској 36.50 дин. у Немачкој 32.50 дин., онда морамо признати да је штета од града претерано јевеина кад по Годишњану опет наћемо да она у Србији просечно износи 52.5 дин.

С тога нам и не остаје ништа друго, до, да се све дотле, докле нам не пристану довољна, и што тачнија статистичка дата, почнемо онако како је то пре неколико година учинила Бугарска, која нас је у томе претекла.

А то ће рећи, треба да установимо нарочити *уводд за обезбеђење накнаде за штете од града*, који би стајао под непосредним надзором Министарства Народне Привреде. Њиме би руководила или самостална управа, или управа фондова. Ово друго, по моме мишљењу било би корисније, јер би се таме знатно уштедило на управним трошковима. То би требало да буде тим пре, што Управа Фондова, чим стане на своје ноге, треба у делокруг њеног рада да унесе обезбеђење свију врста.

Овај фонд требло би, по могућности да обухвати све врсте усева и плодова.

Премије, које би он за своје услуге наплаћивао не би се одређивале према суми за коју би се појединац желео да обезбеди, нити према вероватности жетвеног приноса, већ према простору, а наплата би се вршила као прирез уз непосредни порез.

Од тога је ли прирез у време плаћен, зависило би право на потраживање накнаде.

На накнаду коју оштећени има да прими из овог фонда не би се могла ставити забрана, нити би се она могла узети у попис.

Штета мања од 15% пала би на терет оштећеног. Толико би се имало одбити и сваком оном, који би био оштећен преко 75%.

Ако би имовина фондова, рачунајући ту и резерву, која би се образовала из могућих суишака, показала недовољна за покриће накнада, онда би све морале сразмерно сести.

Штету од града процењивали би нештаци, којима би председајао среска економ, а по нарочито прописаном поступку.

При оцени водио би се рачун: колики би био вероватни принос жетве, да није било града.

Штета би се оцењивала према најближој пијачној цени.

Противу процењене штете обезбеђеницима би се дало право жалбе на суд.

За важење обезбеђења оставили би се разни рокови, према врстама усева, али крајњи рок не би смео бити дужи од 15 октобра.

Обезбеђеници би били дужни да за 48 сах. пријаве сваку штету од града, и то месном кмету, који би опет за других 48 сах. био дужан да о томе извести среског економа, пошто претходно са три одборника приближно оцени простор, који је град захватио и штету од њега.

Срески економ био би дужан да у року од 5 дана сазове процењивачки одбор ради тачне процене штете.

За све време до коначне оцене, оштећени не би смео ништа предузимати на оштећеном пољу.

Не пријаве у време, подизање заостаних плодова и преоравање пре оцене поклачно би губитак права на накнаду.

За појачање фонда, сем дотације од стране државе, корисно би било довести га у везу са фондом за поплављање, с којим рукује данас Управа Фондова. Тако исто добро би било, ако би спојили и са општинским кошевима, јер је, по нашем мишљењу ова установа у њеном садашњем облику *застарела*, што је грехота код *данашњих развијених преносних средстава* остављати толики капитал да у натури бесплодно лежи и буде разваљен од реватих и кусих пацова, кад се кошевска храна може лепо да уновчи и на принлод уложи, а за новац у случају глади набави храна.

* * *

Незнам да ли сам био срећан и да ли ми је успело за руком убедити пријатеље наше пољопривреднике о потреби ове врсте пољопривредног обезбеђења и нужности и да га видимо што пре остваренога? Незнам ни да ли сам успео задобити их за начин на који мислим да би обезбеђење накнаде за штете од града требало код нас у почетку извести? Али што знам и у што сам тврдо уверен, то је: да ако Пољопривредно Друштво, које је ставило себи у задатак, да се брине о свему што се клони напретку нашег пољопривредника, тог моћног чинилца у нашој народној привреди, буде достојну пажњу поклонило овој важној установи, оно ће знати шта му треба радити за њено остварење. Тиме би Пољопривредно Друштво увело још један диван и мирисавн цветак у киту својих заслуга на бољитак наше Пољопривреде.

БЕЛЕШКЕ

Сода предупређује укисељавање млека. — Под разним звонким називима, а за врло велику цену продају и препоручују разна средства за спречавање, да се млеко не укисели. Тачним испитивањем нашло се је, да је у тим средствима главни састојак — *сода* (угљено-киселн натрон), који можемо у сваној апотеци, а још јеФтиније у дрогерији добити. Од пречишћене ове соде, треба узети на врх ножа и помешати с једним литром млека; та је количина довољна, да се млеко не укисели. Па и већ мало накисело млеко може се овим у толико поправити, да се окувати и јести може. Сода не даје млеку никакав задај. За млекаре је ово средство од превеликог значаја.

Да растерам жижак. — Познато је, да има читава поворка средстава, којима се жижак из пшенице, или из кошева истерује. Али врло просто и сигурно је средство *хмељ*. Где у кошу има жижака, на и пшеничних мољаца, треба по задовима повешати хмељове лозе, коју треба сећи онда, кад је хмељ у развијеном цвету. Још је боље, кад се и у само жито угура по нека цела цваст од хмеља. Сигурно ће се жижак од тога разићи. То сам чинио и препоручивао другима и увек беше успеха.

Мелем за рањаве воћке. — Наступа зима, на ће бити и од зечевА оглоданих младих воћака. За рањаве воћке, које су зечеви оглодали, најбољи је мелем, најбоље је средство, да се рањава места најпре оштрим ножем исеку, лепо очисте, и онда следећим мелемом замажу, који се овако прави: Узми 1 килограм катрана и 4 килограма просејаног пепела од *каменог* угља. Све ово добро измешај и меси дотле, док буде као почвршће блато, па га онда, или одмах употреби, или га остави за доцнију употребу, јер се на хладном месту остављен, овај мелем врло дуго одржати може. Овај мелем држи се, на ранама намазан, много дуже од ма ког другог познатог мелема, продре у све пукотине и остаје увек гибак, те га с тога не може покварити ни јака летње врућина, ни јака мразеви преко зиме. Овај је мелем још и с тога добар, што у катрану има карболне киселине, која сву шкодљиву гљивицу још у зачетку поништава. Поједини опити, које писао све белешке чиниО, потпуно су били задовољавајући, у тој мери, да се на основу сопственог искуства овај мелем сваком воћару може препоручити. И за замазивање пукотина од дасака, у којима су се улегле стенице, ово је средство врло добро.

Дуван против гусеница и бувача. — Изреени немачки градинар *Мајер*, препоручује дуван за поништавање гусеница и бувача. Треба узети ситног прашка од дугог дувана, па га посути по оном поврћу на које су се наврале поменуте штеточине, на ће их за цело нестати. О томе сам се нарочито уверио код роткваца, на којима је лишће било пренуто бувача. Кад сам их посуо прашком од дувана, они се, или разбегоше, или попрскаше, јер моје роткваце осташе чисте од бувача.

ГЛАСНИК

Мађарска пољска привреда на париској изложби. — Мађарска пољска привреда била је на париској изложби заступљена видно. Од 423 излагача 30 од сто одликовано је. Добили су 18 излагача велику награду (grande prix), 40 златну медаљу, 54 сребрну медаљу 29 бронзану медаљу и 15 похвалницама (mention honorable). Четири велике награде добило је мађарско пољопривредно министарство. По извештајима које имамо при руци, мађарска половина монархије много је боље била представљена на изложби пољском привредом и заводима пољопривредним, но аустриска половина.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXVIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 16. октобра 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Паја Тодоровић, Илија Кремић, Јован Јекић, Мирко Миљковић и Никко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио писар Радослав К. Спасовић.

216. Прочитани су записници XXV, XXVI и XXVII седнице Управног Одбора — Одбор усваја прочитане записнике са извесним изменама.

217. Прочита се извештај о стању друштвене благајне за месец септембар ове године који гласи: — Прима се к знању. (Види таб. на стр. 391).

218. Прочита се реферат г. благајника друштвеног о правилима Раднче Подружине (у срезу пожешком) из кога се види да су ова правила слобрана прописма правила друштвених — Решено је, да се пре свега извиди да ли би потребало и корисно било, да се поред постојеће пожешке подружине у истоме срезу ствара нова подружина.

О овоме да се прибави мишљење од окружног економа.

219. Г. Председник саопштава Одбору како је моЉена управа винодељско-воћарске школе у Гајзенхајму и Сан Михеле, да пошљу друштву разне мустре прерађеног воћа ради угледа и ради тога, да се прикажу и на изложби воћа приликом славе

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец септембар 1900. године

Ред. број	ПРИМАЊА	до септем. дин.	до септем. п.	за септем. дин.	за септем. п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	169817	38
2	Депозит у новцу	—	—	—	—	35359	90
3	Депозит у хартијама	—	—	—	—	7461	50
	Свега	—	—	—	—	212638	78

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до септем. дин.	до септем. п.	за септем. дин.	за септем. п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	151753	85
2	Капитал. пол. сен. у новцу код Угр. ф	—	—	—	—	19403	60
3	Капит. пол. ф. у хартијама	—	—	—	—	7841	50
4	Депозит разних дана у харт.	—	—	—	—	120	—
5	На штедњу код Угарске Фонд.	—	—	—	—	16734	70
6	Готова новца у каси	—	—	—	—	3971	86
7	Празремена издатка	—	—	—	—	13101	27
	Свега	—	—	—	—	212538	78

Ред. број	ПРИХОД	до септем. дин.	до септем. п.	за септем. дин.	за септем. п.	Свега дин.	Свега п.
1	Остатак по дне. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	11666	66	—	—	11666	66
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	4949	70	888	35	5838	05
4	„ улога чланова добротвора и утем.	1712	35	111	23	1823	60
5	„ „ „ помагача	376	—	8	—	384	—
6	„ прихода на капитал пол. новца	607	—	61	60	668	60
7	„ продаје књига	620	52	190	—	810	52
8	„ Пољопривредног Гласника	3	70	1	50	5	20
9	„ „ Календара за 1900. и ран. г.	3183	75	111	15	3294	90
10	„ продаје семена	13433	35	21	30	13444	65
11	„ „ справа	22564	01	5024	66	34588	67
12	„ наплате дуга за сиве и справе	1030	95	4	60	1035	55
13	„ продаје плат. камена и крекалица.	84064	35	235	—	84299	35
14	„ продаје завранивача и сушара	2348	45	—	—	2348	45
15	„ друштвеног добра у Шашу	2163	54	178	15	2341	69
16	Евентални приходи	619	14	2738	40	3357	54
	Свега прихода	160248	42	9568	96	169817	38
	По одбитку расхода	143624	60	9161	25	151785	85
	Остаје за 1 октобар	17623	82	407	71	18031	53

Ред. број	РАСХОД	до септем. дин.	до септем. п.	за септем. дин.	за септем. п.	Свега дин.	Свега п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Дивиденати приход (капиту) по кол.						
	тач. чл. 38. Правилника	668	60	—	—	668	60
3	На награде по расп. стеч. за напредн.						
	начине радне	—	—	—	—	—	—
4	На прирез и државе 1 окр. изложбе	76	—	4832	46	4908	46
5	На помагање Пољопривред. Подружина	1700	—	—	—	1700	—
6	На издржавање друштв. питомаца	2708	45	554	88	3263	33
7	На оствар. помагања пољопр. проучавање прилика у земаљи и остварење						
	друштв. и подружни. послова	167	90	407	15	577	05
8	На трошкове друштв. слаже	2	40	—	—	2	40
9	На прирађ. изложбе приликом друштвене слаже	145	20	152	—	2297	20
10	На набавку књиге, новина, дворева и новеа книга и календара	2741	74	—	—	2741	74
11	На издавање пропт. коловрат. поука	543	—	—	—	543	—
12	На издавање повреме. списа (две спеше)	—	—	—	—	—	—
13	На награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	1378	50	157	20	1535	70
14	На набавку и експедицију семена	12845	40	14	10	12859	50
15	На набавку и експедицију справа	24683	10	2019	95	26703	05
16	На набавку и експедицију плавог камена и креклаца	76056	35	105	10	76161	45
17	На наб. и експед. завранивача и сушн.	3207	90	63	45	3271	35
18	На огрев, осветљење, канцеларијске потребе и намештај	1000	85	7	85	1008	70
19	На експед. Тежака, Календара и књига	164	50	20	95	185	45
20	На издржавање добра у Шашу	2552	01	—	—	2552	01
21	На плату секретара	1569	93	100	—	1669	93
22	„ „ писара	1396	15	166	66	1562	81
23	„ „ експедитора	1233	52	80	—	1313	52
24	„ „ двојице послужитеља	1280	—	160	—	1440	—
25	„ награду благајнику	640	—	80	—	720	—
26	„ награду уреднику Тежака	560	—	70	—	630	—
27	„ кошење навијена изложбеног, претресане ограде, обраћ. друштв. врта, и поправку хуђе	647	45	—	—	647	45
28	На напредне издатке	1148	60	39	50	1188	10
29	На штампу Тежака и Пол. Календара	3485	05	—	—	3485	05
30	На утвам. справа	120	—	100	—	240	—
	Свега расхода	143624	60	9161	25	151785	85

Друштвене, те да се и наши привредници на тај начин упознају са овим рационалним прерадама воћа — Одбор одобрава учињену порудбину и издатке који за овај циљ буду потребни.

220. Прочита се молба г. Димитрија Бурничића економа, којом моли да му се призна стипендија и за месец септембар и октобар ове године, пошто је раније и успешно завршио студирање и испит положио — Решено је, да се молитељу по молби учини.

221. Прочита се писмо Марка Марковића, учитеља и Ставре Манчића напредара и воћара, којим извештавају Друштво да су подигли уледиле воћњаке, према расписаном стечају за увођење напреднијег начина рада и моле да се подигнути воћњаци стручно оцене — Решено, да се за реферисање по овој ствари умоле: Председник г. М. Савић, члан одбора г. Паја Тодоровић и благајник г. Благоје Тодоровић.

222. Г. Председник предлаже да се приступи саставу оцењивачког суда, који ће оценити изложбене предмете који буду изложени на четвртој изложби — Решено је да се оцењивачки суд састави из три секције, које ће самостално извршити оцену изложбених предмета и решити, које излагаче и за које предмете треба одликовати похваличима друштвеним.

А секције имају бити састављене овако:

I секција за свеже воће:

Чланови г.г. Благоје Тодоровић, Војтех Бурјан, Антоније Целба и Антоније Мајеровић.

II секција за прерађено воће:

Чланови г.г. Др. Марко Леко, Јован Баденлић, Светолик Петковић и г. Риста Паранос.

III Секција за кукуруз и пасуљ:

Чланови г.г. Александар Секулић, Борислав Тодоровић, Др. Зега, Рафаило Мијаиловић, Фрања Вшетечки, Сима Племић и г. Аксентије Тодоровић.

А за случај да коме од чланова буде немогуће примити се овога посла оваквиће се председништво да друго стручно лице изабере.

223. Приступило се саветовању, на који ће начин Друштво умолити своја Највишег Заштитника Његово Величанство Краља Српског Александра, да би благоволео Својом високом посетом славу друштвену одликовати и приређену изложбу отворити, а у исто време Одбор се посаветовао и о начину како ће Друштво умолити Њено Величанство Краљицу Драгу, да би благоволела Својом високом посетом славу друштвену одликовати и приређену изложбу премилостиво разгледати — Решено, да у име Друштва за овај циљ поднесу најповнијој молбу Њиховим Величанствима депутација у којој ће ући г.г. председник, потпредседник и секретар друштвени.

224. Прочита се писмо Браће Р. Мијаиловића из В. Градишта, којим извештавају Друштво, да му стављају на расположење 100 динара у томе циљу, да се ова сума употреби као награда од њихове стране, за најбољу и најјачу производњу белог пасуља у срезу рамском.

Износећи уједно своје гледиште о начину извршења ове њихове жеље, дародавци остављају управи друштвеној, да она у овој ствари уреди онако како за сходно нађе — Одбор прима са хвалом овај дар племенитих дародаваца, који је наменјен да подстрекне вољу за бољу и јачу производњу тако важног и корисног артикла, као што је бели пасуљ, коме се у последње време све јача пажња поклања у извозној трговини.

У исто време Одбор умољава својега потпредседника г. Секулића и своје чланове г.г. Илију Кремића и Ниника Јовановића да израде прописе о употреби ове награде.

225. Према преставци г. Др. Милана Јовановића-Батута професора Велике Школе — Решено је, да се хигијенској лабораторији, којом г. Др. Батут рукује, шаље бесплатно „Тежак“.

226. Заменик секретара реферише о извршеним припремама за славу и изложбу — Примљено к знању.

ЗАПИСНИК XXIX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 25. октобра 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић: чланови одбора: г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Илија Кремић, Јован Јежић и Ниник Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио писар Радослав К. Спасовић.

227. Председник саопштава Одбору, како је депутација, која је изабрата у прошлој седници одборској, почастивана аудијенцијом код Његовог Величанства Краља и у име Друштва молила Његово Величанство Краља, Највишег Заштитника Друштвеног, да би благоволео Својом високом посетом одликовати славу друштвену и отворити изложбу воћа, кукуруза и пасуља, која се том приликом приређује.

У исто време председник саопштава милу вест, да је ова депутација од Његовог Величанства најмилостивије примљена и да је Његово Величанство Краљ благоволео дати јој на знање, да ће се жели друштвеној одавати и славу посетити и приређену изложбу отворити — Одбор се одазва једнодушним усклицом: Живео Краљ!

228. Поднесу се одбору на увиђај и оцену све молбе, које су Друштву поднесене, за упражњено место секретара друштвеног заједно с документима који су уз молбе од стране молитеља приложени — Решено: Да се обнови и продужи стечај за избор секретара до 1 фебруара 1901 године, због недовољног броја кандидата са квалификацијама, које су стечајем тражене.

229. Саопшти се Одбору предлог уредништва Тежака о наградама којима би требало наградити радове штампане у броју 35, 36, 37 и 38 Тежака од ове године — Решено: да се ова радова награде по предлогу уредништва и по норми.

230. Председништво саопштава одбору, како је за присуствовање свечаном отварању пољопривредне практичне школе на имању пољопривредне станице округа моравског изасланог као изасланике друштвене г.г. Ану Живановића, Јована Јекића Милана Јовановића, Ниника Јовановића и заменика секретарског Живка Шокорца.

Одбор ценећи важност ове нове тековине на пољу рада за напредак наше пољске привреде, са задовољством поздрављ установљење практичне пољопривредне школе на имању прве српске пољопривредне станице и једнодушно одобрава поступак што је одбор овако лепо престављен био приликом ове значајне привредне свечаности.

У исто време одбор одређује изасланицима на име дијурне по 10 динара на дан и пошто су провели на путу око извршена ове мисије две ноћи и један дан, то по овој норми припада сваком по 20 динара.

231. На предлог друштвеног благајника — Решено: Да се због нагомиланог посла услед предстојеће славе и изложбе узме један привремени служитељ. Плату да му одреди г. председник, и да га задржи доле за сходно налазио буде. Издатак се има уврстити на напредног кредита.

232. Прочита се писмо г. Велимира Виторовића наставника крушевачке гимназије, којим одговара на позив Друштва да на изложбу пошаље његов тријер за сортирање сувих шљива и ораха и којим тражи 100 динара за покриће издатака учињених око реконструкције поменутог трајера — Решено: Да се г. Виторовићу поред најбоље воље не може указати помоћ од 100 дин. јер нема буџетских средстава за то, него да би он могао за потребну помоћ да се обрати Министарству Народне Привреде, од кога је и прву помоћ за извођење конструкције његовог трајера добио. Трошак за пренос трајера од Крушевца до Београда и обратно признаће му се по рачуну.

233. Пошто је одбор саслушао и примио к знању радове које је председништво са администрацијом друштвеном свршило за славу друштвену и предстојећу изложбу, учинио је са локалима потребан распоред.

А за аранжере свечаности приређена изложбе одређени су г.г. Милош Хаџи-Поповић и Живко Шокорац.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 49. броја Тежака: *Чланци:* — Вилина косица. — IX. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца. — *Подлистак:* Где је срећа? — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРБ. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ № 2294. ПРЕКИНОМ ДРУШТВЕНИХ ИЗСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИНАРА ЗА ПОЈЕДИНЕ ЧЛАНОВЕ ДРУШТВА, ПОДРУЖНИЦА, ОСНОВ. ШКОЛА, ВОЈНИЦА СТАЛ. ВОЈСКЕ, ЦРКВА, МАНАСТИРА, ЗЕМАЛОДЕЛИЧКИХ ЗАДРУГА И ЧИТАЛИШТА ПУНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОВИНУ ПРЕТПЛАТУ ПЛАЋАЈУ ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРБ. ПОЉОПРИВ. ДРУЖИНЕ И ВИШОМ ЧЛАНОВИМА ИЛИ И СРПСКЕ ЗЕМАЛОДЕЛ. ЗАДРУГЕ И ЧИТАЛИШТЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД ГАРАНТУЈУ ПОЉОВИНУ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД СВОЈ ЈАМЧИЋА ВРЕЧО ЈОГА ВА ЊИМ СЕ И ЛИСТ ШАЛТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЧ И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ЗВАНИЧНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. НИШАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 50. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 17. ДЕКЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

УТИЦАЈ КРУПНОЋЕ СЕМЕНА ЗА СЕЈАЊЕ НА ПРИНОС

итов. Dr. Edler

Од каквоће семена за сејање већим делом записи исход жетве. Тачност овога тврђења, не оспорава се више данас, па се за то данас најбрижљивије припрема семе за сејање скоро свуда, докле се је то пре неколико десетина година само на појединим имањима чинило. Помоћу машина различних конструкција покушава се, да се семе сасвим ослободи од свих страних примесака и да се, у колико је то могућно, издваје за сејање *најкрупнија*, односно *најтежа зрна*. Ово се чини с тога, што се, ослањајући се на посматрања и огледе, узима, да *најтежа* зрна *најразвијенија* и *најродније* биљке производе, па према томе осигуравају и *највећи* принос, докле биљке које су се развиле од *ситног*, односно *лаког* зрна, *слабије* су и не могу да издрже промене у времену или нападаје биљних и животињских непријатеља, а нарочито остају увек мале и мало зрна производе. И ако се у тачност оних огледа уопште сумњати не може ако се ствар тиче упоређења принаса *појединих* биљака, које су се из тежих и лакших зрна развиле, ипак је била сумња ту, да важност овога правила: да се при сејању лаких зрна има да очекује мањи принос него ли код сејања крупних зрна, није оправдана при сејању и гајењу на великим просторима. Многи пољопривредници и одгајивачи житâ заступају погледе, да се од већег броја биљака, које су се развиле из исте масе лаких зрна, далеко бољи принос очекује од оних биљака које су у мањем броју а развиле су се из тежих зрна.

Пошто већина огледа, које у овоме последу имамо о утицају тежине зрна на принос, не допушта, да се о истинитости горњег тврђења можемо уверити, било је потребно, да се питање рашчисти нарочитим огледом. Овакав оглед извршен је на пољопривредном заводу у Јени и то на овај начин:

Узета је пшеница која је добијена с једне ниве и одвојена су *тешка* и *лака* зрна. Пребираљем рукама пазило се на то, да се потпуно издваје сва повређена и закржљала зрна тако, да су како тешка, тако и лака дала потпуно чисто и здраво семе за сејање, које се је само тежином зрна разликовало.

1000 тешких зрна тежили су 50·90 грама
1000 лаких зрна тежили су 33·90 грама

Узета је једна парцела чије је земљиште добро било. На њој је пре огледа био грашак, а била је ђубрена са 400 кгр. суперфосфата и 100 кгр. чилске шалитре. На ову парцелу посејана су тешка зрна тако да су једанпут дошла *зрна у истом броју*, а други пут *зрна у истој тежини*. Да би се у колико је год могућно неједнакост земљишта одклонила, наизменично су сејана тешка и лака зрна у редове.

У првом огледу, за који је употребљен *исти број зрна* од обадва квалитета семена за сејање, посејана су зрна у редове на удаљење од по 10 см. У другом огледу, за који је употребљена *иста тежина* од тешких и лаких зрна било је остојање ред од реда као и у првом огледу 20 см., а тешка зрна дошла су у редовима на удаљење од 10 см., а лака на удаљење од 6,70 см., тако, да је од прних дошло 60 комада, а од других 90 зрна на ред који је био дугачак 6 мет. Пошто су 1000 тешких зрна тежила 50·90 гр., а 1000 зрна лаких 33·90 грама, то је износила тежина:

60 тешких зрна 3·054 грама
90 лаких зрна 3·051 грама

Тежина посејаних зрна била је, дакле, иста.

Разуме се, да је сејање извршено рукон а пажљиво изведени сва правила опрезности, да зрна добију исто остојање у редовима и да им се усталом осигура потпуна једнакост у сејању.

Сејање је извршено 7 октобра 1899 год. и то засејано је 19 редова. Редови од 1—10 били су засејани *са истим бројем зрна;* редови 11—19 за огледе *са истом тежином семена* за сејање. Као што је напоменуто у оба случаја наизменично су долазили редови са пробама тако:

да су редови 1 3 5 7 9 били са тешким зрнима
„ „ „ 2 4 6 8 10 „ „ лаким „
„ „ „ 11 13 15 17 19 били са тешким зрнима
„ „ „ 12 14 16 18 били са лаким зрнима посејани.

Оглед је вршен на једноме пшеничном пољу тако, да нити је ред 1 нити 19 имао какве боље услове од осталих редова.

Испочетка је ишло све равномерно и добро и пшеница је дочекала зиму правилно развијена. Релативно јака зима уништила је неке биљке, а нарочито у последњим редовима, које су биле у једној ниској слабој удолици у којој се је влага пошто више скупила. Даље растење било је без никаких сметњи. Пшеница је два-пута окопавана.

Преко целога лета знатно су се боље развијали редови, који су са тежим зрнима засејани. Биљке су биле снажније и за 5 см. више од оних редова, који су били засејани са лакшим зрнима.

Жетва је свршена и то сваки ред засебно. Прво је одређен број биљака у реду, тада су биљке са свим до корена одсечене; са целог реда скупљене, везане и остављене да се осуше. Поштo је сушење довршено, одређена је тачно тежина биљака, сваког реда, а потоме су класови одсечени, избројани, измерени и искрушени. Добијена су зрна измерена и тачно одређена тежина 1000 зрна мереном више проба.

Овде је се дошло до резултата: *да су приноси са оних редова који су засејани тежим зрнима, већи од приноса оних редова, који су засејани лаким зрнима.*

Далим упоређивањем потврђено је: *Да су биљке, које су се развиле из тежих зрна далеко издржљивије од оних које су се развиле из лаких зрна.* У приноме огледу показали су редови засејани тешким семеном 3·4 случаја пропалих биљака од 60, а редови засејани лаким семеном 16·4 угинулих биљака. У другом огледу пропало је од 60 биљака произведених од тешких зрна 19·8 биљака, а од 90 биљака произведених из лакога семена пропало је 40·5 биљака. Временске прилике и остали утицаји уништили су, дакле, од тешких зрна 5·7%, односно 33·00%, просечно 19·4%; од лаких зрна 27·3%, односно 45·00%, просечно 36·2%. Од биљака произведених из лакога семена уништено је, дакле, 21·6%, односно 12·00%, просечно 16·8% више него ли од биљака произведених из тешког семена.

Да је ова истина од велике важности за оцену крупноће семена за сејање, није потребно даље објашњење.

Даље је утврђено: *да је принос зрна као и сламе у обадва огледа много већи код биљака које су се развиле из крупног (тешког) семена од онога, који се добија од биљака произведених из лакога семена.* Мањи принос код биљака које су се развиле из ситног (лаког) семена објашњава се тиме, што су многе биљке услед јаке зиме угинуле, те је с тога у родовима мањи број биљака остао.

Тешко семе дало је у обадва огледа *теже биљке* од биљака из лакога семена. Ове *теже биљке* имају *већи број стабљика са класовима*; они су опет *тежи и имају више зрна* тако, да биљка развијена из тешког семена има такође и већу тежину и производи више и зрна и сламе, али тако, да је зрна увек више од сламе. Осим тога и *каквоћа* зрна од биљака развијених из тежих зрна, *боља је* од зрна које су се добила из лаког семена.

Најзад из ових огледа изишао је још један важан закључак: *да принос од лаких зрна и онда мора знатно бити мањи од онога од тешких зрна, ако се од истих бам и иста тежина посеје.* Јер ваља имати на уму, да зима уништава много више биљака које су се из лаког семена развиле него ли од оних које су се из крупнога семена развиле и да и друге околности много штетније утичу на биљке развијене из лакога семена.

Из ових огледа ваља ову поуку извући:

Пажљиво очистити свако семе за сејање од свих страних примесака, закржљалих и повређених зрна, а одабрати најкрупнија и најздравија зрна за сејање, па ће и принос бити сигурно већи. —

М. Н. Лук.

ВЕРБЕНА

Вербену смо добили из Америке, где се, као и код нас, врло радо по цветњацима, и градинама у опште, као и у саксијама гаји. Са њене богате цватње, трајности, врло лаке и незнатне неге и разнобојности, постала је с правом тако омиљено цвеће. Вербене имамо у врло разним сортама и бојама, као и у разном шаренилу, и све се сорте и одлике дају из семена размножавати, које треба најпре у неко сандуче или саксију посејати, па онда расад на своје одређено место расадити. Испало семе идућег пролећа поникне као самораст, и овај самораст, кад се на спремљену леју расада, много крупније и лепше цветоне рађа од оног расада, који се од с пролећа посејаног семена добива. Али иак има неке сорте, које се не даду у истој лепоти из семена размножавати, ни одржати, па ма семе и од најлепших и најразвијенијих цветова узели. Те сорте можемо размножавати и у лепоти стало одржавати ћуковима (пелцерима), или ужаленим положинцама.

Вербену можемо сејати око Ђурђевдана, али ће биљке много јаче и развијеније бити, па и цвеће ће бити много крупније, кад млад још расад „пикирамо", т.ј. кад та пре, но-што ћемо га на стално место усадити, једно два пута с једног места на друго пресадимо. Кад *вербена* одночне да цвета, онда не престаје цветати до пред саму зиму. Једно врло лепо и благодарно цвеће првог реда!

Ако не мислимо остављати семе, онда треба у половини прецветале цветоне да посечемо; тиме ћемо подстаћи образовање нових пупољака, а осим тога, у половину прецветали цветони и не изгледају лепо. Под јесен већ на земљу прилегло грање ухвати жиле, и то се грање онда може од бокора одсећи, у саксије пресадити и у кућу, за замљу цватњу, унети.

Вербена

Вербену најрадије употребљујемо за испуњавање читавих лепшиħа (венгрâ), а лепо се престања и у смеси с многим другим летњим цвећем. У фигурама треба пазити на леп распоред боја. Ако је леја округла, онда треба да су поједини венци у чистим бојама; а ако је леја у виду звезде, онда треба да буде у средини нека биљка с крупним листом, а сваки крак од звезде да је вербеном друге боје засађен, или, ако немамо толико боја, онда буду два и два супрота крака једном истом бојом засађена; то врло лепо изгледа. У средину може да дође и лев струк *смрдљика* (пелагорније), *ванче*, нека лепа, сасвим ниска *ружа*, ниска *кула* (рицинус) итд.

У *вербене* су најлепше боје: *бела, као небо* и *загасито плава, љубичаста* и разне живе *црвене* боје; друге су боје мање вредности, јер су тамније. Црвена и бела боја, и онде се најбоље слажу за уређивање већих и мањих леја, јер најјаче бију

у очи. Да огради не порашћују много у висину, треба их дрвеним кунцима на земљу прильубити; а онде, где су вербене измешане с другим цвећем, треба пустити да у висину расту.

У *гољанске вербене* цветови су уздух пругасти и дивобојни; али је од свију сорти *најлепша* она *са жутим лишћем и скрлетном цветом* (Verbena hybrida coccinea fol. aureis).

Радић.

X. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ [1])

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА [2])

Јуна месеца ове године, почаствован сам од управе Српског Пољопривредног Друштва писмом бр. 3851, које гласи:

Господине,

Управа Српског Пољопривредног Друштва носи се мишљу, да у јесен ове године сазове један већи збор привредника из свију крајева наше Отаџбине.

Поред осталих послова и тема, које би управа пред овај збор изнела на оцену, као два веома важна и пресућна питања код нас, Управа би желела да изнесе и теме:

1., О основању задруге за осигурање пољских усева од елементарних невогода, као и

2., Груписање сеоских имања на основу тромеђе.

Важност ова два питања неоспорна је, а покретања истих на првом месту леже на Управи Српског Пољопривредног Друштва, која је прегла да уз приномоћ свију спремних људи у земљи, што више и боље одговори своме задатку.

У то име Управа се обраћа на Вас Господине Професоре, с учтивом молбом, да бисте се изволели примити за референта, који ће дискусију о тој теми отворити, и потребне закључке за претресање предложити.

Ради веће потпуности самога посла, Управа има част молити Вас, да изволите примити се израде једног пројекта: *о груписању сеоских имања, на основу тромеђе с обзиром на наше прилике*, како би и ово, веома значајно и корисно питање по наш многобројни земљоделачки сталеж, избило на дневни ред, и по могућству почело се приводити у дело.

У пуној нади, да ћете се Господине Професоре, одазвати по могућству жељи Управиној, част је Управи умолити Вас да изволите примити уверење одличног поштовања."

Но, како ми се 12. Октобра ове године Управа Српског Пољопривредног Друштва поново обратила писмом, којим ме умољава да се примим и држим и које предавање, то сам у најбољој намери да потпомогнем Управу у пршењу њене похвалне задаће, спремно ово неколико речи *о груписању имања* или *о комасацији*, које молим да имате стрпљења саслушати, како би после њега могли донети резолуцију, те да своју милој Отаџбини, као добри синови њени одужимо корисним радом колико толико оне жртве, које је на њ. у своје време трошила.

Предавање *о осигурању усева од града* задржаћу, када буде скуп привредника, и када се може приступити и осниваању друштва.

Веома је похвално за Управу Српског Пољопривредног Друштва, што је у напред поменутом писму као неопходну потребу истакла *груписање имања*. Благодаран на почасти што је Управа мене изабрала за поменута питања, ја морам да истакнем и то, да је Управа и веома практично поступила, јер нарочито друго питање, о комасацији и престаћа једну од многих задаћа, које спадају у заплану моје геодетске струке, коју ово већ 25 година на нашој Великој Школи заступам. Неопходна потреба груписања имања је, питање веома пресућно, — оно је неодложно, — и Геодезија ће нам помоћи да га и решимо како ваља, јер нам за то треба премер, треба нам катастар, — и ја морам слично Галилеју да изрекнем: на и опет *катастар*.

---

[1]) Ово је предавање држао г. Милан Анђеловић, проф. Вел. Школе и редовни члан Српског Пољопривредног Друштва.

[2]) **Дела употребљена при овој расправи:** 1. C. Zwicky, Feldwegonlage, Feldbereinigung und Güterzusammenlegung 1891.
2. Die Zusammenlegung der landwirthschaftlichen Grundstücke, veröffentlicht. von K. K. Ackerbau Ministerium 1892.
3. Das Wurtembergische Feldbereinigungsgesetz 1888.
4. Zeitschrift für Vermessungswesen.

1. *Геодезија државно-економска чињеница и изјам о комасацији.* — И заиста, ево опет прилике, да се и по хиљадити пут докаже, да је *Геодезија државно-економска чињеница*, а ја додајем и *культурна* па и рат excellence *финансиска чињеница* па и да се ево опет појима и увиди, колико ми баш у државно-економском и финансиском погледу грешимо, што тај факат превиђамо и пропуштамо да све користи у културној држави себи осигурамо. Пропуштамо да нам толики милиони пропадају, а овамо непрестано оскудевамо са новцем за подмирење најнеопходнијих потреба.

Још пре десет година говорио сам у својој брошури „о Катастру:"

„Може се увиђати или неувиђати пресућност питања о катастарском премеру наше државе, али потреба за тачним катастарским плановима, који би одговарали свима условима за напредовање како у *нашем друштвеном* тако и у *нашем домаћем животу*, расте из дана у дан. Ова се потреба с напредовањем културе јављала и у свима другим културнијим државама, па ево је и код нас, у своме најпраћенијем облику.

Оправдани захтев, да становништво наше државе, што је могућно боље, лакше, па и сигурније одговара свима својим дачним обвезама гони нас; да изиаламо нове привредне изворе у самој нашој земљи: да изиаламо нове привредне изворе у самој нашој земљи; да отварамо нова поља зараде, ми морамо ово да учинимо што пре, ако желимо истински порадити на осигурању економске будућности нашега народа."

И доста се ако не и сувише, само писало о благостању, сада ваља треба почети и радити, — jep: C'est la grande formule moderne: du travail, toujours du travail, et encore du travail."

Крајње је време, да сада већ једном почнемо вршити сваки своју дужност, па ће жељено благостање и по себи доћи.

За испитивање, или боље, за истраживање нових привредних извора, за отварање нових поља зараде, добра је карта преко потребна, она је неопходно срестно за то.

Ми мислимо, да ће се у ово сложити с нама и наши економи и финансисте, и да ће и они сваки са свога гледишта ово још и несумњиво доказати."

Прошло је више од једне деценије, од када је све напред поменуто говорено, писано и штампано, и у држави српској није се као да још са збиљом, коју ово питање налаже, приступило решавању његовом.

И ако је у модерним државама давно већ пречишћено питање, да је *сигурно и несумњиво обезбеђивање добара нераздвојно од свакс интензивније пољопривреде*, па ако ствар још озбиљније узмемо, *готово нераздвојно и од помоћи за унапређење пољопривреде, на и радљивости у опште*, опет се код нас у томе погледу до сада није ни корак напред учинило.

И ако је зеиљиште ово што остаје на свагда, и ако је ово она неменљива основа, коју нараштаји нараштајима предају, и ако је *ово темељ свега породичног и државног живота*, па га треба обележити и осигурати, па му треба усталити границе сваког појединог добра *са истом љубљом, па ако је потребно, и са истим жртвама*, као што осигуравамо и државне границе, за које је и крв проливана, — опет се ни до сада у нас није озбиљно побринуло за то осигурање.

„Свака шака земље, треба да је исто тако осигурана, као што је и *лична безбедност осигурана*, јер ће само тако из љубави према сваком појединог шаки земље, ниђи и порастити и *љубав према нелокупној Отаџбини навиђ*. Само ће нам катастар обележити, *осигурати границе појединих добара*, он ће нам *дати сигурну основу за унапређење пољопривреде и радљивости у опште, он ће нам створити могућност за извршење реформа и то онако, како то модерној држави и доликује*, — та катастар ће нам и помоћи да изврши високи привредни програм, који нам је *Његово Величанство, Наш преузвишени Краљ и Господар* пре три године у аманет ставио.

Будућност треба и мора да буде и наша, па за то треба тако и да радимо, да је себи и осигурамо. Од времена великих проналазака у природним наукама све је измењено; — потребе се из дана у дан разилазе и траже свога задовољена.

И наша мила Отаџбина тражи јачега полета на свима пољима свога државнога па и друштвеног живота, — и ми морамо *много више од сада радити, но што смо до сада радили*, ми морамо више да привређујемо, ако хоћемо економску слободу себи и да осигурамо.

Но катастар ће нам помоћи, да можемо својски приступити и похвалној задаћи, коју ово жели да види остарену и наше вредно Пољопривредно Друштво, а на ше, да се већ једном приступи и *груписању сеоских имања*, што је у другим државама познато под називом *комасација* земљишта, и под којом разумемо у најновије доба: *можно културно средство, којим се може отклонити све оно, што смета, да чист принос буде што је могућно већи од земљишта*, — тога попришта нашега свеколиког рада и делања.

2. *У опште о сметњама да чист принос од земљишта буде што већи.* — Да бисмо се што је могућно боље разумели, као и да бисмо нашли, шта нам треба чинити, те да поменути *чист принос* буде што је могућно већи, ми ћемо се најпре у главним потезима упознати са оним, шта најпре смета у пољопривредним напредовању, и како би се те сметње даде отклонити.

Као прва сметња нада нам одмах у очи:

1. *Недостатак путова* на зиратном земљишту. Затим:
2. *Неподесан облик* земљишта за обделавање; и
3. *Распарчаност земљишта.*

4. *Недостатак путова на зиратном земљишту.* — Кад је реч о томе, да ли су нам путеви у једном атару на зиратном земљишту, па ма који атар узели у нашој Краљевини, за *највећи* принос подесни, увиђамо, да то готово није нигде код нас случај. Путови су нам махом без икакког претходног плана постајали, онако, како је појединца потреба појединца изискавала, а једном већ постали пут, и даље се *без икаких обзира на највећи принос* продужавао, и зато и видимо или да путови иду уза стране у таласном земљишту на више на ниже, по самом земљишту, без *потребних усека* или *потребних насипа*, а ако су на равнијем земљишту, они су тако *искривудани* и развијају се *после* неправилно, да често пута и они сами *повећавају* неправилно ограничавање појединих добара, која су и онако и по себи већ и сувише неправилна.

Но поред тога, што је облик путова потпуно неправилан, неподесност путова јасна је и с тога, што су путови махом на земљишту и без никаког пирочатог правлења, *без насипа постали, без шанчева за одводење воде*, те, ако је суво време, они преставају дугачке урвине и засеке од точкова, а ако је кишно и влажно време, они су махом улокама покривени и претрпани толиким блатом, да стока и у једном и у другом случају са неома великим *напрезањем терете* излачити може. Према таквом примитивном стању путова на зиратном земљишту, по себи је разумљиво, *да је тешко и у приступањем и раванањем земљишта послуживати се потребе*, без којих принос не може да буде већи, — а да је при таквом стању путова, велики део нашег стрмнијег и вратнијег земљишта посве и неприступан колима, па дакле је неприступан гнојењу и свакој пољопривредној неги па и увећању чистога приноса, то се такође и на први поглед увиђа.

Но највећа је невоља и с тога, *што веома велики број имања и нема баш никаких путова*, или је посећивање појединих имања могућно тек на основу *права о службености*, које, и ако омогућава приступ једнима, скопчано је са штетама за суседне притежаоце имања, на чијем имању постоји право службености.

Да је пак, и по праву службености, многи и многи сусед ограничен да посећује своја имања само у извесно доба године, па да је према томе и везан и *ограничен* да сеје оваке усеве, какви су према конкретном случају могући, само да би се што мање користио правом службености, те да не би суседу газио имање, и то се лако увиђа.

На кратко, као што и из ових напомена видимо већ и због недостатка путова на зиратном земљишту, потребно је *груписање и рационалан распоред имања*, ако желимо, да наш земљоделничка сталеж па и наша држава види од сваког хектара земље као и од уложеног рада, што више ваде.

4. *Неправилност облика зиратних парцела.* — А шта да речемо о штетама, које долазе од неподесног облика земљишта, који имамо правлке сваки дан видети чим прочимо у поље.

Неправилност облика појединих зиратних парцела, и ако на први поглед може изгледати нестручноме оку, као ствар мање више споредније важности, — толико причињава, да је принос много мањи, но што би могао бити, да чини ми се не би даље требало о томе на речи трошити.

Оница треба нарочито да има *правилне облике*, јер је то за рационално служење неопходно, — а колико и колико рвина наваљивано готово на сваком већем или мањем зиратном земљишту. Осем тога, увиђа се и на први поглед, како је неправилне облике тешко белегана трајно и обележити, и да несворимо о томе, како код нас, *где махом нема никаких белега*, није редак случај, да у једнога суседа имаше из године у годину расти, — докле опет у другога суседа опада.

Исто тако је велика махна код многих имања, која су на косијем терену, што дуже границе иду у правцу највећега пада, а не хоризонатно, а кад је ово, онда се лако увиђа, како је то за обделавање штетно, јер је свака бразда готово канал, па се претвара при јачој киши *у формални потоник*, те све оно, што би требало да остане, собом односи; — и да не говоримо о томе, како је у томе случају и служење само у једном правцу могућно, и то *на ниже*.

Најпосле код добара, која се сучељавају са путовима, па и ако иначе имају правилан облик, но им је дужа страна до пута, ту је такав положај такође неподесан за служење, као што је неподесан и приближно квадратан облик, пошто се у том случају, много времена губи због честога повраћања плуга и томе слично, и да не говоримо о неподесности троугаоних облика и сваојако искривуданим линијама ограничених добара, која и по себи у очи пада.

5. *Распарчаност пољопривредних имања.* — Но највећа је сметња у пољопривреди, да чист принос буде што већи, у томе, што су имања и сувише *распарчана*, и тамо ако по атару разбацана.

При отпочетком катастарском премеру у ново ослобођеним крајевима показало се, да на попришни од 60 ha, има но неколико стотина (400 до 500) парцела, где дакле свака појединa парцела чема ни попришну од 20 или 30 ара, — а тако је и у осталим нашим крајевима. Већ се налазе веће парцеле уцело, а при том правилног облика, и при којима имамо десет, двајест па и више хектара попришне.

Према статистичким подацима у нашој Краљевини има у свих пет редова зиратног земљишта, и то:

I-ог	реда		7913.64
II „	„	1042	296.66
III „	„	494	218.52
IV „	„	490	113.08
V „	„	313	909.87
Свега:		2360	835.87 ha.

Све зиратно земљиште подељено је на:

3 802 939 парцела, те тако свака парцела може имати највише но 62 ара попришне. Но ово је само просечна величина парцела. Као што смо видели у ново ослобођеним крајевима су парцеле и испод 20 и 15 ара.

Оваква распарчаност зиратних имања очевидно је штетна за пољопривреду, јер:

a) Мала имања имају у односу према попришни велики обим, па се услед тога много земљишта губи на само ограничавање имања;

b) При малим парцелама није могућно служити се махинама при раду, или се не би рентирала употреба махина;

c) При малим парцелама нак, највећи је губитак на времену, због честог трчања тамо и натраг, те да се само уопште сада стиђи може. Најпосле,

d) Толика распарчаност отежава увелико и сваку примену неопходних културтехничких поправака, па је чини и потпуно немогућном.

Све се ове тек у неколико побројане и наведене сметње, да чист принос буде што већи, и на први поглед увиђају, да не би о томе требало даље ни речи трошити. — а у упоређењу са извесно болим особинама, када би парцеле биле много веће, лакше приступне и правилног облика. Потпуности ради само поменућемо, да што год су парцеле мање, да је онда и по себи разумљиво, да ће и већа број њих бити, који неће никакког пута ни имати, или, да би се услед те сметње морало много земљишта изгубити, те да те мале парцеле постану у опште и приступне.

Хоће ли се *дренирање* или *наводњавање*, онда је при малим парцелама велики број сопственика, и онда може лако извесни број оних да се противи и једној и другој културтехничкој мери, те да тиме *мелиорацију* земљишта осујети итд. итд.

Као што се из ових кратких напомена види, наша пољопривреда трпи и од оскудице путова, од неподесног облика, од велике распарчаности имања, и свега, што је последња оваквога примитивног стања, и да би само јој помогли, треба да се потру-

димо, да јој све ове сметње отклонимо, *бољим распоредом путова, преображајем постојећих неправилних облика*, и што је најважније, *груписањем малих имања у веће комплексе*, као бисмо могли применити све културне тековине на дизање нашег општег благостања, — на осигурање што већег приноса од земљишта.

Да бисмо пак све то могли урадити морамо имати при руци, неопходну геодетску основу — савремено израђене планове од свега земљишта, морамо имати катастарски премер наше целе државе, с којим упоредо може ићи и *исправка граница* па и *комасација земљишта*.

6. *Изведени губитак, који долази од садашњег стања пољопривредних имања.* — И ако би све ово досад споменуто било и довољно, да се увиди потреба груписања или комасације, ја ћу и овим простим и веома лаким рачуном доказати очевидне губитке данашњега времена пре комасације, према ономе стању, које би после комасације неминовно следовало.

Ми смо видели, да по статистичким подацима износи величина парцела просечно 62 ара. Ако узмемо сада, да је свако имање оне величине, као што је махом случај, ограничено ендеком и баном, који заузимљу до скоро *2 метра у ширину*, па и да не узимамо у обзир, што и поред овакне границе, постоји бар још по један метар широко необрадано земљиште за пролаз пешака или кола, онда се на свакој парцели од 6200 □ метара, губи очевидно по 648 □ метара, и целокупни губитак износи:

246 430·45 ha.

Овај број хектара, у најмању руку, губи извесно дакле наш земљоделнички сталеж, само због велике распарчаности пољопривредних имања, па и тада само, кад би све парцеле биле правилног облика и имале бар дужину од 100 и ширину од 62 метра. — Али на жалост парцеле у нас, не само да немају све ту просечну величину, већ су многе мање, па при томе још и сасвим неправилне и сложене из свакојаких геометарских облика, што извесно чини, да ће губитак у ствари бити, много већи, вероватно већи и од 300.000 ha. Према статистичким подацима има у Србији 382.027 сопственика имања, и на свакога сопственика долази просечно по 6 ha 18 ара, или округло 6·2 ha. Када би се комасација извршила тако, да се имања групишу у 382.027 парцела, па да парцеле добију правилан облик, при чему би имале просечне димензије, дужину 500 а ширину 124 мет., тада би при ограничавању ендеком без губитак на земљишту, поврх је посебан губитак на парцели од 6·2 ha 2496 □ метара: 3820 × 2496 = 95354 ha.

Ми бисмо дакле само тиме око 200,000 ha мање губили, што значи, да би наш земљоделнички сталеж, на истој садашњој порези имао 200.000 ha заратног земљишта више, које, ако би узели да би доносило просечно чистог приноса само по 100 динара од једног хектара,[1]) оно би дало на године у годину 200.000 × 100 = 20,000.000 динара више.

Па да се заустависмо само на овоме броју. Није ли он довољно велики, те да прегнемо да овако стање прекинемо.

И, зар су добити извесне само од промене облика парцела и оваквог груписања. Добити су много веће од напред аргоxi native парачунатога броја, и услед многих других олакшица, које су неминовне; и које смо већ поменули: од употребе машина на већим имањима, од уштеде на времену, које се може корисно употребити и на друге послове итд.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Користи које имамо од теглећих волова. — Државне волова за тешке теретне послове од врло је велике важности свауде, а има имања на коме се без њих уопште не може бити. Нарочито треба на оним имањима држати теглеће волове у близини којих се налазе фабрике шећера, шпиритуса, пиваре, фабрике штирка, јер се из оних фабрика могу јевтино добити отпатци, који су врло добра храна за теглеће волове. Тако исто треба држати волове за теглење и вучу тамо где се производи доста зелене луће и сена, дакле у оним пределима где има довољно ливада и пашњака. У таквим пределима може се $^1/_4$ коња заменити потпуно воловима за теглење, а у врло згодним приликама могу се искључиво употребити волови за теглење као што је већим делом код нас случај.

Теглећа волови много су згоднији од коња, прво за то што не траже много и задовољни су са оном храном која им се да а осим тога врло добро искоришћују сву храну која им се да, јер имају добре органе за варење. Отуда је важно знати да се на таквим имањима сено, фабрички отпаци и др. хранљиве материје далеко боље искоришћују и примењују код теглећих волова него код коња.

На многим имањима вођени су тачни рачуни и дошло се до резултата, да држање волова јефтиније стаје од држања теглећих коња. Разуме се, да је овде рачунат и мањи капитал који се мора за куповину волова уложити, а сено и др. хранљиве материје нису имале добар трг, јер кад би то случај био, онда би можда држање теглећих коња било јефтиније.

Велика је корист од држања волова и то, што свако грло, које је постало за рад неупотребљиво и неспособно, можемо *угојити* и увек по добру цену продати, дакле не губимо ништа, док код коња сасвим друкчије стоји, јер они са старошћу необично много губе од вредности.

Често пута нели се са волове, да су лењи и троми на раду. То доцнеле у истини стоји, али волове и треба употребити за рад који не треба да се брзо ради, а при томе иискује велику снагу. Такви су радови: превлачење терета, хране итд. *Орање* је у правом смислу речи воловска специјалитет, јер се воловима може најбоље узорати. За радове, који траже да се са већом брзином ради, треба употребити коње. У осталом на сваком имању има веома мало запрежних радова, које не би волови могли вршити. — На влажним ливадама коња врло тешко могу радити јер им ноге у мекану земљу упадају што је скоро увек случај и при косидби и при кошењу зелене луће. Волови овде могу да одличне услуге укажу, јер их је природа обдарила таквим нагцима, да у овоме погледу коње надмашују.

Осим свега овога вО се да лако научити на рад, много брже но коњ. А кад се једном научи и најслабије дете може њиме по вољи управљати.

Ко има добар занат коштаних, разнојених, а при том добро млечних грла; ко има доста и добрих пашњака и ливада, — тај је у срећном положају, да сам себи годишње одгаји, без великих трошкова, потребан број младих теглећих волова, а оне који су остарили и за рад неспособили да угоји и прода и тим путем брзо до пара дође.

Кокошина јаја — нису само по величини разна но се разликују и по облику и по боји. Неки мисле, да су јаја са жутом љуском укуснија од оних са белом љуском, но то није истина. Уопште влада уверење, да је мање јаје укусније од већег. Но укус јајета зависи једино од *хране*, којом се живина храни. Ако је живина слободна и може да иде куд хоће; ако она може да нађе довољно траве и трава; ако јој се поред онога да још доста здраве зрнасте хране, — онда ће без сумње и велико јајце бити тако исто укусно и свеже као и мало. У Немачкој радије купују јаја са белом љуском, а у Енглеској пре са жутом или натвореном љуском.

Огледи са вијом (луцерком). — Са луцерном чињени су опити у погледу приноса, састава, сварљивости и хранивне вредности њене у разном стадијуму рашћења. Резултати били су ови:

1. Највећи принос у сену за годину добија се при раном кошењу и овај је све мањи и мањи што дуже биљка расте.

2. Рано покошена луцерна садржи највећу количину беланчевине и масти, дакле, најхранивије састојке хране, напротив има најмању количину влакна. Прве материје (беланчевина и маст) стално се умањују са развитком биљке, дочим влакно од првих цветова па до потпуног зрења биљке непрестано се увећава.

3. При пној појави цветова ужа је сразмера између тежине лишћа и стабљике, него у периоду растења која за овом иде. Однос тежине лишћа према тежини стабљике овакав је у разним временима развојености:

При раном кошењу	42 : 53
Средње кошење	40 : 60
Доцне кошење	33 : 67

4. Прво кошење даје уопште највећи принос, треће најмањи. Друго кошење показује према погодницима огледина,

[1]) Види званичне статистичке податке, по којима је средњи принос од једног хектара од земљишта под усевима 235·03; од винограда 654·29; од ливада 161·01 динара.

већи проценат протејина и влакна, а треће кошење нешто више масти и беазотних сувих материја. Испитиваоци учинили су и два већа покушаја са младим биковима, да би се објаснило какву хранину предност има луцерна која је у разно време развијености кошена. Они су дошли до резултата, да се одна има највећа добит од луцерне *кад се она коси рано и при пројој појави цвета.* Најмања је добит онда кад се коси по све доцкан.

У бројевима наложено има: Рано кошена добит = 100, средње кошена = 85, а доцне = 75.

Животиње, које треба заштићавати и штедити. — *Слепи мишеви* треба да се заштићују. Све врсте слепих мишева који код нас живе од огромне су користи земљорадинку. Њихова једина храна, то су они штетни ноћни зарезници, који нашим бакама и воћњацима огромне штете чине и у толико више, што на њих већим делом баштовани и воћари не обраћају пажњу. Наши слепи мишеви допуњују рад наших корисних птица певачица хватајући и таманећи безбројне ноћне лептирове, пауковe итд. Нарочито они уништавају опасне сродниче гундељеве. Домаћи слепи мишеви заслужују нашу заштиту и због тога што се врло слабо расплођавају — просечно годишње добију једно младо.

Сисци мишеви који у баштама живе заслужују такође заштиту. Из незнања они се сматрају за исто оно што и кућни и пољски мишеви, али они нису глодари. Они много више заслужују нашу пажњу а спадају у ред наших најкорисијих ситних животиња. Њихова храна не састоји се из бољих материја, већ само из животиња а највише и најрадије једу зарезнике, прве, пужеве итд. они се понајвише находе у баштама, по шумама и стајама. У лов излазе ноћу при чему им помаже необично развијено чуло мириса. Многи огледи показали су, да ови мишеви кад се ухвате радије узму у ропству него да једу бољу храну. Ваља, дакле, ову корисну животињу бар у баштама на миру оставити.

Слепић се такође гони само из незнања и суровости. Он није у стању ни један једини коренчић биљни да прегризе, а живе скоро исто тако као и кртице од оних штеточина које у пољу и у башти уништавају наше растиње. Храна слепићева састоји се највећим делом из опасних и штетних црва, гусеница и пужева. Врло је за дивљење с каким апетитом уништава он своје непријатеље. Где се, дакле, у башти и у пољу нађе слепић, ваља га пустити да мирно живи — неће нам бити штетан.

Такође заслужују заштиту нашу и *гуштери*, који се на жалост непрестано гањају. Они не само да нису штетни, него су од врло велике користи, јер уништавају многе штетне зарезнике. Осим тога као брза, весела и окретна животиња буди само радосне осећаје код правог љубитеља природе.

ГЛАСНИК

Одликовани чланови Српског Пољопривредног Друштва. — Указом Његовог Величанства Краља од 6 овог месеца одликовани су:

Орденом Белог Орла петим редом:

г. Вића Поповић, прота из Жежевице, редовни члан Друштв.

Орденом Таковског Крста четвртим редом:

г. Филип Јовановић, трговац из Крушевца, члан добротвор Друштва;

г. Драгослав-Драгољуб Кедровић, апотекар из Крушевца, почасни члан друштвени.

Орденом Таковског Крста петим редом:

г. Јанићко Јанковић трговац из Београда, помажући члан друштвени;

г. Ђорђе П. Куртовић, трговац из Шапца, члан утемељач и почасни члан друштвени.

Орденом Св. Саве петим редом:

г. Владимир Ђорђевић, државни економ округа нишког, редовни члан Друштва.

Награђени виноградари. — На стечај који је расписан 14 јануара пр. г. о наградама виноградарима и виноградарским удруженима за успехе у обнављању винограда, пријавили су се Министарству Народне Привреде до 1 августа о. г., као рока за пријаву, *11 такмичара.* Од оних било је:

1,	из округа моравског	1	такмичар
2,	„ „ крушевачког	4	„
3,	„ „ пожаревач.	2	„
4,	„ „ крајинског	4	„

Из округа: подунавског, нишког, тимочког и крагујевачког није се нико јавио.

По предлозима оцењивачких комисија г. Министар Народне Привреде одлучио је, да се награде:

а, Новчаним наградама:

1, из *округа крајинског:* Никола Димић трговац и виноградар из Неготина, првом наградом од 300 динара, Живојин Белић, путни наставник виноградарства за округ крајински, и Благоје Јовановић, благајник штедионички и виноградар оба из Неготина са по 200 динара;

2, из *округа крушевачког:* Јеврем Михајловић, винарски трговац и виноградар из Александровца, првом наградом од 300 динара, и Чедомир Симић винарски трговац и виноградар из Александровца са 200 динара;

3, из *округа моравског:* Глигорије Стевановић економ, из Параћина, са 300 динара; и

4, из *округа пожаревачког:* поп Јеша Поповић и Данило Миловановић економ, оба из Петровца, са по 150 динара.

б, Похвалницама:

1, из *округа крајинског:* Ђорђе Поповић, земљорадник из Михајловца; и

2, из *округа крушевачког:* Панта Луковић, и Михајило Ранић, економ из Александровца.

Честитамо им, а хвала господину Министру!...

СТЕЧАЈ

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 25 октобра ове године решио је, да се продужи стечај за избор друштвеног секретара до 1 фебруара идуће године због недовољног броја конкуената, када ће се узети у поновну оцену и документа до сад пријављених конкуената. Право за конкурисање за ово место имају према чл. 21 друштвених правила, редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике,

А по члану 25 друштвених Правила дужности секретарске су ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осим поверених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распоређивању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осим новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Позивају се они који желе добити ово место да се до 1 фебруара 1901 године закључно са писменом молбом пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и уз молбу поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 5321. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 25 октобра 1900 године у Београду.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXX СЕДНИЦЕ.

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 31. октобра 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: Паја Тодоровић, Никко Јовановић, Јован Јекић и Милан Јовановић.

Бележно вршилац дужности секретарске Живко Шокорац.

234. Г. председник саопштава Одбору како је Њено Величанство Краљица Српска Драга благоволела премилостиво ставити на расположење управи друштвеној 300 динара с Највишом жељом да се из ове суме издаду награде излагачима, који су се одликовали својим производима на изложби прирађеној приликом славе друштвене, а који су међутим слабијег стања.

Поред овога г. председник саопштава како је депутација друштвена, која је имала срећу молити Њено Величанство да би благоволела Својом Високом посетом одликовати славу друштвену и прирађену изложбу, најмилостивије примљена од Њеног Величанства, но да Њеном Величанству стање здравља није дозволало да славу друштвену и изложбу посети.

Пу Њено Величанство Краљица благоволела је с највећим интересовањем и најмилостивије извештавати се о стању прирађене изложбе — Одбор друштвени гледајући у овоме Високом дару српске Краљице и Њеном премилостивом интересовању за српску пољску привреду знаке материнске благонаклоности Њеног Величанства наспрам наше пољске привреде, дао је израза својој дубокој захвалности са једнодушним усклицима: Живела Краљица Српска Драга.

Приступајући распореду поклоњене суме Одбор решава:

Да секције оцењивачког суда предложе које излагаче треба наградити и с каквим наградама, ну с тим, да то имају бити справе а не готов новац.

За сирово и прерађено воће, може се дати 140 динара а за кукуруз и пасуљ по 80 динара.

235. Г. председник саопштава Одбору да је сазвао, како су извесни државни економи имали особених издатака око прикупљања изложених предмета — Решено: Оваквиће се г. председник да нареди исплату трошкова за овај циљ економима који се буду ради тога са рачунима Друштву јавили.

236. По извршеном саветовању о начину затварања изложбе — Решено је: Да се умоли г. Министар Народне Привреде да изложбу затвори, а о овоме да се известе сви чланови друштвени у Београду. Закуску од ладних јела да сиреми г. благајник у границама буџета у дому друштвеном.

237. Приступи се расправљању питања о томе шта ће се радити са изложбеним предметима после свршене изложбе — Решено: Да се за анализасање пошље пољопр. огледној станици свежег воћа, кукуруза и пасуља од оних сората, за које председништво у споразуму с дотичним секцијама оцењивачког суда буде нашло за потребно. Ово ће и количине производа одредити. Исто тако председништво се оваквиће да потребне количине кукуруза, пасуља и воћа стави на расположење Министра Нар. Привреде за пољопр. установе и потребно испитивање.

Остатак да г. благајник прода на начин и по цену, како буде нашао за сходно г. председник у споразуму са г. благајником.

ЗАПИСНИК XXXI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 11. новембра 1900. године у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланова одбора г.г. Др. Марко Леко, Павла Тодоровић, Илија Кремић и Никко Јовановић.

Бележно заменик секретара Ж. Шокорац.

238. Прочитани су записници XXVIII и XXIX седнице и с омаљим изменама — примљени су.

239. Одбор је приступио саветовању о томе, на који ће начин Друштво изјавити најодању благодарност Највишам Заштитнику своме Његовом Величанству Краљу, за високу почаст, коју је благоволео Друштву указати премилостивим похођењем славе и отварањем прирађене изложбе као и за високо одликовање председништва друштвеног у коме Друштво гледа и своје одликовање.

У исто време Одбор се саветовао и о начину како ће изјавити најодању благодарност за премилостиви поклон од 300 динара, ради награђивања одликованих излагача приликом IV изложбе. — Одбор једнодушно решава да Његовом Величанству Краљу и Њеном Величанству Краљици поднесе у име друштва изразе најодањеје благодарности депутазија коју ће од чланова Управног Одбора саставити председник и у коју ће уђи председништво (председник и потпредседник са благајником и секретаром).

240. Прочита се молба Милутина Жујовића економа из Врачевића, да му се из новаца који се налазе код Управе Фондова укаже позајмица од 600 дин. за обављање винограда.

Пошто се новац из Пољопр. Фонда не може изузимати а Друштво нема других извора одакле би молиоцу могло дати тражену позајмицу то — Одбор решава, да нема могућности да се молиоцу по молби учини.

241. Прочита се понуда Петра Убавкића скулптора из Београда, којом се нуди да изради попрсје (бисту) првог председника и оснивача Српског Пољопривредног Друштва г. Др. Милована Спасића. Овом приликом г. Председник објасни одбору, како је он позвао г. Убавкића да понуду поднесе, знајући за мишљење и располагање Одбора, да би требало на овај начин дати видна знака, на спрам првора покретача за оснивање Пољопривредног Друштва и његовог првог и дугогодишњег заслужног Председника — Одбор једнодушно прихвати предлог својега Председника и решава, да се израда бисте г. Др. Спасића повери г. Убавкићу под погодбама, које су у његовој понуди означене, а за понуђену цену од 400 динара.

Издатак да се учини из извредног кредита.

Биста кад буде готова да се намести на угледном месту у дому друштвеном.

242. Прочита се писмо г. потпуковника Жујовића који тражи да му се од изложених сората пасуља на IV изложби, уступе сорте у писму именоване ради размножења — Решено: да му се прво именована сорта „кириловаг" уступи а остале су намењене за расадике и државне пољопривредне установе.

243. Прочита се молба овдашњег школског музеја, да му се извесне сорте кукуруза и пасуља и других производа са IV изложбе бесплатно уступе — Решено: да се но могућству приликом издавања за пољопр. установе но нешто од оних производа којих има у већој количини, бесплатно уступи школском музеју.

244. Прочита се акт управе економије гончидерске, којим тражи да јој се извесна количина белог пасуља, ради засејавања и размножења уступе — Решено: да се приликом праљења распоред, води рачуна о овом тражењу и могућа количина белог пасуља бесплатно економији уступи.

245. Српско ђачко друштво „Шумадија" у Прагу моли да му се и у будуће шаље *Земак* бесплатно, благодарећи на досадашњем бесплатном шиљању — Одбор одобрава, да се овом друштву и у будуће *Земак* бесплатно шиље.

246. Подноси се одбору на накнадно одобрење за издатак од 80 динара колико је исплаћено Живку М. Величковићу академском сликару из Београда зе израду скице за насловну слику за друштвени Календар — Одбор одобрава овај издатак од 80 динара.

247. Прочита се извештај жичке Подружине о прирађеној изложби у Краљеву у септембру месецу ове године — Решено: да се овај извештај објави у *Земаку*.

248. Прочита се реферат чиновника друштвеног г. Богавца о потребној набавци семена — Одбор упућује овај реферат на оцену и даљи рад ужем одбору за набавку семена и справа.

249. Прочита се реферат чинов. друштвеног г. Богавца о последњој набавци плавог камена — Решено: да стање ове

набавке прегледа комисија у коју да ђу г.г. благајник, заменик секретара и руководлац магацина.

250. Прочита се реферат чинов. друштвеног г. Спасовића о потреби прештампавања оних пољопривредних поука, којих има у малом броју — Решено: да се овај предмет упути на оцену и даљи рад надлежном књижевном одбору.

251. Прочита се молба Крсте Станојковића, качара из Вране којим моли да откупи лозу из својега расадника — Решено: да се преко окружнога економа изнити детаљни податци о каквоћи лозе а условима предаје.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1901 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДИО

Паја Ђ. Ђоровић

Изашао је са овом садржином:

I. Календарски део:

Пасхалија просте 1901 год. — Покретни празници — Стари и нови календар . . . 3
Колико има до сада година од важнијих догађаја и установа, у свету и у Србији . . . 4
Календар светаца и Бележници . . . 5
Помрчења у 1901. год. — Дани у које се радиће затварају . . . 29
Државне светковине у Краљевини Србији. — Српске народне и привредне светковине. — Слава пољопр. завода и удружења у Србији . . . 30
Владалачки Краљевски Дом Српски . . . 31
Ваше духовенство у Србији . . . 32
Министарство Народне Привреде . . . 33
Чланови Управе, оснивачи, утемељачи, почасни, ре довни и помагачи Српског Пољопр. Друштва . 34
Пошта, телеграф и телефон . . . 42
Извод из закона о државним таксама . . . 50
Панађури у Краљевини Србији . . . 55
Месечни радови у целој години . . . 57

II. Пољопривредни потсетник:

Колико се годишње добива ђубрета од једног грла 71
Колико времена траје клијавост у појединих врста семена, и колико од сто клија семе кад је добре каквоће и чисто . . . 71
Лек од главице (спета) . . . 72
Време сејања главнијих пољских усева . . . 72
Шта за чим треба сејати . . . 72
Подаци о сејању и жетви усева . . . 74
Колико је потребно биљака у разном растојању . 77
На колико женака долази један мужак . . . 78
Просечно трајање приплодне подобности . . . 78
Време дојења у недељама . . . 78
Просечно трајање бремености (брећавости) и извођење живине . . . 78
Полни нагон (жар) код стоке . . . 79
Из пчеларства . . . 79
Гајење свиленe бубе . . . 79
Справљање бордоске чорбе . . . 80
Сумпор против грожђане плесни (ониџиум) . . 80
Кад је забрањено рибу ловити . . . 80
Кад које шумско дрвеће у нас цвета, кад зри, кад се бере и кад опада и колико му траје клијавост семена . . . 81
О сејању шума . . . 83
Подела и време ловљења дивљачи (из закону о лову) 83
Претварање ланаца земље у аре и хектаре . . . 84
Претварање дана орања, плугова земље, јутара земље или коса траве у аре и хектаре . . . 85
Претварање ока у килограме и драмове у грамове 85
Претварање акова у хектолитре . . . 86
Прва помоћ у несрећним случајевима и напрасном побољевању код људи, док лекар не дође . . 86
Прва помоћ у неколиким напрасним болестима код стоке . . . 87

III. Пољопривредни заводи и установе:

Српско Пољопривредно Друштво и Подружине . . 90
Ниже пољопривредне школе . . . 93
Управа државне ергеле . . . 95
Управа топчидер. економије . . . 95
Лозни расадници . . . 96
Особље државних и лозних расадника . . . 97
Путни наставници виноградарства . . . 97
Окружна пољопривредна станица у Ћуприји . . . 97
Државни економи и њихови помоћници . . . 97
Српски воћни расадници . . . 99
Државни марвени лекари . . . 100
Државни шумари и подшумари . . . 101
Државни питомци . . . 102
Главна управа свих „Кола Јахача Краљ Михаило“ . 103
Српско Пчеларско Друштво . . . 103
Пчеларско-воћарска задруга у Београду . . . 103
Пчеларско-воћарска задруга у Параћину . . . 103
Крагујевачка пчеларска задруга . . . 104
Савез Земљорадничких Задруга у Београду . . . 104
Савез лозачких удружења . . . 104
Срп. акц. Друштво за земаљски сточни трг, кланье и прераду стоке . . . 104
Срп. Краљ. Државна Класна Лутрија . . . 104
Стечај за популарну пољопривредну економију . 105
Награде за увођење напреднијих начина радње . . 106
Ценовник пољопривредних алата и машина . . . 107
Српске пољопривредне књиге и новине . . . 109

IV. Поучни део:

Рана зелена пића у пролеће . . . 113
Рад кравана . . . 120
Сађење висових воћака и негованье на сталном месту . . . 124
Ране сорте грожђа . . . 131
Мара живинарка. Пољопривредна приповетка . . 139

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 50. броја Тежака: *Чланци:* — Утицај крупноће семена за сејање на принос. — Вербена. — X. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Стечај.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Књижевни огласи.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕКОВОЈ ДРУШТВУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 дин. на пола године 4 дин. чланови помагачи, чланови свих друштвоподружина, основ. школе, војници стаа кадра, чаци, манастири, земљоделници задругри и чиваре имају добијати лист у пола цене, ако положи претплату унапред за цеју годину.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 франк. или 5 фор. А. ВРЕД. НО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗАДРУЖЕНА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОЦИМА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОЈЕ ЗАДРУЖНЕ ПРЕКО ЊОГА ЊИМ СЕ И ЛИСТ ШАЛИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛАК
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

БЕЛЕШКЕ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 51. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 24. ДЕКЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПРАВИЛА ЗА СТОЧНЕ СТАЈЕ

I. *Стаја је стан стоци.* — Побрини се за *чисту, здраву,* и *довољно велику* сточну стају. Избегавај да ти стока на промаји у стаји стоји. Одржавај *топлоту* стаје између 16 и 18 С. *Хладна стаја* проузрокује рђаво искоришћавање хране; *одвећ топла* слаби животиње, а *промаја* проузрокује нагеле а нарочито запаљење вимена. Гледај, да ти стаја буде *видна,* јер ћеш тиме потпомоћи напредак животиња и одржаћеш лакше чистоћу. Пази да *одвећ јака светлост* не иде право у очи животињама, јер их она узнемирава. Пази на чистоћу и угодност животиња у стаји; побрини се за добро и брзо одвођење пиштавице и уништи сву гадад.

II. *Неговање животиња и поступање с њима.* — Све послове обављај у стаји *лагано и мирно, у исто време* и *по правилу.* Подај животињама *спокојан одмор* у времену кад нећеш у стаји ни да радиш. *Буди своју стоци искрен пријатељ.* Немој је гурати и тући; поступај с њом *благо.* Одржавај животиње у чистоћи тиме што ћеш их редовно *тимарити* и *простирати им довољно чисте и суве* простирке. Побрини се, да јасле и порита буду увек чисте. Постарај се, да се животиње, нарочито млада грла *довољно крећу* на чистом ваздуху: на пашњаку или у испустима. *Поступај са бременом стоком благо и пажљиво.* Болесну стоку искрено и предано негуј; одвој ју, ако је могућно, насамо и за времена позови сточног лекара. Трговце и месаре не пуштај у стају, *јер могу донети прилепчиве заразне болести.* Упиши се за члана сточарских удружења. Немој узимати *она лица* за неговање стоке *која болују од заразних болести.* О свима појавама код стоке води *тачне белешке.*

III. *Храњење домаћих животиња.* — Стоци дај само *здраву, неукварену храну* и то увек у *довољној количини* и *доброј хранљивој* вредности. Прожену у храни изврши постепено. При храњењу држи се увек *сталног реда* којим ћеш стоци поједине хранине материје давати. Немој давати сву храну од једном, већ је подели на неколико ваних порција. Храни стоку према раду који ти врши; *болим музарама подај ситне, а рђавим мање хране. Одвећ стешне краве храни умерено.* Пој твоју стоку *добром, чистом, свежом, али не одвећ ладном водом.* Немој да заборавиш да ју редовно соли. Не дај твојој стоци тако зване материје које потпомажу излучивање млека.

IV. *Мужа и поступање с млеком.* — Пре но што почнеш мусти *истрљај вime чистом, сувом крпом.* Ако пере вime, онда чини то само ладном водом и брижљиво се постарај да не буде промаје. Поступај са кравом за време муже врло пријатељски. Муži унакрст са чистим рукама и то увек *потпуно измузи,* јер је последње млеко најмасније. *Прве капљице млека* из сваке сисе изнуди на простирку, јер ово млеко увек је нечисто и може све остало покварити. Држи све судове сасвим чисто, а за чишћење и прање његово употреби соду. Одмах поштo си помузао, носи млеко из стаје, процеди га, расхлади га и остави на хладно место. Судове затвори тек онда, кад хоћеш млеко да шаљеш. *Млеко од болесних крава немој употребљавати за продају.* Млеко од крава после телења не продајте све дотле, док се не буде могло кувати. *О добивеному млеку води тачан рачун.*

V. *Напомена.* — *Пошаљи твога сина у пољопривредну стручну школу, где ће се он моћи темељно упознати са свима овим правилима.*

М. П. Лук.

ПЛАМЕЊАЧА НА НАШИМ ЖИТИМА И СРЕДСТВА ЗА ЊЕНО СУЗБИЈАЊЕ

Опис пламењаче и њено развиће. На нашим житима до сада су посматране две врсте пламењаче, које се спољним знацима нимало не разликују једна од друге.

Пламењача производи на житима болест, којој народ приписује сасвим други узрок. Народ верује да је узрок тој болести топло сунце после киша, а то су само подесни услови за развиће пламењаче, као што ћемо после видети. Узрок пламењачи је у гљивици, која се развија и живи на житима трошећи за своје развиће рану, што су струкови жита за себе спремили. На тај начин жита немају довољно ране, те струкови закржљане, пре времена сазревају и већинои не доносе плода, ако се гљивица добро развије. Такве гљивице, које се развијају на житним биљкама, у овом случају на житима, називамо *варијатске гљивице* или *варијати.*

Пламењача почиње да се јавља с пролећа, већ при крају месеца марта, на стабљици, лишћу и листим рукавицама, а доцније и на класу и класцима разних страних жита (пшенице, раже, јечму и овсу). Прво се јавља на лишћу, а затим на стабљици у облику ситних растурених мрља прљаво-беле боје. Те се мрље доцније шире све више и више, постају све веће, а у исто време и боја им се мења: од прљаво беле прелази најпре на жуту и најпосле постаје прљеноцаста. И тако од прљаво-белих мрља стварају се прљеноцаста кржљаве облика округласта навлаженa. Ове кржљаве су омотане опном, која се убрзо распукне, кад кржљаве набубре, и из њих покуља жућкасто-прљеноцаст прах, састављен из веома ситних зрнаца, која називамо *варијати.* Зато, што се развијају лети, називамо их *летњим спорама.* Ово се

БЕОГРАД

ветром разносе на оближње струкове, који још нису заражени, на њима проклијају и из њихових клица развијају се нове прпенкасте пржиће; у тим кржицама постају опет летње споре, те према томе имају задатак да болест што више распростру. То доба развића паразита народ назива *пламењачом*, јер оболели струкови жита изгледају жућкасто-прпенкасти, као да су сунцем опаљени. Отуда народно вероване да пламењачу производи топло сунце после киша.

Међутим променљиво време, честе кише испрекидане топлим недрим данима, у то доба развића жита чини, те развиће летњих спора брзо напредује. Развиће нових летњих спора понешће се тест, шест, па и осам пута, оне ће се разнети на здраве струкове, које ће клијањем заразити и поштo се само једна летња спора после клијања може размножити у више стотина нових спора, лако је појмити зашто само неколико таквих спора могу да зараде читава поља. Ако ли је пак време топло, али није влажно, киша давно нема или су врло ретке, развиће летњих спора биће веома успорено и оно мало, што их се разнеше, изубиће моћ клијања, јер нема довољно влаге, те је зараживање знатно ублажено. Отуда је развиће пламењаче различито разних година: у изобиљу је има оних година, кад има доста влаге у време доба развића жита до класања, а мало, кад је суша у поменуто доба развића.

Поменуте прпенасте пржиће, у којима постају летње споре развијају се од пролећа до почетка сазревања жита. Од тада њихово развиће постепено престаје и у поменутим кржицама постају сасвим друга зрнца, друге споре, те од њих кржице постају црне. Те нове споре презимиће на сламкама и зато се зову *зимске споре*, а клијаће тек идућег пролећа. Ако сада преко зиме обратимо пажњу на сламу, приметићемо на појединим сламкама црне мрље и кржице округласте или дугуласте, у којима се налази при крах, састављен од зимских спора.

Зимске споре презимеће на сламкама, као што рекосмо, с пролећа ће проклијати и њихове клице разнеће се ветром као прах на све стране. Ако те клице падну на жита или на ма какву траву, неће проклијати, него ће утонути. Оне могу проклијати само ако падну на младо лишће шаргрена и шимширке.[1]) и после извесног времена на лицу и наличју њихова лишћа појавиће се жмда бокваста удубљена, испуњена по сазревању прпенастим прахом, који је такође састављен из спора и разнеће се ветром на све стране. Само оне споре, које постају на наличју листа шаргрена и шимширке, ако се пренесу на млада жита, могу проклијати и произвести прво прљаво-беле мрље, затим жућкасте и најзосле прпенасте кржице, у којима ће постати летње споре, као што смо у почетку описа видели. Тиме је цео ток сложеног развића пламењаче описан.

Последња развића пламењаче и средства за сузбијање. Добро познавање пламењаче, а нарочито услова за њено развиће, важно је и за земљорадника и служи нам за налажење средстава, којима се сузбија.

Из описа пламењаче видели смо, да клице зимских спора не могу с пролећа проклијати на житима него на шимширци и шаргреру. Оне проклијају на њиховом лишћу и на наличју се развијају нарочите споре, које се преносе на младе струкове жита, где проклијају, те се после краћа времена из њих развијају летње споре. Из тога увиђамо да су шаргрен и шимширка врло важни за развиће пламењаче. Уклонити их, значило би сасвим спречити пламењачу и зато је потребно, да се бар у близини жита свуде чупају и сатиру, а не да се још подижу као жива ограда или ради украса.

Нападање пламењаче најопасније је с пролећа у време доба развића жита, док су струкови још млади. Ако је у то доба време кишовито; влажица ће имати довољно влаге за своје развиће, летње споре ће се неколико пута уброј развити и преносити на здраве струкове, те и њих заразити. У том случају ће млада жита заражавати, јер ће се рана, одређена на растење струкова и стварање плода, утрошити на развиће влажице и према томе ће прво лишће пожутети, струкови ће се слабо развијати и пре времена сазрети, али плодова неће бити или ће бити штурк. Али ако се пламењача појави, кад су се жита већ отргла, кад су већ довољно развијена, те је почело наметање цветова и стварање класова, услови су се изменили. Струкови жита су већ у себи спремили довољно ране, која ће се утрошити на стварање цветова и плодова и у том случају жита су у стању, да сама надре борбу против пламењаче, јер ће њен шкодљиви утицај трајати краће време и неће моћи произвести озбиљне штетне последице. Из свега онога увиђамо, да лепо време, нарочито у прво доба развића жита, успорава развиће пламењаче или сасвим ослаби, а кишовито потпомаже.

Количина влаге зависи од многих услова, којима не можемо да станемо на пут; али зато можемо да обратимо пажњу на земљиште, које ћемо да засејемо житима. При свега земљиште треба да је довољно уздигнуто и да има нагиба, како се не би на њему вода задржавала; оиешка земљишта и без нагиба, која после киша могу постати подводна, треба избегавати, а ако само принуђени да и њих житом засејамо, потребно је да се на подесним местима прокопавају, како би се сувишна вода могла одводити.

Казали смо да зимске споре презиме на слами, према чему ће оне у пољима презимети на стрњици, те с пролећа проклијати и преко шимширике заразити жита. Зато је препоручљиво, да се жита идуће године не сеју на истом земљишту, него га треба засејати другим усевом. Ако је слама много заражена пламењачом, најбоље је спалити је и непео одвести на ђубре, из кога ће жита примати знаци део ране. Таква слама није ни за другу употребу: ако би се њоме ранила стока, нарочито коњи, може произвести разне болести у желуцу и цревима; ако би се употребила као стељa, она ће се опет на крају прајева с ђубретом однети на ђубре, где ће се развити паразит и заразити жита.

Земљорадници требају нарочиту пажњу да обрате на ђубре и на начин како ђубре ђубре. Многи греше прво што на ђубре односе још несагорело ђубре, и друго што их прекомерно ђубре У несагорелом ђубрету има и сламе заражене пламењачом, која је у веома подесном стању да се преко зиме очува и да на пролеће проклија, па с тога ђубре треба да постоји бар годину дана, те да добро сагори, у ком ће случају клице пламењаче пропасти. Прекомерно ђубрење ђубрива јаким ђубретом чини, те жита постају осетљивија према пламењачи и зато ђубрење треба да буде ограничено према капацитету земљишта.

Најпосле и саме одлике жита утичу на развиће и ширење пламењаче. Жита полегла осетљивија су према пламењачи; она пак, која право расту и имају чврсту сламку издржљивија су према пламењачи и зато таква треба узимати за семе.

Развиће пламењаче, дакле, зависи од многих услова: од присутности шимширке и шаргрена, од влаге, висине, природе и положаја земљишта, од ђубрења и издржљивости самих одлика жита.

Вик. Ранојевић.

ДЕСЕТ ЗАПОВЕСТИ ЗА ЧУВАЊЕ СТАЈСКОГ ЂУБРЕТА

1. Побрини се при прављењу ђубришта, да ти оно буде толико велико, да ти ђубре не буде у добљем слоју од 1—1·5 мет. Већа висина штетна је, јер она изазива неједнако преиравање у горњим и доњим слојевима. Ако је ђубриште сувише велико, онда је и велика површина разгрнутог ђубришта изложена утицају ваздуха, који га растварa, а тако исто при кишовитом времену много воде пада на њега. Ако је ђубриште сувише мало, онда се прави висока гомила или ђубре прелази преко самога места и онда се изиђу двогуби губитци. Обично се рачуна на једно грло рогате стоке 4 квадратна метра, а за једно грло коња 2—2·5 кв. мет.

2. Ваља се побринути, да ђубриште буде што је могућно сплоштије од сунчаних зракова. На јаком сунцу исушиће ђубре, распадаће бива сувише брзо и ђубре сагорева. Обично се ђубриште прави на северној страни стоине стаје, да би му се направио самом зградом хлад. Ако правредне околности не дозвољавају северни положај, онда ваља ђубриште засадити около са дрвећем, најбоље са липама и тополама, или га ваља покрити, што се најлакше може прошом од грања учинити.

3. Треба се побринути да задова и напоє ђубришта буду непропустљиви. На ово се обично мала пажња обраћа, али је доказано, да под пропустљивог ђубришта има толико губитака да они износе на стотине и хиљаде динара. Како су према овим губитцима мали трошкови за прављење непропустљивог ђубришта!

[1]) *Шимширка* је ниб висине 2—3 метра, обрастао бодљама; лишће је обрнуто-јајасто са 2 трокраке бодље при основи; цветови су жути и ређавају у дугачке обенице пролеће; плод је кремо јајасто-дугуласта бобица; цвета у мају. Гаје ју по градинама као украс или као живу ограду; расте у Србији и даље.

Обично се ђубриште кова тако, да ђубре долази у извесну дубину. Ово удубљење је или равно или користаго или са успраним или боље са косим побочним странама. Ово је много корисније него да се ђубре износи и оставља на површину земље, јер се тада и пиштавина боље очувава. Ако је дно ђубришта непропустљиво, онда се удубљење може још за 30—35 сантиметара исконати и са иловачом добро набити и тада кадрисати. Сама кадрма само је онда довољна кад је дно јако иловачасто. Боље је кад се дно натопе са излупаним комадићима и цементом. Обична цигла није за ово употребљива, јер је она пропустљива и брзо се распада. Ако су задови управни, онда треба да се с једне стране направи угодан улазак за кола.

4. Вода се побринути за задржавање воде која пада и долази на ђубриште. И овде се много греши. Обично се ђубришта праве на најнижем делу дворишта, односно одваљеном ђубрета и током воде направио је се постепен пад, куда тече сва вода која се слива са свију кровова од околних зграда. Ова вода излужује ђубре а иу брижљиво одводе даље у јаркове поред путева. Са мрком пиштавином отичу баш најбољи састојци ђубрета, који су и најважнија биљна храна. При јаком дотицању воде може се тако пиштавина разблажити, да ју је немогућно у бурадима вући, јер се то не исплаћује на с тога се вода и побринути, да на ђубриште не дође одниме кишнице. Ђубриште треба опкалити кадрисаним каналом, који је на спољну страну нагнут и који сву страну воду одводи.

5. Дно ђубришта треба да има на једну страну мали пад на крају кога се налази јама за скупљање *сока из ђубрета* (пиштавина). *Пиштавина* продиру увек кроз ђубре и то увек у правцу на доле, те да би се опет у горње слојеве ђубрета пратила, нужно је да се скуни у једну јаму у коју је уметнута пумпа за пумпање пиштавине. — Такође вода наводњавају можу обратити, да ова јама за пиштавине буде *потпуно непропустљива* јер је пиштавина и остали сок од ђубрета од неодељене вредности. Најбоље је ову јаму цементовати или бетонирати. Ако је довољ слој иловаче, онда је у томе лакше јаму начинити потпуно непропустљивом. Обично је пољопривредника задовољан са ово мало пиштавине што му се у јами скупи, а не води рачуна о оним најдрагоценијим и најважнијим делићима ситно растворног ђубрета, који кроз најмање отворе пролазе и за њега су потпуно изгубљени.

Горња ивица јаме за пиштавину мора стајати у истој равни са дном ђубришта, а веза између њих мора бити помоћу *решетке*. Пумпа је потребна, да се њом пиштавина избацује на ђубре или да се пуне бурад ради изношења на њиве.

6. Ђубриште треба *оградити*. Ово је нужно с тога, да можемо слободно стоку на њега истерати и останити да га добро *угази*. Код заданих ђубришта вода и кочеве уђидати, која ће служити за ограђивање ђубришта.

7. При изношењу ђубрета, вода се побринути, да се *брижљиво измешају разне врсте ђубрета* и да се *равномерно распоструе*. Суво, јако воњско ђубре распада се много брже од хладнога говеђега ђубрета као и од свињског. Да би било равномерно времe у целој гомили, потребно је да се све ђубре од разне стоке добро измеша. *Равномерно распоструваше* с тога је нужно што се тим путем спречава остављање празних простора који су повод обраслој плесни, која кад се само на једном месту појави, брзо се распростре по целој гомили.

8. Ђубре треба *стоком нагазити*. И ово је нужно, да би се што је могућно боље ђубре сабило и тиме избегли празни простори, јер се тиме постигне равномерније преврање. Ако је ђубриште ограђено, онда отуда имамо ту корист што га можемо употребити као испуст стоци и на тај начин постићи двоје; *стоци дати могућности да буде у слободи и да нам ђубре добро нагази*.

9. Даље, треба се побринути да ђубре на ђубришту увек буде по мало влажно. Ово је с тога потребно да би *преврање било боље*. Ако је ђубре одвећ суво, оно се *брзо распада*, оно *сагорева*; ако је напротив одвећ влажно, оно се *збија, увисјава* и *исплаче*. При правилно направљеном ђубришту под ког имамо и пумпу за пиштавину, лако је одржати потребну влагу, јер се пумпом, а помоћу цеви од каучука пиштавином ђубриште попреска према потреби, — обично лети сваки дан. Оно прскање ђубрета има ту добру страну што испаривањем умањује се водени садржај пиштавине тако, да се уштеђује излачење пиштавине. При правилном поступању, не губе се онде важни састојци ђубрета. Ако за време суша нема пиштавине у њеној јами, онда се прскање ђубрета мора предузети обичном водом.

10. Вода се побринути, да они делови ђубрета, који лако ветре, не провадну. При врему ђубрета образује се амонијак, који садржи азота. Овај час сврди а то је овај исти што се и у стајама осећа. Ветрење амонијака наступа нарочито онда, ако је време сунчане бурно; ако ђубре није добро нагажено тако да ваздух може унутра да продре; ако је ђубре изложено сунцу и ако се јако исуши. Предохране јасне су по себи. *Ђубре се мора добро нагазити, оламстити и мора бити у хладовини*. Ако се иак амонијан у лето осећа, онда се мора ђубре *земљом покрити*. Земља везује и задржава амонијак тако, да је изветрашње немогућно а у исто време уноћава се и садржај азота у ђубрету нарочито ако се земљом на бара (глибовитом) покрије, јер она сама већ има азота. — Ако се неће или не може земљом да покрије, онда треба ђубриште посути са калијумом, кајанитом или гипсом јер и они чине добре услуге.

Прев. **М. Н. Лук.**

VI МЕЂУНАРОДНИ ПОЉОПРИВРЕДНИ КОНГРЕС У ПАРИЗУ

VI. Међународни пољопривредни конгрес, најважнији од свих парискох пољопривредних конгреса, отворио је 1 јула Министар Приједе.

Мелин, отац француске пољопривреде, нагласио је пре свега „да пољска привреда сада стуба у један нов облик и да она мора у будуће све своје саде концентрисати на усавршавању њене организације, која јој још недостаје и која се већим делом објашњава њеном садашњом невољом. Она је много учинила за *производњу* али је сада време, да се и са продајом позабави а за то је неопходно потребно, да се *трговински организује*, што јој је до сада недостајало. Овде је нужно, да се угледа на индустрију и њено понашање. Индустријалац не ограничава се само на то да јефтин еспап производи, већ — кад га је већ произвео — тражи и да га продаје под најповољнијим условима, брижљиво избегавајући, да не падне у руке *посредницима*, који му неки део његове добити узимају. *Организација је оно, што пољопривреди недостаје, а нарочито произвођачима жита*. Данас су тек пољопривредници разумели да су они све и сва; они су се пробудили и пустили су, да њихов глас чују јавне власти... Наш ће конгрес, ја не сумњам у то, показати, колико се јако пољопривреда цени и какво она место заузима у свима државама. Он ће пољопривредној производњи у свету дати методички и разумни правац, који ће сваком народу од користи бити — радимо, дакле, на једном делу, које ће и за пољопривреду и за цело човечанство корисно бити.“

У погледу питања *о пољопривредној настави*, донео је конгрес ове одлуке:

1. Виши заводи за пољопривредно образовање треба нарочито да имају: Њиве за демонстрације ђацима и опитна поља за професоре; огледне стаје и стаје за демонстрације; хемиске, ботаничке, зоолошке, физиолошке, микробиолошке и др. лабораторије; треба да имају ботаничку башту и стаклене баште; збирке и библиотеку. Нужно је, да се они заводи снабдеју са свима потребним стварима за наставу и за огледна испитивања, који тога немају, а они који имају, треба у томе погледу да се усавршавају, а за њихов рад треба ни дати потребан кредит.

2. Желети је, да су они заводи довољно велики и тако уређени, да све способне младе људе приме, који би хтели наставу да слушају.

3. Признаћу, да је виша пољопривредна настава најзаплетенија од свих врста пољопривредне наставе и да она доиста представља енциклопедију свих грана пољске привреде, вољало би слушаоце, у извесном моменту, а с обзиром на крајњи циљ коме они теже, увућивати у специјалне студије. — Од онога времена не треба више слушаоци да посећују без разлике све предмете и сва вежбања. Они се могу одати оним предметима, који их више интересују. Било би врло препоручљиво, да заводи који су до сада ученике само две године задржавали, осују још и трећу годину.

4. Врло би било потребно, да виши заводи рад у лабораторијама, који је једино практично поље које може опаван завод својим ученицима директно да дâ, — да га што више и више разграђивају.

5. Виши пољопривредни заводи треба да су у варошима или још боље сасвим у близини вароши. Али овај положај обвезује их, да створе најинтимније односе са пољопривредним све-

том и да ове очувају. Требало би сва могућна средства употребати, да се они односи штите и умножавају, нарочите огледне лабораторије и лабораторије за испитивање, којима се пољопривредник може користити. У овоме смислу било би интересантно да се организују јавна предавања на пречо потребних предмета за пољопривредника. Ова предавања требала би да буду приликом великих пољопривредних скупова.

6. Основна настава карактерише се разноликошћу и подесности за пријем својих уређења. Међутим, даље су код многих народа *зимске школе* доказа о њиховим неоцењеним услугама, које могу да учине. С обзиром на њихове услуге и на већ стечено искуство, конгрес изјављује жељу, *да се ова мисија пољопривредне основне наставе што пре уведе и у овим земљама, које у до сада нису имале, отварањем подесног броја зимских школа.*

7. Желети је, да универзитета наставу у природним наукама удесе што је могућно више на примену истих у пољопривреди.

На предлог *Крокстона*, конгрес је донео ову одлуку:

VII. секција предлаже конгресу, да наименује централну комисију за *патологију биљака* (науку о болестима биљкиња), која ће бити састављена од више лица разних народности. Ова ће комисија имати циљ да организује међународна испитивања о болестима културних биљака.

Она нека има право, да број својих чланова у тој мери повећа, како то буду захтевале народности, које су у њој заступљене и како оне желе да учествују у овим радовима. Комисија ће издавати периодичан гласник. У свакој земљи има овај, који испитивањем руководи, да одреди, који ће облици болести у овој или оној групи за време од три или пет година бити предмет нарочитих испитивања. Они који се са тим или сличним болестима буду занимали, треба да се од времена на време (свако треће или пето године), једном у овој, други пут у другој земљи састају и да саопште своја посматрања; своја мишљења да измењају и да својим радовима осигурају користи заједничког плана.

Олзен (Италија) тражи да се предузму све нужне мере за *заштиту шпица*. Он показује како су корисни они мали помагачи пољопривреднику и народу. Њима је призната корист у Италији против ширења маларије. Он је мишљења, да питање о заштити тица може само онда бити правилно и добро решено, ако су све владе у томе сагласне.

Мелон опомиње, да је он као француски председник Министарства покренуо питање о општем споразуму, као што *Олзен* тражи. На жалост могли су Министри привреде само посредовањем Министра спољних послова, у преписци стајати. У осталом он на своја писма није одговора добијао. Треба, дакле, претпоставити, да заступници великих пољопривредних друштава у својим земљама примером предњаче, те да владе на заједнички рад покрену.

Дарвин, Олзен, Пини, сагласни су са *Мелионом* и моле га да се он стави на чело овога покрета и да унути један циркулар у овоме смислу на пољопривредна друштва.

На закључку, донете су ове одлуке о питању и заштити тица:

1. Све тице, које нису баш сасвим као корисне признате, ваља да се опрезно штите за време од 5—6 месеци, у које доба нада њихово расплођавање. Изузеци се могу само чинити за љубав науке и кад се предњиа праведна одбрана.

2. Сви начини за хватање тица у великој количини, па ма то били начини који су нарочито уведени за хватање у неној мери, као мреже, или то биле замке и лепљиве материје итд., које се у неној мери употребљавају и до истога резултата доводе, треба забранити.

3. Исто тако за време заштитног времена ваља забранити трговину, продају, куповину, торбастве свих оних тица на које се заштита односи. Тице селице, нарочито пренелицу, чији се број сваким даном умањује, треба да се сасвим обезбеде.

4. Сваку државу треба умолити да нареди у своме територију испитивања орнитолошка и онтомолошка у циљу, да доста исхрану појединих врста и да им одреди стешен корисности. Извештаји ових испитивања, треба сваких пет година слати сталном међународном орнитолошком одбору.

5. Размножавање корисних тица нарочито оних који зарезнике уништавају, треба свима средствима потпомагати.

6. Међу младеж треба распрострати корисне књиге о биологији птица упште.

У погледу стварања *удружења за гајење стоке* конгрес је одлучио после врло интересантног предавања *Бакеровог* ово:

1. Образовање *удружења за гајење стоке*, за напредно и разумно развијање стоке чистих раса (говеда, свиња, оваца итд.), врло је нужно.

2. Прва дужност ових удружења та је, да бде над вођењем родословних књига, без којих је немогућан методички избор приплодних грла.

3. Приређивање сточних изложаба треба потпомагати, јер одгајивач тада има прилику, с једне стране да приплодни материјал обнови и с друге стране своје производе да прода.

4. Пропаганда предавањима, књигама, сликама итд. препоручује се.

Резултат дебате о шпекулацији са житом био је:

1. Трговачке берзе треба да су предмет законске уредбе.

2. Трговачки закључци за пољопривредне производе, који не мисле на праву продају еспапа и који су проста шпекулација, остају без законске санкције. Дражеве на игру треба одредбама казненог закона утушити.

3. Продавац на термине не треба да има више право, да дан за испоруку бира по својој вољи — у случају истека рока.

4. Одређивање цене пољопривредним производима треба да је резултат свих понуђених цена а еректовањем закључима сразмерни (који су били тога дана на трг. берзи). Ово погодбе треба да су предмет обавезног изјасњења.

5. Акционарска друштва, која намеравају да чине уговоре о испорукама пољопривредних производа, треба законска забранити.

Предлог *Димонов* о увођењу *диференцијалне царинске таксе* преза курсу злата у разним земљама, као и предлог *Фрибурговог* о образовању сталног статистичког бироа за студију земљишта и његове вредности — упућени су међународној комисији.

Жеље саветника *Калвета* у погледу осигурања у пољопривреди прељена су и то:

1. У пољопривредном осигурању, које се односи на личност пољопривредникову (осигурање раденика у случаја несреће) или на његову покретност или непокретност (жетву, стоку) корисно је, да се поради на узајамној помоћи и то можеву самосталних месних удружења, која су у што је могућно неној вези, узајамно солидарна, али увек под условом, да је одређени ризик довољан.

3. Ако одређивање ризика, од кога зависи утврђење улога, није са довољном тачношћу учињено, нужно је организацију осигурања уденити на узајамности пољопривредника.

4. Случајности изузеће, не треба да се основа законске обавезе распросте и на пољопривредно осигурање, али интервенцију државе ваља одобрити, ако она потпомаже образовање месних удружења на узајамности.

5. Да би се свакоме пољопривредноме осигурању на узајамности потребна сигурност дала, изгледа да је неопходно потребно да се заједнички отпочну посматрања и међународне студије. С тога је саветно, да се жеља изрази, да се за овај циљ образује један међународни пољопривредно-статистички одбор посредовањем међународног пољопривредног конгреса.

X. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(свршетак)

Кад би смо хтели *све користи* од комасације у најкраћим потезима напоменути, онда би оне по реду биле:

1., Имања се ослобођавају, од спољних сметва, које су последица правне нетрефености, добијају се одређене руке у располагању својином;

2., Сваки сопственик добија комасацијом већу површину;

3., Сваки сопственик добија на времену;

4., Надзиравање и чуваље је олакшано код груписаног имања;

5., На радној је снази велика уштеда као и на семену;

6., Радност се заратног земљишта знатно повећава;

7. Олакшава се чисто одржавање од свију шкодљивих наметница и корова;

8., Олакшава се одводњавање и наводњавање пољопривредних имања, а нарочито дренирање;

9., Добијају се подеснији путови и олакшава приступност;

10., Вредност имању расте услед напред наведених побољшања;

11., Престају сваће и парнице око границе, сипора; и

12., Права службености престају, па и штете и заплети од ње.

И ако сам уверен, да се корист од извршења комасације и из ових напомена потпуно увиђа, хоћу да истакнем на увиђај и две општине, у којима је у Аустрији извршена комасација и које имам као издане цр. краљевског аустријског Министарства Земљорадње и молим да их поклоните пажњу.

I., Општина Raasdorf имала је *пре комасације:*

1., Садржај површине на основу катастарског премера	998·8	ha
2., Сопственика	34	„
3., Свега катастарских парцела	1115	„
4., Пре комасације било је имање подељено на 232 места		
5., Раздвојена имања имађаху просечно:		
a) садржај површине	4·31	ha
b) дужину	1033·00	m
c) ширину	41·4	„
d) однос ширине према дужини	1 : 16·6	„

Та иста општина *после комасације:*

1., Имала је садржај површине (без путева и рата)	997·9	ha
2., Сопственика опет	34	
3., Имање је подељено на места	41	
4., Имања имађаху просечно:		
a) садржај површине	24·08	ha
b) дужину	654,00	m
c) ширину	368·00	m
d) Однос ширине према дужини	1 : 1·19	

5., *Виншак приноса од 32·4* ha најмање 119 форината или *округло 286 динара.*

6., Распарчаност опала по *82·3%*.

II., Општина *Ober-Siebenbrunn* пре комасације:

1., Површина која је комасирана беше	2586·6	ha
2., Број становника	108	
3., Број катастарских парцела	3027	
4., Све је имање било на места	1926	
5., Имања су имала просечно:		
a) површине	1·11	ha
b) дужину	703	m
c) ширину	15	m
d) однос ширине према дуж.	1 : 44·5	

Та иста општина *после комасације:*

1., Имала је садржај површине	2590·3	ha
2., Број сопственика	108	
3., Имовина ових 108 сопственика била је подељена на 143 места		
4., Имања су имала просечно:		
a) површину	од 14·25	ha
b) дужину	„ 711·11	m
c) ширину	„ 197·5	m
d) однос ширине према дуж.	1 : 3,6	

5., Виншак приноса од 31,2 ha годишње најмање 96 форината или округло *228—230* динара

6., Распарчаност опала по *22·6%*.

Из ова два примера јасно се истичу у бројевима користи после комасације. У општини Raasdorf је пре истог површина повећан чист приход *са 10* динара од хектара, — а у општини Ober-Siebenbrunn у опет пре готово истог површина *са 8 динара.* — Да ми се не би пребацало да претерујем, ја ћу да узмем, да би се над нас повећао принос са средином из ова два броја дакле само са 9 динара, или и још мање, само са *6 динара од хектара*, те би виншак у целокупном газдинству био, поште имамо земљине земље 2,360.000 ha:

2.360,000 × 6 = 14,160.000 дин,

или у округлом броју око 14,000.000

Поште би овај број дошао као виншак само од *бољег и рационалнијег обрађивања у опште*, — то онда ових 14,000.000 треба додати ономе броју, који је напред добивен као чисто пољопривредни средњи приход, — па да добијемо *целокупан данашњи губитак*, страшну цифру *од најмање 34,000.000 динара годишње*, што је половина нашег државног буџета.

Заиста страшно, — или је на жалост нашу, необитна истина: да наше природни губитак износи тридесет четири милиона годишње, — ако остане стање овако, како је сад.

Пролика, за коју је ово неколико речи спремљено, да се шира кругови заинтересују за културне радове, који су Србији веома потребни и неопходни, не допушта ми, да се и у даља излагања упустам, и сматрајући, да је и ово за истакнути циљ довољно, где су користи и велике и изнесене, ја хоћу да завршам са добром надом, *да ће се већ једном и хтети приступити изрично провођењу програма*, који је Његово Величанство у своје време истакло, и који би већ и у велико и остварен био, да је се у овоме правцу у опште и хтело радити.

Годишњи сигурни губитак од 34,000.000 дин. могао би се е правом уписати у пасиву оних, који су у течају бар десу последњих деценија требали, и чији је дужност била бринути се, да се тај губитак отклони. Но, ако нећемо да их задужујемо, онда се морамо сложити у оном: да тај и толики губитак, на мека би био био и много мани губитак, дакле нека би био и само четвиредесет милиона годишње или и само десет милиона, у коме би случају од хектара само недесет динара приноса рачунали, нетаљна подобност, увиђавност, иницијативу на и промалазачки дух домаћинства, који су поверењем Владаоца одликовани и позвани да се брину и да отварају нове изворе заради, — да се лате културних средстава, те да дођају чист приход од земљишта, како би наша мила Отаџбина, без задуживања, не само све своје културне потребе, но и своје потребе као Пријемоног Српски лакше подмиривати могла.

Треба ли да се упустам и у потанко израчунавање сигурног целокупног губитка за прошлих двадесет година нашега народа, нашега чежаља спиритових руку, дакле оног знатог опасног оријенталског: laisser faire, laisser passer?

Треба ли да израчунам губитак државни, губитак национални, губитак школски, губитак стручни, губитак војни, губитак индустријска, губитак омладинска, губитак поноса српског, губитак српских идеала и српске будућности?!

Не, ја нећу даље да идем, и остаћеђу да сваки прави закључке сам, али што морам рећи то је, да ако се озбиљно приступи извршењу неопходних културних радова, у које на прво место долази катастар, *тада неће бити богатије и срећније Државе од наше миле Отаџбине*, а кад је тако, онда молим, да се у *Државном буџету* учине уштеде, те да се почне да улаже у катастар, како би се ускоро сигуран губитак претворио у сигурну добит нашег земљорадничког сталежа, јер кад је њему добро, кад његов цен буде пунији, биће и у целој држави боље.

Са тим уверењем предлажем, да Управа Пољопривредног Друштва, појачана изасланицима из свију округа умоли најнижајше *Његово Величанство, нашег преузвишеног Краља и Господара*, да благоизволи у смислу свога свасовесног привредног програма, препоручити Влади својој, да за наступајућу скупштину поднесе: закон о извршењу катастра са комасацијом земљишта.

Трошкова око катастра и комасације ничезанају према користима, које неминовно после њега долазе.

Уверен, господо, да сте убеђени у неминовне корисне последице од извршења комасације и катастра, па и да сте нарочито ви господо, који сте на челу српске привреде дубоко убеђени, да је и дванаести час за темељне привредне реформе у нашој држави, ја и предлажем и молим да се својски заложимо сви, те да се поменути закон што пре донесе и тиме отворе задаће боље будућности Србиновој.

Та није ли неопростиви грех нашег нараштаја, што после епохе аграрних законодавстава Милоша Великог, неколико деценија пропустисмо те се није на томе пољу ама баш ништа урадило, што би засивало нашу бољу будућност.

Закон од пет дана орање земље; закон о комасацији; закон о чувању шолских шмада; закон о шумама; закон о шатесима; — то је све што имамо, па и ти су сви закони остајали мртво слово на хартији.

Крајње је време, да са политиком од данас до сутра прекинемо; крајње је време да створимо, бар ми садашњи нараштај, сигурну основицу за културно напредовање наше, — за осигурање наше економске независности за којом неминовно следује и потпуно осигурање и политичке независности наше миле отаџбине.

Пропуштена брига и рад на овоме питању кроз две три деценије натоварила је Србији оволики дуг, те се она услед тога једва креће, — интензиван рад и недавгубљење на покренутом питању само кроз *једну деценију у напред*, скинуће ову нашим сопственим нехатом, и лакомишљем натоварену мору са наше државе, и ми ћемо сви финан. ојачати, на ће и држава наша ојачати за свој историски позив, да буде и у ствари једном и моћни ослободилац несуђедињеног Српства, да буде моћни Пијемонат наш.

Ако не бисмо ми сада прегли на посао који предлажем, онда бисмо дали себи сами сведоџбу: — *да нисмо достојни наших предака, који нам дадоше у наслеђе, мајчицу, најбогатију земљу под небом*; — *да нисмо достојни културног живота без кога се уједначавамо, са нашим некадашњим турским господарима, којима је девиза забава, јавати.* — Нека се нико више не извиња тобожном немаштином; средстава има и *она се морају наћи.*

Нека ми се не замери што са овакним оштрим закључцима хоћу да завршим — јер ја сам од како сам дошао на Велику Школу покретао лично сва питања, која су за наше напредњаке од осудног значаја — али не најоч. овакве збиље какву она питања заслужују.

Сиђушни обзири *стрешили су Србији, стрешили су будућности српској осим много, и укидањем земљорске школе и прекидом започетих радова стрешили да се удари темељ Србијином напредовању — Србијином богатству.*

Као Србин, као стручњак, и као отац породице, који желим да у уређеној, угледној, богатој и срећној Србији, буде и мојим милим добро; — који желим да наша отаџбина буде у ствари моћна и да се испне на висину српских идеала; — не могу да опростим свима онима, од којих је записано да радове покрећу што су довели дотле да се на нашу државу натовари толики дуг — толики привредни дефицит — да се нашем напаштају толики милиони натовере на леђа и то само карактеристичном летаргијом наше интелигенције, намерним избегавањем и суздржавањем стручних и сиромах. људи и *неслушањем искрених предлога у питањима општега добра, општега напретка.*

Сва мисленна људи, сва пријатељи нашега напретка треба дакле да прегну да се прекине већ једном са овакним стањем у нас.

Ми смо и сувише грешили досада! У нашем државном животу не сме бити на једног греха више, ни једног часа више чекања ако хоћемо да нас преме не прегази, — ако у опште још немино нашу *народну слободу*, — ако у опште још осећамо благодети *наше независности* — *и ако најзаслужнији у нас любимо идеале светлије српске будућности.*

ЗВАНИЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ

О ПРИХОДУ ОД 1-ог ХЕКТАРА ЗЕМЉЕ

ОКРУЗИ	ПРОСЕЧНИ ПРИХОД У ДИНАРИМА С ЈЕДНОГА ХЕКТАРА		
	ЗЕМЉЕ ПОД УСЕВИМА	ВИНОГРАДА	ЛИВАДА
Ваљевски	175.31	629.94	68.65
Врањски	277.14	1702 84	194.92
Крагујевачки	255.70	272.55	171.83
Крајински	329.60	641.42	238.25
Крушевачки	279.40	475.51	122.94
Моравски	224.05	270.30	137.22
Нишки	317.45	1191.73	208.81
Пиротски	242.62	634.99	214.06
Подрински	221.23	574·36	210.04
Подунавски	227.27	958.13	152.31
Пожаревачки	220.79	451.88	238.15
Рудничк	241.95	597.39	98.77
Тимочки	195.53	385.38	168.00
Топлички	153.23	805.12	171.14
Ужички	154.44	668.79	110.68
Средња вредност:	235.03	645.39	161.01

БЕЛЕШКЕ

Колико траје клијавост код семена разнога поврћа? — Врло је корисно, а при томе није тешко, да сваки сам себи прпреми семе од разнога поврћа. Најлакшија добит је отуда та, што се тачно зна старост семена, што се код купљеног семена не може знати. Нужно је, да сваки зна, колико времена остаје семе способно за клијање од разног поврћа какво би се у згодно време могло посејати. Биљка, која је одређена за добијање семена, мора бити јако развијена и потпуно здрава. Обично се од почетка цветања више не залива. Ако се, дакле, хоће да се биљка усеновна, онда се све лишће поткрати услед чега се сок мање у ње пење и биљка брже сазрева.

Шаргарт од кога се жели семе да добије мора најмање две године стар бити. Семе задржи клијавост две године, Семе од *мркве* употребљиво је 3—5 година. Семе од *целера* добија се од двогодишње биљке, а задржава клијавост и може се употребити 3—4 године. Различна *зелс* морају одвојена бити, јер преношењем цветне прашине постају неупотребљива укрштања. Клијавост семена одржава се 5—6 година. Грашак мора у мехунама остати и онда се клијавост семена очува 5—6 година. Семе од *црног лука* задржи клијавост 3—4 године, од *краставца* 10, а тако исто и од *бундеве*. *Пасуљ* задржи клијавост 2 године, *салата* 3, *боствм* 10, *першун* 2, *прасиљак* 2—3, *ротква месечарка* 4—5 год.

Шта не треба убијати? — У Француској, школске књиге не само да садрже по неку корисну поуку, по само дакле, да због своје садржине, по и због своје прецизне форме и краткоће и јасног језика, заслужују пуно признање и подражавање. Неколико примера.

О животињама се тамо вели:

Јеж. Живи понајвише од мишева, малих глодара, пужића и жукова. Не убијај јежа!

Жаба. Права помагачица земљоделчева. Свака потамани 20—30 инсеката на сат. Не убијате жабе!

Кртица. Непрекидно тамани гуђеље, ларве (лутке) и друге земљодељу шкодљиве инсекте. У њеном желудцу, нико није на кад могао наћи и трушку од биљне раме. Не убијај кртицу!

Птице. Свака земља претрпи сваногодишње огромне штете од инсеката. Птице тамане грдне инсекте, особито гусенице; оне су помагачице земљодељу и шећарству. Не хватајте и не убијајте птице!

Буба Мара. Најбоља пријатељица земљоделчева и баштованова, јер у грдним масама таману лисне уши, тако штетне по рашће и млада дрвета. Чувајте буба Маре!

Лепи пример за угледање. И под нас би школске књиге за децу, требало више овако корисних напомена, из свију грана пољске привреде, да имају.

ГЛАСНИК

Постављења и разместаји. — Указом Његовог Величанства Краља од 6 ов. мес. постављени су:

за контрактуалног државног економа друге класе среза јасеничког окр. крагујевачког, Антонија Мајеровић вођар виноделско вођарске школе;

за државног економа треће класе среза лесковачког окр. врањског, Милоје Петровић, државни економ исте класе среза јасеничког, окр. крагујевачког по службеној потреби;

за државног економа треће класе среза лужничког, окр. пиротског, Радојко Богојевић писар четврте класе, управе државне ергеле;

за вишедног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза жупског, окр. крагујевачког, и прима плату из плате овога, Светислава Пешића вишедног писара исте класе Министарства Народне Привреде и вршоца дужности државног економа среза лесковачког, окр. врањског, по потреби службе; и

за писара четврте класе управе државне ергеле, Миладин Ђурђевић, практикант исте управе

Члан добротвор. — Г. *Макс Лео* трговац из Кенигсберга у Немачкој интересујући се за наше прилике нарочито привредне изволео је уписати се за члана добротвора Српског Пољопривр.

Друштва, на коју циљ преко нашег конзула г. Голдберга посло је Друштву 500 динара.

И од наше стране нека је искрена хвала г. Лео-у на овој пажњи према нашим приредним приликама.

Члан утемељач. — Фабрика пољопривредних справа г. *Рамка Гобона* индустријалца из Београда уписала се за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва и улог у 100 динара положила Друштвеној каси.

Вртарски курс за учитељице у Хрушину. — Прошле јесени приређен је вртарски курс за учитељице у Хрушину, при там. пољопривредној школи. Тај је курс сасвим нов начин обуке и при у целој Аустро-Угарској. За учитеље приређују се слични курсеви сваке године још од г. 1882.

За тај курс било је пријављено 12 учитељица, 3 приправнице и 2 неучитељице, свега дакле, 17 слушалаца.

За кратко време трајања тога курса постигнут је неочекиван успех. Сви вртарски радови били су објашњени и показани, на су их назад и саме курсискиње пришле по упутству наставника. „Не само што смо том приликом научиле нешто ново,“ пише једна учитељица са тога курса, „већ смо се још и узајамно познали и пријатно се занимали, тако, да смо се неродо враћали кућама. Тако сад добили потребне науке у вртарству, те ћемо с највећом радошћу вршити те радове с нашим ученицима у школским вртовима, који су нам оидели, јер ће нашим ученицима, потомци домаћинима, служити они за узор.“

Највећи живинарник на свету. — Највећи живинарник на свету јесте неког Литна Кромптона, у држави Родиленду, Северној Америци. Сир Кромптон сваке године шаље по 1,800.000 ком. јаја у све делове света. Његов је живинарник устројен на сасвим правилној основи и састоји се из мноштва кућица, подигнутих у једноме стилу. Оне су високе 8 стопа, а широке 10—12 стопа. Посматране из даљине, те кућице наслеђују као неко тајанствено прибежиште пеница. Свака је кућерак намењен једноме петлу, где он пребива са 40—50 својих кока, које вредно носе јаја. Кућице су у растојању једна од друге на 30 корака.

Живина се рани рано најутра кувањем зеленог с кромпирима, које је намешано као каша, а у вече јечмом. Огромна количина хране разносе се у високим колицима између кућица, а одатле је чувари живинарника носе и дају живини. Живина врло добро зна време своје оброка, па весело и с какотањем дочекује храну. У времену, када се после подне раздаје храна живини, купе се у исто доба и јаја тога дана снесена.

Зимска петомесечна школа за домаћице у Хрушину. — Сјајни успех, због је постигла летња школа за домаћице у Хрушину, била је повод отварању и зимске школе у истом месту и циљу. Томе се придружала још и та околност, да би у ту школу могли слати своју децу и они земљоделци, који преко лета због оскудице у раду нису могли то учинити, а били би ради да им се женска деца снабду стручним образовањем.

Као што смо поменули, курс је петомесечан. Предавања су почела 10 новембра и трајаће до 10 априла 1901 год. За предавања и друге школске потребе уступљена је једна од новијих грађевина. Уведен је и интернат, исто као и при летњем курсу. За надзирање плаћа се 15 фор месечно, школарина се не плаћа, већ само уписна такса од 10 форинта.

Предавања су на курсу ова:

а) *теоретска:* морални науке, чешки језик, рачун и књиговодство, природна историја, наука о здрављу, градинарство, млекарство, науке у домаћим пословима, нега стоке и повртарство.

б) *практична:* припрема и готовљење јела, конзервирање зелени, сви женски домаћи послови, радови око рубина, женски ручни радови, гајење стоке и радови у млекару. Примљено је свега 16 девојака на места и околине.

Плетарски курс у Смедереву. — Још пада месеца о. г. покренута је писао, да се у Смедереву приреди један, па по потреби, и два плетарска курса, пако би се спремило довољно радника за израђивање подесних котарица за извоз грожђа. То је питање све до скоро лежало нерешено; јер се очекивао одговор од општине смедеревске и начелства окр. смедеревског (преко подпуваског) о томе у колико и какву помоћ могу они дати за приређивање курса. Тек је ових дана дошао одговор; и г. Министар Нар. Привреде одлучио је, да се у Смедереву идуће године приреди плетарски курс. Курс ће трајати од 1 фебруара па до 15 марта, и имаће задатак: да спреми раднике за израђивање практичнијих котарица за извоз воћа и грожђа. На тај курс примиће се 10—20 курсиста, а руковаће њим управник Тончидерске плетарске школе г. Арн. Храдецки. Да би се до тог времена спремило све што је потребно, а нарочито да би се сада још насекло довољно прућа, рогоза и осталог материјала, г. Министар је одобрио, да г. Храдецки оде одмах у Смедерево и изврши све припреме.

Једна велика потреба смедеревских виноградара овим ће сада бити подмирена. И ако се нађе, да један курс неће бити довољан да спреми довољно радника за овај посао приредиће ће се и други. Ми се надамо, да ће Смедеревци, сад *скупа*, прихватити овај корак и потпомоћи, да се на курс упуте млади људи, који ће бити вољни да на раду буду истрајни, кориени и свесни и онима којима требају.

Утемељачи Подружине жичке. — За чланове утемељаче Српског Пољопривредног Друштва Подружине жичке, приликом овогодишње приређене изложбе: стоке, воћа и осталих пољопривредних производа, на дан 15 и 16 септембра, уписали су се, и утемељачки улог од 50 динара положили подружинској благајни: г.г. Михаило Чебинац индустријалац; Звездан М. Чебинац академ. зајар; Петар Богавац трг. из Краљева и Светозар Буњац трг. из Рабинце.

Нека је велика хвала и од наше стране овим пријатељима пољске привреде на овој племенитој важни и дарежљивости.

СТЕЧАЈ

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 25 октобра ове године решио је, да се продужи стечај за избор друштвеног секретара до 1 фебруара идуће године због недовољног броја конкурената, када ће се узети у попону оцену и документа до сад пријављених конкурената. Право за конкурисање за ово место имају према чл. 21 друштвених правила, редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике.

А по члану 25 друштвених Правила дужности секретарске су ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осим попремених), да води друштвену кореспонденцију, да руководи пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распоструивању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осим новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, на да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Позивају се они који желе добити ово место да се до 1 фебруара 1901 године закључно са писменом молбом пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и уз молбу поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 5321. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 25 октобра 1900 године у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1901 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДИО

Паја Ј. Тодоровић

Излази је са овом садржином:

I. Календарски део:

Пасхалија просте 1901 год. — Покретни празници — Стари и нови календар 3
Колико има до сада година од важнијих догађаја и установа, у свету и у Србији 4
Календар светаца и Бележници 5
Помрчина у 1901. год. — Дани у које се радње затварају 29
Државне светковине у Краљевини Србији. — Српске народне и црквене светковине. — Слава пољопр. завода и удружења у Србији 30
Владалачки Краљевска Дом Српски 31
Ваше духовенство у Србији 32
Министарство Народне Привреде 33
Чланови Управе, оснивачи, утемељачи, почасни, редовни и помагача Српског Пољопр. Друштва . 34
Пошта, телеграф и телефон 42
Извод из закона о државним таксама 50
Панађури у Краљевини Србији 55
Месечни радови у целој години 57

II. Пољопривредни потсетник:

Колико се годишње добија ђубрета од једног грла 71
Колико времена траје клијавост у појединих врста семена, и колико од сто клија семе кад је добре каквоће и чисто 71
Лек од главнице (снети) 72
Време сејања главнијих пољских усева 72
Шта за чим треба сејати 72
Подаци о сејању и жетви усева 74
Колико је потребно биљака у разном растојању . 77
На колико женака долази један мужак 78
Просечно трајање приплодне подобности 78
Време дојења у недељама 78
Просечно трајање бремености (бређености) и изношење живине 78
Полни нагон (жар) код стоке 79
Из пчеларства 79
Гајење свилене бубе 79
Справљање бордоске чорбе 80
Сумпор против грожђане плесни (ондиум) . . 80
Кад је забрањено рибу ловити 80
Кад које шумско дрвеће у нас цвета, кад зри, кад се бере и кад опада и колико му траје клијавост семена 81
О сејању шума 83
Подела и време ловљења дивљачи (из закону о лову) 83
Претварање лаката земље у аре и хектаре . . . 84
Претварање дана оранья, плугова земље, јутара земље или коса траве у аре и хектаре 85
Претварање ока у килограме и драмове у грамове 85
Претварање акова у хектолитре 86
Прва помоћ у несрећним случајевима и напрасном побољевању код људи, док лекар не дође . 86
Прва помоћ у неколиким напрасним болестима код стоке 87

III. Пољопривредни заводи и установе:

Српско Пољопривредно Друштво и Подружине . . 90
Ниже пољопривредне школе 93
Управа државне ергеле 95
Управа топчидер. економије 95
Лозни расадници 96
Особље државних и лозних расадника 97
Путни наставници виноградарства 97
Окружна пољопривредна станица у Ћуприји . . . 97
Државни економи и њихови помоћници 97
Срески ноћни расадници 99
Државни марвени лекари 100
Државни шумари и подшумари 101
Државни питомци 102
Главна управа свих „Кола Јахача Кнез Михаило“ . 103
Српско Пчеларско Друштво 103
Пчеларско-пчеларска задруга у Београду . . . 103
Пчеларско-пчеларска задруга у Параћину . . . 103
Крагујевачка пчеларска задруга 104
Савез Земљоделничких Задруга у Београду . . . 104
Савез ловаčких удружења 104
Срп. акц. Друштво за земаљски сточни трг, кланье и прераду стоке 104
Срп. Краљ. Државна Класна Лутрија 104
Стечај за популарну пољопривредну књижицу . 105
Награде за увођење напредијих начина радње . 106
Земљоделских пољопривредних алата и машина . 107
Српске пољопривредне књиге и новине 109

IV. Поучни део:

Рана зелена пића у пролеће 113
Рад кравама 120
Сађење високих воћака и неговање на сталном месту 124
Ране сорте грожђа 131
Мара живинарка. Пољопривредна приповетка . . 139

ОГЛАС

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главиниће ве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

5—10 БЕОГРАД

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Великим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 51. броја Тежака: *Чланци:* — Правила за сточне стаје. — Пламењача на нашим житима и средство за њено сузбијање. — Десет заповести за чување стајског ђубрета. — VI. Међународни пољопривредни конгрес у Паризу. — X. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Стечај.* — *Књижевни огласи.* — *Оглас* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
ШАЉУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛИЧНИХ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ Ѣ 204. ПРЕКОМОРСКИ ДРУШТВЕНИ ПОСЕ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИНАРА ПОМАЋАЧИ, ЧЕЛНИЦИ СВИХ ДРУШТВА, ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛА, ВОЈНИМ СТАЛ. КАДРА, ЦЕЋИ, МАНАСТИРИ, ПЕНЗИОНЕРИЧКИ ЗАДУГИ И ЧЛАНОВИ ЊЕНА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ЈЕДНОМ ПРЕТПЛАТЕ ГОДИНУ ДАНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД. ПОСТ. ПОЉОПРИВ. ЗАДУГАЊА И ПОЈЕДИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКИ ЗИЛОРАД. ЗАДУГИ И ЧИТАОЦИМА, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. АКО УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И АКО СЕ ПРЕТПЛАТИ ПОД СВОЈ ГДРУЖИНА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ САЛЕ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАЈЕ И ИЗДАВАЛИ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕЂУЈУ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 52. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 31. ДЕКЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXXII ГЛАВНИ ГОДИШЊИ СКУП

НА ДАН 28. ЈАНУАРА 1901 ГОДИНЕ У 9 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ У ДОМУ ДРУШТВЕНОМ (НЕМАЊИНА УЛИЦА БР. 11)

ДНЕВНИ ЈЕ РЕД ПРЕМА ЧЛ. 45. ДРУШТВЕНИХ ПРАВИЛА ОВАЈ:

1. Председник или његов заменик (чл. 24. Правила) отвара Збор;
2. Подноси се извештај о раду Управног Одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу;
3. Председник подноси на решење писмене предлоге Одбора, Подружина и појединих чланова а затим долазе предлози појединих чланова на саноме Збору;
4. Бирају се чланови Управе према члану 20. и 21. друштвених Правилу;
5. Подноси се предрачун прихода и расхода за идућу годину, која почиње 1 јануара; и
6. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, Пољопривредне Подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи Друштва и српске пољске привреде да дођу на овај Збор.

Бр. 5645. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 9. децембра 1900 године.

МИЛОШ ВЕЛИКИ

О КОМАСАЦИЈИ И КАТАСТРУ

од

МИЛАНА Ј. АНЂОНОВИЋА

бив. професора на вел. школи

Пошто је оштампана моја брошура *Неколико речи о комасацији пољопривредних имања* добио сам од једнога пријатеља катастра „Новине Србске" од године 1837. у којима је слово, којим је Кнез Милош Велики отворио скупштину о Спасову-дне 1837. године.

Не могу да пропустим а да потомцима Милоша Великог не саопштим драгоцену садржину, којом то његово слово пиобилује, те да се и тим начином докаже, како је све оно, што ми у интересу нашег напретка желимо и тражимо да се уради, заиста неопходно.

Чини нам се, да кад за законе које ми тражимо, имамо уз се у помоћ велике идеје и изречне спасоносне одлуке Милоша Великог, — имамо дакле за се и ауторитет самога оснивоца српске државе, онда је то и доста, па да жеље за срећу и благостање наше државе постану и дело.

Слово има 9 тачака, које представљају привредни програм Милоша Великог.

Ево садржине прве и треће тачке, које се тичу покретних питања.

У првој се тачци вели:

„Невоља је народ наш принуждавала те се морао по шумама, гудурама и врлетима крити, и које где куће себи градити: — куће које су тако слабе биле, као што је слаба надежда била, да ће се бедна и онде сагрно и на дуже време станити моћи. — Како се невоља ова од 20 година овамо умањавати и изчезавати почела народ се наш умножавао, осигуравао и боље становати почео, обогаћавајући себе разним добрама земним. Но што се он нећима умножавао и распрострањавао, *то је ово већу штету себи чинио, разширивши будући кућама и земљама својим.*

Толике се шуме утаманише, које да би се земље окрчиле, које да би се толике зграде поударале.“

„Толика земља безголовна под силним зградама лежи!“

Испуста за стоку нестаде сасвим, јербо људи позаграђиваше све. Тим пак утамани се стока, јер мора се утаманити почем нестаде за њу места.

Куће осташе на далеко због чега ниш сесјед са сесједом саставити се, ни поразговорити, ниш један другому помоћи може.

А како ће и власти наредбе које од начелства свог добијају, народу саобштавати, и како ће заповјести објављивати? —

Ето стаје, у ком се народ пали на узрока, *што куће нису увијек обијене већ разбачене на толика удаљенија!“*

Следећи указ Милоша Великог показује шта је Он осећао, шта је *онога дана,* када је путовао и зло видео *одмах* и нарећивао.

„УКАЗ

Нашему Управителному Совјету

Пропутовавши данас од Крагујевца довиде, примјетили смо, да народ много сам себи шкоди тим, што села нису упорена и уједно сбијена, већ цео атар једног села заузели су људи истог села кућама и зградама својима, тако да нити имају како што треба њиве, ни диваде, ни испусте, ни шуме, већ испречали су једни другима просторе, на велику штету обштествену и посообну.

За уклонити препјатствија ова, ко умноженију благостојанија народног, сходно разговору који смо имали са Совјетом у предмету истом, нашли смо за добро рјешити, да се села уједно сбијају и упорењају, и већ смо издали налог комисији, изиђи имајућој у Лепеницу, да села Чумиће, Трнаву и Жабаре упори.

У следствију овог решенија нашег надајемо Совјету овај указ, којим препоручујемо, да Совјет циркулира по цијелому отечеству нашему, да власти и старјешине толкују народу штету произлазећу отуда, што су села растрвана и полазу која произлази од упорењија села и сбијања кућа уједно, па да свима силама постарају се, како старјешине тако и кметови мало по мало *села у једни сбијати и упоравати, да би се благостојанија народно отуда произлазеће умножавало.*

№ 811
8. марта 1837
у Жабарима

Милош Обреновић
КЊАЗ СРБСКИ

по заповјести књажеској
Јаков Живановић
директор књажеске канцеларије

У трећој тачци слова вели се:

„Ја сам сваком приликом совјетовао да се данак по могућству разрезује, да сиромаху тежак не буде, и то сиромаху који је у правом смислу сиромах, који је честан и радан, но баштине не има, дечицом је обдарен или је који му драго честним образом убожан, не разумевајући под сиромахом битангу, лешгутину, пијанцу и овим подобне, којима никад ништа пратило нисам и којима ништа пратити не треба. Но то се слабо у исполњењу приводило, а данас се разрезује неправедно, по чему један не осећају никакког терета земаљског, а други изгубиће се под теретом данка и Мени дотужаше тужбе сиротиње“.

„Да би се ово злоупотребљење предупредило Ја ево у Скупштини дајем Моје решеније као меру противу реченог злоупотребљења. Решеније пак Моје јест, да се данак по могућству и *то по земљи разрезује.* Ко има више земље тај нека више и даје; који мање земље има, на тог ће спасти да мање и даје. *Свако село ако колико који житеља нетче земље притјежава; а за уједнити се о том, нека је муки сваког земљу мотном промјерити, но по свому лако је онда и данах расположити.* На да би и при овому промјеренију земље још праведније данак расположио се, земљу паља на 3 класе подјелити, као што и јесте нека земља добра, нека средња а нека рђава *и најраде то количеству, а то том то доброти земље данак расположити“.*

Све европејске државе по земљи данак плаћају. Кад не би ове увјерене биле, да је то тако боље, оне то сигурно чиниле не би. Потребно је да и ми по доброму овому примеру владамо се“.

На завршетку слова вели Милош Велики пророчким гледањем унапред изречно оно:

„Мор увјерени будите, да ако се неуредности ове не поправе, народ наш непримјетително у своју собствену пропасти корача, од које га нико освободити не може“.

Овако је говорио о Спасову-дне 1837 године у Крагујевцу пред скупштином Милош Велики и то пре 63 године, а ми ни ни дан данас, после толиких деценија нисмо нашли за потребно да следујемо доношењем закона о конасацији и закона о катастру, те да спасемо државу српску, да спасемо себи самима, све економске добити у њоj.

Из ових навода поменутога слова види се, како је Милош Велики заиста превелики, но и како смо ми погрешили, што нисмо хтели да схватимо Његове речи и да заснујемо благостање српске државе, те величанствене творевине славних Обреновића.

Милош Велики створио је државу српску а предао нам је у аманет здрану и чилу, жељу одмереног и стварног напретка а ми смо век људски пропустили у народу или га провели у рђавом и штетном раду но истински привредну моћ Србије.

И опет дакле излази, даће само извршење спасоносног привредног програма, који нам је Његово Величанство наш Господар и Краљ, по примеру Милоша Великог благословео у дужност ставити, спасти нашу државу од економских и свију осталих губитака, наравно ако се по томе програму буде што пре отпочело и радити.

Да би се видело шта наш узвишени Владалац од нас жели, ми ћемо исписујемо речи Његовог Величанства Краља.

Оне гласе:

„Последњи догађаји на истоку и посводочена решеност целе Европе да чуо мир сачували су за Србију и могућност и дужности, да сву своју снагу посвети решавању питања која могу осигурати финанцијску, привредну и војну моћ Србије“.

„Да Србија буде снажна и уједна у свему, то је идеал који Ми је оставлен у аманет од мојих предана и коме Ја хоћу да посветим цео Мој живот“.

Милош Велики дакле пре 63 године и Његово Величанство Краљ и Господар наш пре три и по године желе, да Србија заснује своју привредну, финанцијску и војну моћ; дакле желе, *да се у њој донесу закони за осигурање и извршење те тако огромне задаће, — донесу закони“ које неминовно морају да прегходе, да буду темељ привредном, финанцијском, па наравно и војном снажењу наше државе,* — али на жалост то ни до данас још није учињено.

После аграрних закона Милоша Великог а то су:

Закон о пет дана орања;
Закон о потесина;
Закон о чувању пољских имања;
Закон о кошевина;

Закон о шумама; нема ниједног закона више, који би и омогућавао и осигуравао истински привредни напредак наше државе, и да понављам молбу, да се доношењу потребних закона што пре приступи и поправи оно, ако се та још уопште може, — што досада за очигледну штету нашу учињено није.

ОРАШАК

ПРЕДАВАНО НА XXXI САСТАНКУ ХЕМИЈСКОГ ДРУШТВА 15. НОВЕМБРА 1900. У ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ

У нас има разноврсних биљака, које се на много начина употребљавају: неке као лек за људе, неке као лек за стоку, неке као храна, неке само да се крми стока итд. Царочито ове биљке, које се узимају као лек и да се с времена на време крми стока, чувају се као тајна, и једва да се повераваји најбољим пријатељима, или блиским сродницима. Тај је разлог, и ако неопрадан, што су многе, можда корисне, биљке остале скоро потпуно непознате.[1])

[1]) Ма смо ив пре 2—3 године обрађали преко „Техника“ жлиних сточарија, не би ли ипак послали ове биљке, које се у нашем народу употребљавају за стоку, у разним болестима, као и оне, којима крми стоку из предострожности, па, на жалост, нико нам није нашта поговио, и ако смо апеловали на г.г. свештенике и учитеље, као људе, који су у непосредном додиру с народом.

Ми смо, најзад, почели и сами прикупљати биљке, које су ма са које стране познате нашему народу као корисне, доносећи у исто време стручно мишљење о њима, заједно са анализама.

У ред таквих биљака могао би доћи и *Орашак* (Trapra natans L. Halorgeae. Ова биљка расте у устојалим водама, има округласто лишће, жућкасто-зелене боје, збијено око стабла. Стабло је кратко, испод кога се пружају многобројне и веома дугачке жиле, које се често спуштају до дна воде. Ова се биљка појављује г. пролећа, а нестаје с јесени. Лети је читава покривена зеленкасти застор по површина такве воде, који представља збијено лишће. Како народ прича, овај леп, варљиве застор, многога странога путника навео је на мисао, јер би се сваки лако преварио, да је неки пашњак, који би се лако пребродио, међутим се под тим застором често крију дубине од неколико метара.

У осталом, нас се тиче поглавито плод ове биљке.

У густом лишћу, на краткој петељци, скривају се многобројни плодови, кестенастог изгледа, а на сваком плоду по четири рожаста израстаја. Језеро плода потпуно личи на језеро од кестена, не само по спољашности, већ и по укусу, па и по садржини. Отуда у околи, у којој ова биљка расте, окоми становници често једу њен плод: кувен, печен, или онако, само скинувши кору, а најчешће њиме хране свиње. Као што је наш народ и код других корисних биљака својим сопственим искуством дошао до убеђења, да је која биљка добра храна, тако је случај и код „Орашка.“ Хемијска анализа доказује, да се Орашак заиста може користити као храна, јер су приликом анализања нађени овакви резултати:

	I	II
Воде	37·19%	39·71%
Азотних материја	10·34 „	8·04 „
Масти	0·71 „	0·80 „
Угљених хидрата	48·99 „	48·49 „
Целулозе	1·36 „	1·27 „
Пепела	1·41 „	1·24 „
Фосф. киселине (P_2O_5)	0·56 „	

Као што се види, два су разна плода анализана, и при томе је нађено, да бројеви у неколико варирају, али, у главном, у плоду има доста материја које хране, као што су беланчевина и скроб.

Завирљиво је микроскопско посматрање скробних зрнаца овога плода: има их већим делом ованих, али има и округлих и неправилног облика, који подсећа на пресек целога плода. На многоме зрну опажају се кругови, који иду према центру, што доказује да има простих и сложених скробних зрнаца. Код скроба смо се задржали дуже, одређујући тачку, на којој се зрнаца распадају: бубреже почиње већ на 62°Ц, прелажење у лепак почиње тек преко 70°Ц., а не завршује се потпуно ни преко 76°Ц.

Ова је биљка позната и код других европских народа, али је тек у новије доба потанко испитивана. Др. Витштајн,[1]) говорећи о употреби, вели о тој биљци само оволико: „Плод је без мириса и садржи брашњано језгро, које је, кувано, кестенастог укуса.“ Говорећи о сталним састојцима, вели, да „има масног уљана и шећера. На органске састојке није ближе испитиван.“ Ова биљка, вели даље, у толико заслужује да се поменe, што, по Горун-Безанезу, при сагореваљу остаћа пепео, у коме има доста гвожђа и мангана — факт, који је, у осталом, и код других водених биљака опажен.“

Међутим ми се нисмо задржавали код испитивања на метале, јер нам је то било као споредно; нешто смо испитивали поглавито на фосфорну киселину, које ово, сразмерно, у знатној количини нашли, а фосфора киселина много нам је важнија, кад је питање о каквој ово биљке, као храни.

Од свију страних радника, најпише се баш испитивањем ове биљке Др П. Науман,[2]) обрађујући пажњу на све своје претходнике. Он завршује свој рад овако: „На резултата ове анализе види се, да језгра плодова од биљке Trapra natans, због тога што садрже велику количину скроба и протеина, могу служити као врло добра храна.“ Н. Р. Мељников[3]) такође помиње овако о биљци Trapra natans:.... да је Орашак биљка, која се као средство за хрену може употребити, али да је култивисање ове биљке пренебрегнуто. У јужној Русији сади се плод лако по плитким језерима и барушгинама, и њено култивисање заиста за преворуку. Она садржи око 50—60% скроба. Она се може печена или непечена јести, укуса је пријатног, који подсећа на кестење, и осушен плод може се дуго сачувати.“

Поред ових, наведених, добрих страна плода ове биљке, по народном причању, овај је плод и лековит: док је плод зелен, његов се сокотак пари, и вода се употребљава за пиће, против грознице.) Да ли је ова употреба оправдана, и на чему се основа, за сада нам није било могуће констатовати, али, како настану први зелени плодови, ми ћемо их подвргнути потанком испитивању у томе правцу.

Као што смо видели, у другоме свету старају се да култивишу ову биљку, која је код нас често прекривала многобројне мртваје, и која се, махом бесконисно, појављује с пролећа са својим многобројним плодовима, као би с јесени ишчезла са нечујним узвиком: народе, узми ме, и користи се мојом садржином!

Завршујући овај мали рад, уздамо се, да ће нас сви они, који долазе у додир са народом, известити, не само о појединостима „Орашка,“ већ и о многим корисним биљкама, које се крају, на штету народа и науке.

Др. Александар Зега

Др. Добр. М. Кнез-Милојковић.

ПОПИСИВАЊЕ СТАНОВНИШТВА И ДОМАЋЕ СТОКЕ У СРБИЈИ

На крају ове године, на заходу XIX века, који ће тада утонути у море вечности и припасти само историји, завршиће се у нашој отаџбини редован *петогодишњи попис становништва и домаће стоке*, по закону III-ћи, јер је у нас по примеру напредњих и образованијих народа петогодишњи попис заведен тек 1890 г. Дотле је вршен нередовно, од времена на време, час у краћим, час у дужи размацима како се кад мислило да то државна потреба налаже.

Многи у нас подцењују важност тога чина; поједи, нарочито тежаци дуже га за државну беспослицу, по овој изреци: беспослен поп и јариће крсти, а огромна маса на ће са неком одвратношћу и неповерењем гледа, сматрајући га као претечу новог намета на имајет. И кад је то истина која се не да оспорити и која се јављала, и још и данас јавља код поједних, нарочито јужних народа, са јачом убедљивом, — онда се ни најмање не треба чудити што и она којима су ти бројеви неопходно потребни за њихове радове и планове, а у интересу самога народа са извесном бојажљу и предосторожношћу користе датима добивеним пописима. То нас је и нагнало, да пред овим пописом проговоримо реч две о њему.

Одма истичемо да је попис људства пространи и темељан опис народа. Њиме се утврђује не само бројно стање но и каквоћа становништва, јер се тражи да се сазна подела његова по полу, старости, брачном стању, занимању, телесним и душевним особинама, вери, породичном односу, врсти пребивања, писмености, језику и народности, чак се том приликом не заборавља ни на старешине и становнике са и без кућа, јер се и према њима а с погледом на ступањ народне привреде оцењује благостање народно.

Истина, тиме се добијају *само бројеви* разбачени по хиљадама разних места, које затим у нарочитом надлештву треба средити и груписати по њиховој сродности и у особене таблице наложити, али ти голи и неми бројеви умеју и речито говорити, само ни њима душу удунути. Јер и ако бројева не владају светом они неоспорно најбоље говоре како се њиме управља. Они су сведок, који се не да на застрашити ни поткупити, који се с пуним поверењем и успехом може саслушати, ако се жели да добије обавештења о напретку државе и народа у њему. Они просијају светлост на благостање народно, на државну управу,

---

[1]) Dr. G. C. Wittstein: Handwörterbuch der Pkarmacognosie des Pflanzenreiches. — Breslau 1882.

[2]) Chemiker — Zeitung. Göthen, 1896. № 3, 4, 5.

[3]) Chem. — Zeitung Reperet. 1898. № 22. 235.

[4]) Плод, који смо испитивали, добили смо из околине Смедерева, из Лежаје, и у тој околини имају овакво мишљење о зеленом плоду; да ли овако мисле и по другим крајевима, није нам познато.

друштвено уређење и разне установе у држави и тиме пружају средство за подстицај у утицаји међу народима.

Без њих се нити може владати ни управљати народом као што треба. Сваки државник и управљач, ако хоће с правом да носи то име мора сваки час, при сваком поле важном чину или предругојачењу у држави да претходно запаги у њих, па тек онда да се реши и одлучи на коју ће страну. Зар би се код нас дошло на мисао, да се за порезу не може селану продати кућа и мало окућнце и она остварала, да се није пописима уверило како се на године у годину многи број земљорадника, бескућника услед самог закона о порези. Или да ли би постао закон о жигосању стоке да није пре тога утврђено пописом да је код нас и суваше пастува и бикова наспрам кобила и крава, поред тога што се знало да је нешина врших прашодних грла и суваше доша. Или би се зар у нашем Министарству Народне Привреде и кад озбиљно помишљало на мудро груписање распарчаних пољопривредних шиања, да се пре сваком попису не примећава како се она из године у годину све више ценкају на грдну штету наше пољопривреде. Као што се ни питање о најбољем начину обезбеђења штете од града, не може решити, пре но што се тачним и особним пописима не буде тачно оценише штете од те беде и опасности којима су граду изложени не само разни крајеви наше отаџбине и поједини атари у њима, већ и поједини усеви, итд. итд.

На шта још других многих послова предстоје нашој државној управи, који чекају само на вредне руке, којима су за то неопходно потребни бројеви добивени пописима разне врсте и у разним добима. О томе би се дала читава књига написати, а томе није овде место, јер само овом приликом хтели само да скренемо нарочиту пажњу нашим вредним пољопривредницима *да тачно и савесно испуњавају пописне листе* онако како се то долукује свесним грађанима, који познају своју дужност и који су вољни да јој савесно одговоре, јер све што се том приликом од њих тражи, чини се ради њих само, без икакве задње намере. С тога нека ни најмање не поклањају пажњу овим накосним дошаптавањима која им трују душу уверавајући их како после сваког пописа треба да се надају новим наметима. Намети дозазе сами по себи и без пописа кад то државна потреба захте, али увек по пристанку њихових представника у Народној скупштини. Са пописима они не стоје ни у каквој вези.

КОЈЕ ВОЋКЕ ЗАХТЕВАЈУ И КОЈЕ ПОДНОСЕ НАЈАЧЕ КРЕСАЊЕ?

За нас воћаре заиста важно питање.

У разним странним популарним књигама, што тако и у њиховим школским уџбеницима, налазио сам ово наречено правило: „*Да поштичасто воће не подноси у тој мери кресање, као љубичасто воће....*“ Тако сам слушао и из уста чувеног немачког воћара и управитеља на класу воћарске школе у Рајтлингену, пок. *д-ра Лукеса*, а тако ми причаше и наши старији, доста искусни воћари.

За прошлих скоро 40 година моје праксе, ја сам, које своје, које туђих воћака разне врсте, више хиљада усадио и пресадио, које сам врших година и сам својом руком вештином и кресао. У томе сам довољно искуства стекао, и на основу тога стеченога искуства могу слободно да потврдим ово: *сасвимо коштичасто воће не може се подједнако кресати, јер ниједна воћка не захтева и не подноси при сађењу и пресађивању исто тако и вре године после сађења, у тој мери кресање, као наша шљива пожегача (мађарка), а ниједна опет не захтева и не подноси мање кресања од трешње.*

Молим поштоване читаоце да ми дозволе, да ми ово, што сам нарекао, укратко и објасним.

Бива, да се и старије шљиве, које су по 30—40 сантиметара по обиму дебеле, морају с једног места на друго пресађивати. Имао сам прилике, да и сам то учиним. Код овог пресађивања свакојако је потребно, да се крна до извесне висине и у извесном правцу скрате. Али баш у овом кресању многи греше, као што сам се до данас у више правила уверио. Они не пазе на то, да оне дебеле, главне гране у круни овде пресеку: преструју, где се из њих *врх тако огранци одлазају*, па да више тих огранака пресеку, *јер су баш ти огранци мужни за образовање нове круне*, него пресецају што-но реч „у главу“ тако, да *све* огранке одсеку и остављају само кратке патрље од оних најдебљих грана. Па и опет зато набије шљива из тих правилно мртвих патрља нове огранке, од којих ће се моћи нова крона образовати, само ако је шљива иначе правилно и добро усађена. *Али и то само може бити код шљива; тако тврдњу у кресању може само шљива да подноси!*

Често набије из тих патрља врло много младих летораста, од којих треба *тек следеће године* све слабије и неподесно порасле посећи, а само јаче и правилно нарасле треба за нову круну оставити.

Па и само кресање извршује се код нас обично и врло неподесним и туђим оруђем, без икакког знања и вештине, без икакког правила, па се на тај начин при обрању грана и кора слупти, остали, пресеч не поравњује ни. И сва та чуда шљива подноси, трпи и у сваком и родно дрво новоно поравњује. А покушајте да тако што учините с трешњом; ви би јој само отиђали последњу песну! Може бити да би, у случају кужде, тако нерационо, тако тираниско кресање могла још поднети јабука, па и нека сорта крушака, али друга воћка никако. И опет кажем: једина је шљива у том погледу тако трпељива. Па још и више шта она подноси. Она спасходљиво пристаје да јој и главу одрубите, и она ће опет да живи и дуго и обилато да рађа.

Ево примера из моје скорашње праксе.

Беше то с пролеће 1898. године. У мојој башти беше једна запуштена шљива пожегача коју сам је затекао. Крупа беше повисока, али изгледаше као неко сврачије гнездо. Разредити у њој гране и извести неку лепу круну, не беше могуће. Као оно лекар неки, кад хоће тешку операцију да изврши — или, или, — пресечем стабло на 30 сантиметара испод круне, оборим дакле целу круну са 30 сантиметара дугачким деблом, пресек поравним оштром ножем и замажем калем-воском; лепо је опкопам, нађубрам и залијем преко ђубрета. Бубре је било добро загорело бубуште. *Дуж целог дебла моје мужнице, почне да избије силесто огранака — летораста*, које сам за времена од годе и по средини све скресао, а оставио сам само три најгорња да поравњују и да ми дају нову круну. И дадоше ми ју!

Запуштене, па макар и младе *трешње*, не би могле поднети овакав целатски поступак, али се њиме не би могле ни спасти, јер би се трешњине бедајице при овакој главоречи смежурале, увеле би, и никад се више не би могле опоравити; дрво би годину две кувало, али онда сагрно и пропало.

Новоусађене шљиве и тргуће морамо за врших десет година редовно проређивати, ако хоћемо да одржимо лепу круну. Недучинимо ли то, ми ћемо добити, у место лепе, правилне, родне круне, једну густу „брезову метлу,“ у којој ће се унутарње гране сасушити, а с поља ће нарасти кратки и слаби изданци.

Код новоусађене трешње пак, нема шта много да се креће, јер су у ње гране ретке, изузимајући само оне непрекратане, да једна времена другој што лепше и правилније дођу. Као што рекох, трешња сама по себи, по природи својој, у грану ређе расте, и с тога се и њом у основи мора другчије поступати, но са шљивом. Но ако би ми неко приметио, да овде није главна реч о проређивању, него о *кресању*, онда морам приметити, да је шљива и по „старом правилу“ најиздржљивија, да она и најмучније операције подноси, док би трешња и при најпростијем „уметничком,“ „вештачком“ *кресању* убрзо пропала. Поред шљиве, подносе од коштичавог воћа — у извесним приликама — и бресква, и кајсија, па и вишња, правилно вештачко кресање, али трешња — баш никако. Да сами, нарочито брескву, ту иначе врло нежну и осетљиву воћку, на сваки начин кресао и у разним облицима одржавао, и увек с најбољим успехом, и кад год сам с трешњом нешто вештачити хтео, увек сам рђаво прошао.

Као год што је трешња под ножем и маказама осетљива и упорна, тако је, рекао бих, још упорнија дуња и мушмула. Приближи ни само нож или маказе — одмах престану да рађају. После шљиве, најстрпљивија је јабука, па и крушка. О шљиву, јабуку и крушку очеше се и коњ и во, закаче и кола и колечка, па и опет ништа; а трешња би се, и после таких спољних повреда, пре времена сасушила; добила би рака и смолоток, а то су за њу смртоносне болести.

Шљиву можемо „касапити“ како чиа се год свиди, а са трешњом морамо бити много опрезнија.

Шљива и захтева и подноси најјаче, а трешња најскромније кресање.

др. Радић

РАЗВИТАК МЛЕКАРСТВА У УГАРСКОЈ

У последње доба као и да се код нас почиње млекарству поклањати живља пажња, какву оно, по својој важности, збиља и заслужује.

Приватном иницијативом основано је овде у Београду прво српско акционарско млекарско Друштво, чији су почетни радови истина своде за сада на врло скромну улогу: снабдевање дружтвених чланова свежим и здравим млеком, али које може свој плодоносни рад разгранати и пренети на много више поље, те да се благотворне последице његове знатно осете дубоко у самоме народу.

А наши пространи пашњаци на златиборском висоравну с дана у дан привлаче на се, зарад развитка млекарства, све то јачу пажњу пријатеља нашег привредног напретка уопште, и на по се наших подузетних сугрђана, који су вољни да уложе и труд и капитал око подизања једне модерне уређене млекарнице у томе крају. Говорити о важности тога предузећа, и за тај крај нарочито, био би узалудан посао, када се већ зна: колико спаког дана губи *сточни* народ онога краја само у томе, што није начин прераде млечних производа својих.

У овој прилици да се летимице заустанимо на развитку млекарства у Угарској, те да видимо шта су и како у томе последу, а за веома кратко време, градили вредни суседи наши.

*

Млекарство је данас у Угарској врло важан привредни огранак. Брзи развитак његов има се највише приписати тој околности, што се на заједничком послу срећно удружала производња млечних производа са заграничном продајом њиховом.

Још 1894 године угарско министарство народне привреде почело се посити мишљу да створи, нарочито мали домаћинима и поседницима, нов извор доходака. Тога ради нису пропуштане никакве мере ни начини, који су ишли на то, да се домаћим млечним производима створи што поуздањија зрона на заграничним тржиштима.

Министар народне привреде, Андреја Бетлен, ступио је у везу с неким пиљевцима заступницима угарског трговачког света, и када их је задобио за своју мисао, он оснује при самоме министарству засебно и самостално одељење за млекарство, чија се задаћа сводила на то, да угарско млекарство подиже на основима данског млекарства. Та је задаћа захтевала големих материјалних жртава, како би се бар почетне тешкоће могле савладати. А само тежиште посла лежало је у производњи масла за извоз, трајној продаји његовој на заграничним тржиштима и постигању добрих цена.

Зарад тога, да би се производјачи уводили са правилном израдом доброг и чистог масла, одељење за млекарство при министарству народне привреде латило се свију мера, које му је стајала на расположење суграмена и стручна наука. Истовремено с тим пословима потанко су проучаване прилике на туђим тржиштима, где су и купци вино потраживани. И већ год. 1895, дакле после једногодишње делатности, радило се у грана великим, модерно уређеним млекарницама.

Али влада угарска не допушташе износ масла пре, док се претходно није уверила да је масло израђено у угарским млекарницама у стању издржати утакмичку борбу. С тога се нарочита пажња обратила на поправку наквоће масла. Та је мера била потпуно на своме месту. Прва појава угарског масла *лоше наквоће* затворила би себи пут и угарско млекарство задобила смртну рану. Осим тога не би се могла постићи поправка земљишта и повећање приноса. Ово је последње на Угарску врло значајно, пошто због оскудице у сточном ђубрету жетвена принос пшенице у Угарској знатно опада, како по наквоћи, тако и по количини.

Године 1896 би основано, владином потпором, десет нових млекарских друштава и млекарнице, које су подигла та друштва, производиле су годишње 10.000 калогр. масла. Но с каквоћом тога масла не беху још задовољни. Влада је у томе правцу предузимала и нове кораке и у току те године број млекарница у Угарској опет се умножио, те је толико масла произвођено, да је стало великих жртава и труда, док су му се нашли купци. Најзад се приступило подизању средњих млекарнице, великог размера, снабдевене свима модерним справама за прераду. На тај начин положен је темељ производњи масла изврсне каквоће, те данас угарско масло на страним тржиштима узима најбољи глас и изазива велику тражњу.

Године 1894 не знадаху у Угарској још ни појма о рационалном млекарству. Шта више, за домаћу потребу морало се са стране довозити на 200.000 калогр. Године 1895 беху већ подигнуте три млекарнице, које ни приближно не могаху одговарати потреби. Године 1896 основане се 10—15 нових млекарница, али на знаку прерађених предмета још се није смело ни мислити. Године 1897 већ је било у послу 40 млекарница, које су прерађивале млеко од 5.957 крава, тако, да је годишња производња масла износила 191.254 килограма, за које је добивено 540.000 круна. Године 1898 порастао је број млекарница на 70, које су прерађивале млеко од 19.701 ком. крава, а производња масла износила је 429.838 килогр. за које је добивено 1,158.456 круна. Године 1899 већ је имало у Угарској 145 млекарница, које су прерађивале млеко од 26 917 крава, а производња масла износила је 578.144 килогр., за које је узето 2,327,207 круна.

Угарски меродавни чиниоци нису се на томе уставили. Млекарнице се и даље жрно подижу и очекује се, да ће се производња масла у Угарској брзо попети на 10 милиона кгр. и што је најзанимљивије, томе се мислу већ налази купац по пристојну цену.

БЕЛЕШКЕ

Голуби у пољопривреди. — Многи су пољопривредници још и данас у недоумици, да ли да голубове убрајају у шлеж, или у птице, које само прелећу с једног места на друго. Међу одгајивачима голубова и данас је још у снази онај стари „закон“ оно дугом правном освештано правило: голуб само дотле припада своме господару, доклe се налази на његовој стрехи.

Голубарство се повезде сматра као страст и ако према другим страстима нешта карактера. У бољим, то јест богатијим круговима долази голубарство у забаву, спорт. А како ли пољопривреднике треба да сматра голубове? Бадва су те птице у прелазна времена, када је пољопривредник имао више осећаја за ту бескрајну лепоту узвишене Божје природе, биле омиљене толико зарад материјалне користи, колико зарад и самога уживања у њихову начину живота. Како се красно по сред дворишта надиже голубарник на танаком стубу, око кога, као око кошнице, полетеј јата разнобојних голубова.

Голубарство је код нас не само још веома неразвијено, него где се и гаји, око је још и да краја занемарено, тако; да ни приближно не може дати оне користи, које пољопривредник с правом може од њега да имајкаје. Разумо гајење голубова не налази још ни за сеју, ни у чарнији својих привреника. Шта више, многи му се истину чак као и непријатељи, који у опште порицу могућност рационалног гајења голубова. Погдавити узрок томе лежи у штети при одгајивању, а ова опет потиче махом с непажње и недовољног старања и контроле при одгајивању. Отуда једино долази оно често одметање голубова у туђа јата. А ако су голубарници још и близу стрехе, далеко од куће им су праве непрактично постројени, онда голубови још често страдају од птица грабљивица, мачака и других напасти.

Још је већа сметња развитку голубарства код нас ово укорењено, а ничим неоправдано мишљење, као да наносе штете пољима. Предрасуда је сваком послу најјача сметња, па је тако и овде.

Да видимо сада, да ли голубови уопште могу бити какве штеточине, или су то невине животиње, од којих човек, уз незнатан труд, може да има још и лепе користи.

Голубовима се уписује у грех, да они нарочито при сејидби чине у пољу „огромне штете.“ Но као што већ рекосмо, то у ствари не постоји. Код нас при сејидби ако би које зрно и остало на површини и незаорано, оно се већ сматра за пропало, јер та и тапка зрна купе голубови, који меканим кљуном својим никако не могу вадити ни најмање заорана зрна.

За избор врсте голубова, код нас се обраћа врло мала пажња. С тога наши голубови и јесу ситни, лоши летачи, који нерадо полетеј у поље и многе се у уском средњачком кругу. То је узрок што су тако мајушни и слаби и што губе од оне своје на далеко чувене плодности. С тога треба наћи добру врсту, згодно градиво, снажне, големе голубове, којима је ожи-

лело поље и који често изводе велике и пуне меса голубиће. Ако би смо хтели да имамо младе голубове, без обзира на њихову величину, онда нам ваља дати пренесено *поштанском голубу*, који у поменутом смислу надмаша јако сва остала племена. Поштански голуб не само да вредно лежа (што јако утиче и на бржи пораст младунаца), по осам пута годишње изводи младунце, већ је још и добар летач, добар пољски голуб, врло је пријатна и укусна меса. Но најбоље је *мелез голуб*, који постаје парењем великог енглеског поштанског голуба с обичним нашим дивљим голубом. Тај се голуб може сматрати за идеалног голуба у рационалном гајењу голубова уопште.

Ево шта о томе, на основу свога искуства, вели *Јосиф Мацуа*, председник бечког друштва за живинарство:

Мелез од енглеског поштанског голуба с голубом дивљим, надмаша све могуће врсте голубова својим добрим особинама нарочито својом плодношћу. Даје годишње осам гнезда, младунци се развијају врло брзо и за двадесет су дана већ добра за клање. То голубије племе (мелез од поштанског голуба с дивљим) јесте веома чисто, с тога му не удара месо као код других голубова; необично су меснати, јер је трп четвртине трупа само месо; прса су добро развијена, а месо врло укусно. Осим тога они су врло срчани и издржљиви, нарочито у болестима и при непогоди. Храна њихова у пољу сводн се највише на семе разна куколе. А како су брзи у лету, то се дају лако на разним грабљивицама.

Као што смо и раније нагласили, најјача је сметња добром развитку голубарства та околност, што одгајивач не познаје живот голубија, нити пак може, с обзиром на лоше постројене голубарнике, да их контролише и води над њима надзор. Голубарнике неопходно је тако уредити, да се може поуздано и лако разместити и да онемогућава превремено излетање младунаца. Нарочито голубарник ваља често чистити, јер не само што се услед нечистоће накупи много вашиј, већ она постаје легло и многим опасним болестима, а често и сами голубови беже и напуштају запрљано легло своје. Задове голубарника бар једном годишње ваља окречити и карболом попрскати.

Штета коју голубови у пољу причињавају тако је мала и незнатна, да о томе није предмет на водити нарочиту реч. А корист пак од њих знатна је већ и само но томе, што брижљиво утамањују семе разна куколе не само онога по њивама и ливадама, већ и онога у стајском ђубрету, које, као што је познато, за дуго одржава моћ клицавости. С тога голубове без сваке двоумице, можемо упрстити у корисне птице. Падаци на њихову храну, у времену када ову не находе у пољу, но све су незнатни. Најбољи је начин хранења голубова, када им дајемо само толико, колико с вољом и брзо могу појести. Уопште не треба их хранити много, јер тада се лако гоје и мање у гнезду леже.

Голубије месо одликује се својом хранивношћу; а њихова плодност и незнатан трошак око гајења треба да нас постиче, да и овој грани живинарства поклоњимо ону пажњу, коју она по својој важности и приносности заслужује.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXXII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 25. новембра 1900. године у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, чланови одбора: г.г. Павле Тодоровић, Илија Кремић, Нинко Јовановић и Јован Јекић.

Бележио заменик секретара Ж. Шокорац.

238. Прочита се записник XXXI седнице и прими сомањим изменама.

253. По предлогу г. председника пристиг се саветовању о утицају Друштва на живљи рад Подружина а нарочито оних које су у раду малаксале и од дужег времена не дају жељених резултата.

На прво место узета је у оцену Подружина грочанска, као најближа.

Пошто се ова Подружина налази у такним економским приликама, да би могла развити најживљи рад за унапређење пољске привреде у своме крају — то се овлашћује председништво да предузме потребне кораке у споразуму с окружном и среском влашћу и подружинском управом те да се приреди напредни збор подружинских чланова и економа из грочанског среза и околине, када ће се расправљати питање о обављању и ојачању рада грочанске Подружине. А г. председник умољава се да држи том приликом јавно предавање о обављању виноградарства и унапређењу виноградарства.

Председништво се овлашћује да позове потребан број чланова Одбора који ће узети удела у раду овога збора.

За остале Подружине да се направи распоред за држање зборова ради саветовања о побољшању њиховог рада, а пошто стигну извештаји о стању и раду Подружина који су од њих тражени.

254. Пошто у Друштву има разних предмета који су потребни као учила за наставу из јестественичких наука у средњим школама, а нису од потребе друштвеној збирци, то је — Решено, да се од оних предмета састави списак, па са овим списком да се бесплатно уступе гимназији крушевачкој с обзиром на то, што је у Крушевцу приређена прва окружна пољопривредна изложба и прва земаљска изложба воћа и што се тамо налази Подружина која се одликује својим потпомагањем друштвених циљева.

255. С обзиром на то, што чиновник овога Друштва г. Максим Богавац поред писарске дужности рукује справама и предметима за продају, библиотеком и осталом имовином друштвеном, јер Друштво нема сталног секретара већ привременог заменика за чисто административне послове — Решено да му се пописа плата од 1. децембра ове године на 110 динара месечно с тим, да он буде после секретара најстарији службеник друштвени.

ЗАПИСНИК XXXIII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 9. децембра 1900. године у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: Паја Тодоровић, Илија Кремић, Нинко Јовановић, Јован Јекић.

Бележио пришлан дужности секретарске Живко Шокорац.

256. Председник предлаже да се одреди дан држања за XXXII Главни годишњи Збор и II повремени збор друштвени и да се дефинитивно утврде питања, која ће се претресати на повременом збору; а у исто време, да се изберу референти који ће дискусију о појединим питањима отворити, на постављена питања од стране учесника збора давати потребна обавештења и поднети предлог збору за резолуцију о претресеним питањима. — Решено: Да се Главни годишњи збор држи на дан 28. јануара 1901. године а по завршетку рада овога збора у дане 29. и 30 истог месеца, да се држи повремени збор, на коме ће се претресати: питања о чувању пољских имања (пољској полицији), о уједињавању пољопривредних имања (комасацији) и о обезбеђењу накнаде штета од града. За референте Одбор изабра и то:

1. За питање о пољској полицији г.г. Перу Милићевића судију пропостеленог суда у Смедереву; Др. Владу Марковића секретара министарства Нар. Привреде и г. Вићу Радоваановића окружног економа.

2. За питање о накнади штете од града г.г. Александра Борисављевића, Рашу Милошевића и Александра Секулића.

3. За питање о комасацији г.г. Милана Андоновића, Косту Таушановића и Александра Мијоковића.

257. Износи се на дневни ред питање о набавци планог камена и сумпора за идућу годину — Решено: да се сумпор за сада не набавља; а за плаки камен да се расписе стечај за понуђаче, под истим условима као што је расписан и прошле године, с тим, да понуђачи имају поднети своје оферте до 31. децембра ове године закључно а у садашњим условима да се из-

речно напомене и то: да бурад треба да буду довољно јака, како растура не би могло бити и да ће лицитација предити кад је одобри Управни одбор.

ЗАПИСНИК XXXIV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 19. децембра 1900. године у Београду

Били су: Председник Милутин Савић, потпредседник Александар Секулић, благајник Благоје Тодоровић чланови одбора: Алекса Поповић, Алекса Живановић, Марко Миљковић, Нинко Јовановић, Илија Кремић и Јован Јенић.

Гости: Редовни члан г. г. Вучко Богдановић, управник државне ергеле у Љубичеву и Блажа Мирковић, инспектор шумарског одељења Министарства Нар. Привреде.

Бележио заменик секретара Живко Шокорац.

258. Прочита се записник XXXII седнице — Усваја се.

259. Прочита се позив за XXXII Главни годишњи збор и за II повремени збор друштвени — Решено: да се за Главни годишњи збор изда засебан позив са дневним редом, који је прописан чланом 45 Правила друштвених; а за повремени збор, да се такође изда засебан позив, у коме ће се назначити питања, која ће се расправљати и том приликом обзнанити и имена референата за свако питање.

А што се реда тиче на прво место да дође питање о пољској полицији а после тога питање о накнади штете од града и комасацији пољопривредних имања.

260. Г. благајник предлаже да се оним члановима оцењивачког суда исплоће приређено приликом овогодишње славе друштвене, који нису из Београда, одреди накнада трошкова — Решено: да се овим члановима Оцењивачког суда призна на име попутнине и дневнице по 10 динара дневно, рачунећи од дана поласка из места становања па до повратка у своје место. А подвозни трошак да им се призна по рачуну.

261. Г. благајник предлаже, да се призна издатак од 39 динара издатих г. Стевану Лукићу свршеном питомцу Винодел. воћарске школе, који је помагао у друштвеној канцеларији приликом овогодишње изложбе — Одбор одобрава овај издатак од 39 динара.

262. Г. благајник предлаже, да се одреди награда Степану Катићу столару из Топчидера за руковођење радова око израде изложбених стелажа, прибора и декоративних постројења за IV изложбу — Решено: да се за овај рад исплати поменутом мајстору тридесет динара одсеком.

263. Г. Уредник Тежака предлаже да се одреде награде за радове штампаше у *Тежаку* а у бројевима докраја ове године Решено: да се ови радови награде по предлогу г. Уредниковом и усојеној норми.

264. Прочита се реферат г. Уредника Пољопривредног Календара за 1901. годину од 12 овог месеца Бр. 5560 којим предлаже награде за радове штампане у овоме Календару — Одбор усваја све награде онако, како их је г. Уредник предложио, а уреднику г. Павлу Тодоровићу одређује новчану награду од две стотине динара за уређење Календара.

265. Књижевни Одбор предлаже: да се од идуће 1901 године уклоне измене правилник за књижевне послове, што ће *Тежак* излазити сваких 10 дана и обратити нарочиту пажњу кратким поукама за масу пољопривредника, а сва друга саопштења друштвена и његових Подружина, да се штампају као прилог, а записници одборских седница у изводу. Према томе смањеном обиму да се снизи и цена — Одбор усваја овај предлог и реши да цена *Тежаку* од идуће године буде шест динара и да он буде убудуће искључиво практичан лист, а уредништво да уради даље шта треба.

266. Председник предлаже, да се изберу три члана управног одбора за израду буџета за идућу годину — Одбор изабра председника г. Савића и чланове г.г. Пају Тодоровића и Илију Кремића.

267. Заступник секретара износи нацрт Извештаја о раду друштвеном за ову годину, како би се у смислу друштвених Правила могао штампати у *Тежаку* пре збора — Одбор ослањује г.г. Павла Тодоровића и Благ. Д. Тодоровића да у споразуму са заступником секретара ураде шта треба, да се тај извештај одштампа на време.

ЗАПИСНИК XXXV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 22. децембра 1900 год. у Београду

Били су: Председник Милутин Савић, потпредседник Александар Секулић, благајник Благоје Тодоровић чланови одбора: Нинко Јовановић, Илија Кремић, и Јован Јенић.

Бележио заменик секретара Живко Шокора.

268. Прочитају се записници XXXIII и XXXXIV седнице — Одбор усваја обадва записника с омањим изменама.

269. Г. председник напомиње, како се Одбор сада налази на завршетку рада за ову год. и у име Божје скоро ће ступити у нову годину, која је значајна по том, што се њоме почиње и нови век. Напомињући ово г. председник изјављује жељу, да г.г. Одборници и у идућој години иђу воље и сложне у заједничком раду за остварење друштвеног задатка. Друштву у чије име Одбор ради г. председник жели најповољније успехе у раду око унапређења пољске привреде, која је темељ снаге народне и извор моћи државне, на слану Највишег заштитника друштвеног Његовог Величанства Краља Србије Александра I и срећу миле нам отаџбине — Одбор прима са захвалношћу ову изјаву г. председника, кличући једнодушно да живи Краљ српски Александар I, живела Краљица српска Драга.

270. Прочита се Одбору овај записник — И он га прима без измене.

СТЕЧАЈ

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 25 октобра ове године решио је, да се продужи стечај за избор друштвеног секретара до 1 фебруара идуће године због недовољног броја конкурената, када ће се узета у поновну оцену и документа до сад прајављених конкурената. Право за конкурисање за ово место имају према чл. 21 друштвених правила, редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике,

А по члану 25 друштвених Правила дужности секретарске су ове: да води записник у седницама одбора и збора (осем повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво поручује, да се стара о издавању и распоструривању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, на да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других повина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Позивају се они који желе добити ово место да се до 1 фебруара 1901 године закључно са писменом молбом пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и уз молбу поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 5321. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 25 октобра 1900 године у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1901 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДИО

ЈАЈА Ј. ТОДОРОВИЋ

Изашао је са овом садржином:

I. Календарски део:

Пасхалија просте 1901 год. — Покретни празници — Стари и нови календар 3
Колико има до сада година од важнијих догађаја и установа, у свету и у Србији 4
Календар светаца и Бележница 5
Поврћења у 1901. год. — Дани у које се радње затварају 29
Државне светковине у Краљевини Србији. — Српске народне и црквене светковине. — Слава пољопр. завода и удружења у Србији 30
Владалачки Краљевски Дом Српски 31
Ваше духовенство у Србији 32
Министарство Народне Привреде 33
Чланови Управе, оснивачи, утемељачи, почасни, редовни и помагачи Српског Пољопр. Друштва . 34
Пошта, телеграф и телефон 42
Извод из закона о државним таксама 50
Папаћурн у Краљевини Србији 55
Месечни родови у целој години 57

II. Пољопривредни потсетник:

Колико се годишње добива ђубрета од једног грла 71
Колико времена траје клијавост у појединих врста семена, и колико од сто клија семе кад је добре каквоће и често 71
Лек од главнице (сметн) 72
Време сејања главнијих пољских усева 72
Шта за чим треба сејати 72
Подаци о сејању и жетви усева 74
Колико је потребно биљака у разном растојању . 77
На колико женака долази један мужак 78
Просечно трајање приплодне подобности 78
Време дојења у недељама 78
Просечно трајање бремености (брећавости) и завођење живине 78
Полни нагон (жар) код стоке 79
Из пчеларства 79
Гајење свилене бубе 79
Справљање бордоске чорбе 80
Суперфосфат против грожђане плесни (оидиум) . . 80
Кад је забрањено рибу ловити 80
Кад које шумско дрвеће у вас цвета, кад зри, кад се бере и кад опада и колико му траје клијавост семена 81
О сејању шуме 83
Подела и време ложења дивљачи (на закону о лову) 83
Претварање лаћаца земље у аре и хектаре . . . 84
Претварање дана орања, плугова земље, јутара земље или коса траве у аре и хектаре 85
Претварање ока у килограме и драмове у грамове 85
Претварање акова у хектолитре 86
Прва помоћ у несрећним случајевима и напрасном побољевању код људи, док лекар не дође . 86
Прва помоћ у неколиким напрасним болестима код стоке 87

III. Пољопривредни завода и установе:

Српско Пољопривредно Друштво и Подружине . . 90
Ниже пољопривредне школе 93
Управа државне ергеле 95
Управа топчидер. економије 95
Лозни расадници 96
Особље државних и лозних расадника 97
Путни наставници виноградарства 97
Окружна пољопривредна станица у Куприји . . . 97
Државни економи и њихови помоћници 97
Српска воћни расадници 99
Државни марвени лекари 100
Државни шумари и подшумари 101
Државни питомци 102
Главна управа свих „Кола Јахача Кнез Михаило“ . 103
Српско Пчеларско Друштво 103
Пчеларско-воћарска задруга у Београду 103
Пчеларско-воћарска задруга у Параћину 103
Крагујевачка пчеларска задруга 104
Савез Земљорадничких Задруга у Београду . . . 104
Савез лоначких удружења 104
Срп. акц. Друштво за земљски сточни трг, клање и прераду стоке 104
Срп. Краљ. Државна Класна Лутрија 104
Стечај за популарну пољопривредну књижицу . 105
Награде за увођење напреднијих начина радње . 106
Ценовник пољопривредних алата и машина . . . 107
Српске пољопривредне књиге и новине 109

IV. Поучни део:

Рана зелена пића у пролеће 113
Рад крапана 120
Сађење високих воћака и неговање на сталном месту 124
Ране сорте грожђа 131
Мара живинарка. Пољопривредна приповетка . . 139

ОГЛАС

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главинићеве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЈВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

5—10 БЕОГРАД

Уз овај број шаљемо и Садржину Тежака з 1900 годину.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Малим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 52. броја Тежака: Позив на збор XXXII. *Чланови*: Милош велики о комасацији и катастру. — Орашак. — Пописивање становништва и домаће стоке у Србији. — Које воћке захтевају и које подносе најјаче кресање? — Развитак ла карства у Угарској. — *Белешке.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Стечај.* — *Књижевни огласи.* — *Оглас* — *Цена огласим*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ